ఆంధ్రపత్రిక

ఇరువదవ సంవత్సరాది సంచిక

౧౯౨౯—౧౯౩౦

శుక్ల సంవత్సరము

ఆంధ్రవిద్వన్మహాజనులచే వ్రాయఁబడిన

రాజకీయ సాంఘిక [illegible] సారస్వతాది

విషయిక వ్యాసములును, దేశభక్తుల చిత్రములును గలవు

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున [illegible] ప్రకటితము
6-7, తంబుశెట్టి వీథి, జార్జిటవును, మద్రాసు
1929-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల 10-వ తేది

PRINTED AND PUBLISHED BY

K. NAGESWARA RAO, PROPRIETOR, ANDHRA PATRIKA PRESS,

6 & 7, Thambu Chetty Street, George Town, Madras.

ది మైసూరు అగ్రికల్చరల్ డైరిఫారం కంపెనీ లిమిటెడ్

లైఫ్‌స్టాకు కాంపెన్సేషను బ్యూరోతో కలిసియున్నది

స్థాపితము 1924

ప్రధానకార్యాలయము:—బసవనగుడి, బెంగుళూరు

వ్యవసాయదారులకు, జంతువులుగలవారికిని ప్రత్యేకసౌకర్యముకలదు. దీని విశేషమైన లక్షణము లేవనగా.

లైఫ్‌స్టాకు రిజష్ట్రేషను వడ్డీ తక్కువ

,, సర్టిఫికేటు హోల్డరులకు సులభమగు ఇన్‌స్టాల్‌మెంటు పద్ధతిని అప్పులుతీయుటకు హక్కు గలదు.

,, సర్టిఫికేటులు నాన్‌ఫార్ ఫెయిటబుల్

,, హక్కులు త్వరగ స్థిరపరచబడును

కావలెను:—హిందూదేశమందు ప్రతిచోటను, బర్మా, సిలోనులందును ఆర్గనైజింగు ఇన్‌స్పెక్టరులు, సూపర్‌వైజరులు, సబ్ ఏజంట్లు కావలెను.

పద్ధతులు:—జీతముగాని, కమీషనుగాని, లేక రెండునుగాని ఇవ్వబడును.

ఇతర వివరములకు:—మానేజింగు డైరెక్టరుకుగాని, యీక్రింద నుదహరించిన బ్రాంచీల ఆర్గనైజింగు ఇన్‌స్పెక్టర్లుకుగాని వ్రాయవలెను.

అమలాపురం	ఖుల్నా	నెల్లూరు
బరంపురం	కొప్పా	నౌగాంగు
కల్లికోట	కొట్టాయం	పుదుచ్చేరి
కోయంబత్తూరు	మచిలీపట్నం	రాణిపేట
గౌహతి	మధుర	సేలం
శీర్‌హాట్	నంద్యాల	తిరుచనాపల్లి
		విజయనగరం

ఆరోగ్యము సరియైన జీవితపద్ధతివలన వచ్చునుగాని మందు సీసావలన రాదు.

ఆరోగ్యప్రకాశిక (హెల్తు)

ఆరోగ్యకరమగు జీవితపద్ధతిని తెలుపుటకే యేర్పడిన సచిత్రమాసపత్రిక.

సంపాదకులు-హానరబులు డాక్టరు యు. రామారావు, డాక్టరు యు. కృష్ణారావు, ఎం. బి. బి. ఎస్.

మిక్కిలి సమర్థులగు వైద్యశ్రేష్ఠులు వ్యాధిని ఆరోగ్యమునుగూర్చి కనుగొనిన సత్యములనే ఆరోగ్యప్రకాశిక ప్రతినెలయును మీయింటికువచ్చి మీకు తేట తెలుగుమాటలలో బోధించును. అధికమగు అనుభవమును కలిగి యెందరికో యౌషధశస్త్రచికిత్సలను చేయుచున్న యొక ఘనవైద్యుడు మీయింటికి వచ్చి మీకును మీకుటుంబమునకును ముఖ్యావసరమైన ఆరోగ్యసమస్యనుగూర్చి మీతో కలసిమెలసి చక్కగా మీకు బోధించుట యెంత గొప్పలాభమో ఆలోచింపుడు.

పాఠకులకు చేయుచున్న సేవ యిదియే. ఆహారము, పుష్టి, వ్యాధినిరోధము, శిశుపోషణము, బిడ్డల శరీరము, రోగులకు సేవ, గర్భవతులకు సూచనలు, ఆరోగ్యకరమగు సౌందర్యము, శరీరపరిశ్రమ, విశ్రాంతి, అంటువ్యాధులు మొదలగు ముఖ్యములగు ననేక ఆరోగ్యవిషయములు ప్రతినెలయును యీపత్రికలో ప్రకటింపబడుచుండును. తల్లి, ఉపాధ్యాయుడు, విద్యార్థి ఆరోగ్యప్రచారకుడు, పెద్దమనుష్యులు మొదలగువారి కందరికిని పనికివచ్చెడు ఆరోగ్యసమాచారములు నిండియుండును. కుటుంబములోనివారి కందరికినిగూడ గృహారోగ్యోపదేశకుడు అనదగు ఆరోగ్యప్రకాశికకు సార్థకమగుచున్నది. సాలుకు రు 1 8-0 మాత్రమే వ్యయపరచినచో ఆరోగ్యప్రకాశిక ప్రతినెలయును మీయింటికి వచ్చుచుండును. ఇంగ్లీషు, తెలుగు, అరవము, కన్నడము యీ నాలుగుభాషలలోను ప్రకటింపబడుచున్నది.

అడ్రెసు:—మేనేజరు ఆరోగ్యప్రకాశిక (హెల్తు)

323, తంబుచెట్టి స్ట్రీటు, జార్జిటవును, మదరాసు.

ఆరోగ్యప్రకాశిక చందాదారులకు 6 అణాలు ధరగలిగిన శిశుజననమప్పటినుండి మొట్టమొదట అనుసరింపవలసిన పద్ధతులు గల గ్రంథము ఇనాముగా పంపబడును.

చిత్రములు. త్వరపడుడు. 2-వ కూర్పు.

50 రహస్య గ్రంథముల సారాంశము

ప్రేమరహస్యములు, మందిరాంతర రహస్యములు, స్త్రీ పురుషులలోని జాతులు, ఆయాజాతుల వర్తనలు, బంధనలయొక్క అభిప్రాయములు, సంతానవాంఛ లేనివారు సంప్రయోగము చేయవచ్చునా?—గర్భనిరోధనకు గల సులువుమార్గములు, అనుకూలదాంపత్యమునకు వలయు విషయము లన్నియు నిందు గలవు. ఇంకను కొన్ని క్రొత్త విషయములు చేర్పబడి ఈ రెండవ కూర్పు అచ్చువేసినాము. సమయానుకూలమగు 8 చిత్రపటములు 300 పేజీలు గల గ్రంథము వెల 1 రూపాయ మాత్రము. (పోస్టేజి వేరు) కొద్ది ప్రతులు మాత్రమే యున్నవి. 4861

☞ ఈ గ్రంథము కన్నడభాషలోను అచ్చువేసినారము. వెల 1 రూపాయ మాత్రము. కన్నడగ్రంథము కోరువారు వివరముగ వ్రాయవలయును.

ఎస్. వి. గోపాల్ అండు కో., 37, తిరుపల్లివీధి, మద్రాసు.

(శ్రీ) శాంతి ఆశ్రమము పెద్దవృక్షముక్రింద సమావేశము లగును; (శ్రీ) శాంతి ఆశ్రమ గ్రంథాలయమును, ప్రార్థనాలయమును; నాగరత్నం అయ్యర్ - గిండీ ఇంజనీరింగ్ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్; సి. సత్యనారాయణ నాయుడు గారు; కె. నరసింహారావు గారు, కె. పైడిపల్లి గారు; పాట్నూరు స్వామిబాబుగారు; దొడ్డిపట్ల సర్వేశ్వరరావు గారు కీ. శే; కళాశాలపఠనాలయము, ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు; విద్యార్థుల భోజన గృహము; పి. బి. లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు కీ. శే. మాధవయ్య గారి కుమార్తె; ఇ. కేథర్ వుడ్ కన్య. ౨౭౨-త్త

(శ్రీ) డా. తేజ్బర్గ్ గారు; (శ్రీ) యమ్. కె. మునుస్వామి అయ్యరుగారు; ప్రొఫెసరు గోగినేని రంగనాయకులు గారు; ప్రొఫెసర్ కె. రామపెసారోటి గారు; రా. సా. డా. టి. యస్. తిరుమూర్తిగారు; (శ్రీ)హిల్టన్ బ్రౌనుగారు; ది. బ. జె. వెంకటనారాయణనాయుడుగారు; లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ ఇ. డబ్ల్యు. సి. బ్రాడ్ఫీల్డుగారు; (శ్రీ) రామచంద్రభట్టు గారు; (శ్రీ) ఆర్. రాధాకృష్ణన్ గారికి కలకత్తాయందు వీడ్కోలు సన్మానము; (శ్రీ) పి. వెంకటరమణరావు గారు.

(శ్రీ) ప్రొఫెసర్ సోమసుఫీల్డుగారు; (శ్రీ) డి. పి. రాయిచౌదరి గారు, ఉపాధ్యాయులు, మద్రాసు చిత్రకళాశాల; (శ్రీ) ప్రొఫెసరు యస్. వి. విశ్వనాథ, యం. ఏ.; (శ్రీ) దేశోద్ధారకసంఘ పఠనాలయము, తెనాలి; (శ్రీ) డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు; (శ్రీ) ప్రొఫెసరు జే. యన్. ముఖర్జీగారు; (శ్రీ) కె. సి. మెహతా గారు; (శ్రీ) దివాన్ బహదర్ కె. సూర్యనారాయణ మూర్తి నాయుడుగారు; మీనాక్షి కాలేజి ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘము; ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపుకమ్మటభద్రులు. ౧౬౦-త్త

(శ్రీ) కుమారరాజాగారు, వెంకటగిరి; (శ్రీ) భాస్కర సేతుపతిగారు, రామనాథపురం రాజుగారు; పుదుక్కోట మార్తాండ మహారాజుగారు; (శ్రీ) రాజా సర్ రామవర్మ గారు జి. సి. ఐ. ఇ; (శ్రీ)లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు, టెక్కలి రాజాగారు; (శ్రీ) తిరువాంకూరు మహారాజుగారు స్వచ్ఛందభటుని వేషమున; (శ్రీ) పర్లాకిమిడి రాజుగారు.

(శ్రీ) చెరుకువాడ వేంకటనరసింహంగారు; (శ్రీ) రావిపాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు; (శ్రీ) యర్రమిల్లి మంగయ్యపంతులుగారు; (శ్రీ) రా.బ. బి. మునిస్వామినాయుడు గారు యం.యల్.సి; (శ్రీ) సుంద్ర వెంకయ్యగారు యం. యల్.సి.(శ్రీ) గానాల రామమూర్తిగారు; (శ్రీ)జయపురం మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారి కిచ్చిన విందు, బెజవాడ. ౨౮౮-త్త

మేజర్ కే. జి. పాండలేగారు; (శ్రీ) యస్. దొరస్వామి అయ్యర్ గారు; డా. శర్మానందగారు; కర్నల్ మెగాగారు, సి. ఐ. యి., ఐ. యమ్. యస్; (శ్రీ) కే. చాండీ గారు; (శ్రీ) కే. (శ్రీ)నివాసయ్యంగారు; యస్. ఏ. అన్నామలై చెట్టిగారు-వారు చేయించిన చిన్న నూతనవాయు విమానము; (శ్రీ) కె. గోపాలయ్యంగారు; రావుసాహెబ్ యమ్. వెంకటప్పగారు; (శ్రీ) కె. యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు; ఖాన్ బహదూర్ బజులుల్లాసాహెబుగారు; డా. సి.పి. పిళ్లెగారు; రెవ. డబ్ల్యు. యస్. ఉర్కుహార్ట్ గారు.

(శ్రీ) వీరేశలింగ వర్ధంతి, చిట్టవరము; (శ్రీ) రమేశ బాలభక్తభజన మందిరము, అంగలూరు; (శ్రీ)కి వి దేశికాచార్యులుగారు; (శ్రీ) గౌతమీ వ్యాయామకళాశాల, రాజమండ్రి; బాలభటసంఘము, ఏలూరు. ౨౯౮-త్త

మహామహోపాధ్యాయ (శ్రీ) పరవస్తు వెంకటచార్యులు అయ్యవారలు గారు.

(శ్రీ) రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము,౧౯౨౮; (శ్రీ) కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులవారు; (శ్రీ) భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము; (శ్రీ) గొట్టుముక్కల సీతారామానుజాచార్యులుగారు; (శ్రీ) పాడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులు గారు; (శ్రీ) మహాయోగి గోవిందస్వాములు వారు, (కీ. శే.); (శ్రీ) ఆర్. ఆర్. శాస్త్రి గారు. ౩౦౪-త్త

(శ్రీ) రాజా మీర్జాపురం రాజవెంకటపతి రాజబహద్దరువారు ౩౦౮

(శ్రీ) ది. బలరామకృష్ణయ్యగారు, బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ; (శ్రీ) కొత్తపల్లి నరసింహంగారు; ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యసమ్మేళనము,విజయనగరము; (శ్రీ)ఉప్పలూరుగణపతిశాస్త్రిగారు;(శ్రీ) కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు

విద్వాన్ మంకాల (శ్రీ)పతిగారు; (శ్రీ) వల్లా లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు; (శ్రీ) మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు; (శ్రీ) పురికండా అప్పలస్వామిగారు; (శ్రీ) గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు గారు; (శ్రీ) దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు;(శ్రీ) మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తి గారు. ౩౧౨-త్త

శివాజీ మహారాజు ౩౧౬

ఆంధ్రదేశపు
రాజాస్థానములు
ఆయుర్వేదౌషధములకు ఆకరములు
అభ్రక భస్మము
క్షీరబలా తైలము
శ్రీ శ్రీ ముక్త్యాల సంస్థానాధీశ్వరులు, ఈసంస్థను నెలకొల్పి, ఇతరత్ర లభింపనటువంటివిన్నీ, సామాన్యులు చేయజాలనటువంటివిన్నీ, నమ్మకమైన గొప్ప ఆయుర్వేదౌషధములు, శ్రేష్ఠముగా తయారుచేయించి వారి సంస్థానమున 'ప్రశస్తాయుర్వేదౌషధములు దొరుకును' అని పరంపరగా వచ్చుచున్న పేరును సార్థకము చేయుచున్నారు. ఇట్టిమందులు ఇతరచోట్ల ఎచ్చటను లభింపవు. అనేకులు వాడి మెచ్చియున్నారు. చౌకధరలకు పోయి బూటకపుమందులు కొనవద్దు నమ్మకమును, శ్రేష్ఠతను జూచియే కొనవలెను. 'నమ్మకమే' మా ధ్యేయము. చౌకధరలుగల మాయపుమందులకంటె న్యాయమైన ధరలుగల నమ్మకమైన మందులను కొనుటే మంచిదిగదా! సమస్తాయుర్వేదౌషధములు మావద్ద లభించును. ఏ మందు కావలసినను మాకే వ్రాయుడు. కేటలాగు ఉచితము.
ఆర్యరసాయనశాల
ముక్త్యాల (కృష్ణా)

చిత్రముల వివరణము

అనంతనారాయణగారు, యమ్.:— కీ. శే. మాధవయ్య గారి కుమారులు. వీరు లండనులో జరిగిన ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి.

అనంతాచారియార్, ఆర్కాట్:— వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘ కార్యదర్శి. ఉప్పు సత్యాగ్రహమునందు శిక్షకు గురిచేయబడిరి.

అన్న, వస్త్ర, వైద్య దాన సమాజము—ఏలూరు:— నాల్గవ వార్షికోత్సవము సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాపటము. శ్రీ మోతే నారాయణ రావుగారిందు గలరు.

అప్పలస్వామిగారు, పురిపండా:— వీరు విశాఖపట్టణ మందలి కవితా సమితికి కార్యదర్శి. ఆధునిక కవివరులు. గ్రంథములు వ్రాసెను.

అప్పలస్వామిగారు, పొందెం:— వీరి ... మహేంద్ర జాలము.

అప్పలస్వామి నాయుడుగారు, కలిమిరెడ్డి:— వీరి రాజకీయ ప్రచారము. ఆదివేల ..., కార్మిక సామాజికుల, స్వరాజ్య వృద్ధికై పాటుపడువారు.

అమృతమ్మాళ్ గారు:— ఈమె చిదంబరము పురపాలక సంఘసభ్యురాలు. ప్రజాహితపరాయణ.

ఆంజనేయస్వామి భజనసంఘము, నాగిరెడ్డిపల్లె కదిరి తాలూకా:— శ్రీ హనుమజ్జయంతి ఉత్సవము ... నాడు ఘనప్రదముగా జరుపబడెను. ఆనాడు ... సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు నిందు పాల్గొనిరి.

ఆదిక్షత్రియ మహాజనసభ, బెంగుళూరు:— ఇది ఆదిక్షత్రియ పత్రికాసంపాదకులగు రాజవైద్య కోలా అప్పలనరసింహ దేవుగారి అధ్యక్షతక్రింద బెంగుళూరున జరిగినది.

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠము, కొవ్వూరు:—

(పదునాల్గవ వార్షికోత్సవ సభ)

చి. ౧. ఈ ఉత్సవమునకు కాశీ కృష్ణమాచార్యులుగారు అధ్యక్షులు. ప్రకృత మీ విద్యాపీఠమునకు శ్రీ అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు అధ్యక్షులు. చి. ౨. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠ పఠనాలయము.

ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము:— ఈ ఛాయాచిత్రమున తత్పరిషత్ సభ్యులు కలరు. ఆంధ్రగీర్వాణసారస్వత చరిత్ర రచనము, సంస్కృతాంధ్ర పండిత చరితావళి రచనము, అముద్రితాంధ్రగీర్వాణ కావ్యనాటకాది ప్రచురణము మొదలగునవి యీ పరిషత్తువారి మహదాశయములు.

ఆంధ్రపట్టభద్రులకు సమ్మానము:— చెన్నపట్టణము పచ్చయప్ప హాలునందు జరిగిన యీ సమ్మానమునకు గౌ. జేపా రామేశంగారధ్యక్షత వహించిరి. ఇందలి పటమునందు శ్రీ రామేశంగారు, ... రామమూర్తిగారు, టి. యస్. రాఘవయ్యగారు, వేదవరపు రామదాసగారు, ... స్వామి అయ్యగారు మొదలగు వారు కలరు.

ఆంధ్రజనహితకారిణీసంఘము, జమ్‌షెడ్‌పూర్:— ఇది ౧౯౨౫ సం|| స్థాపింపబడినది. ఇది యచటి యాంధ్రసోదరుల ... వృద్ధికై పాటుపడుచున్నది. దీనికి చేరియుండి గ్రంథాలయమును, పఠనమందిరమును కలవు. ఇవేగాక విజ్ఞానప్రచురణశాఖ నొకదానిని దీనికి జతపరచిరట. అప్పుడప్పుడు గొప్పవారు ఉపన్యాసము లిచ్చుచుందురు. ఇందలి చిత్రము దీని ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సమయమున తీసినది.

ఈశ్వరప్పగారు, నిడమర్తి డాక్టరు|| బి. ఏ., యమ్. బి. ఏ. యస్. యమ్. హెచ్. సి.:— వీరు గంజాంజిల్లా శ్రీకాకుళమున నివసించు వైద్యబ్రాహ్మణులు. ఆదిలక్ష్మి వైద్యశాల యను నొక హోమియోపతి వైద్యాలయము స్థాపించి రోగులకు వైద్యముచేయుచున్నారు. వీరికి భాషాప్రవేశము కలదు. కవిత్వమునం దభిరుచి కలదు. చిత్రలేఖనమునందును ప్రవేశము కలదట.

ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు, కొడాలి:— వీరిది కృష్ణాజిల్లా, గన్నవరం తాలూకా, జక్కంపూడి. వీరిసంపదయు, ధర్మపరాయణత్వము, వీరి ‘గృహస్థాశ్రమము’ కృతినందుకొనదగు ...

ఉర్కుహార్ట్ గారు, రెవ., డబ్ల్యు. యస్. డి. లిట్.— వీరిని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా నియమించిరి.

కమలాబాయి కన్యగారు, వి.:— ఈమె దక్షిణదేశమందు సంకీర్తనకళను అభ్యసించిన ప్రథమబాలామణి. ఈమె కాశ్మీరదేశమందు గురూపదేశమును స్వీకరించినది.

కమలాంబ మీనన్ కన్యగారు బి. ఏ.:— శాసన సభా సభ్యులగు సి. గోపాలమీనన్ గారి కుమార్తె యీమె. బెజవాడయందు జరిగిన టెన్నిసు పందెములందు విజయమునంది సువర్ణ పతకమును బడసినది.

కరంతుల్లాగారు, యమ్.:— చెన్నపురి పరిశ్రమశాఖాధికారియగు ఖాన్ బహదూర్ బజులుల్లా సాహెబ్ గారి కుమారులు వీరు.

వీ రీమధ్య ఐ. సి. యస్. ప్యాసయిరి. మహమ్మదీయయువకులలో వీరే యిట్టి దానికి ప్రథములు.

కళ్యాణికుట్టి అమ్మగారు:—ఈ కన్య బి. యే.(ఆనర్సు) ప్రథమతరగతియందు ఉత్తీర్ణురాలయ్యెను. చరిత్ర, అర్థశాస్త్రములందు చెన్నపురి మేరీరాణి కళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసినది.

కామేశ్వరరావుగారు, కొచ్చెర్లకోట:—వీరు చెన్నపురమునందలి ఆంధ్రగీర్వాణ సాహితీ సమాజమునకు చెందినవారు.

కేథర్ వుడ్ కన్య, ఇ:—కనడా దేశపు మల్లురాలు. హైజంప్ (ఎత్తుగ ఎగురుట) యందు బహుమతులందినది. ఆస్ట్రేలియాగస్ నందు పందెములు జరిగినవి.

కేశవదేవజ్ఞాని దంపతులు; ఆంధ్ర ఆర్యన్ మిషన్, గుంటూరు:—వీరు శ్రద్ధానందస్వాములవారి ప్రియశిష్యులు. కాంగ్రీ గురుకుల పట్టభద్రులు. గుంటూరు, బెజవాడ, బందరు ప్రాంతములందు శుద్ధిఉద్యమప్రచార మొనర్చి యితర మతములవారిని కొందరిని హిందూమతమున చేర్చిరి.

కొలాంబుస్ జలపాతము:— ఈ జలపాతము జయపుర మునకు ౮ మైళ్లదూరమునందున్నది. కొలాంబునది ౩౦౦౦ అడుగుల యెత్తుగల సింహభూమినుండి ౨౦౦౦ అడుగుల యెత్తునన్న ప్రదేశము నకు దుముకుచున్న దృశ్యము. అచటినుండి జయపురమున కొకమైలు దూరమున నేలమట్టమునకు దింపి యచట విద్యుచ్ఛక్తిని జనింపజేయు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి.

కోటయ్య చౌదరిగారు, పునుకొల్లు:—వీరు కృష్ణా జిల్లా పెదపారుపూడియందలి శ్రీసీతారామాలయమునకు చెందినవారు.

కొడిమెల కొండయ్యగారు:—వీరు ఇప్పటి దినములలో అతిథి అభ్యాగతులకు నిరాడంబరముగ పూజలొనర్చుటలోను, "ఈ పని నీవలన గావలె"నని అర్థించినవారి కోర్కె లీడేర్చుటలోను, దీన జనులఆర్తి బాపుటలోను, స్వచ్ఛందమైన జీవనమును ఆర్యసంప్రదాయానుసరణముగా నడపుటలోను కొడిమెల కొండయ్యగారు ప్రాచీన కాలపు ఆర్యులలో లెక్కింపదగియున్నారు.

కొండయ్యగారు ఉత్తమ తెలగాకులమున సత్ప్రవర్తనముచే పేరు వచ్చిన కోనేటిరాయుడుగారి కుమారులు. వీరితల్లి శతవృద్ధ కోటమ్మ గారు సజీవురాలై పుత్రసేవగొనుచు భగవద్ధ్యానాసక్తయై విరాజిల్లుచున్నది. కొండయ్యగారి వయస్సు ౬౦ సంవత్సరములు. వీరి నివాసగ్రామము ఏలూరు. చిన్నతనమునుండియు పెద్దలయెడల భక్తి, హితుల యెడ రక్తి, ఆడినమాటతప్పకుండుట, నమ్మినవారికి తలలోని నాల్కవలెనుండుటచే బహుజనులకు ప్రీతిపాత్రమై నేటికిని ఆరాధనీయుడై యలరుచున్నాడు.

గొప్పజమీందారు డగు నొక ప్రభు వొకసారి ప్రసంగవశమున "కొండయ్యవంటి పరోపకారిని, ధైర్యసాహసములు గలవారిని తెలుగుచుగా జూడ"మని చెప్పెను.

అనేకులగు స్వదేశప్రభుల నివాసమై యొప్పు నూజవీటిలో కొండయ్యగారు పాంథజనుల కొకధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు.

పాలుమదొరలకు కొండయ్యగారియందు మిక్కిలి గౌరవము గలదు. చింతలపూడిలో నొక ధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు. ఆ యూరు నైజాము రాష్ట్రమునకు ముఖద్వార మగుటచే దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది. ఉత్తరాదిలోని పేటిగ్రామ మనదగిన ప్రగడవరములో స్కూలు భవనమును గట్టి తాలూకాబోర్డు వారి కొసంగియున్నారు. ఆనీడను వేలకొలది బాలబాలికలు విద్యావంతులై ప్రవర్ధమానులగుచున్నారు. రహదారియగు లింగపాలెమందు ఒకసత్రమును గట్టి ఆ ప్రతిష్ఠసమయమున సృష్ఠ సంతర్పణమును గావించియున్నారు.

ఎన్నైన నొకసత్రము, ఒకతోట, ఒకబావి నేయించి తృప్తి పడుదురుగాని కొండయ్యగారి కీవిషయమున కాంక్ష దీరలేదు. మన్యముఖమనదగిన జంగారెడ్డిగూడెమున నొకసత్రమును, ఆసుపత్రిభవనమును గట్టించి బోర్డువారి కొసంగిరి. కైకలూరు స్కూలునకు వలయు సామగ్రినంతయు నుచితముగా నొసంగి విద్యార్థిజనముల ప్రీతికి పాత్రమై రమొప్పిరి.

వ్యాపారము మాని, యథేచ్ఛముగా నింటగూర్చున్నను సుఖజీవనముగల కొండయ్యగారి నింట జూచుటయే సకృత్తు.

ఎప్పుడు విన్నను ఎవరికో యొకరి కుపకారము చేయుటకో, ఎవరో అతిథులకు ఆతిథ్య మొసంగుటకో, ఎక్కడనో సత్రము గట్టుటకై కలపకొనుటకో, కుటుంబయజమానుల ప్రార్థనముపై ఏ కోర్టులోనో యెవరికో స్థిరాస్తి ఏలముకాకుండ జామీనుండుటకో, మర్యాదస్థుల మానము కాపాడుటకై పూచీకత్తు నిచ్చుటకో వెళ్లియున్నారనువార్తలే వినబడుచుండును. కొండయ్యగారిని ఏలూరు నివాసులని చెప్పుటగూడ సాహసమే. వృత్తిపన్ను నియ్యదగినంత కాలమైనను ఏలూరులో నుండుటలేదు.

ఏలూరులో తమ తల్లిగారిపేర నొకసత్రమును నిర్మించుటకై ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియుచున్నది. కొండయ్యగారు కొండ తేనె దెప్పించి యందఱ కిచ్చుచుందురు గాని తేనెకంటె వారి తేనె పలుకు లెక్కుడురుచికరముగా నుండును. మాపజూడగా సకృత్తుగా కొందరు పరోపకారపారీణు లిట్టివా రీకాలమునగూడ నుందురని కొండయ్యగారి నుదాహరణగా జూపుటకు భగవంతు డీతని నిర్మించెనా యనిపించును.

శ్రీ కొండయ్యగారికి శ్రీమదనంతకోటిలీలావిలాసుడగు భగవంతు డాయురారోగ్య సకలైశ్వర్యము లొనగూర్చి యితోధిక నిరంతర ప్రజాసేవాపరునిగా నొనర్చుగాక !

కోమలం కన్య:—దక్షిణభారతదేశమున నీమెయే మొదటి సినీమా నటకురాలు కావచ్చును. 'మోటారుకారుల పిచ్చి' యను ఫిల్ము నందు పాల్గొనుచున్నది.

కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, పొత్తూరి:—వీరు ఆయుర్వేదసుధానిధి బిరుదాంచితులు. క్షత్రియులు. వీ రిపుడు యోగులై పడమటి గోదావరిజిల్లా, నగసాపురంతాలూకా, ఏనుగువానిలంకయను గ్రామమున హఠయోగాశ్రమమున నున్నారు. తత్త్వలక్షార్ణవాది గ్రంథములను రచించినారు. ప్రకృతితత్త్వపరిశోధకులు

కృష్ణస్వామిగారు, యస్. వై:—వీరు యస్. క. యజ్ఞనారాయణయ్యగారి కుమారులు. ఐ. సి. యస్ పరీక్షయందు నెగ్గినవారు.

కృష్ణాబాయి, యల్:—చెన్నపురి యువకసంఘకార్యదర్శిని. అలహాబాదునం దొక కళాశాలలో గృహతంత్రోపాధ్యాయినిగా నియమింపబడెను.

క్రిష్ణాబాయి కమలాబాయి సోదరీమణులు, రత్నాల:—కూర్చున్న యామె కృష్ణాబాయి బి. ఏ., యల్. టి. వీరు రత్నాల అబ్బాయినాయుడు గారి పుత్రికలు. సంగీతము, చిత్రకళ యందు ప్రవేశము కలవారు. ప్రస్తుతము శాంతినికేతనమున నందలాల్ బోసుగారివద్ద చిత్రకళా విద్యాభివృద్ధినిగావించుకొనుచున్నారు.

కృష్ణన్‌గారు, కే.వి.,యమ్.బి.బి. యస్., డా॥:—వీరు గిండీయందున్న కింగ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌నకు సంబంధించినవారు. రాక్ ఫెల్లర్ విద్యార్థి. కొన్ని అమెరికా విద్యాలయములందు చదివి డి. బి. పరీక్షయందు ప్రథమస్థానమున నుత్తీర్ణులైరి. వీరు (ఎడింబరో) యమ్. ఆర్. సి. పి. పరీక్షకును పోవనున్నారట.

గంగరాజుగారు, కలిదిండి:—వీరి నివాసము పడమటి గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెముతాలూకా కేశవరము గ్రామము. కాంగ్రెసుపక్షమునకు చెందినవారు. ఆతాలూకాబోర్డుకు అధ్యక్షులు. సంపన్నులు. గ్రామసంస్కరణ ప్రారంభవిద్యాదులకు ప్రత్యేకము కృషి చేయువారు.

గంగాధరరావు నాయుడుగారు, మాదిరెడ్డి.కీ॥ శే:—వీరిది మచిలీపట్టణము. వీరు తహస్సీల్‌దారుగా పనిచేసి పించను పొందినవారు. 'సంగీత గోపీచందు' అను నాటకమును రచించినవారు.

గణపతిశాస్త్రిగారు, ఉప్పలూరు, కాకినాడ:—పూర్వోత్తర మీమాంసాశాస్త్రములందును, వ్యాకరణశాస్త్రమునందును చక్కని పాండిత్యముగలవారలు; శ్రౌతప్రయోగమునందు దిట్టలు. వేదాధ్యయనపరులు. విద్యారణ్యభాష్యసహితముగ వేదార్థము నుపన్యసింపగల నేర్పరులు. కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకా సాంపలడీవియందు 20-2-29 తేదియందు జరుపబడిన కృష్ణాగుంటూరు మండల బ్రాహ్మణ మహాజనసభకు అధ్యక్షులు.

గురుస్వామిగారు, వి. యస్:—వీరు మధురజిల్లాకు చెందినవారు, గణితశాస్త్రమున నపూర్వ ప్రతిభగలవారు. వర్గ, ఘన, వర్గమూల, ఘనమూలాది గణితముల నెంతటివానినైన నవలీలగ త్వరలో లెక్కించి చెప్పగలరు. పాపము, వీరికి మసూచికమువలన దృష్టి లోపించినదట.

గురుస్వామి మొదలియారుగారు, యమ్. ఆర్:—చెన్నపురి వైద్యకళాశాలయందు ఓషధీగుణ తత్త్వశాస్త్ర పండితులగు వీరు వైద్యమునందు త్రొత్త పరిశోధనలనుగూర్చి తెలిసికొనుటకు విదేశములకు పంపబడిరి.

గోపాలయ్యంగారు, కె.:—వీరు 'హిందూ' పత్రికాధిపతులలో నొకరు. ఈమధ్య యీపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము జరిగెను.

గోపాలస్వామినాయుడుగారు, పి:—వీరు పరంగిమలైయందు మణులవర్తకులు, నగలవర్తకులు.

గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు, పి:—వీరు కీ॥ శే॥ గుంటూరు వేంకట కృష్ణయ్యనాయుడుగారి కుమారులు. వీరిని ప్రభుత్వమువారు వేతనమిచ్చి హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ డెవలప్‌మెంటును గుఱించి అనుభవమును కలిగించుటకు గ్రేట్‌బ్రిటనునకు పంపించిరి.

గోవిందరావుగారు, వి:—వీరిది పొలసనపల్లి. సురభి ఫస్టు సంచారక నాటక కంపెనీ మేనేజరు, ప్రొప్రయిటరును.

గౌతమీ వ్యాయామ కళాశాల, రాజమండ్రి.

వీరు పద్మశాలీయులు, పరోపకార పరాయణులు, గ్రంథకర్తలు.

చాందీగారు, కే:—వీరు మైసూరు విశ్వవిద్యాలయమున బ్రజేంద్రనాథ శీల్‌గారి స్థానమున ఉపాధ్యక్షులుగ నియమితులైరి.

చార్లెటీ సంజీవరావుసతిగారు:—ఈమె విశాఖపట్టణపు జిల్లాబోర్డునకు సభ్యురాలు.

జనార్దనస్వామిగారు, దావత్. వైద్యభూషణ:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. పద్మశాలిప్రముఖులు. వీరి కుటుంబము ఆయుర్వేద వైద్యమునకు పేరుకన్నది. వీరువక్కాణ్ ఆయుర్వేద ఫార్మసీని స్థాపించిరి.

జయరామనాయుడుగారు, కోటా, మద్రాసు:—ఆయుర్వేదభూపతి శ్రీయుత డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారిచే స్థాపింప

బడిన ఆంధ్రాయుర్వేదిక్ ఫార్మసి లిమిటెడ్ బ్రాడ్వే బ్రాంచియందు వీరు వైద్యులుగనున్నారు. పెక్కు అమూల్యమైన ఔషధములను స్వంతముగ తయారుచేసి బీదలకుచిత్రముగాకూడ నొసగుచున్నారు. అర్థికగనులు, అర్థికము వీటియందు ప్రత్యేక పరిశోధనలు సలిపి వైద్యసంబంధమైన వ్యాసములను పత్రికలకు వ్రాయుచుందురు.

జమదగ్ని నాయకర్, కడపేరి:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీకి సంబంధించిన వీరును ఉత్తర ఆర్కాటు సభ్యులు చేయబడిరి.

జయపురం మహారాజావారు గోషెన్ ప్రభువు గారికిచ్చిన విందు-బెజవాడ :—ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకు ప్రోచాన్సలరుగ నియమింపబడిన జయపురము రాజావారు గవర్నరు గారికి విందిచ్చిన సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రము.

జాన్ స్టాక్ గారు, రెవ॥ ఎ. బి. యమ్. ఏ:—మచిలీ పట్టణము నోబిల్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలగు వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపు సెనేటునందు సభ్యులైరి.

జానకిబాయమ్మగారు, దిగుమర్తి:—ఈమె విశాఖ పట్టణజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. గోషా ఆసుపత్రి సిబ్బిందాసు పత్రుల నియమిత ప్రోత్సాహకురాలు. సంఘసేవాపరాయణ.

జార్జికన్య, ఇ:—చెన్నరాజధానియందు యం. ఏ. పరీక్షయందు ప్రథమతరగతియందు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణయైనది. చెన్నపురి క్రిస్టియన్ కాలేజియందు తత్త్వశాస్త్రవిద్యార్థిని.

జ్యోతిర్మయీ గంగూలీకన్యగారు, యమ్. ఏ:—రెండవ మదరాసు రాష్ట్రీయ అస్పృశ్యతా నివారణప్రచార మహాసభాధ్యక్షురాలు.

డాహ్మికిన్ కన్య, బి. యే., బి. యల్:—ఈమె బర్మా హైకోర్టునందు జడ్జిగా నియమింపబడినది.

తిరుమూర్తిగారు, డా॥ టి., రా॥ సా॥ బి. యే. యమ్. బి. సి. యమ్., డి. టి. యమ్. హెచ్.(లండన్):—డాక్టర్. లక్ష్మణస్వామి ముదలియారు గారి స్థానమున మదరాసు మెడికల్ కౌన్సిలునకు సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. వీరు విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజియందు Pathology డిపార్టుమెంటు అధికారులు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు, చెన్నపురమున:—రాయపేటయందు తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిందుగలదు. శ్రీ కొల్లంగోడురాజావారు, జూనియరు మహారాణీవారు, తిరువాంకూరు రాజావారు మొదలగువారిందు కలరు.

తిరువాంకూరు మహారాజుగారు:— వీరి చిత్రమునందు బాలభటు వేషమున నున్నారు.

తులసికోట ౨ చిత్రములు.

౧. ఇది తులసికోట-దానిపై కట్టినవిమానము. ఇట్లు అనువత్సరము కార్తీకమాసమున తయారుచేయుచుందురు. ఈ తులసికోటమెట్లపైని పెట్టు రంగులముగ్గులు తివాచీపరచినట్లుండును.

౨. ఇది ఒక్క తులసికోటను మాత్రమే పెద్దదిగా కనబఱచు చిత్రము. ఇట్లు కార్తికమాస శుద్ధ ఏకాదశి మొదలు పౌర్ణమివఱకు అనురాత్రము జయపురము మహారాజావారికోటలో తులసికోటను ముగ్గులతో నలంకరించుచుందురు.

తేజుద్దీన్, డా॥:—చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులగును వీరు ప్రోగ్రెసివ్ కౌన్సిల్ కార్యదర్శియైరి.

దుగ్గా మల్లికార్జునరావుగారు, కోగంటి:— వీరిది గుడివాడ తాలూకా, అంగలూరు గ్రామము. వీరు తెనుగున కవన మల్లగలరు. వీరి వ్యాసములను తఱచు పత్రికలలో చూడవచ్చును.

దేవకీకన్య, ఎ. సి:—మేరీరాణీ కళాశాలయందు చదివి యీమె బి. ఏ. యందు చరిత్రవిద్యార్థినిగ ప్రథమ తరగతియందుత్తీర్ణయయ్యెను.

దేశికాచార్యులుగారు, డివి:— వీరు చెన్నపట్టణము ఆయుర్వేదాశ్రమాధిపతులు. కీర్తిశేషులైన ఆయుర్వేదరత్న, భిషఙ్మణి దీవి పండిత గోపాలాచార్యులు గారి సోదరుడు. వారిచే స్థాపింపబడిన వైద్యశాలను మిక్కిలి సామర్థ్యముతో నిర్వహించి, వైద్యశాలకు గొప్పఖ్యాతిని,నన్నెను,దెచ్చుచున్నారు. బీదలకు ప్రతిదినము ఉదయమందు ఔషధమిచ్చుచుందురు. శాంత, ఉదార స్వభావముగలవారు. అనేక గుప్తదానములు చేయుచుందురు.

నరసింహంగారు, కొత్తపల్లి:—వీరు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా పాలమూరు వాస్తవ్యులు, సరస్వతీ గ్రంథాలయమును స్థాపించినవారు. కొన్ని ఆయుర్వేద గ్రంథములను ప్రచురించినవారు. సహాయనిరాకరణమందభిమానులు.

నరసింహారావు గారు, కె. వి:—వీరు విజయనగరము కళాశాలయందు విద్యార్థులు. హాకీయాటయందు నిపుణులు. పతకములబడసిరి.

నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య, సి. యన్:—లేడీ విల్లింగ్డన్ కళాశాలయం దధ్యాపకురాలుగ నుండిన యీమె ఉన్నత విద్యకొఱకు ఇంగ్లండున 4 సంవత్సరము లుండి తిరిగివచ్చి రాజమండ్రి ట్రెయినింగ్ కాలేజి సూపరింటెండెంటుగ నున్నది. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మి అమ్మగారి చెల్లెలు.

నాగేశ్వరరావు గారు, దొంతంసెట్టి:—వీరు దేవాంగకులమునకు జెందినవారు. వీరిది కృష్ణాజిల్లా గుడివాడ తాలూకా వెంట్రప్రగడ గ్రామము. వీరి కుటుంబమువారు వైద్యమునకు పేరు గన్నవారు. వీరు స్వసంఘోద్ధరణమునకయి 'దేవాంగజ్యోతి'యనుపత్రికను ప్రారంభించి తామే సంపాదకులుగనుండి చక్కగా కొంత కాలము జరిపిరి. కాని సంఘము స్నిగ్ధము కామిచే కాబోలును నది కొంతకాలమునుండి ఆగిపోయియున్నది. ఇప్పుడు వీరు చెన్నపురమున భారతీ కార్యాలయమున సంపాదకవర్గమువారిలో నొకరుగ నున్నారు. వైద్యమున పరిచయము గలవారగుటచే 'అమృతరత్నాకరము' అను పేరనొక ఔషధాలయమును స్థాపించి తెనాలిలమున యథాశక్తి ప్రజాసేవను చేయుచున్నారు పంగమోద్ధరణమునకు పాటుపడుచున్నారు.

నారాయణదాసుగారు, వసమూల, వైద్యానువైద్య గ్రాంటెడ్ హకీమ్:—వీరు పట్టణ హైదరాబాదు నివాసులు. ఆయుర్వేదవైద్యమున ప్రఖ్యాతి వహించిన పన్మిశాలీయులు. వైద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించినారు.

నారాయణరావుగారు, ఏ., బి. యే:—ఎగ్జిబిటింగ్స ఫిల్మ్ సర్వీస్ మేనేజరు. భారతీయ సినీమాపత్రికపరిశ్రమ సంబంధమున ప్రపంచయాత్రకు వెడలిరి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు, వడ్డెపాటి:— శ్రీకృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమును స్థాపించియు, "ప్రబోధిని" యను పేరిట మాసపత్రికను వెలయించియు వీరు అధునిక విశ్వకర్మసంఘమునందు నేటి యుత్సాహమునకు మూలకారణభూతులయినారు. గీర్వాణాంధ్రభాషలయందు పెక్కుగ్రంథములు రచించి మహోపాధ్యాయులుగను, కవిశేఖరులుగను, కులోద్ధారకులుగను గొనియాడబడుచున్నారు. విశ్వకర్మోద్ధారక సంఘపక్షమున పశ్చిమగోదావరి జిల్లా పెనుగొండలో జరిగియుండిన 18 వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ వీరిచే ప్రారంభము చేయబడినది. వీరు ఆధునిక శాస్త్రానుగుణ్యముగ "విశ్వకర్మ" వంశాగమ మను చరిత్ర గ్రంథమును రచించుచున్నారు. వీరు ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాబోర్డు ఉన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానపండితులుగ నున్నారు.

నైనియప్పపిళ్లె గారు:—చిదంబరము నివాసులగు వీరు కాంగ్రెసువాదులు; జైలున కంపబడిరి.

పాండలేగారు, మేజర్, కే.జి:—అఖిలభారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభ (చెన్నపురి) కు వీరు కార్యదర్శిగ నుండిరి.

పాయ్‌గారు, పి:— చెన్నపురి క్షయరోగ వైద్యాలయ సూపరింటెండెంటగు డా॥ యమ్. కేశవపాయిగారి కుమారులు వీరు. ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైనారు.

పార్థసారథినాయుడు, కోశా, కీ॥ శే॥:—వీరు కాకినాడ నివాసులు. అనెవెలము కులమువారు. వీరు సుప్రసిద్ధాంగ్లవైద్యులని పేరుగాంచిరి.

పిళ్లెగారు డా॥ పి. పి:—అంతర్జాతీయ కార్మిక కార్యాలయమున ప్రధానాధికారిగ నియమింపబడిరి. ఈ కార్యాలయము ఇండియాలో శాశ్వతముగ స్థాపింపబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

పుదుక్కోట సూత్ని మహారాజుగారు:— ఇందలి చిత్రము వీరి పట్టాభిషేకము తరువాత తీసినది.

పూనాసేవాసదనము చెన్నపురశాఖ:— ఈ శాఖాస్థాపన సందర్భమున చెన్నపురమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిది. ఇందు ముఖ్యులు, అధ్యక్షులు గా॥ సుత్తా వెంకట సుబ్బారావు గారు, నాగరత్న, దేశ్పాండే గారు, శ్రీమతి జానకీబాయిభోళే గార్లు కలరు.

పెసారోటి, ప్రొఫెసర్:—కె. రామ పెసారోటి గారు తిరుపతితిరుమలలి శ్రీరంగనాథ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. వీరిని నాగపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు "కేరళమున మతము వేదాంతము" (ముఖ్యముగ శ్రీశంకరాచార్యుల వారితో సంబంధమున్నదంతయును) అను విషయముపై నుపన్యాసము లిచ్చుట కాహ్వానించిరి. ఇట్లు నాగపురమువారిచే నుపన్యాసకులుగ సమ్మానింపబడుటకు ఇదియే మొదలు.

పైడితల్లి గారు, కె:—వీరు విజయనగర కళాశాల హాకీ ఇన్‌స్ట్రక్టరు, హాకీయందు పతకముల బడసిరి.

బజులుల్లా సాహెబుగారు, ఖాన్‌బహదూర్:— పరిశ్రమ శాఖాధికారిగ నుండిన వీరు ఎక్సైజు కమిషనరుగను, రెవెన్యూబోర్డునందు సభ్యులుగను నియమింపబడిరి.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దు:—వీరు అంగలూరు వాస్తవ్యులు. 'ఆంధ్ర బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ' బిరుదము నడసినవారు, బుద్ధపురాణ గ్రంథకర్తలు. మానవాదర్శ గ్రంథమండలి సంస్థాపకులు, సంపాదకులు; బహుభాషావిశారదులట. 'మనుష్యజీవిత' మను గ్రంథమును రచింపుచున్నారట. బీదవిద్యార్థులకు సాయము చేయుచుందురు.

బ్రాడ్‌ఫీల్డ్ గారు, లెఫ్॥ కర్నల్॥ ఇ. డబ్ల్యు.సి:— చెన్నపురి జనరల్ ఆసుపత్రి సూపరింటెండెంటుగ నుండిన వీరు చెన్నపురి ప్రభుత్వపుసర్జను జనరలుగ నియమింపబడిరి.

భద్రాచల చిత్రములు:— శ్రీరామదాసాశ్రమమునందు శ్రీభగవద్గీతోపన్యాసకులు: గొట్టుపూళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు. వీరు జిల్లాబోర్డుసభ్యులు, ప్లీడరు, పెద్ద అర్చకులును, రామాలయజీర్ణోద్ధారకులు, కల్యాణి గ్రంథాలయపోషకులు.

ఆయుర్వేదోపన్యాసకులు: ఆయుర్వేద విద్వాన్ విద్వత్కవి కుంజర పండిత కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు, శాయారు సన్నిధి నిర్మాతలు.

ఆశ్రమాధిపతి: పొడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులుగారు.

శ్రీ॥ శ్రీ॥ మహాయోగి గోవిందస్వాములవారు ఆంధ్రదేశమున ౧౮ మఠములను నిర్మించి గోళ్లస్వామి, గొంగళ్లస్వామి, బోడిస్వామి యున్నగు ౧౧ నామములను పొంది భద్రాద్రిమఠములో ప్రభవ సంవత్సరము పరమపదించిరి.

ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు ఆంధ్రభాషార్ణవం మేనేజరు. కల్పవల్లి గ్రంథనిలయ ప్రధానపోషకులు.

శ్రీరామదాసాశ్రమమువారిచేనిర్వహింపబడుచున్న శాఖలు:—గ్రంథనిలయశాఖ, గ్రంథమాలాశాఖ, పఠనమందిరశాఖ, విశ్వకళాప్రబోధకశాఖ, విజ్ఞానప్రచారకశాఖ, రాత్రిపాఠశాలశాఖ, పరిషచ్ఛాఖ.

భరతన్ కుమరప్పగారు, యమ్. ఏ., పి-హెచ్. డి. (ఎడింబరో), డా॥:—చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలయందు వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులుగ నుండిన వీరిపుడు ఉన్నత తత్త్వశాస్త్ర విద్యకై యింగ్లాండు కేగిరి.

భాస్కరసేతుపతిగారు:—వీరు తండ్రి యనంతర మిటేవలనే రామనాథపుర సింహాసన మధిష్ఠించినారు.

భాష్యాచార్యులుగారు, కందాడై:—వీరిది హిందూపురము. ఆంధ్రభాషాభిమానులు. శారదా గ్రంథపఠనాలయ స్థాపకులు.

మంగయ్య పంతులుగారు, యర్రమిల్లి, బి. యే. బి. యల్.:—బందరులోని ఆంధ్ర ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి సెక్రటరీ. తొలుత వీరు రేలూరులో న్యాయవాదిగానుండి అసహాయోద్యమ సమయమున నావృత్తిని వీడిరి. అప్పటినుండి కొంతకాలము పడమటి గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండి ఆంధ్రదేశమున చాలచోట్ల ప్రచారము చేయుచుండిరి. ౧౯౨౧ మొదలుకొని యిన్సూ్యరెన్సు పనియందున్నారు.

మాధవయ్యగారి కుమారిత, యమ్. బి.బి.యస్.:—సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలగు శ్రీ॥ శ్రీ॥ మాధవయ్యగారి ఆఖరు కుమారిత యీమె. గ్రేట్ బ్రిటన్ నందున్నత విద్యలనందుకొఱకు వాడియా స్కాలర్ షిప్ నందినది.

మార్జొరి విలియమ్సుగారి సతి:—గత వత్సరము యమ్. బి. బి. యస్. యందుత్తీర్ణురాలయిన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

మీనాక్షి కాలేజి, చిదంబరము, ఆంధ్ర విద్యార్థి సంఘము:—ఇది ౧౯౨౭ సం॥ నవంబరునెలలో స్థాపితమైనది. ఈ కళాశాలయందు చదువు ఆంధ్ర విద్యార్థుల యభివృద్ధికొఱకు ఏర్పడినది.

మీరయ్యనాయుడుగారు, కోనాడ:—వీరు మాండలే నివాసులు. రంగూను ఆంధ్రజనసంఘమునకు చాలకాలము కార్యదర్శిగ నుండిరి. రంగూనులోని దయానందాంగ్లవైదికోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

మునుస్వామి అయ్యర్, యమ్. కె; యమ్. యే., బి. యల్:—'బ్రిటిషు ఇండియాయందు గ్రామముల స్థానిక స్వపరిపాలనము' అను విషయముపై వీరు వ్రాసిన ఉత్తమవ్యాసమునకు కలకత్తా భారత వాణిజ్య సంఘమువారు ప్రథమ బహుమానమిచ్చిరి. వీరు మంచి చదువుకొన్నవారు. చాలా పత్రికలలో వ్యాసములను వ్రాసినవారు.

మునిస్వామినాయుడుగారు, బి; బి. ఏ., బి. యల్., యం. యల్. సి., రా॥ బ॥:—చిత్తూరుమండలములోని వేలంజేరి గ్రామము వీరి నివాసస్థలము. వీరు కమ్మవారు. ప్రజాహిత జీవనులు. చిత్తూరులో న్యాయవాదిగ నున్నారు. 1923 న చిత్తూరుజిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగ నియమింపబడిరి. తరువాతను వీరే ఎన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండలవాసుల కెన్నియో సౌకర్యముల కల్పించిరి. మండల విద్యాసంఘమున కధ్యక్షులుగనుండి యీ మండల విద్యాశాలలను మంచి స్థితికి దెచ్చిరి. చిత్తూరు పురపాలక సంఘమునకును అధ్యక్షులైరి. చెన్నశాసనసభకును వీరు మూడుమారు లెన్నుకొనబడిరి. ఇటీవల వీరు కాంగ్రెసులో చేరి అల్ ఇండియా కాంగ్రెస్ కమిటీసభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండల కాంగ్రెస్ సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

ముఖర్జీగారు జే. యన్; ప్రొఫెసరు, యమ్. ఏ., డి. యస్ సి:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున శ్రీ గురుప్రసాద్ సింగుగారి పేర వెలసిన పండితపదవి నున్నవారు. వీరు గత భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు రసాయనశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

మూర్తిగారు, కె. యస్. యల్. యం. యస్. డాక్టరు॥ వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వీరు హోమియోవిధానము ననుసరించి వైద్యముచేయుదురు.

మూర్తిగారు, హెచ్. డి; రాజవైద్య:—వీరు తొలుత బొంబాయిలో ఎలెక్ట్రికల్ ఎంజినీరుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమకాలమున ఆ ఉద్యోగమును వదలి గోదావరిజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారమును కావించుచుండిరి. నాగపుర పతాక సత్యాగ్రహము కారణముగ మూడునెలలు కృష్ణజన్మస్థానమున నుండిరి. ఇపుడు వీరు భీమవరము గ్రామములో నివాస మేర్పరచుకొని వైద్యము చేయు

మన్నారు. నిరపాయకరములగు మూలికలతో వీరు సర్వరోగములు నివారణ చేయగలరట. మఱియు భూతచికిత్సయు చేయుదురట.

మెగాగారు, కర్నల్, సి. ఐ. ఇ. ఐ. యమ్. యస్. :—వీరు చెన్నపురికి క్రొత్తగా నియమింపబడిన సర్జను జనరలుగారు.

మెహతాగారు, కె. సి, యమ్. యస్‌సి. పిహెచ్. డి :—వీరు ఆగ్రా కళాశాలయందు పండితులు. భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు వృక్షశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

రంగరామానుజంగారు, యస్. జి., బి. యే., బి. యల్ :—వీరు చెన్నపురి పురపాలకసంఘసభ్యులు. పురపాలన విధానములను నేర్చికొనుటకు పాశ్చాత్య దేశములకేగిరి.

రంగస్వామిగారు, వి. యన్., యమ్.ఏ. :—వీరు రా॥ సా॥ వి. యన్. నారాయణస్వామి అయ్యరుగారి కుమారులు. సాంకేతికవిద్యల నభ్యసించుటకు ప్రభుత్వమువారి వ్యయముపై నాంచెస్టరుకు వెళ్ళిన 4 గురు విద్యార్థులలో వీరొకరు.

రాఘవదాసుగారు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిశర్మగారు, మానేపల్లి :—వీరిది ఒంగోలు తాలూకా సోమవరగ్రామము. వీరు పితాపుత్రులు. తండ్రి తరంగభాగవతారు బిరుదు గడించినవారు. కొడుకు సంఘసంస్కర్తలని మూరి.

రాజరత్నంగారు, కె. ఆర్ .:—విశాఖపట్టణమున వీరొక ఆంధ్రవిద్యార్థులు. బొంబాయియందు ఫిల్ము పరిశ్రమయందు శిక్షణనొందుచున్నారు.

రాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి:— చెన్నపురమున వై.యమ్.సి.యే.యందు జరిగిన సభయందు శ్రీ పిఠాపురము రాజావారధ్యక్షత వహించిరి. రాజావారు, కుమారులు, మొదలగువారు దీపటమందుగలరు.

రాధాకృష్ణన్ గారి వీడ్కోలు విందు:—ఈ వేసవి గడచిన ఆక్స్‌ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (అనుషంగిక మత-తత్త్వముల)కు అధ్యాపకులుగా పోనున్న ప్రొ. రాధాకృష్ణగారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి. ఏ. పైతరగతుల) ఆంధ్రవిద్యార్థులీవిదుమ నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

రామచంద్రభట్టుగారు:— బార్డోలీ సత్యాగ్రహమునందు పట్టుదలతో పాల్గొన్నవారిలో నొక్కరు. అది పరిసమాప్తి నొందుటకై భట్టుగారు ప్రభుత్వమువారు బార్డోలీ ప్రజలపైవేసిన మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదపుమొత్తమును చెల్లింతుననిరి. ఇందుకు బొంబాయి ప్రభుత్వమువా రంగీకరించిరి.

రామబాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమండ్రి:—ఈ భాగముచిత్రము ఈభాండాగారముయొక్క చతుర్థవార్షికోత్సవ సందర్భమున తీయబడినది.

రామమూర్తిగారు, కాశీ:—విజయనగరము నివాసులైన వీరు విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ఉపాధ్యక్షులు. విశాఖపట్టణ మ్యునిసిపల్ సంఘసభ్యులు. స్వకులసేవ యొనర్చుచున్నారు. రాబోవు తృతీయ విశ్వకర్మ మహాసభాహ్వానసంఘమున కధ్యక్షులు.

రామమూర్తిగారు, గానాల:— రాజమహేంద్రవర నివాసులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘము యొక్క ప్రధానాధ్యక్షులు. స్వకీయవిశ్వబ్రాహ్మణకుల సేవయొనర్చుచున్నారు. వక్త. అనేక సభలకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి. "సముదర్శిని" సంపాదకులుగనున్నారు.

రామవర్మగారు, రాజా, సర్, జి. సి. యస్. ఐ., జి. సి. ఐ. ఇ:—కొచ్చిను భూతపూర్వ రాజావారు. వీరు చెన్నపురమున జరిగిన వేదాంతమహాసభను ప్రారంభించినవారు.

రామానుజులుగారు శ్రీమతి యం. కె:—గుంటూరు పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగా ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన గూడ మె.

రామారావు, తుంగల లేక మాస్టర్ శ్రీరామరాయ వర్మగారు :—వీరు రాజమండ్రి వాస్తవ్యులు.

రాయచౌదరిగారు, డి. పి:— దేవీప్రసాదరాయిగారు; సంగయుంసకులు. వీరిప్పుడు చెన్నపురి ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలయందుపాధ్యాయులుగ నున్నారు.

రావుగారు, డా॥ కె. ఆర్., యమ్.ఏ.డి.యస్‌సి:— వీరు విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాల పరిశోధనాగారమునకు చెందినవారు. లండన్ ఇంపీరియల్ సైన్సుకాలేజిలో స్పెక్ట్రొస్కోపీ (కిరణతత్త్వపరిశోధనము)యందు పరిశోధనమును జరుపుటకు పోయిరి. ప్రభుత్వమువారు వీరికి వేతనమిచ్చుచున్నారు.

లక్ష్మన్న పంతులుగారు, గంటి:— వీరు పేరూరు ద్రావిడులు. హైకోర్టు న్యాయవాదులు. జననకాలము ౧౮౬౩ సంవత్సరము. జన్మస్థానము తూర్పు గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకా, పేరూరు గ్రామము. అత్యంత ప్రతిభతో ప్రతిపరీక్షయందు తీర్ణులైరి. ఆంగ్లభాషా పాండిత్యము అద్వితీయము. పంతులుగారు ఆంగ్లభాషయందు మాట్లాడునపుడు అమృతప్రాయ

ముగ నుండును. నిరాడంబరమూర్తి. ఉన్నతాశయపరులు. ఉదార భావోపేతులు. పరోపకారధురీణుడు. రాజమహేంద్రవరము పురపాలక సంఘసభ్యుడుగ ఒక దశ పనిజేసిరి. జిల్లాబోర్డు తాలూకాబోర్డు సభ్యులుగ ౯ సంవత్సరములు పైగానుండిరి. రాజమహేంద్రవరము చెఱసాల అనధికార ప్రేక్షకులుగనుండి ప్రజాహితజీవనమున కడు శ్రద్ధతో కృషిసల్పిరి. కష్టమనక, రాత్రియనక పగలనక మానవసేవకై యావచ్ఛక్తిని ధారవోసిన మహాశయుడు. గోదావరిజిల్లాలో ప్రజాభిప్రాయమునకు ఈపురుషుడే ప్రమాణముగ నుండిరి.

తాలూకాబోర్డు యుపాధ్యక్షుడుగనున్న కాలమున పరిపాలనమున ఎన్నియో యభివృద్ధికరమగు మార్పులను గావించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. అడుగుటయే తడవుననటుల అసంఖ్యాకులుగ ఎందరికో యుద్యోగముల నిప్పించిన పుణ్యమూర్తి. ౧౦ మొదలు ౯౦ రూపాయలవరకు యుపాధ్యాయ పదవులనుగూడ ఎందరికో నిష్పాక్షికముగ కులకత్తులను పాటింపక యిచ్చిరి. గోదావరిజిల్లాలో ప్రతికుటుంబములోను రాముని పేరు తలచుకొనునటులే లక్ష్మన్నపంతులుగారి పేరును తలచుకొని చేయెత్తి మ్రొక్కనివారు లేరు.

లక్ష్మన్నపంతులుగారి ఇల్లు ధర్మసత్రవు. ఇందలి అతిశయోక్తి ఇంచుకయు లేదు. నేటికిగూడ రాత్రియందుగూడ ఆగంతుకులు వారి ఇంట ఆతిథ్యమును బొందుచునేయున్నారు. నిరతాన్నప్రదాత. రాజమహేంద్రవరమున యున్నపుడు వీరియింట భుజించిన విద్యార్థులసంఖ్యను దెలుపుట ఎవరితరము గాదు. పండిత సత్కారములో మహానుభావుడు. లేదు అను పదము ఆయన వాఙ్మయమందు కన్పించదు. ప్రతిదినము వారిఇంట నేడుగూడ ౩౦ మందికి తక్కువగాకుండ భుజించుచునే యున్నారు. విద్యార్థులకు అగవ ఆంధ్ర మను భేదమును పాటింపక, విద్యార్థివేతనముల నిచ్చుచున్నారు. ఇదిగాక విద్యార్థులకు భోజనమునుగూడ బెట్టుచున్నారు.

ఒప్పుచేయుటయే వీరి తప్పు. ఈ విషయమునే వీరిని గురించి దక్షిణ హిందూదేశవు విజ్ఞానసర్వస్వమున "చారిటబిల్ టూ ఎఫాల్టు" అన్నారు. ఆపద్బాంధవుడు. ఆంధ్రోద్యమమన్న వీరి కత్యంత ప్రీతి. ఆంధ్రులందరిని యుద్ధరించుటయే వీరి పవిత్రసంకల్పము. తినవుకూలముగ నిందు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల దగ్గరకు రాయబారమును నడిపి జిల్లామునసబుల పనవులను ఆంధ్రులకు ఎక్కువగా నిచ్చునటుల జేసిన పురుషోత్తముడు. చెన్నపురిలో న్యాయవాదులలో అగ్రవసోదరుల గౌరవమును బడసిన వారిలో వీరే ప్రథములనుటలో అతిశయోక్తి ఏమియు లేదు. లక్ష్మన్నపంతులుగారు ఆధునిక ఆంధ్రావనికి అవర్యప్రాయులని నిస్సందియముగ బలుకవను. కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరములో పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరుపని చేసిరి. [మిత్రుడు]

లక్ష్మణస్వామిగారు, దాసరి:— వీరిది పిఠాపురము. వీరు నన్నయభటు మొదలుకొని, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులువరకుండు కవీశ్వరుల వివిధవిషయవర్ణన పద్యములను ఓపికతో ఏర్చి వర్ణన రత్నాకరము అను గ్రంథముగా ప్రకటించినారు. కొన్ని యితర గ్రంథములను కూడ రచియించిరి.

లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు, పి. బి:—ఈమె మాండలిక వేంకటేశ్వరరావుగారి సహధర్మిణి. ఈమె మంచి యోగాభ్యాసకురాలట. పరోపకార పరాయణ.

లక్ష్మీనారాయణగారు, అప్పాద్వేదుల, డా॥యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి, యఫ్. ఐ. పి. (లండన్):—వీరు విజయనగరవాస్తవ్యులు. వీరు భారతీయ ప్రభుత్వవాతావరణ శాస్త్రజ్ఞులుగ నియమింపబడియున్నారు. కార్యస్థానము కొడైకెనాలున నున్నది. కడచిన ౧౫ యేండ్లును వీరు విజయనగరమున భౌతికశాస్త్ర పండితులుగ నుండిరి.

లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు:— వీరు కౌక్కలి రాజావారు; యమ్. ఆర్. ఏ. యస్. యస్. బి. డి. యమ్. కావ్యవినోది, ఉత్కళసాహిత్యరత్న, విద్యావాచస్పతి, పురాతత్త్వవిశారద. చెన్నపురి రాజధాని ఉత్కళ సమ్మేళనసంఘమునకును, చెన్నపురి ఉత్కళ సమాజమునకును అధ్యక్షులు.

లూయిసాథియోబాల్డ్ సతిగారు, డబ్ల్యు. హెచ్:— మైసూరు సంస్థానమున మొదటిసభ్యురాలుగా నియమింపబడినయామె.

వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము:— కొవ్వూరు గౌతమీతీరము నందలి గోష్పదక్షేత్రమున తపమాచరించిన గౌతమ మహామునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన శ్రీ వరదగోపాలస్వామి వారి ప్రాచీనాలయము యొక్క చిత్రము.

విజయనగరము మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాల:—పండితులును ౩వ, ౪వ తరగతుల విద్యార్థులును.

విశ్వనాథ, ప్రొఫెసరు యస్. వి, యం. ఏ:— వెనుక వీరు తిరుచినాపల్లి జాతీయకళాశాలయందు చరిత్ర పండితులుగ నుండిరి. ప్రస్తుతము చెన్నపురి సర్కిల్‌నకు పురాతత్త్వ శాఖా కార్యాలయమున సూపరింటెండెంటుగనున్నారు.

వీరభద్రుడుగారు, సరిదే:—వీరు గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురం కాపురస్థులు. వీరు కళావంతుల కుటుంబములోనివారు. స్వసంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడువారు. జిల్లా తాలూకా బోర్డులయందును, పురపాలకసంఘమునందును సభ్యులుగ నియమింపబడిరి.

వీరేశలింగవర్ధంతి, చిట్టవరము:—శ్రీ వాసుదేవగ్రంథాలయమువారిచే నీవర్ధంతి జరుపబడినది.

వెంకటప్పగారు, రావుసాహెబ్, యమ్:—ఖాన్ బహదూర్ ఖలీముల్లాగారి బదులు చెన్నపురికి సహాయ పోలీసుకమిషనరుగ నియమింపబడిరి. వీరు బ్రహ్మనిష్ఠులు.

వెంకటరంగయ్య నాయుడు గారు, టి:— మైసూరునందు వీరొక ఫిల్మును తయారు చేసియున్నారు ప్రస్తుతము కాశీయందు ఫిల్ముపరిశ్రమ చేయుచున్నారు.

వెంకట్రామయ్యగారు, వోరగుడి:—వీరు పల్లికొండయందలి ధర్మవివాహ ఉపనయన సంకీర్తన కైంకర్యసభా సంస్థాపకులు అధ్యక్షులును.

వెంకటరత్నంగారు, రేపాక:—వీరిది పాలకొల్లు. వీరు వైశ్యులు. భాషాభిమానము గలవారు.

వెంకటరత్నముగారు, ముత్రవాద:—వీరు చిత్రకారులు. ఇపుడు గుంటూరు శారదానికేతనమున చిత్రకళోపాధ్యాయులు. బందరు జాతీయకళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసిరి.

వెంకటనరసింహంగారు, చెరుకువాడ:—వీరు సుప్రసిద్ధ సహాయనిరాకరణ దీక్షాపరులు, తత్త్వప్రచారకులును, తన్మూలమున శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున వాసము చేసినవారును. ఇపుడు వీరు ఆంధ్ర ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ తరపున పనిచేయుచున్నారు.

వెంకటరమణమూర్తిగారు, బాకురుపండా:—వీరి నివాసము విశాఖపట్టణమున. వీరు గౌడబ్రాహ్మణులు. ప్రసిద్ధగన్న కుటుంబము వీరిది. మంచిశాస్త్రప్రయిటరు. వీరు లక్షరూపాయిలు విలువ చేయు భూముల నగ్రహారముగ దానముజేసియున్నారు. ప్రజోపయోగ కార్యములకై తమ ధనమును ఉచితముగ నిచ్చుచుందురు.

వెంకటరత్నముగారు యద్దనపూడి:—వీరిది పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెము. దేశసేవాపరాయణులు. స్వానుభవమును పురస్కరించుకొని 'పులివేట' 'కోయల చరిత్ర' యను పుస్తకముల వ్రాసిరి. మఱియు 'ఇష్టాగోష్ఠి', 'ద్రవ్యశాస్త్రము' అను పుస్తకములగూడ వ్రాసిరి.

వెంకట నారాయణ నాయుడు గారు, జె. దీ॥బ॥:—చెన్నపురి మునిసిపల్ కమిషనరుగ నుండిన వీరు ప్రభుత్వము వారిచే న్యాయశాఖా కార్యదర్శులుగ నియమింపబడిరి.

వెంకట సుబ్బారావుగారు, గుండిమెడ:—వీరిది గంజాముజిల్లా, ఛత్రపురము. వీరు కవులు, చిత్రకారులు. 'రాణాప్రతాప్' నాటకము మొదలగు గ్రంథముల రచించినవారు. 'కవిరత్న' బిరుదాంచితులు.

వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు, మాచిరెడ్డి:— వీరిది నాగిరెడ్డిపల్లె. అనటి సహకారసంఘాధ్యక్షులు, ఫారెస్టుపంచాయతీ అధ్యక్షులును. సుప్రసిద్ధరుద్ర సత్రధారి, కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు, సేవాపరాయణులు.

వెంకటసూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు, సామినేని విజయనగరం:—వీరు కమీషన్ ఏజంటైనను, వీరికి సాముద్రిక శాస్త్రమునందుగల ప్రావీణ్యము అమోఘము. బొటనవ్రేలును కొన్ని నిమిషములు పరికించి, భూత, భవిష్యత్, వర్తమానములను వారు స్వయముగా జూచినట్లు తెలుపగలరట. వీరు దీనికై డబ్బు పుచ్చుకొనరు.

వెంకట హనుమంతరావుగారు, పల్లె. కాకినాడ:—వీరు నాట్యకళాభిమానులు. నేటి నాట్యసంఘములలో నొకటియగు ఆంధ్రసేవాసంఘము (రిజష్టర్డు) ను స్థాపించి కార్యదర్శిగను గంగాధ్యక్షులుగను నుండిరి. ఆసంఘమునకు సరస్వతీభవన మను నొకభవనమును కూడ గట్టించిరి. తరువాత ఆసంఘముతోడి సంబంధము వదలుకొని శ్రీ విజయభారత సభ యను పేరున నింకొక నాట్యమాటమును స్థాపించి వీరే కార్యదర్శులుగ నున్నారు. వీరు మొదటినుండియు నాటకములందు స్వయముగ పాత్రముల ధరించుచు, ఇతరులను క్రమశిక్షచేత నటకులుగ తయారుచేయుచునున్నారు. విశ్వామిత్రాది సాత్త్వికేతర పాత్రధారణమునందు వీరు పేరు గన్నవారట. వీరికి గాత్రమార్దవము కొంత తక్కువట. ఐనను రసాభినయము, పాత్రపోషణము వీరియందు వెలసియుండునట.

వైదేహి కన్యగారు:—ఈమె వయస్సు ౭ యేండ్లట. హిందూస్త్రీలక్ష్మీవిలాస సభకు అధ్యక్షురాలును, హరికథలు చెప్పుట కారంభించిన మొదటి నారీమణియగు శ్రీమతి యమ్.లక్ష్మీఅమ్మాళ్ గారి మనుమరాలీబిడ్డ. ఈమె చక్కగా హరికథాకాలక్షేపము చేయగలదు. ఈబాలిక తన ౫వ యేటనే చెన్నపురి యాంధ్రసభ దసరా ఉత్సవములలో ముద్దులొలుకునట్లు నాట్యముచేసి మెప్పునుగాంచి రజతపాత్రము నొకదానిని బహుమతివడసినది. హరికథాకాలక్షేపమునకీమె యొకబంగారుహారమును, పతకమును బహుమతి నొందెను.

శంకరశాస్త్రిగారు, తాడేపల్లి, ఐ. యమ్. యస్., యమ్. డి:—వీరు శస్త్రవైద్యమున ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుటకై యీమధ్య ఆస్ట్రియాయందలి వియన్నాకు పోయిరి. వీరు సుప్రసిద్ధాంధ్రులు. నెల్లూరుజిల్లా వైద్యశాఖాధికారిగ నుండిరి.

శారదాబాయికన్య:—గత వత్సరము మహారాష్ట్రిలలో పట్టభద్రయైన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

శర్మానందగారు, డా॥:—వీరు ఆంధ్రులు. వీరిది ఇంకు పల్లి. గుంటూరునందు వైద్యులు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములను చెప్ప గలవారట.

శివరామన్ గారు, ఎ:—వీరు సదాశివయ్యరుగారి సుకుమారుడు. బొంబాయిలోని ఫ్రీ ప్రెస్ అను పత్రికకార్యాలయంగు హైస్కిలింగు పొందుటకు పంపబడిరి.

శాంభవిబాయిగారు, అర్., బి. యే:—ఈమె శ్రీ రఘునాథపుంజా, బి. యే., బి. యల్. గారి సతీమణి. బంటుకులస్థులలో నీమెయే ప్రథమ పట్టభద్ర. దక్షిణకన్నడ జిల్లాబోర్డు సభ్యురాలుగా నున్నది.

శివరామయ్యగారు, తేజోమూర్తుల:—వీరిది గంజాం జిల్లా, లక్ష్మీనరసుపేట. వీరు ౬ సంవత్సరములుగ దేశాభివృద్ధికొఱకైన పెక్కుకార్యములందు నుత్సాహముతోను, శ్రద్ధతోను పనిచేయుచున్నారు.

శివరావుగారిసతి, పి:—శాసనసభాసభ్యులగు పి. శివరావుగారిమె భర్త. ఈమె బళ్ళారి ప్రభుత్వబాలికా మాధ్యమిక పాఠశాల యొక్క సలహాసంఘమందు సభ్యురాలుగ నియమింపబడెను.

శేషాద్రిగారు, యన్:—వీరు లండనునందు ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు మొత్తముగ తిరిగి నుత్తీర్ణులైరి.

శ్రీనివాసగన్ సతి, యల్. డి:—పాలంకోటయందీమె ప్రసవశిశ్వారోగ్య సంఘ కార్యదర్శిని, భారత మహిళాసమాజ సహాయకార్యదర్శిని. ఈమె తమిళదేశప్రతినిధిగ పాట్నా స్త్రీవిద్యా సభకు వెళ్లినది.

శ్రీనివాసభారతి, కె. వి:—ఉత్తర అర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిన కాంగ్రెసువాది.

శ్రీనివాసయ్యగారు, వి:—వీరిది తాటిపర్తి. అనటి యున్నతపాఠశాలలో చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు. వీరు మైక్రోటైపిస్టు, అనగా బియ్యపుగింజమీద పద్యములను వ్రాయగలవారు. ఇందుకై వీరు కొన్ని సువర్ణ పతకములను పొందియున్నారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, కె:—వీరు 'హిందూ'పత్రికాధిపతులలో నొకరు.

శ్రీపతిగారు, మంకాల, విద్వాన్:—వీరిది చిత్తూరు జిల్లా. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు. పాఠశాలల కుపయోగించు కొన్నిపుస్తకములను వీరు రచియించినారు. స్వయంకృషిచలనపైకి వచ్చినవారు.

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము:—ఇది అరుంధతీయవాడలో సోషల్ సర్వీసులీగువారిచే నడిపింపబడుచున్నది. కార్యదర్శి వి. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, యేలెళ్ల:—వీరిది కృష్ణా జిల్లా, అంగలూరు గ్రామము. రైతులకు మిగుల నుపయోగకరమగు 'పశువైద్య చింతామణి' అను పుస్తకము తెలుగున రచించినవారు. మరికొన్ని పుస్తకములనుకూడ రచియించియున్నారు.

సంకీర్ణ జంతు చిత్రములు (Composite animal pictures):—సంకీర్ణ జంతు చిత్రములనగా వివిధ జంతువులను ఒకదానితో మరియొకటిచేర్చి చిత్రించి తద్ద్వారా ఒక జంతుస్వరూపమును చిత్రించుట. ఈచిత్రములు లక్నో నగరమున విశేషముగ తయారగుచుండెడివి. ఇట్టివి లిఖితచిత్రములే కాక శిల్పచిత్రములుకూడనుండెడివి. ఒకకాలమున నీచిత్రములు ఎక్కువ యాకర్షకములుగ నుండి బాగుగ ప్రసిద్ధినందినవి. కాని క్రమక్రమముగ ప్రజలకు వీనిపై నభిరుచి తగ్గిపోయినది.*

* ఈవివరణమంతయు 1896 సం. జనవరినెలనాటి 'ది జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్టు అండు ఇండస్ట్రీ' అనుపత్రికలోని ఒకవ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినది అందువ్యాసకర్త"......... కాని వాటిపై (సంకీర్ణచిత్రములపై) నభిరుచి తగ్గిపోవుచున్నట్లు తెలియుచున్నది" యని వ్రాసినాడు. దీనినిబట్టి 1896 సం. నాటికీ చిత్రముల ప్రసిద్ధి పూర్తిగ నణగిపోలేదని తెలియుచున్నది. ఐన ప్రస్తుతమున నవి లక్నో నగరమున వ్యాప్తిలో నున్నవో లేవో తెలియదు.

ఈసంకీర్ణజంతుచిత్రములను వినోదప్రదర్శనములకై తయారు చేసెడివారు. ఇవి రెండు విధములు—(1) వివిధజంతువుల వివిధ శరీరభాగములను ఆధారముగ దీసికొని వాని నన్నిటిని గలిపి మరియొకజంతువుగా జిత్రించుట. (2) కొన్ని జంతువులయు, గొందరుమానవులయు సమావేశనముచే నొక జంతువును తయారుచేయుట.

ఇందుగల యేనుగుల బొమ్మ యీ రెండవ రకపు చిత్రణమున కుదాహరణము.

సంగమేశ్వరకవి గారు, కొమ్మూరి:—రాజామునివాసులు. శతావధాని, అష్టావధాని. "ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి". విశ్వబ్రాహ్మణులు. పూర్వపు "విశ్వకర్మ" సంపాదకులు. ఉపన్యాసకులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ప్రధాన ధర్మాధికారి.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. చింతామణి నాటక సంఘమునందలి నటకులలో నొకరు.

సత్యనారాయణ చౌదరిగారు, రావిపాటి:— తూర్పు గోదావరిమండలమందలి దంగేరు గ్రామమునందు కమ్మగృహస్థులు వీరు. సంపన్నులు. అసహాయోద్యము ప్రచారమందు ఒక సంవత్సరము ఖైదు ననుభవించిరి. తాలూకాబోర్డులందు కాంగ్రెసుసభ్యులుగ నుండిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, మధునాపంతుల:— తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పల్లెపాలెం వీరి నివాసము. వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేదవైద్యులు. వీరి స్వగ్రామమున నొక చిన్న వైద్యాలయమును పెట్టి బీదల కుచితముగ మందుల నిచ్చుచుందురు.

సరస్వతీ స్వాములవారు, జి. ఎస్. బి, పరమహంస:— నెల్లూరుజిల్లా యిందుకూరుపేట నివాసులైన వీరు బ్రాహ్మణ కులజులు. బ్రాహ్మణేతరులందు స్వకుల మూజన మేర్పడునట్లు ప్రోత్సాహముచేయుచు ఆంధ్రరాష్ట్రమునందంతటను ప్రచారము సల్పి చాల ప్రబోధము నొనర్చినారు. శ్రౌతస్మార్తములందు గొప్ప విద్వాంసులు. ఆర్యధర్మప్రవర్తకులు. వీరి కాంధ్రదేశమందు చాలమంది శిష్యులున్నారు.

సర్వేశ్వరరావు పంతులుగారు, దొడ్డిపట్ల, కీ॥ శే॥ తణుకు:— వీరు సహాయనిరాకరణవాదులు. తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘమునకు, జాతీయవిద్యాలయమునకు, కో ఆపరేటివు భారత ఖద్దరు నిలయమునకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

సాంబమూర్తిగారు, టంకాల:— వీరి నివాసము గంజాముమండల మందలి టెక్కలి గ్రామము. వీరు ఆర్యవైశ్యులు. స్వసంఘాభివృద్ధికిని జాతీయాభివృద్ధికిని తోడ్పడుచుండువారు. కాంగ్రెస్ సభ్యులు. గంజాం మండలమున పలాసలో జరిగిన ఆర్యవైశ్యసభ కధ్యక్షత వహించినవారు.

సినీమా అధికారులసంఘము:— సినీమాకమిటీ అధ్యక్షులగు దీ॥ బ॥ టి. రంగాచారియార్ గారికి రాయపేటయందీసంఘ సభ్యులు విందొనరించిరి.

సుందరవరదన్ గారు, వాలాజా:— కాంగ్రెసువాదియగు వీరును జైలున కేగిరి.

సుబ్బారావుగారు, రాళ్లబండి, యమ్. ఏ:— ఆంధ్రచారిత్రక పరిశోధక సంఘమునకు కార్యదర్శి. వీరు నాగపురమున జరిగిన ఇండియన్ హిస్టారికల్ రికార్డ్స్ కమిషన్ నకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రతినిధిగ నియమింపబడిరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు, కే; దివాన్ బహాదరు కాకినాడ:— ఆంధ్రదేశీయుల పారిశ్రామిక వాణిజ్య సౌకర్యములకొఱకు చెన్నపురమున ఆంధ్రవాణిజ్య సంఘమను పేర నెలకొనిన యొక క్రొత్త ప్రత్యేక సంఘమునకు వీరధ్యక్షులు.

సోమరుఫీల్డుగారు, ప్రొఫెసర్:— ఆర్నాల్డ్ సోమర్ ఫీల్డుగారు చెన్నపురమున విశ్వవిద్యాలయముచే నేర్పరచిన ఉపన్యాసముల నొసంగినారు.

స్వామినాథ ముదలియారు, గుడియాతం:— తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులు. ఉత్తరఆర్కాటున ఖైదులో నుంచబడిరి.

స్వామిబాబుగారు, పోట్నూరు:— గంజాంజిల్లా నరసన్నపేట యూనియన్ బోర్డు అధ్యక్షులు. కాంగ్రెసువాది. వైశ్యకులోద్ధారకులు. సంఘసంస్కరణాభిమాని.

హిందీ ఉద్యమము, దక్షిణ ఇండియా:— చెన్నపురమునకు జమ్నాలాల్ బజాజ్ గారు వచ్చినపుడు జరిగిన ఒక సభ ఛాయాచిత్రమిందు గలదు. శ్రీనివాసయ్యంగా రధ్యక్షులు. రాజగోపాలాచారిగారు మొదలగువారు ఇందు గలరు.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట:— ఈ సంఘవ్యవస్థాపకులు దండమూడి వెంకట రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. హిందీ ప్రచారకులు, కోడేటి వెంకటకృష్ణయ్యగారు.

హిల్టన్ బ్రౌన్ గారు, ఐ. సి. యస్:— స్థానికస్వపరిపాలనాశాఖకు మరల ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగ నియమింపబడినారు.

రాజగోపాలరావుగారు, టేకుమళ్ల, బి. ఏ.:— వీరు చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలయందు దేశభాషాధ్యక్షక పదవియందున్నారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు మంచి పాండిత్యము గలవారు. భాషా, చారిత్ర పరిశోధకులు. 'సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి' అనుమాసపత్రిక నొకదానిని కొంతకాలము నడిపినారు. ప్రాచ్యగ్రంథ నిర్ణయ సభయొక్క ఆంధ్రశాఖకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. అమూల్యములను వీరి పరిశోధనఫలములు తరుచుగా వ్యాసరూపమున ఆంగ్లాంధ్రపత్రికల నలంకరించుచుండును. వీరు గ్రంథకర్తలు కూడను.

సత్యనారాయణగారు, ఆచంట:— వీరు బి. యే. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, యమ్. బి. (వైద్య)పరీక్షకు జదువుచు, సహాయ నిరాకరణోద్యమమున ప్రభుత్వవిద్యాలయమును బహిష్కరించిరి. పిదప తదుద్యమమున మిగుల ఆసక్తితో పనిచేసి, తుదకు 'ఖద్దరు' ఉద్యమమున దిగి తద్విషయమై ఎక్కువ పట్టుదలతో పనిసాగించిరి. తన్నిమిత్తమై అర్థమునేకాక ప్రాణములను గూడ ధారవోసినవారు. అకలంక దేశారాధకులు.

రాజమ్మగారు, ఆకారపు:—ఈమె ఆకారపు చెన్నయ్యగారి ధర్మపత్ని. వీరు ఓరుగల్లునివాసులు. దానధర్మపరాయణులు. వీరు నిర్భవసం. జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౫ నాడు లింగైక్యమును చెందినారు. ఈమె సాధ్వీమణియని ప్రసిద్ధిని బడసినది. జీవితమంతయూ సకలసంపదలతోను సౌభాగ్యముతోను గడిపినది. ఈమె అంత్యేష్టి సమయమునందు గోదాన సువర్ణదాన వస్త్రదానాది సకలదానములు విశేషముగను చేయబడినవి. ఆకాలమునందు పండితులు, వేదాధ్యయనపరులు, కవులు దయచేసి యథావిధిగ కర్మకాండము నడిపించిరి. ఈమె జీవితకాలమునందు సకల జనులకును నుపకారమును జేసి ధన్యవాదములను బడసినది. ఆమె తన పుణ్యావశమున శివ సాయుజ్యమును బడయుగాత! ఆకారపు నరసింహంగారు వీరి కుమారులు. ఈ నరసింహంగారు ఇప్పుడు చెన్నపురమున నొకసుప్రసిద్ధవర్తకులుగా నున్నారు.

వెంకటాచార్యులుగారు, అంగర, ఆయుర్వేదవైద్యులు:—వీరు శ్రీవైఖానసులు. 40 సంవత్సరముల నుండి వైద్యము బీదల కుచితముగా జేయుచు 1920 సంవత్సరములో రాయవరం గ్రామంలో శ్రీపట్టాభిరామవైద్యశాల స్థాపించిరి.

సత్యనారాయణగారు, ఉప్పల.:—అనకాపల్లి మ్యునిసిపల్ కౌన్సిలర్. 1928 అక్టోబరు నెలలో వచ్చిన వరదలలో బీదజనులకు బట్టలను అన్నములను విరివిగా దానము చేసినారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, సి.ఆర్., బి.ఏ., యల్.టి. కీర్తనాచార్య. వీరు తంజావూరుజిల్లా మన్నారుగుడి తాలూకాలో ౧౮౯౭ వ సంవత్సరమున జననమొందిరి. సంస్కృత తమిళ భాషలయందును, చరిత్రయందును, సంగీతశాస్త్రమందును మంచిప్రవీణులు. పట్టభద్రులయినది మొదలు నలుబదిసంవత్సరములు విద్యాసంబంధి సంస్థలయందు ప్రధానాధ్యాపకులుగనుండి నిరంతర సారస్వత సేవచేయుచున్నారు. వైదిక, మతవేదాంత సారస్వత పౌరాణిక చారిత్రకగ్రంథములను, కథలను, నాటకములను పెక్కిటిని తమిళమున రచియించి ప్రకటించినారు. ఆంగ్లమునను కొన్ని మతగ్రంథములను రచియించినారు. మఱియు సంగీతశాస్త్రగ్రంథములను రచియించినారు. ఇన్నివిషయములను గూర్చి వీరు కావించిన విమర్శనలు పెక్కు ఆంగ్లతమిళపత్రికలయందు వెలువడినవి. సంగీతశాస్త్రాభివృద్ధికొరకు వీరు ఇపుడు చాల పరిశ్రమించుచున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారు వీరిని సంగీతవిద్యావిధాన నిర్ణయసంఘమున నొక సభ్యునిగా నెన్నుకొనియున్నారు. చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు సంగీతవిద్యావిధానక్రమ నిర్మాణమునకు వీరిని నియమించినారు. వీరు పెక్కు సంగీతమహాసభలకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి. పెక్కు కళాశాలలలో—సంగీతశాఖకు అధ్యక్షులుగ నున్నారు.

அமிர்தாஞ்சன అమృతాంజన

పాండిచెరి ప్రదర్శనమునందు మదరాసు అమృతాంజనం డిపోవారు తమ ప్రదర్శనశాల స్థాపించుట కిదియే ప్రథమము. గవర్నరుదంపతులుచూచి మెచ్చుకొనిరి.

డాక్టరు జీ. బీ. గారి

సుగంధనశ్యము

అంగములయందెల్ల శిరస్సును, ఇంద్రియములయందెల్ల నయనములును, ప్రధానములను విషయము సర్వజనులకును తెలిసినవిషయమే కదా! ఈ రెండిటియందును కలుగు వ్యాధులు సాధారణముగా ప్రాణ

REGD. TRADE MARK

హాని కలిగించకున్నను అవి వ్యాధిగ్రస్తుని జన్మమును నిష్ప్రయోజకముగాఁ జేసి యా మరణాంతమును బాధించు చుండును. ఇట్టి వ్యాధులకు లోనికి తీసికొను మందు లనేక ముపయోగింపఁబడుచు వచ్చినవి గాని యవి యా వ్యాధులను నివారింపలేక పోవుటయే గాక రసవిషగంధ కాదులు చేరినవిగా నుండుటచేత తుదకు దేహారోగ్యము నంతను చెడఁజేయునవిగాఁ గూడ నేర్పడినవి. తరువాత పై పూతలును పట్లును నవనాగరికులచేత మంచి వైద్యములుగా తీర్మానింపఁబడి యట్టి మందులు కూడ ననేక మిప్పు డుపయోగింపఁబడు చున్నవి గాని యవిగూడ నంత ప్రయోజనకరములుగా గ్రహింపఁబడుట లేదు.

ఈ సందర్భము లన్నియును యోచించి చిరకాలము పరిశ్రమచేసి యాయుర్వేద ఆంగిలేయ యూనానీవైద్యములం దారి తేరి లోకోపకారార్థమై తమసర్వస్వమును వినియోగించుచున్న డాక్టరు, **జీ. బీ. గారి సుగంధ నస్యమును** కనిపెట్టిరి. ఇది యిదివరకే లోకమందంతటను వ్యాప్తము చేయబడి సుప్రసిద్ధమైనది కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి శ్లాఘించవలసిన పని లేదు. ఒకసారి యుపయోగించిన యెడల దానియుత్కృష్టగుణము నదిగో స్థాపించగలదు. దీనిచే బాధానివృత్తి గాంచి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును కొలఁదివారును పంపిన యోగ్యతాపత్రికలు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. 1923-వ సంవత్సరము డిశంబరుమాసములో బరోడాయందును, 1928-వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరిమాసములో సూరత్ నందును, జరిగిన భారత పారిశ్రామిక ప్రదర్శనములందు బంగారు పతకములను బహుమానముగా పొందినది.

ఈ సుంగధనశ్యము నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులును సమూలముగా నశించును. పీనసము, ఒంటితలనొప్పి, గొంతులోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలైన కంఠమునకు పై బడిన 66 వ్యాధులకును ఈ సుగంధ నశ్యము పెట్టినది బిక్షము.

సాధారణముగా పొడివేయువార లీ సుగంధ నశ్యమును కట్టి రెండు సారులుపయోగించిన యెడల, ఇది సాధారణపు పొడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంత పనిచేయును.

బుడ్డి 1-కి అ. 4. వి. పి. ఖర్చు అ 4. డజను 1-కి రూ. 2-8-0. వి. పి. ఖర్చు 0-8-0.

విలాసము:—గురుబసవ అండు కంపెని లిమిటెడ్,

పోస్టుబాక్సు 510, పార్కుటవును, మద్రాసు.

ఇమిటేషన్లనుండి

జాగ్రత్త

పాల్ అండు సన్స్‌వారి
"మోహన్ ఫ్లూట్లు"నే కొనుడు

పారిస్ అండు కాస్‌రియల్ రీడ్స్‌తో సమర్చిన హార్మోనియములలోకెల్ల రాజు అని ఖ్యాతిగాంచినది.

3 సంవత్సరములు గ్యారంటీ.

సింగిల్ పారిస్ రీడ్స్ రు. 40, 45, 50.

డబుల్ పారిస్ రీడ్స్ రు. 60, 65, 75.

Paul & Sons,
Factory:—
No. 9/1/2 Arpooly lane,
Calcutta.

శ్రీ పట్టాభిరామ వైద్యశాల,

రాయవరము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

రత్నపురుష లేహ్యము

ఈ లేహ్యము మా పూర్వులచే కనిపెట్టబడి చిరకాలానుభవముగా వాడబడుచున్నది. ఇందువలన శుక్లనష్టముతగ్గించి అధిక వీర్యవృద్ధి కలుగుటయేగాక శుక్లమేహము మొదలగు 20 మేహములు మేహపిటుకలు సర్వవిధ పైత్యములు, కీళ్లనొప్పులు, తిమ్మెరలు మొదలగు రోగములు, శీఘ్రస్ఖలనము, స్వప్నస్ఖలనము, కాళ్లు నరుము లాగుట మొదలగువాటిని పోగొట్టి మనస్సునకు సంతోషము కలుగజేయును. స్త్రీలుకూడా సేవించిన ఋతుదోషమును తగ్గించి సంతానము కలుగజేయును. డబ్బా రు. 3-4-0.

శగ లేహ్యము

పచ్చన ఎరుపు తెలుపు యెవ్విధంబైన శగరోగమునైన 8 దినములలో మంట, పోటు తగ్గించును. మరియు స్రవించుట, మూత్రము కొద్దికొద్దిగా పడుట, మూత్రనాళములోని పుండు క్రమేణా కొంత కాలము సేవించుటచే తగ్గును. డబ్బా రు. 1-8-0.

షట్ఫలగంధక చూర్ణము

విజాతి సవాయినైనను మాన్పునది. మచ్చలు, సామాన్యపుళ్లు కీళ్లనొప్పులు వాతములుకూడా తగ్గించి విశేషగుణము నిచ్చును.

4 తులములు డబ్బా రు. 2-0-0.

పూర్ణచంద్రోదయము

క్షయరోగము, మేహము, శుక్లనష్టమును పోగొట్టి వీర్యవృద్ధి శరీరకాంతి, చక్కని సంసారసౌఖ్యమునకు తగిన శక్తి గలుగజేయును. సమస్తరోగములను పోగొట్టి రక్తమును బాగుచేయు వంట ఔషధములలో మొదటిది. తులం 1-కి రు. 14-0-0.

దేవీభాగవతము

పండిత దాసు శ్రీరామకవిచే ఆంధ్రమున వ్రాయబడినది.

12 స్కంధములు, 12000 పద్యములు 800 పుటలు వెల రు. 5

వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0 4 ప్రతులకు ఒక ప్రతి ఉచితము

VADE MECUM వేడిమెకం

ఇంగ్లీషుభాష నేర్చుకొనుటకు ఉపయుక్తమగు గ్రంథము వెల రు 0-8-0

పైరెండు గ్రంథములకును అందమైన అచ్చుపనులకు, బైండు, రబ్బరుస్టాంపులు, సీళ్లు, ఎన్‌గ్రేవింగు పనులకు ఈవిలాసమునకు వ్రాయుడు.

122 67

వాణీప్రెస్, బెజవాడ

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఆంధ్రపత్రిక

దినపత్రిక

చందా సం॥కు	రు	౨౮-౦-౦
,, ౬ నెలలకు	,,	౧౫-౦-౦
,, 3 ,,	,,	౬-౮-౦
,, ౧ ,,	,,	౨-౨-౦

వారపత్రిక

చందా సం॥కు	రు	౮-౦-౦
సంచిక సహా	,,	౫.౦-౦
ప్రత్యేకము సంచిక	,,	౨-౦-౦

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రారంభముగా ౨౮ సంవత్సరము.
అందు చదువవలసిన మంచి గద్య పద్య వ్యాసము లుండును.
త్రివర్ణ చిత్రములు
సాదాచిత్రము లనేకములు గలది.

చందా సం॥కు	రు	౬-౦-౦
,, ౬ నెలలకు	,,	3-౦-౦
విడిపత్రిక	,,	౦-౧౦-౦

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతస్మార్తవిద్యాప్రశస్తులు, జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్రులును, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,
యీ. నాగేశ్వరశాస్త్రులుగార్ల ప్రియశిష్యులును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సరఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్రమాసమున కొద్దిగా వర్షమున్ను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాసములయందు మిక్కిలి యెండలు పడమరగాలి యెక్కువగా వీచుటయు స్వల్పవృష్టియు గలుగును. ఆషాఢమాసమునందు యెండలు గాడ్పులు యెక్కువగా నుండుటయు కొంచము తొలకరివానల కారంభమై శ్రావణభాద్రపదమాసములయందు మంచి వర్షములు కురియును. ఆశ్వీజకార్తికమాసములయందు వాయు సహితవృష్టిగలుగును—అపరసస్యములున్ను కందులు మొదలగు యెఱ్ఱధాన్యములున్ను యెఱ్ఱనిభూములున్ను బాగుగా ఫలించును. పశువులు క్షీరప్రదములు బాగుగా నగును. తెల్లధాన్యములున్ను బాగుగా ఫలించును. చందనము, అగరు కస్తూరీ మొదలగు వస్తువులకు ధర లధికముగ నుండును. పశుపాలకుడు బలరాముడవుటచే పశువులు క్షేమముగ నుండును. ఈ సంవత్సరమున చైత్ర బ ౫ లు మొదలు వైశాఖ బ ౭ లు వరకు గురుమౌఢ్యము. చైత్ర శు ౭ లు మొదలు ఈ బ 3 లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. మార్గశిర బ ౧3 లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౨ లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. వైశాఖ శు ౭ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కరప్రవేశము. చైత్ర బ 3౦ గురువారం అర్ధాధికసూర్యగ్రహణము. మూడుతూముల వర్షమున్ను, తొమ్మిదివీసముల పంటయున్ను కలుగును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ గురుభ్యో నమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యన్నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తన్నమామి గజాననమ్.
అవాచ్యాత్మ స్వరూపాయ శివజ్ఞాన ప్రదాయినే,
నమ స్సద్గురునాథాయ షట్స్థల బ్రహ్మరూపిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్,
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురుస్తవము

శ్రీకుప్పాన్వయ వారిరాశి శశినౌ కౌండిన్యగోత్రాంచితౌ
విద్యార్థిప్రజవత్సలౌ సుచరితౌ సాంగత్రయీపారగౌ;
రాజద్రాజసుపూజితౌ సవినయం సౌభ్రాత్రభాజౌ గురూ
ప్రాజ్ఞౌ వేంకటకృష్ణనామ సుమనో నాగేశ్వరాఖ్యౌ భజే.

దైవజ్ఞవంశావళిః

శ్రీమజ్జ్యోతిష్యకుల వంశపారాశికుమణి రామాహేశగాలాగ్రణి
శ్రుత్వాత్రేయ మహర్షి గోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాత వరాశ్వలాయన మహర్షి ప్రోక్త సూత్రాంచిత
శైవ్రానాగర పరాయణోఽపి కనకారాధ్య స్స ముజ్జృంభతే.
తస్య హ్యాత్మభవో భవాంఘ్రియుగళీసక్తః కుంభోద్భకో
మార్గోత్సారిత ధూర్తమానసముదో గోల్లసత్ప్రాభిః;
పల్లీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాత దిద్వ్యాభిధః
దేశే మధ్యతనే నకాస్తి పగపస్తూపాస్త్యపాస్త్యోః
ఉపాస్యాహం తనయ స్సమిద్ధ వినయ స్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదిత తత్కృపాధిగత సత్వాత్మ ప్రబోధోదయః;
శ్రీమజ్జ్యోతిష మంత్రశాస్త్రనిగమాగమగ్రంథార్థ శ్రేయ
స్సాంబ శ్రీ కనకాద్య యామాన్వయ పంచాంగ మేత త్సదా.

సంవత్సరాది దినకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్;
వస్త్రై రాభరణై ర్గంధై రలంకృత్య తిలాదిభిః.
విఘ్నేశం భారతీం ఇష్టాం దైవజ్ఞ మపి పూజ్య చ;
సంవత్సరఫలం సమ్యక్ శ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ (ఆంధ్ర) దేశమున లోకవ్యవహారమునకు చాంద్రమానాబ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానాబ్దము గ్రహించునది. వింధ్యమునకు ఉత్తరదేశమున బార్హస్పత్యమానాబ్దము గ్రహించునది. అంతటను గురూదయానుసారమున భాద్రపదాబ్దమని గ్రహించునది. చాంద్రమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు శుక్ల సంవత్సరమని పేరు. సౌరమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు చైత్ర శు. ౧ మొదలు శు. ౩ వరకు విభవనామసంవత్సరమనియు, అటు పైన సంవత్సరాంతమువరకు శుక్లనామసంవత్సరమనియు పేరు. బార్హస్పత్యమానము ననుసరించి వృష నామసంవత్సరమని పేరు.

ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౧
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౩౦
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౫౧
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౨
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౨౯-౧౯౩౦
ఫసలీ	౧౩౩౮-౧౩౩౯
హిజిరి	౧౩౩౯

అగుచున్నవి.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయుష్యమున సగమునకుపైన మొదటిసంవత్సరమున, మొదటిమాసమున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదినమున, పగలు, ౧౩ గడియలు, ౪౨ విగడియలు గడచినది.

సంవత్సరఫలములు

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. శుక్లాబ్దే నిఖిలాలోకా స్సుఖిన స్స్వజనై స్సహ,
రాజానో యుద్ధనిరతా పరస్పరజయేచ్ఛయా

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. విభవాబ్దేఽఖిలాలోకా స్సుఖిన స్స్యు ర్ద్విషద్రిణః,
శీతరోగా శీతభయా ఈతిర్వ్యాధియుతా అపి.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర శుక్ల ౩ తదియల వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు పైనచెప్పిన చాంద్రమాన శుక్లనామసంవత్సరఫలమే కలుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. ప్రవహంతి జలా స్స్వచ్ఛం స్రవంతి ప్రచురం పయః,
విక్రమాబ్దేఽఖిలాః క్ష్మేశా విక్రమాక్రాంత భూమయః.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి భాద్రపద బ. ౧౧ లు వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు వృష నామసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. వివిధై రన్నపానాద్యైః హృష్టపుష్టాంగచేతసః
సదోన్మత్తాఽఖిలాలోకా వృషాబ్దే వృషసన్నిభాః

గురూదయాబ్దఫలము

శ్లో. పీడా స్యాత్ కృత్తికే వర్షే, వహ్ని గోరసజీవినామ్,
శస్త్రాగ్నిక్షుద్భయం వృద్ధిః, పుష్పకారుస్థజీవినామ్.

ఈశుక్లసంవత్సరమునకు
రాజు మొదలయిన పరిపాలకవర్గము, తత్ఫలము

రాజు-బుధుడు

శ్లో. ప్రభూతవాయు ర్భువి మధ్యవృష్టి
ర్గదాహత ప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేబ్దనాథే వ్యపరంచ సస్యమ్
క్షేమం హి వృద్ధిర్లిపిలేఖకానామ్.

[ఈఫలము విదర్భ పాంచాల సౌరాష్ట్ర దేశముల కధికముగా కలుగును.]

మంత్రి-శని

శ్లో. మందవృష్టిర్మందసస్యం సర్వే పాపరతానరాః,
ప్రజాపీడాభవేన్నిత్యం సూర్యపుత్రస్య మంత్రితః.
[ఈఫలము పాంచాల కళింగ దేశములయందు ఎక్కువగా కలుగును.]

సేనాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సువృష్టి రత్యంత సమృద్ధ సస్యం
సుభిక్షమర్ఘం బహుళం గరిత్ర్యాన్,
నరాః స్త్రియాః కామరతాః ప్రవృత్తాః
సైన్యాధిపత్యే ఖలు భార్గవస్య.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును]

సస్యాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. రక్తశాలి గ్మహాశాలి స్తూవరస్త్రీణకాదయః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా భౌమే సస్యాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఘూర్జర యవన దేశములకు యెక్కువగా కలుగును.]

ధాన్యాధిపతి-రవి

శ్లో. మధ్యవృష్టిః ఫలం స్వల్పం మహార్ఘం చ మహాభయాన్,
రక్తసస్యానిజాయంతే సూర్యే ధాన్యాధిపే సతి.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

అర్ఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అర్ఘాధిపే యదా శుక్రే సర్వధాన్యాని వృద్ధికృత్,
శ్వేతధాన్యం సుఫలితం సుభిక్షం స్యాచ్ఛుభూతలే.
[ఈఫలము ఎల్ల దేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అతి వృష్టి స్సుభిక్షం చ సస్యవృద్ధి ర్నిరంతరమ్,
క్షీరప్రదా స్సదా గావః శుక్రే మేఘాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-గురుడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసస్యానాం ఫలితా వృక్షజాతయః,
సదారోగ్యం సుభిక్షం చ, జీవే యది రసాధిపే.
[ఈఫలము కొంకణ మగధ దేశములకు యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. చందనాగరుకస్తూరీ ప్రవాళం రక్తవాససామ్,
అర్ఘవృద్ధ్యాప్రజాయంతే, భౌమే నీరసనాయకే.
[ఈఫలము మాళవదేశమున యెక్కువగా ప్రాప్తించును.]

పశునాయకుడు-బలరాముడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం, తృణసస్య సమృద్ధయః,
మధ్యదేశే సుభిక్షం చ రామేతు పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-గోపాలకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణేతు పయసో గావః.

పురోహితుడు-కుజుడు

శ్లో. రోగాగ్ని శస్త్రబాధాచ నృపాణాం కలహః సదా,
అగ్ని శాంతి వినాశస్స్యాత్, కుజే పౌరోహితే సతి.

పరీక్షకుడు-చంద్రుడు

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి, ఫలితా వృక్షజాతయః,
గావః కామదుఘారోగ్యం శశాంకే చేత్పరీక్షకే.

గణకుడు-బుధుడు

శ్లో. అనీతియుక్తా రాజానః ప్రజానాం బహుపీడనమ్,
వృష్టిం చ వ్రజతి సమాయుక్తే గణకే సోమనందనే.

గ్రామపాలకుడు-శుక్రుడు

శ్లో. శ్వేతధాన్య సమృద్ధిస్స్యాత్ ఫలితా వృక్షజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావః శుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

దైవజ్ఞుడు-శుక్రుడు

శ్లో. నీతియుక్తా స్సదా విప్రాః సర్వే ధర్మ సమన్వితాః,
రాజా మంత్రి విచారజ్ఞః దైవజ్ఞే భృగునందనే.
[ఈ పురోహితాది ఫలములు సర్వదేశములకు వర్తించును.]

మేఘము-వర్షము

ఈశుక్ల సంవత్సరమున పుష్కరమను మేఘము మేషపురుష ఈశాన్యదిగ్భాగమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మందవృష్టి ర్మందసతోయం మహోత్పాతాః ప్రవర్తతే,
పుష్కరం మేఘ మాసాద్య సర్వమూల వినాశనమ్.

వర్షము-మూడుతూములు-శ్లో. త్ర్యాఢకే మధ్యవృష్టిః

ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియమించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. పష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతమ్;
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

సర్వధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

సస్యము ౧౭; ధాన్యము ౯; శీతము ౧౭; తృణము ౭; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౯; ప్రజావృద్ధి ౧౯; ప్రజాక్షయము ౧౭; రాజవిగ్రహము ౧౭; ఉగ్రము ౧౭; పుణ్యము ౧౭; పాపము ౧౭; వ్యాధులు ౯; ఆరోగ్యము ౭; అవాగము ౧౩; గుప్తప్రవర్తనము ౧౫; మరణము ౧౭; జన్మము ౫; దేశోపద్రవము ౧౭; దేశస్వాస్థ్యము ౫; చోరభయము ౫; చోరనాశనము ౫; అగ్నిభయము ౨౧; అగ్నిశాంతి ౭;

మృగోపద్రవము ౧౬; మృగనాశనము ౧౫; కీటకభయము ౧౯; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకవృద్ధి ౧౫; మూషకనాశనము ౯; సర్పభయము ౧౩; సర్పనాశనము ౧౧; కామము ౨౧; లోభము ౯; మోహము ౯; మదము ౫; మాత్సర్యము ౧౫; సుఖము ౫; దుఃఖము ౯; భోగము ౧౧; విడంబము ౧౦; వ్యధ ౮; ద్వేషము ౧౬; ప్రతిష్ఠ ౧౫; అప్రతిష్ఠ ౨౧; ద్యూతము ౧౩; మత్తత ౨౧; నరోత్పత్తి ౧౧; స్త్రీవృద్ధి ౧౬; ధాతువాదము ౫; భయము ౯; శౌర్యము ౧౩; దుష్టనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాలనము ౨౧; సత్యము ౬; అసత్యము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౬; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౬; అజ్ఞానము ౬; కాపట్యము ౬; నిష్కాపట్యము ౯; ధార్మికము ౧౬; అధార్మికము ౧౬; గోమాయువృద్ధి ౬; సస్యకీటవృద్ధి ౮; సస్యకీటనాశనము ౯; శలభవృద్ధి ౬; నాశము ౬; మక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౧౬; మత్కుణవృద్ధి ౮; నాశము ౬; వృశ్చికవృద్ధి ౧౧; నాశము ౧౧; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౩; నాశము ౬; సస్యవృద్ధి ౮; నాశము ౧౪; శుకవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౧; పికవృద్ధి ౧౪; నాశము ౧౪; కుక్కుటవృద్ధి ౮; నాశము ౧౨; పతత్రివృద్ధి ౭; నాశము ౬; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౩; మహిషవృద్ధి ౨; నాశము ౪; మృగవృద్ధి ౩; నాశము ౩; నాగవృద్ధి ౨; నాశము ౮; అశ్వవృద్ధి ౮; నాశము ౩; గజవృద్ధి ౪; నాశము ౩; ఉష్ట్రవృద్ధి ౩; నాశము ౨; విప్రవృద్ధి ౨; నాశము ౮; క్షత్రియవృద్ధి ౩; నాశము ౭; వైశ్యవృద్ధి ౭; నాశము ౩; శూద్రవృద్ధి ౨; నాశము ౪; స్ఫటికవృద్ధి ౫; నాశము ౮; సంకరవృద్ధి ౪; నాశము ౨; వజ్రవృద్ధి ౪; నాశము ౭; వైడూర్యవృద్ధి ౩; నాశము ౪; గోమేధికవృద్ధి ౮; నాశము ౫; పుష్యరాగవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మరకతవృద్ధి ౮; నాశము ౬; నీలవృద్ధి ౫; నాశము ౮; ప్రవాళవృద్ధి ౮; నాశము ౫; మౌక్తికవృద్ధి ౮; నాశము ౫; సువర్ణవృద్ధి ౪; రజతవృద్ధి ౧౨; తామ్రవృద్ధి ౪; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౮; త్రపువృద్ధి ౨; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౭; వ్రీహివృద్ధి ౪; నాశము ౮; శాలివృద్ధి ౧౧; నాశము ౪; కులుత్థవృద్ధి ౧౭; నాశము ౧౧; తిలవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౨; మాషవృద్ధి ౧౭; నాశము ౮; ముద్గవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౭; స్వచక్రభయం ౫; పరచక్రభయం ౯; విద్యుత్ ౧; శిలాపాతం ౨; గర్జితం ౩; అండజాః ౯; స్వేదజాః ౧౬; జరాయుజాః ౬; ఉద్భిజాః ౭; స్థావరాః ౧౩; జంగమాః ౧౩; క్షుధ ౧౫; తృష్ణ ౧౧; నిద్ర ౧౬; ఆలస్యం ౮; ఉద్యోగం ౧౧; శాంతం ౧౧; క్రోధం ౩; డంభం ౧౧; మిత్రభేదం ౯; రసనివృత్తి ౯; ఫలనివృత్తి ౯.

రాష్ట్రాది అధిపాః

రాష్ట్రాధిపో బుధః, ఉద్యోగాధిప శ్శనిః, సర్వదేశాధిపశ్శనిః, అర్ఘాధిపశ్శనిః, గజాధిపఃకుజః, పశ్వాధిపశ్శుక్రః, దేవాధిపఃకుజః, నరాధిపశ్శుక్రః, వస్త్రాధిపోగురుః, రత్నాధిపోశుక్రః, వృక్షాధిపోరవిః, జంగమాధిపశ్చంద్రః, సర్పాధిపో బుధః, మృగాధిప శ్శుక్రః, స్త్రీణామధిపశ్శుక్రః.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము చైత్ర శుక్ల ౪ చవితి స్థిరవారము రోహిణీ నక్షత్రము సూర్యోదయాది ఘ ౮-౮ విఘడియలకు సూర్యుడు మేష రాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. దివాచేన్మేషసంక్రాంతి రనర్ఘ కలహప్రదా,
గ్రంథాంతరేః పూర్వాహ్ణకాలే జగతో విపత్తిః.

వారఫలము

శ్లో. శనివారేల్పవృష్టిస్స్యాత్.
[ఈఫలము ద్రావిడ గౌడదేశములకు యెక్కువగా ఫలించును.]

ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శుక్ల ౧౫ పూర్ణిమ శుక్రవారము నాడు మూలానక్షత్రమున శుక్ల నామయోగమున భద్రనామకరణమున సూర్యోదయాద్యనంతరమున ఘ ౩.౨-౬ విఘటికలకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము	"పూర్ణే పూర్ణ ఫలం విదుః"
వారఫలము	"శుక్రే కాంతికరం ప్రోక్తం"
నక్షత్రఫలము	"మూలే శుభం విజానీయాత్"
యోగఫలము	"శుక్లయోగేసువృష్టికృత్"
కరణఫలము	"విష్ట్యాం వృష్టివినాశకృత్"
కాలఫలము	"దివార్ద్రాసస్యనాశాయ"
గ్రంథాంతరే	"అస్తమానేర్ధరాత్రౌచ మహావర్షం [సువృష్టికృత్"

అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపత్

భరణ్యాదిషణ్మండలఫలము

భరణ్యాది షణ్మండలములలో చంద్రుడు ఐదవ మండలమునందు ఉండుటచే వృష్టినాశనము గలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధ ప్రతిపద్యుక్త శనివారఫలము

శ్లో. జలశోషం ప్రజానాశం
ఛత్రభంగో మహీపతేః;
ముఖ్యసస్యమనర్ఘంచ
జ్యేష్ఠాదౌ గవినందనే.

ఆషాఢశుద్ధనవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢేశుక్లపక్షేతు నవమీ స్వాతిసంయుతా;
వాయుస్సర్వత్ర సంవాతి భూమౌ బీజం నవాపయేత్.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త గురువారఫలము

శ్లో. "గురౌ సుభిక్ష మాప్నోతి"

ఆషాఢకృష్ణఏకాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం"

ఈ నాలుగు ఫలములు చాంద్రమానమునకు రేకృపనగా వర్తించును.

గ్రహములచారములు

కుజచారఫలము

ఈసంవత్సరమున కుజునకు వక్రఫలము లేదు. సంవత్సరారంభము నుండి సంవత్సరాంతము వరకు

పునర్వసు ౧ వ పాదము మొదలు శతభిషము ౪ నాలుగవ పాదమువరకు సంచారముచేయును.

జ్యేష్ఠ శు ౧౪ మొదలు శ్రావణ శు ౫ లు వరకు సింహ రాశియందు సంచారము చేయును.

మఘార్ద్రా ఉత్తరా సార్ప స్వాతీ జ్యేష్ఠాసు రోహిణీ;
స్థితి స్త్వేతాసు భౌమ శ్చే త్తావదేవ వసుంధరా
యామ్యసార్పవిశాఖాసు త్రిపూర్వాసు భూమిజః;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిపూర్ణా వసుంధరా.

శ్లో. సింహేగతే క్షితిసుతే యదిసింహభాగే
శోషం నయే త్సలిలకాల మివాంబురాశిం
భీమేంద్ర నీలసదృశం ఘనమేఘ బృంహం
ఖద్యోతకైః కృపణదాన మివాంబురాశిం.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాది పితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజః;
తదా దుర్భిక్షకలహో రోగాణాం వృద్ధి భీతికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈ సంవత్సరారంభము నుండి వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు మేషరాశియందున్ను అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు వృషభ రాశియం దుండును.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌ మేషవినాశనం సస్యమహార్ఘ్యసృష్టిః
భూపాలకానాం కలహస్వభావిభయంతిచాన్యేసుఖినోజనాంశ్చ.

శ్లో. వృషరాశిగతేజీవే పశుస్త్రీ శిశునాశనం
మధ్యవృష్టి స్సస్యనాశః నృపాణాం సమరంమహత్.

శుక్రచారము

చైత్ర శు ౭	పడమర అస్తమించును
చైత్ర బ ౩	తూర్పున ఉదయించును.

అశ్విని నక్షత్రమునందే ఉదయాస్తమయములు కలుగును.

మార్గశిర బ ౧౩	తూర్పున అస్తమించును
ఫాల్గుణ బ ౨	పడమర ఉదయించును.

మూలానక్షత్రమున అస్తమయము కలుగును.
ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున ఉదయించును.

శ్లో. ఉదయాస్తమయేకాలే భృగుజేశ్విని సంయుతే;
ప్రజానామాయురారోగ్యం భవేత్సస్య సమృద్ధయః,
జ్యేష్ఠాదపంచకర్క్షేషు దుర్భిక్షం సర్వభూమిషు;
స్వాతీత్రయేభృగోశ్చాస్తే చోదయే ప్రతివర్షతి.
ధనిష్ఠా పంచకర్క్షేషు భార్గవేచోదయాస్తగే;
నృపాణాన్మహాంచ ప్రాహుః సస్యవృద్ధిః ప్రజాయతే.

దీనికిఫలము: శ్లో. ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభృగుః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః;
గజాశ్వరాజ పుత్రాణాం వృద్ధిం స కురుతే న్మహాన్.

శనిచారఫలము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభము నుండి జ్యేష్ఠబహుళ షష్ఠివరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతిచే జ్యేష్ఠానక్షత్రమునసంచరించును. అది మొదలు మాఘ శుక్ల అష్టమి వరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమున సంచరించును.

సంవత్సర ప్రారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బహుళ షష్ఠివరకు ధనుస్సునందున్ను అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగుజాగతులచే వృశ్చిక రాశి యందున్ను అది మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సు యందున్ను ఉండును.

శ్లో. మైత్రాఖ్య సంక్రందనపౌష్ణభేషు
చరన్ సదా సూర్యసుతః కరోతి;
ఈతే ర్భయం వ్యాధిభయం నరాణాం
కళింగబాహ్లీక జనాభివృద్ధిః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలహ్యమ్మలగోర్కజః.

శ్లో. అలిస్థితే రోగభయం ప్రజానాం
భవే త్సుశూనాం మృతి రర్కపుత్రే;
ఏణీ మహానాంచ గణస్య నాశో
మహీపతీనా ముపజీవనం స్యాత్.

శ్లో. మందస్థితే ధన్విని వృష్టిహాని
స్స్యా ద్వ్యాపతీనాం కలహం మహార్ఘ్యం;
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
నష్టాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః.
అప్యగోర్కిః కోసలాంగ
వంగమాగధపౌండ్రహృత్.

గురుశుక్రమౌఢ్య నిర్ణయము

ఈ సంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమీ మొదలు వైశాఖ బహుళ అష్టమీవరకు గురుమౌఢ్యము.

చైత్ర శుద్ధ సప్తమి మొదలు చైత్ర బహుళ విదియ వరకు శుక్రమౌఢ్యము.

మార్గశిర బ. త్రయోదశి మొదలు ఫాల్గుణ బ. విదియవరకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ సప్తమీ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కర ప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము; ఫలము

ఈ సంవత్సరము పుష్య శుద్ధ ౧౪ సోమవారము ఆర్ద్రా నక్షత్రము ఐంద్రనామయోగము వణిజకరణమున సూర్యాస్తమయానంతరమున ఘ ౧౭-౫౪ విఘడియలకు సూర్యుడు మకరరాశి యందు ప్రవేశించును.

అస్య పురుషస్య ధ్యానం కృష్ణ నామధేయః, విలానా మరిష్టమ్, చందనోదకస్నానం, ఆరోగ్యం, కంబళ వస్త్ర ధారణం, క్షత్రియాణాం నాశనం, హరిద్రాగంధధారణం, స్త్రీణా మరిష్టం, నీలోత్పల పుష్పం, నీలాశ్వనాశనం, విద్రుమాభరణం, స్త్రీణాం మరిష్టం, త్రిపు పాత్రే భక్షణం, త్రపునాశనం, రుధిరాహారం, పశు నాశనం, తాళఫలభక్షణం, గజనాశనం, మహిషవాహనం, మహిష నాశనం, తోమరాయుధధారణం, యుద్ధం, పద్మచ్ఛత్రం, మహాసుఖం, తూలధారణం, వ్యాఘ్రమారిష్టం, వాయవ్యాగ్న్యాసం, తద్దేశానా మరిష్టం, లోలచేష్టా, ప్రజాపీడా, నిరిష్టాపస్థాపసస్యవృద్ధిః.

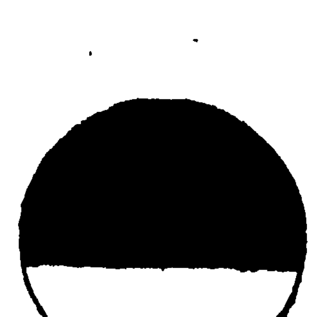
పక్షఫలమ్:

శ్లో. శుక్లపక్షే యదా పుష్యే మకరస్థే దివాకరే
ప్రజానాం వ్యాధిపీడాస్స నృపాణాం సమరంభవేత్.

తిథిఫలమ్ - భయమ్ - వారఫలమ్ - సుభిక్షమ్ - నక్షత్రఫలమ్ శుభంభవతి - లగ్నఫలమ్ - యుద్ధం ముహూర్తఫలమ్ - రజకారిష్టం - కాలఫలమ్ - మ్లేచ్ఛనాశనమ్.

సూర్యగ్రహణము

ఈసంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ గురువారము భరణీనక్షత్రమున, మేషరాశి యందు రాహుగ్రస్తసూర్యగ్రహణము, నైరృతిదిక్కున స్పర్శ, ఆగ్నేయదిక్కున మోక్షము, కృష్ణవర్ణము, సప్తాంశాధిక గ్రాసము ఆగ్నేయ మండలము.

సూర్యోదయాది స్పర్శకాల ఘటికా విఘటికలు

	ఘ. వి.	ఘం. ని.
స్పర్శకాలము	౧౧-౩౦	౧౦ ౧౫
మధ్యకాలము	౧౪-౧౭	౧౨-౫౬
మోక్షకాలము	౧౭-౩౭	౧౫-౪౫
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౬-౭	౫-౫౭

ఆయనఫలము

సౌమ్యాయనే నిత్యభూపాలహానిః.

మాసఫలము

శ్లో. పుణ్యారూపోపజీవాంశ్చ హాస్యశిల్పవిలేఖకాః
మోదంతే సుందస్పృష్టిస్యాత్ గ్రహణే సతి చైత్రికే.

ఆగ్నేయమండలఫలము

శ్లో. ఆగ్నేయమండలే గ్రస్తే గ్రహణం సంప్రసూర్యయోః
ప్రజానాం జ్వరపీడాస్స హానిర్మరణమేవచ.

వర్ణఫలము

శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాగేషు కృష్ణవర్ణేన సంయుతా
దారిద్ర్యం మహార్ఘ్యం చ అతివృష్టినిరంతరం.

మేష వృషభకర్కాటక సింహ కన్యా తులా రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. అశ్విని భరణి కృత్తిక నక్షత్రములయందు పుట్టినవారున్ను శాంతి చేసుకోవలెను.

ప్రకారాంతరమున - మేష - వృషభ - మిథున - కన్యా - ధను - మకర రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను.

ఈగ్రహణమునకు నిత్యభోజన వార్షిక శ్రాద్ధాదులు శుద్ధమోక్షానంతరం జరుపవలెను.

శ్లో. జన్మసప్తాష్టరిప్ఫాంక దశమస్థే నిశాచరే,
దుష్టారిష్టప్రదో రాహు ర్జన్మర్క్షే నిధనే౽పిచ;
యన్నక్షత్రగతో రాహు ర్గ్రసతే శశిభాస్కరౌ,
తజ్జాతానాం భవే త్పీడా యే నరా శ్శాంతివర్జితాః;
సూర్యస్య సంక్రమోవాపి గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః;
యస్య త్రిజన్మనక్షత్రే తస్య రోగో౽థవా మృతిః.

[త్రిజన్మనక్షత్రము: జన్మనక్షత్రము, దానికి పూర్వోత్తర నక్షత్రములు రెండును కలిపిన త్రిజన్మనక్షత్ర మనబడును. కొందరు జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునుండి పదవ నక్షత్రము, పందొమ్మిదవ నక్షత్రము కలిసి త్రిజన్మనక్షత్రమందురు.]

శ్లో. "త్రిషష్ఠదశాయోపగతం నరాణాం
శుభప్రదంస్యా గ్గ్రహణం రవీంద్వోః;
ద్విసప్తనందేషు చ మధ్యమం స్యాత్
శేషే ష్వనిష్టం కథితం మునీంద్రైః.

[జన్మరాశియనగా జన్మకాలమున చంద్రుడున్న రాశిగాని జన్మలగ్నము కాదని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.]

కందాయములు

అ	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్రే	మ	పూఫ	ఉఫ
౪	౭	౨	౫	౧	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౧	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౧	౩

హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రే
౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩

ఆదాయవ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికములకు	౫	౧౪	సింహమునకు	౧౪	౧
వృషభతులలకు	౧౪	౫	ధనుర్మీనములకు	౮	౫
మిథునకన్యలకు	౨	౧౪	మకరకుంభములకు	౧౧	౧౪
కటకమునకు	౧౧	౨	సర్వరాసుల మొత్తం	౬౫	౬౫

రాజపూజ్య అవమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషము	౩	౧	తుల	౭	౩
వృషభము	౬	౧	వృశ్చికము	౩	౩
మిథునము	౨	౪	ధనుస్సు	౬	౩
కటకము	౫	౪	మకరము	౨	౬
సింహము	౧	౭	కుంభము	౫	౬
కన్య	౪	౭	మీనము	౧	౨

సంవత్సరఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్తు, ఈ నక్షత్రములకు, రోగం
భరణి, ఆశ్రేష, విశాఖ, శ్రవణము ,, ఆయుష్యము
కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ ,, అర్థలాభము
రోహిణి, పూర్వఫల్గుని, జ్యేష్ఠ, శతభిషం ,, ధనస్తాపము
మృగశీర్ష, ఉత్తరఫల్గుని, మూల, పూర్వాభాద్ర ,, రాజపూజ్యత
ఆర్ద్ర, హస్త, పూషా, ఉత్తరాభాద్ర ,, యశస్సు
పునర్వసు, చిత్త, ఉషా, రేవతి ,, ధూమ్రం.

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

వైశాఖ, భాద్రపద, కార్తిక, పుష్య, ఫాల్గున మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, మార్గశిర, మాఘ మాసములయందు సమముగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

సింహ, వృశ్చిక, ధనుర్మకరమాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును. వృషభ, మిథున, కటక, కన్య, కుంభమాసములయందు వెలలు సమముగా నుండును.

మేష, తులా, మీన మాసములయందు వెలలు తక్కువగా నుండును.

వర్షయోగములు - తద్భంగములు

చైత్రమాసము:

చైత్ర శు ౪ మొదలు ఈ బ ౪ వరకు సూర్యుని అశ్వినీనక్షత్ర సంచార కాలమున గురు, రవి, బు, శ, అతివాత, దహనవాడుల యందు సంచరించుట చేతను పురోంగారకదోషము చేతనున్ను వర్ష భంగము కలిగినను బుధ గురు శుక్ర సమాగము వలన అప్పుడప్పుడు తుషారవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౩ తదితను మొదలు వైశాఖ శు ౧ పాడ్యమివరకు సూర్యునియొక్క భరణీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు గురు, బుధ, రవి, శుక్రులు అతివాత, వాత, దహనవాడులయందు సంచరించుటచే వృష్టి భంగము గాసగినను బుధ, గురు, శుక్ర, సమాగమమును, గురూస్తమయము, కుజచలనము, శుక్రోదయము మొదలగు సుయోగములవల్ల కొన్ని దేశముల యందు సువృష్టిన్ని, కొన్ని దేశముల యందు మధ్యవృష్టిన్ని కలుగును.

వైశాఖమాసము:

వైశాఖ శుక్ల ౧ పాడ్యమి లగాయతు ఈ బ ౧ పాడ్యమి వరకు సూర్యుని కృత్తికా నక్షత్ర సంచారకాలమందు, రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడులయందు సంచరించుటచేత వృష్ట్యభావము, ఉష్ణ ప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయుప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయు ప్రారంభము కలిగినను కుజుడు మాత్రము జలనాడియందు సంచరించుటచే అప్పుడప్పుడు తుషారవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు రోహిణి యందు సూర్యుడు ఉన్నకాలమునందు రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడుల యందు సంచరించుటచే యెండలు మెండుగా నుండి విశేషముగా పశ్చిమ వాయువు వీచును.

జ్యేష్ఠమాసము:

ఈ శు ౧ మొదలు ఈ శు ౧౪ వరకు సూర్యుడు మృగశిరా నక్షత్ర సంచారకాలమందు రవ్యాది గ్రహములు అతివాత, వాత, దహన నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను రవి బుధ సమాయోగము చేతనున్ను, పురోంగారక దోషముచేతనున్ను కుజుడు మాత్రం అమృత నాడి యందు సంచరించుటచే జలసంచ్రకాల మందు దేశభేదముచే వర్షించును.

ఈ శు ౧౪ లు మొదలు ఈ బ ౧౪ వరకు సూర్యుడు ఆర్ద్ర నక్షత్ర సంచార కాలమందు రవ్యాదిగ్రహములు దుష్టనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను పురోంగారక దోషముచేతనున్ను వృష్టిభంగము కలిగినను అంగారక చలనము కలుగుటచే దేశభేదముచే స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బ ౧౩ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౩ వరకు పునర్వసు నక్షత్రమునందు సూర్యుడు సంచరించు కాలమునందు గురు శుక్రులు కొంతకాలము అతివాత, వాత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను సింహాంగారక దోషముచేతను విశేషముగ పశ్చిమ వాయువు వీచుచున్నను గురు శుక్ర సంయోగముచే ఖండవృష్టి కలుగును. ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౨ వరకు సూర్యుని పుష్యమీ నక్షత్ర సంచార కాలమునందు గురుశుక్రులు అతివాత దహననాడులయందున్ను బుధకుజులు జలామృత నాడుల యందున్ను సంచరించుటచేత మధ్య వృష్టి కలుగును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు శ్రావణ శు ౧౧ వరకు సూర్యుని ఆశ్రేషానక్షత్ర సంచారకాలమందు కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను అంగారక చలనయోగము చేతనున్ను సువృష్టి దేశభేదముగా గలుగును. శ్రావణ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క మఘానక్షత్రసంచార కాలమునందు గురుడు వాతనాడియందు ఉన్నను కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుటచే కొంచెము గాలితో కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కలుగును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౧౧ మొదలు భాద్రపద శు ౧౦ వరకు సూర్యునియొక్క పూర్వఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజ బుధులు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను శుక్రుడు మాత్రం అమృత నాడియందున్న సంచరించుట చేతనున్ను తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంచరించి నప్పటికిని మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౮ వరకు సూర్యుని యొక్క ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు దహననాడియందున్ను, బుధుడు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను సంచరించినప్పటికిన్ని తదితర గ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించినను శుక్రుడు అమృత జలనాడియందు సంచరించుటచే సస్యానుకూలముగా వర్షము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౮ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౭ పర్యంతము సూర్యునియొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజుడు దహన వాతనాడుల యందున్ను, బుధుడు సౌమ్యనాడియందున్ను శని గురులు వాతాతి వాతనాడులయందు సంచరించుటచే వాయు సహిత ఖండవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజశు ౭ మొదలు ఈ బ ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు వాతనాడియందున్న బుధుడు సౌమ్యనాడి యందున్న శుక్రుడు జల రసనాడుల యందున్న గురుశనులు వాతాతివాతనాడులయందు సంచరించుటచేతను బుధ శుక్ర సమాగముచేతను వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౫ మొదలు కార్తిక శు ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజ, గురు, బుధులు వాతాతి వాతనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను, శుక్రుడు సౌమ్యదహననాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

కార్తిక శు ౫ మొదలు ఈ బ ౩ వరకు సూర్యుడు విశాఖానక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములు అన్నియు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే వృష్ట్యభావము కలిగినను అంగారకచలనము బుధ శుక్ర సమాగము మొదలగు సుయోగములచే దక్షిణదేశమునందు ప్రబల వృష్టిన్ని ఉత్తర దేశమునందు స్వల్ప వృష్టిన్ని కలుగును.

కార్తిక బ ౩ మొదలు మార్గశిర శు ౧ వరకు సూర్యుని యొక్క అనూరాధా నక్షత్ర సంచార కాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే దేశభేదముచే వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

చైత్ర శుద్ధ ౧ పాడ్యమి మొదలు వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు గురురాహు సంయోగ రూపదోషము సత్సరాది మొదలు మార్గశిర శు ౧౨ ల వరకు బుధునికి ముందు కుజుడు నడచుట. వత్సరాది మొదలు పుష్య శు ౭ వరకు గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు నడచుట. భాద్రపద శు ౬ ప్రభృతి కార్తిక శు ౬ వరకు కుజ కేతువులు కలసి యుండుట కుజరాహు సమసప్తకములు కలిగివున్నవి.

శ్లో. గురుణా సౌరిణావాపి రాహుయుక్తో ధవాశది
 యోగశ్చండాల సంజ్ఞోయం రాజారాష్ట్ర వినాశనం.

శ్లో. గురురాహుసమాయుక్తా నరా యాంతి దిగంతరం
 అస్తిమాలాకులాధాత్రీ రక్తంపిబతి మేదినీ.

శ్లో. బుధస్య పురతో భౌమే భవే త్సస్యవినాశనం
 గురు శుక్రాగ్ర పుత్రాణాం యుద్ధవృష్టిగదాః క్రమాత్.

శ్లో. కుజకేతు సమాయోగే చోరరోగాగ్నిజం భయం
 సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహంవ్యాధితో భయం.
 అంగవంగ కళింగేషు కుజరాహోశ్చ సప్తమే
 భూపాహవః సస్య హానిః క్షితౌ భీతిః నృణాంసదా.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యచ్ఛృణోతి సుధీ శుక్లపక్షకే వర్షనాథ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తనిగ్రహః ఆయురర్థమతులం యశస్సుఖమ్.
కన్యావనీ కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శ్రుణ్వాన్.
 రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
 మీశస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానామ్;
 అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో
 దద్యు శ్శ్రీయ శ్శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్రి	అశ్విని	మేషమాసము	వడుగనంబి	తిరునక్షత్రము
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యకొండార్	,,
	ఆర్ద్ర	,,	యెంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	మొదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమఖునార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	తేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయ్యాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరువలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్షు	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంత దేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడయాన్	,,
అర్పిశి	కృత్తిక	తులామాసము	కూరకులోత్తమదాసన్	,,
	మూల	,,	మనవాళమహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిఘయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	పూథత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికి	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్ల గారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	,,
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్	,,
	మఖ	,,	తిరుమడిశయాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	,,
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాసమఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఖ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౮ శనివారం వైఖానసానాం చూట్టకుడుతనాచ్చారు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౭ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు.౧౦సత్యేష్టకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు.౭సత్యపరాయణతీర్థుల,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౭ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౮ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౭ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౮ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఖశు.౯ (మధ్వనవమి)ఆనందతీర్థు ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౮వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౮)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా. ౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్కా-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౬-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి-కుం-మీ-క-ధ-మి.	అష్టమ,ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-సిం-తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౬-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రవ-శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. నవమశుద్ధి,లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచిపెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళవారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంకణ ధారణము	౨-౩-౫-౧౨-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తుల-మ-కుం-ధ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధన-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలుకల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపమునకు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును తెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథిసంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయునుగలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉ షా-ఉ భా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అశ్వి-అనూ-స్వా-ఉ ఫ-ఉ షా-ఉ భా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉ షా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉ ఫ-హ-చి-ఉ షా-పూభా-ఉ భా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయకాలములు

నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ని	అస్తం ఘం	ని	నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ని	అస్తం ఘం	ని
ఏప్రెల్ ౧౯౨౯	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	౫౨
	౧౦	౫	౫౮	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౮
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౧	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౮
జూను	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౭	౫	౦౮
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౪	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	జనవరి ౧౯౩౦	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౭	౬	౧
	౩౦	౫	౪౮	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౮	౬	౫
ఆగస్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౦	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౮	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౭		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౩	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౮	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౮
	౧౦	౫	౫౬	౬	౮		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౭	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౮	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాణం	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩½. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

కాలములు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు

కాలములు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపుడిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము.

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశం	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధనం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	పరిశ్రమం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూలలు, వారశూలలు, నక్షత్రశూలలు, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము అశ్విని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మంగ	పూర్వఫల్గుహస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ దృక్పూజ, ౩ త్యాగవ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సానురాగమనోఽర్చన, ౭ గణప్రణామము, ౮ గణస్తుతి, ౯ గణలీలానందనిమగ్నత, ౧౧ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీయంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును. పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తి యనబడును.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చవితియందు వ్యభిచారిణియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృత సంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపినియును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళమును గలిగించును. రెండవపాదమునైన 25 మందకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదములను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినవారును, 8 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతి బొందిన వారును 6 మాసములవరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ	సో	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౭-౮, ౧-౨

౨౩-౨౪, ౪౩-౪౪ ౨౩-౨౪, ౧౭-౧౮, ౩-౪

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వస్త్రలాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంగమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి, ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతివిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషముల యొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్లేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విధ్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

శ్రీ శుక్లసంవత్సర చైత్రమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

తేదీ			వివరములు
10			ఆ॥ ప్రథ ... ఆశ్వి ... వసంత నవరాత్రారంభః, చాంద్రమానా తైలాభ్యంగం, నింబకుసుమభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, ప్రపాదానయోగకాలః భు ...
11			సో॥ ద్వితీ ... దమనకోత్సవః ... భు ...
12			మం॥ తృతీ ... సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, ఆందోళనం, తృతీయా, శివడోలోత్సవః, రాత్రౌ ...
13			బు॥ చతు ... విషువత్పుణ్యకాలః, సంక్రమణాత్పూర్వపరే చ ... సౌరమానాబ్దాదః భు ...
14			గు॥ పంచ ... పంచమీతిథిః, మత్స్యజయంతీ, శ్వేతవరాహకల్పాదిః
15			శు॥ షష్ఠి ... తిథిక్షయం భు ...
16			శ॥ సప్త ... అష్టమీతిథిః అనధ్యయనద్వయం, శుక్రమౌఢ్యారంభః, శుక్రాంశం ... భవాన్యుత్పత్తిః, అశోకాష్టమి ...
17			ఆ॥ నవ ... పునర్వసు ... స్మార్తానాం, శ్రీరామజయంతీ
18			సో॥ దశ ... ధర్మరాజదశమి, భు ...
19			మం॥ ఏకా ... స్మార్తానామేకాదశీ భు ...
20			బు॥ ద్వా ... నానామేకాదశీ, విష్ణుదమనకోత్సవః భు ...
21			గు॥ త్రయో ... వృషభాయనగతో రవిః ... అనంగత్రయోదశీ, ప్రదోషః భు ...
22			శు॥ చతు ... శివదమనకోత్సవః భు ... అనధ్యయనత్రయం
23			శ॥ పూర్ణి ... అన్వాధానం చిత్రవస్త్రదానం, స్త్రీణాం గంధర్వదర్శనం ... భు ...
24			ఆ॥ కృష్ణప్రథ ... యోగకాలః భు ...
25			సో॥ ద్వి ...
26			మం॥ తృతీ ... త్రిద్యుస్పృక్ ...
27			బు॥ చతు ... శుక్రాంశం భు ... మౌఢ్యనివృత్తిః
28			గు॥ పంచ ... అమృతసిద్ధయోగః భు ...
29			శు॥ షష్ఠి ... గంధః భు ... తిథిక్షయం
30			శ॥ సప్త ... సప్తమీ
1			ఆ॥ అష్ట ... అష్టమీతిథిః, అనధ్యయనద్వయం భు ...
2			సో॥ నవ ... అష్టమీతిథిః భు ...
3			మం॥ దశ ...
4			బు॥ ఏకా ...
5			గు॥ ద్వా ... సర్వేషామేకాదశీ భు ...
6			శు॥ త్రయో ... ద్వాదశీతిథిః భు ... ప్రదోషః
7			శ॥ చతు ... తిథిద్వయం, అనధ్యయనచతుష్టయం, మాసశివరాత్రిః, భు ...
8			ఆ॥ అమా ... అమావాస్యాతిథిః, అన్వాధానం భు ...
9			సో॥ అమా ... యోగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః, కూర్మకల్పః భు ...

శ్రీ శుక్లసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 మే నెల

10 | ౨౭ | ౬ | శు॥ ప్ర౯-౫౮-కృ౧౭-౨౮-శో౧౮-౪౨౯-౫౮రా౨౩-౫త్యా-౩-౪౫ అహః ౩౧-౪౮ కృ౧ రవిః ౩౭-౧౧ మృద్దారు శిలాకర్మాణి వర్జనీయాని, సమశృంగోన్నతచంద్రోదయః, రాత్రౌ కాం భు౩-౨౯ద౨౯

11 | ౨౮ | ౭ | శ॥ ద్వి౪-౧౮ వి౫౯౦౫౪-౩౭ రో౧౩-౪౨ అతి౧౧-౨౪ కౌ౪-౧౮ ది౨౬-౪౨ త్రేతాయుగాదిః, అక్షయతృతీయా, పరశురామజయంతిః, ఉదకుంభదానం, కరకప్రదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, పార్థివకల్పః భు౩-౩౭చ౧౭ శివపూజా స్నాల

12 | ౩౦ | ౮ | ఆ॥ చ౫౧-౧౯ మృ౩౯-౩౭ సు౩-౪౯ ధృ౫౨-౧౮వ౨౩-౧౭ది౯-౮భు౩-౪౫వ౨ [౩-౫౩చ౩

13 | ౩౧ | ౯ | సో॥ పం౪౬-౫౪ ఆర్ద్ర౫-౨౪ శూ౪౮-౩౭ బ౧౯-౨౮౧-౨౬ శ్రీశంకరజయంతిః, వైష్ణవానాం శ్రీరామజయంతిః, భు

14 | ౧ | ౧౦ | మం॥ ష౪౧-౧౯ పున౯-౨౫ పుష్య౫౬-౧౨౧౦-౪౧-౭౧౩-౧౨ది౨౦-౮త్యా౩-౪౫ అహః ౩౧-౫౬ కృత్తికాద్వితీయే వృషభే రవిః ౫-౮ సూర్యోదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం, హరిపదపుణ్యకాలః, ద్వాపరయుగాంతః, శక్రాం, కువేభు౪-౧చ౪ [పుష్కరప్రవేశః౨౬-౨౦భు౦-౭చ౫

15 | ౨ | ౧౧ | బు॥ స౩౫-౨౮ ఆశ్రేష౪-౨౭ వృ౩౪-౧౧౭-౪౧ది౨౭-౫౫త్యా౩-౫౧ నర్మదానదీ

16 | ౩ | ౧౨ | గు॥ అ౩౦-౧౫ మఖ౫౨-౧౪ ధృ౨౭-౪౮బ౩౧-౧౫ది౨౩-౨౧ అనధ్యాయః భు౦-౧౬చ౬ [గవిః ౩౩-౩౭భు౧-౨౫వ౭

17 | ౪ | ౧౩ | శు॥ న౨౬-౩ పూఫ౫౦-౨౭ వ్యా౨౨-౫౬౨౬-౩౭ది౧-౩౮ అహః ౩౨-౨౩ కృ౩

18 | ౫ | ౧౪ | శ॥ ద౨౩-౪౮ ఉఫ౪౯-౫౬ హ౧౦-౪౧౨౩-౪౮ది-౧౮త్యా - ౫౭దశమీతిథిః భు౦-౩౩చ౮

19 | ౬ | ౧౫ | ఆ॥ ఏ౨౨-౯ హ౫౦-౩౮వ౧౩-౯ థ౨౨-౯ ది౧-౧ తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశీ భు౧-౪౨౯

20 | ౭ | ౧౬ | సో॥ ద్వా౨౧-౪ చి౫౨-౩ సి౧౦-౫బా౨౧-౪ ది౧౧-౧౬ త్రయోదశీతిథిః భు౦-౫౦చ౧౧ ప్రదోషః

21 | ౮ | ౧౭ | మం॥ త్ర౨౯-౩౪ స్వా౫౫-౪౧ వ్య౮-౧౮ తై౨౨-౩౪ ది౭-౧౫ అహః ౩౨-౮ కృ౪ రవిః౨-౦ శూన్యతిథిః నృసింహజయంతిః భు౦-౫౯చ౧౧

22 | ౯ | ౧౮ | బు॥ చతు౨౪-౩౭ విశా౬౧-౧౬-౫౭వ౪-౩౭ది౧౧-౪౪ చతుర్దశీతిథిః భు౧-౭చ౧౨ శ్రీనృసింహజయంతిః

23 | ౧౦ | ౧౯ | గు॥ ○ పూ౨౭-౫౨ విశా౧-౧౫ ప౬-౪౯ బ౨౭-౫౨ ది౧౧-౯ అహః ౩౨- ౧౨ మిథునాయనగతో రవిః౧-౧౪ సంపద్గౌరీవ్రతం, మహావైశాఖీ, వ్యాసపూర్ణిమ, దధ్యన్నఛత్రవ్యజనపాదుకాదానాని, అన్వాధానంభు౧-౧౬చ౧౩

24 | ౧౧ | ౨౦ | శు॥ కృప్ర౩౨-౧ అనూ౫-౩౮ శి౭-౩౦ కౌ౩౨-౧ ది౨ -౩త్యా౪-౨౪ అహః ౩౨-౧౪ రో౧ రవిః ౩౧ - ౨౧ యాగకాలః

25 | ౧౨ | ౨౧ | శ॥ ద్వి౩౫-౫౪ జ్యే౧౧-౪౪ సి౮-౪౭ తై౩-౫౭ త్యా జ్యా భావః భు౧-౩౩చ౧౫ [భు౧-౨౫చ౧౪

26 | ౧౩ | ౨౨ | ఆ॥ తృ౪౧-౪౪ మూ౧౮-౧౪ సా౧౦-౨౬ వ౯-౫౯ ది౧౩-౪౮ త్యా౪-౨౬ రా౧౨-౩౪ పార్థివకల్పః భు౧-౪౨చ౧౬

27 | ౧౪ | ౨౩ | సో॥ చ౪౬-౫౨ పూషా౨౪-౫౫ శు౧౨-౩౫౧౪ - ౧౩ రా౧౪-౨౮ శ్రీ ముదిగొండ శంకరారాధ్యస్వామి నామారాధనం భు౧-౫౧చ౧౭

28 | ౧౫ | ౨౪ | మం॥ పం౫౧-౧౯ ఉషా౩౦-౫౦ శు౧౦-౪౬ కౌ౧౯-౫౯ ౨౩ అహః ౩౨-౧౮ రో౨ రవిః౧౦-౨౨ కర్తరిత్యాగః, దగ్ధయో

29 | ౧౬ | ౨౫ | బు॥ ష౫౪-౪౮ శ్ర౩౬-౦ బ౧౪-౧౧౭౨౩-౩౮ రా౧౪-౨౫ త్యా౪-౧౭ భు౨-౮చ౧౯ [గః, భు౧-౫౯చ౧౮

30 | ౧౭ | ౨౬ | గు॥ స౫౭-౧౨ ధని౪౦-౨౯ ఐం౧౪-౧౫థ౨౬-౧౮ రా౨౭-౬ కువేభు౨-౧౬చ౨౦

31 | ౧౮ | ౨౭ | శు॥ అ౫౭-౪౩ శత౪౩-౩౮ వై౧౩-౧౯ బా౨౮-౩౬ శేషః౩-౩౦ ఘనస్య జ్యాభావః అహః ౩౨-౨౦ రో౩ రవిః౨౯-౨౦ అనధ్యాయః గురుమౌఢ్యనివృత్తిః భు౨-౨౫చ౨౧

జూన్ నెల

1 | ౧౯ | ౨౮ | శ॥ న౫౮-౧౮ పూభా౪౫-౨౮ వి౧౧-౨౬ తై౨౭-౫౭ వి౧-౫ త్యా ప్ర౪-౫౭ దగ్ధయోగః భు౨-౩౩చ౨౨

2 | ౨౦ | ౨౯ | ఆ॥ ద౫౬-౪౬ ఉభా౪౬-౫ ప్రీ౮-౨౭వ౨౯-౭ది-౪౧ భు౨-౪౨చ౨౩

3 | ౨౧ | ౩౦ | సో॥ ఏ౫౪-౪౪ రేవతి౪౫-౩౨ ఆయు౪-౪౯ భా౨౫-౫దు౫౧-౪౮ త్యా ప్ర౩-౫౮ అహః ౩౨-౨౪ రో౪ రవిః౫౯-౫౫ స్మార్తానామేకాదశీ, దగ్ధయోగః భు౨-౫౧చ౨౪

4 | ౨౨ | ౩౧ | మం॥ ద్వా౫౧-౨౭ అశ్వి౪౪-౪౦ సౌ౦-౧౨ కౌ౫౪-౩౭ ౨౨-౧౫౦-౫౧ వైష్ణవానామేకాదశీభు౨-౫౯చ౨౫

5 | ౨౩ | ౧ | బు॥ త్ర౪౫-౫౦ భర౧-౨౬ అతి౪౮-౨౧ గ౧౮-౬ ది౬-౫౮ త్యా౩-౪౯ ప్రదోషః భు౩-౮చ౨౬ [చ౨౭

6 | ౨౪ | ౨ | గు॥ చ౪౧-౪౩ కృ౩౮-౧౪ సు౪౮-౨౮ భ౧౩-౧౭ ది౫-౫౧ మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, రక్రాం, కేవేభు౩-౧౬

7 | ౨౫ | ౩ | శు॥ ● అమా౩౪-౫౨ రో౩౪-౨౪ ధృ౩౩-౪౨౭-౪౭౧౫-౪౨ త్యా౩-౪౪ అహః ౩౨-౨౬ మృగప్రథమచరణే, పుం పుంనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౨౯-౪౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రక్రాం భు౩-౨౫చ౨౮

శు	ర-గు రా	బు	
	శు౬ వృషే రవిః శు౭ వృషేగురుః శు౧౧ వృశుక్రః		కు
శ		కే	

కుజచారః
శు౧౯ పుష్య౨కు ౩౧-౧౫
శు౨౯ పుష్య౩కు ౩౯-౪౦
శు౧౪బు పుష్య౪కు ౪౩-౨
బ౫మం ఆశ్రే౧కు౩౯-౧౩

బ౧౧సో ఆశ్రే౨కు౧౫-౧౮
బుధచారః
శు౨౪ రో౩బు౩౭-౩౫
శు౬మం రో౪బు౧౭-౧
శు౯ మృ౧బు౩౬-౫౪[౦
బ౩ ఆ బుధవక్రారంభః౨౬

బ౬బు పశ్చాదస్తంబు ౪౯-౪౩
బ౧౧సో మృగివక్రబు౪౫-౨౦
బ౩౦శు రో౪వక్రబు౯-౧౨
గురుచారః

శు౭శు కృ౨గురుః ౨౬-౧౫
బ౬బు కృ౩గు౨౨-౨౫
బ౯శు ప్రాగుదయంగు ౩౩-౨౫
శుక్రచారః [౧౦
శు౨శుక్రవక్రత్యాగః ౫౧-

శు౧౧ఆ అశ్వి౧శు ౩౨-౨౫
బ౫మం అశ్వి౨శు ౭-౪౯
బ౧౧సో అశ్వి౩శు ౧-౯
బ౩౦శు అశ్వి౪శు ౫౫-౫౮
శని రాహు కేతు చారాః నష్టః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

తేది		వివరము
8		ప్రతిపత్తిథిః, శౌద్ధకలికిజయంత్యౌ, యోగకాలః భు
9		తిథిద్వయం సోపపదంభు మొహారం
10		చతుర్థీతిథిః, రంభాతృతీయా, శవేభు
11		అహః ... రవిః
12		అరణ్యగౌరీవ్రతంభు
13		అవమభు
14		మిధునేరవిః ... షడశీతి పుణ్యకాలః పూర్వేపుణ్యకాలః అనధ్యాయః భు
15		యోగః భు
16		దశపాపహరదశమి భు
17		సర్వేషామేకాదశీ, నిర్జలైకాదశీ యోగః భు
18		అహః ... మృగశిరరవిః ... మలత్కృణద్వాదశీ, కూర్మజయంతిః భు
19		ప్రదోషః భు
20		త్రిద్యుస్పృక్, అనధ్యయనచతుష్టయంభు
21		ప్రథమచరణే శ్రీపుంవత్సరే పాదజల ... రవిః ... మన్వాదిః, వృషభపూజ, వటసావిత్రీవ్రతం, శ్రీశాంచంద్రదర్శనం, అన్వాధానం భు
22		యోగకాలః భు
23		అహః ... కటకాయనగతేరవిః భు
24		తృతీయాతిథిః భు
25		అహః ... ఆర్ద్రారవిః ... చతుర్థీతిథిఃక్షవే భు
26		శూన్యతిథిః భు
27		పంచమీతిథిః భు
28		అహః ... ఆర్ద్రారవిః ... భు
29		అనధ్యయనద్వయంభు
30		అష్టమీతిథిః భు
1		తిథిద్వయంభు
2		అహః ... ఆర్ద్రారవిః ... ఏకాదశీతిథిః, అగస్త్యోదయః ... భు
3		సర్వేషామేకాదశీ భు
4		ప్రదోషః భు
5		అహః ... పునః ప్రథమచరణే శ్రీపురుషనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః ... అవమమాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, భు
6		అమా ... ఆర్ద్రారవిః ... అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః భు

1929 సం. జూన్

కుజచారః	బుధచారః	గురుచారః	శుక్రచారః	శనిచారః
ప్రాగుదయంబు	బుధ వక్రత్యాగః			శనివక్రత్యాగః
				రాహుకేతుచారః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 జూలై — ఆగష్టు

తేది			
7	౨౪	౨	ఆ॥ శుప్రథ౫-౪౧ పునర్వ౨-౪౩ వ్యా౩౪-౫౨ కిం౧౮-౨౭ ది౧౪-౪౦ యాగకాలః కర్కాటకాంభు౩-౩౯చ౨౯ [౩-౪౯చ౩౦
8	౨౫	౩	సో॥ ద్వి౩౯-౫౧ పుష్య౩౮-౪౯ హ౨౭-౨౫ బా౧౨-౪౫ ది౧-౨౩ త్యా౩-౪౪ కర్కాటవేః ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు
9	౨౬	౪	మం॥ తృ౩౪-౨౧ ఆశ్లే౩౫-౨౩ వ౨౮-౨౧ తై౭-౬ ది౮-౫౯ అహః౩౨-౨౬ పునర్వ౨ రవిః౭-౨౧ భు౩-౫౯ చ౧౮ సఫర్ సల
10	౨౭	౫	బు॥ చ౨౯-౩౪ మ౩౨-౩౫ సి౧౩-౪౫ భ౨౯-౩౪ ది౩-౫౯ రా౧౯-౩౯ కర్కాటకాంభు౪-౮చ౨
11	౨౮	౬	గు॥ పం౨౫-౩౬ పూఫ౩౧-౩౭ వ్యా౨౫-౩౬ రా౧౫-౫౫ స్కందపంచమి-పంచమీతిథిః భు౪-౧౮చ౩
12	౨౯	౭	శు॥ ష౨౨-౩౬ ఉఫ౨౯-౩౭ వ౨-౩౧ ప౫౫-౨౨ తై౨౨-౩౬ రా౧౮-౧౭ అహః౩౨-౨౨ పున౩ రవిః౩౮-౧౯ తిథిద్వయం భు౪-౨౮చ౪
13	౩౦	౮	శ॥ స౨౧-౪౧ హ౨౯-౪౩ శి౫౪-౨౭ వ౨౧-౪౧ రా౧౭-౪౮ అష్టమీతిథిః అనధ్యయనద్వయం భు౪-౩౮చ౫
14	౩౧	౯	ఆ॥ అ౧౯-౫౯ చి౩౧-౪ సి౫౨-౮ బ౧౯-౫౯ రా౧౩-౨౧ త్యా౪-౧౧ నవమీతిథిః అహః౩౨-౨౨ షడశీతిముఖో రవిః ౨-౨౯ భు౪-౪౮ చ౬
15	౩౨	౧౦	సో॥ ద౨౧-౩౪ స్వా౩౩-౯ సా౫౧-౩౪ కౌ౨౧-౩౪ రా౧౬-౧౧ త్యా౪-౧౫ దశమీతిథిః భు౪-౫౭చ౭
16	౧	౧౧	మం॥ ఏ౨౨-౨౫ వి౩౭-౨౫ శు౫౧-౧౮ గ౨౨-౨౫ రా౧౫-౫౬ అహః౩౨-౨౦ పునర్వచతుర్థకటకే రవిః౯-౯ శూన్యతిథిః చాక్షుషమన్వాదిః శాకవ్రతారంభః, ఉదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం దక్షిణాయనపుణ్యకాలః, భు౫-౭చ౮
17	౨	౧౨	బు॥ ఏ౨౫-౨౫ అనూర౨౧-౨౯ శుభ౫౧-౪౩ భ౨౫-౨౫ రా౨౫-౨౧ ఏకాదశీతిథిః, సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మవ్రతారంభః, భు౦-౯చ౯
18	౩	౧౩	గు॥ ద్వా౨౯-౨౩ జ్యే౩౩-౪ బ్ర౫౧-౪౯ బా౨౯-౨౩ శేషః౨౦ పునస్త్యాజ్యాభావః చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, ప్రదోషః భు౧-౧౬చ౧౧
19	౪	౧౪	శు॥ త్ర౩౩-౪౮ మూ౫౪-౧౧ ఐం౫౩-౩౯ కౌ౧-౩౬ రా౧౭-౨౯ అహః౩౨-౧౮ పుష్య౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః ౩౯-౫౫వే భు౦-౨౯చ౧౨
20	౫	౧౫	శ॥ చతు౩౯-౮ పూషా౬౧-౦ వై౫౫-౧౧ ౬-౬ ది౨౧-౫౩ భు౧-౩౯చ౧౨
21	౬	౧౬	ఆ॥ ○ పూర్ణ౪౪-౧౪ పూషా౮-౪ వి౫౬-౫౫ భ౧౧-౪౧ ది౨౩-౨౮ వ్యాసపూర్ణిమా, యతీనాం క్షౌరకాలః, శివశయనం, కోకిలావ్రతం, అన్వాధానం, మహాసాధ్వీస్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భు౧-౯చ౧౨
22	౭	౧౭	సో॥ కృప్రథ౮-౨౬ ఉషా౭-౧౮ ప్రీ౫౭-౪౬ బా౬-౨౧ ది౧౮-౧౫ భు౧-౧౯చ౧౨
23	౮	౧౮	మం॥ ద్వి౫౨-౮ శ్ర౧౩-౩ ఆయు౫౮-౧౬ తై౨౧-౧౭ ది౨౩-౪౯ అహః౩౨-౧౪ పుష్య౨ రవిః౧౧-౨౧ చాతుర్మాస్యద్వితీయా, అగస్త్యోదయః, ౩౧-౨౮ అశూన్యశయనవ్రతం భు౧-౧౧చ౧౪
24	౯	౧౯	బు॥ తృ౫౫-౩౪ ధని౧౭-౪౮ సౌ౫౭-౩౨ వ౨౩-౫౧ రా౪-౩౯ భు౧-౨౨చ౧౫
25	౧౦	౨౦	గు॥ చ౫౬-౧౪ శత౨౧-౨౭ శో౫౬-౩౧ బ౨౫-౪౭ రా౫-౫౩ అహః౩౨-౧౨ సింహాయనగతో రవిః౯-౧౯ భు౧-౩౨చ౧౬
26	౧౧	౨౧	శు॥ పం౫౫-౫౭ పూభా౨౩-౫౧ అతి౫౩-౫౨ కౌ౨౫-౫౬ రా౧౬-౧౧ త్యా౪-౪ అహః౩౨-౧౧ పుష్య౩ రవిః
27	౧౨	౨౨	శ॥ ష౫౪-౩౮ ఉభా౨౫-౧ సు౫౦-౨౦ గ౨౫-౧౯ రా౨౨-౪౬ త్యా౩-౫౯ భు౧-౫౪చ౧౮ [భు౧-౪౨చ౧౭
28	౧౩	౨౩	ఆ॥ స౫౨-౧౧ రే౨౪-౫౧ ధృ౪౫-౫౩ భ౨౩-౨౪ త్యాజ్యాభావః భు౨-౫౯
29	౧౪	౨౪	సో॥ అ౪౮-౩౪ అశ్వ౨౩-౫౦ శూ౪౦-౩౮ బా౨౧-౨౧ ది౧౪-౧ రా౧౪-౫౪ రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః, అనధ్యాయః కువే భు౨-౧౫చ౨౧
30	౧౫	౨౫	మం॥ న౪౪-౭ భ౨౧-౪౧ గం౩౪-౨౮ తై౧౬-౨౧ రా౧౮-౯ అహః౩౨-౪ పునర్వ రవిః౧౧-౫౩ భు౨-౨౬చ౨౨
31	౧౬	౨౬	బు॥ ద౩౮-౫౬ కృ౧౮-౪౬ న౧౩౮ రా౨౪-౫ భు౨-౩౭చ౨౨
1	౧౭	౨౭	గు॥ ఏ౩౩-౧౧ రో౧౫-౨౫ ధృ౨౧-౪౬ బ౬-౯ ది౨౮-౩౧ త్యా౩-౪౪ సర్వేషామేకాదశీ భు౨-౪౭చ౨౩
2	౧౮	౨౮	శు॥ ద్వా౨౭-౮ మృ౧౧-౨౩ వ్యా౧౩-౨౦ తై౨౭-౮ ది౩౧-౫౫ అహః౩౧-౫౫ ఆశ్లేషా ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః౪౨-౨౬ ప్రదోషః భు౨-౫౮చ౨౪
3	౧౯	౨౯	శ॥ త్ర౨౧-౩ ఆర్ద్ర౭-౧౨ హ౫-౩౪ వ౫౨-౧౯ వ౨౧-౩ రా౩-౫౧ తిథిద్వయం మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనచతుష్టయం
4	౨౦	౩౦	ఆ॥ చ౧౪-౫౫ పున౩-౨ పుష్య౫౫-౫౮ సి౫౧-౨౧ బ౧౪-౫౫ ది౨౧-౪౧ అమాతిథిః భు౩-౯చ౨౬ [భు౩-౯చ౨౫
5	౨౧	౩౧	సో॥ ● అమా౯-౧ ఆశ్లే౫౭-౨౩ వ్య౪౩-౧ నా౯-౧ ది౨౯-౯ త్యా౩-౫౧ యాగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః అమాసోమవారవ్రతం భు౩-౩౧చ౨౭

	రా	శు-గు	బు-ర
	శు౧ం కటకే రవిః		
	బ౧ కటకే బుధః		
	బ౮ మిథునే శుక్రః		కు
	శ	కే	

కుజచారః				
శు౧ఆ మ౪ కు ౩౨-౫౧	శు౨సో ఆర్ద్ర౧బు౪౭-౧౦	బ౩బు పుష్య౧బు౨౬-౪౧	శు౬శు రో౨గు౧౬-౫౬	శు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭
శు౭శ పూఫ౧కు౩-౭	శు౫శు ఆర్ద్ర౨బు౬-౫౧	బ౫శు పుష్య౨బు౨౪-౨౮	బ౮సో రో౩గు౨౩-౧౭	శు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭
శు౧౨శు పూఫ౨కు౩౧-౨౬	శు౭శ ఆర్ద్ర౩బు౦-౧౫	బ౭ఆ పుష్య౩బు౧౩-౨౨	శుక్రచారః	బ౨మం మృ౧శు౩౯-౪౧
బు౨మం పూఫ౩కు౫౪-౪౫	శు౯సో ఆర్ద్ర౪బు౦-౭	బ౯మం పుష్య౪బు౨-౧౩	శు౧ఆ కృ౪శు౪౧-౩౩	బ౫శు మృ౨శు౪౦-౧౭
బ౮సో పూఫ౪కు౧౭-౧౧	శు౧౦మం పున౧బు౫౯-౫౧	బ౧౦బు ఆశ్లే౧బు౫౧-౯	శు౪బు రో౧శు౫౫-౭	బ౮సో మృ౩శు౪౩-౨౧
బ౧౩శ ఉఫ౧కు౩౯-౩౯	శు౧౩శు పున౨బు౦-౯	బ౧౨శు ఆశ్లే౨బు౪౦-౨౦	శు౮ఆ రో౨శు౧౦-౧౯	బ౧౧గు మృ౪శు౩-౪౩
	శు౧౪శ పున౩బు౪౭-౪౪	బ౧౪ఆ ఆశ్లే౩బు౧౧-౧౭	శు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭	బ౧౪ఆ ఆర్ద్ర౧శు౪౨-౧౧

శ్రీ శుక్లసంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 ఆగస్టు

6	౨౨	౧	మం॥ శు ప్ర ౩-౩౪ పుష్యం ౫౪-౫౭ మ ౫౭- ౫వ ౩౬-౨౪ బ ౩-౩౪ ది ౨౩-౫౪ త్యా ౩-౪౮ అహః ౩౧-౫౭ ఆశ్లే ౨-౪ రవిః ౧౧-౧౯ అవమ, మంగళగౌరీవ్రతారంభః, ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు ౩-౪౧ న౨౯
7	౨౩	౨	బు॥ తృ ౫౪-౨౫ పుష్య ౫౧-౧౩ వ ౩౧-౩౩ తై ౨౪-౪౧ ది ౧౧-౪౧ త్యా ౩-౫౧ దగ్ధయోగః భు ౩-౫౧ చ౧౪ బ్బిలవల్
8	౨౪	౩	గు॥ చ ౫౧-౧౭ ఉ ఫ ౪౮-౪౮ శో ౨౪-౪ ౨౨-౫౧ ది ౭-౪౭ త్యా ౩-౫౪ కుక్రాం భు౪-౨చ౨
9	౨౫	౪	శు॥ పం ౪౯-౩౧ హ ౪౮-౪౭ సి ౨౧-౧౯ బ ౨౧-౨౩ ది ౯-౪౮ అహః ౧-౪౬ ఆశ్లే ౩ రవిః ౩౯-౩౮ సామగానాముపాకర్మ, నాగపంచమీ భు౪-౧౨౧౩
10	౨౬	౫	శ॥ ష ౪౮-౪౧ చి ౪౯-౪౮ సా ౧౬-౩౮ కౌ ౧౯-౫౯ ది ౭ భు ౪-౨౩ న౪
11	౨౭	౬	ఆ॥ స ౪౮-౫౩ స్వా ౫౧-౪౩ శు ౧౩-౩౬ గ ౧౮-౪౯ ది ౪-౧౫ భానుసప్తమి భు౪-౩౪చ౫ [భు౪-౪౫౬
12	౨౮	౭	సో॥ అ ౫౧-౦ వి ౫౫-౨౯ శు ౧౨-౧౭ భ ౯-౫౭ ది ౬-౩౫ త్యా ౪-౧౧ అనధ్యాయః
13	౨౯	౮	మం॥ న ౫౩-౫౮ అనూ ౬౧-౦ బ్ర ౧౧-౪౧ బా ౨౨-౨౯ ది ౬-౧౫ అహః ౩౧-౩౯ ఆశ్లే రవిః ౮-౩౭ రావే భు౪-౫౫చ౭
14	౩౦	౯	బు॥ ద ౭-౪౯ అనూ ౦-౨౯ ఐం ౧౧-౩౧ తై ౨౫-౫౩ ది ౧౫-౩౧ దధివ్రతారంభః భు౫-౬చ౮
15	౩౧	౧౦	గు॥ ఏ ౬-౧ జ్యే ౬-౨ వై ౧౨-౪౪ వ ౨౮-౫౪ త్యాజ్యాభావః, త్రిస్పృక్ భు౫-౧౬న౯
16	౧	౧౧	శు॥ ద్వా ౨-౫౧ మూ ౧౨-౧౫ వి ౧౪-౬ భ ౨-౫౧ ది ౭-౫౧ రా ౩-౧౦ అహః ౩౧-౩౨ మఖ ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే, పూర్ణజలరాశౌ రవిః ౩౭-౧౭ హరిపదపుణ్యకాలః-సంక్రమణాత్పూర్వే షోడశఘటికాః, కృతయుగాంతః, సర్వేషాం మేకాదశీవరలక్ష్మీవ్రతం భు౫-౨౭న౧౧ [౦-౪చ౧౧
17	౨	౧౨	శ॥ ద్వా ౭-౫౬ పూషా ౧౮-౩౧ ప్రీ ౧౫-౪౩ బా ౭-౫౬ రా ౯-౧౫ దామోదరద్వాదశి, ప్రదోషః విష్ణోః పవిత్రార్చనంభు
18	౩	౧౩	ఆ॥ త్ర ౧౨-౫౪ ఉ షా ౨౫-౧౦ ఆయు ౧౭-౧౦ తై ౧౨-౫౪ రా ౪-౪౧ వరాహజయంతిః అనధ్యయనచతుష్టయంభు౦-౧౪ చ౧౨
19	౪	౧౪	సో॥ చ ౧౭-౨౪ శ్ర ౩౧-౩ సౌ ౧౮-౨౨ వ ౧౭-౨౪ రా ౧౦-౨౭ పూర్ణిమాతిథిః, ఆశ్వలాయనోపాకర్మరవే భు౦-౨౫చ౧౩ శివపవిత్రార్చనం
20	౫	౧౫	మం॥ ○ పూ ౨౧-౩ ధని ౩౬-౩ శో ౧౮-౪౯ బ ౨౧-౩ రా ౨౩-౫౦ అహః ౩౧-౨౬ మఖ ౨ రవిః ౫-౩౪ శూన్యతిథిః, ఆపస్తంబోపాకర్మపవిత్రార్చనం హయగ్రీవోత్పత్తిః, అన్వాధానంభు౧-౩౫చ౧౪
21	౬	౧౬	బు॥ కృ ప్ర ౨౩-౩౯ శత ౪౦-౦ అతి ౧౮-౨౭ కౌ ౨౩-౩౯ రా ౨౫-౨౧ త్యా ౪-౧౦ ప్రతిపత్తిథిః యోగకాలః భు౦-౪౬చ౧౫
22	౭	౧౭	గు॥ ద్వి ౨౫-౧ పూభా ౪౨-౪౧ సు ౧౭-౪౭ గ ౨౫-౧ శోష ౦-౫౪ పువస్త్యాజ్యాభావః భు౧-౫౭చ౧౬ చాతుర్మాస్యద్వితీయా
23	౮	౧౮	శు॥ తృ ౨౫-౬ ఉ భా ౪౪-౭ ధృ ౧౪-౫౧ భ ౨౫-౯ ది ౭-౧౫ త్యా ౪-౬ అహః ౩౧-౨౦ మ ౩ రవిః ౩౩-౩౩ భు౧-౭చ౧౭
24	౯	౧౯	శ॥ చ ౨౩-౫౭ రే ౪౪-౨౭ శూ ౧౧-౧౮ బా ౨౩-౫౭ ది ౧౪-౧౭ చతుర్థీతిథిః భు౧-౧౯చ౧౮ [భు౧-౨౮చ౧౯
25	౧౦	౨౦	ఆ॥ పం ౨౧-౨౭ అశ్వ ౪౩-౨౭ గం ౭-౧౮ తై ౨౧-౨౭ రా ౨-౨౧ అహః ౩౧-౧౬ కన్యాయనగతో రవిః ౩౦-౫౩ తిథిద్వయం
26	౧౧	౨౧	సో॥ ష ౧౮-౧౨ భర ౧-౩౧ వృ ౨-౭ ధ్రు ౫౪-౧౭ వ ౧౮-౧౨ ది ౬-౪౦ సప్తమీతిథిః భు౧-౩౯చ౨౦
27	౧౨	౨౨	మం॥ స ౧౩-౫౫ కృ ౩౮-౫౩ వ్యా ౪౯-౪౭ బ ౧౩-౫౫ ది ౧౦-౧౨ అహః ౩౧-౧౨ మ రవిః ౧-౪ స్మార్తానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః, అనధ్యయనద్వయం, భు౧-౫౦చ౨౧
28	౧౩	౨౩	బు॥ అ ౮-౫౨ రో ౩౫-౧౮ హ ౪౧-౩౩ కౌ ౮-౫౨ ది ౧౬-౪౩ రా ౧౭-౧౮ వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు౨-౦చ౨౨
29	౧౪	౨౪	గు॥ న ౩-౧౬ మృగ ౩౨-౮ వ ౩౫-౩౩ గ ౩-౧౬ వ ౨౭-౪ రా ౧౯-౫౯ అనమభు౨-౧౧చ౨౩
30	౧౫	౨౫	శు॥ ఏ ౫౦-౫౫ ఆర్ద్రా ౨౮-౫౯ వి ౨౭-౨౮ బ ౨౮-౩౮ రా ౨౪-౧౭ అహః ౩౧-౪ పూర్వఫల్గునీప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః ౨౮-౧౭ స్మార్తానామేకాదశీభు౨-౨౦చ౨౪
31	౧౬	౨౬	శ॥ ద్వా ౪౫-౩ పున ౨౩-౭ వ్యా ౧౯-౩౯ కౌ ౧౮-౦ రా ౧౦-౪ వైష్ణవానామేకాదశీభు౨-౩౧చ౨౫
1	౧౭	౨౭	ఆ॥ త్ర ౩౯-౧౧ పుష్య ౧౯-౫ వరి ౧౨-౪౭ గ ౧౨-౮ రా ౧౮-౯ శివప్రదోషః భు౨-౪౨చ౨౬
2	౧౮	౨౮	సో॥ చతు ౩౩-౪౮ ఆశ్లే ౧౫-౨౫ పర ౪౦-౬ శ ౧౮-౫౬ రా ౧౨-౫౬ అహః ౩౦-౫౮ పూష ౨ రవిః ౫౫-౪౮ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయం భు౨-౫౨చ౨౭ [యజ్ఞః భు౩-౩చ౨౮
3	౧౯	౨౯	మం ● అమా ౨౮-౫౮ మ ౧౨-౧౯ సి ౫౧-౩౪ నా ౨౮-౫౮ రా ౧-౩౮ అగ్నిసావర్ణికమన్వాదిః, అన్వాధానం, పిండపితృ

	రా	గు	శు
	శు౧౧ సిం రవిః శు౪ సిం బుధః		బు-౪
	బు౫ కన్యాబుధః ,, కటకే శుక్రః		
శ		కే	కు

కుజచారః	కు౧మం ఆశ్లే౪బు ౧౧-౧౯	బ౧బు పూఫ౪బు ౭-౧౩	కు౧౪సో గు౪ గు౩౦-౯	బ౫ఆ పున౪కు ౧౧-౨౦
కు౫కు ఉ.ఫ.౨కు ౩-౧౫	కు౪గు మ౧బు ౧-౧౫	బ౩శు ఉఫ౧బు ౮-౯	శుక్రచారః	బ౮బు పుష్య౧కు ౩-౧౫
కు౧౦బు ఉఫ౩కు ౧౩-౨౮	కు౫కు మ౨బు ౫౦-౪౮	బ౫ఆ ఉఫ౨బు ౧౦-౧౫	కు౨బు ఆర్ద్రా౨కు ౪౧-౨౦	బ౧౧గు పుష్య౨కు ౫౫-౪
కు౧౪సో ఉఫ౪కు ౭-౩౩	కు౭ఆ మ౩బు ౪౦-౬	బ౭మం ఉఫ౩బు ౧౧-౪	కు౭ఆ ఆర్ద్రా౩కు ౩౮-౨౧	బ౧౪సో పుష్య౩కు ౪౬-౨౦
బ౪శ హ౧కు ౪౦-౨౫	కు౯మం మ౪బు ౨౯-౬	బ౯గు ఉఫ౪బు ౪౮-౫౦	కు౯మం ఆర్ద్రా౪కు ౩౬-౪౦	శనిచారః [౨౦-౪
బ౯గు హ౨కు ౫౨-౧౨	కు౧౧గు పూఫ౧బు ౩౨-౨౨	బ౧౩ఆ హ౧బు ౧౨-౨౦	కు౧౧గు పున౧కు ౩౧-౩	బ౭మం శనివక్రత్యాగః
బ౩౦మం హ౩కు ౯-౫౩	కు౧౨శ పూఫ౨బు ౧౬-౧౫	బ౩౦మం హ౨బు ౩౬-౫	కు౧౪సో పున౨కు ౨౪-౧౯	రాహుకేతుచారాః కు౯మం
బుధచారః	కు౧౪సో పూఫ౩బు ౧౦-౧౫	గురుచారః	బ౨గు పున౩కు ౧౯-౨౫	ధర౩ రా-విశా౧ కే౧౫-౩౦

శ్రీ శుక్లసంవత్సర భాద్రపదమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 సెప్టెంబరు

4	౨౦	౩౦	బు॥శు ప్ర౨౪-౫౬పూర్వ౯-౫౪సా౪౫-౪బ౨౪-౫౬ది౨౭-౨౭ ప్రతిపత్తిథిః యోగకాలః౪ క్రాం ఉత్తర శృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౩-౧౩చ౨౯
5	౨౧	౧	గు॥ద్వి౨౧-౫౪ఉఫ౮-౨౬శు౪౦-౫౪శ౨౧-౫౪ది౨౯-౧౬త్యా౩-౫౮తిథిద్వయంకుక్రాంభు౩-౨౪చ౧౪బ్బీలసాని
6	౨౨	౨	శు॥తృ౧౯-౫౪హ౭-౫౯శు౩౭-౦గ౧౯-౫౪ది౨౮-౬అహః౩౦-౪౮పూఫ౩రవిః ౧-౪౨ చతుర్థీతిథిః, షోడశోమా త్రం, హరితాళిక స్వర్ణగౌరీవ్రతం తామసమన్వాదిః బలరామజయంతిః భు౩-౩౫ చ౨
7	౨౩	౩	శ॥చ౧౯-౧౨చి౮-౪౩బ్ర౩౩-౫౯భ౧౯-౧౨ది౨౩-౧౧పంచమీతిథిః వినాయకచతుర్థి భు౩-౪౬ చ౩
8	౨౪	౪	ఆ॥పం౧౯-౪౩స్వా౧౦-౪౩ఐం౩౨-౪బా౧౯-౪౩ది౨౫-౨౯త్యా౪-౧౩షష్ఠీతిథిః ఋషిపంచమి భు౩-౫౬చ౪
9	౨౫	౫	సో॥ష౨౧-౩౧విశా౧౩-౫౬వై౩౧-౭తై౨౧-౩౧ది౨౪-౪౦ అహః౩౦-౪౦ శూన్యతిథిః పూఫ౪ రవిః౪౭-౫౦ కేక్రాంభు౪-౬చ౫ [భు౪-౧౭చ౬
10	౨౬	౬	మం॥స౨౪-౩౦అనూ౧౮-౧౯ది౩౧-౬వ౨౪-౩౦రా౩-౦సప్తమీతిథిః అముక్తాభరణసప్తమి అనధ్యయనద్వయం
11	౨౭	౭	బు॥అ౨౮-౩౬జ్యే౨౩-౪౨ప్రీ౩౧-౪౨బ౨౮-౩౬త్యాజ్యాభావః జ్యేష్ఠాష్టమి శక్రాం భు౪-౨౮చ౭
12	౨౮	౮	గు॥న౩౬-౧౬మూ౨౯-౪౮ఆయు౩౩-౭బాం౨౬-౨౫ రావి౨౫-౫౨త్యా౪-౨౬నందనవమీభు౪-౩౮చ౮
13	౨౯	౯	శు॥ద౩౮-౨౫పూషా౩౬-౨౦సౌ౩౪-౩౫తై౫-౫౦ శేషః౦-౫౦రా౨౮-౨౧త్యా౪-౨౬అహః౩౦-౩౨ఉత్తరఫల్గునీ౧ ప్రథమచరణె స్త్రీపురుషనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౧౨-౪౬దధివ్రతారంభః భు౪-౪౯చ౯
14	౩౦	౧౦	శ॥ఏ౪౩-౩౧ఉషా౪౨-౪౮శో౩౬-౬౧౦-౫౮ శేషః౨-౫౫రవి౨౩-౨౨ సర్వేషామేకాదశీ పరివర్తనైకాదశీ
15	౩౧	౧౧	భు౪-౫౯ చ౧౦ ఆ॥ద్వా౪౮-౯శ్రీ౪౮-౫౫అతి౩౭-౧౩బ౧౫-౫౦రా౨౯-౧౮వామనజయంతిః, శ్రవణద్వాదశీ భు౫-౧౦ చ౧౧
16	౧	౧౨	సో॥త్ర౫౧-౫౮ధని౫౪-౨సు౩౭-౫౦కౌ౨౦-౩౦ శేషః౪-౩పునస్త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦-౨౪ ఉఫ౨కన్యాయాం రవిః౩౭-౫౨ప్రదోషః-షడశీతిపుణ్యకాలః మధ్యాహ్నప్రభృతి పుణ్యకాలఃభు౫-౨౧ చ౧౨
17	౨	౧౩	మం॥చ౫౪-౪౬శత౫౮-౧౪గ౩౭-౩గ౨౩-౨౨ది౧౩-౧౭ అనంత పద్మనాభ వ్రతం భు౦-౩చ౧౩
18	౩	౧౪	బు॥○పూ౫౬-౧౮పూభా౬౧-౦శూ౩౬-౨౯భ౨౫-౩౨ది౧౫-౦ ఉమామహేశ్వరవ్రతం, అన్వాధానం, కులే భు౦-౧౪చ౧౪
19	౪	౧౫	గు॥కృ॥ప౫౭-౨౧ఉభా౧-౮గ౦౩౪-౧౭బా౨౬-౪౯ది౨౫-౪౮ మహాలయపక్షారంభః, యోగకాలఃభు౦-౨౪చ౧౫
20	౫	౧౬	శు॥ద్వి౫౫-౨౬ఉభా౨-౫౧వృ౩౧-౮తై౨౬-౨౩రా౨-౪౮అహః౩౦- ౧౬ఉఫ ౩రవిః౨-౪౭రవే భు౦-౩౪చ౧౬ [మాఘవ్రతంభు౦-౪౫చ౧౭
21	౬	౧౭	శ॥తృ౫౩-౫౪రే౩-౧౫ధ్రు౨౬-౪౨వ౨౪-౧౫గ౨౨-౩౧త్యా౩-౫౭ బృహత్యు
22	౭	౧౮	ఆ॥చ౪౯-౪౩అశ్వ౨-౪౦వ్యా౨౧-౨౫బ౨౧-౨౪ది౨౫-౦భరణీమహాలయః భు౦-౫౫చ౧౮
23	౮	౧౯	సో॥పం౪౫-౩౫భ౧-౦కృ౫౭-౩౯హ౧౬-౯కౌ౧౭-౩౯ది౨౯-౪౯అహః౩౦-౧౧ఉఫ౪రవిః౨౬-౪౦కేవిభు౧-౫ [చ౧౯
24	౯	౨౦	మం॥ష౪౦-౩౨రో౫౫-౧౮౯-౩౮గ౧౩-౩ రా౫-౫౮త్యా౩-౪౬భు౧-౧౬చ౨౦
25	౧౦	౨౧	బు॥స౩౪-౫౮మృ౫౧-౨౭సి౨-౩౭వ్యతీ౫౨-౫౦భ౭-౪౫ది౮-౨౩త్యా౩-౪౪అహః౩౧-౪ తులాయనగతో రవిః ౨౧-౨౧వ్యతీపాతమహాలయః భు౧-౨౬చ౨౧
26	౧౧	౨౨	గు॥అ౨౯-౮ఆర్ద్రా౪౭-౯పర౭-౨౬శ౨౯-౮ది౧-౧అహః౩౦-౨హస్తా౧ప్రథమచరణె స్త్రీస్త్రీనక్షత్రెపూర్ణ జలరాశౌ రవిః౪౯-౨౬మధ్యాష్టమి, రుద్రాష్టమి, అనధ్యాయః భు౧-౩౬చ౨౨ సూర్యసావర్ణికమన్వాదిః
27	౧౨	౨౩	శు॥న౨౨-౫౭పున౪౩-౪౭ప౩౯-౩౧గ౨౨-౫౭ది౧౫-౧౨తిథిద్వయం, అహిర్నవమి, దుర్గోత్థాపనంభు౧-౪౭చ౨౩
28	౧౩	౨౪	శ॥ద౧౬-౫౮పుష్య౩౮-౨౬శ౩౨-౨భ౧౬-౫౮ది౧-౪౧ఏకాదశీతిథిఃశవేభు౧-౫౭చ౨౪
29	౧౪	౨౫	ఆ॥ఏ౧౧-౧౧ఆశ్లే౩౫-౧౦సి౨౪-౩౦బా౧౧-౧౧ది౮-౪౧సర్వేషామేకాదశీ, యతీనాంమహాలయః భు౨-౭చ౨౫
30	౧౫	౨౬	సో॥ద్వా౫-౪౦మ౩౧-౫౧సౌ౧౭-౨౬తై౫-౪౧ది౩-౩౦త్యా౩-౪౭రా౨౧-౯అహః౨౯-౫౪హ౨ రవిః౧౩-౪౨ కేసరయోగాదిః ప్రదోషః గజచ్ఛాయా, షడశీతిముఖో రవిః౫౪-౨౭భు౨-౧౮చ౨౬
1	౧౬	౨౭	మం॥త్ర ౦-౫౯పుబ్బ౨౫-౫౨పూఫ౨౯-౨౧శు౧౦-౫౩వ౦-౫౯భ౨౭-౫౬రా౧౬-౫౮అవమ,విషశస్త్రహతాదీనాం మహాలయఃఅనధ్యయనత్రయం భు౨-౨౮చ౨౭మాసశివరాత్రిః [పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౩౯చ౨౮
2	౧౭	౨౮	బు॥● అమా౫౩-౪౧ఉఫ౨౭-౩౩శుక౪-౫౮౫౪-౩౯చ౨౪-౩౬రా౧౮-౩౨మహాలయఅమావాస్య అన్వాధానం

	రా	గు	
	శు౧౩కన్యారవి బ౬ తులా కుజః బ౧ సిం శుక్రః బ౩౧ధనుషీశనిః		కు
			ర
	శ	కే	బు కు

కుజచారః	శు౨గు హస్త౩బు ౨౯-౧౨	బ౧౦శ హస్త౪బువక్ర౧౭-౧౦	శు౫ఆ ఆశ్లే౧కు ౪౨-౨౪	బ౭బు మ౩శు ౧౨-౩౮
శు౬సో హస్తకు ౭-౨౬	శు౫ఆ హస్త౪బు౫౪-౧౧	బ౩౦బు హస్త౩బు ౧౭-౨౦	శు౭మం ఆశ్లే౨శు౪౦-౩౦	బ౯శు మ౪ శు ౪౪-౧౫
శు౧౧శ చిత్తకు ౧౬-౨౫	శు౯గు చిత్త౧బు ౧౮-౩౬	గురుచారః	శు౧౧శ ఆశ్లే౩శు ౦-౩౩	బ౧౨సో పూఫ౧శు౪౪-౨౫
బ౧గు చిత్త౨కు ౧౬-౪౦	బ౨గు బుధవక్రారంభః౨౧-౧౦	బ౩౦బు గురువక్రారంభః ౧౪-౧౫	శు౧౩సో ఆశ్లే౪శు ౪౮-౨౫	శనిచారః
బ౬మం చిత్త౩కు ౧౮-౨౫	బ౫సో పశ్చాదస్తంబు౩౬-౧౬	శుక్రచారః	బ౧గు మ౧శు ౩౬-౨౦	బ౩౦బు మూ౧శ౧-౧
బ౧౧ఆ చిత్త౪కు ౧౯-౨౫		శు౨గు పుష్య౪శు౫౩-౨౦	బ౪ఆ మ౨శు ౨౫-౧౨	రాహుకేతుచారానాస్తి
బుధచారః				

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

3	౧౮	౨౯	గు॥శు ప్ర౫౧-౫౮హ౨౬-౫౭ఐం౫౫-౨౫ కిం౨౨-౪౯రా౧౭-౨౨త్యా ప్రర-౨అహః ౨౯-౪౮హ౩రవిః ౩౬-౩౩ దౌహిత్ర కృతమహాలయః, దేవీనవరాత్రారంభః, కలశస్థాపనం, యాగకాలః రక్రాంభు౨-౪౯ద౨౯
4	౧౯	౩౦	శు॥ద్వి౫౧-౧౬చి౨౭-౨౪వై౫౨-౧౦బా౨౧-౩౭రా౨-౫ప్రీతిద్వితీయా, ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౯చ౩౦
5	౨౦	౧	శ॥తృ౫౧-౫౨స్వా౨౯-౬విర౯-౫౪తై౨౧-౩౪రా౧౪-౭ స్తనవృద్ధిగౌరీవ్రతంభు౩-౧౦ చ ౧ జమాదీలవల్
6	౨౧	౨	ఆ॥చ౫౩-౫౪వి౩౨-౧ప్రీ౪౮-౩౯వ౨౨-౫౩ రా౧౩-౬అహః ౨౯-౪౧హ౪రవిః౫౯-౪భు౩-౨౦ చ ౨
7	౨౨	౩	సో॥పం౫౬-౪౮అనూ౩౬-౭ఆయు౪౮-౧౭బ౨౫-౧౮౨౧-౪౭ఉపాంగలలితావ్రతం రావె భు౩-౩౧చ౩
8	౨౩	౪	మం॥ష౬౧-౧జ్యే౪౧-౧౦సౌ౪౮-౪౪కౌ౨౮-౨౪త్యాజ్యాభావః త్రిదుస్పృక్ భు౩-౪౧ చ౪
9	౨౪	౫	బు॥స౧-౧౨మూ౭-౧౪శో౪౯-౪౮తై౧-౧౨రా౧౩-౨సరస్వతీపూజ శక్రాంభు౩-౫౧చ౫
10	౨౫	౬	గు॥స౬-౦పూషా౫౩-౪౪అతి౫౧-౧౪వ౬-౧ది౧౩-౫౧త్యా౪-౨౬అహః౨౯-౨౮చిత్రా౧ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః౨౧-౫౨అనధ్యాయనద్వయంభు౪-౧చ౬
11	౨౬	౭	శు॥అ౧౧-౧౩ఉషా౬౦-౦సు౫౭-౪౫బ౧౧-౧౩ది౧౫-౫౫దుర్గాష్టమి, కాళికాష్టమి మహార్నవమిసువాసినీ పూజాభు౪-౧౨చ౭
12	౨౭	౮	శ॥న౧౬-౨౨ఉషా౦-౧౬ధృ౫౨-౪౦కౌ౧౬-౨౨ది౧౭-౧౭దశమీతిథిః, స్వారోచిషమన్వాదిః, విజయదశమీ శమీపూజకలశోద్వాసనంభు౪-౨౨చ౮
13	౨౮	౯	ఆ॥ద౨౧-౫౬శ్ర౬-౨౪శూ౫౪-౪౩గ౨౧-౫౬ది౭-౧౪అహః ౨౯-౨౧చి౨రవిః౪౨-౩౯శూన్యతిథిః,సోపపదం,ద్వాదశవ్రతారంభః, రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః భు౪-౩౨చ౯
14	౨౯	౧౦	సో॥ఏ౨౪-౫౮ధని౧-౪౯గం౫౪-౪౨భ౨౪-౫౮ రా౧-౫౩ఏకాదశీతిథిఃసర్వేషామేకాదశివగ్యోగః భు౪-౪౩చ౧౦
15	౩౦	౧౧	మం॥ద్వా౨౭-౫౫శత౧౬-౧౯వృ౫౩-౫౧బా౨౭-౫౫రా౩-౫౪గోద్వాదశీభు౪-౫౩చ౧౧
16	౩౧	౧౨	బు॥త్ర౨౯-౧౭పూభా౧౯-౨౭ధృ౫౧-౪౪తై౨౯-౧౭రా౧౫-౬వేభు౫-౩చ౧౨
17	౧	౧౩	గు॥చ౨౯-౩౫ఉభా౨౧-౨౩వ్యా౪౮-౧౬వ౨౯-౩౫రా౨౨-౪౧అహః౨౯-౧౪చి ౩ తులాయాంరవిః౩-౪౭విషువత్పుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః పంచదశఘటికాః అనధ్యాయనత్రయం భు౫-౧౪చ౧౩
18	౨	౧౪	శు॥○పూ౨౮-౩౫రే౨౨-౨౧హ౪౪-౪౮బ౨౮-౩౫త్యాజ్యాభావః, కౌముదీపూజా, అన్వాధానం, ఆగ్రయణస్థాలీపాకః భు౦-౯చ౧౪
19	౩	౧౫	శ॥కృప్ర౨౬-౨౩అశ్వి౨౧-౪౯వ౩౯-౫౪కౌ౨౬-౨౩ది౧౧-౫౪రా౬-౭భు౦-౨౦చ౧౫యాగకాలః
20	౪	౧౬	ఆ॥ద్వి౨౩-౨౯భ౨౧-౨౦సి౩౪-౧౭గ౨౩-౨౯రా౨౦-౫అహః౨౯-౨౬చి౪రవిః౨౪-౩౧వ్వితీయాతిథిః చంద్రోదయోమావ్రతం భు౧-౩౦చ౧౬
21	౫	౧౭	సో॥తృ౧౮-౫౯కృ౧౭-౫౮వ్య౨౭-౪౬భ౧౮-౫౯రా౨౬-౫ తిథిద్వయంభు౦-౧౪చ౧౭
22	౬	౧౮	మం॥చ౧౪-౬రో౧౪-౫౧వ౨౦-౪౭బా౧౪-౬ది౨౭-౫౯పంచమీతిథిఃభు౦-౫౨చ౧౮
23	౭	౧౯	బు॥పం౮-౩౯మృ౧౧-౧౨వ౧౩-౨౫తై౮-౩౯రా౧-౪౭అహః౨౯-౦స్వాతీ౧ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౪౪-౫౪భు౧-౨చ౧౯
24	౮	౨౦	గు॥ష౨-౪౯ఏమ్యం౫౪-౨ఆర్ద్రా౭-౫శి౫-౪౯సి౨-౧౨వ౨-౪౮భ౨౭-౫రా౬-౬అవమ శవే భు౧-౧౩చ౨౦
25	౯	౨౧	శు॥అ౫౦-౪౭పున౨-౫౬పుష్య౫౫-౪౬సా౫౦-౧బా౨౨-౨౪ది౨౧-౩౪ అహః౨౮-౫౪ వృశ్చికాయనగతోరవిః
26	౧౦	౨౨	శ॥న౪౫-౨౦ఆశ్లేష౪-౫౦శు౪౨-౨౪తై౧౭-౫౫ది౨౮-౩౮భు౧-౩౪చ౨౨ [౩౭-౨౭భు౧-౨౩చ౨౧
27	౧౧	౨౩	ఆ॥ద౩౯-౫౪మ౫౧-౨౩శు౩౫-౯వ౧౨-౨౩ది౨౩-౭అహః౨౮-౪౦స్వాతీ౨రవిః౪-౪౮భు౧-౪౪ చ౨౩
28	౧౨	౨౪	సో॥ఏ౩౫-౪పూఫ౪౮-౩౭బ్ర౨౮-౨౭బ౭-౨౫ది౧౦-౨౮సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౫చ౨౪
29	౧౩	౨౫	మం॥ద్వా౩౨-౧౯ఉఫ౪౬-౪౨ఐం౭౩-౧౭కౌ౨-౩౨ది౬-౨ప్రదోషఃభు౨-౫చ౨౫
30	౧౪	౨౬	బు॥త్ర౨౮-౨౧హ౫-౪౦వై౧౬-౯వ౭౮-౨౧ది౭-౨౦అహః౨౮-౨౪స్వాతీ౩రవిః౨౪-౨౧నరకచతుర్దశీస్నానం
31	౧౫	౨౭	గు॥చతు౨౬-౩౫చి౪౫-౫౯వి౧౨-౧౬బ౨౬-౩౫ది౫-౪౬ [చంద్రోదయకాలేక ర్తవ్యంభు౨-౧౬చ౨౬
1	౧౬	౨౮	శు॥●అమా౨౬-౧స్వా౪౭-౨౨ప్రీ౧-౩౮జా౨౬-౧ది౦-౮౧

రా	గు		
	శు౧౪తులారవిః శు౨౨, బుధః శు౧౭కన్యాయాం శుక్రః		శు
శ		కు-కే	ర-బు

కుజచారః				
శు౨శు స్వాతీ౧శు ౧౬-౨౬	బ౧౧సో విశా౨శు౪౩-౫	బ౧౦ఆ చి౧బు ౪౫-౨౨	శు౬మం పూఫ౪శు ౫౩-౩	బ౧౧సో హ౩శు ౪-౧
శు౬బు స్వా౨శు ౧౩-౫౬	బుధచారః	బ౧౨-మం చి౨బు౩౩-౫౫	శు౮శు ఉఫ౧శు ౪౪-౧౬	బ౧౩బు హ౪ శు ౪౬-౨౫
శు౧౧సో స్వా౩శు ౮-౩	శు౪ఆ హ౨బు వ ౩౩-౩౪	బ౧౪గు చి౩బు౫౨-౦	శు౧౧సో ఉఫ౨శు౨౮-౧౦	శనిచారం నాస్తి
బ౧శ స్వా౪శు ౨-౪౨	శు౬బు ప్రాగుదబు ౩౮-౧౦	గురుచారంనాస్తి	శు౧౪గు ఉఫ౩శు ౧౧-౫౩	రాహుకేతుచారా
బ౫బు విశా౧శు ౫౩-౧౪	శు౯శ వక్రత్యాగః ౪౮-౨	శుక్రచారః	బ౧శ ఉఫ౪శు౫౫-౫	శు౧౨మం
బ౧౧సో విశా౧శు౫౩-౧౪	బ౧శ హ౩బుశ్వేబు ౩౬-౫	శు౧గు పూఫ౨శు౩౦-౩	బ౪మం హ౧శు ౧౩-౩౩	భ౨రాహుః స్వాతికేతుః } ౮-౪౦
	బ౫బు హ౪బు ౨౬-౦	శు౪ఆ పూఫ౩శు౧౮-౨౯	బ౮శు హ౨శు ౫౮-౧౦	

1929 అక్టోబరు

(Side labels: సరటంబరు / అక్టోబరు)

శ్రీ శుక్లసంవత్సర కార్తికమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 నవంబరు నెల

తేది			
2	౧౭	౨౯	శ॥ శు ప్ర ౨౬-౪౬ విశా ౫౦-౦౦ ఆయు ౬-౧౨ బ ౨౬-౪౬ ది ౧-౫౯ త్యా ౪-౫౦ అహః ౨౮-౩౮ స్వాతీ కరవిః ౪౩-౩౭ కార్తిక స్నానప్రారంభః, బలిపాడ్యమి, గోక్రీడ, యోగకాలః, చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగంభు ౨-౪౭ చ ౨౯
3	౧౮	౩౧	ఆ॥ ద్వి ౨౭-౩౫ అనూ ౫౩-౪౮ సౌ ౪-౨౦ కౌ ౨౮-౪౫ ది ౦-౩౮ యమద్వితీ భు ౨-౫౮ చ ౧౨ జమూదిలసాని
4	౧౯	౧	సో॥ తృ ౩౧-౫౭ జ్యే ౫౮-౪౬ శో ౩-౩౯ తై ౦-౧౮ ౫౯ త్యా ౪-౨౧ త్రిలోచనగౌరీవ్రతంభు ౩-౮చ ౨
5	౨౦	౨	మం॥ చ ౩౬-౯ మూ ౬౦-౦ అతి ౩-౫౦ వ ౪-౩ త్యాజ్యాభావః నాగచతుర్థీ క్రాం భు ౩-౧౯ చ ౩
6	౨౧	౩	బు॥ పం ౪౧-౭ మూ ౪-౪౯ సు ౪-౩౮ బ ౮-౩౮ ది ౦-౨౪ రా ౨-౫౩ అహః ౨౮-౩౦ విశాఖ ప్రథమచరణే పుంసవనపుంసకవతు క్రతే పాదజలరాశౌరవిః భు ౩-౩౦ చ ౪
7	౨౨	౪	గు॥ ష ౪౬-౩౦ పూషా ౧౦-౧౧ ధృ ౫-౫౧ కౌ ౧౩-౪౮ రా ౪-౫౪ భు ౩-౪౦ చ ౫
8	౨౩	౫	శు॥ స ౫౧ ౪౯ ఉషా ౧౭-౪౮ శూ ౫-౨౧ గ ౧౯-౯ రా ౦-౭ సావిత్రికల్పః భు ౩-౫౧ చ ౬
9	౨౪	౬	శ॥ అ ౫౬-౪౦ శ్ర ౨౩-౪౮ గం ౮-౨ భ ౨౪-౧౫ రా ౬-౨౩ అహః ౨౮-౨ విశా ౨ రవిః ౨౦-౧౨ గోష్టాష్టమి, అనధ్యాయః భు ౪-౨౭
10	౨౫	౭	ఆ॥ న ౬౦-౦ ధని ౨౯-౩౩ వృ ౨౧ బా ౨౮-౨౧ రా ౨౧-౩౭ త్రిస్పృశ్, కృతయుగాదిః భు ౪-౧౩ చ ౮
11	౨౬	౮	సో॥ న ౦-౨౪ శత ౩౬-౧౩ ధృ ౧౭ కౌ ౦-౨౪ రా ౨౨-౫౦ భు ౪-౨౩ చ ౯
12	౨౭	౯	మం॥ ద ౩-౧౪ పూభా ౩౫-౪౧ వ్యా ౨౧౯ ౩-౧౪ త్యా భావః అహః ౨౮-౧౮ విశా ౩ రవిః ౩౯-౫ భు ౪-౩౩ చ ౧౦
13	౨౮	౧౦	బు॥ ఏ ౪-౪౬ ఉభా ౪౦-౫౦ హ ౭-౧ భ ౪-౪౬ ది ౨-౪౨ సర్వేషామేకాదశీ, ఉత్థానైకాదశీ, స్వాయంభువమన్వాదిః, భు ౪-౪౩ చ ౧౧
14	౨౯	౧౧	గు॥ ద్వా ౫-౭ రే ౪౧-౧౨ వ ౭ బా ౫-౭ ది ౧౦-౩౮ క్షీరాబ్ధిపూజా, క్షీరాబ్ధిద్వాదశీభు ౪-౫౪ చ ౧౨ ప్రదోషః
15	౩౦	౧౨	శు॥ త్ర ౪-౯ అశ్వ ౪౧-౦ సి ౦-౨౭ వ ౫౫-౩౫ తై ౪-౯ రా ౨-౫౯ త్యా ౩-౫౯ అహః ౨౮-౧౨ విశా ౪ వృశ్చికే రవిః ౫౬-౫౬ వైకుంఠచతుర్దశీ, తులసీవ్రతోద్యాపనం, అనధ్యాయత్రయంభు ౫-౫ చ ౧౩
16	౧	౧౩	శ॥ చ ౨౧ ఏమ్యం ౫౭-౧౯ ౩౯-౪ ౩ వరీ ౫౧-౨ ౨-౦ భ ౨౮-౩౦ ది ౪-౨౯ అవమ హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతి ప్రహరద్వయపర్యంతం, త్రేతాయుగాంతః, జ్వాలాతోరణం, కేళీబంధనగౌరీవ్రతం, వ్యాసపూర్ణిమ, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం, అన్వాధానం ధాత్రీపూజ భు ౧-౧ చ ౧౪
17	౨	౧౪	ఆ॥ కృ ప్ర ౫౪-౪౯ కృ ౩౭-౩ ౨ ప ౪౪-౮ బా ౨౫-౫౫ ది ౮-౩౮ త్యా ౩-౫౧ యోగకాలః, రవేభు ౧-౧౨ చ ౧౫
18	౩	౧౫	సో॥ ద్వ ౪౯-౫౦ రో ౩౪-౩౧ శి ౩౭-౧౪ తై ౨౨-౧౯ ది ౧౫-౩౨ త్యా ౩-౪౮ చాతుర్మాస్యద్వితీయాభు ౦-౨౨ చ ౧౬
19	౪	౧౬	మం॥ తృ ౪౪-౨౪ మృ ౩౦-౫౭ సి ౨౭-౧ ౭ వ ౧౭-౭ రా ౨౨-౩౦ అహః ౨౮-౪ అనూ ౧ రవిః ౧౪-౨౪ భు ౦-౩౪ చ ౧౭
20	౫	౧౭	బు॥ చ ౩౮-౩౪ ఆర్ద్రా ౨౭-౦ సా ౨౨-౧౧ బ ౧౨-౧౪ రా ౨౬-౫ భు ౦-౪౫ చ ౧౮
21	౬	౧౮	గు॥ పం ౩౨-౩౪ పున ౨౨-౪౯ శు ౧౪-౨౦ కౌ ౫-౩౪ రా ౧౩-౨౬ త్యా ౩-౪౩ శవే అమృతసిద్ధయోగః భు ౦-౫౬ చ ౧౯
22	౭	౧౯	శు॥ ష ౨౬-౩౯ పుష్య ౧౮-౩౯ శు ౬-౨౭ బ్ర ౨౬-౧౨ వ ౨౬-౩౯ రా ౨౦-౩౫ అహః ౨౭-౫౮ అనూ ౨ రవిః ౩౧-౩౪ భు ౧-౬ చ ౨౦
23	౮	౨౦	శ॥ స ౨౧-౧౪ ఆశ్లే ౧౪-౪౧ ఐం ౫౧-౩౦ బ ౨౧-౧౮ రా ౧౫-౧ అనధ్యయనద్వయం ఇంద్రసావర్ణిక మన్వాదిః భు ౧-౧౮ చ ౨౧
24	౯	౨౧	ఆ॥ అ ౧౫-౫౯ మ ౧౧-౨౦ వై ౪౪-౨౦ కౌ ౧౫-౫౯ రా ౨-౨౬ ననురయనగతో రవిః ౨౨-౩౦ నవమీతిథిభు ౧-౨౯ చ ౨౨
25	౧౦	౨౨	సో॥ న ౧౧-౧౭ పూఫ ౧౫-౨౩ ౫-౫౧ గ ౧౧-౧౭ ది ౨౫-౪ ౨ అహః ౨౭-౫౪ అనూ ౩ రవిః ౪౯-౩౯ భు ౧-౪౦ చ ౨౩
26	౧౧	౨౩	మం॥ ద ౭-౩౨ ఉఫ ౬-౮ ప్రీ ౩౨-౭ భ ౭-౩ ది ౨౬-౪౫ త్యా ౩-౫౬ భు ౧-౫౧ చ ౨౪
27	౧౨	౨౪	బు॥ ఏ ౪-౪౬ హ ౫-౨ ఆయు ౨౭-౧౫ బా ౪-౪౬ ది ౨౪-౫౮ త్యా ౪-౦ సర్వేషామేకాదశీభు ౨-౨౫
28	౧౩	౨౫	గు॥ ద్వా ౩-౭ చి ౪-౫౬ సౌ ౨౩-౧౮ తై ౩-౭ ౧౯-౧౧ త్యా ౪-౪ క్రాం ప్రదోషః భు ౨-౧౩ చ ౨౬ యం భు ౨-౨౪
29	౧౪	౨౬	శు॥ త్ర ౨-౪౫ స్వా ౬-౨ శో ౨౦-౨౨ వ ౨-౪౫ ది ౨౦-౩౪ అహః ౨౭-౫౦ అనూ ౪-౪౦ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్ట
30	౧౫	౨౭	శ॥ చతు ౩-౩౬ విశా ౯-౨౧ అతి ౧౮-౧౧ చ ౩-౩౬ ౧౮ ౫-౧౦ అన్వాధానం రక్రాంరా వేభు ౨-౩౬ చ ౨౮
1	౧౬	౨౮	ఆ॥ ● అమా ౫-౪౬ అనూ ౧౨-౧ సు ౧౭-౧౬ నా ౫-౪౬ ది ౨౭-౬ యోగకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు ౨-౪౭ చ ౨౯

	రా	గు	
	శు ౧౩ వృశ్చిరవిః శు ౬ వృశ్చి కుజః బ ౪ వృశ్చి బుధః శు ౬ తులా శుక్రః		
శ		శు-బు ర-కే	శు ౬

కుజచారః			శుక్రచారః	
శు ౭ శ విశా ౩ కు ౩౬-౧	శు ౨ ఆ చిత్రా ౪ బు ౨౯-౧౨	బ ౪ బు విశా ౪ బు ౨౪-౧౧	శు ౧౩ శు గో ౨ వక్రీ గురు ౧-	బ ౫ శు స్వా ౪ శు ౧౮-౩౪
శు ౧ గు విశా ౪ కు ౨౨-౫	శు ౪ మం స్వా ౧ బు ౪౫-౩౯	బ ౫ గు అనూ ౧ బు ౫౮-౬	[౨౦	బ ౭ శ విశా ౧ శు ౫౫-౩౦
శు ౧౦ మం అనూ ౨ కు ౨౬	శు ౭ శు స్వా ౨ బు ౩౮-౩	బ ౭ శ అనూ ౨ బు ౫౩-౧౦	శు ౧ శ చిత్రా ౧ శు ౨౯-౧౨	బ ౧౧ మం విశా ౨ శు ౩౫-౫౦
శు ౧౪ శ అనూ ౨ కు ౪౬-౫	శు ౯ ఆ స్వా ౩ బు ౪-౫౧	బ ౯ సో అనూ ౩ బు ౫౧-౨౦	శు ౪ మం చి ౨ శు ౮-౪౬	బ ౧౩ శు విశా ౩ శు ౧౫-౪౮
బ ౫ గు అనూ ౩ కు ౨౭-౪౧	శు ౯ సో ప్రాగస్తం బు ౨౬-౧	బ ౧౧ బు అనూ ౪ బు ౪౪- [౧౧	శు ౬ గు చి ౩ శు ౫౧-౨౫	బ ౩౦ ఆ విశా ౪ శు ౫౫-౧౨
బ ౧౦ మం అనూ ౪ కు ౭-౨౩	శు ౧౦ మం స్వాతీ ౪ బు ౭-౧		శు ౯ ఆ చి ౪ శు ౨౩-౧౨	శనిచారః
బ ౧౪ శ జ్యే ౧ కు ౨౭-౬	శు ౧౨ గు విశా ౧ బు ౭-౪౬	బ ౧౩ శు జ్యే ౧ బు ౩౮-౮	శు ౧౧ బు స్వా ౧ శు ౧౩-౧౨	శు ౯ ఆ మూ ౨ శనిః ౨౯-౧౦
బుధచారః	శు ౧౪ శ విశా ౨ బు ౨౩-౩౧	బ ౩౦ ఆ జ్యే ౧ బు ౩౧-౩౭	శు ౧౩ శు స్వా ౨ శు ౫౩-౨౦	రాహుకేతుచారో నష్టః
	బ ౨ సో విశా ౩ బు ౭-౩	గురుచారః	బ ౨ సో స్వా ౩ శు ౩౦-౩౨	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మార్గశిరమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 డిసెంబరు నెల

తేది			వివరము
2	౧౭	౨౯	సో॥ శుప్ర౯-౭ జ్యే౧౬-౪౩ వృ౧౭-౭ బ౯-౦ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౪౮ జ్యే౧ రవిః౨౧-౫౮ కుక్రాం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౮న౩౦
3	౧౮	౧	మం॥ ద్వి౧౩-౩౧ మూ౨౨-౨౧ శూ౧౭-౪౦ కా౧౩-౩౦ ది౧౭-౫౯ త్యా౪-౨౨ రా౨౧-౭ తృతీయాతిథిః శుక్రాం భు౩-౯చ౧ రజబు
4	౧౯	౨	బు॥ తృ౧౦-౩౪ పూషా౨౮-౩౭ ఘ౦౧౮-౪౫ గ౧౮-౩౪ రా౨౩-౬ త్యా౪-౨౬ శూన్యతిథిః నగ్గయోగః భు౩-౨౧చ౨
5	౨౦	౩	గు॥ చ౨౪-౧౬ ఉషా౩౫-౧౧ వృ౨౧-౪౯ ౨౪-౧ రా౧౯-౩ అహః౨౭-౪౬ జ్యే౨ రవిః౩౮-౧౦ చతుర్థితిథిః భు౩-౩౧చ౩
6	౨౧	౪	శు॥ పం౨౯-౧౬ శ్రీ౪౧-౩౩ ధృ౨౧-౨౧ బా౨౯-౧౬ రా౨౪-౪౮ భు౩-౪౩చ౪
7	౨౨	౫	శ॥ ష౩౪-౮ ధని౪౭-౨౭ వ్యా౨౨-౧౬ కౌ౧-౪౨ త్యాజ్యాభావః స్కందషష్ఠీ శీతఘ్నుదానాని భు౩-౫౪చ౫
8	౨౩	౬	ఆ॥ స౩౬-౯ శత౫౨-౨౬ హ౨౨-౩౩ గ౫-౧౩ వ౩౬-౫౭ అహః౨౭-౪౪ జ్యే౩ రవిః౫౪-౧౮ మిత్రసప్తమీ, భానుసప్తమీ
	౨౪	౭	కేవే భు౪-౫౬
9			సో॥ అ౪౧-౧౦ పూభా౫౬-౯ ౨౨-౨ భ౮-౪౦ ది౯-౨౮ త్యా౪-౧౬ కాలభైరవాష్టమి అనధ్యాయః భు౪-౧౬చ౭
10	౨౫	౮	మం॥ న౪౨-౨౯ ఉభా౫౮-౫౯ సి౨౧-౩౬ బా౧౧-౫౫ బి౨౧-౨౩ ప్రళయకల్పః భు౪-౨౭చ౮
11	౨౬	౯	బు॥ ద౪౨-౪౫ రేవ౦-౧౬ వ్యా౨౦-౧౨ తై౨-౩౭ రా౧-౪౮ భు౪-౩౯చ౯
12	౨౭	౧౦	గు॥ ఏ౪౧-౫౪ శ౦-౫ చ౧౫-౨౮ వ౧౧-౫౦ రా౨౩-౨౦ అహః౨౭-౪౦ జ్యే౪ రవిః౨౦-౧౦ సర్వేషామేకాదశీ భు౪-౪౯న౧౦ [న౧౧
13	౨౮	౧౧	శు॥ ద్వా౩౯-౩౦ అశ్వ౦-౭ భ౫౯-౨౦ ప౧౩-౨౩ బ౧౧-౧౨ ది౨౩-౫౧ భు౫-౧
14	౨౯	౧౨	శ॥ త్ర౩౬-౧౪ కృ౫౭-౨౬ శి౫౯-సి౫౪-౧౬ కౌ౭-౫౨ రా౧-౪౬ శని త్రయోదశి దత్తాత్రేయజయంతిః, హనుమద్వ్రతం భు౫-౧౨చ౧౨
15	౧	౧౩	ఆ॥ చ౩౨-౧౧ రో౫౫-౩౧ సా౫౨-౩౫ గ౪-౭ రా౭-౫౧ త్యాప్ర౩-౪౮ అహః౨౭-౩౮ మూ౧ ప్రథమపాదగతే ధనుషి రవిః ౨౬-౪౫ షడశీతి పుణ్యకాలః సంక్రమణ ప్రభృతి ధనుర్మాసారంభః భు౫-౨౩చ౧౩ స్త్రీణాం నంద్రదర్శనం
16	౨	౧౪	సో॥ ○ పూ౨౭-౩౯ మృ౫౧-౧౪ శు౪౫-౧౫ బ౨౭-౩ ది౭-౪౨ అన్వాధానం భు౦-౬చ౧౪
17	౩	౧౫	మం॥ కృప్ర౨౧-౪౨ ఆర్ద్రా౪౭-౬ శు౩౭-౩౯ కౌ౨౧-౪౨ ది౧౧-౩౮ తిథిద్వయం, యాగకాలః చిదంబరక్షేత్రే ఆర్ద్రా మహోత్సవః భు౦-౧౭చ౧౫
18	౪	౧౬	బు॥ ద్వి౧౫-౯ పునర్౨-౫౫ బ్ర౩౦-౧౮ గ౧౫-౯ ది౨౫-౧ అహః౨౭-౩౬ మూ౨ రవిః౪౯-౩౨ తృతీయాతిథిః, గవేకువేభు౦-౨౯చ౧౬
19	౫	౧౭	గు॥ తృ౧౦-౫ పుష్య౩౮-౪౧ ఐం౨౧-౪౮ భ౧౦-౫౩ ౧౩-౩౧ భు౦-౪౦చ౧౭
20	౬	౧౮	శు॥ చ౪-౯ విష్కం౫౪-౧ ఆశ్లే౩౪-౪౦ వై౧౩-౩౦ బా౪-౯ కా౨౭-౯ ది౮-౩౩ భు౦-౫౨చ౧౮ [౧౧-౩చ౯
21	౭	౧౯	శ॥ ష౫౩-౨౧ మ౩౧-౨౬ ౨౬-౨౮ ప్రీ౪౨-౪౪ గ౨౩-౫౦ ది౨-౫౧ రా౨౨-౨౮ అహః౨౭-౩౪ మూ౩ రవిః౫౭-౧౬ భు
22	౮	౨౦	ఆ॥ స౪౮-౫౩ పూఫ౨౭-౫౩ ఆయు౫౨-౨౮ భ౨౧-౭ రా౧౭-౩౮ త్యా౩-౫౧ త్రిస్పృక్ భు౧-౧౪చ౨౦
23	౯	౨౧	సో॥ అ౪౫-౧౫ ఉఫ౨౫-౩౮ సౌ౪౫-౩౧ బా౧౭-౪౮ రా౧౮-౩౭ అహః౨౭-౩౨ మకరాయనగతో రవిః ౪౭-౧౨ అనధ్యాయః భు౧-౨౬చ౨౧
24	౧౦	౨౨	మం॥ న౪౨-౩౮ హ౨౪-౧౫ శో౪౧-౨౧ తై౧౩-౫౭ రా౧౬-౩౬ త్యా౩-౫౮ భు౧-౩౭చ౨౨
25	౧౧	౨౩	బు॥ ద౪౧-౯ చి౨౩-౫౫ అతి౩౭-౮ ౧౧-౫ ౨౦ ౧౧-౩౩ అహః౨౭-౩౨ మూ౪ రవిః౧౨-౪౧ భు౧-౪౯చ౨౩
26	౧౨	౨౪	గు॥ ఏ౪౦-౫౨ స్వా౨౪-౪౭ శు౩౩-౪౫ బ౧౧-౨౩ రా౧-౪౨ త్యా౪-౮ సర్వేషామేకాదశీ భు౨-౧చ౨౪
27	౧౩	౨౫	శు॥ ద్వా౪౧-౫౪ వి౨౬-౫౮ ధృ౩౧-౨౩ కౌ౧౧-౨౩ రా౯-౫౧ త్యా౪-౧౩ భు౨-౧౨చ౨౫
28	౧౪	౨౬	శ॥ త్ర౪౪-౧౪ అనూ౩౦-౧౦ శూ౩౦-౨౧ ౩-౪ రా౧౭-౪౦ త్యా౪-౧ అహః౨౭-౩౪ పూషా౧ రవిః౨౮-౭ శనిప్రదోషః, శుక్రమౌఢ్యారంభః రావేభు౨-౨౩చ౨౬ [భు౨-౩౪చ౨౫
29	౧౫	౨౭	ఆ॥ చతు౪౭-౪౩ జ్యే౩౪-౪౧ గం౨౯-౩౪ భ౧౫-౫౯ త్యాజ్యాభావః, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం
30	౧౬	౨౮	సో॥ ● అమా౫౨-౪౮ మూ౪౦-౧౩ వృ౩౧-౧౩ చ౧౯-౫౩ రా౮-౧౫ త్యా౪-౨ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః, అమాసోమవారవ్రతం అహః౨౭-౩౪ షడశీతిముఖో రవిః౫౧-౪౦ భు౨-౪౬చ౨౮

	కు	రా-కు	
	శు౫ సింహే బు / బ౭ కన్యాయాం [బుధః / శు౧౪ ,, శుక్రః		బు
—			ర-శు
	శ-కే		

కుజచారః	శు౪గు జ్యే౪బు౨౬-౧౧	[౨౫	శు౩బు అనూ౧శు౩౪-౪౫	బ౧౩శు మూ౨శు౩౩-౩౭
శు౪గు జ్యే౨కు౨౨-౪౬	శు౬శ మూ౧బు౨౭-౧౦	బ౩గు పూషా౩బు౪౮-౨౨	శు౬శు అనూ౨శు౧౩-౨౦	ప్రాగస్తం శు ౪౨-౭
శు౯మం జ్యే౩కు౦-౩౨	శు౮సో మూ౨బు౧౮-౧౨	బ౭ఆ పూషా౪బు౮-౪౪	శు౮సో అనూ౩శు౫౫-౯	శనిచారః
శు౧౩శ జ్యే౪కు౩౪-౨౩	శు౧౦బు మూ౩బు౧౯-౬	బ౯మం ఉషా౧బు౨౮-౫౯	శు౧౧గు అను౪ శు౩౬-౧	శు౧సో పశ్చాదస్తం శ౧౫-
బ౩గు మూ౨కు౫-౧౫	శు౧౨శుపశ్చాదస్తంబు౧౨-	బ౧౧గు ఉషా౨బు౫౮-౧౫	శు౧౪ఆ జ్యే౧శు౫౫-౨౦	[౧౨
బ౭సో మూ౨కు౪౩-౧	[౧౫	గురుచారః	బ౧మం జ్యే౨శు౫౨-౬	శు౯మం మూ౩శ౧౭-౨౨
బ౧౩శ మూ౩కు౭-౫	౨౭ మూ౪బు౨౩-౫౪	శు౯మం రో౨వక్రిగు౩-	బ౪శు జ్యే౩శు౨౯-౭	రాహుకేతుచారః
బుధచారః	శు౧౪ఆ పూషా౧బు౨౮-౫	[౨౦	బ౯మం జ్యే౪శు౭-౫౯	బ౧మం భ౧రా } ౨-౧౩
శు౨మం జ్యే౩బు౩౦-౩౨	బ౧మం పూషా౨ బు౩౩-	శుక్రచారః	బ౧౦బు మూ౧శు౪౬-౨౫	స్వా౩కే

శ్రీ శుక్లసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1930 సం. జనవరినెల

తేది			
31	౧౭	౨౯	మం॥శు౹ప్ర౫౩-౨౬ పూషా౪౭-౯ ధృ౩౦-౫౧౬౦౨౪-౪౫ది౭-౩౫ అహః౨౬-౩౭ పూషా౨రవిః౪౩-౪౦౪ క్రాంయోగ
		౩౦	కాలఃభు౨-౫౬చ౨౯
1	౧౮		బు॥ద్వి౭౦-౦ఉషా౫౩-౩వ్యా౩౨-౧౭బా౨౮-౪౩ది౮-౨౬ త్రిద్యుస్పృక్ చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః భు౩-౯
2	౧౯	౧	గు॥ద్వి౩-౨శ్ర౫౯-౨౭హ౩౩-౨౬కా౩-౨౮౪-౬భు౩-౨౦ః౧ షాబా౯ [చ౩౧
3	౨౦	౨	శు॥తృ౮-౧౧ధని౭౧-౧౦వ౩౪-౩౨గ౮-౧౧ది౧౧-౨౫త్యా౪-౨౪అహ౨౬-౪౨పూషా౩గవిః౫౮-౪౮భు౩-౩౧చ౨
4	౨౧	౩	శ॥చ౧౩-౫ధని౫-౨౨సి౩౫-౨భ౧౩-౫ది౨౪-౫౪భు౩-౪౩చ౩
5	౨౨	౪	ఆ॥పం౧౭-౫౭శత౧౦-౯వ్యతి౩౪-౪౯బా౧౭-౫౭ది౨౬-౩౪ షష్ఠీతిథిః భు౩-౫౪చ౪
6	౨౩	౫	సో॥ష౧౯-౪౦పూషా౧౪-౩౩వ౩౩-౪౯తై౧౯-౪౦రా౧౨-౨౦శూన్యతిథిః భు౪-౭చ౫
7	౨౪	౬	మం॥స౨౧-౫౭ఉభా౧౬-౨౭ప౩౧-౩౮వ౨౧-౫రా౨౦-౩౨అహః౨౬-౪౪ పూషా౪రవిః ౧౪-౧౯ సప్తమీతిథిః,
			అనధ్యయనద్వయంభు౪-౧౬చ౭
8	౨౫	౭	బు॥అ౨౧-౧౭రే౧౯-౫౩౨౮-౩౩బ౨౧-౧౭ త్యాజ్యాభావఃఅష్టమీతిథిః బుధాష్టమీభు౪-౯చ౬
9	౨౬	౮	గు॥న౨౦-౯అశ్వ౧౯-౨౯సి౨౦-౩౦కౌ౨౦-౯ది-౨౫రా౧౫-౨౬తిథిద్వయంభు౪-౪౦చ౮
10	౨౭	౯	శు॥ద౧౬-౫౨భ౧౮-౪౫సా౧౯-౩౪గ౧౬-౫౨రా౨౦-౬అహః౨౬-౪౪ఉషా౧రవిః౨౯-౪౦ ఏకాదశీతిథిః భు౪-
			౫౧చ౯
11	౨౮	౧౦	శ॥ఏ౧౪-౩౩కృ౧౬-౧౩౧౩-౪౬భ౧౪-౩౩రా౨౬-౩౦సర్వేషామేకాదశీ,వైకుంఠ కాశీ,రైవతమన్వాదిః భు౫-౩ [ద౧౦
12	౨౯	౧౧	ఆ॥ద్వా౯-౫౮రో౧౪-౨౪శు౬-౧౮బా౯-౫౮ది౨౬-౩౮ ప్రదోషః భు౫-౧౪చ౧౧
13	౩౦	౧౨	సో॥త్ర౫-౨మృ౧౧-౬బ్రం౧౫ఐం౫౨-౩౮తై౫-౨౩రా౦-౩అహః౨౬-౪౭ ఉషా౨ ద్వితీయేమకరేరవిః ౪౫-౧౩
			అనధ్యయనత్రయంభు౫-౨౭చ౧౨
14	౧	౧౩	మం॥చతుం-౧విష్యం౫౪-౧౭ఆర్ద్రా౬-౨౧వై౪౫-౪౨వం-౧భ౨౬-౮రా౬-౩౧ అవమ, హిమశోధక పూర్ణిమ,
			అన్వాధానం, ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః, ఉదయప్రభృతిభు౧-౨చ౧౩
15	౨	౧౪	బు॥కృప్రర౮-౧౫పున౩-౧౭పుష్య౫౫-౪౮వి౩౬-౭బా౨౧-౧౬ది౨౧-౫౧యోగకాలఃభు౦-౧౩చ౧౪
16	౩	౧౫	గు॥ద్వి౪౨-౨౩ఆశ్లే౫౪-౫౭ప్రీ౨౯-౧౯తై౧౩-౨౦రా౧-౦భు౦-౨౩చ౧౫
17	౪	౧౭	శు॥తృ౩౭-౫౫మ౫౧-౧౧ఆయు౨౧-౩౫౯-౩౯ది౨౩-౩అహ-౨౬-౫౦ఉషా
			౩-౪రవిః౦-౫౧భు౦-౩౪చ౧౭
18	౫	౧౬	శ॥చ౩౧-౫౧పూఫ౪౬-౫౮సౌ౧౪-౧౬బ౪-౨౯ది-౪౬త్యా౩-౪౬ భు౦-౪౪
			చ౧౬
19	౬	౧౮	ఆ॥పం౨౬-౩౧ఉఫ౪౫-౨౭శో౬-౨౫తై౨౬-౩౧౬౫-౧౨భు౦-౫౫చ౧౮
20	౭	౧౯	సో॥ష౨౩-౫౮హ౪౩-౫౧అతి౧-౧౪సు౫౪-౧౯వ౨౩-౫౮ది౫-౫౩అహః౨౬
			౫౪ఉషా౪రవిః౧౭-౩౫భు౧-౫౧౯
21	౮	౨౦	మం॥స౨౧-౨౭చి౪౩-౧౫ధ్రు౫౦-౫౬బ౨౧-౨౭ద౩-౩౯రా౨౯-౩౧ త్యాప్ర
			౪-౬సప్తమీతిథిః త్రిస్పృష్టకాః, అనధ్యయనద్వయంభు౧-౧౭న౨౧
22	౯	౨౧	బు॥అ౨౦-౬స్వా౪౩-౫౭శూ౬-౧౮కా౨౦-౬ శేషః౧-౨౬రా౩౦-౨౩అహః౨౬-౫౪కుంభాయనగతోరవిః
			౭-౪౬అష్టమీతిథిఃభు౧-౨౭చ౨౧
23	౧౦	౨౨	గు॥న౧౯-౫౫విశా౪౫-౩౭గం౪౪-౩౯గ౧౯-౫౫శేషః౨-౨౫రా౨౮-౮అహః౨౬-౫౭శ్రీ౧రవిః౩౨-౩౧ నవమి
			తిథిఃభు౧-౩౬చ౨౨
24	౧౧	౨౩	శు॥ద౨౧-౪౪అనూ౪౮-౩౯వృ౪౩-౦భ౨౧-౪౪ శేషః౦-౨౧పునస్త్యాజ్యాభావఃదశమీతిథిఃభు౧-౪౬చ౨౩
25	౧౨	౨౪	శ॥ఏ౨౩-౩౧జ్యే౫౨-౫౫ధృ౪౨-౧౮బా౨౩-౩౧ది౩-౩౯త్యా౪-౧౬సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౮చ౨౪ [చ౨౫
26	౧౩	౨౫	ఆ॥ద్వా౨౬-౫మూ౫౮-౧౦వ్యా౪౨-౫౫తై౨౬-౫రా౨౫-౪౮అహః౨౮-౨శ్రీ౨రవిః౪౮-౩౮ దగ్ధయోగః భు౨-౮
27	౧౪	౨౬	సో॥త్ర౩౧-౩౬పూషా౭౧-౧హ౪౨-౫౬వ౩౧-౩౬ది౨౪-౪౦ప్రదోషఃఅనధ్యయనత్రయంభు౨-౧౯చ౨౬
28	౧౫	౨౭	మం॥చ౩౭-౪౯పూషా౪-౨౭వ౪౪-౨౬భ౪-౧౩ది౨౭-౩౬మాసశివరాత్రిఃభు౨-౨౯చ౨౭ కృష్ణాంగారకచతుర్దశి [అర్ధ
29	౧౬	౨౮	బు॥● అ౪౨-౧౯ఉషా౧౧-౫౬సి౪౫-౪౭౯-౩౪ది౨౧-౫౬త్యా౪-౨౭అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః భు౨-౪౧చ

	గు	రా	కు
	బ౫ వృశ్చి బుధః బ౧౦ మకశుక్రః		
కు	కే_ర శ	బు	

కుజచారః	బ౯గు ఉషా౧కు౪౫-౫౭	బ౨గుపూషా౩బువ౪౦-౧౦	కు౪శ పూషా౧కు౫౬-౨౬	బ౧౨శ శ్రీ౧కు౨౪-౧౧
కు౨బు మూ౪కు౩౯-౨౧	బ౧౪మం ఉషా౨కు౭-౧౫	బ౧౧కు బుధవక్రత్యాగః	కు౬మం పూషా౨కు౫౯-౦	బ౩౦బు శ్రీ౨కు౧-౫౦
కు౭సో పూషా౧కు౪-౨౫	బుధచారః	[౪౭-౪౬	కు౧౦కు పూషా౩కు౩౩-౧౦	శనిచారః
కు౧౦కు పూషా౨కు౩౪-	కు౨బు బుధవక్రారంభః	గురుచారః	కు౧౩సో పూషా౪కు౯-౨౫	కు౬మం మూ౪శ౪౦-౧౬
[౨౦	[౨౩-౦	కు౧౦కు రోగువక్ర౩-౧౫	బ౧బు ఉషా౧కు౮-౨౦	కు౧౦కు ప్రాగుదయంశనిః
బ౧బుపూషా౩కు౧౯-౨౦-	కు౭సో ఉషా౧బువ౧౬.౨౧	శుక్రచారః	బ౪శ ఉషా౨కు౨౮-౧౦	౪౪-౨౦
[౫౭	కు౧౨ఆ పూషా౪బువ౫౦-	కు౧మం మూ౩కు౩-౬	బ౬మం ఉషా౩కు౬-౫౧	
బ౫ఆ పూషా౪కు౩౨-౫౭	[౧౩	కు౨గు మూ౪కు౪౧-౭	బ౯గు ఉషా౪కు౪౭-౧౦	రామశాస్త్రి

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మాఘమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 సం. ఫిబ్రవరి

30 [illegible]

31 [illegible]

1 [illegible]

2 [illegible] శ్రీపంచమి [illegible] సోమవారం [illegible]

3 [illegible] శ్రీపంచమి, మదనపంచమీ, [illegible]

4 [illegible]

5 [illegible] షష్ఠమి [illegible]

6 [illegible] రథసప్తమి, భీష్మాష్టమి [illegible]

7 [illegible]

8 [illegible]

9 [illegible] సర్వేషామేకాదశీ, భీష్మైకాదశీ, తిలపద్మ [illegible]

10 [illegible]

11 [illegible]

12 [illegible]

13 [illegible] తిలపాత్ర కంచుక [illegible]

14 [illegible] యమగండ [illegible]

15 [illegible]

16 [illegible]

17 [illegible]

18 [illegible]

19 [illegible]

20 [illegible]

21 [illegible]

22 [illegible]

23 [illegible]

24 [illegible] సర్వేషామేకాదశీ [illegible]

25 [illegible] త్రయోదశీ తిథిః ప్రదోష [illegible]

26 [illegible] మహాశివరాత్రి [illegible] అనధ్యయనచతుష్టయం [illegible]

27 [illegible]

28 [illegible] ద్వాపరయుగాదిః [illegible]

కుజచారః	[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	గురుచారః	[illegible]	శనిచారః
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	రాహుకేతుచారః
బుధచారః	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర ఫాల్గుణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 సం. మార్చి

తేది			వివరములు
1	౧౯	౨౯	శ॥శు॥ప్ర ౩౩-౪౬ పూ॥భా॥ ౫౨-౨౪ సి॥ ౨౨-౨౧ కిం ౧-౧౯ ది ౨-౫౦ త్యాజ్య ౪-౧౯ యోగకాలః భు॥ ౨-౩౧ ౯౨౯
2	౧౯	౩౦	ఆ॥ ద్వి ౩౬-౨౦ ఉ॥భా॥ ౫౫-౫౬ సా॥ ౨-౧ బా॥ ౫-౩ ది ౧౬-౪౭ త్యాజ్య ౪-౧౪ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః భు॥ ౨-౪౧ ౩౦
3	౨౦	౩౧	సో॥ తృ ౩౬-౩౪ రే॥ ౫౭-౧౨ శు॥ ౧-౩౩ తు॥ ౫౬-౧౩ తై ౬-౫౬ ౨౬-౪ భు॥ ౫-౨౨ ౧ వ్యాప్
4	౨౧	౧	మం॥ చ ౩౬-౨౫ అశ్వని ౫౯-౧౬ బ్ర॥ ౫౪-౭ ౧౬ ౨౬ రా ౧౯-౪౧ అహః ౨౯-౨౦ పూ॥భా॥ ౧౪ రవిః ౨-౧౩ రాత్రాం శాంత గురితి భు ౩-౧౬౨
5	౨౨	౨	బు॥ పం ౩౬-౧౬ భ॥ ౧౧ ౨౦౫౧ ౫౧ బ ౬-౪ ౩ ది ౨౩-౧౦ త్యా ౩-౫౯ భు ౩-౧౦ ౩
6	౨౩	౩	గు॥ ష ౩౩-౨౬ కృ॥ ౫౬-౪౧ వ్య ౪౫-౪౧ కౌ ౪-౪౫ ౪౭-౨౧ భు ౩-౧౯ ౪
7	౨౪	౪	శు॥ స ౨౯-౫౬ రో ౫౫-౨౪ వి ౩౯-౪ ౨౧-౪ ౨ రా ౬-౪ ౨ అహః ౨౯-౨౭ పూ॥భా॥ ౨౪ రవిః ౨౧-౫౬ భు ౩-౨౦ చ ౫
8	౨౫	౫	శ॥ అ ౨౫-౩౦ మృ ౫౨-౨౩ ప్రీ ౩౩-౧ బ ౨౫-౩౦ గ ౨౪ ౨ అష్టమీతిథిః అనధ్యాయః భు ౩-౩౬ చ ౬
9	౨౬	౬	ఆ॥ న ౨౦-౨౬ ఆర్ద్ర ౪౬-౪౬ ఆయు ౨౫-౫౩ కౌ ౨౧-౨౬ ౧౬ త్యా ౩-౪౫ తిథిద్వయంశేషః భు ౩-౪౬ ౬ [౫౫౯
10	౨౬	౬	సో॥ ౧౪-౫౦ పునర్వ ౪౧-౬ సౌ ౧౯-౨౩ గ ౧౪-౫౦ ది ౧౬-౪౬ అహః ౨౯-౩౪ పూ॥భా॥ ౩ రవిః ౪౧-౫౪ ఏకాదశీతిథిః భు ౩-
11	౨౭	౭	మం॥ ద్వ ౮-౪౩ పుష్య ౪౦-౩౬ శో ౧౧-౩౯ భ ౮-౪౩ ౩-౨౨ సర్వేషా మేకాదశీభు ౪-౪౯ [౫౫౭
12	౨౯	౮	బు॥ త్ర ౨-౫౯ ఆశ్లే ౩౬-౨౫ అతి ౨-౫౧ సు ౫౭-౧౩ బా ౨-౫౯ కౌ ౨౬-౧౩౧౦-౨౧ త్యా ౩-౪౩ నృసింహద్వాదశీ, ప్రదోషః కాముదహనం, కుబేర భు ౪-౧౩ చ ౧౦
13	౩౦	౧౦	గు॥ ౫౧-౨౯ మ ౩౨-౩౦ శూల ౬ ౩౧ ౨౨-౪౬ ౨౯ ౨౬ రా ౨౧-౩౦ త్యా ౩-౪౬ అనన్వయానత్రయంభు ౪ ౨-౧౦
14	౧	౧౧	శు॥ ◯ పూర్ణి ౪౬-౨౧ పూ॥ఫ ౨౯-౬ గండ ౪౦-౩ భ ౧౯-౫౨ రా ౧౬-౨౯ అహః ౨౯-౪౪ పూ॥భా॥ ౪ మీనే రవిః ౨-౨౫ మిథునపుణ్యకాలః పరేరోషడశఘటికాః, బ్రహ్మసావర్ణి కమన్వాదిః, అన్వాధానం నాళికేరోత్సవః సంకోత్సవః భు ౪-౩౦౦౨
15	౨	౧౨	శ॥ కృ॥ప్ర ౪౧-౫౫ ఉ॥ఫ ౨౬-౧౫౦ ౩౩-౪౯ బా ౪౧ ౧౮ ౧౬ ౪౫ యాగకాలః భు ౧-౬౧౩
16	౩	౧౩	ఆ॥ ద్వి ౩౯-౩ హస్త ౪-౧౪ వృ ౨౯-౪ తై ౧౧-౧౪ ౧౫-౧ చాతుర్మాస్య ద్వితీయా, తు॥ ౫ వ్యతీపాతః భు ౧౫ ౧౪ [చ౧౫
17	౪	౧౪	సో॥ తృ ౩౬-౨౭ చి ౨-౩ ౧౧ ధ్రు ౩-౧౩ ౨-౧౬ ౧౬ ౨-౧౬ అహః ౨౯-౫౨ ఉ॥భా॥ ౧౪ రవిః ౨-౫౬ బ్రహ్మకల్పః భు ౧-౨౩
18	౫	౧౫	మం॥ చ ౩౪-౪ స్వా ౨౩-౧౫ వ్యా ౧౯-౩ బ ౫-౨౯ ౨-౩ ౫ సంకష్ట హరచతుర్థీ భు ౧-౩౧ చ ౧౬
19	౬	౧౬	బు॥ పం ౩౪-౩౩ వి ౩-౩౪ హ ౧౫-౧౧ కౌ ౪-౩౯ రా ౪-౫౬ భు ౦-౩౯ ౧౬
20	౬	౧౬	గు॥ ష ౩౫-౪౪ అనూ ౨౬-౧౦ ౩-౩ ౬ ౫౫-౯ రా ౧౧-౫ అహః ౩౦-౨ ఉ॥భా॥ ౨ రవిః ౪-౫ భు ౧-౨౬ ౧౦
21	౭	౧౭	శు॥ స ౩౭-౧౩ జ్యే ౩౧-౪౩ సి ౧-౨ ౧౬ ౫౬ త్యాజ్యాభావః, త్రిస్పృష్టకాః భు ౫౫౯
22	౯	౧౯	శ॥ అ ౪౧-౪౩ మూ ౩౫-౪౯ వ్య ౧-౨ ౧౧ బా ౫౬ రా ౧-౨౫ అహః ౩౦-౪ మేషాయనగతో రవిః ౩౬-౩౧ అనధ్యాయః భు ౧-౩ ౨౦
23	౧౦	౨౦	ఆ॥ న ౪౬-౧౯ పూ॥షా ౪౧-౧౯ ౧౧ ౪౩ తై ౧౪-౧౨-౧౩ శ్రా భు ౧-౧౦ ౨౧
24	౧౧	౨౧	సో॥ ౫౧-౨౩ ఉ॥షా ౪౬-౩౯ ౧౩ ౪౬ ౧౯-౨౧ ౩-౨౫ రా ౨౯-౩౪ త్యాజ్య ౨౬ అహః ౩౦-౯ ఉ॥భా॥ ౩ రవిః ౫-౪౬ భు ౧-౧౯ ౨౨
25	౧౨	౨౨	మం॥ ఏ ౫౬-౪౬ శ్ర ౫౧-౫౧ ౫౧ బ ౨౪-౪ శేషః ౩-౧౧ స్మార్తఏకాదశీ భు ౧-౨౬ ౨౩
26	౧౩	౨౩	బు॥ ద్వా ౬౧-౦ ధని ౫౧-౧ సి ౬-౪ ౩ కౌ ౨౯-౨౩ ౫-౧౯ త్రిస్పృక్ వైష్ణవానా మేకాదశీ భు ౧-౩ ౫ చ ౨౪ [మః
27	౧౪	౨౪	గు॥ ద్వా ౧-౪౯ ధని ౧-౩ సా ౨౨-౨ తై ౪ ౨౧ ౧౧ అహః ౩౦-౧౪ ఉ॥భా॥ ౪ రవిః ౨౬-౩౬ భు ౧-౪౩ ౨౫ ప్రదో
28	౧౫	౨౫	శు॥ త్ర ౬-౧౩ శత ౬-౨౨ గ ౩౪ వ ౬-౧౩ ద ౨౩-౩౯ త్యాజ్య ౧౯ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు ౧-౫౫ ౧
29	౧౬	౨౬	శ॥ ౯-౪ పూ॥భా॥ ౧౧-౧౩ శు ౧౯-౨౯ బ ౯-౪ ౨౬-౨౩ అన్వాధానం భు ౧-౫౯ ౨౬ [౨౬
30	౧౬	౨౬	ఆ॥ ● అ ౧౦ ఉ॥భా॥ ౧౪-౫౯ బ్ర ౧౬-౨౯ నా ౧౨-౧౦ రా ౧౫-౪౯ అహః ౩౦-౨౦ రేవతి రవిః ౫౦-౩ యోగకాలః పింపిత్ర్యయజ్ఞః భు ౨-౬ ౨౯
31	౧౯	౨౯	స్వస్తిశ్రీ ప్రమోదూత సం॥ చైత్ర శు॥ప్ర సో ౧౩-౪రే ౧౬-౩౦ ఐం ౧౫-౩ ౨బ ౧౩-౪ త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦-౨౦ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః భు ౨-౧౫ చ ౨౬.

రా	గు		
ర॥బు / శు	శు॥౫ మీ రవిః శు॥౯ కుంభే కుజః బ॥౬ మీనే బుధః		
కు			
శ		కే	

కుజచారః			గురుచారః	బుధపశ్చాదుదయంశుర్ల.
శు॥౬ సో ధ౨శు ౩౯-౧౩	శు౨అ ధరబు ౨-౩౨	బ౪ మం ఉ॥భా౧బు ౨౯-౧౦	బ౧౦ సో రో ౩ గు ౪౬-౬	బ౩ సో ఉ॥భా౪శు ౪౯-౧౫
శు౯శ ధ౩శు ౦-౪౯	శు౩ సో శత౧బు ౩-౧౬	బ౬గు ఉ॥భా౨బు ౧౯-౨౦	శుక్రచారః	బ౬గు రే౧శు ౩౦-౧౫
శు౧౨బు ధ౪శు ౧౦-౫౬	శు౫బు శత౨బు ౪౧-౧	బ౯శ ఉ॥భా౩బు ౯-౩౫	శు౧శ పూ॥భా౨శు ౪౯-౦	బ౯అ రే౨శు ౧౪-౫౨
బ౨అ శత౧శు ౨౬-౩౯	శు౬శు శత౩బు ౩౬-౪౪	బ౧౦ సో ఉ॥భా౪బు ౯-౦	శు౪మ పూ॥భా౩శు ౨౯-౦	బ౧౧ మం రే౩శు ౫౯-౫౨
బ౬గు శత౨శు ౪౧-౧౫	శు౯అ శత౪బు ౨౨-౯	బ౧౧ మం రే౧బు ౪౯-౨౫	శు౬శు పూ॥భా౪శు ౯-౦	బ౧౩శు రే౪శు ౩౯-౪
బ౧౦సో శత౩శు ౫౧-౩౫	శు౧౧ మం పూ॥భా౧బు ౧౬-౦	బ౧౨బు రే౨బు ౪౯-౨౦	శు౯అ ఉ॥భా౧శు ౪౯-౧౫	శనిచారః
బ౧౪శ శత౪శు ౧౦-౧	శు౧౪గు పూ॥భా౨బు ౩-౧౨	బ౧౩ శు పశ్చాదుదయంబు [౪౫-౨౦	శు౧౨బు ఉ॥భా౨శు ౨౯-౧౦	బ౪ మం పూ॥షా౨శ ౫-౨
	శు౧౫శు పూ॥భా౩ బు౧౪-			

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధ జ్ఞానైక మూర్తయే
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తమానమగుచున్న విశ్వప్రవృత్తియం దొక యేడు గతించినది. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడు గణనయోగ్యము గాకున్నను మానవలక్ష్యమునం దొక సంవత్సర మనంతప్రవృత్తిని వ్యక్తము చేయుచున్నది. అనంతమైన కాలచక్ర ప్రభావమును నిత్యసంకల్పము స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఆద్యబ్రహ్మ కల్పమునందు ద్వితీయ పరార్థమునందు ప్రథమదినము నందు పగటి యందు ౧౩ గడియలు ౪౨ విగడియలు గతించినవి. వైవస్వత మన్వాంతరమునందు కలియుగము నందు మొదటి పాదము నందు ౫౦౩౦ వత్సరములు గడచినవి. భరత వర్షాబ్దములు ౫౦౭౩, విక్రమార్క శకాబ్దములు ౧౯౮౩, క్రైస్తవశకాబ్దములు ౧౯౨౮, శాలివాహన శకాబ్దములు ౧౮౫౧, ఫసలిశకాబ్దములు ౧౩౩౭ గతించినవి. సృష్ట్యాది నుండియును ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦ సంవత్సరములు, కలియుగారంభము నుండియు ౮౩ పరివృత్తులు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు ౮౪వ పరివృత్తియందు మూడవ ఏడైన శుక్ల సంవత్సర మారంభమైనది. విశ్వ ప్రవృత్తియం దనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడాది వృత్తాంతము దురూహ్యముగ నున్నది. కాలనిర్ణయము వలె స్థలనిర్ణయమును దురూహ్యముగ నున్నది.

అనంతమైన విశ్వమునందు భూమండల మొకయణువుగ నున్నది. భూమండలము, గ్రహ మండలములు, సూర్యమండలములు, తారా మండలములును నన్యోన్యాశ్రయములై విశ్వప్రవృత్తియం దనేకత్వమునం దేకత్వము ను నిరూపించు చున్నవి. దృశ్య ప్రపంచ మంతయును ద్రష్ట నావరించియున్నటులు గనుపడు చున్నది. నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారాగణములు దూరమునందున్నను ద్రష్టకు ఒకకక్ష్యయం దున్నట్లు కనబడు చున్నవి. భూమండలమునకు సమీపమునందున్న చంద్రమండలము ౨,౪౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునం దున్నది. కాంతి క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్లచొప్పున ప్రసరించునప్పుడు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమునకు ఒకటిన్నర ౧½ క్షణములో కాంతి ప్రసరించుచున్నది. విశ్వమునందలి అతిదూరముగానున్న పదార్థమునుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టును. తారాగణమునందు అనేక తరగతుల నక్షత్రములుగలవు. వానియందు కనులకగపడునవి ౧౦,౦౦౦. విశ్వము నందలి తారాగణము సంఖ్య ౫౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ అని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. తారామండలము వివిధములయిన ఆదిత్యమండలములతో నిండియున్నది. తారామండల విష్కంభము ౩,౦౦,౦౦౦ కాంతి వత్సరములుగా షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. తారాగణమంతయును విశ్వమయమై వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమున విశ్వము లన్నియు నియతమార్గమున సంచారము చేయుచున్నవి. ద్వాదశ రాసులందును విశ్వములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, నియత ప్రమాణమున సంచారము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగయందు కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశమయముగను, కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశహీనముగను, గనుపడుచున్నవి. ధనూరాశియందు ప్రకాశము విశేషముగ గోచరంబగుచు, తారాగణసముదాయమును వ్యక్తము

చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందుగల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆకాశగంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణమునందును శుక్లపటలములను, తారలను, ధూమకేతువులను సృష్టి లయములను జేయునటు లూహింపదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వములకంతకును ప్రాణాధారముగ వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న నక్షత్రములు సూర్యగోళమున కనేకలక్షల రెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు పరిగణింపబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. నక్షత్రములు స్వయంప్రకాశము గలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యొప్పుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్నపరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణపరిజ్ఞానము పరిమితముగానున్నను సూర్యమండల పరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యమండలము

సూర్యుడు హ్రాసమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తములైన కోట్లనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన నవగ్రహములతోను, కొన్ని చిన్న గ్రహములతోను, నక్షత్రములతోను, ధూమకేతువులతోను నావృతమై వెలయుచున్నది. సూర్యగోళము భూగోళముకన్న ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లు పెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలమునాశ్రయించి బుధుడు, శుక్రుడు, కుజుడు, గురువు, శని, నెప్ట్యూను, యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహములనిర్మాణము, సంచారము, తత్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకల గ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించిన విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు గతవత్సరమునందు వాయువార్తల ద్వారా సందేశములు పంపబడినవి. ఆ సందేశముల ఫలము ప్రయోజనకరముగా గనుపడకపోయినను మానవవిజ్ఞానాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది. ముక్తులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము తెలుపుచున్నది. చిరకాల పరిశోధనవలన లబ్ధమైన సూర్యమండల పరిజ్ఞానము పరిమితముగా నున్న విధమును వర్తమాన విజ్ఞానము విశదము చేయుచున్నది.

దూరస్థమైన ఖగోళ పరిజ్ఞానము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళపరిజ్ఞానము సమాహితముగనున్నది. భూగోళధ్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦నిరక్షవిక్షేపము ౭,౯౨౮ మైళ్లు. పృథివి జలమునకయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది.

భూమండలము

భూమి క్షణమునకు ౧౮౫ మైళ్లు ప్రమాణమున భూకక్ష్యయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలమునందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౨౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది. భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వముసృష్టిమైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరముననున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౦౫,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. అందు ౫,౫౫,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౦,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౨,౨౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౨ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది.

భూమియందు ౧,౮౪,౯౬,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. వారియందు ౪౬,౦౦,౯౪,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౯,౪౨,౪౮౦ ప్రజలు భరతవర్షమునందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రజలలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలచక్రమునందును, విశ్వమునందును, మండలములు, గోళములు, ఖండములు, దేశములు, శకములు, వత్సరములు, పరమాణువులవలె జిజ్ఞాసువులకు గనుపడుచున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవుల యల్పత్వమును, మహత్వమును ప్రాజ్ఞులకు స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియందాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకు, ఆత్మనాశనమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును కారణంబగుచున్నది. నామరూపవిలసితమైన విశ్వమంతటను అనంతమైన విశ్వభోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. మానవులు మమకారాహంకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంవత్సరారంభమునందు పురోహితులుచేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపచేయుచున్నది. మానవునకు దేశకాలపాత్రబద్ధమైన భౌతికసంపదల యల్పత్వమును, దేశకాలపాత్రాతీతమైన దైవసంపదల మహత్త్వమును పంచాగశ్రవణము స్మరింపజేయుచున్నది.

శుక్లసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, గణకుడు. ఫలము: మందవృష్టి, రాజకోపము, ప్రజాపీడనము, దుర్నీతి. లిపిలేఖకులకు సౌఖ్యము, అపరసస్యాభివృద్ధి. శని మంత్రి, ఫలము: మందవృష్టి, మితసస్యము, పాపనిరతి, ప్రజాపీడ. శుక్రుడు దైవజ్ఞుడు, గ్రామపాలకుడు, సైన్యాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, ఫలాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, స్వల్పార్ఘము, కామపీడ, శ్వేతధాన్యాభివృద్ధి, సుభిక్షము, దేశారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి, సంతానాభివృద్ధి వృక్షాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, వేదపారపరాయణత. కుజుడు సింహాసనాధిపతి, పురోహితుడు సస్యాధిపతి. ఫలము: రక్తసస్యాభివృద్ధి, తునగీటకాభివృద్ధి. చంద్రుడు ధనాధిపతి, పరీక్షకుడు. ఫలము: రత్నసువర్ణవస్త్రాభరణాదులవృద్ధి; స్వల్పార్ఘము, స్త్రీసౌఖ్యము, తైలస్ఫుతాదుల క్రయ విక్రయములవలన లాభము. గురుడు రసాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యఫలాభివృద్ధి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి. రవి ధాన్యాధిపతి. ఫలము: మధ్యమవృష్టి అనర్ఘము, భయము, రక్తసస్యాభివృద్ధి. బలరాముడు పశునాయకుడు. శ్రీకృష్ణుడు స్థానసంరక్షకుడు. ఫలము: సువృష్టి, సుభిక్షము, సస్యసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి. మేషసంక్రాంతికి ఫలము: అనర్ఘము, కలహములు. మకరసంక్రాంతికి ఫలము: వ్యాధిపీడ, సంగ్రామములు, దేశారిష్టయోగములు, రాష్ట్రవినాశము, చోరాగ్నిభయము, కలహము, వ్యాధిపీడ, నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. కుజారిష్టయోగమునకు ఫలము: వంగదేశమునందు నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. ఈఫలమును స్వదేశపంచాంగము, జాడ్కేలు పంచాంగము ప్రతిపాదించుచున్నది.

సామాన్యఫలము :—

శ్లో. ప్రభూతనాయా ఋమి మధ్యవృష్టి ర్గదాంతప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేఽబ్దనాథే వృపగం సస్యం క్షేమం హి వృద్ధిం పి లేఖకానామ్.

శుభాశుభగ్రహములు సమకూర్చెడి ఫలము మిశ్రముగ నున్నను, సామాన్యఫలము శుభకరముగ నున్నది. శుక్లసంవత్సరమునందు బుధునకు ముందు కుజుడు సంచారము చేయుట, గురు రాహు సంయోగము, గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు సంచరించుట, కుజకేతువులు కలసియుండుట దేశారిష్టయోగములు. సంగ్రామములు, సాంఘికకలహములు, వ్యాధులు, నిర్బంధములు శుక్లసంవత్సరమునకు ఫలములుగా సిద్ధాంతులు నిర్ణయించుచున్నారు. ప్రపంచపరిస్థితులును సిద్ధాంతులఫలనిర్ణయమున కనురూపముగనున్నవి.

సామాన్యఫలము

ప్రపంచపరిస్థితులు పరమవిషాదమును గలిగించుచున్నవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, మత

మీమాంసలు, విద్యాసంస్థాపనలు, వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము గలుగజేసిన మహాదుఃఖము శ్మశానవైరాగ్యముగ పరిణమించినది. విల్సన్ మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములు నిరర్థకము లైనవి. ప్రపంచరాజ్యములన్నియు సంగ్రామ సన్నాహములను జేయుచున్నవి. ప్రపంచరాజ్యములందు మహారాజ్యముగా నున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము విషమదశ ననుభవించుచున్నది.

ప్రపంచపరిస్థితులు

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపదలకు మూలము లైన పరిశ్రమలు క్షీణించుచున్నవి. ముఖ్యముగా లోహపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ, బొగ్గుపరిశ్రమ, క్షీణదశపాలగుచున్నవి. ౧౯౨౯ సంవత్సరమునందు దిగుమతుల మొత్తము ౧,౨౧,౮౩,౪౧,౧౫,౧ ఎగుమతుల మొత్తము ౭౦,౯౧,౮౧,౨౬౩ నవరనుల విలువను గలిగియున్నవి. ఎగుమతులకంటె దిగుమతుల నధికముగా చేయు గ్రేట్బ్రిటనునందు పన్నులు తల ౧-కి ౧౯౧౪ సంవత్సరమునందు ౭౧ షిల్లింగులనుండి ౧౯౨౭ సంవత్సరమునందు ౨౯౧ షిల్లింగులకు పెరిగినవి. ప్రపంచమునందు గ్రేట్బ్రిటనువలె పన్నులభారము క్రింద క్రుంగుచున్న దేశము మరొకటిలేదు. గ్రేట్బ్రిటనునందు సైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. గ్రేట్బ్రిటను వలెనె ఇతరరాజ్యములును సంగ్రామ సన్నాహములకై అపారమైన ద్రవ్యమును వ్యయము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

గతసంవత్సరమందు చీనాదేశమునందు సంప్రాప్తమైన పరివర్తనము ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనముగ నున్నది. సన్‌యాట్సేను నాటిన బీజములు ఫలించినవి నాన్కినుప్రభుత్వము దిగ్విజయమును బడసినది. చియాంగుకై షేకు విజయయాత్రను సర్వత్ర వ్యాపింపజేసెను. ఫెంగుయుహిసాంగు లిచిసేనుయన్ హిషాను మొదలగు దేశభక్తు లందరును మతభేదమును స్థలభేదమును విడిచి చీనాస్వాతంత్ర్యస్థాపనము నద్భుతముగ జేసిన విధమును చీనాయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. పరద్రోహోత్సాహమున స్వదేశస్వాతంత్ర్యమును చిరకాలము ప్రతిఘటించిన చాంగుట్సొలినుకు పట్టిన గతి దేశద్రోహులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు. పెకింగు జాతీయపక్షనాయకులకు వశమైన విధము ధర్మవిజయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. చీనానాయకులు దేశాభ్యుదయమునకును శాంతిస్థాపనకును ననుకూలమైన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపించుటకు సత్ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు చీనా ప్రజ లనుభవించిన దుఃఖవేదన పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు గ్రేట్బ్రిటను, జపాను చూపిన ప్రతిఘటనము స్వార్థపరత్వ ప్రభావమును విశదముచేసినది. గ్రేట్బ్రిటను పన్నిన మాయోపాయములు నిరర్థకములైనవి. చీనాయందు గ్రేట్బ్రిటనుకు గల ప్రాబల్యము శిథిలమై జపాను అమెరికారాజ్యముల ప్రాబల్యము స్థిరమగుచున్నది. ప్రపంచమునందు బ్రిటీషుప్రతిష్ఠ క్షీణించుచున్న విధమును చీనాయుదంతము విశదముచేయుచున్నది. చీనాయనుభవము భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు సకలవిధములను నాదర్శముగ నుండగలదు.

చీనా సంరంభము

ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటీషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నెడి తంత్రములు నిరర్థకము లైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి సతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టునిజేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘను రాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజ లన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హబిబుల్లా బాచాసాకొ గారులు దేశమును రక్తమయము

ఆఫ్ఘనిస్థానము

చేయుచున్నారు. నాదిరుఖానుగారు అంతఃకలహములను మాన్పి ఆఫ్ఘనుస్థాన క్షేమమును గాపాడుటకు సకలప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. అమనుల్లాగారు రుష్యాసరిహద్దులందున్న హీరటునందు నివాసమును జేయుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నారు. యూరపు రాజ్యముల ప్రలోభము ప్రాచ్యరాజ్యములందంతఃకలహములకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. ఒకరాజ్య మొకపక్షమును వేరొకరాజ్య మింకొకపక్షమును లేవదీసి కలహాశనమును ముందుబెట్టి ఆత్మనాశనకరమైన పోరాటమును గల్పించుట యాచారమైనది. ఈ మిత్రభేదమును ఆఫ్ఘనుస్థాన మెన్నియొసాగు లనుభవించి మహాదుఃఖము ననుభవించినది. ఈ దుఃఖానుభవమువలన నైనను నాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. నాదిరుఖాను చెప్పినటులు ప్రజానాయకుల ఐక్యము దేశక్షేమమునందు లగ్నము గావలయునుగాని స్వప్రయోజనములందు లగ్నము గాజనదు. అమనుల్లాగారీ ఐక్యముతోడనె రాజ్యాధికారమును వహింపనున్నటులు వారి ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. అమనుల్లాగారు ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును గైకొనిరి; ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును విడనాడిరి; ప్రజాక్షేమమునకై తిరిగి రాజ్యసంపాదనమును జేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంగ్లేయరాజ్యతంత్రమునకును రుష్యారాజ్యతంత్రమునకును నడుమ చిక్కుకొనియున్న ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు భగవంతుడు శాంతిని, స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుగాక! పాశ్చాత్యరాజ్యముల నడుమ సోదరరాజ్య మనుభవించుచున్న దుఃఖపరంపరలు ప్రాచ్యరాజ్యములకు ముఖ్యముగ భరతఖండమునకు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగియున్నవి. రుష్యా బ్రిటీషు రాజ్యముల నడుమను నలిగిపోకుండా నున్న ఆఫ్ఘను రాజ్యము శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుటకును ప్రపంచశాంతిని గాపాడుటకును భగవంతు డనుగ్రహించుగాత! ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు సర్వియా కారణభూతమైనటులు ఆసియామహాసంగ్రామమునకు ఆఫ్ఘనుస్థానము కారణముకాగల యోగము పట్టకుండుటకు భారతీయులు యావచ్ఛక్తిని వినియోగింతురు గాత!

రుష్యా పరివర్తనము ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమ విషాదమును గలుగజేయుచున్నది. రుష్యాయందు సోవియట్ ప్రభుత్వమును లెనిన్, ట్రాట్‌స్కీ నాయకులు ౧౯౧౭ సంవత్సరమునందు స్థాపించిరి. రుష్యా ౧౯౧౭-౨౧ లోపలను ౧౭,౬౬,౧౧౮ ప్రజలు వధింపబడినటులు నిర్ణయింపబడినది. ౧౯౨౧-౨౭లోపలను 3,00,000 జనులు వధలపాలైనటులు నిర్ణయింపబడినది. పదేండ్లలోపలను 3,00,000 జనులు వధింపబడిరి. ఈవధ్యులందు ఉపాధ్యాయులు, వైద్యులు, మతబోధకులు, రైతులు, పనివాండ్రు మొదలగునన్నితరగతుల జనులును కలరు. చేకా అను గూఢ రక్షకభటులు రక్తకేతువులనుబూని దండసభారమునువహించుచున్నారు. ౧౨౦ గూఢచారులతో నారంభమైన చేక అధికారవర్గమిపుడు ౧,౫౦,౦౦౦ అధికారులను, ప్రతినిధులను గల్గియున్నది. అన్ని దేశములందును సోవియటువర్గము సాంఘికవిధానమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. సోవియటువిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు నిర్బంధసైనికవిధానమును రుష్యాదేశ మవలంబించుచున్నది. రుష్యాసైన్యమునందు గతసంవత్సరమునందు ౮,౬౨,౦౦౦ సైనికులు గలరు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు సంబంధించిన సంగ్రామపరికరములు రుష్యాయందు నిలువయున్నవి. ఈమహాసైన్యము, సంగ్రామపరికరములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుటకు పరమావకాశములు గలవు. ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామములు సహజముగా భయమును గలుగజేయుచున్నవి. అమానుల్లాఖానుగారు రుష్యాను ఆశ్రయించి రాజ్యాధికారమును బడయగోరుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రుష్యాప్రాపకము నణచివేయుటకై నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును పొందుచున్నది.

ప్రపంచమునందు సంగ్రామసన్నాహములను ఆపుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నపుడు రుష్యామాత్రము సంగ్రామసన్నాహములను వృద్ధిచేయుట భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యమును నిర్బంధిం

చుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వ మవలంబించిన మాయోపాయము లన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. చీనా, జపాను, పారసీకము, జర్మనీ, తుర్కీ,., మొదలగు దేశములందు సాంఘికధర్మము వ్యాపకము గాంచుచున్నది. నిరంకుశాధికారమును నిర్మూలముచేసిన రుష్యా దేశము నిరంకుశమార్గమున సాంఘికపరిపాలనమును వ్యాపింపజేయుట నిరంకుశప్రాబల్యమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. పశుబలాధారమున ధర్మసంస్థాపనము చేయబూనుట యాసురబలారాధనమును బ్రతిష్ఠించుటయై యున్నది. పశుబలమును మానవబలము జయించుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబగుచున్నది. రావణ హిరణ్యకశిపుల బాహుబలమును శ్రీరామ ప్రహ్లాదుల ధర్మబలము జయించినది. సోవియటుబలములు బాహుబలాధారమునను సాంఘిక సిద్ధాంతములను సకలదేశములందును వ్యాపింపజేయబూనుట యసాధ్యముగ నున్నది.

విశ్వప్రవృత్తియందు కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు, జయాపజయములు, లాభాలాభములు సంబద్ధపరిస్థితులు గాని నిత్యములు కావు. సంబద్ధస్థితులందు భావపరివర్తనమువలె విషయపరివర్తనము సాధ్యముగాదు. సోవియటు ప్రయోగానుభవములు మర్త్యలోకమును స్వర్గలోకము జేయజాలకపోయినను ప్రపంచమునం దంతటను భావపరివర్తనమును గలుగజేయుటకు సాధనము లగుచున్నవి. మానవులకు సర్వావస్థలయందును సమానస్థితి సాధ్యము గాకపోయినను సమానానందము ననుభవించుట సాధ్యమగుచున్నది. సోవియటుధర్మసందర్శనము విశ్వరూపసందర్శనమువలె భయంకరమై శాంతిని గోరుచున్నది. విశ్వరూప సందర్శనానంతరము విజయునివలె ప్రపంచప్రవృత్తియు శాంతప్రవృత్తిని గోరుచున్నది.

శ్లో.—

అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే,
త దేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.

—గీత అ. ౧౧.

రుష్యాపరివర్తనము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నను విలయరూపమున చిరకాలము నిలువజాలదు. ఇటలీదేశమునందు ఫాసిస్టురూపమున, ముస్సోలినీగారు వ్యాపింపజేయుచున్న పరివర్తన మిందులకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

ఇటలీ

ఇటలీదేశమునందు స్వాతంత్ర్య వ్యాపనమునకై, గారిబాల్డీ, మాజినీ, మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన ప్రయత్నములను ముస్సోలినీగారి ప్రయత్నములు ప్రతిఘటించుచున్నవి. శాసనసభలు, నియోజకగణము, నియోజకాధికారము, సంకుచిత స్వరూపమును దాల్చినవి. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. సంగ్రామసన్నాహము లభివృద్ధిని పొందుచు ప్రపంచశాంతికి భంగము గలుగుచున్నది. రుష్యాయందు మితవాదులకువలె ఇటలీయం దతివాదులకు దండనభయము గలుగుచున్నది. యూరపురాజ్యము లన్నియును తిరిగి సంగ్రామసన్నాహములను చేయుచున్నవిధము శాంతిస్థాపనమును దుర్లభము జేయుచున్నది.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు

ప్రపంచమునందు శాంతిస్థాపనమునకు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు సంస్తవనీయములైనను, ప్రయోజనకరములు గాకున్నవి. అమెరికాదేశ మపారమైన సంపదలతో తులతూగుచున్నది. నౌకాదళమును, విమానదళమును, నిర్మించుట కపారమైన వ్యయమును జేయుచున్నది. యుద్ధనిషేధమును ప్రపంచమునకు బోధించుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుట శాంతిస్థాపనమునకు సాధనభూతముగాదు. నానాజాతిసమితి యూరపురాజ్యముల సౌభాగ్యమున కేర్పడినను ఈ సంకుచిత ప్రయోజనమును నిరర్థకమైనది. స్వప్రయోజన సంరక్షణార్థము సకలజాతులును సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచు నానాజాతిసమితి ప్రయోజనమును నిరర్థకము జేసినవి. నానాజాతిసమితి పెద్దజాతులసమితి; తెల్లజాతుల సమితి. నల్లజాతులకును చిన్నజాతులకును,

ఈసమితి స్వాతంత్ర్య సంరక్షణమునకును శాంతిస్థాపనమునకును నిరుపయోగముగ నున్నది. అయినను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నానాజాతిసమితిని స్థాపించి ప్రపంచమునకు మహోపకారమును జేసినవి. ఈ సమితి మూలమునని ఆయుధనియమన ప్రయత్నములు కార్యమునందు గాకపోయినను భావమునందైనను సాఫల్యము గాంచుచున్నవి. గత సంవత్సరమునందమెరికా యవలంబించిన కెల్లాగు యొడంబడిక దీని ఫలముగ నున్నది.

కెల్లాగు యొడంబడిక యుద్ధమును ప్రతిషేధించుచున్నది. ఈయొడంబడికను ౧౯౨౮ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౭ వ తేదిని వివిధ రాజ్యముల ప్రతినిధులును నంగీకరించి ప్యారిసునగరమునందు సంతకము చేసిరి. దీనియందు మూడుముఖ్యమైన విషయములు గలవు. ౧. అంతర్జాతీయసమస్యలను నిర్ణయించుటకును, జాతీయ గౌరవమును గాపాడుటకును యుద్ధము ప్రతిషేధింపబడుచున్నది. ౨. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములకు గలిగెడి కలహములను విభేదములను నిర్ణయించుటయందవి యే కారణమువలన గలిగినను, నెట్టివైనను శాంతిమార్గము గాక వేరొకవిధమున నిర్ణయింపగూడదు. ౩. ఈ యొడంబడిక ఆయా రాజ్యముల యవసరముల ననుసరించి ధ్రువపరుపబడును. ఆయా రాజ్యముల యంగీకారపత్రములయందు నిర్ణీతమైన స్థలమునందు వెంటనే యొడంబడిక ఆచరణమునకు రాగలదు. ౪. ఇతర రాజ్యములును నీయొడంబడిక నిలిచియున్నంతకాలమును దీని నవలంబింపవలయును. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములందు భారతసామ్రాజ్యమును జేరియున్నది. వివిధరాజ్యములును నంగీకరించిన నానాజాతిసమితినిర్ణయములను, లోకార్నో యొడంబడికను కెల్లాగు యొడంబడిక కార్యరూపమున బలపరచుచున్నది. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లారంభమునందు ప్రతికూల స్వభావమును వ్యక్తము జేసినను నంతమునందంగీకరించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ యొడంబడిక యంతవ్యాప్తంబైన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోపకారమును జేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యరాజ్యముల స్వత్వములను సంరక్షించుటకును పరాధీనరాజ్యముల పారతంత్ర్యమును సుస్థిరము చేయుటకును నానాజాతిసమితియును, లోకార్నో యొడంబడికయును, కెల్లాగు ఒడంబడికయును సాధనభూతములుగ నున్నవి.

కెల్లాగు యొడంబడిక

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు ప్రపంచరాజ్యములు విశేషధనమును వ్యయము చేసినవి. సంగ్రామమునందు లక్షలకొలది మనుజులు నశించిరి. సంగ్రామానంతరమునందున యుద్ధజ్వరమున్న రాజ్యములను పీడించుచున్న విధమును సైన్యములకును, విమానములకును, నౌకలకును వివిధ రాజ్యములు చేయుచున్న యపారమైన వ్యయమును, పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. సంగ్రామ వ్యయభారము తగ్గునంతవరకును ప్రపంచమునకు శాంతియును, తరుణోపాయమును దుస్తరములు. పారతంత్ర్యరాజ్యములు దుఃఖవేదన ననుభవించినను స్వాతంత్ర్యరాజ్యములనైనను సంగ్రామజ్వరము వదలుట ప్రపంచక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. భారతసామ్రాజ్యము నానాజాతియందు చేరినది. కెల్లాగు ఒడంబడిక నంగీకరించినది; వ్యయభారమునందు సముచితభాగమును భరించుచున్నది. దేశమునందు స్వాతంత్ర్యము వికసించుటకుగాని, సైనికవ్యయము తగ్గుటకుగాని యవకాశములు గనుపడవు. అయినను అమెరికా యవలంబించిన మార్గము ప్రపంచశాంతికిని సౌభాగ్యమునకును సాధనంబుగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునందమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు చీనాదేశమునకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు జూపిన సానుభూతి ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అమెరికా రాజ్యము చీనాయందు ప్రత్యేక స్వత్వములను వదులుకొని చీనారాజ్యమున కార్థికస్వాతంత్ర్యము నొసంగినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల ధర్మప్రవర్తనము చీనా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సకలవిధముల వినియోగపడినది. జపాను బ్రిటీషురాజ్యము లమెరికా ప్రభుత్వపు మార్గము నవలంబించుట యవసరమైనది. అమెరికా ప్రతిష్ఠ నీధర్మాచరణము ద్విగుణీకృతము చేసినది.

మద్యపాననిషేధమునకై అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచకల్యాణమున కమెరికా చేయదలచిన ఘనకార్యములకు నిదర్శనముగనున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు పరాపేక్షలేక ప్రపంచకల్యాణమునకు స్వీయ బల సంపదలను వినియోగించుట కపారమైన యవకాశములు గలవు. దేశపరిస్థితులు, దేశసంపదలు, వాణిజ్య పరిశ్రమలు, విద్యావ్యాపనము, ప్రజాశయములు ప్రపంచకల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు సకలవిధముల దగియున్నవి. ఇతరరాజ్యములు ముఖ్యముగ బ్రిటీషు రాజ్యము ఈలబ్ధావకాశములను లోకకల్యాణమునకై వినియోగించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాక! ఈసందర్భమునందు హెర్బర్టు హూవరు గారిని అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు రాజ్యాధికారిగ నెన్నుకొనుటయు సముచితముగ నున్నది. పరోపకారపరాయణుడైన హూవరుగారి పరిపాలనమునందు అమెరికాకును, నితరరాజ్యములకును, శాంతిసౌభాగ్యములు సమకూడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత!

వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల భారము దురారాధ్యముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలు ౧౯౧౩-౧౪ సం॥నందు తల యొకటికి పౌ. ౩-౧౧-౪ చొప్పునను, ౧౯౩౬-౩౭ సం॥ము నందు పౌ. ౧౪-౧౧-౮ చొప్పునను పన్నులను చెల్లించిరి. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ౧౯౩౭-౮ నందు ౮౪,౨౮,౨౪,౦౦౦ సవరనులు, వ్యయము ౮౩,౫౫,౯౫,౦౦౦ సవరనులు. ఈ ఆదాయమునందు ౩౭౫,౮౧౬,౦౦౦ అప్పువడ్డీలకును ౧౨,౪౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులు ఈసైన్యాదులకును వినియోగపడుచున్నవి. మద్యాదాయము ౧౩,౯౨,౦౦,౦౦౦ సవరనులు. మద్యపానమునకై ౧౯౩౭నందు గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౯,౮౮,౦౦,౦౦౦ సవరనులు వ్యయమైనవి. దేశమునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుచున్నది. బొగ్గుపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ వికాసము లేకయున్నవి. ధనస్వాములకును, కార్మికులను సంఘర్షణము ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. పరిశ్రమలు సంరక్షణము లేక కృశించుచున్నవి. వ్యయభారమును తగ్గించుటకు అవకాశములు గనుపడవు. చర్చిలుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములు మూటలరూపమును దాల్చక మాటలరూపముననె యున్నవి.

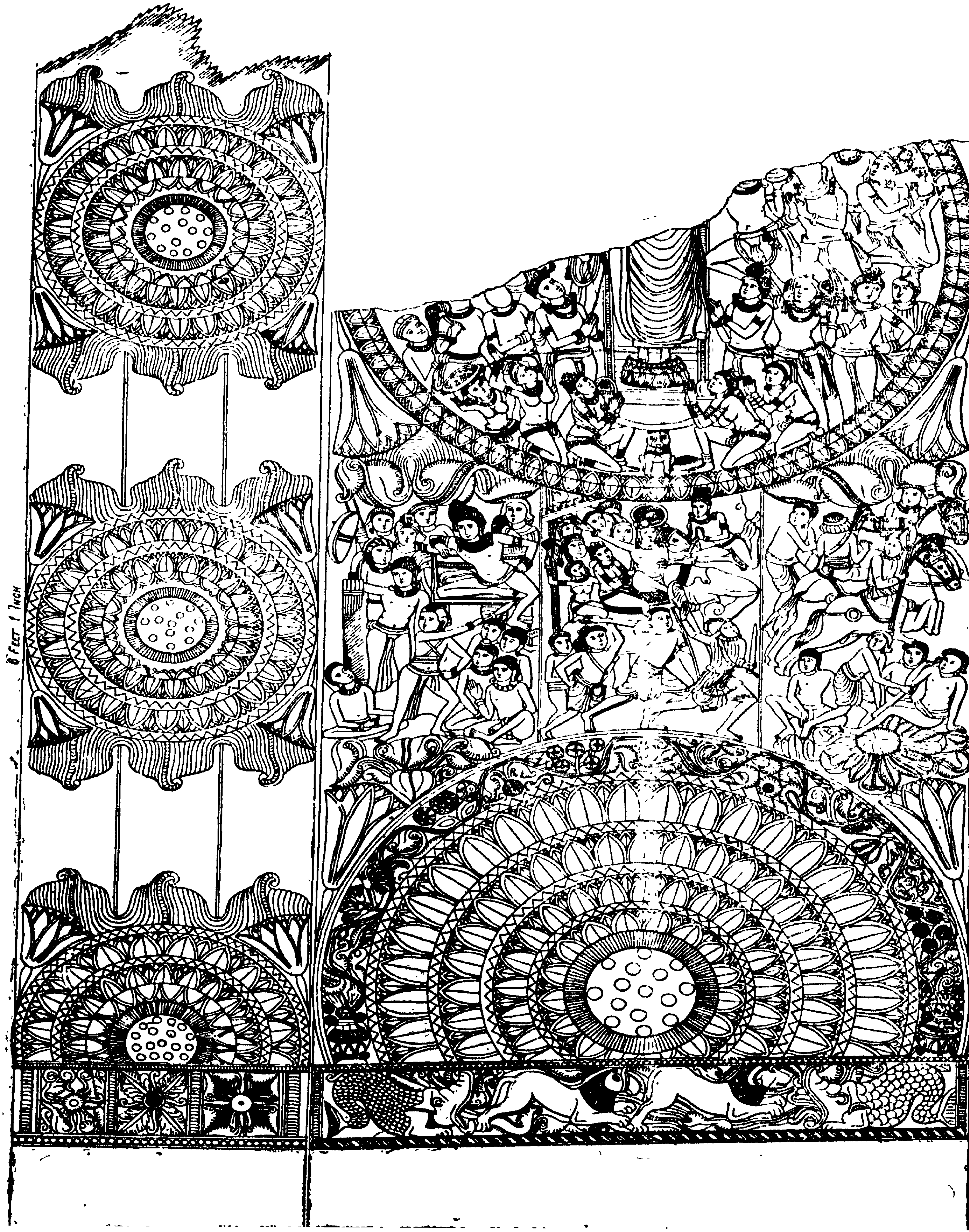
బ్రిటీషు రాజ్యము

ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు గెలుపొందిన అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందును ఓడిపోయిన జర్మనీదేశమునందును గల శాంతిసౌఖ్యములు గ్రేటుబ్రిటనునం దపరూపముగనున్నవి. జర్మనీదేశాదాయము ౧౯౩౨వ సంవత్సరమునందు ౩౨,౫౧,౦౦,౦౦౦ సవరనులనుండి ౧౯౩౭ వ సంవత్సరము నందు ౪౫,౦౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులకు వృద్ధి అయినది. పరాజితమైన జర్మను దేశమునందు గల స్థిరాభివృద్ధి గ్రేటుబ్రిటనునందు గోచరము గాకున్నది. గ్రేటుబ్రిటను అనుభవించుచున్న దురవస్థకు ప్రతీకారమును బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు పరాధీనరాజ్యములందు బడయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. పరాధీనరాజ్యములను చిరకాలము శ్వేతాధికారబద్ధము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నుచున్న తంత్రము లసహ్యముగ నున్నవి. భరతవర్షము, సింహళము, కెనియా మొదలగు పరాధీనదేశములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు పన్నుచున్న రాజ్యాంగపాశబంధములును, చీనా మొదలగు స్వాధీనదేశములం దవలంబించుచున్న దుస్తంత్రమును రాజ్యాధికారుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును విశదము చేయుచున్నది.

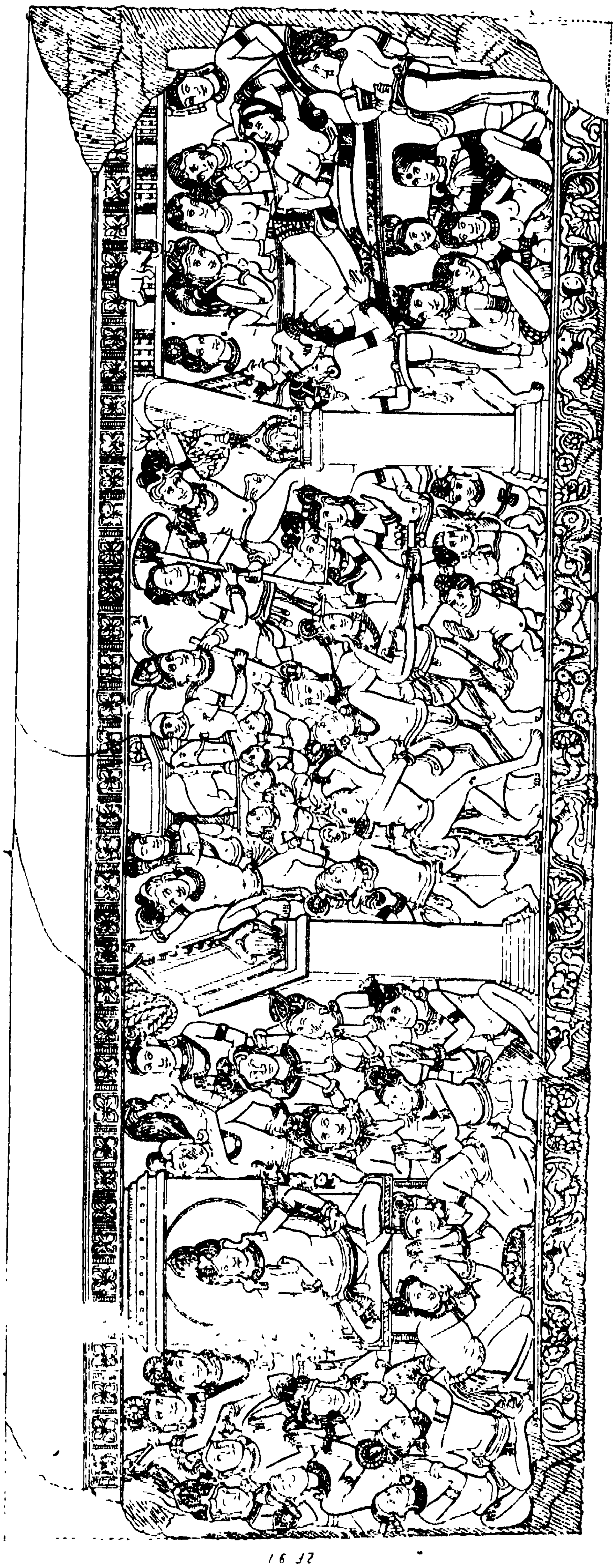
బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను ప్రాతవాసనలు విడువలేదు. సామ్రాజ్య ధురంధరత్వము, భోగాభిలాష, దురభిమానము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను స్వధర్మ పరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు బ్రిటీషు ప్రయోజనములందు గల లక్ష్యము సామ్రాజ్య ప్రయోజనములందును, మానవధర్మ ప్రయోజనములందును గనుపడదు. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల క్షేమము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య క్షేమమునకును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల

గ్రేటుబ్రిటను

అమరావతి స్తూపచిత్రములు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

కష్టములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యకష్టములకును సాధనభూతములు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలు దారిద్ర్యగ్రస్తులై కృశించుచున్నపుడు సామ్రాజ్యక్షేమము స్వప్నతుల్యము. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు పరాధీనరాజ్యములకు పరమోపకారమును చేయుచున్నటులు ప్రకటింపవచ్చును. లోకము మాయామాటలను నమ్మవచ్చును. సత్యముమాత్రము దాగక విజయమును పొందుట ధ్రువము. ప్రజల దారిద్ర్యము, దుఃఖానుభవము, సంతాపము మాటలవలన నశింపదు. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల దురభిమానదురహంకారములు పరాధీనరాజ్యములకువలె బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును పరమానర్థదాయకములుగ నున్నవి. ఈపరమార్థమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాధికారులు త్వరలో గ్రహించుట యావసరము. సమయ మతిక్రమించినపుడు పశ్చాత్తాపమువలన ప్రయోజనము గలుగదు.

బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు కన్సర్వేటివు పక్షమువారైనను, లిబరలు పక్షమువారైనను, లేబరు పక్షమువారైనను, పరాధీనరాజ్యములకు సమానాదరణమునే చూపుచుందురు. రాజ్యాధికారులకు స్వార్థపరత్వమునందు గల లక్ష్యము పరహితార్థమునందు లగ్నముగాకున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము స్వార్థపరత్వమునకు ప్రసిద్ధిని బడసినది. గతించిన ఆరేండ్లయందును కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము పరాధీనరాజ్యములపట్ల, ముఖ్యముగా భరతఖండముపట్ల, జూపిన తిరస్కారభావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతిబంధకమగుచున్న విధమును దేశమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యసంతృప్తి విశదము చేయుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మేనెల 30 వ తేదీని క్రొత్త యెన్నికలు జరుగనున్నవి. గత సంవత్సరమునందు నూతనముగా నిర్మింపబడిన శాసనము స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. ఈశాసనము ౫౨,౦౫,౧౦౦ స్త్రీలకు క్రొత్తగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. నియోజకవర్గమునందు క్రొత్తగా జేరెడు స్త్రీలవోట్లు నాయకుల యూహలను తారుమారుచేయుట సహజము. రాగల యెన్నికలయం దేపక్షమువారు విజయము గాంచెదరో యూహించుట అసాధ్యమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షము మాత్రము పూర్వమువలె బలమును కలిగియుండదని యూహింపదగియున్నది. సంయుక్తపక్షము రాజ్యాధికారమును వహింపవలసిన యావసరము గలుగవచ్చునని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఏపక్షము వచ్చినను భారతీయులు స్వరాజ్యసంరంభమునందు స్వయంసహాయము మీద నాధారపడుట శ్రేయస్కరము గాని లేబరుపక్షముమీద గాని, వేరొకపక్షముమీద గాని యాధారపడుట నిరర్థకమని నిత్యానుభవము తెల్లము చేయుచున్నది.

భారతరాజ్యాంగముపట్ల బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నీతి కళంకమై యన్నిపక్షములవారిచేతను నిరసింపబడుచున్నది. సైమనుసంఘ నియామకము, వారి సంచారము, విచారణ, బహిష్కారము బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు భరతఖండము మీద గల నిరాదరణ స్వభావమును విశదము చేయుచున్నవి.

సైమను కమీషను

సైమనుకమీషను గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాంగపరిస్థితులను విచారించుటకై ప్రధానప్రదేశములందు సంచారమును జేసినది. బొంబాయి, పునహా, లాహోరు, లక్నో, కలకత్తా, రంగూను, మద్రాసు, నాగపురం మొదలగు స్థలములందు సైమను కమిషనునకు బహిష్కారోత్సవములు, నల్లజెండాలు, నిర్గమనఘోషలు ప్రత్యేకములైనవి. అన్నిస్థలములందును కమిషనుయొక్క గమనాగమనములు గోప్యముగ నుంచబడినవి. రక్షకభటుల సంరక్షణ సహాయములు కమిషను గమనాగమనముల కవసరమైనవి. రక్షకభటులు లాయుధపాణులై ప్రజానాయకులపట్ల జూపిన దౌర్జన్యనిరసన భావములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వేనోళ్ల జాటుచున్నవి.

లాహోరునందు దేశభక్తాగ్రేసరుడు లాలాలజపతిరాయి సాండర్సుగారి దౌర్జన్యమునకు బలియై ప్రాణ

ములను గోల్పోయిన విధము భారత హృదయమునందు పరమసంతాపమును గలుగచేసినది. లక్నో, మద్రాసు మొదలగు స్థలములందు రక్షకభటు లవలంబించిన దౌర్జన్యవిధానము నింద్యమై పరమానహ్యముగా నున్నది. సైమనుకమిషను ప్రదర్శనమును దేశమునం దంతటను జేయుటకై లక్షలరూప్యములు నిరర్థకముగా వ్యయమైనవి. రక్షకభటులు, సైనికులు ఆయుధపాణులై పురములందు సంచారము చేయుచు ప్రజాహృదయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేసిరి. ప్రజల సామాన్యస్వాతంత్ర్యమైన గమనాగమనములను నిరోధించిరి. దండధారులై రక్షకభటులు ప్రజలను తాడనము చేసిరి. ఇట్టి సందిగ్ధావస్థయందు సైతము ప్రజలు నిర్భయముగా హరతాళములను జరిపిరి. నాయకులు నల్లజెండాలతో బహిష్కరణోత్సవములను జయప్రదముగ జేసిరి. ఈసందర్భమునందు చెన్నపురియందు జరిగినయుదంత మధికారి లక్ష్యమునకును, ప్రజాలక్ష్యమునకును సైమనుకమిషనుపట్ల గల భేదమును, ప్రజాసంకల్పమును విశదముచేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను బహిష్కరణోద్యమమునందు దౌర్జన్యమునకు గాని, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునకు గాని అవకాశములు లేవు. కాంగ్రెసు నిర్ణయము సైమనుకమిషను బహిష్కరణ ప్రదర్శనముగాని శాసనోల్లంఘనప్రస్థానప్రదర్శనము గాదు. నిరాయుధులగు ప్రజలకు దౌర్జన్యప్రస్థానము దురారాధ్యము. సాయుధులగు భటులు గూఢముగాను, బహిరంగముగాను గలుగ జేయగల దౌర్జన్యము రౌద్రాకారము దాల్చగల విధమును లాలాజీ దుర్మరణము విస్పష్టము జేయుచున్నది. చెన్నపురి బహిష్కరణ ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనిన నాయకుల ప్రయత్నములు కపటములని సర్ ఉస్మాన్ సాహెబు గారు చెన్నపురిశాసనసభయందు బదులు చెప్పుట కేవలమసత్యమైయున్నది. అధికార సింహాసనము భారతీయులకును విచిత్రమైన ప్రవృత్తిని కలుగజేయుచున్నది. అధికారములో భారతీయులు స్వధర్మనిర్వహణమును మరచి పరధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. అధికారవర్గము సైమనుకమిషనును కన్నులకు గంతలుకట్టి ప్రదర్శనము చేయించిన విధమును వారి సంచారక్రమము విశదము చేయుచున్నది. అధికారుల కన్నులు, చెవులు సైమనుకమిషనుకు కన్నులు, చెవులు నైనవి. అధికారులు నియమించిన సంఘములు, వ్యక్తులు వారి ఇష్టానుసారముగ విజ్ఞాపనలను, సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు సమర్పించిరి. ఈ విన్నపములు, విధానములు స్వార్థపరుల ప్రయోజనమునకు, ప్రత్యేకసంఘముల లాభములకును నుపయోగపడినను, దేశప్రయోజనములకును, స్వరాజ్యమునకును నిరుపయోగములుగా నున్నవి.

సైమనుకమిషను ఈ ఏప్రిలుమాసమున స్వదేశమునకు మరలిపోయినది. భిన్నరాష్ట్రాధికారులు సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు ఆయారాష్ట్రముల పరిస్థితుల కనురూపముగ సమర్పించిరి. శాసనసభలు నియమించిన కమిటీలును దీని కనుగుణ్యముగానే రిపోర్టులను పంపినవి. ఈ రిపోర్టులన్నియును ద్వంద్వప్రభుత్వము నేకగ్రీవముగా నిరసించినవి; రాష్ట్రప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యస్థాపనావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. చెన్నపురి, బొంబాయి, పంజాబురాష్ట్రములందు రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించుటకు పరిస్థితు లనుకూలముగా నున్నట్లు వదంతు లేర్పడినవి. ఇతరరాష్ట్రములందు పూర్వపుద్వంద్వప్రభుత్వమే వికాసమును పొందుట కవకాశము లేర్పడు నని వదంతులు ప్రబలినవి. సైమనుకమిషను విధాన మొకరాష్ట్రమునందువలెనే యన్నిరాష్ట్రములందును జరిగినది. మద్రాసురాష్ట్రమునం దావిధానము విపరీతాకృతిని దాల్చినది.

చెన్నరాష్ట్రమునం దితరరాష్ట్రములందు లేని విభేదము లధికముగ గలవు. ఇక్కడ నితరప్రాంతములందు గల హిందూమహమ్మదీయవిభేదములకు దోడుగ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరభేదములు, నిమ్నజాతులభేదములు, తమిళాంధ్రాదిభేదములు, జస్టిసుపక్షమునకు సైమనుకమిషనువిజృంభణమునకు దోడ్పడుట కవకాశములు గలిగించినవి. నిమ్నజాతులుసమర్పించిన వినతిపత్రమునందు ప్రత్యేక

లాభములనుగోరిరి. జస్టిసుపక్షము వారితోడ్పాటువలన శాస
నసభసహకారము నామోదించినది. చెన్నపురి కాంగ్రే
సనుస్వాగతపత్రమును సమర్పించినది. సర్ అన్నామలై చెట్టి,
ఎ. రామస్వామి మొదల్యారు గారులు విందులను జేసిరి.
మహమ్మదీయులు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును, ప్రత్యేక
సాంఘికలాభములను గోరుచు విజ్ఞాపనపత్రములు నర్పించిరి.
అధికారవర్గ మొక సంస్కరణవిధానమును, శాసనసభోప
సంఘ మొకసంస్కరణవిధానమును సమర్పించిరి. స్వాగత
పత్రములు, వినతిపత్రములుస్వప్రయోజనముల కేర్పడినవి.
నిరంకుశ ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికార రక్షణము నాకాం
క్షించుచున్నది. జస్టిసుపక్షనివేదకము బ్రాహ్మణేతరనాయ
కుల ప్రయోజనములను గోరుచున్నది. ఈనివేదిక లన్ని
యును విభేదములను, ప్రత్యేక లాభములను వృద్ధిచేయు
టకు వినియోగపడగలవు గాని జాతీయైక్యమును వృద్ధి
చేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రభుత్వనివేదికయును, జస్టిసు
పక్షనివేదికయును నిరంకుశాధికార సంరక్షణమునకు విని
యోగపడగలవుగాని బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును
సమర్థించుటకు వినియోగపడవు. ఈ విందులు, నివేదికలు
ప్రత్యేకపక్షమునకు సంబంధించినవిగాని భారతజాతికి సం
బంధించినవి గావు. ఈప్రదర్శనములును అధికారాచ్ఛాద
నమున జరిగినవి గాని స్వతంత్రముగ జరిగినవి గావు.
చెన్నరాష్ట్రమునం దాడిన నాటకమె అన్ని రాష్ట్రము
లందును ఆడబడినది. దీనికి భిన్నముగ నెహ్రూనివేదిక
జాతీయాశయములను, సంకల్పములను చాటుచున్నది.

గతసంవత్సరము హిందూదేశ రాజ్యాంగసంరంభ
మునందు ప్రముఖమైన వత్సరముగ నున్నది. బర్కెను
హెడ్డుప్రభువు భారతనాయకులను రాజ్యాంగవిధానమును
తయారుచేయు డని బెదరించెను. భారత

నెహ్రూ నివేదిక

నాయకులు బర్కెనుహెడ్డుప్రభువుగారి
బెదరింపులను లక్ష్యముచేయకపోయినను
దేశస్వాతంత్ర్య సౌభాగ్యములకు సాధనభూతమైన
నెహ్రూనివేదికను చెన్నపురికాంగ్రెసు నిర్ణయమున కను
రూపముగ గతసంవత్సరమునందు సిద్ధముచేసిరి. బొం
బాయిలో ౧౯౨౮ సం. మే ౧౯ వ తేదీని అఖిలపక్ష మహా
సభ గూడినది. ఆసభ నియమించిన సభ్యులు మోతీలాల్
నెహ్రూ, ఆలీఇమాం, తేజబహదూరు సప్రూ, ఎమ్.ఎస్.
ఆనే, ప్రధాన్, సుభాషుచంద్రబోసు, జయకర్, జోషీ,
సర్దారు మంగళసింగు, షూఆబు కురాషీగారులు గత
సంవత్సర మాగష్టుమాసమునకు నెహ్రూనివేదికను
తయారుచేసిరి. ఈసంఘమున కధ్యక్షత పండిత మోతీ
లాలు నెహ్రూగారు వహించి అచిరకాలముననే భారత
రాజ్యాంగ విధానమును దేశమునకు సమర్పించిరి. ఈ
నివేదకను ఆగస్టు ౨౮-౩౧ వరకును లక్ష్మణపురము
నందు గూడిన అఖిలపక్షమహాసభ ఆమోదించినది.
అఖిలపక్ష మహాసభయందు ౧. జాతీయమహాసభాకార్య
నిర్వాహకవర్గము, ౨. మితవాదుల సభ, ౩. అఖిలభారత
ముస్లిముసమితి, ౪. హిందూమహాసభ, ౫. కేంద్రఖిలా
ఫతు సంఘము, ౬. కేంద్రసిక్కుసంఘము, ౭. హోమురూ
లుసమితి, ౮. క్రైస్తవమహాసభ, ౯. జమైతుల్ ఉలేమా,
౧౦. సంస్థానప్రజలసభ, ౧౧. శాసనసభలకాంగ్రెసు పార్టీ,
౧౨. శాసనసభల జాతీయపక్షము, ౧౩. అయోధ్యా బ్రిటి
షు ఇండియాసంఘము, ౧౪. కలకత్తా, భారతసంఘము ౧౫.
మహారాష్ట్రవాణిజ్యసంఘము, ౧౬. సింధుజాతీయసమితి,
౧౭. డక్కనుసభ, ౧౮. స్వాధీనభారతసంఘము, ౧౯.
అజ్మీరు, ఆంధ్ర, బీహారు, బెంగాలు, బర్మా, హిందుస్థానీమ
ధ్యపరగణాలు, మహారాష్ట్ర మధ్యపరగణాలు, ఢిల్లీ, కర్ణా
టక, కేరళ, పాంచాల, సింధు, సంయుక్తరాష్ట్ర, ఉత్కళ
రాష్ట్రసంఘములు చేరియున్నవి. ఈ సభల ప్రతినిధులకు
మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారు స్వాగతము నొసం
గిరి. మహాసభకు డాక్టరు అన్సారీగారు ఆధిపత్యమును
వహించిరి. సభ యామోదించిన తీర్మానములు భారత
స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మూలాధారముగ నుండగలవు. స్వరా
జ్యమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము. కీలకము తదను
గుణ్యముగా నఖిలపక్షసమావేశము లక్నోయందీక్రింది
తీర్మానములను చేసినది.

(౧) సింధు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా చేయబడవలెను.

(౨) పశ్చిమోత్తర సరిహద్దురాష్ట్రము, బెలుచిస్థానము ఇతర రాష్ట్రములతో బాటు పరిగణింపబడవలెను.

(౩) పాంచాలమునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యనుబట్టి యుండవలెను.

(౪) భారత శాసనసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యలో మహమ్మదీయ ప్రతినిధుల సంఖ్య మూడవ వంతుకు తగ్గియుండరాదు.

"సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే భారతీయుల గమ్యస్థానముగా నుండ దగునని వచించు రాజకీయ పార్టీల కృషికి ఆటంకములేమియు కలుగ జేయకుండ ౧. భారతదేశములో స్థాపింపబడబోవు ప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమై యుండవలెననియు, అనగా సంపూర్ణాధికారము గలిగిన ప్రజానియోజిత శాసనసభలకు బాధ్యత వహించిన ప్రభుత్వముగా నుండవలయుననియు, ౨. అధినివేశస్వాతంత్ర్యరాజ్యముల యందలి ప్రభుత్వవిధానమునకు ప్రభుత్వవిధాన మెన్నటికి కొరవడరాదనియు ఈ మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు."

"భారతరాజ్యాంగవిధానము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాదర్శము పై నాధారపడి యుండవలెనని ఈ ప్రకటనలో సంతకములు చేసిన మేము అభిప్రాయపడుచున్నాము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారిచే యొసంగబడిన రాజ్యాంగ విధానము నొప్పుకొనినవారు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొని తీరవలెనని మాకు తోచుచున్నది. దీనినొప్పుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై లేము. కావున మేమీతీర్మానము నంగీకరించుటగాని ఆమోదించుటగాని వలనుపడదు. తీర్మానముయొక్క అవతారిక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మా కార్యక్రమమును మేము సాగించుకొనుటకు హక్కునొసంగుచున్నదని యొప్పుకొందుము. కాని తీర్మానముయొక్క రెండవభాగమునందు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించి తీరవలెనని యున్న నిషయమును అవతారిక యేవిధముగాను తగ్గించుటలేదు.

ఐనను ఈ మహాసభాకార్యక్రమమున కేవిధమైన యాటంకమును కలుగజేయుటకు మేము తలచలేదు కాని యీ సమస్యపై మా నిశ్చితాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చి, అధినివేశ ప్రతిపత్తి నంగీకరించి తీరవలెనను ఈతీర్మాన భాగముతో మాత్రము మాకేసంబంధమును లేదని ప్రకటింప నిశ్చయించుచున్నాము. ఈ తీర్మానమునకు సంబంధించిన చర్చలోగాని, వోటింగులోగాని మేము పాల్గొనము. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యకార్యక్రమమును, ప్రచారమును కొనసాగించుటకు మాకుచితమని తోచిన పద్ధతుల నవలంబింతుము."

"భారత సంస్థానముల విషయమై సంఘమువారొసంగిన సలహాలను మహాసభవా రంగీకరించుచున్నారు."

"రాష్ట్రపునర్విభజనమును గూర్చియు, రాష్ట్రముల ప్రతిపత్తిని గూర్చియు నివేదికా నిర్మాతలొసంగిన సలహాలను సభవారు విచారించి ఆమోదింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములో నంతర్భాగముగా వానిని చేర్చుకొనుట కంగీకరించుచున్నారు.

మరియు రాష్ట్రవిభజనమును గురించి యొసంగబడిన సలహాలలో ప్రతిపాదింపబడిన సూత్రముల ననుసరించియు, తమ కవసరమని తోచిన ఉపసంఘముయొక్కగాని, ఉపసంఘములయొక్కగాని సహాయము గైకొనియు, చిత్తురాజ్యాంగవిధానమునందు 72 క్లాజులో నేర్పరుపబడిన సంఘము ఈక్రింద నిర్వచింపబడిన కార్యములను నిర్వహింపవలెను.

(అ) కర్ణాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు ఏర్పాటుగైకొనుట.

(ఆ) వివిధరాష్ట్రములలో చెదరియున్న ఓఢ్రభాష మాట్లాడు భాగములను ఏకము చేసి, వారు నూతనరాష్ట్రనిర్మాణమున కవసరమగు వ్యయమును భరించుగలిగియున్నగాని, భరించ సంసిద్ధులైయున్నగాని, అట్లేకము చేసిన ప్రాంతముల నన్నిటిని ఒక్క రాష్ట్రముగా జేయుటకు ఏర్పాటుగైకొనుట.

(ఇ) మధ్య పరగణాలు [హిందూస్థానీ] కేరళ, మరియు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా విభజింపబడ నిశ్చయించు యితర భాషా ప్రయుక్తభాగముల స్థితిగతులను నివేదించుట.

(ఈ) సంఘమువారు నివేదికయందు ప్రతిపాదించిన సూత్రముల ననుసరించి ఆసామ్ బెంగాల్ దేశములయొక్కయు, బీహారు ఒరిస్సాల యొక్కయు, మధ్యరాష్ట్రములు [హిందూస్థానీ] కేరళ, కర్ణాటకములయొక్కయు సరిహద్దులను తిరిగి నిర్ణయించుట."

"నెహ్రూసంఘమువారొసంగిన సలహాలలో 87 క్లాజును సంఘమువారు మరల నాలోచించి, రాజ్యాంగవిధానమును సవరించు విషయమై భారతశాసనసభలో వివిధాల్పజనసంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను శ్రేయములను రక్షించు విధమున దానిని మార్చవలసినదిగా మహాసభవారు నెహ్రూసంఘమువారిని కోరుచున్నారు."

"అఖిలపక్షసమావేశమువారిచే నియమింపబడిన సంఘము యీ క్రిందివిషయములను గూర్చి విచారించి సభవారికి నివేదికనంపవలెను.

(1) స్వభాషామూలకముగాను, వారికి అలవాటైన లిపిలోను తమ బాలురు పాఠశాలలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు అల్పజన సంఖ్యాకసంఘములకు గల హక్కును రక్షించుట.

(2) భారత ప్రజాసామాన్యభాష హిందూస్థానీగానుండి ఆభాషను ఉర్దూ లిపిలోగాని హిందీలిపిలోగాని వ్రాయుట; ఆంగ్లముగూడ వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.

(3) ప్రతిరాష్ట్రమునందును ఆయారాష్ట్రభాష రాజభాషగా నుండుట. హిందుస్థానీభాషగాని, ఆంగ్లముగాని వాడుటకు స్వేచ్ఛ నిచ్చుట."

"ప్రజాస్వామ్యస్థాపన సమయమున న్యాయసమ్మతముగా సంపాదింపబడినట్టియు, భుక్తమగుచున్నట్టియు, స్వంత ఆస్తికి గల హక్కులు యిందుమూలకముగా గారంటీచేయబడినవి."

సార్వజనిక హక్కులలో 17వ క్లాజునందు "నిరుద్యోగమువలన గలిగిన దారిద్ర్యమును నివారించుటకు" అను వాక్యము తరువాత ఈ క్రిందిమాటలను కలుపవలెను.

"కవులుదార్లకు సరసమగు కవులును, స్థిరస్వామును యేర్పరుచుటకు భారత పార్లమెంటువారు తగిన చట్టములను చేయవలెను".

అఖిలపక్షసమావేశ మామోదించిన తీర్మానములు బాధ్యతాయుత పరిపాలనావసరమును, ఆపరిపాలనమును స్థాపింపవలసిన విధమును, స్వతంత్ర రాష్ట్రనిర్మాణ విధానమును, భాషాప్రయుక్తమైన రాష్ట్రపునర్విభజనమును ప్రజాస్వత్వములను నిర్ణయించుచున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులను, ప్రత్యేకసాంఘికాభిమానులను పైతీర్మానములను ప్రతిఘటించినను, నధికసంఖ్యాకులాతీర్మానములనామోదించిరి. నెహ్రూనివేదిక స్వాభిమానపరాయణులైనబర్కెనుహెడ్డుప్రభువునకును, బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకును, నిరంకుశాధికారులకును భారతజాతీయ సంయోగబలసాధనములను విశదము చేయుచున్నది. నెహ్రూనివేదిక అధినివేశ రాజ్యాంగవాదులకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకును సంఘర్షణమును కలుగజేసినది. సకలజాతులకును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సహజావస్థయై యున్నది. పారతంత్ర్యస్థితియందున్న దేశములకీసహజావస్థ దుర్లభముగ నున్నది. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యస్థితి దుర్లభమని సకలపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. చెన్నపురికాంగ్రెసు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతజాతీయాదర్శ మని నిర్ణయించినది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము విషయమై కాంగ్రెసు పక్షమునందు భేదాభిప్రాయములు గనుపడవు. అఖిలపక్ష సమావేశమునందు జేరిన ఇతరపక్షములవారును, కాంగ్రెసును కలసి యొకతీర్మానమునే యంగీకరించుటకు వలస రాజ్యములరాజ్యాంగవిధానము నుపపాదించిన తీర్మానము నంగీకరించుట అవసరమైనది.

విశాలమైన భరతఖండమునందు స్వదేశసంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును చేరియున్నవి. బాధ్యతాయుత పరిపాలనము బ్రిటిషురాష్ట్రములందువలెను స్వదేశ సంస్థానములందును స్థాపించుట దేశక్షేమమున కత్యంతావసరముగా నున్నది. బ్రిటిషురాష్ట్రములందు ప్రజాధికారమును, సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును దుర్వాహములు. భరతవర్షమంతయును స్వతంత్రములుగల స్వదేశ సంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును గలిగి బాధ్యతాయుతమైన కేంద్రాధికారముచే బద్ధమై యుండుట దేశక్షేమమునకు సాధనమైయున్నది. ఆదికాలమునుండియు భరతవర్షమునందు కేంద్రాధికారమునకును, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకును సంప్రాప్తమైన సంరంభము దేశమును నిర్వీర్యము చేసినది. భారతదేశసౌభాగ్యమునకు సంయుక్త రాష్ట్ర పరిపాలనము శరణ్యముగ నున్నది. విశాలమైన దేశము, వివిధభాషలు, వివిధమతములు, సంస్కారములు, బ్రిటీషు స్వదేశ విభాగములు సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగమునందు బలీయమైన కేంద్రాధికారావసరమును విశదము చేయుచున్నవి. సంయుక్తరాష్ట్రరాజ్యాంగవిధానమునందు కేంద్రాధికారమును, ప్రాంతాధికారమును వైరుధ్యములేక సంయోగసాహచర్యములను గలిగియుండుటయే రాజ్యాంగములకు ప్రయోజనము. మతమునకును మతమునకును, భాషకునుభాషకును, దేశమునకును దేశమునకును, సంస్కారమునకును సంస్కారమునకును, జాతికినిజాతికిని, సంఘమునకును సంఘమునకును సహకారసాహచర్యములు ప్రయోజనకరములుగాని ప్రతిఘటన సంరంభములు ప్రయోజనకరములు గావు. నెహ్రూనివేదిక రెండువిధములైన రాజ్యాంగవిధానములకును నన్యోన్య సంబంధమును గల్పించుచున్నది. నివేదికయందలి ఒకటి రెండు పద్యాలు లీవిషయమును విశదము చేయుచున్నవి.

హిందూదేశము నావరించిన ప్రధానసమస్య-జాతిభేదములు, కులభేదములు,మతభేదములు మొదలగు నంతర్విభేదములు.అంతర్విభేదములు విదేశప్రభుత్వమును పోషిం

చుటకు సకలవిధములను తగియున్నవి. స్వప్రయోజనమునకై సర్వసంహారమును జేయగల మహానుభావులు సర్వకాల సర్వావస్థలందును పుట్టుచుందురు. ఇట్టి మహానుభావులు సర్వసంహార మాత్మనాశనమునకు మూల మగునని గ్రహింప జాలరు. అసురబలసంపన్నులైన మహానుభావులు ప్రపంచ స్థితి యంతయును తమవలననె జరుగుచున్నదని సంభ్రమించుచు, విశ్వకల్యాణమున కాధారభూతమైన ధర్మమును నతిక్రమించుచు, లోకమును దుఃఖముపాలు చేయుచుందురు.

శ్లో. ఆత్మసమ్భావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః,
యజన్తే నామయజ్ఞైస్తే దమ్భేనావిధిపూర్వకమ్.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధంచ సంశ్రితాః,
మా మాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషన్తో ఽభ్యసూయకాః.

లోకమునందు పారతంత్ర్యమస్వాభావికము, ధర్మవిరుద్ధము; స్వాతంత్ర్యము స్వాభావికము, ధర్మానుకూలము. పారతంత్ర్యజ్వాలలు జాతి మత కుల భేదములను పాటింపక అందరను సమానముగానె దహింప జేయుచున్నవి. స్వయంవికాసమునకు ప్రతిబంధకమైన పారతంత్ర్య మాత్మవికాసమునకువలెనే దేశవికాసమునకును ప్రతిబంధక మగుచున్నది. తన కవసరములేని స్వాతంత్ర్యమును దేశమునకు కోరుట అసంభవము. విదేశప్రభుత్వమునకు స్వార్థపరులైన ఆత్మవంచకులు పోషణమును జేయుటకు దగియుందురు. దేశదాస్యముతో తన దాస్యమును, దేశస్వాతంత్ర్యముతో తన స్వాతంత్ర్యమును, నన్యోన్యాశ్రయములై యున్నవని, స్వార్థపరులు గ్రహింప జాలరు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, ఉన్నత నిమ్నజాతి విభేదములు, పారతంత్ర్యమును పోషించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పారతంత్ర్య స్థితియందు స్వాతంత్ర్య స్థితియందు వలె నాత్మవికాసముగలుగక నాత్మవినాశము గలుగుచున్నది. విదేశీయప్రభుత్వము ప్రత్యేకలాభములను సమకూర్చినను దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్నది. దేశమునందు, సంఘములు లాభములు కలవుగాని సంఘములందు లాభములందు దేశములేదు. సంఘములను, జాతులను, మతములను విభజించి పరిపాలించుట బ్రిటిషు రాజ్యనీతి. ఈ విభేదములను సంరక్షించెడి రాజ్యాంగ సంస్కరణములు ప్రత్యేక ప్రయోజనములకు లాభదాయకములైనను, దేశమునకు, ధర్మమునకు లాభదాయకములుగావు. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు నిమ్నజాతులు, సిక్కులు, యూరపియనులు, మొదలగువా రందరును సంకుచితములైన ప్రత్యేకలాభములను గోరుచు, విశాలమైన దేశ ప్రయోజనమును మరచిపోవుచుందురు. దేశప్రయోజనమును విశాలము చేయుట రాజ్యనీతి గాని సంకుచితముచేయుట రాజ్యనీతి గాదు. సంయుక్తభారత రాజ్యాంగములందు సకల సంఘముల సంయోగమును పోషించుటవలన రాజ్యాంగమునకు బలమును, ప్రత్యేక సంఘములను పోషించుట వలన రాజ్యాంగములకు దుర్బలమును గలుగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింపజేయుటకై శాసనసభలు, హిందూ మహమ్మదీయసంఘములు, భారత జాతీయమహాసభ, యామోదించిన నిర్ణయములనే నెహ్రూ నివేదికయును నామోదించినది.

౧. సింధురాష్ట్రనిర్మాణము, ౨. పశ్చిమోత్తరసరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము నితరరాష్ట్రములతోపాటు రాజ్యాంగములను బడయవలయును, 3. పంజాబునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యను బట్టి యుండవలయును, ౪. భారతశాసనసభయందు సభ్యులసంఖ్యలో మూడవవంతు తగ్గకుండా మహమ్మదీయప్రతినిధులసంఖ్య యుండవలయును.

ఈ నిర్ణయములవలన హిందువులు, మహమ్మదీయులు సాంఘికనియోజకవర్గవిధానమును విడచి సామాన్యనియోజకవర్గవిధానము నవలంబించుట కంగీకరించిరి. నెహ్రూసంఘ మీనిర్ణయముల యాధారమున నివేదికయందు సంయుక్తనియోజకవర్గమును సిఫార్సు జేసినది. లక్ష్మణపురమునందు కూడిన అఖిల పక్షసమావేశ మీ ఏర్పాటులనే యామోదించినది. సింధురాష్ట్రనిర్మాణవిష

యమునను, సామ్రాజ్యసభయందు ప్రాతినిధ్యనిర్ణయ విషయమునను హిందువులకు మహమ్మదీయులకు భేదాభిప్రాయము లేర్పడి మహమ్మదీయనాయకులు ప్రతికూల వాతావరణమును గలుగ జేయుటకు బూనుకొనిరి. సుప్రసిద్ధమహమ్మదీయనాయకులైన షౌకతాలీ మహమ్మదాలీ గార్లు నెహ్రూనివేదికను ప్రతిఘటించుచు హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమును శిథిలము చేయుట విషాదకరముగ నున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, ప్రత్యేక సాంఘిక లక్ష్యములను విడచి భారతదేశలక్ష్యమును గ్రహింపనంతవరకు దేశస్వాతంత్ర్యము దుర్లభమును, పారతంత్ర్యము స్థిరమును నగుచున్నది. దేశారిష్టములకు మూలమైన ఈక్లిష్టసమస్యనుఛిన్నయించుటకు నాయకులు ప్రజలకు మార్గదర్శకులగుట వివేకము. పారతంత్ర్యమునందు దేశము కృశించి క్షీణించుచున్నపుడు ప్రత్యేక లాభములు మహమ్మదీయులనుగాని, హిందువులనుగాని రక్షింపజాలవు. దేశసౌభాగ్య దౌర్భాగ్యములు ప్రత్యేక సంఘముల సౌభాగ్యదౌర్భాగ్యములకు మూలకారణములుగ నున్నవి. ఆసందర్భములను గ్రహించిన హిందూ మహమ్మదీయనాయకులు రెండు సంఘములకును లాభమునకు బదులు త్యాగమును బోధించి స్వసంఘక్షేమమును, దేశక్షేమమును రక్షించుట ధర్మము. డాక్టరు అన్సారి, ఆలిఇమాము, అబ్దులుకలముఅజాదు, మహామదాబాదురాజాగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయకులు పూనిన దూరదృష్టి సంస్తవనీయముగనున్నది పండితమోతీలాలు నెహ్రూగారు సాంఘికవిభేదముల నంతరింపజేయుటకు బూనిన సంకల్పమును భగవంతుడు ఫలము చేయుగాత !

నెహ్రూనివేదిక నిరంకుశవర్గమునకు సమాధానము; అన్నిపక్షములవారును కలిసిచెప్పిన సమాధానము; దేశక్షేమమునకై పాటుపడెడి మహానుభావుల సమాధానము. సైమనుకమిషను నిర్ణయములు విదేశీయుల నిర్ణయములు; స్వప్రయోజనపరాయణుల ప్రార్థనలు. ఈ రెండు నిర్ణయములందును ఏ నిర్ణయము యుక్తమొ, సహజమొ, ప్రజాసమ్మతమొ, బాధ్యతాయుత పరిపాలన యోగ్యమొ కాలము నిర్ణయింపగలదు. భారతీయులందరునుస్వార్థారాధనలక్ష్యమును కొంతకాలమైనను మఱచి మాతృదేశారాధనలక్ష్యమును బూనుట స్వార్థమునకును, పరార్థమునకును ధర్మసాధనము.

ప్రజలను, ప్రభుత్వమును కలవరపరచుచున్న ప్రధానవిషయము రాజ్యాంగసంస్కరణము. మాంటు ఫర్డుసంస్కరణము లారంభమై పదేండ్లు గావచ్చినవి. నియమానుసారముగ రాజ్యాంగముల పునర్విమర్శనమును ముందుకో వెనుకకో నడుపవలసిన యవసరమును ప్రభుత్వమున కేర్పడినది. నిరంకుశాధికార శిబిరమునందు నిరర్థకమైన ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముపైశేము ప్రీతీషు నిరంకుశత్వమును నిర్మూలము చేయుచున్నదను భయము గలిగినది. పారతంత్ర్యపాశములను సుస్థిరము చేయుటకు సైమను తెల్లకమిషనును, బ్రిటిషు రాజ్యాంగ ప్రవీణులు నియమించిరి. బర్కెనుహెడుప్రభువు మొదలగు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నిన తంత్రములు విఫలములైనవి. అన్ని పక్షముల నాయకులును తెల్లకమిషనుబహిష్కరణమును నిశ్చయించిరి. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞులు తలచినట్లు వారిభేదోపాయములవలన బహిష్కరణోద్యమము శిథిలముగాక బలపడినది. బహిష్కరణోద్యమ ప్రాబల్యము ఇర్విను ప్రభువు, సైమనువర్గము, నిరంకుశాధికారవర్గము మొదలగువా రందరును అంగీకరించుచున్నారు. అధికారులు సైమనుకమిషను ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకు పన్నిన చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి. ప్రజానాయకులను లాలనజేసిరి, దండించిరి, దురాశలను గల్పించి చీలదీసిరి. ఈయుపాయములన్నియును నిరుపయోగములైనవి. భారతీయులు యోజింపవలసిన విషయము విదేశీయ కమిషను నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానము ప్రయోజనకరమొ, స్వదేశీయనాయకులు నిర్ణయించిన రాజ్యాంగ విధానము ప్రయోజనకరమో అయియున్నది. స్వయంనిర్ణయ సూత్రమునకును, ఆత్మగౌరవమునకును, దేశావసరములకును ప్రతికూలమైన సైమనుకమిషను నిర్ణయములను

నిరాకరించుటయును, అనుకూలమైన నెహ్రూనివేదిక నామోదించుటయును స్వార్థమునకును, పరమార్థమునకును సాధనముగ నున్నది. కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారతజాతీయ మహాసభ సైమనుకమిషను బహిష్కరణమును, నెహ్రూ నివేదికాస్వీకారమును ఆమోదించి ప్రజాసంకల్పమును లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది.

కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారత జాతీయ మహాసభ భారతస్వరాజ్య సంరంభమునందు సకల విధముల గణనీయముగ నున్నది. పండిత మోతీలాలు

కలకత్తా కాంగ్రెసు

నెహ్రూగారిని రెండవసారి యధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనుట వారియందు ప్రజలకు గల విశ్వాసమును విశదము చేయుచున్నది. కలకత్తా ప్రజలు, నాయకులు నెహ్రూగారికి కొసంగిన యపూర్వమైన స్వాగతము ప్రజాహృదయమున ప్రజ్వరిల్లుచున్న స్వాతంత్ర్యాగ్నిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ముప్పది యారుగుఱ్ఱములు గట్టిన రథము, ప్రజల జయఘోషలు, స్వాగతతోరణములు, స్వచ్ఛందసైనిక దళములు, అశ్వభట మహోత్సవములు ప్రజల స్వరాజ్యానురాగమునకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు. మహత్తరమైన కాంగ్రెసుమండపము, వివిధములైన సభలు, ప్రతినిధుల యుత్సాహము సర్వతోముఖమైన ప్రజాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. పండిత మోతీలాలుగారి యాధ్యక్షోపన్యాసము ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాభిలాషను ప్రతిస్వనించినది.

నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు, మన మెచట నున్నాము? మన గమ్యస్థాన మేది? మన గమ్యస్థానము నెటులు చేరగలుగుదుము? అనెడి ప్రధానప్రశ్నలకు వారి స్వానుభవమునుబట్టి సమాధానములను నిర్ణయించిరి. వివిధరాజ్యాంగరంగములందును భారతీయుల పారతంత్ర్యస్థితి నిత్యానుభవమునందున్న విషయము. దేశరక్షణమున కవసరమైన సైన్యవ్యవహారములు, పోషణమున కవసరములైన వాణిజ్యార్థిక వ్యవహారములు, స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములైన న్యాయాంగ వ్యవహారములు విదేశీయుల హస్తములందున్నవి. దేశారిష్టములకు మూలములైన పారతంత్ర్య పాశబంధముల నుండియును విముక్తులమగుటకు స్వాతంత్ర్యస్థాపన మత్యంతావసరముగ నున్నది. స్వాతంత్ర్యపరిపాలనమునకు నామకరణమేమి చేసినను బాధ్యతాయుత పరిపాలనము ప్రాణముగ నున్నది. ఆలక్షణస్వరూప స్వభావములను నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు విమర్శించి నెహ్రూనివేదిక నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానమునే సమర్థించిరి. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును అధినివేశముల రాజ్యాంగములందు గలదు. ఆవిధానమునైనను వెంటనే స్థాపించుట యావసరమని నెహ్రూగారు ఇతరనాయకులవలె నభిప్రాయపడుచున్నారు. అధినివేశ రాజ్యాంగవిధానమునకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకును భేదము గలదని నెహ్రూగారి నివేదికయును సంగీకరించుచున్నది. శ్రీయుత బులుసు సాంబమూర్తిగారు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, జవాహరిలాలునెహ్రూ, సుభాసుచంద్రబోసుగార్లు మొదలగువారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండుట విఖ్యాతమైన విషయము. నెహ్రూగారు వారి నివేదికయందువలెనే వారి యుపన్యాసమునను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గమ్యస్థానముగ నంగీకరించుచున్నారు. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాదర్శమును బోధించుటకును స్వాతంత్ర్యపక్షమున కవకాశములను నెహ్రూనివేదిక యంగీకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు సమావేశమునకు పూర్వము గూడిన కన్వెన్షను సమావేశమును కొన్ని సవరణలతో దీని నంగీకరించినది. కన్వెన్షను నెహ్రూనివేదిక యందలి ప్రధానాంశముల నంగీకరించినది. మహమ్మదాలిగారును, జిన్నాగారును కన్వెన్షనుసభయందు జూపిన తిరస్కార స్వభావమును, షౌకతాలిగారు కన్వెన్షనుపట్లను జూపిన నిరాదరణ స్వభావమును ఆలిసోదరుల నావహించిన గాఢమైన సాంఘికాభిమానమును విశదము చేయుచున్నవి. ఇట్టి విషాదస్థితియందు సర్ ఆలిఇమాము, ఆలము, అబులుకలాము ఆజాదు, అన్సారిగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ

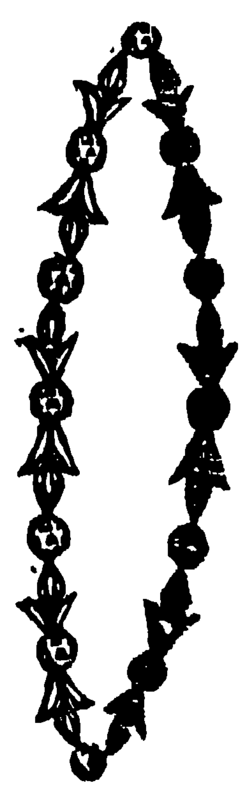
సిరి ఆరోగ్యాశ్రమము

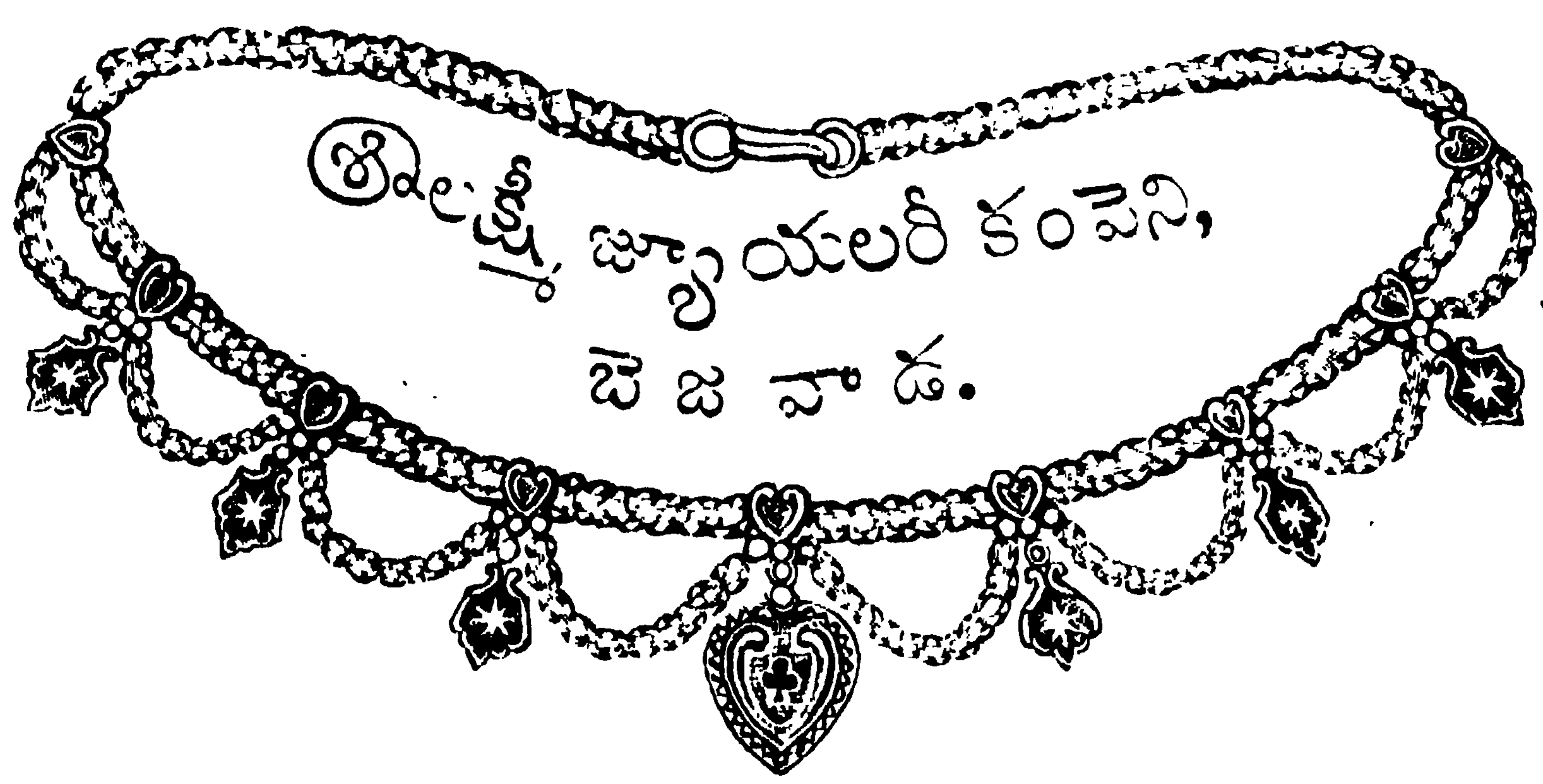
చెన్నపట్టణమునకు సమీపమున ఆరోగ్యపద్ధతులననుసరించి చికిత్సచేయుటకు చక్కని ఆశ్రమము

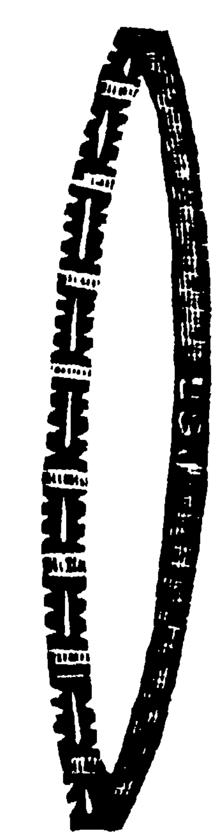

నూరడుగుల యెత్తును, చక్కని నీడలును, పచ్చని బయళ్లును, నిర్మలమైన నీరును, ఇసుక నేలయును గల్గి వన ప్రదేశమైనను నివాసయోగ్యమై ఋష్యాశ్రమముబోలు నీప్రదేశము మిక్కిలి ఆరోగ్యవంతమైయున్నదని డాక్టరు ముత్తు మొదలగు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలు హెచ్చుగా కొనియాడియున్నారు.

డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతి, బి.ఏ., ఎం.బి., సి.ఎం. భిషగ్రత్న, మేనేజింగు డైరక్టరు,
19, హారిసురోడ్డు, మదరాసు అని వ్రాయవలెను.

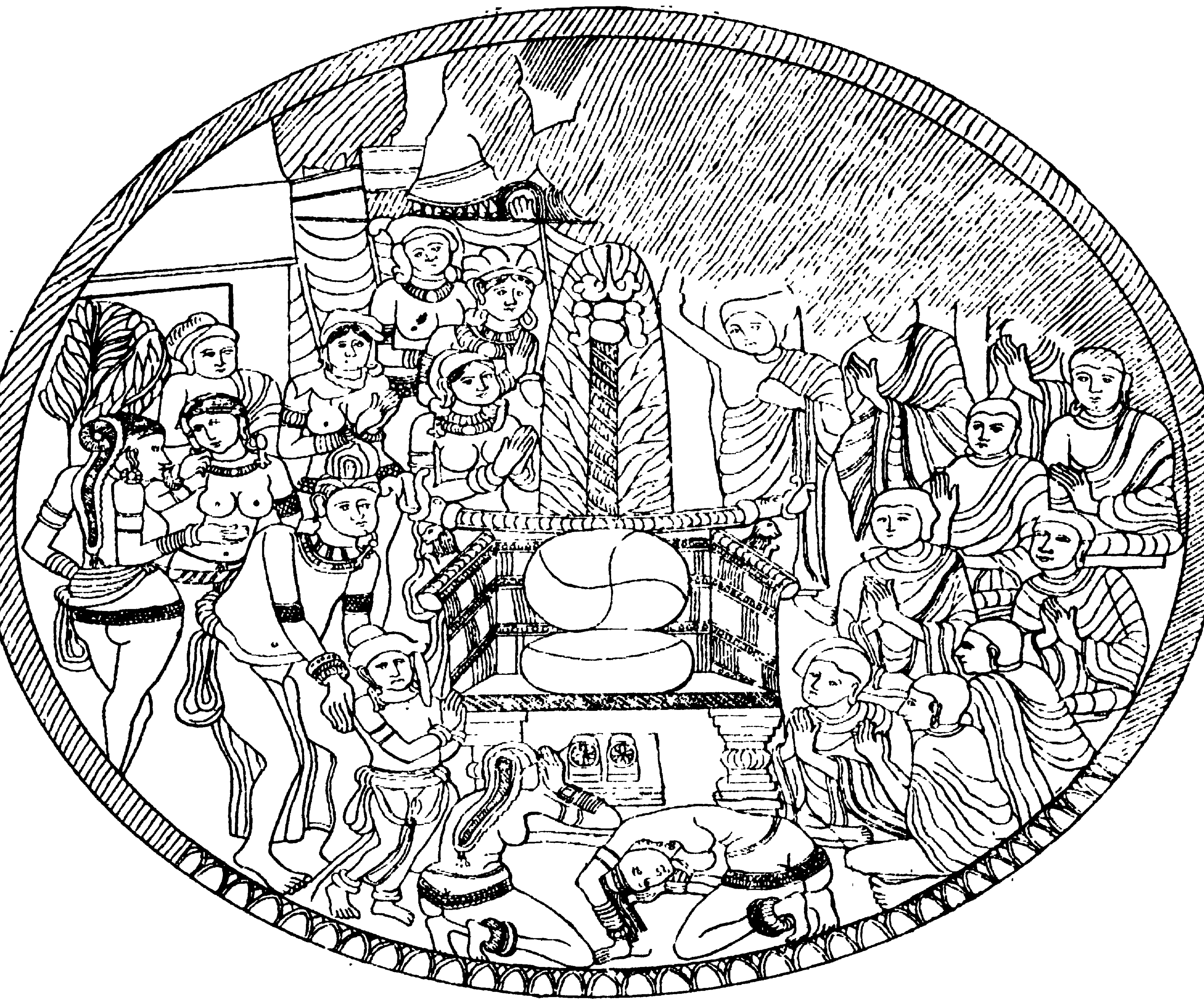
అలంకారముల రాశి

చిరంజీవుల కానందదాయకము. సౌభాగ్యవతులకు శుభప్రదము. అల్లుండ్ర కాశాజనకము. కోడండ్రకు కోర్కెల భరిణె. పెండ్లికూతుండ్రకు పట్టుగొమ్మ. పెండ్లికొడుకులకు పెన్నిధి. స్త్రీపురుషులకు, బాలబాలికలకు, సౌందర్యపోషకము. గృహములకు శోభకరము. మాలక్ష్మి జ్యూయలరీకంపెని పిన్నలచే, పెద్దలచే, భూస్వాములు, జమీందారులు, లక్షాధికారులు, పెద్దవర్తకులు, గొప్ప యుద్యోగస్థులు మొదలైన వారిచే వాసిగాంచినది, పేరుకీర్తుల బడసినది. ఒక్కసారి దయచేసిన మీకే తెలియగలదు.

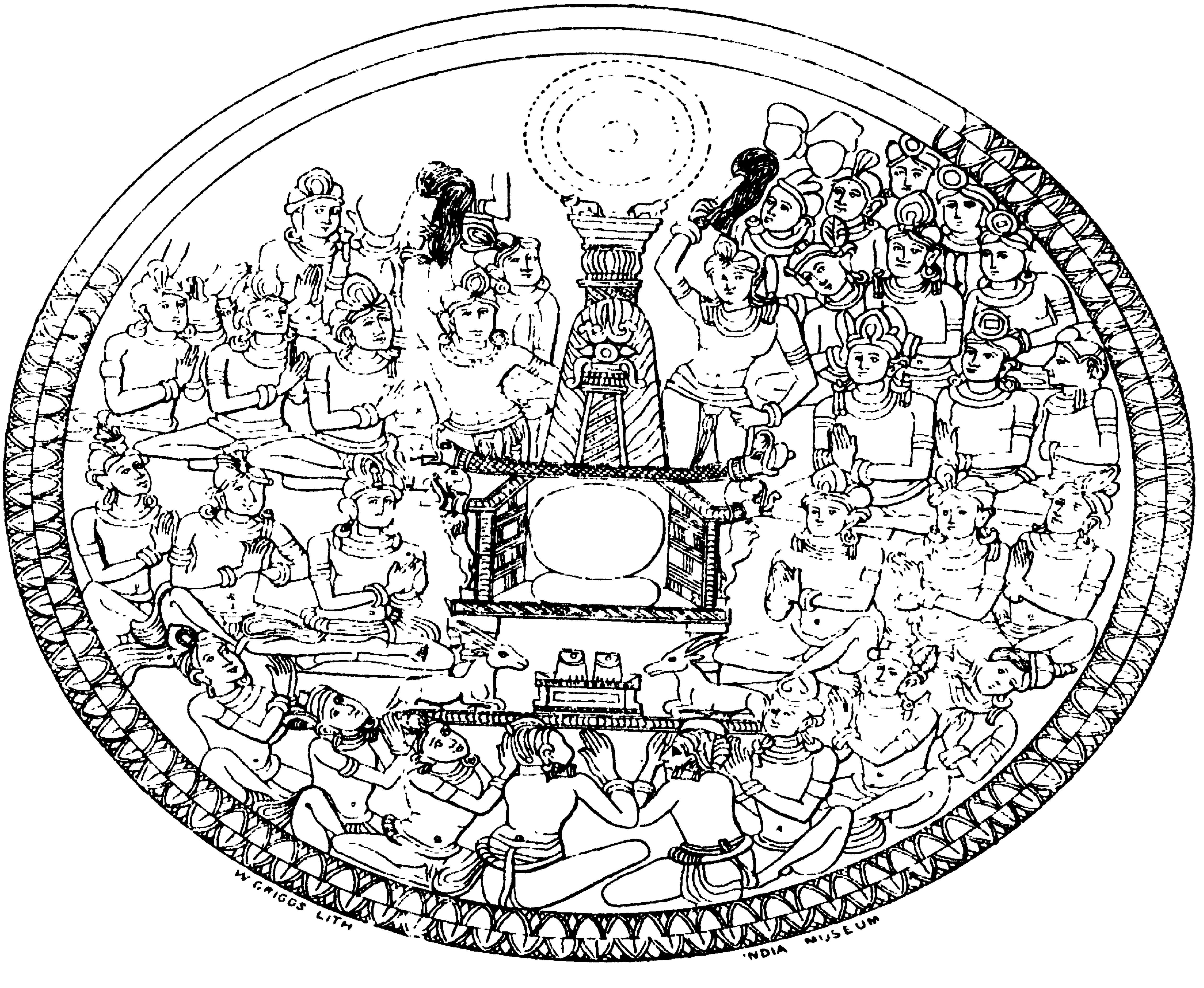
మాలక్ష్మిగృహమున సకలాభరణములు, గృహాలంకారములు దొరుకును. మీకు కావలసిన వస్తువేదైనను ఆర్డరిచ్చిన వెంటనే తయారుచేయించి పంపుదుము.

నవరసు బంగారునకు, ఖాదివెండికి, మంచిరత్నములకు, చక్కనిపనితనమునకు, సరసమైన ధరలకు గ్యారంటీ.

ప్రొప్రైటరు:—ఎర్నేని లక్ష్మీనారాయణ చౌదరి.

చిత్రము 3

చిత్రము ౩

కులు చూపినభక్తిశ్రద్ధావివేకములు ప్రశంసనీయముగ నున్నవి.

కన్వెన్షను సమావేశ మామోదించిన ప్రస్తావనలను భారతజాతీయ మహాసభ యామోదించి భారతజాతీయసంకల్పము లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది. విషయనిర్ధారణసభయందు భిన్నపక్షములను యోచించి యంగీకరించిన తీర్మానమును సుభాసుచంద్ర బోసుగారు మహాసభయందు ప్రతిఘటించుట దేశాభ్యుదయమున కవసరమైన క్రమశిక్షణమునకు భంగమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు తిరిగి ప్రవేశించుటవలనను కలకత్తా కాంగ్రెసునకును, రాజ్యాంగపరిస్థితులకును మహాబలమును గలుగజేసిన విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేసినవి. కలకత్తా కాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము నధికసంఖ్యాకు లామోదించి నెహ్రూనివేదకయందును, కాంగ్రెసునందును, గాంధిమహాత్మునియందును భారతీయులకుగల విశ్వాసమును విశదము చేసిరి.

"నెహ్రూనివేదికలోని వివిధపరతులు పరస్పరసంబంధముగలిగియున్నవి గనుక పైతీర్మానములలోని యొడంబడికలన్నియు, నెహ్రూనివేదిక ఆమోదింపబడినయెడల సంపూర్ణముగా నామోదింపబడవలెనను యూహమీద నాధారపడియున్నవని ఈ సభవారు ప్రకటించుచున్నారు. మరియు నెహ్రూనివేదికను సంపూర్ణముగా నామోదించవలెనుగాని, దానిలో నేదో ఒక భాగమును మాత్రమే ఆమోదించవలెనని ఈ అఖిలపక్ష మహాసభలో హాజరయిన అన్నిపక్షములవారము ఒప్పుకొనుచున్నాము.

అన్నిపక్షములవారును సమ్మతించినయెడల యీరాజ్యాంగవిధానమునందేమార్పులైనను చేయవచ్చును."

"నెహ్రూనివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘికసమస్యలను పరిష్కరించుటకిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూసంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్య పార్టీలన్నియు నంగీకరించగలిగిన గరిష్ఠసామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని సూచించుచున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈమహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగ విధానమును స్థాపింపగలరు. ఆతేదీలోగా నాంగ్లపార్లమెంటువారు ఆమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్‌వారు దౌర్జన్యరహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయించవలగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమునుగాని, మరియే సాత్విక పద్ధతిని గాని అవలంబించ వలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య ప్రచారమును సాగించుట కేయాభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు."

"స్వదేశ సంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుత పరిపాలన నేర్పరుప వలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను".

నెహ్రూనివేదికను 1929 సంవత్సరముడిసెంబరు లోపుగా బ్రిటీషుపార్లమెంటు ఆమోదించిన పక్షమున నాయకులీరాజ్యాంగవిధానమును పరిపాలించుటకు బూనుకొనియుందరు; వారు దీనిని నిరాకరించినపక్షమున శాసనోల్లంఘనప్రస్థానము నుచితరీతిని నిర్ణయించి యవలంబించెదరు. ఆనిర్ణయములు దౌర్జన్యరహితములైన శాసనతిరస్కారరూపమును దాల్పగలవు. సత్యాగ్రహ ప్రతిపాదనుడు గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసు ప్రస్థానమును జేయుట కంగీకరించి భారతీయులకు ధైర్యమును, నిరంకుశవర్గమునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. భారతీయులు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును బడయుటకు ధర్మబలము నారాధించుట యవసరమని భారతీయ సంస్కారము బోధించుచున్నది. ఆదివ్యబోధనె గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహరూపమున పునఃప్రతిపాదనమును జేయుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపగలరు.

వర్తమాన కాలమునందు ప్రపంచ మంతయును ధనార్జనమునకును, నధికారపదవులకును జేయుచున్న మహాప్రయత్నము లాత్మబలరహితములై సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి.

ఆత్మ బలము

ఆత్మబలమును సాధించుటకై ప్రపంచమునందు నవధర్మానుష్ఠాన మవసర మగుచున్నది. నవధర్మారాధనము

రాజ్యాంగములందే కాక సకలాంగములందును నారాధ్య ముగ నున్నది. నవధర్మారాధనమును భౌతిక విభవ ముతో గాక ఆత్మవిభవముతో జేయవలసి యున్నది. అహింస, సత్యము, దయ, త్యాగము మొదలగు సాత్త్విక గుణములు ఆత్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. సత్త్వగుణములు సత్యాగ్రహమున కంగములు. సత్యాగ్రహాంగముల ద్వారా గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు బూనుకొనిన విధమును కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానము విశదము చేయుచున్నది.

స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధాన మాత్మబలమును సమకూర్చుట కేర్పడినది. ఆత్మయోగమునకు ప్రతికూలములైన మద్యపానము, అంటరానితనము, విదేశవస్త్రధారణము మొదలగు పరధర్మములు నిరాధారము లగునపు డాత్మయోగము సాక్షాత్కారమై విజయము గలుగుచున్నది. స్వరాజ్యప్రస్థానము విజయము గాంచుటకవసరమైన స్వరాజ్య సైన్యము సిద్ధము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుసంఘములు దేశమునందంతటను వెలయవలయును. గ్రామసంఘములు, ఫిర్కాసంఘములు, తాలూకా సంఘములు, మండల సంఘములు, దేశమునం దంతటను వెలయవలయును. ఖద్దరుధారులయిన స్వరాజ్యసభ్యులు సర్వత్ర ప్రత్యక్షము గావలయును.

విశ్వమునందు జీవజాలములు తమతమ సంకల్పము లను, కామ్యములను సఫలము చేసుకొనుటకు విశ్వమంతయును పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధి సర్వత్ర సిద్ధముగ నున్నను విశ్వము ప్రత్యేకమై కామ్యములను ప్రసాదించుట కనన్యమైన భక్తి సాధనముగ నున్నది. విశ్వము నెవ రేవిధమున నారాధించుదురో వారలు కోరిన యట్టి ఫలము లభించుచున్నది. సాధకుల సంకల్పసామర్థ్యము ఫలసిద్ధికి మూలముగాని అనంతమైన విశ్వము మూలము గాదు. సాధకులసాధనకు దగిన ఫలము గలుగునుగాని సాధకుల కోరికనుబట్టి ఫలము గలుగజాలదు. చిన్ననోము లను నోచుచు పెద్దఫలములను గోరుట నిరర్థకము. సాధకులు సాధనల కనురూపమైన యధికారు లగుచున్నారు. సామాన్యసాధనలకు సామాన్యఫలము, మహా సాధనలకు మహాఫలము సమకూర్చుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రహ్లాద హిరణ్యకశిపులకు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులకు, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు, శిష్టదుష్టులకు, పండిత పామరులకు వారి వారి సాధనసంపత్తి కనురూపమైనఫలము గలుగుచున్నది. భారతీయుల స్వరాజ్యసంకల్పమునకును వారిసాధనల కను రూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. కాంగ్రెసు, స్వరాజ్య సంపాదనమునకు నిర్ణయించిన సాధనములు సర్వ సామాన్యములుగ గనుపడినను ప్రాజ్ఞులకీసాధనముల మహాత్త్వము గోచరము గాగలదు. భారతస్వరాజ్య సంపాదనమునకును, సిద్ధికిని ఖద్దరు మహాసాధనమని ఖద్దరుమహత్త్వము విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశవస్త్రరక్షకు, విదేశవస్త్ర బహిష్కారణమును, దహనమును ఆత్మశుద్ధికిని, ఆత్మావలంబనమునకును సహజసాధనములుగ నున్నవి.

ఆత్మబలము లేని సంకల్పము సిద్ధికి మూలసాధనము గాకున్నది. దేహబలమున కాత్మబలమె బీజముగా నున్నది. దేహబలమునకు మూలమైన ఆత్మబలవికాసము సంకల్పములు సఫలమగుటకు సాధనముగ నున్నది. ఆత్మవికాసము లేని సంకల్ప మొకనాటికిని సఫలమైనను శుభప్రదము గాజాలదు. భారతజాతీయసంకల్పము పరిశుద్ధ మగుటకును, జయప్రద మగుటకును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్య విధాన మనుష్ఠాన యోగ్యముగ నున్నది. మద్యపానము కోట్లప్రజలను దుర్బలులను, పశుప్రాయులను జేయుచున్నది. అస్పృశ్యత కోట్లప్రజలను భారతసంఘబాహ్యులను జేయుచున్నది. విదేశవస్త్రధారణము భారతజాతి యాత్మ నాసరించి ఆత్మశక్తిని స్తంభనము చేయుచున్నది. భారతజాతి యాత్మ కాత్మస్వరూపము సాక్షాత్కారమగుటకు త్రికరణశుద్ధమైన స్వధర్మనిర్వహణము శరణ్యముగ నున్నవిధమును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములు స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మహాత్ముని పవిత్రజీవితము సకల జనులకును ననుష్ఠాన యోగ్యముగ నున్నది.

స్వధర్మ నిర్వహణమునకు బాహ్యాభ్యంతరలక్ష్యమైన ఖద్దరు రాజకీయార్థిక నైతికధర్మములను సకలజనులకు ను ననుష్ఠాన యోగ్యములుగ చేయుచున్నది. ఖద్దరు ద్వారా

జ్యమును, సంపదలను, సోదరత్వమును సమకూర్చుటకు సాధనంబుగ నున్న విధమును గతకాలానుభవము విస్పష్టము చేయుచున్నది. దేశక్షేమపరాయణు లందరును నీయుద్యమపోషణమునకు జేసిన త్యాగమె ఆత్మశక్తికి ప్రమాణముగ నున్నది.

భారతజాతీయసంకల్పమును ఫలప్రదము చేయుటకు జాతీయహృదయమును స్తంభింపజేయుచున్న శాసనసభలు నిరర్థకములు. రాష్ట్రీయశాసనసభలు సభ్యులను, ముఖ్యముగా, మంత్రులను, స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. అధికారారాధనపిశాచము సభ్యులను స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నది. ముత్తయ్య మొదలియారుగారు, వేంకటరత్నయ్యగారు మంత్రిపదవులు కాపాడి ప్రతిజ్ఞాభంగమును చేయుటయు, స్వధర్మపరిత్యాగమును జేయుటయు ప్రబలమైన నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రబలమైన స్వరాజ్యపక్షము సైతము శాసనసభలయందు స్వధర్మనిర్వాహణమును జేయుట దుస్తరమైనది. శాసనసభల నిర్మాణమే ప్రభుత్వపక్షమునకు మహాశక్తిని గలుగజేయుట కనుకూలముగ నున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిబంధనము దుస్తరమైనది. సహకారమో, సహకారనిరాకరణమో సాధ్యముగాని మధ్యమార్గము సాధ్యముగాదని స్పష్టమైనది. శాసనసభలయందు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు వాగ్వివాదములతో పరిసమాప్తిని బొందుచున్నవి. కార్యాచరణము దుస్తరముగ నున్నది.

శాసనసభలు

ప్రతిభావంతుడైన విఠల్‌భాయి పటేలుగారి ధర్మనిర్ణయములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు శాసనసభ నిరాకరించిన ఉప్పుపన్నును ఒకక్షణములో ఇర్విన్‌ప్రభువు పునరుద్ధారణ జేసెను. సభాధ్యక్షుడు పటేలుగారు దేశక్షేమ శాసనమువిషయమై చేసిననిర్ణయమును రాజప్రతినిధి ఒక క్షణములో భగ్నముచేసెను. ప్రతిభావంతు లగు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు శాసనసభలయందు వ్యర్థము లగుచున్నవి. శాసనసభలు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారమును గాపాడుటకు వినియోగపడుచున్నవి. స్వరాజ్యసంపాదనకును, భారతజాతీయవికాసమునకును వినియోగపడవని రాజ్యాంగసంస్కరణముల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనము ప్రజాశక్తివలన సాధ్యము గాగలదు గాని శాసనసభలవలన సాధ్యము గాజాలదు. ప్రజాశక్తిని వికసింపజేయుటకు విదేశవస్త్రబహిష్కారము, స్వదేశవస్త్రస్వీకారము పరమసాధనములుగా నున్నవి. ఈసాధనలు కొందరికుమాత్రమే కాక, సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ నున్నవి.

కలకత్తా కాంగ్రెసు 1928 సంవత్సరాంతమునందు ప్రచండమైన కార్యవిధానమును బూనుటకునిర్ణయించినది. ఆనిర్ణయములు సఫలములగుటకు దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుసంఘములు బయలుదేరవలయును. ఆసంఘములందు వేలకొలది ఖద్దరువస్త్రధారులగు సభ్యులు చేరవలయును. అనేకముగా ప్రజాశక్తి విజృంభించునపుడు స్వరాజ్యము సహజముగా సంప్రాప్తము గాగలదు. ప్రజానాయకులు వారి శక్తిసంపదయును నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వినియోగింపవలసిన యావసరమును శాసనసభల వ్యవహారములు, సహాయనిరాకరణ-నిర్మాణవ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. నాయకులు వారి దుర్భరమైన యనుభవానంతరమునైనను జ్ఞానము గలిగి ప్రవర్తించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాక!

ఆంధ్రోద్యమాదర్శములు కాలక్రమమున సఫలము లగుచున్నను, ఆంధ్రదేశస్థితి పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు తెల్పినట్లు బహునాయకత్వము కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగా నున్నది. బహునాయకత్వ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును నిరర్థకము చేసినది. నాయకుల స్వస్థలాభిమానము, స్వాభిమానము విశ్వవిద్యాలయాదర్శములను భగ్నము చేసినవి. అనంతపురము, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, విశాఖపట్టణము స్వస్థలప్రయోజనముల నర్థించి విశ్వవిద్యాలయప్రయోజనములను సంకుచితము చేసినవి. రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారమునుండి విడిపోవుటయును,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారమునందు జేరుటయును విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునకు దూరస్థమైన వాల్తేరునందు నశిక్షణవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుటయును విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సంకుచితము జేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నీదర వస్థనుండి తొలగించి సకలాంధ్రప్రయోజనములను సార్థకము చేయుటకు విశ్వవిద్యాలయాధికారులు, నాయకులు, ప్రజలు పాటుపడుట పరమధర్మముగ నున్నది. ఆంధ్రత్వమునకు ప్రతికూలమైన విశ్వవిద్యాలయము స్వధర్మమునే మూలచ్ఛేదము చేయుచున్నది.

ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రాణమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును వెనుకబెట్టుటయును ఆంధ్రులనావహించిన దుర్దశకు నిదర్శనముగ నున్నది. నెహ్రూనివేదిక భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణమును, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును ప్రతిపాదించుచున్నది. మద్రాసుశాసనసభ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము నామోదించినది. మదరాసు ప్రభుత్వనివేదికయును, మద్రాసు శాసనసభోపసంఘనివేదికయును ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ విషయమును నిర్లక్ష్యము చేయుట ఆంధ్రుల దురదృష్టమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఉపసంఘమున కధ్యక్షతను వహించిన ఆంధ్రప్రముఖులు సర్ పరశురామపాత్రోగారీవిషయమునపట్లను చూపిన నిరాదరణభావము వారిద్వంద్వప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నది. మద్రాసు రాష్ట్రమునందు సకలవ్యవహారములందును నాంధ్రవ్యవహారముల కాదరణము లేనివిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. విద్యావ్యవస్థలందును, జలాధారములందును, స్థానికసంస్థలందును ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి దగినయవకాశములు వారికి లభింపకున్నవి. అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము, మెట్టూరు జలాశయనిర్మాణము, కావేరివంతెనలు మొదలగు కార్యములకు మద్రాసురాష్ట్రమునందు గల ప్రతిపత్తి ఆంధ్రదేశవ్యవహారనిర్మాణములకు లభింపకున్నది. ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును లాభకరమైన నిర్మాణములు ప్రభుత్వాదరణములేక కృశించుచున్నవి. ఆంధ్రదేశప్రతిపత్తికి దగిన యవకాశములు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము మూలముననే గలుగగలవు. నాయకులును, ప్రజలును పరస్పరభేదములను విడనాడి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి కృతార్థులగుట వివేకము. విశాలమైన భరతఖండమునందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, సాంఘాతికరాజ్యాంగవిధానమును సాధ్యమగుటకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగములు శరణ్యములు.

శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. గోపాలకృష్ణయ్యగారి సర్వతోముఖమైన ప్రజ్ఞ ఆంధ్రహృదయము నాకర్షించి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేసినది. శ్రీపానుగల్లురాజాగారి యకాలమరణము మద్రాసు రాష్ట్రమున కపారమైన నష్టమును గలుగజేసినది. రామారాయణంగారు బ్రాహ్మణ ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనినను వారిసాహసధైర్యములు, పరిజ్ఞానము, ఆంధ్రత్వాభిమానము ప్రశంసనీయములై ప్రజాగౌరవమునకు పాత్రములైనవి. ఇతరనాయకులును వారిమార్గము నవలంబించుచు నాంధ్రరాష్ట్రమును, సాధించుటకు పాటుపడి కర్తవ్యమును నిర్వహింతురు గాత!

గాంధిమహాత్ముడు వారిసంచారములందు చేసిన హితోపదేశములను ఆంధ్రప్రముఖులును ప్రజలును, మననము చేసి, కార్యపరతంత్రులై కామితార్థమును బడయుట వివేకము. బుద్ధిబలమునందును, ఉత్సాహమునందును, ఔదార్యమునందును, సంభావనాశక్తియందును ఆంధ్రులకుగల ప్రతిభను గాంధిమహాత్ముడు విజయవాడ, బందరుమహాసభలయందు ప్రశంసించి, వారి కర్తవ్యమును సువ్యక్తముచేసెను. ఆంధ్రులకు సంయోగసామర్థ్యము లేకపోవుటయే వారి దైన్యస్థితికి కారణమని మహాత్ముడు చేసిన యుపదేశము నాంధ్రులు గ్రహించి ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచు మాతృదేశాశీర్వాదములను బడయుదురు గాక!

సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలరంగములందును ఆంధ్రవికాసము గలుగవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము

గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించుచున్న స్వాగతములు, కానుకలు, సన్మానములు వారియుత్సాహమును, ఔదార్యమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. వివిధపక్షములవారును, వివిధసంఘములవారును భేదాభిప్రాయములను విడిచి గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించిన స్వాగతములు భావిభాగ్యోదయమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి. గాంధిమహాత్ముని స్వాగతసందర్భములందువలెనే ఇతర సందర్భములందును దేశక్షేమమునకై ఆంధ్రప్రజానాయకులు భేదభావములను విసర్జించి మాతృదేశారాధనము జేయుటకు పాటుపడుదురుగాక! వర్తమానవిషాదస్థితియందు ప్రజలసంయోగసాహచర్యముల యావసరము సర్వత్ర తెలిసిన విషయము. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనభూతములైన సకలాంగములందును యథాశక్తిని ఆంధ్రప్రజానాయకులు పాటుపడి స్వధర్మనిర్వాహణమును చేయుదురు గాక!

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనులసహాయపోషణమువలనను శుక్లసంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పింపగలిగినందులకు వందనములర్పించుచున్నాము. సాధారణనామ సంవత్సరమునందు మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక ప్రారంభయినగరమునందు ప్రకటింపబడినది. శుక్లసంవత్సరమునం దిరువదవ సంవత్సరాదిసంచిక చెన్నపురియందు ప్రకటింపబడినది. గతించిన ఇరువదేండ్లయందును ఆంధ్రదేశమునందును, భరతవర్షమునందును, ప్రపంచమునందును పర్యాప్తమైన మహాపరివర్తనమును సంవత్సరాదిసంచికలు విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందును, సాంఘికవ్యవస్థలందును, సారస్వతమునందును, నైతికధర్మ సిద్ధాంతములందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును వర్థిల్లుచున్న పరివర్తనమును ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్రముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము సమకూర్చిన మహాసంక్షోభము పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్నవిధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్ల సంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాసములు, చిత్రపటములు, ఛాయాపటములు, పద్యములు, పాటలు, ప్రపంచావృతమైన భావపరివర్తనమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

సంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములు రాజకీయము, సారస్వతము, కథలు, చరిత్ర, చిత్రకళ, సాంఘికము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, సంగీతము, ప్రకీర్ణకము, రసతరంగములు మొదలగు శీర్షికలందు విభజింపబడి ప్రచురింపబడినవి. ఆ యాశీర్షికలలోని వ్యాసములు దేశావ్యాప్తమైన ప్రబోధమునకు నిదర్శనములైనను గాఢమైన విజ్ఞానమునకు నిదర్శనములు గాజాలవు. ప్రజాహృదయమునందు వ్యాసరచనాభిలాషవృద్ధిని పొందినటుల జిజ్ఞాసాభిలాష వృద్ధిని పొందకుండుట శోచనీయము. ప్రజలచిత్తవృత్తి స్వాప్నవిషయములందు లగ్నమగుచున్నటులు మహద్విషయములందు లగ్నముగాకున్నది. సంచికయందు ప్రచురించిన వ్యాసములు సంఖ్యయందును, విషయవిభాగమునందును బహుళముగా నున్నను, విషయగ్రహణమునందు సామాన్యముగ నున్నవి. రాజకీయ విషయములందు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుని యుపన్యాసము భావగర్భితమై, స్వాతంత్ర్యవాతావరణభరితమై యొప్పుచున్నది. 'రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు, ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము ప్రవర్థమానం' బగుచున్న ప్రజాస్వామ్యవ్యాపనమును విశదము చేయుచున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయనిర్మాతలు దాంధ్రకృతికర్తల ప్రతిపత్తిని 'ఆంధ్రులు—సంస్కృతవాఙ్మయము' నిర్దేశించుచున్నది. 'సారస్వతజిజ్ఞాస' కవితకుగల విశ్వవ్యాపకత్వమును, సత్యసౌందర్యములనుజూడగల సావకాశము, సాధుమతిభావములను సమర్థించుచున్నది. 'శ్రీనాథుని నైషధాంధ్రీకరణము', 'ద్రౌపదిరోషము,' 'రాజశేఖరచరిత్రము' మొదలగు వ్యాసములు స్త్రీపురుషులందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విమర్శన సామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. 'ఉగాదికానుకలు', 'నిరంజనశాస్త్రి', 'సుప్రారకజాతకము', 'శీతలామందరము' అను కథలు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘిక పరివర్తనమును, సంభావనాసామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. సంగీత చిత్రకళలకు సంబంధించిన వ్యాసము లాంధ్రుల మృదుమధురప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. జ్యోతిషము, వైద్యము, చరిత్రము

మొదలగు భాగముల నలంకరించెడి వ్యాసములు వివిధకళలందును, శాస్త్రములందును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విజ్ఞాన వ్యాపనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. 'లోకములు-లోకాంతరములు', 'విశ్వోపాదరత్వము', 'ముక్తివిచారణ' మొదలగు వ్యాసము లాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన దైవసంపదను ప్రతిపాదించుచున్నవి. 'అమరావతీ స్తూపము' అనువ్యాసము బౌద్ధమతమువలననైన శిల్పకళాభివృద్ధిని, ఆంధ్రదేశమందు వెలసియున్న అమరావతి స్తూపము నందలి శిల్పసౌందర్యమును చక్కగచాటుచు మహోత్తర పరిశోధనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

రసతరంగములందు ప్రకటింపబడిన పద్యవ్యాసములు సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రుల హృదయమును మనోహరముగ దెలుపుచున్నవి. భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యసంపన్నమైన యాంధ్రహృదయస్వరూపము నవి ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి.

సంచికయందు ప్రకటింపబడని వ్యాసముల నన్నిటిని ప్రచురింపజాలనందులకు చింతిలుచున్నాము. శ్రమచేసి వ్యాసములను వ్రాసి సంచిక ఉపయోగమును వృద్ధిచేసిన మహాజనుల కనేకవందనములు సమర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునం దిరువదేండ్ల లోపల చిత్రకళయందు గలిగిన యభివృద్ధిని శుక్లసంవత్సరాది సంచిక సూచించుచున్నది. ముఖపటము కాంగ్రెసు నాయకుడైన నెహ్రూ విజయమును చాటుచున్నది.

త్రివర్ణచిత్రములు దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్న చిత్రకళాభినివేశమును విశదము చేయుచున్నవి. 'శరత్తు' అను చిత్రపటము వంగీ చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని శ్రీ సురేంద్రనాథకరుగారు చిత్రించిరి. 'శ్రీకృష్ణలీల' ప్రాచీన రాజపుత్ర చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని కర్నూలుజిల్లా, కోవెలకుంట్లతాలూకా, నోసెం నివాసులు శ్రీ యం. వెంకటరెడ్డిగారు పంపిరి. ఇందులకు వారికి కృతజ్ఞులము. శ్రీ వెంకట సుబ్బారావుగారి 'నాగరాజు' ఆంధ్రకళానైపుణ్యమును చాటుచున్నది. శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారి 'గోదావరి నీలాటిరేవు' ఆంధ్రకళా హృదయమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారి 'చిత్రకారుడు' చిత్రకారుని స్వయం చిత్రనిర్మాణనైపుణ్యమును విశదము చేయుచున్నది. 'ఏనుగుల పోరాటము*' అను సంకీర్ణజంతు చిత్రము ప్రాచీన సంకీర్ణ చిత్రరచనా నైపుణ్యమును చాటుచున్నది. అమరావతి స్తూప చిత్రములు, అజంతాచిత్రములు ప్రాచీన చిత్రకళావైభవమును స్ఫురింపజేయు చున్నవి. సంచికయందుగల 70 పుటల ఛాయాచిత్రపటములందును సుప్రసిద్ధులైన స్త్రీ పురుష పటములును, సుప్రసిద్ధమైన సమావేశముల పటములును, భావనాఛాయాపటములును ననేకములు గలవు. ఈ పటములు ప్రత్యేకాకృతిని ముద్రింపబడిన విధమును సంచిక స్వీకృతము చేయుచున్నది.

శ్రీ శుక్లసంవత్సరసంచికయందు విభవసంవత్సరమునందలి విశేషాంశములను, ప్రజలయాశయములను ప్రతిపాదించుటకు జేసిన పరిశ్రమను ఇందలి వ్యాసములు, పద్యములు, త్రివర్ణపటములు, ఛాయాపటములు, ముఖపటము మొదలగునవి విశదము చేయుచున్నవి. సంచికను ప్రచురించుటకు దోడ్పడిన మహాజనుల సంగతిను పేర్కొనుటయును, వారికి కృతజ్ఞతను దెలుపుటయును దుర్లభము. సంచికకు వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రధానాంగములుగ నున్నవి. ప్రధానాంగములైన వ్యాసములకును, చిత్రపటములకును రూపరేఖావిలాసములను సమకూర్చిన పరిశోధకులు, చిత్రకారులు, ముద్రాపకులు మొదలగువారి సహాయసంపదలు సంచికకు సుందరమగు రూపరేఖావిలాసములను గల్పించుచున్నవి. వారందరును నిర్వాహకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులు. ప్రచురణభారము దినదినాభివృద్ధిని పొందుటవలన, లోపములును అభివృద్ధి పొందుట సహజము. ప్రచురణభారమువలన ప్రచురణము సకాలమునకు వెలువడక విలంబము జరిగినందులకు ఆంధ్ర మహాజనుల మన్ననలను వేడుచున్నాము. గుణగ్రహణ పారీణులు గుణములను గ్రహించి దోషములను మన్నించెదరుగాక! భగవంతుడు శుక్లసంవత్సరమునందు బుధాధిపత్యముక్రింద సకలజనులకును, సమస్త లోకములకును శాంతి సౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాత!

---

* దీనినిగూర్చి చిత్రవివరణమున నొకింత విపులముగ గలదు.

భార్యాభర్తల వివాదము

ట్రేడు

మార్కు

భర్త—ఇదిగో. ఏమిటి అన్నం ఇట్లా వుంటున్నది. రుచి పచి లేదే?

భార్య—అది తప్పే.

భర్త—ఎట్లాగూ! (కోపముతో)

భార్య—వెధవ ఇంగువ తీసికొని వచ్చి రుచికరముగా ఆహారము కావలెనంటే ఎట్లా వస్తుంది?

భర్త—అయితే ఎక్కడ తీసికొని రమ్మంటావు ఏమిటి?

భార్య—మన యింటి పొరుగువారు ఎప్పుడున్ను "గాంధిమార్కు మిస్కీ-ఇంగువ" కొంటారు. అది చాల బాగా ఉంటుందని, దానికి మించినది మరేది లేదని చెప్పినారు.

భర్త—ఇంకా నేనుకూడ గాంధిమార్కు మిస్కీ ఇంగువనే తెస్తాలె. పౌను రు. **2.** పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

మేలైన కస్తూరి; కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరం మొదలగునవికూడ మావద్ద దొరకును.

Sole Importers:—

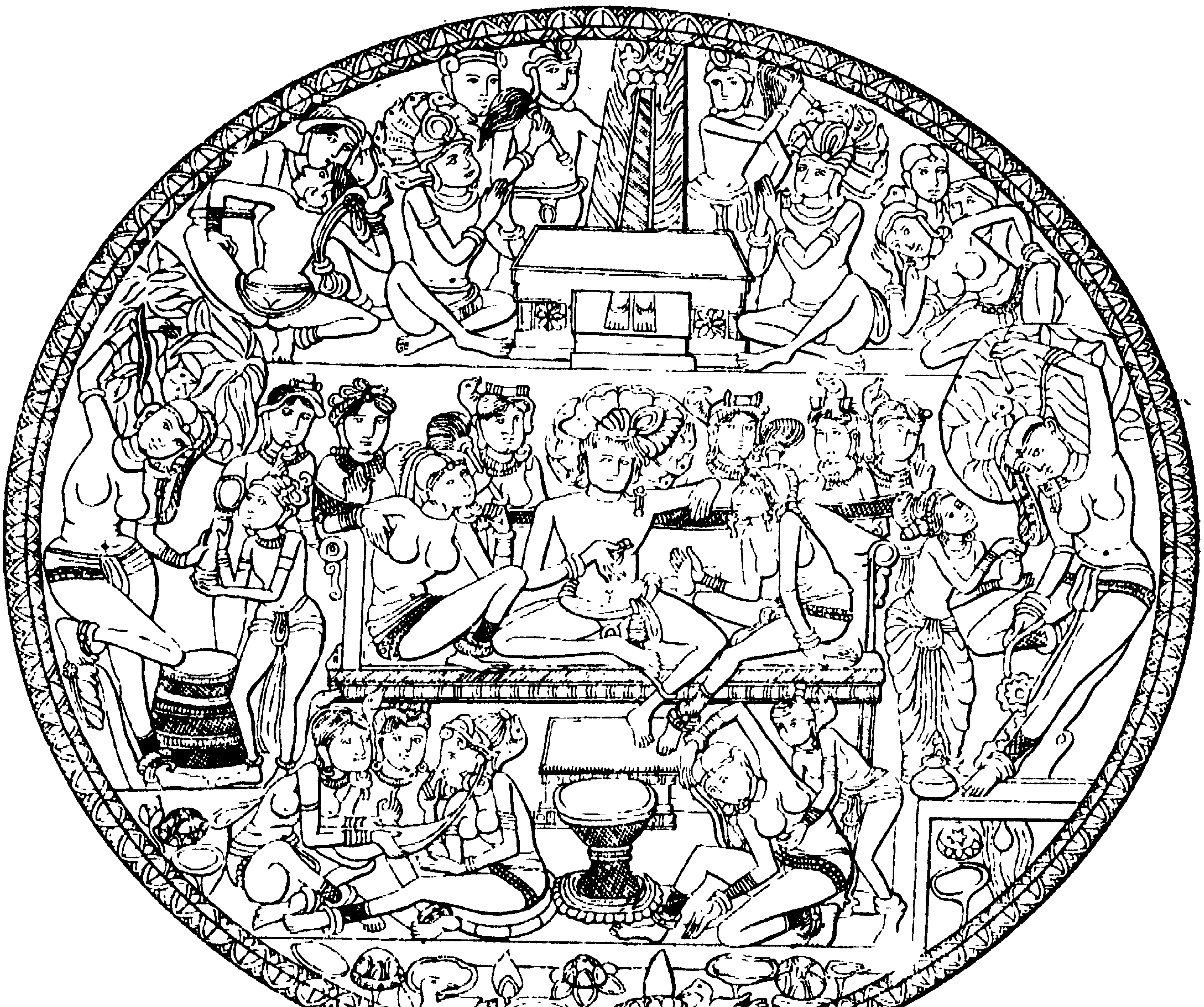
Messrs. GOPALJI CHAMPSHI & Co.,

21 Govindappa Naick Street,

(Opp. Soundaya Mahal), Madras.

చిత్రము ౯

సంవత్సరాది

బులుసు వేంకటరమణయ్య గారు

విశ్వాదిగా సృష్టి సర్వమ్ము [illegible] పన్నములయందు
ఒరసి పైపైఁ [illegible] గిరిసృ[illegible]ములయందు [illegible] మందహాసములయందు
కొకకుందాగ్ర కొకసుమములందు [illegible] కనకములందు
ఘనపరీమళయుత ఘన[illegible]ములయందు కమనీయ సహకార [illegible]ములంద
సృష్టి మొదలుగ సర్వసంపన్న నాగుట-శుక్ల [illegible] ప్రాపుమంచ
క్రొత్త దీశుక్ల యనుమ నాయుత్త[illegible] [illegible]; క్రొంగ్రొత్త భావ మావంత లేదు.

అది లేనిది సృష్టి; [illegible] చక్రమునకు [illegible] దగుగంగవలయు
[illegible] శుక్ల [illegible]-శుక్ల నూతన మని యనం[illegible] మె కద!

అనుభూతపూర్వ [illegible] శుక్లమైనను మా
హృదయ [illegible] క్రొత్తగ [illegible]-జనుఁ గాదు ... [illegible] మూఢన్.

[illegible] సుధా[illegible]బుతే
[illegible] పురా [illegible]
[illegible] బుతే
[illegible] లేదు, లేదటన్.

విధి [illegible] శుక్ల [illegible]; నీ
శుభశుక్లాబ్దము [illegible]
ప్రథవాదాల్ [illegible]
శుభశుక్లాబ్దము నూత్నమైన కతమున్ [illegible] దిన్.

మొదటి నెల యేది? చైత్రమా మొదట ఫాల్గు-ణమ్ము గడవక యే చైత్ర మమ్మ! తలఁప
నియతిలో నాద నెంచఁగ నీతరం[illegible]!-తెంపు మట్టులె శుక్ల నూతనము కాదొ!

క్రొత్త యనునది లేదని కొంత చెప్పి క్రొత్త యనుటను భావమున్ గుదురుకొల్పి
మాయలో డించి కీలుబొమ్మలవిధా-నాట లాడించు దేవ! వందనము నీకు.

లాలాజీ నిర్యాణము

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు (కవితాసమితి)

ఆతఁ డేక దానార్వ్య శాంతిసైన్యాధినేత
తల్లికొఱకే జన్మ మెత్తి తల్లికొఱకె
ప్రాణముల బలిగా సమర్పణ మొనర్చి
యమరపదవిఁ గాంచిన మహాత్యాగి యాతఁడు.

కన్నుఁగానని నిర్వాంధకారవశత
గంతులిడు క్షుద్రజంతుసంఘములను కల్ల
హృదయమే కంపింపఁగ హుంకరించి నిలుచు
శౌర్యశాలి పాంచాలకేసరి యతండు.

పారతంత్ర్య విశృంఖల బద్ధులై
భారతీయులు హైన్యమునను మునిఁగి (?)
చరితమున సూర్యకాంతి తేజమ్ము నిల్పి
తారగా నుంట నాయకుఁడగు నన్యుఁ డెతఁడు.

*   *   *   *   *

తెల్లవారలు చేతి లాఁటి
దెబ్బలకె నామ్ముచ్చి యాతఁడా!
ఆకొసన పాంచాలకేసరి
తనువు త్యజియించెఁ

దాస్యబంధనమున్న నాఁడు హై
విపుల జీవము తొరఁ! యాతఁడు

గాంధి జనముల కొలిక్రీడన
నలిగిపోవలెనే.

సుందసిన మా యింటఁ జొచ్చిన
వారి బామ్మల గబ్బిలాలకె మా
యింటిపెద్దల నెత్తిపై లం
కెలు వచ్చి నవే.

లాఠీ దెబ్బలు మా కనులలో
నిప్పుజ్జ్వల్లగ నెగసినవి
లాఠీ ప్రమాణముగుంపున లా
లాజి పలియాయ్యె

ప్రతినగిరివారికేవిధ్వస్త
భారతీ నందనులను
తొరఁ ఘన హాహాకారమ్ముల
అడవిమోఁత లయ్యె.

స్వాతంత్ర్యము లేని ఈ ఘనదారిద్ర్యభార
నహానమున క్రుంగిపోయిన భారతీయు
లెందరు లాలాజీ మహాత్మునిత్యాగముల న
నేల నెఱింగెదరు గొంతెత్తి యేమ్వెరుంగు?

కా మి ని యా నూ నె

వేలకువేల కుటుంబములయందు వాడబడుచున్నది

ఎ ం దు వ ల్ల ?

కామినియా వెంట్రుకలు రాలిపోకుండ కాపాడును.

కామినియా చుండును రానీకుండ కాపాడును.

కామినియా నూనె మెదడుకు చల్లదనము గలిగించును.

కామినియాయందు వెంట్రుకలను వృద్ధిజేయు దినుసులు చేరియున్నవి. మెదడుకు చాలా ఉపయోగమును గలిగించును.

కామినియానూనె యింపైన సువాసన కలది.

ఈ సుగుణము లన్నిటినిబట్టియే. వేలకువేల కుటుంబములందు దీనినికోరుచున్నారు.

కామినియానూనెను ఉపయోగించువారలు దీనిని వెంట్రుకలకు జీవమేయని కొనియాడుచుందురు.

హె చ్చ రి క

మీరు మీ వర్తకులను సప్లయిచేయుమని కోరినయెడల ఎక్కువలాభమును పొందుట కుద్యుక్తులై, మట్టపురకము నూనెను యిచ్చుటకు ప్రయత్నించెదరు. ఈ మాయలకు మోసపోకుడు. కామినియా నూనెనే యిమ్మని కోరుడు. వెంట్రుకలకు సరియైన నూనెనే కోరినయెడల ఎల్లప్పుడు కామినియా ఆయిల్ (రిజిష్టర్డు) పేరును మరువకుడు.

1 సీసా	వెల రు. 1-0-0	వి. పి. చార్జీలు అణాలు 0-6-0.
3 సీసాలు	2-10-0	„ 0-12-0.

పేరొందిన స్టోరులన్నిటియందును కామినియా ఆయిల్ అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

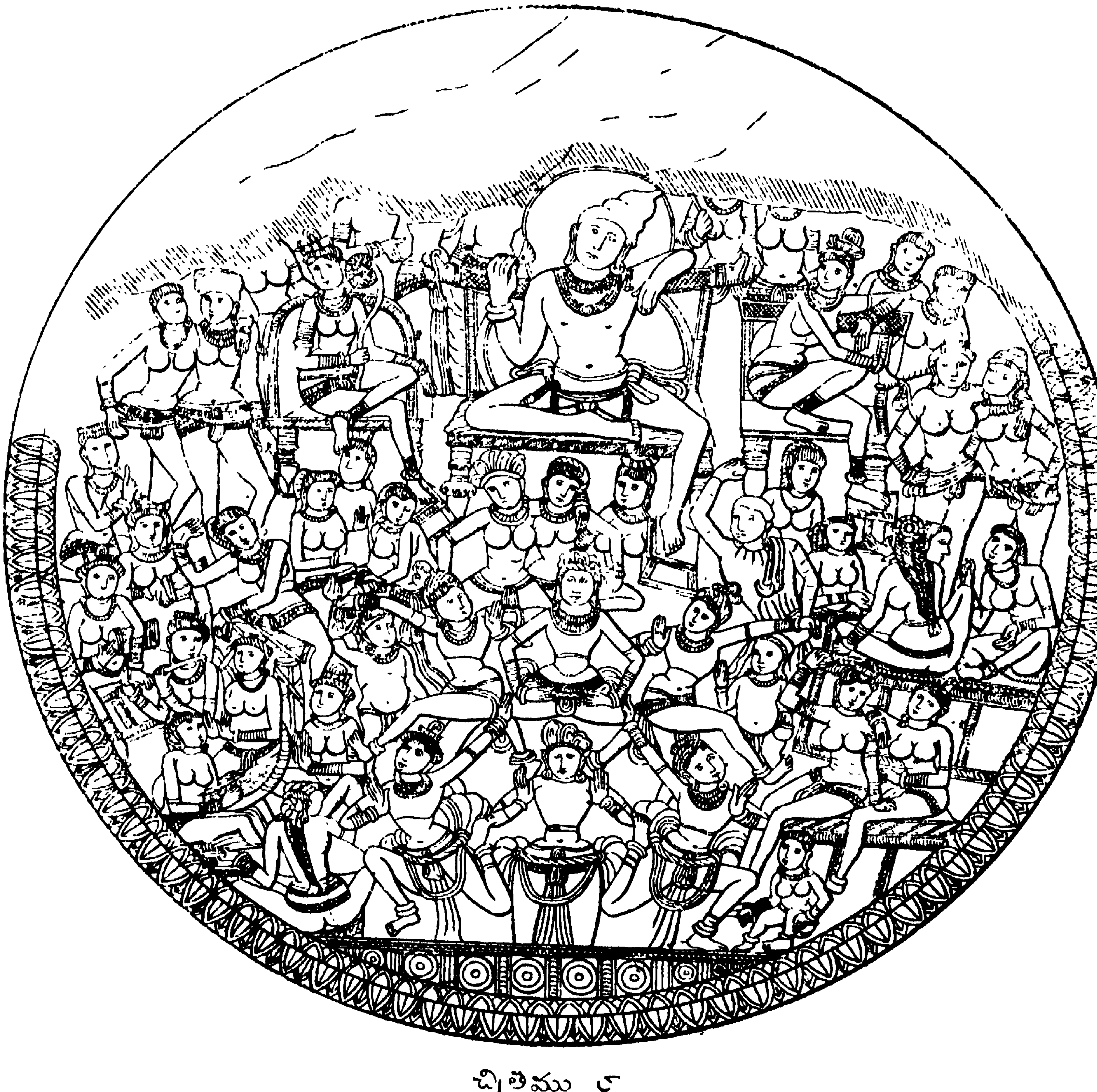
దిఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి–2.

అమరావతి స్తూపచిత్రములు

చిత్రము ౨

చిత్రము ౮

షణ్ముగం నశ్యము.

షణ్ముగనశ్యము దేశమునకుచేసిన జాతీయసేవ అపారమైనది, పలువిధములుగా గలదు. మీకుకూడ సేవ చేయుటకై షణ్ముగనశ్యమునకు అవకాశము నిచ్చెదరా. గడచిన 4 తరములనుంచి అగ్రస్థాన మలంకరించినది.

గాయకులు తమపనులు మిక్కిలి ఉత్సాహముతోను, రమ్యముగాను నిర్వహింపగలరు.

గుమాస్తాలు చురుకుగాను, త్వరితముగాను వారి పనుల నెరవేర్చగలరు.

అనేకగంటలకాలము పనిచేయ ఉపాధ్యాయునికి శక్తి నిచ్చును

న్యాయాధిపతికి నిర్మలమైనట్టి రమ్యమైన మనస్సును గలిగించును

షన్ముగం నశ్యము													ఆర్. కె. పరిమళ నశ్యము												
పలములు	ధర			పోస్టుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం				ధర			పోస్టుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం		
	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.		రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై	రు.	అ.	పై
40	3	8	0	0	3	0	0	2	0	3	13	0	1 బుడ్డి	0	4	0	0	4	0	0	1	0	0	9	0
80	7	0	0	0	3	0	0	4	0	7	7	0	3 బుడ్లు	0	9	0	0	4	0	0	1	0	0	14	0
120	10	8	0	0	3	0	0	4	0	10	15	0	12 బుడ్లు	2	4	0	0	8	0	0	1	0	2	13	0

హెడ్ ఆఫీసు:—షణ్ముగం నశ్యం కంపెని, లిమిటెడ్. పోస్టుబాక్సు నెం. 140, మద్రాసు.

౧

పిలిచిన పిలుపును పెడచెవి బెట్టక,
తలఁచినంత మము ధన్యులఁ జేయఁగ,
నడచి వచ్చితివె! వాత్సల్యముతో
తలఁప నగునె నీ దయ యెంతో, వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

అమరావతి స్తూపాలయాందములు
అల నాగార్జును నార్యశిల్పములు
హంపీప్రాంతపు టందచందములు
శ్రీగిరి వెలసిన చిత్రసీమలూ
కాకతీయులఁ గల కమనీయతలూ
దివ్యస్థలముల తీరుపుమురుపులూ
తక్కినస్థలముల మిక్కుటమై సొం
పెక్కిన రచనల టక్కుటెక్కులు
క్రొత్తపోకడల గూరిచికొని, తమ
చిత్రసీమలకు హత్తఁజేసి మా
వన్నెలు పెట్టిన పీఠములూ—వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

3

స్వర్ధజాహ్నవిగ వెలసిన గోదా
వరి కృష్ణాదుల వారిపూరములు
చల్లఁగ కమ్మఁగ సంవాసింపఁగ
పాద్యార్ఘ్యాదులు పచరించుటకై
ఆద్యా! తెచ్చితి మఱియు మల్ల వే!

ఆచమనోదక మాహరింపుమీ
మధుపర్కంబుల మాన్యతఁ గొనుమీ
జలకము లాడఁగ సరగున రా, వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౪

సన్నని తిన్నని చదునుపు గలవై
ఎన్నరాని సొం పెనయించునవై,
మన్నికలో పేర్మ్రోగినవై,
ఎన్నో తరాల్ ఖా పెన్నిధులై నీ
కెన్న సొంపులను నెనఁగించెడి మా
సన్నని ఖద్దరు చలువ లివే, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము దయ నెనయించూ.

౫

గుమగుమలాడెడి క్రొత్తగంధముల
గమగమమన మై గలయ నలఁదికొని,
చిఱుచేమంతులు చిన్ని మొల్లలును
మల్లెలు మున్నగు మంచి పుష్పములు
కొల్లలుగా నెఱికురులఁ గూర్చికొని
కలమాన్నాదుల కమ్మని కూరల
పలుపాయసముల పప్పుల పండ్లను
చెలఁగు నివేదన చేపట్టూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౬

హంసతూలికల నందం బౌ క్రొ
మ్మించు నుయ్యేలల నించెడి ముదమున

నుపచారక్రియ లొప్పఁగఁ గొనుచు నో
కింత గూర్చొనుము వింతఁ గొల్ప మా
తీర్థ తరంగాల్ తెప్పింతును మఱి
జయదేవుని పదజాలము వలసిన
చెలఁగి పాడఁగల చిన్నియున్న లివె
వెన్నెలచలువలు వెలసెడి వీణా
సంగమేశ్వరుని సంగీతంబులు
సాగింపంగల సరసులు, పెళపెళ
నార్భటితో శాస్త్రార్థాల్ సేయఁగ
దండిపండితులు దండ నున్నవా
రేది వలెనో నీ వెఱఁగింపగా, నే
కన్నులు చల్లఁగ నై సేయుచూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము జెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౭

వెన్నముద్దలను వ్రేతలపైఁబసి
చిందులు ద్రొక్కెడి చిన్నిగొల్లనో
సీతారాముల సింగారములో
పిల్లనగ్రోవుల ప్రేమబంధములు
చల్లఁగఁ గూర్చు నల్లనయ్యనో
యమునాకుంజపు యాత్రలఁ జేసెడి
కమలదళాక్షుని కథలో కాండే
మోహినిరూపున ముగుదచేష్టలను
వెలయించిన మా వెన్నునిఁ గానీ
సత్యభామ సరసాలను గానీ
సవతుల జగడపు సరణులు గానీ
పారిజాతకథ పట్టులు గానీ
కాముని దహనపు ఘట్టము గానీ
కంటిరి నగుపడఁగఁ కళ లుట్టంగా
నవులు పుట్టఁగాఁ జక్కఁగఁ బాడఁగ
అచ్చపు టందా లభినయింపఁగా
యతాళమ్ముల లయ లొప్పంగా
తధికిణతో మ్మని తొక్కుచు దారుచ
నేరుపు లొలికెడి తీరుతీయముల
మోదులు నైతము మొలక లెత్తఁగా
ఆడఁగలరు మా యాంధ్రసోదరులు
పాడఁగలరు నూ 'బళి బళి' యనఁగా
చూడఁగ మదిలో సొంపేసీ, నే
కన్నులు చల్లఁగ నై సేయుచూ, నీ
చిన్నికటాక్షము జెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మద నెనయించూ.

౮

సత్యానికి తన సతి నమ్మ్మే హరిశ్
చంద్రుని శీలపు చతురత వలెనో!
కవచకుండలాల్ ఘనత నొసంగిన
కర్ణుని దానపు గరిమనె వలెనో!
అర్థాంగికి నై యాడపులు నిడుమలు
గుడిచిన రాముని గుణమే వలెనో!
నైనమాత్రుల శీలము నిలిపెడి
కష్టఁగల్గు సుగుణగణములె వలెనో!
బత్తెముఁ బూనిన సుతుని మిత్తి కొసంగిన
శివభక్తులవగు చెలువే వలెనో!
హరిదాస్యంబుల నలరెడి వైష్ణవ
దాసులు కొప్పెడి నేసమె వలెనో!
సింగరింగ శ్రీరంగా యని మది
పొంగెడి సింగరి పోడిమి వలెనో!
హంగుగ గజ్జలు ఘంగని మ్రోయఁగ
తాళ్ళపాక నర్తనలే వలెనో!
తిరుమలేశ్వరుని దివ్యకీర్తనల
తిరువీధులలో మఱిమఱియాడెడి
వేంకటరాయని వింతలె వలెనో!
తాతాచార్యుల గీతాల్ వాడుచు
తనిసెడి అర్థంకి తాతను వలెనో!
ఏది వలెనో? నీ కేది యిష్టమో
మది సుంతేనియు మఱుఁగులేక మా
కెఱిఁగించిన నా యితివృత్తం బే
ఆడఁగనున్నా రిదుగో నటులూ
చెప్పినచొప్పున చేయింతూ, నే
కన్నులు చల్లఁగ నై సేయుచూ, ని
చిన్నికటాక్షము జెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మద నెనయించూ.

౯

భద్రగిరీశుని భక్తరామదాస్
బందిఖానలో చందమ్ములనో
ప్రతాపరుద్రుని పట్టిన తుగుష్క-
షాదుషా పడేడి పాట్లో లేదే
పల్లి కోటయుద్ధాలనో, తిమ్మా
నాయని దర్పపు నాట్యంబులనో,
తంజనగర రఘునాయకు శౌర్యపు
పుంజంబులనో పుణ్యకథలనో
ఉల్లనిహ్లాదయము జాలువారఁగా
పడిపాడఁగల యాచక్యలు అరుగో
పాడి చెప్పఁగల ప్రభువులు ఇరుగో
ప్రమోదపు నీ కేదందం, నే
కన్నులు చల్లఁగ నైసేసూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౦

ఉదయపుభజనల చందములో ఆ
హరిదాసుల గుణకందములో ప
న్నల కోలాటపు మెలకువలో వి
న్నువగు వనితల నాట్యములో మేల్
జాతియములగు చందములో స
ప్వాగుఱయించే మువ్వములో నే
పనిపింపఁగల యభినయంబులో
హాస్యరచనలో అయ్యారే యను
సద్భుతలీలల అనుస్మృతులో సై
సయ్యనిపించెడి సరసాలో నీ
కెయ్యది యిష్టమొ యెఱిఁగింపూ, నే
కన్నులు చల్లఁగ నైసేసూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౧

చిటిపొటిపాటల చిన్నియాటలను
చిత్తము రంజిలఁ జేయఁగఁ దామై
నిను సేవింపఁగ నే నే ననుచు
చిన్నిబాలికలు చెలఁగెడ రదిగో,
అయిదువతనములు నలుగాటకై చిటి
పొట్టినోములను పట్టిన బాలలు
గంధాక్షతలతోఁ గాంచఁగ వచ్చిరి
చిఱునెమ్మోము మురిపెఱఁగించూ, నే
కన్నులు చల్లఁగఁ నైసేసూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౨

అమ్మా! నినుగన నలరింపుటకై
సామ్రాజ్యము పొందెడి యాసఁగ
సరసముఖములు చిఱునాట్య మాడఁగా
శిశువులు పొంటడి చెంగ నూడఁగా
నను కొల్చెడిమది నెమ్మి నింపఁగా
ఇరుగో ఇంతులు లింకంత టంగాలను
సంతానములతో సాగి వచ్చిరీ,
చక్కని కోయిల చుక్కలవలె మది
కెక్కఁగపాటల నెసఁగింత్రూ మఱి
పుణ్యచరితముల పొదలింత్రూ నే
కన్నులు చల్లఁగఁ నైసేసూ నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౩

కుచ్చెలకత్తెను హెచ్చుస్థాయిలో
మెచ్చఁగఁ బాడెడి మాంతలు, యిమ్మైన
దేవరనవ్వుల తిరుతియములు
భావము కెక్కఁగ పాడెడి పడఁతులు
పతియజ్ఞసభ లక్షణముగ విష
మేఘుణుమద కంపెక్కఁ బాడఁగల
సుదతులు గౌరీ శోభనముల వై
భోగముఁ గూరుచు పొలఁతులు ధర్మజ
రాజసూయములు రామునికథలూ
సర్పయాగములు చంద్రుని కూర్మలు

త్రిపురహరణములు తేఁటిగీతములు
కృష్ణునిచల్దులు గోపక్రీడలు
మోతుపుబాటలు మున్నగుపాటలు
కోట్లకొలఁదిగా గూర్చిపాడఁగల
గుణవతు లిదిగో కొలువంగా నిను
చేరియున్న వారి సేవింపా-వే-
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ-నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౪

దేశికీర్తనలఁ [illegible] తెలుఁగుపురాణము
పాటింపఁగల బాక[illegible]
ధాటిగ హరికథ సీటులు తెల్పఁగ
అజ్ఞా[illegible] అభయము తల్లీ!
ఘనఘనసభలో మనసులు తనియఁగ
వేదాన్తములు విప్పిచెప్పఁగా
బులుసువారి పేర్మ్రోగింపంగా
యుష్వాలారిణా రాష్వాంకుష్వలు
వసెలింపఁజేతలు సనజానసులూ
ఎవ్వరి సేవల నెనయింతూ-ని
కెయ్యదియి ఇంపుల నెసఁగించూ-వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ-నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౫

వ్యాకరణంబుల వంతెన సూడగ
రామమూర్తి నిటు రప్పింతూ
లలితకళల మది వలచిన నెంతో
లలితాంగులు నిట లాలింపఁగల
మఱువదినాలుగు మహిమగు కళలను
మెఱయింతుము నీ మెచ్చుగ కొప్పఁగ
కుఱియింతుము గుణకోటి నమృతముల
మెఱయింతుము మఱి మిసమిస పుట్టఁగ
ముఱియింతుము నిను మోదంబులతో
వరియింతుము నిను వాంఛలు తీరఁగ
తల్లీ! నీపదతామరసంబుల
ధరియింతుము మా తలల నిక్కముగ
తప్పము తప్పము తప్ప మిఁకా-వే
కన్నులు చల్లఁగ గై సేయూ నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౬

ఆనందించితె! అమ్మా, అయినచో
ఆశీస్సుల నిన్నడిగెదమూ
హెచ్చుకుందు లే కెవ్వరు కోరిన
నింపుగ దర్శన మిప్పించూ నీ
సొంపుఁ జూపి మది సోక్కించూ, నీ
మెంపుఁ గల్గఁగా తెలయించూ, మఱి
మచ్చరములు మా పాయించూ, యీ
యిచ్చకంబులను ఇంకించూ, మా
వత్సలు నిరతము వర్ధిల్లగ, నీ
వాత్సల్యం బిటు పారించూ, ధన
ధాన్యవిభవములు మాన్యగుణంబులు
మాతృప్రేమలు మలయఁగ దేశ
క్షేమము భాషాక్షేమము లెప్పుడు
తామరతంపై తనరంగా, స
ద్ధర్మపథము మది తనరంగా-వి
జ్ఞానదీపికలు కదలుకొనంగా
తేజరిల్ల మము దీవించూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧. రాజకీయము

౪౩-వ భారతజాతీయమహాసభ, కలకత్తా–అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ గారు, అధ్యక్షులు

ఈ భారతజాతీయమహాసభకు నన్ను మీరు మరల రెండవపర్యాయము అధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనినందులకు నేను మీకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుడనుగా నున్నాను. ఇది అద్వితీయమగు గౌరవ మనుట కెట్టి సంశయమును లేదు గాని దానికి సంబంధించిన బాధ్యత కూడ మిక్కిలి అధికముగనే యుండును గావున యీ పదవిని వహించుటకు మనలో అత్యంత ధైర్యశాలు లగు నాయకులుగూడ జంకుచునేయుందురు. ఈ పదవిని స్వీకరించుటకు నే నెంత సంశయించితినో మీకే తెలియును. కాని అపారమగు కరుణతో మీరు రెండవసారిగూడ నాయందు సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించినందున మీయానతికి తలయొగ్గి స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రవేశించియున్న భారత మహాజాతిని నడుపుటయను పెనుభారమును వహించుట తప్ప నాకు గత్యంతరము లేక పోయినది. కావున శక్తివంచనలేక నా విధిని నేను నిర్వర్తించుటకు ప్రయత్నించెదను. మీరు నాపై చూపిన కారుణ్యాతిశయమునుబట్టి మీరు విధించిన యీ ఘన కార్యనిర్వహణమునందు నాకు సర్వవిధముల తోడ్పడెద రనియు నాలోపములను మన్నింతురనియు ధైర్యము కలుగుచున్నది.

౯ ఏండ్లక్రిందము జాతీయమహాసభకు నే నధ్యక్షత వహించుట తటస్థించినది. దారుణఫలితములతో కూడిన సైనికశాసనము స్వేచ్ఛావిహారము నొనరించి అపుడే విరమించినది. విదేశీయు లగు పాలకులతో గొప్ప సంఘర్షణమునకు మనము సన్నద్ధుల మగుచుంటిమి. ఆసంఘర్షణము అటుపిమ్మట నేను శీఘ్రముగనే తటస్థించినది. ఆసమరమునందు మనము విజయులము కాకపోయినను యుద్ధగౌరవములన్నియు మనకే లభించినవి. భావిసమరమున విజయమునుగూడ మనకు నిశ్చయముగ వాగ్దానము చేయబడినది. మహాకాళీ స్వరూపిణియగు భారతమాత క్షణకాలము జాగ్రదవస్థకు వచ్చినంతమాత్రముననే బ్రిటిషు పరిపాలనా మూలాధారములు కంపితములైనవి. మరల వెంటనే దేశమునందు నిరుత్సాహమును, అలసదనమును వ్యాపించినవి. కాని అంతకంటెను అధికమగు ఉద్బోధన మరల కలుగునట్లు సూచన లిపుడు స్పష్టముగ కన్పించుచున్నవి. భారతమాత సంపూర్ణముగ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి ముందంజవేయ నారంభించినచో ఎవరు నిరోధింపగలరు? డయరుఒడయర్ల కఠినకార్యములవలన అసహాయోద్యమము తలయెత్తినది. ఇపుడు మరల ఆ నిరంకుశుల పద్ధతివంటి పద్ధతియే గోచరించుచున్నది కావున మరియొక గొప్పస్వాతంత్ర్యసమరమునకు మనము రణముఖంబున నిలువనున్నాము.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు

వెనుకటి సమరమునందు మనలను నడిపించి హితకర మగు ఉపదేశముల నొసంగి సేనాముఖమున నిలువబడిన మన కత్యంత ప్రేమాస్పదులైన మహావీరులు పెక్కండ్రు మన దురదృష్టవశమున దివంగతులైరి. కనుక వారి సహాయము మన కిపుడు లభింపజాలదు. ఇట్టి విషమసమయమునందు ఒక్కవత్సరములోగా తనపుత్రులలో అత్యధికమగు మాతృభక్తిని, శత్రుభయంకరమగు శౌర్యమునుగల హకీం అజ్మలుఖాను, లాలా లజపతిరాయిగార్లను భారతమాత గోల్పోవుట తటస్థించినది. ఈ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన నాయకులలో లాలాజీ హకీంజీగార్లు మాత్రమే గాక సింహప్రభువుగారు కూడ పరమపదించిరి. జాతీయసమరమున విఖ్యాతముగా పోరుసల్పిన యోధులలో దివంగతులైనవారిలో ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, గోపబంధుదాసు, మగనలాలు గాంధిగార్లు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగియున్నారు. ఈ మహాసభవారి పక్షమున యీ దేశభక్తుల కుటుంబముల వారి కందరికిని నేను సగౌరవ మగు సానుభూతి నందజేయుచున్నాను.

ఇకను నేను మనము ప్రస్తుతము చేయదగిన పనులనుగూర్చి నా యభిప్రాయమును దెల్పెదను.

మీ కాశాభంగము కలుగకుండుటకై తొలుదొల్త నేను మీ కొక్క విషయము తెలుపగోరుచున్నాను. నే నొసంగనున్న యుపన్యాసమునందు ఆదర్శప్రాయమగు ప్రపంచమును గూర్చిగాక ప్రస్తుత ప్రపంచస్థితినిగూర్చిమాత్రమే నేను నుడువబోవుచున్నాను. నేను చెప్పదలచినదానిని దాపరికము లేకుండ చెప్పునట్టి స్వభావము కలవాడను. నాయుపన్యాసమునందు సామాన్యవిషయములే యుండునుగాని విశేషవిషయము లేమియు నుండవని మీరు గ్రహింపవలెను. మహోన్నతభావకల్పనలను ఆకర్షకములగు పదజాలముతో నేను నుడివెదనని మీరు ఆశించితిరేని మీకు తప్పక ఆశాభంగము కలుగును. విశాలార్థమునందు భావకల్పనను నేను నిరసించువాడను కాను. దేశీయులు మహోన్నతాశయముల ననుసరించి ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నింపగోరుదురేని మహోన్నతాశయములను దృక్పథమున నిడుకొనుట ముఖ్యతమమని నమ్ముటచే నేను మరెవ్వరికిని తీసిపోను. కాని, ప్రస్తుతనిజస్థితితో కొంచెమైన సంబంధము లేనట్టి కేవలమగు భావరచనకు రాజకీయములందు తావు లేదు. ఇపుడో మరియొకపుడో నిద్రాభంగము కల్గుటవలన అపారమగు ఆశాభంగము కలిగించునట్టి సుఖస్వప్నమునకును, కేవల భావరచనకును ఎట్టి భేదమును లేదు. ఆశయము ఎంత ఉన్నతముగానుండిన నంత మంచిది. ఎంతటి మహోన్నతాశయమును మన మేర్పరచుకొనినను, దానిని బడయుటకు మనముజేయు ప్రయత్నముమాత్రము ప్రస్తుతోపయోగమునకు అనుగుణముగానే యుండవలెను. ప్రస్తుతావసరములను బట్టియే మన కార్యవిధానమును మనము నిర్ణయించుకొనవలెను. మన యాశయమునకు మనలో కొందరు వేరువేరు పేర్లను పెట్టుచుండినను ఆశయమునుగూర్చి మాత్రము మనలో నెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములు లేవనియే మనము రూఢిగా చెప్పగలము. దానిని బడయుటకు మనకుగల మార్గమెక్కటియే అను విషయమునను, ఆ మార్గస్వరూప నిర్ణయవిషయముననుగూడ నెట్టి భిన్నాభిప్రాయములునుగూడ లేవు. కాని ఎట్టి ప్రాముఖ్యతలేనివని నేను భావించుచున్న కొన్ని అల్పవిషయములనుగూర్చి మనకు కలిగిన అభిప్రాయభేదమును కొండంతలు చేయుటవలననే యథార్థస్వరూపమును మనము చూడజాలకున్నామనియే నేను చాల చింతిల్లుచున్నాను. మన ప్రయత్నములు ఫలింపకుండుటకు ఈ అభిప్రాయభేదములే కారణములై యున్నవి. దేశీయులందరు ఏకీభవించి పనిచేయుట కభ్యంతరములుగనున్న మనదేశమునందలి భిన్నపక్షములకు గూడ ఈభిన్నాభిప్రాయములే ముఖ్యకారణములై యున్నవి. ప్రస్తుతరాజకీయస్థితియొక్క సమస్యలలో వేర్వేరుపక్షములవారు కొన్నిటికి అనవసరమగు ప్రాముఖ్యత నిచ్చుటవలనను, మరికొన్నిటికి సహజముగాగల ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటవలనను యీ వివాదము లన్నియు కల్గుచున్నవని నాబుద్ధికి తోచుచున్నది. ఒక పక్షమువారు మనకుగల లోపములను మిక్కిలి పెద్దగాజేసి, మనల నిపుడు పీడించుచు మనదేశమును కొల్లగొట్టుచున్న విదేశీయుల కటాక్షమును, అనుగ్రహమును లేకున్నచో మనమేకార్యమును నెరవేర్చజాలమని నిరుత్సాహపడుచున్నారు. మరియొకపక్షమువారు మనలోపములను, ప్రతిపక్షుల దార్ఢ్యములనుగూడ లెక్కసేయక దారితెన్నులు నిర్ణయింపబడిన మహాసముద్రమధ్యమున తెరచాపలను పూర్తిగా విప్పి నౌకను నడుపగోరుచున్నారు. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దాపరికము లేకుండ సరిగా మీకు విన్నవించి అందులకు చేయవలసిన కర్తవ్యమని నాకు తోచినదానిని మీ కెరిగించుటకు యథాశక్తిని నేను ప్రయత్నింపదలచియున్నాను. తనదేశము నివాసయోగ్యముగా నుండునట్లు చేయుటకు శక్తిసంపదలేక పనిచేయుటయును, పనిచేయువారికి తోడ్పడుటయును వివేకముగల మానవులందరికిని ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలంచెదను. దేశస్థితిలో ఇపుడు కనబడుచున్న అనర్థకములను తొలగించి లాభకరమగు స్థితిని కలిగించుటకు జరుగవలసిన పని స్థితిగతులను బట్టి యుండును. ఆ పరిస్థితులు అన్నిదేశములందును, అన్నికాలములందును ఒక్కరీతిగనే యుండవు. ఆదర్శప్రాయములగు ముఖ్యవిషయములలో భేద ముండదుగాని ఒక్కొకదేశములో ఒకవిధమగు ప్రత్యేకస్థితి ఏర్పడుచుండును. అట్టివానివిషయమున ఒక సమానసూత్రమునుగాని, ఇతరు లవలంబించిన పద్ధతులనుగాని ఆప్రత్యేకదేశీయు లనుసరించుటకు వీలుండదు. ప్రపంచమునందు ఒకేకేంద్రమునుండి ప్రారంభించి ఒక్కపద్ధతినే అనుసరించిన దేశములు ఒకటికంటె హెచ్చుగా ఎచ్చటను గనుపింపవు. ఒకదేశమువారే ఒకసారి అవలంబించిన పద్ధతిని మరియొకసారి మార్చుకొనవలసిన యవసరముగూడ గలుగుచుండును. ఏలననగా పరిస్థితు లెల్లపుడు మారుచునే యుండును. కావున పరిస్థితులనుబట్టి మనవిధానమునుగూడ మార్చుకొనవలసియే యుండును. ఇతరులు ఒకపద్ధతి ననుసరించి కార్యసాఫల్యమును బడయజాలకపోయినచో మనము దానిని గ్రహించి ఆపద్ధతిని అవలంబింపకుండుటకు మనకు వీలగునుగాని మరియొకదేశమువారు మరియొకపద్ధతి నవలంబించి కార్యసిద్ధిని బడసిరనుకారణమున ఆపద్ధతినే మనముకూడ అనుసరించినచో వారివలననే మనకుగూడ కార్యసిద్ధిగలుగుననుట కెట్టినమ్మకమును లేదు. దీనికి కారణము విదితమగుచునేయున్నది. మనదేశస్థితిలో సమానస్థితిగల ఇంకొక దేశమువారు చేసినతప్పులను మనము చేయకుండ జాగ్రతపడవచ్చునుగాని మరియొక దేశమున ఒకపద్ధతివలన కార్యసిద్ధి కలిగినపుడు అందులకు ముఖ్యాధారములగు విషయము లన్నియు మనదేశమున లేకున్నయెడల వాని నన్నిటిని మనము కల్గించుట అసంభవము. కావున కార్యసిద్ధికై వా రనుసరించిన పద్ధతులనే మనముకూడ బడయుటకు వీలులేదు. ప్రస్తుతము మనదేశమునందున్న పరిస్థితులలో మనకు లభించియున్న సామగ్రులతో సాధ్యమైనంత తక్కువయగు వ్యయప్రయాసలతో మనము ఫలసిద్ధిని బడయుటెట్లు? అనునదియే యథార్థమగు ప్రస్తుత సమస్యయై యున్నది. ఇతరదేశములనుండి కృత్రిమోపమానములను కొనితెచ్చినచో మన సమస్యను మరింత విషమమొనరించుటయే యగును. మనము చేయ

వలసిన పనియొక్క యథార్థస్వరూపమును నిర్ణయించుటకు మూడు ప్రశ్నలకు మన ముత్తర మొసంగవలసియున్నాము.

(1) మన మెచట నున్నాము?

(2) మన గమ్యస్థానము?

(3) దానిని మన మెట్లు చేరగల్గుదుము?

ఈ మూడు ప్రశ్నలకును పాండిత్య విశేషమునుబట్టి గాక స్వానుభవమునుబట్టియే సర్వశక్తులను వినియోగించియే నేను సమాధాన మొసంగుటకే ప్రయత్నించెదను.

మనము విజయయాత్రను ప్రారంభించిన పిమ్మట మనస్థానము యొక్క ఆనవాళ్లను గుర్తింపజాలక కలవరము జెందునట్టి దుస్థితి కలుగకుండుటకు తొలుదొల్త మన ప్రస్తుతస్థానమును గుర్తించుట కర్తవ్య మై యున్నది. ఈవిషయమునకు రెండు భాగములును గలవు. మొదటిది: ప్రభుత్వమునకు మనకు గలసంబంధము. రెండవది దేశీయులలో గల సంబంధము. ప్రభుత్వమునకును మనకును గల సంబంధమునుగూర్చి మన కిపుడు ఏదైన రాజకీయస్వాతంత్ర్యములుగాని, పౌరస్వాతంత్ర్య ములుగాని యుండినచో అవి మనకు తాత్కాలికముగ నొసంగబడి నవి మాత్రమేయనియు మనపై పాలకుల కనుగ్రహ మున్నంతకాలమే మన మవి యనుభవింపగలమనియు మన కందరకును బాగుగా తెలి సియే యున్నది. వానిని వారు చిత్తానుసారముగా రద్దుచేయవచ్చును. వారి చేతులలో నిరంకుశాధికారము అపారముగ నున్నది. వారికి బుద్ధిపుట్టినదే తడవుగా ఎట్టికారణమును చెప్పియు చెప్పకయే ఏనిము సమునందయినను వారు వానిని రద్దుచేయుట కెట్టి అభ్యంతరమైనను చేయగలరు. ఇదివరకు వారట్టుల పెక్కువేల జనుల స్వాతంత్ర్యము లను రద్దుచేసియే యున్నారు. అనవరతమును మీరు వినుచుండిన ఈ వృత్తాంతములను చర్విత చర్వణముగ మరల నుడువగోరను. చట్టముల యొక్కయు కార్యనిర్వాహక పరిపాలక వర్గముల ఉత్తరువులను బట్టియు రాజకీయ ఆర్థికరంగములయందు దొరతనమువా రెట్టుల తమ బలమును వృద్ధిచేసికొనినదియు మీకు తెలిసియేయున్నది. మన దేశమునందు బ్రిటిషు పరిపాలన ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివరకును వారు మనదేశమందు విధించిన అసంఖ్యాకములగు కఠినశాసనములను నేను మరల నిచట నేకరువు పెట్టుటవలనను మనలను పూర్తిగా వికలాంగులను గావించిన పిమ్మట మరల మనము అంగసౌష్ఠవమును బడయుటకు వీలులేకుండుటకు వారట్టుల ద్వారమును బంధించినది యును నే నిపుడు మీ కెరింగించుట వలనను ఎట్టి ప్రయోజనమును కలుగదు. ఆత్మస్వరూపమును గ్రహించుటకును, స్వీయ అభివృద్ధికిని, జీవితోద్దేశమును సార్థకము నొందించుటకును మన కెట్టి అవకాశమును కలుగకుండజేయుటకు వారు పట్టుదలను వహించియున్నారు. దేశ బంధు చిత్తరంజన దాసుగారు యీ మూడింటికొరకే తమ జీవిత చరమదశయందు అత్యధిక ధైర్యస్థైర్యములతో పోరాడియున్నారు. మన దేశముయొక్క అంతరంగ, బహిరంగ విషయములను ఈష న్మాత్రమైన మనము గ్రహించుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారు గట్టి నిరోధమును గల్గించియున్నారు.

సైమను సంఘము

మనకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నొసంగెదమని దైవ సాక్షిగా వాగ్దాన మొసంగినందులకు ఫలితముగా యిప్పు డేమి జరుగు చున్నది? అతి దారుణమగు మోసమే దాని ఫలితము. సైమను సం ఘము మన దేశమునకువచ్చి మన పట్టణములయందలి రాజమార్గము లలో రక్తసిక్తములగు తలలను శిథిలములగు శల్యములనువదలి మహా వేగముతో పరుగిడుచుండుటయే యీవాగ్దానముయొక్క ఫలితము. నిరంకుశులో ద్రోహుల నిర్దాక్షిణ్యమును, మన దేశీయుల కేవల అసహాయ తను బాగుగా వెల్లడించుటకు సైమను సంఘమువారి సంచారము తోడ్పడినట్లు మరేదియునుగూడ తోడ్పడియుండలేదు. ఇదివరకు మనము బాగుగా గ్రహించిన ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యరాహిత్యము మాత్రమేగాక, అతిదారుణమగు అంటువ్యాధి సర్వాంగములకును వ్యాపించిన లక్షణములుగూడ యీ పరిస్థితులవలన నాకు పొడకట్టుచున్నది. వారి అంతరంగిక ఆర్థిక సమస్యయందు డియర్కివము వ్యాపించినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆ వ్యాధి లోపల బాగుగా వేరూనియుండెననియు, లాహోరునందును, లక్నోయం దును గోచరించిన దౌర్జన్యములు ఆవ్యాధి స్వల్పముగా పైకుబుకుటకు మాత్రమే సూచనలనియు నాయభిప్రాయము. కలకత్తా నగరమున ఆంగ్లేయులచే ప్రకటింపబడుచున్న యొక వార్తాపత్రికయొక్క ప్రత్యేక వికేతురి బుద్ధిమాంద్యమువలన సైమనుసంఘమువారి నిజమగు చిత్తవృత్తిని యీషన్మాత్రముగా మనము గ్రహింపగల్గుట కవకాశ మేర్పడినది. దానిని బట్టి ప్రభుత్వమువారి చిత్తవృత్తిగూడ యిదియే యని నాయభిప్రాయము. ఢిల్లీ నగరమున జరిగిన దౌర్జన్యదృశ్యముల వలన మనోరంగమున ఏర్పడిన భావములకు కాన్పూరునందలి దృశ్య ములవలన సంపూర్ణ స్థిరత్వమేర్పడినది. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుట కవకాశములు కలిగించినందులకు సైమను సంఘమువారికి కలిగిన యాగ్రహమును సైమను సభ్యులలో కొందరు వెల్లడించుచునే యున్నారు. సైమను సంఘ సభ్యులలో కొంతమంది యీవారములో నిజమగు తమ యభిప్రాయమును వెల్లడించుచు నివేదికను వ్రాయుట కవకాశ మియ్యబడినచో, వెనుక ఒక సందర్భములో సాలిస్బరీ ప్రభువు విధించినట్లు

ఇరువ దేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలన జరుగుటయే మా యభిప్రాయము

గాని యొట్టిరాజకీయాభివృద్ధిని మే మాశింపజాలమనియే వీ రా నివేదికలో వ్రాసియుందురని నేను నమ్ముచున్నాను అని ఆ విలేఖరి వ్రాసెను. కావున, మనము మన దేశమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బడయగోరుదుమేని మన నిజాభిప్రాయమును మరుగుపరచుకొని పయినుసంఘమువారి పైన మనకెట్టి విశ్వాసమును లేకపోయినను వారియెడల సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు నటించుచు, వారి నాశ్రయించుచు ముఖస్తుతులను చేయుట యొక్కటియే సాధనమని తోచుచున్నది. అటులగాక, మనకు నిజముగా వారియందు కలిగిన అవిశ్వాసమునే మనము వెల్లడించుచుందు మెడల యా విలేఖరి వ్రాసినట్లు ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలనమే కర్తవ్యమని వారు తమ నివేదికలో తప్పక వ్రాయుట తటస్థించును. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బహుమానముగ వారివలన బడయుటకు వారి యడుగులకు మడుగులొత్తుటకు భారతదేశ మెన్నటికిని అంగీకరింపజాలదు. వారు కఠిన పరిపాలనమునే సూచించెయెడల దానికే సంసిద్ధమగునని మాత్రమే నేను చెప్పవలసియున్నది.

భావికాలమందు జరుగనున్న అతిదారుణములును బీభత్సములు నగు దృశ్యములు నా మనోనేత్రమున కిపుడు గోచరించుచున్నవి. అపుడు విడలిపోవుచున్న మనుష్యుల అడుగుల చప్పుడుగూడ నా మన శ్శ్రోత్రమునకు వినబడుచున్నది.

అని ప్రవచించుటగూడ శకునపక్షియగు యీ జ్యోతిష్కుడు సూచించెను.

సైమను సంఘమువారు కౌన్పూరు వచ్చినపుడు బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు, అత్యధికముగా జరుపబడిన కారణమున యితడిట్లు వ్రాయవలసిన యావశ్యకత కల్గినది. ఈ దుస్స్వప్నమును యీవిలేఖరి యొకవంక నిటుల పత్రికలకు వ్రాసియుండగా కౌన్పూరునాయకులు కావించిన ప్రయత్నములు చాల ప్రశంసనీయములనియు ఎట్టి అల్లరులను జరుగకుండ వారు బహిష్కరణమును సాగించినందులకు తానెంతయు కృతజ్ఞుడననియు కౌన్పూరు పోలీసు సూపరింటెండెంటు కౌన్పూరు నాయకులకు వ్రాసియుండెను. ఆలేఖ పత్రికలో ప్రకటింపబడెనని కూడ నే నమ్మెదను. ఈ విలేఖరి వ్రాసిన దుస్స్వప్న వార్తలు పత్రికలలో ప్రకటించుట విలేఖరి పదవికంటె తనపదవి యున్నతమని సూచించుటకు గాబోలు పత్రికాసంపాదకుడు అత్యధికమగు దురాగ్రహమును వెల్లడించుచు కౌన్పూరు నాయకులను నిరసించుచు సంపాదకీయవ్యాసమున తన విజ్ఞానాతిశయములను వెల్లడించెను. "బ్రిటిషు దొరతనమువారికి ఆయుధసంపద యెంతవరకు కొరతపడకయుండునో అంతవరకు భారతీయులకు స్వపరిపాలన మొసంగబడదని" గూడ సంపాదకుడు వ్రాసెను. ఈవిలేఖరికిగాని, యీసంపాదకునకుగాని లేశమైన ఉచితానుచితపరిజ్ఞానముండినచో ఉద్యోగములకు సంబంధించిన యీరహస్యమును వారు వెల్లడించియుండరనియే నాయభిప్రాయము. కాని సకాలమున వారు నిజస్థితి నిట్లు తెలియజేసినందులకు మనకృతజ్ఞతను మనము వారికి తెలియజేయుచు మనము సంసిద్ధులముగా నున్నామని తెలియ జేయుచున్నాను. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఫలితము శీఘ్రముగా తేలవలెననిన కఠిన పరిపాలనముకంటె యుత్తమసాధన మరేదియు నుండదు.

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

సైమను సంఘమును బహిష్కరించుటకు మన దేశీయు లిట్లు ప్రదర్శనము గావించుటవలన తమకు చాల అసహ్యము గలుగుచున్నట్లుగా మన ఆంగ్లేయ మిత్రులు నటించుచుందురు. వారు కావించుచున్న అవివేకపు సంభావణలను నేను లెక్కచేసియే యుండనుగాని యీ విషయమునుగూర్చి యీనగరమునందే యిటీవల రాజప్రతినిధియే బహిరంగముగా ముచ్చటించి యుండుటచే అవిమర్శకు నేను ప్రత్యుత్తర మొసంగుట ముఖ్యావసరమయినది.

బహిష్కరణ ప్రదర్శనముల సందర్భమున అల్లరులు జరుగుట సంతాపకరమే యైనను ప్రజలకు ప్రబలమైన ప్రాతికూల్యభావము జనించినపుడు శాంతియుతముగా నిట్టి ప్రదర్శనములను జరుపుటకు వారికి హక్కు కలదను విషయమును ఎవరును ఎన్నడును శంకించియుండలేదు. రెండవసారి సైమను సంఘము మనదేశమునకు వచ్చిన పిమ్మట జరిగిన ప్రదర్శనములు అమర్యాదకరములు ఆగ్రహాకరములు నని వారనిరి. ఎవరినిగూర్చి ఇట్టి ప్రదర్శనములు ప్రజలు చేయుదురో వారి కిది ఆగ్రహాకరములుగా నుండుట సహజమే. ప్రతికూలభావముగల ప్రజాసమూహము వినమ్రతతో ప్రవర్తించుట ఎన్నటికిని సంభవింపదు. ఇట్టి ప్రదర్శనములను జరుపు నాయకులు యెంతగా నిరసించుచుండినను క్రియవచ్చినప్పుడు తమ యుపదేశముల వలన ఉద్రేకమును జెందియున్న ప్రజలను అదుపులోనుంచుటకు తరచుగా అశక్తులే యగుచుందురు. అదియును "ఇంత అపాయకరమును, యింత వివేక రహితమును, యింత మొరటుతనమును గల పద్ధతిని బుద్ధిపూర్వకముగా అవలంబించువారు వీనివలన ఎట్టి లాభములును కలుగునని పొరబాటుగా భావించుచుండినను అత్యధికమగు బాధ్యతలకు వీరు గురిగాక తప్పదు" అని రెండు ధర్మపన్నములను రాజప్రతినిధి వీకరువు పెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక "అపఖ్యాతికరములగు నిట్టి చర్యలు మరల జరుగకుండ అవసరమని తోచిన పద్ధతులను అవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది" అని యొక బెదరింపుమాటను గూడ రాజప్రతినిధి నుడివెను.

మొదటివాక్యమును గూర్చి నేను రాజప్రతినిధితో ఏకీభవించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. రెండవ వాక్యమునందు, "ఇంత వివేక రహితమును, ఇంత మొరటుతనముగల" అను మాటలకు బదులుగా "ఇంత సహజముగ" అనుమాటలను రాజప్రతినిధి వాడునెడల రెండవ వాక్యమునుగూడ నేను ఆమోదించెదను. రాజప్రతినిధి చేసిన బెదరింపును గూర్చి అత డిట్లు చెప్పగలడని వాగము రోజులకు పూర్వమే ఆంగ్లేయ వార్తాపత్రిక సూచించియుండెను. కఠిన పరిపాలనము త్వరలోనే ఏర్పడగల దనుటకు ఈ బెదరింపు సూచకమయి యున్నది. దీనినిగూర్చి నాయభిప్రాయ మిదివరకే తెలియజేసియున్నాను గాన ఇపుడు క్రొత్తగా తెలుపవలసిన దేమియు లేదు. మొదటి రెండువాక్యములగూర్చి యీప్రదర్శనములలో జరిగిన దౌర్జన్యము లన్నియును పోలీసువారి వలననే ప్రారంభింపబడినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల పోలీసువా రొనర్చిన దౌర్జన్యమునకు ప్రజలు ప్రతీకారము చేయబోగా నాయకులు వెంటనే వారించిరి. అను విషయము యథార్థమని బాధ్యతగల నాయకులు చేసిన ప్రకటనలవలన నాకు గట్టి నమ్మకము గల్గినది. ఎట్టి శాఖాసంబంధమగు విచారణయైననుగూడ నానమ్మకమును తొలగింపజాలదు అనియే నేను చెప్పవలసియున్నది. ఎచటనో యొకచోట యొక మోటారుకారులో యొక స్త్రీకూడ నుండగా యొకరాయి ఆబండిపై బడిన దనుకొనినను, వేలకొలది ప్రజలు గల జనసమూహములో ఎచటనో ఎవరో కొందరు సయిమను సంఘసభ్యుల మోటారుకారులకు మిక్కిలి దగ్గరగా నిలువబడి వారి మొగములపై బడునట్లు నల్ల జెండాలను ఊగులాడించి రనుకొనినను, వీనిని గూర్చి పెద్ద రాద్ధాంతము చేయుట కివి తగిన విషయములగునా? ఆంగ్ల దేశమునందే ప్రజలు తమ యసమ్మతిని వెల్లడించుట తటస్థించినచో ఇంతకంటె చాల దారుణములగు పనులే జరిగియుండెడివని నేను చెప్పగలను. లాహోరు, లక్నో, కాన్పూరు, పట్టణములలో జరిగిన చర్యలనుగూర్చి సత్యాగ్రహము చెందినట్లు నటించుచున్న వారిని నే నైదుప్రశ్న లడుగగోరుచున్నాను.

1. ఐరోపాఖండమునం దేదేశమునం దైనను - ముఖ్యముగా ఆంగ్ల దేశమునందు-ప్రజలు తమ కవమానకరమని తలచి నిరసించుచున్న యొకవిచారణసంఘమువారు ఇపుడు భారత దేశమున సర్ జాను సయిమనుగారును, వారి తోడిసభ్యులును సంచారము చేయగల్గుచున్నట్లు ఇంత నిరుపద్రవముగను ఇంత హాయిగను సంచారము చేయగల్గుదురా?

2. భారతీయులకు సయిమను సంఘమువారియందు కలిగినంతటి అసమ్మతి ఆంగ్లదేశమునందలి ప్రజలకు ఏసంఘము యెడలనైన కలిగినచో అట్టి సంఘసభ్యులను బహిరంగముగా బహిష్కరించుటకు ఆదేశమునం దెవరైన ప్రయత్నించియున్నయెడల అట్లు గౌరవింపగోరువారు, ఖల్లరు పార్కులో పట్టుజెండాలకు బంగారు బుటేదారి పనిగల తోరణములను అమర్చి వివిధ విచిత్రవర్ణములుగల విద్యుద్దీపములను వేలకొలది వెలిగించియున్నచో ప్రజలు ఆ దీపకళికల నన్నిటిని పగులగొట్టి ఆ పట్టుజెండాల నన్నింటిని చించివేసి, ఆ తోరణముల నన్నిటిని త్రెంపివేయకుండ యుందురా?

3. ఆంగ్ల దేశమున ఒక కుటుంబమువారు తమ యింటికప్పుపై నిలువబడి శాంతముగా అయిష్టతను వెల్లడించినందులకు పోలీసువారు ఆ యింటితలుపులను పగులగొట్టి లోనకు దూరబడి ఆ యింటికివచ్చిన మిత్రులనుగూడ చావగొట్టి వారి నందరిని ఆ రాత్రియంతయును కారాగృహమున బంధించియున్నచో ఏ ఆంగ్లేయుడైన సహించునా?

4. ప్రభుత్వమునకు ప్రతికూలమగు అభిప్రాయములను కలిగియున్నందులకు ఒక ఆంగ్లేయుని అతని యింటియందే అత్యల్పకాలమే బంధించియుండినచో అతడు మిన్నకుండునా?

5. మూడు నాలుగు ప్రశ్నలలో తెలుపబడిన దౌర్జన్యములు జరుగుటకు ఆంగ్ల దేశమునందు ప్రభుత్వమువా రంగీకరించినచో ఆప్రభుత్వ మెంతకాలము నిలువగలదు?

అయోధ్యాపట్టణమునందు గొప్పజమీందారుడును జాతీయవాదియునగు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారి తోటలో దాస్యప్రవృత్తిగల మహమ్మదీయులు కొందరు, సయిమను సంఘమువారికి విందు చేయుచుండగా మహారాజావారి యింటిచుట్టును పోలీసువారిని కావలియుంచిన సంగతి మాకు తెలియక పోలేదు. సయిమను సంఘమును బహిష్కరింపవలెనని మహారాజాగారు నిర్భయముగా ప్రకటించియున్నారనియు ఆ సంఘమువారిని గౌరవించుటకు చేయబడిన ఏకార్యమునందును పాల్గొనుటకు ఆయన అంగీకరింపలేదనియు అందరకును తెలిసియేయున్నది. సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు వెనుక హోంమెంబరుగా నుండినట్టియు, దొరతనమువారిచే ఎక్కువ బిరుదములను, గౌరవములను పొందినట్టియు, అయోధ్యజమీందారులలో అగ్రగణ్యుడైనట్టియు మహారాజుగారు సయిమను సంఘముపట్ల చూపిన ప్రతికూలభావము ప్రభుత్వమువారికి రుచించనంతమాత్రమున ఆయన స్వగృహమునందే ఆయనను బందీకృతుని గావించినపుడు ఇక సామాన్య పౌరుల స్వాతంత్ర్యము మాట చెప్పవలసిన దేమున్నది? ముందెన్నడో ఏర్పడగలదని రాజప్రతినిధియును ఆంగ్లేయవార్తాపత్రికయును సూచించిన కఠినపరిపాలనమునకును దీనికిని భేద మేమైన నున్నదా? ఆకఠిన పరిపాలనము ఇపుడేఏర్పడినది.

జాతీయశక్తులను నిర్మూలించుటకు అదివరకే కృతనిశ్చయులైన ప్రభుత్వ సంబంధులు నూతనములగు ఆయుధమును నిర్మించుటకు ఇటీవల లాహోరులో నెవరో యొక పోలీసు ఉద్యోగిని హత్యచేయుట వలన తగిన యవకాశ మిపుడే కలిగినది. ఈయుద్యోగిని హత్యచేసినందులకు మేము మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నామని వేరుగా చెప్పనక్కర

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువా రందరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యపద్ధతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథార్థమనుటకు వారు పెక్కుసార్లు పెక్కునిదర్శనములను చూపించియే యున్నారు. మరల నిటీవల లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందుగూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల నిరసనము వీరు బాగుగా వెల్లడించియే యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమయినదో కాదో చెప్పుట కిపు డెట్టి అవకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత దొరతనమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతలు కట్టుకొనజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినశాసనములను ప్రయోగించుటవలన లాభముండదు. అట్టి కఠినచర్యలను ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని చరిత్రవలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తలకెక్కవు. కఠినశాసనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితరరాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

సైమను సంఘమునుగురించి యింతసేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను క్షమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ ముండుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు ముచ్చటింపవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను ముచ్చటించియే యుండను. ఈ సంఘము మహానర్థకరమనుట నిశ్చయమే గాని యెట్టి అనర్థకమునం దైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికమగు సాగ్రహకారణము కలిగినపుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని ప్రహారముగ బడితలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్ముల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తమకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తనతోడిదేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమగు స్వార్థము మున్నగునవి యీ సైమను సంఘసంచారమువలన బాగుగా విదితమైనవి. ఈరీతిగా మన దేశీయులు నిరుపమానమగు దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమువల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెద రని వా రుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిండు. అపుడు త్వరలోనే వారు నిజస్థితి గ్రహింపగలవా రగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్ములపై బట్టలను తొలగించి తుపాకిగుండ్లను వదలి కాల్చివేయగల సంతృప్తి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహారణమును సరిగా గుర్తించుటకును నష్టములవల్లను ఇతరవిధములను ఆంగ్లదేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన అత్యధికమగు జనవశీకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెనని బ్రిటిష్‌వారు మనదేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజముగునా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు వీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నేనిపుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలును గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్‌వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన జయమునకు కారణముగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగి బృందమును ఏర్పరచుటయే గాక ఆంగ్లదేశమునందు తయారు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మనదేశమున అవకాశమును కలిగించుట యందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమాదర్శము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యము గాదు. ఢక్కా కళాకుశలులపై సలిపిన ప్రసిద్ధములగు ప్రహారచ్ఛేదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్లగొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి తుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతమొందించి కుక్షినింపుకొనుచున్న శక్తివంతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేర్పడిన నేటివరకును నిది యంతయు నొక దీర్ఘమగు కథగా యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరముగను నీదేశముపై ప్రభుత్వార్థికస్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతిద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికమగు నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిడుద వివరింపబూనుట చాలా విసుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయం దున్న క్షీణదశయున్ను, వ్యవసాయదారుని అల్పమగు కొనుగోలు శక్తియున్ను; రూప్యమునకు ఒకషిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే ఏర్పడినవి. ఇందువలన ఈ వరకే అధికమగు పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తయారు జేయబడు ముడిపదార్థముల నుండి నూటికి 12½వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయవర్తకులకు నూటికి 12½ వంతున

కాసను నొసగుటయు ఏర్పడినది. ప్రభుత్వమువారికి భారత ప్రజాక్షేమ మేమాత్రమైనను దృష్టిసమయం దుండినచో భూమిసిస్తును నూటికి 12½ వంతులు తగ్గించి దిగుమతియగు సరకులపై 12½ వంతు సుంకమును విధించియుండెడివారే.

సర్ గాడ్ ఫ్రేగారి అభూతకల్పనలు

బ్రిటిషువారీదేశమున కడుగిడుటకు పూర్వము భారతదేశ వస్త్రకవ్యాపారాభివృద్ధినిగూర్చిన సప్రమాణము లగు వ్రాతలన్నియును కేవలము పుక్కిటిపురాణము లని నేటికిగాను కనుగొనిన ప్రప్రథములు. బెంగాలు వాణిజ్యసంఘమునకు చెందిన సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారు సంయుక్త వాణిజ్యసంఘ యాజమాన్యమున జరిగిన కడపటి సమావేశమందు వారు గావించిన ప్రసంగములో భారతీయులకు చెందిన ప్రతివిషయమును ఆక్షేపించుచు కల్పిత విషయమును సత్యముగ నుపయోగించుచు బ్రిటిషువారు భారతదేశమును కొల్లగొట్టు విధానమును వారు సమర్థించిరి. "లాంకషైరు భారతదేశమును క్షీణదశకు గొనివచ్చెనని నిందింపబడునో, ఇంగ్లీషుదేశమందలి గ్రామప్రదేశములనుగూడ లాంకషైరు క్షీణదశకు దెచ్చెను" అని వారు వ్రాక్రుచ్చిరి. ఆహా! ఎట్టి యుపమానము? పాశ్చాత్యుల సాక్ష్యములవలననే రుజువుచేయబడినట్లు గట్టు యిండియా కంపెనీవారిచే భారతీయ నేతపనివారలపై విధింపబడిన శిక్షలు అపరాధములకు ఇంగ్లీషు గ్రామప్రదేశములవారు లోనై యుండిరనియు స్వయముగ నింట నేసుకొనిన వస్త్రములకు బదులు లాంకషైరు గుడ్డలను కొనుటకు ఇంగ్లీషు గ్రామవాసులు నిర్బంధింపబడిరనియు విదేశీయ సరకు లన్నియు సుంకము లేకుండగనే దిగుమతి చేయబడుచుండ లాంకషైరు నేతపరిశ్రమవారిచే ప్రతి ఎక్సయిజుపన్ను విధింపబడెనని నూతన విషయములను స్థాపించు చరిత్ర గాడ్ ఫ్రేగారికి తప్ప మిగత ప్రపంచమున కెంతమాత్రమును తెలియనట్టి ఇంగ్లండుదేశచరిత్రయొకటి సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారి చేజిక్కి యుండవచ్చును.

నావిక వ్యాపారములను గూర్చి వారు గావించిన సూచనలు నేతపరిశ్రమను గూర్చి నుడివినట్టులే కల్పిత విషయాసక్తిని తెల్లము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమయి యథార్థము తెలిసికొన గోరిన నిరపాయమును, సముయానుకూలమునగు బిల్లునుగూర్చి హాజీగారు ప్రచురించియున్న ఉత్తమ విషయమును మీరందరును గాడ్ ఫ్రేగారును గ్రహింపవలెను. హిందూదేశపు మహత్తర గృహపరిశ్రమ ఎట్టులో అట్టులే భారతదేశ నావిక పరిశ్రమయున్ను ఆంగ్లేయుల లాభమునకై బహిరంగముగ అంత మొందింపబడెను. భారతీయ నావిక పరిశ్రమకు ఆంగ్లేయ సర్వభక్షకులచే గావింపబడిన అకృత్యమును, తీవ్రాపకారమును ఇప్పటికే ఆలస్యమయిపోయినను, కొంతవరకయినను ఆపుటకుగాను శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లునుగాంచి, జాతి వివక్షత గావించుచున్నామని మనల నిందించుచు, ఆ బిల్లును తీర్మానించుటకు శాసనసభకు అధికారము లేదని సర్వభక్షకబృందము పెనగులాడుచున్నది.

చరిత్రను తలక్రిందులు చేయుటతో తృప్తిచెందక, నీ యాంగ్ల పత్రిక సార్వభౌముడు ప్రస్తుతము దేశమందున్న స్వపరిపాలనా రాజ్యాంగ విధానమును తయారు చేసినవారలు బ్రిటిషువారికి ఓటు హక్కులు లేకుండ చేయ ప్రయత్నించిరను అపవాదును మోపిరి. సందేహించుటకేమియు గందని కమిటీవారు తెలిసికొనిన వెనువెంటనే సర్ గాడ్ ఫ్రేగారు తమ యపూర్వగంభీరోపన్యాస ప్రదర్శనమును గావింపక పూర్వమే కమిటీవారు తమ యనుబంధనివేదికయందా సంశయమును తొలగించి యుండిరని గాడ్ ఫ్రేగారు తెలిసికొని యుండవలసినది.

నేను పైన తెలిపిన విషయములనుబట్టి మనలను శాశ్వత బానిసత్వమందు మునుంగజేయుటకై నూతన శృంఖలముల నిర్మించు నీవిధానము మన భౌతిక సంపదల కొల్లగొట్టు సంకుచితమును దీర్ఘమునగు పద్ధతులతోపాటు పూర్వమునుండియు వచ్చుచునే యున్నది. మనము ప్రస్తుతస్థితి కరుదెంచుటకు ప్రభుత్వమువారు చాలభాగము బాధ్యులైయున్నను మనమును ఇందులకు బాధ్యులము గామని మనః పూర్వకముగ చెప్పజాలము. ఏజాతియొక్క శక్తిగాని, బలహీనతగాని ఆజాతియందలి అంతర్భాగములలో గల ఆనుకూల్యతపైనను సన్నిహిత సంబంధముపైనను ఆధారపడి యుండును.

మన విషయములో కొన్ని శతాబ్దములుగ నీయానుకూల్యము సుస్థిరమై యుండలేదు. నవీనపరిస్థితులక్రింద అదివర కేమైన నున్నచో అట్టి స్థిరశక్తి యావంతయుగూడ సడలిపోయినది. మన మందరము పెద్దవియు, చిన్నవియునగు దాదాపు కట్టుబాటు లేని, నానాసంఘములుగ విభజింపబడినారము. జనసామాన్యమునందు వ్యాపించియున్న అజ్ఞాన, దారిద్ర్యములకు నిస్సంశయముగ ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులైయున్నారు. ఉన్నత తరగతులందు నానాటికి పెరిగిపోవుచున్న అసూయకును చాలావరకు వారే బాధ్యులుకాని, మనతో నన్నివిధముల సమానులగు లక్షలకొలది కొందరు ప్రజలను అస్పృశ్యులుగను, అంత్యజాతిజులుగను వెనుకకు నెట్టినట్టియు, అనేకములగు సహజహక్కులను గోల్పోవజేయుటయే గాక, జాతీయసేవ యొనరించుటకును గూడ మన స్త్రీలను అనర్హులనుగ గావించిన మనసాంఘిక విధానదౌష్ట్యమునకు మాత్రము ప్రభుత్వమువారిని నిందింపజాలము. మనజీవితకాలమునందే ఇటీవల జరిగిన చరిత్రకు కళంకయుత మగు అన్యాయమును సమకూర్చిన సాంఘికవిభేదములకు గూడ ప్రభుత్వమువారే సంపూర్ణముగ బాధ్యులు గారు.

"ప్రజాజీవితము - మతము"

అఖిలపక్ష సమావేశపు సంఘమువారు తమ నివేదికయందు భారతదేశములోని సాంఘిక సమస్యను గూర్చి సమగ్రముగ విమర్శించి

యుండిరి. వారు సూచించిన పరిష్కారవిధానము నీ కాంగ్రెసువారు ఆమోదింతు రని నమ్ముచున్నాను. సాంఘికవిభేదములను సమయజేసి కొనుటకంటెను మనయెదుట నుండు సమస్య మిగుల ప్రధానమును, విశాలమునైనది. అ దేదన? ప్రస్తుతము అనుసరింపబడుచు, మత మను పేర వ్యవహరింపబడుచున్నట్టిది. మన ప్రజాహితజీవితమం దుండవల సినచో నేస్థానము నాక్రమింపవలెను?

మతముయొక్క ఉత్కృష్టోన్నతాదర్శ మెట్టిదైయైనను, నేటి మన నిత్యజీవితమందు మాత్ర మయ్యది మూఢవిశ్వాసము, ఉన్మాదము, అసహనము, హ్రస్వదృష్టి, కుటిలవర్తనము, స్వార్థపరత్వము, వేయేల? సుసంఘనిర్మాణమున కావశ్యకము లగు సుగుణములకు విరుద్ధము లగు గుణముల ప్రోవుగ పరిగణింపబడుచున్న దనుట సత్యదూరము గాదు. మతముయొక్క ముఖ్యతాత్పర్యము ఆ మతమునకు చెందనివారిని ద్వేషించుటగ మారినది. పవిత్రమగు మతముపేరిట తదితర సామాన్య కారణముల కంటెను అధిక మగు అకార్యములు గావింపబడుచున్నవి. హిందూమహమ్మదీయులమధ్యను, లేక ఒకసంఘము వేరొకసంఘము మధ్యను జనించు అల్పములును, హాస్యాస్పదములు నగు విభేదకారణ ముల నాలోచించి, ఏ మాత్రము జ్ఞానముగలవాడైనను వానికి లోబడె ననిన, ఆశ్చర్యము జెందని అజ్ఞు డుండునా?

సర్వవిద్యలయొక్కయు, అభివృద్ధియొక్కయు ఉద్దేశమును మానవునియం దుండు నైజగుణసముదాయమును పెంపొందించుటయు, తన పొరుగింటివానితో పొత్తుగలిసి యుండుమని బోధించుటయు, సంఘ మంతటియొక్క క్షేమముపైననే స్వాభివృద్ధికూడ నాధారపడి యుండు నని గ్రహింపజేయుటయునై యున్నది. ఆ విధముగనే మానవుని స్వార్థ, వ్యక్తిగత నైజగుణములు నిరోధింపబడి, మానవశక్తి పరస్పరసంఘర్షణము నుండి అశేషజన సౌభాగ్యమునకై సహకారము నకు మరల్పబడును. ఒకప్పు డెట్లున్నను ప్రస్తుతమనుసరింపబడు మతము మాత్రము స్వలాభపరాయణత్వమునకు ప్రధాన సాధన మై యున్నది. మనుజునకు, మనుజునకు మధ్య కృత్రిమకుడ్యముల నిర్మించి, నిర్మలమును అన్యోన్యానుకూలము నగు జాతీయజీవితాభి వృద్ధికి భంగమును కలుగజేయుటకు మతము హేతువగుచున్నది. సాంఘికవిషయములపై ప్రతికూలశక్తుల నిట్లు విజృంభింప జేయు టతో తనివిజెందక, మతము రాజకీయార్థికములపై దండయాత్ర సలిపి మన జీవితమందలి వివిధదశలకును వర్తించి యున్నది. మతమును రాజకీయములతో జోడించుటవలన రెంటికిని చేటు చేకూరినది. మతము క్షీణదశకు గొనిరాబడినది. రాజకీయములు మాలిన్యపంకమున ముంచబడినవి. మతమును రాజకీయములనుండి సంపూర్ణముగ విడదీయు టయే ఏకైకతరణోపాయము.

అంతమాత్రముతో ముగియదు. అతిశైశవస్థితినుండియు, మన రాజకీయ ప్రయత్నముల నొక యాశ్చర్యకరమగు సంహారక విధానము వెంటాడుచున్నది. హృదయపూర్వకముగ మనదేశమును పారతంత్ర్య స్థితినుండి తప్పించుటకై దేశభక్త్యుత్సాహములతో కార్యమునకు గడం గినవారలయందు తీవ్రములగు విభేదము లుండక తప్పుటలేదు. ఈ విభే దములే అభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టి, అనర్థదాయకములగు శక్తుల నాహ్వా నించుచున్నవి. దాదాపు అభివృద్ధికరమగు ప్రయత్నము గావించినప్పు డెల్లను నాయకులందు జనించిన తీవ్రభేదములు అత్యద్భుత, విద్యు ల్లతాగమనముతో అనుయాయులకెల్ల వ్యాపించినవి. అందుచే మన పూర్వానుభవము వలన నీతిని నేర్చుకొని బాగుపడుట యుక్తము. లేనిచో గత 20 సంవత్సరములనుండియు మనలను వెంటాడుచున్న దుర్విధియే మరల మనల ననుసరింపగలదు. సాంఘిక సమత్వ మను ఉద్యమరూపమున (సోషలిజము) అపుడే యీదుర్విధి మనయడుగుల నంటివచ్చుచున్నది; ఇంకను దానిని దరిజేరనిచ్చినచో సంపూర్ణస్వాతం త్ర్యమును, అధినివేశప్రతిపత్తిని రెంటిని కబళింపగలదు.

“ రెండువిధము లగు ననర్థహేతువులు ”

నేను పైన సంగ్రహముగ వివరించిన విషయమువలన ప్రస్తుతము మనము దట్టమగు అరణ్యమధ్యమున నిలిచియున్న టుల తెలియగలదు. విదేశీయ పరిపాలనవలన మనపై విధింపబడినట్టియు, మనమే చేజేత కల్పించుకొనినట్టియు రెండువిధము లగు ననర్థములక్రింద క్రుంగిపోవు చున్నారము. విదేశీయుల నెదుర్కొనుటకు ఐకమత్యము లేకుండిన కార్యమును సాధింపజాలము. విదేశీయులు మన సమక్షమందె యుండి, మనపై నెక్కి స్వారిజేయుచున్నంతదనుక ఐకమత్యముతో వారిని నిరోధించుటయు సులభసాధ్యము గాదు.

ఈ యుభయానర్థక హేతువులు జతజేరి మనచు ట్టును వలయముగ నేర్పడియున్నవి. మనము వలయము మధ్యనున్నారము. ఒకదానినుండి విముక్తిబడయగోరి మ రొకదానిచే తగుల్కొనుచున్నారము. ఈ దుర్గమారణ్య మును దాటి బయటపడుటకు ముందుగ నీవలయమును భేదించుకొని పోవలసియున్నది.

మన మేస్థితి యందున్నామను ప్రశ్నకు నా సమా ధాన మిదియే.

మన గమ్యస్థాన మేమి?

నా రెండవప్రశ్న ఏమనగా మన గమ్యస్థాన మెయ్యది? అందు లకు సులభమును, నిర్వక్రమునగు నాసమాధాన మేమనగా మీరద్దా నికి ఏమి పేరిడినను స్వరూపమందేకాక, స్వభావమందును (నిజమైన) స్వాతంత్ర్యమే. మదరాసు కాంగ్రెసు ఆదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య ముగ ప్రకటించి యుండెను.

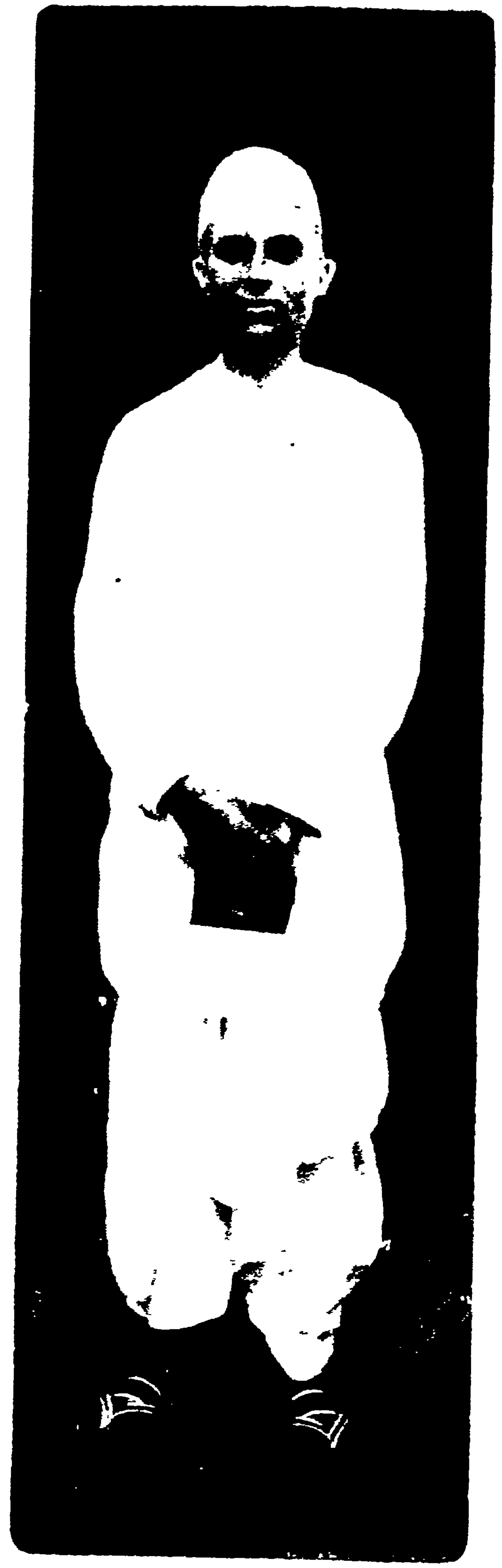

శ్రీ పండిత మోతిలాలు నెహ్రూ

అధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయ మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ మహాత్మా గాంధీగారు
అధ్యక్షుడు, రాష్ట్రభాషా సమ్మేళనము–కలకత్తా

శ్రీ పండిత
జవాహరలాల్ నెహ్రూగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సోషలిస్టు యువజన
మహాసభ–కలకత్తా

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
అధ్యక్షుడు, భారత స్వాతంత్ర్యసమితి–కలకత్తా

బలహీనులకును పాలిపోయినవారికిని ప్రొఫెసర్ జేమ్సుగారి

తప్పక గుణమిచ్చును !

ఎలక్ట్రో టానిక్ ముత్యములు

తప్పక గుణమిచ్చును!!

అధిక శ్రమవల్లను, క్షుద్ర నడతలవలనను గలిగిన నరముల బలహీనత, నిద్రలేమి, వీర్య స్ఖలనము, మెదడు బలహీనత, మెదడు చికాకు, చదువునందు గాని, వ్యాపారమునందు గాని, యిష్టత లేకుండుట, నిస్సత్తువ, దేహపటుత్వము తగ్గుచుండుట, నష్టమైపోయిన వీర్యమును వృద్ధిపరచుట మున్నగు వాటికి తప్పక గుణమిచ్చును.

ఉద్యోగీయులకు, నిరుద్యోగియయ్యు అధికశ్రమ నొందువారికి, ఫాదరీలకు, ఉపాధ్యాయులకు, విద్యార్థులకు, న్యాయవాదులకు, గుమాస్తాలకు, జెట్టీలకు, వ్యవహారులకు, మనశ్శక్తి నుపయోగించు ప్రతి యొక్కరికి అవసరమైన దార్ఢ్యమును జేకూర్చు యెల్లపదార్థము లిం దిమిడియున్నవి.

వార్ధక్యముచే సంభవించిన దౌర్బల్యమును పోగొట్టుటయు, నరములకు బలహీనతను తగ్గించి దార్ఢ్యమును గూర్చుటయు, ఈముత్యములయొక్క అమోఘమైన గుణమై వెలయుచున్నవి.

విపరీత వీర్యనష్టము నాపుటయందును, సున్నితమైన రక్తనాళములకు పుష్టిని కూర్చుటయందును, అన్నివిధముల డీలా అయిపోయిన మానవునకు నూతనముగ దార్ఢ్యమును ప్రసాదించుటయందును వీటి నుపయోగింపదగును.

ఈ మందును సేవించుటకు ప్రారంభించు మొదటిదినమునందే నరములకు పుష్టి, మానసికవికాసము, మనోధైర్యము, దార్ఢ్యము, సౌఖ్యము ప్రసాదింపబడుచున్నటు లెరింగి యీ మహత్తరౌషధముయొక్క అద్భుతగుణములే యని ప్రశంసింపగలవు. జఠరాగ్ని దీపించును. వీర్యస్ఖలనముకట్టుట ఒక్క సమ్మోహనమే అనిపించును. అద్భుతమైన ఆకలి జనించును. పేగులు సరియైనస్థితిలో నుండగలవు. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చి, కుందనపుఛాయ వచ్చును. నేత్రములయందు జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. దృష్టిలోపముల నణచును. నీరసక, తీరునం దౌకపాంకము బయలుదేరును. స్త్రీప్రకృతికి వన్నెగలుగును. మెదడు వికసించును. మంచి జ్ఞాపకశక్తి నొసగును. కండలుపెంచి బలమును ప్రసాదించును.

ఉపయోగించు విధానము:— ఉదయమున నొకమాత్రయు, సాయంకాల మొకమాత్రయు స్వల్పముగ నీటిలో భోజనానంతరము సేవించవలెను.

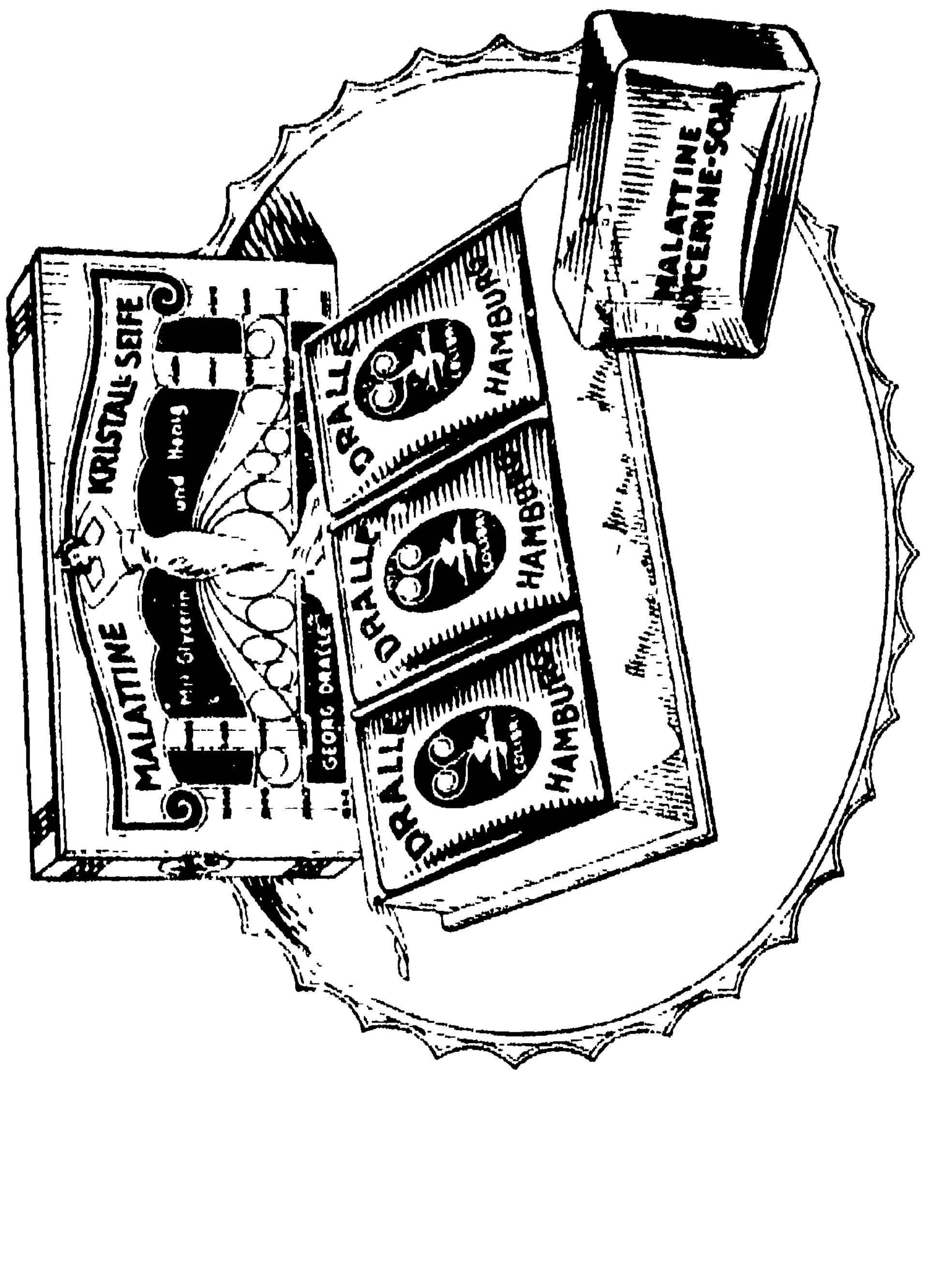
పోస్టుఖర్చు ప్రత్యేకము.

ధర 25 మాత్రలుగల	బుడ్డి 1కి	రు 1-4-0	0-6-0
	బుడ్డి 3కి	,, 3-8-0	0-6-0
40 మాత్రలుగల	బుడ్డి 1కి	రు 2-0-0	0-6-0
,,	బుడ్లు 3కి	,, 5-8-0	0-[illegible]-0

సోల్ ఏజంట్లు:— **ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ & కెమికల్ కంపెనీ, డ్రగ్గిస్టులు, కెమిస్టులు**

285, జమ్మామసీదు, బొంబాయి, 2

అన్ని సబ్బులు సంతృప్తి గలిగించవు

మీ సబ్బును మేలిమినందు, నాణ్యమునందు, విలువయందు శ్రేష్ఠమైనదియో లేదో పరీక్షింపుడు.

డ్రేల్సు మాలటైన్ గ్లిసరిన్ సబ్బును పరీక్షింపుడు

అన్ని విషయములందు సర్వోత్కృష్టమైనది.

సంతృప్తిని కలిగించుటకే ఏర్పడినవి. మీరు తప్పక సంతృప్తి నొందెదరు.

నేడే ఒకసబ్బును కొనుడు.

సోల్ ఏజంటు:—అన్ని షాపులందును దొరకును.

ఏ. వి. ఆర్. ఏ. అడికప్ప చెట్టి

52, బందరువీధి, **మద్రాసు.**

కార్నిక్స్ ఏగ్ మిక్శ్చర్

మలేరియా ఇన్ఫ్లూయంజా, నడుమ నడుమ తగ్గుచు హెచ్చుచుండు మన్యజ్వరములకు 30 వత్సరములనుండి పేర్వడసినది. ఇతర మందు లేవియు పనిచేయలేని చోట్ల యిది గుణ మివ్వగలిగెను.

కార్నిక్ మిక్శ్చర్ శరీరమునందుండు జ్వర దుడుకుతనమును తగ్గించి త్వరలో ఆరోగ్యమును చేకూర్చును.

ఎల్లచోట్లను దొరకును.

KARNIK BROS., No. 4 Bombay.

నాణ్యము రు 1350 బహుమతి

ఈ రెండును లభించుటకే మి మార్గము? పై ట్రేడుమార్కుగల మా శకుంతలా పట్టుచీరలను గొనుటయే. ఏలన పైవాటిని గొనినన విచాల నేర్పుతో పురిపెట్టబడిన పట్టుతో నేయబడి నాణెముగా నుండును.

శాశ్వతముగా మా శకుంతల పట్టువస్త్రములను గొనుచున్నచో పైబహుమతి గూడ మీరు పొందవచ్చును. అన్ని శుభకార్యములయందును మా శకుంతలను ఏల పిలుపించుకొన కూడదు.

నేడే వివరములకు వ్రాయుడు.

డి. కె. నారాయణస్వామి, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు.

శుద్ధపట్టు ధర్మవరం చీరలు తయారుచేయు కంపెని లిమిటెడ్,

ధర్మవరం.

అఖిలపక్ష సమావేశసంఘము అధినివేశ పరిపాలనను శిఫార్సు గావించెను. నాయభిప్రాయము నిదివరకే పలుమారులు తెలిపియుంటిని. మీ యనుమతితో సాధ్యమయినంత విశదముగ మరల విన్నవించుకొనియెదను. దానియొక్క సారాంశమియ్యది. సంపూర్ణ తమ మగు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకేను అనుకూలుడనే. కాని నేడు అధినివేశ రాజ్యములవా రనుభవించుచుండిన అధినివేశమునకే మాత్రముగాని కొరతపడని సంపూర్ణ అధినివేశ ప్రతిపత్తికిని ప్రతికూలుడను గాను. కాని దానియొక్క ఆకర్షణయంతియు గోల్పోవుటకు ముందుమాత్రమే దానిని బడయవలెను. నేడు అనుభవించుచున్న బ్రిటిషుసంబంధమును తెగనాడుట నాకు సమ్మతమే కాని అధినివేశములతో బ్రిటిషువారికిపుడుగల సంబంధమునకు ప్రతికూలుడను గాను.

నా యభిప్రాయము నింకను విశదము గావించెదను. శృంఖలాబద్ధము గానట్టియు, వికారవిరహితము నగునట్టి జాతీయ స్వేచ్ఛయే మానవహృదయముయొక్క సహజకామ్యము. అట్టి స్వేచ్ఛను ప్రేమింపనట్టియు, దానిని పొందగోరనట్టియు, భారతీయు డొక్కడైనను, స్త్రీగాని, పురుషుడుగాని, ఏపక్షమునవాడుగాని, తెగవాని జెందినవారైనను, ఎందును చెందనివారుగాని ఒక్కడైనను భారతీయుడు గలడని నేను నమ్మజాలను. స్వేచ్ఛను బడయుటయును, దానిని కాపాడుకొనుటయును సాధ్యమా యను విషయ మరుదెంచి నపుడె అభిప్రాయ భేదములు జనించును. ఈ ప్రశ్నకు "ఔను" అని సమాధానము చెప్పుటకు తమయందును, తమ దేశీయులందును విశ్వాసముగలవారు గలరు— అట్టి వారిలో నే నొకడనని వెంటనే చెప్పగలను. కాని కొందరు నమ్మకములేనివారును, మరికొందరు సంశయముతో నీ ప్రతికూలముగ తల నాడించువారుగూడ గలరు. మొదటివారి (అనగా "ఔన"ని సమాధానమొసంగువారి) యాదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము. రెండవ వారిది అధినివేశస్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్యము, అధినివేశరాజ్యాధికారములకుగల సంబంధమునుగూర్చిగాని, సంబంధరాహిత్యమునుగూర్చిగాని నిష్ఫలమగు విచారణ నిచట నేను గావింప నుద్యుక్తుడగాను. సిద్ధాంత పూర్వకముగ నీ రెండును ఒక తెగకే చెందినదా లేదాయను విషయము గాని, ఒకదానికొకటి అన్యోన్య ప్రతికూలమా కాదాయను విషయముగాని విచారణీయాంశముగాదు. నాకు ముఖ్యమగు విషయ మేమనగా సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకు సన్నిహితమగు స్వేచ్ఛ అత్యధికముగ అధినివేశరాజ్య పరిపాలనమం దిమిడియున్నది. అందుచే సంపూర్ణ పారతంత్ర్యమునకంటె అయ్యది సర్వదా వాంఛనీయము. ప్రస్తుత పరాధీన స్థితికి బదులు అధినివేశ పరిపాలన మొసంగబడుచో ఆ యధినివేశ పరిపాలనమం దెంత స్వేచ్ఛ ఇమిడియున్నప్పటికిని హీనమగు పారతంత్ర్యమునకు బదులు దానిని స్వీకరింతును. కాని అధినివేశ రాజ్యాధికారమునే నా గమ్యస్థానముగ నేర్పరచుకొనజాలను. ఏవనగా అది ఇతరపక్షమువలన రావలెను. ఆ పక్షముపై నాకధికారము లేదు. అట్టి యధికారమును బడయుటకు మార్గము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై మనఃపూర్వకముగ పనిజేయుటయే. "మనఃపూర్వకముగ" నని ఏల చెప్పుచున్నాననగా కేవ లాడంబరము నన్ను ముందుకు గొంపోజాలదని నే నెరుంగుదును. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కనుచూపుమేరయందున్నపుడే అధికారమునందున్న పక్షము అంతకంటె తక్కువదానికై బేరమాడును. ఓటిమాటలు, శుష్కాడంబరములు మనల నాస్థితికి గొంపోజాలవు. స్థిరమగుకృషియు, వెనుకముందుజూడని, త్యాగముమాత్రమే దానిని సాధింపజాలును. ఆపని నిర్వర్తింపబడి, త్యాగము గావింపబడినచో బలయుతమగు పక్షముయొక్క మాట చెల్లును. అది అధినివేశస్వాతంత్ర్యమా, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమా యను విషయము అప్పుడు దేశమందుండు పరిస్థితులు నేడు ఐర్లండు దేశ మనుభవించుచున్న స్వాతంత్ర్యమును బడయు సమయమున ఆ దేశపు పరిస్థితులకు సమమైయుండెనా లేక అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు తన స్వాతంత్ర్యమును బడసినపుడు ఆ దేశమందలి పరిస్థితుల బోలియుండెనా యనువిషయముపై నాధారపడియుండును. ఈ లోపల ఒకవంక బ్రతుకు చావుల నిర్ణయించు దీర్ఘమగు సంఘర్షణమును, మరొకవంక నిర్నిరోధమగు నిర్బంధ విధానమును తప్ప మనయెదుట మరేమియు నుండదు. అందుచే మనగమ్యస్థాన మేదియైనను దానిని జేరవలసిన కంటకభూయిష్ఠమగు ఒకేమార్గమును మన మనుసరింపవలెనని తేలుచున్నది. అందుకు మనము సంసిద్ధులముగా మేని సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మెన్నటికిని స్వప్నదర్శనమైయుండగలదు, అధినివేశ పరిపాలన మాకాశకుసుమము గాగలదు.

నే నిదివరకు సూచించియున్న రాజప్రతినిధిగారి యుపన్యాసమందలి మరొక భాగమునుగూర్చి ఇచట పేర్కొనవలసి యున్నది. "సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య లక్ష్యమను బాడువభూమికి భారతదేశమును గొంపోయెడి బూటకపుమిత్రుల చేతులలో" భారతవర్షము పొందగల నష్టమునుగూర్చి ఆశాభంగకరముగ వారు వర్ణించిరి. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును "బాడువభూమిగ" వర్ణించుటలో వీరి ఉపజ్ఞమాత్రము ఎన్నదగినది. స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకుముందట్టి బాడువను మనము దాటి వెళ్లవలయునని జెప్పు టింకను యొప్పిదమైయుండును.

కాని ఈ బాడువ మనల నలువంకలను పరివేష్టించియున్నది. అందుచే దానిని దాటి పోవలయు బోయిననేగాని మన మెచ్చటకుగాని చేరజాలము. అది యిటులౌట ఈ యుద్యమమును బలపరచు మన మిత్రు లేమనెదరనగా? 'బ్రిటిషువారి దయాధర్మముపై నాధారపడియుండు అధినివేశరాజ్యాధికారమునకై ప్రాకులాడుటకుబదులు, మార్గమెంతదీర్ఘమైనను, కష్టమయినను స్వప్రయత్నముపై, స్వయంకృషిపై, నాధారపడెడి నిర్మలము, నిష్కళంకమునగు స్వాతంత్ర్యముల కేల పాటు బడరాదు' అనెదరు. మొట్టమొదట అధినివేశ పరిపాలనమునకై బాడువయందుబడి కొట్టుకొని, అంతట మీమార్గము నిరోధింపబడిన నట్లు తెలిసికొనినపిమ్మట బయలుదేరిన తావునకు మరలివచ్చి, తిరిగి బాడువలోనే దుమికి స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాడుట కాలమును, శక్తిని, త్యాగమును

వృథపుచ్చుటయని వారు వాదింతురు. ఇర్విన్‌ప్రభువుయొక్క దృష్టితో చూచిన నీవాదమునకు సమాధానము లేదు. నా దృష్టితో నాలోచించిన, స్వాతంత్ర్యమునకై గావించెడి యాత్రయందు అధినివేశరాజ్యమును మార్గమధ్యమున దాటెదను. దానిని నిరాకరించునెడల పరుమాటాడక ఎల్లప్పుడును మీ రాశింపదగిన స్వాతంత్ర్యాదర్శమును సమీపించుటయే. సార్వభౌముని ప్రభుభక్తిపై నాధారపడిన ఇర్విన్‌ప్రభువు వాదన మతిశయోక్తిగ నుత్తమమైనదే. కాని ప్రభుభక్తి సహింపగల భారము మాత్రము అనంతముగాదు.

కాని స్వాతంత్ర్యమనిన ప్రపంచమును వీడి చనుట కాదనుట మాత్రము స్పష్టము. ప్రపంచములోనుండుట నిక్కమయినచో అనేక ప్రపంచమందు నివసించెడి ఇతరులతో కలసి తిరుగవలసియుండును. ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితులందు స్వాతంత్ర్యదేశముగాని ఇతర దేశములతో రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘికాది సంబంధముల తెంపుకొనుట ఆవశ్యకముగాని, సాధ్యముగాని కాజాలదు. కావున బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనుటయని మన మనుచున్నపుడు పారతంత్ర్య మనుభవించు దేశమును స్వతంత్రదేశముగ జేయుటకు తగినమార్పుల ప్రస్తుత పరిస్థితులందు కలిగించుటయే గాని సర్వ సంబంధముల నింతటితో త్రెంపుకొనుటయని గాదు.

మనము సాధింపగల స్వేచ్ఛనుబట్టి మార్పుయొక్క పరిణతి ఆధారపడియుండును. అది అధినివేశ రాజ్యాధికారమైనచో పారతంత్ర్యమునుండి బ్రిటిషు కామనువెల్తుయొక్క జాతులస్వాధీన, సమాన సభ్యత్వముతో, స్వతంత్రజాతిగ నుండగలదు. అట్లుగాక అది సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మయ్యెనేని పక్షమున పీడింపబడు దేశము బ్రిటిషు కామనువెల్తునకు చెందియుండనిదై యుండును. భారతదేశమునకును, గ్రేటు బ్రిటనుకును గల సంబంధముల స్వభావము సంధిచేతను, పరస్పర విశ్వాసముచేతను నిర్ణయింపబడును. ఏవిధముగనైనను, వసుధైకత్వమును, ప్రపంచ భ్రాతృత్వమును నిర్మించుటలో మనము తగిన కృషి ఫలింపవలెనన్న ఇతర దేశములతో కొంత సంబంధ ముండవలెను. బ్రిటిషుదేశముగూడ వానిలో చేరియుండవచ్చును.

గాంధిమహాత్ముడు బెల్గాము కాంగ్రెసు సభలో అధ్యక్షోపన్యాసమున ఇట్లు చెప్పిరి. "బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినట్లు చేయ దలపెట్టి మనఃపూర్వకముగ సమత్వమునకు గొంపోవుటకు మనకు తోడ్పడెడిపక్షమున బ్రిటిషు సంబంధమును సంపూర్ణముగ విడనాడుట కంటె నదియే ఉత్కృష్టమగు విజయమని నా యభిప్రాయము. అందుచే నేను సామ్రాజ్యాంతర్గతమగు స్వరాజ్యమునకై కృషి సలిపెదను. కాని బ్రిటిషువారి స్వయం కృతాపరాధమువలన అట్టి విడబాటు అవసరమగుచో అందుల కొంతమాత్రమును వెనుదీయను. విడబడుటకుగల బాధ్యతను పైవిధముగ బ్రిటిషువారిపైనే వేయబడును"

ఇదంతయు జరిగి నాలుగు సంవత్సరము లైనది. ఈ లోపున ఎన్నియో వ్యవహారములు జరిగిపోయినవి. సామ్రాజ్యమునందుండియే స్వరాజ్యము ననుభవింపవలయునని మనము శక్తివంచనలేక పనిచేసితిమి. కాని సామ్రాజ్యమునందలి స్వతంత్రదేశములతో సమానమగు స్థానమును మనకు లభింపజేయు విషయమున ప్రభుత్వమువారు కొంచెమైనను శ్రద్ధ చూపియుండలేదు. పైపెచ్చు బ్రిటిషువారు మనకు ప్రతిపక్షులుగ మారిపోయిరి. భారతదేశము డొమినియను హక్కులు సాందుటకు ఇంకను ఎంతోకాలము గడపవలయునని సామ్రాజ్యమంత్రులు ఎన్నియో పర్యాయములు బహిరంగముగ ప్రకటించియున్నారు. కావున మనవారిలో అనేకులు విసుగుజెంది బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంబంధమును పూర్తిగ వదలుకొనవలయునని కోరుచున్నారు. వారిపట్ల నాకత్యంత సానుభూతిగలదు. కాని గాంధిమహాత్ముని మాటల అర్థమేమో మనము గ్రహింపవలసియున్నది. డొమినియను హక్కుల నిచ్చుటకు బ్రిటిషువారు సంసిద్ధత చూపకున్న మనశక్తి సామర్థ్యములను, బలాబలములను గణించుకొనక మనము స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటింపవలయునని మహాత్ముడు చెప్పలేదు. మహాత్ముని ఉపన్యాసమునందలి ఈ క్రిందివాక్యములను సభ్యులు శ్రద్ధతో వినవలయునని కోరుచున్నాను.

"ఎల్లప్పుడు పోరాటము సలుపుచుండు స్వతంత్రరాష్ట్రము లేర్పడవలయునని ప్రపంచమునందలి ఆలోచనాపరు లెవ్వరు కోరుటలేదు. పరస్పరసంబంధము కలిగి స్నేహభావముతో కలిసిమెలసి వ్యవహారములు జరుపుకొను రాష్ట్రసముదాయము లేర్పడవలయునని రాజకీయవేత్త లభిప్రాయపడుచున్నారు. మన దేశమునకుగూడ ఈ ఆదర్శమే చాలును. ప్రపంచమునందలి అన్ని రాష్ట్రములు ఒకటిపై ఒకటి ఆధారపడియున్నపుడు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును మనము కోరనక్కరలేదు. ఈ పరస్పరసంబంధమును మనముగూడ అంగీకరింపవచ్చును. భారతదేశముతో మాకట్టి సంబంధము నుండనక్కరలేదని బ్రిటిషువారు చెప్పిన చెప్పనిండు."

సామ్రాజ్యమునందుండి సమానహక్కులు అనుభవింపవలెను

గాంధిమహాత్ముడు పలికిన భావగర్భితమగు ఈ క్రిందివాక్యములను మీరు శ్రద్ధతో గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను—

"స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటింపకయే స్వాతంత్ర్యము అనుభవించు శక్తి అర్హత మనకు ఏర్పడవలయునని నేను కోరుచున్నాను. సామ్రాజ్యమున భారతీయులకు సమానమగు హక్కులు ఇవ్వవలయునను ఆదర్శమును బ్రిటిషువారు పాటించునంతకాలము నేను బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంబంధమునే కోరుదును. రాజ్యాంగ నిర్మాణవిధానమును నేను తయారుచేయవలసివచ్చిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధములేని స్వాతంత్ర్యమును నేను సూచింపను."

బ్రిటిషుమంత్రుల ప్రవర్తనము ఏవిధముగ నున్నను భారతీయులకు ఇతర దేశీయులతోపాటు సామ్రాజ్యమున సమానమగు హక్కులుండవలయు నను ఆదర్శమును ఇప్పటికిని బ్రిటిషువారు ప్రకటించుచున్నారు. కావున అఖిలపక్షమహాసభవారు తయారుచేసిన నిర్మాణము గాంధిమహాత్ముని అభిప్రాయములకును, సూచనలకును అనుగుణముగ నున్నదనియే నా అభిప్రాయము.

నిజ మేమనిన, మనము మనశక్తిని చూపినగాని బ్రిటిషువారి వద్దనుండి ఏమియు పొందజాలము. మన శక్తిసంపదను వృద్ధిచేసికొనుటకు నిర్మాణమే ప్రధానము. డొమినియను హక్కులను కోరువారికి ఎట్టి నిర్మాణబలము అవసరమో, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కోరువారికి కూడ అట్టి నిర్మాణబలము అవసరము. ఇట్టి పరిస్థితులలో మనలో వెనుక నుండవలచినవారు ఎంతదూరము రాగలరో అంతవరకు అందరు కలసి పోవుచుండవలయును. అప్పుడు కొందరు ముందంజ వేయ భయపడినవారిని అంతటితో విడిచి మనము మనలక్ష్యము చేర బ్రయత్నింపవచ్చును.

డొమినియను హక్కులు పొందగనే బ్రిటిషు సంబంధము వదలుకొన భారతీయులు ప్రయత్నించెదరా?

భారతీయులకు డొమినియను హక్కులు ఇవ్వబడగనే వారు బ్రిటిషు సంబంధమును త్రెంచుకొన ఆహక్కుల నుపయోగించెదరని భయపడువారికి నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను.

ఇర్విను ప్రభువుగారు ఇటీవల ఉపన్యసించుచు ఇట్లు చెప్పిరి. "బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధమును సంపూర్ణముగ త్రెంచుకొను సాధనముగ నుపయోగించుకొనుటకు మాత్రమే భారతీయులు డొమినియను హోదా కోరుచున్నారని బ్రిటిషుప్రజలకు అభిప్రాయ మేర్పడిన భారతీయులకు డొమినియను హక్కుల నివ్వవలయు నని కోరు ఆంగ్లేయులకు మొగము చెల్లదు."

ఇదంతయు కేవలము పిచ్చిభ్రమ. ఈ విధముగ భయపడుటకు అవసరమే లేదు. ఇతరడొమినియనులకున్న హక్కులు భారతదేశమునకు ఇవ్వబడిన బ్రిటిషుసంబంధమును విడలుకొనవలయునని కోరుటకు కారణముండదు. ఇతర డొమినియనులకున్న హక్కులు సంపూర్ణముగ మనకు లేకున్న అది డొమినియను హోదా కాజాలదు. ఇమిటేషను డొమినియనుహక్కులను భారతీయులు అంగీకరింపజాలరు. కావున సంపూర్ణ అధికారములతోను,సంపూర్ణ బాధ్యతలతోను కూడిన డొమినియనుహోదాను బ్రిటిషువారు ఇవ్వవలయును. మహాత్ముడు చెప్పిన విధమున "బ్రిటిషువారి కపటమువల్ల సామ్రాజ్య సంబంధము వదలుకొనవలసిన అవసరము ఏర్పడిన అట్లుచేయుటకు మన మెవ్వరము ముందువెనుక చూడగూడదు." డొమినియనుహోదా ఇవ్వబడినను బ్రిటిషువారి విపరీతప్రవర్తనమువల్ల బ్రిటిషు సంబంధము విసర్జనీయమని తోచవచ్చును. అప్పుడు మన హక్కులను స్థాపించుకొనుటకు ఇతర డొమినియనుల వారికున్న అధికారము మనకు ఏర్పడును. "నేను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నాను. అయినను డొమినియను హక్కులకు ప్రతికూలముగ లేను" అని నేను గావించిన ప్రకటనకు అర్థము సుబోధమైనదని నమ్ముచున్నాను. సందిగ్ధసమయములందు సారథ్యము ఎవరిచేతియందుండునో చెప్పుటకు వీలులేదు. నేడు బ్రిటిషువారు సారథులైయున్నారు. డొమినియను హక్కులను మీ కిచ్చెదమని బ్రిటిషువారు చెప్పుటకును, అంగీకరించెదమని భారతీయులు చెప్పుటకును ఇది సమయము. ఈసమయము తప్పిన, బ్రిటిషువారు ఈ అవకాశమును దుర్వినియోగముచేసిన రేపు భారతీయులు సారథ్యము వహించెదరు. బ్రిటిషువారిని సాధించి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పొందుసమయము ఆనాడు ఏర్పడును. అప్పుడు డొమినియను హక్కులను అంగీకరించువారే దేశమునందుండరు.

రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట తప్పా?

మీకు డొమినియను హక్కుల నిచ్చెదము అని చెప్పవలసినది బ్రిటిషువారి బాధ్యతయనియు, డొమినియను హక్కులు మనకుకావలయునని కోరుట తప్పనియు, అందుచే డొమినియను హక్కులతో కూడిన రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట సరసముగ లేదనియు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. ప్రస్తుతము డొమినియను హోదా అనుభవించుచున్న దేశములవారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై పోరాటము సలిపిరని, ఆసంగ్రామసందర్భమున బ్రిటిషువారు రాజీకివచ్చి డొమినియను హక్కుల నిచ్చిరని ఈ వాదము సమర్థింపబడుచున్నది. భారతదేశమునకు డొమినియను హోదా వచ్చుటకు పూర్వము ఈకథయంతయు జరుగవలయుననియే నాకు తోచుచున్నది. బ్రిటిషువారు మనకు రాజీవగతులు అందజేయుట న్యాయమైనచో మనమే రాజీమార్గములను సూచించుట ఏవిధముగ తప్పగునో తెలియకున్నది. రాజీసూచనలు ఉభయపక్షములవారికి గౌరవకరమైనవి యగుచో, సూచించి వారు అంగీకరించువారు అను విపక్షత యుండవలసిన పనిలేదు.

దేశబంధు షరిద్పూరుసందేశము

స్వాతంత్ర్యయోధులలో చిత్తరంజనుదాసుకన్న ఎక్కువత్యాగము, సాహసమువహించిన దేశభక్తుడు, మరొక రుండరని నా అభిప్రాయము. ఈస్వాతంత్ర్యసంగ్రామయోధుడు షరిద్పూరునందు ప్రకటించిన సందేశమును మీ స్మరణకు తెచ్చుచున్నాను. ఆత్మవిజ్ఞానవికాసాభివృద్ధులను అనుకూలావకాశముల నిచ్చిన భారతీయులు తృప్తిపడెదరని దాసుగారు చెప్పియుండిరి. ప్రభుత్వమువారు తమ వైఖరిని మార్చుకొని ఇట్టి అవకాశమును కలుగజేసిన ప్రభుత్వమువారితో కలసి పనిచేయుటకు దాసుగారు సంసిద్ధత చూపిరి. దాసుగారి రాజీమరతులు దౌర్బల్యమును సూచించుటలేదు. దేశబలమును సంపూర్ణముగ గ్రహించియే వారీరాజీని సూచించిరి. దాసుగారు చెప్పినమాటలను ఈదిగువ నుదా

హరించుచున్నాను:—ప్రభుత్వమువారు ఈరాజీని అంగీకరింపనిచో కడచిన సంవత్సరములనుండి మనము జరుపుచున్న కార్యక్రమము ననుసరించి పనిచేయుదుము. ప్రభుత్వమువారు అన్నివిషయములందును తమ ప్రత్యేకాధికారముల నుపయోగించియే పరిపాలనము కొనసాగింపవలసినట్లు మనము చేయుదుము. అట్టి సమయమువచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములతో పరిపాలనము జరుపుచున్న ప్రభుత్వమువారికి పన్నులను చెల్లింపగూడదని ప్రజలకు మనము బోధచేయుదుము." రాజతంత్రప్రవీణుడును, రాజతత్త్వవేత్తయు, స్వాతంత్ర్యసైనికులలో వన్నెగాంచిన యోధుడును, ఆత్మవిశ్వాసపరుడును అగు ఆ మహానాయకుడు పలికిన ఈవాక్యములను మీరు గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను. ఒకగొప్ప సంగ్రామము జరుపుటకు పూర్వము రాజీమరతులను సూచించుటవల్ల ఆత్మగౌరవమునకు భంగము కలుగదని వారు నిరూపించిరి. ఇండి యాప్రభుత్వచట్టపు ఉపోద్ఘాతమునందు బ్రిటిషువారు తమరాజీ సూచనల విసరించి యున్నారు. ఈసూచనలు అసంతృప్తికరముగ నుండుటచే మనము మన సూచనలను తెలుపుట అవసరము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు చేసిన పని ఇదియే.

ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తి

మన ఆదర్శములను సాధించుటకు అవసరమగు ప్రజాశక్తిని అభివృద్ధిపరచు విషయమై అందరు మాట్లాడుచున్నారు. ఈ నివేదికను విమర్శించుచు గాంధిమహాత్ముడు గావించిన విమర్శనను ఈదిగువ నుదాహరించుచున్నాను:—"ఇంకను తంత్రమెంతయో జరుగవలెను. కాని అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన కార్యము ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుట యని నా అభిప్రాయము. డొమినియను హక్కులైననుసరే, స్వాతంత్ర్యమైననుసరే జాతీయాదర్శములను సాధించవలయుననిన ప్రజాశక్తి వృద్ధిచెందవలెను. దౌర్జన్యరహితశక్తి కావలయునని మీకు బార్డోలీ దారి చూపినది. దౌర్జన్యరాహిత్యము కాంగ్రెసుమతము. బార్డోలి సమరమునకు పూర్వము దౌర్జన్యరాహిత్యమును గురించి తలచువారే లేకుండిరి. అన్నిపక్షముల వారు ఆమోదింపతగిన నిర్మాణ విధానము నెహ్రూకమిటీవారు సాధించిన విధముననే బార్డోలి సమరము దౌర్జన్యరహితపద్ధతులపై విశ్వాసమును మరల కలుగజేసినది. ప్రజాశక్తిచే వృద్ధిచెందిన డొమినియను హక్కులే స్వాతంత్ర్యముకన్న ఎక్కువ అధికారము నివ్వగలవు. ప్రజాశక్తి లేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పరిహాసాస్పదముగ నుండును. రోజాపువ్వునకు ఏపేరు పెట్టినను ఆపరిమళము పోవునా? అసలు సరుకున్న, పేరుతో ప్రమేయమేమి? రాజ్యాంగ నిర్మాణ విధానమును తయారుచేయు పనిని రాజతంత్రప్రవీణులకు వదలెదము. మనము ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు పూనుకొనెదము."

నేను సూచించిన రెండవ ప్రశ్నకు నాప్రత్యుత్తర మిదియే!

"స్వాతంత్ర్యము మన లక్ష్యము. దాని రూపము పరిమాణము దేశకాలపరిస్థితులపై ఆధారపడియుండును."

స్వాతంత్ర్య స్వరూపము ఏవిధముగ నుండవలయునో చింతించక స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటకు తగు శక్తిని ప్రజలయందు వృద్ధిజేయ యత్నించుట ప్రధానకర్తవ్యము.

మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతీయుల ఆదర్శముగ నుండవలయునని ప్రకటించిన మద్రాసు కాంగ్రెసువారే, కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అన్నిపక్షముల వారితో సంప్రతించి అందరు ఆమోదింపదగిన భారత రాజ్యాంగనిర్మాణ విధానమును తయారుచేయుదురని ఒకతీర్మానమును ఆమోదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఆమోదించిన ఆదర్శమునే అన్నిపక్షములవారు ఆమోదించెదరని తలచుటకు వీలులేదు. ఇతర పక్షములవారితో సంప్రతించి అందరును అనుకూలమగు కార్యక్రమమును తయారు చేయవలయునని కాంగ్రెసువారు తీర్మానించినప్పుడు వివిధపక్షములవారికి భిన్నాదర్శము లుండునను విషయమును మరచియుండుట అసంభవము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ఆదర్శములేక సత్వరముగ సాధించవలసిన లక్ష్యమయినచో, ఇతర పక్షములవారితో సంప్రదించవలయునను తీర్మానమునకు అర్థములేదు. తమాషాకొరకు మద్రాసు కాంగ్రెసువారీ తీర్మానమును గావించలేదు. ఈ సాధకబాధకముల నన్నిటిని కాంగ్రెసువారు ఆలోచించియుండవలెను.

కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి అఖిలపక్షసభను సమావేశపరచిరి. అందరు అంగీకరింపదగిన రాజ్యాంగనిర్మాణమును తయారుచేయుటయందు అఖిలపక్ష సభవారు విజయవంతముగ పనిచేసిరను విషయము ఎల్లరకు తెలియును. ఇంతకు మునుపెన్నడు రాజకీయ, సాంఘిక, కార్మిక, మత సంస్థలు ఒక్కటిగ చేరియుండలేదు. ఇట్టి అనుకూల పరిణామమునకు డాక్టరు అన్సారిగారిని అభినందింపవలసియున్నది. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు ఆమోదించిన తీర్మానములు కాంగ్రెసు మహాసభయందు చర్చకు తేబడును. మద్రాసు కాంగ్రెసునందు ప్రారంభించిన కార్యమును పూర్తిచేయుట మీ బాధ్యత. మీరు మీ బాధ్యతను ఎంతవరకు నిర్వర్తింతురో దానిపై భారతభావిదశ ఆధారపడియుండును.

అఖిలపక్ష మహాసభ

అన్ని పక్షములవారు అంగీకరింప తగిన కార్యక్రమమును తయారుచేయ అఖిలపక్ష మహాసభవారు పాటుపడిరి. కాంగ్రెసు మహాసభకూడ నిజముగ అఖిలపక్ష మహాసభయని నా అభిప్రాయము. దేశమున కంతయు క్షేమకరమగు కార్యక్రమమును నిర్ణయించుట

కాంగ్రెసువారి బాధ్యత. ఇంతవరకు ఇతరపక్షములవారితో సంప్రదించక కాంగ్రెసువారు ఈ ధర్మమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ఇతరపక్షములకు గౌరవస్థాన మొసగి వాటిని ఆహ్వానించి వాటితో సంప్రతించినది. ఆసహాయోద్యమ దినములనాడు కోట్లకొలది ప్రజలు కాంగ్రెసు నిశ్చయమును శిరసావహించుచున్నను కాంగ్రెసు మహాసభ నిర్ణయములను ఆక్షేపించు సంస్థ లెన్నియో యుండును. కాంగ్రెసువారు సమావేశపరచిన అఖిలపక్ష మహాసభకు పేరుపొందిన అన్నిసంస్థలు ప్రతినిధులను పంపినవి. అందరు వివిధపక్షములకు సమన్వయము కుదురవలయునను ఉద్దేశముతో వ్యక్తి అభిప్రాయములను కొంతవరకు వదలుకొనినారు. ఇది గొప్పకార్యమని మనము గర్వపడవచ్చును. అఖిలపక్ష సమావేశమువారి తీర్మానములు మీకు సమర్పింపబడును. మీరు అంగీకరించెదరా లేక నిరాకరించెదరా? ఇతరపక్షములవారిని ఆదరింపవలయునని మీరు కోరినట్లయిన, మీకిష్టము లేకున్నను మీరు ఆతీర్మానములను నిరాకరించుటకు వీలులేదు. అన్ని పక్షములవారు ఈతీర్మానములను ఆమోదించుచున్నారు. ఆక్షేపించుచున్న వారెవ్వరు? ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. వీరు ఒకవంక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. తమకు కొన్నిస్థానములను ప్రత్యేకించవలయు ననియు లేక సాంఘిక నియోజకవర్గములే యుండవలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. వీరి ఆక్షేపణ లంతముఖ్యమైనవి గావని నా అభిప్రాయము.

రాజప్రతినిధి ఉపన్యాసము

రాజప్రతినిధిగారు ఇటీవల నొసగిన ఉపన్యాసమును ఖండించుచు నేనింతవరకు మాట్లాడితిని. కాని వారి ఉపన్యాసమునందలి ఒక భాగమును మాత్రము ప్రశంసింపవలసియున్నది. వివిధసంఘముల భిన్నాదర్శములగురించి మాట్లాడుచు వా రిట్లు చెప్పియుండిరి:—

"భారతదేశమునందలి వివిధసంఘములవారికి వివిధజాతులవారికిని భిన్నాదర్శము లుండుట సహజము. భిన్నాదర్శములు నష్టప్రదమైనవి కావు. కాని ఆదర్శములు భిన్నములైనప్పుడు ఒక సంఘమువారు మరియొక సంఘమువారిని సంపూర్ణముగ రూపుమాపవలయునని గాని లేక తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవలయునని గాని చెప్పుట తప్పు. ప్రతిసంఘము తనవ్యక్తిత్వమును కాపాడుకొనుచు,తనహక్కులను కాపాడుకొనుచు ఇతర సంఘములతో సంఘర్షణము లేక వృద్ధిచెందవచ్చును. ఈ భిన్నాదర్శములకు సమన్వయ మొనర్చుట అవసరము."

రాజప్రతినిధిగా రట్టి ఉద్దేశముతో ఈ మాటలు చెప్పినను భావము ఉత్కృష్టమయినది. ఈ విధమున ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు తాత్కాలికలాభమును పాటింపక దేశక్షేమమును దృష్టియం దుంచుకొని ఈ సమయమున ప్రవర్తింపవలెను. అఖిలపక్ష మహాసభవారు ఆమోదించిన తీర్మానములు దేశమునకు లాభకరమైనవా కావా అను విషయము ఆలోచించి మీరు మీనిర్ణయ మొసగవలెను. అంతే కాని మీవ్యక్త్యభిప్రాయములను ప్రమాణముగ పరిగణింపగూడదు.

నెహ్రూ నివేదిక

ఈ నివేదికసూచనలు అన్నివిధముల ఉత్కృష్టమైనవని మేము చెప్పుటలేదు. కొన్ని సందర్భములయందు మేము మా అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకమగుసూచనలను గావించియున్నాము. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము అల్పసంఖ్యాకుల కుండగూడదని మా అభిప్రాయమయినను మేము ప్రస్తుతము పరిస్థితుల ననుసరించి యిట్టిసూచన గావించవలసివచ్చెను.

కాబట్టి, యీ కాంగ్రెసుసభ జవాబుచెప్పవలసిన ప్రశ్న యొక్కటి మాత్రమే గలదు. ఈ సిఫార్సులు, యీ తీర్మానములు, మొత్తముమీద, దేశముయొక్క సామాన్యాభిప్రాయమున కనుకూలముగా నున్నప్పటికిని, వీనిని నిరాకరించుటయే తనకు ధర్మమని యీ కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడవలసినంత లోపభూయిష్టముగను, దేశముయొక్క శాశ్వత శ్రేయమునకు ప్రత్యక్ష విరుద్ధముగను, గాన్పించుచున్నవా? అట్లుకానిచో, యీ కాంగ్రెసు వీనిని ఆమోదించియే తీరవలెను.

ఈ సిఫార్సులు రెండు ముఖ్య శీర్షికలక్రింద విభజింపబడవచ్చును. (1) సాధారణమయినవి. (2) సాంఘిక సంబంధమయినవి. ఈరెంటికిని గల అన్యోన్య సంబంధముబట్టి వీనిలో నొకదానిని మీ రామోదించి, రెండవదానిని నిరాకరింపజాలరు. ప్రతి పార్టీవారును గూడ యావత్తురిపోర్టు నామోదించుటకును, అందేయొక్క భాగము నయినను, తక్కిన భాగము లన్నిటికిని గూడ సంపూర్ణ సహాయ మొసంగకుండ, నామోదింప కుండుటకును, అన్ని పార్టీలవా రంగీకరించుచు గావించిన తీర్మానమును మనము త్రోసివేయజాలము. కొన్ని సంఘములు అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమునే గోరుచు, తాము ప్రత్యేక పార్టీలుగా సాంఘిక సమాధానములలో పాల్గొనుట మాత్రమేగాక, యెల్లరిచేత నంగీకరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానము కాపాడబడుటకుగాను తమ స్వంతహక్కులను విడిచిపెట్టుకొని యున్నవి. వందలకొలది బహిరంగసభలు దేశమంతటను జరుపబడినవి. అందు నానావిధాభిప్రాయములుగలవా రెల్లరును పాల్గొనిరి. ఈ సభ లన్నియుగూడ సిఫార్సులను మొత్త మామోదించియే యున్నవి. అధినివేశ రాజ్యాంగ విధానమునుబట్టి సాంఘిక సమస్యాపరిష్కారము నామోదించినవారెందరో, సాంఘికసమస్యా పరిష్కారమును బట్టి అధినివేశరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినవా రెందరో చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. అందరియెడలగూడ మనము విశ్వాస ముంచవలెను.

ప్రస్తుత స్థితి నా కిట్లు గోచరించుచున్న దనగా, కాంగ్రెసుచేత పిలువబడిన వివిధ పార్టీలచేతను తయారుకాబడి యామోదింపబడిన యొకరాజ్యాంగవిధాన మిచ్చట నున్నది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే

కాంగ్రెసుయొక్క గమ్యస్థానమని యీ పార్టీలకు దెలియును. తన గమ్యస్థానమును మార్చుకోవలెనని కాంగ్రెసును వీరు గోరుట లేదు. కాని, తను ప్రయత్నములయొక్క ఫలితమును ఉన్న దున్నట్టుగా కాంగ్రెసు యెదుట బెట్టుచున్నారు. తాము అంతవరకు నడుచుటకు, సిద్ధముగా నున్నామనియు, ప్రస్తుత మంతకంటె నధికదూరమునకు బోజాలమనియు, వా రనుచున్నారు. తాముబోవ సిద్ధముగా నున్నంత దూరమువరకును, తాము, కాంగ్రెసు, ఉభయులును గలిసి చేరుకొనగలుగుటకుగాను, తాము కాంగ్రెసునకు సాయపడెద మనుచున్నారు. అందుకు కాంగ్రెసుగూడ తమకు సాయపడవలెనని వారు గోరుచున్నారు. ఈ హద్దు చేరుకొనిన పిమ్మట, ఇంక నెంతవరకు అడుగు పెట్టవలెనోయను విషయ మాలోచించుటకు తమకును కాంగ్రెసునకును సంపూర్ణస్వేచ్ఛ నొసగుచున్నారు. ఈ సహాయమును, ఈ స్వేచ్ఛను, వీరికి నిరాకరించుటకే కాంగ్రెసు ఉద్దేశించు చున్నదా? వీ రందరి నొక్కటిగా గలిపినపిమ్మట మరల వీరిని విడివిడిగా యెవరి మార్గమునంకకు వారి నంపివేసి, వారి వారి యదృష్టములకు విడిచిపెట్టుటకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య, అధినివేశస్వాతంత్ర్యములయొక్క బలాబలములగూర్చి, కాలాంతమువరకు తాను తగవులాడుకొనుచుండుటకును, కాంగ్రెసు బూనుకొనుచున్నదా? అట్లేయగుచో, కాంగ్రెసు భారతజాతిని తనగమ్యస్థానమునంకకు నడిపించు బాధ్యతను, విడిచిపెట్టుకొనును. ఈ సంధిగాపస్థలో, మన కత్యావశ్యక మయి యున్నది సమయోచిత నాయకత్వముకాని, యేవంకకునుగూడ మనలను నడిపింపజాలని వాగ్వివాదము గాదు. భారతజాతి కాంగ్రెసు తలుపులను గ్రుద్దుచున్నది. మీరు వానిని విశాలముగా తెరవవలెను. ప్రతివారును జొరబడుటకు వీలగునంత విశాలముగా తెరువవలెను. లేదా మీ రాక్రమించియున్న ఉన్నతాధికారపదవిని మీరు పోగొట్టుకొనవలెను. ఈ సహాయమును గైకొనుడని మీకు నేను సలహా నొసగుచున్నాను. మీ రట్లు గావించుచో మీ గమ్యస్థానమునకు మార్గము సరిగా తెరవబడి యున్నదనుకొనుడు.

అన్నిపార్టీలవారును గలిసి యిప్పుడు చేరియున్న స్థానమునుండియే మీరు బయలుదేరుడు. వా రెంత దూరము బోయెదరో అంతవరకు వారితో గలిసి మీరు గూడ ముందుకు నడువుడు. అచ్చట ఆగిన పిమ్మట మీ శక్తిసామర్థ్యమును పునర్విచారించుకొనుడు. తుట్టతుదకు గమ్యస్థానమును చేరుకొనుటకు ఒక్కపెట్టున మీ యావచ్ఛక్తిని ప్రయోగింపుడు.

మనగమ్యస్థానము నెట్లు చేరుకొనగలము అనుప్రశ్న కిదియే నా ప్రత్యుత్తరము.

మన స్వగృహమును సవరించుకొనుటయే మన మొట్టమొదటి కార్యము. ఇందుకొరకు అన్ని పార్టీలను కాంగ్రెసు ధ్వజముక్రిందికి చేర్పుడు. వారితో భుజములుగలిపి మన సామాన్యమార్గముయొక్క చిట్టచివర స్థానమువరకు నడుచుటకు తయారగుడు. ఇదియే మనప్రయాణముయొక్క ప్రారంభభాగ మగును. దీనికొరకు యీ క్రింది కార్యక్రమమును నేను సూచించుచున్నాను:—

1. పత్రికలలో ప్రకటించుట, సభలలో నుపన్యసించుట, ప్రతిగ్రామమునందును ఉపన్యాసముల నొసంగుట, మున్నగు పద్ధతుల వలన దేశమునందు తీవ్రమగు ప్రచారమును గావించి అఖిలపక్ష మహాసభలో ఆమోదింపబడిన మత సాంఘికసమస్యాపరిష్కారమును ప్రజలకు బాగుగా తెలియజేయుట.

2. ఢిల్లీ ఐకమత్యసభలోను, చెన్నపురి కాంగ్రెసుసభలోను ఆమోదింపబడిన మత సాంఘిక సంబంధములగు తీర్మానములను గూర్చి ఆసభలలో చేయబడిన సూచనల మాత్రమే గాక యీ కాంగ్రెసు మహాసభవారు యిపుడు చేయనున్న సూచనలనుగూడ ప్రజలకు తెలియజేయుటకు సమగ్రము పైన వివరింపబడినరీతిని ప్రచారము గావించుట.

3. అస్పృశ్యులను, నిమ్నజాతులను ఉద్ధరించుటకు పనిచేయుట.

4. వ్యవసాయ సంబంధమునను, పరిశ్రమలలోను, పనిచేయు కార్మికులలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

5. గ్రామములలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

6. ఖద్దరునుగూర్చియు, విదేశవస్త్ర బహిష్కారముగూర్చియు ప్రజలకు బాగుగా బోధించుట.

7. జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్నట్టి, సాంఘిక దురాచారములను, స్త్రీల యభివృద్ధికి నిరోధకము లయియున్న ఘోషాపద్ధతి మున్నగు దురాచారములను రూపుమాపుటకు ప్రయత్నించుట.

8. కల్లు, సారా, నల్లమందు, మున్నగు నిషాద్రవ్యముల ఉపయోగమును రూపుమాపుటకు తీవ్రమగు ప్రచారము చేయుట.

9. ఎప్పటికప్పుడు విషయములను పత్రికామూలమునను, కరపత్రములమూలమునను ప్రకటించుచుండుట.

ఈ విధానమునందు సాంఘికవిషయములే అత్యధికముగా నున్నవని స్పష్టమగుచునే యున్నది. దీనిలో, మొదటి విషయము తప్ప తక్కిన వన్నియును, ఇంకను పెక్కువిషయములుగూడ, పెక్కువత్సరములనుండి కాంగ్రెసు వాదులును, దేశీయులునుగూడ చర్చించుచునే యున్నారు. దీర్ఘమగు ఆ పట్టికనుండియే ముఖ్యమయినవానిని కొన్నిటిని నేనిందు పొందుపరచితిని. కాని యిందు నేను క్రొత్తగా చేసిన సూచన యేదియు లేదు. నిర్మాణవిధానమునకు చేరిన యీ కార్యములను నెరవేర్చుటకు యిప్పటివరకును మనము చేసినపని కేర్కొనబడదగినదిగా నుండలేదని నేను నుడువవలసి వచ్చినందులకు మీరు మన్నిం

త్తురుగాక. ఈ విధానములోని విషయములు మామూలు విషయములుగనే కనబడినను, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునుగోరు గొప్ప పండితులును, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును గోరు భక్తులును గూడ, స్వరాజ్య సౌధమును నిరుపద్రవముగా నిర్మించుటకు సాధనభూతములని నమ్మియున్న మూలాధారములు యివియే అయియున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు మొదటి మజిలీ ప్రయాణమును వారు ప్రారంభింపవలసినపుడు ఆ మజిలీకోరునట్టి మహాత్యాగమునకు వారికి గల శక్తి పరిమితి, నిరాడంబరముగ పైకి గన్పించుచున్న యీ విధానమును జయప్రదముగా కొనసాగించుటయే యయియున్నది, అని నేను స్వరాజ్యవాదులకు విన్నవించుచున్నాను. ఈ విధానమును పూర్తిగా కొనసాగించుటయందే ఎన్నటికయిన అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు గల అద్వితీయమగు నవకాశము కలదని అధినివేశస్వాతంత్ర్యమును గోరు వారికి నేను దెలుపుచున్నాను.

ఈ వ్యవహారములను సరియైన దీక్షతో మనము ప్రారంభింపవలెననిన, దేశమందంతటను మంచి కట్టుబాటును, అంగనిర్మాణమును, చాలా ధనమునుగూడా అవసరమగును. ఇది ఏదో యొక సంఘము గాని వ్యక్తిగాని చేయగల పనిగాదు. మన దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము కావలెనను కోరికగల అన్ని సంఘములును అందరు వ్యక్తులును కలసి కొనసాగించిననే గాని యీ పని నెరవేరునదిగాదు. అఖిలపక్షసభలో మన దేశమందున్న పక్షముల ప్రతినిధులును పాల్గొని యున్నారు. కోటీశ్వరులు, సంపన్నులు, నిరుపేదలునుగూడ గలరు. కోటీశ్వరులు అధిక మొత్తము లొసగవలెను. సంపన్నులును తమ న్యాయములు పోను మిగులుదాని నొసగవలెను. పేదలు అత్యల్పముగ నయిన నొసగవలెను. మన దేశమందలి సంస్థానాధిపతు లందరును గొప్పరాష్ట్రములు గలవారును, కొద్దిరాష్ట్రములు గలవారును గూడ, స్వదేశముపైని తమకు గల యభిమానమును వెల్లడించుటకును, తాము స్వదేశాభివృద్ధిని గోరుచున్నామని పలికెడు వాక్యములను ధ్రువపరచుకొనుటకును, భూరి విరాళము నొసగవలెను. ఈ విధానములో సాంఘికములగు కార్యములను నెరవేర్చుటలో ప్రభుత్వోద్యోగులు సయితము పాల్గొనవచ్చును. కాని దొరతనమువారు అటుల అనుమతినిచ్చెదరా? ఆంగ్ల దేశమందును మనదేశమందును బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞులు యిదివరకు వెల్లడించియుండిన సద్భావములయొక్క యాథార్థ్యమును స్థిరపరుచుటకు ఇది యొక గొప్ప పరీక్షయే యగును. దొరతనమువారు చెప్పుచున్న విషయములు మనఃపూర్వకమే యయినచో, ఈ విధానమునందలి సాంఘికకార్యములను నెరవేర్చుటకు సంస్థానాధిపతులు, వర్తకులు, యంత్రశాలల యజమానులు, గొప్పజమీందారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు నగు వారందరును సర్వవిధముల తోడ్పడవలెనని బహిరంగముగా ప్రకటింపవలెను. బహిరంగముగా నటుల ప్రకటించుచు వెంటనే రహస్యముగా సాంకేతిక లిపిలో యిందులకు విరుద్ధముగా లకోటా యుత్తరములలో ఆజ్ఞలను పంపగూడదు. ఈ సాంఘికనిధికి ధనమొసంగిన వర్తకులకును, పరిశ్రామికులకును బదుళ్ళనిచ్చుటకు ఇంగ్లీషు బ్యాంకులవారు తిరస్కరింపగూడదు. ఈ మూడుపనులును జరిగినచో మనవిధానమంతయు సమగ్రముగా నెరవేర్చుటకు కావలసినంతధనమును అతి శీఘ్రముగా లభించునట్లు నేను చేయగలను.

బ్రిటిషు నిరంకుశోద్యోగులయొక్కయు, ఆనిరంకుశోద్యోగుల అధికారమును నిలువబెట్టుటయందే కృషిసలుపుచున్న వారియొక్కయు, నిరర్థక సద్భావముల పైననే కాంగ్రెసువారగాని మనము ఆధారపడి యుండకూడదు. దేశమునందున్న వివిధపక్షములలో దేశాభివృద్ధిని గోరుచున్న పక్షములయొక్క సహాయముతోనే నిజమగు పనిని కాంగ్రెసువారు జరుపవలసి యున్నది.

ఈ విధానమునందలి తొమ్మిది యంశములను కాంగ్రెసువారి దృష్టికి నేను మరల పరీక్షింపగోరెదను.

ఒకటి, రెండు, విషయములకట్టి సమాధానము అవసరము లేదు. అవి కేవలము మత సాంఘికసమస్యల ననుసరించినవి గావున వానిగూర్చి యెట్టి యభిప్రాయభేదమును గలుగుట కవకాశమే లేదు. వానినిగూర్చిన పని ముఖ్యావసరమని స్పష్టమగుచున్నది.

అస్పృశ్యతానివారణమును గూర్చి చెప్పబడినది చాల మెండుగనే యున్నదిగాని, జరిగినపని చాల తక్కువగనే యున్నది.

ఈ విషయమున సర్వశక్తులను వినియోగించి పనిచేయుట కాంగ్రెసువారి ప్రధానకర్తవ్యమని నా యభిప్రాయము. కాంగ్రెసువారికి సంబంధించినంతవరకు అస్పృశ్యత పూర్తిగా తొలగిపోవలెను. అస్పృశ్యులతో కలసియుండుటకు అంగీకరింపని యే వ్యక్తినేని కాంగ్రెసు సంఘమునందును చేర్చుకొనగూడదు. ఈ రెండు విషయములలోను భారత తంతుకారక సంఘమువారు చాలశ్లాఘనీయముగనే పనిచేయుచున్నారు. కాని గ్రామపారిశుద్ధ్యమును గూర్చియు గ్రామములలో సహకారము కలిగించుటను గూర్చియు, కాంగ్రెసువారు ఉపన్యాసము లొసగుచుండవలెను.

6 వ విషయము ప్రత్యేకముగా స్త్రీలకు సంబంధించినది. కావున స్త్రీలు కాంగ్రెసునకు తోడ్పడవలెనని నేను కోరెదను.

ఏ విధానమైనను జయప్రదముగా కొనసాగవలెననిన, జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్న సాంఘిక దురాచారము అడుగంటవలెను. కాని, యీ విషయమున యిప్పటివరకును మన పెట్టిప్రయత్నమును చేసియుండలేదు. ఘోషాపద్ధతి మున్నగు స్త్రీలకుగల నిరోధములను తక్షణమే మనము అంతమొందింపవలెను స్త్రీ పురుషునకు అర్ధాంగి లేక ఉత్తమార్ధభాగము అను మాట నిజమే యయినచో జాతీయోద్ధరణమునందు శ్రేష్ఠమగు కార్యమును స్త్రీలు నెరవేర్చుటకు పురుషులు వారికి తోడ్పడవలెను. ఘోషాపద్ధతిని తొలగించుటకును,

కుటుంబజీవనమును సంస్కరించుటయును చాలధనము కావలెను. ప్రతి వ్యక్తియును శక్తివంచన లేకుండా తనవిధిని నెరవేర్చవలెను.

ఇతరవిషయములను యీ యుపన్యాసమునందు వివరించుట కవకాశము లేదు. కావున భారతజాతీయోపసంఘ సభ్యులను వేరు వేరు ఉపసంఘములుగా విభజింపవలెను. ఒక్కొక్క ఉపసంఘమునకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులలోను వీరు అధ్యక్షులుగా నుండవలెను. ఈ పైని వివరింపబడిన తొమ్మిది విషయములలోను ఒక విషయమును గాని హెచ్చు విషయములను గాని నెరవేర్పవలసిన భారమును ఒక ఉపసంఘమువారు వహించుచుండవలెను. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘములు గూడ ఇట్టి ఉపసంఘములను ఏర్పరుపవలెను. ఈ రాష్ట్రీయోపసంఘములవలననే నిజమగు పని జరుపబడవలసియుండును. భారత కాంగ్రెసుసంఘమువారిచే నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఒసంగునట్టి సూచనల ప్రకారము రాష్ట్రీయోపసంఘమువారు పనిచేయుచుండవలెను. తక్కిన వివరము లన్నిటిని భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు పూర్తి చేయవలెను.

ఇది అన్ని పక్షములవారును కలిసి నిర్వహింపదగినవిధాన మయి యున్నది. ఈ విధానము కాంగ్రెసుపక్షమువారి దృక్పథమునుండియు, నితరపక్షములవారి దృక్పథమునుండియు అవసరమైనదేయగుటచే దానిని నెరవేర్చుటకు యితరపక్షములవా రందరును మనఃపూర్వకముగా తోడ్పడరనియే నేను నమ్ముచున్నాను. అన్ని పక్షములవారును నిష్కపటముతోను అధికదీక్షతోను యీ విధానమును అనుసరించునెడల స్వపరిపాలనము మనకు శీఘ్రముగనే లభింపగలదు. ఏ కారణమునసైన అనుకొనినట్లు పూర్తిగా యీ విధానమును మనము కొనసాగింపజాలనిచో యితర పక్షములవారి సహాయమును నిలుపుకొనగలిగినను, నిలుపుకొనజాలక పోయినను, కాంగ్రెసువారికి దౌర్జన్యవిరహితమగు అసహాయోద్యమము ముఖ్యకర్తవ్యమే యయియున్నది ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమగు ప్రతిఘటనవిధాన మొకటి యేర్పడిననే తప్ప కాంగ్రెసుకు అసహాయోద్యమమును కొనసాగించుటకు వెనుకంజ వేయగూడదు. ఎట్టి దౌర్జన్యమును చూపకుండా సత్యాగ్రహమును జయప్రదముగా జరుపుట సాధ్యమేయని బార్డోలీలో సర్దారు వల్లభాయి పటేలుగారు మనకు చూపించియే యున్నారు. గ్రామములో ఓరిమితో పనిచేయుటవలన కలుగు గొప్పలాభమును గూడా పటేలుగారు మనకు కనబరచి యున్నారు. సర్దారుగారిని, ఆయనకు సహాయముచేసిన వీరపురుషులను, వీరవనితలను, మీ పక్షమున నేను మనఃపూర్వకముగా అభినందించుచున్నాను.

విదేశములోనున్న భారతీయులను కనుపరుపజాలము. దక్షిణాఫ్రికాలో శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు చేసిన గొప్ప పనివలన అచట నున్న మనవారికి కొంత అనుకూల మేర్పడినమాట నిజమే, కాని జరుగవలసిన పని యింకను హెచ్చుగనే యున్నది. కాని కెన్యాలో నున్న భారతీయుల స్థితిమాత్రము నానాటికి దుర్భర మగుచున్నది. అచట భారతీయులు నివసించుటకే ఉపద్రవము కలుగున ట్లున్నది. కెన్యా దేశమునకు పాశ్చాత్యు లెవ్వరుగాని వెళ్లుటకు పెక్కువత్సరములకు పూర్వమే మనదేశీయు లచటికి వెళ్లి అచటి ఆఫ్రికాదేశీయులతో మైత్రిని సంపాదింపగలిగిరి. ఫిజీ, బ్రిటిషు గయానా, దేశములలో గూడ, అచటికి పోయియున్న మనదేశీయులకును, ఆ దేశములలో అనాదిగా నుండువారికిని గూడా, బ్రిటిషువారి ధనాపహరణపద్ధతి వలన చాలనష్టము కలుగుచున్నది. వెనుక సర్ ఫిరోజిషా మెహతాగారు చెప్పినట్లు మొదట మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును చేకూర్చ గలిగిననే గాని వారి కట్టిసహాయమును చేయజాలము.

ప్రస్తుత స్థితియందు ఏది ప్రధానమని నేను తలచితినో దానిని మాత్రమే నేను వివరించితిని. అటులు చేయుటలో, యీ విషమస్థితిలో నా దేశముపట్ల దేనిని నా కర్తవ్యమని నేను భావించితినో దానిని నెరవేర్చుటకే నేను ప్రయత్నించితిని. నా భావములు మీ కందరికిని ముఖ్యముగా యువజనులకును ఆమోదకరములుగా నుండకపోవచ్చును. యువజనులకు ఓరిమి తక్కువగా నుండుట సహజ మని నే నెరుగుదును. మనకు సహనమును అసహనమును గూడ అవసరమే. స్వవిషయమున అసహనమును, మనలో నేకీభవింపనివారితో సహనమును మనము చూపుచుండవలెను. యువజనుల ఆశయములతోను, వారు నిర్ణయించుకొనిన కార్యవిధానముతోను నా కట్టి వివాదమును లేదు. సామ్రాజ్య వ్యయమును ధనాపహరణమును పూర్తిగా అంతరింపవలె ననుటలో, నేను వారితో పూర్తిగా నేకీభవించెదను. కాని, దానిని నెరవేర్చుటకు గల సాధనము కష్టతరమును, దీర్ఘతరము నయియున్నది.—అను విషయమును యువజనులే వెల్లడించియుండుటచే దానిని వారు గ్రహించియే యున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. వృద్ధులును యువకులును చేయదగినపనిలో భేద మేమియు లేదు. యువజనులచిత్తవృత్తిలో మాత్రమే భేదము గలదు. యువజనులు తమ చిత్తవృత్తిని మార్చుకొనక్కరలేదు. ఏ మాతృదేశమునకు వారు సేవజేయగోరుచున్నారో అట్టి మాతృదేశాభివృద్ధికొరకు యిదివరకు మనదేశమునం దున్న పక్షములకంటె, యింకను పక్షములు అధికమగునట్లు మాత్రము వారు చేయకుందురుగాక యనియే నేను వారిని గోరుచున్నాను. పెద్దవారి విషయమున గూడ యీ విధముగనే నేను విన్నవించుచున్నాను. నేను పైని వివరించియున్న రీతిని మహాత్మా గాంధి, దేశబంధు దాసుగా రొసంగిన సదుపదేశమును మరువవలదని మరొకసారి నేను మిమ్ములను గోరుచున్నాను. నా యుపన్యాసము ముగిసినది. నాపట్ల మీరు చాల ఓరిమిని చూపించితిరి. అత్యల్పమగు నాసేవను నేను మీకు వశపరచితిని. దానివలన మీ కేమైన ప్రయోజన మున్నచో దాని నుపయోగించ గోరెదను. మనలో గల అభిప్రాయ భేదముల నన్నిటిని వదలుకొని మనమందరమును ఏకీభవించి దేశసేవకు గడంగుచో మనకు విజయము చేకూరుట నిశ్చయము.

శ్రీ జె. యం. సేనుగుప్తా గారు

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ కేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు

బొంబాయిరాష్ట్రీయ ప్ర[illegible] సాంఘిక మహాసభాధ్యక్షులు

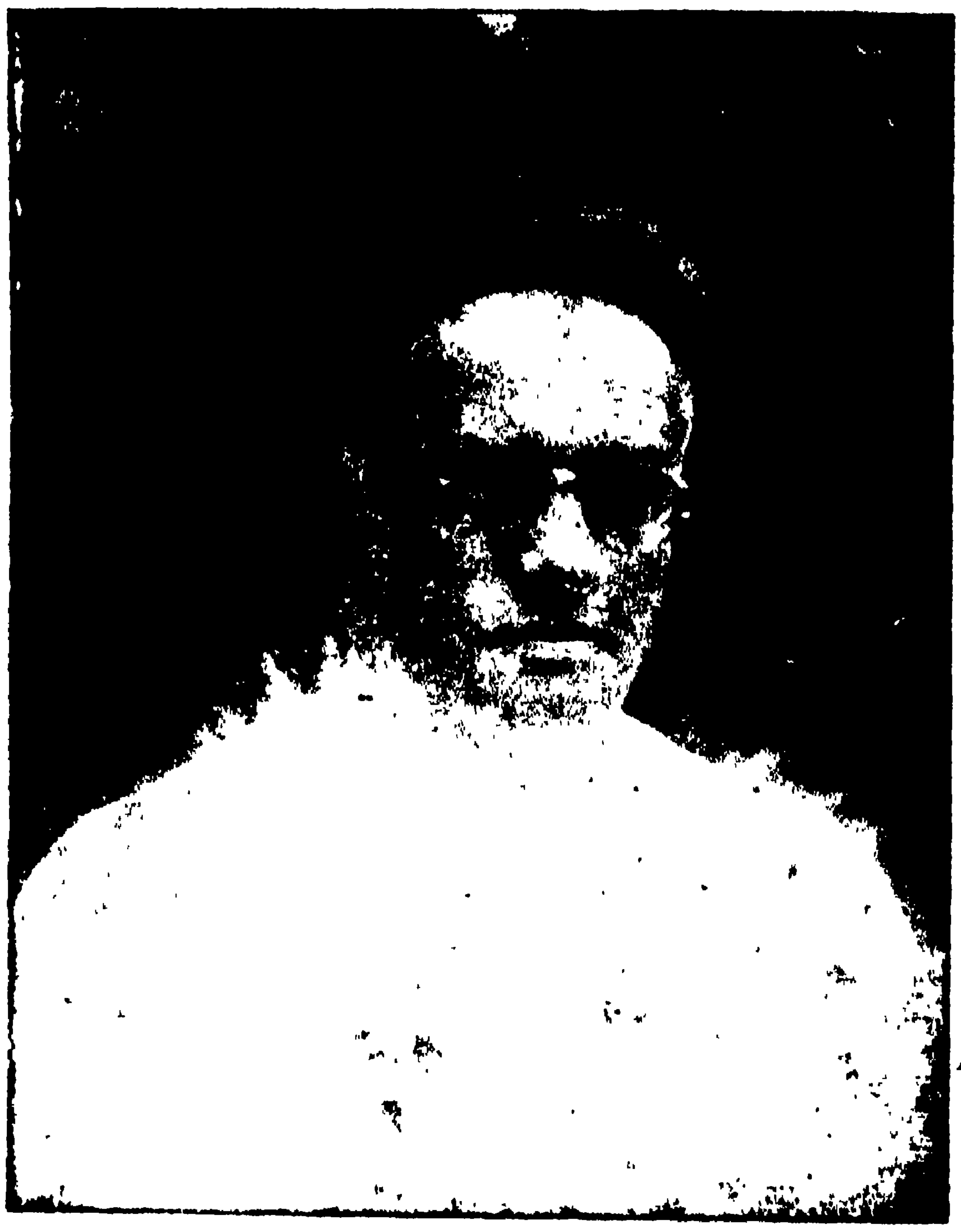
శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు

అధ్యక్షులు, సంఘసంస్కరణమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ డా. జి. వి. దేశముఖుగారు

అధ్యక్షుడు, అఖిలభారత వైద్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్‌దాస్‌గారు
అధ్యక్షుడు, భారత వాణిజ్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ కే. నటరాజన్‌గారు
అధ్యక్షుడు, భారత పత్రికారచయితలసభ, కలకత్తా

శ్రీ డాక్టరు యం. ఏ. అన్సారిగారు
భారతీయవస్తుప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకుడు-కలకత్తా

శ్రీ కే. యఫ్. నారిమన్‌గారు
అధ్యక్షులు, భారత యువజనసభ-కలకత్తా

బెజవాడ శ్రీ వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేద కళాశాలాధ్యక్షులును, అఖిల భారతాయుర్వేద విద్యాపీఠ పరీక్షకులును, మద్రాసు

ప్రభుత్వ భారతీయవైద్య పాఠశాలాపరీక్షకులును, చతుర్థాంధ్రాయుర్వేదవైద్య సమ్మేళనాధ్యక్షులును అగు

ఆయుర్వేద భూషణ నోరి రామశాస్త్రి ఏ. కె. ఏ. సి. వారిచే

సిద్ధమకరధ్వజ

నరముల పటుత్వము, బుద్ధి, తీక్ష్ణత, దేహదార్ఢ్యములను పెంపొందించును.

వసంతకుసుమాకరము

అతిమూత్రము, మధుమేహము, క్షయ, స్త్రీవ్యాధులు మున్నగువానికి సుప్రసిద్ధ రసాయనౌషధము.

శాస్త్రప్రకారము సిద్ధపఱుపబడిన ఆయుర్వేదౌషధములు

క్షీరవర్ధని

తల్లిపాలను వృద్ధిచేయును. వెల రు 1-8-0

పునహా, లాహోరు, కొలంబొ, మద్రాసు మున్నగు పట్టణములలో జరిగిన అఖిలభారతాయుర్వేద ప్రదర్శనములలో ఉత్తమ యోగ్యతాపత్రములను బంగారు పతకములను బడసినవి. కేటలాగుకై వ్రాయుడు.

మేహారి

సమస్తమేహవ్యాధులకు. 40 మాత్రల సీసా వెల రు 2-8-0

యోగ్యతాపత్రికలు

మ.రా.రా. శ్రీ కోలా కేశవరెడ్డిగారు, గురిజాల తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, దాచేపల్లి, పల్నాడు తాలూకా నుండి 20-4-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

అయ్యా, నేను మాయింటిలో కావలసి క్షీరవర్ధనిని 3, 4 పర్యాయములు తెప్పించి వాడితిని. దానిగుణముఅద్భుతము, దానిని వాడిన మరురోజె క్షీరములు వృద్ధి కనుపించును. క్షీరములు తక్కువగల బాలింతలు క్షీరవర్ధనిని వాడినచో పాలు లేవనే భయములేక పిల్లలను వృద్ధి పర్చుకోవచ్చును.

మ.రా.రా. శ్రీ విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు అనంతవరమునుండి 19-11-28 వ తేదిన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని తల్లి యొక్క శరీరమును కూడా ఆరోగ్యముగా చేయుచు పిల్లకు పాలను కలుగచేయుచున్నది ....దీని గుణము నుపట్టి పిల్లతల్లులకు సాక్షాత్ దైవస్వరూపులుగా నున్నారని తలచుచున్నాను.

మ.రా.రా. శ్రీ మహమ్మదు ఖాదర్ సామరిక్యాయర్ సాహెబు బహదూర్ గారు భీమునిపట్నము నుండి 3-8-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని యిదివరలో మీకంపెనీలో తెప్పించియుంటిని. పగంబుడ్డి యివ్వగానె పిల్లడికి పాలులావుగా యుండుటచేతను తల్లికి మరి యివ్వలేదు. యీదినమువరకు పాలు విస్తారముగా వున్నవి.

ఆయుర్వేద నిలయము, బెజవాడ.

తీ ర్మా న ము లు

౧

మహానాయకుల మరణమునకు సానుభూతి

జాతీయమహాసభాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధభారతనాయకులును అగు శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయి, హాకీం అజ్మలుఖాన్, సింహ ప్రభువుల మరణమునకై విషాదమును, కుటుంబములకు సానుభూతియు తెల్పు తీర్మానము జాతీయమహాసభాధ్యక్షునిచే ప్రతిపాదింపబడెను. సభికులందరు భక్తిపురస్సరముగా నిలుచబడి తీర్మానము నామోదించిరి.

౨

కాంగ్రెస్ విదేశీయశాఖలు

నూతనముగా లండన్ న్యూయార్కు నగరములయందు స్థాపింపబడిన కాంగ్రెస్ శాఖలను అంగీకరించుచు జవహర్లాలు నెహ్రూగారు తీర్మానము నుపపాదించిరి. గోవా కాంగ్రెస్ సంఘమును కూడ కాంగ్రెస్‌వా రొప్పుకొనిరి. ఆయా దేశములలో నింకను కాంగ్రెస్ సంస్థలను స్థాపించి ప్రచారము చేయవలసినదని తీర్మానము కోరెను. కోచ్ కాంగ్రెస్ సంఘమువారి దరఖాస్తును విచారింపవలెనని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీవారిని తీర్మానము కోరినది.

3

అస్వతంత్రజాతులతో సంబంధము

సామ్రాజ్య నిరంకుశత్వమునకు లోబడి అనేక విధముల ఇబ్బందుల నొందుచున్న అస్వతంత్రజాతులతో మైత్రి చేసికొనవలెనని మూడవతీర్మానము కోరెను. మరియు ఈ విషయమై వ్యవహారము జరుపుటకు విదేశాంగశాఖ స్థాపింపవలెనని కూడ తీర్మానము కోరెను.

౪

యుద్ధ భయము

మద్రాస్ కాంగ్రెస్ మహాసభవారు యుద్ధభయమును గురించి యామోదించిన తీర్మానమును ఈసభవారు మరల నామోదించుచున్నారు. మరియు ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వము భారతీయుల యభిప్రాయమును సూచించనిదనియు, భారతదేశముయొక్క పరిహద్దులను రక్షించుటకుగాక భారతదేశమును తన యధీనమునందుంచుటకే యాంగ్లేయరాజనీతి యేర్పడియున్నదనియు ఈ మహాసభవారు తలచుచున్నారు. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములతోగాని, ప్రపంచములో నే యితర రాజ్యములతోగాని భారతీయులకు తగాదా లేదనియు, సామ్రాజ్యకాంక్షకై ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కనర్థదాయకముగా ప్రవర్తించుటకు భారతీయు లొప్పుకొనిరనియు, ఈసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫

బ్రిటిష్‌వస్తు బహిష్కరణము

విదేశవస్త్రములను, విదేశవస్తువులను బహిష్కరింపవలెనను తీర్మానము సభలో నత్యధిక సంఖ్యాకులచే నామోదింపబడెను.

౬

బార్డోలి సర్దారు నభినందించుట

బార్డోలి సత్యాగ్రహోద్యమమును కడు సమర్థతతో నడిపి విజయలక్ష్మిని చూరగొనిన ధీరుడు బార్డోలీ సర్దారుగారి నభినందించు తీర్మానము సభికులచే నుత్సాహ పూర్వకముగా నంగీకరింపబడెను.

౭

ప్రభుత్వగౌరవముల నిరాకరణ

విజాతీయ పరిపాలనమును బలపరచి విదేశీయ ప్రభుత్వమును వారి యుద్యోగీయులను గౌరవించుట కొఱకంగబడు విందులు మొదలగువానికి వెళ్లుట జాతీయగౌరవమునకు హానికరమును భారతస్వాతంత్ర్యమునకు ఆటంకమును అని సభవా రభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున ప్రభుత్వోద్యోగీయుల గౌరవార్థమై యొసంగబడు లీవీలు, దర్బారులు, విందులు మున్నగువానికి భారతీయులు ముఖ్యముగా కాంగ్రెస్‌సభ్యు లెవ్వరును పోరాదు.

౮

ప్రాచ్యజాతుల సమితి

ఆసియా ఖండములోని యితరదేశముల ప్రతినిధులతో సంప్రదించి అఖిల ఆసియా జాతీయ సమితి సభను ౧౯3౦ సంవత్సరమున భారతదేశములో జరుపవలసినదని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీ వారిని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౯

చీనా, ఈజిప్టు మొదలగు జాతులకు సందేశము

౧. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణ జాతీయస్వత్వములను గడించి చీనాదేశములో నిరంకుశాధికారమును అంతము చేసినందులకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ చీనాదేశస్థులకు స్నేహపూర్వకమగు సద్భావమును వెల్లడిచేయుచున్నది.

౨. ఈజిప్టు, సిరియా, పాలస్టయిన్, ఇరాక్ దేశములకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ వాత్సల్య పూర్వక సందేశము నంపుచు భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటమున కాటంకమగు పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యశృంఖలములనుండి వారును తప్పక విముక్తి యగుదురని కోరుచున్నది.

౩. సామ్రాజ్యవిచ్ఛేదకసంఘముయొక్క సమావేశమును భారతదేశమున కాహ్వానించుచు, ఈ సభవారి పక్షమున సామ్రాజ్య విచ్ఛేదకసంఘసభలో పాల్గొనుట కొక ప్రతినిధి నేర్పాటుచేయవలెనని కాంగ్రెస్‌వర్కింగ్ కమిటీవారిని సభవారు కోరుచున్నారు.

౧౦
రాజీ తీర్మానము

నెహ్రూ నివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారత దేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూ సంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్యతీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్యపార్టీలన్నిటియు నంగీకరింప గలిగిన గరిష్ఠ సామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభి వృద్ధిని సూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామో దించినచో, ఈ మహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపింప గలరు. ఆతారీఖులోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు అమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్ వారు దౌర్జన్య రహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధ తుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమును గాని, మరియే సాత్వికపద్ధ తినిగాని అవలంబింపవలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సం పూర్ణస్వాతంత్ర్యప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు.

౧౧
సైమన్ సంఘ బహిష్కరణ

సైమన్‌సంఘ బహిష్కారమును మునుపటికంటె తీవ్రముగా కొనసాగింపవలెనను తీర్మాన మీ క్రింది విధముగా నున్నది. సైమన్ సంఘమును జయప్రదముగా బహిష్కరించిన భారతీయులను, పోలీసు దౌర్జన్యములను లెక్కచేయక శాంతమును నిగ్రహమును ప్రకటించి అధికారుల పశుత్వమును అన్యాయమును జయించిన లాహోర్ లక్నో పౌరులను ఈ మహాసభవా రభినందించుచున్నారు.

ఐనను సైమన్ సంఘమును బహిష్కరించుటకు భారతీయులు చేసికొనిన కృతనిశ్చయమునకు విరుద్ధముగా కొందరు భారతీయులు ప్రవర్తించుచున్నారని సభవారు గమనించుచున్నారు. మరియు కొం దరు భారతీయోద్యోగీయులును ఆంగ్లేయోద్యోగీయులును లాహోర్ లక్నో నగరములలో పోలీసు దుండగములలో పాల్గొనిరి. సాధ్య మైనంతవరకు నీ వ్యక్తులతో భారతీయులు సాంఘిక సంబంధము లేవియు పెట్టుకొనకుందురు గాక యని మహాసభవారు కోరు చున్నారు.

ఇట్టి వ్యక్తులకు విందులు చేయరాదనియు, వారి గౌరవార్థమై చేయబడు విందులకెవ్వరును వెళ్లరాదనియు సభవారు కోరుచున్నారు.

హర్తాళ్ములను ఇతర ప్రదర్శనములను జరిపించి సయిమన్ సంఘము ఇకమీద పర్యటించు రాష్ట్రప్రజలు సయిమన్‌సంఘ బహి ష్కారమును జయప్రదముగా కొనసాగింపవలెనని యీ సభవారు ఆయా రాష్ట్రములను ప్రబోధించుచున్నారు.

౧౨
భారతసంస్థానములలో బాధ్యతాయుత పరిపాలనాస్థాపన

స్వదేశసంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్య తాయుతపరిపాలన నేర్పరుపవలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీ కరింపబడెను.

౧౩
కాంగ్రెస్ నిర్మాణమున మార్పులు

కాంగ్రెస్ నిర్మాణ ప్రణాళికయందు గావింపవలసిన మార్పుల విషయమై విషయ నిర్ణయసభవా రామోదించిన తీర్మానము మహా సభవా రంగీకరించిరి. కాంగ్రెస్ ముగిసిన పిదప ఖర్చులు పోగా ఆహ్వాన సంఘము వారివద్ద మిగిలిన మొత్తములో సగభాగము జాతీ యోపసంఘమువారికి కొసంగవలెనని యిందులో నొక నవరణ కోరు చుండెను. ఇది రాబోవు సంవత్సరమునుండి అమలులోనికి వచ్చును. కాంగ్రెసు కార్యక్రమమును నిర్వహించుటకే మొత్తమవసర మని జవహర్లాలు గారు నుడివిరి.

౧౪
మరణించిన రాజకీయ నిర్బంధితులు

ఈ సంవత్సరమున కారాగారముల యందు మరణించిన ఐదు గురు రాజకీయ నిర్బంధితుల కుటుంబములకు సంతాపము దెలుపుచు విజయకృష్ణబోసుగారు ప్రతిపాదించిన తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

యందు ప్రవేశపెట్టి 1 వ వర్గముచే నామోదింప జేయించుటయు ఇత్యాది విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. వీనిని బట్టియే (Official bills) అనగా మంత్రివర్గీయ చట్టములు శాసనసభలయందు పాలకవర్గాధిపతులచేతనే ప్రవేశపెట్టబడును. ఇట్లే 2, 3 వర్గములకును సంబంధము గలదు. న్యాయవర్గపుతీర్పులు విరుద్ధముగాను విపరీతముగాను పరిణమించుపక్షములో అవసరము వెంబడిని చట్టనిరూపణచేయుట, క్షమార్పణ హుకుములను జారీచేయించుట మొదలైన విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. మఱియు కొన్ని దేశములందు 2, 3 వర్గముల యధిపతి యొక్కడే యగుటయు సంభవించును.

పాలకవర్గనిర్మాణము

రాష్ట్రపాలనయంతయు నీవర్గముందే యాధారపడియున్నది. కొన్ని ప్రాచీనరాజ్యములందును కొంతకాలమువరకు అధునికఫరాసురాజ్యమందును కూడ శాసనవర్గము లేకయే పాలకవర్గనిర్మాణముతో రాష్ట్రపరిపాలన యథావిధిగా జరుగగల్గినది. కాబట్టి పాలకవర్గము అతిజాగరూకతతో నిర్మింపబడవలెను. శాసనవర్గము ప్రజాహితమైనప్పుడు పాలకవర్గము కూడ నట్లే యుండవలెను. మఱియు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు మెండైనప్పుడు పాలకవర్గముయొక్క బాధ్యతకూడ యెక్కువగును. కొన్ని దేశములందువలె పారిశ్రామికాదులు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు కానప్పటిలో పాలకవర్గపుబాధ్యత తగ్గుచున్నది. ఏది యెట్లున్నను బాహ్యాంతరశాంతిస్థాపనకును ప్రథమవర్గ కార్యక్రమనిరూపణకును, అంతర్జాతీయదృక్పథమందు, రాష్ట్రప్రతిష్ఠస్థాపనకును, ఇత్యాది పాలకవర్గ సాధారణ విధ్యుక్తములకు తగునట్లు 2 వ వర్గనిర్మాణము గావింపవలెను.

వర్గస్వభావము:

పై కార్యనిర్వహణమునకు బూనుకొను పాలకవర్గమున ముఖ్యముగా చురుకుదనము గల్గియుండవలెను. అనగా కార్యసాధనమున నిమేషములో గావించు శక్తి గల్గియుండవలెను. దండయాత్రలు, అంతఃకలహములు ఇత్యాదుల నివారణమార్గముల నన్వేషించి యాచరణలో పెట్టుటకు సంసిద్ధముగా నుండవలెను. ఈ వర్గమునకు కల్గిన బాధ్యతను స్వాతంత్ర్యబుద్ధితో నిర్వహించుచు, నంత్యమున శాసనవర్గమున కుత్తరవాదియై యుండవలెను. ఈ వర్గమున కేకత్వము ముఖ్యమైన గుణము. పెద్దరాష్ట్రములందు పాలకవర్గము భిన్నభిన్నములుగా నిర్మింపబడినను, కార్యాచరణమునం దొక్క-వ్యక్తివలె ప్రవర్తింపవలెను. ఈ విషయములో నీవర్గము ఒక్కనియందే (రాజు) ఆధారపడినవర్గమే ద్వంద్వవర్గముకంటెయుత్కృష్టమైనది. లేదా ద్వంద్వవర్గము అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రమందువలె నొక్కనిపై నాధారపడి సర్వాధికార మాతని కొసంగవలెను. ఎట్టిస్థితిలోను రాజ్యపాలన ఒక్కనియం దాధారపడుట దుర్లభమైనందున రెండు ఫక్కీలలోకూడ ఆయా అంతర్భాగాధిపతులు వర్గాధిపతికుత్తరవాదులైయుందురు.

ఈ వర్గస్వభావము సాధారణముగా దీని నిర్మాణపద్ధతి ననుసరించియుండును. ప్రజారాజ్యములం దీవర్గము ఎన్నికలపద్ధతి ననుసరించి యుండును. అనగా ప్రజలెన్నుకొనిన శాసనసభా ప్రతినిధుల నుండి యీ వర్గాధిపతులేర్పాటుచేయబడుదురు. పోటీకరీతుల మూలముగా అంతర్భాగాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు. కొన్ని దేశములందు ప్రజలే యీ వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు.

పాలకవర్గాధిపతి:

ఈతడు కొన్ని రాజ్యములందు ఎన్నికల ప్రకారమున్ను, మఱికొన్నిటి యందు వంశపారంపర్య హక్కు-ప్రకారమున్ను ఏర్పరుపబడును. రెండవ పక్షములో రాజ్యమందు స్థిరత్వమున్ను, ప్రతిష్ఠయున్ను స్వతంత్రతయున్ను, రాజకీయ సాంప్రదాయమున్ను సమకూరును. కాని రాజే రాష్ట్రవర్గాధిపతియైనచో అసమర్థతకును, నిరంకుశత్వమునకును అవకాశము కల్గును. ఎన్నికలవలన వర్గాధిపతి ద్వివిధములుగా నిర్మింపబడును. మొదటిది అమెరికా యందువలె ప్రజలే వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు. రెండవది యింగ్లాండునందువలె ప్రజ లెన్నుకొనిన శాసనసభ్యుల నుండి వర్గాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు.

పాలకవర్గ తరహాములు:

ఇవి 3 విధములు.

1. ప్రతినిధిసభాసంబంధమైన వర్గము. ఉ॥ ఆంగ్ల క్యాబినేటు. ఇది శాసనవర్గముచే నియమింపబడును. కాబట్టి యీ రెంటి సంబంధమందును అనుకూలతయు, సమయానుకూలమైన మార్పులకు తగినట్లు ప్రజాహితముగా ప్రవర్తించుటకు తగు వశ్యతయు, కార్యక్రమవిమర్శన కవకాశమును, ప్రతినిధులతో సంబంధము కల్గియుండుటచేత ప్రజలు సాధకబాధకములను తెలిసికొనుట కవకాశమును సమకూరును. కాని ఆయావర్గముల యొక్క స్వాతంత్రతకు భంగము కలుగవచ్చును. మఱియు శాసనసభలయొక్క తాత్కాలిక మార్పులకు లోనగుట చేత క్రియాపదములకు కూడ మాటిమాటికి మార్పులు కల్గుచుండుట సంభవించును.

2. ప్రతినిధి సభాసంబంధములేని వర్గము. ఉ॥ అమెరికా ప్రెసిడెంటు- దీనికిని శాసనసభలకును జోక్యముండదు. ఇందువలన స్వతంత్రత కార్యదీక్ష సమకూరును: కాని ద్వంద్వపరిపాలన సాధకబాధకములను గూర్చి యుభయవర్గములమధ్య చర్చలు జరుగకపోవుటయు సంభవించును.

3. పై రెంటికిని మధ్యస్థమైన వర్గము. ఉ॥ స్విడ్జర్లాండు బుండెస్‌రాత్. పై రెంటి మంచిచెడుగులను గల్గియున్నది. శాసనసభ్యలెన్నుకొనబడగానే వారి నుండి పాలకవర్గసభ్యలేర్పరుపబడి వారు నియమితకాలము వరకు పనిచేయుదురు గాని ఈ నియమితకాలమందిక ప్రతినిధి సభలతో సంబంధములేకయే యుందురు.

వర్గాంతర్భాగము:

ఇది పాలకవర్గమున కవయవముల వంటిది. పాలకవర్గాధిపతులు ప్రజాప్రతినిధులనుండి ఎన్నుకొనబడుచున్నందున వీరు ఆయాకార్యక్రమములలో ప్రవీణులైన యుద్యోగులను సహాయులుగా దీసికొని వీరిని అంతర్భాగాధిపతులుగా నేర్పరచెదరు. ఇందువలననే సివిలుసర్వీసు కొలోనియల్ సర్వీసు ఇత్యాదులకు పరీక్షలు పెట్టబడినవి. మరియు పోస్టుమాస్టరు జనరలు, రెజిస్ట్రేషను శాఖకు ఇన్‌స్పెక్టరుజనరలు, దళనాయకులు, కోశాధిపతులు, ఇత్యాదులు ఆయాశాఖల కుత్తమోద్యోగులుగాను శాఖల సెక్రటరీలుగాను నియమితులగుచున్నారు. వీరలు దినచర్య నడపుటకు నియమితులు కాని వీరు ప్రవీణులగుట చేత మంత్రివర్గపు మాట పొసగకుండ జేయగలుగుదురను భయము కలదు. కాని యీ పద్ధతి ప్రజారాజ్యము లందు తప్పని విధిగా పొడసూపుచున్నది. ఆధునిక ప్రజారాజ్యములందు బ్యూరాక్రసీ అత్యవసరమైపోయినది. పాలకవర్గమే కార్యమును బూనుకొన్నను, నిపుణులయొక్క అభిమతమును అంచనాలను తీసికొననిదే పనిచేయుట దుర్లభమగుచున్నది. కార్యాచరణయందలి వివరములను గూర్చి వితర్కించుటకు సమర్థతయు అవకాశమును లేకపోవుటచేతను, రాష్ట్ర విధ్యుక్తములసంఖ్య అధికమైన కొలది శాఖలసంఖ్య అధికమగుచుండుటచేతను యీ బ్యూరాక్రసీయొక్క ప్రాముఖ్యత యెక్కువగుచున్నది.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.యల్.

ప్రపంచములో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము లన్నియు ఒక్కరషియాలో తప్ప, స్వల్పజనాధిపత్యము క్రిందనే నడపబడు చున్నవి. రషియాలో మాత్రము, కృషీవలుల కార్మికుల సంఘములనుండియే మెట్టుమెట్టుకు ప్రతినిధు లేర్పడి రాజ్యాంగవిధానమును నడుపుకొను చున్నారు. పార్లమెంటులోని ఆరువందల ప్రజాప్రతినిధులలో అనేకమంది ధనము వెచ్చించగలిగినవారే ప్రాతినిధ్యమును బడసినవారు. వీరి నందరినీ యే పంద్రెండుగురు బుద్ధిచాతుర్యముగలవారో తమతమ కక్షల క్రిందకు లాగుకొనెదరు. ఇట్టి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమైనను ప్రస్తుత సాంఘిక పరిస్థితులలో మనము నెలకొల్పగలమా యను సమస్య పరిష్కరించుకొనవలసియున్నది. నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు కాగితముమీద బాగుగానే కనుపడును. దీని నందరు ఆమోదించతగినదే; కాని దీనిని జయప్రదముగ ఆచరణలో పెట్టుటకు మన మనోవీథిలో యెట్టిమార్పులు కలుగవలెనను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట సుకరము కాదు. కాలక్రమముగ సాంఘిక రాజకీయ సంస్కరణలే కాక అప్పుడప్పుడు విప్లవములు కూడ రావలసిన యోగము మన దేశమునకు పట్టనైయున్నది. కాబట్టి యిప్పటినుండియు, వాని నెదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించినగాని, యితర నాగరికసంఘములకు మనము వెనుకబడిపోవుదుము. ఇదిగాక, మనకిష్టమున్నను, ఇష్టములేకపోయినను మన సంఘముకూడ యితరసంఘమువలన ముందుకు త్రోయబడక తప్పదు. చుట్టును అగ్నిహోత్రముండగా మధ్యనున్న దారువు అంటుకొనకమానునా? "గతానుగతికో లోకః" యనునట్లు, యీయంత్రయుగములో మనముకూడ చిక్కుబడి ముందుకు నెట్టబడుదుము. కనుక మన మిప్పుడు కోరు పాశ్చాత్య రాజ్యాంగతంత్రములకు అర్హులము కావలెనన్న మనలో నెట్టిసాంఘిక మార్పులు కావలయునో కొంచమాలోచింతము.

మనకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Full independence) కావలెనని మనలో ప్రతివానికిని అభిలాషకలదు. కాని దానిని సంపాదించుకొనుటకు శక్తిలేకపోవుటచే ప్రస్తుతము ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యములో ఒకభాగముగా నుండి అధినివేశ రాజ్యాంగ తంత్రము (Dominion status)ను మనము కోరవలసివచ్చినది. ఇదియైనను రెండుమూడు విషయములలో తప్ప తక్కినవానిలో ప్రజలకు స్వరవాదియగు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమే (Responsible government) మన మేర్పరుచుకొన్న ప్రతినిధులలోనుండి మంత్రులేర్పడుటయు వారియందు మన ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్యాకులకు నమ్మకములేదని తీర్మానించినపుడు వారందరు ఒక్కుమ్మడిగా తమ పదవులకు రాజీనామా లిచ్చుటయు సంభవించును. మన ప్రజా ప్రతినిధి సంఘముల ప్రెసిడెంట్లుగా ఆంగ్లేయ దేశపురాజుగారు, గవర్నరులను పంపుచుందురు. పైకి యీ రాజ్యాంగవిధానము సులభముగా కనుపడినను లోపలికి పోయినకొలది కొన్ని క్లిష్ట సమస్యలు బయలుదేరును. నెహ్రూరిపోర్టు ప్రకారము, మన హిందూమహమ్మదీయ ప్రతినిధులు నియోజకవర్గము వారందరిచే కలిసి యెన్నుకొనబడినను, కొన్ని అన్యూనసంఖ్యగల స్థానములు కొన్ని రాష్ట్రములలో మన మహమ్మదీయసోదరుల కొసంగబడినవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములలో బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసమస్య యిదివర కుండినను యిప్పటికి నియోజకవర్గమునుబట్టి బ్రాహ్మణేతరులే అత్యధికముగ యెన్నుకొనబడెదరు. కనుక యీ సమస్య

సమసిపోయెనని కొందర రెంచెదరు. కాని, బ్రాహ్మణేతరులలోనే వందలకొలది ప్రత్యేకకులము లుండుటచేత స్పర్థలకు కారణమగుచున్నది. కనుక మన మెన్నుకొను ప్రతినిధులు వర్ణవిభేదమును, మతభేదములను పాటించక దేశక్షేమమునే మనములం దిడుకొనెదరా యనుసందేహము బాధించుచున్నది. వీనిని మన మనస్సులనుండి పారద్రోలి యేకజాతీయతను ప్రజాక్షేమమును మాత్రమే పాటించిన గాని మనము రాజ్యపరిపాలనను చేయజాలము.

మన హిందూదేశములో పూర్వము ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు లేవాయని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. లేకేమి? అప్పుడు ప్రతిగ్రామము నిజముగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమే. కాని, దానిని నడపుకార్యనిర్వాహకులు, యిప్పటి నవనాగరిక వోటర్లవంటి వారిచేత నియమింపబడలేదు. సాధారణముగా రాజుగారుగాని, ఆయన యేజెంట్లగు గవర్నరులుగాని బాగుగా ఆలోచించి రాష్ట్ర పరిపాలనకు తగిన మంత్రివర్గములను, పంచాయతీవర్గములను యేర్పరుచుచుండేవారు. వారివారి విద్యనుబట్టియు, వ్యవహారిక జ్ఞానమునుబట్టియు, నైతికప్రవర్తననుబట్టియు, ఆయా కులములనుండి పెద్దల నేర్పాటుచేసి వీరికి అనేక విధములైన యధికారముల నిచ్చుచుండిరి. ఇప్పుడది యిట్టి పెద్దదేశములో, యీ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల యీకాలములో సాగునా ? నెహ్రూరిపోర్టులో మేజర్లయిన అందరు స్త్రీపురుషులకు వోటధికార మీయబడినది—— దుర్మార్గులైన ధనికులు విరివిగా లంచములనిచ్చి మనకు ప్రతినిధులు కావచ్చును. ధనికులగు శుంఠ లనేకులు శాసనసభలకు రావచ్చును. మొత్తముమీద ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే విద్యయు బుద్ధియు గల ప్రథమతరగతి రెండవతరగతుల వారికంటె అనేకరెట్లు ఖర్చుపెట్టి మూడు నాల్గవతరగతులలో చేరిన దుర్మార్గులు, శుంఠలు యెక్కువగ మన శాసనసభలలో చొరబడుదురు. ఇదిగాక, యిట్టివారిలో వర్ణభేద జాడ్యము ప్రబలి తమవారికిని తమకును గొప్ప ఉద్యోగములు సంపాదించుటకు తమ పదవుల నుపయోగించి, తమ రాష్ట్రమును పరదేశీయుల కమ్మివేసెదరు. మంత్రిస్థానములు మొదలుకొని చిన్నయుద్యోగములవరకు తెలివితేటలనుబట్టి కాక, వర్ణాభిమానము బంధుత్వములనే చూచి ప్రజాపరిపాలనలో యుద్యోగీయుల నియమింతురు.

పాశ్చాత్యదేశములలో యిప్పుడు శాసనసభలలో రెండుమూడుకక్షలకంటె యెక్కువకక్షు లేర్పడుచుండుటచే శాసనసభలు తరుచుగా ఛిద్ర మగుచున్నవి. (Dissolution) మంత్రివర్గము తరుచు మారిపోవుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మన దేశమందు మతవర్ణవిభేదములు మెండై విరుధకక్షులు పెరిగి, నిర్దిష్టన్యాయ సూత్రములకు (Definite political principles) లోనుగాక, యేవియో ఒకటి రెండుకక్షులు తాత్కాలికముగ కలసి మంత్రివర్గమును బడద్రోయుదురు. ఇట్లు అతిత్వరితముగ మంత్రివర్గము మారుచున్నపుడు, ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములను చింతింపక తమ పదవుల నెట్లు నిలబెట్టుకొనెదమా యను చింతయే మంత్రివర్గమువారి నెల్లపుడు వేధించుచుండును. కాబట్టి యిప్పటి పరిస్థితులలో గవర్నమెంటువారు మన నెహ్రూ రిపోర్టు నందలి కోరికలను సఫలపరచినను కార్యవిధానములో ఈ క్రిందిమార్పులుచేయుట మిక్కిలి అగత్యమని నాకు తోచుచున్నది.

1. వర్ణభేద మతభేదములను, రాజకీయపరిపాలనలో, యెంతమాత్రము చొప్పించమని ముందుగా ప్రమాణము చేసినవారే అభ్యర్థులుగా (Candidates) నుండవలయును.

2. అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి నూతన ప్రజాప్రతినిధిసంఘము కూడినపుడు వారిలోనుండి గవర్నరుగారు మంత్రుల నేర్పాటు చేయవలెను. ఆ యైదు సంవత్సరములలో సదరు మంత్రులను తీసివేయుటకు శాసనసభవారి కధికార ముండకూడదు. ఏమంత్రియైనను సరిగా నడచుకొనుచుండుట లేదని అతనిని యోజకవర్గములో మెజారిటీవారు తీర్మానించినయెడల, అతను తనపదవికి రాజీనామాపెట్టి తిరిగియెన్నుకొనబడుటకు ప్రజల కప్పీలు

"బ్రేక్ పిల్సు"

కస్తూరి బంగారముతో చేయబడుచున్నవి

ముసలివాండ్రను యౌవ్వన వంతులుగా జేయును

పలుచబడిన వీర్యమును గట్టి పరచును. ఎక్కువసేపు బలమును కలుగజేసి సంసార సౌఖ్యమునకు అవకాశ మిచ్చును. శరీరమునకు తేజస్సు కలుగజేయును. ఎటువంటి సుఖ సంబాధమైన జాడ్యములైనను జేరజాలవు. ౧ గంటలో వీని అద్భుత శక్తి కనపరచి ఆనందమును కలుగజేసి స్త్రీ పురుషులను తనివినొందించును. బైరాగి చిటిక. రసవిష గంధకాదులు కలియలేదు జననేంద్రియమును దృఢపరచి నరములకు బల మొసంగును వేలకొలది ఆనందించుచూ వాడుచుండుటయేగాక మెక్కువగా కొనియాడుచున్నారు

20 మాత్రలు గల సీసా రూపాయిలు 2—0—0

60 „ 5—0—0

సతీపతులకు! వశీకరలేహ్యము ఉల్లాస మెక్కువచేయును!!

30 తులములు డబ్బా రు. 3. 70 తులముల డబ్బా రు. 6.

వీర్యమును గట్టిపరచును. సింహముతో పోరాడగల శక్తినిచ్చును. సంసారసౌఖ్యగమునకు కొంత వ్యవధి నిచ్చును. రక్తము శుభ్రపరచును. గొడ్రాండ్లకు సంతానము కలిగించును. స్త్రీ పురుషులకు ఆనందము కలుగజేయును. బంగారుతో చేయబడెను. గుణము లేదన్న వారికి డబ్బు వాపసు పంపెదము. ఇనాం

ఆర్యవైశ్య ఆశ్రమం. చికాకోల్ సిటి, గంజాంజిల్లా.

సిలుకువంటి మజిలీనులు

దొరలు ప్రీతిగా వాడెదరు. అన్ని కాలములోను వాడతగినవి. శాంపిలు తాను 12 గజములు 6 పెద్ద కమీజు లగును. తాను 1-కి ధర రు 7-8.0. ఆరుకమీజులు 15 అంగుళములు మెడకొలత, పనితనమైనవిగల పెట్టె రు 9 0-0, 3 గలది 4-10-0 పట్టు కమీజులు 3 గల పెట్టె మీరు పంపుకొలత ప్రకారము అమర్చినవి. రు 9-0-0 అక్కరలేనిచో ఖరీదు తిరిగి పంపెదము. సూర్యకాంతి పుష్యరాగము 72 పలకలు ప్రతి రాయికి వుండును. 14 సెట్టు 5 రతులు రూ 15-0-0 సీమకమలములతో సమమైనవి జర్మనీనుండి కనిపెట్టబడినవి.

గుప్తా అండుకో, చికాగోల్ సిటీ, గంజాంజిల్లా.

భయపడకుడు! క్రొత్తగా కనిపెట్టిన జర్మని గనేరియా క్యాప్సుయెల్సు భయపడకుడు!

భయంకరమైన సెగరోగములను ప్రపంచములో అంతరింపజేయుటకు సిద్ధపరచబడినది. యెంత కాలము నుండి కాపురమున్న రోగమైనను 9 ట్యూబులతో ఆరోగ్యవంతునిగాజేసి యెక్కువ బలము గలిగించి రక్తము శుభ్రపరచును. మూత్రనాళమునుండి వెలువడు స్రవమును నిలిపివేయును. మంట తగ్గిపోవును స్త్రీలకు గర్భము చెడి తెలుపు విస్తారముగా పడుట, మూత్రసంబంధమగు యితర జాడ్యములుగాని బర్మాగనేరియా, అనుభవించలేని సెగరోగములు మాయమగుచున్నవి. సందేహించువారారోగ్యవంతులు కాలేరు. విస్తార పొగడ్త లనవసరము. క్యాటలాగునకు వ్రాయుడు.

30 క్యాప్సుమెల్సు అమరియుండు పెట్టె 2-8-0 మూడు పెట్టెలు 6 12-0

Agents— Dr: A. S. MURTY Co, Chicacole City, Ganjam Dt.

శ్రీ జయపురం మహారాజుగారు
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రోధాన్యనిలయు

కీ॥ శే॥ ఆంధ్రరత్న
దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

కీ॥ శే॥ పంజాబు కేసరి లాలా లజపతిరాయిగారు

కీ। శే। సర్ పానుగల్లు రాజాగారు

చేసుకొనవచ్చును. తక్కినమంత్రులు రాజీనామా యీయ నక్కరలేదు.

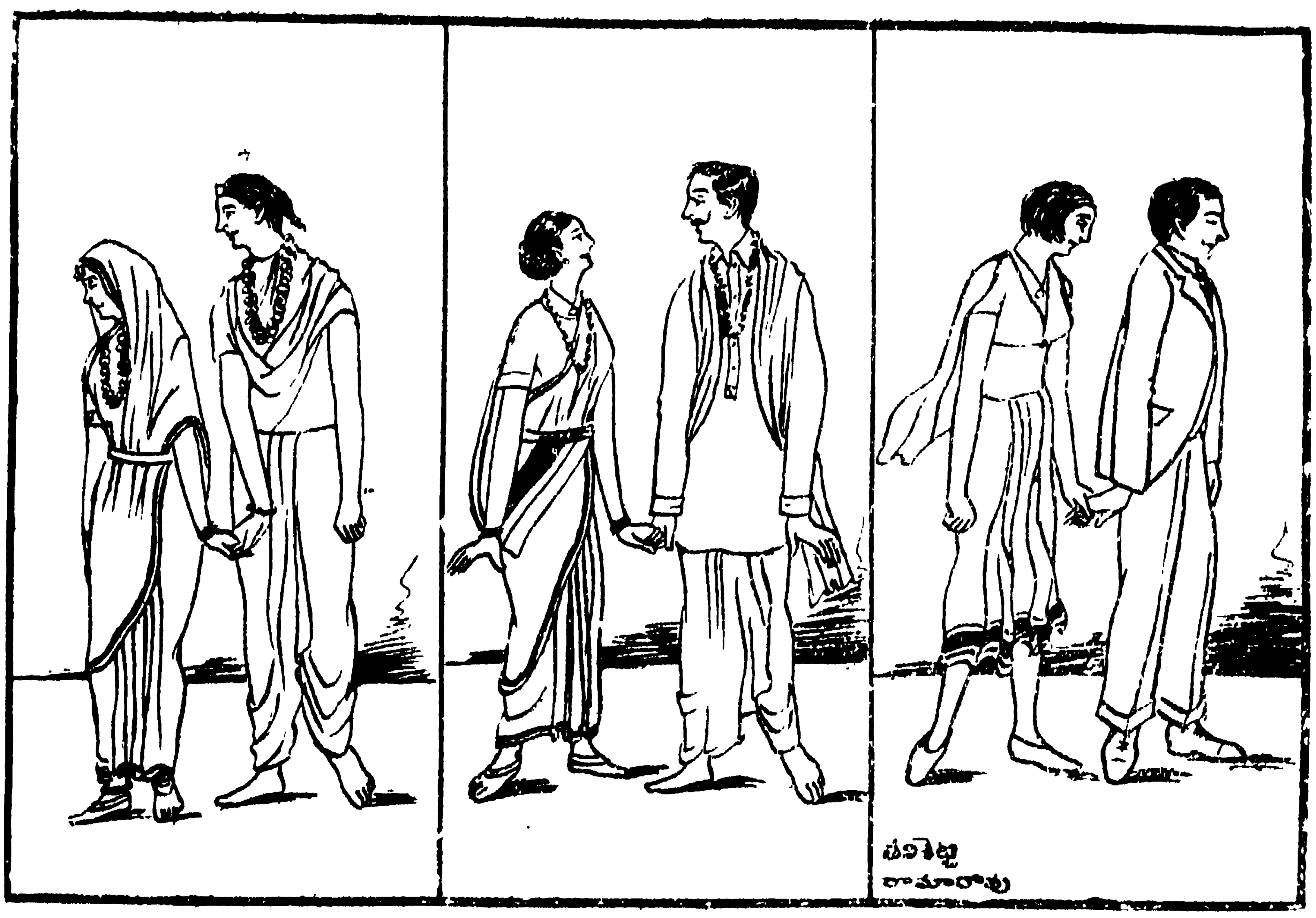
3. ప్రతిభాషాప్రయుక్తరాష్ట్రమునకును వేరు వేరు శాసనసభ లున్నపుడు ప్రతితాలూకాకును కనీసము ఒకసభ్యుడైన నుండవలెను. అప్పుడు వోటర్లందరకును అభ్యర్థుల యోగ్యతాయోగ్యతలు వారివారి కార్యవిధానములు, వాగ్దానములు వెల్లడియగుచుండును. వోటర్లందరును సులభముగా తాలూకాపట్టణములో కలుసుకొని తమప్రతినిధుల చర్యలను బాగుగా ఖండించి తగుసంహారము చేయవచ్చును.

4. పార్టీరీతులను బట్టియే అన్ని డిపార్టుమెంటులలోను యుద్యోగీయులు నియమింపబడవలెను.

5. ఆర్థికవిషయములలో యంత్రసహాయమే మిక్కిలి యావసరము. వేదాంతము, నిరాడంబరజీవనముకంటె మానవసేవ కుపయుక్తమైన కార్యములకు గడంగవలెను.

ఒకవేళ యీ అఖిలదేశ రాజ్యాంగతంత్రమునైనను గవర్నమెంటువారు ప్రవేశపెట్టుటకు నిరాకరించిన యెడల మనము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకే పాటుపడవలెను. మానము వర్ణభేదములను, మతభేదములను రాజకీయ విషయములనుండి వేరుచేయుటయేకాక, యీ భేదములను సంఘములో నుండకుండునట్లు మనము నడుచుకొనవలెను. దేశవ్యాప్తమైన అసహాయోద్యమము ప్రారంభించి స్వార్థత్యాగము కనబరచి, రాజకీయయుద్ధములో దిగక తప్పదు. ఇదితప్ప మన స్వాతంత్ర్యసంపాదనకు వేరు మార్గములేదు. దీనికికూడ బానిసలై మన ప్రజ లవిలంబించినయెడల, మనలోని ధనికు లందరు సాంఘిక రాజకీయవిప్లవములకు సిద్ధముగాక తప్పదు. రక్తపాతముతో కూడిన సమష్టివాదులవిప్లవము బయలుదేరునని గట్టిగ నమ్మవలెను.

ప భా వ ఖ లు

నిన్న నేడు రేపు

రసతరంగములు—౧

గణపతి

కీ. శే. అనంతపంతుల వేంకటేశ్వర్లు, బి.ఎ., బి.యల్. గారు

వ్యాసకర్త.

భావకవిత్వ మట్లు బహుభంగిని దోచెడు పూజ్యభావరూ
పావధిచేఁ గళానిధికి హాసముఁగొల్పెడు విఘ్నకార్యదీ
క్షావశునిన్, గిరాతసుతు, సామజవక్త్రుని వక్రహస్తునిన్
పావను, నేకదంతుని, తృణప్రియు, మూషకసాది నేమనన్.

తను బ్రార్థించినవారి కీఁగల పదార్థస్ఫూర్తి లే, దేల యీ
తని గొల్వన్ మఱి కొల్వకుండిన బ్రమాదం బౌనో యేమో యటం
చును నిష్కాముఁడనై కరంబు లెపుడున్ జోడింతు నావిఘ్న నా
థునకున్, కేవలనిర్గుణాత్మకునకున్, దోషాకరోపాధికిన్.

తెగఁ బూజించి యనేకదైవతములన్ తాపత్రయీబంధముల్
బిఱియన్ గోరెద "రీయరే" యని జనుల్ వీరందరున్, మోక్ష మొం
దగ నిష్కామత "వద్దు, వద్ద" ని సదా ధ్యానింపఁగాఁ జేయు దే
వగణారాధ్యము నావినాయకపరబ్రహ్మంబు నే నెంచెదన్.

దూర్వాంకురములు, మధుగమోదకంబులు-సమములు పొట్ట పోషణకు ననఁగ
కడు నల్పమౌ మూషకం బాదిగా నేన్గు-వరకు బ్రహ్మస్వరూపంబు లనఁగ
విష మమృతం బొక విధమెపో ద్వంద్వభే-దంబు లన్నియు నసత్యంబు లనఁగ
పామరజనము నిష్కామత సగుణమౌ బ్రహ్మము నేకొల్చి పరము నొందు
ననఁగఁ బర తత్వబోధక మైన రీతిఁ-బొలుచు తృణమోదకాహ్లాది, మూషసాది
కరిముఖు, విషాహిమేఖలాభరణు, మౌళిధృతసుధాకరనుము, గణపతిఁ దలంతు.

స్వాతంత్ర్యయాత్ర

గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులుగారు

కర్ణానందకరంబుగా పటహభాంకారాదినాదంబు లు
త్తీర్ణంబై మహిఁ బ్రాకి మింటి కెగయన్ దివ్యజ్జయద్దుందుభు(?)
ల్పూర్ణామోదముతోడ మ్రోగె వినవేమో! లెమ్ము! రా! రమ్ము! దా
స్యార్ణోరాశిని దాటు వేళ యిది మిత్రా! భారతీపుత్రకా!

కన్నులవిప్పి నల్గడలఁ గానవు, నీసరివార లెల్ల వై
న్క న్నిను డించి, చిత్రబలనౌకను దాఁటెద రల్లదే! జయో
త్పన్నలతాలవిత్రపరతంత్రమహాంబుధి, నింత మాంద్య మే
తెన్నున గల్గె నీకు? చనుదెమ్మిఁకనైన జయంబు గల్గెడున్.

పిల్లల గోడుఁ జూచి; దురపిల్లుచుఁ; జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి; పె
న్వెల్లిగ శోకబాష్పములు నేత్రయుగంబునఁ జార, విన్న నౌ
తల్లికి సంతసం బొసఁగి, దైన్యము వాపుము; సాటివారిలో
నెల్ల ఘనుండవై నడుపుమీ జయనావిక నేర్పుసంపునన్.

చంద్రగుప్తాదిరాజన్యపూజితమైన జయపతాకము మింట సంచలింప,
చాణక్యముఖనీతిసాంద్రకల్పితమైన తెఱచాప గరిమ చూపరులఁ దనుప,
ప్రాచీనమునిరాజపరిశోధితంబైన మూలపీఠిక డాలుఁ గీలుకొలుప!
గీతాపదార్థభావాతినిర్మితమైన లలితంపుఁ జుక్కాని తళుకులీన
ఘోరతరదాస్యజలనిధి తారకముగ-వేల కేతెంచె నదిగో రత్నాలనౌక!
జాగుసేయక, వేగ నీ జడిమ నుడిగి-పాత్రుఁడవు గమ్ము! స్వాతంత్ర్యయాత్ర కిపుడు.

వలదోయీ! సఖ! భూమిభృజ్జలచరవ్యాఘ్రాంతశంకాభయా
కులతాలేశము, నావికాధిపునిఁ గన్గొంటే జగద్వల్లి తా
మలసత్యాగ్రహనీతిశాలి, చరకామంత్రాధినాథుండు, నేఁ
డెలమిన్ జేరెదు తత్కృపాగరిమచే స్వేచ్ఛాంతరీపానన్.

ఆధివ్యాధులఁ బాసి లేమి కెడఁబాపి, క్షామభూతంబు వి
స్వీథిన్ జేరఁగ మీఁటి మాంద్యగరిమన్ భేదించి, సీచానుదా
స్యాధారంబును జెంది దేవతలయట్లా ద్వీపమున్ జేరి, శ్రీ
నాథున్ గొల్తము వీతకల్మషులమై నౌకాసహాయంబునన్.

గమనవేగమున భంగపరంపరలు డిందిచన్నీటితుంపురల్ చదల కెగయ
ఇరుచక్కి నాడు గ్రొవ్విరి ఱెక్కముల నాసి పిల్లగాడుపు లుల్ల మొల్లవీవ
పాదపీడన కుబ్బువారు పెన్నీటిపైఁ గనులువిందుగ మత్స్యగణము లలర
అనుకూలయానచిహ్నము లుల్లసిలు దిశాష్టకముతో నభము గౌతుకము నింప
త్రికరణములు సేదఁదేరి తుష్టినిబొందఁ-గా నపూర్వసౌఖ్యగరిమ నొంది,
ప్రకృతిఁ గనుచు "డెక్కు" పై, నిచ్చమెయి-విహారము నొనర్త మిటకు రాఁగదోయి!

నారిఁబోరెఁ గిల్గు సోదరుల పోరులు పిక్కుడగావు, దాస్యదు
ర్భరకలుషుంపవై జనని పాదయుగంబులఁ గొల్వరాదు, నీ
కేలుక రిపారా లేదె? విజయోందిరఁ గైకొను వీలుగల్గు నీ
తిరుణముఁ జూరపుచ్చెదవు, సజ్జులు నవ్వరె? యిట్టి చేఁతకున్.

కోరకంబుల దాటి కొదమ పుష్పాళిపిందు విసహరించు నదె పుష్పవిలాతులందు!
కాకసంభృతి మాని లోకమోహనగీతిఁ బైకరాజములవె పాడఁదొడఁగె!
తరుశాఖలను చేరి చలిసాలలను బాసి చిగురాకులవె నిక్కఁజేసె హెచ్చి!
హిమబాధ మడఁగించి సుమకీర్ణసీమలపై భువనావళి జెలఁగె! కాంతిఁ బాడవుసూవె.
సమయ మూరసి, గాంధీప్రశస్తశక్తి-నిర్మితంబగు నౌక యీనెలను జేరు
వేగనాహో! ముసరించి, విపులదాస్య-వసనఁ దరియింపు మిఁకనైన, భరతపుత్రి!

మిూరిక గాలము చాల సేవగ కై; పేర్మిం గూయఁగాసాగె; నా
కారాజం బదె! సాత్వికోచితులగు యోగ్యస్వీయవస్తువ్రజం
బారూఢిన్ వెనువెంటఁ జేకొనుచు రమ్మా! జన్మసాఫల్య మిం
పారన్ గ్రోలి సుఖింతుగాని, యట స్వేచ్ఛాఽమూల్యవాతాంబువుల్.

అదను వేచి, యరిగి రాజ్యపసీమకు-నాటివారు మున్నె జననిఁ గొలువ,
చనదు నీకు నిలువ, స్వాతంత్ర్యయాత్రకై-పలుగువారు మోయి! భారతీయ!

నిర్వేదము

దుర్గమహంతి సోదరకవులు

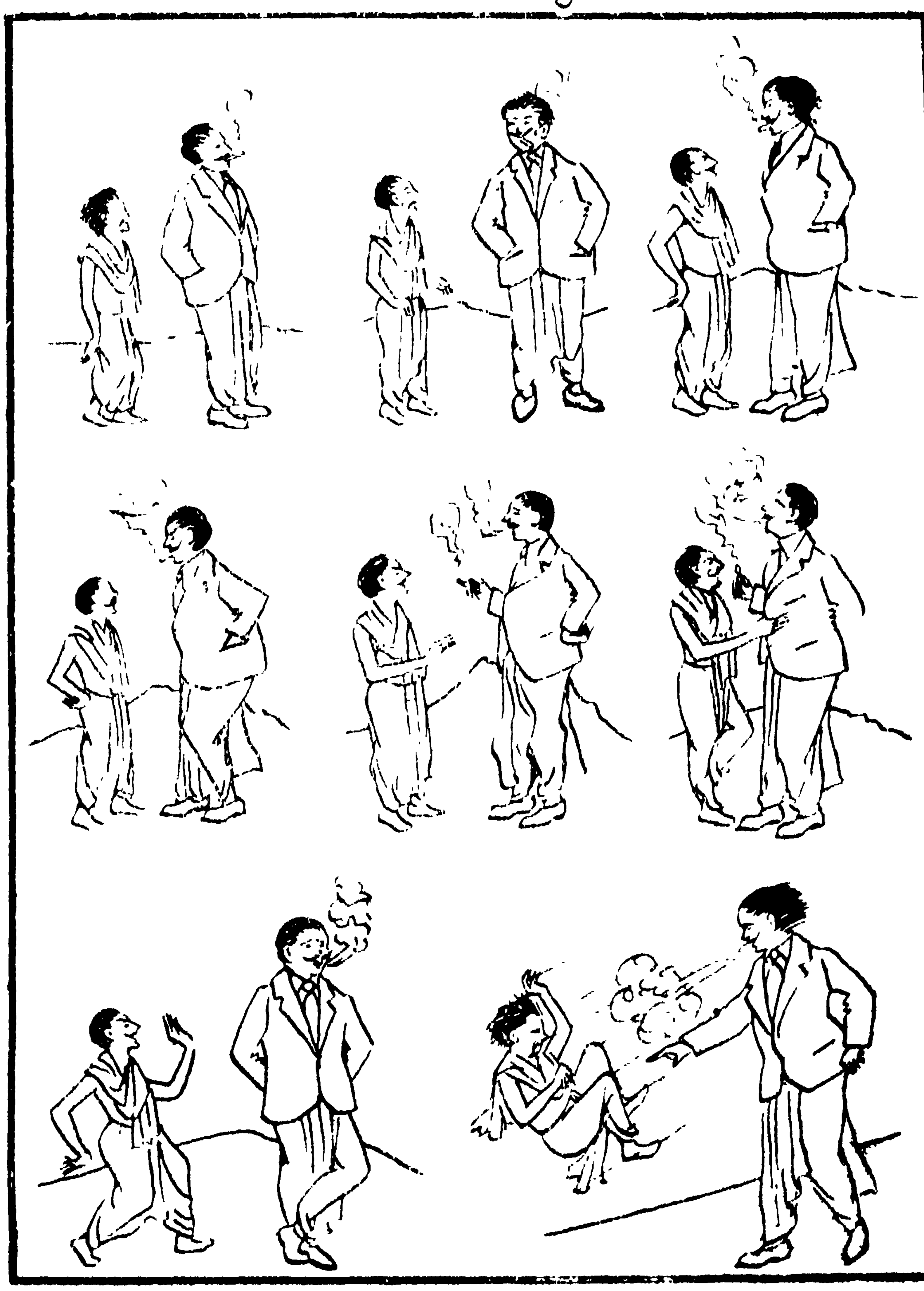
సకలకామ్యప్రదాయకమైన కల్పవృక్షము వోయె ననెడు విచారముననో!
కలుషహారిణి వియద్గంగాతరంగిణిన్ విడచి చన్నట్టి నిర్వేదముననో!
సురభిప్రసూనసంభరితమహా నందనోద్యానముం బాసెడు దైన్యముననో!
అర్థిసౌఖ్యనిధాన మగు కామధేనువుం గోలుపోయినయట్టి కోపముననో!
సకలభోగాశ్రయంబైన స్వర్గరాజ్య-రమ పరాధీన మగుచు విరాజిలుటనో!
దానవానీకకృతదుఃఖతప్తహృదయు-లగుచు; మొఱవెట్టుచున్నార లమరవరులు.

సుమసుకుమారాంగు లమరరామామణుల్ బలుబాములం జిక్కువడుదు రనుచు
సముచితోపాయవిశారదుండగు గురు కౌశల్యమున మేలు కలుగ దనుచుఁ (?)
గొండరెక్కలు గుండపండి సేయగఁజాలు కులిశధారాశక్తి క్రుంగు ననుచు

సంతతభోగనిస్తంద్రుండు దేవేంద్రుఁ డిష్టకష్టములపాలగు నటంచు
రామణీయకమగు స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి దనుజులకుఁ జిక్కి శోభను దక్కె ననుచు
నిన్ని యుగచాటు లొందవుసం చెప్పఁ డెందుఁగొం-గాలమును గర్మమును బ్రతికూలమైన
నెంతటి మహాత్ములకుఁ గూడ నెగ్గు లొందవు.

క్రతుకర్మరచనానియతులైన సోమపా-యులకు భోగ్యంబైన సుకృతభూమి
హార్యతవిక్రమధుర్యులౌ సంగ్రామ-శూరులు నివసించు వీరభూమి
నిగ్రహానుగ్రహాసక్తులౌ సత్కవి-పుంగవుల్ మొలగెడు పుణ్యభూమి
ముల్లోకముల నేలు ముఖ్యుండు మఘవుండు-పరిపాలన మొనర్చు భాగ్యభూమి
కామధేనుమందాకినీకల్పతరువి-రాజితంబగు స్వర్గసామ్రాజ్యభూమి
సురవిసంకుచనమూనశీకరణ మస్తో ననుచు శోకింపుచున్నార లమరవరులు.

అసమాన సాంగత్యము

సువర్ణ యుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాణభిక్షపెట్టిన చాళుక్య రాజులు భాషాసేవకులకు వందనీయులు. ఆంధ్రభాషలోఁ గవిత్వము వ్రాయుటకుఁ బండితులను బ్రోత్సహించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును భాషకు వీర లొసంగుట చేతనే నిరవలంబనముగా నున్నను బ్రాకృత మాంధ్రసారస్వత మిన్నివిధముల వికాసవంతముగ నలరార నవకాశము లభించినది. చాళుక్యకాలములో బయలువెడలిన గ్రంథరాజములలో మొదటిది మన మెఱింగినంతలో భారతము; చివరది కావ్యాలంకారచూడామణి. మహదైశ్వర్యముతో విపులసామ్రాజ్య భారముతో నిరవకాశుఁడయ్యు రాజరాజు నన్నయ్యభట్టారకుని భారత రచనమునకుఁ బ్రేరేపి వాకొన్న అమృతప్రాయ వాక్యములు ప్రాతస్స్మరణీయములు.

"ఇవి యెన్నన్ సతతంబు నాయెదఁ గరం
బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యవు భూదేవకులాభితర్పణ మహీ
యఃప్రీతియున్ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతి పదా
బ్జధ్యానపూజామహో
త్సవమున్ సంతత దానశీలతయుశ
శ్వత్సాధు సాంగత్యమున్"

చాళుక్యరాజ్యము ఛిన్నభిన్నమై పరాధీనమైన కాలమునఁ జిన్నరాజ్యములతోఁ గాలముగడుపుచుఁ దమ వంశపరంపరాగతమగు భాషాభిమానమును బురస్కరించుకొని లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగఁ గావ్యాలంకార చూడామణియను దొమ్మిదియుల్లాసముల గ్రంథమును విన్నకోట పెద్దనచే వ్రాయించిన చాళుక్యాభరణుఁడగు విశ్వేశ్వర భూపతి ఈ వంశజుల వాఙ్మయచరిత్రమునకుఁ గడపటి వాఁడు. నన్నయ్యభట్టారకుని కవిత నిసర్గమనోహరము. సమకాలికుఁడగు నారాయణభట్టు ఆంధ్రభాషలోఁ గవియే కాని యాతని గ్రంథములకు మనము నోఁచికొనమైతిమి. ఈ యిరువురియనుంగు చెలికాఁడగు పావులూరిమల్లన ప్రౌఢకవి. కాని యాతఁడు వ్రాసినది గణితశాస్త్రము గావునను, కవితాకళ కంత సంబంధము లేనిది గావునను వాఙ్మయమున నాతనికి స్థిరమగు దావు లభింపకపోయెను. తరువాతికవులలో నెవరికివారు ప్రత్యేకవీరులు. పాలకురికి సోమనాథుఁడు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రగడ, నన్నెచోడుఁడు, నాచనసోమనాథుఁడు, భాస్కరాదులు మున్నగుకవు లొకరికొకరు దీసిపోవరు. తారతమ్యచర్చకుఁ గడంగితిమేని యగ్రస్థానము ఇందుఁ దిక్కనసోమయాజికె. ఇది పదియవ శతాబ్దినుండి పదమూఁడవ శతాబ్దము వఱకుఁ గల వాఙ్మయ చర్చాలేశము. ప్రకృతమునకు నత్తము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగినది సర్వవిధములఁ బదునేనవశతాబ్దమని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రులలో నిక్కమగు పౌరుషము, ఆంధ్రకవులలో మహత్తరమగు నుపజ్ఞ, ఆంధ్రవీరులలో నపూర్వమగు నుత్సాహశక్తి, ఈశతాబ్దముననే వెల్లివిరిసెను. ఆనాటి యాంధ్రజాతీయతావికాసములు, ఈనాఁడు లక్ష్యమునం దుంచుకొనుట భవిష్యదభివృద్ధిసూచకము.

రాజకీయ పరిస్థితులు

పదునేనవశతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ పరిస్థితులు మిగులదుర్భరముగా నుండెను. ఆంధ్రులపాలిటి పెన్నిధియనఁదగు ఆంధ్రసామ్రాజ్య మస్తమించెను. ఆంధ్రత్వమునకు సర్వస్వము ధారబోసిన ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిని యవనులు బంధించి కొనిపోయిరి. చిరకాలోపార్జితమగు నాంధ్రసామ్రాజ్యముతో నాంధ్రులసంపద, ఉత్సాహము కార్యదీక్ష కడబట్టెను. గ్రంథభాండారములు తగులఁబెట్టఁ బడెను. దేవళములు నేలమట్టమయ్యెను. ఇంతయేల ? కడుపులోఁ జల్లఁ గదలక సురక్షితముగ నున్నఆంధ్రులు కాకతీయసామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నముతోఁ జెల్లాచెదరైరి. హరిహరరాయాదులు నూతనరాజ్యస్థాపనమునకు విద్యానగరప్రాంతముల కేగిరి.

కాటమరెడ్డి ప్రభృతులు కృష్ణా గోదావరీమధ్యభాగమున నూతనరాజ్యము స్థాపించిరి. పతనమైనయాంధ్రసామ్రాజ్యమును పునరుద్ధరించి రేచర్లగోత్రుఁడగు అనపోతనాయకుఁడు జాతీయపతాకమును నిలువబెట్టెను ఈ పరిస్థితులలో నీముగ్గురు రాజ్యనిర్మాతలకును, పొత్తులు కుదురలేదు. పరస్పర ద్వేషములు, సంగ్రామములు. ఈయవకాశములలో యవనుల దండయాత్రలు, ఎల్లప్పుడు అశాంతియే. పరిపాలనవిధానమున నెట్లున్నను కవుల కీయుగమునుండియే వికాస మంకురించెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమహావృక్షము యవనమారుతనుచే మొదలంట విరిగిపడెను. వేళ్లబలముచే మూలమున నీమూడు శాఖలు బయలువెడలెను. మూఁడును అభివృద్ధికివచ్చెను. కవికోకిలముల కీశాఖాత్రితయము సర్వవిధముల శరణ్యమయ్యెను. ఈముగ్గురు స్వతంత్రరాజుల కుటుంబములలో జనించి భాషాభిమానులగు సమకాలికరాజులు ముగ్గురు గలరు. విద్యానగర రాజ్యమునుండి ప్రౌఢదేవరాయలును ఓరుగల్లు రాజ్యమునుండి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని, కొండవీటిరాజ్యమునుండి పెదకోమటి వేమభూపాలుని గైకొని ఈసమకాలిక రాజత్రితయము గావించిన వాఙ్మయసేవ గమనింతము. విరాగశీలుఁడగు బమ్మెరపోతరాజు దక్క మిగిలిన కవిరాజులందఱు నీయుగమున నీమూఁడు రాజ్యముల నేలుప్రభువులనో, రాజప్రతినిధులనో, రాజకీయోద్యోగులనో యాశ్రయించి జీవితము గడిపిరి.

పదునేనవ శతాబ్దిలోని కవులు

అమరేశ్వరుఁడు, మడికిసింగన, జక్కన, శ్రీనాథుఁడు, బమ్మెరపోతరాజు, గణపతిదేవుఁడు, వల్లభరాయఁడు, నిశ్శంకకొమ్మన, గౌరనమంత్రి, దగ్గుపల్లిదుగ్గన, పినవీరభద్రుఁడు, నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యలు, నాగనాథుఁడు, భైరవుఁడు, నారాయణకవి మొదలగువారీశతాబ్దిలోని యాంధ్రకవులు. అరుణగిరినాథుఁడు, పెదకోమటివేముఁడు, కుమారస్వామి, వామనభట్టబాణుఁడు, నరసింహకవి, విశ్వనాథకవి, కోలాచల మల్లినాథుఁడు, మామిడిసింగన, సర్వజ్ఞసింగభూపతి, విశ్వేశ్వరుఁడు, ముమ్మడిదేవరాయలు, బొమ్మకంటి అప్పలాచార్యులు, మున్నగువారీశతాబ్దములోని సంస్కృతకవులు. వీరల ప్రజ్ఞాప్రతిభాదులను వర్ణించుట కిది తావుగాదుగాన విడువక తప్పదు.

పదునేనవ శతాబ్దమునందుఁ గవులు పలువురు గలరు. విప్లవములలో వారిగ్రంథము లెన్నియో నశించుటచే లక్షణగ్రంథములవలన వానినామములుమాత్రమే వినవచ్చుచున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యగృహమును వివిధవస్తుసంపూర్ణమొనరించిన కవులను, ఇందులకుఁ బ్రోత్సహించిన రాజులను మనము మఱువఁజనదు.

కవుల ప్రతిభాదికములు

ఈశతాబ్దిలోనున్న కవులందఱిలో సమష్టిదృష్టితోఁ జూచితిమేని శ్రీనాథకవి గొప్పవాఁడు. సంస్కృతాంధ్రములలో సమానముగఁ గవితఁజెప్పఁ జాలుదిట్ట. అత్యద్భుత మేధాశాలి. శాస్త్రపరిజ్ఞానమునం దీతఁడు అసాధారణుఁడు. తనకావల నాంధ్రవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగాఁ బ్రకాశించుట కీతఁడే కారకుఁడు. దుగ్గనకవి శ్రీనాథునకు బావమరది. కానఁ దాను స్వాయముగా నెఱింగినవాఁడు గాన శ్రీనాథు నిట్లు వర్ణించి నాఁడు:

సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేనీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
పన్నగపతిసార్వభౌమ భాషితమహా
భాష్యవిద్యాసమభ్యాసబలము
అక్షపాదకణాద పక్షిలోదీరిత
న్యాయకళాకౌశలాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమ స్మృతిసాంఖ్యసిద్ధాంత
కబళితసద్వృత్తి గౌరవంబు
పూర్వకవిముఖ్య విరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధా చర్వణప్రౌఢతయును
కందళింపంగఁ గాశికాఖండమైన
సత్ప్రముఖ వివిధప్రబంధము లొనర్చి.

—నాసికేతోపాఖ్యానము.

శ్రీనాథునికవిత కఠినముగనున్నను అన్వయసరళముంటచే సులభముగా బోధయగును. అతనివచనములం దొకవింత సొంపుగలదు. సీసపద్యకల్పనమున నితఁడప్రతిమానుఁడు. మూలానుసరణముగు నాంధ్రీకరణమునకుఁ ద్రోవద్రీసినవాఁ డితఁడే. ఇంతయేల! వాఙ్మయమునఁగల యన్ని శాఖలలో నితఁ డప్రతిమానుఁడే.

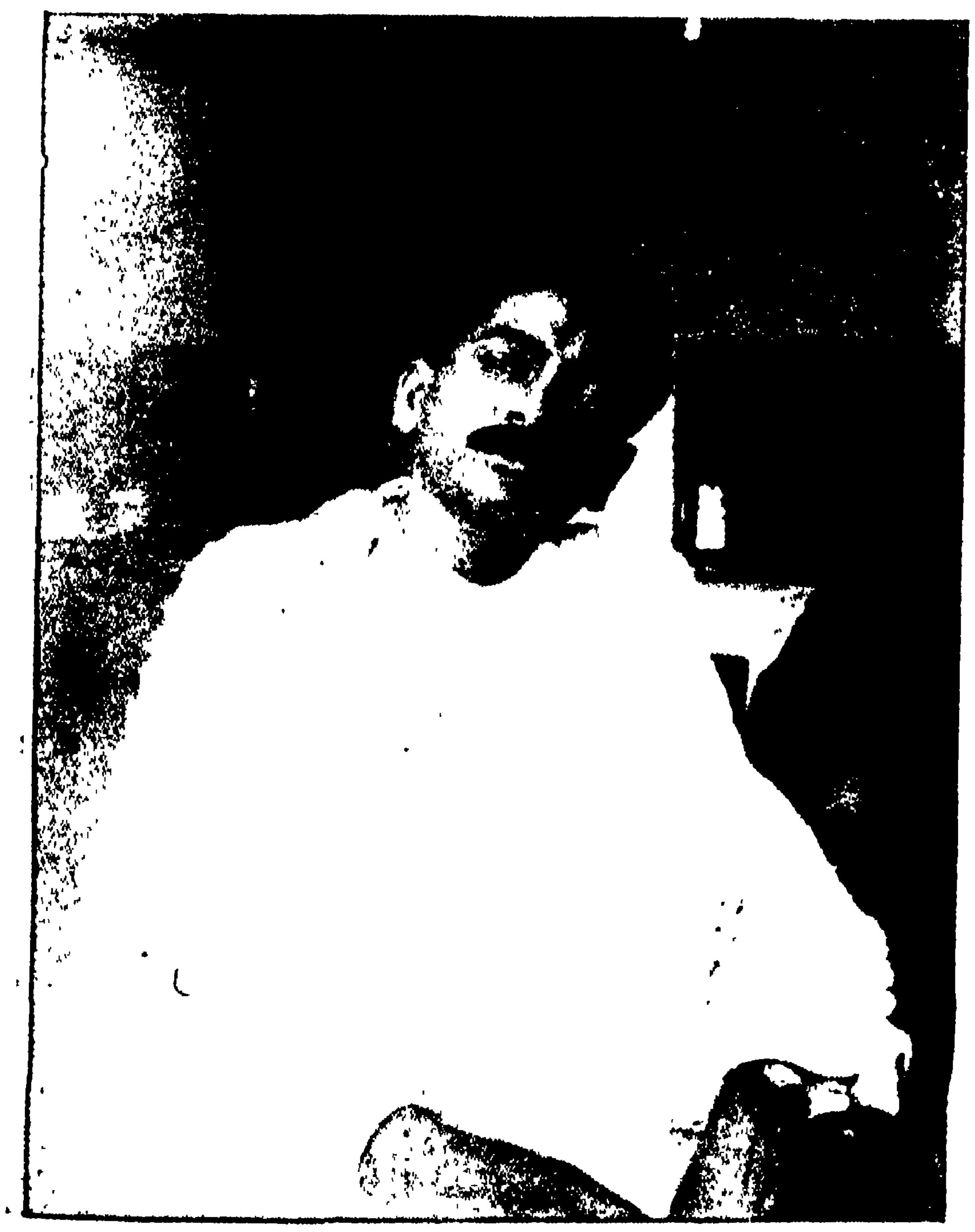
ఈశతాబ్దమునను ద్విపద యమోఘముగ వృద్ధికి వచ్చినది. ఆంధ్రభాషలో గౌరనహరిశ్చంద్రచరిత్రమును మించిన ద్విపదకావ్యము లేదు, ఇందలికరుణరసము, కవితాధోరణి, మనోహరభావములు, కల్పనాసౌష్ఠవము అప్రతిమానము. ఈతని నవనాథచరిత్రముకూడ నిట్టి యోగ్యతగలదె! పదునేనవ శతాబ్దిలోని లక్షణగ్రంథములలో విన్నకోటపెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, భైరవుని కవిగజాంకుశము, గౌరనలక్షణదీపిక, సర్వజ్ఞనిరసార్ణవసుధాకరము పేర్కొనఁదగిన గ్రంథములు. రసార్ణవసుధాకరము సంస్కృతగ్రంథమైనను సులభముగ, సుబోధముగ నున్నది. సంస్కృతవచనరచనమున బాణుని తరువాత మరల నంతవాఁడు జనింపలేదట. ఆకొఱంతదీర్చినాఁడనని సగర్వముగాఁ జెప్పుకొన్న వామనభట్టబాణుఁ డీకాలమునఁ గొండవీటనున్నవాఁడు. భావసామ్యము శ్రీనాథుని గ్రంథములకు, నితని గ్రంథమునకుఁ గానవచ్చును. ఈయుభయులలో నొకరు ఆస్థానకవి. వేఱొకరు విద్యాధికారి. వీరలను బోషించిన కోమటివేమారెడ్డి వ్యాఖ్యాతృశిరోమణి యేగాదు; సర్వజ్ఞచక్రవర్తి. వీరలు మువ్వురు మూర్తిత్రయమునకుఁ దీసిపోనివారలు. అమరేశ్వరునికవిత అమృతస్యంద. ఈతనివిక్రమసేన మింతవఱకును లభింపలేదు. ఉపలభ్యములగు నుదాహృతపద్యములవలన నితఁడు ప్రౌఢకవియనియు, మాళవదేశాధీశ్వరుఁడగు విక్రమసేనునికథను ప్రబంధముగ వ్రాసియుండుననియుఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రకవులలో ననంతామాత్యునికవితలో నొకవిలక్షణత్వ మిమిడియున్నది. తేటతెనుంగుమాటలను గూర్చుటలో నితఁడు మిగుల నేర్పరి. కవితలోఁ గఠినపదము గానరాదు. శ్రీనాథునికవిత యెంత జటిలముగనుండునో యనంతునికవిత యంత మృదులముగ నుండును. ఈతని భోజరాజీయ మాంధ్రభాషకపూర్వమగు నలంకారము. కథలు చిత్రములుగ నీతిదాయకములుగ నుండును. ఇందలి యుపాఖ్యానములు సమ్మోహనము చాలవఱకు పంచతంత్రమును బోలియుండును. ముఖ్యముగ నందలి అనుమతికథయు, గోవ్యాఘ్రచరిత్రము ఎన్నిమారులు చదివినను దనివితీఱదు. దగ్గుపల్లిదుగ్గన, మల్లయసింగయులు, పినవీరభద్రుఁడు విద్యానగరసంస్థానాశ్రితులు. కవులలో నీమువ్వురివి మూఁడుత్రోవలు. మధురశైలిలో సరళధారతో సరసభావములతోఁ గవితఁ జెప్పువాఁడు దుగ్గన. ఈతఁడు ప్రబంధయుగమార్గదర్శకుఁడుగ నున్నాఁడు. పినవీరుఁడో! వాణినారాణియన్న గండరగండఁడు. కవితలో, ధారలో, కల్పనాశక్తిలో నితఁడు గడుసరి. ఈతని శృంగారశాకుంతలము స్వతంత్రగ్రంథమని చెప్పఁదగినది. సింగయమల్లనలు ప్రబంధకవితకుఁ ద్రోవద్రీసినవారు. వరాహపురాణము వీరలు ప్రౌఢముగఁ దెనిఁగించిరి. ప్రబోధచంద్రోదయనాటకమును మిగులశ్రమజేసి నాటకమును ప్రబంధముగఁ గూర్చువిధమును వీరు తొలుత ప్రకటించిరి. గణపతిదేవుఁడు శివయోగసారము రచించిన కవిరాజు. ఈయనకవిత సర్వ

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, అనకాపల్లి.

శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులుగారు

శ్రీ దొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావుగారు

శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు

శ్రీ వడ్డెపాటి నిరంజనశాస్త్రి గారు

కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

శ్రీ మత్పరమహంస జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వాములవారు

శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్ర రాజుగారు

శ్రీ తేమమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు

శ్రీమతి ఆకారపు రాజమ్మ గారు.

శ్రీయుత కొడిమెల కొండయ్యగారు

స్థాపితము 1893

సీమకమలములు
మిక్కిలి శ్రేష్ఠతరమైనవి
న్యాయమైన ధర
వీకంసి చబిల్‌దాస్ అండు సన్స్

రత్నాలు, బంగారు, వెండినగలు వర్తకులు

112, 113, చైనాబజారురోడ్డు, మద్రాసు.

సుప్రసిద్ధుడైన దైవజ్ఞుడు

మహారాజులు, న్యాయాధిపతులు, వకీళ్లు మొదలగు గొప్పవారు బంగారుపతకములను, అనేకయనేకు యోగ్యతాపత్రికల నొసగియున్నారు. త్రికాలఫలములు సరిగా చెప్పబడును.

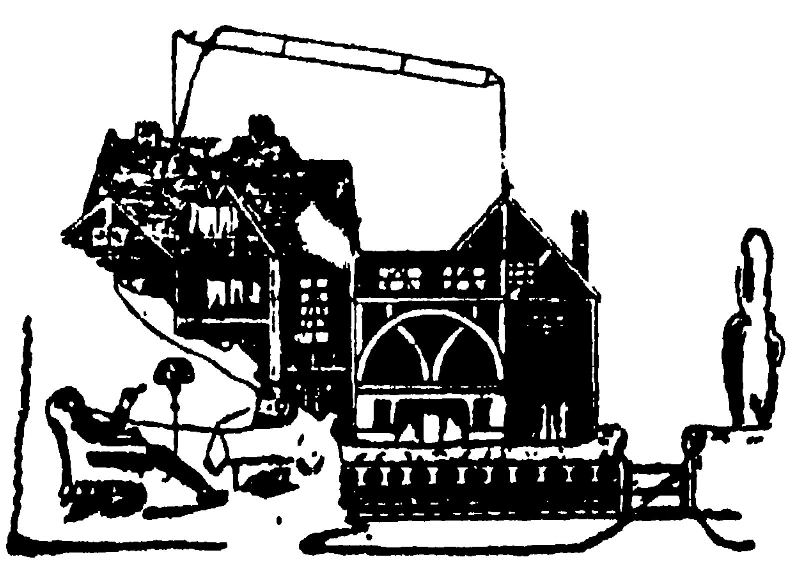
ఒక జాతకము గణించుటకు రూ. 2. జీవితాంతమునకు ఖుద్దున తెలుసుకొనుటకు రూ. 5. జినినే వ్రాయుటకు రూ. 20. సంవత్సర ఫలములు వ్రాయుటకు రూ. 5. భవిష్యత్తును గురించిన 3 ప్రశ్నలకు రూ. 1. తరువాత ప్రశ్న 1-కి అ. 8. జాతకము పంపి మీ జనన తేది కాలము, లేక ఉత్తరము వ్రాయు కాలము తెలుపవలెను.

ఇతర వివరములకు వ్రాయుడు లేక ఖుద్దున దయచేయుడు. ఉత్తరములు ఆంగ్లభాషలోనే వ్రాయవలెను.

Pandit Kaliyur M. SREENIVASA CHARIAR, 218 Srinivas, Mint Street, Madras.

బిల్డింగు కన్‌స్ట్రక్షన్ కంపెనీ

కొత్త గృహములు, తక్కువ బాడుగకు
ఉత్తరములు వ్రాయుడు

నెం. 65, నారాయణ ముదలివీధి,
జార్జిటౌను, మద్రాసు.

కట్టడములు కంట్రాక్టు పద్ధతిపైన కట్టబడును. ఇందుకు కావలసిన డిజైనులు, ఎస్టిమేటులు తయారుచేసి పంపబడును. ఇదిగాక కట్టడమునకు కావలసిన సామానులు, ఐగ్రానిక్ వెస్టరన్ ఎలెక్ట్రిక్ అండు బి. ఎస్. ఏ. సామానులు, ఫర్నిచరు, స్టేషనరి, వేడుకసామానులు మొదలగునవి సరఫరా చేయబడును.

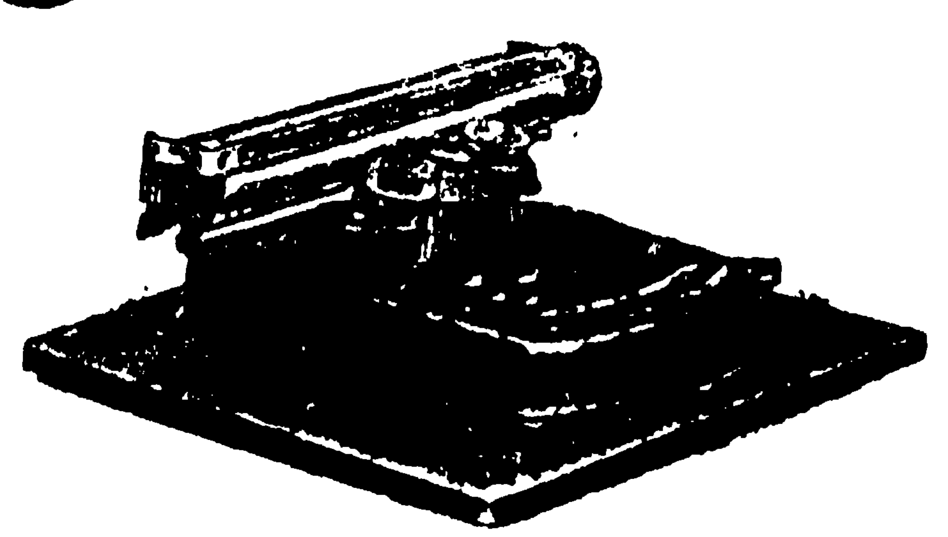
ఎలెక్ట్రిక్, శానిటరీ ఇన్‌స్టలేషన్స్, జనరల్ ఫిట్టింగ్స్, లైటింగుప్లాంటు, ఆక్యుములేటరులు వగైరా పనులుకూడ కంట్రాక్టుపైన చేయబడును.

BUILDING CONSTRUCTION Co.,
65, Narayana Mudali St. G. T. Madras.

THE NEW HANDY PORTABLE "FROLIO" TYPEWRITER

నవీన హాండి పోర్టబుల్

ఫ్రొలియో టైప్‌రైటర్

తేలికయైన, సులభమైన, మెషీను, 84 అక్షరములు, త్రిప్పివేయతగిన రిబ్బను గలది. ధర రూ. 60 మాత్రమే. గట్టిమానుపీఠము, మందమైన ఎనామెలు మెటల్ కవరు గలది.

టైపు చేయునపుడు అక్షరము అగుపడుట, సులభముగా కొన్ని గంటలలోనే ఎవరి సహాయము లేక నేర్చుకొనుట, తేలికగా యుండుట, దీర్ఘకాలమువరకు మన్నుట, మిక్కిలి చౌకధర మున్నగు సుగుణములు గలది. వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయుడు. ప్రతి ఆర్డరులోను రూ. 5లు పంపవలెను.

ఆర్. సింగన్న చెట్టి, స్టేషనరీ అండు ఫాన్సిగుడ్సు డీలరు,
నెం. 284, చైనాబజారురోడ్డు, మద్రాసు.

విషయములఁ బ్రౌఢముగా హృద్యముగా నుండును. మొన్నటి వఱకీకవి యత్యంతాధునికుఁడని విశ్వసించితిమి. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి యపూర్వపరిశోధనముచేఁ గవి ప్రాచీనతరుఁడనియు శ్రీనాథుని సమకాలికుఁడనియు వ్యక్తమయ్యెను. మడికిసింగన బహుగ్రంథరచయిత. వల్లభరాయఁ డోరుగంటి వైభవ మక్షరరూపమునఁ బ్రతిష్ఠించిన దిట్ట. కొమ్మన వీరశైవకవిమణి, భైరవుఁడు లాక్షణిక వసంతము. వీరి గ్రంథములన్నియు సుప్రజ్ఞావిలసితములు; భావమనోహరములు; కల్పనాభూషితములు. ఇందఱుకవు లొకకాలమునందుంట సుకృతము.

ఈకవులందఱును నొకయెత్తు; బమ్మెర పోతరా జొకయెత్తు. పోతరాజు గర్భదరిద్రుఁడు. బహుకుటుంబ భారవహుఁడు, నిరాధారుఁడు. ఇట్టివిపరీత దుర్గతులలోఁ దగుల్కొని భాగవతమంటి మహాగ్రంథము నెట్లురచింపఁ గల్గెనో తోఁచదు. సమకాలిక కవులందఱు, భోగభాగ్యములతోఁ దులదూఁగుచుండఁ దాను హృదయపూర్వకముగా దరిద్రముదు ప్రేమించి తన బాహ్య దేహమును అష్టకష్టములపాలు జేసెను. సమకాలికులు రాజకీయవాగురలలోఁ దగుల్కొనియుండఁ దనకు రాముఁడు దక్క రాజు వేఱొకఁడు లేఁడని చెప్పినవాక్యము అభిమానశీలుఁడగు కవి నిత్యము పఠింపఁదగినది.

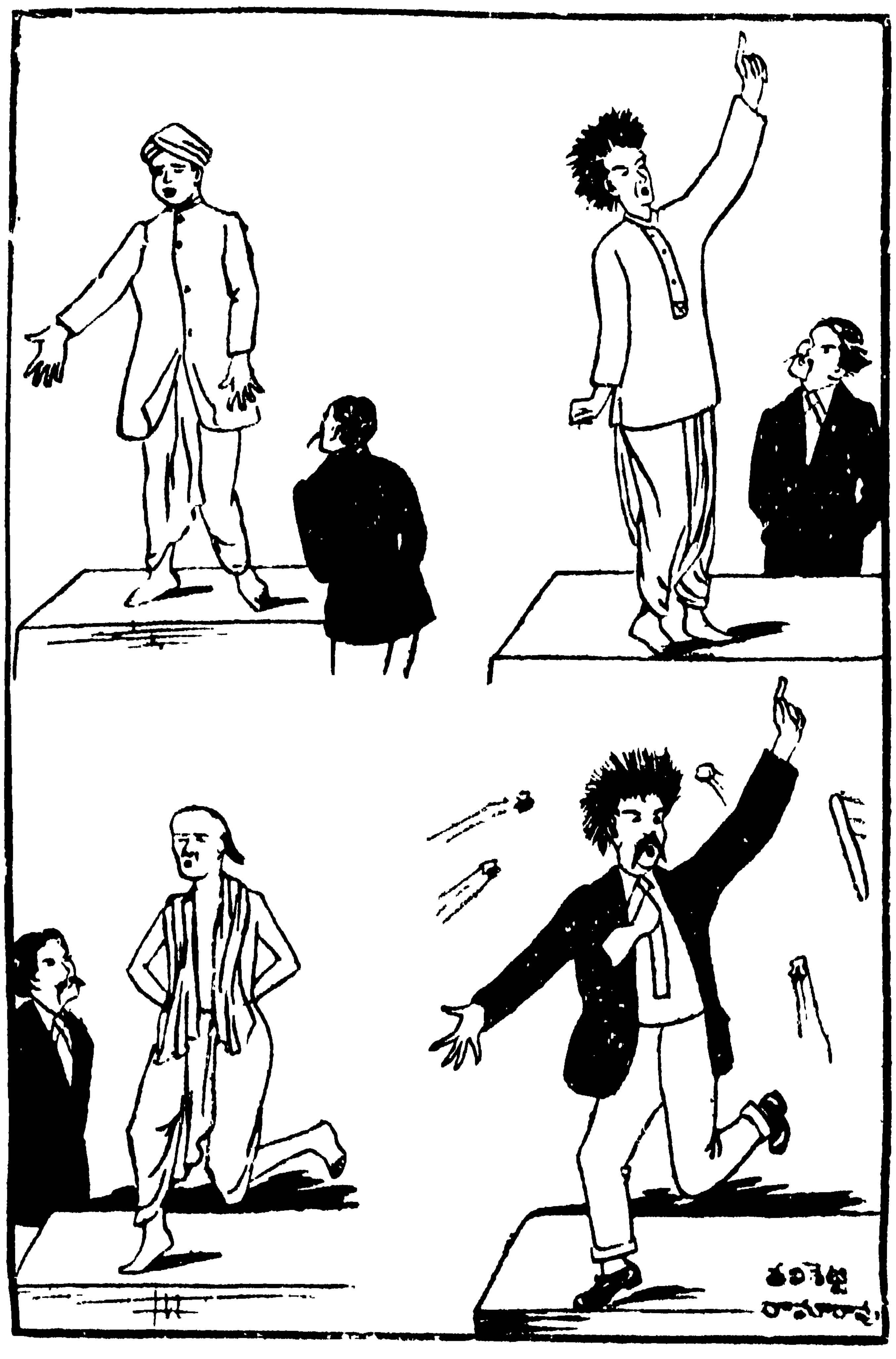
ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల
　　కిచ్చిపురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని
　　చొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులం బడక సమ్మతి
　　శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరా జొకఁడు
　　భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్.

మహాకవియగు పోతన భాగవతమున నితరులు చేయిజేసికొనవలసినస్థితి తటస్థింపక గ్రంథమంతయు సురక్షితముగ నున్న ఆంధ్రుల సుకృతమునకు మేరయే లేకుం డెడిది. ఏమికర్మమొగాని భారతము, రామాయణము, భాగవతము అను నీమూఁడుగ్రంథములు బహుకర్తృత్వమునకుఁ బాలైనవి. భారతమునకుఁ గుదిరినటులఁ దక్కిన గ్రంథములకుఁ దగినకవులు లభింపకుంట గొప్పకొఱంత. పదునేనవశతాబ్దమున అయ్యలార్యుఁడు, ఘంటిభట్టు, నాగనాథుఁడు, చెన్నమరాజు, వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు మున్నగు మహాకవు లింక నెందఱో కలరుగాని, వారిగ్రంథము లిపుడు మాటుమణగియున్నవి. ఈయమూల్యగ్రంథరత్నము లెపుడులభించునో ఆంధ్రులపుణ్య మెపుడు ఫలించునో. సంస్కృతకవులఁగూర్చి కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. ఈశతాబ్దమునఁగల సంస్కృతకవులలో డిండిమభట్టు వామనభట్టబాణుఁడు మిగులఁ బ్రసిద్ధులు. అందఱికంటె మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడు కోలచలము మల్లినాథుఁడు. ఈతఁడు మహావిద్వాంసుఁడు. సమస్తవిద్యలీయనకు ముఖస్థము. మూలగ్రంథములోని భావము వెల్లడించి రసపరిణామముల నెఱింగించుటలో నీతనికిఁగల చతురత యేవ్యాఖ్యాతకును లేదు. కాళిదాసుగ్రంథరత్నములకుఁ గువ్యాఖ్యాతలొనరించిన దోసఁగుల నీతఁడు తొలగించుటకె నూతనముగా వ్యాఖ్యలు రచించినాఁడఁట.

"భారతీ కాళిదాసస్య కువ్యాఖ్యా విషమూర్ఛితా;
ఏషా సంజీవనీవ్యాఖ్యా తా మద్యోజ్జీవయిష్యతి"

ఈమల్లినాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిచేఁ గనకాభిషేకాది సత్కారముల నొందెనఁట. సంస్కృతభాషాప్రపంచమున మల్లినాథునకు నమస్కరింపనిమానవుఁడే లేఁడు. కుమారస్వామి సోమయాజియు వ్యాఖ్యాతలలో నెన్నఁదగినవాఁడు. పెదకోమటి వేమనృపాలుని వ్యాఖ్య మనోహరముగా నున్నది. అమరుకమునందలి శృంగారభావము నీతఁడు మనోహరముగాఁ జెప్పినాఁడు. ఉన్నవ్యాఖ్యలన్నింటిలో నీతనివ్యాఖ్యయే సరసమైనది. కాటయవేముఁడును వ్యాఖ్యాతలలోఁ బ్రసిద్ధుఁడే. ఇంక నీశతాబ్దిలో నెందఱెందఱో వ్యాఖ్యాతలు గలరు.

చాళుక్యులు, కాకతీయులు సమకూర్చిన సామ్రాజ్యములు భిన్నముకాఁగానే రాజులు పునరుద్ధరించినట్లు మతవిప్లవములు దండయాత్రలమూలమున గ్రంథసముదాయము నశింపఁగనే కవులు పునరుద్ధరించిరి. ఇందుకు మహాకవు లేకశతాబ్దములోనుండి యాంధ్రసారస్వతమునకు సర్వతోముఖముగఁ గావించిన సేవకతననే ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము నేఁటిదనుక నిలచినది. ఆకాలపురాజులో కావ్యకవితావినోదులు. విద్వాంసులో మహామేధాశాలురు, గ్రంథరచనాకౌశలురు. ఇన్నివిధముల వాఙ్మయమున కుపకరించిన యీపుణ్యకాలమును వాఙ్మయచరిత్రములో సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయుగమున బయలువెడలినదే నిజమైనకవిత. కవులలో నుద్రేకము భావనాశక్తి, ఉపజ్ఞ, ఔచితి నిజముగా నీ శతాబ్దముననే యున్నది. మనదురదృష్టవశమున నీశతాబ్దమున రచింపఁబడిన గ్రంథము లెన్నియో యంతరించినవి. ఎడతెగనిసంగరములలోఁ దొలుత మన దేవళములు, పిదప మనగ్రంథములు బలియయ్యెను. హతశేషములగు గ్రంథము లెందేనియున్నవేమో శోధించి సర్వాంగసుందరమగు నాంధ్రభాషను అలంకరించుటకు ఆంధ్రసోదరులారా, మన మొక్కమా ఆసువర్ణయుగమును స్మరించి ప్రాచీనగ్రంథసంపాదనమునకు బయలుదేఱుదమా!

ఉపన్యాసధోరణి

ఆంధ్రులు—సంస్కృతవాఙ్మయము

అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, యం. ఏ.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గూర్చి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనఁ గోరినచో, దానికిని ఇతరవాఙ్మయములయొక్క చరిత్రకును గల సంబంధ మెట్టిదో, మన ఆంధ్రులు వాఙ్మయాభివృద్ధి కెంతవరకుఁ దోడ్పడిరో తెలిసికొనుట అగత్యము. ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సంబంధించిన యితర వాఙ్మయములలో ముఖ్యమైనవి సంస్కృత కన్నడ వాఙ్మయములు. ఇందులో మొదటిదానికిని తెలుగువాఙ్మయమునకును, అత్యంతసన్నిహితసంబంధము— సాక్షాత్తు జన్యజనకసంబంధ మే అనుచున్నారు— ఉండుటచే, అనేకవిధముల మనవాఙ్మయమునకు మాతృస్వరూపముగ నున్న దీ గీర్వాణవాఙ్మయము. అందుచే, ఈగీర్వాణవాఙ్మయరచనయం దెంతవరకు, ఆంధ్రులు పాల్గొనిరో తెలిసికొనినఁ గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గురించి సమగ్రమయిన జ్ఞానము మనకు లభించినట్లు తలంచుటకు వీలు లేదు.

వాఙ్మయచరిత్రకారులు గీర్వాణవాఙ్మయమునంతను, ద్విధావిభజించిరి. మొదటిది వైదికవాఙ్మయము. రెండవది లౌకికవాఙ్మయము. ఇందు మొదటిదానిలోఁ దెలుఁగువార లెంతవరకు కృషి సల్పిరో తొల్త విచారింతము గాక.

వేదవేదాంగాదు లన్నియుఁ జేరి వైదికవాఙ్మయ మగుచున్నది. ఈవైదికవాఙ్మయ మంతయు, ఆర్యులు సింధునదీప్రాంతములను గంగాతీరమునందునను వసియించియున్నప్పుడు రచియింపఁబడిన దని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టి వాఙ్మయభాగములో ఆంధ్రులు పాల్గొనినది లే దనియే చెప్పవలసియున్నది. అయినే మనవారు ఈ పవిత్రవాఙ్మయమును జక్కఁగాఁ బోషించి రక్షించిరి.

“ఆంధ్రదేశమునందలి వేదవిదుల యాచారములు, మతము, వేదస్వరము, దయాసత్యశౌచములు భరతఖండమునం దెందైన మరియొకచోటఁ జూచుట దుర్లభము” అని విద్యాధికు లొకరు మన యాంధ్రావనినిఁ బొగడియున్నారు.

ఇది నిజముగ మనము గర్వింపవలసిన విషయము గదా.

ఈరీతిగ, మనబ్రాహ్మణోత్తములు వేదరక్షణము మాత్రమే గాక, వేదాంతమీమాంసాదిశాస్త్రములు, కావ్యనాటకాదులు, తరచి చూచి విశేషస్వతంత్రగ్రంథ గావింపకపోయినను, అనేకవ్యాఖ్యానగ్రంథముల రచించి గీర్వాణభాషను బోషించి కీర్తి నొందిరి.

వేదత్రయికి భాష్యము రచియించిన విద్యారణ్యస్వామి యాంధ్రుఁ డగుచున్నాఁడు. అప్పటినుండి నేఁటివఱకు నీయన యధిష్ఠించిన పీఠము, ఆంధ్రలోకమునకుఁ జెందియున్నది. ఆంధ్రమున బసవపురాణము రచించిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు ‘సోమనాథభాష్య’ మను పేరిటి వ్యాఖ్యానమును రచించి వేదవాక్కును సేవించినాఁడు.

* ఇంతియేల, సుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁ డగు నాగార్జునుఁ డాంధ్రుఁడు. విచారించినచో వీరిపలె వైదికవాఙ్మయసంబంధమైన గ్రంథరచన యొనర్చిన తెలుఁగువార లనేకులు లేకపోలేదు.

చరిత్రకారులు విభజించిన రీతినిబట్టి సంస్కృతభాషలోని కావ్యనాటకాదులు, తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రములును లౌకికవాఙ్మయమను పేరుతోనే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. కనుక లౌకికవాఙ్మయమందలి, ఆంధ్రు లొనర్చిన కృషిని జూడఁదలఁచినచో, పైన పేర్కొన్న వివిధ వాఙ్మయభాగములందలి తెలుఁగువారు రచించిన గ్రంథములఁ బరిశీలింపవలసియున్నది.

గీర్వాణకావ్యరచనయంతయు నుత్తరదేశీయులచేతను దాక్షిణాత్యులచేతను రచింపఁబడినది. కాళిదాసు, మాఘుఁడు, భారవి మున్నగు కావ్యకర్తలు నౌత్తరీయులు. భాసుఁడు, విశాఖదత్తుఁడు మున్నగు నాటకకర్తలుఁగూడ నాంధ్రేతరులే యగుచున్నారు. కాని యింతమాత్రముచే నాంధ్రదేశీయులైన కవులు లేరని తలఁపఁజనదు. * ఉత్తరరామచరితము వ్రాసిన భవభూతి యాంధ్రుఁడే యని కొందఱనుచున్నారు. *ఇట్లే కృష్ణకర్ణామృతము రచించిన లీలాశుకులు, కృష్ణలీలాతరంగిణి వ్రాసిన నారాయణతీర్థులుగూడ తెలుఁగువారే యని

* 1 See Buddhistic reports, published by Satischandra Vidyabhushan of Calcutta.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము page 409.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము Page 409.

గోందరియాశయము. ఈవిషయమున నిదమిత్థ మని నిశ్చయించుట మాత్రము కష్టము.

గీర్వాణసారస్వతమందుఁ బనిఁజేయ నారంభించిన మొట్టమొదటి యాంధ్రులలో సుప్రసిద్ధుడు విద్యానాథుఁడు. ఈతని నిజనామము "అగస్త్యుఁడు" సంస్కృతమున 14 నాటకము లీతనిచే రచింపఁబడినట్లు దెలియుచున్నది. ఈమహాకవి కావ్యాలంకారసంగ్రహమను నలంకారశాస్త్రగ్రంథమును రచించి ఓరుగంటి వీరప్రతాపరుద్రున కంకితమిచ్చి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మని పేరిడినాఁడు. అప్పటి నుండియే యితనికి 'విద్యానాథమహాకవి' యను బిరుద మబ్బినది.

ఈవిద్యానాథుఁడేగాక ఓరుగంటియాంధ్రరాజులకాలములో మరికొందరు కవులు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచియించిరి. పైనిఁ జేర్కొనఁబడ్డ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు గూడ నిక్కాలములోనివాఁడే. సంస్కృతమునకు వ్యాసుఁ డెట్లో, ఆంధ్రభాష కీతఁ డటువంటివాఁడు. వీరశైవమునకల్పకుఁడైన యీకవి, ఆంధ్రమున నేకాక, సంస్కృతకన్నడములందుఁ గూడఁ బెక్కుకావ్యముల రచించెను. ఈతని సంస్కృతకృతులలో ముఖ్యమయినవి. "అన్యవాదకోలాహలము" 'బసవపంచగద్య' "సోమనాథభాష్యము."

ఈకవిసర్వ్య నాదరించి పోషించిన ప్రథమప్రతాపరుద్రదేవమహారాజుగూడ, సంస్కృతభాష నాదరించెను. కవులను బ్రోత్సాహపరచుటయేగాక తాను స్వయముగా కర్ణాటకాంధ్రసంస్కృతభాషలందుఁ బాండిత్యము కలిగి విద్యాభూషణుఁ డను బిరుదు నంది, కొన్ని కావ్యములఁగూడఁ రచించెను. సంస్కృతమున నీరాజు నీతిసారమను గ్రంథము వ్రాసె నని బద్దెనకవి యను ఆంధ్రకవి యొకఁడు తన గ్రంథములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సంస్కృతవాఙ్మయములోఁ దెలుఁగువారొనర్చిన కృషి యెక్కువగా శాస్త్రరచనయందే గన్పట్టుచున్నది. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యానరచనయందును, అలంకారగ్రంథరచనయందును మిక్కిలి పేరుగాంచినా రాంధ్రులు. పంచకావ్యములకును సమగ్రమైన, వ్యాఖ్యానములఁ జేసి యశోధనుఁడైన మల్లినాథసూరియుఁ ఆంధ్రుఁడే. తెలగాణ్యబ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడనియు పెద్దిభట్టనుపేరిట చిన్నతనమందుఁ బిలువఁబడియెడి వాఁడనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కకావ్యములకేగాక 'ఏకావళి' యను నలంకారగ్రంథమునకు గూడ 'తరళ' యను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినాఁడు. అన్ని శాస్త్రములయందును నాలంకమైన పాండిత్యము గలిగి మహామహోపాధ్యాయుఁడై వెలసినాఁడు. 14 వ శతాబ్ద మీయన జీవించియున్నకాలము. నాఁడుమొదలు నేటివరకు ఈతని వ్యాఖ్యానములే సర్వజనశరణ్యములై యొప్పుచున్నవి.

ఈమల్లినాథసూరి పుత్రుఁడగు కుమారస్వామియే ప్రతాపరుద్రీయమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు. రత్నాపణ మని దీనికిఁ బేరు.

సంస్కృతాలంకారశాస్త్రమునందు, అదివర కున్న సిద్ధాంతము లన్నియుఁ దల్క్రిందు నేసి, తనమతమునే సిద్ధాంతీకరించి చిరయశోభూషితుఁడైనవాఁ డాంధ్రుఁడు. అతఁడే జగన్నాథపండితుఁడు. అదివరకు నొకరీతిగాఁ బరిణామము జెందియున్న అలంకారశాస్త్ర మంతయు నొక్కసారిగా ఖండించి తన రససిద్ధాంతమును నిల్పినాఁడు. ఒక్కయలంకారశాస్త్రముననే కాదు, అన్నిశాస్త్రములందుఁ గూడ స్వతంత్రించి క్రొత్తతెన్నులు త్రొక్కినాఁడు. భట్టోజిదీక్షితులు రచించిన మనోరమ యను వ్యాకృతిగ్రంథమునకు 'మనోరమాకుచమర్దన' మను ఖండనగ్రంథమును జేసినాఁడు. అప్పయదీక్షితులుగారి 'చిత్రమీమాంస' యను అలంకారగ్రంథమునకు "చిత్రమీమాంసాఖండనము"ను జేసినాఁడు.

కేవలశాస్త్రరచనమేకాక అతిమనోహరమైన కావ్యములను గూడఁ జెప్పినాఁడు. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి రసవంతమైనదై విరాజిల్లుచున్నది. భామినీవిలాస మను గ్రంథములో, తాను ప్రేమించిన 'లవంగి' యను సుందరి విషయమై చెప్పుకొన్నాఁడు. 'జగదాభరణ'యను గ్రంథమునందు ఢిల్లీ పాదుషాయగు దారాప్రభువును స్తుతించినాఁడు. 'అసఫవిలాసము' నందు షాజహాన్ దర్బారులోనున్న 'నవాబ్ ఆసఫ్ ఖాన్', అనువాఁడు తనకొనర్చిన యుపకృతిని కృతజ్ఞతతోఁ గీర్తించినాఁడు. ఇవిగాక 'కరుణాలహరి' 'గంగాలహరి' 'సుధాలహరి' 'లక్ష్మీలహరి' 'యమునావర్ణనచంపు' 'ప్రాణాభరణము' అను నీలోనుగాఁగల పెక్కుగ్రంథముల ననేకముల రచించి సంఖ్యుఁడై వెలసినాఁడు. ఈతని కీర్తి యాచంద్రతారార్కము నిలచిపోయినది. ఈతని జీవితమునుగూర్చి యనేకములు విచిత్రగాథలు గలవు. అవన్నియుఁ దెలిసికొనఁదగినవే యైనను విస్తరభీతిచే విడువవలసివచ్చె.

ఈజగన్నాథకవి తన రసగంగాధరమునఁ దాను లక్ష్మీ పేరుభట్టుల పుత్రుఁడ నని చెప్పుకొన్నాఁడు. విచారించగా, ఇతఁడు వేగినాటి బ్రాహ్మణుఁ డనియు నింటిపే రుపద్రష్టవా రనియు జన్మస్థలము కోనసీమలోని ముంగొండ యను గ్రామ మనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి ఢిల్లీ పాదుషా యగుఁ 'షాజహాన్' ఆస్థానమున నుండి యచ్చటనే పండితరాయ లను బిరుదమును గాంచినాఁడు.

ఈవిద్యానాథజగన్నాథులేగాక, అలంకారశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన దెలుఁగువార లింక ననేకులు గలరు. కొందరు స్వతంత్రముగా నలంకారగ్రంథముల రచించియు, కొందఱు సుప్రసిద్ధాలంకారగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు జేసియు వాఙ్మయసేవ నొనర్చినారు.

అచ్యుతరాయ లనువాఁడు సాహిత్యసార మను నలంకారగ్రంథమును తద్వ్యాఖ్యానమైన సరసామోదమునుగూడ రచించినాఁడు. ఈయనకే 'అచ్యుతశర్మ' యనియుఁ బేరు. ఈగ్రంథకర్త శాలివాహనశకము 1753 నాటి వాఁడు. అనేకకారణములచే నీయనయును, జగన్నాథుని భామినీవిలాసమునకు ప్రణయప్రకాశవ్యాఖ్యను వ్రాసిన

అచ్యుతరాయఁడును ఒక్కరే యని తేలుచున్నది. అచ్యుతరాయ కృతమని "భగీరథచంపు" అనునది కలదు. అదియు ఏతత్కవికృతమే.

లింగనాచార్యుని పుత్రుఁడగు అనంతరాయఁడు గూడ తెలుఁగు నాటివాఁడే. ఈతని గ్రంథమునకుఁ గవిసమయకల్లోల మని వ్యవహృతి. ఇందులో నరసింహునియొక్క 'నంజరాజయశోభూషణ'మునుగురించి యు,విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయముఁ గూర్చియు,ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యరత్నాకరముఁ గూర్చియును, ప్రసక్తి కలదు గాన, ఆకవులకుఁ దరువాతి వాఁడనకఁ దప్పదు. కాఁగా 14వ శతాబ్దివాఁడు. కృష్ణరాయయశోడిండిమ మను గ్రంథమును గూడనీకవియే రచించినాఁడు.

అలంకారశాస్త్రమందు ముఖ్యమైన సాహిత్యరత్నాకరగ్రంథమును రచించిన ధర్మసూరి కూడ నాంధ్రుఁడనియే తెలియుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నాతనికి ధర్మసింహుఁ డనియు వ్యవహృతి యగుపడుచున్నది.[1] ఈతఁడు కాశీ బ్రాహ్మణకుటుంబమునకుఁ జెందినవాఁ డని కొంద రనుచున్నారుగాని యది సమ్మతగినది గాదు. ఇటీవల నీయన యింటిపేరు వారణాసివారని గూడ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈయన యీయలంకార గ్రంథము లేగాక 'నరకధ్వంస' మను వ్యాయోగమును గూడ రచియించెను.

ఈకవి విద్యానాథునకుఁ దర్వాతివాఁడు. ఇట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము విద్యానాథునిచేఁ జెప్పఁబడిన కొన్ని విషయముల నీతఁ డాక్షేపించుటయే. ఈగ్రంథమునకు 'నౌక' యను వ్యాఖ్యానముఁ జేసిన వేంకటసూరి గూడ నాంధ్రుఁడే.ఆతనివంశ మిట్లు తెలియుచున్నది. తండ్రి లక్ష్మణసూరి. తల్లి సూరమాంబ. తాత బ్రహ్మంతరవాణి. గురువు వేంకటాచార్యుఁడు.

విశ్వనాథకవి యను మఱియొక యాంధ్రుఁడు గూడ సంస్కృతమునఁ గొన్ని కృతుల నొనర్చినాఁడు. ఇతనిజన్మస్థలము గోదావరీతీరస్థము 'ధారాసురనగరము'. తండ్రిపేరు తిరుమలదేవుఁడు. తాతపేరు రనంతుఁడు. 1602 ఏ. డి. నాటివాఁ డీకవి. ఈతఁడు సాహిత్యసుధాసింధువను నలంకారగ్రంథమును 'మృగాంకలేఖ' యను నాటకమును వ్రాసి పండితలోకమున కర్పించినాఁడు.

తెలుఁగునాట జన్మించిన లక్ష్మీధరదీక్షితులు 'అలంకారముక్తావళి' రసమంజరి యను గ్రంథముల రెంటిని వ్రాసెను.[2] ఈకవిజన్మస్థానము "కృష్ణాతీరస్థమైన చెరుకూర"ని చెప్పబడియున్నది నేటిబాపట్లతాలూకాలోని పెదచెరుకూరుగ్రామము, యిదియే యగుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరకవియే 'షడ్భాషాచంద్రిక'యను ప్రాకృతవ్యాకృతిని అనర్ఘరాఘవప్రసన్నరాఘవములకు వ్యాఖ్యానములను రచించెను. దక్షిణామూర్తికింకర' అను బిరుదనామము ఈతని గృహనామముగా మారినది. సర్వాంబికాయజ్ఞేశ్వరు లీతని మాతాపిత లనియుఁ దిమ్మయసోమయాజి పితామహుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరసూరి విజయనగరప్రభువైన తిరుమలరాయనిచేఁ బోషింపబడి శ్రుతిమంజరి యను గీతగోవిందవ్యాఖ్య నంకిత మొనర్చెను. ఈకవి యన్నగారును గురువు నైన చెరుకూరి కొండుభట్టుని కుమారుఁడు యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులు 'అలంకారరాఘవము' 'అలంకార సూర్యోదయము' 'సాహిత్యరత్నాకరము' రచించుటయేగాక మమ్మటుని కావ్యప్రకాశికకు వ్యాఖ్యానము గూడ వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. 'శృంగారసారావళి' కర్తయగు వేంకటనారాయణదీక్షితుని యింటిపేరు గొడవర్తివారు. తండ్రిపేరు కామేశ్వరవైదికుఁడు. తల్లి పేరు లక్ష్మీదేవి. ఈతఁ డెనిమిది భాషలలో గవిత్వము చెప్పినట్లు జెప్పఁబడియున్నది.

వీరలేగాక మఱికొందరు ఆంధ్రులైన యాలంకారికులు గలరు. వారినిజనామములు వారిగ్రంథనామములు తప్ప వారినిగూర్చి విశేషము లెవ్వియుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. వామనసూత్రవృత్తికి 'కామధేను' వ్యాఖ్యానమును, వృత్తివార్తికవ్యాఖ్యానమును రచించిన తిప్పభూపాలుఁడును, 'నంజరాజయశోభూషణమును' రచించిన నరసింహకవియు,అలంకారేందుశేఖరము వ్రాసిన వేంకటనరసింహకవియు,రసనిరూపణకారుఁడైన నరహరిసూరియు, నాట్యశాస్త్ర సంబంధమైన గ్రంథము వ్రాసిన (గ్రంథముపేరు తెలియవచ్చుటలేదు.) శాతకర్ణియు వీరలలో ముఖ్యులు.

రెడ్డిప్రభువుల కాలములో నాంధ్రులచే గీర్వాణవాఙ్మయ మెక్కువగాఁ బోషింపఁబడినది. అప్పుడు రచింపఁబడిన వాటిలో ముఖ్యమైన కావ్యములు రసవత్తరములై మనోహరములుగా నున్నవి. వ్యాఖ్యానములు కూలంకషములై సుబోధకములుగా నున్నవి.

రెడ్డిరాజులలో సంస్కృతభాషను బోషించుట కారంభించినవాఁడు అనవేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు చక్కని పాండిత్యము గల్గి దానాదిసత్కార్యములచేఁ బండితుల రావించి, వారల బోషించి కీర్తిఁ గాంచినాఁడు

అనవేమారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత వెంటనే కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రసికేంద్రుఁడు, నిత్యశృంగారప్రియుఁడునేగాక కవియుఁగూడ నై యున్నాఁడు. సంస్కృతములోని 'వసంతరాజీయమను' నాట్యశాస్త్రగ్రంథమును రచించిన దీయనయే. దీనినిఁ గూర్చి కుమారస్వామి తన రత్నాపణమునందును, మల్లినాథుఁడు మాఘవ్యాఖ్యానమునందును, సర్వానందుఁ డమరకోశవ్యాఖ్యానమునందునుఁ బలికియున్నారు. కావున నీగ్రంథము 14 వ శతాబ్దమునకుఁ దరువాతిది కానేరదు.

కుమారగిరిరెడ్డి ప్రభువునకు బావమరదియగు కాటయవేమన సంస్కృతమున కొన్నికృతు లొనర్చినాఁడు. కాటయవేమన కూరుఁడు

1 History of poetics by S. K. De, Page 299.

2 History of Poetics, by S. K. De-Page 310.

విద్వద్గోష్ఠీప్రియుఁడు, స్వతః విద్వాంసుఁడు. అట్టివాఁడు కాళిదాసకృతనాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానముల రచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈవ్యాఖ్యానములఁ గుఱించినట్టి యొక శ్లోకము ఇట్లుదాహరింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ సోఽయం వేమవిభుః కుమారగిరిణా రాజ్ఞా నియుక్తః కృతీ। నాట్యానాం త్రితయం కృతం కృతధియా శ్రీ కాళిదాసేన యత్। తస్యోద్గీర్ణరసామృతస్య రసికశ్లాఘ్యస్తు లాదేశ్యయం। వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరిరాడ్ గీయాఖ్య మస్మై హితమ్॥

వీటిలో మొదటిదగు శాకుంతల వ్యాఖ్యలోని యీక్రింది శ్లోకమున వసంతరాజీయమునుగూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాం చ భూభుజాం। శాస్త్రాణి సమ్యగాలోక్య నాట్యవేదార్థవేదినామ్। ప్రోక్తం వసన్తరాజేన కుమారగిరిభూభుజా, । నామ్నా వసన్తరాజీయం నాట్యశాస్త్రం యదుత్తమమ్॥

కుమారగిరిరెడ్డి సర్వజ్ఞ కోమటిపేటిరాజ్య ముపక్రమించినవాఁడు మనకు చాల ముఖ్యుఁడు. అతఁడే పెదకోమటివేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు మిక్కిలి విద్యారసికుఁడును విద్వాంసుఁడు నగుటచే, ప్రఖ్యాతకవీశ్వరుల నాదరించి పోషించెను. ఇదిగాక స్వయముగ కవీశ్వరుఁడై ప్రాకృతసంస్కృతాంధ్రభాషలయందు గ్రంథరచనఁ గావించి 'సర్వజ్ఞచక్రవర్తి' యనియు 'వీరనారాయణుఁడ' నియు బిరుదులంది శాశ్వతమైన కీర్తి వెలయించుకొన్నాఁడు. ఇతఁడొనర్చిన గీర్వాణభాషాసేవన మపారమైనది. సంస్కృతశృంగారకావ్యలక్ష్మీపట్టభద్రుఁడైన అమరుకునకు విపులమైన చక్కని వ్యాఖ్య రచించినాఁడు. అమరుకశతకము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము ఇవన్నియు నొకతెగలో జేరినవి. ఉత్తమరసవత్కావ్యములు, అని పేరుగాంచినవి. ఇట్టి రసవత్తరశృంగారకావ్యమైన అమరుకమునకు శృంగారదీపికయను వ్యాఖ్యను రచించినాఁడు. ఎన్నివ్యాఖ్యలున్నను శృంగారదీపికకే ప్రచారము మెండు. ప్రాకృతభాషలో రచింపఁబడిన శృంగారప్రబంధమైన 'శాలివాహనసప్తశతి' లోని నూరుముఖ్యగాథలకు వ్యాఖ్యఁ జేసినాఁడు. తన వ్యాఖ్యానారంభమున

శ్లో. హాలః ప్రాక్సప్తశతీం గాథాకోటేః వ్యధత్త సంప్రతి తు.
సోఽయం వేమనృపాల స్తస్యాపి శతక మాహరత్ సారమ్.

అనియు గద్యయందు 'ఇతి శ్రీ పెదకోమటివేమభూపాలేన కృతా సప్తశతీసారటీకా సమాప్తా' అనియుఁ జెప్పినాఁడు. ఈరాచకవియొక్క మూఁడవకృతి సాహిత్యచింతామణియను నలంకారగ్రంథము. ఈగ్రంథములోని గద్యయందు వీరనారాయణవిరచితమని యున్నది. ఆవీరనారాయణుఁడు మన కోమటివేమభూపాలుఁడే కావచ్చును. కావ్యప్రకాశవలెనే సమగ్రమైన గ్రంథమిది. ఇందులో ధ్వని, శబ్దార్థము, ధ్వనిభేదము, గుణీభూతవ్యంగ్యము, దోషము, గుణము, అలంకారము అని సప్తాధ్యాయములుగలవు. వృత్తివార్తికములోను రత్నాపణవ్యాఖ్యలోను తలపెట్టబడిన సాహిత్యచింతామణి యిదియే. ఈగ్రంథములోకవి తన యితరకృతులఁ గూర్చి యిట్లు పేర్కొన్నాఁడు, 'యథా మమైవ భాణే, 'యథా మమైవ కావ్యే వీరనారాయణచరితే' ఈవీరనారాయణచరిత్ర మాత్రము వామనభట్టబాణుని వీరనారాయణచరిత్రము కాదు. ఏలయన ఈరెండవది గద్యగ్రంథము. ఇందలినాయకుఁడు వేమభూపాలుఁడు కావున సాహిత్యచింతామణిలోని లక్షణోదాహరణశ్లోకములు వీరనారాయణ పెదకోమటివేమభూపాలునియొక్క ప్రశస్తిని ప్రస్తావించుచున్నవియగుటచే ఈరాజే గ్రంథరచయిత కాదేమో యని శంక గలుగుచున్నది. కాని యట్లుగాదు. తననుగుఱించిన యితరుల శ్లోకము లీరాజుకవి కైకొన్నాఁడు. ప్రతాపరుద్రీయ, రసగంగాధరాదులందలి లక్షణోదాహరణరీతి యట్టిదె. విష్ణుధర్మోత్తరీయములోని పీఠికావస్వరూపన మట్టిదె.

"యథా కాదంబరీనాటకే" యని పెక్కుచోట్ల శ్లోకము లుదాహరింపఁబడియున్నవి. ఈకాదంబరీనాటకకర్త యగు నరసింహకవి వేమభూపాలకాలములోనివాఁడే యని తెలియుచున్నది. ఈతనియన్న యగు విశ్వనాథకవియు ఈతఁడును గంగాధరకవిపుత్రులు. అగస్త్యకవి (విద్యానాథుఁడు) మేనల్లుఁడును. ఈవిశ్వనాథకవి సౌగన్ధికాపహరణ మను నాటకమును రచించెను.

పెదకోమటివేమభూపాలుఁడు "సంగీతచింతామణి" యను గ్రంథమును చేసి తనసంగీతపాండిత్యమును వెలిబుచ్చుకొన్నాఁడు. 'వీరనారాయణచరితభాణము' అనునది సాహిత్యచింతామణి యుదాహృతి కావ్యమునకు నామాన్తరమేమో! పెదకోమటివేమభూపాలుని కృతు లిట్టి వింకనెన్ని యున్నవో?

ఇట్లు తాను స్వయముగా రచించుటయేగాక ఆస్థానకవీశ్వరులచేగూడ రచింపించి గీర్వాణభాషాపోషణను గైసేసినాఁడు. ఈయాస్థానకవీశ్వరులలో వామనభట్టబాణుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. హర్షచరితఁ కాదంబరీకర్తయగు బాణుని తర్వాత గద్యకావ్యములే దనియెడి కొఱత దీర్చుటకు వేమభూపాలచరిత మను గద్యకావ్యము రచించెను. ఇంతేకాక రఘునాథాభ్యుదయము, నలాభ్యుదయము అను కావ్యములను పార్వతీపరిణయము, శృంగారభూషణము, అను రూపకద్వయమును, హంససందేశ మను ఖండకావ్యమును, శబ్దరత్నాకరశబ్దచంద్రికానామక నిఘంటుద్వయమును మరికొన్నిగ్రంథములను రచియించి చిరకీర్తి గనెనని దెలియుచున్నది. ఇందు శబ్దచంద్రికలో నారంభమునందు తననుఁగూర్చి "కోమటియజ్వపుత్రుఁడును వత్సవంశశిఖామణియునైన వామనభట్టబాణుఁడను" అని చెప్పికొని యున్నాఁడు.

వేమభూపాలుని యాస్థానమున గల భిషగ్వరులు, దైవజ్ఞశిఖామణులు గ్రంథముల రచించుటయేగాక యాతని మంత్రిసత్తముఁడగు

నామిశిసింగయ కూడ జ్యోతిశ్శాస్త్రగ్రంథమైన సోమసిద్ధాంతమునకు వ్యాఖ్య రచించినాడని ఈక్రింది శ్లోకపాదములవల్లఁ దెలియుచున్నది.

"పెదకోమటివేమేంద్ర మంత్రిణా సేన ధీమతా.........

....

సింగయామాత్యగణ్యేన శివి లోకహితైషిణా, క్రియతే సోమసిద్ధాన్త వ్యాఖ్యా గూఢార్థదీపికా"

ఈరాజోత్తముని కాలమున, విద్యాధికారిగానున్న మన కవిసార్వభౌముఁడు విద్యాసనాథుఁడు శ్రీనాథుఁడుఁ గూడ గీర్వాణ భాషామతల్లిని సేవించి తనకృతార్థము నెరవేర్చుకొనినాఁడు. ఈతఁడు తెనిఁగించిన శ్రీహర్షనైషధమునకుఁ గలవ్యాఖ్యలలో మూఁడు ప్రసిద్ధములుగా నున్నవి. ఆమూఁడును దిగువఁ జూపఁబడినవే యనుచున్నవి. మొదటిది మల్లినాథసూరి రచించినది. రెండవ వ్యాఖ్యాత నరహరి నామాలంకృతుఁడు. విద్యారణ్యుల శిష్యుఁడనియు త్రిలింగదేశీయుఁడనియుఁ దాన చెప్పికొనియున్నాఁడు.[1] మూఁడవ వ్యాఖ్యాత శ్రీనాథుఁడు. గ్రంథమందు, "ప్రకాశనం యథాప్రజ్ఞం శ్రీనాథేన వితన్యతే" యనియు, "ఇతి శ్రీమహోపాధ్యాయ శ్రీనాథాచార్య విరచితే నైషధప్రకాశే........." యనియు నున్నది. దీనినిబట్టి యీశ్రీనాథుఁడు మన కవిసార్వభౌముఁడే నేమో యని సంశయము. అనుగాముల నిర్ణయించుట సాధ్యము.

ఇటుగాక శ్రీనాథుని సమకాలికులగు కొందఱు సంస్కృత కవులు తెలుఁగువారు గలరు. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రుఁడు, బొమ్మకంటి అప్పయాచార్యుఁడు, నాదెళ్ల గోపన్నమంత్రి మొదలగు వారందఱు సంస్కృతమునఁ గృతుల నొసర్చిరి. తెలుఁగు కవులలో నొకఁడైన రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు అను పేరుగల తిప్పనార్యుఁడు సంస్కృతమున 'ప్రేమాభిరామ' మను రూపకవిశేషమును వ్రాసినట్లు దానిని దెనిఁగించిన వల్లభరాయకవి చెప్పుచున్నాఁడు. గ్వపనకవి యగు గౌరన లక్షణదీపిక యను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను.

పై వర్ణించినరీతి, కొండవీటి రెడ్డిప్రభువులే కాక, ఆనేగొంది విజయనగరరాజ్యలక్ష్మిని బరిపాలించిన తెలుఁగు రాయలు కూడ సంస్కృత వాఙ్మయము నెక్కుడుగా నాదరించి పోషించిరి. ఆంధ్రభోజుఁడను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తెలుఁగునందే కాక సంస్కృత కన్నడములందు చక్కని గ్రంథముల రచించినట్లు విష్ణుచిత్తీయమునం దిట్లు వివరింపఁబడియున్నది.

"పలికి తుత్ప్రేక్షోపమలజాతి పెంపెక్క
రసికులౌ నన మదాలసచరిత్ర
భావధ్వనివ్యంగ్యసేవధిగాఁగఁ జె
ప్పితివి సత్యావధూప్రీణనంబు
శ్రుతిపురాణోపసంహిత తేర్చి చూర్చితి
సకలకథాసారసంగ్రహంబు
శ్లోకగుంఫనములు విచ్చుగ రచించితి సూక్తి
నైపుణ్యజ్ఞానచింతామణికృతి.
మఱియు రసమంజరీముఖ్యమధురకావ్య
రచన మెప్పించుకొంటగీర్వాణభాష......"

ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలే గాక, అతనిపూర్వులు గూడ సంస్కృతభాష నాదరించి పోషించిరి. విద్యానగరరాజ్యలక్ష్మిని స్థాపించిన బుక్కరాజే గీర్వాణభాష నాదరించి పోషించుట కారంభించెను. తొలుత నీరాజ్యస్థాపనకుఁ గారకుఁడైన విద్యారణ్యస్వామియే పైన వైదికసామ్రాజ్యమునకు వేదభాష్యకారుఁడగు విద్యారణ్యుఁడు. సన్యాసాశ్రమమునఁ దీక్షనామము మాధవాచార్యుఁడు. ఈయన జన్మస్థలము తుంగభద్రాతీరస్థసంపానగరము బుక్కభూపాలుని కులగురువులును భారద్వాజసగోత్రులయిన తెలుఁగు బ్రాహ్మణులనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.[2] ఈమాధవుఁడే వేదభాష్యము రచించి అన్నగారైన సాయణాని పేరు బెట్టెను. మాధవాచార్యకృతములైన గ్రంథములివి యన, పరాశరమాధవీయమను వ్యాఖ్యానము, కాలమాధవీయశంకరవిజయము, విద్యారణ్యము (భాష్యము) 108 ఉపనిషద్వ్యాఖ్య సర్వదర్శనసంగ్రహము, మాధవనిదానము నమునవి. ఇట్లు సాయణమాధవులాంధ్రులగుటచేతనే ఆంధ్రలోకము ధన్యమయినది.

పూర్వప్రభువులలో నొకఁడైన ప్రౌఢదేవరాయలు గీర్వాణభాష నక్కువగాఁ బోషించి కీర్తిగాంచెను. ఇమ్మడిదేవరాయలకృతమని మహానాటకసుధానిధి యను కావ్య మొకటి కలదు. ఇమ్మడిదేవరాయలు, ప్రౌఢదేవరాయలు, ప్రతాపరాయ లనియు నొకరికే పేరు. ఈతని ఆస్థానమునం దున్నవారిలో డిండిమకవిసార్వభౌములు గొప్ప సంస్కృతకవులు. ఈ కవిసార్వభౌములు నలుగురుగా నున్నారు. మొదటివాఁడగు అరుణగిరినాథుఁడు యోగానందప్రహసనకారుఁడు. 2. డిండిమకవి పేరు రాజనాథదేశికుఁడు. సాళ్వాభ్యుదయము రచించెను. ఈతనికొమరుఁడు 3. అరుణగిరినాథుఁడు, వీరభద్రవిజయమను డిమము రచించెను. ఈనలుగురిలో నొకరెవ్వరో విభాగరత్నమాల రచించిరి. వీరిచే వ్రాయఁబడిన పంచకావ్యవ్యాఖ్యలు—సౌందర్యలహరీవ్యాఖ్య—సత్యభామాపరిణయవ్యాఖ్య—సుప్రసిద్ధగ్రంథములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యముచేసినవారలలో సదాశివరాయలు ముఖ్యుఁడు. ఇతనికాలములోనే అనఁగా 1564 సంవత్సర

---

1. చూ. శృంగార శ్రీనాథము పు. 102.
2. కవిజీవితములు (వీరేశలింగకృతము) Vol II 7వ పేజీ.
3. Domicile andhras:—జన్మతః గౌడులే అయినను ఆంధ్రదేశనివాసులు కాబట్టి ముహ్యాతిక ఆంధ్రులే.

ప్రాంతములో జీవించియున్నాఁడు మహానుభావుఁడైన అన్నంభట్టు ఈతనితపోమహిమ యింతయని చెప్పుటకు వీలులేనట్టిది. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, న్యాయశాస్త్ర మభ్యసింపఁగోరువారు ప్రప్రథమమున, అన్నంభట్టుగారి పేరు తలపనిదే జరుగదు. భారతదేశములో నెచ్చటనైనను సరే మొదట తర్కసంగ్రహము చదువనిదే మరియొక న్యాయగ్రంథము ముట్టుకోరు.

అన్నంభట్టుగారు తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులనియు, గుంటూరు మండలములోని గరికపాడుఅగ్రహారము ఈయనచే సముపార్జితమనియు, ఆసంశీకులు పలుకుచున్నారు. "తర్కసంగ్రహాముఖోద్గ్రంథకర్త" అని అన్నంభట్టుగారిని స్తుతించియుండుటచేత, తర్కసంగ్రహముకాక ఇంకేమైనగ్రంథములు వ్రాసెనేమో యను ఊహ కలుగుచున్నది. విచారింపఁగా, పాణినీయాష్టాధ్యాయసూత్రపాఠమునకు వ్యాఖ్య రచించినట్టుగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్లు గీర్వాణవాఙ్మయమునందు, తెలుఁగునాటివారికృషి యెంతయో చూడనగుచున్నది. ఇది యింటితో ముగియలేదు. పూర్వకాలమునందేకాక, ఆధునికయుగమునందుఁగూడ, ఆంధ్రులహస్తములనుండి గీర్వాణకృతులు వెలువడుచునేయున్నవి. నాడు మొదలు నేటివఱకుఁగూడ, మనవారు సంస్కృతకావ్యముల రచించుచునేయున్నారు. గతశతాబ్దమునందు, వర్తమానశతాబ్దమునఁదును గ్రంథరచనయున్నది.
గతశతాబ్దములో గ్రంథరచనసలిపినవారలలో ములుగుపాపయ్యశాస్త్రిగారను ఆరాధ్యబ్రాహ్మణు లొకరు సుప్రసిద్ధులు. 1 ఈయన సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ బెక్కు కృతు లొనర్చియుండెను. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన రాజా వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయఁడుగారి ఆస్థానకవి.

2 కోరాడ రామచంద్రకవి సుప్రసిద్ధుడైన సంస్కృతాంధ్రకవి యని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకవి సంస్కృతభాషయందొనర్చిన కృషి యపారము. కుమారోదయమను చంపూకావ్యము ఘనవృత్తమను కాళిదాసకృతి మేఘసందేశోత్తరకథాభాగరూపము మొదలుగాగల 22 కృతుల నీతఁడు సంస్కృతభాషయం దొనర్చెను. 9 గ్రంథములు తెలుగులోరచించెను. ఇందువలన నీకవియొక్కశక్తి బయల్పడకమానదు.

కొంతకాలముక్రింద స్వర్గీయుఁడైన శొల్లంకొండ రామరాయకవి సంస్కృతమునఁ జక్కనికావ్యకర్త. అపారమయిన పాండితీపటిమతో, ఈకవిరచించిన గీతాభాష్యము నిరుపమానము. కోనసీమవాసి యగు వెంకటాధ్వరియు, నర్ల వెంకటసూరియు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచించిరని తెలియుచున్నది. మొదటికర్త రచించినది కాలనిర్ణయచంద్రిక యను జ్యోతిషగ్రంథము. సూరిగారు వెంకటాద్రిగుణరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి.1

ఇట్లు విచారించినచో, గతశతాబ్దములో,సంస్కృతకృతుల నొనర్చినవారు పెక్కుమంది కలరు. వార లందరినిగూర్చి విపులముగా వచించుటకుఁ బ్రకృత మసాధ్యము.

వర్తమానశతాబ్దిలోఁ బలువురు కవు లున్నారు. మొన్ననే స్వర్గీయులైన కిడాంబిరామానుజాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రములయందు కావ్యరచన సలిపెనని తెలియనగుచున్నది. వీరుకాక ప్రకృతము సజీవులుగా నున్నవారలలోఁ బెక్కుమంది సంస్కృతకావ్యముల రచించినవారును, రచించుచున్నవారును గలరు.

పూర్వులగు ఆంధ్రులు వ్యాకరణశాస్త్రములోఁగూడ గ్రంథరచన సలిపిరని వింటిముకాని,అదియంతయుఁ గాశిలోనున్నదనియు,అముద్రితస్వరూపమున నున్నదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఆలోటును దీర్చుటకై, ఇకాలమున, మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు "గురుప్రసాదము" అను పేర నొక వ్యాకరణవ్యాఖ్యానగ్రంథమును, సమగ్రమయినదానిని రచించి యశోభూషితులయిరి. కుడిభుజము కూలిపోయియున్న తిరుపతివెంకటకవీశ్వరులుగూడ తెలుఁగులో రచించినన్ని కాకపోయినను, కొన్ని చక్కనికృతుల నొనర్చి గీర్వాణభాషను సేవించియున్నారు. అందు ధాతురత్నాకరము, కాశీసహస్రము ముఖ్యమయినవి. ఇట్లే కాశీకృష్ణకవిగురువరేణ్యులుగూడ కొన్నికృతుల నొనర్చి పాఠకలోకమున కర్పించిరి. ఇటీవల వారు రచించిన బాలబోధిన్యాదిగ్రంథములచే విద్యార్థిలోకము ధన్యమైనది.

ఇట్లు, పరిశీలింప మొదలిడినచో,వర్తమానయుగమునందు,గీర్వాణభాషయందుఁ గృతిరొనర్చిన కవులు మనవారలు పెక్కుమంది లేకపోలేదు. వారల నందరిని గుర్తెరింగి, యిటఁ బ్రశంసించుట దుస్తరము కాకపోదు. కావున ఈవ్యాసముయొక్క శీర్షిక కతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిదోషములు, పట్టకుండఁజేయుట, సాతరము గానిపని. నాశక్తికొలఁది పూర్వయుగములోని వారి నందరినిగూర్చి యిటఁ బ్రస్తావించితిని కాని దీనితో సరిపోయినదను నమ్మకము నాకే లేదు.

ఇట్టి వ్యాసరచన నాబోఁటివానికి శక్తికిమించినపని. పరిశోధనలో నారితేరిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమశేఖరశర్మ మున్నగు అనుభవజ్ఞులు పూనుకొనవలసినట్టిదిది. నాకుఁ గల అధికాసక్తియే, నాయీ కూర్పునకుఁ గారణము. వర్తమానకాలములోని సంస్కృతకావ్యకర్తలెవరైన నిందుఁ జేర్పఁబడకపోయిరేని, వారినిగూర్చి నా యెఱుఁగమియే కారణమని తలఁచి మన్నింతురుగాక!

1. 'కళ్యాణచంపు' అనుచంపువును, ఒకనాటకమును, ఒకకావ్యమును వ్రాసినాఁడు.

2. See Introduction do ఘనవృత్తి.

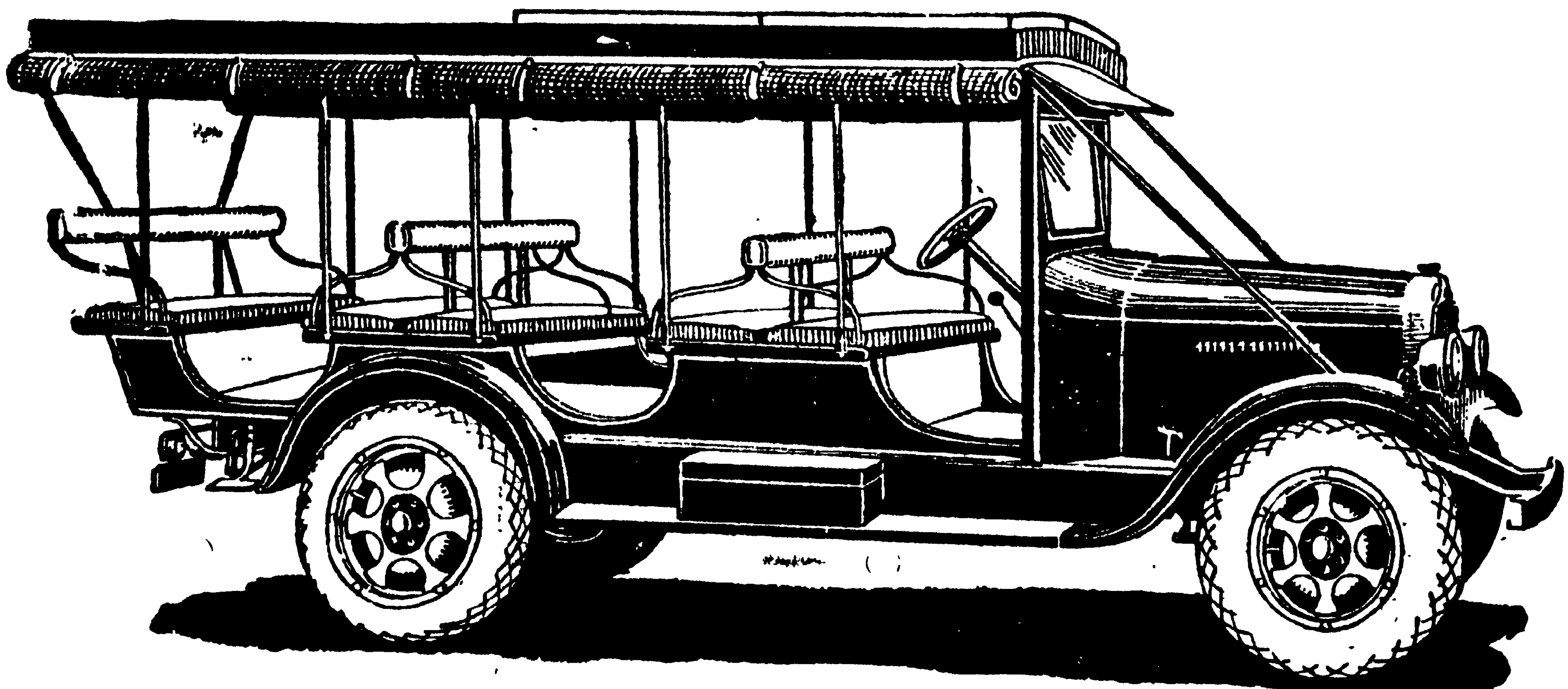

భక్తవిజయము చదువక మనుష్యుడు.

భక్తవిజయము చదువు మనుష్యుడు.

PROFITS

డాడ్జి. డి. ఇ. యఫ్. బస్.

స్వంతదారులకు బాగుగా పనియొనర్చుటకు, నవీనమాదిరి బండ్లు చాల ఉపయోగమైనవి. స్వంతదారులకు డబ్బును చేకూర్చునవిగా నుండవలయును. డాడ్జి ట్రక్కులు, బస్సులు యీ విషయములలో చాలవత్సరములనుండి సంతృప్తిని గలిగించుటకు ఖ్యాతిగాంచినవి. దక్షిణఇండియాలో డబ్బు సంపాదించుటకు బస్ సర్వీస్ యొనర్చుటకు తగునైనదిదియే. బస్ సర్వీస్ నడుపదలచినవారలకు, డాడ్జి కమర్షల్ బస్సుల విషయములు తెలుపబడును. ఇవియే. డబ్బువిలువకు సరిగా పొందదగినవి.

డాడ్జి బండ్లు వివరములు తెలుపుచు ఒకపద్ధతిని ప్రచురించుచుంటిమి. అందు ఎక్కువ అభిరుచికలవారలు, వెంటనే వ్రాయవచ్చును.

నేడే మీారు ఎందుకు వ్రాయకూడదు.

Addison & Co. Ld.

మద్రాసు, బెంగుళూరు, కల్లికోట, తిరుచునాపల్లి.

సారస్వత జిజ్ఞాస

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

భగవంతుఁడు చరాచరసృష్టి నిర్మాణమొనర్చి మానవునితో నీనుండి ఊహానిర్మాణము చేయమన్నాఁడు. ఒకపెద్దమేఘము నాకాశమునందు రంగురంగులతో వాన చినుకులు మూటగా, చల్లనిచలువనందరిగా నడపింప సాగినాఁడు. అది యెట్లు వచ్చినదో, ఏల వచ్చినదో, ఎప్పుడు వచ్చునదో మానవునకుఁ దెలియదు. కాని వచ్చినప్పుడు మానవుఁడు దానినిగూర్చి పాడుచున్నాఁడు. ఓ! ఇంద్రధనుష్, అనిచెప్పి వేద ముద్ఘోషించుచున్నాఁడు. మానవుని కంటఁ బడనంతవఱకు ఆ మేఘ మొకానొక పదార్థమాత్రముగ నుండి మానవుని కంటబడునంత నొకానొక యద్భుత దివ్యవ్యక్తిగ మారుచున్నది. ఒకానొకఊహ దానినుండి నిర్మాణింపఁబడుచున్నది. ఈప్రకారము సమస్తమైన చరాచర సమూహమును మానవుని అనంతమైన ఊహానిర్మాణముచే దివ్యవ్యక్తి పుంజములుగ మారుచు లోకమునెల్లను జీవనవంతముగను, సచేతనముగను చూపుచున్నది. మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమే లేకపోయిన భగవంతునియొక్క సృష్టి కేవలము జడమై మూకీభావము వహించవలసియుండును.

తోయము లూఱక ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలసిపోయెడివే కాని మనకు గంగమ్మతల్లిగను, గోదావరమ్మ తల్లిగను, కృష్ణవేణిగను, అంతర్వాహిని సరస్వతిగను గోచరింపకపోయియుండును. పర్వతము లూఱకి మిన్నుముట్టఁ బెఱిగియుండెడివే కాని హిమవంతునిగను మేరువుగను, వింధ్యగను, తెలిసియుండకపోయెడివి. మానవులు నయితము కేవల మాహారనిద్రాదులకు లోనగు జంతుమాత్రులుగ నుండియుండెడివారలే కాని రామునిగ, కృష్ణునిగ, అర్జునిగ, కర్ణునిగ, బలి దధీచి శిబి హరిశ్చంద్రులుగ మారియుండకపోదురు. జీవనమొక్క అర్థకామములకు లోనయి నిరర్థకమగుచు చనవలసియుండెడిదే కాని సచ్చిదానంద స్వరూపమున లీనమగుచు ముక్తిని బడసియుండకపోయెడిది. ఏదేమి? మానవుని యూహానిర్మాణముచే దేవుని సృష్టినిర్మాణమున కొకవింతైన తేజము వింతైనవన్నె, వింతైన విలాసము, వింతైన వికాశము, వింతైన ఆశయము, వింతైన అవకాశము, వింతైన శక్తిప్రభ, వింతైన సరళ స్వభావము కల్పింపఁబడుచున్నవి.

నిజమైన మానవుని ఊహానిర్మాణము భగవంతుని సృష్టి కుద్దీపనము చేకూర్చుచు నాశ్చర్యము గొల్పునదే కాని ఎట్లువచ్చిన దేలవచ్చిన దద్దాని ప్రయోజనమేమి యను ప్రశ్నములకు ప్రత్యుత్తరము లిచ్చునట్టిదిగ నుండదు. ఆ ప్రశ్నలను మనము వేసి పరిశీలింపనెంతుమా ఆయూహయొక్క నిసర్గప్రవృత్తిని మనము పాడు చేసినవారల మగుదుము.

టాల్‌స్టాయిఅన్నాట్లు If we reason about love we desrtoy love అని. అంటేనేమి? “ప్రేమనుగుఱించి మనము హేతువాదము సేయుదుమా ఆప్రేమనే మనము నశింపఁ జేతుము.” అదేప్రకారముగా భగవంతునియొక్క సృష్టినిగుఱించిగాని, మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమునుగుఱించిగాని మనము ‘కిం’అని ప్రశ్నింతుమా మనము దానియందలి యందము, నొయ్యారము, నాశ్చర్యము నర్థము నన్నింటిని గోల్పోదుము. ప్రేమను ప్రేమఅనే ప్రేమింపుము. సృష్టిని సృష్టిగనే పరిశీలించుము. ఊహానిర్మాణము నూహానిర్మాణముగనే యుద్బోధించుకొనుము. అంతియే కాని ప్రేమను కోసికొని దానికాకరమైన ప్రేయసి మంచి

పాటపాడునా, మేలైన యాట యాడునా, చక్కని సపర్య సేయునా యని ప్రయోజనమ్ముల ప్రేళ్ళ లెక్కించుకొనుచు ప్రేమింపముదలిడుదుమా...నిజమైన ప్రియుఁడట్లు సేయఁ జాలఁడు. ఆమెనుగుఱించి యోజింపనే యోచింపఁడు. ప్రేమతత్త్వవికాసము తనప్రమోలఁ దొలకాడ తనలో మంద స్మితస్విన్నుఁ డగుచుండు. అనంతవ్యక్తినూహించు.

భగవత్సృష్టియొక్క విశ్వతోముఖ ప్రసక్తియు, మానవుని యూహానిర్మాణముయొక్క పురాణసదుక్తియు నట్టివియ-ప్రశ్న సేయకుడు-ఏల యీ చీపురుపుడక సృజింపఁబడినది? దీనియుపయోగ మేమియని ప్రశ్న వేయకుడు. ప్రశ్న సేయకు డేల యీ తుపాను వచ్చినదని. భయపడకుడు ప్రళయమునుగుఱించి. ఊహానిర్మాణము లేని మానవుని కీజగుప్సయు, నీభయభ్రాంతులును. ఆశానిరాశాడోలికాందోళనమును—ఊహానిర్మాణమే పరమావధిగ గనుగొను మానవునకుఁ బ్రళయరంగమున నటరాజు గనిపించు. వియోగమున సంస్మృతియాశ్వాసించు. బాష్పకలికానరళాక్షులలో దిఙ్మండల రేఖానముదితంబగు ముక్తి వికసించు. ఆతని శక్తి నిరంతరము నిర్మాణశక్తియే.

ఒకానొక ప్రాయసకాడు ఈ క్రిందిప్రశ్న వైచుకొన్నాఁడు. ఏమనీ? ఒకానొక దేశముయొక్క నాగరికత దేనివల్లను గొప్పదగుచున్నదని. అతనిజవాబేమని వచ్చినది. Its refinement, its spiritual power and creative flowering in arts and thought."దానియొక్క సరళస్వభావమువల్లను, దానియొక్క ఆధ్యాత్మికపుశక్తివల్లను, కళాశాఖను, ఊహాశాఖను దానికుండు నిర్మాణ సామర్థ్యమువల్లను"

పెరికిల్స్, సోక్రటీస్,డిమాస్థనీస్, సిసిరో నంటి మానవులయొక్క ఐహికశరీరములు నశించినవి. నశించినవి. రోమ్, పోంపే. కృష్ణదేవరాయల విజయనగరము మున్నగు పురవరంబులయొక్క వీథీసౌధమ్ములు భూగర్భమ్మున లయమొందినవి. లయమొందినవి. ఎచ్చోనశించిన వెచ్చో లయమొందినవి? ఊహానిర్మాణము లేనివాని మానసమున. ఊహానిర్మాతలకో అవి నేటికిని చిరంజీవములే. వారు నేటికిని చిరంజీవులే.

ఊహానిర్మాతకు భూతకాలము, వర్తమానకాలము, భావికాలము, మూడునుంగూడ చేతనాభావములనే కొల్పుచుండును. అతనికి మృత్యువనునది వినాశనమను నది లేనేలేదు.

మతియొక్క విచిత్రము. అతఁడు చేయున దేమి? పదార్థమును భావముగ నుద్దీపింపజేయు. భావమును పదార్థముగఁ బ్రతిష్ఠించు. భావార్థములు రెండును అభేదాస్వరూపంబులై యాతనియందు తాండవించు. సామాన్యుఁడు ప్రేమస్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనునప్పుడు ముక్కు చక్కని వాని, పెద్దనయనంబులవాని, ఎగుబుజంబులవాని, బంగరువన్నెవాని, వాని,వాని అని నిరూపించుకొనుచుండు. కాని ఊహానిర్మాతయో మన్మథుని మన్మథుని భస్మీభూతునిగ జేసి నిరాకారునిగఁ జూపి అతనికళను ప్రతి ప్రాణియందును జీవింపఁ జేయు. సామాన్యుఁడు, అనఁగా సర్వసామాన్య వేదాంతి, భగవంతునిగుఱించి యోచించునప్పుడు నిరాకారబ్రహ్మం బను. ఊహానిర్మాత యా నిరాకారబ్రహ్మమ్మునే నీలమేఘచ్ఛాయబోలు దేహమువాఁడు అని సాక్షాత్కరింపఁ జేయు.

ఒకపుస్తకమునం దీపరివర్తన మిట్లు వర్ణింపబడిన దనవచ్చును "Real objects are modified in form by the internal visions. They resemble, so that the real objects may seem to be materialisations of the visions. (Poets do this)" "అంతరంగిక సందర్శనంబులవల్ల బాహ్యరూపము లాంతరంగిక సందర్శనంబుల కనురూపంబులగు రూపంబులు దాల్చుచున్నవి. అందుచే నేనుగుచున్నవి? బాహ్యస్వరూపము లాయాంతరంగికసందర్శనంబులయొక్క ప్రత్యక్షగోచరమూర్తులేమో అన్నట్లు అనుకొనుచున్నాము." (ఇది కవులు సేయుపని) మతియొక్క దృక్పథము.—పైపుస్తకమునందే కనవచ్చు—

"A picture suggests to us a sentiment or a memory. We feel that the picture is the cause, the occasional cause of the memory or the senti-

ment; something has been stirred in the depths of our personality." "ఒకానొకమూర్తి మన కొకసంస్మృతినో యూహనో తట్టించు. ఆ మూర్తివిలోకనమే ఆ తాత్కాలికపు సంస్మృతికిఁగాని ఆతాత్కాలికపు టూహకుఁగాని కారణ మనుకొందుము. ఆత్మీయవ్యక్తికుహరమున నేదో సంస్ఫురించు. మఱియొకచో నిట్లున్నది. "Emotion is the main cause of the majority of spontaneous suggestions. Function of art is to suggest sentiments by giving them expression." "రసము ఇచ్ఛాసంస్ఫురణమ్ములఁ బెక్కింటికి మూలము. కళయొక్క-ప్రవృత్తి యేమిటన: ఆ సంస్ఫురణమ్ములను వ్యక్తీకరించుటయ."

ఇట్లు చూడచూడ నాంతరంగికకారణము బాహ్యదృష్టి యగుఁగాక లోఁబలిచూడ్కి యగుగాక—కళయొక్క ముఖ్యప్రవృత్తి లోకమున కొకకొన్ని యూహలను సంస్మృతులను సమకూర్చుటయని తేలుచున్నది. ధన లాభముఁగాని, పదార్థలాభముగాని మనకొడఁగూర్చునది కాదు కళ. తక్కిన మానుషప్రవృత్తులనుండి కళాప్రవృత్తి నిట్లు మనము వేఱుపఱుపవచ్చును. మనము వర్తకము చేయుదుమా లాభముపొందవచ్చు, నష్టముపొందవచ్చు. వ్యాజ్యము నడుపుదుమా గెలువవచ్చు,నోడవచ్చు. లాభాలాభములు జయాపజయములు ఆ ప్రవృత్తితోఁ గూడఁ బుట్టుచున్నవి. కాని కళోపాసన చేయువానికి లాభాలాభములతోఁగాని జయాపజయములతోఁగాని ప్రసక్తియుండదు. ప్రసక్తియుండుటయే కాదు. లాభాలాభములకుఁగాని, జయాపజయములకుఁగాని అవకాశమే లేదు. అతనియొక్క విలాస మెట్లుండుననఁ—ఒక రుపమించినట్లు 'I have found something wonderful. I want to share it with others' 'నేను వింతనొకదానిని విలోకించినాను. అందు మీరందఱును పాల్గొంట నాకోరిక' అని అనువాఁడు.

ఇట్టి అమాయకపు, టలౌక్యపు టచ్చెరుపాటువలని ప్రయోజనమేమి?—ప్రయోజన మడుగరాదని తొలుదొల్తనే వ్రాసితిఁ కాని అడుగకమానరు. ఈ మధ్యను హిందూపత్రికలోఁ గాబోలు చదివినాను Gould 'గోల్డు' అను ఆయన్ని అడిగినారట-కవిత్వమువలని ప్రయోజనమేమని. దానికాయన వ్రాసినారు. ప్రేమ, స్నేహభావము ఎట్టివో అట్టివే సంగీతమును, సాహిత్యమూనని. కాని యుపయోగమిట్టిదని సూచించలేకపోయినారు. చివరమాత్ర మేమన్నారన Anything which introduces us to beauty introduces us to truth. It is an old belief but I know of no new one that superseded it." "ఏదయితే మనకు సౌందర్యము చూపునదియో అదియే మనముందు సత్యమును ప్రతిష్ఠించు. ఈ న్యాయము ప్రాఁబడ్డ న్యాయమయ్యు దానినతిక్రమించిన న్యాయము మఱొండు నేటికిని ప్రపంచింపఁబడియుండలేదు." ఒకానొకగొప్ప కవి కూడ అదేమాదిరి అర్థమిచ్చు ముక్క అన్నజ్ఞాపకము. Beauty is truth, truth is beauty. 'సౌందర్యమే సత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని. కాని అక్కడే చిక్కు.

సత్యమనున దెప్పుడును నిరాడంబరమైనది, విశ్వసమ్మతమైనది, తిన్నగఁదోఁచునది కా. సౌందర్యమనునదట్టిదాయని నా సమస్య. సౌందర్యమనునది పరికరములతో కూడినది, స్వార్థముగలది, చుట్టుదారిగలది కా—రంగు, రాగము, రహస్యము, లేనటువంటి సౌందర్యమున్నదా? ఇది నాకందమైనది, ఇది నా కందముగానిద యని యనిపింపని సౌందర్యమున్నదా? అనపేక్షితంబుగలభించు సౌందర్యమున్నదా? లేదనుకొందును. కాని సత్యమునుగురించి విచారింతుమా సత్యమునకు వన్నెచిన్నె లుండవు. అది అందఱు నొప్పుకొనవలసినదే, అందఱికి స్వతస్సిద్ధము. ఇంతటి తారతమ్యములు గల సత్యసౌందర్యముల కభేదస్వరూపము కల్పించుటలన్న యొకింతసాహస మనజెల్లు. జిజ్ఞాస కవకాశమున్నదనుకొందు. అది సర్వసామాన్య సౌందర్యము కాదని యనుకొనవలసి యుండు.

వర్ణించిన సుందరవర్ణనమునుండి మనకొను పరికరాదులు తీసివేయ నింకను మిగులుననుకొందు నేదో సౌందర్యము, నిరాడంబరమగు సౌందర్యము, విశ్వ సమ్మతమగు సౌందర్యము, తిన్నగఁదోఁచు సౌందర్యము. దానిని

గురించి తఱిమితఱిమిచూతము. అట్లు తెలియుటచే సత్యమైనసౌందర్యము ఎట్టిదో మనకు గోచరించుటయేకాక సుకవిచేయు లోకోపకారముగూడ మన కవగాహనమగు.

ఆ విమర్శనము చేయఁగడంగుముందు లోకమందు నందమయ్యు నిరాడంబరమగునవి, స్వార్థపరత్వము గల్గిన వయ్యు విశ్వతోముఖములైనవి, క్రీడాభావము గల్గియు యథేచ్ఛ లభించున వెవ్వియైన నున్నవేమో చూతము. అట్టి వున్నయెడల వానిని మనము సత్యసుందరపదార్థములని పిలువవచ్చును. నా బుద్ధికి, పువ్వులు, చెట్లు, ఆకులు, కొండలు, నదులు, పక్షులు, మున్నగు సృష్టిజాలమెల్ల యట్టిదగనే తోఁచు. పువ్వులున్నవా యవి రంగు రంగులతో, సువాసనతో, మెత్తందనముతో నొప్పుచుంటవి. కాని వాని యందము నిరాడంబరమైన యందము. ఏమందురా అంత పరికరిసౌందర్యమును మట్టినుండి పుట్టుచున్నది. మరి ఫలాభిముఖులై స్వార్థము నపేక్షించునవయ్యు అవి తుమ్మెదలకు మకరందమిచ్చుచున్నవి. ఎక్కడున్న తుమ్మెదలూ వాని నాశ్రయించుచున్నవి. ఎంత ముగ్ధములయ్యు మనము వెళ్లి నిలుచున్నమీద రాలుచున్నవి. నిజముగాఁ బువ్వులు నిరాడంబర సుందరపదార్థములు. ఆకులు, చెట్లు, కొండలు, నదులు నంతేగో. కవిత్వము వానివంటి కవిత్వమయిన, అది వో సత్యసౌందర్యము గల కవిత్వము. అంటే నైజసృష్టి లాగుండవలెనుగాని కవిత్వము మానవుడు తెచ్చిపెట్టుకునే కృత్రిమస్వభావముతోఁ గూడినట్టిదిగా నుండకూడదని తాత్పర్యము. అయితే కవిత్వ మెుక్క సృష్టికి సంబంధించినదేనా. మానవునకు సంబంధించినది కూడానా అని యోజింపవలసియున్నది. మానవులను, మానవుల చెయువులను వర్ణించదూ కవి? ఆ వర్ణించేటప్పు డేలాగున నుండవలసియుండునూ కవిత్వము? మానవునియొక్క. సత్యసౌందర్య మెట్టిది? అని గమనించవలయు.

ఈ సందర్భమును మనము అర్థము చేసికోవలెనంటే తిరిగి సృష్టినే పరిశోధించి చూడవలెను. ఒకచెట్టునుఁగాని, యొక తీవనుగాని మనము పరికింతుమా, ఏ యది బాహ్యప్రపంచము నాకర్షించుచు బాహ్యప్రపంచము నుత్తేజితము గావించు? ఆ చెట్టుయొక్క చిగుళ్లు, పువ్వులు, ఫలములు. అంతేగాని ఆ చెట్టుపై కెగబీల్చుకొను నీళ్లు కావు. ఆ చెట్టు మొదటవేయు పెంటకాదు. దాని కాపుకొఱకు పాతిన కంచె కాదు. ఏదో రంగు ఏదో సువాసన ఏదో రుచి గల ఫలములు. బాహ్యప్రపంచమునకు వలసినవివే. అట్లే మానవుని సత్యసౌందర్యమును. అది మానవుడు తనకొఱకై చేసే గణించుకొను రూపాయ లణాలపైసలందుగాని, తన పొట్టనింపించుకొను నాహారపదార్థములందు గాని లేదు. వానితో బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బ్రసక్తియే లేదు. ఎంతవఱకు కొకానొకమానవుని చర్యలు, చెయ్వులు సత్కృతులు, మహదాశయములు, ఆ చెట్ల పువ్వులవలె, ఆ చెట్ల ఆకులవలె, ఆ చెట్లఫలములవలె లోకము నాకర్షించుచు లోకమునకు దేజస్సు, ఉపకారము, శశ్వత్కళ నొడగూర్చునవియో అంతవఱకు తన్మానవుని సత్యసౌందర్యము చాటఁబడుచున్నది. అందుచేతనే సుకవితానాయకులయొక్క ఆహారనిద్రాదులు వర్ణింపఁబడక వారి స్వార్థ విరహితములగు ప్రేమ, పరిపాలన, శిష్టరక్షణ, దుష్టశిక్షణ ఇత్యాదులే వర్ణింపఁబడుచుండు.

అట్లగుచో మఱి కవి సృష్టియందు, మానవునియందు గనవచ్చు నీసత్యసౌందర్యమును ఉన్నదున్నట్టు ప్రతిపాదించునా; లేక వేఱే సత్యసౌందర్యము నొకదానిని తెచ్చి పెట్టునా; లేక ఉన్నదానిని అనుకరించునా ?

నాకు తోఁచే దేమిటన అతగాడివేమీ చేయడని. అతఁడు సృష్టినుండి మానవునినుండి తనకుఁదోఁచిన యర్థము నొకదానిని దీయుచు అది వానియొక్కయో దానియొక్కయో పరమార్థముగా నిరూపించు. తనయొక్క పరమార్థముగాఁ గనఁబఱుపడు. అట్లు కనబఱిచెనా అంత సొంపు చెడిపోయిన దన్నమాటయే. అతఁడు దూరదూరముగానే యుండు. అందులోనే కవియొక్క చమత్కారము. మఱియొక చమత్కార మేమిటంటే-నిజమైనకవిత తెలిసికొనేవరకు తెలియనిదిగా నుండునుగాని తెలిసిన వెనుక సర్వ సామాన్యమైన విషయముగానే తోఁచును.

మంచి కవితను గుఱించి ప్రతివాఁడూ అనుకొనకమానఁడు. అది నాకు అనుదినము తోఁచే సంగతే. నేను ఆగుంగున చెప్పలేకపోతినని చదువుతూవుంటే అంతఃకితం నోట్లో ఆల్లలాడే విషయములాగు పరుగిడుతూ వుండును సరసమైన కవిత.

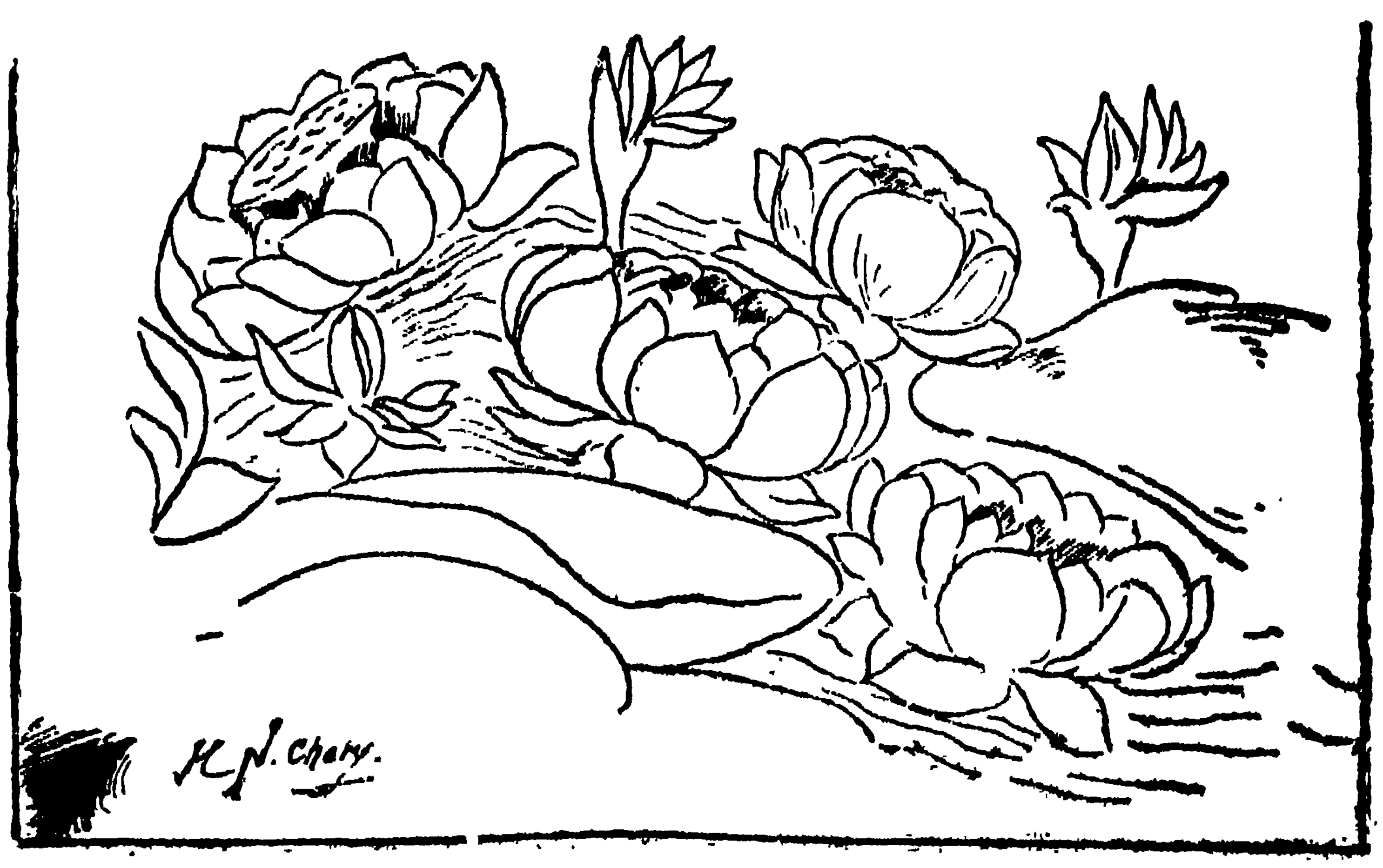
ఈమధ్య చదివిన ఒక సంచికలో ఒక వ్యాసమందు చూచితి నిట్లు: Poetry is the very stuff of life. It belongs to the wharf, the mart and the tumult of life. Whenever a true thought shapes itself before the intellect of or a sincere emotion makes its irresistable appeal to the heart of man, there is the possibility of Poetry. 'కవిత జీవలోకము లోనిది. అది అంగడులందు, పడవల రేవులందు, సంసార సాగరమందు కననగు. ఎప్పుడొక సత్యభావము ఒకానొక మానవుని మనస్సునకు దట్టిగాని ఒక నిజమైనరసము హృదయమునుండి ఉబికిగాని పైకి వెలువడునో అక్కడల్లా కవితకు అవకాశమున్నది'

కావునఁ గవితయన నేదోయని, ఛందోనిబద్ధమని, అలంకార విశృంఖల పరికల్పితమనీ, మడిగట్టుకొన్న దని యూహింపఁ జనదు. అది ప్రతి మానవునియందును గలదు. ప్రతిచోటను గలదు. సత్యసౌందర్యములు జూడగల సావకాశము, సాధుమతి మనకుండవలెను. అంతే.

అజంతాచిత్రములు

౮. సరోవరము

౯. తామరపూలు

హర్షనైషధము - శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము

శ్రీమతి బిక్కిన సుదర్శన రామలక్ష్మీకాంతమ్మ గారు

శ్రీహర్షుఁడు నైషధకావ్యరచనాప్రారంభమున

శ్లో. నిపీయ యస్య క్షితిరక్షిణః కథా
స్తథా ద్రియంతే న బుధాః సుధా మపి;
నల స్సితచ్ఛత్రితకీర్తిమండల
స్సరాశి రాసీ న్మహసాం మహోజ్జ్వలః.

అని వ్రాసెను.

అభిప్రాయము:—

భూపాలకుఁ డగు నే నలమహారాజు కథలను మిక్కిలి యాస్వాదించి, బుధులు (దేవతలు, పండితులు) అమృతమునుగూడ నలకథలనువలె (పూర్వమందువలె) నాదరించుటలేదో, శ్వేతాతపత్రమైన కీర్తిమండలము గల యా నలమహారాజు మహోత్సవములచే వెలుగొందుచుఁ దేజోరాశియై యొప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట:—

శ్లో. రసైః కథాయస్య సుధావధీరిణీ
నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః;
సువర్ణదండైకసితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావళికీర్తిమండలః.

అభిప్రాయము:—

ఏ నలునికథ రసములచే నమృతమును నిరసించుచున్నదో యాభూనాథుఁడగు నలుఁడు తనదుకీర్తిమండలమనెడు తెల్లగొడుగునకు వెలుగొందు తనప్రతాపపంక్తి యనెడు బంగరు దండము నమర్చి యద్భుత గుణంబుల నొప్పుచుండెను.

అనంతరము:—

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా;
కథం న సా మద్గిర మావిలా మపి
స్వసేవినీ మేవ పవిత్రయిష్యతి.

అభిప్రాయము:—

ఈ కలియుగమున స్మరింపఁబడి లోకమును రసక్షాళనము చేసినవలెఁ బవిత్రమైనదిగఁ జేయు నా నలునికథ కలుషమైన దైనను, ఎల్లపుడు తననే సేవించు నామాట నేల పవిత్రము చేయదు? అనఁగాఁ దప్పక పవిత్రము చేయునని యాశయము. ఇందులకుఁ బ్రమాణము.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ;
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్.

అనునదియే.

ఇక శ్రీనాథరచితమగు నాంధ్రశృంగారనైషధమును బరికింతము.

పూర్వము సింగనమంత్రి శ్రీనాథకవిం జూచి నాకు నొక్క ప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షి చరితానుబంధబంధురంబుగా రచియింపుము.

గీ. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున
నెద్ది రచియించె బుధలోకహితము పొంద
నట్టి నైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష
ననఘ, యొనరింపు నాపేర నంకితముగ.

చ. పనివడి నారికేళఫల
పాకమునం జవియైన భట్టహ
ర్షుని కవితానుగుంభములు
సోమరిపోతులు కొందఱయ్య లో
ననికొనియాడ నేరరు—

అని సాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబునఁ గవిసార్వభౌముండగు శ్రీనాథకవితో శ్రీహర్షకవిచే రచింప

బడిన సంస్కృతనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్చి, తన కంకిత మిమ్మని నుడివెనట.

అప్పుడు శ్రీనాథుఁడు శృంగారనైషధమును రచించుచు నిష్టదేవతాస్తుత్యాదుల నొనర్చి, యభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన యిమ్మహాప్రబంధమునకుం గథానాయకుండు :

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్రితో
ద్దండతేజఃకీర్తిమండలుండు
నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ
క్షాళితాఖిలజగత్కల్మషుండు
వితతనవద్వయద్వీపనానాజయ
శ్రీవధూటీసమాశ్లిష్టభుజుఁడు
నిఖిలవిద్యానటీనృత్యరంగస్థలా
యితనాయమానజిహ్వాంచలుండు

తే. ప్రస్తుతింపంగఁ దగు సముద్భటకఠోర
చటులగుణటంక్రియాఘన స్తనితఘోష
చాపనీరదభవశరాసారశమిత
బలసదహితతేజోదవానలుఁడు నలుఁడు

అని ప్రారంభమున వ్రాసెను.

ఈ సీసపద్యమువలన సంస్కృతనైషధములోని మొదటిసర్గయందలి 1,2,3,4,5,7, శ్లోకముల యందలి యభిప్రాయములు స్పష్టముగ వివరింపఁబడినవి.

1,2,3 శ్లోకములలోని యభిప్రాయమును ఈ సీసపద్దెమున మొదటి రెండు పాదములలోనే నుడివెను.

పై రెండుపాదములకు సరియైన అర్థము:—

బంగారముయొక్క కామయు, ముఖ్యమైన తెల్లనిగొడుగునుంగాఁ జేయఁబడిన పొడుగైన పరాక్రమమును, కీర్తిమండలమును గలవాడును, నిర్మలమైన తనచరిత్ర మనెడి దేవనదిచేతఁ గడుగంబడిన సకలలోకముల యొక్కయు, పాపములు గలవాఁడునై నలుఁడున్నాఁడు.

అనఁగా మూఁడు లోకములలో దేవనది ప్రవహించి, వాని నెట్లు పవిత్రీకరించుచున్నదో యా ప్రకారమే నలునిపుణ్యచరిత్రము లోకములయందు వ్యాపించి, వానిని పవిత్రము చేయుచున్నదని భావము.

శ్రీహర్షకవి నైషధప్రారంభమున భూపాలకుఁడగు నే నలునికథలను బుధులు చవిఁజూచి సుధ (అమృతము)నుగూడ నావిధముగ నాదరించుటలేదో యనియు, రెండవశ్లోకమునఁగూడ ఏ నలునికథ రసములచే సుధ(అమృతము)ను మీఱుచున్నదో యనియుఁ జెప్పెను. ఇట్టి స్థితిలో కవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథుండు సింగనమంత్రి కోర్కెచొప్పున హార్షనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్పం బూని మొదటి సీసపద్యముననే రసవిశేషపోషకంబగు హార్షకవిసమ్మతంబగు నమృతసామ్యమును నలచరిత్రమునకుం జెప్పక దేవనదీసామ్యమును జెప్పెను. ఒకవేళ

శ్లో. పవిత్రమత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా—

అను మూఁడవశ్లోకమందలి రసక్షాళనాపవిత్రత్వమును వెల్లడించుటకై యమృతసామ్యమును జెప్పక, దేవనదీసామ్యమును నలకథకుఁ జెప్పెనన్నచో నిట్టిసామ్యమును శ్రీహర్షుఁ డొక్కసారియైనను నుడువక పోవుటయే గాక మొదటిరెండు శ్లోకములలోఁగూడ నమృతము నేలఁ బేర్కొనవలెను ?

రసాత్మకమగు మహాకావ్యమునకు నమృతసామ్యమునువీడి, దేవనదీసామ్యమును జెప్పుటలో రసవిశేషము పొసంగి యున్నదా ?

లోకమునందుఁ జూడఁ బంచకావ్యములను బఠించి పిమ్మట విద్వదౌషధమైన నైషధకావ్యమును జదువుచుండిరి.

సాహిత్యదర్పణమునందు "వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం" అని చెప్పఁబడుటచేతను ప్రతాపరుద్రీయమున రసస్వరూపనిరూపణమునందు "అథ సర్వేషాం ప్రబంధానాం జీవితభూతస్య రసస్య స్వరూపం నిరూప్యతే" అని యుండుటచేతను, కావ్యము రసాత్మకమైనదనియుఁ, ప్రబం

ధములన్నిటికిని రసమే ప్రాణమై యున్నదనియు స్పష్ట మగుచున్నది గదా!

"శ్లో. రస్యతే స్వాదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతి తే రసాః"–

అనుటచే ననుభవింపఁబడుటవలన రసములనఁ బరగుచున్నవి.

ఇట్టి రసము పెక్కు తెఱంగులై యున్నది.

హర్షకవి రసభరితమగు తన కథలో రసపోషకము గఁ బవిత్రత్వాస్వాద్యత్వములు ప్రకాశించునటులఁ నుప మానమును జెప్పఁదలంచి, నలకథ సర్వరసోత్తమం బగు సుధనుగూడ మీఱుచున్నదని బుధజన సమ్మతంబుగాఁ జెప్పియుండెను.

శ్రీనాథకవి యాంధ్రమున నలకథకు దేవనదీసా మ్యమును గల్పించెను. దేవనదీసామ్యము పవిత్రత్వా పాదకమున నమృతమును మించుచుండినను, బుధకవి సమ్మతంబగు రసపోషణమున లోపస్ఫురణము గల్గునై కన్పట్టక మానదు.

శ్రీహర్షుం డినుమాఱు నలకథకు సుధోపమానంబు జెప్ప నీకవిసార్వభౌముఁడు దానిని తీసివైచుటలో గడిం చిన నైపుణ్య మెద్ది?

గంగ విష్ణుపాదమున జనియించినది. పరమేశ్వరుని శిరమున ధరింపఁబడుచున్నది. మహాతప మొనర్చిన భగీ రథుని ప్రయత్నమున దివినుండి భూపాతాళలోకములకుఁ దేఁబడినది.

శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధమున:–

శ్లో. వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాన్ త్రీన్ పునాతిహి
వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄన్ తత్పాదసలిలం యథా.

అని యుండుటచే నారాయణకథాప్రశ్నము, నారాయణపాదసలిలమువలెఁ జెప్పువానిని, నడుగువానిని, వినువారిని బవిత్రము చేయుచున్నదని నుడువుటం బట్టి, గంగకు పవిత్రత్వాతిశయము కలదనుటలో సందియ ముండఁజాలదు.

ఐనను అమృతమున కపవిత్రత్వము లేకుండుటయే గాక పవిత్రత్వమును, విశేషరసాస్వాద్యత్వమును కలవని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఎట్లనిన, సురాసురలు మిక్కిలి వాంఛతో క్షీర సముద్రము మథనము చేయుచుండ హాలాహల విషంబు మున్నగు నిక్కట్టులెన్నియో యుత్పత్తిల్లినను, బట్టువిడు వక, వెనుదీయక తమ కభీష్టమగు నమృతమును సాధిం చిరి గదా!

అమృతసాధనార్థమై మందరగిరిని శ్రీమన్నారా యణుఁడు మహాకూర్మరూపమున ధరించెను. సుధ క్షీర సాగరమునఁ బుట్టినది. తోఁబుట్టువులుఁ జూడ కౌస్తుభము పారిజాతము కామధేనువు చంద్రుఁడు లక్ష్మి మున్నగు వారలు.

అమృతము పుట్టినంతనె దేవతలు తనివితీఱిరా? లేదులేదు. ఆ యమృతమును శ్రీమహావిష్ణువు లోకపవిత్ర కరకమలముతో నిచ్చుచుండఁ బంక్తులు దీర్చి కూర్చుండి, దేవతల్లెల్లరు తనివితీరఁ గ్రోలియుండిరి.

నారాయణుని పాదస్పర్శగలది గంగ; నారాయ ణుని కరస్పర్శగలది సుధ. అమృతపానముచే సురలు జరామరణవర్జితులై త్రిదశత్వ మొందిరి.

అమృతఘటమును స్వర్గములో నింద్రాదులు మిక్కిలి భద్రముగఁ గాపాడుచుండిరి.

పూర్వము కద్రువగూడ గరుడుని సురను దెచ్చి యొసఁగిన దల్లియగు వినతకు దాస్యవిముక్తి జేసెదనని చెప్పియుండెను.

పై వానిని జూడ నమృతమునకుఁ బవిత్రత్వముం డుటయే గాక దేవలోకపూజ్యమగు రసవిశేషము గల దనుట నిర్వివాదము.

వేయేల! పురాణోత్తమమగు భాగవత మహి మను వివరించుచు:

శ్లో. నిగమకల్పతరో ర్గళితం ఫలం
శుకముఖా దమృతద్రవసంయుతమ్;

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

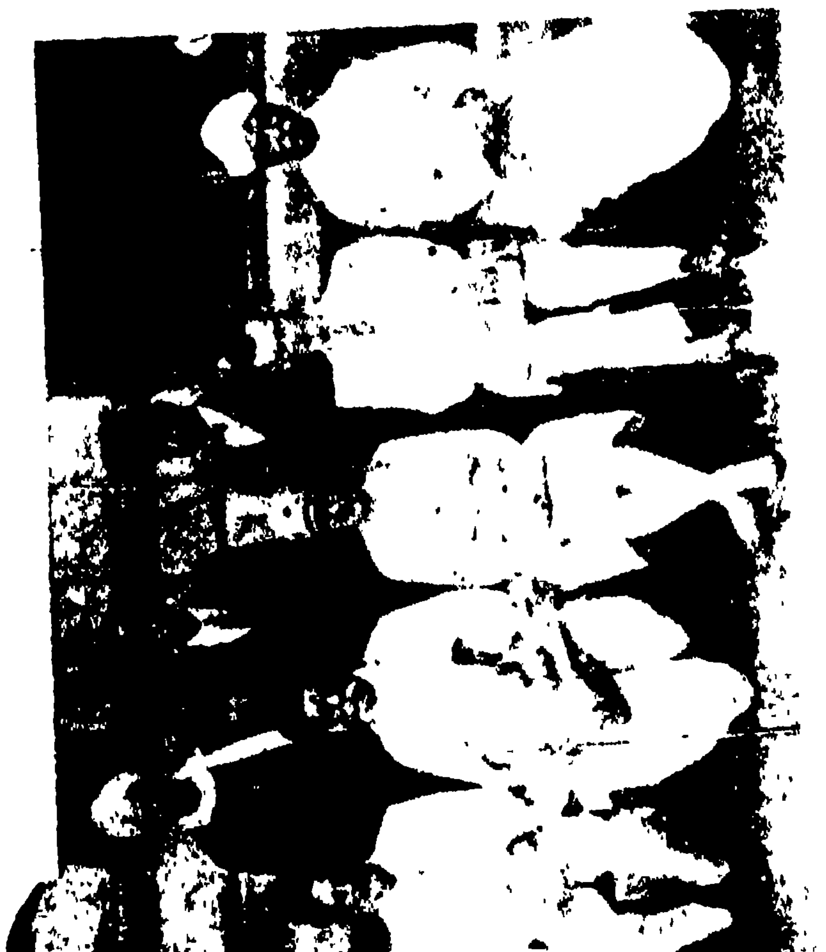

శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారి రాక

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు-పట్టప్రదానసభ

శ్రీమతి ఆర్యగారికి స్వాగతము

రె. ఏ. బి. జాక్‌స్టనుగారు, యం. ఏ. యం.

జగద్గురు ప్రతికృతిని బహిరంగపరచిన వైదిక బృందము

యం. యస్. యం. ఆర్. ఉద్యోగీయుల [illegible] సమావేశము

పిబత భాగవతం రస మాలయం
ముహు రహో రసికా భువి భావుకాః.

శుభభరితులగు నో రసికులారా! శుకముఖస్పర్శమున నమృతద్రవసముతో నిండిన వేదమను కల్పవృక్షము నుండి పడిన పక్వఫలమగు భాగవతమును, లయావస్థాపర్యంతము ననుభవింపుఁ డనుటచే నమృతమహత్వ మిందుఁ జక్కగ వివరింపఁబడినది.

శ్లేషయమకచక్రవర్తి యగు వేంకటాధ్వరి కవి యిట్లు చెప్పెను.

శ్లో॥ అసౌ పపగుణాపి మే హరికథా సుధాధారిణీ;
కృతి ర్ధనుజభిద్గుణగ్రహణలాలసై ర్గృహ్యతే.

నా కృతి గుణభూయిష్ఠ మైనది కాకుండినను, హరికథ యనెడు సుధను ధరించినది గావున హరిగుణసంకీర్తనాసక్తులచే స్వీకరింపఁబడు నని నుడివెను. ఇందుఁ జక్కగ హరికథ సుధారూపముగనే చెప్పంబడినది.

శ్లో. రుచిరకవివాక్యే ష్వనవధి ర్నవానందః కో
ఽపి స్ఫురతి తు రసో సౌ నిరుపమః—

సుకవి వాక్యములందు మితిలేని నూతనానందంబు గల్గించు చెప్పశక్యముగాని రసము గలదను బాణోక్తిచే రసమే కావ్యమునకు ముఖ్యమని తేలుచున్నది.

శ్లో. సుధామయానీవ సుధాం గళంతి
విదగ్ధసంయోజన మంతరేణ;
కావ్యాని నిర్వ్యాజమనోహరాణి—

అనుటచేఁ గావ్యములు సుధామయము లైనవని విదితమగు చుండెను.

పరమేశ్వరావతార మనఁదగిన ధూర్జటికవివరుఁడు

శా. నక్కీరాదకవీంద్రులకు దివిషద
న్నద్రాయవాగ్గుంభసం
పత్కావ్యప్రతిపాదకప్రతిభులం
బన్నిద్దఱ శైవసం
విత్కాసారమరాళరత్నములఁ ద
ద్విద్యారసాపేక్ష భూ
భృత్కాంతిరవుఁ డుంచె సంపదరిఁ దృ
ప్తిం బొందఁగాఁ జేయుచున్.

అని కాళహస్తిమాహాత్మ్యమున నమృత తుల్య [illegible] వాగ్గుంభ[illegible] కావ్యములను జేయు వారని నుడివియుండెను.

కవి బ్రహ్మ యని పేరెన్నిక గన్నవాఁడును, శ్రీనాథకవికిం బూర్వికుఁడు నగు తిక్కనయజ్వ భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొరఁకొని విరాటపర్వరచనారంభమున

ఉ. కావున భారతామృతము
గర్ణపుటంబులనారఁ గ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముం బొరయు
నట్లుగ సాత్యవతేయసంస్మృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబయిన
చిత్తముతోడ మహాకవిత్వదీ
క్షావిధి నొంది పద్యముల
గద్యములన్ రచియించెదన్ గృతుల్.

అను పద్యమున భారతామృతమని చెప్పియుండెను. సహజ పాండిత్య మండితుండగు బమ్మెర పోతనామాత్య కవివరుఁడు:

మ. పరగోవిందకథాసుధారసమహాపూరోరుధారాపరం
పరలం గాక బుధేంద్రచంద్ర! ఇతరోపాయానురక్తిం బ్రవి
స్తరదుర్దాంతదురంతదుస్సహజనుస్సంభావితానేకదు
స్తరగంభీరకఠోరకల్మషకనద్దావానలం బాఱునే?

అనుచు భాగవతరచనంబున గోవిందకథను సుధారసమని చెప్పియున్నాఁడు.

ఆంధ్రనైషధమున "మధురాతిశయములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంధసులై యోగ్యు లనుపమాంగి" అమృతరసమును గ్రోలిన యా దేవతలే మామాటల రసమును పరికింప సమర్థులని శ్రీనాథుఁడే నుడివి యున్నాఁడు. కావున నో విమర్శకాగ్రగణ్యులారా!

శ్రీహర్షకవి తొలుత నిను మాటు నలకథ సుధారస మును వ్రాయుచున్నదని చెప్పిన దానిని శ్రీనాథకవీంద్రుడు ఆంధ్రశృంగారనైషధరచనారంభమున ఏడుచుట పాడిగాదనియు, మహాకావ్యరచనకు రసపోషణమునకు గొలంత యనియు నా మదికిం దోచుటచే నిట్లు విన్నవించితిని.

ఇందలి యుక్తాయుక్తములను బుధలోకమే పరిశీలించునని వినయమున నుడువుచుంటిని.

అజంతా చిత్రము

3. హంసగీత (హంసజాతకము)

ద్రౌపదిరోషము, వ్యాసుఁడు—తిక్కన

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీకృష్ణుఁడు సంధికిఁ బోవునప్పుడు పాండవులెల్లఁ దమ యభిప్రాయములను జెప్పినపిమ్మట ద్రౌపది సాత్యకి సహదేవుల సమాలోచనములను మెచ్చుకొనుచు భీముని శాంతిని జూచి మిగులఁ గినియుచుఁ గన్నుల నశ్రువులు నిండ శ్రీకృష్ణభగవానునితో ననుమాటలలో ముఖ్యము లివి. "ఏమియు సేయను సంధి నొప్పుకొనకున్న సృంజయసహితులై పాండవులు వారిని గెల్వఁగలరు. సామదానములచే సాధింపఁదగినది వారియెడ లేదు. వారియెడఁ గృప సూపవలదు. సామదానములచే సాధ్యులుగానివారిని దండించుట జీవితము గాపాడుకొనువారికి ధర్మము. నీవును పాండవులును గలసి యుద్ధము సేయుట యుక్తము. సర్వక్షత్రియసభా సమానము. లోభాక్రాంతులైన క్షత్రియులును, దదితరులును గూడ క్షత్రియులకు హానిసేయునట్లె, చంపఁదగినవానిని జంపకపోవుటచేఁ గల్గుదోషము, చంపఁదగనివానిని జంపిన దోషమునంటిదే. నా దుఃఖము నీవెఱుఁగుదువు. అయోనిజనైన నేను భీష్మద్రోణులయెదుఁ గోడలను గాఁజాలను. భీమార్జునులు క్లీబులై సంధిఁ గోరిరేని వృద్ధుఁడైన మా తండ్రి మహారథులైన పుత్రులతో వచ్చి పోరఁగలఁడు. నా యైదుగురు కొమరులు మహాబలులు అభిమన్యుని ముందిడుకొని కౌరవులతోఁ బోరుదురు.

"పదుమూఁడేండ్లు కోపము లోనిడుకొని నిరీక్షించితి. ఇప్పుడు ధర్మమునే చూచుచున్న భీముని వాక్యములచే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది" ఇట్లని చెప్పుచున్నకంఠ మాటతో నెలుఁగు దొట్రుపడ వడకుచు క్రిక్కిరిసియున్న వక్షోజయుగమును గన్నీటితోఁ దడుపుచు ఏడ్చెను. లోని వేఁడి ద్రవీభవించెనో యన వెచ్చని కన్నీరు గారుచుండెను.

ఈ ప్రసంగమున ద్రౌపదిని శ్రీకృష్ణపాండవులకు ధైర్యము జెప్పుదానిగను, కౌరవులను జంపుడని స్పష్టముగా జెప్పుచున్న కుపితచిత్తురాలినిగను, కోపాతిశయముచే భర్తలను ధిక్కరించుచున్నదానినిగను, దుర్యోధనదుశ్శాసనులను రణహతులను గాఁజూడకపోతినని మహాతాపముఁ బొందుచున్నదానినిగను వ్యాసుఁడు చూపెను.

తిక్కన యీ ద్రౌపదిని జాల మార్చివేసినాఁడు. ఈయన ద్రౌపదిరోషమును గడు నిగూఢముగ వెల్లడించుచున్నాఁడు. పాండవులను అననట్లు అనుచున్నది. లోకము వారు తనభర్తలను బరిహసింతురేమో అను భయము తనకుఁ గలిగినట్లు పల్కుచు యుద్ధప్రోత్సాహమును జేయునట్లు చేయుచున్నది. "వారివలన గలిగినయవమానము వలన నాకుఁ బిచ్చియెత్తినది, నేను కారులు ప్రేలుచున్నాను. నా మాటలు పాటింపక పాండవులయొక్కయు నీయొక్కయు సౌజన్యమునకు భంగము లేకుండఁ గార్యమును నిర్ణయించుకొనుఁడు" అని యుపసంహరించుచున్నది. మాటలలో నెంతటిధ్వని యున్నదో చూడుఁడు. "లోకమున సహనశీలురని కీర్తిసంపాదించుకొనుటకే నీవును బాండవులును యత్నించుచున్నారు కాని నా యన్నములను గూర్చియు, నా దుఃఖమునుగూర్చియు మీరేమియు గణన సేయుటలేదు" అని యెత్తిపొడుచుచున్నది. ఇచ్చట వ్యాసుఁడు రసభావప్రధానకవిగను తిక్కన ఔచిత్యదృష్టియగు కవిగను గన్పట్టుచున్నారు. కోపము, భీముని శాంతిని సంధిప్రయత్నములను జూపుటచేతఁ బెచ్చుపెరిగి ద్రౌపదిని అనశురాలినిగాఁ జేసి గాంభీర్యమును బోఁదోలినదని తెల్పుట కామెను లోపలఁగలభావమును స్పష్టముగా వెలిఁగ్రక్కుచున్న యధీరనుగాఁ జూపినవాఁడు వ్యాసభగవానుఁడు.

శుద్ధాంతమున నుండు రాజ్ఞికి సహజమైన గాంభీర్యమును బోఁద్రోలక ధీరతను గాపాడుచు భావమును నిరుపమానముగాఁ బోషించినవాఁడు తిక్కనమహాకవి.

ద్రోవది బొమ్మను వేయుట మున్నగువానిచేత నసామాన్యభావనిర్మాణదృష్టి వ్యాససూక్తులలో గడుర్పా టు గల్గించుచున్నది. రాణికి సముచితమైన భావసూచనా చాతురి తిక్కన నుడికారములు నాహా పుట్టించుచున్నది.

వ్యాసుడు

ఉ. ద్రోవది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మన విచ్చి
వెండ్రుకల్, దా నంచేతఁబూని యసితచ్ఛవిఁ
బొల్చు మహాభుజంగమో, నా విలసిల్లి గ్రేలఁగ
మనంబునఁ బొంగు విషాదరోషముల్, గావఁగ
లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ దిగ్గన లేచి యార్తయై.

వ. గోవిందు ముందటం బెట్టి యిట్లనియె.

క. ఇవి దుస్ససేను వ్రేళ్లం
దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కౌ
రవులకడఁ దీఱుమాటల
యవసరమునఁ దలఁపవలయు నచ్యుత, వీనిన్.

సీ. ఈ వెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యా చేయి
తొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు తునియలై చెదరి యా
పడియున్నఁ గని యుడుకాఱఁగాక
యలుపాలఁ బానుపడునట్టి చిచ్చె యిది
పెనుగద పట్టిన భీమసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాండీవ
మును నొకవిల్లెప్పుడును సహించు

తే. క్షాత్ర విక్రమంబు గాల్పనే? యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజు పీనుంగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయ మైత్రిమేని గృష్ణ!

ఉ. నెట్టన ఇట్టియల్క మది నిల్పితి రక్కసితాల్మిఁ జి
చ్చొచ్చెడిం, గట్టినయట్లు పెద్దయును గాలము నీనికి
నారు టున్నఁడుం, బుట్టదు దుష్టనిగ్రహము పూని
జగంబులు గాచినట్టి తోఁ, బుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ
బొల్చిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా!

తిక్కన

ఉ. అంతలు సేసి పోనడచి యక్కట! సంజయుచేతఁ
జెప్పిపుత్తెంతురే? యిట్టిమాటలు మదిం బ్రియ
మందె యుధిష్ఠిరుండు దా, నంతన యాతడు లేవురకు
నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చు నొక్కొ! యీ, కంత
కృపావిహీనమతి నాతఁడు నొంచునె యన్న
దమ్ములన్.

ఈ పద్యమున 'అన్నదమ్ములన్' అనుమాట ద్రౌ
పది కసిని అపారముగాఁ దెల్పుచున్నది.

చ. తన మును పడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గల కూర్మి
పేర్మి నీ, జనపతి సైఁచకున్నె? అది సక్కన రాజ్య
ముపాలు లేనితీఱున కొండఁబాటు గల్గిన నెఱుంగమి
పెట్టు ? చాలరైరి వీరనరా కా! నానలేమి యని
యారె? లోకమువారు కేశవా!

ఈ పద్యములో 'తమ్మునిపై' అనుమాట కసికొద్ది
వచ్చినది.

శా. పెంపేదం దమ కిట్టి తక్కువలు రూపింపంగ నేరాం!
విచారింపన్ వారిక మేలు సంధి దము వారిం జూ
చినన్ దాను సాధింపం జాలరో కాక పోరఁ దగ
మర్దింపం దలంపేని శంకింపం బట్టరో కా వారు బ్రా
హ్మణులె యేకీడైన సైరింపగన్.

ఉ. ఓట యొకింత యేనియు సుయోధను చిత్తమునందు
లేదు నీ, మాటలఁ బోవునే దురభిమానము యెక్కు
డు పూనుఁగాక యాచ్ఛోటన సంగరంబులగు
చొప్పులు పుట్టినన్నైనఁ బాండవుల్, పోటున కిచ్చ
గింతురో కా! పోదురో! కానలనుండ నచ్యుతా!

'కానలనుండఁ బోదురో' అనుమాటలో ఎంత భావ
ధ్వని గలదో చూడుడు.

చ. అరయమిఁ జేసి కోడలన కప్పుడు దాసిగఁ జేసె న
మ్మహాపురుషుని పాలికిం బతులు వోవఁగ పీరల
తోన యేను జెచ్చెరఁ జని కోటరంబు దగఁ జేయు
దునో! అటుగాక పాడిమై, పరవుడ మోపిచేయు
దునో! వారికి మాధవ, నిశ్చయింపుమా.

మాదయ్యగారి మల్లన—రాజశేఖరచరిత్రము

బండారు తమ్మయ్యగారు

ఉ. అవగణనీయమై మృదుపదాంచితమై, లలితార్థభావన
మ్మోహనకమై ప్రసాదరసపూరితమైన స్వతంత్రకల్పనా
పాదితరాజశేఖరనృపాలచరిత్రము గూర్చినట్టి మా
మాదయగారి మల్లనను మానితభక్తిని సంస్మరించెదన్.

ఆంధ్రభాషాపోషణరక్షణములకయి దీక్షగొని, యాంధ్రకవికల్పభూజమయి, యాంధ్రభోజుడని వినుతిగాంచి, దిగంతవిస్తారితకీర్తిసాంద్రుఁడయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయమహీమహేంద్రుని రాజ్యకాల మాంధ్రవాఙ్మయమునకు స్వర్ణయుగమని కొందరు చెప్పెదరు. నన్నెచోడుఁడు, పాల్కురికి సోమఁడు మున్నగు నేకొలఁది మంది శైవకవులో రచించిన కృతులు తప్పఁ గృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వమాంధ్రభాషలో వెలువడిన కావ్యము లన్నియు సాధారణముగా సంస్కృతపురాణేతిహాసాదుల కాంధ్రీకరణములయి యున్నవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ శ్రీనాథుఁడు మున్నగువారి కృతులలోఁ బ్రబంధవాసనలింతక గుణములు కొన్నను గేవల ప్రబంధరచనమనునది కృష్ణరాయలకాలమున నాంధ్రభాషాపోషకుఁ గలిగిన భూషావిశేషమై యున్నది. మనుచరిత్రాద్యుత్తమప్రబంధరత్నము లీకవిరాజచంద్రుని పోషణమున వెలువడి యాంధ్రభాషయొక్క భాషావ్యభివృద్ధికి సహాయకములు, మార్గదర్శకములు నయినవి. కాని యివికూడ స్వతంత్రవర్ణనావిశేషములతో విస్తృతములయి నూత్నరూపమును దాల్చిన పౌరాణికకథానకములే కాని వేఱు కావు. స్వకపోలకల్పితములయిన కేవలస్వతంత్రకావ్యము లప్పుడు గూడ నంతగాఁ గూర్పఁబడినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రకవితాపితామహుని మనుచరిత్రము, సాహిత్యరసపోషణుఁడగు రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము, ముద్దుఁబలుకుల ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి కాళహస్తిమాహాత్మ్యము, పదగుంభనచాతురీధురీణుఁడగు రామకృష్ణుని పాండురంగమాహాత్మ్యము.—ఇత్యాదు లన్నియుఁ బౌరాణికగాథాగ్రథితములే కాని స్వకపోలకల్పితకథావిలసితములు గావు. పరికించి చూడ మాదయ్యగారి మల్లన రచించిన రాజశేఖర చరిత్రమొక్కటియే యాకాలమున రచింపఁబడిన స్వతంత్రగ్రంథముగాఁ గాన్పించెడిని. మల్లనార్యుఁడు కృష్ణరాయల విద్వత్సభ నలంకరించిన కవిదిగ్గజములలో నొక్కఁడు. కుమారధూర్జటికృతమయిన కృష్ణరాయవిజయములోని యీ క్రిందిపద్యముల వలన నీతఁడు పెద్దనాదులతో సమముగ రాయలవలన గౌరవాంకముల నందియుండునని తలంచుట కావంతయు సందియ ముండదు.

గీ. అటులు జయలక్ష్మిఁ గైకొని యరుల కరుల
హరుల ధనపంక్తులను దన పరముచేసి
వెలయు శ్రీకృష్ణరాయల విభవగరిమ
గాంచి కన్నులపండువు గాఁగ నపుడు.

గీ. సరససాహిత్యరచనవిస్ఫురణ మెఱయ
సారమధురోక్తి మాదయగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యల్లసాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొదలైన ముఖ్యకవులు.

క. వినిపించి రపుడు వారికిఁ
గనకాంబరభూషణములు ఘనత నొసఁగి యా
జనవరుఁ డప్పాజిఁ గనుం
గొని యిట్లని పలికె నపుడు కుతుకం బలరన్.

పాండిత్యశౌండీర్యమున గాని ప్రతిభాతిశయంబున గాని యీతఁడు తన తోడిదిగ్గజముల కించిన్మాత్రము తగ్గుఁజూపెడివాఁడు కాఁడు. కాని రసైకపరతంత్రుఁడై గ్రంథరచనమున నీతఁడు వారందఱికంటెఁ బ్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యములఁ బ్రకటించియున్నాఁడు. ఈవిషయమీతని రాజశేఖరచరిత్రమును, ఆకాలముననే వెలువడిన తత్తదితరకవుల ప్రబంధములను సవిమర్శముగ బరికించినఁ దెలియఁ గలదు. కేవలకల్పనాకథల విషయమయి యప్పటి కవివరుల కొక సరణి నిరసనభావమే యుండినట్లు రామరాజభూషణుని యీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింప దగియున్నది.

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
హావిరిఁబుట్టురత్నము లవారితసత్కవికల్పనావిభూ
షావహపూర్వవృత్తములు సానలఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
కావున నట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పెసంగగన్.

కాని మన మల్లనార్యుఁ డట్టి యభిప్రాయమును ద్రోసిరాజని కేవలస్వకపోలకల్పితముగానే తన కృతిని విరచించినాఁడు. మఱియు నీతఁడు దీర్ఘసమాసాడంబరములకు శ్లేషయమకాద్యలంకారములకు, గూఢార్థభావములకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగక ముద్దులొలుకు జానుతెనుంగుఁ బలుకులను జాలవఱకు జాలువార్చి, తన గ్రంథైకపారతంత్ర్యమును బ్రకటించి, యత్యంతసంగ్రహమైన పుణితోడఁ దనకావ్యమును మూఁడాశ్వాసములలో రచించి ముగించి యున్నాఁడు. ఈ రాజశేఖరచరిత్ర మింతవఱకు దా నెందుండి గైకొనినది కవి తెలిపియుండలేదు. అందుచే నిది కేవల మతని స్వకపోలకల్పిత మనియే నాతలంపు. గ్రంథమందలి పాత్రముల నామములఁ జూచినను నీయూహయే బలపడుచున్నది. కేవల కల్పనాకథను నితివృత్తముగాఁ గైకొనుట, అనవసరవర్ణనములతో గ్రంథమును బెంచకుండుట, పాండిత్యప్రదర్శనమునకై దీర్ఘసమాసాదులకు శ్లేషాద్యలంకారములకుఁ జోటునడక రసోచితములగు లలితంపుఁ దెలుఁగుఁ బలుకులకుఁ బ్రాధాన్యము నొసంగుట—ఇవియే యీ కవివరుఁడు తనతోడికవులకు విలక్షణముగాఁ జూపిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటింపఁజాలును.

కవివృత్తాంతాదికము

మాదయ్యగారి మల్లనయను వాఁడుకయేగాని యీతని గృహనామ మేదియో సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. "అయ్యంకిపురాగ్రహారవిభవాకర" అని కృతిపతి తన్నుఁగూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యీతఁ డయ్యంకి గ్రామమునకుఁ గరణమో శ్రోత్రియముదారో యైయుండు ననియు, గ్రామనామమునుబట్టి యీతని యింటిపేరుగూడ, అయ్యంకివారై యుండవచ్చుననియుఁ దలంప నవకాశము కల్గుచున్నది. అయ్యంకి కృష్ణామండలములో దివితాలూకాలో నున్నది. ఈతఁడు శైవబ్రాహ్మణుఁడు; మాదయామాత్యుని పుత్రుఁడు; అఘోరశివాచార్యుల శిష్యుఁడు; పారిజాతాపహరణకర్తయగు నంది తిమ్మనయు, నాతని మేనమామయు మలయమారుతాభిధానుఁడు నగు ఘంటసింగయయుఁ (వరాహపురాణకృతికర్తలలో నొకఁడు) గూడఁ దామీ యఘోరశివాచార్యుల శిష్యులమని, వ్రాసికొనినారు. కావున నీకవివరులు మువ్వురు గూడ నఘోరశివాచార్యులవద్ద శైవదీక్ష నందినవారని తలంపవచ్చును. "శ్రీమదఘోరశివాచార్యగురుకరుణావశేషలబ్ధసారస్వత" అని మల్లనార్యుఁడు గద్యమందు వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యా శివాచార్యుఁ డీతనికి విద్యాగురువుగూడ నైయుండునేమోయని తలంప ననువగుచున్నది.

కృతిపతి

మల్లనార్యుఁ డీకృతిని కృష్ణరాయలకు సచివసత్తముఁడయిన సాళువ తిమ్మరుసుయొక్క యల్లుఁడు మేనల్లుఁడు నగు నాదిండ్ల యప్పయామాత్యుని కంకిత మొనరించినాఁడు. కృష్ణరాయలు పూర్వదిగ్విజయయాత్రలో గుత్తి, ఉదయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి మొదలగు దుర్గముల జయించి వానికి విశ్వాసపాత్రులగు తన యనుచరులను బరిపాలకులుగా నియమించియున్నాఁడు. వారిలో సాళువ తిమ్మరుసు మేనల్లుడగు నాదిండ్ల యప్పయయు, గోపయయు ముఖ్యముగఁ బరిగణింపఁదగియున్నారు. వీరిలో అప్పయ గుత్తికిని, గోపయ కొండవీటికిని దుర్గపరిపాలకులుగా నియమితులయినట్లు తెలియవచ్చుచున్నదని నామిత్రులు శ్రీమద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మగారు తమ "కొండవీటిసామ్రాజ్యము"లో వ్రాసిన కొండవీటిదండకవిలెలో నుదాహృతములయిన గోపయామంత్రి శాసనములను గొన్నిటి నుదాహరించిరి. వీనిలో గొండవీటి శ్రీయజ్ఞవాటికారఘునాయకస్వామి యాలయమునకు శిఖరప్రతిష్ఠాదులు నెలకొల్పుచు గోపయామంత్రి శా 1442 (1520 A D సంవత్సరమున లిఖియించిన శాసనము ముఖ్యమయినది. ఈశాసనములో మనకృతిపతియగు నప్పయామంత్రి కీర్తిప్రతాపము లీ క్రిందివిధమున గీర్తింపబడినవి.

శ్లో. జంభద్వేషుంభి కుంభిద్వయసదివశచీనారువక్షోజకుంభ
 వ్యక్తవ్యాప్తానులిప్తప్రసృమరమసృణక్షోదకర్పూరపూరా
 యత్కీర్తిః కార్తికేందుం పరిహసతి నిజైశ్వర్యసంప్రీతధీమాన్
 సోఽయం నాదెండ్లయప్పప్రభుమణి రఖిలస్తుత్యకీర్తిప్రతాపః.

శ్లో. యద్ధాటీఘోటకోటీఖరఖురదళితాన్యోన్యశైలోద్ధూతధూళీ
 పాళీపాతాళకేళీకృతధరణితలే ఖడ్గయుగ్మస్య బాహుః
 జిహ్వాలాభీలఘూర్భృద్భుజగపరివృతః లక్ష్యతే సిద్ధసంఘైః
 సోఽయం నాదెండ్లయప్పప్రభు రవనిభరాధారబాహుప్రతిష్ఠః.

కాని యీతఁ డేదుర్గమునకుఁ బరిపాలకుఁడో యందు స్పష్టపఱుపఁబడలేదు. కొండవీటిపాలకత్వము మాత్రము గోపయమంత్రి కొసంగఁబడినటులు శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకములవలన సువ్యక్తమగుచున్నది.

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షితిపాలమౌళిసచివః శ్రీసాళ్వతిమ్మప్రభుః
 జామాతృప్రవరే ధురంధరవరే శ్రీగోపమంత్రీశ్వరే
 ప్రాదత్తాఖిలకొండవీటినగరీసామ్రాజ్యధౌరేయతాం
 మత్తేభాశ్వపదాతిసైన్యకరితాం పల్యంకికాం చామరీం.

శ్లో. శ్రీకృష్ణరాయనరనాథశిరఃప్రధానః
 శ్రీసాళ్వతిమ్మసచివేశ్వరభాగినేయః
 నాదెండ్లగోపసచివో నయతత్త్వవేదీ
 శ్రీకొండవీటినగరైకధురంధరోఽభూత్.

కాని మన మల్లనార్యుఁడు రాజశేఖరచరిత్రావతారికలో నీగోపయమంత్రిని గుత్తిదుర్గపరిపాలకునిగా వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ప్రాపితరాజ్యవైభవనిరాకృతపాకవిరోధియైన యా
 గోపనమంత్రి ధర్మనవగోఘనసమ్మతి గుత్తిదుర్గల
 క్ష్మీపరిపాలనక్రమసమిద్ధభుజాబలశాలి రూపరే
 ఖాపరమత్స్యలాంఛనుఁ డమాత్యమహాకార్యధురంధరుండిలన్.

ఈవ్యత్యాసమునకుఁ గారణము తెలియకున్నది. అప్పయమంత్రి యేదుర్గపాలకుఁడో మల్లనకూడ దన గ్రంథమున వివరించియుండ లేదు. కాని యాశ్వాసాంతపద్యములలోని "సంధితపూర్వధరాభృద్వితానారీమన్మథా" అను విశేషణముచేత నీతఁ డుదయగిరిదుర్గరక్షకత్వమున నియుక్తుఁడయి యుండునేమో యని నేఁ దలంచుచున్నాను. ఈయప్పయమంత్రి శా. శ 1438 (క్రీ. శ. 1516) సంవత్సరమున వినుకొండసీమలో భర్తిపూండి యను గ్రామమును స్వనామాంకితముగ రాయనిభాస్కరుఁడను విద్వాంసునకు దానమొసంగిన శిలాశాసనమున్నది. (ఈభాస్కరుఁడు మంత్రిమానాటిశాసనములలో నుదాహృతుఁడయిన రాయనిభాస్కరుఁడు కాఁదగును.) ఇందుచే నప్పయమంత్రి యధికారము వినుకొండసీమలోఁగూడఁ జెల్లుచుండినట్లు తెల్లమగుచున్నది. మల్లనార్యుని యీక్రిందిపద్యమువలన నీతఁడు గోపనయు వేర్వేఱు దుర్గములకుఁ బరిపాలకులుగా నియమింపఁబడినను, అన్యోన్యప్రీతితో నిరువురు తమ రాజ్యభాగముల నించుమించుగ నేకముగనే కలిసి పాలించుచుండిన ట్లెంచవచ్చును.

క. ఆయనుగుండప్పమ్మకు విన
యాయతమతిఁ గొల్వ నప్పనార్యుఁడు నతఁడున్
బాయక యన్యోన్యప్రియు
లై యలరిరి రామలక్ష్మణాకృతులగుచున్.

కథాసంగ్రహము

ఆనందికమను పురమును హేమధన్వుఁడను రాజచంద్రుఁడు పాలికయను కులపాలికామణీసహితుఁడయి పాలించుచుండెను. సకలైశ్వర్యసంపన్నులయ్యు నాదంపతులు సంతానసంపద లేమికి సంతాపించి భిక్షాహారుండగు రాజశేఖరు నారాధించి తత్ప్రసాదమున రాజశేఖరుఁడను పుత్రునిఁ బడయుదురు. దినదినప్రవర్ధమానుఁడయి యారాజసూనుఁడు యువరాజపదంబు నంది రాజులనెల్ల జయించి తండ్రికి ముదంబు గొలుపుచుండ నొకనాఁడు వరతంతుమహామునిశిష్యుఁడు జటిలకౌశికుఁడను తాపసుడు హేమధన్వుని పేరోలగమున కేతెంచి మందరాచలప్రాంతవాసియగు విశంకటుఁడను దానవుఁడు కాళికానుగ్రహప్రసాదప్రాప్తమగు లోహమయాశ్వమును బడసి గర్వాతిరేకమునఁ గన్నుగానక తన రాణివాసమునఁ దూఁడిగమొనర్చుటకయి మునికుమారికల నపహరించుచు బదరికాశ్రమతాపసుల నలయించు తెఱంగెఱింగించి వానిచే ముచ్చిలింపఁబడిన యేఁడేండ్లబాలిక తనకొమరిత భానుమతిని విడిపింప నీశ్వరప్రసాదజనితుండయిన రాజశేఖరకుమారునిఁ దనవెంటఁ బంపుమని ప్రార్థించును. కానకకన్న యాసుకుమారుని భీకరనిశాచరునిపైఁ బంపుటకు వెనుకాడియు మునీశ్వరనిరోధమున నెట్టకేలకొడంబడి యానృపవరుండు బలయుసైన్య మిచ్చి కుమారు నాతనికొసంగును. దనుజమాయల మాయించు మాయాభేదిని యను విద్య నామునివరునివలన నుపదేశమంది రాజశేఖరుఁడు తనమాయల సాగనీయక యవక్రవిక్రమక్రమంబు నెఱపి యాగ్నేయాస్త్రమునఁ దనలోహసైంధవమును నీఱుసేయ విశంకటుఁడు భయంపడి రణరంగమునుండి పాఱిపోయి కాళికాదేవి మఱుఁగు సొచ్చును. అంత నామహాదేవి రాకుమారునకుఁ బ్రత్యక్షమయి తనకయి యారక్కసుని క్షమింపుమనియుఁ దాఁగోరివచ్చిన మునికన్యక నొకగోరాగని కొనివచ్చి యాతనికి సమర్పించుననియు సెలవిచ్చి సకలాభీష్టప్రదమ్మగు రత్నమొక్కం డాతనికిఁ బ్రసాదించి యంతర్హితయగును. అంతలో నాతనిమ్రోలకుఁ గాళికాసేవకురా లొకగోరాగని వచ్చి తన గృహమునకుఁ గొనిపోయి విశంకటుని కారినుండి తానదివఱకే తప్పించి ప్రోదిసేయుచుండిన భానుమతీకుమారిక నాతని కప్పగించి సకలశాస్త్రజ్ఞానసంపన్నమగు శుకరాజము నొకదాని నాతనికిఁ బసవన మొసంగును. అనంతర మాతఁ డాబాలిక నామె తలిదండ్రుల కొసంగి, చారులమూలమునఁ దనవిజయమును దండ్రికి వార్తనంపి బదరికాశ్రమమున కేఁగి యచ్చటిమునివరుల దీవనలఁ బడసి నిజరాజధానికి మరలుచు మార్గమధ్యమున నొకసరోవరతీరమున విశ్రమించును. కామదత్తమగు రత్నమ్ము మహిమమ్మువలన నొనగూడిన యిష్టమృష్టాన్నముల సంతృప్తుఁడయి తత్ప్రభావమును బ్రశంసించి యారాకుమారుఁడు శుకముఖ్యునితో ముచ్చటించుచుండ సింధురాజపుత్రి కాంతిమతి వసంతసమయ మగుటచే నెచ్చెలులతో జలకేళి కచ్చటి కేతెంచును. అప్పుడు వారిరువుర కన్యోన్యావలోకనముల ననురాగ మంకురించును. కందర్పుఁ డందుపయి ముందుపని సాగించును. విరహాతురుండయి రాజపుత్రుఁడు రాకుమారిసౌందర్యమును వర్ణింప శుకవరుండును "ఆమె సామాన్యమానవస్త్రీ కాదు. తొల్లి పుష్పవతీపురం బేలు నందకుఁడను గంధర్వనృపతి సుతలతయను బాలికయు, మహేంద్రనగరాధినాథుఁడు చిత్రవాహనుఁడను యక్షాధ్యక్షునితనయ కనకమంజరియు యమునాతీరమునఁ బుష్పాపచయకేళి యొనర్చుచు నొకక్రొన్ననఁ గూర్చి తగవులాడి పోటుమాటల నొకరి నొకరు తూలనాడికొనిరి. అప్పుడు కనకమంజరి తత్సమీపమున శ్రీహరినిగూర్చి పంచాగ్నిమధ్యమునఁ దప మొనర్చుచున్న యరుణపురవాసి యరుణుఁడను విప్రవరునిఁ జూపి హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నాతని మనంబును గలంచుటయే జాణతనమని లతాకన్యకతోఁ బలికి పన్నిదము వైచును. అందుల కాలత మదాతిరేకమున నల్లెయని యొడంబడి యాతనిమ్రోల విహరించి తత్తపోభంగపాపమునకు గురియై మర్త్యకాంతయయి జన్మింపుమని యాతనిచే శపింపఁబడియెను. వేఱొకకారణమున సైంధవుఁడను నింద్రసంశ్యునకుఁ గుమారుఁడయి యవతరించిన కంబుఁడను యక్షరాజునకుఁ దనయుఁడయిన సింధుఁడను రాజోత్తంసుని గర్భమం దాగంధర్వకన్యయే శాపవశమునఁ గాంతిమతీరూపమున జననమొందినది. ఈమె రూపాతిశయ మపురూపము. ఆమెయ తన కనురూపమగు సతీతిలకము" అని యామె పూర్వవృత్తాంతమును విన్నవించును. అనంతర మా శుకోత్తంసము నెఱపిన దౌత్యమువలనఁ గాంతిమతీరాజశేఖరుల వివాహమహోత్సవ మతివిభవముతో జరగును. వలయు నీతులను గఱపి తలిదండ్రులు కాంతిమతిని భర్త

వెంట నత్తవారింటికిఁ బంపుదురు. హేమధన్వుఁడు నాతనిసతియు నమందానందమంది శుకవరుని గొనియాడి కొడుకును గోడలిని నాశీర్వదింతురు. రాజశేఖరుఁడు కాంతిమతీసహితుఁడయి సకలసౌఖ్యము లనుభవించుచు సుఖంబుండును.

కావ్యవిశేషములు

మల్లనార్యుని రచనయందలి ముఖ్యవిశేష మసామాన్యపదలాలిత్యము. ఇతఁడు రసైకపరతంత్రుఁడని వెనుకనే చెప్పియుంటిని. కావున సంస్కృతాంధ్రములలో నేది పలికినను నీతఁడు కోమలములు శ్రవణపేయములు నగు మృదుమధురపదములతోడనే గూర్చుచుండును. అందుచే నీతని కవితాధార కైశికీవృత్తి నలరారి, వైదర్భీరీతిఁ జెంపలూరి, ద్రాక్షాపాకమునఁ జవులూరుచుండును. రసప్రాధాన్యమును హెచ్చరించుచు నీతఁడు చెప్పిన పద్యమిం గనుఁడు.

క. చెప్పఁదగుఁ గవిత రసముల్
చిప్పిల నప్పప్ప బళిబళీ యన లేదా
యొప్పుడుఁ జెప్పకయుండుట
యొప్పుసుమీ సుకవి యెంత యుచితజ్ఞుఁడో కో.

ఏమి యీతని యుచితజ్ఞత! రసము చిప్పిలునట్లు కవిత చెప్పనేరనిచో నెప్పుడు చెప్పకుండుటయే యొప్పుటట! ఎంత సత్యసమ్మతమయిన సంగతి! మఱియుఁ గవిత్రయమునకుఁ గయిమోడ్పొనరించుచు జెప్పినపద్యమే యీతని యుచితజ్ఞతారసజ్ఞతలను వేనోళ్లఁ బ్రకటింపజాలియున్నది.

గీ. సరససంస్కృతపుష్పగుచ్ఛప్రభూత
మగు తెనుంగను సెత్తావి కభిలదిశలఁ
దరుణపవమానమగు కవిత్రయవిశేష
చతురవాచానిరూఢి కంజలియొనర్చి.

ఎంత సరసోపమానము! ఎంత సంగ్రహనైపుణ్యము!! కవిత్రయమువారి వాగ్విశేషముమాట యెట్లున్నను నీ తెనుంగు సెత్తావికి కవివరునివాణిగూడఁ దరుణపవమానమయిన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మచ్చునకీ క్రింది పద్యములు చూడుఁడు.

ఉ. కాంకరపండునంటి జిగి గల్గిన మేలిపసిండి ధాత్రికిన్
శ్రేంకము ద్రవ్విపోసినను వేయియుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్
పోఁకపుఁబుట్టెఁడమ్మినను బోనొకకల్పము పట్టుఁ జూడ్కిఁ బే
ర్లేకటితీఱ వైశ్యపతు లిండ్లు గనుంగొనఁబొప్పు నప్పురిన్
(ఆ 1, ప 50)

ఉ. మచ్చికతోడఁ జాఁబులు కుమారుని నక్కునఁ జేర్చి వీధికిన్
వచ్చి సుఖోపలాలనము నన్ మునిమాపులు ముద్దుసేయఁగా
నిచ్చలు నిచ్చలుం గని యొకింతుక యేనియుఁ బాయలేనటుల్
మచ్చటదీఱ నింక మనము గయికొంతుమె యట్టిభాగ్యముల్.
(ఆ 1, ప 61)

ఉ. చెంగురునంటి నెమ్మొగము చక్కటిఁ దూలఁగఁ బుట్టు చెంద్రుకల్
గందళిరాకు పాదములఁ గిల్కొనఁ జేసినయట్టి చిన్నిపైఁ
డందెలు గల్లుగల్లురన నాడుచు నల్లన చేరవచ్చి నా
ముందఱ నాడ నెన్నఁడొకో ముద్దియ ముద్దుఁగుమారుఁ గాంచుటల్.
(ఆ 1, ప 63.)

సీ. కడుఁబారఁగాఁ బచ్చి కలి మేసి తముదామె
యావులు చేఁపి చన్ను వసి పిదుకుఁ
దతికాల మెుక్కింత తప్పనీక మొగుల్లు
నెల మూఁడువానలు నెలమిఁ గురియు
జెరిగి దట్టంబులై దీరువోక ఫలర్చి
సకలసస్యములు దుస్సకయు పండుఁ
దల్పూవువాడక తామరతంపరై
ప్రజలు సూనోంధ్లును జరింమింత్రు.

గీ. మునుల తపములు నిర్విఘ్నములుగఁ జెలంగ
నెంగుఁ గలిదోష మావంత చెందనీక
క్రతుఫలంబుల సురల యాకండ్లు దీర్చి
ధరణిఁ బాలించె నా హేమధన్వనృపతి.
(ఆ 1, ప 57.)

సీ. చిగురాకులే కత్తు లగునేని నింతకు
దగర కోయిలనోరు దెగకయున్నె
యలరుఁదేనియ వేఁడి యగునేని నింతకుఁ
గండుఁదుమ్మెదమూకు కముకలకున్నె
యంగవిరులే నిప్పు లగునేని నింతకుఁ
బూవిల్తునఱచేయి పొక్కకున్నె
యపదుగాలియె పెట్ట యగునేని నింతకుఁ
గములవనంబెల్లఁ గ్రాఁగకున్నె

గీ. భామ యేటికిఁ జిగురుకై వాఁడఁబాఱ
ననిత యేటికిఁ దేనెకై వడియఁబాఱ
నెలఁది యేటికి ననలకై వ్రెల్లఁబాఱఁ
బొలఁతి యేటికి సురటిగాడ్పులకుఁ బాఱ.
(ఆ 3, ప 111.)

జిలిబిలిపలుకులతో రసము చిప్పిలఁజేయుచుఁ బెద్దపెద్దభావములను జిన్నిచిన్నిపద్యములలో నిముడ్చుటయం దీతఁడు మిగులజాణ.

క. అన్నగరి చిఱుతయేనుఁగు
గున్నలపై నెక్కి నిక్కి కోయఁగ వచ్చున్
మిన్నేటి పసిఁడితామర
లన్నన్ మఱి యేమి చెప్ప నందలి కరులన్. (ఆ 1, ప 51.)

గీ. నీలకంఠునిశిరసుపై నీళ్లు చల్లి
పత్తి రిసుమంత యొన్నఁడు పాఱవైచుఁ

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము–చెన్నపురి

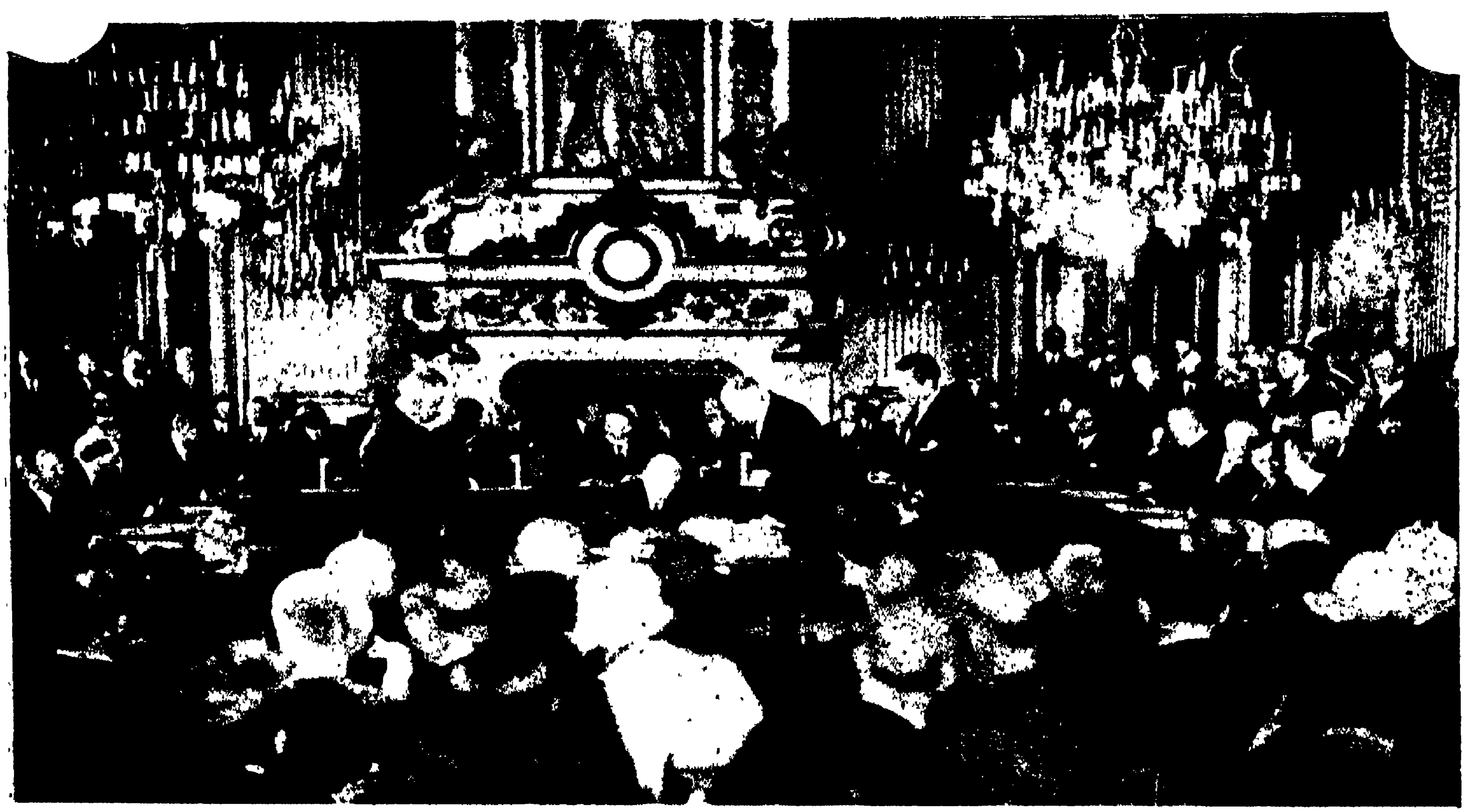
లజపతిరాయిగారి స్మారకదినము–చెన్నపురి

గా॥ పటేలుగారికి స్వాగతము–చెన్నపురి

షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము-చెన్నపురి

కెల్లాగు సంధిపత్రమున సంతకములు చేయుట-ప్యారిస్

గామధేనువు వానింటి గాడిపసర
మల్ల సురశాఖి వానింటి మల్లెచెట్టు. (ఆ 1, ప 65.)

వేయేల! కాళిదాసాదుల సంగ్రహాసైపుణి యీ కవివరునకుఁ గూడఁ గల దనుట కల్ల కానేరదు.

నానారూపణవైచిత్ర్యము మెఱయఁ బ్రతిపాద్యవస్తువును మనస్సున కెక్కునట్లు హృదయంగమముగ వర్ణించుటయం దీతఁడు చాల నేర్పరి. కలిమి లేముల ప్రాభవమును వర్ణించిన పద్యములఁ దిలకింపుఁడు.

సీ. నెమ్మేనితిమిరంబు-నేత్రగోళంబుల
పరకర్ణపుటముల-ప్రత్తి నోరి
వాకట్టుమందు గ-ర్వలతాలవాలంబు
వినయకృత్యంబుల-వేరువిత్తు
కరుణారసంబు తె-క్కలికాఁడు మదిగొక్క-
పాత్రకంబులపా-లి పట్టుఁగొమ్మ
మొగమాటపడుగని-పగ రాజసంబుల
యిక్కన గురునేస్త-కెదురుమక్క-
గీ. పసుపవర్తన కునికి లోభంబు బెంకి
బాంధవస్నేహసింహాసనపాలకంబు
కలశపాథోధి పుత్త్రి క్రేఁగంటి మాడ్కి-
గాని రాజులనేగమి కాదు సువ్వె.

(ఆ 1, ప 21.)

మ. కులనిర్మూలనకారణంబు ప్రతిభా కుట్టాక ముద్వేగకో
పలతాదోహద మాజనంజనసుఖప్రత్యూహ మాత్మవ్యథా
జ్వలనజ్వాలిక కామినీనయనవీక్షాపాతసంగోధి ని
త్యలఘుత్వాశ్రయభూమి లేమి యది యాహా! యేమి గావింపదే.
(ఆ 3, ప 14)

దీర్ఘములగు సంస్కృతసమాసము లీతనిరచనయం దంతగాఁ గానరావు. క్వాచిత్కముగ నందందుఁ గూర్పఁబడినను నవి సుగుమసుభర పదఘటితములయి యర్థాన్వయసులభములయి వీనులకు విందుగొలుపుచుండును. చూడుఁడు.

ఉ. విందునుబోలె నోవిమతవీరభయంకర! రాజలోకసం
క్రందన! నీవు రా నెదురురాఁ జనుదెంచె నిలింపకామినీ
బృందలతాంతకాంతకబరీభరసౌరభసారసన్మిళ
న్మందరకందరాసవిధమంథరబంధురగంధవాహముల్.

(అ 2, ప 45.)

పాత్రముల రూపవర్ణనాదుల నచ్చునగుద్దినట్లు చిత్రించు విజ్ఞానమునఁగూడ నీతఁడు మిన్నయని యెంచవచ్చును.

సీ. అలికంబుపై రక్తతిలకంబు తెలిగన్నుఁ
గవయందుఁ గాటుక కర్ణపాళి
ములఁ బటికంపుఁ గుండలములు గళమున
సంకుప్పసల కంఠసరులు గుబ్బ
నమదోయి వన్నెకుచ్చులిగంత దాపలి
కరమునందు విభూతి కత్తుపాల
పాణిపద్మంబున మాణిక్యమయవీణ
పదయుగంబునఁ బైఁడిపాదుకలును
గీ. మవరబంధంబు లాతంబు యోగపట్టె
సింగినాదంబు బత్తంబు చెన్ను మెఱయ
నుట్టిపడ్డట్లు యోగిని యొగుపచ్చి
లీల నారాజశేఖరు ప్రోల నిలిచి

(ఆ 2, ప 94.)

శ్లేషయమకాద్యలంకారములకయి యీరసికకవివతంసుఁ డంతగాఁ బెనఁగులాడువాఁడు కాఁడు. ఎడనెడఁ బ్రయుక్తములయినను నవిగూడ శ్రవణసుభగములయి రసవిస్ఫురణమునకుఁ దోడ్పడునవిగనే తనరుచుండును. పూమొగ్గలవోలెఁ దామే విరియు శబ్దశ్లేష లేగాని యర్థశ్లేష లీతని రచనమున నసలే గానరాకుండును.

క. కని కరము మోడ్చు పగరం
గనికరమునఁ బ్రోచు లేక కలహించెన నే
నని లోనఁ జలము పూనిన
నని లో నిజకోపవహ్ని నాహుతి సేయున్.

(అ 1, ప 56.)

క. ....మిహికా
సారము నెననెడు మిహికా
సారము చేరంగఁ జనిరి సారస్యమునన్.

(ఆ 2, ప 151.)

మ. జటిసంఘాతసమీపసంఘటితగజ్యద్యాలుకాలింగసం
స్ఫుటముల్ జన్మపగంపరాఘులతి కామూలచ్ఛిదాపాదనో
ద్భటముల్ ముక్తిరధూపచాగ్రపటముల్ భాస్వత్తనూసంభవా
తిటముల్ వానికడన్ వసించు నగు చెంతం జేర వేచింతిలున్.

(ఆ 3, ప 83.)

చ. ప్రచురవివేకసార! యల బాలిక నీమని చెప్పనాఁడ వా
గ్రసనలు గావు మే నమరఁ గల్పకవల్లి మతల్లి తల్లియై
కనని యంబు గొల్పుమరుఁ గార్కొను తుమ్మెదచాయ చాయయై
కునలికుచంబు లింపెసఁగుఁ గ్రొవ్విరిబంతుల మేలిబంతులై.

(ఆ 3, ప 74.)

కల్పనాశిల్పమునందుఁగూడ నీకవివరుని ప్రతిభ యనల్పమే.

క. తరుణపవమానమదకేసరిపోతము విటపికుంజసామజకుంభాం
తరములు గ్రొవ్వనఁ దొరిగెడుగురుమౌక్తికభాతి రాలెఁ గ్రొవ్విరు లవిగో.

(ఆ. 2, ప 118.)

గీ. సవిధకీర్ణపరాగాగ్ని సాక్షిగాఁగ
దమ్మివిందు కరగ్రహణ మ్మొనర్పఁ
బొలుచు పద్మినికిని నల్ల పూసదండ
గట్టినాఁడన నెలదేఁటిగములు పొదలె.

(ఆ 2, ప 69.)

క. పడఁతులకన్నులఁ గనుఁగొని
యడియాసలఁ బోవుఁ దల్లులని శఫరంబుల్
నిడుదలౌ యటువలె నవి కడు
విడఁదలా జడమతుల కావివేకము గలదే. (ఆ 2, ప 158)

గీ. సవిధతరుజాలపుష్పగుచ్ఛములఁ జూచి
యువిదచనుగోయి రోసి పై నుమిసె ననఁగ
ఘగఘగాయితనిర్మలతారహార
వల్లికాకాంతిపుంజంబు వెల్లుగాసె. (ఆ 2, ప 180.)

చక్కని లోకోక్తులు, జాతీయములుగూడ నందందు సందర్భోచితముగ నుపయుక్తములయి యీతని కవనమునకు వన్నెగూర్చుచున్నవి.

క. అల్లారుబెల్లమైగలు
గల్లన నందియలు మొరయఁగా వేడుకపె
న్వెల్లి మునిఁగించె ధరణీ
వల్లభనందనుఁడు చూచువారల చూడ్కుల్. (ఆ 2, ప 5.)

క. కోఅవిం దలఁగోకికొనుటకుం దలపెట్టెన్. (ఆ 2, ప 23.)

సీ. పులినోరికండదొరపోయిన మన భాను
మతిఁ గ్రమ్మఱించిన యతఁ డితండు.

(ఆ 2, ప 112.)

క. పూఁచిన తంగెడుగతి వి
ద్యాచతురుం డితని సోమినమ్మ... (ఆ 3, ప 22.)

క. ...కలరె ధరిత్రిన్
నేరిచి బ్రతికినవారలు, నేరక చెడ్డట్టివారు నీరజనేత్రా.

(ఆ. 3, ప 25.)

ఉ. నూదిపిటెందిదాగమయి
చొచ్చినచోటులు చొచ్చి... (ఆ 3, ప 26.)

క. మూసినముత్యమువలె కడు
వాసియు వన్నెయును గలిగి వరుఁ జౌననఁగా
నీ సకలబంధుకోటికి
బూసలలో దారమగుచుఁ బొసఁగ మెలఁగుమీ.

(ఆ 3, ప 198.)

గుణరసైకతత్పరుఁడగు నీకవివరుని రచనమందలి గుణముల నిట్లెన్నియైన నుడువవచ్చును గాని గ్రంథవిస్తరభయంబున నింతటితో విరమించెద. ఈతని కించుక యర్వాచీనుఁడయి కవిత్వనిర్వహణమున నీతనివలెనే ప్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముల నెఱపిన పింగళి సూరనార్యకవివర్యుఁ డీగ్రంథమందలి శుకపాత్రమును జూచియే తన శుచిముఖీపాత్రమును దీర్చి దిద్ది లెస్సవెలయించినాఁడేమో యని నాయభిప్రాయము.

రసాదికము

ఈకావ్యమందలి ప్రధానరసము శృంగారము. స్త్రీలు బాలురు గూడ నిరాతంకముగఁ జదువఁదగినంత సరసముగను, సుసితముగను, నది నిర్వహింపఁబడినది. ఆంధ్రప్రబంధములలో శృంగారరస మింత యుచితజ్ఞతతోఁ బరిపోషింపఁబడినవి చాల నరుదుగ నున్నవి. విశంకటుని వలని బాధలను వర్ణించు పట్టునఁ గరుణరసమును, విశంకటరాజశేఖరుల యుద్ధవర్ణనమున వీరరసమును నిట్లే యలసిన చోట్ల నితరరసములును నానుషంగికముగఁ గూర్పఁబడినవి.

వ్యాకృతిదోషములు

మల్లనార్యుఁడు లాక్షణికుఁ డయిన కవి. అప్పకవి యీతనికబ్బమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీవీరేశలింగముగారుగూడ నీతనిని లాక్షణికునిగాఁ జేర్కొనినారు. కాని కేవలవ్యాకరణసూత్రములచే సాధింపరానివి, ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁగూడ సామాన్యముగ నెలకొనినవి యగు స్వల్పదోషము లీతని కవనమునఁగూడఁ గ్వాచిత్కముగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

షష్ఠిగేత్వసంధులు

వానింటి (వాని + యింటి) మల్లెచెట్టు (ఆ 1, ప 65.)

వానిల్లాలై (వాని + యిల్లాలై) విహరించు (ఆ 2, ప 90.)

క్త్వార్థకసంధులు

ఎఱిఁగెఱిఁగియుండి (ఆ 2, ప 23)

షష్ఠీసమాసమందు నుగాగమము రామి

రత్నమేపారె నారాజరత్నమెదుట (ఆ 2, ప 133.)

తెలుఁగు క్రియలమీఁద "కొని" కిమాఱుగా "క" కూర్చుట.

ఈడ్చుకవచ్చి (ఆ 2, ప 56.)

గుచ్చుక పాళనేసె (ఆ 2, ప 171.)

రేఫఱకారమైత్రి యీతనికి సమ్మత మగునో కాదో రూఢిగా జెప్పఁజాలము.

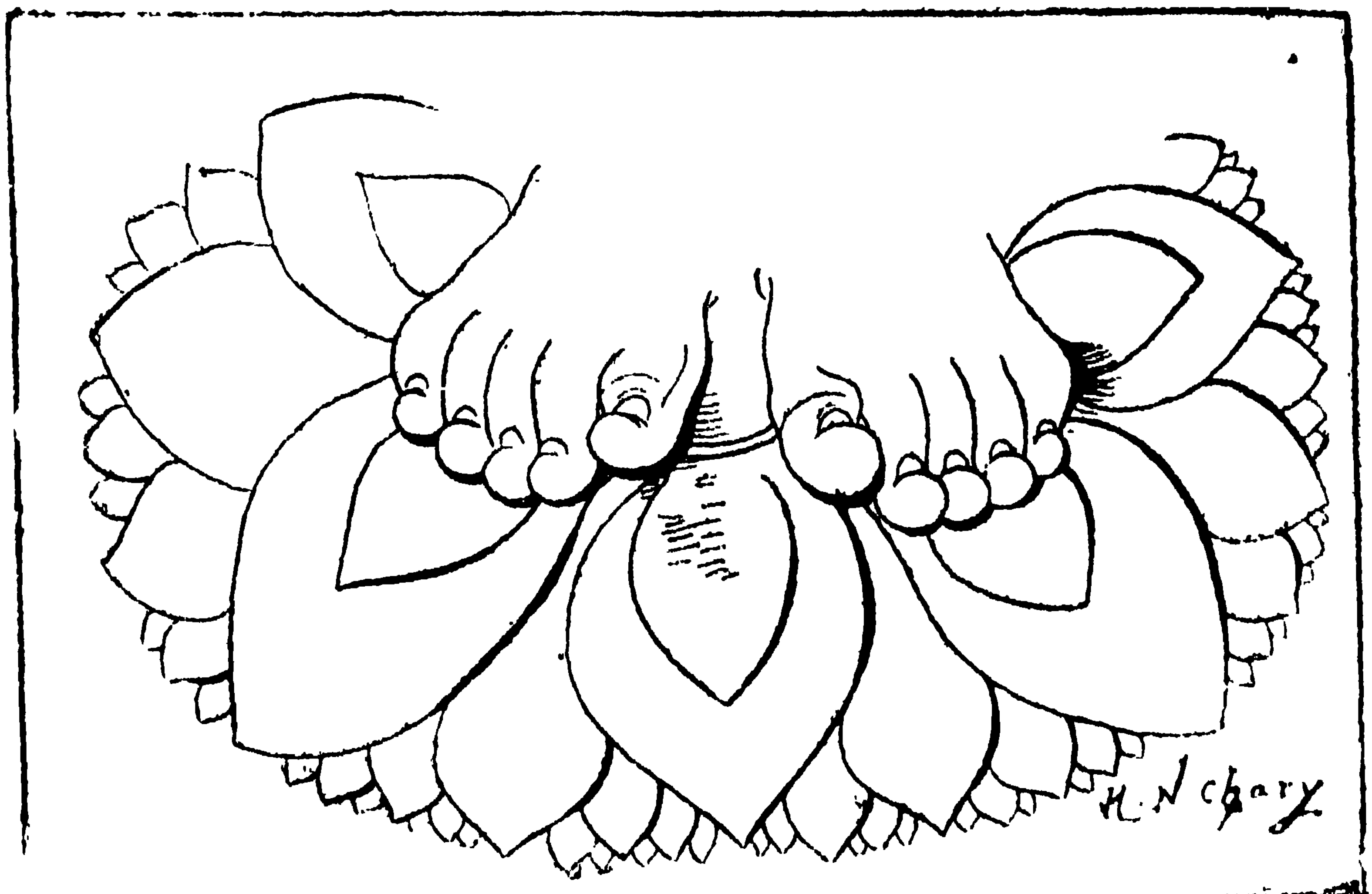
ఉ. పీటిడిమాట లేల వినవే యలవాఁడె కళిందకన్యకా
తీరమునన్ వసించి

(ఆ 3, ప 52.)

అని యొకచోట మాత్రమే యిందు రేఫఱకారములకుఁ బ్రాసము గూర్పఁబడినది. కాని యీగ్రంథమును బ్రకటించిన శ్రీవీరేశలింగము పంతులు గారీశబ్దమును "వీరిడి" యని లఘురేఫయుతముగానే ప్రకటించిరి. అందుచే మల్లనార్యుని మతములో నీశబ్ద మొకవేళ సాధురేఫాన్విత మేమో యని శంకింపఁదగియున్నది.

కవితాప్రసాదమాధుర్యముల కాకరమయి, గుణరత్నభాసురమయిన యీప్రబంధరత్నమును శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు 1899 సంవత్సరములోఁ బ్రకటించి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. అప్పటినుండియు నిది మరలఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రసోదరులు దీనిని దగు ప్రాచుర్యమునకుఁ దెచ్చి యిందలి గుణగణములను గ్రహించి యానందింతురు గాక !

అజంతాచిత్రములు

౮. పాదకమలములు

౯. సంభాషణము

అల్లసాని పెద్దన

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు

"నిందతు నందతు వా సన్నసూయా రసనూయా రత్ర కిం తేన, యత్సన్మానసగమనాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్" కురవి రామకవి.

మహాశయులారా! సత్యాన్వేషణతత్పరులారా!

మనుచరిత్రమును రచించిన యాంధ్రకవితాపితామహునిం గూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి యాంధ్రత్రిలింగభాషాపండిత కవిశేఖరుల కర్పింపఁ దలంచితిని. కాని యామహాపురుషునింగూర్చి యెఁ దన్ని నాసనుంగూర్చియు వ్రాయుటకుం దగిన సామర్థ్యము నాకు లేదని యెఱుంగుదును. రాగిరేకులను, పాషాణాక్షరములను బరిశీలించి యవియే త్రికాలసంధ్యావందన మనియు నవియే మోక్షదాయక మనియు భావించు నలవాటును నాకు లేదు. ఈమహాకవిని వేఱొకచోటికి మార్చి తాఱుమాఱుచేయుటలయందును నుత్సాహము నాకులేదు. ఏమియు లేకున్న నెట్లు వ్రాయుదువనుచున్నారని యడుగుదురేని కింవదంతి ననుసరించియు, దాని కనుగుణ దృష్టాంతముల ననుసరించియుఁ జరిత్రకారకు లింతకుముందు వ్రాసినవిషయమునం దెంతమాత్రము ప్రమాణమని నా యంతరాత్మకుం దోఁచునో యంతమాత్ర మంగీకరించి దానిసాయమునను, గ్రంథమును శిరసావహించియు వ్రాసెదనని విన్నవించెదను. ప్రధానముగా గ్రంథప్రాశస్త్యమునుగూర్చియే వ్రాసెదను. వారి జనన మెప్పుడో యేయూరనో, యేగృహాంగణముననో తెనుఁగు గునపములు పుచ్చుకొని త్రవ్వఁబూనినవారు గలరు గాన వారి సత్కృత్యమున నేను బాల్గొనను. నాకుఁదోఁచినవి వ్రాసెదను. అందున సంగతివిషయములున్న వారు నన్నుఁ బుత్రవాత్సల్యమున మన్నింతురుగాక. నోటి కసిదీఱఁ దిట్టుకొందురుగాక. ఇదయే నేనును వారిని బ్రార్థించునది. నన్ను దూషించుటయే పరమపురుషార్థమని వారు తలంపకున్నం జాలును. లోపములను మహావాగ్మి నాకొప్పఁ బ్రబోధింపఁజేసినను నేను వారి యాశీస్సును శిరసావహించెదను. బహుళబహుళంబుల నట్లు వ్రాయఁ బూనను. ఇది సత్యము. వారు నీమార్గమునే యవలంబించినచో శ్రేయంబని నాయూహ.

అల్లసానివారి కుటుంబము

బళ్లారి మండలమున దూపాటి సీమలోనుండు దోరాల యను గ్రామ మీతని జన్మస్థలమని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసిరి. వారు కవిజీవితమును సవిస్తరించి మరల వ్రాసి ముద్రించునిమిత్తము చెన్నపురికి దయచేసినపుడు నేను కొన్నిప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. వానికి బదులిడక వారి కుశలమును వ్రాయుచు నన్నాశీర్వదించిరి. మరల నీకవిగూర్చి వ్రాసితిని. ఆవిషయము చర్చించునపుడు మీప్రశ్నములను దిలకింతుమని వ్రాసిరి. మఱి కొలఁది దినములకే వారు తనువును త్యజించిరి. కాన వారీమహాకవినిగూర్చి విశేషించి చర్చింప నలను పడకపోయెను. దూపాటిసీమ యిపుడు కందనూలుమండలమునకుఁ జేరినపని నాయెఱింగినంతవఱకుఁ జెప్పఁగలను. ఏమండలమునకుఁ జేరిన నేమి యాభాగమునఁ దెనుఁగు మాటలాడువారు తక్కువ. ఒకటి రెండు కుటుంబములవారుండు గ్రామము లుండవచ్చును. దోరాల పెద్దన్నగారి జన్మస్థలమనుటయు లోకప్రవాదమునుబట్టి చెప్పినమాటయే గాని శాసనమునుబట్టి చెప్పినది కాదని యెంచెదను. కింవదంతి లేకయున్న నెట్లు శ్రీపంతులుగారు వ్రాయుచున్నారు? అల్లసానివారి కుటుంబము కూడ నందుండవచ్చును. ఆకుటుంబమునఁ బెద్దన్న జన్మించెనో లేదో దైవ మెఱుఁగును. ఇప్పు డాయూరనైన నల్లసానివా రుండిరో వారిని ప్రశ్నింతుమేని మాపెద్దలూర్వుఁడే పెద్దన్నగా రందురు. ఇది లోకస్వభావమే కదా. కావున దానిం జర్చింపక మఱొక కింవదంతిని గల్పెదను.

కడపమండలమునఁ గమలాపురమను నుపమండలము (తాలూకా) గలదు. దానిచెంత నొక గ్రామము కలదు. "పెద్దనపాడు" అని దాని కింపేరు. ఇపుడుకూడ నున్నది. దానికి సమీపమునందే పెద్దనచెఱువు కలదు. అది యిపుడు పశ్వాదులు జలము త్రాగుట కుపయోగించుటకై కట్టింపఁబడిన జాడఁ దెల్పును. దానిక్రింద సేదారములు లేవు. పుణ్యసమార్జనము నిమిత్తమది కట్టింపఁబడి యుండనోపు. "పెద్దనపాడు" అను గ్రామమునఁ బెద్దనగారి పేర తాంబూల మెత్తుదురు. వివాహాది శుభకార్యములయం దన్నిజాతులవారును మొదటితాంబూలము పెద్దనగారిదని యెత్తి యెవరికే నిత్తురు. ఆయూర నిపుడు బ్రాహ్మణకుటుంబమే లేదు. దానికి సమీపముననే కోకటిగ్రామ మున్నది. ఆయూర వరిపైరు ఫలింపదు. జొన్న మొదలగు పైరులు పండును. పినాకిని చెంత నున్నదిగాని కుండలతో నీరు తెచ్చుకొన్నఁ గాని యానదీజల మాయూరును స్పృశింపదు. నదివలన నాగ్రామమునకుఁ గల సహాయ మంతమాత్రమే. అట్టిగ్రామమును మహాకవి యేల కోరెనో తెలియఁజాలను.

వారిగురువులగు శఠకోపస్వాము లందుండిరనియు వారికి నీయఁదలఁచి కోకటమును గోరెననియుఁ గొందఱు పల్కుదురు. గురువులకుఁ గోకటమునకుఁ బ్రక్క నున్న గ్రామములు కేదారసంభృతము లుండఁగా వానిని గోరక జొన్నపండు గ్రామమును గోరెననుట యుక్తియుక్తము కాదు. కాఁబట్టి యీపైమూఁడుగుఱుతులను బట్టి యూహింపఁగాఁ గోకటి ప్రాంతమున నున్నవాఁడనియు, నందును ప్రస్తుతతాంబూలము క్రొత్త యూరి కిచ్చు నాచారమే లేదు గాన పెద్దఁపాడు గ్రామమున జన్మించినవాఁడనియు నూహించుట పొరపాటు గాదు. ఈ క్రింది కారణమునుబట్టియు నీసిద్ధాంతమును దృఢపఱుపవచ్చును.

మనుచరిత్రమునఁ బురవర్ణనమున సీసపద్యపు టెత్తుగీత.

"అనటి వెలయాండ్రు రంభాదు లైన నోరయఁ
గా సెకొంగున వారించి కడపఁగేరు
నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి
నవటు బట్టిన చిగురుకొమ్మైనఁ జేన."

యని యున్నది. అందు చిగురుకొమ్మైనఁ = ఁఅనుదానికి, చిగురు=చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మైనన్=కొమ్మయైనను, చేవ=స్పష్టమైనది. సారము గలదని భావము. చిగురు చెట్టనునది కడపమండలమున, ననంతపుర మండలమునఁ గలదు. దానికిఁ జేవయే యుండదు. చాలకాల ముండినఁ బడిపోవును. అంతియగాని చేవయే దానికి లేదు. బళ్లారిప్రాంతమున నంగును బల్లారియందు ప్రతియింట నీచిగురుచెట్లు గలవు. కాని వానినాయూర సిగరచె ట్లందురు. అనంతపురమండలమున విశేషించి యాచెట్లను వంటకట్టియల కుపయోగింతురు. ఈకారణమునుబట్టి యీప్రాంతములనున్నవాఁడని యూహింప నవకాశము గలదనవచ్చు. చిగురుకొమ్మయను పదము కొందఱు ముద్రించువారు చిగురుఁగొమ్మయని దిద్దిరి. చిగురు అనుపదమును విశేషణముగా భావించి భ్రమనుగల్పించి పదప్రుతకార్యము సుజేసి చిగురుఁగొమ్మ యని చేసినారు. అది మిగులఁ బొరపాటు. 1879 సం॥ భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు పిళ్లారు సెట్టి రాఘవయ్యనాయడుగారిచే ముద్రింపఁబడిన మనుచరిత్రమునందు "చిగురుకొమ్మైన" అనియేకలదు. కాని యర్థమునమాత్రము లేతకొమ్మ యనియే వ్రాసిరి. మొత్తమమీఁద నీయర్థము వ్యాఖ్యానముచేసిన వారు వ్రాయలేదనుట సత్యము. చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మకుం గూడఁ జేవఁగలదనుట సరసము. ఈ పద్యమునందుఁ బేర్కొన్న విషయముల కీయర్థము సరిపడియుండును.

ఈ పేర్కొన్న కారణములంబట్టి కడపమండలమునఁ బెద్దన పెద్దనపాడునందో, కోకటమునందో యున్నవాఁ డనుటకుఁ బైకారణములు కొంతవఱకుఁ జాలియుండును. కాని యిదియే సత్యమనియు వచింపఁజాలకయున్నాను. ఇతరస్థలవాసుఁ డనుట కంతకంటె నెక్కుడు కారణము లుండిన నీయూహలు నిలువఁజాలవుకదా. వినను నాకుం దోఁచిన వానిని దెల్పితిని. దీనఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్దనపాడునందుఁ గల ప్రథమతాంబూల మాగ్రామవాసుఁడే కావున్నఁ బుట్టదని మాత్రము చెప్పగలను. అల్లసాని పెద్దన్నగారు మఱొక యండఁగూడదా యన్నఁ గూడదని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అది యంతి యుక్తియుక్తమగు ప్రశ్నము కావనవచ్చును. ఈమహాత్ముఁడు కవితల్లజుఁడు మాత్రమే కాక సగారుఁడనియు, దక్షిణదేశదండయాత్రలయందుఁ బోల్గొనెననియు నం గొక్క గ్రామము రాయలవారీయన కొసంగిరనియు స్పష్టము గుచున్నది. కావున భారతమున ద్రోణాచార్యులం బోలి యీపెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున నన్నివిధముల నా ప్రభునితంసమునకుఁ దోడ్పడుచుండె ననియుఁ, గాబట్టియే "పల్లకితన కేలఁబట్టియెత్తె" నని చెప్పుకొనె ననియుఁ దక్కుఁగల కవుల కిట్టిగౌరవ మందు లేదనియుఁ గన్పడును. కోకటము మాత్రమే కాక యింక ననేకాగ్రహారముల నడిగిన సీమలయందెల్ల రాయ లిచ్చినట్లు చెప్పుకొనుట సుసంగతముగా నున్నయది. ఇన్నివిధముల రాజమర్యాదాపూర్ణత నాదరించుచున్నందునే "కృష్ణరాయలతో దివి కేగలేక బ్రతికియున్నాఁడ జీవచ్ఛవం బనగుచు" అని చెప్పుకొనియెను. దీనింబట్టి యీమహాపురుషుఁడు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడనియుఁ గన్పట్టును. ఇంక నీ విషయమును బెంచి వ్రాయక కృతివిషయమును గూర్చి కొలఁది మాటలు వ్రాసెదను.

కృతివిషయము.

ఈ కృతియందుఁ జెక్కు లోపములు గలవనియు, నిరంకుశముగాఁ గవిత్వము జెప్పెననియు, నీతని కాలమున నన్యదేశ్యపదములు విచ్చలవిడి నిందుఁ జొచ్చెననియుఁ గొంద ఱుద్ఘోషించు చున్నారు. కాని పాప మాభూసురుఁడు తెలిసియో తెలియకయో నాలుగుపద్యముల నల్లెను. అంతకంటె సొగసుగాఁ బద్యముల నల్లి వ్రాసిన భాగుండును. అపని చేతగాక యూరక యాక్షేపించిన లాభమేమి? ఆంధ్ర కవితాపితామహుఁ డన్న పేరు నెవ్వరును మార్పఁజాలరు కదా!

"పణినసూనుక ణాద బాదరాయణ సూత్రి ఘక్క విద్వాంసు లుపన్యసింప" అనుచో నీ "పణినసూను" పద మసాధువని కొందఱు పల్కుదురు. పాణినసూనుఁడు పాణినియని శబ్దకల్పద్రుమమునందును, వాచస్పత్యమునందును గలదు. శ్రీనాథుఁడు, పెద్దనగారును "పణినసూనుఁడనియే" వ్రాయుట యంధపరంపరాన్యాయమా యని యాలోచింపవలయును. మహాకవి నన్నయభట్టారకుఁడు "ధారుణి" యని ప్రయోగించెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన సభ్యపరముగా సభికశబ్దమును బ్రయోగించెను. త్రియంబక శబ్దమును గాళిదాసు ప్రయోగించెను. కాని "ప్రమాదో ధీమతామపి" యన్న వాక్యమే దీనికిఁ బరిహారము. "లుక్సంశ్లేషా నాచి" అను సూత్రమునకు విరుద్ధముగా,

"మనసోగ్రమకేళిపై ననాశ్వాసితగుణభాతే మనసి సర్వ మసహ్యమునా నెలుంగవే"

అను పద్యభాగమును "సర్వ మసహ్యమన న్నెఱుంగవే" అని యేలొకో మార్పఁబడినది. మజ్జనకుఁ డిందలి పద్యముల నాకు వ్రాసి యిచ్చినేర్పెను. నాకిట్లే నాడుక ర్థైనది.

'క్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమునఁ బర్వెం బక్షులు.'

అనుదానికి బదులుగా "నభోంతరాళమునఁ బాఱెం బక్షులు" అనియు మార్పఁబడినది. ఏటికో తెలియరాకున్నది. ఇట్టి వెన్నియో ముద్రణమునందు మార్పు చేయఁబడినవి. ఇక్కాలమున ముద్రణకాలమున నిచ్ఛానుసారము పాఠములు మార్పఁబడుచునే యున్నవి.

'తేఁకువలేక పుత్తెంచిన యప్పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపు గాఁగ.'

అను తాటియాకుల పాఠమును "పుత్తెంచిన యప్పాండవాగ్రజునకుఁ దలవంపుగాఁగ" అని మార్పఁబడుట మనము చూచుచున్నాము కదా. ఇక్కాలమున "నిరంకుశాః ముద్రాక్షరశాలాస్థానపండితాః" అని మార్పవలసి యున్నది. ప్రమాణబుద్ధిగలవా రరయుచున్నారు. కావున నీమహాకవి గ్రంథమునందును బెక్కుమార్పులు చేయఁబడి యుండునని నాభావము. ఇంతమాత్రము పుస్తకమునైన నిల్పినారు. చాలు నన్నభావము నాకుఁ గలదు.

పెద్దనకు సందర్భశుద్ధి తక్కువ

'విను మొకనాఁడు శీతపకాలమునందుఁ.'

అనుచోఁ గలివి తక్కువగా వ్రాసెనని కొందఱందురు. దినమానమును బదునేను భాగములు చేయఁగా నందొనిమిదవభాగము కుతపకాల మనంబడును. దినమానము ముప్పదిగడియ లనుకొన్నను నందుఁ బదునాలుగు గడియలమీఁదఁ బదునాఱుగడియలవఱకు నాకాల ముండును. అప్పుడు యోగి వచ్చెను. ఇష్టకథాలాపములు, భోజనాదులు ముగించి యాసిద్ధుఁడు పోవుతఱి నొక పసరు పూసి పోయెను. ప్రవరుఁడు హిమాలయమునకుం బోయెను. అందుఁ గొన్ని మహాస్థలములను జూచెను. పిదపఁ బ్రవరుడు,

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీనగమహత్త్వం బెన్న నే నీయెడం
గలచోద్యంబులు రేపు గన్గొనియెదం గాకేమి నేఁ డేగెదన్
నళినీబాంధవభానుతప్తరవికాంతస్యందినీహారకం
దళమార్తాకరపగంపగల్ పయిపయిన్ మధ్యాహ్నముం దప్పెడిన్.

అని భావించెను. ఇది పొసఁగునా! హిమాలయమున దివ్యస్థలములను జూచుటకే కొలఁదిగడియలు పట్టియుండెనా? కావున సందర్భశుద్ధి పెద్దనకుఁ దక్కువ యందురు.

ఆర్యావర్తదేశమున నరుణాస్పదమను పట్టణము గలదు. అది వరణానదియొడ్డున నున్నది. అందుండి హిమాలయమున కరిగెను. పుణ్యస్థలములం గాంచెను. ఖరకిరణసంస్పర్శమున నందలి గండోపలములఁ గప్పియున్న హిమాని వరుసఁగా కరఁగుచుండెను. మధ్యాహ్నకాలమైనది. ఇఁక నింటికిం బోయి కాల్యకృత్యములం దీర్చి పదంపడి శేషరుఁడెంచెద నని తలపోసెను. కాని హిమానీస్పర్శమునఁ దనపాదలేపము కరఁగి పోయెనని యెఱుంగఁడు.

తే. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి
చెరసి తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయెఁ
గరఁగిపోవుట యెఱుఁగఁ డ ద్ధరణిసురుఁడు
దైవకృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

అన్నకథసాగెను. ఇందు సందర్భశుద్ధి యెట్లు చెడినదో యెఱుంగఁజాలను. అరుణాస్పదపురముననే మధ్యాహ్న మతిక్రమించెఁగదా. హిమాలయమును జూచిన పిదప మరలు వేళఁగూడ మధ్యాహ్న మెట్లయ్యెనని కాఁబోలు వారి శంక. పాపము! హిమాలయమునందు నుత్తరభాగమున సిద్ధాశ్రమము చెంతఁ బగటికాల మెంతయో రాత్రిపరిమాణ మెంతయో యూహించిన నీశంక కలుగదు. రామేశ్వరమునకు వారాణసికిని దినమానమున నెంతిభేదముగలదో నందుండి హిమాలయమునకు నంతకంటె మించిన భేదము గలదు. దానియం దెంతయో దూరమున నింకుమించుగా! కైలాసస్థానము చెంత దినమాన మెక్కుడుగ నుండును. కాన నెంతి తక్కువపక్షముగా నాలోచించినను యామముండును. పాదలేపప్రభావమున క్షణమాత్రమున హిమాలయము చేరుట యసంగత మన్నచో నపుడు సమాధానము చెప్పవలసిన పద్ధతి వేఱు. క్షణకాలమున నెంతదూరమైనను గొనిపోవఁగల శక్తి యాలేపన పదార్థమున కుండినపు డీకాలమున నసంగతవిషయము లేదు. కాఁబట్టి పెద్దనగారికి సందర్భశుద్ధి తక్కువయని చెప్పుట సాహసము.

ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుం డను బిరుదము మనుచరిత్రము రచించిన తర్వాతనే యియ్యఁబడినది. ఏనదో గ్రంథానియందే కవి,

క. హితుఁడవు చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు పేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పొసఁగునా యనవచ్చును. కృతికర్తతొలుదొలుత గ్రంథమును రచించి పిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి వినిపించి యుండును. దాని ప్రౌఢిమకు మెచ్చుకొని రసికజనచూడామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గవిచేర్చియుండును. అంతియకాని యీగ్రంథమునకంటె ముందు కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసి యాబిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీమహాకావ్యమును రచింపఁ బూనె ననుట కుయుక్తిగాని వేఱుగాదు.

ఇట్లేయైనచో నీగ్రంథమున నింతకుమున్ దిన్నిగ్రంథముల రచించితి నని పేర్కొనియే యుండును. ఇట్లనుటచే నింతకుమున్ దొక్కపద్యమైన నాకవినోటినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడి యుండకపోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితా మహబిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండు ననుటయే సరసము:

కృతి.

పెద్దన మార్కండేయపురాణమునఁ గల కథాభాగమును గైకొని తదనుగుణముగా మార్పులను గల్పించి తన చమత్కృతిం జూపెను. స్వభావవర్ణనమున నీమహామహుని కెక్కుడు పాండితి గలదు. దాని కుదాహరణముగా నొక్క పద్యమును వ్రాసెదను.

సీ. తతసితంబాభోగఘనశాంశుకములోని
యంగదష్టపుఁ గావిరంగుఁ గలస
శశికాంతమణిపీఠి జాజువాఱఁగఁ
గాయ లుత్తుంగకుచపాళి నత్తమిల్లఁ
నరుణాంగుళీధూతతంత్రీస్వనంబుతో
జిలిబిలిపాట ముద్దులు నటింప
నాలాపగతిఁ జొక్కి యరమోడ్పుగనుదోయి
రతిపారవశ్యవిభ్రమముఁ దెలుపఁ
తే. బ్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధములకుఁ
గ్రమకరపంకరుహరత్నకటకఝణఝణ
ధ్వనినమూర్తి తాళమానములు గొలుప
నింపు దళుకొత్త వీణ వాయింపుచుండి.

ఈ యొక్కపద్యమే భావప్రకటనమునకు, స్వభావమును గోమలముగఁ దెలుపుటకును జాలును. విశేషించి వ్రాయనుగాని యిట్టి పద్యరత్న మిక్కవి తరువాతివారి గ్రంథములలో దఱచుగఁ జూడనగునా యని మాత్రము ప్రశ్నించెదను. ప్రవరుఁడు వరూధినిం గాంచునపు డామె యేమిచేయుచున్నది? అని యూహించినఁ బ్రవరు నాతనిఁ గాంక్షించుట విపరీతమా యని తోఁచును. ఇందు నాల్గవపాదమును బరికింపుఁడు. సంగీతవిద్యాప్రౌఢిమ తెల్లమగును. వరూధిని పద్మినీజాతి కాంతామణి యనియు నత్యున్నతభావసమన్వితయనియు, సంగీత విద్యాపారావారపారంగతయనియు నీపద్యము వెల్లడించును. జిలిబిలి పాటయనుచోఁ గల భావగాంభీర్యము పరిశీలింపఁదగినది. ఈ యొక్క పద్యమును విన్నంతనే రసికశిఖామణియగు శ్రీకృష్ణరాయలు కవిఁ గౌఁగిలింపకుండునా. ఏవిషయమునఁ బరికించినను సమయానుగుణము లగు వర్ణన లిందు గలవనుట సుహృదయులకు స్పష్టమే. స్వభావవర్ణనమునఁ గవికిం గల ప్రౌఢిమ యీక్రింది యొక్కపద్యమును జదివినంతనే తెల్లమగును.

సీ. పసిఁడితోరముతోడి బాహు వల్లవ నెత్తి
సారెకుఁ బాదలపైఁ జాఁచి సాఁచి
బింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విపం
చీస్వరంబున జట చెప్పి చెప్పి
దిశల మార్గాన్వేష దీర్ఘలోచనదీప్తి
గణముచేఁ దోరణ కట్టి కట్టి
కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున
నారామరంగంబు నలికి యలికి
తే. యానితంబవిలంబికాలాహికల్
ఘనకచగ్రంధి నటటి భృంగముల కసిరి
దీధితులు వడ్డికొసఁగుచు దేవపూజ
విరులు నిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె.

(3 ఆ, 88 ప.)

ఇందుఁ గపటభూసురత్వ మెట్లు వర్ణింపఁబడినదో పరికించిన దేహమున గగుర్పాటు పొలయకయుండునా. ఇట్టి పద్యములఁ జూపఁ బూనినఁ బుస్తకమంతయు వ్రాసి చూపినట్లగును. సందర్భశుద్ధిలోనగు కావ్యసద్గుణములన్నియు నీగ్రంథమున నమరియున్న వనుట నిస్సందేహము. ఇట్టిమహాత్మునకు నాంధ్రకవితాపితామహబిరుదము లభించుట యొకగొప్ప గాదు. శ్లేషకవిత్వమునం దీమహానుభావునకుఁ బాండితి తక్కువ యనియు, నెట్లో శ్రమించి యీక్రింది యొక పద్యము వ్రాసె ననియుఁ జెప్పుదురు.

సీ. తొలుదొల్తఁ గమలమిత్రునివంక రూపాట
దక్షాధ్వరధ్వంసి తన్నుఁగనుటఁ
బరివేషమిషమునఁ బాశంబుఁదాల్చుటఁ
గప్పుదేహమునందుఁ గానఁబడుటఁ
గాలవశంబునఁగాని తోఁపకయుంట
సతతనిష్ఠురగదాన్వితుఁడవనుటఁ
బూని పాండుక్షేత్రమునఁ బ్రవర్తించుట
బ్రకటానురాగతారకుఁడ వనుట
తే. నంతరం బెద్ది యాత్మలో నగసి మాడ
రాజ, నీకును నల ధర్మరాజునకును
బ్రాణిలోకంబు బాగలఁ బఱచునపుడు
ధర్మపన మొక్కఁ డెక్కుడా ధన్యసందు (3 ఆ. 37 ప.)

ఈయొక్కపద్యముచేతనే యాయన శ్రమంపడెననియుఁ గావు ననే మరల నాజోలికిఁ బోవలేదనియుఁ జెప్పుదురు. కాని యాలంకారికులు వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనిరి. కావ్యమునకు వ్యంగ్యము ప్రాణ మనిరి. శ్లేషకావ్య మాకోటియందుఁ జేర్పఁబడదయ్యెను. శబ్దచాతుర్యము ప్రధానము కాదని పూర్వులమతము. ఎప్పటికి నదియే సిద్ధాంతము.

శ్లో. ఇదముత్తమ మతిశయిని వ్యంగ్యే వాచ్యాద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః. ర

కావ్యం బుధైః వైయాకరణైః ప్రధానభూతస్ఫోటరూపవ్యం గ్యవ్యంజకస్య శబ్దస్య ధ్వనిః ఇతి వ్యవహారః కృతః. తతస్తన్మతానుసారిభిః అన్యైరపి న్యగ్భావితవాచ్యవ్యంగ్య వ్యంజనక్షమస్య శబ్దార్థయుగళస్య.' —కావ్యప్రకాశము.

శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం యదుత్తమం తద్ధ్వనిశ్చ సః
వీక్ష్య రామం ఘనశ్యామం సీతా జాతా నమన్మథా. ౫

యత్ర కావ్యే వ్యంగ్యం వాచ్యాత్ ఆలంకారికమతేపదార్థస్యాపి వాచ్యతయా పదార్థాద్వాక్యార్థాద్వా అతిశాయి ప్రకృష్టం తదుత్తమం కావ్యమ్. —కావ్యదర్పణము. ౧ ఉల్లాసము.

శ్లో. శబ్దార్థమూర్తిరాఖ్యాతో జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్
హారాదివ దలంకారా స్తత్ర స్యు రుపమాదయః. ౨

శ్లేషాదయో గుణా స్తత్ర శౌర్యాదయ ఇవ స్థితాః
ఆత్మోత్కర్షావహా స్తత్ర స్వభావా ఇవ రీతయః. ౩

శోభా మాహార్యకం ప్రాప్తా వృత్తయో వృత్తయో యథా
పదానుగుణ్యవిశ్రాంతిశయ్యా శయ్యేవ సమ్మతా. ౪

రసాస్వాదప్రభేదా స్స్యుః పాకాః పాకా ఇవ స్థితాః
ప్రఖ్యాతా లోకవ దియం సామగ్రీ కావ్యసంపదః. ౫
—ప్రతాపరుద్రీయము.

ఇట్లు సకలాలంకారశాస్త్రకర్తలును వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనియే సిద్ధాంతము చేసిరి. కావున మనుచరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము. శ్లేష కవిత్వము చేతఁగాక పెద్దన మానలేదు. ఇందుల కొక నానుడి కలదు.

పెద్దనగారు స్వర్గమున కరుగ భట్టుమూర్తి యరుదెంచి వారిపుత్రు నాశ్వాసించుచు నింకను గొంతకాలము పెద్దనగారుండి విద్యాబుద్ధులు తెల్పిన బాగుండుననని పల్కెనఁట. ఆమాటలు విని పెద్దన భార్య లోపలనుండియే వారుండి ప్రౌఢకవిగాఁ జేసియున్న బాగుండెడిది. అది తప్పినది. ఐనను జీవికకై శ్లేషకవిత్వమునైనఁ జెప్పుకొని బ్రదుకవచ్చు నని బదులిడెనఁట. ఆమాటలు విని సిగ్గుపడి భట్టుమూర్తి తనదారిఁ బోయెనని చెప్పుదురు. ఇదెంత నిజమో చెప్పఁజాలను గాని శ్లేషప్రధాన కావ్యము త్తమ కావ్యముల గుంపులోఁ బరిగణింపఁ బడదని మాత్ర మూహింప నవకాశ మీకథ యిచ్చుచున్నది.

మనువు వేఁటకుంబోవు సందర్భమున వేఁటకాండ్ర మాటలుగాఁ జెప్పిన సీసపద్య మనుపమానము. కవికిఁ గల లోకానుభవ మెంతయో యది తెల్పఁజాలు.

సీ. పటలెత్తుకొనియుత్తు కిటినైన మోటుపు
పడి యేయఁబోదుము నీపాదమాన
కలగుండువడఁజెండు కరినైనఁ జెవిపట్టి
బలిమిమైఁ దెత్తు నీపాదమాన
సెలసెప్పుకొని రొప్పు పులినైనఁ జీదించి
పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన
తెరదూటి పెఱఁబాఱు గురుపోతు పైనైనఁ
బడి యెక్కి పోదుము నీపాదమాన

తే. ఇతరగుర్వులమృగపంక్తు లేమిలెక్క
కంపగరువంపుమాటలు గావుసుమ్ము
చూడు మమ్మనిపంతంబు లాడుకొనుచు
నవ్వరూధినిసుతుఁ గొల్చి యరిగిరపుడు. 4 ఆ. 84 ప.

కవితాధారాశుద్ధికై యొకపద్యము వ్రాసి ముగించెదను.

సీ. జంభారిభిదురసంరంభంబు వీక్షించి
జగము నంజనమహాశైల మనఁగ
నుంఝాప్రభంజనాస్ఫాలనంబున మల్కి
యరుగుసంవర్తకాలాభ్రమనఁగఁ
గఠినకంఠేకాల కంఠమూలము వాసి
వెస వచ్చు నుజ్జ్వలక్ష్వేళ మనఁగఁ
గలువపూర్వాహ్ణముల తొక్కరముపైఁ బాఱు తెంచు
దండధరక్రూర దండ మనఁగఁ

తే. ఘుర్ఘురారావసంఘాతఘూర్ణమాన
సప్తపాథోధిపాథః ప్రచండనక్ర
తిమితిమింగిలసంగమన భ్రమను నుమోయుఁ
గ్రమ్మకొనివచ్చె నొకయేకలమ్ము గనియె. 6 ఆ. 88 శ్రీప.

ఈమహాకవి యిట్టి యుత్కృష్టమహాప్రబంధమును రచించి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్చెను. కృతజ్ఞులలోఁ గృతజ్ఞుఁడు; రసికులలో రసికుఁడు. విద్వాంసులలో విద్వాంసుఁడు. భక్తులలో భక్తుఁడు. శూరులలో శూరుఁడు; దాతలలో దాతయునగు నీమహాకవి విఖ్యాతి యాచంద్రార్కతారకముగ వెలయును. ఈమహాపురుషుని యశఃకాయము. ఆంధ్రలోకముపై సర్వదా వెలుపఁగొందుచుండును. తదారాధనము కవులకెల్లఁ బ్రధానము. ఇట్టి కవీంద్రుఁడు మరలబుట్టు నాయను నంతదశ యీనాటికిం గల్గినది. మహాత్ము లాంధ్రలోకమున నుద యించి యుందురు. వారెల్ల రిట్టి మహాకావ్యముల నొనరించి తెనుఁగు బాసను బెంపొందింతురుగాక. నీరసకావ్యములకుఁ జోటీయకుందురు గాక. మహాత్ములు శ్రమించి కాపాడిన భాషకుఁ దోఁచినట్లెల్ల మార్పులు కలిగించి పాడుచేయక ప్రాక్సమాగతనిర్మలయశస్సును బెంపొందింతురుగాక. ఇంతకంటె విశేషించి వ్రాయశక్తియు నవకాశము చాలకయున్న నే నీవ్యాసమును ముగించుచున్నవాఁడను.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమపట్టభద్రులు

అన్నపూర్ణాదేవి బాలికాపాఠశాల–ఏలూరు

చెన్నపురి శారదాసమాజ సభ్యురాండ్రు

8 వ ఆంధ్రరాష్ట్ర స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణసభ–కాకినాడ

స్త్రీల జాతీయారోగ్యవారము–చెన్నపురి

శ్రీమతి రామానుజాలుసెట్టి

స్త్రీలసభ, స్త్రీ విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చి కార్వేగారి ఉపన్యాసము

బెజవాడ ఆరోగ్యప్రదర్శన స్త్రీశాఖ

శ్రీ పి. సూరిబాబుగారు

శ్రీమతి కోమలంకమ్మగారు

నాటకములయందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు

శ్రీ కె. ఆర్. రామరత్నంగారు

శ్రీ టి. వెంకటరంగయ్యనాయుడుగారు

*భక్తచింతామణి పద్యములు

వడ్డాది సుబ్బరాయుడు గారు

నానాప్రాణిసమూహముల్ మసఁగఁ గ్రిందన్ మీఁద విశ్వంబుఁ బె
ద్రామ్మా నందం బగు, నభ్రపత్రవితతిన్ నక్షత్రపుష్పావళిన్
భానుస్వచ్ఛమయూఖసత్ఫలములన్ బ్రస్ఫారదిక్శాఖలన్;
ధ్యానింతున్ నిను మూలకందము ముకుందా, భక్తచింతామణీ!

మింటం జుక్కలగుంపు కేవెలుఁగు నేవెల్గుం గనుంగొంచు, నిం
టింటన్ వేఁడివెలుంగుఁ గన్గొనుచు, నే నీ వెల్గులన్నింటికిఁ బై
కంటన్, వానికి మూలమౌ వెలుఁగులోకంటన్ నినుం జూతు నం
చుంటిన్; సల్పు మభీష్టసిద్ధిని స్వయంభూ, భక్తచింతామణీ

ప్రాతఃకాలమునందు సాయముతఃతిం బ్రాచీప్రతీచీసము
ద్భూతారుణ్యము నెంచెదం, బగలు రే భూముఖ్యలోకాలసం
ఖ్యాతంబుల్ నెఱిఁ బ్రోచు యుష్మదనురాగద్యోతకాపాంగదృ
గ్ద్యోతం బం, చరుణాక్షపారమణచక్షూ, భక్తచింతామణీ!

సన్నుం గంచును మన్ను మిన్నుఁ గనుచున్ నానాచరస్థావరో
త్పన్నత్వస్థితిసంహృతుల్ గనుచుఁ దత్తత్కార్యవైచిత్ర్యముల్
గన్నారం గనుఁ గొంచు, నిన్నటులు నేఁ గాంచంగ లేకున్నఁ, గం
చున్న ట్లెల్లము వొంగు విశ్వమయ, విష్ణూ, భక్తచింతామణీ!

పిడికింటన్ రతనంబు నుంచుకొని, యావేశింపఁగా నిద్ర, రే
యెడ లీయెల్లప్రపంచమున్ మఱచి, ప్రత్యూషంబునం దెల్వి రాఁ
బడుకింటన్ మణి వాఁ డెటుల్ దడవు మున్, భక్తుండు మేల్కాన్న వెం
బడి నిన్ రక్షకు నట్టు లారయును దేవా, భక్తచింతామణీ.

అణువుల్ వాయువు నంటి యాకసమునం దల్లాడు నెట్లట్లను
క్షణ మేపో యిహలోకవాసన లనేకంబుల్ హృదిం దోఁచు; ర
క్షణముం గోరి యనన్యభావమున మోక్షశ్రీవిభున్ నిన్ను ని
ర్గుణు ధ్యానింప విశుద్ధబుద్ధి నిడు నాకున్ భక్తచింతామణీ!

గతమౌ కాలము ప్రాణరక్షకము; రాఁగా నున్న కాలంబునం
బ్రతిసూక్ష్మాంశ మతిక్రమించుదనుకం బ్రాణాంతకంబే, సుని

* గ్రంథమున చేరనివి; క్రొత్తగా రచియించినవి.

శ్చిత పాటన్ మృతి మర్త్యమం; దనిశముం జీవింప యుష్మత్పద
స్మృతి గల్గింపు మనుక్షణం బమృతదాయీ, భక్తచింతామణీ!

ఆహం బెప్పుడుఁ బాఱుఁ బల్లమునకే; నైనన్ సహస్రాంశుచేఁ
బ్రాపించుం గద యూర్ధ్వభాగ మది; దుష్ప్రాపంచికార్థంబులం
దీపన్ వర్తిలు నాహృదిం దినమునం దీపించు తేజోనిధీ,
నీపాదం బెనయించి నిల్పు మటుఁ దండ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పదముల్ నే ననుకోని చారుతర భావంబుల్ ధ్వనింపంగల
ట్లు దయాళూ! పలుభక్తపద్యములఁ గ్రాలున్ మూలరాలుంబలెన్;
బదకంబుల్ గద యీసుపద్యములు దేవా, నీకుఁ; దత్ప్రేమ సాం
పాదవన్ వాసి క పీపా పో పాదివె ద ట్టో భక్తచింతామణీ!

జ్ఞానంబంతయు స్వామ్యధీన; మది నానారూపమై తోఁచు; నే
జ్ఞానం బైన, భవత్ప్రసాదమున నే సంధిల్లెడుం దేహికిన్;
దీనత్వంబున మోఁకరిల్లి నినుఁ బ్రార్థింతుం; దయం దండ్రి! యీ
సూనుం జేయు కుశాగ్రబుద్ధిని సుశిష్యుం భక్తచింతామణీ!

నీయందుం దుది నైక్య మొందుటకుఁ దండ్రీ! యిందు సత్కర్మముల్
చేయం జీవనయాత్ర సాధనముగాఁ జిత్రంబు సృష్టించి యీ
కాయం బాత్మ కొసంగి; తీశ, కడదాఁకం జక్క సాగింపు, మే
హేయార్తిం బడకుండ దీనిఁ గరుణాబ్ధీ, భక్తచింతామణీ!

పరమాత్మా, శిరసుండ నేమిటికి సల్పం బూజ మోకాలికిన్?
మొఱలాలించు మహాప్రభుండవు జగత్పూర్ణుండ వీ వుండఁగాఁ
బరుఁ బ్రార్థింపఁగ నేల యక్కఱలఁ దీర్పన్? నిన్ను వేఁడం జరా
చరముల్ సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞన్ భక్తచింతామణీ!

ఆసన్నప్రసవం దనూజను, రుజం బ్రాణప్రయాణోత్కటా
యాసాయత్తను నత్త నింటఁ గని, నిన్నార్తిం బ్రభూ, వారి కే
మోసమ్మున్ ఘటియిల్లకుండఁగ శుభంబుం గూర్పరే వేఁడుకోఁ
గా, సిగ్గుం దొలఁగించి మేలిడితి వేగన్ భక్తచింతామణీ!

కలిగింపం దొలఁగింప సౌఖ్యములు దుఃఖంబుల్ నినున్ వేఁడుదా
సులకున్ నీసుముఖత్వముం గరుణమై సూచింతు, తద్దృగ్భుజా
చలనాద్యాంగిక సన్నిమిత్తముల; నోసర్వాత్మ, నీసేవకున్
దులయే యన్యుల సేవ? దైన్యదివిపద్ధ్వాంతి, భక్తచింతామణీ!

గ్రహచారంబునఁ జేసి కష్టసుఖముల్ ప్రాప్తంబు లౌ దేహి కీ
యిహమం దండ్రు; సమస్తలోకములకీ వీశుండవు; నర్కాదిక
గ్రహసంచారము స్వామిశాసనమునం గాకేమిటుల్? నీయను
గ్రహ ముగ్రాగ్రహ మే శుభాశుభనియోక్తల్ భక్తచింతామణీ!

భువి యే కాదు, జయించి మూఁడు భువనంబుల్ గూడఁ బాలించు వా
రవరేణ్యుండును, దీనవృత్తి నతుఁడై ప్రార్థించుచు ట్లైన నీ
సవిధంబందున తక్క, నొందువలనన్ స్వామీ, స్వదైన్యంబు వె
ల్బువిప త్రోందనిమాని ధన్యుఁడని తోఁచున్ భక్తచింతామణీ!

గాలిం బట్టిఁగల్ సభంబునఁ గనుల్ గానంగరాకుండ మే
ఘా లెం దుండియొ మూఁగి, యవ్వి మరలం గాలిం బటాపంచ లౌ
లీలన్, హాయిగ నుండుచో నడరి బల్ క్లేశంబు లాకస్మికం,
బౌలన్ మాయ మగున్ భవన్మహిమ దేవా, భక్తచింతామణీ!

సూరుం డస్తమితుండు గా, జగతికిన్ సోముం బ్రసాదింతు; నీ
హారాంశుం డరుదేనిచో, ననుతు తారాళిన్; సదా యుం తిరుల్
వారింపన్ శిఖి; నిట్లు భక్తులనగుల్ వాసంగఁ జూపింతు వా
ధార, మ్మొక్కఁడు వోమబ్రొక్కఁడు; మహాత్మా! భక్తచింతామణీ.

మధువుం ద్రాక్షరసాల మిశ్రమువు భుజింపం, దోచెడున్ నోరికిన్
మధురత్వం; బటు మూఢభక్తిన భజింపన్ నిన్ను నాసక్తితో
నధికానంద సుఖానుభూతి పరమాత్మా! ప్రాప్తమా నాత్మకున్;
బుధుఁ డౌ నజ్ఞుఁడు, లేక భేదము లపెంబున్ భక్తచింతామణీ!

నరు లే మెన్నదినాల్గులక్షలను నిన్ లక్షించువా; రో మహే
శ్వర, తక్కుంగల లక్ష లెన్నదియు నజ్ఞప్రాణులే; వారు నెం
దటో నీవంకకె రారు; వచ్చుసుతులన్ బహ్వాల్పసంఖ్యాకులన్,
గరుణన్ దగ్గఱఁ దీయ నీకు భర మౌనా? భక్తచింతామణీ!

సృష్టి—మానవుడు

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

సృష్టి తొలినాళ్లలో జగజ్జీవదాత
జంగమస్థావరం బగు జంతుకోటిఁ
దనయెడకుఁ బిల్చి భిన్నజీవనము లిచ్చి
అనుభవింపుఁడు! హాయిగా నని వచించె!

మానవుఁ డనేకరమ్యహర్మ్యములతోడ
పట్టణంబులు వేనవేల్ గట్టినాఁడు!
ఆకసమునంటు సౌధాగ్ర మధిగమించి
"సృష్టి నాదాననే" యని తుష్టి పొందె!

కామినీయక యౌవనోద్గారిమధువు
గ్రోవి యున్మాదియై, యమృతంపుకుంభ
మీసడించెను; భూలోకమే దివంబు
దేవతలు క్షుద్రులంచు నర్తించె తాను!

అబ్ధిగర్భాన రత్నాల నాహరించి
భూమిఁ ద్రొచ్చి సువర్ణంబు ప్రోగుపెట్టి
పేదవారి నిట్టూర్పుల పెరిగి బలిసి
నేనె ప్రభువని గర్వించి నిలిచినాడు!

౨

స్థావరములైన భూరివృక్షముల త్రేళ్లు
నవనవ లతాంతవల్లరీభవనములును
సృష్టినగ్న సౌందర్యముల్ చిలుకరించు!

దక్షిణమునందు మలయకందరములోన
వాంశికశ్రుతు లల్లెడు వాయుపుత్రు
డేవొ గుసగుస లాడు!- తారావితాన
మచట శబ్దాలులేని కావ్యములు పాడు!

అచట, దుఃఖమ్ము నెఱుఁగని యా నిరంత
దీపితానందమధురమాధ్వీమధూళి
గ్రోలి జుమ్మని తుమ్మెదకోడెగాడు
ప్రసవకన్యల నలవంత పాటపాడు!

౩

దినము లీరీతి గడచిపోయినవి! జీవ
కోటి కందని కాలంపు కుహరమందు
సృష్టికర్త, యోఁగ ముండి చేరఁ బిలిచె
జంగమస్థావరంబైన సర్వసృష్టి.
ఏమి తెస్తివి! మానవా? యేనొసంగి
యున్న జీవనవాటి యెట్లున్నదోయి!
ఏమి ఫలసాయ మిప్పు దర్పింపఁగలవు?—

*   *   *   *

మానవుఁడు, తీవ్రదుఃఖములోని మలిన
బాష్పపుటములు, నైరాశ్యభారభుగ్న
దేహకాష్ఠము, దప్పికతీరకున్న
తీవ్రతృష్ణ, దేవుని మ్రోల తెచ్చియుంచె!

౪

తలిరుతీవెల కౌగిలింతలకు సొలసి
పాదపప్రభుఁ డంజలిబట్టి, తరుణ
దివ్యవాసంతయామవీక్షికసాల
మోహనసుహాస్రశుకళికలు మ్రోలఁ బెట్టె!

తేఁటి గ్రోలని కమ్మపూఁదేనె లొలికి
వాడు టెఱుఁగని చిగురుమవ్వములు రువ్వి
రమ్యవాసంతమాకందరాజధాని
సృష్టికర్తనే పరవశుఁ జేసె నగుర!

ప్రతిదిగఃరుదొన్నలో మధుస్మితము లాగె
ప్రతికుసుమమూర్తిలో హర్షబాష్పమొలికె
(?)ప్రతిపదకుహూకుహూపరభృతకుమారి
త్రెంచుకొనియె రసస్రవంతికలగట్లు!

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగన్నేత మానవు నోజ చూచి
ఒక్కనిట్టూర్పు, నొక్కయశ్రూదకళిక
వెలికిఁజార్చి విషణ్ణుఁడై కలకవాఁడె!

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగద్ధాత స్థావర స్మరసి యరసి
సస్తభువనజ్యోత్స్నశోచ్ఛాయ లెగయ
నా స్మితమ్ముల తనయూర్తి విస్మరించె!

స్వప్న శారద (మంజరి)

డాక్టరు సందూరు శివరావుగారు

పద్మకర్ణిక దిగంబరవేష మూని
యసురుసు రనెడి దివ్యాంగిన యెవరు?
ఆంధ్రశారదయొక్కొ- ఔ-కాదు-ఔను
ఇదమిద్ధ(?)మని వచింపఁగా రాదు.

* * * *

గీర్వాణభారతికిం బుట్టి తొల్త
వాగనుశాసనువలన బెర్గాంచి
బాలవయ్యును ప్రౌఢవాక్యార్థగరిమ
రాజరాజనరేంద్రు రచ్చ మెప్పొంది
యజ్వ వాగ్ధారామృతాసేచనమున
తల్లికన్నను మిన్న తనయ యటన్న
యనిరతలభ్యమా యశము గడించి
శ్రీనాథు ప్రతిభావిశేషసంపత్తి
కనకాభిషేకంబుఁ గావింప మించి
లలితరసోచితాలంకార నగుచు
రాజు చేయూత రహి మీర గాంచి
దిగ్గజేంద్రము లిరుదెసలఁ గొల్వుండ
వెలిగొఱుపై నెక్కి విహరించినట్టి
ఆంధ్రశారద! భవదాకార మిదియా?
ఔనంచుఁ దలవంచి తదయేమి టమ్మ,
పోలుచుకొన నేమి వీలు గాకుండె.

* * * *

సకలకళాపూర్ణసౌకుమార్యంపు
వదనవిూ యిద కళానష్టమయ్యె
జ్ఞానరశ్ముల వెదజల్లెడి మోము
సుమనోజ్ఞభావంబు చూపింపదేల?

కరుణాకటాక్షవీక్షణములఁ బఱపి
విబుధుల నానందవివశులఁ జేయు
కనుదమ్ములా మూసికొనిపోయె నయయొ
శ్రీశారదవిస్ఫూర్తిఁ జెలువారు చెవులు
మోటుదుద్దులభారమున వ్రేలుచుండె
వలపులుగులుకు కెంగలువ యేమయ్యె?

సంగీతసాహిత్యసద్మమ్ము లయియె
బట్టబయలుగ నిట్లు పెట్టుదు రమ్మ
అరచాటుగాఁ జేసి యానపుట్టించు
చలివెలుఁగులు జిలుగుదువ్వలును
నెవ్వాఁడు తొలఁగించె నెఱిఁగింపుమమ్మ?

విశ్వకల్యాణంబు వెలయించు కోర్కె
విజ్ఞానమయగీతి వినుపించువేళ
పలుకుతోడుగ నవ్వు పలికించునట్టి
వీణ కన్పింపదు విడిచితి వేల?

నవరసాలంకారనవకోశమైన
పొత్తమెచ్చట పడిపోయెనే యంబ?

యకృమాలయు శుక మ్మగపడ వేమి?
సాహిత్యమను మానససౌకమ్ము నెక్కి
నాఖిలపండిత పామరాత్మ సామ్రాజ్య
మిచ్ఛమై విహరించి యేలుచు సచ్చి
దానందమున లీనమైయుండు నీవు
తమ్మి మొగ్గరమందుఁ దవిలి ప్రబంధ
ములు బారిఁ బడి వినిర్మలతనూవల్లి
మలిన భూయిష్ఠ(?)గా మాఱురూపమున
ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వంపు టున్నతిని
సిగ్గున చేసన్న చేఁ జెప్పుచుండి
నీరసమ్ముగ నట్లు నిలిచితి వేల?

సరసవాగర్థసంభరిత భావములు
జాతీయముగ తేనె జాలువాఱంగ
పలుకుచుండెడి నీవు తెలియనిబాస
నూరకే ప్రలపించుచుంటి వేమమ్మ
ఆంధ్రశారద! నాకు నానతీ వమ్మ.

తొంగిలి తెప్పల దొట్టు బాష్పముల
కడుపు చుమ్మలు చుట్ట కడలేని వనట
కటకటంబడు(?) నిన్నుఁగనుకొద్ది కడుపు
తఱుగుకుపోయెడి-తల్లి! యేమందు
ఆర్తువా తీర్తువా యనె దేల సమ్మ?
దుఃఖభారము కొంత తొలఁగుగ దమ్మ
ఆప్తబంధుల కింత యంత దెల్పినను
అవధానముగ నుంటి నార్తిహేతువును
ఆంధ్రశారద నాకు నానతీ వమ్మ.

* * * *

విను మనుంగుకుమార, వినుము నాపాట్లు
సత్పుత్రకులు తొల్లి సహజలాలిత్య
మునకు వన్నెలువెట్టు భూషణాదులను
గై సేసి నవరసకావ్యఖాద్యముల
బోషించి, భావనాపుష్పకమ్మందు
స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయించినారు.

నా కుమారకు లిప్డు నాకు మారకులె
ద్వేషాన కా దతిప్రేమచే నిజము
ఆపాదమస్తక మంగ మొక్కింత
కనఁబడకుండంగ ననవసరంపు
కర్కశాలంకృతుల్ కడు పేర్చినారు
పైపూఁత మెఱుఁగు పో వాసిదొఱంగి
మకిలిచేఁ దెల్లని మై నల్లనయ్యె.

అందచందముమాట లాదైవమెఱుఁగు
బరువునఁ దను వెట్లు వంగెనో కనుమ
రాజ్యవైభవముఁ గూర్చగ నెంచి నన్ను
మొఱకుల కిడి యంతిపురములం దుంచి
పద్మబంధాదుల బంధించినారు.

జిలువారు పలుకుల చిలికత్తె చిలుక
వజ్రపంజరమందుఁ బడవైచినారు
పాత్రమందలి సృష్టి మూలతత్త్వంబు
చెఱసాల జపియింప వెఱ వేది చెపుమ.

వీణ వాయింపంగ త్రాణ లేకుంట
శ్రుతులెల్లఁ జెడెను తంత్రులు త్రుప్పప
అమృతంపు తేటల నలరు నోష్ఠంబు
పేరు లేకుండంగ విరసమైపోయె
నాలుక తడఁబడ సంగమాటలను
నే పల్కు భావంబు నేస మెఱుంగి.

తిరుపతివేంకటేశ్వరు ప్రసాదమున
నిట్టిరూపం బైన నేర్పడెఁగాని
యప్పటిదురవస్థ నయ్యయో తనయ,
తలఁపునచ్చిన నిప్డుఁ దనువు కంపించు.

* * * *

అకట నీ బన్నము లాలకింపంగ
గుండె నీరైపోవుచుండెనే యంబ
కష్టదుర్దశ లెప్డుఁ గాపురమున్నె
విరియవే చీకట్లు వెన్నెల రాదె
వందురకమ్మ మై వాడిపోయెడిని.

బంధమ్ములం ద్రెంచి పలుపోకడలను
స్వైరవిహారమ్ము సమకూర్పనున్న
తనయు లాత్మీయస్వాతంత్ర్యమ్ముకొఱకు
తనువు లర్పింప సిద్ధమ్ముగా నున్న

వా రెందఱో యున్నవా రమ్మ తల్లి
వారి ప్రాపున పూర్వవైభవోన్నతిని
ఆంధ్రశారద నీవు నలరారఁ గలవు
ఊరడిల్లుము తల్లి! యూరటఁ గనుము.

కవి: ఆతిథ్యము

అప్పల వీరవెంకటభోగయ్యశాస్త్రి గారు

అలసితివేమొ ఘోరవిపినాంతరసీమలఁ బాదచారివై
కలయఁదిరుంగుటన్ మొగముఁ గందెను మేనున ఘర్మబిందువుల్(?)
పొలిచెను, పాదపద్మములఁ, బొక్కులు కానఁగనయ్యెఁ గాన నీ
వలయకఁ గొమ్ము మా యతిథివై పరిచర్యల సంతసంబునన్ !

ఉ. అల్లదె కొండయేటిదరి, నంచిత చారుమనోజ్ఞమాధవీ
వల్లరిపొంత మల్లికల పార్శ్వమునన్ సురసాలజాలస
త్పల్లవకాంతి దిక్కులను బర్విన చెంతను బర్ణశాలలో
చల్లగ విశ్రమించి మఱి సాగుము పైనముసేయ నింటికిన్ !

ఉ. ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందుశిలామయవేదికావితా
నమ్ముల భర్మడోలికల, నంచితలీల మెలంగి వాని సౌ
ఖ్యమ్ము నెఱింగి తీవు గహనాంతరపర్ణకుటీరమందు వా
సమ్మొనరించి యొక్కట్రుటి సమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

చ. కుడిచితి పక్వసాన్నములఁ, గూరిమితోడ సువర్ణపాత్రలన్
గడిగితి చేయి, తల్పములఁ గాయముఁ జేర్చితి వింక తేనెతోఁ
దడిపిన చాఱపప్పుఁ గొని, దంపిగ చప్పరమందు పండి త
ల్లడ మడుగంట నెయ్యది ధరాధిప! బాగొ సచింపు మిచ్చటన్.

*

గీ. మది జనాకీర్ణసామ్రాజ్యపదవి నీయ, చెలిమితోఁ దాళపత్రసంకులవిశాల
లలితకవితాదిసామ్రాజ్యకలన మాది, కాన నిఱ్ఱ్వార మిచట సమాన మధిప!

క. కావున నా యాతిథ్యం, బీవును గ్రహియింప వచ్చు నే నర్హుఁడ నీ
కీవిధి నొసఁగగ నూరక, భావంబున సంశయింపవలదు నృపాలా !

*   *   *   *   *   *

చ. వనజములెల్ల భీతిఁ గొన భాస్వరతేజముతోడ వైరి భే
దన మొనరించుచున్ దినముఁ దాఁ గడుదవ్వుల కేగి యెంతయున్
జనసముదాయమున్ విడిచి సంస్థితిఁ జూచుచు డస్సి యొంటిమై
వనములఁ జేరె నీపగిది, భాస్కరుఁ డల్లదె చూడు పార్థివా!

క. కరులకు గన చరులనిశా,కరులకు గహనాళి ఘోరకరులకు మృగసం
హారులకు హరులకు నిలయము, నరవర యీపగిది రాత్రి నడచెదు చెపుమా!

ఆర్త జిజ్ఞాస

అనంతపంతుల **రామలింగస్వామి గారు**

సమే జీవపుటాది—మిథ్య తుదయున్ భ్రాంతి న్నడుమ్ బోకు మా
నవుఁడా! నీ కొకమాట—జీవము ప్రబంధం, బందు నాశ్వాస స
న్నిచయంబౌ, నొక జీవపు న్మొదలు కాని, యంతమే కాని యొం
డవు నాశ్వాసపు టాదియున్ దుదయు నౌనన్ సూక్తియే సత్యమా.

చ. మరణభయం బదేల యిఁక మానవుఁడా! భవదీయ జీవభా
స్వరతరభారతాన నొకపర్వపు టంత మొసంగునంట నీ
వెఱిఁగియు, నింకఁ బర్వము లవెన్నియొ యుంట యెఱింగియున్న నీ;
కెఱయఁగఁ బర్వ మంతమగునంతన భారత మంతమౌనొకో?

మ. తిరురాజ్యగ్రసితప్రదేశము నిజస్థానంబుగా నుండి తా
నెరికై నేలను వ్రాలి కామితము నొందీప్సకొన్నంతఁ గ్ర
మ్మరఁ దన్నీడముఁ జేరు పుల్గువలెఁ గర్మప్రాప్తభుక్త్యర్థము
ర్వర జీవాత్మ చరింపఁ బోయెడును నిర్యాణార్థితత్వంబిదే!

నీవే యుండనికాల మెందు కలదే నీ బూర్వ, మాకాలమం
దీవారా! జనియింప నందులకుఁ జింతింపంగ నూహింపవో;
నీవే యుండని కాల మొక్కఁడిఁకముం దేనాఁటనో వచ్చునం
చీ వావేదన మొందు టేల? జనజీవీ! సంతతాజ్ఞానివై.

శా. ఈ విద్ధాత్రిని జన్మమొందుటకు ము న్నేరీతి నారీతినే
యీ విశ్వాద్భుతలీల లెల్లఁ దగు నోయీ! జీవి, నీ పీల్గినన్
నీ నేహేతువుచేత జా వనినఁ గన్నీ ర్నించి జీర్ణించెదో?
భావింపందగునయ్య! శాంతసుమనఃపద్మాసనస్థుండవై.

శ్రీమతి ఈ. ద్విజకన్యగారు

శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు

శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసన్ సతిగారు

శ్రీమతి కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు

శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు

శ్రీమతి శివరావు సతిగారు

శ్రీమతి మార్జోరి విలియంస్ సతిగారు

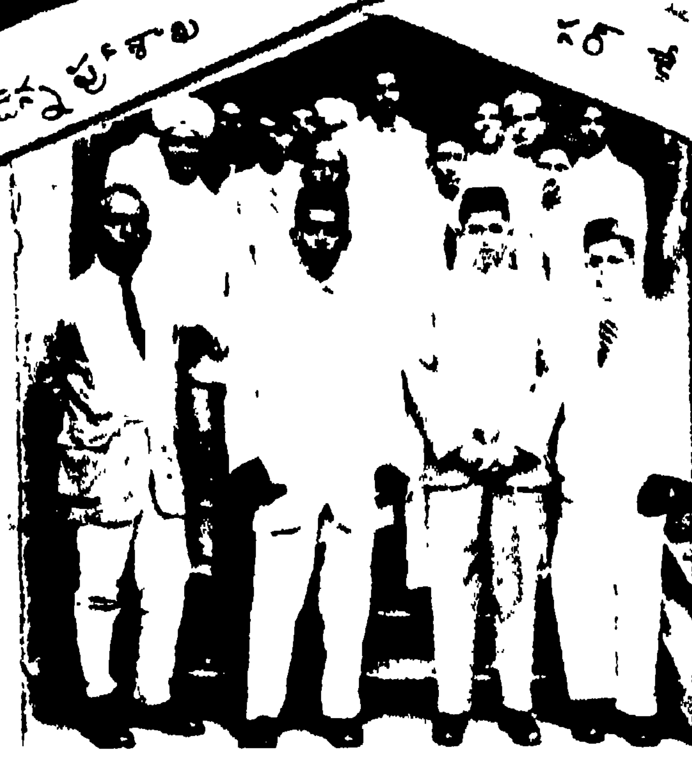
శ్రీమతి ఏ. పి. దేవకీకన్యగారు

పూనా సేవాసదనము-చెన్నపురిశాఖ

సర్ కే. వి. రెడ్డినాయుడు గారికి విందు

రాజా రామమోహనరాయ వర్ధంతి

చెన్నపురిలో తిరువాంకూరు మహారాజుగారు

నెల్లూరు అన్నవస్త్రదానసమాజపు వార్షికవర్ధంతి

సినిమాకమిటీ అధ్యక్షునకు విందు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారముకొరకయిన సభ-చెన్నపురి

శా. నీ జాయామణి, తోడునీడలు, సుతుల్, నీ బంధుమిత్రాదులున్
రాజద్గేహము లాదిగాఁ గలుఁగు సర్వంబు న్విసర్జింప లే
కోజీవీ! యిటు లోట నొందెద వదేమో! యెంత విభ్రాంతియో
పైజన్మంబున లేనివానియెడలన్ వ్యామోహ మింతొప్పునే?

శా. ఆదిన్ గల్గెడు సర్వ మంతమగు, సత్యంబిద్ది, నీ కాదియే
లేదేన్ని లయమొంద వీవు—మనుజా!—లేకున్న నంతంబు దా
రాదా యెంతటిజాగ్రదాప్తిమనినన్—రారామి పోఁబోవునే?
ఆదే యంతము, నంత మాది యను నయ్యార్యోక్తి నూహింపుమా

మ. సగుణబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భ కవిరాట్సద్రూపముల్ సక్రమం
బుగ నీవొంది, యనంతరంబున మహావ్యోమానిలాగ్న్యంబు భూ
నగ తిర్యక్పరిణామ మొంది తుదిమానవ్యం బౌ మనుష్యాకృతిన్
దగినా వీవిఁక సిద్ధినొందఁగఁ బ్రయత్నం బూనుమో మానవా!

మ. పశుపక్ష్యాది నికృష్టజన్మముల నీపాపానుసారంబు దు
ర్దశ లీవొందెదవన్న మాట మనుజా! తథ్యంబు గా దింతయున్
పశమే మామిడి వేముగానగుట—నిర్భాగ్యుండవై, రోగివై
యశము న్వీడి కృశించుచుందువు, మనుష్యాకార మీ వొందుచున్

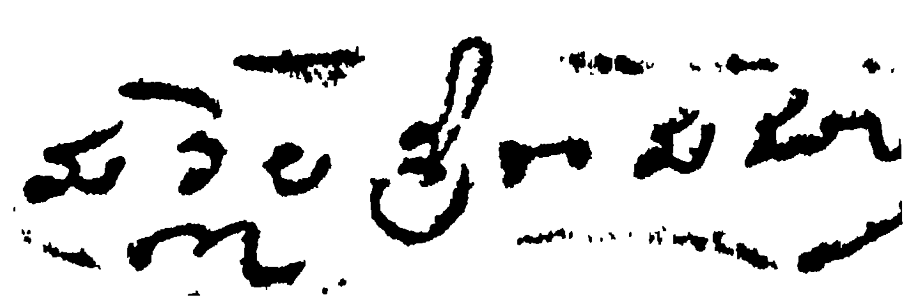
ఉ. ఇంతకు నీకు నంత మది యింతటఁ గల్గదు, కర్మ సద్గురు
ప్రాంతము జేరి యొక్కొకభవంబున నొండొక మోక్షసాధనో
దంత వినూత్న పాఠమును దద్దయు నేర్చినఁగాని ప్రత్యగా
త్మాంతము సంఘటిల్లదుసుమా! యొకజన్మమె మోక్షమిచ్చునే?

కవితాస్వయంవరము

వజ్ఝల కాళిదాసు కవిగారు

కలకలమని నిత్య కళ్యాణమునుఁ బచ్చ-తోరణంబునంగఁ దోఁచుచుండి
పెండ్లియిల్లురీతి వెలయుచునుండును-ఘనతమీర నొక్క-కాననంబు.

వల్లవుఁ డల్లనల్ల నల పశ్చిమవారిధి యందుఁదూలుచోఁ
జల్లఁగఁ జాతవృక్షమున శాఖపయిన్ పదయుగ్మమానిత

త్పల్లవజాలము ల్తిని శుభస్వరముల్ తనరారు చుండఁగన్
గొల్లఁగఁ గోకిలంబు లటఁ గూయుఁ బ్రతిధ్వను లుప్పతిల్లఁగన్.

కమ్మతావులు ఘుమ్ము ఘుంఘుమ్మురనుచుఁ-జిమ్ము వాతపోతమ్ముల సమ్ముదమ్ము
నెమ్మనమ్మునఁ గ్రమ్మ పాదమ్ములెత్తి-నెమ్మియచట నిత్యమ్ము నృత్యమ్ము సేయు.

వరలు నట నొక పచ్చికబయలు, దాని-నడుమ బోవుచుండెడు నొకనడకదారి;
సొగసుకన్నియ శిరమందు నెగడునట్టి-సన్నపాపటయో యనఁ జెన్నుమీరి.

అం దొకమఱ్ఱిచెట్టుకడ నందము చందము సందడింప, సొం
పొందఁగ యౌవనంపు బిగి యొప్పుచు నుండఁగ నూయల స్మహా
నందము మీర నూఁగు నొకనాతి, పికంబులు కీరశారికల్
ముందట నిల్చి యొప్పుడుఁ జెలుల్వలె సేవలఁ జేయుచుండఁగన్.

చిరునవ్వు మోమునం దం-కురించుచుండంగ నెపుడుఁ గోమలకరముల్
కిరమున్ బెనవైచుచు నా-వరవర్ణిని పూవుఁదీవఁ బట్టుక యూఁగున్.

బంగారుతీవపై రంగు లీనుచు దుగుడంబైనమే ల్పవడం బనంగ, (౧)
తామరయాకు మధ్య నెసంగియాడుచు ముద్దు లొల్కెడు నీటిబొట్టనంగ
నిమ్నగాజలముల నెగడెడు చంద్రబింబంపుఁ జిన్ని ప్రతిబింబం బనంగ(౨),
గాలిమధ్యమున ఱెక్కల నార్చుచు న్విహారం బొనర్చెడి విహంగం బనంగ,
వారినిధియందుఁ దేలెడి పడవయనఁగ, వాతమునకుఁ జలించు పుష్పంబనంగ,
మిన్నుపై జిగేల్మనియెడు మెఱుపనంగ, పూవుటుయ్యాల నూఁగు నా పూవుఁబోఁడి.

లోకం బంతయు నిద్రఁ జెందునెడ, కల్లోలంబులన్ దగ్గుచో,
రాకాచంద్రుఁడు మింటినంటి కరముల్ రమ్యంబుగా నంపుచో
ఆకాంతారమున న్మయూరపికకన్య ల్దన్ను వెన్నాడ స
స్తోకామోదముతోడఁ ద్రిమ్మరిలు నా శుభ్రాంగి నిర్భీతియై.

పేరు కవితయంద్రు పెండ్లియింకను లేదు, యౌవనంబుకూడ నంకురించె;
అడవియందు కాయు నట్టివెన్నెలరీతి-నామె యౌవనంబు వ్యర్థమయ్యె;—

మతిమాలినట్లు వేమరు నెటుఁజూడక పాటల నొకమారు పాడుచుండు,
ఉన్మత్తయైనట్లు లొకమారు పాడుచుఁ దూఁగుటుయ్యాలలోన నూఁగుచుండు,
కోపించినట్లు లూఁగుచు దిగి యొకమారు సెలయేట స్నానంబుఁ జేయుచుండు.
భ్రమ చెందినట్లు స్నానముఁ జేయుచొకమారు వడి నిటు నటు పర్వులిడుచునుండు

పరుగులిడుచు నొక్కపరి యాగుఁ బొదరింటి-లోనఁదూరు నంతలోన మరలు
మరలి యంత నేల నొరగు, నంతట లేచి-తరలు నెచటికో, కవితాలతాంగి.

ఒకనాఁ డూయలనూఁగుచుం గవిత యెంతో వికాసఁ జెల్వొందఁగన్
శుకముల్ గోకిల మాదిగాఁగలుగు పక్షుల్ దగ్గఱం జేరి "యో
సకియా యేటికి నిట్టిజీవన మిఁకన్ జాలింపుమా యిన్ని, ను
త్సుకతం బొందుమ, సర్వసౌఖ్యములు కాంతుర్ గూడి యిక్కానలో.

మత్తేభములతోడ మాటలాడుటకాని పల్లెవాక్కుల నేమి పల్కవేల?
ఉత్పలంబులతోడ నుల్లసిల్లుటకాని మంజులంబుం గూర్చ మానదేల !
మత్తకోకిలతోడ మసలియాడుటకాని భావగీతంబులఁ బాడవేల?
చంపకంబులతోడ సరసమాడుటకాని ముత్యాలసరములఁ బొందవేల?
సీసపూర్వనియతి నీపద్యములన్నియు వీడుమమ్మ మేము వేఁడుచుంటి
మమ్మ నూరకున్న యౌవనసంపంతయు వ్యర్థమగును లేక వనమునందు.

*   *   *   *   *   *

అచ్చెరువాయె మీర లిట్టు లాడెద రించు నెఱుంగనైతి నో
నెచ్చెలులార! మిమ్ముల వని న్విడనాడి చనంగఁజాల, మీ
యిచ్చయు, నేను భర్తఁ గొనుటే యయియున్న స్వయంవరమ్మునన్
వచ్చినవాని నొక్కరుని నాపతిగాఁ గొని యుండె యుండెదన్.

అని లజ్జాభయ మొప్పచుండఁ జిరు నవ్వాస్యంబునం దోఁపఁ గ
న్గొనలన్ దృష్టుల మెల్లఁగాఁ బఱపుచున్ మోమింపుకన్ వంచి, చెం
త నె యున్నట్టిలతన్ గరంబునను వింతన్ జెందుచున్ గన్నె ప
ల్కినయంతన్ జెలులందరున్ ముదమునన్ గీర్తించి రయ్యోచనన్.

*   *   *   *   *   *

అపుడు పచ్చికబయలుపై నలరునట్టి-పూలపొదరింటినీడలోఁ బురుషు లిర్వు
రున్నవారలు; ఛాందసుఁ డొక్కరుండు-నొక్కఁడు విలాసవేషుఁడై యున్నవాఁడు.

అంతం గోకిల శారికాశుకమయూరానీకముల్ చెంగటన్
సంతోషంబున నిల్వఁగన్ మనసులోనన్ భావవీచీతతుల్.
వింతన్ లేచుచునుండఁగన్ దమకముల్ లేజెక్కులన్ రంగుల
త్యంతస్ఫూర్తిగ నీనుచుండ నట కయ్యబ్జాక్షి వచ్చెన్ దగన్.
వచ్చి యంతలోన బయలుపై వారలఁ-జూచి చూడనట్లు చూచియంత
నేమి యెరుఁగనట్లు మోము వాంచినయంత-ఛాందసుండు లేచి సరగఁ బల్కె.

కాళిదాసుని మూడుకావ్యంబులన్ గ్రుక్క ద్రిప్పకుండనె యొప్పఁజెప్పఁగలను,
శాకుంతలమును నస్యముతోడఁబీల్చితి లోపంబు లెన్నేని చూపఁగలను
కాదంబరీరసగ్రహణంబుఁ జేసితి నది వట్టి పొల్లుగా నయ్యె నాకు
పాణినీయంబునుఁ బట్టుక యయ్యది జీర్ణంబు నాలోనఁ జేసికొంటి
సంస్కృతంబువారె చప్పగా నుండఁగా-దెలుగువారిమాటఁ దలఁప నేల?—
భారతంబునందు భాగవతంబునఁ-దప్పు లెన్నొ లెక్క చెప్పువాడ.

అని యింకేమియొ పండితుఁ-డననూహించుచును నుండినంతటఁ బ్రక్కన్
దనరెడి విలాసవేషుఁడు-ఘనకంఠముతోడ నిట్లుగాఁ దాఁ బల్కన్.

ఓలలనాలలామ! వినవో యిటువంటి విశేషఛాందసుం(?)
డేలొకొ నిన్నుఁ గోరుట; యహీనధనమ్ముఁ గలట్టివాఁడ ను
య్యాలల నిన్ను నూఁచెదను, నంచితరీతిగ ముద్దులొల్కు ము
త్యాలసరంబులన్ మిఫులఁ దావకకంఠమునందుఁ గూర్చెదన్.
నీవిలాసము, నీదుసంపద నీవిశేష వికాసవిభవము
నాకు నిడి ననుఁ బ్రణయలక్ష్మీనాథుఁ జేయఁగదే!

అని యేమేమియొ తమకం-బున మించుచు నుంపునట్టి మోహం బలరం
గను వాఁడు పల్కుచుండఁగ-విననయ్యెం జెంత నొక్క వేణుస్వరమున్.

మురళీగానమరందబిందులహరీ మోదప్రపూర్ణాస్యుఁడై
ధరణీదేవకుమారుఁ డొక్కఁడు సముద్యత్ప్రీతి నక్కానలోఁ
గరమున్ వింతగఁ జిత్రము ల్గనుచు నక్కాంతారకన్యా స్వయం
వరదేశంబున కేఁగుదెంచె మదిలో భావంబు లుప్పొంగఁగన్.

ఎవరయ్యా! తమరంచుఁ గోకిల కదున్ హేలావిలాసంబుతో
డ వచింపన్ విని యాతఁ డిట్టులను వేడ్కన్ గోకిలా; నిన్ను నీ
రవమున్ గూరిచి పద్యముల్ శతమునున్ వ్రాయంగ నూహించు నా
కవి నేనేసుమ్ము, నన్ను నీ వపుడె యజ్ఞానంబునన్ జూతువా?

కవి యిటు లాడినంతనె వికాసము మీఱఁగఁ జెంతఁజేరి యు
క్కవిత స్వహస్తమున్ గవినిఁ గట్టిగఁబట్టి యురమ్మురమ్మునన్
దవిలిచి యిన్నినాళ్లు కవితాసతి నొంటిగ వీడి యేడకున్
గవి చనినాఁడ వీవనుచుఁ గౌఁగిలిఁ జేరిచెఁ బ్రేమమీఱఁగన్.

* * * * * *

కాంతారంబున నెపుడున్-వింతగ మురళీరవంబు వినవచ్చుచు, నా
శాంతములందుం గలిగెడు-శాంతంబును నిద్రపుచ్చు చక్కన్ దోఁచున్.

ఉన్నతములు పర్వతపంక్తులున్న వి-రమ
ణీయములు లోయలున్న వనేకములు-మ
నోజ్ఞములు వానిలోన మనోజ్ఞమును మ
నోహర మ్మొక లోయ; దినోదయమున
అచట పొగమంచు లెగసి తా రాడుకొనుచు
ఇనమయూఖకాస్పర్శ నశించియును న
శింపకయపూర్వమున చెట్టు చెట్టు నంటి
ఈదుకొనిపోవు నటులు కాన్పించు-ఇరుకె
లంకులను రమ్యముగ శాద్వలములు నెలసి
పచ్చగా హెచ్చుగా కనుపించునవై, అ
నేకములు పూలు తొడిగి, సుస్నేమనోజ్ఞ
మై వికాసిల్లు-దూరాన అచటనెచటనో
గిరిఝరిణి యొండు పడివడి సురిగి సురిగి
వాగులుగ తోగులుగ చిలుపలుగ ఏక
ధారగా శైలసంఘాల దారులంటి
ఒరసి దొరలించి ప్రవహించి హోరుహోరు
మని జలార్ణవగర్భపాతార్థమై వి
ఘాతమై విలోలము విరిగిత మగుచు
అల్లకల్లోలముగ సాగు-అచట నచట
అధికమధురిమ రామణీయకత కలసి
నవ్వుకొనుచుండు-సృష్టిసౌందర్య మచట
ఆకృతిం దాల్చిన ట్లుండు!

అచటికొక్క-

ఆకు కదలని మట్టమధ్యాహ్నవేళ
ఒక మహాదుఃఖదూషిత-ఒకవయస్య
దారుణవియోగవేదనాదళితహృదయ-
ఒకపరిత్రాంత కాంత నిట్టూర్చుకొనుచు
ఎన్నటికి కానరాక నశించిన ఒక
వస్తువున కట్లు వెదకుచువచ్చె! ఆమె
చెక్కుటద్దాల యరుణిమ చెరిగిపోయె-
ఆమె విడివాటునడిన నీలాలకములు
గాలి తాకున మొగముపై కదలియాడె!
అచట ఒకరాతిమీదుగా అల్లుకొనిన
తీవ చేరువ చేరి అతిప్రశాంత
సమయనిశ్శబ్దమున కరుణముగ స్వీయ
శోకగీతి 'ఇనోనీ' సఖీకుమారి
పాడెనిట్లు దశాంతదీప్తప్రదోష
శోణరోచిర్వికాస మేచుకొనువరకు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనాక్రోదనధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి వెవరు?
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
శాంతమాధ్యాహ్నసమయనిశ్శబ్ద మిపుడు
కొంతకోసము నెల్లెడ నిండిపోయె!
ఆకుజొంపాలలో కీటకాళి యడగె!
అదిగో తన నీడలో తాన యడగి నీడ
వలెనె ఊసరవెల్లి నిశ్చలత కాంచె!
కలువ పూసెజ్జ చంచరీకమ్ము చేరె!
నేన మిగిలితి! నాకనుల్నిండ బాష్ప
కణములే హృది ప్రేమమే కలవు నాకు!
ఇది భరింపగరాక నాయెడద పగులు
నేమొ! విసువమ్యు జీవితమే అదేమొ!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనాక్రోదనధ్వని వినుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!

---

* Tennyson's "ŒNONE".

ఓమనఃప్రియా! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
వినుము భూదేవి! గిరులార వినుడు వినుడు!
త్రాచుపాములు నెలవులు దరులు వినుడు!
ఒక నగనాథు ననుగు పుత్రికను నేను-
ఈ విధముగ నావేదనాజీవితమ్ము
పాటగాపాడి పాటలోపలనె కొంత
శాంతితో శాంతిలో నాహృదంతరమున
వేడివెతల నోకించుకి విస్మరింతు!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవద్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియా! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆయుషఃకాలరామణీయకనిధాన
మసృణరోచిస్స్రవంతులు మలయునేళ
మంచుటెరులు దూరగిరుల మాటుపరచె-
అపుడు నాదరి నామనోహరుడు చేరె!
నామనోమోహనుండు-ఘృణావిహీను
డతనికే నన్ను ధారపోసితిని నేనె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఎచటనో పల్చె నను ప్రవాహిల్లు ఝరులు!
ఎచటనో దూరమున ఉషఃప్రచురకచులు
తుహిననవబిందుపటలమ్ము తుడిచివైచె!
నాకనులు నేల నప్రయత్నాన వ్రాలె
ఆ మధురమూర్తి నను జేర నరుగుదేర!
చిరుతపులితోలు తద్భుజశ్రీల చేరి
వ్రేలియుండెను-తత్కోమలాలకములు
కిణతలంటెను దేవతాకాంతికురిసి-
అతని మృదుగండఫలకమోహానన లెగసి
వాయువీచీప్రసారసౌభాగ్యవశత
ఫేనమాల లుప్పొంగిన విధముచూపె!
నను సమీపించు హృదయమోహనునికొరకు
నాఎడద కోరె కౌగిలింతలసుఖమ్ము!

"ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అతడు చిరునవ్వి తన పయస్సితమనోజ్ఞ
మగు కరాంభోరుహము విప్పి అందు చూపె
స్వచ్ఛసౌవర్ణవర్ణభాస్వత్ఫలమ్ము!
తత్సుధామాధురులు దిగంతాలు నిండె!
దాపగని నాని మృదువచస్తరళలహరి
ఈదితి మనస్సుతో-ఆతడిట్టు లనియె!
నాప్రణయినీ! ఇనోని! సుధాప్రసన్న
మూర్తి! నాఆత్మరాజ్ఞి! సమ్ముగ్ధనేత్ర!
ఈఫలము నీని గనుగొను మిచట ఇదిగో
"అఖిలజగదేకసుందరి" కనుచు కలదు!
నీ గమనలక్ష్మితో, భ్రూవిసీల రేఖ
కాసుమత్తోడ అప్సరఃకన్యలైన
ఎవను సరినీకు! ఇది నిర్ణయించి రేము
దవిసుపర్వులు మోదముద్రితులు నీకు!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
తన ప్రవాళాధరమున ముగ్ధప్రమోద
భరముతో నాపెదవులంటి మరల నతడు
కురియదొడగెను మధురవాక్సుధల నిట్లు-
'కనుగొనుము నీని నీఫలమ్మును! వివాద
కారణమ్మిది-నాకలోకమునయందు
దేవతామధ్యమున నీనిక్కై వివాద
పడిరి సౌపర్వరాజ్ఞులు! వారియందు
ఎవరి కిది తగు నని నిర్ణయించుకొరకు
నన్ను నియమించి రైకకంఠ్యముగ సురలు!
ఆజగన్మోహనస్త్రీయ మాగమించు
నపుడు నీవు సమీపగుహాంతరమున
దాగికొని నీప్రియుని దేవతాస్వరూప
విధివిన్ణ్ణేత నరసి గర్వించుకొనుము!'

"ఈ మహాదుఃఖగాథ! నా యీఅగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినుము జనని!
అదియు మధ్యాహ్నవేళ! విహాయసమున
త్రోవతప్పెను తెలిమబ్బుతునుక యొకటి!

అంతహారిదంత సంక్రాంత కాంతిసంతతి
ప్రవాహాలలో సృష్టి తేలిపోవ-
తమపదన్యాసమున ధరాస్థలమునందు
వేనవేలు నూతనపుష్ప వితతి విరియ-
ఒకసుగంధానిలము రేగి సకలలోక
సముదయామోద సమ్మూర్ఛనము ఘటించ-
వనలతాతోరణ ద్వారభాగ్యాలిమ్మ
స్వాగతమొసంగు ప్రకృతి నీకును వెలార్ప-
వెలిగి రచ్చట దివిజరాజ్ఞులు ప్రసన్న
నగ్న దేహప్రదీప్త సౌందర్యవతులు!

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ప్రాంతపాదపశాఖాగ్ర భాగమందు
వనమయూర కలాప వైభవము వెలుగ
దూరమున మింట జలదమ్ము తొంగిచూచి
మృదుపరీమళ సుహిమాంబువృష్టి కురిసె!
ఆమె హీరా! సమస్తలోకాధినేత్రి!
స్వర్గసింహాసనప్రదేశమ్ము డిగ్గి
అవతరించెడు వేళ సోత్సవవిజృంభ
మాణమాణిక్యకాంతుల మాలికలకు
నాకవాసుల నీరాజనములు రేగు!
ఆమె యనె నిట్లు తొలుత నా ప్రాణపతికి!
'నిఖిలభూస్థలి నీపాదనికటమందు
నిలిచి నీకడకంటిసన్నల చలించి
నీనిరంకుశ పాలనానియతి కోర్చి
గౌరవము సంభ్రమభావమ్ము కలితభక్తి
నాకరుణ కారణమ్ముగ నీకు చూపు.'

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
మరియు ఆ దేవతారాజ్ఞి మరల మరల
ప్రాభవమ్మును గూర్చియే పలుకదొడగె!
'అఖిలకార్యాచరణమున కనిసమస్త
జగతి దీనినె వాంఛించు; సర్వకాల
సముచిత ప్రాభవమ్ము విచక్షణతయు
నేనొసంగెద నివియు ఎంతేని నీకు!
నావరమ్మిది-దివిజరాజ్ఞీవరమ్ము!

ఈగిరిప్రాంతమున సంచరింతువైన
రాట్కుమారుడవే యథార్థముగ నీవు!
రాజవే యౌదు నాఅనుగ్రహావశాన!
దేవతాంశలు నిన్నింక నాసహించు!

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె ఆగెను! నామనోహరుడు వినుచు
ప్రాభవాప్తిని వాంఛించి స్వర్ణఫలమె
సంగివేయగ చేసాచు సమయమందె
అదె 'అథీనా' సమస్త విద్యాధి నాథ
నిర్ణయవిధాన మంత్రియు నిలిచి వినుచు
లోచనాంత నటత్ శోణరోచు లెగయ
పలికెనిట్లు గభీర వాక్స్ఫుటవమున:
'ఆత్మభక్తి, ఆత్మజ్ఞాన, మాత్మనిగ్ర
హమ్ము నివి మూడె నిరవద్యమైన ప్రాభ
వమ్ము జీవికికూర్చును! ప్రభుని యదియు
కోరక అవాంఛితముగ చేకూరుగాన
నియమబద్ధ జీవితమెపో నిర్మలమ్ము!
నియమజీవికి భయము సంధిల్ల దెపుడు!
ఋజుపథమ్మెల్ల వేళల ఋజుపథమ్మె
యగుట ఋజువర్తి తన భవిష్యత్ఫలమ్ము
నరసికొన దిద్దియే జ్ఞానమనుట తగును!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె యనె నిట్లు మరల నీకై విశేష
బహుమతుల చూపి ఆశగొల్పెను! బహూకృ
తుల నొసంగుటయన లంచములె నిజమ్ము;
దాన నామూర్తి మారదు! కాన నీకు
నాయథార్థ స్వరూపనిర్ణయమె తగును!
అదియు నిట్లయ్యు లాభమేదైన నీకు
కావలయునేని నాఅనుగ్రహమె కలదు!
నామహాశక్తి నీరక్తనాళపూర్ణ
మగుచు నీనాడులంజొచ్చి అమరతేజ
మున భయంకర జీవితమును తరించు
వేళ నియమప్రథిమ నిచ్చు! స్వేచ్ఛ నిచ్చు!!'

అని వచింపగ నామనోహరుడు కొంత
తడవు యోచించె! నే ప్రమోదమ్ముతోడ
ఆమెకే దాని నిమ్మని అరచినాను
కాని అది వానిచెవిచేరనైన లేదు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ! నాయీ అగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
"ఓ శిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవజ్ఝరిణీ రమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె-
ఆర్ద్ర డిండీరపూర నవ్యప్రకాశ
తల్పవిధాన తనూరుచు ల్మలసి కొనగ-
విరిసి వెలిగిన నేనవేల్విరుల సరుల
నడుమ మృదుపాదకాంతులు కడలుకొనగ-
అచటి కరుదేరె ప్రేమరాజ్యైకరాజ్ఞి!
దివ్యమోహన దరహాస దీప్తనేత్ర!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము!
ఓ మనఃప్రియమాత! మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె నవ్విన చిరునవ్వుటలలలోన
తనభవిష్య ద్విజయ రేఖ తాండవింప
నాప్రియునిచెంత చేరి సన్ననిమనోజ్ఞ
కంఠమున ఈసమస్తలోకమున యందు
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగనీకు
నేనొసంగెద! ఇదియె వాగ్దానమనియె!'
అని హసించినదామె! భయమ్ముచేత
మూసికొంటిని నానేత్రములను నేనె!
కనులువిచ్చి చూచిన యంత కరము చాచి
ప్రియుడు కననయ్యె! క్రోధవిస్ఫీతనేత్ర
రక్తరోచులతో నాకరాజ్ఞి కదలి
నీరదప్రతినీరలో నిలిచిపోయె!
నేనె మిగిలితి!—నాడుగా నేటివరకు
నేనొకర్తు వియోగతమోనిలీన
జీవిత విషాదహతుల శుష్కించిపోయి,
నేనొకర్తువియోగ దవానలమున
హృదయమెరియగ ఇట్లు నశించిపోదు.

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగ నతడు
వలచునా! నేను లావణ్యవతిని కాన!
అతడే ఇట్లు పలుమారు లనుట లేద!
నాసురూప ప్రభామనోజ్ఞతలయందు
వనచరమ్ములు ముగ్ధ విభ్రాంతి కాంచి
ఓసరిల్లుట తెలియదా! హాసఖా-క
ఠోరహృదయుడ! నాప్రేమపారవశ్య
భరమున త్వదీయగాత్ర మిూహల్లనమ్ము దా
కరయుగమ్మున పెనగొన్న తరుణమందు
నీవుకురిసిన సురుచిర శ్రావణాబ్ద
వర్షధారానికాశ చుంబనసహస్ర
మధురిమములింతలోన నేమరచినావె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె
ఎరుగడే నామనోహరు డీపవిత్ర
హరిత శాద్వల భూభాగమందు నిచట
ఈశిలావేది గూర్చుండి ఎన్నిమార్లు
ప్రణయభాషల నెన్నెన్ని పలికినాడొ?
ఎరుగడే నాకరమ్మంటి ఎన్నిమార్లు
శీతహర్షాశ్రు సిక్తమ్ము చేసినాడొ?
ఈమదీయోష్ణ బాష్పమ్ము లివియునాటి
మోదవాఃపూరములు ఎంత భేదమకట!
ఓధరాదేవి! నామనః ఖేద భార
వహనమున నెంతగా నీకు బరువొ నేను!
మృత్యుదేవీ! సహస్ర జిహ్వాకలతోడ
జీవితవికాసముల గ్రసించెదవు నీవె!

ఈవియోగవిషాదభారావిలమగు
నామనః పీఠిపై నిల్చి నాట్యమాడి
ఓమృతీ! ఓమృతీ! నీవె ఈమదీయ
జీవదీపిక నార్పివేసెదవు రమ్ము!"

౩. కథలు

౧

హిందూ దేశమందలి వాయవ్యదిశను గల పొలిమేర పేరు "చిత్రాలు." దానియెల్లలు: తూర్పునఁ గాశ్మీరము, దక్షిణమునఁ బాంచాలము, పడమట గాంధారము, ఉత్తరమున హిందూకుశపర్వతములు. చిత్రాలునందుఁ జూడఁ దగినచిత్రాలు లేనేలేవు. అది కేవలమును బర్వత ప్రదేశము: ఎటు చూచినను గొండలు బండలు, మెట్టలు గుట్టలు, తిప్పలు తుప్పలు. ఆ కొండల నాశ్రయించుకొని యున్న చిత్రాలులు ముష్కరులై, యుద్ధ ప్రియులై, స్వాతంత్ర్యాభిమానులై యోండారులతో సదా పోరాడుచు, ఆదమఱపుగానున్న సమయములలో దొరతనము వారి సేనల మీఁదను బడుచుందురు. ఒక్క చిత్రాలులే కాదు: వారికిఁ దూర్పుననున్న ఆఫ్రిదులును, దక్షిణముననున్న ధీరులు స్వాతులు, బాజారులు, బూనేరులు యూసఫ్జయులు, మహామందులును, పశ్చిమముననున్న యురక్జయులు జయముక్తులు వజీరులు షీరానులును, దొరతనము వారికిఁ బ్రక్కలో బల్లములే.

ఇది గాక, చిత్రాలును గూర్చి దొరతనము వారికి వేఱొక యారాటమునుగలదు. హిందూ దేశములోనికి రాఁగలుగుటకుఁ దగిన కనుమదారులచ్చటి కొండలయందున్నవి. పేషావరు ప్రాంతమందలి ఖైబరు కనుమ బాబరు చక్రవర్తికిఁ బూర్వమునుండియుఁ జరిత్రలయందు సుప్రసిద్ధము; అది చిత్రాలునకు దక్షిణమున సుమారు నూఱు మైళ్ల దూరముననున్నది. చిత్రాలునందే యట్టి కనుమ దారులు కొన్నికలవు. అందు బాహోఘిలు కనుమ 12, 400 అడుగుల యెత్తుకంటె హెచ్చులేక శత్రుసేనలు దిగి వచ్చుటకు మంచి యనుకూలమైనది.

ఈ రెండు కారణములనుబట్టి దొరతనము వారి సేనలు చిత్రాలులో సదా నిలువయుండును.

మన కథ యీ నాఁటిది కాదు; ఇప్పటికిఁ జాల యేండ్ల క్రిందటిది. ఆ నాఁడు చిత్రాలులోఁ దెలుఁగు పటాల మొకటియుండెను.

౨

అది ఫాల్గుణ బహుళ చతుర్దశి నాఁటి సాయంకాలము.

చీఁకటి పడినది. చిత్రాలు గ్రామమునకుఁ జేరువ నున్నయొక యింటఁ బదునెనిమిది యేండ్ల బాలిక యొకతె బల్లమీఁదఁ గూరుచుండి, చేతిలోని వ్రాఁతకాగితము దీపపు వెలుతురునఁ జదువుచుండెను. సంజకెంజాయపడి నిగనిగలాడుచున్న యీ కన్నియ సొగసు మొగమునకుఁ గాగితమందలి వాక్యములు చదువుట వలన మఱి కొంతకళ వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా కనఁబడు చున్నను, సంతోషదాయకములైన యీ వాక్యములు కాగితమందు నిక్కముగాఁ గలవని యామె నమ్మఁజాలకుండెను. ఇన్నాళ్లయి తన గుండెలోఁ బనురాతిబండ వలె నిండుకొనియున్న బెంగ యింత సులభముగాఁ దొలఁగి పోవునని యామె యనుకొనలేదు.

౩

ఆమె హవల్దారు హనుమయ్య చెల్లెలు: పేరు తులసమ్మ. అన్నవలెఁ దండ్రియుఁ బటాలమందలి యుద్యోగి యగుటఁబట్టి, తులసమ్మకు శైశవమునుండియుఁ బటాలపు బ్రతుకే యలవాటు. తండ్రి చనిపోయిన అనంతరమున అన్నను కనిపెట్టుకొనియుండి, అన్న భార్యమూఁడేండ్ల క్రిందట గతించినప్పటినుండి యతని పిల్లలకుఁ దులసమ్మ గతియైనది. వారి సంరక్షణతోడను, గృహనిర్వాహణము తోడను, వెనుకటి మూఁడేండ్లును నిశ్చింతగాఁ గడిచినవి. తెలివిగల చిన్నది కాఁబట్టి యామె యీ కాలమందు స్వయంకృషి మూలమునఁ దనవిద్యనభివృద్ధి చేసికొని, యాంధ్రమందేకాక యాంగ్లహిందూస్థానీ భాషలయందును జక్కని వ్రాఁతకూఁతల శక్తి సంపాదించుకొనెను.

౪

ఇంతలో హఠాత్తుగా ఘోరమైన యీ విపత్తు సంభవించి, యామె జీవనము దుర్భరముగా మాఱిపోయినది. ఆమె యన్న హనుమయ్య రష్యావారికిఁ గొండకనుమ దారుల రహస్యములను దొంగతనముగాఁ దెలుపుచున్నాఁడన్న సంశయము కలిగి, యతనిని దొరతనము వారు ఖైదు చేసిరి. పిమ్మట విచారణ జరిగినది. అనుమానాస్పదములైన కారణము లనేకములు కనఁబడుటవల్లను, ప్రత్యక్షసాక్షి యొకఁడు బయలుదేఱి యీ యనుమానములను బలపరచుటవల్లను, నేరము ఋజువై మరణదండనము విధింపఁబడెను. శిక్ష యమలు జరుగునాఁటి ముందటిదినమున హనుమయ్య భాగ్యవశమునఁ జెఱనుండి తప్పించుకొని పాఱిపోయి, తత్పరిసరముల నెచ్చటనో తల దాఁచుకొని, యప్పటప్పట సీతాపతి యను స్నేహితుని ద్వారా చెల్లెలికి జాబులు, వర్తమానములుఁ బంపుచుండెను.

వయసుకాఁడైన సీతాపతి సందేశహరుఁ డగుట తులసమ్మకు మొదటినుండియు భయహేతువే. ఆమెకు వాని యందిష్టము లేదు సరి గదా, నమ్మకమును లేదు. వాఁడు తన మీఁదఁ గన్ను వేసినాఁడని యామె యెఱుఁగును. అట్టి వాఁడు తమకుపకారి యగుట కాని, తమ గుట్టుమట్టులు వానికిఁ దెలియుట కాని, యామెకెంత మాత్రమును సమ్మతము కాదు. అయినను, అన్న యిష్టమును బట్టి యామె వానియెడలఁ దగిన యాదరము చూపుచు వచ్చెను. ఆ యాదరణమే యనర్థకారియైనది. అందువలన వాఁడు మునుపటి కంటెఁ జనవు హెచ్చి, వెనుకలేని పిచ్చియిగిలింపులును గొంతుసగిలింపులును మొదలు పెట్టినాఁడు. తుదకుఁ, దులసమ్మ భయపడినట్లు కార్యము వికటించెను.

౫

అది యీ నాఁటి యుదయమున జరిగిన సంగతి బ్రహ్మకపాలము వఱకును వెళ్లిన తీర్థవాసులైన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు దారి తప్పి యచ్చటికి వచ్చినట్లును, వారు హనుమయ్యకుఁ బూర్వపరిచితులైనట్లును, వారితోఁ గలిసి తానును వైదికవేషముతో దక్షిణహిందూస్థానమునకు హనుమయ్య పాఱిపోవ నిశ్చయించినట్లును, సీతాపతి తెల్లవాఱకముందే కబురు తెచ్చినాఁడు. పిల్లలను జెల్లెలిని జూచుటకు హనుమయ్య యీ రాత్రి రహస్యముగా వచ్చుటకేర్పాటు. అప్పటికిఁ బిల్లలను నిద్ర

పెట్టవలసినదని హనుమయ్య కబురు పెట్టెను. అది యుగాదికి ముందటిరాత్రి గనుక, పిల్లల నిమిత్తమై పీపావరు నుండి తాను బహువ్యయప్రయాసములతోఁ దెప్పించిన యాటవస్తువులు కొన్ని, తినుబడి పదార్థములు కొన్ని, యుగాదికానుకలుగా వారికిఁ బెట్టి పోవలయు నని యతని యభిలాషము. అందుకొఱకు వారి మంచము ప్రక్క బల్ల యొకటి వేసి యుంచవలసినదని యతఁడు చెల్లెలితో ముఖ్యముగాఁ జెప్పమన్నాఁడు. ఉగాదిదేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికిఁ బట్టుకొని వచ్చునని యాపిల్లలు నమ్మి కొనియుందురు. అట్టి నమ్మకము వారికి నాలుగు సంవత్సరములు క్రిందటఁ గలకత్తాలో నెవరి షాపులోనో యుగాది దేవత వేషమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గలిగినది. అట్టి వెఱ్ఱి నమ్మకము గల యాపసిపిల్లలు ముద్దు తీర్పకుండ వారికి నిరాశ కలిగించుట హనుమయ్యకు మనస్కరించినది కాదు.

ఈ సంగతులన్నియుఁ గిటికీలో నుండియే విని, తులసమ్మ సరియే యన్నది. తన సందేశము సమాప్తి యైనను, సీతాపతి యచ్చటనుండి కదలకుండఁ గొంతసేపు తాళినాఁడు; ఎగువకుఁ జూచినాఁడు; దిగువకుఁ జూచినాఁడు; కేకరించినాఁడు; ఉమిసినాఁడు. ఏమి చేసినను, వీధి తలుపు మాత్రము బందు! తెఱిచి తలుపుతీయుమని వాఁ డడిగినాఁడు. పిల్లలకు నిద్రాభంగమగు నన్న మిషను చెప్పి, యామె కిటికీతలుపును మూయఁ బోయినది. అందు మీఁద నోరు విడిచి వాఁడు ధారాళముగానే యామెను దన కోరికను దీర్పుమని యడిగినాఁడు. ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమఁట యది! అట్లు జరిగింపని నాఁడు, వారి కొంప తీయుదుననియు వాఁడు బెదరించినాఁడు. పాపము! అబల యని, యొంటికత్తె యని, యడకత్తెరలోని పోఁక చెక్కవలెఁ దన చేతఁ జిక్కియున్నదని, యట్టి పాడు కోరిక కోరుటకు సాహసించినాఁడు, క్రూరుఁడు, నీచుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, లుచ్ఛా, పోకిరీ, పుండాకోరు! మానము విషయమైన యవమానము కలిగినప్పుడు, మానవతులైన స్త్రీలు తోఁక త్రొక్కిన త్రాఁచులు. అఱకాలి మంట శిరస్సునకు లేచినది, తులసమ్మకు. ఏది యేమైనను గాని [illegible] యదరుచున్న ముకుపుటములతో, నిప్పులు కురియుచున్న కన్నులతో, వణఁకుచున్న యొడలితో, రౌద్రరసాధిదేవత వైఖరిని లేచి, కొరడా దెబ్బల వంటి కఠిన

వాక్యములతో వాని తలవాఁచునట్లు చీవాట్లుపెట్టెను. మొగమెత్తనీయని సిగ్గు, మొగమ్మున బాఱఁ జేసిన కోపము, మనస్సునఁ గ్రుమ్ములాడుచుండఁగా, వాఁడు పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచుఁ, బగ చాటుచుఁ బోయినాఁడు.

౬

ఇది ప్రొద్దుటి ముచ్చట. సాయంకాలమునఁ గాగితము వచ్చినది. చీకటిపడిన పిమ్మటఁ బురుషుఁ డొకఁడు గుఱ్ఱము నెక్కివచ్చి, యా కాగితము తులసమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి, వెంటనే దాని మీఁద వెళ్లిపోయినాఁడు. వణఁకుచున్న చేతి వ్రేళ్లతో దాని నామె విప్పినది: తన యన్న పట్టువడె నన్న దుఃఖవార్త దానియందుండు నని యామె భయము. మొదట దుఃఖబాష్పములు, వెనుక సంతోషబాష్పములు, కాగితము మీఁది వ్రాఁత యామెకుఁ దిన్నగాఁ గనఁబడమికిఁ గారణములు. హనుమయ్య మీఁద సాక్ష్యము చెప్పి, యతని మరణదండనశిక్షకు

ముఖ్యకారకుఁడైన కన్నయ్య వ్రాసిన కాగితమట. దాని యందు హనుమయ్య నిరపరాధి యన్నందుకుఁ దగిన నిదర్శనములు వ్రాసియున్నవి. అట్టి వ్రాఁతకుఁగల హేతువును దత్పత్రికయందే యున్నది. ఆ ముందటి దినమునఁ గొందఱు సిపాయిలును, దానును గలిసి కన్నయ్య యొక కొండకనుమదారిని వచ్చుచుండఁగాఁ, దుప్పలచాటున నక్కియున్న యాంగ్లేయులు వారివైపునఁ దుపాకులు గుఱిపెట్టి కాల్చిరి. నక్కిన వారికెవ్వరికిని దగులక, యొక్క కన్నయ్యకే ప్రాణాపాయకరమైన గాయము కలిగినది. ఒరుని ప్రాణముతీయఁగోరి యీయర్థమూలమునఁ దాను జెప్పిన యసత్యసాక్ష్యమునకుఁ బ్రతిఫలము భగవంతుఁడు తోడ్తోడనే కలిగించినాఁడని పశ్చాత్తాపము చెంది, మరణమునకుముందుఁ గన్నయ్య యాకాగితమును వ్రాసెను. పత్రిక వెనుకప్రక్క: "అమ్మాయీ, నిమిషమైనను జాగుచేయక, తత్క్షణమే సేనానాయకునియొద్దకువెళ్లి నీ యన్నగారి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. అట్లయిననే నా యాత్మకుఁ బరలోకమున శాంతి కలుగును. కన్నయ్య వ్రాలు," అని యున్నది.

౭

"ఒయ్యారిని దయారుచేసి వెంటనే బయలుదేఱవలయును," అని తులసమ్మ లేచెను. ఒయ్యారి యనఁగా, ఆమె సవారిచేయు గుఱ్ఱము: దీనిపవలెఁ బోవుశక్తికలిది. అశ్వారోహణవిద్య యా కన్యక బాల్యముననే యభ్యసించినది. నేనలోని హైందవులయందేకాక యాంగ్లేయులందును, ఆమెతో సరిసమానముగా గుఱ్ఱము పరుగు పెట్టింపఁగలవారు లేరు. తులసమ్మకుఁ దండ్రి నేర్పినది గుఱ్ఱపుసవారొక్కటియే కాదు; అవసరము పడినప్పుడు పిస్తోలుతోఁగాని తుపాకితోఁగాని గుఱి తప్పకుండఁ గొట్టఁ గలశక్తి యామెకుఁ గలదు. అచ్చటికి నలువదియేఁబది మైళ్లదూరములోనున్న మాలాఖండగ్రామ పరిసరమున డేరాలు వేసికొనియున్న శ్వేతముఖసేనానాయకుని శిబిరమునకు దానొక్కతె యా రాత్రిపూటవెళ్లివచ్చుట కామె జంకకుండుటకదియే హేతువు.

జంకు నేఁటి హేతువునఁ గలిగినది. రాత్రికి రహస్యముగాఁ దన యన్నరాఁ గలుగుటకై, యామె నవుకరులను మిక్కిలి కల్పించి పంపించివేసెను, ఇంటఁ బిల్లలు మాత్రమేయున్నారు. తోడులేకుండ వారిని విడిచిపెట్టి పోవుట క్షేమకరమా?......క్షేమకరమైనను గాకున్నను గత్యంతరము లేదు. ఆమీఁద భగవంతుఁడేయున్నాఁడు సీతాపతిగాఁడు కుఱ్ఱ లిపాటికే పన్నుచుండును.

ఇట్లు తలంచి, యామె గుఱ్ఱపుఁ దబేలాకడకుఁ బరుగున వెళ్లి, యొయ్యారినిదీసి, దానిని దయారుచేసెను. గంగమేఘుశకలమునఁ బోలె నిగనిగలాడుచున్న యామె పంచకల్యాణి మేను నిమురుచు, "ఒయ్యారీ, నా ముద్దుల యొయ్యారీ, మయూరిలాగున నొయ్యారముచూపుచు, నీవు నాఁడు కదముత్రొక్కుటకు వీలులేదు. గాలిని మించునీ గమనవేగమే కనఁబఱుపవలయును. అన్నయ్యవచ్చులోపల మనము తిరిగి రావలయును జుమా. తాను మఱిదాఁగియుండవలసిన యవసరముగాని, పాఱిపోవవలసిన యవసరముగాని, లేదన్న సంతోషవార్త యన్నయ్యకు మనము వినిపింతము. రమ్ము, మఱి రేపటి యుగాది మనకు సంతోషకరమగును. ఉగాది కానుకగా నీకుఁ బాయసమువండి పెట్టెదను." అని తులసమ్మ యనఁగా, బోషపడినట్లు యిహీహీ యని గుఱ్ఱము సకిలించినది.

దానిని బయట నిలిపి, లోనికిఁ బరుగున వెళ్లి పిస్తోలు నొకదానిని దోఁపుకొని, యటుపిమ్మటఁ జప్పుడు చేయని యడుగులతో, ఆమె పిల్లల గదిలోనికి వెళ్లెను. ఒక్క మంచముమీఁదనే యొండొరులను గౌఁగిలించుకొని పిల్లలిరువురుఁ బరుండియుండిరి. మఱపకుండ మంచము ప్రక్కను దాను బెట్టియుంచిన బల్లనుజూచి, తులసమ్మకు: బెదవులమీఁద లేఁతనవ్వు పొడచూపినది.

"ఆహా! ఏమి ప్రేమ, అన్నయ్యకుఁ బిల్లలమీఁద! ఉగాదిదేవత యుగాదికానుకలు రాత్రికిఁ దెచ్చునని పిల్లలు నిరీక్షించుచుందురన్న సంగతి యిప్పటి తన యవస్థ

యందును మఱవలేదు." అని యనుకొనుచు మెల్లగా వంగి, తగిలియుఁ దగులనిబాగునఁ దనయెఱ్ఱని పెదవులతో గులాబి ఱేకులకు సరివచ్చువారి నున్నని చెక్కిళ్లు ముద్దుపెట్టుకొనిలేచి, "వీరిది గాఢనిద్ర; మెల్లవాలుగనైనకును లేవరు. ఉదయమున వీరి యుగాది యత్యంతసంతోషకరముగను గాక! ఈరాత్రి వీరికివచ్చిన భయములేదు. ప్రహ్లాదుని రక్షించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ, మార్కండేయుని రక్షించిన శ్రీపరమేశ్వరా; వీరిని రక్షించుభారమునీమీఁద" అని చేతులెత్తి మ్రొక్కి, యామె యలికిడి లేకుండ బయటికివచ్చి, తలుపు గొండెము పెట్టెను. తాళము వేయుటకుఁ గారణము, తాను లేనిసమయమునఁ దనయన్న యుగాది కానుకలతో వచ్చునేమో!

మఱికొణమైనను జాగుచేయక, కట్టుకొన్న చీర చెఱఁగు నడుమునకు బిగఁజుట్టి, తులసమ్మ చివాలుమని గుఱ్ఱముమీఁదికెక్కి కూర్చుండి, సేనానాయకుని శిబిరమువంక కభిముఖి యయ్యెను. చబుకు విసరగాని, లగాములజాడింపుగాని, మడమల తాడింపుగాని యవసరము లేకుండ, నోటిమాట, చేతిస్పర్శ, మాత్రమున గుఱ్ఱము

కాళ్లు పాఱజాచి దౌడుపెట్టినది. రాతినేలమీఁద డెక్కలచప్పుడు టకటకమని యెడతెఱపిలేకుండఁ జీఁకటిలో వినిపించుచుండెను. ఆశతోడను, సంతోషముతోడను, దులసమ్మ మనోభావములు గుఱ్ఱపుదౌడును మించి ముందుకు పోవు పెట్టఁ జొచ్చినవి. తిరిగి వచ్చియన్నను దాను గలిసికొన్నప్పటి తమవేడుక, తండ్రి యంగీకరించుకొన్నప్పటి పిల్లలవేడుక, మఱునాటి యుగాదిపండుగవేడుక, యుగాదికానుకలు పట్టుకొని యాడుచు నవ్వెడి పిల్లలు తెయితెయి తకతక పకపక,—టకటక, టకటక, టకటక,—టకటక, తకతక, పకపక,——టకటక, టకటక, టకటక,—

౮

"ఎవరక్కడ? ఆఁగు!" అన్న కేక చీఁకటినిఁజీల్చుకొని తటాలున వినవచ్చెను. అప్పటికి నాలుగుమైళ్లు మాత్రమే కడచినవి. లగాములు వెనుకకు బిగించి, తులసమ్మ యెదుటివారిని నిలిపి చూడఁగాఁ, దనపటాలపు సిపాయిలు కొందఱువచ్చి చుట్టుకొనిరి. శత్రువులుఁ గూర్చిన జాగరూకతకొఱకు దారికాపుగా నుంచిన దండు కాఁబోలునని యామె యూహించెను.

"సుబేదారూ, ఎవరో చూడు" అన్న యాజ్ఞ చీఁకటిలో వినఁబడినది.

లాంతరు మీఁదికెత్తి చూచిన సుబేదారుపొందిన యాశ్చర్యమునకు మేరలేదు. మబ్బుల చాటునుండి తొంగిచూచుచున్న నిండు జాబిల్లియట్లు, తొలి జవ్వనమున నున్న తులసమ్మ సొగసు మొగము ముసిపడిన కనుబొమలతోడను, జాలిగొలుపు కంటి చూపులతోడను, బిగఁబట్టిన పెదవులతోడను, సుబేదారు శోభనాద్రి కన్నులకు విందు చేసెను. మల్లెతీఁగ బాగున సున్నితమై, సన్ననై, తీన్ననైన యా కన్నియ మేని దౌర్బల్యమును జూచి యాదరసూచకస్వరముతో శోభనాద్రి యామెను బలుకరించి యేమిపనిమీఁదఁ బోవుచున్నదో ప్రశ్నింపఁగాఁ దాను సేనానాయకునిజూడఁ బోవుచున్నానని యామె కోమలకంఠమునఁ దెలిపి దారి యీయవలసినదని కోరి

నది. "వెంకటస్వామిగారూ, ఎవతెయో చిన్నది దొర

దర్శనము నిమిత్తమై వెళ్లుచున్నది." అని సుబేదారు గొంతెత్తి తెలిపెను.

"ఆమెను బోనిమ్ము" అన్న యాజ్ఞ వినఁబడినది.

మర్యాదాపూర్వకముగాఁ దులసమ్మ వెనుకకుఁ దల వంచి, శోభనాద్రి వెనుకకు మూడడుగులు తగ్గినాఁడు. అతనికి కన్నులతోనే ప్రతివందనముచేసి, యామె గుఱ్ఱమును మరల దౌడు వదలెను.

౬

సుబేదారుమేజరు వెంకటస్వామి "రండు రండు; అడుగులు మఱికొంచెం నడిగాఁ బడనిండు. లేనియెడలఁ, బిట్ట దొరకకపోవును." అని తనవారిని హెచ్చరించెను.

"చిత్తము" అని పరధ్యానముగా శోభనాద్రి యన్నాఁడు. ఆపడుచు బ్రహ్మచారి మనస్సిప్పటికిని జీకటిలో గుఱ్ఱముమీఁద తీవ్రతీవ్రముగఁ బోవుచున్న తేజస్వ నిపుప్పునంటి నవ్వులేని మొగముమీఁదనే నిలిచియున్నది. "ఎవ్వతె, యాజన్నని? ఏమి పనియున్నది, యామెకు సేనానాయకునితో? ఒంటికత్తెయై యింతదవ్వు కటికి చీకటిలో వెళ్లవలసిన యగత్యమేమైయుండును? ఎవరి చిన్నది? ఏ జాతి?........ మా తెలగాల చిన్నదై యుండునా? పెండ్లి కానిదనుట మాత్రము నిశ్చయము," అన్న పరిపరివిధములైన యూహాలు మనస్సునఁ గ్రమ్ముకొన్నవి. అడుగు తప్పకుండఁ గాళ్లుమాత్రము తనవారితో సరిగా నడచుచుండెను.

వడివడి వారు తులసమ్మ విడిచి వచ్చిన యింటివైపునకు నడిచిరి. కారణమేమనఁగా, దులసమ్మ దులిపి విడిచిన తరువాత సీతాపతి కోపావేశమున హనుమయ్య గుట్టు బయటఁ బెట్టినందున, సేనానాయకుఁడు సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామిని బిలిచి, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకును, బట్టువడిన వెంటనే యతనిమీఁద మరణశిక్ష యమలులోఁ బెట్టుటకును, గట్టి యాజ్ఞపెట్టి, యతనిని జిన్నదండుతో బంపెను.

ఘోరమైన యీ ఘోషయేమియుఁ దెలియక తులసమ్మ యాశాపూరితమైన మనస్సుకలిగి, తన యన్న నిర్దోషియని తెలుపననియు, మఱి యతని ప్రాణమునకు వచ్చిన భయము లేదనియు నిండు నమ్మకము పెట్టుకొని, యత్యంతసంతోషముతో సేనానాయకుని శిబిరమునకుఁ బోవుచున్నది, పాపము!

ఇంతలో సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యాఁగి, తనదండును నిలిపెను. అది సంకేతస్థలము.

శోభనాద్రి నిలువఁబడియున్న చోటికి మల్లన్న హవల్దారు మెల్లగా జరుగుకొని వెళ్లి యల్పస్వరముతో, "హనుమయ్య రమ్యావారి గూఢచారుఁడగుట నిజమై యుండునా" అని సందేహము తెలుపుచుఁ బ్రశ్నించెను.

"నిజమే; సందేహములేదు. విచారణలో నేరము ఋజువైనదఁట! శిక్షకు ముందొక్క దినమున్నదనఁగా దప్పించుకొనఁబట్టి కాని, యతఁడిప్పటికే యమలోకమున నుండవలసినది."

"ఇప్పుడు మరల నట్లే జరుగవలయునని మన సిపాయిలు కోరుచున్నారు."

"అదేమి ?"

"ఈరాత్రి హానుమయ్య తన పిల్లల నిమిత్తమై యుగాదికానుకలు పట్టుకొని వెళ్లునఁట! అది హానుమయ్య రహస్యము వెల్లడించినసీతాపతి చెప్పిన కబురే. సీతాపతిని దిట్టని వారొక్కరును లేరు. మన పటాలములో."

"ఆగొడవ మనకేల ? అధికారి యాజ్ఞనెఱవేర్చుట మనవిధి" అని శోభనాద్రిపలికి, "ఉస్‌స్‌స్‌స్‌! ఎవరో వచ్చుచున్నారు," అనెను.

హానుమయ్య యింటిపైపునుండి యొకరు చీఁకటిలోవచ్చి, నలుదిక్కులుఁ బరిశీలించుచు నిలువఁబడినాఁడు.

"వీరన్నా ?" అని తగ్గింపు గొంతుకతో వెంకటస్వామి పిలిచెను,

"చిత్తము," అని గొంతుక యొకఁపుతో జవాబు.

"వచ్చినాఁడా ?"

"లేదు. చీఁకటిపడిన కొంతసేపటి నుండియుఁ జూచుచున్నాను; వచ్చినజాడలేదు."

"ఇంట నెవరైన నున్నారా ?"

"పిల్లలేయున్నారు. ఇతరుల సందఱను నేను రాకముందే యతనిచెల్లెలు పంపివేసినట్లున్నది. ఆమె గంట క్రింద గుఱ్ఱమునెక్కి దడదడ నెచ్చటికోపోయెను. గుట్టు బట్టబయలైనదని తెలిసి యన్నగారికి హుషారిచ్చుటకేమో ?"

"కారు మబ్బురంగు గుఱ్ఱమేకదా, యామెయెక్కినది ?" అని సుబేదారు-మేజరు ప్రశ్నించెను.

"చిత్తము."

"అట్లయిన, నీయూహ సరికాదు. ఆచిన్నది త్రోవలో మాకెదురుపడినది. ఆమె సేనానాయకుని దర్శించుటకు వెళ్లుచున్నది ; తనయన్నను క్షమింపుమని ప్రార్థించుటకుఁ గాఁబోలు ! ఆయువు చెల్లిన వాని ప్రాణములను బాశమువేసి లాగుచున్న యమునిఁ బ్రార్థించి యెంతప్రయోజనకరమో, యంతే ప్రయోజనకరము. పాపము! ఆమె యిచ్చటలేకుండుట కొంత నయమైనది. ఉన్నయెడల, ఆమెతోఁ గావలసినంత బాధపడవలసి వచ్చియుండును, మనము," అని పలుకుచు శోభనాద్రివంక కనుఁగొని, "హానుమయ్య దాఁటుకొని పోవుటకు వీలులేకుండ మనుష్యులను గావలియుంచుమని వెంకటస్వామి" కాజ్ఞాపించెను.

శోభనాద్రి సంతోషముతోనే తదాజ్ఞాప్రకారము నడచినాఁడు. అమితమైన జాగ్రతతోఁ గూడిన యాతని తలఁపులు, సేనానాయకుని శిబిరమునకు దారిపెట్టుచున్న యేకాకిన్యైన సహాయబలముతోఁ దనే యునికను నిలిచి యున్నవి. పాపము! బాష్పసహితములైన ప్రార్థనలతోఁ బాషాణహృదయుఁడగు సేనానాయకుని గరఁగించి, మరణశిక్షనుండి రాజద్రోహిని రక్షింపఁ దలఁచినది కాఁబోలు, వెట్టిబాగుల కుట్టి!

పావుగంట—అరగంట—ముప్పావుగంట— గంట గడచినను హానుమయ్య జాడలేదు. శోభనాద్రిని జూచి సుబేదారు-మేజరు, "ఓయీ, చీఁకటిలో వీఁడు మన కన్నులు కప్పిదాఁటుకొనిపోయినట్లున్నది. నీవు వెళ్లి చూచిరమ్ము. అనుమానాస్పదమైన యనుమానము కలిగినను, పిస్తోలు ప్రేల్చుము; వెంటనే మేమువచ్చిపడెదము" అని యుత్తరువు చేసెను.

"చిత్తము" అని చీఁకటిలో శోభనాద్రి హానుమయ్య యింటివంకకుఁ బోయినాఁడు.

౧౦

ఒక్కగదిలోనే దీపపు వెలుతురు; తక్కిన యిల్లంతయు నంధకారమయము. అలికిడి చేయకుండఁ జుట్టును దిరిగి చూడఁగా, అనుమానకరమైన సంగతి యేదియుఁ గనఁబడలేదు, వినఁబడలేదు.

వీథితలుపు మెల్లగాఁ దెఱచి శోభనాద్రి లోనఁ బ్రవేశించి, యొక్కసారియాఁగి వినెను. నీరంధ్రమైన నిశ్శబ్దము. తలుపు మెల్లఁగా జేరవైచి యతఁడు దీపమున్న గదికి దాఁటిపోయినాఁడు. వ్రేలెఁడెడమున్న తలుపు సందులోనుండి ముప్పాతిక తగ్గింపుగనున్న దీపపు వెలుఁగు,

త్లొసి బట్ట పీలికపోలిక బయటికిఁ బడుచుండెను. తలుపు తటాలునఁ ద్రోసి శోభనాద్రి గదిలోనికి వెళ్లినాడు. పిస్తోలు చేతిలో సిద్ధముగా నున్నది.

గది నలువంకలను చూపులు నిగిడించి యతఁడు చూడఁగా హనుమయ్య యచ్చట లేఁడు. దృగ్గోచర మైన యచ్చటిస్థితి శోభనాద్రికి లజ్జాహేతువయ్యెను.

మంచము; మంచముప్రక్క బల్ల; బల్లమీఁద, ఒక యారకీపము; పొగ వెలుఁగుతురు ముగములమీఁదఁ బడకుండ మంచముననుమఁ, జేతులొండొరులపై వేసికొని యొసప్రుడు పిల్లలు, ముంగిరులు ముద్దుమొగముల ముసరుకొనియుండ, సమమైన యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములతో నిద్రించుచుండిరి.

ఉగాది కానుకలు బల్లమీఁద లేకుండుటనుబట్టి, యుగాది దేవత యింకను దిగలేదనుట నిశ్చయము.

మంచముమీఁదఁ బడున్నవారు, బాలుఁడొకఁడు, బాలికయొకతె. బాలిక నిద్రలోఁ గదలి, కన్నులు పులుముకొనసాగినది. ఆజానుబాహుఁడైన శోభనాద్రి భయమున గబాలుమని వెనుకకు జరిగి దండెముమీఁది బట్టలకు వెనుకతట్టున గోడకంటిపెట్టుకొనెను. 'దొంగ! కానుకల—దొంగ!!—ఉగాది—కానుకల—దొంగ !!!—ఉసికో !-ఉసికో !!—ఉసికో !!' అని యతని గుండె కొట్టుకొనుచున్న స్థానమునకిఁ దోఁచినది. బిగఁబట్టిన యూపిరితో బట్టలు సందునుండి తొంగిచూచుచుఁగా, మంచముమీఁది సంగతులు గోచరించుచుండెను.

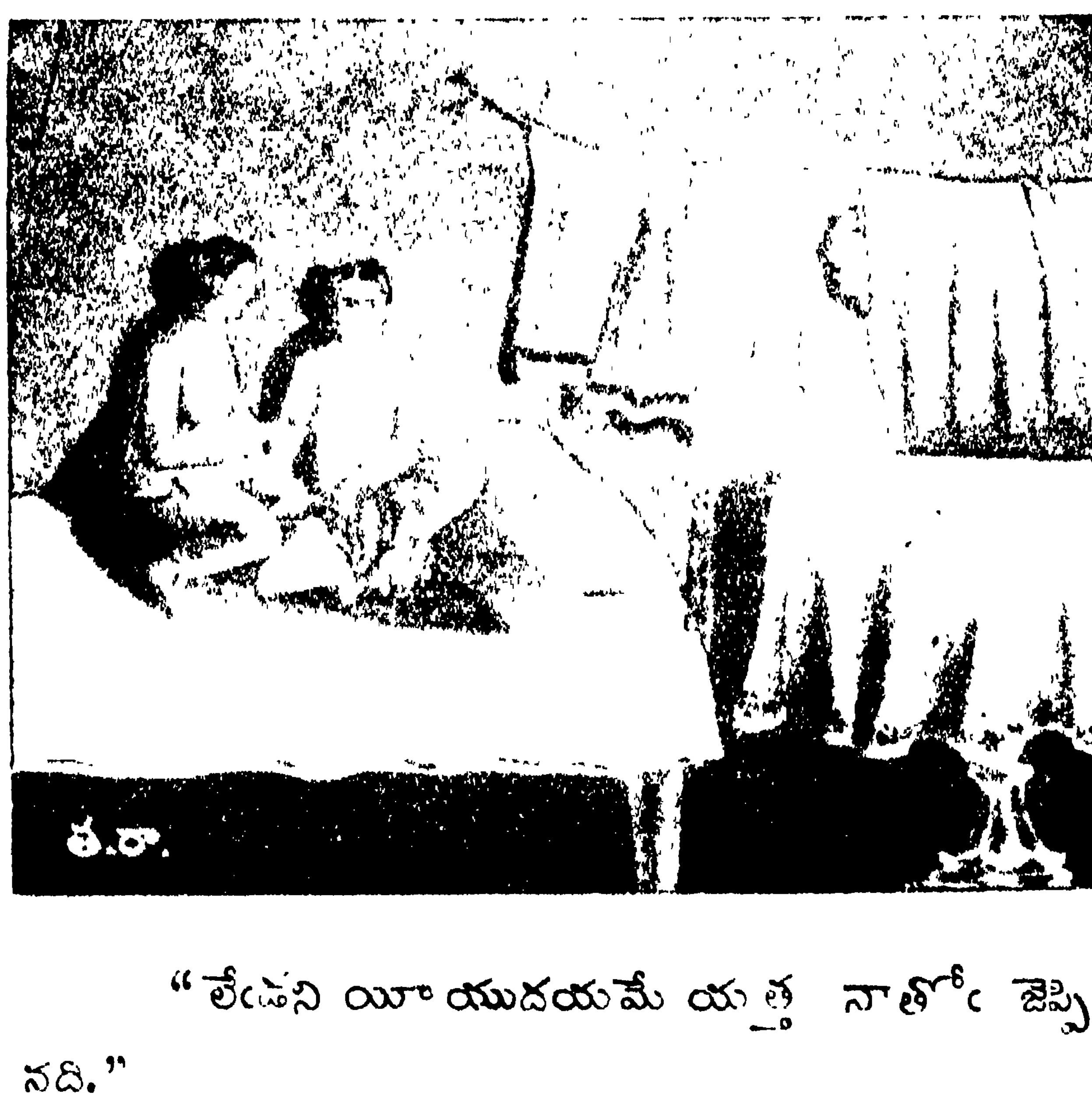
ఆ బాలిక యంతకంతకును మెలఁకువ చెంది లేచి కూర్చుండి, బల్లవంకఁ జూచినది. ఉగాది కానుకలు కనఁబడలేదు. ప్రక్కను బడున్న బాలునిమీఁదఁ జేయివేసి, "అన్నయ్యా, లేలే" అని యామె యూఁపెను.

అన్న చెల్లెలికంటె రెండేండ్లు పెద్ద: సుమారు పదియేండ్లవాఁడు. నిద్రచేత బరువెక్కిన కన్నులు సగము తెఱచి, మరల వెంటనే గట్టిగా మూసికొని యతఁడు, "ఇంకను తెల్లవారలేదు; అల్లరిపెట్టక పండవే, అన్నపూర్ణా" యన్నాఁడు.

అలాగున వదలి యూరకుండ వలసినది కాదు, అన్నపూర్ణమ్మతల్లి! "చిన్నవాండ్రకుపోయి, శ్రీరంగశాయి" యని తులసమ్మ తమ్ము నిద్ర పుచ్చునప్పుడు, "ఆఁ! అన్నయ్యమీఁదఁ బాటపాడి, నామీఁదఁ బాడవా?" అని మేనత్త మొగము చూచి టకాయించు గట్టిపిల్ల! అన్న జబ్బపట్టుకొని గట్టిగాఁ గదుపుచు, "ఓహో! కుంభకర్ణుని నిద్ర! లేవే. ఉగాది దేవత యింకను రాలేదు; రాదేమో ?" అని యతని చెవిలో నామెయూఁదెను.

"ఏమీ ?" అని రంగశాయి దబాలున లేచి కూర్చుండి, యుగాది కానుకలు లేనిబల్లను జూచుచుఁ గొంచము యోచించి, "చెల్లీ, భయములేదులే, ఉగాది కానుకలు తప్పక ప్రొద్దుటిలోపుగా వచ్చును. ఉగాది దేవత గొడవ మన కెందుకు, ఉగాది దేవత గొడవ మన కెందుకు. ఉగాది దేవతయున్నఁగదా?" అనెను.

"ఉగాది దేవత లేనే లేదా ?????"

"లేదని యీ యుదయమే యత్త నాతోఁ జెప్పినది."

"ఎవరు, తులసమ్మత్తయా ?"

'మఱియెవరే, వెఱ్ఱిమొగమా? నీమగని తల్లియా, నాపెండ్లాము తల్లియా?" అని కిలకిల నవ్వినాఁడు, రంగశాయి చెల్లెలికిఁ దీసిపోవవలసినవాఁడుకాఁడు.

"ఉగాది దేవత యుత్తుత్తయని తులసమ్మత్త చెప్పినదా? నేను నమ్మను, నమ్మను. నమ్మను."

"నమ్ము, మాను. అత్తయట్లు చెప్పుటమాత్రము నిశ్చయము. మనము నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నాన్నయే వచ్చి యుగాదికానుకలు పెట్టిపోవునఁట! నాన్నకు మనమీఁదనున్న ప్రేమ యపరిమితమఁట! ఆమాటచెప్పి యత్త యెందుకో యేడిచినది. నాన్న వచ్చిన తరువాత నే నడుగఁదలఁచుకొన్నాను: 'నాన్నా, నీవే యుగాది దేవతవా, లేక యుగాదిదేవత వేఱేయున్నాఁడా?' యని. ఉగాది దేవత వేఱేలేనియెడల, వెనుకటి యుగాది పండుగులకు మన కోసరమై యుగాది కానుకలు తెచ్చి పెట్టినవాఁడు నాన్న యన్న మాటయే. ఉగాది దేవత కూరకే మ్రొక్కుచుంటిమి, నాన్నకు మాని."

ఉగాది దేవతను గూర్చిన యూహాతీతమైన యద్భుతసమస్య విషయమై యన్నపూర్ణ చిన్ని మనస్సునఁ దలపోఁతలు సాఁగినట్లు, పూర్ణమౌనము పూని యా బాలిక కొంతసేపు మొగము బిగించి కూరుచుండెను............ఉగాది దేవత లేనేలేఁడా?!!! ఈ నాస్తికవాదము నరకమునకే హేతువని యామె నమ్మకము............ఇంతలో, ఆమె కన్నులు నవ్వుతో తెఱియఁ జొచ్చినవి. ఆతురముతో ముందుకువంగి, "అన్నయ్యా, పరున్నట్లు నటించి మనము మేలుకొని యుందము; నాన్న యగునోకాఁడో తెలియవచ్చును." అని యాబాల యెత్తు చెప్పినది.

"ఆలాగుననే కానిమ్ము," అని రంగశాయి యొప్పులించెను.

అన్నపూర్ణ సంతోషముతోఁ జేతులుతట్టుచు, "ఓహో! ఎంత వినోదము! ఉగాది దేవత నాన్నయే యయి, మనము నిద్రపోవుచున్నామని యతఁడనుకొని యుగాది కానుకలు పెట్టుచున్నప్పుడు మనము గబాలున, 'ఉగాది దేవతా,' యని నాన్నమీఁదఁబడి సంతోషముతో గంతుచుఁ, గేకలువేయుచు, ఓహోహోహో!" అని నవ్వఁజొచ్చినది.

"ఆలాగుననే చేయుదము; మఱిరమ్ము. నిద్రలో నున్నామని నాన్న యనుకొనుటకు మనము కన్నులు మూసికొనవలయును. తెఱచియుంచిన యెడలఁ, దలుపు సందులోనుండిచూచి నాన్న లోనికిరాఁడు." అని బాలుఁడనెను.

ఇద్దఱును గన్నులు మూసికొనిరి. మూసికొన్న కన్నులకు మూఁడు నిమిషములలో ముద్రలు పడినవి. అలసియున్న యా చిన్నారి పిల్లల శిరస్సులు, తామర పూవుల జంటవలెఁ, దలగడ మీఁద నొఱగెను. ఉగాది దేవత యూసే మఱచి, వారు నిద్రాదేవతకు దాసులైనారు.

౧౧

పిల్లల సంభాషణ జరుగుచున్నంతసేపును గుంభకదశ పొందియున్న శోభనాద్రి యూపిరికి రేచకపూరక వ్యాపారములు, పిల్లల యూపిరి ధారాళముగా నడుచుచున్న ధ్వనులు వినవచ్చినంతవఱకును మరలఁ బ్రారంభము కాలేదు. ఆముద్దుబొట్టెల మురిపెపుఁ బలుకుల త్రోడి ప్రసంగ మతనిమనస్సును లెస్సగాఁ గరఁగించివేసెను. అదవిన్నతరువాత, రాజద్రోహినిగూర్చిన యతని యూహలకు మార్పు కలిగినది: అతఁడు ద్రోహియైన గూఢచారుఁడనికాని, ఘాతుకమృగమునువలె సాటిమానవు నాతని వేఁటాడి చంపుట న్యాయమనికాని, యిప్పుడు శోభనాద్రికి మఱి తోఁచుచుండుటలేదు. దారిలోఁ దనకు దారసిల్లిన తరుణీమణికిఁ దోఁబుట్టువు; కల్లకపటములెఱుఁగని యీపిల్లవాండ్రతండ్రి: ఇట్టివానిని బట్టియిచ్చి ప్రాణములు తీయించుట ధర్మమని యతని బుద్ధికిఁ దోఁచలేదు సరిగదా, నేరమనియు ననిపించినది.

ఆఁ! అదేమి? వినఁబడీ వినఁబడనిలాగున బయట నేదో చప్పుడైనదికాదా, తలుపు దొంగతనముగాఁద్రోసి

నట్లు?...అదిగో, మరల! ఆధ్వనియేమో శోభనాద్రికి మఱి సందేహము లేదు. తన్నియున్న యురులన్నియు దాఁటి, పెద్ద యుల్లో లోనికి వచ్చినది. ఘమ్మను పిస్తోలు ధ్వనియో, పొంచియున్న వేఁటకాండ్ర గొల్లుమను కేకలో, యేనిమిషమున కానిముషమున వినవచ్చునని యతని నమ్మకము. కత్తిపోటువలె కనికర మతనిగుండెను జీల్చివేసినది.

అదిగోమరల, గది తలుపుల దేలికమైన యడుగుల చప్పుడు!......"మెల్లగా," "మెల్లగా," గదు "మెల్లగా," గది తలుపు లోనికివిడి, యూరా సందుసందుఁ దొంగి చూచుచున్న మొగము కనఁబడెను. అది పురుషుని మొగము; నగము ముస్సిగించియున్నది. కన్నులు మాత్రము పెద్దవై, కణకణమెఱయుచున్నవి, మంచము మీఁదఁ బరున్న బాలికకన్నులవంటివి. ఆ ముఖము శోభనాద్రికిఁ దెలియనిది కాదు; అది హానుమయ్యది.

గది నలువంకలను గలయఁజూచి, పరున్న పిల్లలు తప్ప నేఱెవ్వరును లేరని తోఁచినందున హానుమయ్య లోనికిఁ బ్రవేశమై, మునివ్రేళ్లమీఁద మంచము కడకు నడచివెళ్లి, పవళించియున్న పసిపిల్లల ముద్దుమొగముల వంకఁ బ్రేమ యుట్టిపడుచూపులు పఱపుచుఁ, గొంత సేపు నిలుచుండెను. అటువెనుకఁ గష్టముతో, బహుకష్టముతోఁ, జూపులు మెల్లగా మరలించుకొని, తన ప్రక్కను వ్రేలాడుచున్న తోలుసంచిలోనుండి యొకచిన్న పిస్తోలు, దానిలోఁ బ్రేల్చుటకుఁ దగిన కేపులపెట్టెలు కొన్ని, చిన్న కత్తియొకటి, రెండు చిన్న గుత్తములు, బూచిలాగునఁ దలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొన్న యుత్తుబుగ్గల దొరసాని బొమ్మ——

తటాలుమని యతఁడాగెను. బెదరులేడివలె గది నాలుగు మూలలకును జూపులు పఱఁగించుచున్న యతని కన్నులు బల్లదండెముమీఁదఁబడి, యచ్చటి చప్పుడో, కదలికయో, నీడయో, యేదో యతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది కాఁబోలు! గడియసేపు నిశ్చలుఁడై నిలువఁబడి, యతఁడు తటాలునఁ దనకోటు జేబువైపునకుఁ జేయిసాఁచెను.

అట్టి దేదో జరుగునని యెఱుఁగును గనుక, శోభనాద్రి పిస్తోలుగుఱి చూపించుచు బయలుపడి, "చేతులు మీఁద కెత్తు; లేనియెడలఁ, బిస్తోలు ప్రేల్చవలసివచ్చును," అనెను.

అయత్నపూర్వకముగా హానుమయ్య చేతులు మీఁదికి లేచినవి; అతఁడు కొయ్యబాఱినిలిచెను. ఆచోట హఠాత్తుగా, శోభనాద్రిగాని మఱియెవ్వరుగాని యట్లు ప్రత్యక్షమగునని యతఁ డనుకొనియుండలేదు. బిగఁబట్టియున్న సుబేదారు మొగము, గుఱిపెట్టియున్న యతని చేతిలోని పిస్తోలు, హానుమయ్యకు నిరాశ కలిగించినవి. మంచమువంకఁ జూచి యతఁడు నిట్టూర్చెను; ముఖమున దైన్యము క్రమ్ముకొన్నది. మనోధైర్యముకొఱకుఁ గొంత సేపు ప్రయత్నించి, యతఁడు బొంగురుపోయిన హీనస్వరముతో, "మీకులోఁబడినాను; మీవెంటవచ్చెదను; పిల్లల నిద్రకు భంగము కలిగింపవలదు" అనెను.

హానుమయ్య జేబులోని పిస్తోలు తీసికొని, భశోనాద్రి మంచమువంక వ్రేలితోఁ జూపుచు, "ముద్దుపెట్టుకొందువా?" అని చూపులు త్రిప్పకొనెను.

గొంతుకలోనియుండ నేదో మ్రింగినట్లు గ్రుక్క వేసి, "వలదు; వారికి నిద్రాభంగమగును," అని హనుమయ్య గద్గదికతోఁ బలికి, పలికినవెంటనే బయటికి దారి తీసినాఁడు.

వీథితలుపును చేరులోపల శోభనాద్రి యతని జబ్బమీఁదఁ జేయి వేసి, చెవులయొద్దఁ బెదవులు పెట్టి "బయటికి వెళ్లిన తరువాతఁ, బారిపొమ్ము," అనెను.

నమ్మకములేని చూపులతో హనుమయ్య శోభనాద్రి ముఖము చూచినాడు. ఆ చూపునందు నిరాశతోఁ గ్రుమ్ములాడుచుఁ గ్రొత్తయాశ యొకటి కనఁబడినది.

"హాస్యముకాదుగదా?" అని యతఁడు జంకుచుఁ బ్రశ్నించెను.

బహువిధభావముల కాటపట్టయిన ముఖముతో శోభనాద్రి కించిత్కంపితస్వరమున, "హాస్యముకాదు; నిశ్చయముగానే చెప్పుచున్నాను. ఈ పనికి మరణదండనమే నాకుదగిన శిక్ష. ఐనను, నేనన్యథాచేయఁజాలను. నీవు పారిపొమ్ము. లాభించునని నాకుఁ దోఁచదుగాని, యది యొక్కటిగదే నీకున్నగతి," అనెను.

తడఁబాటు మాటలతో హనుమయ్య, "మిమ్ము భగవంతుఁడు రక్షించుఁగాక!" అని కాళ్లమీఁదఁ బడఁగా, శోభనాద్రి యతనిని లేవఁదీసి ముందుకుఁ ద్రోచెను.

క్రొత్తసత్తువవచ్చి, హనుమయ్య బిరబిరనడచి వీథితలుపు తీసినాఁడు.

౧౨

తీయఁగానే,!!! యెదుట సుబేదారు-మేజరు, గుఱిపెట్టిన పిస్తోలును దానును, ప్రత్యక్షము. కొండెక్కియాడుచున్న హనుమయ్య యాశలు గుబిల్లుమని కూలఁబడినవి.

ముందున్న హనుమయ్యను, వెనుకనున్న శోభనాద్రిని జూచి, "బాధపెట్టకుండఁ బట్టుపడినాఁడా, సుబేదారూ?" అని వెంకటస్వామి ప్రశ్నించినాఁడు.

"చిత్తము," అని తడుముకొనకుండ శోభనాద్రి పలికి, "పల్లెలులేవకుండ నిశ్శబ్దముగాఁ దీసికొనివచ్చుచున్నాను," అని కలిపెను.

"మంచిది, మఱేరండు," అని వెంకటస్వామి ముందుకు దారి తీసినాఁడు.

బయటికి వెళ్లిన తరువాత వెంకటస్వామి యీల వేయఁగా, సిపాయిలువచ్చి చుట్టుకొనిరి. అందఱును గలిసి, యచ్చటినుండి యారుమైలుదూరము నడచి పోయినారు. ఆ స్థలమునకుఁ జుట్టుపట్లఁ గొంపగాని గుడిసెగాని లేదు. క్రొవ్వువత్తులు రెండు వెలిఁగించి, యొండొంటికి నాలుగడుగుల దూరముగా రెండు పొడుగు కఱ్ఱలమీఁద నిలిపి, యా రెండింటికిని నడుమ ఖైదిని మోఁకరింపఁజేసి, కన్నులకు గంతకట్టిరి. అతనికెదురుగాఁ గొన్నిగజముల యెడమున సిపాయిలందఱును బారుతీర్చి, తుపాకులు పట్టుకొని నిలువఁబడినారు.

సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యొక్క ప్రక్కను నిలుచుండి, "హనుమయ్యా, అయిదు నిమిషముల వ్యవధి నీకు భగవత్ప్రార్థనమునకై యిచ్చినాను," అని జేబులోని వాచిని తీసిపట్టుకొనెను.

౧౩

ఈ చర్య యిచ్చట జరుగుచుండఁగా, అచ్చటఁ దులసమ్మ దుఃఖావేశచిత్తముతో వెఱ్ఱియెత్తినట్లు గుఱ్ఱమును దౌడు పెట్టించుచు ఖైఁ ఖైమని వచ్చుచుండెను. సమయమునకు వెళ్లఁగలుగుదునా, యన్నప్రాణము రక్షించుకొనఁ గలుగుదునా, యన్నది యామె మనస్సునఁ బట్టుకొన్న యాందోళనము. వెళ్లు లోపల ఘోరము జరిగి పోవునేమో యన్న పెనుబెంగ పిడుగులాగున గుండెలోఁ బడి పెడలుకుండెను. ఆమె చూపిన కాగితమును జదువఁగానే సేనానాయకుఁడు హనుమయ్య నిర్దోషిత్వము తెలిసికొని, యతని విమోచనమునకై యుత్తరువు కాగితముమీఁద వడివడి గొలికి, "ఇది వెంటనే పోవలయును. సీతాపతి పట్టియిత్తునని చెప్పఁగా, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకుఁ జిన్నదండు మధ్యాహ్నముననే పంపితిని. పట్టుపడఁ

గానే, శిక్ష యామలు జరుగును. ఎవఁడురా, అక్కడ?" అని కేకవేసెను. ఎగువ ప్రాణములెగువకే యెగిరి పోయి నట్లయి, తులసమ్మ యుత్తరువు కాగితము సేనానాయకుని చేతిలోనుండి తటాలున లాగుకొని, యొకటే యుఱుకు గుట్టముమీఁదికి! ఆమీఁద, ఒకటే దౌడు! టకటకా, టకటకా, టకటకా,—కటకటా, కటకటా, కటకటా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౪

ఇచ్చట నిబిడమైననిశ్శబ్దము. ఆనిశ్శబ్దములో సుబేదారు-మేజరు చేతియందలి వాచీటక్కు-టిక్కులు విస్పష్టముగా వినఁబడుచుండెను. క్రొవ్వువత్తి దీపముల వెలుతురిలో నేలను మోఁకరించియున్న హనుమయ్యయుఁ జేతులలోఁ దుపాకులు పట్టుకొని బారు తీర్చియున్న సిపాయిలును, చిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి.

ఇంతలో వాచీ టక్కు-టక్కుల నతిక్రమించి దూరమున, మైలుకంటెదూరమున,—గాలి ధ్వనియా యది? గాలివీచుట లేదే?—పిట్టల కలకలమా? పిట్టలు మూఁడు గంటలకే లేవవే? లిప్తలిప్తకును హెచ్చి, యాధ్వని స్పష్టపడుచున్నది. టకటకా, టకటకా, టకటకా.—అది వెఱ్ఱి పరుగున వచ్చుచున్న గుఱ్ఱపుదౌడు.

వాచీనంక నిదానముగాఁ జూచుచు సుబేదారు-మేజరు నిట్టూర్చెను. వచ్చుచున్నవారెవరో యతనికి బోధపడినది. "అయ్యో, పాపము! ఈఘోరము చూచుట తటస్థించును గాఁబోలు, ఆబాలికకు! హా! దైవమా, యీ నిమిషములముల్లు కదలదేమి?" అన్నది యతని నిట్టూర్పునకు భావము.

౧౫

టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౬

వెంకటస్వామి యున్నవైపునఁ గాక, రెండవైపున నున్నాఁడు శోభనాద్రి. అందఱితోఁబాటు, అతనికిని వినఁబడిన, గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వని. టకటకా, టకటకా— టకటకా యన్న చప్పుడు విని, దడదడా-దడదడా యని యతని గుండె కొట్టుకొనసాగినది. ఆకస్మికముగ వచ్చి కన్ను లారఁ దన యన్న చావును జూచునప్పటి యామెదుఃఖము నూహించుకొని, శోభనాద్రికి శరీరము జలదరించెను. తన ప్రాణము లర్పించియైనను, ఆమెకుఁ గలుగనైయున్న ఘోరాపద తప్పించుట కతఁడు సిద్ధము. కాని, యేమిచేయఁగలఁడు? చేయఁగలిగినది లేక చేతులు వ్రేలవేసికొని, యూరక చూచుచుండవలసివచ్చినది. బారు తీర్చియున్న సిపాయిలవైపునఁ జూడఁగా, వారును దనవలెనే దుఃఖించుచున్నట్లు కనబడినారు. మనస్సులెట్లున్న నేమి? అధికారి యాజ్ఞ.

"నాలుగు నిమిషములైనవి," అని గొణఁగుకొనుచు, సుబేదారు-మేజరు వాచీని మఱికొంత కంటియొద్దకు లాగుకొని చూడసాగెను.

౧౭

టకటకా, టకటకా, టకటకా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—.

౧౮

శోభనాద్రి తృళ్లిపడి, యా చేరువనే యున్న మల్లన్న హవల్దారు వంకకు వంగి, యతని చెవిలో నేదో యూఁదెను. మల్లన్నయుఁ దుళ్లిపడి తన ప్రక్కనున్న సిపాయి వంకకు వంగెను. గాలి వీవఁగాఁ బొలమునందలి వరికంకులకువలె, సిపాయిల బారునందలి శిరసులకు వరుసగా వంగుదల కలిగినది; దుఃఖవాయుప్రసరణమునఁగాఁబోలు! హనుమయ్య కంటికిఁ గట్టియున్న గుడ్డ జరిగిన దేమో, శోభనాద్రి దానిని సరచేసెను.

ఇంతలో వెంకటస్వామి వ్రేలు పైకెత్తఁగా, సిపాయిలందఱును హనుమయ్య వైపున గుఱిగాఁ దుపాకులెత్తిరి.

౧౯

టకటకా-టకటకా-టకటకా యని యేఁబది గజముల సమీపములో గుఱ్ఱము మలుపు తిరిగినది.

౨౦

సుబేదారు-మేజరు వాచీ జేబులోఁ బెట్టుకొని, "ప్రేల్చుఁడు," అని యాజ్ఞాపించెను.

ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢమ్మని తుపాకులు ప్రేలినవి. పొగ లేచినది. చేతులును గాళ్లును గిజ

గిఱఁ గొట్టుకొనుచు, హనుమయ్య వెనుకకొఱిగి పడి పోయినాఁడు.

ఆ క్షణమందే చెమటలు కార్చుచు, నురుఁగులు క్రక్కుచు, వచ్చి పడినది గుల్జము! తెల్లఁబాఱిన మొగముతో, వెఱ్ఱియెత్తిన చూపులతోఁ, జెదరి చీఁదఱమైన తలవెండ్రుకలతోఁ, దులసమ్మ నేలకు గభాలుమని యుఱికి, చేతిలోని కాగితమాడించుచు, "ఇదిగో, మా

యన్న విడుదల యుత్తరువు——" అని తటాలున మాటలుడిగి యాఁగిపోయెను. నేలను నిశ్చలుఁడై పడి యున్న తన యన్ననుజూచి, తాను విన్న ధంధమ్మన్న ధ్వనికిఁ గారణ మిప్పు డామెకు బోధపడినది.

"హా, దైవమా! చంపివేసినారు! మాయన్న య్యను జంపివేసినారు. అతఁడునిర్దోషి. సేనానాయకుఁడు విడుదల యుత్తరువిచ్చినాఁడు," అని పలికి, "అన్నయ్యా, అన్నయ్యా!! అన్నయ్యా!!!" అని పెద్ద కేకవేసి, యాకస్మిక మొదలు నఱికిన చెట్టువలె వెనుకకుఁ గూలఁ బడెను.

ఆమెచేతినుండి క్రిందఁబడిన కాగితము తీసి వెంకటస్వామి చదవినాఁడు. చదువఁగానే, యతనికిఁ గలిగిన యాందోళనము విస్పష్టము.

"శోభనాద్రీ, ఘోరము, మహాఘోరము జరిగినది. ఈ చిన్నది చెప్పిన మాటసత్యము: హనుమయ్య నిర్దోషి," అని యతఁడు దుఃఖస్వరముతోఁ బలికెను.

నేలను బడియున్న తులసమ్మనుజూచి, యతనికిఁ గనుకొలఁకులనుండి వేఁడి కన్నీటిబొట్లు దిగజాఱినవి.

ఆమె వైపునఁగాక శోభనాద్రి వైపునఁ జూచిన యెడల, వెంకటస్వామికి మఱియొకటి కనఁబడియుండును. శోభనాద్రి యేదో బాధతోఁ దొక్కులాట పడుచున్నట్లు కనఁబడినాఁడు. అతఁడు మల్లన్న దిక్కునకుఁ జూపు లోకమాఱుత్రిప్పఁగా, ఆముసలి హవల్దారు ముఖము రెండవ ప్రక్కకుఁద్రిప్పుకొని మిన్ను చూడసాగెను.

"లోకములోని నాసర్వస్వము పోయినను, ఈ యన్యాయము జరుగకుండిన యెడల నేను సంతోషించి యుందును. పాపము! నిరపరాధి యగుతఁడు నిష్కారణము మరణించినాఁడు. అయినను మనదుఃఖము కేవలమును గోజలసేతుబంధనము. మరణించినవానిని మరలఁ బ్రదికించుట మనుష్యశక్తికి మించిన కార్యము," అని సుబేదారు-మేజరు తనవిచారము మరల వెల్లడించెను.

శోభనాద్రి నసుగుచు, గుటకలు మ్రింగుచు, మాటలు తొట్రుపడుచు, "వెంకటస్వామిగారూ, నేను——హనుమయ్య——మరణించినవాఁడు——దోషము——సత్యము——క్షమించి——," అని యొకదానికొకటి పొందని మాటలాడుచుండఁగా, సిపాయిలు కిలకిల నవ్విరి.

శోభనాద్రికి దుఃఖము మూలమున వెఱ్ఱియెత్తినదని యూహించి, యతనివంక సుబేదారు-మేజరు జాలితోఁ జూచెను.

"వెంకటస్వామిగారూ, నాకు వెఱ్ఱికాదు. మఱి, మఱి దాపఱిక మెందుకు? హనుమయ్య ద్రోహి కాదు," అని

శోభనాద్రి తెగించి, తనమనస్సులోని రహస్యము వెడలఁ గ్రక్కించినాఁడు.

"ఏమీ !!!!" అని వెంకటస్వామి యాశ్చర్యముతోఁ శోభనాద్రి ముఖమునుండి చూపులుత్రిప్పి సిపాయిల వంకఁ జూడఁగా, వారందఱును హాసన్ముఖులై యుండిరి.

"సుబేదారు-మేజరుగారూ, క్షమింపుఁడు. నేను— ఇందు దోషమంతయు నాది. ఆపిల్లలనుజూచిన తరువాత,—ఈకన్యకను జూచినతరువాత, మనస్సు జాలికి లోనై, కొంచెముమీఁదికి గురిచూచి తుపాకులు ప్రేల్చ వలసినదని నేను మనసిపాయిలకు సూచించినాను. వారును నావలెనే కనికరపడి, గురియించుట తప్పించినారు. చచ్చినట్లు పడియుండుమని హనుమయ్య చెవిలో ముందుగానే యూఁదినాను," అని శోభనాద్రి తన కుట్రయొప్పుకొనెను.

ఇప్పుడు స్పష్టమే, హనుమయ్య జీవించియున్న సంగతి! గుట్టు బట్టబయలైనది గనుక, నటన మాని యతఁడు లేచి, చెల్లెలిని లేవఁదీసి, యామెకు సంగతిసందర్భములు తెలియఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తన తాబేదారులు తన్నుఁ జేసిన మోసమునకుఁ జెప్పరాని యాశ్చర్యమును గోపమును బుట్టి, సుబేదారు-మేజరు కొంతసేపు నోటిమాటరాక నిలువఁబడిపోయెను. మాటలు నోటినివెడలివచ్చినప్పటినుండి, యొకటే ప్రవాహము. అది గ్రామోఫోనులోని కెక్కింపఁ దగ్గది. అతఁడు ప్రయోగించిన శబ్దములును, ఉపయోగించిన భాషయు, గ్రంథస్థము చేయుటకు వ్యావహారికభాషావాదులును సమ్మతింపరు. అతఁడు వాడినముక్క యొక్కొక్కటియు మంచి జిగితమయినదగుట మాత్రము నిశ్చయము. "ఇంత జీవశక్తి యున్నదా, యాంధ్రభాష ?" కని విన్నవారెల్ల నోళ్లు వెళ్లఁబెట్టిరి. పెళ్లుపెళ్లుమని పిరంగిగుండ్లు ప్రేలుచున్నట్లు వినఁబడిన యాప్రచండోపన్యాసమునకు సారాంశమేమనఁగా: గుండువేసి కొట్టి వారినందఱను జంపినను పాపము లేదనియు, సేనానాయకునితోఁ జెప్పి యట్లు తప్పక చేయించెదననియు, సిపాయిలుగా నుండుటకు వారు కేవలమును దగని వారనియు, వారు తనపటాలపు సిపాయిలని చెప్పుకొనుట తనకు సిగ్గులచేటనియుఁ, ఛీఛీయనియు, ధూధూయనియు, అతఁడు వారిని దలలోని పేలు మాడునట్లు గిట్టిగాఁ దిట్టెను.

ఇంతలిట్టి,—వింత యేమనఁగా,—అతఁడు శోభనాద్రి చేయిపట్టుకొని యూఁపి, మల్లన్న వీఁపుతట్టి, సిపాయిల మొగములుచూచి చిఱునవ్వు నవ్వినాఁడు. ఆజ్ఞోల్లంఘనము క్షమింపరాని యపరాధమే కాని, యన్యాయకార్యమొకటి యందు మూలమునఁ దప్పె, విషాదాంతముగాఁ బరిణమింపవలసిన కథ ప్రమోదాంతముగాఁ దేలినందుకతఁడు తన సంతోషమును వెడలఁ గ్రక్కుట మాన లేకుండెను.

ఈచిత్రనాటకమునకు సూత్రధారుఁడైన యతని చెంతకు హనుమయ్య వెళ్లి, "శోభనాద్రిగారూ, మీరు నాపాలిటి భగవంతులై ప్రాణరక్షణము చేసినారు. సుబేదారు-మేజరుగారి వాగ్ధోరణి నాకున్న యొపలు, నాకృతజ్ఞతయంతయుఁ దెలుపుటకుఁ బ్రయత్నించి యుండును. ఇదిగో, కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములుమాత్రము చేయుచున్నాను. ప్రత్యుపకారమునకు వీలు నాకుఁ గలిగింపవలసినదని భగవంతుని సదా ప్రార్థించెదను. నేను మీ కాజన్మదాసుఁడను," అని చేతులుజోడించెను.

"నేనును మీ కాజన్మదాసురాలను," అని ముకుళితకరపల్లవయై ముందుకు వచ్చిన తులసమ్మ, తనమీఁద శోభనాద్రి సానురాగదృష్టులు చిత్తజల్లుగా ముసరుకొనుచుండుట కాంచి, లజ్జావనతవదనయై నిలువఁబడిపోయినది.

శోభనాద్రియు సిగ్గుపడుచు, "నేను జేసినదేమున్నది? ఈమల్లన్న హవల్దారు, ఈసిపాయిలు, మీ ప్రశంసకుఁ బాత్రులు. ఆమీఁద, సుబేదారు-మేజరుగారు మనల నందఱను రక్షించినారు," అనెను.

"వారందఱకు నాయనేకవందనములు," అని హనుమయ్య మోడ్పుచేతులతో, "సుబేదారు-మేజరుగారూ,

దయయుంచుఁడు. శోభనాద్రిగారూ, పోయివత్తునా?" అని సెలవు వేఁడెను.

"ఉగాదిపండుగ నీకు, నీచెల్లెలికి, నీపిల్లలకు సుఖకరమగునుగాక!" అని పెద్దవాఁడు వెంకటస్వామి దీవించినాఁడు.

"తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!" అని మూఁకగ గొంతుగలిపి సిపాయిలందఱు నైకకంఠ్యముగా ననిరి.

"ఉదయమే మీపిల్లలను జూడవచ్చెదను," అన్నాఁడు శోభనాద్రి.

౨౧

చెల్లెలితోఁ హనుమయ్య యిల్లు చేరుకొనునప్పటికి బల్లుమని తెల్లవాఱె, యుగాది యారంభమైనది. చిలుగుల్లులు తీయుచున్న పిల్లలగదిలోనికిఁ దండ్రి మెల్లగా వెళ్లి మిగిలిన యుగాదికానుకలు బల్లమీఁదఁ బెట్టుచున్నప్పుడు,—కిలకిల నవ్వులుగ, పడపడ చప్పట్లు, 'ఉగాది దేవతా,' యను కేకలు బయలుదేఱె, పిల్లలుమంచము

మీఁదినుండి దుమికివచ్చి, యతనిమెడ రెండువైపులను బట్టుకొని వ్రేలాడసాగిరి.

"గుల్లులుతీయుచు దొంగనిద్రలో నుంటిమి. దొంగ యుగాదిదేవతా, దొరకిపోయినావు," అని వారు తండ్రి చుట్టు తెయ్యిమని యాడినారు.

అతఁడు వారిని ముద్దులతో సలిపివేసెను.

౨౨

ఉగాదకానుకలు కొన్ని, యుదయమునఁ గాఫీ పుచ్చుకొన్నప్పుడు పనికివచ్చినవి. డబ్బాలలోని బిస్కతులు, తీయని ఫలరసవులు, నిగనిగలాడుచున్న సీమ రేగుపండ్లు, ముద్ద ఖర్జూరము, ద్రాక్షఫలములు, కిసిమిసు పండ్లు,—,—,—, పిల్లలు కడుపారఁదినుచు, మిగిలిన యుగాదికానుకలు తులసమ్మకుఁ జూపుచుండిరి.

ఆసమయమున వచ్చినారు, శోభనాద్రి, యతని చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ. సిగ్గుపడుచు లేచి తులసమ్మ, తన యీడువైన రుక్మిణమ్మయొద్దకు వెళ్లి, యాదరపూర్వకముగాఁ జేతులు పట్టుకొన్నది. హనుమయ్యకు, శోభనాద్రికి, వందన ప్రతివందనములు జరిగినవి.

అందఱును గూరుచున్నపిమ్మట, శోభనాద్రి పిల్లల చేతులందలి యుగాదికానుకలు చూచి, "హనుమయ్యగారూ, ఉగాది కానుకలన్నియు మీలో మీకే? నాకొక్కటియు లేదా?" అనెను.

"బొమ్మల యీడుదాఁటినవారు కాఁబోలు!" అని హనుమయ్య మందహాసము చేసెను.

"ఈడుమించినవానిఁ జేయకుఁడు నన్ను; మీ పుణ్యముండును! నేనును మీవలెనే యిరువది యైదేండ్ల వాఁడను. బొమ్మల యీడుమించిన వాఁడనని తప్పించుకొనకుఁడు. ఉగాదికానుకగా మీవల్ల బంగారుబొమ్మను గ్రహించుటకు వచ్చినాను. ఏమే రుక్మిణీ, ఊరకున్నావు? పెండ్లికొడుకు పిల్లనడుగుట యాచారము కాదని కదా నిన్నుఁ దెచ్చితిని?" అని శోభనాద్రి తనచెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె తులసమ్మవంకకుఁ దిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసి నవ్వులు నవ్వినది.

"వహవ్వా, భేషుగానే యడిగినావు! వదిన యన్నను భార్యకాక మఱేమగును? అదియుఁగాక, చుట్టఱికమునకు వచ్చినవారు పెండ్లికూఁతునే యడుగుదురా? ఇక్లే, నిన్నడుగ వచ్చువారును జరిగింపవలయునని నీకోరిక కాఁబోలు! అమీఁద, మీవదిన నడుగుట యనవసరము; ఆజన్మదాసురాలుగా నాకుండుటకుఁ దానింతకుముందే యొప్పుదలపడినది. ఆమె యన్నగారి యంగీకారమే కోర వలసియున్నది," అని శోభనాద్రి యనెను.

సిగ్గుతో మొగమెత్తి రుక్మిణమ్మ తన వంకఁజూడఁగా, ఆమె ముఖమునకే పెండ్లికళ వచ్చినట్లు హనుమయ్యకుఁ దోఁచి, క్రొత్తయాశ యొకటి యతనికిఁ దటాలునఁ బుట్టినది....అయినను సుబేదారు చెల్లెలు, తాను హవల్దారే! తన చెల్లెలిని శోభనాద్రి కోరుటయే తమకు మహా గౌరవము.

"ఏమే రుక్మిణీ, నీవే పెండ్లికొమార్తెవైనట్లు తల వంచుకొన్నావు? నేనే యడుగవలయును గాఁబోలు, దొరలపద్ధతిని! కానిమ్ము. హనుమయ్యగారూ, మీచెల్లెలిని నాకిప్పింపరా?" అని శోభనాద్రి యడిగెను.

హను: "ప్రాణదానము చేసిన యుపకారికి—"

"ప్రత్యుపకారము కాదు; నేను గోరుచున్నది. యుగాది కానుక."

హనుమయ్య జవాబు పలుకులోపల సిపాయి యొకఁడువచ్చి, యతనికిని సుబేదారుకును సలాముపెట్టి, హనుమయ్యచేతికిఁ గాగితమొకటి యిచ్చి, పోయినాఁడు;

అది చదువుకొని, యానందముద్రితమైన ముఖముతో హనుమయ్య దానిని శోభనాద్రికిచ్చెను. శోభనాద్రి చదువుకొని, "హనుమయ్య సుబేదారుగారూ, బహు సంతోషము. రుక్మిణీ, మీవదినను వినుమనవే యీ యానందవార్త. సేనానాయకుఁడు పంపిన పత్రిక యిది. ఇందిట్లున్నది; 'అన్యాయము జరిగినదని యెఱిఁగి, దొరతనమువారు హవల్దారు హనుమయ్యకు నేటినుండి సుబేదారు పదవి దయచేసినారు. నేఁడు తెలుఁగుల యుగాది పండుగ గనుక, ఉగాదికానుకగా దీనిని నేఁడే పంపుట యైనది,'" అన్నయర్థము గల యింగ్లీషు వాక్యములు చదివెను.

తులసమ్మ ముఖముతో రుక్మిణమ్మ ముఖమును వికసించినది.

"హనుమయ్యగారూ, యీ యానందసమయమున నా యుగాదికానుక మాట?" అని శోభనాద్రి.

"తులసీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలి చేతిని మెల్లగాలాగి శోభనాద్రి చేతిలోఁబెట్టి," ఈమె నాబహిఃప్రాణము; ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను ఈమెను మీకిచ్చుటచేత నేను జెల్లెలు చింత లేనివాఁడ నగుటయేకాక, నాపిల్లలు మరలఁ దల్లిలేని వారగుదురు. బావగారూ, వారికి మాతృభిక్షపెట్టరా?" అని హనుమయ్య ప్రార్థనాపూర్వకముగాఁ బ్రశ్నించెను.

"మాతృభిక్షయా?"

"అవును; ఉగాదికానుకకు మాఱుగా, ఉగాది కానుక నేనును మీవలనఁ గోరుచున్నాను. మీరు కోరినది బంగారుబొమ్మ; నేను గోరుచున్నదియు బంగారు బొమ్మ. తులసీ, రావే; నాయిల్లు నిలుపవలసినదని బావ

గారిని గోరుము," అని హనుమయ్య తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె రుక్మిణమ్మ వంకకుందిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసినవ్వులు నవ్వినది.

"వహావ్వా! పాఠ మొప్పగించుచున్నావా? నవ్వులాటలుమాని, బావగారి నడుగుదువా, నన్నను దొరలపద్ధతికే దిగుమందువా?" అని హనుమయ్య నవ్వెను.

సిగ్గుపడుచుం జిఱునవ్వుతోం దులసమ్మ శోభనాద్రి వంకఁజూచినది. శోభనాద్రి రుక్మిణమ్మ వంకఁజూచినాఁడు. రుక్మిణమ్మ యెటువంకనుజూడక, మొగము దించుకొన్నది. అది యనభిమతసూచకముకాదని మాత్రము స్పష్టము.

"రుక్మిణీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలిచేతిని మెల్లగాలాగి, హనుమయ్య చేతిలోఁబెట్టి, "ఈమె నా బహిఃప్రాణము. ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను; బావగారూ, పరిగ్రహింపుఁడు," అని శోభనాద్రి తంతు నడిపెను.

"ఇఁక నీపిల్లలను నీవప్పగించుకొనవమ్మా, వదినా," అని తులసమ్మ యన్నపూర్ణారంగశాయిలను చెఱియొక చేతితోఁదీసికొనివచ్చి, రుక్మిణమ్మ చేతులకీయఁగా, రుక్మిణమ్మ వారిని ముద్దులాడినది.

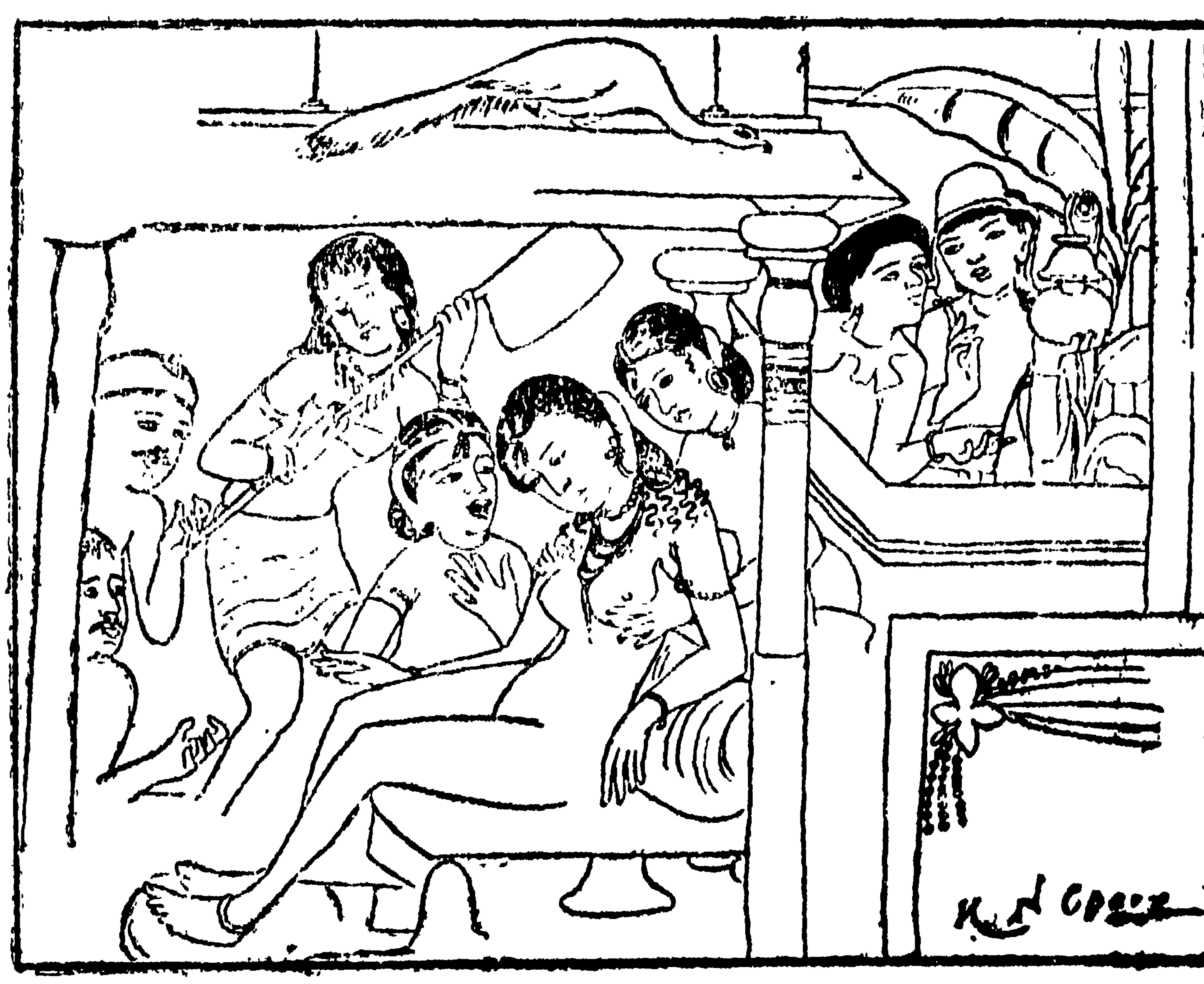
వివాహప్రశంస నడిచినప్పుడు, తనకుఁ దెలిసిన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు వచ్చియున్నారనియు, అయుగాదినాఁడే శుభకార్యములు రెండును జరిపింతమనియు, హనుమయ్య యనెను; శోభనాద్రి సమ్మతించెను.

ఇట్లందఱకుఁ బరమానందమయినది; ఉగాదికానుకలందఱకు లభించినవి.

చదువరులారా, మీరు కోరుకొన్న యుగాది కానుకలు మీకును లభించును గాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాప్త
జనులకు, సుఖప్రదంబయి జరుగుఁగాక!
ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుతఁ బరమేశు కృపను!

అజంతాచిత్రము

నిరంజనశాస్త్రి

రాయసం వెంకటశివుఁడుగారు

౧

వంశపారంపర్యముగ వచ్చిన మడిమాన్యము లనుభవించి, సాగిలేటి నిగ్రహానుగ్రహకములు వ్రాయుచు, పరంధామశాస్త్రి ఋజువర్తనమునఁ గాలము గడుపుచుండెను. వైదికమునకుఁ దగిన దానితోఁ దనివిచెంది దినములు వెడలఁబుచ్చుట ఆయన ముఖ్యాశయము. అంతని ప్రమాని కట్టులు సోమట కాయనకుఁ గిట్టదు. పరువెత్తి పాలు త్రాగుటకంటె, నిలుచుని నీరు త్రాగుటయే మేలనుకొనువాఁడు. పరోపకారకార్యము లైనను నాసుకొనఁగ సరిపడవు. ఇతరులకు మేలుచేయుట శ్లాఘనీయమైనను, ఒకరి కొఱకైన, పుణ్యమునకుఁ బోయిన పాపమెదురగును. కావున, మనశ్శాంతియే పరమావధిగ నెంచువారు ఆకుచాటు పిందె వలెఁ బడియుండి నీ మహాన్నాళ్లను బుచ్చుట యుక్తము. సత్కార్యాచరణముచేఁ గలుగు నొకవిధముగ కష్టనష్టములు, నిష్ఠురోక్తులఁ బడవలసి వచ్చును. కాఁబట్టి నలుగురినోళ్లలోఁ బడక దినములు గడుపుచు, తాను వచ్చినయట్లే కాల మాసన్నమగునపుడు, సడి సప్పుడు లేక, ప్రపంచరంగమునుండి నిష్క్రమించుటయే, సాధుసజ్జనమార్గమని యాతని నిశ్చితాభిప్రాయము.

పుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి యట్టి మతికాఁడు. తన నెంతో గారాబముతోఁ బెంచి, విద్యాబుద్ధులు గఱపి, పట్టపరీక్షలో విజయమునుఁ జేసి, తన శ్రేయోభివృద్ధి కన్ని సాధనసదుపాయములతో సమకూర్చిన పితరునియం దమిత ప్రేమానురాగములుండియును, జనకుని దృక్పథము సరియైనది కాదనియు, ఆయన భావములు సంకుచితములు, విపరీతములు ననియు, నిరంజనుఁడు తలంచుచుండెను. లోకమార్గము, ఒక్కొక చోట కంటకమయమైనను, చాలచోటుల ఫలపుష్పయుతమై సుందరతర పరివృతమగునది గాన, అట్టి సంసారయాత్ర సలుపుటకు మనము సందియపడఁగూడదు. ఒకవేళ, ప్రపంచమున సౌఖ్యమునకంటె కష్టమె యెక్కువగ నుండినను, ధర్మనిర్వహణమునందె కనులుంచుకొనువారు, క్షణికములగు క్షుద్రసంతోషములకుఁ బోవనొల్లరు. సంసారమండలి బాధలకు బాహ్యతలకును భీతిల్లి మూలమూలల దాఁగువారు, శాంతిమాట యటుండఁ దుదకు సౌఖ్యమైనఁ జవిగొనఁజాలరు. కావున, ధీరులమై మనము ధర్మరంగమున నిలుచునపుడే, అధర్మశత్రువులు పలాయనమై కష్టములు తొలఁగిపోవును. శాంతిసౌఖ్యధర్మములు, ఏకకాలమున, ఏకకృషి ఫలితముగ, సముపార్జితములగును.

తండ్రికిఁ గొమరునకును బ్రబలమగు నిట్టి యభిప్రాయభేదము లున్నను, అవినాభావల యన్యోన్యసౌహార్ద మించుకయైన నరికట్టలేదు. జనకునికిఁ దనయేకైక పుత్రునియం దపారప్రేమవాత్సల్యతలును, సుతునికిఁ బితరునం దధిక భక్త్యనురాగములును కుదిరియుండెను. ఇరువురి దృక్పథములు, వేర్వేరు స్థానములం దున్నట్లు తోఁచినను, నిజమునకు న్యాయధర్మముల నిశిత కలిగి, ఏకపక్షమె యాలక్షించుచుండెను. కావున వైరులై లేఁగాక, వారొకరి మేలొకరు కోరుచుండిరి. తనయుఁడు విద్యాపరిపూర్తియై, ఉద్యోగమునఁ జేరి కాని, స్వగృహమునందె యుండి కాని, వంశపురుషుల వ్యాపకములు జరుపుకొనుచు, నలుగురిచేతను సజ్జనుఁడని పించుకొనుచు, ఇలువేల్పుల దీవన లందవలయునని జనకుఁడు దువ్విళులూరుచుండెను. సాధుపురుషుఁడగు జనకుండు, మానసుఁ డాజీ, నూతనోద్యమములం దభిరుచిగలిగి, లోకోపకారి యను కీర్తి నెపుడు గడించునా యని తనయుఁడు తలపడుచుండెను. ఏకత్వమున ననేకత్వము, అనేకత్వమున నేకత్వమును, ఎట్టులో క్రమమునఁ జెనఁగొని, ప్రపంచనాటకము యొక్క శోభకును, కథాపరిస్ఫూర్తికిని సహాయకారులగుచున్నవి!

౨

విద్యాపరిపూర్తియైనతోడనే తండ్రిప్రోత్సాహము ననుసరించి నిరంజనుఁడు దొరతనమువారి కొలువున నుద్యోగమునకై ప్రయత్నము చేసెను. కాని, ప్రస్తుతదేశకాలపరిస్థితులు పరిశీలించిన కొలఁదిని, ఆత్మగౌరవ మపేక్షించువారట్టియుద్యోగము స్వీకరింపక, దేశస్వాతంత్ర్యము నొడఁగూర్పు కృషియందు జీవితము గడుపవలయునని యతఁడు దృఢనిశ్చయుఁ డయ్యెను. కావున తన కుద్యోగమయినను వార్త గలిసిన నాఁడే, అదత్యజించి, నిరంజనశాస్త్రి, సహాయ నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. ఆ నాఁడు వారిగృహము ప్రబల సంక్షోభమున కాటపట్టయ్యెను. పెంచి ప్రయోజకునిఁ జేసిన తండ్రి కోరికను చెల్లించి, ఉద్యోగస్వీకారముచేయుట పుత్రునిధర్మమని పితరుని వాదము. ప్రస్తుతదేశకాలవైపరీత్యమును బట్టి, తలిదండ్రుల మాట వినుటయేకాక, దేశమాతఋణము తీర్చుటయు, పుత్రునికిఁ గర్తవ్యమని సుతుని ప్రతివాదము. తామునమ్మిన ధర్మవిధులకు ప్రతికక్షు లిరువురును సమానముగఁ గట్టుబడువారగుటచేత, ఇందు ధర్మనిర్ణయము చేయుట మఱెవరికిని సాధ్యము గాకుండెను. వెలుపలకు వ్యాపింపలేని యగ్ని లోలోనవె రగులుచుండునట్లు, పితాసుతుల కలఁతలు మేర మీఱుటకు వీలుపడక, అంతరంగముననే కుములుచుండెను. తండ్రి కొమరు లొకయింటనే యుండినను, నాఁటినుండియు నొకరితో నొకరు మాటాడ మానుకొనిరి. ఒకరిలోటుపాటు లొకరు దిద్దఁగలిగియు నుపేక్షించిరి. ఆర్థిక రాజకీయార్థముల కన్నిటికో దేశము

లోనగువపుడు, వీనికన్నిటికిఁ గుంకటివేరగు విదేశప్రభుత్వమునకు దాస్యము సల్పుటవలన నాత్మగౌరవము పోవునని యోటుఁ గని జనకునిఁజూచి తనయుఁడు వనరుచుండెను. జలబుద్బుదములవంటి పృథివీ సంపదలకు, సుఖములకొఱకును, సుతుఁడు చిత్తశాంతిని వీడి, స్థిరసౌఖ్యము గోల్పోవుటకు తండ్రి చింతిల్లెను. కావున నా తండ్రికొమరులు, లోకులకు మంచి యాలోచనలు చెప్పఁగలవారలైనను, తమసునిశితబుద్ధివలని లాభము తామె పొందఁజాలక, ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోవు కట్టియలవలె నెవరిదారిని వారు ప్రవర్తించుచుండిరి!

3

కాలచక్రము దిర్దిగఁ దిరుగుచుండును. నిన్నటిసంగతులు నేఁడు ప్రాతపురాణములు! రేపటివి విశ్వసింపరాని వింతకథలు! ఈహాస్యపరిహాసములకుఁ దావలమగు ప్రాతక్రొత్తల మధ్యనే మన జీవితములు కడతేఱుచున్నవి. బుద్ధిమంతుఁడని పేరుగన్న నిరంజనశాస్త్రిమీఁద జనకల్లోల కారకుఁడని యభియోగము వచ్చినపుడు, ప్రభుత్వమువారు పసిబాలుని యురుటుపోసికొనుచున్నారని ప్రజలు మొఱపెట్టిరి. కాఁపరిలేని గొఱ్ఱెలగు హైందవులను ఆంగ్లేయులు రక్షకులైరని వెనుక విద్యార్థిదశయందు వ్యాసరచన మొనర్చి, తత్ప్రభుభక్తికై గురువుల మన్ననలందిన నిరంజనుఁడు, ఆంగ్లేయపరిపాలనా ప్రభావమున భారతీయులు కాఁపరిలేని గొఱ్ఱెలుగఁ బరిణమించిరని ఉపన్యాసము లిచ్చెనని సాక్షులు ఋజువు పఱచఁగా, చంచలస్వభావులగు యువకులు చెరసాలచూచివచ్చిన నేమి సార్థకమని ప్రజ లాశ్చర్యపడిరి. సమర్థుఁడగు న్యాయవాదిని నియమించి, పుత్రుని నిర్దోషిత్వము సాధింప జనకుఁ డెంత ప్రయత్నించినను, కుమారుఁ డందుకు సమ్మతింపక, తనకు విధించిన యపరాధమును తండ్రిని జెల్లింపనీయక, సంతోషమునఁ జెరసాలలోనికి నడచిపోయెను! కుమారుఁ డితరుల దుష్ప్రేరణముల మంత్రములకుఁ జెవియొగ్గి, చిక్కులు తెచ్చుకొనుచుండెనని వ్యసనపడుచుండెడి పరంధామశాస్త్రి, కొమరుఁడు కారాగృహమున కేగుటవలన దుఃఖపరవశుఁడయ్యెను. కొంతకాలమునుండి మాటలు లేకపోయినను, ఇరువురు నొకచోటనే యుండుటవలన వారు ధైర్యము వహించి యుండిరి. ఇపుడు వేర్వేరు ప్రదేశములందుండి, నొకరొకరి సేమమును గుఱించి యొకరు పరితపించిరి. జనకుఁడు కోటవంటి గృహమున భద్రముగనుండినను, రాజసైన్యములన్నియును ఆయనమీఁద కత్తిపట్టినట్టుగ కుమారుఁడు భ్రమించి పలవించుచుండెను! సుకుమారముగఁ బెరిఁగిన సుతునికిఁ గారాగృహవాస మెంతకఠినముగ నున్నదోయని పితరుఁడు వెతనందెను. భిన్నాభిప్రాయులై సంతతమాత్రమున నొకరితో నొకని కేవల మాటలు లేక, ఆజన్మవిరోధులవలె మెలఁగుట వారు తలపోసిన కొలఁదిని, వారికి వ్యసనమధికమయ్యెను. వార్ధకమున జనకుని కష్టముల పాలుచేసితినని తనయుఁడును, అర్భకుని నాగరకశత్రువునివలె కారాగృహము చొచ్చునంతె నూరక చూచుచుండవలసి వచ్చెనని తండ్రియును, దుఃఖార్తిఁజెంది, ముందు తమలో భిన్నభావముల కేల మాయకుండునని ముమ్మాటికిని వారు నిశ్చయించుకొనిరి.

౪

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలకుఁబోయిన యాఱునెలలకుఁ దండ్రి యాతనిఁజూచుటకు పట్టణ మేగెను. ఈయాఱునెలలు నాలుగుయుగములవలె పరంధామశాస్త్రికిఁ దోఁచెను. ఆయన, అహర్నిశములు, కారాగృహమున గాసిచెందెడి కొమరుని కోమలాకారము మనోదృష్టిని వీక్షించుచు, వానినెపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గనులఁ గాంచఁగలనా యని తహతహపడుచుండెను. అధికారులసమ్మతి వడసి, పరంధామశాస్త్రి, ఒకనాఁడు చెరసాలయందలి కొమరునిఁ జూడఁబోయెను. కారాగృహమందలి కఠిన నియమములకుఁ గలఁగుచు, అచ్చటఁ బెట్టెడి మోటు గంజికూడునకు రుచుల నేఱక, సుకుమార శరీరుఁడగు కుమారుఁ డెటులో కాలముగఁ గడపుచుండునని గుండెల్లు తండ్రిపాదములమూఁగు, గడ్డకట్టులచేఁ గొనిరాఁబడిన నిరంజనుఁడు సాగిలపడినపుడు, అతనికన్నులు విభ్రాంతినొందెను. కన్నీటి జడిలనఁ గలిగిన దృష్టిమాంద్య మడఁగిన తోడనే, తండ్రికొమరులు కుశలప్రశ్నములకు దిగిరి. జనకుని యాగ్రహమునకుఁ బాల్పడిన తాను కారాగృహవాస నెపమున తిరిగి యాయన యనుగ్రహము వడసితినిగదా యని నిరంజనుఁడు మోదమున మిన్నందెను. ఇంక తండ్రి నిరంజనునిఁ జూచినపుడు జనించిన యానందమును, ఆతని ముఖమునఁ గలిగిన మార్పులు పరికించినపుడు నగు మితమగు యాశ్చర్యమును, మేర మీఱియుండెను. ఇరువదిరెండేండ్లు దాటియు దాటని నిరంజనుని మోమునం దీయాఱునెలలలోను, అరువది వత్సరములైనఁ గొనిరాఁజాలని జ్ఞానవైరాగ్యముల జాడలు గానఁబడెను. దీప్తిమంతమగు ముఖపంకజముతో నొప్పెడి యాయువకుఁడు, కారాగృహక్లేశమునఁ దపస్సు నెరపుచుండెడి మునిపుత్రకునివలె నుండెను. ఆతని మొగమున వయసునకు మించిన వింతలగు శాంతి గాంభీర్యములు పొడగొనుచుండెను. తండ్రి తన క్షేమసమాచారములు వినుపింపుమని కోరినపుడు, తనయుఁడు తన బాధలు కష్టములు బయటపెట్టుటకు మాఱుగ, అందలి నియమిత జీవితమునఁ దనకు లభించిన యమూల్యలాభములు, క్రూరాత్ములనఁబడెడి యందలి యధికారుల సౌజన్యము, దురాత్ములని పేరుపడిన యపరాధుల మనముల మెల్లఁగఁ గలిగెడి మార్పులు, ఇవియె వర్ణించెను. ఇట్టి శ్రేయోదాయకమగు స్థితి తనకును లభించిన మేలుగదా యని తండ్రి యనుకొనుచుండఁగనే, కాలాతీతమగుటచేత, నిరంజనుఁడు లోనికిఁ గొనిపోఁబడెను. చెఱసాలకవాటము మూసివేయఁబడెను.

చెరసాల వాకిట బాల్యస్నేహితుఁడగు నందలి యుద్యోగి నొకనిని పరంధామశాస్త్రి కలసికొని, కారాగృహవాసమును గుఱించి తనకుఁ గొంత చెప్పుమనఁగా నతఁడిట్లు ప్రసంగించెను.—

"మిత్రమా! ఏమని చెప్ప నచ్చును? కారాగృహవాసుల యిక్కట్టులు తొలఁగింప గౌరవనము వారెన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నను, చెరసాల చెరసాలయే! ఇందు కానిచో నప్పటి నుండియు, సజ్జనులైనను స్వార్థపరులయ్యెదరు! ఇచటి మొరకు పుడు కుడిచిపడిచి నాలుక బరడుగట్టిన సుకుమారులు పాలు పెఱుఁగుల కొఱకు జెంగ పెట్టుకొనుచుందురు. ఆరోగ్యము చెడుచున్న తమకు నేయి మజ్జిగలు, ఫలాహారములు నిప్పింపుఁడని వైద్యుని వేఁడుచుందురు. చిన్న పిల్లలవలె జిహ్వాచాపల్యమునఁ జిలుదండికై చిందులు త్రొక్కుదురు. రాజకీయ కల్లోలములలోఁ బాల్గొని ఖైదీలైన విద్యార్థిక లిటీవల ప్రవేశించి నప్పటినుండియు కారాగృహమున మంచి మార్పు గలుగుచున్నది. అన్ని విషయముల విద్యార్థికు లధికులె. వారి నడత, వారి మాటలు, వారి నైతికి, కడను యుపరాగముల కాపరిత ప్రాయముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. ఐనను, కొన్ని సమయము లందు, విద్యార్థికు లనఁగనే భటులు, భాగమధిక మగుచున్నది. 'తాఁ జెడినకోఁతి వనమెల్ల చెఱచును' ఉన్నట్లుండి, సామాన్యఖైదీలకును, భటులకును, గొప్పతనము వారి నెదిరింపుఁడని విద్యార్థికులు బోధింప కుందునట్లు, ఉద్యోగులు పరికించుచుండ నలయును. ఈయనుమానములకు నిర్భయముగ నొకప్పుడు విద్యార్థికులు సర్కారు పద్ధతుల నుల్లంఘించుచున్నారు. సామాన్య ఖైదీలను తమతో బాటు సమ్మెలలోఁ గంప యత్నించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పద్ధతులను బయట ప్రతిఘటించు మహాత్ములు, చెరసాలలో వానిని శిరసావహింతురా? కావున విద్యార్థికుఁడగు ఖైదీయనఁగనే, అమ్మమ్మో! కుంపటికదా యని కారాగృహాధికారులు భయమందుచున్నారు.

మీపుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి మాత్రము యోగ్యుఁడు. ఖైదీలతోఁగాని, భటులతోఁగాని, తగవులకుఁబోక, చుట్టుపట్టుల కల్లోలములు జరుగకుండఁ గనిపెట్టుచుండును. తనసాధుసద్వర్తనముచే సంతతి నిష్ఠుఁడై, అందరిచేతను ఋషికుమారుఁడని గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు!"

కుమారుని వృత్తాంతమువిని ముదమంది, ఇట్టివాఁడు ప్రాపమిడిన ప్రదేశము పవిత్రముకాగలదని నమ్మి, పరంధామశాస్త్రి స్వగృహము ప్రవేశించెను.

౫

పాఠశాలలో నిరంజనశాస్త్రి, గోవిందశర్మయును సహాధ్యాయులు. జ్ఞానవయోరూపములందు సమానులుగనుండి, తక్కిన విద్యార్థులకన్న మిన్నలై, వీరు గురువులచే "జయ విజయులను" బిరుదు నందిరి. ఐన నిరువురిలోను తారతమ్యము లేకపోలేదు. అంతరాత్మ ప్రబోధనల ననుసరించి నిరంజనుఁడు పనులు నెరవేర్చుకొను చుండువాఁడు. గోవిందుఁడన్ననో, సహపాఠిని మించవలెననియును, అతని దెసకుఁ బోవుకీర్తి వాహిని కడ్డుగట్టవెట్టి, దానిని తనవైపునకు మరలించుకొనవలెననియును, పరిశ్రమచేయువాఁడు. 'పూవుపుట్టఁగనే పరిమళించును.' చిన్ననాఁడే వీరిద్దఱి గుణములను గ్రహించిన ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు, ఒకటి రెండుమారులు గోవిందునుద్దేశించి, "ఓరీ! తల్లక్రిందైనను, గుణసంపత్తిగల నిరంజనుని నీవు మించనేరవు సుమీ!" యని చెప్పెను. దీనియర్థమును సరిగా గ్రహించి కర్తవ్యమును గమనించుటకు మాఱుగ, గోవిందుఁ డెంతసేపును, సహాధ్యాయుని చదువున మించునుపాయమె యూహయుచుండెను. తుదకు పట్టపరీక్షలో నిద్దఱును కృతార్థత నొందిరి, కాని, నిరంజనుఁడు ప్రథముఁడుగను తాను ద్వితీయుఁడుగను జయమందుటకు గోవిందుఁడు సహింపక, తమ కిద్దఱికి నీవ్యత్యాసమును గల్పించినందుకై పరీక్షకుఁడు మొదలు బ్రహ్మవరకు నందఱిని శపియించెను! సహాధ్యాయుని మించని తనవిజయము కేవల మపజయమనియే తపన మందెను!

విద్యార్థి దశవీడినను, చిన్ననాఁటి గోరికలు గోవిందుని వీడవయ్యెను! పాఠశాల నువలినపిమ్మటను గూడ గోవిందుఁడు తన పూర్వ సహపాఠి యడుగులజాడ గనిపెట్టుచునే యుండెను. నిరంజనుని యుద్యోగప్రాప్తి వానికెంతో మనస్తాపము గలిగించెను. సహాధ్యాయుఁడు సహాయ నిరాకరణోద్యమముఁ జేరెనని విని, గోవిందుఁడు కొంత సేదదేరినను, సంపూర్ణముగ తృప్తి నొందఁడయ్యెను, అంత, గోవిందుఁడును నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెననువార్త వినిన స్నేహబృందము, వాఁడు రాజకీయ రంగమును ధర్మ నిర్వహణమునకై వచ్చెనని నమ్మక, ప్రాంతమిత్రుని మడమలు త్రొక్క పని పూనెననియె తలంచిరి! ఈర్ష్యామత్సరములతో నిట్లు గోవిందుఁడు పరోపకారకార్యములకు దిగి లోకుల నాశ్చర్యమున ముంచివైచెను. ఎట్టి విచిత్ర వికారపు నాటకములకే భూలోకము రంగస్థలమగుచుండును! ఒక ముహూర్తముననె గోవింద నిరంజనులు జనుల కరతాళధ్వనులతో కారాగృహము ప్రవేశించిరి. ఒక ముహూర్తమునందే గూడ లూరు చెరసాల నుండి వెడలి, మెడలోని పూలదండలతో స్వగ్రామము ప్రవేశించిరి. శ్రీకృష్ణజన్మస్థాన నివాసమున స్వార్థత్యాగ ప్రదర్శన మొనరించిన వీరులలో నొకని నెరసుల నెవ్వరీకాలమునఁ బట్టనేర్తురు!

గోవింద నిరంజనులు సహచరులుగా నుండుటచేత "దేశోద్ధారకద్వయ" మని పరిగణింపఁ బడుచుండిరి. సంతతమందహాస సుందర వదనారవిందమున నొప్పెడి గోవిందుఁడు ధీరత్రాణుఁడని పలువురిమతము. ప్రశాంతమూర్తియగు నిరంజనుఁడె యధిక ప్రజ్ఞావంతుఁడని కొందఱు తలంచిరి. స్వాగతసభలలోను, వినతిపత్రస్వీకారసమయములందును, ఉభయులపక్షమున నుపన్యాసమీయ గోవిందుఁడే యుపక్రమించుచుండును. తను కొంచెపుపని కింతరచ్చ యేలయని విసిగినట్టుగ నిరంజనుఁడు మితభాషియై మెలఁగుచుండును. ఇట్లే నాఁటికి, గురువువాక్యము వమ్మై, తనపేరు ముందై, మిత్రునిమించఁ గలిగితినని, దిగ్విజయము చేసినట్టుగ గోవిందుఁడు కులుకుచుండును!

ముఖముచూచి మోసపోవు మనుజులకు, మనసునందలి మర్మమెట్లు బయల్పడఁగలదు? కావున గోవిందనిరంజనులు సమానప్రతిభులనియును, కాకున్న, ప్రథముఁడగు గోవిందుఁడే ప్రథముఁడనియును, జనులు విశ్వసించిరి!

౬

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలవదలి యింటఁ బ్రవేశించునప్పటికి, దేశమందలి పరిస్థితులు కొంత మాఱిపోయెను. ఇంతకుఁబూర్వము గాంధి మహాత్ముఁడు ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము సలిపి, సహాయనిరాకరణమును గుఱించి ప్రజలలో ప్రబోధము గలిగించి, స్వరాజ్యోద్యమ వ్యాపనమునకై కానుకలుగఁ గైకొనిన ధనరాసులు దేశసేవాకార్యముల కొఱకు సమర్పించి, కారాగృహమునకుఁ బోవునప్పటికి, ఈ నూతనోద్యమమును గుఱించి జనుల యుత్సాహము తగ్గిపోయెను. అస్థైర్యపడవలదని మహాత్ముని యనుచరులు జనుల నెంత ప్రోత్సహించినను, సేనాని లేని సైనికులైన వారలయెడల ప్రజలకు విశ్వాసము క్షీణించెను. కావున, తమనాయకుఁడు వచ్చువఱకును రాజకీయాందోళనము సలుపుట నిరర్థకమని గ్రహించి, ఆమహామహుని యభిమానము వడసిన యితరోద్యమములను గుఱించి యుపనాయకులు కృషిచేయసాగిరి. కొందఱు మద్యపాననిషేధమును గుఱించి పనిచేసిరి. ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణమును గుఱించి పలువురు పాటుపడిరి. మఱికొందఱు నిమ్నజాత్యుద్ధరణము మహాత్మునకుఁ బ్రియతమమైన సంస్థయని దానిని సాధింపఁబూనిరి. ఈకడపటి కృషియందు నియుక్తులను వారలలో నిరంజనశాస్త్రి యొకఁడు.

పంచమజాత్యుద్ధరణము దేశాభ్యున్నతికి ముఖ్యసాధనమనియును, ఈసేవయందు నియుక్తులగువారు, ఓరిమి, దయ, స్వార్థత్యాగము మొదలగు సుగుణముల నలవఱుచుకొని, సన్నియమముల నూని, ఆత్మపరిపాక మందఁగలరనియును, నిరంజనుఁడు నమ్మి, యీ యుద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. కారాగృహవాస మప్పటినుండియు నతనికి గోవిందుఁడు కుడిభుజమయ్యెను. అతఁ డెంత మంచివాఁడు కాఁడేమోయని భయమందిన నిరంజనుని మనస్సున, మిత్రుల పెదవి విఱుపులు మొదట మరింత సంశయములను బెంచెను. మాటలు చెప్పవచ్చును కాని క్రియ లగపఱచుట కష్టము. గోవిందునికి సచ్చింత సద్భావములె లేకుండినచో, అతఁ డూరక చెరసాలలోఁ గష్టపడక తనవిద్యా ప్రజ్ఞల కనుగుణ్యమగు నేవృత్తినైనఁ జేకొని, ధనసంపాద్యమునకుఁ దొడంగఁడా యని నిరంజనుఁడు తన్నుఁదాఁ బ్రశ్నించుకొని, గోవిందుని హృదయక్షేత్రమందు దేశభక్తి బీజములు మొలకెత్తుట సత్యమని సిద్ధాంతము చేసికొనెను.

ఇటుల గోవిందుఁడు ఒడిదుడుకులులేని ఖాదీవ్యాపనమును బూని, దేశసేవాతత్పరుఁడని పేరునంది, తాఁ గొంతసేవఁ జేసి, మెల్లగ స్వప్రయోజన కార్యములఁ జేపట్టఁ దలంచెను. జాతీయ వికాసతకుఁ బట్టుగొమ్మయగు ఖాదీవ్యాపన మందు మిత్రులగు తా మిరువురునుజేరి కృషి చేయుదమని గోవిందుఁడు నిరంజను నాహ్వానించెను. నిరంజనుఁడందుకు సమ్మతింపక, పంచమోద్యమము ముఖ్యమని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్ముట చేతఁ దానాకార్యమునే జరపుచుందు ననియును, మిత్రుఁడు మాత్రము శ్లాఘనీయమగు ఖద్దరు వ్యాపనమున పనిచేయ వచ్చునని యును జెప్పివేసెను. కాని, యేకార్యము నందైనను స్నేహితుని వీడియుండుట గోవిందుని పద్ధతి కాదు. కొన్ని మొలకలు స్వతంత్రజీవనమునకుఁ జాలియుండక, ఇతరజాతి వృక్షముల నాశ్రయముగఁ జేకొని, వాని సాగమున్ గ్రోలి పెరుగుచు, తుదకు వానినే తుద ముట్టించును. వ్యక్తి విశేషమును బట్టి గోవిందుఁ డిట్టి బదనికయె! తా నేదేనిస్వతంత్ర కార్యము చేఁబట్టి, అందు శక్తి యుక్తులు చూపి, పేరు ప్రతిష్ఠలు గాంచవలెనని యాతని యాశయము కాదు. సహవాసమునను లోకపాలకుల యందును సహాయుఁడుగఁ జేకొని, అతని మెరుగుచేసినే దిద్ది, యాతని మించిన విద్యాంసుఁ డనిపించుకొనవలెనని గోవిందుని సంకల్పము! సహవాసుఁడు తన నెన్నుఁడు, వందును, మించఁ గూడదనియు, తన చేయిమీఁదై, పేరు ముందు నడువవలెననియును, గోవిందుని కోరిక! ఉద్యమముల యొక్కయు, ఉద్దేశముల యొక్కయు, యోగ్యతాయోగ్యతలతో గోవిందునికిఁ బ్రసక్తిలేదు. మిత్రుని మించునట్లుగఁ బ్రజల సంగస్థలఁ బొందుటయె వాని ముఖ్యాశయము. కావుననె యతఁడు తన ఖాదీప్రచార మిపుడు గంగను కలిపి, పంచమజాత్యుద్ధరణమునకు దిగితనను నెపమున మిత్రునితో మరల బుజముగలిపెను. కుడు

నిరంజనుఁడు నమ్మి యీ యుద్యమమున బ్రవేశించెను.

ముచేతికిచ్చిన సంపగ యనుకొను నిరంజనుఁడు, తన పూర్వసహపాఠి, స్వార్థత్యాగము నందును స్నేహ సఖ్యతల యందును, అసమానుఁడగు ప్రోడయని నమ్మి, అట్టి మహనీయుని సహవాసము మహాప్రసాద మని యెంచి, ఆతనితోఁ గార్యసాధనమునకు దొరఁకొనెను.

౨

నిరంజనశాస్త్రి స్థాపించిన "పంచమాశ్రమము" దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. ప్రతి సాయంకాలము నతఁడు పంచమ జనుల యుపయోగార్థము చేసెడి ప్రసంగ సంభాషణములు పంచమజనులలో ప్రబల సంచలనము గావించెను. అవర్ణములకు రిపులు దేహగేహ పారిశుద్ధ్యముల విషయమై యమితశ్రద్ధ వహించి, పంచమబాలబాలికల విద్యాభివృద్ధిపట్ల జాగరూకత వహించి, తమ జాతి యుద్ధరణమునకై యింత చేయుచున్న బ్రాహ్మణ యువకుని యెడల మిగుల ప్రేమ కృతజ్ఞతలు గలిగియుండిరి. చీకటి రాత్రిని ఎడారిలోని జ్యోతి చిన్నిపురుగులను నాహ్వానించును. నిరంజనుని సత్కార్య ఫలములు తమకనుల సాక్షాత్కరింపఁగ, పలువురు విద్యాధికులిపుడు వానికి సాహాయ్యము చేయఁ బరువులెత్తివచ్చిరి. ఇట్లు నిరంజనుఁడు జయప్రదముగ నడుపు పంచమోద్యమము, వేర్వేరు స్వభావములు గల యువకులకు దేశోపకారుల కాటపట్టయ్యెను!

కారాగృహవిముక్తుఁడై గృహము సొచ్చిన పుత్రుని పరంధామశాస్త్రి కంటికి రెప్పవలెఁ గాపాడఁజూచెను. అతనికిఁ దినదినము ఆచారాంశములను గురించి యభిప్రాయభేదములున్నను, సుతుని సత్కార్యవిముఖునిగఁ జేయఁబూనక, వాఁడు తప్పుదారులు త్రొక్కకుండఁ గని పెట్టుట మాత్రము తనపనిగఁ జేసికొనెను. నిరంజనునితోఁ గార్యసాధనమునకుఁ దొడంగిన సజ్జనులలో కొందఱు దుష్టులు గలిసియుండుటను పరంధామశాస్త్రి మిగుల వగచెను. "దేవుని పెండ్లికందఱు పెద్దలే"! పరోపకారకార్యములఁ బ్రవేశించువారు, వేర్వేరువర్గముల వారలయ్యును, సమానగౌరవ మపేక్షింతురు. సజ్జనులు సత్కార్యములు సాగించుట సహజమే. కాని, దుర్జనులు మంచికార్యము లేల దొరఁకొందురో మాత్రము తెలియకున్నది! సత్పురుషుల పెద్దలోపము, జగతియంతయు సత్పురుషమయమని యనుకొనుటయే. తమతోఁ గలిసి యీ పరోపకారకార్యమునందు సహకారులుగ నున్న వారందఱును మహాపురుషులని కొనుట నిరంజనుని పెద్దలోపము. నిరంజనునితో నొకయేడు చెరసాలలోఁ గడిపిన మాత్రమున, గోవిందుఁడు వానికి మిత్రుఁడు, పరమపవిత్రుఁడు నయ్యెను! ప్రస్తుత పంచమోద్యమ ప్రవర్తకు లందఱును పావనమూర్తులనియే నిరంజనుని తలంపు! తనయుని కనులు విప్పుటకు తండ్రి యెన్నిప్రయత్నములో చేసెను. కాని, జనకుని తోడి వాదమున ప్రస్ఫుటమగు సుతుని సునిశిత బుద్ధివికాసతే, పరిస్థితుల సత్యాసత్యముల రయుట కుపయోగింపకుండుట మిగుల విషాదకరము. కన్నతండ్రి తన హితమునెంచియే నూతనమిత్రులగుట్టు బయలుపెట్టుచుండెనని తనయుఁ డెఱుఁగియు, ముసలివారలబుద్ధి, క్రొత్తపద్ధతులను, మనుజులలోని క్రొత్త మార్పులను బాగుగ గుర్తింపఁ జాలదని యోజించి, తండ్రిమాటలు పాటింపకుండును. జనకుని హితబోధనము, సత్యమునకుఁ జాలదూరము గదా యని తనయుఁడు తలపోయుచుండును. పరంధామశాస్త్రి మిగుల దైన్యపడినపుడు మాత్రము, "సరే! నేను గనులు తెఱచియే సంచరింతును లే! నా యనుచరులు దయ్యములు భూతములును గారు! ఐనను శోధించియే వారిని స్నేహింతును లే!" అని నిరంజనుఁడు తండ్రితోఁ బలికి, తన పనుల దసకు గంతిడుచుండును.

౩

"ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుఁడైన పట్టలేడు!" అనుచరులందఱును తనవలె నిర్దైన్యముఖముతో పనులు నెరవేర్చెదరని నిరంజనుని తలంపు. సత్యము మాత్ర మదికాదు. పంచములు, పంచమవిద్యార్థులును నిరంజనుని జనకునిఁగ భావించి పూజింపుచుండుటచేత, పలువురికి వానియెడల మాత్సర్యము పొడమెను. సాగిలేటి కవలినయున్న నున్న కాఁపువారలకు, పంచముల విద్యాభివృద్ధి కొంత యసూయ గలిగించెను. పంచమసేవకుఁడు విద్యగఱచినచో, మాటలు నేర్చిన పేటకుక్కవలె, వినయవిధేయతలు వీడి, పాలము పనులలో పాలుమాలునని కాఁపువారల భయము! విద్యవలని ప్రథమలాభము వినయాధికతయని నిరంజనుఁ డెంత చెప్పినను, కాఁపులమనస్సుల కలఁక దీఱకుండెను. ఇది యిట్లుండఁగ, పంచమోద్యమమునకై పాటుపడు యువకులలోఁ గొందఱికి, మిసుకక్కపక్షి తాము పనులు చేయుచుండఁగా, పేరుప్రతిష్ఠలు నిరంజనుఁ డందుకొనుచుండెనని యీర్ష్య గలిగెను. వీరి సందియముల బలపఱచుటకు వారిలోనే కొందఱు బద్ధకంకణులైరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు గోవిందశర్మ, గోపాలసింగను.

గోవిందశర్మ పాఠకుల కిదివఱకె పరిచయుఁడు. తన పేరు ముందునకు తేవలెనను దేకార్యమునకైన దిగును గాని, తక్కిన యుద్దేశములతోఁ గాదు. సుసంపన్న కరపు విషయమున, నిరంజనుని ముందట, తానును స్నేహితులును దివిటీక్రింది దీపములైతిమని యతఁడు ఉడుకుచుండెను. ఎట్లు తాను నిరంజనుని స్థాన మాక్రమింతునాయని యతఁడు సదా యోజింపసాగెను. లోకములో నొకఁడు చెడినఁగాని, వేఱొకఁడు బాగుపడడు. ధనికుఁడు పేదయైనఁగాని, పేదధనికుఁడు గానేరఁడు. యశస్విన నొలలాడు వాఁడంతరించినఁగాని కాచియుండు వారలకుఁ గీర్తికాంత ప్రసన్నకానేరదు. కాన నేయుపాయమున నైన తనకోరిక నెరవేర్చుకొనవలెనని గోవిందుఁడు మాచుచుండెను.

ఇఁక గోపాలసింగును గుఱించి యొకింత చెప్పవలయును. బ్రాహ్మణేతరోద్యమమునఁ బనిచేసి హాయిగ నోడి నింపుకొనుచుండు వీనిని, స్వరాజ్యోద్యమ సంస్థను జేరి విశాలదృష్టి గాంచుఁడని మిత్రులు కొందఱు తొందరపఱచి యిటకుఁ ద్రోసినను, సహాయ నిరాకరణమను సుడిగాలిచేఁ గొట్టుకొని వచ్చినప్పటి నుండియును, వానిదృష్టి మరింత

ప్రహస్య మగుచుండెను! ఎన్నిమాఱులు నులిపినను, సింగుకనులు వెండి బంగరులకంటె వేరు దృశ్యములు గాంచ లేకుండెను. గాంధిమహాత్ముఁడు, ఈప్రాంతములకు వచ్చిన తరుణమున, ప్రజలు వేనవేలుగ వచ్చి, ధనరాసులు సమర్పించిరి. నగలు నాణెములు కుప్పలుగఁ గురిసెను. ఈసొమ్మంతయు దేశసేవాకార్యములకు వినియోగింపఁ బడని సింగునకు స్నేహితులకును మహాత్ముఁ డిచ్చివేసెను. కాని దానిలోఁ జాలభాగము సింగు సొంత వ్యయములకు వాడుకొని, వలసినపుడు తీర్చివేయుదునని చెప్పుటయే కాని, నేఁటికి నట్లు చేయనే లేదు. స్వదేశోద్యమమునఁ బాల్గొను బ్రాహ్మణేతర నాయకుని నేరము బయలు పెట్టినచో, జాతీయ్యోద్యమములు మఱింత యుద్రేకించునని మిత్రులూరకయుండిరి. కాని, యెల్లకాలము సహాయనిరాకరణోద్యమమున నిట్టి లాభములు ప్రాప్తించునా? కావున, సింగిపుడు దిగుదిండి లేక దిక్కుమాలిపోవుచున్నాఁడు! గోరుచుట్టుమీఁద రోకలిపోటను నట్లు, ఇపుడు సింగును పంచమోద్యమములోని కమాంతముగ దంపిరి. నాఁటినుండియు నాతనికన్నులు నీపనే లేదు! పోనిండు, బ్రాహ్మణేతర నాయకుఁడని కీర్తి గబళ్ళమున నింత సింగున కారు నిటువేయుచుండిరి! కావున తనదుర్గరదసనఁ గారణముగు నిరంజనశాస్త్రి తో శత్రుత్వము పట్టినఁ గాని, తనపాలు తనకు దక్కదని విశ్వసించి, గోపాలసింగుఁ గూడ నిరంజనుని మీఁదఁ ధ్వజమెత్తెను.

కంచె చేను మేసినట్లు, పంచమోద్యమమునఁ బాటుపడవలసిన గోపాలగోవిందులు, దానివినాశమునకై పనిచేయఁ గడంగిరి. పంచములలో ప్రబోధముగలిగించుటకు మాఱుగా, తమ గురువుల మీఁదను, స్వాములగు భూస్వాములమీఁదను ధ్వజమెత్తుఁడని చాటుచాటున వారల కుపదేశించిరి. చాలమంది మూఢులకోప మతివేగముగఁ బెరుఁగును. విద్యాబోధముగావించుమిషతో, నిరంజనశాస్త్రి పంచమజాతి దాస్యమును మఱింత దృఢపఱచి, వారి సర్వస్వమును బ్రాహ్మణులకుఁ గాఁపులకును గట్టిపెట్టుచున్నాఁడనియును, భూస్వాములగు కాఁపులను వారిమీఁదికి కుసికొలుపుచున్నాఁడనియును, ఈదుష్టద్వయము పంచములకుఁ గొండెములు చెప్పిరి. తమ గురువులగు వీరినోటనే యీమాటలు వినవచ్చుట చేత, అమాయికులగు పంచములు కొంత ఱవి నమ్మి, తమ్ము నిరంజనుని పగనుండి తప్పింపుఁడని వారినే కోరిరి.

ఈప్రముఖు లిరువురును తీరిక చేసికొని కాఁపుల గ్రామమేగి, పరమాప్తులవలె నటించి, నిరంజనుఁడు పంచములను వీరిమీఁదికెత్తివచ్చునట్లు సిద్ధముచేయుచున్నాఁడని రహస్యముగ వారి కెఱిఁగించిరి. పంచములలోని మార్పునకిదివఱకే కనలుచున్న కాఁపుల స్పర్ధలు దీనివలన మఱింత రగులఁజొచ్చెను. నిరంజనుని మిత్రులే యీవార్త తెచ్చుటవలన, కాఁపుల కది మఱింత నచ్చి, సుతిమించకమునుపె పంచములపని పట్టవలెనని వారు యోజింపసాగిరి.

ఇట్లు గోపాలగోవిందులు, కాఁపులకు నిరంజన పంచములమీఁదను, పంచములకు కాఁపులపైని, నిరంజనునిమీఁదను విరోధాగ్ని నెలకొల్పి, అది గగిలి మండుసమయమునకు వేచియుండిరి.

౬

ఇది యిట్లుండఁగా, సాగిలేటికావలి యొడ్డుననున్న కాఁపు పాలెపుప్రజలలో నింకొక విధమగు సంచలనముగూడఁ గలిగెను. నిరంజనశాస్త్రి పలుమాఱు రచ్చకేతెంచి, పంచములకు వారు చేయవలసిన సముపాయములనుగుఱించి కాఁపులతోఁ బ్రసంగించుచుండును. ఈసంభాషణములు వినిన కాఁపుయువకులలోఁ గొందఱికి దేశోద్ధరణకార్యములను గుఱించి యుత్సాహముగలిగెను. అట్టివారిలో ముఖ్యుఁడు లక్ష్మణస్వామి.

లక్ష్మణస్వామి, ఉన్నతాంగ్లేయ విద్య నభ్యసింపకున్నను, యోగ్యుఁడు, కుశాగ్రబుద్ధియునగు యువకుఁడు. తమ గ్రామమున జనుల యుపయోగార్థమొక పఠనమందిర మేర్పఱచి, అది బాగుగ జరపుచుండెను. నిరంజనుఁడు నడపుచుండు పంచమాశ్రమమునెడ నితనికమితాభిమానము గలిగెను. పంచముల యభివృద్ధినిగుఱించి వారి యజమానులగు కాఁపులకు బ్రాహ్మణులకంటె నధికముగ పాటుపడవలసిన బాధ్యత గలదని యతఁడు తన వారికి బోధించుచు, నిరంజనశాస్త్రికిఁ దాను తోడుపడుచుండును. లక్ష్మణునికిని, పంచమోద్యమమును గుఱించి పని చేయు నితరయువకులకును గల [illegible] త్వరితకాలములోనె తెల్లమయ్యెను. కీర్తికాముత్వమునఁ గాన కేవల సోదర ధర్మనిర్వహణమునకై నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకుఁ గడంగవలెనని యాతని యభిప్రాయము. పంచములదెస ఆదరానుగ్రహములు చూపు నధికులవలె మనము వర్తించునంతవఱకును వారిస్థితి చక్కఁబడదనియును, ఒక తల్లిబిడ్డలవలె వారితోఁ గలసిమెలసి యుండునపుడె వారు ముందుకు రాఁగలరనియును, లక్ష్మణుని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇంక నీవిషయమున మాటలతోఁ బని లేదని, కార్యాచరణమునకే యాతఁడు కడంగెను. తక్కిన ప్రచారకులవలెఁ గాక లక్ష్మణుడు తమ గ్రామమునుండి స్వంతభవనమును వదలివచ్చి పంచమాశ్రమమునందె తాను విడిది యేర్పఱచుకొనెను. నాఁటికి గుడిసెలేక యాదమాంధ్రు లల్లాడుచుండునపుడు, భాగ్యవంతులు భోగపరాయణులగుట పాపమని నమ్మి, లక్ష్మణుఁ డేకవస్త్రధారియై, కతినాహార నియమముఁ బూనియుండెను. పంచముల యిండ్లను చాపాటముగఁ బోవుచు, వారికష్టసుఖము లారయును; వలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండును. కన్నతండ్రివలెఁ దమ్ము నిట్లుగని పెట్టు లక్ష్మణుని యెడల పంచములు కడుఁగూరిమిగలిగి, యాతని చేయూఁతవలన నభివృద్ధిగాంచుచుండిరి.

పంచమోద్యమమునుగుఱించి యిట్లు పాటుపడుచుండుటవలననే లక్ష్మణుఁడు నిరంజనునికాంతరంగిక మిత్రుఁడయ్యెను. సాధు పుంగవుఁడగు లక్ష్మణునివంటి వారుగదా యీయుద్యమమును సాధింపఁగలరని నిరంజనుఁడునమ్మి, ఆపర్యపురుషుఁడగు వానిమీఁదనె యాశ్రమ నిర్వహణభారము ముఖ్యముగ నుంచెను.

కాని, లక్ష్మణుని ప్రముఖత, ఇదివఱకె నిరంజనుని యున్నతిని గంటకించిన గోపాలగోవిందులకు మఱింతదుస్సహమయ్యెను. "ముందు వచ్చుచెవులకంటె, వెనుక మొలచు కొమ్ములు వాడియను" నట్లు, ప్రపంచము

మునుండి పరిశ్రమ చేయు తమకుఁగాక మున్న మున్న చేరిన యీ కాఁపు కుఱ్ఱనికి ప్రతిష్ఠ వచ్చుటకు వారు సమ్మతింపక, వానిమీఁదఁ గసితో నుండిరి. నూతన ప్రియుని ప్రేమమునఁగ్రి నిరంజనుఁడు ప్రాఁతయనుచరులగు తమ్ము విడనాడెనని వారనుకొనుచుందురు. "గురుశిష్య"లని చాటు చాటున నిరంజన లక్ష్మణస్వాములను వారు పరిహసించుచుందురు. ఎట్లు వీరి సాంగత్యము భంగపఱచి, తాము మగల ముందుఁబడెదమాయని వారు సదా యోజించుచుండిరి.

గోపాలగోవిందులు కాఁపుపాలెము పోయి, లక్ష్మణనిరంజనుల గుఱించి యనేక నపవాదములు వెలయించిరి. లక్ష్మణుఁడు, తాను గొప్పవారి యింటఁ బుట్టితినని మాటలు పలికి, గురుబోధనల ననుసరించి పంచములతోఁ గలిసి తిరుగుచుండెననియు, ఒకటి రెండు దినములలో వారిలో గలసిపోవ నుద్యమించియున్నాఁడనియును, వారు ప్రకటించిరి! ఈయిరువురి సాయము చూచుకొని మైమఱచిన పంచములు, కాఁపుల తోడి కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వుచున్నారనియు వారు చెప్పివేసిరి! ఇదివఱకె పంచములమీఁదను, నిరంజనుని దేసను వైరభావమూనిన కాఁపుల యాగ్రహమందువలన మఱింత ప్రజ్వరిల్లెను. ఇంకఁ దామూరకుండినచో, పరిస్థితులు మితిమీఱి, లక్ష్మణుఁడె కాక, తక్కిన కాఁపులను గ్రమక్రమముగ పంచములలోఁ గలసిపోయి, తమ జాతిసంకరమగునని భీతిల్లి, పంచములు తెగువకు పక్కలోని బల్లెములుగాక మును పే వారలనుక్కడగింపఁ గాఁపులు గడంగియుండిరి.

సుకలత్రుల జాడలు కొంత తెలిసి, పరంధామశాస్త్రి కొమరు నొక ప్రాతఃకాలముననే కలిసికొని, "నాయనా, సమాచారమేమి?" అని సంభాషింపఁదొడంగెను.

నిరం: "సమాచారములకేమిగాని, నాయనా! ఈ తెల్లవాఱు జామున నాకొకవింత కలవచ్చి, యింకను కనులకుఁ గట్టినట్టేయున్నది. మేఘురహితమగు నంబరమునుండి పిడుగుపడి, ముద్దులుగట్టు మనమామిడి గున్నమాడి పోయెనండీ! పసిపిల్లవంటి పంచమోద్యమమున కేమికీడు మూఁడునోయని ప్రాణము తల్లడపడుచున్నదండీ!"

పరం: "తండ్రీ! మబ్బులేనిపిడుగు, మాయావిలేని మోసము నుండునా! అంతయు మా పురోపమె గాని వేరుకాదు. గుర్జనుని దృష్టికి, సంస్థలు, జీవములు నొక్కటియె సుమీ. నాయనా, నీ వీనాఁడు ఇల్లు గదలకుము!"

నిరం: "కలకల్లరో! ఇన్నాళ్లు పెంచిన సంస్థను స్వప్నభీతిచే నిపుడెట్లు విడనాడెదను? పిడుగైనను చెడుగైనను, విఘ్నములఁ జెందాడుట మన విధికదా! ఆపల, జయాపజయములు హరికరుణ యను గ్రహింపవలసినవె!"

పరం: "నీమిత్రులు కొందఱు కష్టమునకై కయ్యములు గలిపించుచున్నారు సుమీ!"

నిరం: "సరే, యిది మీ మామూలు జోస్యమె! ఏ గోపాలగోవిందులో వారి మొనకాండ్రనియూడ కదా?"

పరం: "ఔను నాయనా! వారిని నమ్మియె నీవు చెడిపోవుచున్నావు—"దుష్టునకు దూరముననుండవలయును." ఇప్పుడైనను ఈ సంస్థ వారి శిరమున వదలైచి, ఆపదతప్పి, హరిచరణస్మరణతో హాయిగ నుండఁగూడదా!"

అని కన్నతండ్రి కనులనీరు తెచ్చుకొనెను. నిరంజనుఁడు మంద హాసమున జనకుని భయము బోనాడఁజూచి, "నాయనా! ద్రోహులనే మనకీ వాదనలేల? తగినంత జాగ్రతతో నుందును. న్యాయధర్మములఁగాచు నారాయణునిపై నమ్మియుందును. ఇఁక నేమిభయము? సరేకదా!" అని సమాధానము చెప్పెను.

"సరిగాకేమి, నాయనా!" అని పరంధామశాస్త్రి గద్గదస్వరముతోఁ బలికి, కపోలతలమునుండి సెలయేటిధారవలె నొలుకు బాష్పజలమును తన యుత్తరీయపు కొసతోఁ దొత్తికొనుచు, మరలి వచ్చెను.

౧౦

ఆమధ్యాహ్నము నిరంజనశాస్త్రి పంచములగూడె మేగునపుడు వింత దృశ్యమొకటి విలోకించెను. సాగిలేటి కావలియొడ్డున మిట్టప్రదేశమున నొకసైన్యము విడిసి, స్కాటుకపి నవలలలోని వర్ణనమును వానిజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. దుడ్డుగఱ్ఱలు మూపుల పెట్టుకొని కోపోద్దీపితులైన నూరుగురి కాఁపుల ముఖములు వానికిఁగానవచ్చెను! వీరిని ధైర్యముతో నెదుర్కొనుటకు, తమ కుటీరములయెదుట పంచములు బారులుదీర్చి, కసరులు కటారులాయితము చేసికొనుచుండిరి! ఉభయుల నీయాకస్మిక వైరమెట్లు సంభవించెనా యని యచ్చెరువందుచు నిరంజనుఁడు దూరమున ఆశ్రమ కుటీరమున కెదురుగ నివ్వెఱతో నుండెడి తనయుపాధ్యాయమిత్రులను గాంచెను. సమీపించిన కొలఁదిని, వానికి వారిమొగములు స్పష్టముగ గోచరించెను. ఏలనోకాని, గోపాలగోవిందులు, వారల యనుచరులు నచటఁగానఁబడకుండిరి. మిత్రులను గలసికొని, నిరంజనుఁడు, ఈగడిబిడికిఁ గారణమేమని విచారింపఁగ, కొందఱి దుర్బోధనలవలన, కాఁపులకు పంచములకుఁ గలతలు పెరిఁగి, కసిదీర్చుకొనుటకుభయులును యుద్ధసన్నద్ధులైరని తేలినది! కలహకారకులు గోపాలగోవిందులని, ఒకరిమొగ మొకరు చూచుకొనుచు, స్నేహితులు నిరంజనునికిఁ జెప్పలేక చెప్పిరి! వారిబోధనలవలననే, నిరంజనుఁడు అతని మిత్రులును తమకు ద్వేషులని యిరుప్రక్కలవారును అపోహపడుచున్నారని తెలిసినపుడు, నిరంజనుఁ డాశ్చర్యమున మునిఁగి, జనకుని హితవచనములు మొదటినుండియుఁ దాసేల పెడచెవిని పెట్టితినాయని పరితపించెను. అతఁడంత వారలతో నాలోచించి, అందఱు నాపదనుండి తప్పించుకొనుటకై, అచట సమావేశమైన యుభయకక్షులవారికిని నిజము తెలిపి, ఒండొరులకు మిత్రభావము గలిగించుటకుఁ దానుబూనుకొనెను. ఇపుడు తమదగ్గఱకువచ్చిన నిరంజనశాస్త్రితో రెండుప్రక్కలవారును

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము

శ్రీమతి బ్రిజలాల్ నెహ్రూసతీగారికి చెన్నపురిస్త్రీల సన్మానము

శ్రీ సర్ హరసింగ్ గౌరుగారు, స్త్రీ సంఘ ప్రతినిధులు - చెన్నపురి

భారత మహిళామండలి-బెజవాడ

అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా

"గర్భిణీస్త్రీలకు వరప్రసాదిని"

అత్యాశ్చర్యకరమగు చికిత్స

ఆరోగ్యకరమగు తల్లులు! ఆరోగ్యకరమైన పుత్రులు!!

సుఖప్రసవము గలుగజేయు

"రాజో"

చే

తల్లిదండ్రులు ప్రియపుత్రులు.

ఈ ఔషధము తల్లియొక్క సౌందర్యమును, పోగొట్టక, గర్భకోశములోనుండు శిశువును, ఆశ్చర్యకరముగా అభివృద్ధి చేయును.

"సంసారికులకు యిది దివ్యౌషధము"

అన్ని మందుల షాపులలో దొరకును.

ఏజంట్లు:—

మిల్టన్ అండు మిల్లర్

మందుల వ్యాపారి 1/27 బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

స్టాండర్డ్ డెంటల్ వర్క్సు

1-27, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

సి. దొరస్వామి మొదలియార్,

(దంతవైద్యుడు.)

అమెరికావారిచే కనిపెట్టబడిన నవీనపద్ధతుల ననుసరించి దంత చికిత్స యొనర్పబడును.

వల్కనైట్ ప్లేటు వర్కు

శ్రేష్ఠమైన వస్తువు లుపయోగింపబడును. ప్రతిపనికి ఎక్కువ శ్రద్ధవహించి వెంటనే యొనర్పబడును. వాయిదా తేదీకి తప్పక యివ్వగలవారము. ఒకమారు ఆదరించి చూడుడు.

డెన్టో:—పండ్లనొప్పి నివారిణి.

The Standard Dental Works

1-27, BROADWAY, MADRAS.

ప్రెసిడెన్సీ ప్రావిడెంట్

అండు

జనరల్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

ప్రధాన కార్యాలయము:—

అమృతభవనము బాలర్డ్ఎస్టేటు, ఫోర్టు,

బొంబాయి

బీదలుజీవితము భీమా యొనర్చుటకు నెల 1-8 రు. 1 లేక అణాలు 8. చెల్లించుటకు వీలైన దదియే. చురుకుగా పనిచేయగల ఏజెంట్లు కావలెను. కష్టపడి పనిచేయువారలకు ధారాళమైన పద్ధతులు గలవు.

తక్షణమే ప్రధాన కార్యాలయమునకు వ్రాయుడు.

PRESIDENCY PROVIDENT & GENERAL INSURANCE Co., Ltd.

Head Office —

AMRUT BUILDING,
Ballard Estate, Fort, BOMBAY.

నోరు మెదల్పుటకైన మొదట నిష్టపడకున్నను, అశ్రమమున కెదుటి మిట్టప్రదేశమునకువచ్చి కూర్చుండుట కెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. నిరంజనుఁడపుడు వారితో సంభాషించి, కర్తవ్యమును బోధించి, తనప్రసంగము నిట్లు ముగించెను:—

"కావున మిత్రులారా! భారత జనని తనయుల మగు మనమందఱము సోదరులము. అందఱిశ్రేయమె దేశక్షేమము. ఐదువ్రేళ్లను గూడి యుండు నదియె హస్తము. ఏవ్రేలి తోడ్పాటు లేకున్నను, చేయి సరిగా పనిచేయ నేరదు. హిందూమాతకరమున కైదు వర్ణములు నైదు వ్రేళ్లు. పంచమజాతి వెనుకఁబడి యుండుట వలన, మన సంఘాభివృద్ధికి తీరని కొఱఁత వాటిల్లినది. కాల కర్మదోషమునలన, ధాతుర్వర్ణములకును పంచమ జాతికిని పొత్తు లేకున్నది. కులవైషమ్యములచేఁ గుంటువడిన హేతువుననే హిందూసంఘము నాగరికత యందు ముందడుగు వేయఁ జాలకున్నది. మొన్న మొన్నటి వఱకును మూఢులుగ నుండిన విదేశీయులు, ఐకమత్యమున నిరవల నభివృద్ధినొంది, భారతీయులను వెనుకకుఁ ద్రొక్కివేయు చున్నారు! ఇప్పటికైనను కనులు తెఱచి, మనము కర్తవ్యముఁ జూచి కొనవలయును.

"సంఘ సమ్మేళనమున కావశ్యకములగు సంస్కరణములు మన మామోదింప వలయును ఒకసారిగ జాతులన్నియు నేకము కావలయు నని కోరిన లాభము లేదు. మనసు గలియని మమతలు వ్యర్థములు. స్వయంకృషిచేతను విద్యావ్యాపనము మూలముననుఅగ్రవర్ణముల తోడి స్నేహ సఖ్యముల వలనను, నిమ్నజాతుల యుద్ధరణము కావలయును.

"ఇవ్విధమున పంచమజాతి యభ్యున్నతికై పాటుబడుటకే వచ్చినారముకాని, మీలో పరస్పర వైరములు పెంచుటకుఁ గాదు. అటుగాక, నేను, ఇందున్న నామిత్రులును, కపటులము దేశద్రోహులము నని మీకింక ననుమాన మున్నయెడల, మాదుర్నయములకు నా తలగొట్టి వేయుఁడు!" అని నిరంజనశాస్త్రి, రెండుపక్షముల నాయకులయొద్ద కొనఁబోయి, తలయొగ్గి నిలువఁబడెను. "మీరే దుర్మంత్రములును జరుప లేదని మాకిపుడు స్పష్టమైనది! మీరు సత్కార్యములే సాగించు చున్నారు!" అని యుభయులును జెప్పివేసిరి.

"అట్లయిన నేను మీయిరువురికిని సఖ్యుఁడనే కదా! నాకు మీ రుభయులును సోదరసములు. నేఁటి నుండి మీరందఱును స్నేహభావమున మెలఁగుట ధర్మము. అట్లు మీరు చేయనొల్లరేని, మనలో నైకమత్యము కుదరదని నమ్మి నాయుద్యమమును విరమించుకొని, సంసారమును త్యజించి, యడవుల కిదె వెడలి పోయెదను!" అని ధీరత్వమున నిరంజనశాస్త్రి పలికిన వాక్కులు, "యథార్థము" "యథార్థము!" అని సాక్ష్యమిచ్చు చున్నట్టుగ, పరిసర ప్రదేశములందలి వృక్షపంక్తులు మాఱు మ్రోఁగెను! "పోవలదు" "పోవలదు" అని యందఱును కేక లిడిరి. అంత నిరంజనుని కోరిక చొప్పున నుభయపక్షముల నాయకులును ఆదర పూర్వకముగ నొండొరులను సంభావించిరి. వారలమధ్య నిలచియుండు మేరుధీరుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి కనుకొనల నుండి, కొండ చరిఁయలనుండి ప్రవించు సెలయేటి నీటివలె నానంద బాష్పములు నేల ప్రవహించెను. దయాశీలుఁడగు నాకుమారుని గాంచి, కంటనీరు పెట్టని జను లచటఁ గానరారు! మిత్రభావము గలిగి, సుఖ సంభాషణములతో నంత సెనరియిండ్లకు వారు వెడలి పోయిరి.

రణరంగమునఁ బరిపూర్ణవిజయ మందిన రాజకుమారుని వలె నిరంజనశాస్త్రి నానాఁడు మిత్రు లభినందనముతో ముంచివైచిరి. ఊరేగింపుతోఁ దమ నాయకునిఁ గొనిపోయి చూపి, జనకుని సమ్మోదమునఁ దేల్పవలె నని వారి సంకల్పము. కాని, నిరంజనుఁడు వారి నివారించి, తమ విజయ మానాఁ డారంభమయ్యెనే కాని ముగియ లేదనియును, ఎప్పటివలెఁ దాను నదీజలముల వార్చి, రాత్రి కింటికేతెంచెద ననియును జెప్పి, వారిని ముందు పంపివేసెను. పరంధామశాస్త్రికిని తక్కిన వారికిని సంతోషవార్తను వేవేగమె తెలియఁజేయు నుత్సాహమున వారు తోడ్తోడనె యిండ్లకు వెడలిపోయిరి. రాత్రి వఱకును దననుగాచి యుండునని చెప్పిన లక్ష్మణస్వామిని జూచి నిరంజనుఁడు చిరునవ్వునవ్వి, "లక్ష్మణా! నన్ను గురించి నీవు భయపడ నక్కఱలేదు. పంచమాశ్రమమునకు ముప్పు వాటిల్లకుండ మాత్రము కాచికొనుము! అన్నిశుభములు చేకూరఁగలవు!" అని వానిని పంచమాశ్రమమున కంపివేసెను. ఆనాఁటి సంగతు లొక్కటొక్కటియె మననము చేసి కొనుచు, నిరంజనుఁ డంత నదీతటమును సమీపించెను.

అపుడు సూర్యాస్తమయ సమయ మయ్యెను. భాను బింబము జేవుఱుముద్దవలె పశ్చిమ దిశఁ గ్రుంకుచు, భూలోకయాత్ర చాలించి పరలోక మేగెడి జీవుని సామ్యమును నిరంజనుని మనమునకు దోఁపించెను. ఒకవేళ తనకా నాఁడె మృత్యువా సన్నమగు నెడల, ఎట్లు లోక ధర్మములు నిర్వహించెనో చూచు కొనుట కిదె యదను నని తలంచి, ఆయువకుఁడు దనజీవిత విమర్శనముఁ జేసికొనెను. ఇపుడాతఁడు గట్టుదిగి, నదిలోని కడుఁగులు వెట్టుచు, "జీవితమందలి యాశ యంతము లేనిదిగదా! ఈనదీప్రవాహము పోయిపోయి, కడకుఁ గడలి నెట్లు కలియునో, నాచైతన్యమును చైతన్యమూర్తినిజేరి శాంతినొందఁ గలదుసుమీ!" యని తలపోయుచు, చెట్టుమొదట నుత్తరీయమువైచి, నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము నెఱపి, జనకునిబోధన ననుసరించి మౌనముద్రనూని, నారాయణస్మరణ చేసికొనుచుండెను.

అంతట నీటిమీఁద వ్రాలిన యొక పెద్దకొమ్మ పెళపెళమని యెను. తోడనే కొండంతబరువగు నాయుగము తనశిరమును ఛిన్న

భిన్నములుగఁ జేయుచున్నట్లుగ నిరంజనునికిఁ దోచెను. సకల పర మాత్మ తీగమెఱుపువలె నాతని జీవాత్మ మేలుకొని, "ఇదిగో కాంచోలు మబ్బులేని పిడుగ"ని యచ్చెరువందె, ప్రాణోత్క్రమణ సమయ మగు టెఱింగి సమాధినుండి ధ్యాన నిమగ్న యయ్యెను. చెట్టుకొమ్మనుండి యుఱికిన గోపాలగోవిందులు, తన మాయావ్యూహమును భేదించుకొని వచ్చిన వీరునిమీఁదఁ గసితీఱక, ఆగ్రహావేశమునఁ గావించిన ప్రహారములచే వాని కళేబరము నీటిలోని కొరఁగె నదీదేవతకు ప్రణమిల్లునట్లుగ ముందుకుఁ బడిపోయెను. మెఱపుమెఱపునఁ గ్రుంకిపోయెను! చిమ్మ చీకటులు జగతినంతయు నలముకొని, క్రూరాత్మ లిట్టి సాహసిక కృత్యములు నెఱవేర్చుటకై సూచించుచున్నవా యనునట్లుగ, నక్షత్రజాలమును మలుగుచుండెను. అంత నంబరతల మధ్యమున ప్రకాశించిన తారకల సుఖదీప్తులు పుడమి సన్నుతింపన్ నిజము బయలుపడి, సత్యధర్మముల కమోఘవిజయము గలుగుట తథ్యమని ప్రకటించుటకా యనునట్లు, మినుకుమినుకుమని గగనతలమున మందహాసములతో విహరింపసాగెను!

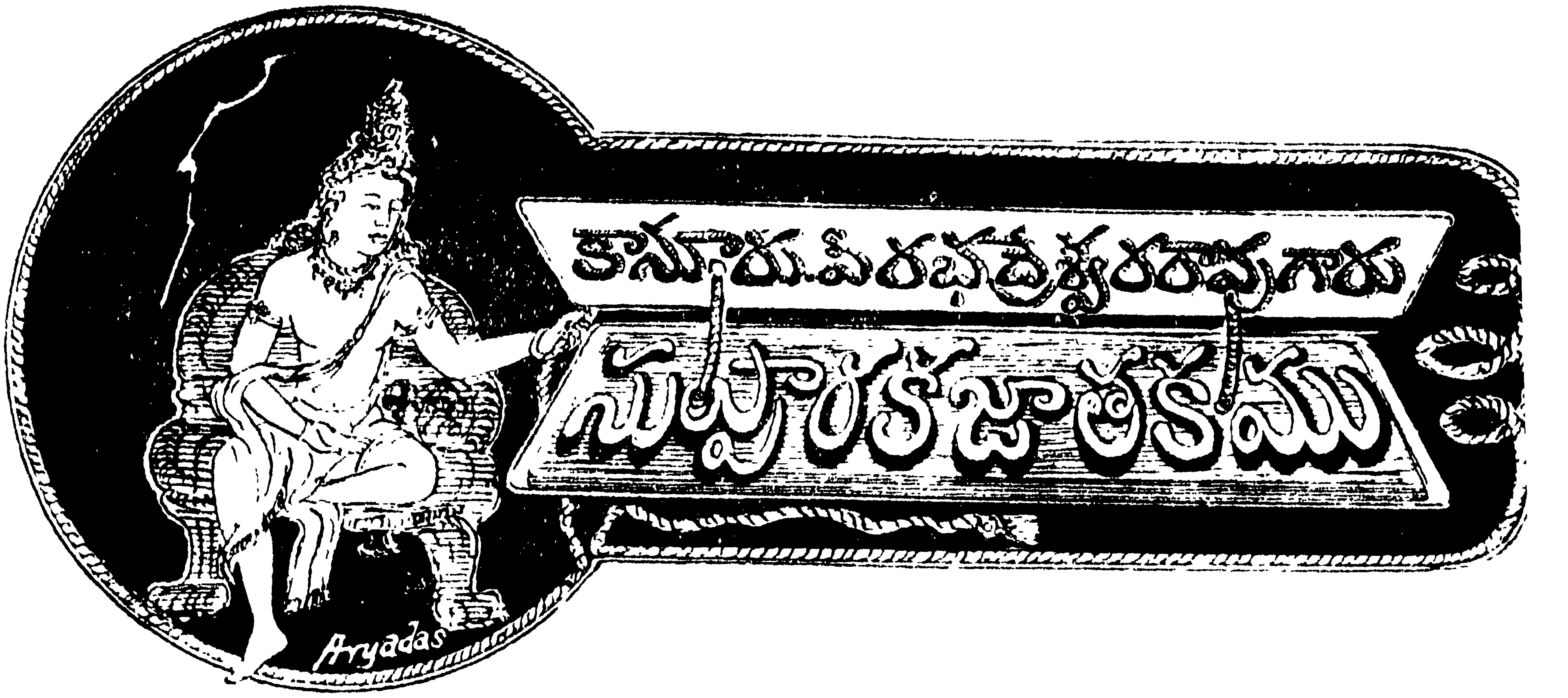

నీటిలోమున్గిన సంధ్యావందనము నాపి...... మౌనముద్రనూని నారాయణస్మరణ చేసుకొనుచుండెను.

అజంతా చిత్రములు

౭. తత్త్వబోధ

శా. అంధుండై జగతీపతిన్ గొలిచి నీచాత్మున్ బాటించి ని
ర్బంధంబేర్పడ కర్ణధారుఁడయి పారావారము ల్దాటుచున్
అగ్రక్రియ నున్న వర్తకుల కత్యానంద మొప్పంగ దయా
సింధుండై ఘనరాసు లొసఁగ ప్రోచెన్నా బుద్ధుం డిలన్.

పూర్వకాలమందు భరువనురాజు భరురాజ్య మేలుచుండెను. ఆ రాజ్యమందు భరుకచ్ఛ[1] పట్టణమను సుప్రసిద్ధ నౌకాశ్రయము గలదు. ఆ పట్టణమున బోధిసత్త్వుఁ డగ్ర నియామకుని[2] పుత్త్రుఁడై జన్మించెను. ప్రసాదాదిగుణ విరాజితుండై, సువర్ణవర్ణ శరీరుండైనందున నతనికి సుప్పారక కుమారుఁడని పేరిడిరి. షోడశవర్షప్రాయుఁ డగునాటి కతఁడు నౌకాశాస్త్రపారంగతుండై పౌరజనుల యుల్లము లుల్లసిల్లఁజేసె. జనకుని మరణానంతర మాతఁడు నావికజ్యేష్ఠుఁడై యానపాత్రముల నడపఁజొచ్చెను. అనుభవమునకుఁ దోడు, శాస్త్రజ్ఞానమును, బుద్ధికుశలతయు నుండుటచే నాతఁడు నడపునావ కెన్నఁ డెట్టియాపదయుఁ దటస్థింపలేదు.

ఒకసారి లవణజలతుషారము లాతని నేత్రములందు బడి యతని నంధుని గావించెను. అప్పటినుండి నౌకాజీవనము వదలి రాజు నాశ్రయింప నాతఁడు మదసుప్పారకు స్రగపణ్యాకునిగ నియమించెను. రాజునొద్దకువచ్చిన మాతంగ తురంగములను, శుభ్రముక్తాహారములను, అమూల్యరత్నమాణిక్యములను, సుప్పారకుఁడు పరీక్షించి, వెలఁగట్టుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాఁడు వర్తకులు కొందఱు నడగొండనుంబోని భద్రగజమును రాజునొద్దకు గొనివచ్చి పట్టపుటేనుఁగుగ స్వీకరింపుమని వేఁడిరి. రాజు దానిని రత్నపరీక్షకునొద్దకు బనిచె. సుప్పారకుఁ డంతట దానిశరీరముఁ జేతితో మెల్లగ దడవి, "ఇది మన రాజునకుఁ దగినది కాదు. దీనివెనుక కాళ్లలో

నొక్కింత వంకరకలదు.

(1) పట్టణము=రేవు; సముద్రతీరపట్టణము (Sea-coast town)
(2) నియామకుఁడు=కర్ణధారి (Mariner)

ఇదిపుట్టిన వెంటనే దీనితల్లి మాయ శక్తిఁజాలక క్రిందపడవైచిన కతంబున దీని వెనుక కాళ్లలో నట్టివి కిలత్వమేర్పడియె. " నని పలికెను. వర్తకులఁ బ్రశ్నింప నాఁతడు చెప్పినది సత్యమనిరి. రా జదివిని సంతసించి, సుప్పారకున కెనిమిది [1]కహాపణములు బహుమాన మిచ్చెను.

ఇంకొకనాఁడు, కొందఱొక యుత్తమాశ్వముదెచ్చి రా జధిరోహించుట కెంతయుఁ దగియున్నదని వచించిరి. బోధిసత్వుఁడు దానిశరీరమును తడవి చూచి, "ఇది మన భూపతికిఁ దగినదికాదు. ఏలన ఇది పుట్టిననాఁడే దీనితల్లి చనిపోయెను. తల్లిపాలు లభింపకపోయినందున, దీని యవ

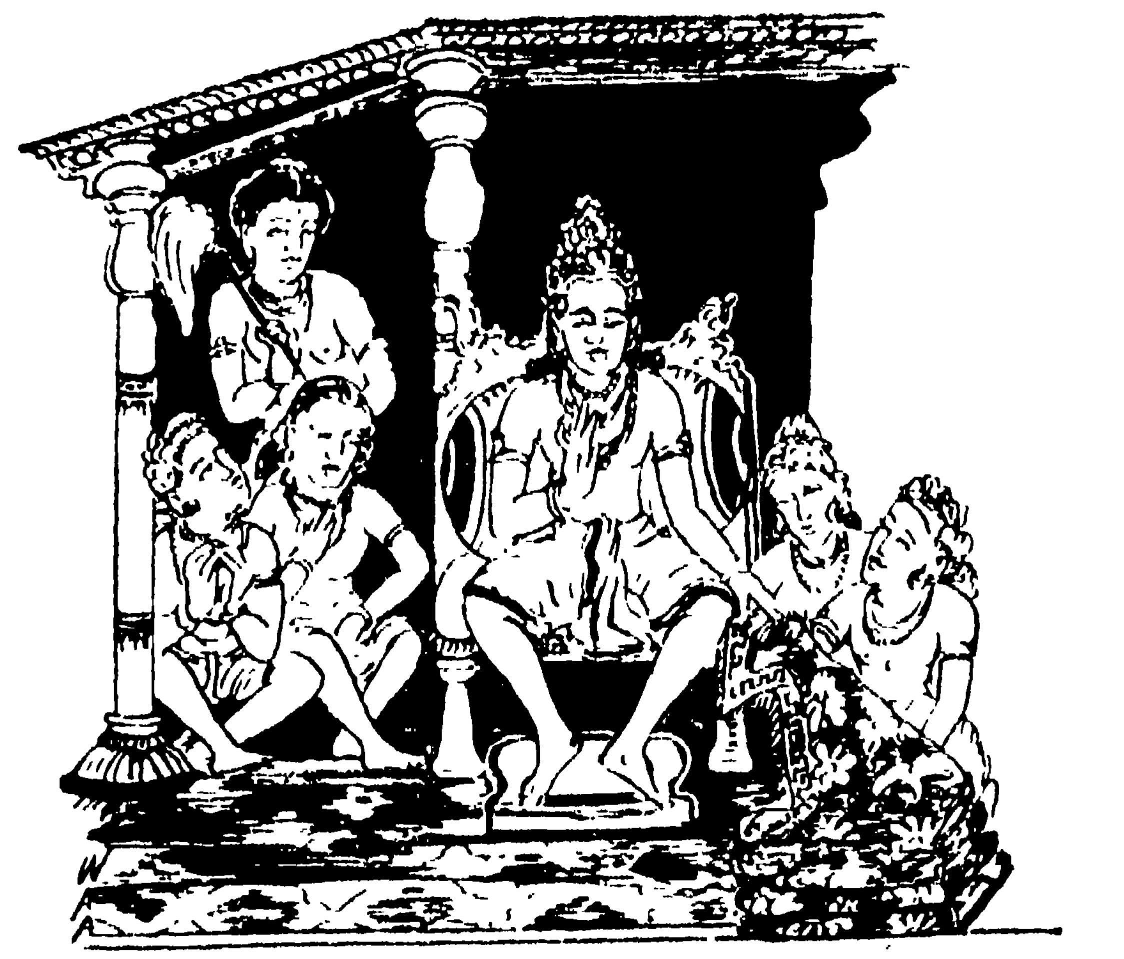
యవస్ఫూర్తిలోఁ గొంతలోపము కలిగె"నని నుడివెను. విచారింపఁగా నదికూడ సత్యమని తేలెను. రా జదివిని సంతోషహృదయుఁడై, రత్నపరీక్షకుని కెనిమిది నాణెములు బహూకరించెను.

మఱియొకనాఁడు, దివ్యమంగళరథ మాతని కడకుఁ గొనిరాఁబడియె. సుప్పారకుఁడు దానిఁ బరిశీలించి, "ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు కలపతోఁ జేయఁబడెను. రాజున కిది తగునా?" యని చెప్పెను. అదికూడ నిజమయ్యెను. రా జదివిని ప్రమోదాంత రంగుఁడై మఱల నాతని కెనిమిది నాణెము లిచ్చెను.

"ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు......రాజున కిది తగునా?"

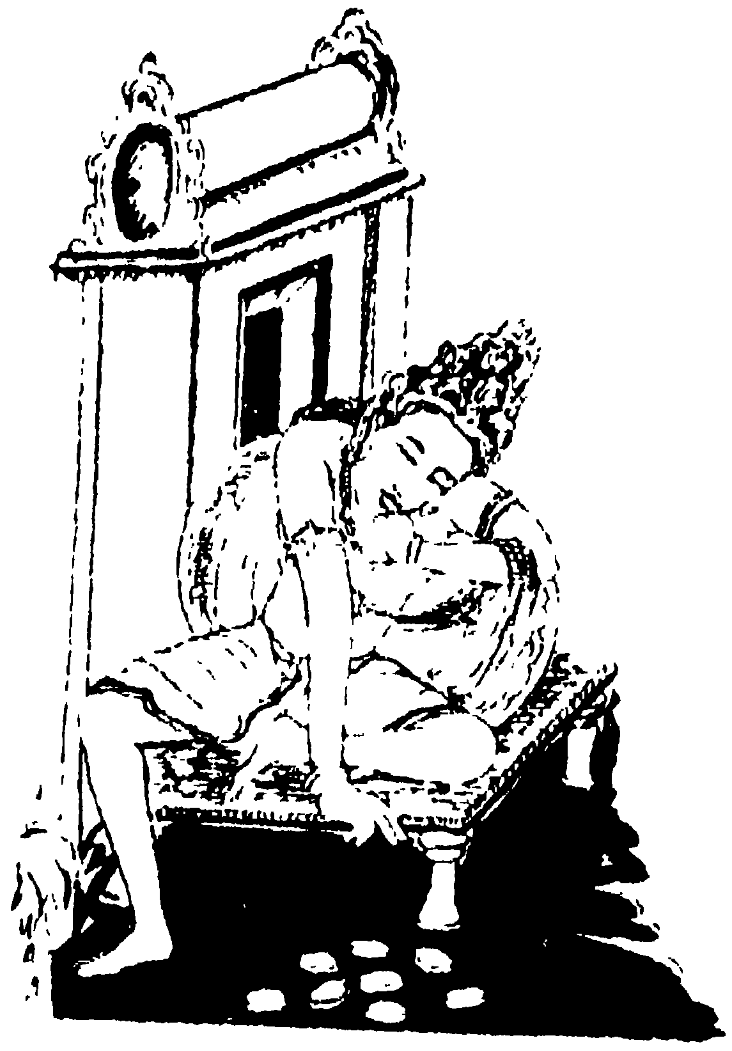
వేఱొకనాఁడు, అనర్ఘ రత్నకంబళము పరీక్షకు వచ్చెను. మునుపటివలెనే, సుప్పారకుఁడు దానిఁ జేతితో జాగ్రత్తమై పరీక్షించి, "ఇందొకచోట నెలుకకొట్టినది

సుమా! " యని హెచ్చరించెను. అంతట నాకంబళమును శోధింపగా, ఆవిషయము యథార్థమయ్యెను. రాజది విని యాశ్చర్యచకితుఁడయ్యు మఱల నాయెనిమిది నాణెములనే బహుమానము జేసెను. రత్నపరీక్షకుని మనమునం దపు డనుమానమొండుదయించె. "ఈధరణీపతి ఇన్ని చిత్ర విచిత్రవిషయములఁజూచి యాశ్చర్యపడియు,మాటిమాటికి లెక్కపెట్టి యెనిమిది కహాపణములే యిచ్చుచున్నాఁడు.

(1) ఆకాలమునందలి యొక నాణెము.

ఇతనియం దెద్దియో లోప ముండకమానదు. చూతము.

క్షత్రియకులోత్పన్నుఁ డెన్నఁడైన నిట్లు చేయునా?

నీచవంశజుఁడగు నాపితుఁడే[1] యిట్లు చేయనోపు. కాన నీతఁడట్టినీచకులమునఁ బుట్టియుండవలయు. ఇట్టి రాజును గొలిచిన ప్రయోజనము శూన్యము. సుఖముగా ఇలుచేరి కాలక్షేపము చేసెదను." అని చింతించి, భరుకచ్ఛ పట్టణము మఱచిపోయెను.

అప్పుడు కొందఱు వర్తకు లొకనావను సిద్ధముచేసి ఆయోడను నడుప సమర్థు లెవరాయని విచారింపగా, గ్రుడ్డివాఁడైనను సుప్పారకుఁడే యందులకు సమర్థుఁడనియు ఉపాయకుశలుఁ డగుటవలన నాతనియోడ కెన్నఁడు ముప్పము రాదనియుఁ దెలిసికొని యాతని సమీపించి, 'నిన్ను మాయోడకు కర్ణధారునిగ నియమించితిమి. మా వేడికోలును మన్నింపవలెను' అని విన్నవించిరి.

"మిత్రులారా! నేనంధుఁడనుగదా! నావ నెట్లు నడపగలను?" అని సుప్పారకుఁడు వచింప వారతనిని విడువక నిర్బంధించినందున నెట్టకేల కాతఁడట్లో యొప్పు కొని వారితోఁ బయనము సాగించి మహాసముద్రములు దాటి వెళ్లెను. మొదటి యేడుదినములలో నోడ కెట్టి యుపద్రవమును రాలేదు. అనంతర మకాలవాతములు జనించె. నాలుగునెల లాయోడ సముద్రపీఠమునం దిరించి తుదకు ఖురమాలా సాగరముఁ జేరెను. అందలి జలచరములు మనుష్యసమానశరీరములతోను, కత్తివంటి పదను గల నాసికలతోను మునుఁగుచు తేలుచుండె. వర్తకులు వానిఁ జూచి ఆసముద్రనామముఁ దెల్పుమని మహాసత్త్వు నడిగిరి.

చికిలికత్తులఁబోలు నాసికలతోడ
రమ్యమానుష్య సమ శరీరములతోడ
మెలఁగుచున్నవి యిందలి జలచరములు
సాగరపు నామ మేమి తథాగతుండ?

బోధిసత్త్వుఁడును నౌకాశాస్త్రపారీణుఁ డగుటచే నయ్యది ఖురమాలి యని తెలిసి యిట్లని పలికె:

ధనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛ పట్టణంబు
నదలి వార్ధులపాలైరి వణిజులిచట
వినుఁడు ఖురమాలి యని దీనిపేరు నిజము.

ఆసముద్రమునందు వజ్రములు మెండుగఁ గలవు. అది యెఱింగిన సుప్పారకుఁడు, 'వజ్రము లిందు గలవని తెలిపితినా, పేరాసచే వీ రీయోడను వానిచే నింపి ముంచి వేసెదరు. అని తలంచి వారి కాసంగతిఁ దెల్పక లంగరు వేసి, చేఁపలు పట్టువానివలె వల వైచి వజ్రరాసులను పైకి లాగి, ఓడయం దొకచో వాని భద్రపఱచి, పనికిరానివస్తు సంచయము నావల బారవైచె.

పిదప నానావ ఖురమాల నతిక్రమించి అగ్నిమాల యనుసాగరము దరిసెను. ఆయర్ణవము మిట్టమధ్యాహ్న సూర్యునిపగిది, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిమండలమువలెను కన్పట్టెను. అంత నావర్తకులు

పట్టపగటింటి సూర్యుని పగిది మెఱసి
విలయకాలాగ్ని మండలవిధము దోఁచి

(1) నాపితుఁడు=మంగలి.

కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి నిగ్గారగించుచు
సాగరపునామమేమి తథాగతుండ ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ఘనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లకట
అగ్నిమాలండ్రు నీపేరు నార్యులార!

అని పలికెను. ఆజలధియందు సువర్ణ మత్యధికముగ నుండుటఁ గాంచి మునుపటివలెనే కాంచనము సేకరించి ఓడయందుఁ దాఁచెను.

ఆయోడ అగ్నిమాలదాఁటి, దధిమాలను సమీపించెను. అది క్షీరసముద్రమువలె స్వచ్ఛమయి, దధిసముద్రముభాతి ధావళ్యముఁ దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను. అంత నావర్తకులు

క్షీరసాగరస్వచ్ఛతఁ గేరుచున్న
దధిసముద్రంపు ధవళిమఁ దాల్చియున్న
పండువెన్నెల తేటలు పఱచుచున్న
సాగరపునామ మేమి తథాగతుండ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము నార్జించి సుఖపడు తలఁపుతోడ
పావనంబగు భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లకట!
తెలిపెద వినుండు దధిమాల దీని పేరు.

అని పలికెను. ఆసముద్రమునందు వెండి మెండుగ నుండుటఁ గాంచి, ఉపాయాంతరమున దానిని సాధించి వెనుకటి వలెనే సేకరించెను. అంతట నాయోడ దధిమాల దాఁటి కుశమాల యనురత్నాకరము సమీపించెను. ఆసముద్రజలములు నీలకాంతులీనుచు నీలకుశరాశి వలెను, సస్యసంపన్నమగు క్షేత్రమువోల్కిని గన్పట్టెను. అందు నీలమణులు లెక్కలేనన్ని గలవు. కర్ణధారి వెనుకటివలె వానిని సేకరించి ఓడయం దొకచో దాఁచెను.

ఓడ కుశమాల దాఁటి నలమాల యనుసాగరము ప్రవేశించెను. అది చక్కని నలవనమువలెను, పసిమి గ్రక్కెడి వేణువనమువిధమునను గాన్పించెను. అందు వంశరాగవైడూర్యములు నిండి యుండెను. బోధిసత్త్వుఁడు మునుపటివలెనే కొన్నిటి నాయోడయందు దాఁచెను.

ఓడ నలమాలదాఁటి, అల్లకల్లోలముగనున్న వాలభముఖసముద్రముఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నుత్తుంగతరంగము లన్నిదిక్కుల నుగ్రముగ లేచుచు పడుచున్నందున పాతాళగహ్వరములం బోలు సుడిగుండము లేర్పడుచుండెను. నీలాకాశమును చుంబించు నుత్తుంగతరంగములతోడను, జలధిగర్భస్థవైచిత్ర్యములఁ జూపు సారంగముల తోడను, హృదయపుటవిదారణములై, శ్రవణకుహర నిర్భేదనములై మిన్నంటు భూరిభయంకర ధ్వానములతోడను, సుడిగుండుపడుచున్న ఆభీకరదృశ్యముఁ జూచి సంద్రగాములు భీతచేతస్కులై గడగడ వడఁకిరి.

చలదుత్తుంగతరంగ సంఘములతో సంభిన్న ఫేనాళితో
నలయామాకారగభీరరంధ్రములతో వ్యాలోలభూతాళితో
విలసత్ భూరిభయంకరధ్వనులతో ఘోరవిరావంబుతో
వాలభీనామ సముద్రముం గనిరి కంపాయత్తులై వర్తకుల్.

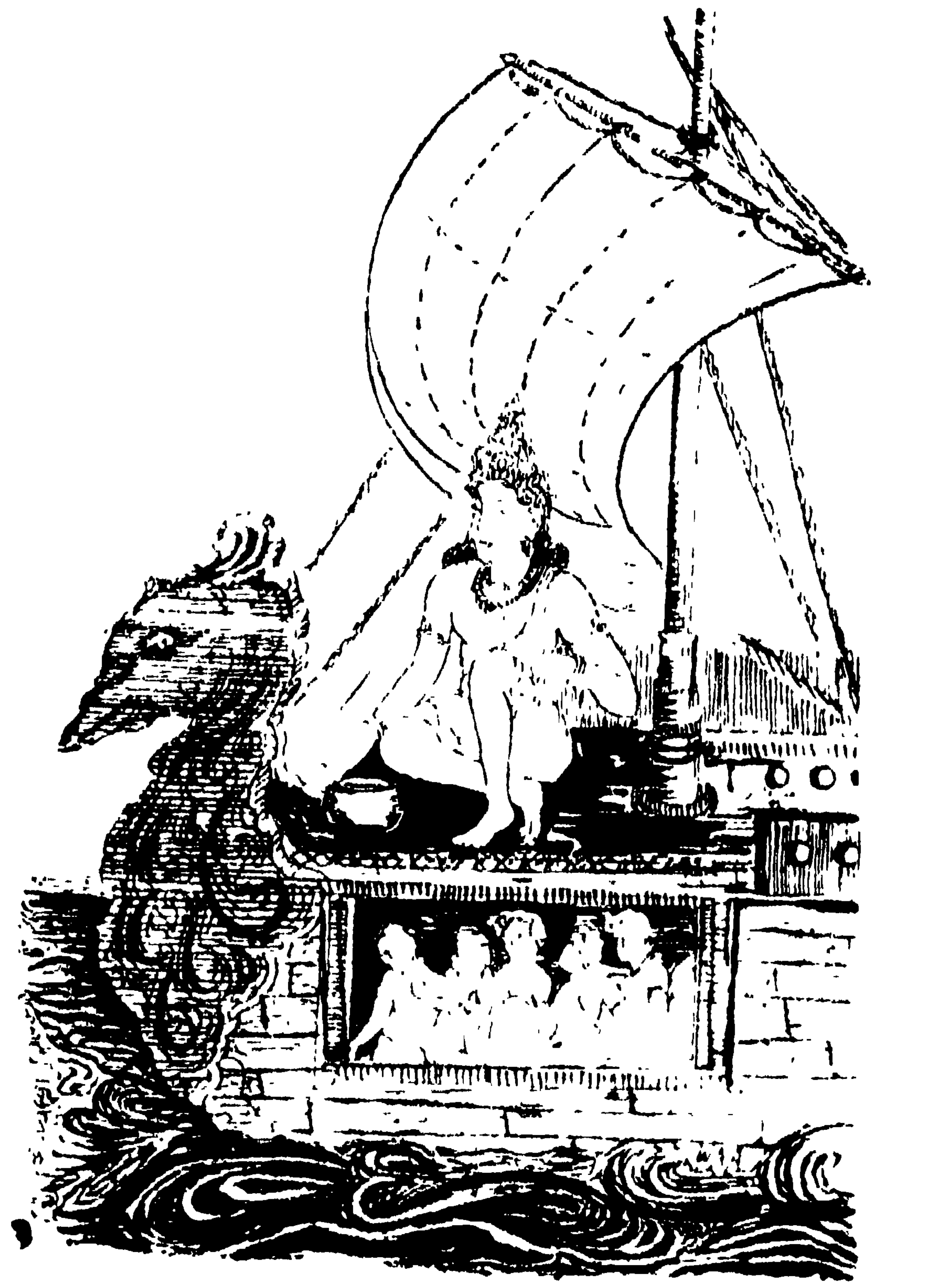
బోధిసత్త్వుఁ డది వాలభముఖజలధి యని పేరు దెల్పి, "ఓమిత్రులారా! మున్నెన్నఁ డీసముద్రముఁ బ్రవేశించిన యోడ తిరిగిపోలేదు. ఇటకు వచ్చిన ప్రతినావయు నీసుడిగుండములలో మునిఁగి నాశన మొందవలసినదే" యని పల్కెను.

ఆనావలో నేడువందలమంది జను లుండిరి. మృత్యుభయవిహ్వలులై అంద ఱొక్కపెట్టున కెవ్వున నార్చిరి. ఆయఱపు అవీచినరకమందు తీవ్రవేదన లనుభవించువారి రోదనము ననుకరించెను. అతికరుణాయుతంబగునాయారావంబు విని బోధిసత్త్వుఁడు తనలో నిట్లని చింతించె: "ఇప్పటి నేను తప్ప నితరు లెవ్వరును వీరి రక్షింప నలంతులు గారు. మదీయసత్యప్రతిజ్ఞవలన వీరి నిప్పుడే రక్షింతును గాక!" అని వారిదిక్కు మొగంబై, 'తాతలారా! నన్ను

గంధోదకస్నానముఁ జేయించి, నూతనవస్త్రము లొసంగి, పుణ్యపాత్రలో నైవేద్య మిడి, ఓడపైభాగమున గూర్చుండఁ బెట్టుఁడు' అని నుడివెను. వారును వల్లెయని యట్లు చేసిరి. బోధిసత్త్వుఁ డంతట నావమీఁద నిలుచుండి, భిక్షాపాత్రను రెండు చేతులతో నెత్తిపట్టి యిట్లని శపథము గావించెను: "పుట్టి బుద్ధి యెఱిగిననాఁటఁగోలె, ఒక్క ప్రాణి నైనను హింస నొనర్పనైతినేని, అహింసా ధర్మపరాయణుండనేని, నిత్యసత్యవ్రతుండనేని, ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుఁగాక!

"ప్రాణిహింసను సేయనివాఁడ నేని,
పలికి యెన్నఁడు బొంకనివాఁడ నేని,
తలఁపునందైన ధర్మంబు తప్పనేని,
శీఘ్రమున నావ మాయిల్లు చేరుఁగాక."

తత్క్షణమే, దూరదేశంబులఁ ద్రోవతప్పి నాలుగు నెలలనుండి చరించుచున్న ఆయోడ, మంత్రసిద్ధవాహనంబోలె నొకనాఁటిలో భరుకచ్ఛమున కత్యద్భుతముగ వచ్చి చేరెను. పదు నది యెనిమిది[1] యుసభములు భూమి మీఁదఁగూడ నడచి, కర్ణధారుని గృహద్వారము నెదుట వ్రాలెను. బోధిసత్త్వుఁ డంతట నోడవర్తకులకుఁ దాను తెచ్చిన వజ్రవైడూర్య ప్రవాళాదిమణులను రజతకాంచనాదికములను పంచిపెట్టి, "ఈధనము మీకు చాలును. ఇఁక నెన్నఁడును సముద్రయాన మొనర్పకుఁ"డని హితము గఱపెను. తరువాత నాతఁడు యావజ్జీవము భూరిదానాది సత్క్రియ లొనర్చి, కీర్తిదీధితులు దిక్కటాహములు నిండ యశఃకాయుఁడై శక్రనగరమున కేఁగెను.

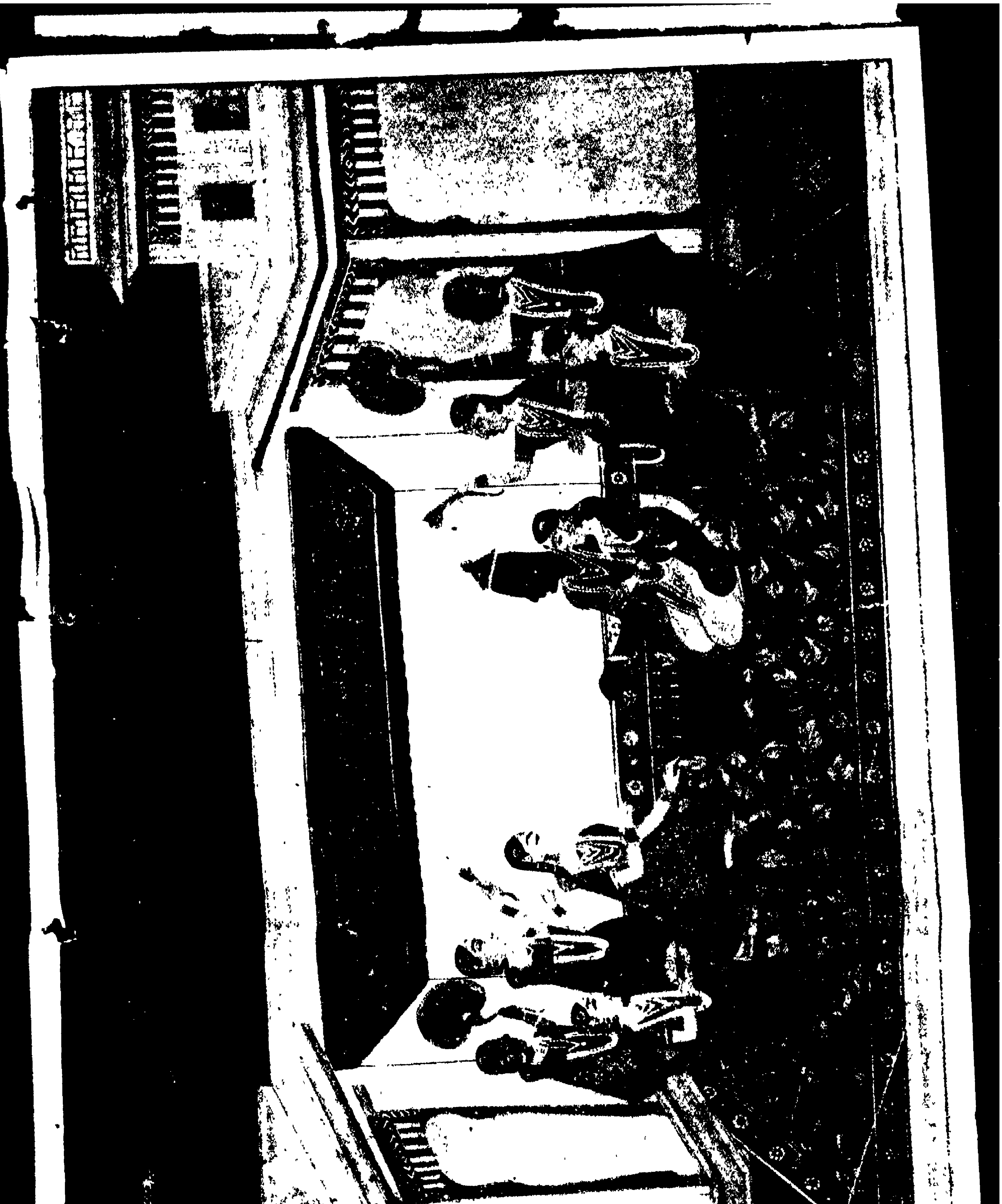
"ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుగాక!"

1. ఉసభము=సుమారు 78 గజములు.
2. ఉసభములు=2½ ఫర్లాంగులు.

అజంతా చిత్రము

౮. రాజసమావేశము

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి

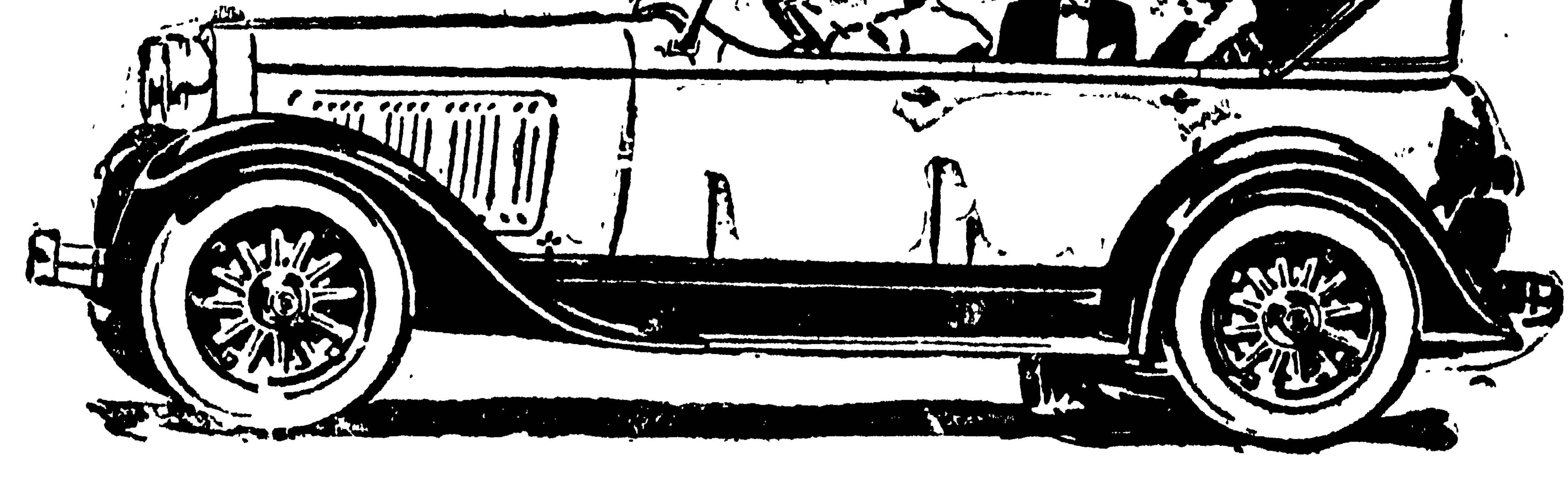
ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి యీ డాడ్జిబ్రదర్సు మోటారుకారులను మేము అమ్ముచున్నాము. డాడ్జి మోటారుకారులు గలవారి సంఖ్య యీ దక్షిణ హిందూదేశములో ఒక సం॥రమున కంటె యింకొక సం॥రము క్రమేణ హెచ్చుచున్నది ఆయా కారులయొక్క యజమానుల కవి తృప్తికరముగా నున్నవి.

ఇందులకు కారణమేమనగా డాడ్జి మోటారుకారుల ప్రాశస్త్యము నమ్మదగినదై యున్నది. వానియొక్క ఖరీదులు బహు సరసముగా నున్నది.

డాడ్జిబ్రదర్సువారి పేరుతో ఒక మోటారుకారు తయారైనయెడల ఆ పేరునకు కొంత అర్థము కలదు ఎటువంటి దుర్గమమార్గములందైనను పెద్ద దూరప్రయాణములను యొడుదుడుకులను ఓర్చి చేయగల్గునట్లు డాడ్జి మోటారుకారు తయారుచేయబడినదని గ్రహింపవలెను. ఈ మోటారుకారుయొక్క ప్రాశస్త్యముకట్టియే ఇదివరలో దీనికి గల ఖ్యాతి. దీనికి తోడుగా యిప్పుడీ మోటారుకారునకు ఆకారసౌష్టవము, ప్రయాణసుఖము, అప్రతిమాన యంత్రచాలనము కలుగజేయబడినవి.

మీ కొక మోటారుకారును కొనదలచినయెడలను, దక్షిణహిందూదేశమున కనుకూలమైనది కోరునెడలను, మీరు అడిసను కంపెనీవారికి వ్రాసి సంప్రతించుటయే యుత్తమము.

Addison's
MADRAS
CALICUT
BANGALORE
TRICHINOPOLY

అడిసను కంపెని;

మద్రాసు, కళ్లికోట, బెంగుళూరు, తిరుచునాపలి.

శీతలామందిరము

వేలాల సుబ్బారావుగారు

శ్రీ. శ. 1927వ సంవత్సరం మేనెల ప్రవేశించింది. హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాటలమూలాన్ని పంజాబుదేశంలో ఎక్కడ జూచినా మహా ఆందోళనంగా ఉంది. ఎవళ్ల నోటివెంట వినబోయినా యిదే గొడవే. ఎక్కడయినా నలుగురు గుసగుసలుగా కూర్చున్నారంటే వాళ్లు మాట్లాడేవిషయం హిందూ మహమ్మదీయుల తగాదాలనుగురించి తప్పకుండా అయివుంటుంది. సందుల్లో రైళ్లలో స్కూళ్లలో నదీమార్గాల్లో స్నానాలరేవుల్లో మోటారుబండ్లలో కచేరీల్లో ఎక్కడయినాసరే నలుగురు కలవడానికి అవకాశం వుంటుందో అక్కడంతా ఈప్రసంగమే తప్ప మరోవిషయం వినవచ్చేదికాదు. గాంధీమహాత్ముని నాన్‌కోఆపరేషన్ మూవ్‌మెంటు జోరుగా చల్లబడిపోయింది. దానికి ఇతిశ్రీకావడం, హిందూ ముసల్మాన్ కలహాన్నికి శ్రీరస్తు కావడం ఒకముహూర్తంలోనే. నైసర్గిక నియమాల ననుసరించి వేటికైనా యౌవనంలో కలుగుతుంది విజృంభణము. ఇది ఆనియమాలకు విరుద్ధమైంది కాబట్టి మొదలు పుట్టేపుట్టడంతోటే ముల్తాన్ నగరాన్నంతా భగ్గుమనిపించింది. అక్కడినుంచి మంటాకపుతాలతో, మధ్యమధ్య రెండుమూడు నెలల అవకాశాలతో పంజాబులోని ముఖ్యముఖ్య పట్నాల్లో చెలరేగడం మొదలెట్టింది. క్రమక్రమంగా సహారన్‌పూర్, ఢిల్లీ, రేవాడీ, అమృతసరం, గుజరాంవాలా, కోహాట్, రావల్పిండీ మొదలైన నగరాల్లో హిందూ మహమ్మదీయుల కిద్దరకూ ఉండే సౌఖ్యాలూ సఖ్యాలూ అన్నీ స్వాహా అయిపోయినాయి. కేవలం ముప్పైమైళ్ల దూరంలో ఉండడంవల్ల అమృతసరం తగులబడినప్పుడు అక్కడ చెలరేగిన అగ్నిజ్వాలలసెగ లాహోరుకూడా తగిలింది కాని ఇంతవరకూ ఇక్కడి వారికి దేవతాసాక్షాత్కార భాగ్యం లభించింది కాదు. ఇంతకూ లాహోరువాళ్లు పట్టి నిర్భాగ్యులు. ఈలాటివిపరీతసమయంలో రాజధాని వాళ్ళకు అవమానకరం కూడాను. పేరు ప్రతిష్ఠాలేని నగరాలన్నీ పేపర్లలో బడి పైకివచ్చి నలుగురినోళ్లలో బడుతూవుంటే ఈ మహాపట్నం చచ్చినదానిలాగు పడివుండడ మేమిటి? నిజంగా ఇక్కడి వాళ్లంతా నామర్దాలే– అని కలహానికి కాలు దువ్వుతూ ఉండే హిందూ ముసల్మాన్ గుండాలు కొందరు ఉక్కిరిబిక్కిరై ఉమూరుమంటూ ఉండేవాళ్లు. మనుష్యుల మొగాలమీద నిష్కల్మషభావన మనేది కనబడేదే కాదు, ఎక్కడ మాయమై పోయిందో. ఏమొగం జూచినా ఏదో అనుమానం, భయం, ఆవేగం, అసంతుష్టి, వైమనస్యం వీటిని సూచిస్తూ ఉండేది. ఈకలహాగ్ని మహోగ్రంగా దేశంలో కాలుబెట్టి జనులందరి మొగాలపై తాండవమాడే కళాకాంతులతో గూడిన ఆనందరసాన్ని పీల్చేశాడా అనిపించేది. ఎటువైపు చూచినా చిన్నబోయిన మొగాలే. అంతకుమునుపు ఏప్రకారం ఉన్నప్పటికీ హిందూ మహమ్మదీయు లిద్దరూ బజార్లో ఎక్కడైనా కలిశారంటే ఇద్దరి మొగాలూ వివర్ణాలై నల్లబారుతూ వుండేవి. వ్యక్తిగతమైన విరోధంగాని, మనస్పర్థగాని ఏవిధమైనది లేకపోయినప్పటికీ, అంతవరకూ ఒకరి నొకరు ఎరుగక పోయినప్పటికీ ఏం చిత్రమోకాని హిందూ మహమ్మదీయులు ఎదురుపడ్డారంటే ఇద్దరి మొగాల్లో అవిశ్వాసభావం ప్రత్యక్షమౌతూ ఉండేది. ఈలాటసమయాల్లో మేనెల రెండవతారీఖునాడు విద్యార్థు లిద్దరు రావీనదీమీదుగా లాహోరువైపు వస్తున్నారు. సాయంకాలం షుమారు ఆరుగంటలై ఉంటుంది. ఇద్దరి చేతుల్లో సంస్కృత గ్రంథాలున్నాయి. సంగతి సందర్భాలను గుర్తెరిగిన వాళ్లకి వీళ్లను చూడడంతోటే విద్యార్థులనిన్నీ, పగలంతా ఏరావీ తీరాన్నో చదువుకొని సాయంకాలానికి ఇండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారనిన్నీ తెలియకపోదు. ఇద్దరికీ రెండుమూడేళ్ల వార ఉండవచ్చు. పదిమూళ్ల పంజాబీ ధోవతులను ఒకచివరనుంచి కట్టుకొని రెండోచివరను మడతబెట్టి తోడుకొన్న వస్త్రమే ఉత్తరీయంగా వేసుకొన్నారు. ఇంతకుతప్ప వేరే ఉత్తరీయాల్లేవు. తలలమీద సొగసుగా చుట్టుకొన్న పాగాలున్నాయి. కాళ్లకు నరగాబీలు. ఒకచేతిలో పుస్తకాలకట్ట; రెండోచేతిలో చిన్నతువాలా. వీళ్లిద్దరూ చిన్నరావీనంతెన దాటి అక్కడే దగ్గరలో రోడ్డుప్రక్కగా ఉన్న వైరాగీమందిర ద్వారానికి ఎదురుగా రావడంతోటే గుళ్లోనుంచి మరో విద్యార్థి గబ్బున బయట ఊడిపడ్డాడు. ఇతనివేషం వైఖరి అంతా పై వాళ్లలాగే ఉంది. ఇతడు కనపడడంతోటే పై విద్యార్థు లిద్దరు—

"వంశీ! నీవు ఇవ్వాళ రైలు వంతెన దగ్గరికి వస్తానన్నావే! అక్కడి సమాచారం ముందుగానే తెలిసిందా ఏమిటి, రావడం మానేశావు? నీకోసం చాలాసేపు ఎదురుచూశాం."

అని అడిగారు. అప్పుడు వాళ్లకీసంభాషణ జరిగింది:

"శావాలన్నే, మిమ్మల్ని దోవలో కలుసుకోందామనే మన మందిరాన్నుంచి బయల్దేరాను! కాని మీరాయిద్దరి జాడా ఎక్కడా కన్పించిందికాదు. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఎంత మహాతీవ్ర మనిపించిం. మీరు దొరకనే లేదు. ఒక్కడినీ రావడానికి పాలుమాలి ఈగుళ్లో చొరబడ్డాను."

"ఇవ్వాళ మీ కేం పేపరైంది?"

"వికల్పం. మీకో?"

"మాకు ఇవ్వాళ సాహిత్యదర్పణం మైపోయింది. రేపూ, మావికల్పం."

"మీ దేం వికల్పం?"

"ముక్తావళీ. నీదో?"

"కావ్యప్రకాశం"

"బాగా రాశావా?"

"ఏదో రాశాను. అసలు గ్రంథములోని తాత్పర్యం గ్రహించడం ఎల్లా ఉన్నా మా పండితులు గారు ముఖ్య విషయాల మీది శాస్త్రార్థాలన్నీ వల్లన వేయించారు. వాటి నే అక్కడ గిలకేసి వచ్చాను. ఇక ఇందులో తప్పిపోవడ మంటూ ఉండదనుకుంటా."

"ఎందుచేత?"

"పేపర్లని దిద్ది మార్కు లిచ్చేవాళ్లకీ ఇలా రాయడమే ఇష్టం. స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి తమ చిత్తానికి వచ్చేలాగు రాసేవాళ్లంతా ఫేలే అవుతుంటారు."

"ప్రశ్నలకు జవాబు రాయడానికి తమ బుద్ధిని వినియోగించి రాయాలి గాని బట్టీవేయడం పనికిరా దంటారే!"

"ఊలాగని పైకి చెప్పడం మటుకే. కాని అసలు రహస్యం వేరు."

"అంటే?"

"మీ కింకా బహిరంగాలే కాని అంతరంగాలు తెలియని లాగున్నాయి. తప్పకుండా తెలిసికొని ఉండాలి. చెబుతా వినండి. ఇంగ్లీషు దొరలు ఇక్కడికి రాకపూర్వం మనదేశంలో శాస్త్రాధ్యయనం మరోలా ఉండేది: ఆకాలంలో ఒక్కొక్క శాస్త్రాన్ని రెండు మూడేళ్లు బాగా చదువుతూ ఉండేవారు. ఆ పరిశ్రమనుబట్టి వారికి గ్రంథాల్లోని మర్మాలు కూడా అవగత మవుతూ వుండేవి. కాని ఇప్పటి కాలేజీల పద్ధతి వచ్చిన లగాయతూ ఆ ప్రాచీన పద్ధతులని మార్చుకో వలసి వచ్చింది."

"ఎందు నిమిత్తం?"

"రెండుమూడుసంవత్సరాల్లో చదవగలిగే గ్రంథాల్ని పఠ్యాల్లింటిని ఇప్పుడు ఒక్క సంవత్సరంలోనే పూర్తిచేయాలాయెను. మరి ఏంచెయ్యాలి! ముఖ్యమైన శాస్త్రార్థాలన్నింటిని వల్లెన వేయించి పాస్ చేయిస్తారు పండితులు. ఆ క్రమాన్ని పాసయినవాళ్లే ఇప్పుడు మన పరీక్షకులు. వీళ్లు మనం రాసి యిచ్చిన పేపర్లను చూసే టప్పుడు వాళ్లు వల్లించి ఉన్న ముక్కలు వచ్చాయా లేదా అని చూస్తారుగాని ఇది ప్రశ్నకు తగ్గ జవాబు అవునాకాదా అనిచూడరు. నానాకష్టాలు పడి, ఆరోగ్యాన్నికూడా చెడగొట్టుకొని, పశువులాగు చదివి, పరీక్షాభవనంలో కూర్చొని మనం రాసేదాన్నంతా పరికించి చూచి మార్కు లిస్తా రనుకొన్నావా ఏమిటి ఈచందా మార్కులు! వేలకొలది విద్యార్థులు వేర్వేరుగా రాసే జవాబులన్నింటిని బాగా పరిశీలించి మార్కు లివ్వాలంటే ఒక్కనాళ్లో చావరూ? వీళ్ల కంతతీరిక ఎక్కడ? ఓపిక ఎక్కడ? వేలకువేలు పేపర్లని తిరగెయ్యాలి నాలు గయిదు వారాల్లో."

"బాగా చూడ గలిగి నన్ని పేపర్లనే తీసుకుంటే?"

"ఫీసు తగ్గిపోదూ మరి-అలా ఎప్పటికీ కాదు. అంచేతే పరీక్షకుడు పేపరు తెరచినాడంటే చేతివేళ్లు మెషీనులాగు పనిచేసి కాగితాన్ని తిరగేస్తుంటాయి. ఆసమయాన్ని పరీక్షకుని స్నాప్‌షాట్ దృష్టుల్లో ఆయన అంతకుపూర్వం వల్లించిఉన్న పదాలూ, వాక్యాలూ, ఏవైనా ముక్కలూ పడ్డాయా అంటే సరే-లేకపోతే పేపరునిండా క్రాసుమార్కులే."

"మేమింకా విసలా-ఊలాగని."

"మీరు డిగ్రీపరీక్ష కాదుగా-మున్ముందు సంవత్సరం అన్నీ తెలుస్తాయి."

"అయితే డిగ్రీలవల్ల లాభం లేదనా? నీ అభిప్రాయం."

"ఎందుకు లేదూ? ఉంది.

"ఏవిధాన్ని?"

"ఏదైనా స్కూళ్లలోనో కాలేజీలోనో నౌకరీ దొరికితే వాటినే మళ్లీ శిష్యులచేత ఏకరువు పెట్టించడానికి పనికొస్తుందా? ఇంకోలాటి నేవావృత్తిని స్వీకరించినప్పటికీ కొన్నాళ్లు అలవాటైన తరువాత రాయడానికీ, చదవడానికీ, అధికారియిచ్చే ఆర్డర్లను గ్రహించడానికీ, అవసరంబశితే వారితో మనవిచేసికోడానికి తగిన యోగ్యత తప్పకుండా వస్తుంది. ఇంతకంటే మన కీచదువువుతో పనేముంది? హాయిగా రెండుపూటలూ కడుపు నిల్ల బకుతూవుంటే ఎప్పుడైనా వీటి పేరైనా ఎత్తేవాడేనా? దానికోసమే కామూ ఈ అగచాట్లన్నీ నీ! ఇక గాల్లో ఎగరాలనే గొప్పగొప్ప ఆకాంక్షలు మన కెప్పుడూ కలకనే కలగవు. అలాటిగొంతెమ్మకోర్కెలను మనస్సుల్లో పెట్టుకోడం వల్ల వాళ్లకి ఆరో మహాపాతకం. సరే పరీక్షలమాట ఉండనీ- ఇవి కాకా మానవు, మనం ఇవ్వకా మానం-మీరు నన్ను చూడగానే 'నీ కక్కడి సమాచారం తెలిసిందా ఏమిటి?' అని అడిగారు. సమాచార మేమిటి? రావివద్దర ఏవైనా విశేషాలు జరిగాయా?"

"విశేషాలున్నాయని కాదు మాఅభిప్రాయం. లేవని—అసలు గతే నీకు తెలిసిరా లేదా అన్నాము. ఇదివరకు పరీక్షలగోలలు వున్నాయా అంటే రైలువంతెన దగ్గర కట్టమీద ఎక్కడజూచినా విద్యార్థులే ఉండేవారు. అంతేగాకుండా వూళ్లో అమ్మవారి నచ్చురకం పండ్లనీ, పాతమిఠాయిలనీ విద్యార్థుల కంబగట్టి డబ్బు పోగుచేసుకొందామని పండ్లవాళ్లు, మిఠాయిఅమ్మేవాళ్లు వచ్చేవాళ్లు. వీళ్లంతా రితో గలసి అసలుసంతా మనుష్యులతో కిటకిటలాడుతూ వుండేది. ఇవ్వాళేముంది? మాలాగే దారితప్పివచ్చిన నలుగురైదుగురు విద్యార్థులు దప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు—కష్టంతో బావురుమంటూ ఉంది. మాకుగూడా ఏలాగో అనిపించి తిరిగి వద్దామనుకొన్నాంగాని ఎండవేత రావడానికి బద్ధకించాం. ఇక ఇంతదూరం రానే వచ్చాంగదా అని అక్కడే కూర్చోని కాయితాలు తిరగేసివచ్చాం. కాని ఇవ్వాళంతా పాడైన సన్నాహం లే—నీసంగతేమిటి—గళ్లో బాగా చదువు సాగిందా? అక్కడేమీ విశేషాలు లేవు గామా?"

"గళ్లో ఏం విశేషాలూ! లాహోరుసిటీలో జరుగుతున్నాయి విశేషాలన్నీ. అందుమూలాన్నే కావచ్చు రావీ దగ్గర జనసామాన్యం గావడం—ఒకగంటైంది. నయ్యాస్ మిర్ బజారునుంచి అయిదారుమంది గృహస్థులు స్నానం చెయ్యడానికని వచ్చారు. వాళ్లు బాతాఖానీతో చెప్పుతూ ఉంటే విన్నాను— మూడునాలుగుగంటలప్పుడు షిర్బజారులో సిక్కులకీ ముసల్మానులకూ గొప్ప పోట్లాటైందట. నిముషంలో ఇటువేపు యాభైమంది సిక్కులు, అటువేపు అరవైమంది తురకలు పోగయ్యారు—క్షణంలో అంగళ్లన్నీ మూసేశారు. ఇంతలోకే ఎవళ్లో టెలిఫోన్ చేశారు. చేతులుచేతులు కలియడం మొదలైందట. కాని గాలుగైదు నిముషాల్లోనే పోలీసుకమీషనరు, సూపరెంటు, డిపజ్జీ కమీషనరు, మేజస్ట్రీటు, పోలీసు జవాన్లు గుర్రాలమీద పరుగెత్తుకొని వచ్చి మూకలను ఇవతలా అవతలా తోలేశారట. ఇప్పుడా బాజారులో ఎక్కువమంది పోలీసువాళ్లని కాపలా ఉంచారని, అసమయానికి అందరూ పారిపోయినప్పటికీ రెండుపక్షాలవారు ఉద్రేకంతో ఉన్నారనీ, సమయం దొరికితే మళ్లీ ఓమాటు ఫిసాదాయించడానికి తయ్యారుగా ఉన్నారనన్నీ చెప్పారు."

"ఆపోట్లాట కలగడానికి కారణమేమిటి?"

"కారణమేమిటి? వీటిని పోట్లాటలనడంగూడా తప్పే. ఇవి న్నీ ఒకవిధమైన తమాషాలు. ఇవ్వాళ పొద్దుని పంగంలప్పుడు మనం సెలవు ఇచ్చి యూనివర్సిటీహాల్లోనుంచి బయటికి రావడంతోటే మాల్ రోడ్డుమీద మ్యూజియానికి ఎదురుగుండా కోతులవాడు కోతులను ఆడించి చూడడానికి చుట్టూమూగిన వాళ్లదగ్గర డబ్బు పోగుజేశాడు చూశారు గాదూ?" వాడిచేతిలో పేంబెత్తముంది. ఆబెత్తం సైగను బట్టి కోతులు తమాషాచేస్తూ వచ్చాయి. వాడా బెత్తాన్ని కుడిప్రక్కకు త్రిప్పేటప్పటికి కోతులన్నీ రెండుకాళ్లమీద నిలచి పరస్పరం చేతులను పట్టుకొని మహాఠీవిగా కులుకుతూంటూ నడవడం మొదలెట్టాయి—బెత్తాన్ని వాడు ఎడమవైపు త్రిప్పేసరికి పార్టీలుపార్టీలుగా ఏర్పడి గుర్రుగుర్రు మనుకొంటూ మహాభీకరంగా పోట్లాడడం మొదలెట్టాయి. అప్పటి వాటి ముగాలమీద ఉద్రేకం, ఉత్తేజం, వాటిపోట్లాటా చూస్తే ఇవన్నీ పరస్పరం కరుచుకొని రక్కుకొని నస్తాయేమో అని భయం కలిగింది. ఇంతలోనే వాడు బెత్తాన్ని కిందపెట్టాడు. వెంటనే కోతులు పోట్లాడడం మానేసి ముగాలొత్తుకొని ఆకాశంకేసి చూస్తూ కండ్లను మిటమిట లాడించాయి. తరువాత బెత్తాన్ని పైకెత్తితే అవన్నీ నేలకేసి ముగాలు త్రిప్పుకొన్నాయి. అంతట వాడా బెత్తాన్ని నలయాకారంగా తిప్పేటప్పటికి అవి రెండుకాళ్లమీద నిలచి రెండుచేతులతో చుట్టూ పోగైఉన్నవాళ్లందరికీ సలాములుచేశాయి. ఇవిచేసే తమాషాలన్నీ మనకందరికీ చాలా ఆనందం కలిగించాయి; ఆడించేవాడికి బాగా డబ్బులు దొరికాయి. ఆకోతులపోట్లాటను పోట్లాట అంటారా? తమాషా—అలాంటివేయీ మనపోట్లాటలు. వీటికారణాలూ వాటికారణా లంటివే. తక్కిన ఏకార్యాలకైనా కారణా లుండితీరాలిగాని యీ మనవివాదాలకు కారణం లేకుండానే అవుతూవుంటాయి. ఒకవేళ దేనైనా కల్పించినప్పటికీ అది అందులకు కారణమై ఉండదు. నాకు తోచినంతలో వీటికి అసలు కారణమేదైనప్పటికీ గౌణకారణం మాత్రం మనగంట పక్షాలవారి హఠం, దురాగ్రహం. అంతేకాక ఈకలహాల్లో పెంకువులుగాని, మహమ్మదీయులుగాని పెద్దమనుష్యులైన వాళ్లెవరూ చేయిచేసుకొన్నలాగు కనబడదు. అనామకులైన నీచులు, పోకిరీలు, మోసగాళ్లు, గూండాలు తన్నుకొని కల్లోలంజేయడం. జగడమంతా అయినతర్వాత గనుత్తము జాతివాళ్లని పక్షపాతం కలుగజేసికొని పెద్దమనుష్యులైనవాళ్లూ రంగంలోకి దిగడం, సభలుచేయడం, లెక్చర్లు కొట్టడం, డెప్యుటేషనులుచేయడం, ఖుర్బుచేయడం; అన్ని బులపాటాలూ తీరినతర్వాత మళ్లీ యథాపూర్వం శాంతించడం—మానగరపువంతుకూడా అయిందిగదా అని సంతోషించడం."

"ఏమిటో! ఈవెధవ కొట్లాటలన్నీ నీ—మనయింటికి మనమే నిప్పంటించుకోవడం—తెలిసిరావాను."

"జరిగినంతకాలం జనగాలి—అపదానికి చేసే మనవాళ్లప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమే అవుతూవున్నాయి. ఇంతకూ దేనికైనా సమయం రావాలి."

ఈలాగు మాట్లాడుకొంటూ సిటీని చుట్టుకొనిఉన్న గోల్ బాగు అనే తోటలో ప్రవేశించారు. క్రమంగా కాశ్మీరద్వారము, భాటీద్వారము, మోరీద్వారము, హారీద్వారములు గడచిపోయినాయి. లోహారీద్వారము దాటి కొంచెము దూరం వెళ్లేసరికి శీతలామందిరంలోనుంచి జాగంటలచప్పుళ్లు వినవచ్చాయి. వీళ్లుముగ్గురూ ఒక్కక్షణంలో పరుగెత్తి మందిరద్వారంలో చేరారు. అమ్మవారి హారతిసమయం. విద్యార్థులప్పుడక్కడ తప్పకుండా ఉండి తీరాలి.

౨

ఉత్తరహిందూస్థానంలో మందిరమంటే దేవాలయం. లాహోరులోని శిఖలామందిరం అన్నపూర్ణదిగుడి. అక్కడివాళ్లంతా ఆదేవిని దుర్గఅని పిలుస్తారు. ఇప్పుడీ గుడినిగురించి, నాలుగువైపులా దీని నానుకొని ఉన్న లాహోరుభాగమునుగురించీ కొంచెం వివరంగా చెప్తాను. లేకపోతే మూడో ప్రకరణంలో రాయబోయే సంగతులు తెలియవు. ప్రస్తుతం సిటీఅని పిలవబడే గంజితోకూడినాటి పురాతనలాహోరు పట్నానికి దక్షిణంగా ఉంది ఈగుడి. ఆకాలంలో దీనికి పేరూ లేకుండా ఉండేదట. ఒకసన్న్యాసి అందులో ఉంటూ ఉండేవాడు. దీనికి తూర్పుప్రక్కని శాల్మీదరవాజా అని, పడమటివైపున లోహారీదర్వాజా అని పట్నంలోకి పోవడానికి రెండుద్వారాలున్నాయి. ఈ లోహారీ దరవాజానుంచి గుడికి సమమైనగా సన్నగా ఒక్కమైలు దక్షిణం పోయినామంటే పురానా అనార్కలీబజారు వస్తుంది. ఇతిహాసప్రసిద్ధమైన అసలు అనార్కలీబజారు ఇదే. పూర్వం ఈమందిరానికి చుట్టుప్రక్కల దూరదూరంగా తోటలు, తోపులు పొలాలు ఉండేవి. వాటి తరువాత అంతా అడవులమయమే. గుడిని ఆనుకొని శ్మశానాలు, సమాధులు ఉండేవని చెప్పుకొంటారు. అందుకు తార్కాణంగా యిప్పుడు ఈమందిరం వెనకాలగా ఉన్నతోటలో తవ్వితే ఎముకలు, పుర్రెచిప్పలు, బయటపడుతూవుంటాయి. ముఖ్యంతో బూడిదలా గుంటుంది. కాని యిప్పుడీమందిరంవేళ గొప్పగా మారిపోయింది. ఇప్పుడు దీనితో సామాన్యపు రాజవాడలు సరితూగలేవు ఇంతటి ప్రసిద్ధమైన మందిరం ఇంతటి ఆదాయముగలదీ లాహోరులో ఇంకొకటి లేదు. ఇప్పుడు దీనికి సంవత్సరానికి నికరాదాయం లక్షరూపాయిలకంటే యెక్కువగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషువారు పంజాబును లోబరుచుకొని సెటిల్మెంటును వేసి పెద్దదుర్గంలాంటి ప్రిమిక్ గట్టించారు. దాంతో లాహోరుపట్నంతోపాటు ఈమందిరంపరిస్థితి కూడా తిరిగిపోయింది. దీనికి నాలుగువేపులా ఉన్నతోటలూ, తోపులూ అరణ్యాలూ సుందరమైనాలభవనాలుగాను మారిపోయినాయి. ఉత్తరాన్ని సిటీ ఉండనేవుంది. దక్షిణ పశ్చిమాల పూలూకూడా నాలుగైదుమైళ్లదూరానికి మించిన పట్నం పెరిగింది, ఇంకా పెరుగుతూ ఉంది. పాతఅనార్కలీ బజారును ఇప్పుడెవ్వరూ తలచుకోనే తలచుకోరు. ఈ మందిరానికి ఫర్లాంగుదూరంలో పడమటిగా వెలసిన అనార్కలీబజారే ప్రస్తుతం లాహోరు నగరానికంతా అలంకారభూతం. ఈ పురాతన నూతన అనార్కలీలు కలిసినచోటినుంచి అడ్డంగా తూర్పునుంచి పడమటికి మాల్ రోడ్డు వ్యాపించి ఉంది. ఇది రావీనదిమీదుగా వచ్చే పెషావరు ఢిల్లీ గ్రాండ్ ట్రంక్ రోడ్డునుంచి సిటీ పట్నంవద్దగుండా పోయి గుమ్మడిమైళ్లు ప్రయాణంచేస్తూ లాహోరు కంటోన్మెంటుకు పోయింది. ఈరోడ్డుకూడా చాలా సుందరమైనదే. మనోహరసౌందర్యాలంకార విభూషితయగు హిందూస్థానపు అనార్కలీ; పాశ్చాత్యవధువు మాల్ రోడ్డూనూ. ఈరెండూ కలిసినచోట పూర్వపాశ్చాత్యసంకరం. లాహోరులోని ముఖ్యసార్వజనికభవనాలన్నీ ఈరోడ్డుమీదే వున్నాయి. రావీనదిదగ్గరనుంచి బయల్దేరామంటే క్రమంగా పోస్టు ఆఫీసు బిల్డింగులు, చిన్నదైనదైతేన, హ్యాలీ హాస్పిటల్ భవనాలు, బాగుషాహుసీదు, గురుసత్రభవనాలు, ఇస్లామియా హైస్కూలు, లా బిల్డింగులు, సెంట్రల్ ట్రైనింగ్ కాలేజిసౌధాలు, గవర్నమెంటుకాలేజి, కంపెనీవారుయూనివర్సిటీభవనాలు, మ్యూజియం, జనరల్ పోస్టాఫీసు, హైకోర్టుబిల్డింగులు, లారెన్సుగార్డన్సు, జూ, గవర్నమెంటుహౌస్, గవర్నర్ బంగళాలు, ఫోర్మన్ కాలేజి బంగళాలూ ఇవన్నీ పది పన్నెండు మైళ్ళదూరం వరకూ వ్యాపించి ఉన్నాయి. ఇవిగాక వీని మధ్య మధ్య గొప్పయూరోపియన్ ఫరములూ, బాంకీలూ, హిందువుల వర్తక వ్యాపారస్థానాలూ ఉన్నాయి. ఈలాగు పట్టణం మితిమీరి అభివృద్ధి పొందినందుచేత ఇప్పుడీగుడి లాహోరు యొక్క హృదయస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. ఇంతేనగరపు శివాంతులు కూడా దూరాలో వున గలిగి గుడికి చుట్టుప్రక్కలా ఫర్లాంగుల కొలదీ వ్యాపించి ఉన్న తమ నివేశనస్థలాల్లో దివ్యమైన భవనాలను కట్టించి వదిలారు. అమ్మవారి గర్భగుడీ, దాన్ని ఆనుకొని ఉండే సౌధాలూ గాక దీనికి చెందిన మేడలు మిద్దెలు రెండుమూడుఫర్లాంగుల పర్యంతం వ్యాపించి వున్నాయి. సాలుకు వీటినుంచి అద్దెలమూలంగా అరవైవేలు వస్తాయి. మందిరానికి ఎదురుగా అనార్కలీ నుంచి రైలు స్టేషనుకు పోయే హైరోడ్డు ఉంది. ఈరోడ్డువీదుగా సమాంతరంలో సిటీకి దగ్గరగా గోల్ బాగ్ రోడ్డు ఉంది. ఈ గోల్ బాగ్ సిటీని ఆనుకొని తూర్పు దక్షిణ పడమటి పార్శ్వాల నాక్రమించి వలయాకారంగా ఉంటుంది. ఈ ఆకారాన్ని బట్టి దీనికి గోల్ బాగని పేరువచ్చింది. ఇది పూర్వం సిటీ చుట్టూ ఉండే అగడ్త. ఇంగ్లీషువాళ్లు ఈకందకాన్ని పూడ్పించి తోటకింద మార్చి మధ్యగుండా కేవలం మనుష్యులు నడవడానికి రోడ్డు వేయించారు. ఈరోడ్డు రెండువేపులా ఫర్లాంగు ఫర్లాంగు దూరంలో యెన్నో కాలిబాటలను వేయించి తోటనంతా ప్లాట్లుగా విభాగం చేశారు. ఈ తోటంతటా ఎప్పుడూ గజంవెడల్పు నీళ్లకాల్వ పారుతూ ఉంటుంది. ఈకాలవ నీటిని ఒక్కొక్కరోజు ఒక్కొక్క ప్లాటులోకి వదులుతూవుంటారు. ఇందువలన ప్లాట్లన్నీ ఎప్పుడు చూసినా పచ్చని గడ్డితో నిండి మహా సుందరంగా ఉంటాయి. అప్పుడప్పుడు డీగడ్డిని మెషీన్‌తో కోస్తూ ఉంటారు. ఇవిగాక అనేకరకముల పూలచెట్లూ, తీగెలూ, ఫలవృక్షాలూ ఈ తోటయొక్క అందాన్ని రెట్టింపు జేస్తూ ఉంటాయి.

సాయంకాలమప్పుడు, ముఖ్యంగా ఎండాకాలంలో, ఈ గోల్ బాగులోని పచ్చికబయళ్లన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోతాయి. కొన్నిచోట్ల రాజకీయ సభలు, కొన్నిచోట్ల సాంఘికసభలు, కొన్ని స్థలాల్లో సాధువుల ఉపన్యాసాలు, మరికొన్నిచోట్ల ఫకీర్ల సంభాషణాలు. పండితులు పురాణాలు చెబుతూవుంటే, శ్రోతలు వలయాకారంగా కూర్చొని వింటూ వుంటారు మరికొన్ని స్థలాల్లో. మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో కళ్లులేని సిక్కుపాటకులు హార్మోనియం ముందు పెట్టు

కొని వాయిస్తూ శ్రావ్యంగా పాడుతూవుంటే వింటూ ఉంటారు అనేకమంది. బలిగుడు ఆడేవాళ్లు జట్టీ లింకో వైపు. సంతి బిడ్డలని మెత్తని గడ్డిమీద ఆడుకోడానికి వదలి పెడితే వాళ్లు బోరగిలపడి, మోకాళ్ల మీద నిలచి గడ్డిపోచలని గుప్పిడితో బట్టికొని లాగుతూవుంటే వాళ్ళని ఓరకంట చూస్తూ గుంపులు గుంపులుగ జేరి ముచ్చటలాడుతూ వుండే యువతులగు తల్లులు మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో— ఈలాగు సాయంకాల మైదుగంటలయిన పిదప గోల్ బాగ్ ప్లాట్లన్నీ ఉత్సవాలతో నిండి కలకల్లాడుతూ వుంటాయి. * అమ్మవారి దర్శనానికి లోపలికి వెళ్లాలంటే మొదలు రెండు పెద్దద్వారాలని దాటాలి. ఇందులో మొదటిది ముఖద్వారం. ఈద్వారంమీద నొక మేడ—దానిమీద గోపురాలు—ముఖద్వారం తరువాత మరో విశాలమైన ద్వార ముంది. ఈ రెండువరవాజాల్లో దృఢమైన తలుపు లున్నాయి రాత్రి పది గంటలు కావడంతోటే ద్వారాలతల్పులను మూసివేసి వాటిమధ్య భాగంలో ఉండే కిటికీల్లాంటి చిన్నతల్పులని 9 గంటలవరకు తెరచి వుంచుతారు. ఆసమయంలో తీయకుండా పహరా వుంటుంది. ద్వారాల్ని దాటి లోపలికి పోవడంతోటే ఎదురుగుండా దేవీమందిరం. ఈదేవీమందిరం సంగమర్మరపు పలకలతో గట్టబడింది గోడల్లో నాలుగైదుమూళ్ల అద్దాల్ని పొదిగి బిగించారు. అదిగాక గోడలమీదిభాగంలో అనేకవిధాలచిత్రా లున్నాయి. ఈ దేవీమందిరం సరోవరంలోని కమలంలాగు మహాసుందరంగా ఉంటుంది. ఈమందిరానికి నాల్గువేపులా పదిపన్నెండు గజాలమేర ఖాళీప్రదేశం. అనుగుణ నాపబండలను పరిచారు. మందిరానికి ఎడమవైపు రెండంతస్థుల గదులు చాలా ఉన్నాయి. వాట్లల్లో గుడియొక్క మహంతులవారూ, ఎప్పుడూ అక్కడే ఉండేసాధువులూ వుంటారు ఈగదులను ఆనుకొని పాకశాలలు కొన్నాళ్లు ఉన్నాయి ఈభోజనశాలలో అతిథులు, అభ్యాగతులు, వైరాగులు, బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు అంతా కలసి నూటికంటె ఎక్కువ మంది రోజూ రెండుపూటలా భోంచేస్తూ ఉంటారు. ఇందు కయ్యే ఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. దేవీమందిరానికి కుడివైపు శివాలయం; దానికి కుడిప్రక్కగా మరికొన్నిభవనా లున్నాయి. వీనిలో ఉత్తరంగా ఉన్నది చాలావిశాలమైన మూడంతస్తులమేడ. నేలమీద గదుల్లో, రెండవయంతస్తులోని ముందరిభాగపుగదుల్లో విద్యార్థు లుంటారు. గదికి ముగ్గురు నలుగురుచొప్పున యాభై అరవై మంది సుఖంగా ఉండడానికి దగిన గదు లున్నాయి. వీట్లలో ఎప్పుడూ తియ్యకుండా యాభైమంది విద్యార్థు లుంటారు. వీళ్లీ మందిరములోని పాఠశాలలో సంస్కృతము జదువుకొని పంజాబు యూనివర్సిటీ పరీక్షలకు తయ్యారవుతూ ఉంటారు, కాని పరీక్షలు జరిగేదినాల్లో మరినలభై యాభై మంది విద్యార్థులు పంజాబులోని అన్యప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ పరీక్షలు పంజాబు యూనివర్సిటీకి సంబంధించినవి. ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ పరీక్షలనిగాని, ఓరియంటల్ టైటిల్స అనిగాని వీటి పేరు. ఇవి అరబ్బీ, ఫార్సీ, సంస్కృతము, ఈభాషల్లో జరుగుతాయి. సాధారణంగా అరబ్బీ, ఫార్సీభాషలపరీక్షలకు మహమ్మదీయులు, సంస్కృతానికి హిందువులూ వస్తూవుంటారు. ప్రతిసంవత్సరం సంస్కృతం నిమిత్తం నాలుగైదువందల మంది విద్యార్థులు నానాప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ వచ్చినవాళ్లలో ఎక్కువమంది రైల్వేస్టేషను దగ్గర ఉన్న మూల్‌చంద్ మందిరంలో దిగుతారు. తక్కినవాళ్లు శీతలామందిరంలో. ఈ రెండు చోట్లా దిగేవాళ్లకు ఒక్కవారం పర్యంతం ఉచితంగా ఉండడానికి స్థలం, రెండుపూటలా భోజనం దొరుకుతుంది. ఈఏర్పాట్లనుబట్టే శీతలామందిరంలోకూడా కొ[illegible]వాళ్లు చాలామంది దిగారు.

ఇంతటితో ఇప్పుడు వీళ్ల సంగతి వదలి మళ్లీ రాస్తాను. రెండవ యంతస్థులోని గదులకు వెనుకభాగాన్ని విశాలమైన శాల లున్నాయి. వాట్లల్లో పండితులు విద్యార్థులకు పాఠాలు చెబుతారు. ఈ మేడయొక్క మూడో అంతస్థుమీద ఒక్క కాపురానికి దగినగృహ ముంది. అందులో ముఖ్యాధ్యాపకు లుంటారు. అధ్యాపకులకూ, విద్యార్థులకూ మరో భోజనశాల ఉంది. దీనిఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. శివాలయానికి తూర్పు దక్షిణ పార్శ్వాల్ని మరికొన్ని మేడ లున్నాయి. వాటిలో అభ్యాగతులైన సాధువులూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం వచ్చి కొన్నాళ్లపాటు ఉండే గృహస్థులూ దిగుతూ ఉంటారు.

ఇక ఈ దేవీదర్శనానికి ఒక్క హిందువులే కాదు, సమస్తవర్ణాల వారు వస్తారు. విగ్రహారాధనం వేదవిరుద్ధం, దాన్ని చేయడం మహాపాపం అని చెప్పే ఆర్యసమాజకుల యువతులు, ఏకేశ్వరోపాసనం మనం చేయదగింది, ఈ బొమ్మలపూజలన్నీ అనాగరికులవని బోధించే బ్రహ్మసమాజకుల భార్యలు, దేవునిదప్ప మరొక్కనిపూజించడం దోషమని వాదించే దేవసమాజకుల స్త్రీలు, హిందూదేవాలయాల్లోకి పోవడానికి సమ్మతించని జైనులకాంతలు, సంఘసంస్కర్తల ధర్మపత్నులు తమతమభర్తలు కార్యాంతరాలనిమిత్తం ఇల్లు వదలిపోవడంతోటే బిడ్డలని చంకబెట్టుకొనివచ్చి అమ్మవారిని దర్శించి వారితీర్థప్రసాదాలను దీసికొని పోతూ వుంటారు. లేకపోతే యేవేళ అమ్మవారు పోసి చంద్రబింబంలాంటి తమబిడ్డలు కురూపులైపోతారో అని భయం. భయంచేతనే భక్తి ఎక్కువ. ముసల్మాన్ స్త్రీలుకూడా దేవిని దూరాన్నుంచి దర్శించి పాదతీర్థం ముగాలని కొట్టించుకొనిపోతారు. వీరికి గర్భగుళ్లోకి పోవడానికి వీలులేదు. గర్భగుడివెలుపల వీరినిమిత్తం ఒక కిటికీ ఏర్పాటైఉంది. అక్కడికి వచ్చి ముసల్మాన్ యువతులు బిడ్డల నెత్తుకొని నిలుచుంటే పూజారి అమ్మవారి పాదోదకం తీసికొనివచ్చి వాళ్ల మొగాల మీద జల్లి వాళ్లిచ్చే ముడుపులను పోగుచేసికొని పోతూవుంటాడు. ఈ మందిరానికి పురుషులుకూడా వస్తూనే ఉంటారు. కాని స్త్రీలసంఖ్య అపరిమితము. మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో గొప్ప ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. ఆరోజులలో రావడానికీ పోవడానికీ సందుదొరకదు. ఈవుత్సవాలు మొదలైనవానివల్ల అనేకవేల రూపాయల ఆదాయం.

* ముఖ్యంగా శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా ఉండేభాగంలో రోజూ తిరుణాల్లాగే వుంటుంది.

జాగంటలూ గంటలమోతలూ చెవిలో బడడంతోటే మన విద్యార్థులు ముగ్గురూ ఒక్కపరుగులో ముఖద్వారం జేరారు. అప్పటికే నగంహారతి కావస్తోంది. దాన్నిగనిపెట్టి వీళ్లు మళ్లీ క్షణంలో తమగదులకాడికి బరువైన పుస్తకాల్ని పెట్టెల్లోనుంచే లోపలికి గిరాటు పెట్టి వచ్చి హారతిలో కలుసుకొన్నారు. ఇంతలో హారతి సమాప్తమైంది. వెంటనే ఇన్నాళ్లూ అనాథల్లా ఉన్నవిద్యార్థులందరూ అమ్మవారి యెదుట సంతోషంతులుగా నిలబడి మొదలు దేవ్యపరాధస్తోత్ర శ్లోకాలను పఠించారు. అందరూ ఒకేస్వరంలో రాగందీసి పఠిస్తూవుంటే వినేవాళ్లకి మహా ఆనందం కలుగుతుంది. ఈస్తోత్రాలను బూర్తిజేసి గర్భగుళ్లోనుంచి బయటికి వచ్చి ఎదురికి నోటికివచ్చిన శ్లోకాలను గొల్లు పఠించుకొంటూ ప్రదక్షిణాలు చేశారు. ఇవి కావడంతోటే దేవికి ప్రణామాలుచేసి శివాలయం ఎదటకి వచ్చి పూర్వంలాగే గొల్లుదీరి నిల్చొని అందరూ వినాయకస్తోత్రాలు, శివస్తోత్రాలు పఠించారు. ఇది ముగియగానే మహాదేవునికి నమస్కారాలు జేసి వీళ్లు మహంతులవారి దగ్గరకు బరువెత్తిపోయి వారిపాదాలకు నమస్కారంజేసి, అంతమ బార్వమే యక్కడజేరి మహంతుగారి ప్రక్కని కుర్చీలమీద కూర్చు చున్న అధ్యాపకులకు దండంపెట్టి వారియెదుట నేలమీద కూర్చున్నారు. దర్శనానికివచ్చిన గృహస్థులు మరోప్రక్కను కూర్చున్నారు. ఏదో సంభాషణ అవుతూవుంది. మహంతుగారు కులాసామనిషి; మంచి ఉదారబుద్ధి కలవారు. ఎల్లప్పుడూ ప్రసన్నవదనంతో ఉంటారు. వీరి అన్నక్షేత్రంలో రోజూ భోంచేసేవాళ్లు మూడువందలమందికి తక్కువ గారు. దగ్గర ఉన్నవాళ్లు కొందరు ఇంతఖర్చు ఎందుకని విసుక్కుంటూ ఉంటారు. కాని వీరు వాళ్లమాటల్ని లక్ష్యమే చెయ్యరు. విద్యార్థులమీద చాలాప్రేమ. కులాసా పుట్టిందంటే నూరు నూటయాభై రూపాయలు ఖరీదుచేసే పండ్లబుట్టలు ఒక్కనిముషంలో వచ్చిపడతాయి. చూస్తూ చూస్తూవుండగానే విద్యార్థులు తోళ్లతోక్కలూ మిగిల్చేస్తారు. ఒకొక్కసమయంలో క్షీరాన్నాలు, మోహనభోగాలూ ఎగురుతూ వుంటాయి. కాని వీరిది మహానిర్లక్ష్యస్వభావం. తనమీద కేదైనా విపత్తు వస్తుందని తెలిసినప్పటికీ వచ్చినతర్వాత తంటాలు పడడమే కాని ముందుగానే తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నంజేసే స్వభావంకాదు. గృహస్థులు వీరితో మాట్లాడుతూ ఉన్నది ఢిల్లీబజారు విషయమే. వీళ్లేదో సలహా ఇస్తూవుంటే మహంతుగారు దానిని పాటించడంలేదు—వీరు నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతూ "ఇలాంటి విదివరకెన్నో జరిగాయి—కొత్త గాదు. ఇప్పుడింతగా మనతలమీది కేం వచ్చింది?" అన్నారు.

"నిజమే కానిండి—వాటికీ వీటికీ చాలా భేదముంది. మేంగూడా అన్నీ చూస్తున్నాం కాదూ. కాని ఇవ్వాళ సాయంకాలం స్థితిని చూస్తే ఏదో గొప్పఉపద్రవం అయ్యేలాగే కనిపిస్తోంది. ఏలాగైనా మన ప్రయత్నంలో మనం ఉండడం మంచిది. మనం కలహానికి దిగకపోయినప్పటికీ ఒకవేళ మనమీది కేదైనా వస్తే తప్పించుకోనైనా వద్దా?"

"ఎవళ్లో సిక్కులూ తురకలూ పోట్లాడుకుంటే మనకు వచ్చిన భయమేమిటి? మనమూ తురకలకీ ఏమైనా విరోధం ఉందా—మీరన్నట్టు జరుగుతుం దనుకోడానికి? ఎంతమంది తురకాళ్లు వస్తూవుంటారో చూశారా మనదేవికి మొక్కడానికి?"

"మీరలాగు సెలవిస్తే మేమేం జెప్పాలి? వీళ్లమీద మీకింతటి నమ్మకం ఏలా కలిగిందో తెలియడంలేదు. వీళ్లు సిక్కులనీ మనల్ని వేరువేరుగా చూస్తారా? కాఫర్లంతా ఒకటే వీరిదృష్టికి. తప్పెవళ్లదైనా, విరోధం ఎవళ్లతో ఉన్నా దాన్నంతా ఆలోచించరు—ఎవళ్లు చిక్కితే వాళ్లమీదే చూపిస్తారు తమ శౌర్యాన్ని. ఇంతవరకెన్ని పోట్లాటలో అయ్యాయి. వాటివిషయమై మన మేం వింటున్నాం? కలహాలు తగ్గిపోయినతర్వాతగూడా ఎవరైనా గ్రహచారంచాలక ఒంటరిగా దొరికాడంటే హాజీభగతం పట్టిస్తున్నారు."

"అయితే ఇప్పుడు మీసలహా ఏమిటి? ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి."

"చేసే దేముందీ? ముందుగానే ఠాణాలో రిపోర్టుచేసి ఇరవై ముప్పైమంది పోలీసువాళ్లను పిలిపించి రేపుపగలంతా మందిరంలోపల బయటా కాపలా పెట్టించండి. సాయంకాలందాకా ఉండి వెళ్లిపోతారు. ఇందులో మనకు వచ్చే నష్టమేమిటి?"

బిగ్గరగా నవ్వుతూ—"మంచిబుద్ధిగలవాళ్లే బయల్దేరారు—మహావ్వా—ఇలాంటందాలి ఆర్యసంతానాలన్నా గర్వమంటే—ఎప్పుడో! ఏమో వస్తుందని ముందుగానే వెళ్లి పోలీసోళ్లకాళ్లట్టుకోవాలి! నామాటనుగూడా కొంచెం వినండి. మనదుర్గ అనుగ్రహం ఉన్నంతవరకూ మన కేం భయం లేదు. నాకు బాగానమ్మకం—మీరుమాత్రం నిశ్చింతగా ఉండండి. మ్మాల్దాం, మనమందిరాని కేం ముప్పు వస్తుందో."

గృహస్థులకిక మాట్లాడడాని కేమీతోచిందికాదు. మహంతుగారి పట్టుదలవాక్యాలవల్ల వీళ్లకోమాదిరి సంతోషంగూడా కలిగింది. ఇంతలో విద్యార్థుల భోజనానికి గంట వినవచ్చింది. ఒక్కక్షణంలో వాళ్లు స్థలాన్ని ఖాళీచేసి తిన్నగా భోజనశాలలో చేరారు. తరువాత గృహస్థులుగూడా మహంతుగారికి దణ్ణాలుపెట్టి వారి సెలవు దీసికొని ఎవళ్లదారిని వాళ్లు వెళ్లారు.

క్రమక్రమంగా తొమ్మిది పది పదకొండు గంటలైంది. నగరమంతా క్రైస్తవుల ఆదివారపు నిర్వ్యాపారపు క్రింద మారుతూ ఉంది. అనార్కలీ బాజారులో, సిటీవీధుల్లో మిఠాయి దుకాణాలు, తమలపాకు బీడాల దుకాణాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. కాని వాటిదగ్గర అంత అలజడి ఏమీ లేదు. అప్పుడప్పుడు రసికశిఖామణు లెవ్వరో వచ్చి మిఠాయీలనీ, బీడాలనీ, కొనుక్కొని పోతూవున్నారు. అత్యంత ప్రకాశమానము లైన ఎలెక్ట్రిక్ దీపకాంతులు ఉపరిభాగాన్ని ప్రసరిస్తూ వున్నందు వలన చూసేవాళ్లకి నగరాధిదేవతయొక్క శిరోభాగమున జాజ్వల్యమానముగ వెలుంగు తదీయచ్ఛాయామండలమా అని

పిస్తూ ఉంది. ఇద్దరిద్దరు లేక ముగ్గురూ కలసి పోలీసువాళ్లు డ్యూటీని నిర్వర్తిస్తూ ఉన్నారు. వీళ్ల కుడిచేతుల్లో పొడుగుపాటి దృఢమైన లాఠీ కర్రలు, ఎడమ భుజాలమీద కంబళ్లు ఉన్నాయి

శీతలామందిరమంతా విద్యుద్దీపాలతో వెలిగిపోతూ ఉంది. మహాంతుగారి నిశ్చింతస్వభావము అందరికీ తెలిసిందే. సమస్తమూ పరిత్యాగముచేసిన వీరివంటి వారికి ఈ అనిత్యసంసారపు గొడవలతో పనేముంది? వేళ కింతనల్ల కడుపులో బడితే చాలు. ఇక లోకమంతా అటు ఇటైనా వీరికేమీ చింతవుండదు. పదకొండు గంటలకు కొంచెం పూర్వమే వీరు శయనమందిర మాక్రమించారు. ఇప్పుడు నిద్రాదేవి ఉపగూహనాల్లో వీరికి దేహస్మృతే లేదు. ముఖద్వారాల దగ్గర వున్న పహరావాళ్లు డెయిటెక్ మాగ్రీకేనులాంతర్లని వెనుక పెట్టుకొని కునికిపాట్లు పడుతూ కూర్చొన్నారు. వీళ్లకు నిద్ర ఎక్కువ అవుతూ ఉన్నట్లు కన్పిస్తుంది. వీళ్లు నేలమీద కూర్చున్నారు. తలలు మెల్లగా వంగుతూ వంగుతూవచ్చి టక్కున నేలమీద తగిలేటప్పటికి చప్పున మళ్లీ కళ్లు తెరచి తలలు పైకెత్తుతూ వున్నారు. తక్కిన నౌకర్లుగూడా పగలంతా పనిపాటలు చేసి వున్నవాళ్లు కావడంచేత పక్కలమీద చాలంగానే అప్రయత్నంగా తెలియకుండానే మైకంకమ్మింది. కళ్లు మూతలు బడిపోయినాయి. కాని పరీక్షార్థివిద్యార్థులు మాత్రం ఇంకా మేలుకొనే ఉన్నారు. తెల్లవారితే మూడో పేపరు. అందునిమిత్తం వచ్చేనిద్రను చాల కష్టంమీద అడ్డుకొంటూ పుస్తకాలను తిరగేస్తూ ఉన్నారు. పన్నెండైంది. ఒంటిగంటకూడా కావచ్చింది. పట్నమంతా దాదాపుగా మాటు మణిగి పోయింది. నాల్గు వేపులా నిశ్శబ్దరాజ్యం. అలాంటి నితాంత నీరవమైన సమయంలో ఉన్నట్టులుండి హఠాత్తుగా హైరోడ్డుమీద గుర్రమొకటి వాయువేగంతో పరుగెత్తినట్లుగు ధ్వని వచ్చింది. మేలుకొని ఉన్నవిద్యార్థులు అర్థరాత్రివేళ అలా పరిగెత్తడ మేమిటా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే మరి రెండు గుర్రాలు దంయ్యమని పరిగెత్తాయి. వెంటనే లేచి వీళ్లు పాఠశాలల్లో ఉన్న కిటికీల దగ్గరకు పరుగెత్తుకొని పోయి చూసేసరికి రిజర్వుపోలీసు సోల్జర్లతో నిండి వున్న రెండుమూడు మోటారు బస్సులు గాండ్రిస్తూ పరుగెత్తాయి. కొంచెం పైగా ఉన్న గోల్‌బాగ్ రోడ్డుమీదుగా పదిపేను ఇరవై మంది పోలీసువాళ్లు అమితవేగంగా పరిగెత్తారు. వీళ్లంతా చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే శాల్మీ దర్వాజా గుండా సిటీలో ప్రవేశించి అంతర్ధానమైనారు. ఏకారణంచేత ఎక్కడికి వెళ్లారో తెలియదు. అప్పుడు బయటికి పోవడానికా వీలులేదు. ద్వారాలన్నీ తాళాలతో వున్నాయి. కాని సిటీలో ఎక్కడనో బాగా గందరగోళమై వుంటుందని ఊహించుకొని గదుల్లోకి తిరిగి వచ్చి పక్కలమీద శరీరాలను వాల్చారు. కండ్లు మూసుకు పోయ్యాయి. ఈపరీక్షల కని వీళ్ల కన్నాళ్లనుంచో కంటినిండా నిద్రే లేదు. పాపం వొళ్లెరుగని నిద్ర వచ్చింది ఈక్షణంలో. తర్వాత ఏం జరిగిందీ వీరికీ తెలియదు. కాని సమస్త బ్రహ్మాండాన్నీ నిద్ర ఆవేశించి నప్పటికీ మేలుకొని ఉండేది ఒక్క కాలమే. ఈ కాలపురుషుని గతివిన్యాసం మహావిచిత్రమైంది. దీనికి నిరోధము చేసేది లేనే లేదు. ఈ పురుషుడు ఎప్పుడూ ముందుచూపేకాని వెనుకచూపు లేదు. లక్షలకొలది పుట్టినా గిట్టినా సరే; భూకంపాలుద్భవించి స్థలం జలంగా, జలం స్థలంగా మారిపోయినా సరే; జ్వాలాముఖీ పర్వతాలు పగిలి చుట్టూ ఉండే గ్రామాలూ నగరాలూ నామావశిష్టమై పోయినా సరే; మహాభయంకరసంగ్రామాలై రాజ్యాలకు రాజ్యాలు తల్లక్రిందులై పోయినా సరే; యీ మహాపురుషుని అడుగు ముందు పడుతూనే ఉంటుంది కాని ఆగదు. తృణకల్పులమైన మనకు ఉద్వేగం, ఆతంకం, విషాదం, మనోవ్యథా కలిగించి బుద్ధినికూడా చలింపజేసే భయానకఘటనాలన్నీ ఈకాలవిశ్వరూపుని పాదాల క్రింద గడ్డిపరకల్లాగు ఊరు పేరు లేకుండా నలిగి పోతూ వుంటాయి. అట్టి యీ మహాకాలుని ముందు ఆరాత్రి లాహోరు బజారుల్లో జరిగిన సంగతులో లెక్కా? రాత్రి గతించిన వాట్లో లెక్కైంది. మేడల మూడోతారీఖు ప్రవేశించింది. నగరమంతా యథాపూర్వం నానా విధధ్వానాలతో నిండిపోయింది. మైమరచి నిద్రించిన విద్యార్థులు గూడా లేచి తొందరతొందరగా నిత్యకృత్యాలూ, స్నానాలూ జేసి కొని యూనివర్సిటీ హాలుకు బోవడానికి తయ్యారైనారు. హాలుకు పోయ్యేముందు వీరందరికీ ఖుష్టే లస్సీ దొరకింది. ఖుష్టేలస్సీ అంటే పంచదారకలిపిన తియ్యని చిక్కనిమజ్జిగ. ఈదేశంలో చలికాలమందు అపరిమితమైన చలిఅయినప్పటికీ ఎండాకాలంలో ప్రచండమైన వేడిమికూడా పెద్దల్ని జ్ఞాపకంచేయిస్తూ వుంటుంది. అందుచేత ముఖ్యంగా పంజాబీలూ, సింధీలూ వీళ్లైనన్ని సాగ్లు సర్దాయీలు, ఖుష్టేలస్సీలు, మీఠీలస్సీలు, మధ్యస్థులు ఎగబోస్తూ వుంటారు. ఎన్నిసార్లు తాగినా వద్దనిపించదు. దాహానికి తగినలాగు పొట్టనుకూడా ఎందుకియ్యలేదా అని దేవుడిమీద సహించం కోపం వస్తుంది. మిట్టద్రవాల్ని కుతికల బంటిగా ఎక్కించినప్పటికీ దాహం తీరదు. నాలిక లాక్కుపోతూ ఉంటుంది. ఇంకా తాగాల్నే అనిపిస్తుంది. వీటన్నిటిలో ఖుష్టేలస్సీ ముఖ్యమైంది. దీన్ని తాగి ఏపనికైనా వెళ్లితే ఆపని తప్పకుండా నెరవేరుతుందని అక్కడి వాళ్ల అభిప్రాయం. ఆకారణాన్ని పరీక్షలకు గాని, ప్రయాణాలకు గాని, మరి శుభకార్యాలకుగాని వెళ్లేముందు చిక్కని మజ్జిగలో పంచదార కలిపి తాగిస్తారు. మహాంతుగారి అనుగ్రహంవల్ల విద్యార్థుల కందరికీ పుష్కలంగా దొరికింది లస్సీ. తాగి తేన్చుకొంటూ బయల్దేరారు పరీక్షాభవనానికి పోవడానికి. దారిలో వీళ్లకు అనార్కలీ తగులుతుంది. ఆబజారులో ప్రవేశించేటప్పటికి అక్కడున్న వాళ్లందరూ గుంపులు గుంపులుగా కూడి మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందరిమొగాలూ విపరీతంగా మారిపోయి ఉన్నాయి. విచారిస్తే రాత్రి సిటీలోని డబ్బీబజారులో రెండు ఖూనీలు జరిగాయనిన్నీ, అందుచేత తురకలు హడతాలు చేస్తారనిన్నీ తెలిసింది. కాని పరీక్షకు వెళ్లాలనే తొందర మీద ఆవిషయాన్ని గురించి ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి వీల్లేక వీళ్లు తిన్నగా యూనివర్సిటీకి బరిగెత్తి హాల్లో చేరుకొన్నారు. ప్రశ్నపత్రాలు

చేతి కందాయి. రాయడం మొదలెట్టారు కాని మనసుకి నిమిత్తం కుదరింది గాదు. ధ్యానం పరిపరివిధాల పోయింది. బజార్లో విన్నదాని మీద అభిలాష యెక్కువైంది. మనస్సును బిగబట్టుకొని రాస్తూ వుండేవాళ్లు; కాని తెలియకుండా నష్టవన పరుగెత్తేది వీధిలోకి. ఈప్రకారం తికమకలౌతూ రాశారు. మూడుగంటలూ నిమిషంలాగు ఎగిరిపోయ్యాయి. పదిగంటలయ్యేసరికి పేపర్లను ఇచ్చి బయటికి వచ్చేటప్పటికి మాల్ రోడ్డంతా పోలీసులమయంగా గాన్పించింది. సోల్జర్లూ, సిపాయీలూ గుర్రాలమీద పహారు చేస్తున్నారు. అనార్కలీలోకి వచ్చేటప్పటికి అక్కడా ఇదేదృశ్యం కన్పించింది. షాపులన్నీ వేసున్నాయి. సాధారణంగా ఏడుగంటలు కొట్టకపూర్వం ఎవరూ దుకాణాలను తెరవనే తెరవరు. కాబట్టి పొద్దున వెళ్లేటప్పుడు హడతాలు అవుతుందని కాని, కాదని కాని నిశ్చయించుకోడానికే వీలైంది కాదు. కాని, ఇప్పుడో, పది దాటింది. ఈపాటికి షాపులన్నీ తెరిచి వుండాలిసింది. అలాగు లేవు. తురకల షాపులన్నీ మూసివున్నాయి. తెరిస్తే తమవాటి నెక్కడ లూటీచేస్తారో అని హిందువులుకూడా దుకాణాల్ని కట్టిపెట్టారు. అనార్కలీ ఈచివరనుంచి ఆచివరవరకూ ఏదోనిమిది దుకాణాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. ఇప్పుడు సంగతులన్నీ బాగా తెలిశాయి. గతించినరాత్రి పన్నెండు దాటిన తర్వాత డబ్బీబజారులో ఇద్దరు తురకాళ్లని సిక్కులెవరో నరికేశారట. అందుచేత మహమ్మదీయులంతా మండిపడి పోతున్నారు.

ఈ గోలల్లో ఇంకోతమాషా జరుగుతూ వచ్చింది.

ఏ ప్రయివేటు కారణాలచేత ఖూనీలు జరిగినా వాటిని మత సంబంధమైన మరణాలుగానే భావించి చచ్చినవాళ్ళని ధర్మవీరులని ప్రకటనం చేస్తూ వుండేవాళ్లు. ఈలాగు వూరూ పేరూ లేనివాళ్లెందరో శహీదులయ్యారు. శహీదులంటే ధర్మంకోరకు ప్రాణం విడిచినవాళ్లు. అంచేత ఇప్పుడు ఈ చచ్చినవాళ్లిద్దరూ శహీదులనిన్నీ, వాళ్లని పట్నమంతా ఊరేగించి దఫనంచెయ్యాలనిన్నీ పట్టుబట్టారు తురకలు. ఇదివరలో హిందువులు, ముఖ్యంగా ఆర్యసమాజంవాళ్లు ఈలాటి ధర్మవీరులను కొందరిని ఊరేగించి దహనంచేశారు, కాని ఆసమయంలో విశేషాలేమీ జరిగాయి కావు. అలాగే యిప్పుడుకూడా అవుతుంది కాబోలు. అందుకనే ఈ అడావిడీ అంతా అనుకొని విద్యార్థులు తమతమ నివాసాలకు చేరుకొన్నారు. మధ్యాహ్నం భోజనాలయ్యాయి. భోజనాలు కావడంతోటే మర్నాటి పరీక్షకు గావలసిన గ్రంథాలను చంకపెట్టుకొని ఏరావీతీరానికో, ఏతోటల్లోకో ఏయితరమందిరాలకో పోతూవుండేవారు. అక్కడ ఏకాంతంగా ఉండే ప్రదేశాల్లో కూర్చోని ఎండ చల్లబడేదాకా చదువుకొని తరువాత కుటీరాలకు చేరుకోడం అలవాటు. కానీ పట్నమంతా హడతాలని అడావిడిగా ఉన్నందువల్లా, తురకల ఊరేగింపు సమయాన్ని ఏంగందరగోళాలు జరుగుతాయో అనీ కొందరు బయటికి పోవడం మానేశారు. మరికొందరు ఊరేగింపు చూడాలనే అభిలాషతో వెలుపలికి పోలేదు. ఏలాగైతేసేం ఒకర్ని జూచి ఒకరు అంటూ బయటికి వెళ్లడం మాని ఆమందిరంలోనే యిటూఅటూ సర్దుకొన్నారు. గర్భగుడిచుట్టూ ఉన్న వసారాలో కొంతమంది, అక్కడికి వెనుకభాగంలో ఉన్నతోట్లో కొందరూ చేరి చదువుకోడం మొదలెట్టారు. ముఖ్యాధ్యాపకులు మూడో అంతస్థుమీద కూర్చోని కొందరు విద్యార్థులను మర్నాటి పరీక్షకు తయ్యారుచేస్తూ ఉన్నారు. రెండవ మేస్టరు పాఠశాల్లోనే కూర్చొన్నారు. ఆయన విద్యార్థులేవిషయానైనా అడిగితే వాళ్లకు సమాధానం చెబుతున్నారు. అంతటా మహాశాంతంగా ఉంది. రెండు గంటలైంది. తురకల ఊరేగింపు వస్తుందని తెలిసింది మందిరంవాళ్లకందరికీ. వెంటనే ఇవతలా అవతలా కూర్చోని చదువుకోడానికి పోయిన విద్యార్థులూ, మందిరంలోని నౌకర్లూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం బయటినుంచి వచ్చినవాళ్లూ అందరూ ఊరేగింపు చూడడానికి ఎగబడ్డారు. మూడో అంతస్థుమీద నిల్చున్నవాళ్లకు శాల్మి లోహారీదర్వాజాల పర్యంతం గోల్‌బాగ్‌లో గాని హైరోడ్డుమీదగాని ఏం జరిగినా బాగా కనబడుతుంది. అందుచేత ఎక్కువమంది అక్కడే పోగయ్యారు. పాఠశాల్లోని కిటికీల దగ్గర సందులేదు. ముఖద్వారం ఒకరెక్క వేసిఉంది. రెండో రెక్కను గూడా సగంవరకూ మూసి వుంచి ముప్ఫైనలభైమంది తేనెటీగల్లాగ మూగి నిల్చున్నారు. ఇదేప్రకారం ఆరోడ్డుకు రెండువైపులా ఉన్న మేడలన్నీ చూసేవాళ్లతో నిండిపోయ్యాయి. ఇంతలో శాల్మి దర్వాజా గాటి బయటికి వచ్చిన ఊరేగింపులోనుంచి "లాఇలాహీ ఇల్లాహూ" అనే రణ్బకేకలు వినవచ్చాయి. అందరికంటే ముందు ఎఱ్ఱతలగుడ్డల దర్శనమైంది. వీరి వెంటే రెండుమూడువేలమంది తురకలూ, తరువాత శవాలూ, వీటితరువాత మళ్లీ ఇరవై వేలమందిమహమ్మదీయులు. ఇందులో ఈశవాలకి ముందూ వెనకా ఉన్న మూడు నాలుగు వేలమంది తురకలూ ఒక్కధ్వనిగా "లాఇలాహీ ఇల్లల్లాహూ" అని అరుస్తున్నారు. మధ్యమధ్యకూడా పోలీసువాళ్లున్నారు. అందరూ తురకలే. క్రమక్రమంగా శవాలు మందిరంఎదటికి వచ్చాయి. ఇప్పుడు మందిరాని కివతలా అవతలా శాల్మిలోహారీల మధ్యభాగమంతా మహమ్మదీయులే. అసలే వీళ్ల కేకలు ఆకాశాన్నంటుతూ ఉన్నాయి. అప్పుడు లాఇలాహీ తప్ప వేరేశబ్దం వినరాలేదు. మందిరముఖద్వారంలో ఉన్నవాళ్లంతా తన్మయులై నోళ్లు తెరుచుకొని చూస్తున్నారు.

మందిరం ఎదటికి రావడంతోటే వీళ్ల కేకలు పదిరెట్లెక్కువయ్యాయి. కేకలు ఎక్కువ కావడంతోపాటు అరిచేవాళ్లకు ఆవేశం పెరిగింది. మొగాలు ఎఱ్ఱబారాయి. చూస్తూచూస్తూ ఉండగానే మెరుపు తళుక్కుమన్నంత వ్యవధానంలో ఈఆవేశమెక్కిన తురకల గుంపొకటి ముఖద్వారానికి పదిగజాల ముందుగా రోడ్డుమీద ఉన్న సోడాలిమ్నేడ్ దుకాణంమీద పడింది. వెంటనే ముఖద్వారంలో పోగైఉన్న హిందువులందరూ ఒక్కపెట్టున లోనికి విరుచుకొని పడ్డారు. మహంతుగారు ఉన్నది ఈగుంపులోనే. వీళ్లంతా రెండో

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా భాద్రోత్సవసమావేశము

మద్యపాన నిషేధప్రచారమునకైన స్త్రీల సమావేశము-చెన్నపురి

శ్రీ మోరోపంతు జోషీగారికి 'మదరాసులీగు' వారి విందు

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘము వినోదప్రదర్శనమున పాల్గొన్నవారు

సేవాసదన సంఘసభ్యులు—చెన్నపురి

తెక్కను మూసి అతిప్రయాసంమీద గొళ్లెం తగిలించారు. ఇంకా గొళ్లెం తగిలించడం పూర్తిగానే లేదు. సోడాలిమ్నేడ్ సీసాలు వడగండ్లలాగు ద్వారంమీద పడడం మొదలెట్టాయి. ఒకమాదిరి తలుపులే అయితే క్షణంలో ఎగిరిపొయ్యేవి కాని లోహంలాటివి కాబట్టి బయటివారితోపులమూ, సీసాలప్రహారాలకూ తాళుకొన్నాయి. ఇంతలో సీసాలజడివాన మందిరంమీద అన్నిప్రక్కలా కురియడం మొదలైంది. నాలుగైదు నిమిషాల్లో లిమ్నేడ్ షాపు ఖాళీ. తరువాత చేతి కందిన వానినెల్ల మందిరంమీద రువ్వడంమొదలెట్టారు తురకలు. బయట ఊరేగింపు నిలచిపోయింది. లాఇలాహీ కేకలు మరింత మిన్నుముట్టుతున్నాయి. ఇప్పుడు కేవలం ముఖద్వారంమీదే కాదు ఆక్రమణం. ఇటూఅటూఉండే మందిరానికి సంబంధించిన మేడలమీదకూడా మొదలైంది. ఇంక కొన్నినిమిషాల్లో ఏమౌతుందో తెలియదు. లోపలివాళ్లకు ఏంచెయ్యాలో పాలుపోకుండాఉంది. మహంతులవారు మందిరమంతటా పరిగెత్తడం మొదలెట్టారు—పాపం వారి మొగ మిప్పుడు ఉత్కంఠాపూర్ణమైంది. వీరికే కాదు, లోపల ఉన్నవాళ్ల మొగాలన్నీ భయోద్రేకంతో నిండిపోయ్యాయి. మహాఆందోళనంగా నాలుగుమూలల పరుగెత్తుతున్నారు. క్రింది అంతస్తులో నేలమీద ఉన్నవాళ్లందరూ కింకర్తవ్యమూఢులై కంగారు పడుతున్నారు. ఇంతలో హఠాత్తుగా మూడో అంతస్తుమీదినుంచీ, పాఠశాలకిటికీల్లోనుంచీ బయట ఆక్రమణం చేస్తున్న తురకతండాలమీద ఇటికరాళ్ల వాన కురియడం ఆరంభించింది. ఈవిపత్సమయంలో ఏమి చేయడానికీ పాలుపోక కొట్టుకొంటూఉన్న విద్యార్థులు లోనగువారికి తురకలే పథప్రదర్శకులై మహోపకారం జేశారు. ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికి వేరోమార్గం గానక లోపలివాళ్లందరూ బయటితురకల మార్గం అవలంబించడానికే నిశ్చయించుకొన్నారనుకొంటాను. లోపలనుంచికూడా బయటివాళ్లమీద రాళ్లవాన ఆరంభించింది. వాటిని దీసికొని తురకలు మళ్లీ మందిరంవాళ్లమీద రువ్వడం మొదలెట్టారు. కాని ఎత్తుగా ఉండడంవల్ల పైవాళ్లకు తగిలేవికావు. మీదినుంచి వచ్చే ఇటుకలప్రహారాలుమాత్రం క్రిందగుంపులో పడడం మూలాన్ని ఎవరికో ఒకరికి తగులుతూవచ్చాయి. ఈపని ఆరంభమైన రెండుమూడు నిమిషాల్లో మందిరంముందరిభాగమంతా ఖాళీఅయిపోయింది. వెలుపలినుండి కురిసే యిటుకలవర్షం స్తంభించింది. తురకలమూకలు ఆక్రమణం మాని మందిరంలోనుంచి వచ్చేఇటుకలను తప్పించుకోడానికి దూరంగా పోయి నిలుచోని పండ్లుకొరకడం మొదలెట్టారు. ఇంతలో పోలీసుసిబ్బంది పోగైంది. సబ్ఇన్‌స్పెక్టర్లందరూ గుర్రాలుదిగి మందిరంముందు చేరి తలుపులు తెరవమన్నారు. పోలీసువాళ్లు వచ్చారనే ధైర్యంతో లోపలివాళ్లు తలుపులు తెరచారు. ఇంతవరకూ ఏలాగో ప్రాణాలని రక్షించుకొన్నాము; ఇక మనరక్షకులు వచ్చారు. మనలని తప్పకుండా రక్షిస్తారు. అని సంతోషపడ్డారు గుళ్లోవాళ్లందరూ. కాని తలుపులు తెరవంగానే వీరనుకొన్నదానికి భిన్నంగా జరిగింది. పోలీసువాళ్లు లోపల ప్రవేశించి ఊరేగింపుమీద రాళ్లువేశారనే నేరం మోపి అక్కడ ఉన్నవాళ్లందరినీ అరెస్టుచేయడం ప్రారంభించారు. పాపం మందిరంవాళ్లు ఒకచావునుంచి తప్పించుకొంటే మరోచావు వచ్చింది. గుడితురకలచేతుల్లో పడడం తప్పిపోయి పోలీసుచేతుల్లో బడింది. నలుగురైదుగురు తప్ప తక్కినవాళ్లంతా పసమటికి ముక్కేవాళ్లే. తమవాళ్లనోట్లో పడడానికి తీరాసిద్ధమైన చెరకుముక్క నీమందిరంవాళ్లు ఎగరగొట్టేశారు కదా అని వీళ్లకు కాఫర్లమీద కోపం రావడం స్వభావానికి విరుద్ధం గాదు. కాని ఈఉక్రోషాన్ని లోలోపల మింగుకోవలసిందేకాని బయటికి వెల్లడిచేయడం ఏలాగా? ఏప్రకారమైతేనేమి, వీళ్లు నోళ్లులేని విద్యార్థులమీద చేయిచేసుకొనీ, గదులు నడకాలనే నెపంతో తలుపులను బద్దలుకొట్టి, కిటికీలను పాడుజేసీ, బీరువాలను నాశనంజేసీ, తమకసిని దీర్చుకొన్నారు. మూలమూలలా వెదకి అయినవాళ్లనీ కానివాళ్లనీ కంటికి గనబడ్డవాళ్లందరినీ పట్టుకొనివచ్చి ఒకచోట గర్భగుడికి ప్రక్కగానె కూచోబెట్టారు. ఈరక్షకవర్గమువారి అంతర్యామిత్వము, సర్వజ్ఞత్వము నెంతని పొగడాలీ! ఏంజరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడికెవరైనా వస్తే యీసర్వజ్ఞులు వాళ్లనుగూడా గుళ్లోవాళ్లకిందగట్టి పట్టుకొన్నారు. తమప్రాణాలనిమిత్తం ప్రయత్నించిన యీమహాపరాధులచుట్టూ ఈఅంతర్యామిలపహరా. నిజం విచారింపగలిగేవాళ్లుంటే ఆసమయాన్ని ఈరక్షకభటులున్నూ, వీరి అనుయాయులున్నూ గావించిన దుర్ణయాలూ, గుండగాలూ గుళ్లోవాళ్లు చేసినదానికంటె వందరెట్లెక్కువని గ్రహించియుంటారు—కాని విచారించే దెవరు? వీళ్లు చేయడం మొదలిడింది న్యాయంకాదని ఎందరో వాదించారు. అందువల్ల లాభం లేకపోగా వేడుకొన్నారు. కాని వీళ్లకు వినాలనివుంటేగా! ఎవ రెంత బతిమాలుకొన్నా ససేమిరా. ఆఖరికి ఈపట్టుకొన్నవాళ్లందరినీ అనార్కలీ జైల్లో ప్రవేశపెట్టాలనుకొన్నారు. పాపం, వీళ్లలో అధ్యాపకులూ, మందిరం విద్యార్థులూ, పరీక్షలకు వచ్చినవాళ్లూ, దేవీదర్శనానికి వచ్చినగృహస్థులూ, హఠాత్తుగా వచ్చి చిక్కుబడ్డవాళ్లూ నూటముప్పైమందికంటె ఎక్కువగా ఉన్నారు. తురకలకు బదులుచెప్పడం వీళ్లు చేసింది అపరాధమే అయినయెడల అట్టిఅపరాధులు వీరిలో కేవలం కొద్దిమందే; నిరపరాధులే యెక్కువ. కాని అందరినీ ఒకేచిత్తంతో తోలారు. మహంతులవారిని మాత్రం మంచిదీర్ఘాలోచనజేసి వదిలారనుకొంటాను. వీరినిగూడా పట్టుగెళ్లితే తరువాత జరిగే తంతు అంతా ఏలాగు జరగాలీ?

షుమారు ఏడుగంటలయింది. దీపాలన్నీ వెలుగుతున్నాయి. మామూలుగా ఈవేళటప్పుడు అనార్కలీని చూస్తే నిజంగా అనార్కలీని (దానిమ్మకలిక) చూసినలాగే ఆనందం కలుగుతుంటుంది. పగలు పనిపాటలకు వెళ్లినవాళ్లంతా ఈసమయాన్నే పోగవుతారు, కావలసిన సామాన్లను కొనుక్కోడానికి. మేములుకూడా, తమవాళ్ల లిమిటెడ్ షాపుల్లోకి వెళ్లితే వస్తువుల కెక్కువఖరీదు ఇవ్వవలసివస్తుందనీ, నల్లవాళ్లషాపుల్లో వాళ్లుచెప్పేధరలకుగాక సగానికి దింపి యీవస్తువును కొన్నప్పటికీ అక్కడకంటె చౌగ్గా ఉంటుందనీ, అనార్కలీకి దర్శన

మిస్తూవుంటారు. అదీగాక, నల్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరికే సలాంబిస్కట్లూ, వినయసత్కారాలచాపాతీలు దొరస్సానికు వాళ్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరకవు. అందువల్ల బజారంతా టాక్సీలూ, మోటారుసైకిళ్లూ, జట్కాలు లోనగువానితో నిండివుంటుంది. జనసమ్మర్దము మూలాన్ని వీధిలో రావడంపోవడంకూడా కష్టంగా ఉంటుంది. ఎలెక్ట్రిక్ గాసు దీపాలు వీధినంతా పగటికింద మార్చేస్తాయి-అట్టి యీసుందరమైనవీధి మే నెల మూడవతారీఖు సాయంకాల మేడుగంటలవేళ శోకార్తయగు యువతీ ముఖంలాగు కళావిహీనమైపోయింది. శీతలామందిరాన్ని పోలీసువాళ్లాక్రమించుకోగానే అక్కడనుంచి నగరల ముందుకుసాగిన శహీదుల యూరేగింపు ఈ వీధిగుండానే పోయింది. అందుకు తగిన చిహ్నాలు బాజారంతటా అగపడుతూ వున్నాయి. ఒక్కషాపైనా తెరచిలేదు. రోడ్డుమీద పోలీసువాళ్లుతప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు. కొన్ని షాపులముందు తుత్తుమురుగా పగలిపడివున్న లిమెనడ్ సోడాల సీసాలకుప్పలూ, మరి కొన్నింటిముందు తలక్రిందుగా ద్రోయబడి చెల్లాచెదరుగ బడివున్న పగిలిన జంచ్చెక్కపెట్టెలూ, లూటైనకాఫీహోటళ్లూ వీటినన్నింటిని జూస్తే ఎంతలో ఎంత సుందరమైననగరానికి ఎట్టిపాటు వచ్చిందని దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. ఈసందర్భంలో గొప్పగొప్పషాపుల కేమీనష్టం రాలేదు. వాళ్లు ముందుగానే మేలుకొని తగినయేర్పాట్లు చేసుకొన్నారు. ఎటువచ్చీ పాడైనవి లిమ్నెడ్ సోడాషాపులూ, తమలపాకుదుకాణాలూ, కాఫీహోటళ్లూ, హోటళ్లూ. ఈసమయంలో మరోతమాషా జరిగింది. అసలు తప్పుచేసినవాళ్లు కాలికి బుద్ధిచెబితే పారిపోక నిలుచున్న నిరపరాధులనే పట్టుకోవలసివచ్చేది పోలీసువాళ్లకి. దంగాజరిగే సమయంలో రెండుపక్షాలవాళ్లూ కుక్కలూపిల్లులాగు తన్నుకొనేవాళ్లు. ఇంతలో పోలీసువాళ్లు వస్తున్నారని తెలియడంతోటే బయటివాళ్లు పటాపంచలయ్యేవాళ్లు. దుకాణదార్లు, వాళ్ల నౌకర్లూ నిలబడిపొయ్యేవాళ్లు. లూటీచెయ్యడానికొచ్చిన బయటివాళ్లంటే పరిగెత్తుతారుగాని అసలు షాపులవాళ్లు ఏలాగూ పరిగెత్తరేది! ఫలానిషాపులో దంగా జరుగుతూ ఉందని గుర్తుపెట్టుకొని వచ్చే పోలీసువాళ్లు షాపును సమీపించి అప్పుడక్కడ పారిపోక నిలుచున్నవాళ్లే పోట్లాడుకొంటూ తాము వచ్చేటప్పటికి రాగానే మానేశారని వాళ్లనే అరెస్టుచేశేవాళ్లు. పారిపోయేవాళ్లు వీళ్ల కంటికి అగపడరా అంటే అగపడతారు. వాళ్లెవరైందికూడా తెలుసూ. కాని పరిగెత్తినవాళ్లని పట్టుకోడం ఏలాగా? వాళ్ల వెంటబడి సందుగొందులన్నీ తిరగమంటారా ఏమిటి— సునాయాసంగా పట్టుకోడానికి కావలసినంతమంది ఎదుట నిలబడివుంటేను? పోట్లాట అయిన రెండు మూడురోజులతర్వాత అనార్కలీజైల్లోకి పోయిచూస్తే నూటికితొంభైమంది షాపులవాళ్లూ, హోటలువాళ్లూ, వాళ్ల నౌకర్లూ, వీళ్లే కనిపించారు. శీతలామందిరంవాళ్లు పట్టుబడిందీ ఈలాగే. బయటివాళ్లు బయట పరిగెత్తితే లోపలివాళ్లు లోపల పట్టుబడ్డారు. వీళ్లందరినీ షుమారు ఎనిమిదిగంటలకు అనార్కలీజైల్లో ప్రవేశంజేయించి, ఒకగంటవరకూ భయటవసారాలో కూర్చుండబెట్టి, తరువాత వీళ్లు తమగదులను ఖాళీ చేసి యిచ్చి అతిథిసత్కారపుణ్యాన్నిమటుకు కాజేశారు. ఆరాత్రి అక్కడున్నవాళ్లందరూ మందిరంవాళ్లే. ఒకరూ ఇద్దరూ అయితే కష్ట మనిపించేదేమో. నలుగురితో చావు పెండ్లితో సమానం. ఇంత మందిలో కష్టమేమిటి? ఆవేళ కాస్థలాన్నే మందిరమని భావించుకొన్నారు. కాని మందిరంలోలాగు భోజనం దొరికింది కాదు. విద్యార్థులకు మర్నాటి పరీక్షచింత పట్టుకొంది. పాపం, వీళ్లకు సంవత్సరం పాడైందన్నమాటే. ఏమైతేనేం—పన్నెండుగంటలవరకూ గప్పాలుకొట్టుకొంటూ కాలం గడిపి తరువాత అందరూ నిద్రాదేవికి వశులయ్యారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి లాహోరు స్థితిగతులు బొత్తుగా మారిపోయినాయి. కడచినరాత్రి జరిగిన బీభత్సకరములైన దౌర్జన్యాలను గూర్చి విస్తారంగా వ్రాయడం అనవసరం. తరువాత ప్రకటితమైన "ప్రతాప" అనే లాహోరులోని ఉర్దూదైనికపత్రిక శీతలా మందిరానికి ఎదురుగుండా శాహ్ ఆలమీ దర్వాజాలమధ్య ఉన్న గోల్ బాగ్ రోడ్డు ఆనాటిరాత్రి ఖైబరుకనుమగా మారిందని వ్రాసింది. దీన్నిబట్టి ఆదౌర్జన్యాల పరిమాణాన్ని కొంచెం ఊహించుకోవచ్చు. జైలుకి వెళ్లినవాళ్లే నిర్భయంగా కాలాన్ని వెళ్లబుచ్చారు. మందిరంలో మిగిలిన ఇద్దరు ముగ్గురూ ప్రాణాల్ని అరచేతుల్లో బెట్టుకొని గడిపారు రాత్రి అంతా. ఎప్పుడూ నూరు నూటయాభైమందికి తక్కువ కాకుండా ఉండే ప్రదేశంలో, నాలుగువైపులా మహాగంభీరఘోషంగా ఉన్నసమయంలో ఇద్దరు ముగ్గురు బిక్కుబిక్కుమంటూ ఉండాలంటే వాళ్ల స్థితి అనుభవించినవాళ్లకే గాని ఇంకోళ్లకు తెలియదు. తలుపులన్నింటినీ బిగించి, ప్రాణాల్ని భగవంతుకి కప్పించి కూర్చున్నారు, నిద్రకు తిలాంజలి ఇచ్చి. రాత్రంతా మందిరానికి ఎదురుగుండా తన్నులు తినేవాళ్ల ఆక్రందనరోదనాలు చెవులు మూసుకొన్నా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఇళ్లనివదలి బయటికి రానివాళ్లే అదృష్టవంతులు. విధిలేక రావలసి వచ్చిందా, తన్నులు తిన్నారన్నమాటే. తన్ను లేమిటి— ఖడీలని చేదావుదెబ్బలతో వీపంతా బద్దలై నెత్తురు కారుతూఉంటే తల దిమ్మెక్కి క్రిందపడిపోయేవాళ్లు అంత ఆకింద బడ్డవాళ్ళని మరినాలుగు తన్నులుతన్ని ఊపులేకుండా బరిగెత్తేవాళ్లు గుండాలు. ఈతన్నేవాళ్లూ, తన్నులు తినేవాళ్లూ, హిందువులా తురకలా అంటే అది సర్వేశ్వరుడికే తెలియాలి. కాని మర్నాడు తెల్లవారంగానే రాత్రి మావాళ్లని హిందువులు చావగొట్టారని తురకలూ, వీళ్లే మావాళ్లని చావదన్నారని హిందువులూ మొదలుబెట్టుకొంటారు. ఆకాళరాత్రి ఇలాంటి ఘటనాల్లోటే సెలవుపుచ్చుకుంది. తెల్లవారింది. చేతులతిమ్మిరి పోయ్యేలాగు కావలసినంత పని దొరికిందిగదా అని చాలాసంతోషించారు పోలీసువాళ్లు. నాలుగోతారీఖునాడు లాహోరు నాలుగుమూలలా విజృంభించింది హిందూ మహమ్మదీయుల తాండవ సంరంభం. పొద్దున్నే లేవగానే వందల కొలది పోలీసువాళ్లు బార్లుగట్టి వెళ్లారు, రాత్రంతా మహాజాగ్రత్తతో నగరరక్షణము చేసిన రక్షకభటులను విడిపించడానికి. కేవలం కాపలా నిమిత్తం కొద్దిమంది మాత్రమే జైల్లో నిలచిపొయ్యారు. మంథిరం,

నుంచి వచ్చిన విద్యార్థులు తెల్లవారంగానే లేచి ఎలాగో ఒకలాగు అవసర కృత్యాలను దీర్చుకొని- ముఖ్యంగా పరీక్షకు పోవలసిన వాళ్లు- ఎవళ్లయినా వచ్చి విడిపించుకొని పోతారా దైవమా అని వాకిళ్ల నుండా ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నారు. కాని వీళ్లకోర్కె లేమీ ఫలించాయి కావు. పది గంటలు కొట్టారు. పాపం, కొందరి కళ్ల వెంట నీళ్లు కారడం మొదలెట్టాయి: జైలుకి రావలసివచ్చిందే అని వీళ్లకు లేశమాత్రమైనా దుఃఖము లేదు. సంవత్సరం పొడుగూనా నానాకష్టాలూపడి నిద్రాహారాలుకూడా త్యజించుకొని చేసిన ప్రయత్నమంతా ఒక్కగడియలో బూడిదలో కలిసిపోయిందిగదా అని పట్టరాని దుఃఖము వచ్చింది. కాని ఎవరేంచెయ్యగలరూ! గుండ్రాళ్లాంటి హేమాహేమీలందరూ ప్రవాహవేగానికి తట్టుకోలేక కొట్టుకొని పోతూవుంటే ఈ గడ్డిపరకల్లాంటి విద్యార్థులేం లెక్క? వీరి పరీక్షలేం లెక్క? అక్కడ పరీక్షాభవనంలో హాజరైన విద్యార్థులందరూ సమ్మెకట్టి డెస్కులకు ఎదురుగా లేచి నిలువగాని, పట్నంలో నిన్న జరిగిన ఉపద్రవంవల్ల తమతోటివాళ్లు చాలామంది పోలీసులచేత పట్టుబడి రాలేకపోవడంవలన పరీక్షను మరోదినానికి మార్చవలెనని అధికార్లతో ఎదిరించి మాట్లాడి పేపర్లను రాయడం మానేశారు. కాని హఠాత్తుగా సంభవించినందువలన అప్పుడేమోటి ప్రయత్నం చెయ్యడానికి అధికార్లకు వీల్లేక పోయింది. ఒకవేపు రాయడం మాని విద్యార్థులందరూ నిలుచున్నారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లకు ఏంచెయ్యడానికీ తోచకుండా ఉంది. పరీక్షకు ఆలస్యమైపోతూ ఉంది. ఇంతలో టెలిఫోను ఇచ్చారేమో, రిజిస్ట్రారుగారు ప్రత్యక్షమయ్యారు. వారు ఆలోచన అప్పటికే తక్కిన కేంద్రాల్లో పేపర్లు బయలుపడిపోతాయి కాబట్టి ఆనాటికి మాత్రం తానేమీ చేయజాలననీ, తక్కిన రెండురోజుల పరీక్షనూ పదిహేనో తారీఖు వరకూ మార్చుతానని వాళ్లని శాంతింజేసి కూచోబెట్టారు రాయడానికి. అలానే జరిగింది. కాని లాభం లేకపోయింది. రెండునెల్ల తర్వాత పరీక్షా పరిణామాలు బయటపడ్డప్పుడు పట్టుబడ్డవాళ్లలో చాలామంది తప్పిపోయింది యీనాలుగో పేపర్లోనే. వీరందరికీ రాత్రి నిద్దర రాత్రిగానే కడచిపోయినందున మర్నాడు తెల్లవారి దిన మొదలుకొని కడుపులో ఎలకలు పరిగెత్తడం మొదలెట్టాయి. పదిగంటలయ్యేటప్పటికి పోలీసుసార్జంటు ఇద్దరు ముగ్గరు జవాన్లతో వచ్చి సెనగపప్పు పంచిపెట్టడం మొదలిడితే వాటినే వీళ్లు అమృతోపమానంగా గ్రహించి ఉదరపూజను ఆరంభించారు. రాత్రి మేలుకొన్నంతవరకూ, తెల్లవారిన తర్వాత పోలీసువాళ్లు బయటికి వెళ్లేపర్యంతం వాళ్లీ మందిరం నుంచి లేని నిష్ఠుర వాక్యాలతో ఎత్తిపొడుస్తూనే వచ్చారు. కాని వాటికి వీళ్లు జవాబియ్యక పోవడమే కాక ఆవేశ ప్రహారాలవల్ల వీళ్లకు కోపోద్రేకాలు గూడా కలిగాయికావు. ఇదంతా సార్జంటు కనిపెట్టే వున్నాడు. వీళ్ల మాటలూ వ్యవహారాలూ చూచి వీళ్లనట్టి అమాయికులనుకొన్నాడు. కాని మందిరం మీద ఆక్రమణం జరిగేటప్పుడు వీళ్లు ఇటికరాళ్లతో తురకల తలలు ఎగరకొట్టడం జ్ఞాపకానికి రాగా ఇతని కటూ తోచకపోయ్యేది. చిట్టచివరకు వీళ్లను అమాయికులనే నిశ్చయపరచుకొన్నాడు. సెనగలను పంచిపెట్టేటప్పుడు వీళ్లు మహానందంతో ఎగబడి తీసికొని తినడాన్ని గూచి యీయన తనభావాన్ని బయటపెట్టాడు: ఎంతమందినో ఖైదీలను పట్టుకొని వచ్చాంగాని ఇంతసంతోషంగా సెనగలను గ్రహించిన వాళ్లని యింతవరకూ ఎక్కడా చూడలేదు- అని మెచ్చుకొన్నాడు.

వీళ్లందరూ అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని మహంతుగారికిగాని, లాహోరు నివాసులకుగాని ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకు తెలిసింది కాదు. నాలుగో తారీఖు ఉదయం వీళ్లు పట్టుబడ్డ సమాచారం పట్నం అంతా తెలిసిపోయింది. అప్పుడు ఊళ్లోవాళ్లనే కమిందా అనేక స్థలాల్లో ఉన్న జైళ్లకు పోయి విచారించడం మొదలెడితే రెండుఝాములు దాటిన తర్వాత తెలిసింది, మందిరంవాళ్లంతా అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని. మహంతు పంపిన మనిషి వచ్చి భగీరథప్రయత్నాలు చేస్తే మూడుగంటలవేళకు లోపలి కెళ్లి తినువాళ్లని జూడవచ్చుననీ, వాళ్లకు కావలసిన తినుబండారాలు దీసుకొనిపోయి ఇవ్వవచ్చుననీ ఉత్తరువు దొరికింది. ఆయన లోపలి కెళ్లి వాళ్లందరినీ చూసి ఓదార్చి భోజనాల యేర్పాట్లు చేయడానికి మళ్లీ మందిరానికి వెళ్లాడు. ఏలాగైతేనేం, సాయంకాలమయ్యేసరికి అందరికీ భోజనాలు దొరికాయి. ముఖ్యాధ్యాపకు లక్కడ ఉన్నంతకాలం ఉపవాసం చేయాలనుకొన్నారు కాని చాలా మంది చెప్పిన మీద రెండోనాటినుంచి పాలు పుచ్చుకున్నారు.

వీళ్లకు మొదటినాడు కొంచెం కష్టం కలిగింది కాని తర్వాత ఇంటికంటె అక్కడే హాయనిపించింది కొందరికి. దానికి కారణమేమంటే, నాలుగో తేదీ ఉదయంనుంచి జైలుకు రిక్రూట్లబాచీలు రావడం మొదలెట్టి ఆరో తారీఖు సాయంకాలంవరకూ వస్తూనేవచ్చాయి. ఈ రెండురోజుల్లోనే వీరిసంఖ్య మూడువందలైంది. ఈవచ్చినవాళ్లందరు వాళ్లంతో పైప్రకరణాల్లో వర్ణించినలాటివాళ్లే. వీళ్లుపట్టుబడ్డవిధానాలు నానా అన్వే. వందలకొలది జైల్లో ఉన్నప్పటికీ పట్నంలో అత్యాచారాలు తగ్గాయికావు. బయటజరిగే ఉపద్రవాల్నీ, జైల్లో ఉన్నవాళ్ల వ్యవహారాల్నీ పరకాయించి చూస్తే తోడేళ్లని పిచ్చలవిడిగా వదిలిపెట్టి గొర్రెలనీ, మేకల్నీ పోగుచేస్తున్నారా అనిపించేది. ఈ తోడేళ్లనే బంధిస్తే ఒక్కరోజులోనే ఉపద్రవాలన్నీ అణగిపోయ్యేవి. కాని ఏం చెయ్యాలి? పోలీసులకు వశమైందికాదు. అదీకాక, ఒక్కరోజులోనే తమాషా అంతా అయిపోతే ఇక తర్వాత మజా ఏముంది? ఈసమాచారాలన్నీ లాహోరులో అందరికీ బాగా అవగతం కావడంతోటే జైల్లోవాళ్లందరూ ధర్మవీరులయ్యారు. వెంటనే సిటీలోని సాహుకారొకడు జైల్లోవాళ్లకందరికీ రెండుపూటలా భోజనం పంపడానికి నడుముకట్టాడు. ఇవన్నీ చూచి మరిఇద్దరుసేట్లు ముందుకొచ్చారు. మందిరాన్నుంచి భోజనంరావడం ఇదివరకే మొదలైంది. పొద్దున్నే పాలు,

పదకొండుగంటలకు భోజనం. రెండు మూడు గంటలప్పుడు ఫలహారాలు. రాత్రి మళ్లీ భోజనం. ఇప్పుడు వీళ్లుండేది జైలా, అత్తగారిల్లా? లాహోరు వాసులుమాత్రుల్లను జేసుకోకుండా ఏర్పడ్డ కొత్తరకపు అల్లుళ్లు వీళ్లి ఫుడు. ఈవిపరీతజామాతృగణంలో ఆగర్భ శ్రీమంతులు మొదలుకొని పని పాటలు చేసుకొనేవాళ్ల పర్యంత మున్నారు. భాగ్యవంతుల ఆకలి మంద గించింది. వీళ్లకు స్వకీయులమీద మనసుపోయి అన్నం సయించేది కాదు. కాని యీసంసారపు జంజాటాలన్నీ లేనివాళ్ల ఆకలి ద్విగుణం త్రిగుణమైంది. పైవాళ్లవంతుకూడా ఈరెండోవాళ్లే చెల్లిస్తూవచ్చారు. దొరికినన్నిసార్లు వద్దనకుండా ఆరగించారు. మొదలు మొదలు కొంచెం కఠినంగా ఉన్నప్పటికీ వృద్ధులైన వాళ్లంతా ఖైదీలపక్షం అవలంబించింది మొదలుకొని పోలీసువాళ్లు కూడా చల్లబడ్డారు. ఏలాగైనా మాట నెగ్గించుకోవాలని పోలీసులు చాలా ప్రయత్నంచేశారు. పట్టుకొని వచ్చిన వాళ్లలో కొందరిని అదిరించి బెదిరించి నేరాన్ని ఒప్పించి తమ పక్షం చేసుకోవాలని చాలా ప్రయాసపడ్డారు. కాని కార్యం లేక పోయింది. ఇక బొత్తుగా తూష్ణీంభావం తాలిస్తే పరువుదక్కదేలాగని వీళ్లు కేసుమటుకు దాఖలుచేశారు పట్టుకొచ్చినవాళ్లందరిమీదా. పోలీసువాళ్లీవిధాన్ని తంటాలుపడుతూ ఉన్నా జైల్లోవాళ్ల పనిమాత్రం పెరుగుమీగడలతో గడచిపోతూవచ్చింది. మరి రెండు రోజులు దాటిన తర్వాత వీళ్లమీదఉన్న ముసల్మాన్ పహారాకు బదిలీఅయి ఆస్థలాన్ని హిందూసిక్కు పోలీసు లాక్రమించారు. ఇందువల్ల నూతనజామాతలకు మరికొన్ని అవసరసౌకర్యాలు దొరికాయి. ఇప్పుడు కేవలం స్థలంగాని స్థలంలో ఉన్నామనే చింతేగాని వీళ్ల కేవిధమైన బాధలూ లేవు. యూనివర్సిటీహాల్లో జరిగినసంగతులు తెలియగానే విద్యార్థులు చాలా సంతోషించారు. తప్పకుండా మొత్తం మార్కులు సంపాయించి పాసౌతా మనుకొన్నారు అప్పటికి. కాని పరిణామం పైనరాసిన లాగే తేలింది తరువాత. పిదప రెండు రోజుల్లో పోలీసు వేటగాళ్లలో కూడా కొన్నిమార్పులు జరిగాయి. అంతవరకూ గొర్రెలూ మేకలూ మాత్రమే వస్తూఉండేవి దొడ్డికి; వేటగాళ్లలో మార్పులు జరిగిన తర్వాత తోడేళ్లుకూడా రావడం మొదలెట్టాయి. ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా, మార్షల్‌లా ధోరవారు లాహోరు నొకనెల పర్యంతమూ తమ ఆధీనంలో ఉంచుకోడానికి మక్కువగా ఉందని వారి యభిలాషను వెల్లడించారు. ఈవార్త చెవిని బడేసరికి హిందూ మహమ్మదీయ గుండాల నడుములు విరిగిపోయాయి. కుంగిపోయి భూమిమీదబడి రోదనంచేయ సాగారు వీళ్లు. అంతపర్యంతం అనుభవించిన ఆనందమే తమప్రారబ్ధంలో ఉందనుకొన్నారు. కృతయుగం పోయి కలికాలం వచ్చిందని భావించారు. పొద్దుటికి ఎనిమిద గంటలు గావడంతోటే సర్ మార్షల్‌లా ధోరవారు మెషీన్‌గన్ మోటర్లమీద బహురూపులై విహరించడం మొదలిడే సరికి, పాపం, తోడేళ్లకు ప్రాప్తించినదుర్గతి ఏమని చెప్పాలి? మొగాలైనా పైకి చూపించడానికి వీల్లేకపోయింది. ఈమార్పులన్నింటి మూలాన్ని లాహోరు మళ్లీ కొంచెం శాంతి ముఖానికి తిరగడం ఆరంభించగానే పట్టుబడ్డ వాళ్లని జామీన్లమీద వదలడం మొదలెట్టారు సర్కారువాళ్లు. ఏదో పోలీసువాళ్లు అరెస్టుచేసి కేసుచేశారుగదా, కొంచెమైనా తంతు జరపకుండా వదిలిపెడితే గౌరవంగా ఉండదని, ఫలాని ఫలాని నాడు వచ్చి పోలీసుకచేరీలో దర్శన మివ్వమని ఆజ్ఞాపిస్తూ వదిలారు వీళ్లని సర్కారువారు.

మహంతుగారు ఇందు కోసం మొదటినుంచే కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు కాబట్టి ఈసమాచారం తెలియగానే చప్పున వచ్చి పన్నెండు వేలరూపాయల జామీను ఇచ్చి తమవాళ్లనందరినీ విడిపించుకొని వచ్చారు.

ఇక వీరికి ప్రాణాని కేం తక్కువ, మందిరందక్కింతరువాత? ఇద్దరు హైకోర్టువకీళ్లని తగిలించేటప్పటికి ఛిన్నభిన్నమై దూదిపింజల్లాగు ఎగిరి పోయింది కేసూగీసూ. అసలు ఇక్కడ కేసేమిటి? ఇదీ ఒక తమాషే గామా? అన్నదమ్ములబంతులాట. ఈసమయాన్ని పైగంబరు భక్తుడొక డు గుళ్లోనించి రాళ్లు వేసినవాళ్లని గుర్తిస్తానని బయల్దేరాడు. అంత ఈకేసుకు సంబంధించిన వాళ్లయితేనేం, సంబంధించని వాళ్లయితేనేం, మూడువందలమంది కట్టగట్టుకొని వెళ్లారు ఐడెంటిఫికేషన్ నిమిత్తం. వరుసలు దీరి ఈమూడువందలమందీ నిలుచుంటే ఆగుర్తించే పెద్ద మనిషి వచ్చి ఏరిందంతా కేసుకు సంబంధించని వాళ్లనే. కేసు వెంటనే కొట్టేశారు. మహంతులవారికి అపరిమితానందమైంది. ఇప్పుడు వారి దగ్గరికి ఎవరైనా వెళ్లారంటే దుర్గాదేవే తురకల ఆక్రమణాన్ని తప్పించిందనీ, కేసులో గెల్పించిందనీ నవ్వుతూ సెలవిస్తూఉంటారు: సందేహ ముండదు. కాని ఆనాడు విద్యార్థులమూలాన్ని శీతలామందిరం నిలిచిందని లాహోరువాళ్లంతా అంటారు.

౧

మందమలయానిలంబులు మలయుచుండ - నిన్న మాపట నా ప్రశాంతిమయ గగన
తటినియందున శశికళా తరణి నెక్కి - చెలిమికాండ్రతో గానంబు సేసికొనుచుఁ
బోయియున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ! - అదిగో! నిన్నటిరాత్రి మేఘాశ్వ మెక్కి -
తారకాగణోద్యాన రథ్యలను స్వారి - చేయుచున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ!

మొన్న పున్నమనిసయందుఁ బొడుపుఁగొండ - శిఖరమునఁ గూరుచుండి రసికత వెలయఁ
బశ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్లె - చెండు విసరిన దీపకా! చెలిమికాఁడ!
పాఱఁజూచితిఁ గనుచూపుమేర నుండి - ఈమహాకాంతి యెచ్చటి దెవరు లేరె!

౨

ఆకసంబునఁ జంద్రుఁడా, యస్తమించెఁ - దారకాబృందమా, వారిదముల డాఁగె
నీమహాకాంతి యెచ్చటి? దెంతమధుర - మెంత హ్లాదయంగమంబయి యింపు నింపుఁ
దావకీనతనూవల్లి కావిలాస - పూరమా? కాక త్వత్కృపా క్షీరసింధు
ధవళభంగములా? లేక తావకమగు - సరసరమణీయ మందహాసంబొ? దేవ!

౩

శాద్వలమునకు సాయాహ్న సమయమందు - నేఁగుదెంతువు నీ వని యెప్పటివలెఁ
బోయి కూర్చుండితిని బ్రొద్దుపోవుదాఁక - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వేగుఁజుక్కల వాహ్యాళి కేఁగునపుడు - నాదుగదివద్ద కరుదెంచి నన్నుఁ బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటిని చిరంబు - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వచ్చి భోజనవేళకుఁ బ్రక్కఁ గూరుచుండి ముచ్చటలాడుచు నుందు వనుచుఁ
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంటదాఁక - నీవు రాలేదు కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

౪

శాంతిపాలిత మానందకాంతి దీప్త - మయిన నాయుపహృదయ సౌధాంతరమున
రేయుఁ బవలును సంధ్యలఁ బ్రీతిగదుర - సఖుఁడ! నీతో వసింప నిష్టంబు గలదు.

త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబుపైకిఁ - బట్టుమోయి! సమర్పింతు స్వాగతంబు
సచలితానందమయహృదయంబుతోడ - బాష్పజలపూర్ణ నేత్ర కుంభములతోడ.

౫

ఓ అయస్కాంతమా! సువర్ణోత్కరంబు - మణిసముచ్చయము నీవ గణనఁగొనవు
నా యయఃఖండమందు ననశ్వరమగు-ప్రేమ నీకెట్టు గలిగె వర్ణింపఁజాల.

ఓయి! వైణిక వాంశిక గాయకాళి - చూపి యుత్తమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల - నాదుకూనరాగము విను నాదరంబు?

ఓ మహారాజ! రజతసముజ్జ్వలములుఁ - గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదు మట్టిగలంతియమీఁదమాత్ర - మేల యవ్యాజకృప గల్గె? యెఱుఁగఁజాల.

౬

అలలు కాలసర్పము పడగలవిధాతిఁ - బైకి నాల్కలు క్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యమునిసైనికసందోహ మనఁ దిమింగిలాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండెఁ;

కుటిలమృత్యుదేవత కంఠ కుహరము లన - నెసఁగు నావర్తములు వివరించి యుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయి యొకఁడు - వాఁడిక త్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె

ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు - వెలయు నపరంజిరెక్కలు విప్పి వచ్చి
పైని వ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను - గ్రుచ్చుకొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ.

౭

నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్లు నిశ్చయించి - నాకుమారుని ముఖచుంబనంబు సేతు;
నిన్నుఁ గౌఁగిలిగొనునట్లు నిశ్చయించి - నాప్రియాలింగనంబు నొనర్తు దేవ!

౮

నాయికానాయకప్రతినాయకులయుఁ - దొడరి చేటికిరాతవిదూషకులయు
భూమికల నీ వొకండవ పూని పూర్ణ-నాటకముఁ జిత్ర మాడుచున్నావు దేవ!

౯

వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టుచుంటి - నెపుడు తప్పించుకొనుచుఁ బోయెదవో నాదు
వజ్రపుం గోటనుండియు బయలి కనుచు?- నెటులఁగ నేత్రోవ వెలికిఁ బోయితివో? దేవ!

౧౦

గుడి కట్టించి యమూర్తిమంతుఁడగు నీకున్ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నో దేవ! పసిండిదువ్వలువలం బైఁ గప్పి పూదండలన్
మెడలో వైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గుసుమంబులన్ దళములన్ గావించెదన్ బూజలన్.

౧౧

కడుఁబాగమూరి నల్లఁబడి కాంతి యడంగిన గాజుగొట్టమున్
గడిగియు నీటితో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న న
ప్పుడె మసిబాఱి నల్లఁబడిపోవుచు దివ్వెవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెడు; నిది స్నేహదోషమున చేసియొ? యెట్లిఁకఁ గాంతు వస్తువున్?

౧౨

ప్రాహ్ణ సాయాహ్న వేళలఁ బ్రత్యహంబు - నేస్తులం జూడఁబోయెడు నీదుదారి
మధ్యనున్నది యో ప్రభూ! మద్గృహంబు-కాన దయసేయఁగా దవ్వు గాదు నీకు.

౧౩

తరుల చిగురాకు కదలికం దోలఁ గాంచి - వాని చల్లని నీడఁ బూఁబానుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను - నాకుఁ దెలుపుచున్న చందమున భ్రమసి
గట్టులను బుట్టలను దాటి కాల్వ లీఁది - పోయి కని యాత్రమునఁ దెల్లఁబోయినాఁడ.

౧౪

నీమహాసౌధపున్ ద్వారభూమికడకు - వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు
'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడ దొక్కటియును - ఉంటివో లేదొ తెలియరా దింట నీవు.

౧౫

నడిరేయయ్యెఁ బ్రగాఢనిద్రఁ గొనియున్నా రింటివారెల్ల రి
ప్పుడు శాంతించెను వృక్షమర్మరరవంబుల్ ఝిల్లికారావముల్
తడవుం జేయక రమ్మ! మిత్రమణి! మాతృస్థానంబుపైఁ జేరి హెం
చ్చెదు మోదమ్మున నల్పుకొండ మహదక్షిణంబుగా మంత్రముల్.

౧౬

వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర! - దోషముల్ సవరించి తద్గుణాలవంబుఁ
బెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁజేయు - మంకితమొనర్తు నీకు సత్యాదరమున.

౧౭

ఆకాశం బది వంచి శీర్షము నమస్యం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబు లెత్తి మనవిం జల్పున్; గిరిశ్రేణి దం
డాకారంబుగ వ్రాలి మ్రొక్కెడు; సమస్తాబ్ధుల్ భవత్ప్రార్థనా
శ్లోకౌఘంబు జగత్ప్రభూ! తెగఁ బఠించుం బ్రోచ్చకంఠంబులన్.

౧౮

పూవులుం బండులుంగల తీవెంగమిఁ - జుట్టుకొన్న మ్రాఁజవికె మేల్కట్టు క్రిందఁ
బఱచియుంటిని రత్నకంబళి మొకంబు; - విశ్రమింపుము విచ్చేసి వేగ దేవ!

అల తరంగడోలికల నుయ్యాలలూఁగు - రాజహంసలు శతపత్త్రి రాజియుఁ గల
మానసరోవరమం దోకమంటపంబుఁ - గట్టితిమి యధిష్ఠింపు మక్కడను దేవ!

౧౯

సెలయేఱులార మీ సులలితసలిలంబు - భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్య మిండు!
లతలార! మీ మృదుళములైన పుష్పమంజరుల నర్ఘ్యంబు లొసంగుఁడమ్మ!
తరులార! మీదివ్యతరఫలబృంద మాహార మర్పింపుఁ డాప్యాయనముగ!
పతగంబులార! మీ స్వాదువాక్కులతోడ - క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుఁడయ్య!
ఆజగత్ప్రభుఁ డీదినం బతిథియగుచు - నాకుటీరంబునకు వచ్చు ననుఁ దరింప
హర్షసమ్మూఢచిత్తుండనై తెలియక - అతనికి నపచారంబు సేతునేమొ?

౨౦

ఎచ్చటెచ్చటనో దేవ! యెఱుఁగకుండ - దాఁచియున్నావు నా పదార్థముల నెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకి వెదకి - విసుఁగు పుట్టెను గాని కాన్పింప దొకటి,

శ్రీమా. రాఘవదాసు, వేణుగోపాలకృష్ణమూర్తిగార్లు

శ్రీ బాకురుపండా వేంకటరమణమూర్తిగారు

శ్రీ పరుమారు సుందరవరదులుగారు

డా॥ యస్. కేశవాచార్యులుగారు

డా॥ కె. యస్. మూర్తిగారు

శ్రీ వి. గోవిందరావుగారు

చొరగుడి వెంకట్రామయ్యగారు

శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయులుగారు

శ్రీరామసేవా దళోద్యమము, నిజాంరాష్ట్రము

శ్రీ వనమాల నారాయణదాసుగారు

శ్రీ దావళ్ జనార్దనస్వామిగారు

౨౧

నాదుదీపంబు తైలశూన్యమని కాని - కాలపరిమాణ మింతని కాని తెలియ;
దాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి-నట్టు లున్నది మినుమినుకు లాడుచుండె:
నావిధుల నొక్కఁడేని నొనర్పలేదు - ప్రభువు కేమని ప్రత్యుత్తరంబు నిత్తు?

౨౨

నిదుర మేల్కాంచి మున్నున్న నెలవుఁ దప్పి-కలుషభూయిష్ఠమును భయానకము జుగుప్సి
తంబు నగు నొక్కయంధకూపంబునందుఁ-బడి యునికిఁగంటి;సత్యమో,స్వప్న మొకొ!

౨౩

గగననైల్యంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి - లవణభావంబు, హాలాహలంబు చేదు,
మాదు హృదయమాలిన్యంబు మాయు టెట్లు?-మాపుదివ్యౌషధి నొసంగుమా మహాత్మ!

౨౪

ఏతీర్థంబులఁ గ్రుంకులాడితినొ! ము న్నేవేల్పుఁ బూజించి సం
ప్రీతుం జేసి వరంబులం గొనితినో! వేదంబులన్ నాల్గిటిన్
వేమారుల్ పఠియించినానొ! నరయోనిం జన్మముం బొందఁగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొంది శోభిల్లఁగన్.

ఉత్తరకాలమం దిటులె యుత్తమజన్మముఁ బొందఁ జేయనే
సత్తప, మెట్టిహీనమగు జన్మము కల్గునొ యింక నాకు నం
చుత్తలపాటుతో హృదయ మూఱటఁ గాంచక కూరుచుండి వె
ఱ్ఱెత్తినరీతి నేస్తు జను లెల్లరు నర్థము గాక చూడఁగన్.

౨౫

అతటంబులైన నాజీ-వితగతదుఃఖప్రవాహ వితతుల తత్త
ద్గతు లెన్నని వినిపింతును?-నితాంతమును విసువు పుట్ట నీకును దేవా!

మఱ్ఱి చెట్టు

శ్రీ త్రిపల్లి సూర్యారావు గారు

సీసమాలిక

జయ వృక్షమూర్ధన్య జయ వట విజయాభిధాన
మహోన్నత విశాల వర్ణనీయ!
సుగుణాఢ్య నిక్షేపాకారయోగ్య మహా నేమని
నుతియింపఁదగునో నామతికిఁ దోఁప
దైన నొక్కింత నాయందలి తలఁపులు
వెలిపుచ్చెదను విను వీను లొగ్గి
నిన్నుఁ గాంచినఁ దపోనియతులుమౌనిశ్రేష్ఠుఁ గా
స్ఫురింతు విపు డనుచు మాకిట్లనిపించుంట
జడలు దాల్చుట నెఱిఁ జడి పెను నోర్చుట
ప్రాఁబడియుండుట మహినిఁ బాద
మూనియు నూనకయుండుట నిఖిలలోఁ
బక్షులు గూండ్లఁ గట్టి వసతి చేసి
కొనియున్న మిన్నకయునికినిఁ; బహుశాఖో త్త
మునిభంగిఁ గాంచెద నిను నొకతఱి
బహుశీర్షముల బహుపాదమ్ములను బహుకోటరాక్షులు గల్గి కుశలఖితల
సంవ్యాప్త నొప్పిన సకలజంతుశ్రేణిఁ దరులతాగుల్మాది దాల్పఁ జూచి;
యాదిమూలము గాన కంతంబు లేదు నీ కని విష్ణురూపుగా ననుకొనియెద
తులసిపోలికె నీవు వెలసితి సర్వతీర్థసమృద్ధి మూలతీర్థకరుఁ డైన
పరమేశ్వరుఁడు నీదు ప్రకటమూలంబున వసియించి జ్ఞానసంపన్నులగను
మహానుభావుఁ జటవించి మంతు కెక్కించుట బోధిద్రుమం బను పూత నామ
మును నీవ తాల్పఁగాఁ జను రావి కెట్లబ్బె బోధమూర్తి యగు నా బుద్ధదేవుఁ
డును నీదుమూలంబుననె కదా పేర్గాంచె రావి యెట్లో వృక్షరాజ మయ్యె
నక్షయవటసమాఖ్యయె చాలు నీ గౌరవంబున కెందఱు పాంథు లెపుడు
నీనీడ బ్రదికెదరో నేను జెప్పఁగావలయునా; గోపకావళిని గూడి
యుండ గోవులు నీదు నుత్తమచ్ఛాయను భాండీరవటము నా భావమందుఁ
బొడకట్టుచున్నది; భూమిపైఁ దారాపథంబు వ్రాలకయుండఁ ద్వచ్ఛిరోగ్ర
మున మహాబలముగా నొనరించి బోట్లాగ్గువడుపునఁ బెరిఁగెదు పొడవుగాను
దిక్కులు సంకోచదృష్టిఁ జేరకయుండఁ దతము గాంతువు దిగ్వితానములకు
భూతసంతతికి నీవే తావుగా నుందు పర్ణశాలవు వనవాసులకును
సుమనోభిరామ లేఁచును లతాలలితాంగు లెపుడుఁ బైఁ బ్రాఁకఁగా భృంగగీతి
కలు శుకశారికావిలసదాలాపము ల్వెలయ శృంగారంబు లలవరింతు

వెజ్జుకైవడి బహువిధవైద్యసామగ్రి నీ వొసంగెద గాదె యిగురు పాలు
పట్ట వేర్వ్రేళ్లను బట్టమ్ము లిట్టి యుత్తముండవు నుపకారతత్పరుండవు
ఉత్తరంబున గయ నున్నావు దక్షిణమధురలో నున్నావు మఱియుం దూర్పు
నను [1]దత్తురాజేరునను బడమర [2]బ్రహ్మపురమున గుప్పలపూండిలోన
నున్నాడ వింకేటి యుద్ధతుండవు నీవు నీ హెచ్చు యద్భుతమౌను మయ్యా
జీమూతలను బోలు చిన్న బీజమునుండి వెలసితి వల్లల్ల పెరిగి పెరిగి
యింతవాడవు నేటి కంతవాడవు గాగి మెల్లమెల్లగా వచ్చి మేటివైతి
పక్కెడే బస్సైన నక్కడే బ్రతుకొందువు గాన నతియుండవు నిజంబు
వంపు లెచ్చట నుండు వాపు లెచ్చట నుండు నెం దుండు స్రేమ దా సందు నీకు
సమున యోగీంద్ర విహారి మందారు "నిట్టతాడు శాఖాళినుం దవిలి లాగ
లించికొందుము విశా[3] పతింద్రో నీవొ యంతెంబు గనుదాక సహారహంబు
నిక్కంపు గానుకసలు గాగి నొంతు నిస్సీతి చర్యాలనెల్లం జూచి
చేవ నీలో లేదు స్నేహగుణము కానరాదు నీమేను వ్యర్థ మను జగము.
నిన్నాశ్రయించిన సకలభూతంబులం గాపాడెదవు కోతిగాండ్రం జెంతు
ముక్కుమోపిన నీవు మొలిచిన నేమను నేటికో నీప్రోద్ది నింపి దాసిం
బసిపోసియున్న దాసు గోడ నీకుం గిట్టదా మామిడిక్రింద సోమరులు లేరె
నీనిరస్తుపుస మున్నం జేసిన దుష్కృతంబులను గాదాకుంపోల్కి చుల్చి
నిక్కళింకాక్షతి నెగడెద నేటేటి నసిచి చిగిర్చి విన్నాణముగను
నిన్నంతెం గాంచిన నే నెంతుం దక్షక విషదగ్ధమైనంత విప్రసరసి
సుగ్రీవ భావతి మరలం బాంపరివోస్పనట్టి యానాటి నీ యందమ్ము
నీ యాకునంటు నెన్నియు రెట్లు పెద్దగాకులు లేవ వెదుకం దేకు ముదలైన
చెట్టులు, నీయందు స్నిగ్ధత గందు నీ సుగుణంబులట్ల యాచోప్పం బట్టి
వెదకి యక్కతమున విష్ణుదేవుండు నీదు మృదులపర్ణంబున మిసిమిదేఱు
కలశవారాన్నిధిం గనువలి తింపి పవ్వళించు మిక్కిలి భోగలీల
నుండు; నీయాకుల నొప్పు విస్తరి వెండిపళ్లెరమును మించి స్వచ్ఛముగను
నుండినం బిత్రుతిథి నుజ్జగింపుట కాని కేగివచ్చినవార లెల్ల విపుట
నీదు పైం జెప్పిన నిర్మలభావమ్ములనుబట్టి యెంగిలి చనదు చేయు
నని కాని లోచ్చని యారసి కా దనుకొందును, న్యగ్రోధకుజమ, సేవ్య
మునకు నీ విచ్చెద వనువుగం గాండి, బండికిం దోల్పుం గప్పు లోసికిని లిద్దె
లోటని మంచిపుంగోటిని బట్టెలం గోడుగుం గాచను పీథిగుమ్మమునకు
బురదకమ్మిని విప్రపుంగవులకు నీవు కల్పకంబువు గాంగం గానంబడెదు
భేతాళముల కుసుమాతపు బ్రహ్మచారులు కనధ్యాయిని దానల నోకండవు

---

1. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో. 2. ఏనాము సమీపమున. 3. అనుపత్తి స్త్రీమనుకుం దాపున—ఇక్కడం జెద్దమఱ్ఱులు పేరువడినవి గలవు. గుప్పలపూండి మఱ్ఱి, బ్రహ్మపురి మఱ్ఱి యని చెప్పుకొందురు; మాపెంబోగురు. 4. ఎదుటిపుటలోని బొమ్మను చూడునది. 5. మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద మఱ్ఱిమొక్క దొరక దనియు, దొరకిన నదియే గొప్పవృక్షములో నుపయోగించునదియుం జెప్పుదురు.

నిన్నుఁ జూచిన మహనీయులకును నీదు నీడ సద్గోష్ఠిని నెఱప మనసు పుట్టు; నీఛాయను బోధింత్రు బాలురకును బడియొజ్జలు కుటశిరోమ ణీ! నిన్నుఁ గాంచిన నానంద మగు సర్వజీవులకును బోఁడ, జేరి యాడ, వేఁడ దేవుని, గుంపు గూడ నేపనికిని సజ్జనులను గాంచి సలుపఁ బోడము సజ్జనకును నొక్కయప్పుడు గాకున్న నొక్కయపుడు మంచియూహ; త్త్వాదృశులును సన్మార్గదర్శులు చెట్లు పుట్టలు శిలలు మృగంబులుఁ జిత్తశుద్ధి కారణంబులు గావె కలికాలమున మతభేదమానసులకు విశ్వదృష్టి నొదవును వేదాంత మొక్కప్పు డీశ్వరు నుతియింపఁ దన యపకృతులఁ దెగడి కొనఁగ జగము గురువు కొందఱ కారీతి - నిన్ను గురువుగాఁగఁ గొన్న నెఱుఁగ వచ్చు దైవమహిమ వ్యవహారరీతులు - సరసరంజనంబుఁ జలుపవచ్చు.

భిక్షాందేహి

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్యసత్కవుల మేము
వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెల వీయుఁడయ్య! లేదేని త్రిభువ
నావనుం డైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!

వలదు మాకు కుటుంబపరిపోషణార్థ మ
క్షయము లౌ ధనధాన్యసంచయములు
వలదు మా కిచ్ఛానివాసంబునకు నూత్న
మణిమయాభోగరాణ్మందిరములు
వలదు మాకు శరీరపరిరక్షణము నిమి
త్తం బమూల్యములు రత్నాంబరములుఁ
వలదు మాకు వినూత్నకళల నాపాదింప
పొలుపారు సౌవర్ణభూషణములు
వలదు మా కిట్టి దుర్భిక్ష వలదు, వలదు;
తగవు మా కివి, పదపు మాతత్త్వములకు;
కవుల మేము, దారిద్ర్యలోకంబునందు
సౌఖ్యమును బొందెడు విచిత్రజాతి మాది!

సదమలానంద నవసుధాసారనిధుల
గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘములు మేము!
మీ కృపాదృష్టి యను గాలి సోఁకెనేని
కురియుదుము ధాత్రిపై సుధాకుంభవృష్టి!

ఆత్మసుఖముఁ గోరి యర్థింప మే వేళ
లోకసుఖమె సుకవి లోక సుఖము
మా కొనర్చు మేలు లోకం బనుభవించు
వలయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్య!

సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁ బొందనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజ సన్మాన గణుతిఁ గాంచనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిచంద్రచంద్రికా కలన మబ్బనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరక్షణోద్యోగకాంక్ష కల్గనివాని
ధన మేల వాని యార్జన మదేల?
ఆదరామృత బిందు భిక్షార్థు లగుచు
పంచఁ జేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచున్న
కంటఁ జూడని పాపిష్ఠఘాతుకాత్మ
ధన మదేల? యార్జన మేల? తను వదేల?

సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు
వారి వేఁడినిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్భూత ప్రళయ దహన
దారుణజ్వాల లగుఁ జుండీ ధనికులార!!

*బుక్కరాయని విద్యానగరము—నాఁటి యన్యదేశ పరిస్థితులు

సీరిపి ఆంజనేయులుగారు,

1. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుట.

హరిహరుని వెనుక నాతనితమ్ముఁడగు బుక్కరాయఁడు క్రీ. శ. ౧౩౫౧ వ సంవత్సరమున విద్యానగర సింహాసనము నధిష్ఠించెను.

సామ్రాజ్యలక్ష్మీం అధిగమ్య తస్మాత్
శ్రీబుక్కరాజో విజయోర్జితశ్రీః
యో భూతభావిక్షితిపాలజాలం
అత్యక్రమీత్ విక్రమవైభవాభ్యామ్.

సర్వోర్వీఫలోత్తరా వసుమతీ నిష్కంటకోత్కంటికా
నిశ్శేషీభవదీతిభిర్ అమితోదర్కో పితర్కోజ్ఝితా;
జాతస్ఫీతజనోత్సవో జనపద స్సంపన్నసమృద్ధ స్సదా
యస్మిన్ బుక్కమహీపతౌ సమభవత్ విశ్వంభరానాయకే.

*   *   *   *

యత్తుంగభద్రాంచిత పాదపీఠం
భద్రాసనం భాసుర హేమకూటం;
క్షోణీజనానాం పరిగత్వ ణార్థం
తస్మిన్ విరూపాక్ష ఇవాధ్యతిష్ఠత్.

—ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా, సంపు. ౫. సం. ౨౫౬, పుట ౫౨౧.

నాఁటి విద్యానగర వైభవమునుగూర్చి కుమారధూర్జటి చక్కఁగ నభివర్ణించెను. అందుండి రెండు పద్యములు—

సీ. శ్రీరమారమణ విహార గేహగృహంబు
బహుశోభనాన్విత ప్రత్యహంబు
సతత పౌరజనాచరిత విస్తృతమహంబు
దుర్వారచతురంగ దుర్వహంబు
శ్రీమహాగత్సుమ గంధ సహిత గంధవహంబు
దీపితారాతి గర్వాపహంబు
నాయికా నాయకోన్నత రహఃకలహంబు
సర్వవస్తువ్రాత సంగ్రహంబు
మహిని గహిమీఱు నౌగ పంపానదీత
రంగసంఘ ఘుమంఘుమా రవ విధూత
జాహ్నవీనిమ్నగా సుధా సాగరంబు
విజయనగరంబు సుజనసంవిత్కరంబు.

సీ. మధురసాధిక సుధా మధురసారోల్లస
న్మధురసావల్లరీ మహిమతోడ
సురసాలతుల్య భాసురసాలపనసమస్య
సరసాలజంబీరతరులతోడఁ
బున్నాగ హితసూన పున్నాగసంచర
త్పున్నాగ కైతవ స్వరముతోడ
బాలికారమణీయ పాలికాపస మధు
పాలికాసార సంపదలతోడ

---

* నే నీవ్యాసమున బుక్కరాయని విద్యానగరమును గూర్చిమాత్రమే వర్ణింపఁబూనక, రాయని సామ్రాజ్యమును, బరిపాలనాదికములను గుఱించి సంక్షేపముగఁ దెల్పుచు, నాఁటియన్యదేశపరిస్థితులఁ గొంతవఱకు సూచించినాఁడను. వాని నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచుట పాఠకులధర్మమయి యున్నది. పదునాల్గవ శతాబ్దమునందలి ప్రపంచచరిత్ర ముక్కమాలు విలోకించి, నాఁటి విద్యానగర సామ్రాజ్యపరిస్థితుల నింకను గాఢముగఁ బరికింతురో, నాకాలపు ప్రపంచచరిత్రమున విద్యానగరమున కెట్టిస్థాన మీయఁ దగియుండునో యది చరిత్రగ్రాహకులకు సుబోధము కాఁగలదు. ప్రౌఢదేవరాయనియు, కృష్ణదేవరాయనియు, రామరాజుయొక్కయు పరిపాలనమున విద్యానగర సామ్రాజ్య మత్యుచ్ఛదశలో నుండినది; గాన నప్పటి రాజ్యాంగవిషయముల నన్యదేశపరిస్థితులతోఁ బోల్చిచూచిన, మిగుల స్వారస్యముగ నుండనోపు. ఈవ్యాసరచనమున 1. Bellary District Gazetteers, 2. The Never to be Forgotten Empire, 3. Humpi Ruins, 4. An Advanced History of Great Britain, Book III by T. F. Tout, 5. History of Europe 6. వీరేశలింగము పంతులుగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రము, 7. మహమ్మదీయమహాయుగము-అనుగ్రంథము లేదును సాధనములుగ నుండి నాకుఁ దోడ్పడినవి; కనుక నీగ్రంథకర్తలయెడ నేను గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను. సీ. ఆ.

మల్లికా వల్లికా గిరి మల్లికాము
తల్లికలతోడఁ దాళహింతాలకదళి
కా వకుళ సంపుములతోడ ఘనము మీఱు
నాగ! విద్యానగర మహోద్యానతతులు.

ఈ విద్యానగరపట్టణము నిర్మించుటలో హరిహరుఁడే ప్రాధాన్యము వహించియున్నను, దానిని బలిష్ఠమొనర్పుటయందును, సామ్రాజ్యమును విస్తరింపఁజేసి రాష్ట్రభాగముల నేర్పఱచుటలోను బుక్కరాయఁడత్యధిక ప్రయాస వహించియున్నందున, నీతఁడు కిరీటధారి యగునప్పటికి విద్యానగరసామ్రాజ్య మత్యంత బలవత్తమస్థితి నందియుండెను.

2. మంత్రులు

బుక్కరాయనికడఁ సేవలను సాకల్యముగ గల సమర్థులైన మాధవాచార్యుఁడు, మాధవమంత్రి, బచ్చరాజు, ముద్దప్ప, బసవదండనాథుఁడు, అనంతసాగరుఁడు మొదలగు మంత్రులు పలువు రుండిరి.

౧. మాధవమంత్రి—విద్యారణ్యస్వామియని ప్రసిద్ధినొందిన మాధవాచార్యుఁడును నీమాధవమంత్రియు నొక్కరేయనుట యనేకుల భ్రమ: కాని మాధవాచార్యుఁడు వేఱు; మాధవమంత్రి వేఱు. ఇరువుర కును దండ్రులు వేఱు. శాఖలును, గోత్రములును వేఱు. మాధవమంత్రియు విద్వాంసుఁడే యైనను మాధవాచార్యునంతటివాఁడు గాక రంభకాతరగతిలోనివాఁడై కన్పట్టును. మాధవమంత్రి సారస్వత శైవబ్రాహ్మణుఁడని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు క్రియాశక్తిపండితుని శిష్యుఁడఁట. ఇతఁడు హరిహరుని యొక్క తమ్ముఁడగు మారభూపతి యొద్దసహాయము మంత్రిగ నుండినవాఁడు. ఈమహామాత్యవరుఁడు చంద్రగుప్తపురము (చంద్రగుత్తి) రాజధానిగఁ జేసికొని, పదునెనిమిది మండలముల రాష్ట్రమగు నాగరఖండమును రాజప్రతినిధిగానుండి పరిపాలించెను. ౧౩౭౪ వ సంవత్సరప్రాంతమున నీతఁడు గోవానగరమును (మహమ్మదీయులను గెల్చి) వశపఱచుకొనెను. కేవలము రాజ్యాంగ వ్యవహారములయందే కాక యితఁ డాధ్యాత్మిక విషయములయందును నిపుణుఁడు; కావుననే యుపనిషద్మార్గప్రవర్తకాచార్యుఁడనియు, శైవసంప్రదాయ తుఁడని పిలువఁబడెను. ఈయశోవంతునకు భువనైకవీరుఁడనియు, నుపనిషన్మార్గప్రవర్తకాచార్యుఁడనియు బిరుదము లున్నట్లు ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (స. ౮, సంఖ్య ౨౬ గల) తీర్థహళ్ళిశాసనము నుడువుచున్నది. ఈతని శైవామ్నాయసారము, మాధవనిదానము నేఁటికిని మనదృక్పథమునఁ బడుచున్నవి.

౨. అనంతసాగరుఁడు — ఈతఁడును పేరొందిన ప్రధాని. పెనుగొండకు బలాఢ్యమైన దుర్గమును నిర్మించినవాఁడు. బుక్కరాయని యొక్క కుమారుఁడగు భాస్కరరాయని మహాప్రధాని పేరుననే యనంతసాగర మను తటాకమును త్రవ్వించెను.

౩. బచ్చరాజు — మంత్రులలో నత్యంతపరిభక్తి గలిగి స్వామికార్యనిరతుఁడును, భగవదారాధనతత్పరుఁడును నయి కీర్తిమంతుఁడుగ దేశసేవ యొనరించినఘనుఁడీ బచ్చరాజు. ఈమహాభాగుఁడు బుక్కరాయసముద్రము, కీర్తిసముద్రము, మాలప్పచెఱువు, నాగప్పచెఱువు, బచ్చప్పచెఱువు మొదలగు తటాకములను నిర్మించి, చౌడప్పకాలువను త్రవ్వించెను. ఇట్టి ఘనకార్యములవలనను, 'బచ్చన్న', 'కంపన్న' యను నామములతో నాణెములు వేయించి వాని నభివృద్ధినొందించుటచేతను నీతఁడు మిగులఁ బ్రసిద్ధినొందెను. ఈయశోధనుఁడు మల్లికార్జునస్వామిప్రతిష్ఠ చేయించి, రెండవహరిహరుని కాలమున ౧౩౭౨ లోఁ దనధర్మపత్నితోడ తుంగభద్రానదీతటమున స్వర్గారోహణ మొనరించినట్లు తెలియుచున్నది.

౪. తదితరులు—దూరదృష్టిగలిగి స్వధర్మములను జాలఁ జాటనముతో నిర్వహించుచు, వాసికెక్కిన మంత్రులలో ముద్దప్ప యొక్కఁడు. అందఱిలోను బ్రముఖుఁడు మాధవాచార్యుఁడు. రాయఁడు రాజకీయ సారస్వత విజ్ఞాన విషయములందును, పరిపాలన వ్యవహారములయందును ముఖ్యముగ నీమాధవవిద్యారణ్యుని యభిప్రాయమే గ్రహించుచుండెను.

3. సారస్వతము

బుక్కరాయని పరిపాలనమున సంస్కృతాంధ్ర భాషలకు నంటికిని సమానమగు నాదరణ ముండెను. ఈ మహాప్రభుఁడు సాయన మాధవులను బ్రోత్సహించి, స్వీయనామాంకితముగ వారిచే వేదములకు భాష్యములు వ్రాయించెను. ఇవి సాయనవేదభాష్యము లను పేరున భారతలోకమున మిగుల విఖ్యాతిఁ గాంచినవి. మాధవమంత్రియు నీమహాజనియోజనమువలననే పెక్కుకృతులు రచించుట.

బుక్కరాయనికాలమున సుప్రసిద్ధాంధ్రకవియగు నాచన సోముఁడు విద్యానగరమునందుండి యనేకాంధ్ర ప్రబంధములను విరచించెను. పెంచుగలదిన్నె దానశాసనమువలన నీకవి యాపస్తంబ సూత్రుఁడనియు, భారద్వాజ గోత్రుఁడనియు, యజుశ్శాఖీయుఁడనియు, సకలాగమవేదియనియు, అష్టాదశపురాణాభిజ్ఞార్థవేదియనియు, భాషకవిత్వనిర్మాణధురీణుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది.

"పంపాయాం భాస్కరక్షేత్రే విరూపాక్షస్య సన్నిధౌ,
ఆపస్తంబాఖ్యసూత్రాయ భారద్వాజాన్వవాయినే. ౧౯
యాజుషాణాం వరేణ్యాయ సకలాగమవేదినే,
అష్టాదశపురాణానా మభిజ్ఞాతార్థవేదినే. ౨౦
అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవాణీ విజితసంపదే,
సోమాయ నాచనాంభోధేః సోమ యామితతేజసే". ౨౧

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడగు నాచనకుమారుఁడు. సోమనాథుని వాసస్థానము 'బల్లారి మండలమునందలి రేదో యొక గ్రామముగఁ దోఁచుచున్న' దని శ్రీవీరేశలింగము పంతులు వ్రాసెను; కాని బుక్కరాయనివలన నాచన సోముఁడు పొందిన యగ్రహారము

లనంతపురమండలమునందలి గుత్తి పెనుగొండ భాగములకు సంబంధించిన యగుటచే, నీకవి నెల్లూరి మండలమునకుఁ జెందినవాఁడనుటకంటె ననంతపురమండలవాస్తవ్యుఁడుగ నుండుననని యూహించుట కెక్కుడు వీలున్నది. బుక్కరాయఁడు గుత్తిప్రాంతమునం గల 'పెంచుకలదిన్న' యను గ్రామమునకు 'బుక్కరాయపురము' అని పేరుపెట్టి, దాని నీకవికిని, మఱియైదుగురు బ్రాహ్మణులకును నొసంగినట్లు పైదాన శాసనము నుడువుచున్నది.

> "గుత్తి దుర్గాభిధే రాజ్యే కోనదూరాఖ్య మహీతలే,
> పెన్నమాగాణివిఖ్యాతే సర్వసస్యోపశోభితే. ౧౧
> కోనదూరు నాగమల్లాఖ్య దిన్నాభ్యా మపి పశ్చిమం,
> గ్రామోత్తమా ద్వేలు వంకమాగోః ప్రాచ్యాద్దిశి సమన్వితం.
> ఊరచింతల నామ్నశ్చ గ్రామా ద్దక్షిణ సంస్థితం,
> వంగలూరో గ్రాముదు తోరాభ్యా ముత్తరాశా ముపాశ్రితం. ౧౨
> పినాకినీతటే పెంచుకలదిన్నాహ్వయం పురా,
> బుక్కరాయపురాఖ్యాతి ప్రతినామ్నా విశోభితం. ౧౩
> నిధినిక్షేప సంయుక్తం జలపాషాణసంయుతం,
> అక్షిణ్యాగామి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం. ౧౪
> అష్టభోగ మిదం సర్వస్వామ్య మాచంద్రతారకం,
> సహిరణ్య పయోధారా పూర్వకం దత్తవా న్ముదా. ౧౫
> శ్రీమన్నాచన సోమాఖ్య మహాకవివరోత్తమ,
> రాజ్ఞాన మాశివం ప్రైన చిరజీవీ భవత్వితి." ౧౬

సోమన కవితాపటిమ నెఱుకొత్త నుత్తరహరివంశము ప్రౌఢశైలిని రచించెను. వసంతవిలాసాది ప్రబంధ చంద్రికలను సయితమీకవిసోముఁడు వెలయించినట్లు తెలియుచున్నది. 'సర్వజ్ఞుఁ' డను బిరుదు నితఁడు ధరియించెనఁట గలదు. ఉత్తరహరివంశమునుండి శైలికి—

సీ. తన్నురోగత్నరికిన్ గఱచి యుదుటి త్రైనంగము పెన్నంగము
దునుకొందం బరిసంబుపై విసరుమన్ దుర్వారుఁడై పైపయిన్
మునుఁగం బాఱు శరాసిముద్గరగదా ముఖ్యాయుధశ్రేణిచేఁ
గినియన్ జేసిన వేసవిన్ రవి దివిన్ గ్రీడించు చందంబునన్.

శా. నేలన్ గొండలు మింటఁ గొండలు గజానీకంబుఁ గీలాలము
జ్జ్వాలంబుల్ గురుశింప నంచితమదోత్సాహంబు దేహంబులన్
జాలన్ గ్రాల నిశాతహేతిలతికా సౌదామినీదామభీ
మాలంకారము దీరమున్ దెలుప నవ్యద్విక్రమ క్రీడతోన్.

4. మతము

బుక్కరాయఁడు వైదికసిద్ధాంతములయెడఁ గేవల విశ్వాసతత్పరుఁడైనను మతాంతరులను సమదృష్టి నారసెను. తాను శైవుఁడయ్యుఁ దనరాష్ట్రమున వైష్ణవులయు, జైనులయు మతవ్యాప్తి ధారాళముగ ననకాశ మొసఁగెను. తన్నాశ్రయించిన మహమ్మదీయుల నెడఁ బరమాదరభావమునఁ జేరఁదీయుచు, వారిని స్నేహభావమునఁ గాంచుచుండెను. క్రీ. శ. ౧౩౬౮ లో జైనులకును, వైష్ణవులకును గల్గిన మతవివాదసందర్భమున నీ ప్రభుఁడు నాయకుల నెల్లర నాహ్వానించి, వారి నిక్కట్లు దిద్ది, తనహితోపదేశమువలన వారిని శాంతశీలురనుగ నొనర్చి, సామ్రాజ్యమున నెవ్వరును జాతిస్పర్ధల కెడమీయక వర్తింపవలసినదని శాసించెను. ఈ పోషణమున వైదిక మతావలంబులకు మాత్రమే కాక మతాంతరుల కును స్థిరసుఖజీవనమునకును విద్యానగర మాధారమై వెలసెను.

5. భామినీ సుల్తానుల ప్రతిఘటనము

ఒకవంక విద్యానగరసామ్రాజ్య మభివృద్ధి నొందుచుండ, వేఱొకవంక భామినీరాజు లీర్ష్యాగ్రస్తులై దానియున్నతి సహింపక ప్రతిఘటనప్రయత్నములఁ గావించుచు, నిష్కారణకలహములఁ గల్పించుకొని, తఱుచు విద్యానగరముపై దండెత్తుచుండిరి. భామినీ సుల్తానుల యీవిద్వేషముమాత్రేము నూఱునలువది సంవత్సరములకాల మేకరీతిని సాగయుచుండినది.

6. యుద్ధములు*

బుక్కరాయఁడు భామినీ సుల్తానులతో రెండుసారులు యుద్ధములు సాగవలసివచ్చినది. ఇందు మొదటి పోరాటము ౧౩౬౬ లో మహమ్మదుషాతోను, రెండవది ౧౩౭౫ లో ముజాహిదుషాతోను, సంభవించెను. భామినీరాజులు విద్యానగరముతో జగడము పెట్టుకొనిన గూర రెండుతడవలును బొందిన ప్రయోజనము కొసుపీసమేనిఁ గలుగకపోయ్యెను. వారు విస్తారముగు సైన్యముఁ గోలుపోయి విశేష వ్యయప్రయాసములకుఁగూడ లోనైరి. రెండవవాఁడగు ముజాహిదుషా రెండు మారులును దనతెగువకుఁ దగినపరిభవమే పొందెను. బుక్కరాయఁడీ రెండుదండయాత్రలలో మిగుల గాసిఁజెందెనని ఫరిస్తా తెల్పుచున్నాఁడు; కాని యట్లు బాధనొందఁదగిన ప్రమేయమే బుక్కరాయనికిఁ గలుగలేదు. రాయఁ డసాధారణపురుషుఁడు, నప్రతిమ వీరాగ్రేసరుఁడు నగు మహాయోధుఁడు.

7. రాయని విక్రమస్ఫూర్తి

ఈ విషయమున శాసనము లేమి చెప్పుచున్నవో తెలుతఁ జాతము. ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (౧౨ వ సంపు. జి. డి. ౪౬ వ సంఖ్యగల) తామ్రశాసనము బుక్కరాయని విక్రమమునుగూర్చి యిట్లు తెల్పుచున్నది:

> "బుక్కరాయో భవ చ్ఛ్రీమాన్-భుజార్జిత పరాక్రమః,
> మేదినీవ ప్రజాయేన స్వపుత్రా ఇవ రక్షితాః. ౧౩

* ఈయుద్ధములఁగూర్చియు, నితరవిషయములను గురించియు విపులవివరణములు 'విద్యానగర చరిత్రము'నఁ గాంచనగును.

రాజరాజభుజంగో యః పరరాజ భయంకరః,
హిందురాయ సురత్రాణ ఇత్యేతై రుపశోభితః." (౧౮

హిందూరాజ శిరోమణియనియు, తీవ్రశాసనుఁడనియు, శత్రు రాజహంతకుఁడనియు, వసత్యవాదులపట్ల యమసదృశుఁడగు నాయకుఁడనియుఁ, బ్రాక్పశ్చిమదక్షిణ మహాసముద్రాధీశుఁడనియుఁ, బ్రాచీన శాసనము లీప్రతాపాఢ్యునిఁగూర్చి నుడువుచున్నవి; మఱియు నీతఁడు ప్రతిబద్ధమగు ధైర్యసాహసౌదార్యనిధియనియు, సంగ్రామరంగమున రోషావేశమానసుఁడై యకుంఠిత బాహావిక్రమము నెఱపు వీరాధివీరుఁడనియు, నాహవక్షోణిని గాలాంతకునివలె విజృంభించుచుఁ బరిపంథి యోధుల నెదుర్కొనినపు డాతని తీక్ష్ణప్రతాపాగ్నికిఁ దురుష్క సుల్తానుల వదనాబ్జములు వాడి వత్తిలుచుండుననియు, విరోధిరాజులు ముఖావలోకన మాత్రముననే పడఁదోపోవుచుండిరనియుఁ దెల్పు నాధారము లెన్నియో కలవు. అందొకటి—

"భంగాః కళింగా మితశౌర్యవృత్త్యా గ్నంగా విభిన్నాం విఘూర్ణ నేత్రాః;
ఆంధ్రశ్చ రంధ్రాణి విశంతి యస్య, బాహూగ్రఖడ్గేన విశీర్యమాణాః.
తురుష్కాశ్చ పశునాః పాండ్యభూపాః పలాయితాః,
స్వభుజార్జితవీర్యేణ తస్మిన్ రాజ్యం ప్రశాసతి."

ఇట్టి వీరవతంసమునకు ఫెరస్తా గల్పించిన భామినీసుల్తానుల చరిత్రమున నీరులకన్న వదోటఁ దావు లేకపోవుట విపరీతవిషయము గాకుండునా? ఈవీరుఁ డుగ్రజునియేలుబడి సమయముననే తురుష్కులను దఱిమి, తుంగభద్రానదికి దక్షిణమునను రాష్ట్రమంతయును, దూర్పున నోఢ్రకళింగదేశములను జయించెను. ఈనూరాగ్రేసరుఁ డాంధ్రకాంభోజ కొంకణఘూర్జర తురుష్కరాజులకు పోటుబల్లెమయి యుండెను. ఇతఁడు బల్లాలరాజులకును, నోరుగంటి ప్రభువులకును, దక్కన సామంతనృపతులకును నండయై, వారియున్నతిని బోషింప నన్నివిధములఁ బ్రయత్నింపఁజొచ్చెను. దక్షిణదేశమందలి రాజులందఱును గల్పకమువలెఁ దమకు రక్షకముగ నుండెడి యీవిద్యానగర పాలకుని పురోభివృద్ధియే నిరంతరము నభిలషించుచుండిరి.

8. రాజ్యవ్యాప్తి

ఫెరస్తా రాయని సత్త్వహీనునిగఁ జిత్రించినను, రాయఁడు తన రాజ్యమును నలుదెసలకు వ్యాపింపఁజేసెననియు, నాతనికాలమున విద్యానగరరాజ్యము భామినీరాష్ట్రమునకంటె సర్వవిధముల నుత్కృష్టదశయం దుండెననియు నాతఁ డంగీకరించుచున్నాఁడు; మఱియు నొరిస్సా కొలంబో మలబారురాష్ట్రములయు, సింహళము మొదలగు ద్వీపములయు నృపు లీప్రభున కనర్ఘములైన కానుక లేఁటేఁటఁ బంపుచుండి రనికూడ నాతఁడు వ్యక్తపఱుచుచున్నాఁడు. సమకాలికులగు ప్రభువులందఱిలోను బుక్కరాయఁ డెల్లవిధముల నద్వితీయుఁడై విలసిల్లెనని చరిత్రములు రూఢిగఁ దెల్పుచున్నవి.

9. నాఁటి భారతదేశభాగములు

బుక్కరాయని రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుగుఱించి వర్ణించుటకుముందు నాఁటియన్యదేశపరిస్థితుల నిట సంగ్రహముగ నివేదించెదము. ఆదినములలో భారతదేశమున దక్షిణమునందు భామినీ విద్యానగర రాజ్యములును, నుత్తరహిందూస్థానమున మేవాడ ఢిల్లీ రాజ్యములును బలవత్తరదశలో నుండెను. కృష్ణానదికి దక్షిణమునఁగల రాష్ట్రభాగములన్నియు, భుజబలరాయఁడగు బుక్కరాయని బాహాటోపకారణమున నన్యరాజులనలని యొత్తిడినిగూర్చి కలనైనఁ దలఁపక నిర్విచారముగ నుండి, సుఖజీవనముచేయుచుండెను.

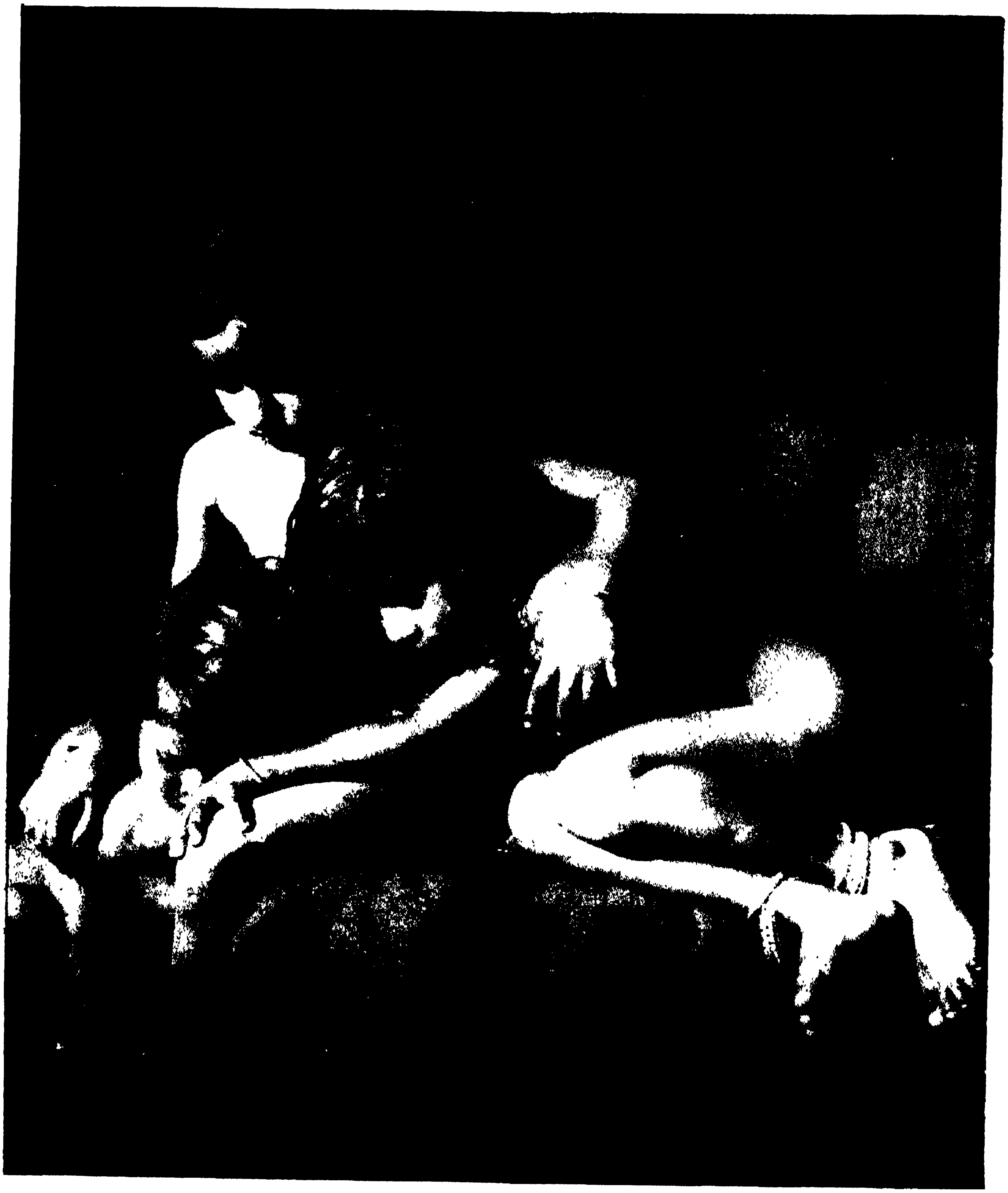
౧. భామినీరాజ్యము—వింధ్యకుదిగువ 'హసన్ గంగూ భామినీ' యను తురుష్కసరదారునివలన స్థాపింపఁబడిన భామినీరాజ్యము ప్రక్కను నందలి హిందువులకును, హిందూరాజ్యములకును బ్రక్కలోని బల్లెమయి యుండెనది. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుటకు మూఁడేండ్లకుముందు ౧౩౪౭ న నీరాజ్యము నెలకొనిన దగుటవలనఁ గ్రొత్తయుడుకులో భామినీప్రభుల హోవడి స్వరాజ్యములోని యన్యజాతి జనులకును, బరిసరమండల ప్రజలకును బహువిధవేదనాకరమై దుస్సహముగ నుండెను. ఆవశీరులు తమరాష్ట్రమునందలి మతాంతరులఁ గడగంటఁ జూచుచు నాప్రజ కెట్టియల్పాపరాధముఁ గావించినను వారిని గ్రూరశిక్షలకు గుఱిచేయుచుండిరి. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడగు మహమ్మదుషా తనపాలనమునఁ జెల్లుబడిలో నుండిన వెంకినాయకములు కరఁగించిన హేతువున, నసంఖ్యాకులగు హిందువులను గఠినదండనల పాలుగావించెను. తనరాజ్యపుఁ బొలిమేరలలోనుండు నోరుఁగల్లు, ఓఢ్రము మొదలగు రాష్ట్రములపైఁ బడి, జనులను వధించి, వారిసంపదలెల్లఁ గొల్లఁగొని వెళ్లుచుండువాఁడు. ఇట్టి దూతనిదాడి సైఁపఁజాలక యోరుఁగంటిరాజు నాల్గుకోట్లరూపాయల వెలగల రత్నోపచితకనకాసనముఁ జేయించి యిచ్చెనఁట. ఇట్టి కారణములచే నాప్రాంతవాసులు శాంతియనునది లేక, యెప్పుడేమి దాపురమగునో యని దిగులు చెందియుండిరి.

౨. మేవాడరాష్ట్రము—రాజపుత్రస్థానమున మేవాడరాష్ట్రపాలకుఁడగు హమీరుఁడు బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు. హిందూదేశభాగములలో నీమేవాడరాజ్యము చాలఁ బురాతనమైనదియు, నద్వితీయమైనదియు. నాఁటి సంస్థానములలోనెల్ల శిరోభూషణముగ వెలసిన చిత్తోడ్గడము దీనిప్రధాన నగరము. ౧౩౦౩ వ సంవత్సరమున నల్లాయుద్దీను చిత్తోడ్గడమును ముట్టడించి మేవాడరాజ్యమును హరించినవిధానము చరిత్రప్రపంచమునఁ జాలఁ బ్రాముఖ్యమైనవిషయము. ఆసందర్భమున రాజపత్నులు, కన్యలు మొదలగు సాధ్వీమతల్లులెల్లరు మానరక్షణార్థమై వీతిహోత్రునకుఁ దృణముల లీలఁ దమప్రాణముల నర్పించిరి. రాజ్యసంరక్షణమునకై వేలకొలఁది రాజపుత్ర వీరయోధులు శాత్రవసమరాంగణమున బ్రతాపదవానలాభీలకరాళకీలలఁ గాఁగిలించుకొని కరఁగిపోయిన విషయము మఱవఁగానిది. ఆ సమయముననే

తీయని తలంపులు

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

విచారార్పణ విరామము

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మేవాడ సామ్రాజ్యాధినాథుఁ డగు లక్ష్మణసింహుఁడు, నాతని పదు
నొకండుగురు పుత్రులు వీరస్వర్గ మలంకరింపఁబోయినది. ఈ లక్ష్మణ
సింహుని ప్రథమసుతుని కుమారుఁడే పైనఁ బేర్కొనిన హమీరుఁడు.
యుద్ధావసానమున నీ హమీరుఁడు జీవించియున్నను సామ్రాజ్యము
తురుష్కుల యధీనమగుటచేఁ, దాను కేల్వాడలో నజ్ఞాతవాస మొన
ర్పవలసివచ్చెను. అయిన నా వీరుఁ డధైర్యము నొందక వనాటు
లగు భిల్లుల నైదువేలమందిని గూర్చుకొని, తురుష్కుల పరగణాలపైఁ
బడి పట్టణములఁ గొల్లగొనుచు, వాని నొక్కటొక్కటిగ నాక్రమింపఁ
దివిరెను. ఇవ్విధమున నాతఁడు రాజ్యసంపాదనమునకై బహువిధంబులఁ
బ్రయత్నించుచు మహమ్మదీయులకుఁ బ్రబలప్రతిస్పర్థియైనను, నాఁటిప్రతి
నిధియగు మాలవదేవునితో మైత్రిసల్పి, యాతనికుమారినిఁ బరిగ్రహించి
చిన్నగ నాదుర్గము సయితము నైకొనెను. ఇది తెలిసి యప్పటిఢిల్లీశ్వ
రుఁడగు మహమ్మదుఖిల్జి హమీరునిపైకి రాఁగా, చిత్తోడ్గఢనాథుఁడు
బూందీ, గ్వాలియరు, జయపురము, మోధపూరు మున్నగు సంస్థానా
ధిపులను దనవంకకు మరల్చుకొని, వారితోఁ గూడి తురుష్కసైన్య
ము నోడించి, మ్లేచ్ఛరాజును బట్టి మూఁడుమాసములకాలము చెఱలో
నుంచెను. హమీరుప్రభుమార్తాండుఁ డిట్లు మాసిపోయిన సిసోదియా
వంశజుల కీర్తిజ్యోత్స్నలను రాజపుత్రస్థానమున మరల నెలకొల్ప
నకై సల్పిన పరిశ్రమ మింతింత కాదు. ఇందుకొఱకే యాతఁడు తనజీవిత
కాలమునఁ జాలభాగము వినియోగింపవలసిన విధిగ సందర్శించెను.
ఆతఁ డనవరతము సమరవిహారి యగుచు ఢిల్లీసామ్రాజ్యములవఱకుఁ దన
రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసెను! మేవాడరాష్ట్ర మిట్లయి నిరంతరము
కలహోద్గమమున మగ్నమగుటచే, నశాంతజీవనమున కష్టనష్టము లనేక
తరంగములనడుమ నటు నిటు లుయ్యాలలూఁగవలసిన పరిస్థితి నాఁటి
రాజపుత్ర ప్రజాతతికిఁ దప్పని సరిగఁ బ్రాప్తించి యుండును; గాన
నానాఁడు మేవాడ రాజ్యసౌఖ్యము సన్నగిలియుండె ననఁదగును.

3. ఢిల్లీసామ్రాజ్యము—బుక్కరాయని సమయమున నుత్తర
హిందూస్థానము 'ఫిరోజు తుఘలకు' అనునాతని పరిపాలనమున
నుండెను. ఆపాదుషా తన పినతండ్రియగు మహమ్మదు తుఘలకు నిర్మిం
చిన కఠోరశాసనముల నెల్లఁ దొలఁగించి ప్రజాహితమున కత్యవసర
ములగు కైంకర్యముల నెన్నింటినో కావించి దొడ్డరాజని పేరొంది
నను, నాతని మతవిద్వేషము మాత్రము హిందువులకు దుస్సహమయ్యె
ను. హిందువుల మతగ్రంథములను, వారి దేవసదనములను, విగ్రహములను
ఫిరోజు పాడొనర్చుటయే కాక, యాతఁ డొక్కొక హిందువునకును
జుట్టుపన్ను విధించెను. దానిఁ జెల్లింపక యెందఱో ప్రాణములను
గోల్పోయిరి. కాని పాదుషా పన్ను గ్రహించుటను మాత్రము మానఁ
డయ్యెను. నాస్తికమత మవలంబించుట లంచమును గ్రహించుటవలె
నపరాధము క్రిందఁ బరిగణించి, యట్టి మతావలంబులకు శిక్ష విధించు
చుంటినని ఫిరోజు స్వీయచరిత్రమున వ్రాసికొనెను. ఇట్టి నిరంకుశాధి
కారపూర్వకమగు మతవిద్వేషము దావవహ్నివలె దహింపఁజొచ్చు
టచే, మతాభిమాన నిరతులగు హిందువు లనేకు లభిజనము వీడి,
శాంతికరజీవనమునకై విద్యానగరమునకుఁ దరలుచుండిరి.

10. యూరపు

౧. సారసన్ సామ్రాజ్యభాగము:—పదునాల్గవ శతాబ్దమున
(యూరపు ఖండమునం దత్యున్నతస్థితిలో నుండిన రాష్ట్రములలో 'సా
రసన్' మహాసామ్రాజ్య భాగమును స్పెయిను ముఖ్యమైన దనవచ్చును.
ఒకటవ శతాబ్దమున నిది (స్పెయిను) పోర్చుగల్ రాష్ట్రముతోఁ జేరి
'ఐబీరియన్ భాగము' (Iberian Plc) అను పేర రోమకసామ్రా
జ్యమున నంతర్గతమయి యుండి, నాల్గునూర్ల సంవత్సరముల కాలము
సామాన్యాభివృద్ధి నందుచుండెను. తరువాత విసీగాత్తుల (Visigoths)
వశమయి యైదేను శతాబ్దములలో నుత్కృష్టదశ నందుచుండెను యూ
రపు చరిత్రపాఠకుల కెల్లరకును విస్పష్టమే. అంతట రెండుశతాబ్దము
లకుఁ బూర్వమే ఫ్రాంసు (France) దేశము నాక్రమించి, రోమక
సామ్రాజ్యమునుండి దానిని విడఁదీసికొనిన ఫ్రాంకులు స్పెయిను
రాష్ట్రమును విసీగాత్తులనుండి లాగ యత్నించుటచే నల్లకల్లోలములు
ప్రబలె ననుటయుఁ గ్రొత్త కాదు. ఏడవశతాబ్దారంభములో రోమక
సామ్రాజ్య ప్రభుఁడగు 'జస్టినియన్' విసీగాత్తుల బారినుండి స్పె
యిను దేశము నూడఁదీయఁ బ్రయత్నించుటయు, నాతఁడు మరణింపఁ
గనే విసీగాత్తుల మరలఁ జెలరేఁగుటయు సుప్రసిద్ధాంశము. ఏడవ
శతాబ్దాంతము వరకు నిట్లు స్పెయిను విషమ పరిస్థితులకుఁ దావల
మయి యుండినను, వృద్ధికి మాత్రము లోపము గలుగలేదని
యూరపు చరిత్రవలన మనకు గ్రాహ్య మగుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దా
రంభము (౭౧౧)లో నరబ్బీలు మహమ్మదీయ మతమును వ్యాపింపఁ
జేయుచు, నాసియా పశ్చిమరాష్ట్రములనే కాక యాఫ్రికా యుత్తర
భాగమునంతయును లోఁబఱచుకొని, యావల జిబ్రాల్టరుసంధిని
దాఁటి, స్పెయిను జొచ్చి, దానిని వైవస మొనర్చుకొనిరి. అరబ్బీ
లిట్లు సాధించిన రాష్ట్రముల మొత్తమే పైనఁ బేర్కొనిన సారసన్
మహాసామ్రాజ్యము. ఇది మహమ్మదీయఖలీఫాల పాలనమున ౧౪౯౨
వరకు రమారమి ఱ వందల యేండ్లకాలము క్రమోన్నతి నందినది.
పదవ శతాబ్దానంతరము కలహములు పైకొని యాందోళనములు
పయింబయిని హెచ్చిల్లుటచే, నన్యదేశముల రాపిడి నుండి తొలఁగి
తనవ్యక్తిత్వమును, బ్రతిభను నిలుపుకొనుట కొఱకే సామ్రాజ్యము స్వ
సంరక్షణార్థము సైన్య సన్నాహ వ్యాపారమున మగ్నమగుటవలన
నాగరకతాభివృద్ధికిఁగాని, కళాభివృద్ధికిఁగాని చేయఁదగినంత కృషి యది
చేయఁజాలక పోయెను. అయినను నాఁటి సామ్రాజ్యపాలకులు
యూరపు నాగరకతకు బీజార్పణ మొనర్పఁ గలిగిరని మాత్రము
చెప్పక తప్పదు.

౨. ఆంగ్లదేశము—నాగరకతయం దేమి, యైశ్వర్యమున నేమి,
నేఁడు ప్రపంచమున నసాధారణ వైభవమున విలసిల్లెడి యాంగ్లభూమి

కూడ బుక్కరాయని కాలమున నుత్కృష్టదశలో నుండె ననుటకు గాదు. ఆదినములలో (౧౩౨౭ నుండి ౧౩౭౭ వరకు) నాంగ్లభూమిని బాలించుచుండిన రాజు మూడవ యెడ్వర్డు. వాని పరిపాలనదోషమొకవైపునను, దారిద్ర్యదేవత వేఱొకవైపునను ప్రజలపై స్వేచ్ఛాధికారము సల్పుచుండెను. అంగులకు దోమగ ప్రభుడు స్పెయిన్ దేశముపై దండయాత్ర సాగింపదలంచి, ప్రజపై క్రొత్త పన్నులు విధించెను. వానిని చెల్లింప లేక యొక భాగము వారు తిరుగబడిరి. 'బ్లాక్ డెత్' (Black Death) అను రోగము దేశమును దుఃఖపెట్టజొచ్చెను. ఆంగ్లదేశమున మూడవ వంతుజనులావ్యాధికి బలియైరి. ఇదిగాక ౧౩౪౮-౪౯ సంవత్సరములందు మహామారి (Plague) వలన ననేకులు మ్రగ్గిరి. శవసంస్కారకర్మ నడుపు కార్యకర్తలే కఱవయ్యెను. పనివారు లభింపకపోయిరి. కఱవు వచ్చెను. వస్తువుల వెల లపారముగ పెరిగినవి. ప్రభుత్వము వారు కూలి చెప్పటివలె నుండవలెననియు విఫలప్రయత్నులైరి. సేవకులు సరిగా బనిచేయుటలేని యజమానులును, యజమానులు దయతో చూడరని సేవకులును సగవులాడుచుండిరి. పనివారికి తృప్తికలుగు జాలనిస్థితికి యజమానులు వచ్చిరి. పంటకూడబోధకుల వాక్కులు తగ్గింపబడవు. వారు యోగులై తెరలెత్తింపవలెనని కోరుచునును, రోగముల ననుభవింపవలెనని మతగురువులను బట్టి పల్లార్చుచుండిరి. ఇక్కడ యెడపగ జూచినను నింగ్లండు కేవలము సారహీనమై యరాజకస్థితిలో నల్లాడుచుండెను.

11. బుక్కరాయని విద్యానగర రాజ్యాంగ పరిస్థితి

బుక్కరాయుడు దక్షిణదేశము నందలి కలహశీలురగు రాజుల నెల్లరను లోబరచి సామంత ప్రభువులగ క్రమపద్ధతిలో ద్రిప్పెను. ఈతడు తనసోదరులను, మేనల్లుండ్రను, బంధువులను, సమీప బంధువులను మాత్రమే ప్రధానోద్యోగములకు వినియోగించు చుండెను. రాజ్యపరిపాలనమున కొక సుస్థిర స్వరూప మేర్పడినది యీప్రభుని కాలముననే. ప్రజాపాలనమును, స్వదేశస్య వ్యాపారములను మిగుల సమగ్రతతో నిర్వహించుటలో జేరొందెను, యీవిషయమున బ్రపంచమునకే యాదర్శప్రాయుడైన నాయకుడీతడు. ఈతని గొరతనమున సామ్రాజ్యమునందంతటను బావులు, చెఱువులు, గొప్ప గొప్ప కాలువలు, నంతెనలు నసంఖ్యాకములుగ విస్తరిల్లెను. ఎందుచేతనను వ్యవసాయాభివృద్ధికి దగిన సౌకర్యములను విరివిగ గల్పించి, కృషిని సర్వవిధముల వృద్ధినొందించి కాపులకెల్ల నోముపంట యైన మహోదారశీలుడు. ఈ విగ్రహింయూస్థానమునకు 'బెక్కు' తటాకములను, కాలువలను వెలయించి, వానిసాయమున నచ్చటి వ్యవసాయమును

వృద్ధిపొందించుటలో ఢిల్లీశ్వరుడగు ఫిరోజుతుఘలకునకు విద్యానగరాంధ్ర రాజ్యముల యందలి తటాకములు, కాలువలు, వానివలని యుపయోగములునే మార్గదర్శకములయ్యెను. తత్పూర్వము ఢిల్లీ ప్రాంతమున కాలువల నిర్మాణపద్ధతియే లేకుండినది. అందుమూలమున వ్యవసాయమునకు గల్గుప్రయోజనము నచ్చటివారు గుర్తింగ నెఱుంగకుండిరి. విద్యానగర సామ్రాజ్యమున బంటునేలలకు భూస్వభావము ననుసరించి 'పరము' లేర్పఱుపబడినవి. రైతులు శ్రమలేశమైనలేక పన్నుల నొసగుచుండిరి. సామ్రాజ్యమున ప్రజాసంఖ్య సమృద్ధిగ వెలసెను. జనులందఱు నిత్యకల్యాణము బచ్చతోరణమునై తాండవింపరగా నుల్లసిల్లుచుండిరనియు, వారు సక్రమన్యాయపరిపాలనమునకు లోనై యేవేళను దలపూనిక యానందకర జీవనమున సంతృప్తులై మెలగుచుండిరనియు, న్యూనిజ్, ఫెరిస్తా మున్నగు విదేశ యాత్రికుల వ్రాతలు తెల్పుచున్నవి. రాజశేఖరుడు, నాతని సన్నిహిత బంధువులలో నొక్కకరి పేరునను సర్వసాధారణముగ నంతటను నసంఖ్యాకములగు పంటలు, గ్రామములు, పట్టణములు వెలిసెను. రాయని యేలుబడియందు దాక్షిణాత్యమున నైహికవిద్యలే కాక యాధ్యాత్మిక విద్యలును గూడ జెన్నుపొందినవి. విద్యానగరము నానాతీర్థముల సంగమముల కెక్కుడై, హిందూదేశమునకెల్ల పవిత్ర స్థానమై, వాణిజ్యమున నన్ని రాజ్యములతోడను మిక్కుటముగ సంబంధము గల్గించుకొని, మహాభివృద్ధిని బొందెను. మఱియు నది సమస్త వస్తువులకు స్థానమై, సర్వ సంపదలకు సదనమై, తోడి రాష్ట్రములలో నెల్ల నన్నివిధముల నగ్రగణ్యమై చెన్నారుచు, భారతదేశమున ముఖ్యముగ మహమ్మదీయ సుల్తానుల దృష్టిని సమాకర్షించెను.

12. బుక్కరాయని చరమదశ

క్రీ. శ. ౧౩౩౬ లో విద్యానగరము పునరుద్ధరింపబడిన సమయమున బుక్కరాయుడు కౌమారదశలో నుండి, సేనానాయకత్వము వహించి, శౌర్యనిధియై, సామ్రాజ్య సంస్థాపనానంతరము నలువది సంవత్సరములకు పైననే వీరవరుల కుచితమగు నుత్కృష్ట జీవనము బొందెను. స్వర్గస్థుడగునప్పటి కీనృపాలుడు కడువృద్ధుడు. ఈదీర్ఘకాలములో నీతడొక దండనాథుడుగ నుండి, తొల్లి చిన్నరాష్ట్రముగ నుండిన విద్యానగరము నేడేట వృద్ధినొందించి, కోటానకోట్ల ద్రవ్య మాదాయము వచ్చు మహాసామ్రాజ్యముగ మార్పినైచెను. ఈ ప్రభుచంద్రుడిట్లు తన సామ్రాజ్యమును మహోత్కృష్ట దశకు దెచ్చి, క్రీ. శ. ౧౩౭౭ వ యేట ఫిబ్రవరి నెల చివరనో, మార్చి నెల మొదటనో యస్తంగతుండయ్యెను.

సిసిలీ

రంగనాయకులు గారు (అర్నపర్తి)

క్రీస్తుశతాబ్దియం దీపన్నొక్కరు, ఇటాలియను ప్రజలు, ఏటుల స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించు కొనినది ప్రయత్నించు చుండిరి. ఇటలీ ప్రజల స్వాతంత్ర్యరక్షకులైన మోహపుల లాగుటకు, అనేక యోధులు కాలక్రమేణ వచ్చుచుండిరి. అందు మాజ్జినీ, గారిబాల్డీ, కావూరు, విక్టరు ఏమ్మాన్యుయేలు అనువారు సుప్రసిద్ధులు. వారిలో గారిబాల్డీ, యనువారు స్వాతంత్ర్య మహోన్నతమును తన ప్రజలకు సంపాదించుటకై కంకణము కట్టుకొని స్వతంత్రముగ నొక బలగమును దక్షిణ-ఇటలీయందు బయలుదేరదీసి ఈభాగమున కప్పుడు రాజైన నేపుల్సురాజును అనేకమారు లెదిరించుచు, ఓడించుచు, తానోడినప్పుడెల్ల "సిసిలీ" యను ద్వీపమునకు పరుగెత్తి, దాగొనుచు, చాల శ్రమ కల్గించెను. క్రమముగా గారిబాల్డీ బలగము వృద్ధియయ్యెను. "సిసిలీ" ద్వీపము నేపుల్సురాజ్యము నుండి విడిపడి, ఆయన పరిపాలన క్రిందకు వచ్చెను. అంత, గారిబాల్డీ సిసిలీ ప్రజల సహాయముతో, దక్షిణ ఇటలీపై దాడివెడలి, నేపుల్సురాజ్యమును వశపరచుకొని, ఇటలీస్వాతంత్ర్యపతాకమును నాటి, అంత రోమునగరమును వశపరచుకొనుటకై తన సైన్యమును నడుపుచుండెను. కావూరు మహామంత్రి సలహాపై, ఏమ్మాన్యుయేలు మహారాజు గారిబాల్డీని దక్షిణ ఇటలీయందు కలుసుకొని గౌరవించి ఆతని క్రిందనున్న రాజ్యమునంతను తనకు ధారాగతము చేసుకొనెను. దానితో, ఇటలీదేశమంతయు పీడ్మోంటురాజైన ఏమ్మాన్యుయేలు క్రిందకు వచ్చి, ఏకరాజ్యమై పరదేశీయుల పరిపాలనమునుండి విడిపడి స్వతంత్ర జాతీయప్రభుత్వమును పొందెను. అట్టి మహాకార్యమునం దెక్కువగా సాయపడిన "గారిబాల్డీ"కి వాసస్థానము ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము. ఆమహావీరుని అనుసరించి, ఇటలీకి స్వాతంత్ర్యామృతకలశమును అడుగకయే, ప్రతిఫలము గోరకయే తమ వేలకొలది ప్రాణముల సమర్పణ మొనర్చినపిమ్మట, లక్షలకొలది ధనము వెచ్చించిన పిమ్మట దేశమాతకు కానుకగా అత్యధికభక్తితో నేపుల్సురాజ్యము నిచ్చిన మహావీరులు ఈ "సిసిలీ" ద్వీపవాసులు. ప్రతి ఇటాలియను ఈద్వీపము గాంచినప్పుడు ఉత్సాహయుతుడగు. సిసిలీ ప్రజలయం దప్పటి నుండి ఇటాలియను ప్రజల కత్యంతప్రేమ, భక్తి, నమ్మకము కలవు.

ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము ప్రక్కగా, "మెస్సిని" జలసంధి ద్వారా, ఇప్పటికి నాల్గుమారు లిదివరకె వెళ్లియుంటి. ఐదవసారి కూడ నీద్వీపమున్జూచు నుత్సాహము అప్రయత్నపూర్వకముగ కల్గుచున్నది. వీరులకు జన్మస్థానమగుటయే కాక, పాశ్చాత్య ఖండమునందెల్ల ప్రఖ్యాతి గాంచిన భయంకరమగు, "ఎట్నా" యను నగ్నిపర్వత మిందు కలదు. ఈఖండపు ప్రజలకందరకు ప్రేమపాత్రము, రుచియుత్తమునగు ద్రాక్ష యీద్వీపమునందలి ప్రధానమైనపంట. ద్రాక్షసారాయి మనపాదుపాలకు అత్యంతప్రీతికరమై యుండెడిది. ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, సిసిలీలయందు ప్రతివారు ద్రాక్షసారాయిని అధికముగ త్రాగి, ఆనందించుచున్నారు. ఒకప్పు డింగ్లండుకు ప్రధానమంత్రియైన "డిజ్రేలీ" యనువారు ఈదేశములవారికి ఇంగ్లీషువారు నాగు-ఇనుములనిచ్చి సీమ సుక్షేత్రమగు "ద్రాక్షసారాయి" తిరిగికొను సదుపాయము లున్న ఎంతయో సుఖమనెను. అట్టి సుఖప్రదమగు ద్రాక్షసారాయి ఈ ద్వీపముయొక్క ప్రధానమైన పంట! వ్యవసాయమా, కొల్ల. వరిపండును కాని, కూరగాయలు సమృద్ధి. జొన్న, గోధుములు పండును. ఇచ్చటి గోవులు ప్రసిద్ధి గాంచినవి. గోవులకు వలయు పచ్చిక బయళ్లు శృంగారదేవత కాభరణములు.

ఇంగ్లీషు దేశపు ప్రధానకవు లెల్లప్పు డిటలీయందు ఘనకాలము గడపుచుండెడిరు. పాశ్చాత్యదేశములకవు లనేకులు, తమజీవితములం దనేకమారు లిటలీదేశమునందు విహారముల నొనర్చెదరు. అందు, సిసిలీ ద్వీపము వారందరికి అత్యధికప్రేమపాత్రము. "సృష్టి" తన యాభరణముల నన్నిటి నిచ్చటచెట్టి సముద్రమునందు స్నానమునకై దిగి, మహారాయోదారిపై నేలి, తిరిగి తనయాభరణముల నైకొనమరచినదా యనునట్లు యీద్వీపము తళతళ మెరయుచుండును. మాసైపున 20 మైళ్లపొడవుగ ద్వీపముయొక్క యొకతట్టు కన్పట్టుచున్నది. ద్రాక్షపండ్లను పండించుటకుగాను, కంచెలను ఒకదానివెంట మరొకటిగా భూమినంతట వేసియున్నారు. సముద్రపుటెవలునుండి భూమి క్రమముగా గొప్పపర్వతములుగా పైకి లేచుచున్నది. అందువలన, ఈ పెండ్లిపందిళ్లు ఒకదానిపై నొకటిగా నున్నట్లు, సృష్టియొక్క పూలహారముల వేయుచున్నట్లు, పచ్చనితోరణముల సృష్టియొక్క వివాహమునకు కట్టినట్లు పైకి లేచుచున్నవి. ఎత్తైన చెట్లు లేవు. గుబురుగానున్న యడవులు లేవు. కొండయంతయు సేద్యము చేయబడినది. ఎల్లెడ పచ్చనికంబళులతో సృష్టి శృంగారింపబడినదా యనునట్లున్నది. ఒక్క కొండయనరాదు. వర్షములు కురియుటచే

కరగి రాయి పగిలి తుదకు గోపురములవలె ఒకదానివెంట మరొకటిగా ఒకదానిప్రక్క మరొకటి పైకిలేచుచు, అన్నియు గోపురప్రాకారములవలె పైకి కొండలవలె లేచుచు, తమమూడుముఖములందు రెండు మొగములమాత్రము కన్పరచుచు సృష్టివివాహమునందు పచ్చికముద్దలు భగవంతుని పూజించుటకై బ్రాహ్మణులు చేసిపెట్టిరా యనునట్లున్నవి. సృష్టికికూడ ముత్యాలహారములు ఇష్టమే! కాని, ఇంకను ఆనాగరకస్థితియందుండుటవలనకాబోలు లంబాడీస్త్రీ మెడయందున్న పూసల గుంపులు నరుసలవలె ఈద్వీపమునందీప్రక్క వానగోపురములనంటి నెత్తినుండి రాలు ముత్యములసముదాయముతో ఏర్పడిన మహానదులు చికిబికిగా వంకరటింకరగా అన్నిభాగములనుండి వచ్చి త్వరత్వరగా "సృష్టి"యొక్క యానందబాష్పఫలితమగు సముద్రమునందు జేర పరుగిడుచున్నవి. వంతెనలు అనేకములు సముద్రతీరమువద్ద కన్పడుచున్నవి. అచ్చటచ్చట సీమరేగుపండ్లు, చెర్రీ పండ్లతోటలు తమ గుబురైన నెత్తులద్వారా దగ్గరనున్న గొర్రెలగుంపుల దిగమ్రింగబోవు తోడేలులవలె కన్పట్టుచున్నవి. అన్నిటిమధ్య అన్నిటిపైన నీలువిక్కినవాట్ల నెల్ల రాయియను భేదముగాని, పట్టణమను భేదముగాని యెరుంగక, పచ్చని మృదువగు బాలుర మొగపు మఖవర్చస్సుతో పచ్చిక పెరుగుచు, కోపమనునది యెరుంగదా యనునట్లు, శేషుయొక్క యవతారమా యనిపించునట్లు బాలసూర్యకిరణములను నాభరణములతో తెల్లగా, నల్లగా, పచ్చగా, తియ్యగా, కమ్మగా నవ్వుచు ప్రకాశించుచున్నది.

మేఘములు పర్వతశిఖరములపై నాడుచున్నవి. తమ మోహపరవశతచే ఇతరు లున్నారే యను భయము మాని, ఆబోసినెత్తులు కల్గిదిసములతో నున్న మాంసము లేక, నెత్తురు లేక, కళారహితమై రాత్రిని వెక్కిరించుచున్న ఆకొండశిఖరములకంటె అత్యధికముగ శృంగారవంతమై యొయ్యారయుతమై "రారమ్మని" పిల్చుచు, ఈరత్నకందరములకంటె మీబోసినోటివా రంపుమగువారాయని హాయలు చేయుచున్న వృక్షములను, పచ్చికలను, తివాసీలను, శృంగారాధిదేవతల "కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్" అన్న పెద్దనను జ్ఞప్తికిం దెచ్చునట్లు "కాకిబిడ్డ కాకికిముద్దనునట్లు" "నా కన్నులతో నాప్రియురాలి గాంచిన నీకుమోహమగునా" యనునట్లు ద్రోసిపుచ్చి ఆదిక్కుమాలిన కొండనెత్తులతో చెల్లాటలాడుచు జలకమాడుచు ముస్తీలబట్టుచు ఒకరినొకరు దాచుకొనుచు ఒకరితో నొకరు దాగుడుమూత లాడుచు మోహతత్వప్రభలయం దానందము బొందుచుండుట ఎల్లభాగములందు గన్పడుచున్నది. "ప్రేమ ముందు రంగుభేదములు, జాతిభేదము లుండజాలవు." "(Love nows no colour, no bar of nationality)" యనునట్లు తెల్లగ స్వచ్ఛందమైన ముత్యములవలె నున్న యీమేఘములు అసహ్యముగ కన్పడు నీశిఖరముల ప్రేమించు టత్యద్భుతముగ నున్నను, సృష్టివైచిత్ర్యములం దిదొక భాగముమాత్రమేకదా.

రైళ్లు అటునిటు పరుగెత్తుచున్నవి. మాబోటును వెక్కిరించుచున్నవా యనునట్లు అతివేగముగ బోవుచు మాటిమాటికి కూతల నిడుచున్నవి. అనేక "టౌను"లు భాగభాగమునందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రతి గోపురము చుట్టు నిండ్లు కలవు. గోపురపైభాగములం దండ్లున్నవి. పట్టణములు, గ్రామములు మాత్రమే గుంపులుగుంపులుగా నున్నవని తలంపరాదు. ప్రతిపొలమునందు దాని రైతు తనయిల్లు కట్టుకొని నివసించుచు సాగుచేసుకొనుచున్నాడు. అందువలన దేశమునం దెల్లెడల ఇండ్లు కన్పడును గుంపులుగుంపులుగా నుండుట పత్తనములందే. ఇటులు ఎల్లెడ యిండ్లుండుటయు వానిపైనున్న యెర్రని పెంకులు వాని కిటికీలయద్దముల తళతళలు ఇంటిచుట్టు నున్న చిన్నిచిన్ని పండ్లచెట్లు అన్నియు కలిసి దేశమును అద్భుతముగ కన్పరచును.

మోటారులు పరుగెత్తుచున్నవి. పైనుండి క్రిందికి వచ్చు పదుల కొలదిగోడ్లు నదులవలె కన్పడుచున్నవి. ఇండ్లనుండి వెలికివచ్చు పొగలు దేశమునం దెల్లెడల చిన్నిచిన్ని ఎట్నాలున్నవా యనిపించుచున్నవి. ప్రజలుకాని, పశువులుకాని కానరారు! అకస్మాత్తుగా రాత్రికాలమునందు తెసరుయాపును క్రొత్తవిధముగా మార్చినందులకయి "సృష్టి" కోపమంది ("Sleeping Sickness") "నిద్రరోగము" ద్వారా నంపెనా యని తోచుచున్నది. "వైనెల్సు"నందు ప్రఖ్యాతిచెందిన క్రవర్తుల దాతృత్వముద్వారా యేర్పడిన జగద్విఖ్యాతమగు "కళ" వైచిత్ర్యముల మహాచిత్రకారులు చూపెట్టుచు వ్రాసిన పటముల జాగ్రత్తగ రెండుమారులు వెళ్లి చూచియుంటి. ప్రపంచమునం దెల్లెడల తెలిసిన ఫ్లారెన్సు, మిలానో, పొలానియా, పట్టణములందలి పటముల, రోముపహాసగరపటముల పరీక్షించితి. ఇంగ్లండునం దనేక పిక్చరుగాలరీల జూచితి. సినిమాలయందు సృష్టిబొమ్మల నానందించితి. కాని, మాబోటుయొక్క అడుగు డయామిటరు కల్గిన పోర్టుహోలునుండి చూచినప్పుడు కన్పడు యీదృశ్యమువంటిది ఏపటమునం దిప్పటికి గాంచియెఱుంగను. ఇక "డెక్కు" పైనుండి చూచునప్పుడు కన్పడు శృంగారదేవతిస్వరూపము, సృష్టియొక్క చిద్విలాసము, భగవంతుని యద్భుతమును అసమానచిత్రకారులుమాత్రమే, ప్రపంచచారిత్రమునందు కొలదిమారులే చూపగలరు.

వేల్సుదేశమునందున్న పర్వతములు వీనివలె నుండవు. అచ్చట గొప్పగొప్పచెట్లుండును. త్వరితముగ ప్రవహించునదు లచ్చట గలవు. పచ్చిక యింత సమృద్ధిగ నుండదు. మేఘము లింత ప్రేమపూర్వకముగ శిఖరములతో పెనుగులాడవు. స్విట్జరులాండు దేశము నందలి పర్వతములు వీనికంటె ఎత్తయినవి. మంచుతో నిండి, తెల్లగ కైలాసపర్వతములవలె నుండు. సెలయేరులు గంభీరముగ, గుభగుభధ్వానములతో ప్రవహించుచుండెను. తుంపురులు, అధికముగ లేచుచుండును. ఆపర్వతములు, వీనివలె క్రమముగ లేచుటకుమారు, తటాలున, పైనుండి దిగజారును. పర్వతములుగా జూచిన, స్విట్జర్లండు పర్వతము లెక్కువ శృంగారమైనవి. ఇక మనపడమటికనుమలు, బొంబాయికి చేరుటకు ముందు, అత్యద్భుతముగ కన్పట్టును. ఆసెలయేరుల నింకను మరువజాల

చున్నాను. ఆచల్లనిగాలి, ఆమేఘములవిలువ, ఆనెమ్మదిగ, మొగము వాల్చినట్లున్న, సూర్యుని చల్లవానినిగా జేయుచున్నట్లున్న వాయుప్రవాహము, అపురూపము. కాని, ఆపర్వతములుకూడ తటాలున క్రిందకు దిగజారును. ఈ 'సిసిలీ' యందున్నట్లు పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు, రోడ్లు, సముద్రము, రైలుమార్గములు, వృక్షములు, పచ్చిక, మేఘములు, శిఖరములు, అన్నియు నొక్కదృశ్యమునందు, గారడివాని తెరవలె, అద్దకపువాని మాయవస్త్రమువలె, సృష్టిని సృజింపకల్గిన చిత్రకారుని మహాపటమువలె, సూర్యునికిరణములచే సృజింపబడిన అత్యద్భుతనాటకమువలె, దేవతలచే శృంగారింపబడిన సృష్టిదేవతయాసనమువలె హృద్యమై, శోభాయమానమై, విచిత్రమై, సైజమై, సురి తేజోమయమైయుండుట కానము.

ఈ 'సిసిలీ'ని గడచితిమి. గంటసేపు ప్రయాణము చేసితిమి. అంత కొన్ని దీవులవరుసలు మసమ్మగుపడుచుండెను. దూరమునవున్న యా కొన్ని ద్వీపములు ఒకదానినొకటి తాకుచున్నట్లు కన్పడుచుండెను. దగ్గరకుబోయినకొలది, వానిమధ్య సముద్రము, 10, 20, 40 మైళ్ల వెడల్పునున్నట్లు కానవచ్చె. బాల్యమున కొలప్పకొండకు వెళ్లగా, దూరమునుండి, నాదెళ్లనుండి చూచుచున్నప్పుడు, కొండపై ప్రజలు గొర్రెలవలెను, కొండ మైలుదూరములో నున్నట్లు నుండెను. ఈసమయము ప్రాతఃకాలము. "స్ట్రాంబులి" యను ద్వీపము కన్పడెను. నెత్తిపై శిఖరమా యనునట్లు పొగ కానవచ్చెను. దగ్గరకు జేరుచుంటిమి. కొండ గట్టిద్వీపముపై ప్రజ లెవరైన, నివసింపసాహసింతురా యన [illegible]చ్చిరి. వారికి నేను, అచ్చట రెండు బస్తీలున్నవని తెల్ప ఆశ్చర్యమందిరి. దగ్గరకుచేరితిమి. ఒక బస్తీ కానవచ్చెను. నెత్తిపై అగ్ని, పొగ, దుమ్ము రేగుచుండెను. ఇయ్యది యగ్నిపర్వతము, భీకరమైనది. ద్వీపమంతయు నొకదీపములాగు సముద్రమునందు కానబడుచున్నది. కిరసనాయిలుబుడ్డుల నెరిగిన వారికి ఈ ద్వీపము త్వరగా దీపములాగున్నట్లు తోచును. ఇందు కొంతభాగమంతయు, అగ్నిపర్వతమునుండి వెలికివచ్చుచున్న Lava అను అగ్నిప్రవాహముచే కప్పబడియున్నది. ఇప్పుడందు అగ్ని కానరాదు. నుసియైన పర్వతశిలచే బయలుదేరిన అగ్నిప్రవాహము చల్లారిన పిమ్మట అనుసిమాత్రము కన్పడు. అయ్యది ఈ భాగమునందంతట నిండియున్నది. ఇరుప్రక్కల రెండు కొండభాగములు లావాభాగము వంకకు దిగజారుచున్నవి. తక్కిన పర్వతభాగములందు వ్యవసాయము, వ్యాపారము సాగుచున్నవనియు, ప్రజలు గృహముల నిర్మించుకొని, సుఖ మనుభవింతురనుటకు నమ్మకముతో నున్నారనియు తెల్లము. ఆ భాగమున, "సిసిలీ" యందున్నట్లే, ద్రాక్షారామములు, పండ్లతోటలు, పచ్చికబయళ్లు శృంగారదేవత కభిషేకము నొనర్చుచున్నవి. ఈలావా వంకకు దిగజారు భాగముల కిరుప్రక్కల రెండు బస్తీలు కలవు. వేల కొలది యిండ్లు; వేలకొలది ప్రజ లున్నారు.

ఈ ద్వీపమునకు మైలుదూరములో ఒక చిన్నిద్వీపము కలదు. దూరమునుండి చూచిన, ఒకయోడయొక్క తెరవలె నుండును. దగ్గరనుండి, ఒకనందివలె కన్పడును. దానిపై నొక ప్రభుత్వపతాకము కలదు. మన స్ట్రాంబులి ద్వీపముదగ్గరలో నున్న యితర ద్వీపములు చూడనగు. సూర్యుడు, తూర్పునందున్న యొక ద్వీపముయొక్క నెత్తిపై, గొప్పయాభరణముగ నున్నాడా యనిపించును. క్రిందటి పర్యాయము ఆద్వీపముయొక్క నెత్తినుండి మేఘములద్వారా యన్ని వైపుల కప్పబడి, "స్ట్రాంబులి" వైపున తెరువబడియున్న సూర్యుడు, హృదయానందకరముగా గన్పట్టుచుండెను. నాటకశాలయందు, నటకునిపై పైనుండి త్రిప్పిన విద్యుద్దీపకిరణమువలన కల్గు తేజమువలె ఇటులు మేఘములబారినుండి తప్పించుకొని, స్ట్రాంబులిద్వీపము నందున్న పచ్చిక బయళ్లపై మోహమున త్వరత్వరగా వచ్చి ప్రాలుచున్న సూర్యకిరణముల చెల్లాటలుండెను. మిక్కిలి మృదువగు వెండినీరును, బయళ్లపై నల్లిరాయనున ట్లాకనిమేషము, అప్పుడే బయటికివచ్చిన బిస్లెరాయని మరొకనిమిషము భావములు తట్టుచుండెను. వనంతపు గాలిగో లెటును నల్లగా త్రిప్పుచుండిరి. కిరణములు, సకలసౌభాగ్యహితముగ, నల్లగ, అన్ని పచ్చికబయళ్ల ముద్దిడుకొన ఒకరినుండి మరొకరివద్దకు కదలుచుండెను. మాకన్నులు వాని చెల్లాటల గమనింప తిరుగుచుండెను. క్రమముగా, క్రొత్తక్రొత్త బయళ్లు నూత్నకాంతులను బొందుచు, తెల్లని నవ్వులో, తేలికహృదయముతో, నవ్వుచున్న కన్నులతో, రాలుచున్న యాసంసిభావ్యములాయను మంచుకశేరుములతో, నేత్రానందకరముగ, నవమోహనముగ కన్పట్టుచుండెను. ఇంతలో, వెనుక విడబడుచున్న ప్రియురాండ్రు, ప్రియులు దూరమైనకొలది తమసుఖమును, మోహమను మాయద్వారా యేర్పడిన తేజమును, చల్లచల్లగా బాయుచు దుఃఖభాజనమైన జీవితము నెదుర్కొన, తమసుఖమగు నుడుపుల వీడ్కొల్పుచు, తమ శృంగారసంపదను, వీడలేక వీడుచు, శోకరహితములగుచుండెను. మాకన్నులు, కిరణములు వాని ప్రియురాండ్రు, వారి గుసగుసల, ముద్దుముద్దుల జూచుచుండెనే కాని, అప్రయత్నముగ, వీడ్కొల్పబడిన యాదుగసృష్టుల జూడ నుత్సహించుట లేదు. ప్రయత్నపూర్వకముగ నే వానిజూడ, అవ్వి యందము నున లేదాయెను. అంతకు ముందే, ఏల నేను వానినంత యధికముగ ప్రేమించితినో నాకు తెలియదాయెను. అట్టి సామాన్యదృశ్యముల నేల కొనియాడితినో తోచదు. పైగా నిమిషముక్రింద నద్భుతముగ నున్నవని తెల్పి మైసురున జేసి, హృదయమును సుఖపరచిన కన్నులే ఈనిమిషమందు వికారపు ప్రపంచము నేల జూపెట్టుచున్నవో దురూహ్యము. భర్త పరదేశవాసు డైనప్పుడు, స్త్రీలు తమశృంగారము దాచిపెట్టు కొందురని తలంతుమా? భర్త, భార్య యిద్దరు కలిసినప్పుడు కల్గు నిండు తేజము ఒకరినొకరు బాసినప్పుడు తగ్గిపోవునందుమా? ఇద్దరు కలిసిన పిమ్మట ప్రత్యేకభావము, ప్రకటన, ప్రభావము కల్గునుగాన, ఎవరికి వారు, వెనుకటిమాదిరిగా గూడ నుండరుగాన, తత్త్వము మారుగాన, విడబాసి

నప్పుడు, ప్రథమమున నున్నట్లు గూడ నుండ గందుమా ? ఆపచ్చిక బయలే గొయ్యారములతో, నృత్యగానములతో సొంపు ఇంపులతో సుఖమందిన పెండ్లికూతురు లాగు కిరణప్రభానములచే కన్పడును. అంతియే కాదు. చూచువాని కన్నులుకూడ శృంగారము సృజించు చున్నవి. వాని హృదయము కూడ, శోభను వృద్ధిచేయు చున్నది. హృదయము, కన్నులు, కిరణములు, పచ్చిక, ఆపర్వతప్రదేశము అన్నియు చేరి ఆయద్భుతమూర్తిని, ఆసుప్రదర్శనమును, కలుగజేసినవి. నేను కవినికాను. లేనిచో, నాయుత్సాహము, నా సుఖము, నా దృశ్యముగు సంప్రాప్తియగు అత్యద్భుతమగు ఆత్మసంతృప్తి ఎన్ని యానోఘములగు పద్యములద్వారా, వెలువడెడిదో చెప్పవలవి కాదు. అటుల నే, వివిధప్రజలకు వివిధవిధములుగా ఈదృశ్యమే తోచి యుండును. నాకు తట్టిన సామ్యములు ఇతరులకు అరుచికరముగాను, అసభ్యముగాను ఉండి యుండును. అసమును మట్టి నాకు గొప్ప రేఖగా నుండిన మరొకనికి గుర్రమువలె నుండును. మే మిస్థగము తగవులాడిన ఫలితమేమి ? సరేకాని, నెత్తిపై కుంపటి పెట్టుకొని, శీవించువా రున్నారా? ఇంట్లో త్రాచుపాము పెట్టుకొని, పక్కలను బల్లెము పెట్టుకొని భార్యవద్ద ఆపెప్రాతిస్నేహితుని పెట్టి ఏరైన శాంతితో సంతృప్తితో భయరహితముగ నుండగలరా ? ఈరేంజి బస్తీయందున్న ప్రజలకు నెత్తిపై నున్న యీ యగ్నిపర్వతము, ప్రక్కన మైళ్లకొలదిగా నున్న లావా యగ్నిప్రవాహము ఎంతభయంకరమైనది చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. ప్రతిదినము, ప్రతివాడు, నెత్తియెత్తి చూచిన అగ్నిసెగ కానవచ్చు. ఎప్పు డేమివచ్చి పైనబడునో ? ఎప్పుడు అగ్నిప్రవాహము బయలుదేరునో ? కాని, వారు నివసించుచునే యున్నారు. "అంతా గాము మయం" అను భగవద్భక్తియందు నమ్మక ముంచుచున్నారా ?

ఈద్వీపములన్నియు, ఒకప్పుడు కలిసియుండెడివి. ఎందులకు, ఎప్పుడు విడిపడి పోయినవో జ్యాగ్రఫీ యను శాస్త్రము నెరిగిన వారికే తోచును.

ఆ ప్రక్కన ఉన్న ఆజండాగల చిన్నపర్వత మెన్నిశతాబ్దముల క్రితము విడిపడినదో ఇంక నెన్నిశతాబ్దము లిట్లేయుండునో ! చుట్టును అపారమైన సముద్రము. ఎంతటి నిప్పైన యార్పగల నీరు మధ్యనీయగ్నిపర్వతము ఎల్లప్పుడు నిప్పును గ్రక్కుచుండుట, ఆశ్చర్యకరమైన విషయముగదా! మైలో, రెండుమైళ్లో లోతున సముద్రముండు. దానిక్రింద భూమి కలదు. ఈద్వీప మాభూమితో సంబంధించి యున్నది. కాన ఈ నిప్పు ఆభూమిలో నుండి, ఎచ్చట నుండియో బయలుదేరుచున్నది. భూమిలోపల మండుచున్న ద్రవపదార్థమైన లావాయను ప్రవాహము కలదు. అయ్యది సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి ఇతర గ్రహముల శక్తులగల పరస్పర ఆకర్షణశక్తుల ననుసరించి అప్పుడప్పుడు, ఒక్కొక్కచోట క్రొత్తమార్గముల నవలంబించు చుండును. అందువలననే కొన్ని పర్వతములు మాయమగుట; క్రొత్తపర్వతములు లేచుచుండుట; ఇదివరకు లేనిచోట నగ్నిపర్వతములు పుట్టుచుండు కలుగను ఒకప్పుడు, సింధు పంజాబుదేశము లున్నచోట సముద్ర ముండెడిదట. ఇంగ్లండు, స్కాట్లండు యూరోపుఖండముతో కలిసి యుండెడివట అటులనే ఈద్వీపము లన్నియు కలిసి యుండి, సిసిలీ ద్వీపముతో నేకమై ఇటలీదేశముతో కలయిక నొంది యుండెనో ఫు. పైగా ఒకప్పుడు సహారా యెడారి యంతయు సముద్రమయమై యుండెడిదట. ఇప్పటి సముద్రము వెనుకకు వచ్చెనట. అప్పు డానీరంత యెచ్చటికి బోయెనో ! ఈదేశము నిటుల పగులగొట్టెనా ? జాగ్రఫీ శాస్త్రముపై మన తెలుగున ఏపుస్తకము లేకుండుట విచారకరమైన విషయము.

సిసిలీ చూరమునున్నది. ఇచ్చటి నుండి యందముగ లేదు. అటులనే యిక నీవ్యాసము గూడ పెద్దదగుకొలది రుచి తగ్గునను భావముచే ముగించు చుంటిని.

నూర్జహాను

ప్రతివాది భయంకరం పార్థసారథిగారు

ప్రపంచచరిత్రయందు, నూర్జహాను తన యసదృశసామాన్య గుణగణాధిక్యముచే నొక యుత్కృష్టస్థానము నాక్రమించి, తన నామమును జిరస్థాయిగా నొనరించుకొనియున్నది. ప్రపంచమందు రాజ్యపరిపాలనాధురంధరలగు స్త్రీలు పెక్కురు గలరు. ఆ స్వల్పసంఖ్యాకులలోను, నూర్జహాను, అసామాన్యమై, యపూర్వమై, సర్వతోముఖమై వెలయు తన చాతుర్యవిశేషముచే నెల్లరి ప్రశంసయును నాకర్షించుచున్నది. ఎలిజబెత్ రాణి నిరుపమాన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్యముచేతను, [illegible] యుద్ధకౌశలముచేతను, విక్టోరియా మహారాజ్ఞి శాంతిస్థాపన సామర్థ్యముచేతను, స్వదేశమందు ప్రసిద్ధి గాంచియున్నారు. రాణీ దుర్గావతి, చాంద్‌బీబీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలగు రాజ్ఞీమణులు కేవల స్త్రీసామాన్యధర్మము కాక పురుషాతీతమైన యుద్ధకౌశలముచేతను, రజియా బేగము, రుద్రాంబ, తారాబాయి, ఆదిగాగల రాజ్ఞీమణులు రాజ్యపరిపాలనాధురంధరత్వముచేతను హిందూదేశమందు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నారు. వీరేకాక, [illegible], ఇజబెల్లా, కేథరైను వంటి మహారాణుల చరిత్రలు నిత్యస్మరణీయములై యున్నవి. కాని, యీ మహారాణుల నెల్ల మించి యత్యున్నతస్థానమును నూర్జహా నాక్రమించి యున్నది. అందులకుంగల కారణము వారలెల్ల కేదోయొక్క విషయమునందే ప్రావీణ్యమును గాంచి ప్రఖ్యాతి జెందియుండ, నూర్జహాను చాతుర్యము సర్వతోముఖమై, యిందు గల దందులేదను సందేహమునకు తావిడక, నిఖిలవిద్యాపారంగతురాలై, సకలరాజ్యతంత్ర మర్మముల నెఱింగి, సర్వజనానురంజకముగ రాజ్యమేలియుండుటయే. కాని నూర్జహాను నామమే యెఱుగని వారనేకులు ప్రపంచమందుండుటయే కాక, విశేషించి భరతఖండమందే యట్టివా రుండుట యెంతయు శోచనీయము.

జహంగీరు పాదుషా జీవించియుండెల్ల నూర్జహానుతో నాతని వివాహమే కథయందు ప్రముఖమగు విషయము. పదునైదు వత్సరములు నిర్వక్రప్రజ్ఞతో సకలరాజన్యమౌళిమణియై ముఘలుసామ్రాజ్యమునందెల్ల నూర్జహాను ప్రాముఖ్యమును ప్రఖ్యాతిని వహించెను. కాని యామె జన్మచరిత్ర యంతయు ఎన్నియో వింత విషయముల తోడను విపరీతకథలతోడను నిండియున్నది. డౌగారి "హిందూస్థానచరిత్ర" యను పుస్తకమునందును, నితర రాంగ్లేయ చరిత్రలు కొన్నిటియందును, విశేషించి జాతీయవాఙ్మయములందును, నీక్రింద వివరింపబడు కథ నూర్జహాను బాల్యమును గూర్చి చెప్పబడియున్నది.

బాల్యము

తార్తారీ దేశమం దున్నతవంశజుడును, విద్యాధికుడును, గౌరవనీయుడు నగు ఖ్వాజాఘియాస్ బేగను నొకడు సమాపదయందున్న యొక సనిత్రను బెంగ్లాడి జీవితము గడపుకొనుచు, కాలవశమున దుర్భర దారిద్ర్యదేవతకు గుఱియై కుటుంబ గూడులేక జీవితాధారమును గల్పించుకొను నాశతో హిందూదేశమునకు వెడలుటకు తన ప్రేయసి నొక బక్క గుఱ్ఱముపై నెక్కించి, ప్రక్కను దా నడచుచు బయలు వెడలెను. ఇట్లు పయనమై నడచుచుండ కొలది కాలములోనే యాతని కడనున్న కొలది స్వల్పధనము వ్యయమై పోయెను. అందుచే ఘియాస్ బేగు నిర్ధనమై కడుబీభత్సమును గొలుపు మహారణ్యముల ప్రవేశించు సందర్భమున, భైక్షుకవృత్తిచే జీవితము గడుపుకొనెను. హిందూదేశమును, తార్తారీదేశమును విడదీయు నిశ్చలనిత్యశాంతిభూతములగు హిమాలయప్రాంతముల గనుటకు దండిలేక, మూడుదినము లుపవాసముతోనే పయన మొనర్చి, నాలవనాటి ప్రయాణమున మార్గశ్రాంతయై యున్న స్థితిలో ఘియాస్ బేగు సతి సర్వశుభలక్షణసమన్వితయగు నొక శిశువును గనెను. అంత దమపోషణమున కేమైన లభించుచునను వ్యర్థమనోరథముతో గొన్ని యామములట వాంఛలకై యెదురుచూచి సూర్యాస్తమయసమయము సమీపించుచుండుటచే నాగచ్ఛటు విడువవలసిన వారైరి. ఎటు చూచినను హృదయవిదారకములగు వన్యమృగేంద్రముల భీకరగర్జనము లొడలు కంపింప జేయుచుండెను. ఆ చిన్ని బిడ్డను దమతో గొనిపో శక్తిలేక, యొక తరుచ్ఛాయ నా బిడ్డను వదలి, యాకులములతో గప్పి విధిలేక, నడువ గాళ్లాడక, ఆ దంపతు లాస్థలము నెట్టెట్లో పాసి చనిరి. అట్లా బిడ్డను దిగనాడి, చూపుమేర మార్గము దాటి పోయినంతనే దుఃఖాధిక్యముచే మూర్ఛితయగు తన ప్రియురాలిం గాంచి మనసు నిలువక ఘియాస్ బేగు తిరుగ నా బిడ్డను విడిచిన స్థలమున కేగుసరికి యా బిడ్డను నల్లత్రాచొకటి చుట్టుకొని యుండెను. కొంతదూరమునుండియే ధ్వనిచేయ సర్ప మా బాలికను విడిచిపోయెను. తోడనే బిడ్డ నెత్తుకొని ఘియాస్ బేగు తనభార్యతో నెట్లో లాహోరు చేరెను. అచ్చట చిరపరిచితుడగు నొకమిత్రుని సహాయముచే నక్బరు నాస్థానమున నొక యుద్యోగమును సంపాదించి,

క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిబొందెను. మెహ్రున్నిసా యని నామకరణ మొనర్పబడిన యీ ముగ్ధబాలిక పెరిగి పెద్దదయి యంతఃపురస్త్రీల నెల్ల దలదన్ను సౌందర్య మొప్పియుండ, గాన, నృత్య, సాహిత్య, చిత్రలేఖ నాదికళలయం దనుపమానపాండిత్యము నార్జించి కడుంగడు వన్నె కెక్కెను. యువరాజగు సలీము (జహంగీరు)ను జూచినదినమునుండియు నామెనుపై ననురాగ మంకురింప నాతని వశ మొనర్ప యత్నించుచు నొకనాడు రాజసభలో నృత్యమునందు దన యనూనపాండిత్యమును వెల్లడిచేయ రాజకుమారుడు సమ్మోహితుడాయెను. ఈ విషయము నాలించి సకల భారతభూమి నేలెడి చక్రవర్తి తనయు డొక సామాన్యురాలిని వివాహమాడుట కిష్టపడక, యక్బరు పాదుషా యామెను ఆలీకులీయను షేరాఫ్ఘనునకు వివాహము జేయించెను! సలీము షేరాఫ్ఘనుని రూపుమాపింప నెన్నియో విశ్వప్రయత్నము లొనరించెను. షేరాఫ్ఘనునికి సింహ శార్దూలాది వన్యమృగములతో ద్వంద్వయుద్ధము గల్పించెను. కాని షేరాఫ్ఘను నిట్టి మహోపద్రవములనుండి నిత్యవిజయముచే రక్షింపబడుచు వచ్చెను. బర్ద్వానమున నున్న షేరాఫ్ఘనుని గృహముచొచ్చి యాతని గడతేర్చుడని సలీము రహస్యముగ బంపిన నలువది మంది ఘాతకులు ను షేరాఫ్ఘనుని హస్తముల మడిసిరి. తుదకు వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధియు, సలీము పెంపుడు తల్లి కుమారుడునగు కుతుబుద్దీను పలలో జిక్కి, యంత్యసమయమున దనతో పాటు తనవారి యసువులగూడ గొనిపోయెను. మెహ్రున్నీసా రాజభటులచే నంతఃపురమునకు జేర్పబడి, మరణకాలమున షేరాఫ్ఘనును, మెహ్రున్నీసా సలీమును వివాహమాడుట కనుమతి నొసంగెననియు, నందుచే సలీమును వివాహమాడెననియు ననేకాసత్యముల జెప్పెనట. కాని సలీము తనసోదరుని మరణముచే మిక్కిలి ఖిన్నుడై, యామెను గన్నెత్తియైన జూడనని నిర్ణయించుకొని, తనతల్లికి సపర్యలజేయ నామెను నియోగించెను. ఎట్టకేలకు నతివిచిత్రకారియగు మెహ్రున్నీసా వాగ్యోపాయములకు లొంగి, నాలుగుసంవత్సరములు గడచినతరువాత, నామెకు పాదాక్రాంతు డాయెను. ఈకథ కడుంగడు నుత్సాహకరముగ నున్నను జరిత్రాత్మకమైన సత్యమును జూచుటలేదు.

ఇట్టి వింతవిషయముల కెడమీయక, నిజస్థితిని జక్కగా బరిశోధనజేసిన చరిత్రకారు లీవిధమున దెలుపుచున్నారు:—పర్షియా దేశమందు ఖొరాసాను పరగణాను బరిపాలించుచుండిన బెగ్లారుబేగీ యను సుల్తానుకడ ఖ్వాజామహమ్మద్ షరీ ఫనునతడు ప్రధానమంత్రిగా నుండి, సుల్తాను మరణానంతరమాతని కుమారుడగు ఖాజక్ ఖానుని కడ గూడ నాయుద్యోగమునందే యుండెను. ఆసుల్తాను మరణానంతరము షాతామస్పుచే యాజక్ పరగణా యొక్క వజీరుగా నియమింపబడెను. అటుపిమ్మట 1577వ సం॥మున నాతడు మరణించెను. అతడు మరణించిన నాటనుండియు నాతనివంశము కష్టముల పాలాయెను. అతనికుమారుడు మిర్జాఘయాసుద్దీను మహమ్మదు (ఘయాసుబేగు)తనదేశమందు జీవనోపాధి లేక, హిందూదేశమునకు వెడల నిశ్చయించి, మహమ్మదుషరీఫు, అబుల్ హాసన్ అను ఇరువురు కుమారులతో డను, గర్భవతియగు తనయిల్లాలితోడను, మాలిక్ మాసూదను నొకవర్తకునితోపాటు బయలువెడలెను. పర్షియా దేశమునుండి హిందూదేశమునకుగల మార్గము కడుంగడు కంటకమై యుండెను. ఇలువెడలిన కొలది దినములలోనే ఘయాస్ బేగు అశ్వములన్నియు మార్గాయాసమున మడిసిపోయి, రెండుమాత్రము మిగిలెను. ఖాండహారు చేరుసరికి అతనిభార్య ప్రసవించి యొకకుమారికను గాంచెను. ఘయాస్ బేగునకు ఆలుబిడ్డలకు నలయు నావశ్యకముల సహితము సమకూర్ప శక్తి లేకుండెను. వారి దీనస్థితి గాంచి మాలిక్ మాసూ దెంతయు గరుణించి, వారికి నలసినదంతయు నిచ్చి గౌరవించెను. అందుమూలమున వారిరువురకును మంచి స్నేహ మేర్పడెను. హిందూదేశము జేరినంతనే మాలిక్ మాసుద్ తన మిత్రుని అక్బరు ఆస్థానమునకు దీసుకొనిపోగా, నక్బరు వానిని దన కొలువులోనికి దీసికొనెను. ఘయాసుద్దీను విద్యాధికుడు; పండితుడు; వినయసంపత్తి గలవాడు. మదమాత్సర్యక్రోధముల కెన్నడు నెడమిచ్చెడి వాడు కాడు; అతనిహృదయము వినిర్మలము, దయామయము నైనది. కార్యదీక్ష, కార్యనిర్వహణసామర్థ్యము, వీనికి గడుంగడు నధికము. అతనికింగల యోర్పు,దీక్ష,ప్రత్యేకించి యెన్నదగిన విషయములు. అట్టి సద్గుణసంపదల కాలవాల మగుటచే క్రమక్రమముగా పెద్దపెద్ద యుద్యోగముల జేయుచు, 300 యాశ్వపుదళమునకు మనసబుదారుడై, తుదను కాబూలునకు దివానాయెను.

వివాహము

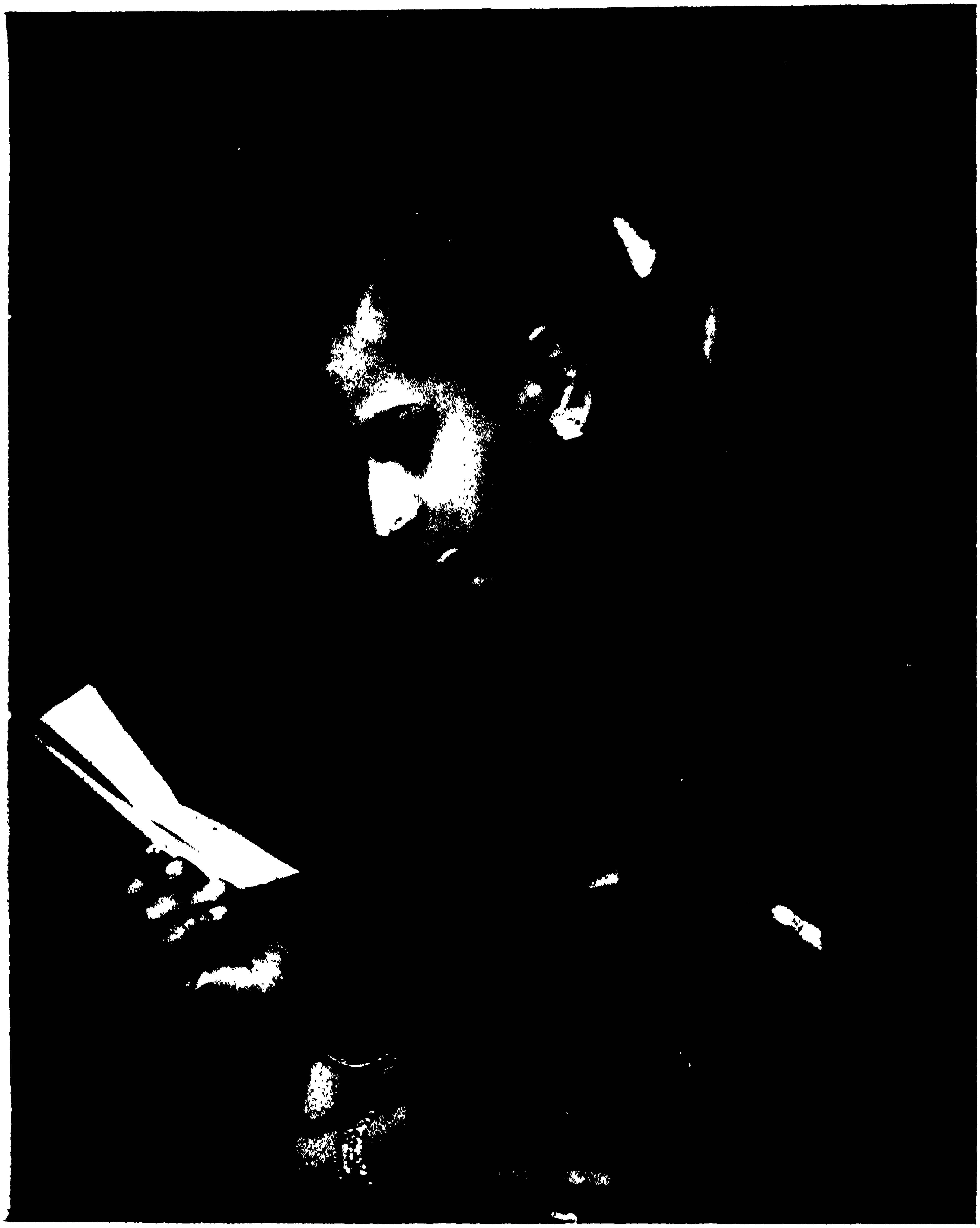
ఇంతలో ఖాండహారులో బుట్టిన మెహ్రున్నీసా పదునేడవయేటనే సకలకళాప్రవీణయై, సౌందర్యరాశియై, యంతఃపురకాంతలం దెల్ల వాసిగాంచెను. పదునేడవయేట ఆలీకూలీ ఇస్తజ్లూ యను పారసీకునకు వివాహ మొనరింపబడెను.

ఆలీకూలీ పర్షియా రాజగు రెండవ షా ఇస్మాయిల్ కడనంగరక్షకుడుగ నుండి, తనచక్రవర్తి చంపివేయబడినపు డాదేశమును విడువవలసినవా డాయెను. ఇట్లు బయలుదేరి ఖాండహారుద్వారా ముల్తాను జేరి, అబ్దుర్ రహీముఖానుని సైన్యమున బ్రవేశించి థాథా యాక్రమణసమయమున నద్వితీయపరాక్రమమును, సాహసమును వెల్లడించెను. అతని ధైర్య స్థైర్యములకు మెచ్చి అక్బరు ఆలీకూలీ నొక మనసబుదారునిగా నొనర్చెను. శీఘ్రకాలములోనే యాతడు మెహ్రున్నీసాను వివాహమాడెను. 1599వ సం॥మున సలీము ఆధిపత్యమున మీవారుపై దాడి వెడలుచున్న సైన్యమం దొక ముఖ్యోద్యోగిగా నియమింపబడెను. ఆలీకూలీ, యొకానొకసందర్భమున నిరాయుధుడై యుండియు, నొక వ్యాఘ్రమునుజంపగా నాతని శక్తిసామర్థ్యముల కచ్చెరువంది యువరాజాతనికి షేరాఫ్ఘన్ (వ్యాఘ్రహంత) అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించెను. అటుపిమ్మట సలీము తనతండ్రిపై తిరుగుబాటు గావించినపుడు, ప్రథమమున సలీము ననుసరించియు, షేరాఫ్ఘను అక్బరునంకకు దిరిగి

పెన్న దాటుట

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

వలపుకమ్మ

ఛాయాచిత్రకారులు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

తంతివిలాసము: "కాయసిద్ధి" టెలిఫోను నెం. 3767.

కాయసిద్ధి మకరధ్వజ (రిజిస్టర్డు)

పూర్వకాలమందు ఋషీశ్వరులు కాయసిద్ధిమూలికను సేవించి తమ శరీరములకు యేలాటి వ్యాధిని రానీయక, మంచి ఆరోగ్యమును, పుష్టిని కలిగియుండిరి. సదరు ఋషీశ్వరులచే ప్రసాదింపబడిన మూలిక అప్పటమైన మకరధ్వజచేర్చి తయారు చేయబడినది. నరముల బలహీనత; ఇంద్రియనష్టము, జ్ఞాపకశక్తి తగ్గుట, మైకము, ఆకలి మందగించుట, గుండెదడ, ప్రారంభదశలో నున్న కుష్ఠు, నపుంసకత్వము, సెగరోగము, మేహవ్యాధులు మొదలగువాటికి ఇది సిద్ధౌషధము. విద్యార్థులు, న్యాయవాదులు వాడదగినది. పసివారిని పుష్టిగలవారిగాను, ముసలివారిని యౌవనవంతులుగాను చేయును.

20 రోజులకు సరిపోవు 40 మాత్రలుగల బుడ్డి 1-కి ధర రూ 10. ఔషధమును సేవించువిధము మొదలగునవి బుడ్డితో పంపబడును.

మహాసెగరోగనివారిణి

ఇది సెగరోగవ్యాధులచే బాధపడువారికి నిజముగా భగవంతుని వరప్రసాదము. ఇదియొక సాధువుచే తెలుపబడిన సిద్ధౌషధము. సెగసంకటము, సవాయిపొక్కులు, పోట్లు, పొక్కులు, వ్రణములు, నపుంసకత్వము, ఇంద్రియస్ఖలనము, కీలుకు, నరముల బలహీనత, మైకము, ఆకలి మందగించుట, మలబద్ధకము, మొటిమలు, పుండ్లు, కుష్ఠము, శ్వాసకృచ్ఛ్రము, వాతరోగము ఇవిగాక మితిలేని సంకరమైన స్త్రీ సాంగత్యము, వ్యాధిగ్రస్థులగు స్త్రీసాంగత్యము మొదలగు పలువిధ మేహవ్యాధులు ఈ అమూల్యమైన ఔషధమును సేవించుటచే పూర్తిగాను, శాశ్వతముగాను కుదురును. దీనిని ఉపయోగించుటచే ఖ్యాతిచెందిన వైద్యులనే కుదురదని చేయి విడిచిపెట్టబడిన కఠినవ్యాధులుకూడ కుదిరినవి. దీని కంతటి గొప్పశక్తి గలదు. మూత్రనాళమునందుగల వ్రణములను కుదుర్చి, నరకములకు మంచి బలము నిచ్చును, మరియు మేహ సంబంధవ్యాధులకు మూలకారణమును ఖండించి యథాప్రకారము సంసారసౌఖ్యము ననుభవించుటకు బలము నిచ్చును. మా మహా సెగరోగనివారిణికి సమానమైన ఔషధములు మిక్కిలి అరుదుగా గలవు. పూర్తిగా గుణము గలుగుటకు కావలసిన ఔషధము ధర రు 15-0-0

(అనేక యోగ్యతాపత్రము లియ్యబడియున్నవి.)

స్త్రీలకు గల వంధ్యత్వము కుదుర్చబడును. వివరములకు 0-4-0 తపాలాబిళ్ళతో వ్రాయుడు.

మహాకాయామృతము (రిజిస్టర్డు)

సీసా 1కి రూ. 3-0-0

తెలుపుస్రావము వివిధరంగులుగ స్రవించుట దీనికి సంబంధించిన నితర వ్యాధులకు రామబాణమువంటిది

గర్భాశయరోగనివారిణి

ఋతుస్రావదోషము, ఋతుస్రావ మెచ్చుతక్కువ లగుట మొదలగువాటికి అమోఘముగా పనిచేయును.

సీసా 1-కి రు 5 మాత్రమే.

మీ నాడిని ఉచితముగ పరీక్షించికొనుడు. మీ వ్యాధిని చక్కగా కనుగొని తరువాత చికిత్స ప్రారంభించుడు. అతిమూత్రము, పక్షవాతము, తిమురువాయువు, పిచ్చి, సెగరోగము, మేహవ్యాధులు, ముట్టుకు సంబంధించిన వ్యాధులు, స్త్రీలకుగల వంధ్యత్వము, (సంతానము లేకుండుట) మొదలగువాటికి గుణము కలుగు నని పూచీ నియ్యబడును. వ్రాసిన క్యాటలాగు ఇనాముగా పంపబడును.

పండిత ఇ. శ్రీనివాసాచారి, వైద్యులు అండ్ మేనేజింగు డైరక్టరు.

☞ ధారాళమైన పద్ధతులపై పనిచేయుటకు అన్నిచోట్లలోను ఏజంట్లు కావలెను.

నాడీ పరిశోధనమందు సుప్రసిద్ధులైనట్టియు, ప్రధాన వైద్యుడు, డైరక్టరును నైన భిషగ్రత్న

పండిత డాక్టరు ఇ. ఎస్. గోపన్ గారిచే ఔషధములు తయారుచేయబడుచున్నది.

ది టమిల్‌నాడు ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసీ, లిమిటెడ్.

44 గోవిందప్పనాయకవీధి, మద్రాసు—పోస్టుబాక్సు నెం. 278.

పోయెను. కాని సలీము పాదుషా యైనంతనే, తనమిత్రుఁ డొనరించిన మోసమును మనసున నుంచుకొనక, వంగదేశమున నున్న బర్ద్వానున జాగీరు నిచ్చి, వంగదేశమున బెద్ద యుద్యోగియునిగా నొనరించెను.

కొంతకాలమునకు వంగదేశము రాజద్రోహములకును, తిరుగుబాటులకును మూలస్థానమాయెను. షేరాఫ్ఘనుకూడ వాటిలో పాల్గొనుచుండునేమోయని యనుమానించి, వానిని మందలింప జహాంగీరు షేరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి రమ్మని వ్రాసంపెను. అత డాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రాజదర్శనము జేయఁడాయెను. అందుచే వంగదేశపు రాజప్రతినిధియగు కుతుబుద్దీనుఖానునకు షేరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి బంపవలసినదనియు, నత డప్పటికిని రాజాజ్ఞ మన్నింపఁడేని, యాతని బంధించి పంపవలసినదనియు 'ఫర్మానా' రాగా, కుతుబుద్దీనుఖాను బర్ద్వానునకు బయలుదేరెను. కుతుబుద్దీను తనతో వచ్చి మాటాడుమని తెలియజేయ, షేరాఫ్ఘ నిరువురు బంటులుమాత్రము వెంటరా నాతనికడ కేగెను. అతఁడు కుతుబుద్దీనును సమీపింపగనే రాజసైనికులు షేరాఫ్ఘనుని ముట్టడించిరి. వెంటనే షేరాఫ్ఘనున కావేశము జనించి యొరనుండి కత్తి నూడబెరికి కుతుబుద్దీనునిపైబడి యాతని క్షతగాత్రుని గావించెను. ప్రాణోపద్రవకరమగు దెబ్బతినియు, కుతుబుద్దీను ఆద్రోహిపై లంఘించెను. ఇంతలో నంభాఖాను మొదలగు సైనికులు షేరాఫ్ఘనుని చుట్టుముట్టి ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించివైచిరి. కుతుబుద్దీను పండ్రెండు గంటలుమాత్రము జీవించి ప్రాణములు గోల్పోయెను. కుతుబుద్దీను మరణము జహాంగీరు నతివిషాదసముద్రమున ముంచివైచెను. తనప్రియపుత్రునిగను, దయామయుఁడగు సోదరునిగను, నమ్మినమిత్రునిగను బరిగణించు కుతుబుద్దీను మరణమునకు గారకుఁడగు షేరాఫ్ఘనుని హత్యకై పరితపించుటకు జహాంగీరంతటి దయామయునకు గూడ మనసు పొడమినది కాదు.

షేరాఫ్ఘనుని భార్యయగు మెహరున్నీసా, కుమార్తెయగు లాడిలాబేగము రాజాంతఃపురమునకు దోడ్కొనిపోబడిరి. మెహరున్నీసా రాజమాతయగు సుల్తానా సలీమాబేగమునొద్ద పరిచారికగ నియమింపబడెను. 1611వ సం॥ములో నొకనాఁ డున్నట్లుండి, జహాంగీ రామెను జూచుట సంభవించెను. ఇంతవరకు నామె నాతఁ డెన్నఁడును జూచియుండలేదు; ఆమెను గోరియుండలేదు. కాని యా ప్రథమవీక్షణముననే సమ్మోహితుఁడై, యామె పరిపూర్ణాంగీకారముతో నామెను వివాహమాడెను. ఇది జహాంగీరు మెహరున్నీసాలనుగూర్చిన నిజచరిత్ర.

కొన్నికథ లక్బరుజీవితకాలమందే జహాంగీరు మెహరున్నీసాను ప్రేమించినట్లును, అక్బరు, యువరా జొక సామాన్యకాంతను వివాహమాడుట కిచ్చగింపక, ఆలీఖులీ కిచ్చి వివాహమొనర్చినట్లును, అందుమూలమున విఫలమనోరథుఁడగు రాజకుమారుఁడు తా సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే, షేరాఫ్ఘనుని జంపించి మెహరున్నీసాను వివాహమాడ యత్నింప, నాయతివ తన భర్తను జంపించిన ఆదురాత్ముని ముఖమైన నాలుగు వత్సరములు చూడదాయెననియు, తుదకు బాదుషా ప్రయత్నములకు లొంగి యతనిని బరిణయమాడెననియు దెలుపుచున్నవి. అనేకులగు యైరోపీయ చరిత్రకారులీయుదంతము సాధారణముగనే తమ చరిత్రల నిట్టిసంగతులతో నింపియున్నారు. జహాంగీరు తన స్వీయచరిత్రమందీవిషయమును గూర్చి యేమియు వ్రాయకుండుటయు సాక్ష్యగ్రాహ్య మేమియు లేదు. కాని జహాంగీరే షేరాఫ్ఘనుని చంపించియుండినచో, షేరాఫ్ఘనుని విషయమై లేశమైన నుడివియుండఁడే యేమి కాదు. అట్లుకాక, జహాంగీరు షేరాఫ్ఘనుని జీవితవిషయమై యనేకపర్యాయములు వ్రాసియున్నాఁడు.

షాజహానుని యాస్థానమున నుండి యాకాలపు దేశచరిత్రలను వ్రాసిన మోతమదుఖాన్, ఖాంగర్ హుస్సేను, నూర్జహానునకు విరోధులయ్యు, నూర్జహాను విషయమై యిట్టి యవినీతికరము లగు సంశయముల నుడివియుండలేదు. వీరేకాక షాజహాను రాజ్యమందున్న అబ్దుల్ హమీద్ లాహోరీయను చరిత్రకారుఁడొకఁడు నూర్జహాను చరిత్ర వ్రాసియు, నామెకాని, జహాంగీరుకాని, షేరాఫ్ఘనుని మరణమునకు మూలకారకులని నిర్వచించియుండలేదు.

కాని వితండవాదులు కొందఱు "ఆ యాస్థానమునందలి రాజసన్మానముల నంది, రాజపోషణము వహించుచు, నా రాజకుటుంబమునకే కళంకము నాపాదించుట కేరును సిద్ధపడరు. అందుచే సమకాలికులగు మహమ్మదీయ చరిత్రకారులెల్లరు నూర్జహాను జహాంగీరుల సత్యమును గప్పిపుచ్చి" రని వాదింపవచ్చును. కాని, విదేశీయ యాత్రికులకుగూడ [illegible]కబుద్ధి యుండవలసిన యావశ్యకము లేదు కదా. మీదు మిక్కిలి, యీవిదేశీయ చరిత్రకారులెల్లరు నేపెద్దమనిషి విషయమైనను నిందావాక్యముల వినుటయే తడవుగా, సత్యాసత్యవిచారణ కెడమీయక, వాటిని తమచరిత్రలయందు జొనుపుచుండెడివారు. జహాంగీరునకును, నాతని సవతితల్లికిని నిషిద్ధమగు రహస్యసంబంధములు కలవనియు నూర్జహానునకును నామె సవతికుమారుఁడగు షాజహానునకు నట్టి సంబంధములు కలవనియు, గూడ స్పష్టముగా చాటుటకు సిద్ధపడినట్టి చరిత్రకారులుకూడ జహాంగీరు నూర్జహాను నిమిత్తమై షేరాఫ్ఘనుని జంపించెనని యెందును జెప్పియుండలేదు.

హాకిన్సు షేరాఫ్ఘనుని మరణానంతరము మొఘలాస్థానమున జేరి, మనసబుదారుఁడై, యెల్లగితో గలసిమెలసియుండి, జహాంగీరు నూర్జహానుల వివాహమైన కొంతకాలమునకు ఆగ్రా విడిచి వెడలెను. హాకిన్సునకు తుర్కీభాషయందు బరిచయము మెండుగ నుండుటచే జరిత్రాంశముల సేకరించుట యితనికి సులభసాధ్యమాయెను. నూర్జహాను మహోన్నతపదవియందుండి యెల్లరకును ఆశ్రయమైయున్న సమయమున, సర్ థామస్ రో, ఎడ్వర్డు టెర్రీ యను నిరువురు యైరోపీయప్రముఖులు ఆస్థానమున అనేకవత్సరము లుండిరి. విలియంఫించ్ అను మరియొక సూక్ష్మబుద్ధిశాలి యీకాలముననే హిందూదేశమును దర్శించెను. పీట్రో డెల్లావేలీయాను మరియొకఁడు తనసంచారమునంతయు గోవ

లము పశ్చిమతీరమందే గడపినను, ఢిల్లీ చక్రవర్తియగు జహంగీరు పాదుషానుగూర్చి విశేషముగ వినియుండుటచే తాను విన్నసంగతులెల్ల గన చరిత్రయందు నింపెను. మెహరున్నీసా సహకారిందుటకై షరాఘ్ఘనుని జహంగీరే చంపించెనను. విషయము నిజముగనో లేదియందొక్కటైన నాసంగతిని పసు గ్రంథములందు తెలుపకపోవుట యాంతయు శోచ్యముగ నున్నది. ఒక్కటైన నావిషయ మాత్రమైన సూచనకూడ చేయలేదు. నిజముగ నట్టి యకార్యమే జరిగియుండినచో దేశమెల్లెడ నీవిషయము ప్రాకియుండెడిది. లోకుల నోళ్లు మూయ నెవరిశక్యము? అట్టితరి నిట్టివింతవిషయముల నెఱుంగుటయే పరమావధిగ నెంచుకొని, దేశసంచారము సలిపిన, విదేశయాత్రికు లెట్లీవిషయమును జర్చింపకుండుట సంభవించును?

ఇదికాక జహంగీరురాజ్యమందు "ఈస్టుఇండియాకంపెనీ" వారు తమదేశమునకంపిన లేఖలు వేనవేలు గలవు. ఆ లేఖలయందు కేవలము తమవర్తకసంబంధములగు విషయములు మాత్రమేకాక, రాజకీయవిషయములనుగూడ తెలియపరచుచుండిరి. ఆ లేఖలందు ఖుస్రూ మరణమును, ఖుర్రము తిరుగుబాటును, మహాబత్‌ఖాను కృత్యములును వర్ణింపబడియున్నవి. కాని యొకలేఖయందైనను జహంగీరు మెహరున్నీసా యందలి మోహావేశమున షరాఘ్ఘనుని చంపించియుండెనని వ్రాయబడియుండలేదు. "సర్ థామస్ హెర్బర్ట్" జహాంగీరుని రాజ్యపాలనముగడపబడినములలో హిందూదేశమున కేగెను. అటుపిమ్మట (జహాంగీరు మరణానంతరము) పీటర్ ముండీ యను మరియొక యాత్రికు డేగుదెంచెను. వీరిరువురును, నూర్జహాను జహాంగీరుల విషయమై యనేకగాథలను జెప్పిరి కాని, వారి వివాహవిషయికమును, కొందరాంగ్ల చరిత్రకారు లాపాదించెడి యపనింద మోపియుండలేదు. ఒకతరము గడచిన తరువాత బెర్నియరను మరియొకడు ఢిల్లీ కేగి యచ్చట రాజసభయందెల్ల స్నేహమును సంపాదించెను. ఇతడు షాజహాన్, ఔరంగజేబు, రోషనార మొదలగు మరికొందరి విషయములు చెప్పనలవికాని నిందావాక్యములను పలికియున్నాడు. ఇతడైనను, జహాంగీరు నూర్జహానుల విషయమై వ్రాసినను షరాఘ్ఘనుని మరణవిషయికమును నింద నెత్తుకొననేలేదు. ఇట్లు సమకాలికుల సాక్ష్యము లేశమాత్రమైన లేనికారణముచే జహాంగీరుని యపవాదము నిరాధారమని త్రోసివేయ దగియున్నది.

ఇంతేకాక, యాకథ కొన్నిస్పష్టము లగు చరిత్రాంశములకును, మానవసహజధర్మములకును, భిన్నముగ నున్నట్లు గోచరించును. ప్రథమమున, నక్బరు, సలీముమెహరున్నీసాల వివాహమున కభ్యంతర పెట్టుటకు దగుకారణమేదో యూహింప వీలుగాకున్నది. మెహరున్నీసా హాసికెక్కిన పారసీకవంశమున జనించిన సర్వశుభలక్షణసమన్విత యగు కన్యారత్నము. ఆమె తండ్రి ఢిల్లీపాదుషా యుద్యోగియులందెల్ల నున్నతస్థానము నాక్రమించి యుండెను. హీనవంశరాజులను ననుమానమా—లేదు. సౌందర్యవతి కాదను సంశయమా—నిండుపున్నమ చంద్రుని ధిక్కరించు నామె యసమానవైభవము గుంగల, దానికవకాశమే లేదు. విద్యావతి కాదందుమా—పరుగముగ గవిత్వము జెప్పి యెల్లర మెప్పింపజాలిన యామె నట్లు విద్యావతి కాదందుము? కళావిహీన యందుమా—సకల కళాప్రవీణులగు నామె కెవరు సాటి? ఇక, ముఘలు రాజపుత్రులు సమానహోదా కలవారినే కాని యితరుల వివాహమాడరను నియమమా—లేదు. ఏకపత్నీ వ్రతమా—యంతకు మున్నే యున్న. అట్టితరి నక్బరు తన తనయుడగు సలీము మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కేల యభ్యంతరపఱుపవలయును? అక్బరున కీసంబంధమున కభ్యంతర మొనర్పదగు నవకాశమే లేదు. ఒకవేళ నక్బరు తన తనయుడు మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కిచ్చగింపక ఘియసుద్దీను నాతని తనయను షరాఘ్ఘనున కిచ్చునట్లు బలవంతపరచెనను వాక్యమును నమ్ముటకు వీలులేదు. ఏలయన—జహాంగీరు నూర్జహానుల కట్టి యన్యోన్యానురాగము కలదనినను, వారికి వివాహము జరుగనీయక తానే మెహరున్నీసాకును షరాఘ్ఘనునకును వివాహము చేయించియుండెననియు, నూర్జహానుపై సలీమునకుగల ప్రణయమపారమనియు నక్బరు తలచియే యుండెనచో 1599 వ సం॥మున (అనగా మెహరున్నీసా వివాహానంతరము) షరాఘ్ఘనుని సలీమున కంగరక్షకునిగ నేల నియమించుట సంభవించును? ఒకవేళ యట్లు నియమించినచో, సలీము షరాఘ్ఘనుని నెట్లు గౌరవించి ప్రేమించుట యెట్లు ఘటించును? తాను వలచినకన్యకను పెండ్లాడినవాని నింత లాలించుట యసంభవము. జహాంగీరు, అక్బరు మరణానంతరము, ఢిల్లీసింహాసన మధిష్ఠించినంతనే ఆతని కొకజాగీరు నిచ్చి, పలువిధముల గౌరవించెను. నిజముగ మెహరున్నీసా నెట్లయిన వివాహమాడ యత్నించినవాడైనచో జహాంగీరు షరాఘ్ఘనునితో నింత యుక్తివిహీనముగ మెలగియుండునా? అన్నిటికంటె ముఖ్యమగువిషయము మరియొకటి కలదు. నూర్జహానువంటి అభిమానవతి, తనభర్తను చంపించిన దుర్మార్గుని వివాహమాడుటకును, నాతనికెల్లిక సపర్యలొనర్చుటకును నొప్పుకొనుట శౌర్యహీనురాలు కాదు. జహాంగీరును వివాహమాడిన పిమ్మట, వారి యన్యోన్యానురాగముల ప్రతిచరిత్రకారుడును వేనోళ్ల బొగడియున్నాడు. ఆత్మగౌరవముగల దొకయువతి, యందును మెహరున్నీసా, భర్తృహంతకు నట్లు ప్రేమించుటయు, గౌరవించుటయు నచింతనీయము. ఈ విషయములనెల్ల జర్చించిచూడ జహాంగీరు మెహరున్నీసా యెడ గల మోహావేశమున షరాఘ్ఘనుని జంపించెనను కొందరాంగ్లేయ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము కేవల మసత్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

అనేకులు, మెహరున్నీసాను దనకుదచ్చియిచ్చుటకే జహాంగీరు కుతుబుద్దీనును, నియోగించెనను స్వకపోలకల్పితములగు నూహలకు లోనైయున్నారు. కాని యీయూహల కే విధమగు నాధారమును గన్పింపదు. ఇంతకుమున్నే వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్న రాజామాన్సింగును, సలీమును కలహించియుండిరి. అక్బరెట్లో వారలకు

సంధి కుదిర్చెను. కాని అక్బరు మరణించిన శీఘ్రకాలములోనే జహాంగీరు మానసింగు నుద్యోగపదవినుండి తప్పించుట సిద్ధము. 'నేనా, శేపా'యను విషయముమాత్రి మనుమానము. ఖుస్రూ తిరుగుబాటు గావించి వేయబడినంతనే, జహాంగీరు మానసింగు నుద్యోగమునుండి తీసివైచెను. ఆయుద్యోగమునకు చక్రవర్తి కనుకూలుడును, విధేయుడు నగువాడొకడే నియమింపబడు ననుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే చక్రవర్తికి నమ్మిన బంటును నానుకూలుడగు కుతుబుద్దీను వంగదేశపు రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడెను. అంతియేకాని, కేవలము నూర్జహాను నపహరించు నుద్దేశ్యముతో జహాంగీ రాతని, నియమించియుండలేదు.

ఇక మరికొందరు షేరాఫ్ఘనుని రాజభక్తి ననుమానించుచు, చక్రవర్తికి బాడికాదనియు, సహేతుకముగ లేదనియు, కేవల మన్యాయముగ దోచుకున్నాడనియు చెప్పెదరు. కాని, యింతమాత్ర నాశ్చర్యకరమగు విషయ మొద్దియు లేదు. ఏలయన నీసమయమున వంగదేశము రాజకీయాందోళనములకును, నల్లరులకును, తిరుగుబాటులకును, మూలస్థానమైయుండెను. ఇంతకుముస్నే ఉస్మాను నొక తిరుగుబాటు గావించెను. ఏటుజూచిన నల్లరులు ప్రబలియుండెను. అల్లరు లంటువ్యాధివలె నలుదిశల వ్యాపింప సాగెను. అట్టితరి చక్రవర్తి కనుమానము కలుగుచుండెను, మెలకువతోడను, సంచరింపవలసియుండెను. ఈ సందర్భమున నొకమారు తిరుగుబాటు గావించిన యొకపారసీకయువకుడగు షేరాఫ్ఘను మరల తిరుగుబాటు గావించునేమో యను ననుమానము మానవుడగు ప్రతివానికిని జనింపకమానదు. అందుచే నట్టి యల్లరులేవియు రాకుండజేయుటకై షేరాఫ్ఘనుని మరియొకచోటుకు మార్చు నుద్దేశ్యముతో ఢిల్లీకి నాతనిని చక్రవర్తి పిలిపించుటయందును వింత యేమియు లేదు. ఇక విషాదకరములగు షేరాఫ్ఘను, కుతుబుద్దీను మొదలగువారి మరణములు, షేరాఫ్ఘనుని పెంకితనములవలనను, కుతుబుద్దీనుని యుక్తివిహీనతచేతను సంభవించెనుకాని, జహాంగీరు ప్రేరణ మింతయు లేశమాత్రమైన లేదు.

భర్త మరణింపగనే భార్య సహజముగ దనపుట్టినింటివారికడ కేగునుగదా! అనర్మము ననుసరించియే, మెహరున్నీసా తనసోదరుడును, తండ్రియు నుద్యోగము జేయుచున్న ఢిల్లీనగరమునకు గొంపోబడెను. ఢిల్లి ప్రవేశించిన తరువాత రాజమాత పరిచారికగ నుండుటయందును, హఠాత్తుగ చక్రవర్తి కంటబడుటయందును, దానను పరిణయమాడుటయందును నాశ్చర్యజనకమగు విషయ మొద్దియు లేదు.

జహాంగీరుని మరణానంతరము రెండు తరములు గడచిన వెనుక శృంగారమగు కథయొండు జహాంగీరు మెహరున్నీసాల వివాహమునుగూర్చి కల్పింపబడెను. మహమ్మద్ సాలిక్ తబక్తి, ఖాఫీఖాన్, సుజనరాయ్, మొదలగు మరికొందరు చరిత్రకారులు దీనికను ప్రాముఖ్యమున్నను దెచ్చిరి. సలీము మెహరున్నీసాలు బాల్యమున గలసి యాడుకొనెడివారనియు, వయసువచ్చినపిమ్మట నొకనాడు సలీము మోహావేశమున మెహరున్నీసాను దన బాహువుల బంధించెననియు, నామె తొట్లో విడిపించుకొని యంతఃపురకాంతల కీయుదంతము నెరుగజెప్పెననియు, నక్బరీసంగతి విని తనకుమారు నామెను వలచుట కిష్టగింపక యామెను షేరాఫ్ఘనున కిచ్చి వివాహముజేయించెననియు, కొంతకాలమునకు (జహాంగీరు చక్రవర్తియైన పిమ్మట) దాను బాల్యమునుండియు ప్రేమించెడి మెహరున్నీసాను దనకు దెచ్చియప్పగించుటకై కుతుబుద్దీనుని నియోగించెననియు, షేరాఫ్ఘను నీరహస్యము తెలిసి తన జాగీరునకు వెడలిపోయె ననియు, నటుపిమ్మట రాజభటులకును షేరాఫ్ఘనునకును జరిగిన ద్వంద్వయుద్ధమందు జీవములతో బయటపడి యంత్యకాలమున దన భార్యనుగూడ దుదముట్టింప నామెగృహమున కేగ ననియు, నంత నాతని యత్తగారు గుమ్మమున కడ్డముగ నిలచి, మెహరున్నీసా లోన నాత్మహత్య నొనరించుకొనె నని చెప్పి యాతని మోసగించెననియు, నందులకు దృప్తిజెంది యాతడు మరణించె ననియు వ్రాసియుండిరి. ఈగాథ వెంటనే కార్చిచ్చువలె దేశమంతట వలము కొనెను. 17 వ శతాబ్దపు ప్రథమసత్సరమున నెవరు నెరుంగని యీయసత్యగాథ శతాబ్దాంతమున బ్రతియాత్రికుని చరిత్రయందు నెక్కెను. పారసీక చరిత్రకారులు కొందరీయుగంతమును కనేకవన్నెచిన్నెలగూర్చి యానందకరముగ తయారుచేసియున్నారు. రసపుత్రకవులు నిజచరిత్రను జాటు ప్రయత్నించినట్లు గన్పించును. కాని ఇటలీదేశపు యాత్రికుడగు మేనుచ్చి యీగాథ కింకను గొన్ని యూహాపోహల గల్పించి కడు రసవంతముగ నొనర్చెను.

18వ శతాబ్దమున నిజచరిత్ర నెవరును దెలిసికొనకుండునంతటి నైపుణ్యముతో, డౌ మొదలుగాగల యాత్రికు లావిషయమును మహారసవంతమగు నొక నాటకకథవలె తయారుచేసిరి.

19వ శతాబ్దమున ఎలిఫిన్స్టనును, ఖాఫీఖాన్ వ్రాతల నాధారముగ గొని, దేశదేశముల నీయసత్యగాథను జాటియున్నాడు. ఈచరిత్రకారుల యుదంతమును గట్టిపెట్టి, సమకాలికుల వ్రాతల నాధారముగ గొని గన్గొంచితిమేని జహాంగీరు నూర్జహానుల నిజస్వచ్ఛచరిత్రలు బయల్పడగలవు.

నూర్జహాను స్వభావశీలములు

ఆమె రెండవ వివాహమునకు ముప్పదినాలుగేండ్ల ప్రాయము గడచినను, నూర్మహల్ (అంతఃపురజ్యోతి) లేక నూర్జహాన్ (భువనైకజ్యోతి) యను నామములచే ప్రసిద్ధివడసిన మెహరున్నీసా, తన సహజసౌందర్యము నిసుమంతేనియు గోల్పోలేదు. సౌందర్యవిషయమున నామెకు లోటేదియు గాన్పింపదు. పారసీకదేశపు సహజసౌందర్యవిలాసమున కొకవింతసోయగము, కాంతి, చిదానందస్వరూపము, అత్యద్భుతబుద్ధికుశలత చేరి యామె నొకయపూర్వవ్యక్తిగా నొనరించెను. అనేకచిత్రకారు లామెరూపమును జిత్రించి తరతరములుగా నామె స్వరూపవిభవవిలాసాదుల నానందింప నవకాశ మొసంగియున్నారు. "పల్లవసదృశ మగు శరీరసౌకుమార్యము, గోలముఖము, విశాలనయనములు, ముద్దులొలుకు చిన్నిపెదవులు, విశాలఫాలభాగము నామెసౌందర్యమునకు వన్నె దెచ్చె"నని కొందరు చరిత్రకారులు వర్ణించియున్నారు. ఆమెశరీర మారోగ్యవిషయమున గడుంగడు ప్రశంసనీయ మైనది,

అశ్వారోహణమందును, మృగయావినోదములందును అనుపమానపాండిత్యముగల మానినీమణి. గురితప్పి యెఱుంగని యస్త్రపాండిత్యచతుర.

అతిసూక్ష్మబుద్ధి, నూతనవిషయాన్వేషణాసక్తి, శీఘ్రగ్రహణకౌశలము, సర్వతోముఖవిజ్ఞానము నామెకు బాల్యమునుండియు నలవడెను. ఈ సహజవిజ్ఞానమునకును, కౌశలమునకును, విద్య తోడ్పడి యామె నసమానశాలినిగా నొనర్చెను. పార్సీభాషయం దామెకు గల పాండిత్య మనుపమానము. అతిసొగసుగ, కడుమృదులముగ, పద్యముల నల్లుటయం దపారశక్తిగల కవయిత్రి, నూర్జహాను. ఆమృదుమధురగములగు పద్యముల విని, జహంగీరు పాదుషా మాత్రమే కాక, సంస్థానకవులెల్ల నచ్చెరువందుచుండెడివారని చరిత్రకారులమూలమున దెలియుచున్నది. స్త్రీజనములకు వలయు సద్గుణములెల్ల నామెయం దిల్లు గట్టుకొని యుండెడి నన్న నే నతిశయోక్తి కానేరదు. 1613 వ సం. మున సుల్తానా సలీమా బేగము మరణించినపుడు పాదుషాహి బేగముపదవి నూర్జహాను కొసంగ, సామ్రాజ్యమునందలి స్త్రీలయందెల్ల నగ్రగణ్యరాలై, ధర్మశాసనము గల స్త్రీసంస్థలకు నేత్రియై, నూతనాలంకారవిధులను సృజియించి, కుటుంబవ్యవహారజనాన్యమున మార్గదర్శియై ప్రఖ్యాతి వహించెను. వస్త్రాలంకారములయం దొక నూతనమార్గము త్రొక్కి సంపన్నులగు కొందరికి నాదర్శప్రాయురాలాయెను. ఇప్పటికిని, మహమ్మదీయులు కొందరు, వివాహసమయమున నూర్మహాలీ (నూర్మహాలుచే గనిపెట్టబడిన దుస్తులగకము నే) వాడుచున్నారు. ఇవికాక, యామె యుపయోగించెడి, గులాబి, పంచతోలియా, బాదమీ, కినారీ, ఫార్సీనందనీలు నేటికిని ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నవి. ఆమె నూతనవిధములగు నాభరణములు, నూతనవిధములగు గృహాలంకారములు, నూతనవిధములగు నుత్సవములు సృజియించెను. ఆమె మరణించిన సుమారు నూరు సంవత్సరముల తరువాత హిందూదేశమును దర్శించిన ఖాఫీఖా నామె సృజియించిన నూతనవస్త్రాలంకారాదుల దేశమంతయు ననుకరించె నని వ్రాసియున్నాడు.

ఆమె హృదయ మెంత విశాలమయినదో, యంత దయామయమైనది. "కష్టజీవులకు, దిక్కుమాలినవారికి నామె కల్పతరువువంటిది" దని మహమ్మద్ హాదీ వ్రాసియున్నాడు. ఇతరుల బాధించుట యనునది యామె యెన్నడు నెఱుగదు. నిరంతరమును దురదృష్టజీవుల నుద్ధరించుటకై యనవరత మశక్తిని వినియోగించెడిది. తల్లిదండ్రులు లేని పిల్లలెవరైన దనకంటబడిరేని, వారిని బెంచి, పెద్దజేసి, వివాహ మొనర్చెడిది. ఆమె రాజ్యమొనరించిన పదునారు సంవత్సరములయందును బంగళత సంఖ్యాకలగు కన్యల వివాహమును గట్నములు, కానుకలతో సహా జరిపించెను. సామాన్యదానముల లెక్కించి చెప్పుటకు మానవమాత్రునకు సహజముగ సాధ్యముకాదు.

ఆమె స్వభావశీలములయం దన్నిటను, నత్యధిక మగు బుద్ధిసూక్ష్మత యామె జీవితమునంతయు జాటుచున్నది. అత్యధికవిలాసవతి. అత్యధికకరుణామయి. జహంగీరు పాదుషా నత్యధికముగ ప్రేమించెను. అతడు మరణించినపు డత్యధికముగ విలపించెను. మిత్రుడై యుండినంతకాలమును ఖుర్రమును యువరాజగౌరవస్థానమునకు బాత్రునిగ జేసెను. శత్రువైనంతనే ధూళికన్న లోకువగ నొనరించెను. అధికారమునం దున్నంతకాలము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సర్వము నేలెను. అధికారము తొలగినంతనే సన్న్యాసినివలె సర్వము త్యజించెను.

నూర్జహాన్ సత్యాశాపరురాలనుటయందు విశేషముగాని వైపరీత్యముగాని లేదు. సర్వతంత్రస్వతంత్రత నార్జించి యత్యధికచాకచక్యముతో నఖిలవిషయముల దానె నడపుచు, సర్వాధికారమును దనహస్తములందే యిమిడించుకొన యత్నించిన యసమానకార్యాచరణధురీణ యామె. అధికారవాంఛకు దగిన కార్యాచరణకౌశల మామెకు నన్నిదెచ్చెను. ప్రతివిషయము నామె స్వయముగ, సావధానముగ, సవిమర్శగ జర్చించెడిది. అతిసులభముగ రాజకీయసూత్రములనెల్ల గ్రహించెడిది. ఆమె విరోధులుకూడ, నెట్టి దురూహ్యావిషయమైనను, నూర్జహానుకడ దెల్పినచో వెంటనే విస్పష్ట మొనరింపజాలిన శక్తిమతి యని పొగడియున్నారు. బుద్ధిసూక్ష్మతకుదగిన మనస్థైర్యము, గాంభీర్యము నామె కొక నూతనశక్తి నొడగూర్చెను. ఆమె యేకార్యము జేయదలచినను దనశక్తిసామర్థ్యముల నెల్ల వినియోగించి కష్టపడెడిది. ఎట్టి యాపత్సమయములందైనను మనశ్చాంచల్య మెఱుంగని జాణ. అవసరమునకు దగినయుపాయముల బన్నుటయం దనుపమానసమయస్ఫూర్తిగల చతుర. కలవరమంద పరువులెత్తి గజముపై నదీమధ్యమున నుండి, యొకకేల డాలుపూని యరిశరపరంపరల నడ్డగించుచు, రెండవ హస్తమున ఖడ్గమును బూని, నిర్భీతిగ రణరంగమధ్యమున నిలిచిన యసమానశౌర్యవతి నూర్జహాను. ఒకసైనికునిచే భర్తృసమేతముగ బట్టుబడి, సర్వస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినపు డామె చూపిన సాహసము, కార్యసాధనానైపుణ్యము వర్ణనాతీతము. జన్మతః యేర్పడిన సహజగాంభీర్యమును సూచించుటకో యన స్త్రీల నొక మూలబంధించి వైచిన ముఘలుల పర్దాపద్ధతి నతిక్రమించి, సింహాసనముపై నిండుకొలువున గూర్చుండి, యెల్లవిషయముల స్వయముగ విచారించుచు, రాజ్యపాలన మొనరించిన యసమానప్రవీణ. కడుధైర్యవతియై, దయామయియై, విలాసవతియై, దానశీలయై, ప్రేమానురయియై, యధికారవాంఛితయై, హృద్వికసనకారియై, యుల్లాసవతియై, సంతతానందజనకయై, సహజసౌందర్యవతియై, యమోఘగాంభీర్యవతియై, జహంగీరు చక్రవర్తి నామె యెల్లవిధముల మెప్పించెను.

జహంగీరు నూర్జహానును వివాహమాడుసరికి, నలుబదిమూడు వత్సరముల ప్రాయమున నుండి, విశ్రాంతికై యెదురుచూచుచుండెను. అట్టిసమయమున, దన్నతిగాఢముగ వలచి, తనచే నత్యధికముగ ప్రేమింపబడి, తన మానసము బూర్తిగ నాక్రమించి, తన పరిపాలనవిధానమునే యనుసరింప నిశ్చయించుకొని, తన్ను సర్వవిధముల దృప్తిపరచి సమ్మోహితునిగ జేసి, తన్ను రాజ్యభారమునుండి తప్పింప శక్తిసామర్థ్యములు గల నూర్జహానుకు సర్వస్వాతంత్ర్యమును జహంగీ రిచ్చుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. కాలము గడచినకొలదిని, జహంగీరునకు విశ్రాంతివాంఛ యధికముకాగా, నూర్జహానున కధికారగౌరవము, శక్తి ద్విగుణీ

స్మృతిమారాయెను. దినదినము నామె కనుభవము వృద్ధియాయెను. మానవుల నధికారవాంఛకన్న మిన్నయగున దెద్దియు గాన్పింపదు. అట్టిచో సర్వ రాజ్యాధిపత్యమును నూర్జహాను తనయర చేత నిరికించికొనెననుటయం దాశ్చర్య మేమియు లేదు.

జహాంగీరు రాజ్యమున నూర్జహాను స్థానము

నూర్జహాను రాణి యైనంతనే, యామె బంధువు లెల్ల రున్నత పదవుల నియోగింపబడిరి. ఆమె తల్లియగు అస్మత్ బేగమున కంతఃపురమున మితిలేని యధికారమును గౌరవమును లభించెను. ఆమె తండ్రి మిర్జాఘియస్ బేగు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమున నంతటను గొప్ప యుద్యోగి యాయెను. కాని, వీరిరువురు జీవించియుండినంతకాలమును, దనకొమారితకు సలహాల నొసగుచు క్రోధ, మద, మాత్సర్యములవలన గలుగు నుద్రేకములనెల్ల దమశక్తినంతయు వినియోగించి, యణచుచు, నామె సద్గుణములకు మరింత వన్నె దెచ్చిరి. ఆమె సోదరు లిరువురును గూడ నున్నతపదవులను బొందిరి. వారిరువురిలో నొకడగు అసఫ్ ఖా నధిక గౌరవము బొందెను. అసఫ్ ఖానుని కొమారితయగు అర్జుమందబాను బేగమును, నూర్జహాను, జహాంగీరు కుమారులయందెల్ల నుత్తముడు, నిపుణుడు నైన ఖుర్రమున (షాజహాను) కిచ్చి వివాహ మొనరించెను. ఈ అర్జుమందబాను బేగమే, ఖుర్రము పాదుషా యైనతరువాత ముంతాజమహాలను నామముతో ప్రఖ్యాతి నడసిన నారీశిరోరత్నము. వివాహకాలమునకు ఖుర్ర మిరువదివత్సరముల ప్రాయమున నుండెను. అప్పటికే రాజ్యతంత్ర ప్రవీణుడై జహాంగీరు చక్రవర్తి కుమారులయందెల్ల శక్తిసామర్థ్యములు గలవాడని ఖుర్రము మన్నన వడసెను. జహాంగీరు మరణించిన తరువాత సింహాసన మధిష్ఠించుట కాతడే తగియుండెను.

చక్రవర్తికి బట్టపురాణి యైనంతనే, రాజ్యపాలనాభారమంతయు నూర్జహాను స్వతంత్రముగను, స్వయముగను వహించెను. ఆకాలమున దానే స్వయముగ సింహాసన మధిష్ఠించి, న్యాయసభల నలంకరించి, రాయబారులతో స్వయముగ మాటాడి, యుద్ధసంధివిషయముల దానే చర్చించుకొని రాజ్యపాలన జరిపెను. నాణెములపై గూడ నామె నామమే కాన్పింపజొచ్చెను. సర్వరాజ్యాధిపత్యమును దనహస్తముల నిముడ్చి, యతినిపుణముగ, దనతల్లిదండ్రుల సహాయమున, నల్లకల్లోలములు గలుగకుండ బాలించెను. తాను రాజ్యభారము వహించిన 1611 వ సం॥ము మొదలు 1622 వ సం॥ము వరకు శాంతియుతముగ గడచిపోయెను. కాని 1622 వ సం॥ముతో బరిస్థితులు మారజొచ్చెను. నూర్జహాను బంధువు లెల్ల రున్నతస్థితులకు వచ్చుట, చక్రవర్తి కామెపైగల విశేషాదరము, నన్నిటిని మించిన యామెయధికారమును గాంచి సహింపజాలక సామంతులు గొందరు మాత్సర్యపూరితులై యామె యధికారమణగింప యత్నించిరి. అట్లు తిరుగుబాటు గావింప యత్నించువారియందు మహబత్ఖాను ప్రముఖుడాయెను.

మహబత్ఖాను జన్మచే రాజపుత్రు డయ్యు నున్నతోద్యోగవాంఛచే మహమ్మదీయు డాయెను. కాని ధైర్యస్థైర్యముల కెనలేనివాడై రసపుత్రమహమ్మదీయుల కిరువురకు నాదరప్రాయుడై యుండెను. అనేకమార్లు మహబత్ఖాను, జహాంగీరును, నూర్జహాను కంతటి యధికార మీయవలదని యనేకవిధముల మందలించెను. కాని జహాంగీ రాతని వాక్యముల నన్నిటిని చెవిబెట్టెను అందుచే మహబత్ఖాను విసుగుజెంది ఖుర్రముతో గలసి యాతనికి బట్టముగట్ట నిశ్చయుడాయెను. ఇందు మూలమున మహబత్ఖాను నూర్జహానులకు వైర మధికమాయెను.

ఇంతలో రాజ్యపరిస్థితు లన్నియు మారెను. పర్షియాచక్రవర్తి ఖాందహారు నాక్రమింప యత్నించుచుండెను. ప్రాక్పశ్చిమతీరములందు పోర్చుగీసువారి దుర్నయము లధికమాయెను. మక్కాకు బోయెడి యాత్రికుల నడ్డగించి వారిధనములనెల్ల గొల్లగొట్ట మొదలిడిరి. ఒక సమయమున చక్రవర్తి నావలనుగూడ నడ్డగించి సుమారు నూరులక్షలు విలువగల యాస్తిని స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. అందున, నూర్జహా నాంగ్లేయ నావికాధిపతియగు డౌన్టను సహాయమును బడసి పోర్చుగీసువారి నోడించెను. ఆనాటినుండియు పోర్చుగీసువారి బలము క్షీణింప, ఆంగ్లేయులు వృద్ధిగాజొచ్చిరి. ఆంగ్లేయులు సూరత్ మొదలగు పట్టణముల వర్తకశాలలను గోటలను నిర్మించుకొని తమబలము నభివృద్ధిపరచుకొన మొదలిడిరి. ఆంగ్లేయులకు సదుపాయములు గలుగజేసి వారి నభివృద్ధికి దెచ్చిన దనసామ్రాజ్యమునకే మోసము కలుగుట తప్పదని నూర్జహాను గ్రహించి 1616వ సం॥మున పోర్చుగీసువారితో సంధి గావించుకొనెను. ఈసమయముననే వంగదేశమున ఉస్మాను లను నాఘనులు తిరుగుబాటు గావించి యల్లకల్లోలములకు మూలకారకులైరి. అందుచే వారి నణచుటకై నూర్జహానుతో డరుమాలను రసపుత్రనాయకుని బంపనతడా యాందోళనము నాగద్రొక్కెను. కాని వెనువెంటనే ఆఫ్ఘనుప్రముఖులకు గొంతకున్నతోద్యోగముల నొసంగి గౌరవించుటచే నూర్జహాను నెడ వారికి భక్తివినయము లధికముగా గుదిరెను. ఇట్లాఘనుల సాధువుల నొనరించి తనయనుచరులుగ నొనరించుకొనుటయందు నూర్జహాను చూపిన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్య మనుపమానము.

అప్పటినుండియు నూర్జహాను చరిత్రయంతయు మహబత్ఖానుతోడను, ఖుర్రముతోడను వైరములతో నిండియుండెను. 1616వ సం॥మున దక్షిణదేశమున అహమ్మదునగరు బీజపూరుల జయించుటకై నూర్జహాను ఖుర్రమును బంపెను. ఖుర్రము దక్షిణాపథము ప్రవేశించినంతనే జయలక్ష్మి యాతనిని వరించెను. తనకు పూర్వ మంపబడిన యుద్యోగీయుల నెల్ల నోడించిన మాలికాంబరను గడగడ వడకించి సంధి కుదుర్చుకొనెను. బీజపూరుసుల్తాను హృదయమున భీతిగలిగించి, తనకు లాభకరమగు షరతులతో సంధిగావించుకొనెను. దక్షిణదేశమందు షాజహాను నధికారము, పలుకుబడియు నంతకంత కధికము గాజొచ్చెను. ఈవిషయము నెరింగినంతనే నూర్జహా నసూయాపూరితురాలాయెను. ఖుర్రమున కధికార మధికమైనచో సైన్యముల గూర్చుకొని జహాంగీరు నోడించి యాతని జీవితకాలమందే సింహాసన మాక్రమించి యితరసోదరుల నెల్ల నేలమట్ట మొనరించునేమో యను భయ మామె

నావరించెను. జహంగీరు కడపటి కుమారుడగు షహరియారునకు, నూర్జహాను, తనకు మరొక భర్తవలన గలిగిన కొమారితె నిచ్చి వివాహము గావించి యుండుటచే నాతనికే పట్టముగట్ట నిశ్చయించుకొనెను. అన్నిటికంటె నధికముగ తనయధికారమే తగ్గిపోవునేమో యను భీతి యామెను బాధింపజొచ్చెను. ఈసమయమునకు మున్నే యామె తలిదండ్రులు మరణించిరి. అందుమూలమున నామె మహాబత్ఖానునితో సంధి గావించుకొని, యాతనిని దన మాయోపాయములచే దనవంకకు ద్రిప్పికొని ఖుర్రమున కధికారాధిక్యత కలుగకుండ నిశ్చయప్రయత్నము లొనరింప మొదలిడెను.

ఇట్టిసమయమున నన్నటులుండి జహంగీరు రోగపీడితుడాయెను. జహంగీరు మరణించిన, ఖుర్రము రాజ్యమునకువచ్చిన, దనగతి యేమగునో యనుభీతి యామెను గీర్చి పిప్పిచేయ మొదలిడెను. ఎటులైనను ఖుర్రమును సింహాసన మధిష్ఠింపకుండజేసి, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. జహంగీరు రోగపీడితుడుగ నున్న వార్తవినినంతనే ఖుర్రము ఖుస్రూను జంపించివైచెను. ఖుస్రూమరణము నాధారముగగొని నూర్జహాను, జహంగీరు మనస్సున ఖుర్రముపై నసహ్యతబుట్టించి ఖుర్రము నతని కారాగృహమునుండి దక్షిణదేశమును విడచి ఖాందహారునకు రాజప్రతినిధిగ బోవునట్లు నియమించెను. కాని ఖాందహారునకు బోవుటకు ముందు ఖుర్రము నాలుగుషరతులు కోరెను. మొదటిది సర్వసేనాధిపత్యమును తనకే యొసంగుట. రెండవది, పంజాబు దేశమంతయు దన కిచ్చివేయుట. మూడవది, తనకుటుంబరక్షణ నిమిత్తమై రణస్తంభపురము నాతని స్వాధీన మొనర్చుట. నాలవది, వర్షాకాలాంతమువరకు దన్ను దక్షిణదేశమందే యుండనిచ్చుట. ఈ తుది కోరికయందాతని యభిప్రాయ మేమన, దక్షిణదేశమును కొంతకాలమువరకు దక్షిణమున దన యధికారము స్థిరముగ స్థాపించుకొనుటయే. ఈవిషయము మనంతయు నెఱింగినంతనే చక్రవర్తి కుమారుని ప్రవర్తనకు విసుగుజెంది తత్క్షణమే బయలుదేర వర్తమానమంపెను. పరిస్థితులిట్లుండ, ఖుర్రము నూర్జహానుల పరివారకులు కలహించి స్వాంద్వయుద్ధ మొనర్చుకొనిరి. ఇది యాధారముగ నొనరించుకొని ఖుర్రము దురుద్దేశ్యముతో నున్నట్లనుమానించి చక్రవర్తిచే ఖుర్రముస్వాధీనమందు త్రిగడసేనున్న పరగణాలనన్నిటిని స్వాధీన మొనర్పవలసినదిగా నాజ్ఞాపత్ర మంపించెను. అందుచే ఖుర్రము తన ప్రవర్తనకు బరితపించుచున్నటుల నటించుచు క్షమాపణపత్రి మొందు తన తండ్రికంపెను. కాని నూర్జహా నాయుత్తరము దచ్చిన వార్తాహరుని జహంగీరు కడకు బోకుండజేసి తనస్థితిని గూర్చి విచారింపదొడంగెను.

ఆమెకు దోడునీడగ సహాయమొనర్చిన తలిదండ్రులు చనిపోయిరి. తనసోదరుడగు అసఫ్ఖాను నమ్మదగియుండక యాటునిటు జలింపజొచ్చెను. ఇక జేయునదేమియు గన్పించదేదు. కాని నూర్జహానంతటితో విడచు భీరువు కాదు. వెంటనే మహాబత్ఖానునకు వార్తనంపి, యాతని నత్యధికబిరుదములు, గౌరవములు మొదలగు వానితో సన్మానించి, తనవశ మొనర్చుకొనెను. మహాబత్ఖాను కోరికప్రకారము, అసఫ్ఖా నాస్థానమునుండి పంపివేయబడెను. ఇక కార్యము మించినదని యెరింగి ఖుర్రము తిరుగుబాటు గావించెను.

ఖుర్రమునకు దక్షిణదేశమందలి ప్రభువులెల్లరు సాయమొనర్చిరి. అతడు, సైన్యసమేతుడై 1623వ సం॥మున ఆగ్రానగరమును జొచ్చెను. నూర్జహాను సర్వసైన్యాధిపత్యమును మహాబత్ఖానుని హస్తమునందుంచెను. బిలిచ్పూరనుచోట నిరుసైన్యములునుగలసికొని ఘోరయుద్ధ మొనరించుకొనిరి. అందు ఖుర్ర మోడింపబడుటయేగాక, యాతని దక్షిణహస్తమగు విక్రమాదిత్యుడు హతుడాయెను. తన సైనికులు కూడ నాతని విడువజొడగిరి. ప్రాణరక్షణార్థమై ఆశీర్ఘరు కోటకు ఖుర్రము పలాయనుడాయెను. మార్గమధ్యమున తిరుగ నూర్జహాను సైన్యములచే రెండుమారు గ్లోడింపబడెను. చేయునదిలేక, ఖుర్రము అహమ్మదునగరమున మాలికాంబరు శరణుజొచ్చెను. అంతటితో మహాబత్ఖాను వానిని వెన్నంటుట మాని, వంగదేశమును జయింప మొదలిడెను. బర్ద్వాను నాక్రమించి, ద్రోహులనెల్ల రాజమహాలునొద్ద నోడించి క్రమముగా వంగదేశము, ఒరిస్సాదేశము నాక్రమించుకొనెను. అలహాబాదు, జౌన్పూరులగూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. మరల ఖుర్రము వంకదిరిగి యాతనినోడించెను. అటుపిమ్మట మాలికాంబరు నణగింప మహాబత్ఖాను బీజపూరు సుల్తానుతోగూడి నిశ్చయప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. ఈసమయమున ఖుర్రము శరీరమందు రుగ్మత ప్రవేశించెను. అందుచే, ఖుర్రము, మరణమునకు సిద్ధముగనున్న తనతండ్రికొక క్షమాపణపత్రి మంపెను. చక్రవర్తి శయ్యపైనుండి లేవజాలకుండుటచే నాపత్రము నూర్జహాను హస్తముల బడెను. మహాబత్ఖానుని యధికారము నానాటికి వృద్ధిగాంచుట నూర్జహానున కిష్టములేకుండెను. అందుచే నామె ఖుర్రము క్షమాపణ నంగీకరించి, యాతనిని తనపక్షమున జేర్చుకొనెను.

మహాబత్ఖానునకు, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చుట యిష్టములేదు; ఎట్లైనను పర్వేజును, సింహాసన మెక్కించి, తన యధికారమును నిరంకుశముగ నాటుకొన మహాబత్ఖాను యత్నించుచుండెను. నూర్జహాను, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిశ్చయించెను. షహరియారు రాజ్యమునకు వచ్చినా, మహాబత్ఖానునకు లేశమాత్రమైన నధికారముండుటకు నవకాశము లేదు. అందుచే నూర్జహానుపై మహాబత్ఖానున కసూయ యధికమాయెను. ఒండొరుల మనములు కలియనపుడెంత స్వల్పవిషయమైనను వైరము, నుద్రేకము దెచ్చుట సహజమేకదా! ఈసమయముననే మహాబత్ఖానుని యల్లుడొక తప్పిద మొనరించి, క్షమాపణ వేడుటకై యాస్థానమున కేగ నచట యతడవమానపరుపబడెనట. ఈ యవమానమును సహింపలేక మహాబత్ఖాను తిరుగుబాటు గావించి సైన్యముల గూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధుడాయెను. శరీర మస్వస్థతగనుండుటచే, పంజాబుదేశమున నారోగ్యముగ నుండునని యెంచి, చక్రవర్తి యచట నివసించుచుండెను. మహాబత్ఖాను వెంటనే పంజాబునకు సైన్యసమేతుడై వెడలి చక్రవర్తిని ముట్టడించెను. సామ్రాజ్ఞి, తనపరివారముతోబాటు నదినిదాటి యావలిగట్టునకు బోవుచుండగా, నీవలివైపున దాటుటకు సిద్ధముగనున్న చక్రవర్తిని మహాబత్ఖాను చుట్టుముట్టి పట్టుకొనెను. నూర్జహానుమాత్ర మావలిగట్టునకు జేరిపోయెను. చక్రవర్తి మహాబత్ఖానుచే బంధితుడైనవార్తవినినంతనే, యామె మహాబత్ఖానునితో

ఘోరరణము సలిపి, యెట్టకేలకు పరాజితులా లాయెను. బలవంతముగ యుద్ధమం దోడించి మహాబత్ఖాను నణచుటకు శక్తిలేదాయెను. ఇక మిగిలిన దామెకు జన్మతః సిద్ధించిన యుక్తి. తానంత దాసె, భర్తను విడిచి జీవింప జాల ననియు భర్తతోగూడ దానును బందీకృతయై యుండెదననియు, మహాబత్ఖాను హస్తముల జిక్కెను. విరోధ శిబిరముజొచ్చినంతనే మహాబత్ఖానుని సైన్యమందలి గసపుత్రులకును, మహమ్మదీయులకును వైరము గల్పించి, మహమ్మదీయ సైనికు లందరను దనపంకకు ద్రిప్పికొని, మహాబత్ఖానును బంధించుటకొక తంత్రమును బన్నెను. ఈ రహస్యము నంతయు నెరింగి మహాబత్ఖాను ప్రాణావశిష్టుడై పలాయనము గాయెను. ఇంతకుమున్నె పార్వేజు మరణించెను. అందుచే నూర్జహాను నోడించి సహరియరును రాజ్యమునకు రానీయకుండ జేయుటకై ఖుర్రము గొప్పప్రయత్నమొనరింపబూనెను. అప్పుడు నూర్జహాను మరల మహాబత్ఖానుని బిలువనంపి యెట్లో యాతని మోసగించి, యాతడు ఖుర్రము నోడించుటకును సర్వసైన్యాధిపత్యము నాతని కిచ్చుటకును వడంబడుల నేర్పరచుకొని సంధి కుదుర్చుకొనెను. అట్లె మహాబత్ఖాను సైన్యసమేతుడై ఖుర్రము నోడించుటకై వెడలుచుండ, 1627 వ సం॥ మున అక్టోబరు 28 వ తేదిని జహాంగీరు మరణించినట్లు మార్గమధ్యమున నాతనికి దెలియవచ్చెను. ఇంతలో మునుటినుండియు నసఫు విరోధియు, ఖుర్రము శ్వశురుడునగు అసఫ్ఖానుని గలసికొని, యిందరును సఖ్యపడి, ఖుర్రమును, షాజహాన్ బిరుదముతో సింహాసన మెక్కించిరి. ఈవిషయము నంతయు చారుల మూలమున నెఱింగి, నూర్జహాను, తన యధికార మిక సాగదని గ్రహించి, సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి, రాజ్యకాంక్ష లేక, యంతఃపురమున నేకాకియొక మూల సన్యాసినివలె, భర్తృనామస్మరణముతో దనజీవితమును గడుపుచు 1646 వ సం॥ మున కాలధర్మము నొందెను.

జహాంగీరు, సింహాసన మధిష్ఠింపకమున్నె, దురభ్యాసములకు లోనై, తన్నతిగారాబముతో బెంచిన తనతండ్రి మనస్సును జాల నొప్పించెను. తాను రాజ్యాధిపత్యము వహించిన రెండుసంవత్సరముల లోనే ప్రజలు కొంచె మాతని పరిపాలనవిధానమున కసంతృప్తి నొంది ఖుస్రూను రాజుగ నొనరించుటకై యల్లరులుచేయ మొదలిడిరి. సింహాసన మధిష్ఠించునప్పటికే, "తెలివిగల త్రాగుబోతు" అను బిరుదముచే బ్రఖ్యాతివడసిన జహాంగీరే స్వయముగ దన జీవితాంతమువరకు రాజ్యపాలన మొనర్చియుండినచో మొఘులుల వంశచరిత్ర యెట్లు పరిణమించి యుండెడిదో, దురూహ్యము. అట్టి విపత్తున బడకుండ, రాజ్యక్షయము లేకుండ, దేశమందు శాంతిని నెలకొల్పి ప్రజల రక్షించుటకవతరించిన దేవతవోలె నూర్జహాను సకలరాజ్యభారము దనపై వైచుకొని జనానురంజకముగ బాలించెను. ఎట్టిప్రతిభాశాలి కామన్న సకలభారతభూమి నేలు చక్రవర్తి నొకనిని దన పాదాక్రాంతునిగ జేసుకొని, రాజ్యభారమంతయు దనకు విడమనట్లు చేసి, దేశమును మహావిపత్తునుండి తప్పించెనో చదువరులే యూహింతురుగాక! ఇక నట్టి శక్తిమతి రాజ్యమందుగూడ నెందులకు దిరుగుబాట్లు, నల్లరులు గలిగె నని ప్రశ్నింపవచ్చును. జహాంగీరు పరిపాలనసమయమున గలిగిన యల్లకల్లోలములు, నూర్జహానే కాక, మరి యే యితరవ్యక్తి (యెంత ప్రఖ్యాతుడైనను) యధికారమం దున్నను గూడ సంభవింపక తప్పదు. కాని యాయల్లకల్లోలములన్నియు సామాన్యముగనంతరించక గతించి శక్తిసామర్థ్యములతో నాసిన ప్రఖ్యాతి నూర్జహాను నన్నిటను విడువదు. నూర్జహానే రాజ్యభారము వహింపకున్నచో మొఘలులవంశచరిత్ర యెట్లు మారియుండెడిదో కదా! ఎన్ని యుద్ధములు జరిగినను, నెన్ని తిరుగుబాట్లు సంభవించినను, ప్రజల క్షేమాభ్యుదయము నష్టము రానీయకుండ రాజ్యపాలన మొనర్చుటయందు నూర్జహాను చూపిన ప్రజ్ఞావిశేష మత్యధికశ్లాఘనీయము. ఏది యెట్లున్నను జహాంగీరే స్వయముగ రాజ్యభారము వహించినచో రాజ్యము క్షీణించె డిదనుమాట మాత్రము రూఢి.

కాని యంతమాత్రమున నూర్జహా నొక స్త్రీ రూపము దాల్చిన పురుషునిగనో, మానవరూపము దాల్చిన రక్కసిగనో తలచుట కవకాశము లేదు. నూర్జహానుగూడ నితరులవలెనే యొక సామాన్యస్త్రీ. స్త్రీ సహజమగు ప్రేమ యామెకుబుట్టినిల్లు. దయాధర్మములు రెండు నామెకు హస్తములు. ఆమె నిరాశ్రయుల పాలిటి కల్పతరువు. రాజనీతివిశారద. అస్త్రప్రయోగకౌశల్యగతుర. సకలవిద్యాప్రవీణ. రాజ్యతంత్రజ్ఞానకుశల. కాని, యిట్టి యత్యద్భుతసద్గుణముల కాలవాలమగు నూర్జహానుగూడ స్త్రీసహజమగు నధికారవాంఛ, యసూయ, యాత్మశ్లాఘ మొదలగు హీనగుణములకు బానిసయై యుండెను. అంతమాత్రమున నామె జీవితము నా నీచగుణములు, హీనముగ నొనరింపజాలవు. సర్వకాలము నామె యొనర్చిన సత్కార్యము లితరలోటుపాట్లను గప్పిపుచ్చును. ఆమె సద్గుణరాశిముం దామె లోటుపాట్లు ప్రత్యేకించి యెన్నదగినంతటివికావు.

నూర్జహాను జీవితము నంతయు సావధానముగ బరిశీలింపగా స్త్రీలుగూడ రాజ్యపాలనకు సరియగు సామర్థ్యము గలవారనియు, కొన్ని సమయములందు బురుషులకు మించిన కార్యములుగూడ నొనరింపగలరనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఒకవంక సవతికుమారునివలన గలుగు బాధల సవరించుకొనుచు, మరియొకవంక సామంతుల తిరుగుబాటుల నడగించుచు, భర్త మనస్సు నొవ్వకుండ, రాజ్యవినాశనము లేకుండ, యాక్తియుక్తముగ బ్రజలకు గష్టములు రానీకుండ రాజ్యమేలి యెల్లర మెప్పు వడసిన ప్రతిభాశాలి, నూర్జహాను. ఆయత్యద్భుతసాహసము, మనస్థైర్యము, కార్యనిర్వహణనైపుణ్యము, కార్యదీక్ష, సూక్ష్మబుద్ధి, రాజ్యపాలనచాతుర్యము, సకలకళాప్రావీణ్యము, ఆ గాఢప్రణయము, నమోఘమగు పతిభక్తి, దీనజనరక్షణ, పరమకారుణ్యబుద్ధి, యాదిగా గల సర్వశుభలక్షణములు నూర్జహానవెడి యొక్క నామమున నిరంతరము ధ్వనించుచుండును గదా!

తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు

మున్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

౧

శ్రీరామరామ యనుచు న, నారత మత్యంత పావన స్థిరభక్తి
ప్రేరణఁ బఠింపు పుణ్యున, దారుని తూము నరసింహదాసు నిదలఁతుక్.

ఐహికభోగాసక్తుల సాహచర్యాధిక్యముచేఁ బ్రాచ్యులకును భగవద్భక్తి సన్నగిల్లుచున్నది. హేతువాదములు మెండగుచున్నవి. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ముఖ్య మగుచున్నది. "ఆత్మా త్వగ్విభూతాని" యన్నట్లు కించిజ్ఞుఁ డగు తా నన్యుల మహిమాతిశయముల వనూనువ కార్యముల సందేహించి వెక్కిరించుచున్నాఁడు. "మురారే స్తృతీయఃపంథా" యన్నట్లు విపరీతమైనను నవీనమార్గముం ద్రొక్కుటయే యశస్కరమై నాస్తికత ప్రబలుచున్నది. అనుయాయులుఁ దోడగుచున్నారు. కావున దగ్మతాంతరములు విజృంభించుచున్నవి. పూర్వమువలె నేఁడు భారతమాత భగవద్భక్తులఁ గడుపునిండఁ గనఁజాలకున్నది. అట్లయినను, ఏదేవుని సేవించిననేమి? ఏ మంత్రము నుపాసించిననేమి? ఏ యోగము నవలంబించిననేమి? వేమనయోగి, రామదాసు, తుంగదుర్తి బుచ్చియ్య, తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు, త్యాగరాజు, బ్రహ్మముగారు, సిద్ధప్ప, నాసరుగారు, పరశురాముల నరసింహదాసు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు మొదలగు భక్తవర్యులు నేటికిని బూజింపఁబడుచున్నారు. నిన్న మొన్న మాత్రము కన్నులు తెఱచి వేమన్న యోగినిగూర్చి పరిశీలించుచున్నారు. త్యాగరాజుఁ జదువుచున్నారు. కాని మిగిలిన భక్తవర్యుల చరిత్రముల సమగ్రముగఁ బరిశోధించుచున్నట్లు కన్పింపదు. "భక్తవిజయము" నాఁబరగు గ్రంథముమాత్రము మహారాష్ట్రభాషాగ్రంథమూలక మగుటం జేసి ఆంధ్రదేశభక్తుల చరిత్రములందుఁ జేరదయ్యె. ఆంధ్రభక్తుల చరిత్రమును రచించుటకు 'ఆంధ్ర వాల్మీకి" శ్రీయుత వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు పూనుకొని నిద మని యొకమారు సెలవిచ్చియుండిరి. ఎవరెఱింగిన భక్తులనుగూర్చి వారు ప్రకటించుట సముచితమని నేనీ వ్యాసమును వ్రాయఁబూనితిని.

భక్తిలత కాలవాలమును సంగీతసాహిత్యముల కునికిపట్టును ప్రసిద్ధమును బవిత్రమును నగు "తూము"వంశమున లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు క్రీస్తుశకము 1790 ప్రాంతమున నప్పయాఖ్యునకును వెంకమాంబకును నవతరించిరి. వీరు గోలకొండ వ్యాపారులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. యజుశ్శాఖాధ్యయనులు. వసిష్ఠశక్తిపరాశరాఖ్యత్రయార్షేయులు. పరాశరగోత్రభవులు.

లక్ష్మీనృసింహదాసుగారి తాతగారు వేంకటకృష్ణయ్యగారు. వీరు గుంటూరుమండలము నందలి పొన్నూరు గ్రామమున నివసించుచు భావనారాయణస్వామిని సేవించుచుండిరి. వీరి కప్పయాఖ్యుండు జనించి బుద్ధిబలముతోఁగూడ దేహబలమును వహించి రాజగౌరవము నొందుచు వెంకమాంబను బెండ్లాడి యే కారణముననో పొన్నూరును విడిచి గుంటూరు పట్టణము జేరి స్వగృహమును నిర్మించికొని కాపురముండెను. హరిభక్తిపరాయణులగు నా పుణ్యదంపతులకు మన లక్ష్మీనృసింహదాసు, కృష్ణదాసు నా నొప్పు పుత్రరత్నద్వయమును, రుక్మాంబాయి నాఁబరగు పుత్రికారత్నము జనించిరి. రుక్మాంబాయిని నారుమూలవారి వంశమున కిచ్చి పరిణయ మొనర్చిరి.

ఆ లక్ష్మీనరసింహదాసు, కృష్ణదాసు నుచితసంస్కారము లంది యాంధ్రగీర్వాణవిద్యల నభ్యసించి రామభక్తులై యుండిరి.

పిదప సంబ్రాజువంశజాత, సద్గుణమణి యగు "లక్ష్మీబాయమ్మ" ను లక్ష్మీనరసింహదాసు, సీతమ్మ యను బాలికను కృష్ణదాసు పరిణయమైరి. భగవద్భక్తశిఖామణి యనఁ దగు నీ లక్ష్మీనరసింహదాసునకు సంతానము లేకపోయెను. సాధారణముగా భగవంతుఁడు తన దాసుల కౌరసులనొసంగకుండు నేలనో?

ఈ భక్తుఁడు పరమపదముఁ జేరినవెనుక లక్ష్మీబాయమ్మగారు మఱఁదికొడుకును రామదాసనాముని బెంచి వైదేహి యను కన్య నిచ్చి వివాహము చేసెను. వారలును నిస్సంతానులైరి. వైదేహమ్మయు భర్తృమరణానంతరము తూము లక్ష్మయరాయ నాముని బెంచుకొనియె. అతని కొడుకు, గోవిందుఁడు భద్రాద్రి నేటికిం గలరు.

మన లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు బాల్యమునుండియు రామభక్తుఁడై నడచుచున్నను నడుగడుగునకు రామరామ యనియు, మాటలాడుచున్నను మాటమాటకు రామరామ యనియు మదిలో ననుకొనుచుండువాఁడు. పువ్వు పుట్టుటతోడనే పరిమళించును.

తన కిర్వదేండ్లు వచ్చినపిదపఁ దండ్రి స్వర్గస్థుఁడగుడుఁ గుటుంబభార మధికమైకలంపఁ బొన్నూరులోఁ బేష్కారు వేతనమున దినముల

ఆదిక్షత్రియమహాజనసభ, బెంగుళూరు

శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణగారు

శ్రీ తుంగల రామారావుగారు

శ్రీ నాగులకొండ వెంకటాచలంగారు

శ్రీ రేపాక వెంకటరత్నంగారు

శ్రీ కందాడై భాష్యాచార్యులుగారు

శ్రీ వెండెం అప్పలస్వామిగారు,

శ్రీ ముల్లెన్‌కన్యగారు

శ్రీ కమలామీననుకన్యగారు

క్యాంప్‌బెల్ హారిస్‌సతిగారు

భారతమహిళాసమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము-గుంటూరు

ఆర్. యస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యరుగారిసతి బాలమ్మగారికి వీడ్కోలువిందు

గడుపుచుండినను రామభజనము, నతిథ్యభ్యాగతులసేవ, యాంధ్రకవితా రాధనము మాత్ర మేమరకుండెను. అట్టులెన్ని దినములో జరుగలేదు. దాస్యము స్వాతంత్ర్యము నడంచునుగదా. రామసేవ కుద్యోగధర్మ మంతరాయ మగుటఁ దృణంబుంబోలె దాని విసర్జించి సముద్గుఁడగు గురువునొద్దఁ దారకమంత్రమును గైకొని తనయింట రామమందిరమును నిర్మించి సీతారామాదివిగ్రహముల నిల్పి నిత్యము భజించుచు, నిరంతరము గద్యపద్యాదులచేఁ బొగడుచు నెన్నియేని శతకంబుల గేయంబుల రచించి ప్రసిద్ధుఁడై యుండెను.

౨

అన్నదానంబు పునర్జన్మహేతువని వాదించు లోభులకును, నాచరణశూన్యులై "అహం బ్రహ్మాస్మి" యని వాదించు దాంభికులకును, కుపథగాములై పుణ్యపాపంబు లాత్మ కంటవను పండితమ్మన్యులకును జెప్పఁజాలముగాని ముక్తికి భక్తియు భక్తికిఁ దీర్ఘసేవయుఁ గారణములు గాకపోవు. తా మెందుం గోఱగాక భక్తులం జూచి యోగుల మాత్రము పొగడియు యోగులం జూచి జ్ఞానుల నేకొండాడియుఁ దదితరుల మెచ్చించువారు తీర్థయాత్రాపరుల గేలిసేయుదు రేటు? శివకేశవాదులు తీర్థయాత్రలఁ గృతార్థులు గాలేదా? నేఁడు ధూమశకటాదులవలన కుమారమ్మసైతము దాపవమున్నది కాని పూర్వము కాశికేగుట కాటికేగుట సమానమఁట. రైళ్లలోఁ గూరుచుండి యనాయాసముగా యాత్రల సేవించిన ఫల మొకవేళ నంత లేకుండునేమో కాని కాలినడకతో వివిధ శ్రమల కోర్చి కష్టసుఖంబుల ననుభవించి యనేక గ్రామప్రజల యన్యభాషాసల్లాపహావభావాదుల నాలకించుచుఁ జేయు యాత్ర భూతదయను లోకజ్ఞానమును సౌభ్రాత్రమును భక్తిని బెంపొందింపఁ జేయకపోదు. ఫలము గల్గకపోదు. అట్లగుటవలననే కాఁబోలు యాత్రసల్పి వచ్చినవారిని స్వపౌరులు మేళతాళంబుల నెదుర్కొని మహావైభవంబున నింటికి గొంపోయెదరు.

సీ. పాడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చకయమున్న
 తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న
బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలకమున్న
 పొగ నేత్రముల కడ్డు పొరకమున్న
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి సురిఁగిపోవకమున్న
 వళు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పదను దప్పకమున్న
 గాత్రంబు శిథిలంబుగాకమున్న
పండ్లు వేర్వాసి కదలు చూపకయమున్న
 కాకి కడకంటిపై చూపు రాకమున్న
కాలు సేయాడు తఱియంద కదలవలయుఁ
 దీర్ఘసేవకు దేహ మస్థిరముగాన. (కాశీ)

అని తలపోసి మనదాసుగారు క్రీ. శ. 1818-19కి సరియగు బహుధాన్య సంవత్సర కార్తికమున శ్రీరంగమున కేగి రంగనిం గడు నుప్పొంగుచు సేవించి "శ్రీరంగశాయి తారహారను" అను మకుటము గల సీసపద్యముల నిర్వేదించెనని సమర్పించి తిరిగి యిలు సేరెను. కీ శే దేవు నెప్పుడు దర్శించినను బాష్పములతోఁ బొగడక మనెడివాఁడు కాఁడు.

కాశీయాత్ర క్రీ. శ. 1820-21

తన మాతృపితృ యగు వేంకమాంబయు, సంగిరుయగు లక్ష్మీబాయమ్మయు సోదరుఁడగు కృష్ణదాసును నుచితవాక్యముల సమాధానపఱచి విక్రమ సం॥ చైత్ర శు ౧ శనివారము రేవతీనక్షత్రమున గుంటూరునుండి కతిపయాప్తమిత్రులతోఁ గదలి యమరావతి కేగి కృష్ణాస్నానమునఁ బవిత్రుఁడై భిక్షం గొనియుండి దుర్గమారణ్యమార్గముల ననర్గళభక్తిపరవశుఁడై నడచుచుఁ గ్రమముగా భద్రాద్రి కేగి శ్రీరామచంద్రమూర్తిని దర్శించి

సీ. అర్థి కిచ్చినధనం బఘుడే మఱిచె దిట
 పదిల మోహరో రామ! బహుపరాకు
అపకార మొనరించు నతని మఱచెనట
 పదిల మోహరో రామ! బహుపరాకు
మఱిమట నీ కిది మఱి సహజంబఁట
 పదిల మోహరో రామ బహుపరాకు
మహి నున్న నిగతి (?) మఱచెద వేమొకో
 పదిల మోహరో రామ బహుపరాకు
పద్మజాక్షు! రమాధీశ! బహుపరాకు
భక్తనరసింహపోషక! బహుపరాకు
భద్రశైలాగ్ర! పరిస్థిత బహుపరాకు
భక్తమందార రఘువీర బహుపరాకు.

ఇట్టి యనేకపద్యంబులఁ బరాకు దెలిపి మఱలఁ బయనమై దినక్రమంబున నశ్వారావుపేట, కొవ్వూరు, రాజమహేంద్రవరము, నానలఁ బిఠాపురముం జేరి కుంతిమాధవుఁ బూజించి సింహాద్రి కేగ వరాహనృసింహస్వామికి మ్రొక్కి కూర్మపురముఁ జేరి కూర్మేశ్వరుని భావించి జగన్నాథముఁ దొరసి మార్కండేయాదిపుణ్యతీర్థంబులఁ గ్రుంకి జగన్నాథుని బిల్వమహిమకథల వినుచు నాతనికి నమస్కరించి

పంచ.— పరాకు శ్రీరమాంగనాస్య పద్మపద్మబాంధవా
 పరా కనంతపద్మజాండపాలనారతోద్యమా
 పరాకు భక్తహృన్నివాస భవ్యదివ్యవిగ్రహా
 పరాకు దేవమౌళిరత్న భాసితాంఘ్రిపంకజా.

అని పొగడి యందు పంచరాత్రంబులు వసించి యటుగదలి బహుకష్టప్రయాణంబుల జాజిపురం బేగి యన్నదిని పైతృకక్రియల నిర్వర్తించి మార్గశ్రమమ్మున నలసి కాశీదర్శనభాగ్య మున్నదో లేదో యని చింతించి శేయి యగుడు నిద్రింప స్వప్నంబయ్యెనఁట.

సీ. బ్రహ్మాదులకునైన బడయ సాధ్యముకాని
 యప్రతిహతశక్తివైన నీవు
దురితాత్ముఁడంచు నన్ ద్రోయఁగాఁ జూడక
 యతిదీనుఁ డీతఁ డంచాత్మనెఱిఁగి

జాలిజనించి కాఁబోలు నాపైని నీ
　　　　నిర్హేతుకప్రేమ నెగడఁజేసి
స్వప్నగోచరుఁడవై భవమెల్ల తీర్చి శ్రీ
　　　　మేలు నా కరయ వేవేలుగాదె
స్వాంతమున నాదుపట్ల నొక్కింతకరుణ
నీకుఁ గల్గిన యొడలఁ ద్రిలోకములను
నాకు సమఁ డుండఁగలఁడే యనాథ రక్ష
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

గీ. వెలువడు మటంచు నన్నిట్లు వెన్నుఁజఱచి
దయ దలిర్పంగఁ దెల్పెడి దాత లెవరు?
తల్లి దండ్రులు గురువులు దైవ మీవె
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

అహా! నృసింహదాసా? ఎంతధన్యుఁడవోయి! శ్రీరామచంద్రమూర్తి హస్తస్పర్శభాగ్యము నందితివి. పూర్వభక్తులు స్వప్నంబులట్టిన. వారి విశ్వాసంబు నట్టిది. నేఁటిను వారిలిరోలను సుబ్బారావుగారు, నర్సాదాసుగారు మొదలగువారికి స్వప్నసాక్షాత్కారాదికము గలదు. అయినను నట్టివానిని నమ్మక పరిహసించు మూర్ఖులును లేకపోలేదు. ఎవరికి లోటు? కావుననే దాసుగారు

గీ. క్షేమ జంబని కొందఱు పెద్దలెల్ల
నవ్వి నిందింతురా తప్పు నాదికాదు
దాసుఁడను పేరుఁ బెట్టించి ధరణియందుఁ
ద్రిప్పి రక్షించు దీవికా దేవదేవ.

అనియు నంత నిలువక,

గీ. మించి జనములెల్ల మెచ్చుకొనుటకు వ
ర్తింపఁజాల లయకు సొంపువీర
నెనఁగి పాడ నేర నిల నప్రయోజక
తనువు దీనిఁ బ్రోచు దాత వీవె.

క. హరి నీ యడుగుందమ్ముల
నగసి మదిం గంటి నింక నరిసర్గము కే
వెలుసను జామి......................

అని నమస్కరించి పొగడి పాదచారియై క్రమముగా బుద్ధగయ కేగి ఫల్గుణీనది దర్శించి స్నానసంధ్యాదులను పైతృకవిధులను నిర్వర్తించి యందందుంగల పుణ్యతీర్థముల మెట్టుచు రామనామస్మరణము సలుపుచుం జని చని దూరంబునం గాశిం గని

సీ. రజతాద్రి యిపటికి రాఁబోలు నేమొకో
　　　　కాదు కాశీసౌధకాంతిగాని
　　　　... ... ...
　　　　... ... ...

అని వర్ణించుచు సంతోషాతిశయమున నృత్యము సేయుచు,

గీ. పాంచభౌతికదేహంబుఁ బాసి జీవుఁ
డరుగునప్పుడు సవ్యకర్ణాంతరమునఁ
తారకబ్రహ్మమంత్రంబు దయ నొసంగు
హరుని కాఁపురమగు కాశి నరయఁగంటి.

అని యుప్పొంగి చరియించని హృదయపీఠి విశ్వేశ్వరు నిలిపి భావకుసుమంబులఁ బూజించి జాహ్నవీ విమలతోయావగాహనంబునఁ బవిత్ర దేహుఁడై యవ్వలివరి నొక భూసురావాసమున నతనియింట వసించి భక్తితాత్పర్యవిశేషంబుల నిత్యము విశ్వనాథుని సేవించుచు బిందుమాధవు భావించుచు భవానిని దర్శించుచు దండపాణిని విమర్శించుచుఁ దుంఠిని గొల్చుచు భైరవుని బిల్చుచుఁ గ్రమక్రమముగా నర్వదినాలుగు ఘట్టముల నధిక శ్రద్ధఁబరిశీలించి పవిత్రుఁడై కృతార్థుఁడనైతినని హర్షించి పితృశ్రాద్ధాదులాచరించి విడువలేక విడువలేక యగస్త్యునింబోలెఁ గాశి విడిచి పశ్చిమముగాఁ జని ప్రయాగను గాంచి తనయందుంబోలె గంగా యమునా సరస్వతుల సంగమం దర్శించి త్రివేణీసంగమంబున స్నానాది కృత్యంబు లాచరించి తత్సంగల విశేషమ్ము లారసి జన్మమ్ము సఫలమ్మయ్యెనని భావించి శీఘ్ర ప్రయాణమ్ముల దస్సివాఁ డగుటచే నటుపైకిఁ జనలేక వెనుకకు వచ్చి లవనూచిన మహిమల మనంబునం దలంచుచుఁ గొన్నిదినంబులకు గుంటూరును కేఁగుదెంచి తన తల్లియగు వెంకమాంబ పాదపద్మముల వ్రాలి తాఁదెచ్చిన గంగాజలంబుల నామె నభిషేకించి యాత్రాప్రసంగముల నుగ్గడించుచు బంధువులతోఁ గూడఁ గొన్ని దినంబులు గుంటూరున గడపెను.

అంత శ్రీరామకల్యాణ నిరీక్షణ కౌతూహలాయత్త చిత్తుండై తమ్ముఁడగు కృష్ణదాసుం దోడ్కొని బంధువుల వీడ్కొని కతిపయులతోఁ గదలి నృసింహదాసు చైత్రశుద్ధనవమికి భద్రాద్రిని జేరి గౌతమీ పూత జలంబుల స్నాతుండై శ్రీరామునకు హృదయమిచ్చి సీతాదేవికిఁ గానుకలిచ్చి హనుమునకు మ్రొక్కులిచ్చి స్వామిసన్నిధి నిలిచి యంజలిబంధుండై

సీ. గయయందు నిష్కృపి కనులకు ఘనదంఘ్రి
　　　　వీక్షింపఁజేసిన దీనకావె?
గంగాదియాత్ర లీ కలుషాత్మునేతఁ జే
　　　　యించి రక్షించిన దీనకావె?
కలయందు నగ్నకా కార్తివై పీనికి
　　　　గృహి నెసకొల్పిన దీనకావె?
మఱల నిష్కృపి నీ చరణసన్నిధిఁ జేర్చి
　　　　యింపుఁగావించిన దీనకావె?
ఇంక దక్షిణదిగ్యాత్ర లెటుల వీని
వలనఁ జేయింపఁగా మదిఁ దలఁచినావొ?
భారమెల్లను నీదె దివ్యప్రభావ
దశరథకుమార భద్రాద్రిధామ రామ.

ఈరీతి నా భగవంతునిబొగడి యతని యంఘ్రుల హృదయంబున స్థాపించుకొని మఱల గుంటూరు చేరె.

అంతఁ దనువస్థిరమనియు సత్కార్యాచరణము నేమరరాదనియు నిజజననికిం గళత్రమునకుం బోధించి తమ్మునికి ధైర్యంబుఁగొల్పి నిర్ధ

నుండయ్యు రాముని పై భారంబు వైచి రామేశ్వరాది దివ్యక్షేత్రంబుల వీక్షించు తమకంబున నృపవత్సరాషాఢ శు ౭ (క్రీ. శ. 1821-22) దినంబున గుంటూరు నుండి నిర్గమించి పొన్నూరుం జేరి శ్రీభావనారాయణ స్వామిని గీర్తించి బాపట్లకేగి యచ్చటి స్వామిని బొగడి యచ్చటను నిట్లు తా విడిసిన ప్రతిస్థలముల నుండు స్వాములను దర్శించి మ్రొక్కుచు ననుదినప్రయాణమ్ముల నెల్లూరికేగి పెన్నలోఁ గ్రుంకులిడి యందలి దివ్యాలయంబుఁ జూచి యచ్చెరువొంది రంగనాథుని సేవించి యాతనిం బొగడి తిరుపల్లికేణి డాసి పార్థసారథి దర్శించి చెన్నపురినుండి కదలి యొకనెడ వర్షంబులఁ దడియుచు గడగడ వడఁకుచు నెండకుం గనుచు క్షుత్తృష్ణలకు సోలుచుఁ గాలినడకలకు బడలుచు నొడలు కృశింపఁ బయనములు సేయుచుఁ జిదంబరముఁ గదముఁ జేరి యుండి యచ్చటి పుష్కరిణీ తీరమునఁ గల నానావిధభక్తులఁ బలకరించుచుఁ బరికించి గగనలింగముం గని ప్రణమిల్లి బిల్వదళంబులం బూజించి శివకాళీ సతిగ శంకరుని కాఁగి గౌరీమయూరంబుం గాంచి పంచనటము వీక్షించి కావేరిం దర్శించి కాయంబు ముంచి మధ్యార్జునంబున మహేశ్వరు దర్శించి కుంభకోణమున ద్వాదశతీర్థంబులం బొసఁగని కుంభేశు శంభో హర హరా! యని యర్చించి మఱియుం గల దేవతలను సేవించి పంచనాథమున భవుని భక్తితోఁ బూజించి యందు దాపటమున నున్న మహాభక్తుండగు శ్రీత్యాగరాయలవారి మహిమముల విని యచ్చెరువంది వారిం దిలకించి వారి సంగీతశ్రవణమునఁ దన్మయుండై

సీ. కేవలానందసంకీర్తనావళి వింటి
భావసిద్ధియు శుద్ధభక్తిఁ గంటి
భక్తులు శిష్యులు బలసి కొల్వఁగఁ గంటి
వాఙ్మనశ్శుద్ధి సభంబుఁ గంటి
వినయసత్సంపద్వివేకములఁ గనుఁగొంటి
శ్రీరామపదభక్తి చెల్వుఁ గంటి
వచన కందఁగరాని యనుభవంబును గంటిఁ
దన్మయత్వంబాత్మఁ దనరఁ గంటి
నరసి కనుఁగొంటిఁ ద్యాగరాయార్యునందు
నీ లసద్గుణపుంజ మిం కెన్నియైన
దివ్యమహిమాతిశయములు దేజరిలుటఁ
గంటి హర్షాబ్ధి నోలాడుచుంటి మదిని.

గీ. రామపదభక్తికి త్యాగరాయవరుని
సమము గానేర రెవ్వరీ క్ష్మాతలమునఁ
బ్రేమ నా ఘను డొకసారి పిలిచె నేని
రాముఁ డోహో యటంచు మార్పలుకునంట.

గీ. అట్టిఘనుని యాజ్ఞ నంది యచ్చోటు వాసి
కడురయంబుతోడఁ గదలిసాగి
పరఁగరాజిలు నవపాషాణమహిమంబు
నాలకించి ముందు కరిగియరిగి.

శరధిని నవగ్రహశిలలను జక్రతీర్థము సేతువారంభస్థలము వీక్షించి యాదల భైరవాదితీర్థముల నర్థకృత్యము లాచరించి శాశ్వతసౌఖ్యప్రదము నవశ్వరమునగు రామేశ్వరము సముత్సుకత నవీక్షించి మహోన్నతంబై విచిత్రశిల్పవిభ్రాజితంబై కైలాసంబు విలాసంబు దంబు విడంబించు దేవాలయంబు సాష్టాంగపడిలఁ దిలకించి పులకితాంగుండై బిల్వాదిపూజాద్రవ్యంబుల రామలింగేశ్వరు దర్శించి "కాశికాపురి నుండి గంగఁ దెచ్చితిని. ఈశ! దీనిని గ్రహియింపఁగదయ్యా" అని తజ్జలంబుల నమకచమకాగుల నభిషేకించి

గీ. అన్య మెఱుఁగక దేవ! యహర్నిశములు
దైన్యమున నీపదంబులఁ దలఁచి సుజన
మాన్య మహా పదమార్గసంపద లభించి
ధన్యమతి నైతి నీదగు దర్శనమున.

కం. అంగములో సగ మంగన
కుం గడమ సగంబు భక్తకోటికొసఁగితె
బ్భంగి నిమఁ గాననచ్చు భు
జంగవయాభిభూష దోషసంగవిదూరా.

మొదలను పద్యంబులం బొగడి హనుమదాదుల కొలఁగి మఱియు నందలి యిర్వదినాలుగు తీర్థంబులఁ గృతస్నానుండై గంధమాదనపర్వతంబుఁ గుసుమట్ట నధిరోహించి సింగుబంధను శ్రీపాదంబుల స్మరించి పిదప సేతుమాధవు పదంబుల మార్గంబుసోక మ్రొక్కి యుభయసాగర సంగమంబున నుచితవిధులు నిర్వర్తించి యందు దినత్రయం బుండి పిదప సేకాంతరాముల సేవించి యందుఁ జింతలపాటి లక్ష్మీనారాయణాఖ్య భూసురగ్రామణి వేదుకొలు మెయి రామకథ విన్పించి మఱల సేతుమాధవు దర్శించి,

సీ. తగఁ బ్రయాగపురి మాధవుఁడు నీ క్షేమంబు
నడిగినాఁడని తెల్పు మనియెఁ బ్రీతి
జాహ్నవి నీ పాదజలజంబులకు మ్రొక్కి
యమున నీదాన నే ననుచుఁ బలికె
వరసరస్వతి నిన్ను బహుభంగులఁ వినుతించె
నన్నపూర్ణ నమామి యనుచుఁ బలికె
కాశీశ్వరుఁడు నిన్ను ఘనముగా వినుతించెఁ
దక్కు సురల్ నీవె దక్కటనిరి
భైరవుఁడు దండి మేము నీ బంట్ల మనిరి
వినఁగదే యుత్తరక్షితి విషయము లివి
తెలిపినాఁడ నిఁ స్థితిఁ దెలివిమీర
సేతుమాధవ వినవయ్య చిత్తమలర.

ఉ. కోరికదీర నీ చరణ కోమల యుగ్మము నాశ్రయించుటల్
గోరికదీరె గంగ నిటఁ గూరిమి లింగని కొప్పగించుటల్
గోరికదీర సేతువునఁ గొంకక స్నానము లాచరించుటల్
ఊరికిఁ బోయివత్తు దయయుంచుము నీమది సేతుమాధవా.

అని నమస్కరించి కోటితీర్థంబుఁ గరంబు ముదంబునం గ్రహించి పయనంబై దర్భశయనముఁ జేరి శ్రీరామునకుం దండాపతితుండై శ్రీరంగముఁ జేరి,

సీ. ప్రాకారసప్తకప్రకరంబుఁ గనుఁగొంటి
  నదియె వైకుంఠము నలరుమంటిఁ
బ్రాగ్దిశ గోపురత్రయమును బొడఁగంటి
  దక్షిణంబున నేడు దనరఁగంటి
పశ్చిమంబున మూఁడు ప్రజ్వరిల్లుటఁ గంటి
  నుత్తరంబున నాలు నుంటఁ గంటి
సిరువదియొక్క గోపురముల నిటు గంటి
  నానావిధ స్వర్ణాలయంబుఁ గంటి
....
నందుఁ గోట్యర్కదివ్యప్రభాళి యనఁగ
వెలుఁగుచుండెడి శ్రీరంగవిభుని గంటి.

సీ. ధగధగద్దీప్తులఁ దరుణార్కరుచి మించు
  ఘనకిరీటము తలఁ గ్రాలఁ గంటి
సన్మణిస్థగితభాస్వత్ప్రశస్తహారము తో
  వక్షస్థలంబునఁ బరఁగఁ గంటి
విద్యుత్సహస్రసంకాశదివ్యాంశు లీనెడు
  మేఖల నడుమున మెరయఁ గంటి
స్వర్ణసూత్రద్వయి సహజశోభావినీల
  కాంతు లావ్యాపించి క్రాలఁ గంటి
సంప్రపన్నాగ్ర్యమ్యతుల మించు శంఖచక్ర
ముఖరదివ్యాయుధోత్కరములు కరములఁ
దనరఁగాఁ గంటి నిటు సంతత ఘనతరాంగు
సంగనూరుని శ్రీరంగశాయిఁ గంటి.

ఈమొదలగు ననేకపద్యంబుల నాతనిఁ బొగడి జంబుకేశ్వర మేగి యందలి లింగంబునకు నభివాదనంబులు సొనర్చి కంచిని గాంచి పురవైభవము నభినుతించి,

ఉ. ఆఁకలి గొన్నయట్టి నరుఁ డన్నముఁ గైకొను మాడ్కిఁ జేదకున్
  రాకలు ప్రాప్తమైనటుల తోఁగి నామము గబ్బినట్టులు
  ద్రేక(పు) సొంపు మాఁద నుఁ జరించెడువానికి నీడ లభ్యమౌ
  నాకరణిం గరీంద్రవరదాంఘ్రులఁ గంటి మహాభిలాషినై.

కం. దివ్యులఁ గని నాయంబో, నవ్వాఁకలివారల స్థిమై నిలువఁగ నే
  నివ్వెఱపడితిరుండఁగ నన్, జివ్వన నొక వైష్ణవుండు చేర్చెఁ గలోనన్

ఆవల నృసింహదాసు వరదరాజస్వామిని దర్శించి హర్షాతిశయమునఁ బులకలు నశ్రులు నొలుకఁగాఁ బరవశుండై పుడమిపైఁ బడి యంత లేచి మస్తకమున హస్తములు మోడ్చి హస్తివరదు నిస్తులభక్తిఁ బ్రస్తుతించి తదితరస్థలములఁ దిలకించి మఱునాఁడు తిరుపతి కేగ నొకవింత జరిగెను.

అట్లు మన తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు తిరుపతిఁ జేరి వేంకటేశ్వరుని మదిని దిరముకొలిపి ధ్యానించుచుండ నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నీ తాతతండ్రుల ప్రమొక్కుబడులనెల్లఁ దీర్పఁగలిగినచో కొండ నెక్కుము లేకున్న నెక్కకుము" అని పలికి యల్లనల్లన జని యితఁడు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియే యని తలంచి దాసు పరికించునంతలో నదృశ్యుఁ డయ్యెను. అంత దాసు నివ్వెఱపడి ఓరా! వేంకటేశ్వరా!

గీ. తాతనాటిఋణము దలఁచి లెక్కలుతీసి
  ప్రీతి మాని బిరుదు ఖ్యాతి మాని
  కఠినవృత్తిఁ దాల్చి కదలింపఁ దలఁ గంటి
  విటులఁ బల్క నీకు యొప్పెఁ గాక.

గీ. కాసుపై నాసఁజేసి యీకరణి భక్త
  గణములను బాధపెట్టుట గుణముకాదు
  తగదటంచుఁ బల్క నీ సరి దైవ మేఁడి!
  యొక్కరుఁడ వౌట నీ కిటు లొప్పె నౌర.

గీ. వాఁడు కోర్కి విత్తపటల మార్జించియు,
  బాగుమా కొసంగు ఫల మదేమి?
  కడుపుకైనఁ దినవు కాసిచ్చ వేరికి
  దీనజనులయందు దీనఁ మేల!

గీ. నీ వొసంగక సిరి మాకు నిల్చునెట్లు
  మాగుసర్వంబు నీదయా కాదె దేవ!
  యష్టమే నీరు చేతికి నశ్వరమాత్ర
  మిచ్చి తడయును గొనరాదె, యిప్పుడున్న?

గీ. కొండపైకి వచ్చి కోర్కె లేమియున్న నఁ
  గోరువాఁడ నంచుఁ గొంకునదిరి
  క్షితిఁ జెందినావో? పిలిచినఁ బలుకవు
  తెలిసె నీదుగుట్టు తెల్లముగను.

గీ. వేంకటాద్రినిలయ వేగిరపడఁబోకు
  ఋణముదీర్తు నీకు నెల్లి నేఁట
  నింతవాఁడవౌట యెంచఁగిన భద్రాద్రి
  విడిచి యేల వత్తు ప్రీతి నిటకు?

గీ. తనువు నీసొమ్ముగా మున్నె ధారవోసి
  యున్న నాయెడ సరకుగ లుంచనగునె?
  మంచిచెడ్డలు నీవ నే నెంచనేల?
  ప్రోచికొ మ్మన్నంబువులఁ బడఁద్రోచికొమ్ము.

కం. సెలవిచ్చినఁ బనివినియెద
  నిజమన్నను సమ్ముఖమందు నిలిచెద మదిలోఁ
  గలవార్తఁ దెలుపకుండినఁ
  దలఁచు నెటుల వైష్ణవోక్తిఁ దగ నీదిగాఁగ.

గీ. తొంగిచూచియు నలమేలుమంగతాయి
  తాపు రానోడె నీ గట్టితనము నెంచి
  కాసు తనయునికన్నను ఘనమటంచు
  వింగు నది యిఁట నిజముగా వెలసె నేఁడు.

గీ. ఓర గోవిందరాజైన నను జూతోడ
వీఁడు మనవాఁడు చూచి కాపాడు మనఁడు
ఓర యిటువంటి మేళ మీ యువని నొప్పె
మతియొచట నుండ దీక వేయిమాట లేల?

ఇ ట్లనేక విధముల నిష్ఠురోక్తులు పలికి యారాత్రి మెయి నిద్రించుచుండ.

సీ. రజతాద్రికాంతి నిరాకరించెడి మేని
నందంబుఁగల్గు నశ్వంబు నెక్కి
మల్లెపూలంగిపై మణులకట్టి బిగించి
వల్లెవాటుగ ఖండువా నమర్చి
మణిమయ మకుటంబు మస్తకంబునఁ దాల్చి
దండిసొమ్ములు మెయినిండఁ దొడిఁగి
ఎడమచేతను కళ్లె మిరవొందఁగాఁ బట్టి
తక్కినచేత బెత్తంబుఁ దాల్చి
కులుకునడకలు దుముకులు కొసరు కొసరు
మాపులును గల్గి జనములు చోద్యమంద
దాపు కేతెంచి నరసింహదాస! యిందు
రమ్మనఁగ నేను నతనిఁ జేరంగనేగి.

నమస్కరించి నిలువంబడి యద్భుత మందమందహాసమందిర ముఖారవిందుండై యా రేనిం జూచి.

గీ. నీవు మావాఁడ వనిక దా నిజము దెలిసి
నాదు విధ దాఁటు నేరికిఁ గాదుగానఁ
బర్వతం బెక్కవలదని పల్కినాఁడఁ
గూడదను పనిఁ జేయంగఁ గోరనేల!

పంచచామరము—

నగంబుఁ జూచు కోర్కె నీమనంబునందుఁ గల్గినన్
... ... రమ్ము ... ...
... ...

క. అని శైలమునకు నను దోడ్కొనిచని మంటపంగఁ గంటి గోపుర్యంబున్
ఘనపాపనాశనంబుగ, గనగంగాధార మున్నగా సర్వంబున్.

మఱియు మరి పెంపు పెంపుమెయి,

సీ. నీలఘనాఘననిరుపమ దేహంబు
నందుఁ బీతాంబరం బమరువాని
నరిదరశార్ఙ్గగదాదిసాధనములు
హస్తచతుష్కమం దమరువాని
రవికోటిదీప్తి నిరాకరించెడు కాంతి
గల కిరీటము తలఁ గల్గువానిఁ
గస్తూరివాసనల్ గ్రమ్మెడు మెయినిండ
సొమ్ములం దాల్చిన సొగసుకాని
వక్షమున శ్రీమహాలక్ష్మి పరఁగువాని
హాటకపు రత్నకాళ్వ జీరాడువాని

వేంకటాద్రీంద్రనిలయు శ్రీవేంకటేశుఁ
గాంచి సేవించి యిట్లు వచించినాఁడ.

* * *

అని యెన్నియో రీతులం బొగడి మఱియుం గల విచిత్రంబులం జూచి,

గీ. అవ్వనజేయఁ జూచి యాశ్చర్య మొందుచు
నాజ్ఞవడసి యమ్మహాద్రి డిగ్గి
మఱియుఁ గల్గుచోట్ల మహిమమెల్లను గాంచి
మేలుకొంటి నంతఁ జాలవేడ్క

ఇట్లు మేల్కొని యిది సత్యమా? అసత్యమా? యని తలంచుచుండ ప్రభాతప్రాయంబుగా సుసారథ మే తేర నిది యేమని యన్వేషించు నా నాళయ్యాపై శ్రీవేంకటేశ్వరుని పాదచిహ్నము సురభిరజో లేశ మందం గాంచి దాసు విస్మితుండై లేచి తోడివారలకుం జూపి యాహరి పాదరేణువులఁ దలపై ధరించియు నాఘ్రాణించియుఁ గన్నుల నద్దుకొని యు భగవత్కృప గల్గెనటాయని హర్షాత్ముఁడైఁ తృప్తుఁడై నిమీలితనేత్రుఁడై స్వప్నగోచరపురుషుని భావబలంబునం బరికించి యానందాతిశయంబున నృత్యంబుచేసె.

అంతటఁ గనులువిచ్చి తోడివారి సాంగస్థలకు లజ్జించుచు నవ్వేల్పుని వింతచెయ్వుల నంతరంగమునఁ జింతించుచు నటనుండి కదలి యల మేలుమంగను సేవించి గోవిందరాజుల కానంపంబున నమస్కరించి

సీ. శ్రీపాదరేణువు "విన్నంవరా" యంచుఁ
బల్కు స్వప్నపరిభావ వింటి
స్వామిప్రసాదసంప్రాప్తంబుఁ గోరిన
వెల చాలహెచ్చను విధముఁ గంటిఁ
గడ కాస్థలపు మన్ను కా నివ్వకుండంగఁ
జిక్కఁబో దనువార్తఁ జేరి వింటి
వింతవింతలుగల వెలలేని పటములఁ
గన్నులపండువుగాఁగఁ గంటి
భక్తి యొంతయున్నఁ గైకంబు లేదని
సర్వసాక్షియైన స్వామికెఱుక
గాన నతఁడె నన్నుఁ గని ప్రోచు వేల్పని
యాపురంబుదాటి యవలి కరిగి.

కాళహస్తి దాసి యా స్వామిని బ్రార్థించి తొంటిమార్గమున మఱలఁ బొన్నూరువచ్చి యావల గుంటూరు ప్రవేశించి వేడ్కతోఁ దల్లి కెఱఁగి, మ్రొక్కినయనుజాని దీవించి భార్య సపర్యల నంగీకరించి జననికై తెచ్చిన కోటితీర్థంబున నామె నభిషేకించి మాధవప్రీతిగా సమారాధనాదికము నిర్వర్తించి ఫలము రామార్పణమని యాత్రావిశేషంబులఁ దనకష్టసుఖంబుల నందఱకుం దెల్పుచుండె. "పోయిసేవింప లేకున్నఁ బుణ్యతీర్థమహిమ వినుటయు నఖిలకల్మషహరం" బని తీర్థ మాహాత్మ్యములఁ దెల్పుచుండె. ఈ యాత్ర వృషవత్సర ఫాల్గుణ శుద్ధపాడ్యమికి సమాప్తమయ్యెను.

అంత శ్రీరామనవమికి మఱల భద్రాద్రికేగి వచ్చెను.

ఇట్లే నృసింహదాసు నిరంతరప్రయాణములచే నారోగ్యము చెడిపోవఁగాఁ గొన్ని దినంబులు వ్యాధిబాధ ననుభవించుచు "స్వామీ! ఒకచోఁ బడియుండి నిరంతరము నిన్ను స్మరించుటకా యిట్లు కదలలేని దశను గల్గించి"తని రాముని స్మరింపుచుఁ గొంతకాలంబునకుం దేరుకొని క్రీ. శ. 1826-27 వ్యయసంవత్సర పుష్య శు ౨ నాఁడు బయలుదేరి యుత్తరంబుగాఁ జనిచని యయోధ్యకేగి యా యా పుణ్యస్థలముల సభక్తికముగ నారాధించి సరయువున గ్రుంకులిడి పితృతర్పణ మొనర్చెను. వంశమును బవిత్రమొనర్చుటకుఁ జాలఁడా యొకఁడు? అట్లయోధ్యఁ గొన్ని నాళ్లుండి హరిద్వారమున కరిగి యటనుండి బదరికావనంబునకేగి నారాయణునిం దర్శించి మ్రొక్కులిడి యా క్షేత్రమహిమముల వర్ణించి మఱలి కాల్నడల బహుకష్టప్రయాణమ్ముల సర్వజిచ్ఛ్రావణ శు ౧౧ నాటికి గుంటూరు చేరెను.

మఱల భద్రాద్రి కేగి వచ్చెను.

3

ఇట్లెన్నియాత్రలు చేసినను నివి సనక యా భక్తాగ్రేసరుండు గరుడోత్సవంబు దర్శించు వాసమెయి విరోధిసంవత్సర వైశాఖమునఁ గొందఱు భక్తులతోఁ గదలి కంచి కేగి స్వామిని సేవించి మఱలి చెన్నపురికి రాఁగ వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, మురికినాఁడు శాఖకుం జెందినవాఁడును, ధనాఢ్యుఁడు భక్తుఁడునగు నాగెండ్ల వరదరామదాసు వీరి నాహ్వానించి యుచితసేవలఁ దృప్తుల జేసి తారకమంత్రరాజ ముపదేశ మొంది తనయింట మాసత్రయం బుంచుకొని నిరతంబు రామకథ వినుచుఁ బిదప నాలుగువేలరూప్యములతో నరసింహదాసుగారి పాదపూజచేసి స్వామీ! మీ రింకొకమారు వేంచేసి నాకు భద్రాద్రిరాముని దర్శనభాగ్యము లభింపఁజేయవలయునని ప్రార్థించి, పిదప కొలుపఁగా నరసింహదాసుగా రాతని భక్తిశ్రద్ధల కలరి యిదియంతయు నా శ్రీరాముని కారుణ్యాతిశయమని తలంచి గుంటూరున కేతెంచి మూఁడుతరంబుల నుండి పెరుగుచున్న ఋణమ్ము నా నాలుగువేల రూప్యికలొసంగి నిశ్శేషముగాఁ దీర్చి ఋణవిమోచన సంతర్పణ మొనర్చి మఱల చెన్నపురి కేగి వరదరామదాసుం దోడ్కొని వికృతిసంవత్సర చైత్రమాసమున బయలుదేరి శ్రీరామనవమి కుభయులు భద్రాద్రిని సమౌత్సుకత సందర్శించి యిచ్చట నిచ్చలు నుండువారిది గదా భాగ్యమని తత్రత్యులం గొనియాడి శ్రీరాముల సేవించి తిరిగి గుంటూరు వచ్చిరి.

అంత వరదరామదాసుగారు నరసింహదాసుగారిని సకళత్రముగఁ జెన్నపురికిం గొంపోయి యచట నాలుమాసము లుంచి వైరాగ్యసంపత్తిచేఁ జెన్నపురి నుండ నిచ్చగింపక తన యావద్వస్తు వితతిని శకటాశ్వాదులపైఁ బూన్చి కదలి వికృతిసంవత్సర కార్తికమున భద్రాద్రి కరిగి కాఁపురముండి నిరతము రాము సేవించుచు నృసింహదంపతుల సంభావించుచు నా వరదరామదాసు దంపతులు సంతోషమునఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి.

౪

భద్రాద్రి శ్రీరాములకుఁ గైంకర్యము సేయువారు ధనాశాపిశాచాత్ములై శ్రీరాములవారి ధనము హరించుచుఁ దత్తత్కాలోచిత సేవల సలుపక యేరినిం జేరికఁగొనక సంచరించుటం జూచి నృసింహదాసు శ్రీరామచంద్రా! నీకు సేవలు సక్రమముగా జరుగుటలేదు. నే నెట్లు సహింపఁగలను? అని విచారించి నిద్రింపఁగా నారేయి స్వప్నంబున నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నృసింహా! వగపేల? చందూలాలును దర్శింపం బొమ్ము, అన్నియుం జక్కనగు"నని పలికి చనియె. అంత దాసు మేల్కాంచి వరదరామదాసుతో స్వప్నవృత్తాంతముఁ జెప్పి శ్రీరామాజ్ఞగా భావించి సభక్తి నమస్కరించి హైదరాబాదునకుఁ బయనమై చనియె. భక్తుల భావంబులు భగవంతుని కెఱుక. భగవంతుని భావంబులు భక్తుల కెఱుక.

ఆ కాలమున నిజాం రాజ్యమునకు నాసరద్దౌలా నవాబుగా నుండెను. హైదరాబాదే రాజధాని. అతనికి మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁడును, ధర్మాత్ముఁడును, వంశశాసనుండును, వశ్యవాక్యుండును, సమాగ్రప్రవర్తకుండును, సముగుండునగు చందూలాల్ ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. పుణ్యాత్ముఁడగు నామంత్రి కొకనాటిరేయి కలలో రాముఁడు కన్పడి "ఓసీ! నృసింహదాసు నీచెంత కేగుదెంచు, అతని యభీష్టము నెఱవేర్పుము." అని పలికి యదృశ్యుండు కాఁగ మేలుకాంచి యద్భుతంబడి తనజన్మము సఫలమయ్యె నని తలంచి శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానించి "ఎప్పుడు నృసింహదా సరుదెంచునో! శ్రీరాముని కా దాసు మీఁద నింత ప్రేమ. ముందు కా మహాత్ముఁ డెంత తపస్సు చేసెనో! ఔరా! నృసింహదాసు కారణమున నేనును కృతార్థుఁడనైతి. ఆ దాసు దర్శనంబుల నెన్నఁడు నాకు గలుగునో?" అని తలంచి దినంబులు పుచ్చుచుండె శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసు కతిపయదినంబులకు హైదరాబాదున కేగి చందూలాలు మందిరంబున కానందంబునం దరియం జని సులభోపాయంబున లోనికరిగి రాజాధిరాజ సలాం మెంచు మ్రొక్కి... నరసింహదాసనన్నాముండ" నని చెప్పినంత

" దగ్గన గద్దెను దిగి డాయవచ్చి
డగ్గఁ గౌఁగిటఁజేర్చి వెసఁ జందులాలు
శ్రీరామచంద్రు సత్కృపఁ గాంచినట్టి
భూరిసత్తాపసపుంగవు నిన్నుఁ
గంటిఁ గన్పండువుగా నేఁడు దేవ!
బంటునై నీకు నే పనిసేయువాఁడ
నమ్మి నా యిలు పావన మ్మొనరింప
రమ్మంచు నంతఃపురంబులో పలకుఁ
గొని చని పదములకును జాగి మ్రొక్కి
ఘనతరకరుణ న న్గనఁగదే యుంచుఁ
గలలోన రాముండు కరుణ నేతెంచి
తెలిపిన సద్వార్తఁ దెలియఁగాఁబల్క

శ్రీరామ నవ్యాబ్జకృప రాజిలుటకు
భూరిహర్షావేశమునఁ దన్ను మఱచి
ఆనందబాష్పంబు లధికమై కాగ
మేనెల్లఁ బులకలు మెండుగాఁ జార
గద్గదకంఠుఁడై కను నోట మాట
లుద్గమింపక చేష్ట లుడిగి యొక్కెడను
నల్లనఁ దెలివొంది............
నీరజోద్భవుఁడైన నెఱిఁ గాంచరాని
శ్రీరామచంద్రు వీక్షింపఁగల్గితినే?
ఘనతర సత్తపః కలితుని నిన్నుఁ
గను మాత్రఁ బాపముల్ గడతేరు నన్న."

అని యుచితాలాపంబులఁ గొంతప్రొద్దు గడపి సందూలాలు ప్రార్థింపఁగా వానికిఁ దారకమంత్ర ముపదేశించి యొక నాఁడు తా వచ్చిన కార్యంబుం దెలిపి రామకైంకర్యము సక్రమముగా జరుపుటకుఁ దదధికారము నాకిమ్మన,

"నీకొక్క దేవళంబేల...
భద్రాద్రి పాల్వంచ పరగణాలెల్ల
భద్రంబుగా నీవు పాలింపఁదగుదు
నా యుర్వికెల్ల నీ వధికారమూని
చేయుము న్యాయ సంసిద్ధిఁ బాలనము
రాజితమైనట్టి రాజాధిగురుము
నేఁ జెల్వుగా నిదె నీకొసంగితిని
చెలఁగి నిక్ 'రాజానృసింహదా' సంచుఁ
బిలుతు రింతటినుండి......"

అని దాసుగారు నిరాకరించుచున్నను "ఒక్క శాసనంబట్టి లిఖించి
మనమార నా మహామహున కొసంగె......
మఱియు నొంటెలు రెండు మత్తేభయుగము
తురగచతుష్క మెంతో భక్తి నొసఁగె
పరితోషితాయాలు సరిగంచు నేల్వ......"

లు నరసింహదాసున కొసంగి మహావైభవంబున సాగనంపె.

అంత నద్దానవర్యుండు ఖరసంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౪ నాటికి భద్రాద్రిఁ జేరి సర్వము రామార్పణమ్ము సేసి నాటినుండి భద్రాద్రి తాలూకా కధికారియై మంత్రిదర్శన మగుటయు నీయధికారము లభించుటయు నంతయు రామచంద్రా! నీ కృపాతిశయమునసే యని తన లోఁ దలంచి నమస్కరించి యమ్మహావైభవంబునం దగుల్కొనక "లోక సంగ్రహార్థంబు కర్మాచరణంబు చేయుగతి మనంబునఁ గామమోహితులుగాక యర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి ప్రకృతిసంబంధమును బాసి భవ్యనిష్ఠఁ దవిలియుం" డని యుత్తముల భంగిఁ బ్రవర్తించుచు శ్రీరామకైంకర్యములు సక్రమముగాఁ బ్రతినిత్యము నెఱవేరుచుండునట్లు స్థాపించె. అప్పటి భద్రాద్రి వైభవంబు వర్ణింప నలవిగాకుండె.

దేవాలయాధికార మిమ్మహఁ జందూలాలు భద్రాద్రితాలూకాకు యధికార మిచ్చె. రామకైంకర్యము నిమిత్త ముద్యోగమును స్వీకరింపవలసిన వాఁడయ్యె. లేకున్న భక్తు ఁడగు విరాగికి గతాంతైశ్వర్య మేల?

"రామున కుదయాది రాజిలఁదగిన
శ్రీనుద్విభుల కొప్ప చెల్వంపుఁగృతులు
గద్యపద్యాదులు కడు హృద్యములుగ
విద్యాగసద్రాధి నెలయఁ గావించి
శ్రీరామ సత్పదాంచిత పూజలందుఁ
గోరికలారఁ జెక్కొనఁగ స్థాపించెఁ
బాదుచంద్రుల్లరిప్పటికి నాకృతులు
వేడుక నా రఘువీరు సన్నిధిని."

ఇట్లుండ నా కాలంబున క్షామంబు సంభవించె. నంపన కఱవు నేటికిం బ్రసిద్ధంబ కదా? అప్పు డీదాసుగా రొనర్చిన సేవ యపారము. భద్రాద్రియం దీతఁ డన్నసత్రము నెలకొల్పుటచే బ్రతిగ్రామ ప్రజలు నిపటికే యేతేర

"ఎందఱు వచ్చిన లేమిపో యంచు
నందఱ కొనరించె నన్న దానంబు
శిశువులకును బాలు చేరి యిప్పించెఁ
బశుసమితికి మేఁతఁ బాటించి కూర్చె
వారమునకు నొక్కపరి తల గడుగు
లారంగ స్త్రీబాలకాళి కమర్చె
నాలవమాదిగల కేమరక యన్నంబుఁ
జాలుఁ జాలనఁగ లెస్సగ సమకూర్చె
మున్మార్గు భోజనంబులు చేయువారు
మున్మార్గు తిను విధంబున నమరించె
పాత్రలు చాలక బలుగచ్చుగుండ్లు
చిత్రంబుగాఁ గట్టి చేర్చెఁ బక్వములు
ఆనాఁడు కట్టించినట్టి కుండంబు
లీనాటికిని నిల్చి యొసఁగు భద్రాద్రి"

ఇట్లు విజయవత్సరశ్రావణమువఱకు జనులబోషించె. అంత వర్షము గురిసె, జనము మురిసె, దుర్భిక్షము గరిసె.

ఎట్టివారికిం బూర్వకర్మానురూపఫలం బనుభావ్యంబ. నాగెండ్ల వరదరామదాసు గారికి క్షయరోగము సంభవించె. నానాటికిం గృశించుచుండె. "కాయంబు బుద్బుదప్రాయంబనియు, నైశ్వర్యంబు నశ్వరం బనియుఁ, జావు కాయమ్మన తావనియు

" నినుఁ జెన్నపురినుండి నే భద్రగిరికి
ఘను రామునేవలకై తెచ్చినట్లు
వైకుంఠమునకు నొప్పఁగ నిన్నుఁ గొంచు
పోయెదననియు, నిది రామాజ్ఞ"

వెలువకు మనియు నృసింహదాసు సతిని నూఱడించి తత్సన్నాహంబున నుండు వరదరామదాసు భార్యయుం దల్లియు మేమును మీ వెంట నరుదెంతు మన వల్లెయని తనభార్య లక్ష్మీబాయమ్మ నాకును సెలవిండు; మిముం బాసి ధర నిల్వనేరననం గొంతివట్టు విచారించి నీకు భగవదాజ్ఞ లేదు; భూమియం దుండు మని చెప్పి మఱియుం గొందఱుభక్తులు మమ్ము మీతోం గొంపొండు శ్రీరామునితో సాకేత పౌరు లరుదెంచినట్లు మీతో నరుదెంతుమన మీమీ యిచ్ఛచొప్పునం జేయుండు; విధిని మాత్రము దాట నేరితరముగా దని పల్కె. ఆహా! మనభక్తాగ్రేసరుని యం దెంత విశ్వాసమో యానాటిప్రజకు!

దాసు తనయింటంగల స్వర్ణరజతమయాది సర్వవస్తువులకు జాబితాలు వ్రాయించి రామాలయమునం జేర్పించి వలసిన వస్తువుల నలసిన వారి కొసంగి

" ఏమియు లేకుండ నిల్లు చూఱవిడిచి
యామీఁద రాజకీయప్రసంగములు
దేశపాండ్యాలకుం దెలియబోధించి
వాసిగా సచ్ఛిలాన్వయ శాసనముల
పైని శ్రీరామ సర్వస్వర్ణరత్న
మానితాభరణముల్ మఱి యెన్నఁదగిన
స్థిరచరాస్థుల పేర్లు చేర్చి చెక్కించి
సరగఁ గోవెలయందు స్థాపనచేసి ".

మఱియు వరదరామదాసు నాలునెలల పుత్త్రి దాసిచేతులం దుంచి సాకుమని చెప్పి తనయొద్దనున్న తమ్మునికుమారు రామాఖ్యుని దీవించి మహాప్రస్థాన మహోల్లాసంబున నుండునంత వరదరామదాసు విగతాసుండయ్యె.

అంత జనులందఱు విస్మయస్వాంతులై చూచుచుండంగ హరిపై మనంబును దిరముకొలిపి వరదరామదాసు శవంబును వెంటఁదీసికొని, కాళ్లకు గజ్జలుగట్టి చేతఁ దాంబురఁ బట్టి కంఠంబు లెత్తి భక్తులతోఁ గలిసి పాడుచు నృత్యంబు సేయుచుఁ గదలి

కాంభోజి రాగము

"పోయెదమయ్యా! వైకుంఠమునకు పోవుచున్నాము ॥ పో॥
శ్రీరమాపతిని దలఁచి భక్తశ్రేణులకు దండములు పెట్టి ॥ పో॥
మోదముతో గోదావరి-నాధారము చేసికొని
సాధుజనులవెంబడి మేము-సరగున శ్రీరాముల జూడ ॥ పో॥
మారిమి రాముఁ డిచ్చిన-భూరిసంపదాస్తి తెల్ల
కోరికలారఁ గ్రమ్మర శ్రీరాముని సన్నిధిఁ జేర్చి ॥ పో॥
కోరి యీశరీరముల-శౌరి కర్పణము సేయఁ
శ్రీరామభక్తులును-నారసింహదాసుఁడనా నేనును॥ పో॥

ఆది తాళము

అడుగో కోదండపాణి-అడుగో భద్రాచలేశుం॥ డదుగో॥
అళిసముదయముల-నదలించెడు బల్
కకుకు ముంగురుల-చెలువులు గలవాఁ॥ డదుగో॥
చందురు రుచి కడు-మందముచేసెడి
చందు గలుగు మో-మందము గలవాఁ॥ డదుగో॥
తీరుగ కస్తురి-తిలకము మెఱయఁగఁ
జాల భ్రూయుగపు-సైగలు గలవాఁ॥ డదుగో॥
వెన్నెల నీనెడు-సన్నపు నగవులఁ
జెన్నలరెడు నా-పన్న రక్షకుం॥ డదుగో॥
కంబుకంఠము న-ఘనరుచి గల ర
త్నంబు మెఱయు శ్రీదశరథరాముం॥ డదుగో॥

... ...
... ...
... ...

వాసిగ భద్రగి-రీశుఁ డగుచు భువి
గ్రాసిలు నరసింహ..దాసునేలువా॥ డదుగో॥

అని పెక్కు కీర్తనంగలఁ బాడుకొనుచుఁ (క్రీ-శ-1833-34) విజయ సంవత్సర భాద్రపద కృష్ణచతుర్థీసౌమ్యవాసరమున రవి పశ్చిమాద్రిఁ జేరు తఱి గోదావరీనదిం జేరి పడవపై నెక్కి భక్తబృందముతో భజనసల్పుచు నితరజను లీ యద్భుతముం జూడఁ గొన్నిపడవలపై నెక్కి వచ్చుచుఁ బరి పరివిధములఁ దలంచుచుండ గోదావరివారి సముత్సాహంబునం బొంగి తరంగహస్తంబులం బిల్చుచుండ "జయ రమారమణ గోవిందా హరి" అను రావంబు భూనభోంతరంబులు నిండుచుండ, వేలకొలంది జనంబులు నదియొడ్డున బరివేష్టించి ప్రతీక్షించుచుండ, నదీమధ్యకరిగి ముందు వరద రామదాసు కళేబరము గంగలోఁగలిపి రామరామారామరామా యంచు నా గోదావరీతరంగంబులఁ గౌఁగిలించుకొని నృసింహదాసానదియం దదృశ్యుఁడయ్యె. మిగిలిన పదునేడుగురు భక్తులు గుంపులున నాగోదావరిలో దుమికిరి. అంతలో

"...వింతగా నొక దివ్యవిమల తేజంబు,
ఘనతర దివ్యప్రకాశంబు మించి
జనములు చూడంగఁ జని వియద్గతిని."

జనులంద అది నృసింహదాసు తేజంబని తలంచి యద్భుత మందిరి. సజ్జనులతోఁ గలసిమెలసి తిరుగువారు పవిత్రులగుటకు సందియ మేమి? అట్టిపవిత్రుల కిట్టిదివ్యసంపన్నత మబ్బుట కేమి? భక్తులుండు గ్రామంబున నునికి గల్గుటయుఁ బూర్వసుకృతపరిపాకమునసే.

అంత నృసింహదాసు భార్య లక్ష్మీబాయమ్మగారు తరుఖండా ధారమునఁ దేలియాడుచుండ నామెయు, పిచ్చయాఖ్యుండను భక్తుండుం ద్రష్టలచే రక్షింపఁబడిరి. మిగిలినవారి శవంబుల వెదకి వెలుపలికిం దీసిరి. కాని యెంతవెదకినను వరదరామ నృసింహదాసుల శరీరములు మాత్రము కన్పింపవయ్యె. సరయూనదిలోఁ గపియూథబృందముతో

శ్రీ సామినేని వెంకట సూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు
శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని దంపతులు

రాముఁడు మునిఁగి వైకుంఠమున కేగినట్లు నృసింహదాసే గెననియు, రాముఁడీతని నెల్లవేళల నెడబాయక చూచుచుండుననియు, పలుమా ఱర్థంబు స్వప్నంబున బోధించుచుండుననియు, నిట్టివారి మహిమము లే భగవదాస్తికత నెల్లెడించుననియుఁ, దొల్లిటిగోపన్నయే యల్లిదంచి తక్కిన కర్మశేషము ననుభవింప నిట్లు పునరుద్భవించె నేమో యనియు నిట్టి భక్తజనమువలనఁ గదా ధరాతలము నిలిచియున్నదనియు, నేటికిని జను లనుకొనుచుండిరి.

పిదప లక్ష్మీబాయమ్మగారు ముప్పదేండ్లు జీవించిరి. ఈ వార్త చందులాలాలకించి రైదుగ్రామము లామె కొసంగి గురుభక్తి ప్రకటించెను.

వ్యాస విస్తరభయగ్రస్తుఁడనై సంక్షేపముగా వ్రాసితిని:

ఈ వ్యాసము ముగించుచు నింక రెండుమాటలు వ్రాయకుండఁ జాలను.

కలఁడుగదా యీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారికి తమ్ముండు కృష్ణదాసు సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణుండు. అతని కుమారుండు రామాభిధానుండు సద్గుణుండు కలండు.

ఆ రామార్యునకు జానకమ్మ యను మా చిననాయనమ్మ నిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. ఆ జానకీరాముల కేవురు పుత్త్రులు జనించినను నొక్క సీతారామయ్య పంతులు మాత్రమే సజీవులై యుండిరి. వారి కమ్మగారన్నంబుతోఁ గూడ నపరంజిరేకుల నారగింపఁ జేసెడిదట. కావుననే బంగారువంటి శరీరచ్ఛాయయు మేల్మి గొనంబులం గలిగి చక్కదనాల కిక్కయైరి. అట్టి సీతారామయ్యపంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములనే గాక హూణభాష యందును బ్రావీణ్యము సంపాదించి "తాలూకా హెడ్ అక్కౌంటెంటు" పదవి ననుభవించి శ్రీరామభక్తుఁడై భక్తకల్పద్రుమాద్యనేకగ్రంథముల రచియించి తనివిసనక తమ వంశతిలకుఁడగు "తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు చరిత్రము" నాబాలగోపాలము పఠించుటకు ముఖ్యముగా స్త్రీలు పాటవలెఁ బాడుకొనుటకుఁ దగినట్లు ద్విపదకావ్యముగా రచించిరి. నా యీ వ్యాసమున కా మా బాబుగారి గ్రంథమే యాధారము. వారును వారి తండ్రిగారివలనఁ బితామహపవిత్రకథల విన్నవా రగుటచే నిం దతిశయోక్తులుగాని కల్పనలుగాని చేరలేదు. మఱియు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు స్వయముగా రచించిన పద్యముల నిం దుదాహరించుటచే నాసందియమున కవకాశము లేనేలేదు. ద్విపదను మాత్రము మా బాబుగారి గ్రంథమునుండి కైకొంటిని. వారికవితాశైలి అనర్గళధారాప్రవాహము వర్ణింప నేనెంతవాఁడను? చదువరులారా, మీదే యాధారము. వినుఁడు

"ఆ కాలమందుఁ బ్రయాణముల్ నేయు
సౌకర్యము లెట నెసంగకయుండె
ధూమశకటము లెందుఁ దనర్పవపుడు
భీమకానన పరివృత మీధరిత్రి
క్రూరభల్లూకశార్దూలవరాహ
నాగసంచార దుర్మార్గ వనములు
చోరసంఘములు నిల్చు విపత్ప్రదములు
ఘోరదవాగ్ని వేల్పు ధరాధరములు
కంటకసర్ప సంకటదుఃస్థలములు
నుంట కెగ్గొనఁగని యూళ్లు పురములు
జల మెందు లేని దుష్టప్రదేశములు
నిలువనీడ యొసంగని జనవ్రజములు
పలుకులు తెలియని భాషాంతరులును
వల కేదయేని లభింపని యూళ్లు
కలిగ యక్కాలదీర్ఘప్రయాణములు
సలుపు టత్యంతదుస్తరమయియుండె.
నట్టిదుష్కాలంబునం దీమహాత్ముఁ
డెట్టికష్టములైన నెంచక ధృతిని
భరతఖండమున నేపాగసీ దన్క
తగయాత్రలన్నియుఁ దవిలి కావించె."

ఇట్టివానిం గన్న గుంటూరు గదా ధన్య.

"చిన్నతనమునుండి శ్రీవిష్ణుభక్తి
హృన్నిలయంబునం దుసగించె నితఁడు
ఉద్యమింపక పాలనోద్యోగి ముడిగి
వేద్య మంచెంచె శ్రీవిభుపాదసేవ
కడుఁజీద యయ్యును గడుపుకక్కుర్తిఁ
బడి యన్యులను వేడఁ బాల్పడకుండె
పుణ్యయాత్రలకెల్లఁ బోయె గాల్నడల
గణ్యుఁ డీతఁడు భక్తగణములం దెల్ల
చందులాల్ స్వప్నంబునం దచ్యుతుండు
సంధించి పలుకనే సరగ నాగతని
ఘనతర రాజ్యాధికార మీలీలఁ
దనరునే త్రుటి నెట్టిదాసులకైన
"తన మహైశ్వర్య మంతయు రాఘవునకు
ఘనభక్తి సర్పణ గావించెఁ గాని
యను వొప్ప నొక గవ్వయైన నిజాప్త
జనులకు నిచ్చెనే సంగిరాయి యితఁడు
భక్తి యీపురుషరూపంబు ధరించి
వ్యక్తంబుఁ జేసె సద్వర్తనంబులను
నలువదేండ్లితఁ డెంతయు గాఢభక్తిఁ
బలుకష్టముల కోర్చి వసుధపై మనియె
అనఘుఁ డియ్యతని శుభాఖ్య స్మరించు
జనులు నిర్గతపాపసంఘులై యుంద్రు."

రసతరంగములు—౪

ముత్యాలు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితాసమితి)

౧

చివురు మేసిన కోయిలే చిన్నిచిన్ని
గీతములఁ జేయ మధురసంగీతరచన
ఫలరసాలను ద్రావు నీ చిలుకకొాదమ
పాడదేమమ్మ, పెదవుల పవడ మదర?

౨

ఈ ప్రశాంతనిశావేళ నెచటి దచటఁ
బ్రకృతి గంభీరగళమె నిద్రను మునుంగ
విపినవీథిని దిరుగాడు వెఱ్ఱితేఁటి!
ఎగయు కంఠాన శ్రుతిఁ గూర్తు వెవనికొఱకు?

౩

సుధల వెదఁజల్లు నీ తెలిచుక్క వెలుఁగె
యనుభవింపని మోహనస్వాస్థ్యంపు టెడఁద
యీ జగత్సీమ-ఓ శశీ! యేల గోరి
తొలుకఁబోతువు పండువెన్నెలల తళుకు?

౪

ఎనసినంతన నులివెచ్చఁదనము లేని
వెలితి కౌఁగిలి-క్రొవ్వాడి వలపు చెమ్మ
లిగిరిపోయిన హృదయ-మిం కేల నాకు?
వట్టి గుసగుసలో మందపవన! యిట్టి
(?) మార్గశిర నిశాపర్యంక మధ్యమందు!

౫

మోహవనవాటి నెన్నెన్ని పూలు లేవు?
వెదకి తెచ్చితి నచటి చాంపేయసుమము
కోరికలు దీర మనసార నారగింపఁ
దేని లేదని యలిగి గద్దింతు నెవని?

౬

గడగడ వడంకు నా కనికరపు టెడఁదఁ
గూర్చు కన్నీటిముత్యాల క్రొవ్వ లెల్ల
నిగిరిపో నేఁడియూర్పులు బుగులుకొల్పి
చిన్నవోయితిఁ గడగంటఁ జెమ్మ లేక!

౭

కమ్మని రసమ్ముఁ జిలుకు రాగమ్ము మేసి
కోనకడ కేఁగె మధుమాస కోకిలమ్ము!
రంగవల్లుల నిడి భవత్ప్రాంగణమున
ముదురుటాకుల తోరణములు రచించి
వేచియున్నావె ముసలి పెండ్లికొడుక?

౮

కడల వెలుఁగొందు తళుకునిబ్బడల నలరు
నాణిముత్యాలు కడలిగర్భాన డాఁచి-
యేల గురియింతు వి ట్లిడ నెడఁ గదల్చి,
యడఁగిపోయెడు మంచు ముత్యముల జల్లు?

౯

జాలు జాలుగ విరియు నీ పూలవేళ
నెగుడుదిగుడులఁ జిన్నవోయినది బీడు!
నందనోద్యాన కుసుమసంతతులు మానె-
పులకరింపంగఁ దంగేటిపొదలు లేవె?

౧౦

ఫలరస మ్మయి తేనియ పలుచఁబాఱె-
కండ యై రేకు రేకునఁ గలసిపోయె-
వలపు చలి యయి లోలోన నిలిచి పోయె-
నలరుపై నేలఁ గనులు మోహమ్ము విడవు?

౧౧

జాలిచేఁ దూలి తొలిరహస్యముగ నెన్ని
వేఁడియూర్పులు నీయెద విడిచినానొ.
వడవడ వడంకు కౌఁగిలిపట్టు వీడి
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణ మాలి?

౧౨

చిక్కిపోయిన నా తెలిచెక్కుటలంటి
దొరలు కన్నీటిధార ముద్దుల హరించి
యవల నీవల గుసగుస లాడి యాడి-
దండడించెదు నిట్టి నిదాఘవేళ
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణమాలి?

౧౩

మురిపెములఁ జల్లు నీ తొలిప్రొద్దులోనఁ
బూరికొను నాడు మరకతమ్మును వెమల్చి
కోసికొని డాఁచికొంటి నక్కున గదించి-
ఇంతలోనన జాముప్రొద్దెక్కిపోయె!
నవసిపోయిన యొంటిత్రృణమ్మె మిగిలె!

౧౪

పవలు తీవియ సాగించు పడమటికొన
విడిన సంధ్యాప్రసూనమే వడలిపోయె!
అదరు తారకాతుహినకణాళి నిట్లు
దాఁటి యెటు వోవు నీరేయి తేఁటికదుపు?

౧౫

పెదవిఁ దమకని యీ తేనెపెరఁ గదల్చి
యీఁగపోటునఁ దూఁటువోయినది మేను-
తపము నైకొని మధుపగీతమున మునిఁగి
తేఁటి నై నేను కన్నులు తెఱచువేళ
పూవు లన్నియు వసివాడిపోవు నేమొ!

౧౬

వెగటుఁదనమునఁ గెమ్మోవి విఱుచుఁ జివురు
చిఱునగవులోన నెగతాళిసేయుఁ బూలు
క్రించుఁదనమున లత తల వంచికొనును
నిలువుపాటునఁ దరులు కన్నీరు రాల్చు
నదరు బెదరుల నను నేన యరసికొందు!

౧౭

చివురుఁదొన్నెలఁ బూ రేకు చిప్పలందు
వన్నియలు గూర్చి లేప్రొద్దు చిన్ని రేక
కుంచియలు కట్టికొనెదు నీ కొమరుఁ జూచి
కోకిలము రెక్కఁ జిత్రించుకొందు వంచు
సంతసించితి! నిది యేటి జాణతనము!
ప్రకృతిలోఁ గల క్రొందళ్కు వన్నె లెల్లఁ
గలిపి యీ యారు చిలుకకే పులిమినావు!

౧౮

చిక్కువడి తారహారముల్ చెదర దెసల
కారు చీఁకట్ల కుచ్చెళ్ళు గంతు లిడఁగ
సందెమోమున మసిఁ బూసి సందడించు
నీ యమావాస్యరాత్రి యిం దెవనికొఱకు?

౧౯

నవరసవిహీన వేణుదండంబునుండి
చల్లుచున్నావు గానరసమ్ము నీవు!
తరుణమధురసపూర్ణేక్షుదండ మంది
పాడలే నేను తందనపదము నైన!

౨౦

సోగమే నేల? నీ వన్నెసొగసు లేల?
తళుకు లేలను? క్రొవ్వాడి వలపు లేల?
వెఱ్ఱిదానవు సుమ్ము చాంపేయ సుమమ?
తేనె గల పూల నెఱుఁగదే తేఁటికొదమ?

సత్యగానము

అనంతవంతుల రామలింగస్వామిగారు

సత్య మాడంబరము లేక సంచరించు
కతమునన్ దాని నెల్లరుఁ గానలేరు;
కోరి యత్నించుచో నీదు గుహ్యమునను
దానిఁ గనుఁగొందు వీవు ప్రత్యక్షముగను.

కొండకోనలతోఁ జల్లి గూడుచుండు
బాలబాలికల గ్గూడి లీల నాడు
ధరణిపుల కిరీటమ్ములఁ దన్నుచుండు
సంయమీంద్రులతోఁ గూడి స్వస్తిఁ జెప్పు.

అద్ది బీజస్వరూప మయ్యది యెఱింగి
యెవ్వఁ డద్దానిఁ గొని తన హృదయసీమ
యందు నాటునో యతని సర్వాంగములు వి
రాగ రేఖావిలాసపాత్రంబు లగును.

బలవిహీనముగాఁ గనుపట్టుఁగాక
యెముక వజ్రాయుధంబయి యెసఁగునటుల
సమయమున కనువగు జవసత్త్వములను
సత్యమే నీకు జేకూర్చు సంతతంబు.

సూర్యకాంతము రవి దిక్కుఁ జూచునటుల
నెంతదగ్గైన వాన కోయిల యిలఁబడు
నీర మానక వానకై నిలుచునటుల
నాత్మ సత్యంబు నాశించు ననవరతము.

పిడుగు దనమీదఁ బడినను బుడమిలోన
నొక్కయడుఁగైన నిడదుగా యుర్విధరము;
చేతనాచేతనంబులు స్వీయపథము
లను ననుసరింప మనుజుఁడా! లాతిపథము

మానుమా! నీవు నాత్మేచ్ఛమార్గమందు
సంచరించుము, దాన మోక్షంబు గలుగు.
ఆత్మకు విభిన్నమౌ పరమాత్మ లేదు;
సత్య మాత్మస్వరూపము; సత్యభిన్న

దైవతము శూన్యమగు; నసత్యప్రవక్త
లగుదు రిల శూన్యవాదు, లీ వట్టివారి
సంగతిని మన నాత్మవంచకుఁడ వగుదు.
పరమపాపాత్ములైనను మరణముఖము

జొచ్చుతఱి సత్యమాడుచుం జచ్చుచుంట
నరయ నాత్మస్వరము సత్య మంట నిజము;
మనుజుఁడా! వద్దు నీ కనుమానమిందు.
నీస్వభావసంగీతము నీవుపాడు

మంతియేఁగాని నీ వసత్యానులాప
గీతములు పాడఁబోకు; నీ గీతములను
మెచ్చుకొనుకాల మిలలోన వచ్చుదనుక
కోకిలంబును మౌనముగూరి యుండు.

కాకి కలకాల మొకరీతిఁ గావుకావ
టంచుఁ గూయుచునే యుండునటుల నెపుడు
నీవు సత్యస్వరూపము కావటంచు
నత మసత్యప్రకృతి భువిఁ జాటుచుండు.

అల వివేకవసంతకాలావసరము
నందు నీ పరమరహస్య మరయనగును
ఘనతరులు—శ్రుతిసమ్మతఖ్యాతి నీవు
సత్యగానము జేయుము సంతతంబు.

గోకులాష్టమి

శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మ గారు

౧

నిను గాంచిన జనని దేవకియు
నిను బ్రోచిన జనకుడు వసుదేవుడు
నిను బెంచిన యా గోపీదేవియు
నిను గాచిన యా నందగోపకుడు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౨

నీవు జనించిన మధురానగరము
నీవు పెరింగిన రేపల్లెయు మరి
నీ వభివృద్ధిని గాంచిన బృందయు
నీ వేలిన యా ద్వారావతియును
నేమిటి జేసెనొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౩

చిన్నతనంబుననుండియు నిన్నతి
సన్నుతి కెక్కిన ప్రేమంబున గని
మన్నన కెక్కిన నీ ప్రేమాంబుధి
గొన్నది గోపక సోదరీమణియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౪

నిన్ను నెదిర్చిన రజకాన్వయమణి
నిన్నర్చించిన మాలాకారుడు
నిన్ను నుతించిన సుమలావికలును
నిను ప్రేమించిన దాసీమణియును
నేమిటి జేసిరొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౫

నీతో బోరిన చాణూరుండును
నాతుక పూతన నళినదళాక్షియు
నీతో బోరిన కంసక్షితిపతి
నీకృప గాంచిన సకలజనంబులు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౬

నీవు జనించిన భారతవర్షము
భావుకభాగ్యసమన్వితమై కను
గోవుల గాచెడు గోపాలుడవై
భావిలో భూతదయత్వము జాటగ
నేమిటి జేసెనొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౭

నీ వూదిన పిల్లనగ్రోవియు
నీవు జరించిన నిఖిలస్థలంబులు
నీవు ప్రేమచే గాచిన గోవులు
నీవు జనించిన గోకులాష్టమియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౮

భావ్యంబై బహుజనులకు నిలలో
సేవ్యంబై సంస్మరణీయంబై
నేడును నాడును వేలావలయిత
హిందూజనుల హృదంతరమందున
వెలిగెడి నష్టమియే భూమిని వెలగెడి నీదినమూ.

మణిపాయ

ఆనందకృష్ణ [కవికుమారసమితి]

ఆ వసంతదినాంతసంధ్యావసాన
సాంద్రరాగారుణచ్ఛవి(?)స్రోతసలిల
నిర్మలప్రేమక్రీడితానిలకుమార
హాసపరిహాసముల కొడి మోసపోతి.

*　　*　　*　　*

నావలెనె యామె గ్రహియించె; సతపునీత
కుటిలకుంతలములు చిక్కుగూడుకట్టె
శల్యపంజరవాట్టుల సన్నగిల్లి
మిలమిలని జారు మణిపాయ సలిల మలసి.

*　　*　　*　　*

ఆపుకోలేని భావసల్లాపములను
'అపుడు—అపు' డంచు నాతోడ జపము సల్పు,
నాపయిం బ్రేమ పదములు నంటవచ్చు
విఫలవాంఛాత్రపాభరవివశయగుచు.

*　　*　　*　　*

కనులనీరొల్క లోలోన కనలిపోయి
గీర్ణహృదయపటంబును దేలవైచి
సహజలావణ్యరూపవిషాదకలిత
కుముదవదనంబుతో వ్రాలి క్రుంగిపోవు.

*　　*　　*　　*

దినము సవ్వేళ కచ్చట జనుచునుండి
నా శిథిలవీణె నామెకున్ బాడనిచ్చి
నాదుప్రియురాలు-మణిపాయ-నాదతరగ (?)
డోలికల నోలలాడుచు సోలిపోదు.

*　　*　　*　　*

అనిశీధుల మణిపాయ నేను కలసి
గాఢపరిరంభణంబునఁ గలలఁ గనుచు
ప్రేమరాజ్యవిహారముల్ వెశలుచుండి
యాలొ నిద్దుర మేల్కొందు మకట! విధిని.

*　　*　　*　　*

మా సుఖము చూడలేనట్టి మాయ యింద్ర
సవతిపోరుగఁదోచె మా జక్కవలకు
సైర్వలేనట్టి సవతి నా యువిద నిట్టు
పట్టుకొనిపోయి సంద్రాన పాఱవైచె.

*　　*　　*　　*

ఇప్పటికిగూడ నచ్చోటి కేగినపుడు
నాహృదయరాజ్యలక్ష్మినినాదసాధు
పూతసంగీత మొక్కింత పోల్చుకొనుచు
కనుల నశ్రులు రాల్చక కదలలేను.

వేడుకోలు

వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరిగారు

దివ్యమై నిత్యమగుచును దేజరిలెడు
నీయనంతశక్తి మదీయనేత్రయుగళి
మునకు సాక్షాత్కరించుత మనవరతము
భవ్యభవదీయసుస్వరూపంపుఛాయ
మద్హృదయమున కనుభూతమయి నెగడుత
మధురమగు నీసునామము మామకీన
గానము, శ్రుతి, గురుమంత్రము నయి నిలుత
తావకీనధ్యానంబె మద్ధర్మమును సు

కర్మమును బగుపార్థమై క్రాలుగాత
యుష్మదీయవిజ్ఞానసుజ్యోతికలన
మద్హృదిని దీప్తి ప్రసరించి మనుత సతము
నమలమైయొప్పు మీ ప్రణయంబు నాకు
నాత్మధారం బ్రాణాధారమయి వెలయుత
నాథ! మీదు సౌందర్యమున కనుగుణము
గను మదీయజీవనము సౌఖ్యములఁ గాంచి
సత్యశాంతశివంబుల సరళశుద్ధ
సుస్వరూపంబగుచు వెల్గుచుండుగాత.

మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనే?

గున్నేపల్లి అప్పయలింగము

(గీతములు)

సీరుల నెడఁబాసి 'పితృసమోజ్యేష్ఠ' యనెడి
పెద్దల మృదూక్తిఁ దలఁదాల్చి ప్రేమమీఱ
ఘోర వనవాసమునను బాల్గొంటి వౌర!
మఱది! నీదు సౌభ్రాత్రమ్ము మఱవఁగలనె?

సర్వవిధముల నంగరక్షకుని బోలెఁ
దండకారణ్యభూముల నిండుభక్తి
గొలిచి నగరసౌఖ్యోన్నతిఁ గూర్చినావు!
మఱది! నీదు సేవాసక్తి మఱవఁగలనె?

శ్రమదలంపక నాఁడు నీసంతరించు
నాటవికవస్తువైభవ మ్మలర నవుర!
పర్ణశాలసైతము దివ్యభవన మయ్యె
మఱది! నీకౌశలపుఁ బెంపు మఱవఁగలనె?

రమణగొల్పెడి పూవుఁటీరములఁ జొచ్చి
పరిమళము నివ్వటిల్లఁ క్రొవ్విరులఁ దెచ్చి
ప్రియమువాటిల్ల నాకు నర్పించినావు
మఱది! నీయాదరపుఁగల్మి మఱవఁగలనె?

అరసి తెచ్చిన వన్యఫలాళియందు
నీయనేర్చితి నాకెంతో యిష్టమనుచు
దోరపండుల నెంచి తోత్తో నచూరె!
మఱది! నీయింగితజ్ఞత మఱవఁగలనె?

అకట! నిను బేలనై తూలనాడునపుడు
నాదు కఠినోక్తులకు నెంత నవసినావొ?
యించుకేనియుఁ గినుక వహింపవైతి
మఱది! నీశాంతభావమ్ము మఱవఁగలనె?

కడఁకఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
గహనమునఁ బట్టణమ్మున గారవమున
నీప్సితార్థమ్ములను గూర్చి యొసఁగినావు
మఱది! నీ సద్గుణోన్నతి మఱవఁగలనె?

నెమ్మిమై మాఁదులు వధూనికలఁ గాంచి
గారవింతురుగాత నీకరణి నెపుడు
నవని నీవృత్త మాదర్శమగునుగాత!
మఱఁది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

పాండువంశ ప్రతిష్ఠ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

(నా యాంధ్రభవిష్యపర్వము లోనిది)

జనమేజయభూవరనం - దనులం దెవ్వాఁడు పాండునందనకులవ
ర్ధనుఁడయ్యె? సర్పయాగం-బున కవ్వల నెవ్వఁ డేమి యొనరిచెఁ జెపుమా!

అనఁగ సూతసుతుండు వారి పరమాహ్లాదంబు సీక్షించి యి
ట్లను నాకవ్వడి పౌత్రజుండు కనెఁ గాశ్యాదేవియందున్ యశో
ధనుఁడై యన్వయవర్ధనుండయిన చంద్రాపీడుఁదున్ బ్రహ్మవి
ద్యను బూర్ణుండయి యాత్మవేత్తయగు సూర్యాపీడుఁ డన్పుత్రులన్.

కలిగిరి చంద్రాపీడున - కలఘులు నూర్వురు కుమారు లన్వయకరులై
వెలసిన వారలఁ దొలివాఁ - డిల నేలెను సత్యకర్ణుఁ డిభపురపతియై.

వారాణసపురపతి యా - శూరాగ్రణి యఖిలరాజ్యసుఖముల గనియున్
బేరొంది యాగవిధులన్ - జేరెను సతిఁగూడి తపముచేయఁగ వనమున్.

ఆనరనాథసూనుఁడు మహాహవవీరుఁడు శ్వేతకర్ణభూ
జాని యదూద్వహుండగు సుచారుని పుత్రిని మానినీమణిన్
మానినిఁ బెండ్లియై మనుజమానితుఁడై భువి నేలియేలి సం
తానములేమి నేలుబడిఁ దద్దయు రోఁత జనించినంతటన్.

ధరణిరాజ్యంబు మంత్రులపరముచేసి - యెల్లభోగంబులను మది కెడముచేసి
నీడవలెఁ దోడవచ్చు మానినియుఁ దాను - భక్తిమార్గంబునం దపోవనము చొచ్చె.

వనగతుఁడైన యాతఁ డతిభక్తి మహేశసపర్య, లామె య
జ్జనపతిపాదపద్మపరిచర్యలుఁ జేయుచు నుండునంత య
య్యనుపమశీల మానినికి నయ్యెను గర్భము దైవయుక్తి నం
తన నవమాసముల్ గడచెఁ దత్సమయంబున శ్వేతకర్ణుఁడున్.

మానసమతివైరాగ్యము - పూనఁగ నిజవంశపూర్వపురుషులత్రోవన్
మానితమైన మహాప్ర - స్థానము చేయంగఁ దలఁచి చయ్యనఁ గదలెన్.

తనగతి చూడ కల్లు మమతారహితాత్మత నేగుచున్న భ
ర్తను బెడఁబాయనోపక భరంబగు గర్భముతోన యాతనిన్
వెనుకొని మానినీసతి వనిన్ గిరికుంజమునందు గాంచి పు
త్రుని విడనాడి పాంసులతోఁ జను ద్రోవది కైనడిం జనెన్.

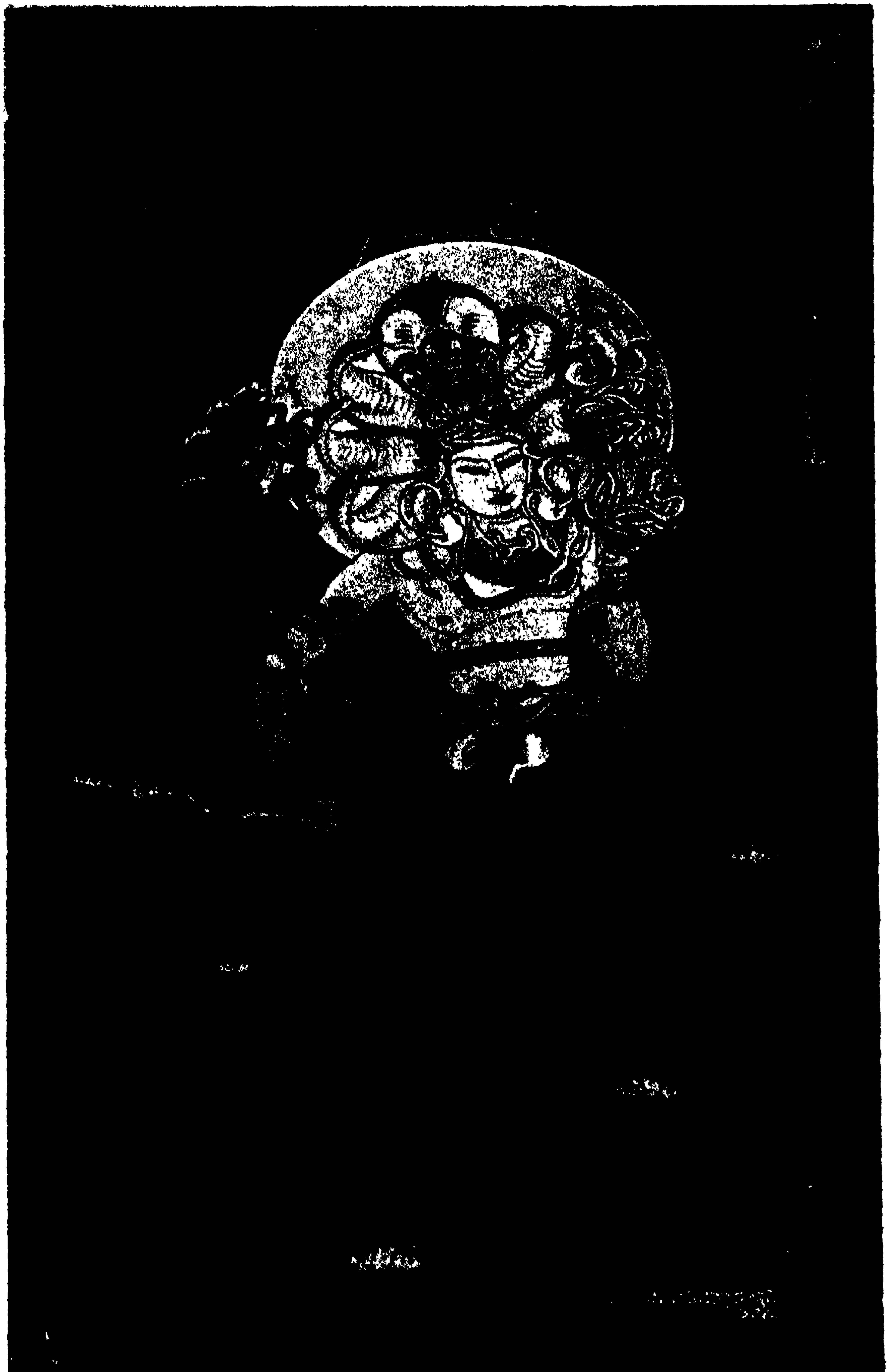
పతిభక్తిపేర్మి నపత్యమోహంబును విడనాడి తనతల్లి వెడలినంత
కొండతాఁకునఁ గంది యేడ్చు నక్కసుగందు గతి కచేతనములుఁ గరఁగెననఁగ
నంబుదంబులు నీడ నతనిపైఁ బఱపెడినమయమం దాదారిఁ జనుచునున్న
శాంతచిత్తులు శ్రవిష్టాపుత్రులగు పిప్పలాదుండు కౌశికుఁ డనెడివారు

కూర్మి నబ్బాలుఁ గొనిపోయి కొండకాల్వ - బండపై నిడి కడుగుచు నుండ వాని
ప్రక్క లారాతిరాపిడిఁ బ్రాక్క యల్ల - నల్లవాలిక్రమంబుగ నల్లవాలె.
అప్పు డజపార్శ్వముల యట్టు లతనిప్రక్క - లెనఁగ నజపార్శ్వుఁడను నామ మిడి యతనిని
వారు గొనిపోయి వేమకవనిత కిచ్చి - రామెయును బెంచె నాత్మజప్రేమ నంత.

వేమకిపుత్రుఁడై పెరిఁగి పెద్దయి యాతఁడు, కానఁ దన్ను ము
న్నోమినవారు మంత్రులుగ నున్నతపూరుకులక్రమాగత
శ్రీమహితాత్ముఁడై గుణగరిష్ఠత భూతల మేలెఁ దన్మహా
ధాముని వంశ మాతని ప్రధానుఁ వంశము నిండె నెల్లెడన్.

పాండువంశప్రతిష్ఠ యిట్లుండెఁ గాక - పౌరవాన్వయనిష్ఠ నుపన్యసించి
పద్యమొకటి యయాతి చెప్పండె తొల్లి - దానిఁ జదివెద వినుఁడు మేధావులార !

శ్లో. అచంద్రార్కగ్రహా భూమి-ర్భవేదపి న సంశయః
అపౌరవా న తు మహీ-భవిష్యతి కదాచన.

భారతీయ చిత్రకళ

శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నం గారు

శ్లో॥ కలానాం ప్రవరం ధర్మకామార్థమోక్షదమ్ । మాంగల్యం ప్రథమం చైతత్ గృహే యత్ర ప్రతిష్ఠితమ్ ॥—(మార్కండేయః)

౧

మంగళప్రదమైనది, చతుర్విధపురుషార్థముల నొసంగునది చిత్రకళ. దేశాభ్యుదయకళ్యాణమునకు పచ్చతోరణము, పండిత పామర హృదయానందదాయకము, జాతీయౌన్నత్యమందలి జీవశక్తుల రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చునది చిత్రకళయే.

భూభాగమునం దేజాతియు కన్నుదెరువని కాలమందు నేటి నాగరికసీమలన్నియు గాఢాంధకారమున నిద్రించుతరి భారతాంబ విశ్వకిరీటమైన హిమగిరి నెక్కి తన యశంశౌన్నత్య జగన్మోహన నృత్యమున స్వర్గదేవతయై ప్రకాశించినది. ఆధ్యాత్మికరసావేశమున కళాగర్భమై విలసిల్లినది.

చిత్రవిద్యోత్పత్తికి ఆధ్యాత్మికరసపోషణ మిచ్చిన ప్రాగ్దేశీయుని యౌచిత్య మెంతయు శ్లాఘనీయము. నారాయణముని తపశ్శక్తి దేవతల భయభ్రాంతుల జేసెను. అప్సరోంగనల హావభావవిలాసములకు తపోబలము చలనరహితమాయెను. లజ్జితలై వెడలజూచు దేవకన్య లచ్చెరువొంద నారాయణముని తన యూరువునందు నవరూపలావణ్యరాశియగు నొక నారీమూర్తిని చిత్రించి జీవముబోసెను. ఊరువునందు బుట్టి యుర్వి కంకితయైన యా లావణ్యవతి యూర్వశి. వేదప్రఖ్యాతుడగు పురూరవుడామెను పరిణయమాడెను. సుప్రసిద్ధ భారతకురుకుల మీదంపతుల కుద్భవించెనని ఋగ్వేదమం దొకఋక్కు దెల్పుచున్నది.

ప్రథమ చిత్రసూత్రకర్తయగు నారాయణముని విశ్వకర్మ కుపదేశించెను.

కం. ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత-దేవవిమానుండు నిఖిలదివ్యాభరణ
శ్రీవిరచన పరితోషిత-దేవుడు శిల్పప్రజాపతియు నై నెగడెన్.
—(ఆం. మ. భారతము, ఆది. 3 ఆ.)

విశ్వకర్మ తానేర్చిన చిత్రసూత్రములచే నరపశుపక్ష్యాది సకల జీవమయ అనంతవిశ్వగోళమును చిత్రించి చిత్రకళకు ప్రియజనకుడాయెను.

*   *   *   *

ప్రపంచమున ననేకకళాసాంప్రదాయము లాయాదేశముల వ్యక్తిత్వముల బయల్పరచినవి. పూర్వపాశ్చాత్యకళలందు పూర్వకళాసాంప్రదాయములే ప్రాచీనములని తెలియనగును. ఇందలి సత్యమును దూరముజేయ "విన్సెంట్ స్మిత్" మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు ప్రయత్నించిరి గాని వారివాదములు హేతురహితము లగుటంజేసి వీగిపోయినవి.

పాశ్చాత్యసీమలం దత్యంతప్రాచీనసీమ ఐగుప్త (Egypt). ఐగుప్తకళాసాంప్రదాయములు క్రీ॥ పూ॥ ౫,౦౦౦ సం॥ నాటివి. ఐశీనియా మొదలగు దేశీయకళలు క్రీ॥ పూ॥ ౩,౦౦౦ సం॥ నాటివై యుండవచ్చును. అటుపై పారశీకకళలు తలయెత్తెను. క్రీ॥ శకారంభము నుండి యవన (Greek) రోమక (Roman) కళ లభివృద్ధిగాంచినట్లు ఇతిహాసములు చాటుచున్నవి. ఇట్టిచో సృష్ట్యాదినుండి మిక్కిలి యున్నతదశను పొందిన భారతీయకళలకు యవనకళ లాదర్శమైనవను పాశ్చాత్యవాద మెంత విచిత్రముగ నున్నదో దెలియనగును. "స్మిత్తు"గారు యవనకళలు హిందూదేశమునందు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలన జొప్పింపబడుటంజేసి హైందవకళల కాదర్శము లైనవని వ్రాసిరి. హిందూ యవనదేశములకు ఆదినుండి రాకపోకలు గలవు. శ్రీ మహాభారతమునందు యవనులగాథ లనేకము లున్నవి. క్రీ॥ పూ॥ ఆరవ శతాబ్దమందు పైథాగరస్ వంటి యవనపండితు లనేకులు హిందూదేశమందు జ్ఞానసుధ సేకరించుచుండిరి. క్రీ॥ పూర్వమునం దేనాడో బౌద్ధమతము పాశ్చాత్యదేశములలో ప్రవేశించినది. అట్టిచో స్మిత్తుగారు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలననె హిందూయవనదేశములకు పరస్పరము రాకపోకలు కలుగుట, హిందూకళలు యవనకళల నాదర్శము జేసికొనుట తటస్థించెనని వ్రాయుట ఎట్టిదో తెలియదు.

[1] 'But the Greeks no more created Indian sculpture and painting than they created Indian philosophy and religion. Their aesthetic ideals were essentially different from those of India and they never at any time imposed them upon Indian art, which in its distinctive and essential character is entirely the product of Indian thought and Indian artistic genius.'

1. E. B. HAVELL

హిందూకళలు ప్రపంచమునందు తదితరకళలకు దోవజూపిన వనిన ననవచ్చును. భారతీయకళలు మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుటయే ఇందు లకు ప్రబలతరకారణము. వేదములందు చిత్రకళా ప్రశంస లున్నవి. వేదము లేనాటివి? క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సం॥ నాటివని బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసెను. ఇంతకంటెను ప్రాచీనములు గావచ్చును.

క్రీ. శకారంభమునకు హిందూకళ పూర్వదేశములగు యవ, బ్రాహ్మ, సింహళ, శ్యామ, త్రివిష్టప, చీనా, జపాను, మధ్యఆసియా దేశములకే కాక మిక్కిలి దూరదేశములకును పాశ్చాత్యదేశములకును వ్యాపించినది. 1 క్రీ. పూ. ౬౭ సం॥న చీనారాజగు "మింగ్టి"యను నతడు హిందూదేశమునుండి "కాశ్యపమతంగు"డను బౌద్ధసన్యాసిని మతప్రచారమునకు పిలిపించుకొనెను. బౌద్ధసన్యాసి హిందూ బౌద్ధ కళా సాంప్రదాయముల మతముతోపాటుగ చీనాలో ప్రచారము జేసెను. చీనానుండి కళలు జపాను జేరెనని తెలియుచున్నది.

2 " At the beginning of the Christian era and for centuries previously when the classic art of Europe had already passed its zenith India was drawing in towards a great flood of artistic culture from western Asia......Out of those eclective influences joined with the old indigenous traditions Indian religious thought quickly formulated a new synthesis of art which in its turn became the source from which other great currents followed..............In those early centuries of the Christian era, and from this Indian source came the inspiration of the great schools of Chinese painting which from seventh to the thirteenth century stood first in the whole world...............................From the sea ports of her eastern and western coast India sent streams of colonists, missionaries and craftsmen all over southern Asia, Ceylon, Siam and far distant Kambodia, through China and Korea. Indian Art entered Japan about the middle of 6th century. About 603 A. D. Indian Colonists from Gojarat brought Indian Art into Java, and at Borabudur in eighth and ninth centuries Indian art achieved its greatest triumphs."

*　　*　　*　　*

౨

"Arts for India are not to please but to manifest."

ప్రపంచమునందలి కళలన్నియు రెండు విధములుగ నున్నవి. వాస్తవకళలు (Realistic Arts), మానసికకళలు (Idealistic Arts): స్థూలప్రపంచమునందలి ప్రకృతి యనుకరణములు వాస్తవకళలు. సూక్ష్మప్రపంచమున, మానసికోపాసనమున జ్ఞానచక్షువునకు గోచరించునవి మానసికకళలు.

ప్రపంచమంతయు భగవంతుని మాయాబింబము. ప్రకృతి సహస్రములైన తేజములతో ప్రకాశించుటచే మానవుడు మాయను దెలియజాలకున్నాడు. ప్రకృతి యతని దనలో లయింపజేసికొనుచున్నది.

లెక్కలేని తేజములతో ప్రకాశించు ప్రకృతియొక్క యంతరంగ అగోచర తేజమును బహిర్గతముజేసి, మాయను తొలగించి భగవంతుని ప్రత్యక్షపరచుటకై కళ లేర్పడియున్నవిగాని, చంచలములైన భౌతికానందముకొరకు మాత్రము గాదు. అవ్యక్తమై, లయబద్ధముగు రసభావనిరూపణమె కళ యనబడవలయును. కళలు ప్రకృతి యనుకరణములు గాజాలవు. భగవన్నిరూపణమె కళల ముఖ్యవిధి. ప్రపంచమునకు కళలు దేవమాతలని ప్రాచ్యదేశీయుల నమ్మకము.

పాశ్చాత్యదేశములందు కళలు ఐహికసుఖములకు నుపకరించుచున్నవి. ప్రకృతినిరూపణమె వారికళల గమ్యస్థానమగుచున్నది. కాని కళల యాదర్శ మది కానేరదు.

" Art seems to reach its highest to go deepest which all that is small and common is excluded.'

—E. B. HAVELL.

ప్రకృతిప్రాధాన్యము లగుటచే పాశ్చాత్యకళలు స్థూలప్రపంచమునకే చెందియున్నవి. వారి మతమునకు కళలకు సంబంధము లేదు. కాని ప్రాచ్యదేశములందు కళలు మతాంతర్గతములు. మత నిర్మాణమే కళల పని.

*　　*　　*　　*

ఆదియందు దార్యులు ప్రకృతి యారాధకులై, సృష్టిలోని వివిధ స్వరూపములకు దివ్యత్వ మిచ్చి పూజించెడివారు. క్రమముగ ప్రకృతికి పరుం డీశ్వరుడని గ్రహించి, ఈశ్వరారాధకులైరి.

పురుష-ప్రకృతుల సంయోగస్వరూపమె ఈశ్వరస్వరూపము. అందుచే హిందూమతమునకు, కళలకు, సారస్వతమునకు పురుష-ప్రకృతులు రెండును ఆదర్శమై పోయినవి. ప్రపంచరంగస్థలనిర్మాణమునకు ప్రకృతిని-జీవితాదర్శమగు మోక్షమునకు పురుషుని, ప్రయోగించుచుండిరి. పురుషుడు ప్రధానాంగము. ప్రకృతి యుపాంగము.

"Nature is to art, as body is to soul."

—OKAKURA KURZO.

ఆత్మకు శరీరసంబంధ మెట్లో కళకు ప్రకృతి సంబంధ మట్లు. ప్రకృతి యనుకరణ కళ కానేరదు. ప్రకృతివినా పురుషునికి ప్రాధాన్యము లేదు. రెండును గలియుటచే (సమన్వయము జేయుటచే) కళ లెగాక అనంతవిశ్వభాండ ముద్భవిల్లుచున్నది.

---

1. Indian Painting, by Percy Brown.

2 Indian Sculpture and Painting, by E B. Havell.

"True art can be compared to a lily which springs from the ground, is in touch with nature, and yet is quite high above it. So art must be in touch with nature and where that is gone art degenerates. Yet it must be above nature.'

—SWAMI VIVEKANANDA.

భారతీయకళ యంతయు మానసికకళ (IdealisticArt) యనుటకు వీలులేదు. రాజపుత్ర – మొగలాయి కళాసాంప్రదాయములు వాస్తవకళయందు ఉత్కృష్టతను జాటుచున్నవి. మనుష్యచిత్రరచన (Portraits) యీ కళలందు చక్కగ నిరూపింపబడినది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములు హిందూకళతో మిళితము లగుటచేగాని, పాశ్చాత్య కళానుకరణమునగాని యీ నూతనసాంప్రదాయము లేర్పడినవి. పారశీక–యవన–మొదలగు కళలీకాలమునకు పూర్వమునుండి హిందూదేశమున ప్రచారమునం దున్నవి. ప్రాచీన హైందవ చిత్రశాస్త్రమునకు పై సాంప్రదాయములు భిన్నము లైనవి. కాలమె మారినందున కళలు సహితము మారియుండును.

పాశ్చాత్యచిత్రకారులలో సహితము ప్రాచ్యకళాసిద్ధాంతముల ననుకరించినవారు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్య–ప్రాచ్యకళల తిరుగుబాటుకు కారకులైయు–విల్లియంమారిస్–ఎడ్వర్డుబర్న్ జోన్సు మొదలగు చిత్రకారులు మానసిక నిరూపణమె కళల ముఖ్యోద్దేశమను సిద్ధాంతమును స్పష్టపరచిరి. వీరిని గూఢభావరచనమును పలువురు నిందించినపుడు బర్న్ జోన్సు వాస్తవకళనుగూర్చి ఇట్లువ్రాసెను;

"Realism? Direct transcript form of nature. I suppose by this time the 'photographic' artist can give us all the colours as correctly as the shapes. People will begin to find that the realism they talk about is not art at all but science; interesting no dcubt as a scientific achievement but nothing more.

The object of art must be either to please or to exalt. I cannot see any other reason for it at all. One is a pretty one and the other a noble one." [1]

* * * *

3

శ్లో. రూపభేదప్రమాణాని భావలావణ్యయోజనమ్,
సాదృశ్యం వర్ణికాభంగ మితి చిత్రం షడంగకం.

ప్రాచీన భారతీయ చిత్రరచనకు మూలములైన సూత్రము లారు.

౧. రూపభేదము (The knowledge of appearance). ౨. ప్రమాణము (Correct perception, measure and structure). ౩. భావము (Action of feelings on forms and poses). ౪. లావణ్యయోజనము (Infusion of grace, artistic representation). ౫. సాదృశ్యము (Similitude or likeness in nature). ౬. వర్ణికాభంగము (Artistic manner of using colours). పై లక్షణములం దేయొక లక్షణము లోపించినను చిత్రము వికృతరూపమును దాల్చును. "అశాస్త్రీయముగ చిత్రముల రచించు శిల్పి కారుణ్యుడు" అని శుక్రుడు చెప్పియున్నాడు. ఎట్లున్నను అట్టి చిత్రములు ప్రపంచమునకు నిష్ప్రయోజనములు. చిత్రలక్షణములన్నియు భావసూత్రముపై నాధారపడి భావనిరూపలక్షణమును ప్రధానము చేయుచుండును. భారతీయకళలందు భావమె ప్రధానముగదా.

౧. రూపభేదము

చిత్రరచనయందలి ప్రథమసూత్రము రూపభేదము; రూపముల యొక్క తారతమ్యమును దెలిసికొనుట. భారతీయ చిత్ర శిల్పరచనయందు మూర్తు లైదురకములని తెల్పిరి.

౧. బాలమూర్తి (౫ తలముల ఎత్తు). ౨. కుమారమూర్తి. (౬ తలములు) ౩. నరమూర్తి (౧౦ తలములు). ౪. క్రూరమూర్తి (౧౨ తలములు.) ౫. అసురమూర్తి (౧౬ తలములు.) తలము అనగా, 'తల' యొక్క నిలువుకొలత యని తెలియనగును. ఇట్టి కొలతలు కృతయుగమందుండెను. కలియుగమునాటికి నరమూర్తి ౫ ౬ తలముల ఎత్తు, ఎంత క్షీణతగా దెలిసికొనవచ్చును.

నరమూర్తిని మరల నాలుగు విధములుగ విభజించి ఒక్కొక్క రకమును బహుజాగ్రత్తగ వర్ణించి భేదము నిరూపించిరి.

అటులె నారీమూర్తియొక్క కొలతనుగూడ నిరూపించిరి. "నవతాలప్రమితదేవి" యని శుక్రుడు వ్రాసెను. అనగా నారీమూర్తి తొమ్మిది తలములు; పురుషమూర్తికంటె ఒకతలము తక్కువ ఎత్తు. నారీమూర్తియందు నాల్గురకములు గలవు. ౧. పద్మిని, ౨. శంఖిని, ౩. చిత్తిని, ౪. హస్తిని. ఈ విధముగ విభజించి వీరి పరిమాణముల నిరూపించి రూపముల యందలి భేదమును చక్కగ నిరూపించిరి.

౨. ప్రమాణము

ప్రమాణమును గూర్చి శుక్రనీతిసారమున ప్రతిలక్షణ మందును, భృగుసంహితయందును చక్కగ నిరూపింపబడి యున్నది. మూర్తియొక్క తలములు హెచ్చుకొలది అవయవముల వృద్ధిగూడ నుండును గద. ప్రమాణమునందు చిత్రశిల్పకళలకు భేదముండును. నరమూర్తి ప్రమాణమును శుక్రుడు వర్ణించియున్నాడు. శుక్రనీతిసారము జూడనగును.

౩. భావము

ప్రాచ్యకళలు భావనిరూపణము కు గాన భావలక్షణము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. భావమనగా రసము. రసములు తొమ్మిది.

1. Memories of E. B. Jones (by) Lady Burne Jones, 1904.

రసాత్మకమైనది కళ. భావము రెండువిధములుగ గోచరింపబడును: బహిరంగ స్వరూపమునందు, అంతరంగమునందును.

బహిరంగభావనిరూపణమునకు అవయవముల యందలి వంపులు, హస్త-నేత్రవిన్యాసములు ప్రధానములు. శరీరమునందు గల్గు వంపులు నాల్గురకములు. ౧. సమభంగము. మూర్తి నిలువుగ నిట్రముగ నిలిచియున్నపుడు గల్గును. ౨. అభంగము. అనగా తలయొద్దనుండి పాదములవరకు నిర్ణయించుటకు వీలుగాని వంపు గల్గియుండును. ౩. త్రిభంగము శరీరమునందలి మూడువంపులవలన గల్గును. ఉత్తమజాతి స్త్రీలందును, ఉత్తమజాతి పురుషులందును త్రిభంగము సహజముగ నుండును. కృష్ణుని వర్ణించుతరి "త్రిభంగిగ నిల్చు" "మువ్వంకలం బోవగా" యని వ్రాయుదురు. ఇందలిభావమే త్రిభంగమై యున్నది. ౪. అతిభంగము: లెక్కలేనివంపులు శరీరమునందు గల్గుటచే అతిభంగ మేర్పడు. యుద్ధకోరులందును, శివుని విశ్వనాట్యమందును మన మీలక్షణము జూడగలము.

తదుపరి హస్తనేత్ర విన్యాసములతో బహిరంగస్వరూపమునందలి భావమును నిరూపింపవలెను.

అంతరంగభావమును వర్ణములద్వారా గోచరింప జేయుదురు. వర్ణికాభంగమును జూడవలెను.

౪. లావణ్యయోజనము

చిత్తరువునకు లావణ్యమిచ్చువాడు చిత్రకారుడు. చిత్రకారుడే దేశమునకు, ఏజాతికి సంబంధించిన వాడేశముయొక్క, యాజాతి యొక్క లావణ్యము లాతడు చిత్రించును. దానినే చిత్రకారుని (Technic) వ్యక్తిత్వ మందురు. చిత్రకారుడు దేవతాచిత్తరువుల రచించునపుడు నవయౌవనులగ చిత్రింపవలయునని శాస్త్రము. శరీరమునందు నరములగాని, కండరములగాని, ఎముకలగాని బహిర్గతములు కాకుండ శరీరము బలిష్ఠముగను, నున్నగను, సున్నితముగను ఉన్నట్లు చిత్రింపవలయునని సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణ, గణేశ మొదలగు బాలకుమార మూర్తుల కీసిద్ధాంతములు వర్తింపవు. ఆ చిత్రములకు ప్రత్యేకలక్షణము లివ్వబడియున్నవి.

ఎంత లక్షణయుక్తముగ చిత్రించినను బొమ్మ అందముగ లేకున్న నిష్ప్రయోజనము. చిత్తరువునందలి భావ మెంత ప్రధానమో యంతకంటెను ప్రధానమైనది లావణ్యము. లావణ్యము వినా ప్రపంచమే శూన్యము.

౫. సాదృశము

కావ్యములందలి యుపమానములను గైకొని యావిధముగ చిత్రించుట సాదృశలక్షణ మనబడును. కావ్యాంతర్గత శిల్ప మిదియే. కవులు ఉపమాలంకారమును సాధారణముగ ప్రకృతిరూపమున మార్పుజెందని వస్తువులతోడనే సమన్వయించిరి. మీనములు, పక్షులు, పువ్వులు, గ్రుడ్లు మొదలగువానితో పోల్చిరి. మీనాక్షి, కంబుకంఠి పద్మాక్షి మొదలగుమాట లందలి యుపమానములప్రకారము చిత్రించుటె సాదృశలక్షణము.

మనుష్యునితలను కోడిగుడ్డుగను, నాసికను చిలుకముక్కుగ తిలపుష్పముగ, పెదవుల తుమ్మిపూవుగ మంకెనపూవుగ, జఘనములు హస్తములు అరటికంబములుగ, వక్షము వృషభతల, సింహవక్షముగ, పాదములు, అరచేతులు కమలములుగ కవులు వర్ణింతురు. ఈపోలికల గైకొని చిత్రములకు ప్రకృతిరమణీయతనిచ్చుటకె సాదృశలక్షణ మేర్పడియున్నది.

౬. వర్ణికాభంగము

వర్ణికాభంగ మనగా వర్ణరచనము. వర్ణములు మూడు: ఎరుపు, నీలము, పసుపు. ఈమూడు ప్రకృతివర్ణములనుండి సప్తవర్ణములు గల్గును: ఊదా, నీలి, నీలము, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ, నారింజపండురంగు, ఎరుపు. ఈవర్ణముల మిశ్రమమున లెక్కలేనన్ని రంగులు వచ్చును.

వాస్తవకళయందు వర్ణములు బాహ్యలావణ్యమునే చిత్రించును. మానసికభావనిరూపణకు భారతీయులు వర్ణముల నుపయోగింతురు.

సాత్విక, రాజస, తామసములు భగవంతుని ప్రకృతిగుణములు. సాత్వికమును రెండురకములుగ నిరూపించిరి. శుద్ధసత్వము: శుద్ధసత్వమునకు తెలుపువర్ణము (ఉదా) శివుడు తెల్పు. కైలాసము తెల్పు. నంది తెల్పు సరస్వతి తెల్పు ఆమె వసనములు తెలుపు. పద్మము తెలుపు. హంస తెలుపు. ఇట్లు తెలుపువర్ణము శుద్ధసత్వమునకు చిహ్నము జేసిరి.

సాత్విక రాజస తామసములు మూడు గల్గిన మూర్తులను నీలవర్ణముతో చిత్రించిరి. శ్రీవిష్ణు, మహాకాళి, రామ, కృష్ణ, మొదలగు మూర్తులన్నియు నీలవర్ణమున నిర్మించిరి. రాజసచిహ్నము ఎరుపు. తామసమునకు నలుపు నుపయోగించిరి. నలుపు మృచ్ఛిన్నము గదా.

సూర్యమండలము తెల్పు అనగా శుద్ధసాత్వికమూర్తి యనిగదా. సూర్యదేవతయగు గాయత్రిని "ముక్తావిద్రుమహేమ నీలధవళచ్ఛాయైః" యని వర్ణించిరి. సూర్యకాంతియందు సప్తవర్ణములు గలవు. అనగా సప్తగుణ ప్రధానమైనది సాత్వికము. అందును శుద్ధసాత్వికము.

పరిపక్వహృదయమును, అతీత మూర్తిని, నిరూపించుటకు ఆకుపచ్చవర్ణము నుపయోగించిరి. ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ వర్ణములు (మహమ్మదీయులకు) రాజసచిహ్నములు. నారింజపండువర్ణము (కాషాయరంగు) అగ్నిచిహ్నము. శ్రీరామతీర్థస్వామిని జపనీయులు, హిందూ సన్యాసి కాషాయవస్త్రధారణమునుగూర్చి యడిగినపుడు, హిందూ సన్యాసి శారీరసౌఖ్యముల నగ్ని కర్పించినా డను నుద్దేశ్యముతో అగ్నివర్ణకషాయమును ధరించు ననెను. భావము ననుసరించి వర్ణముల నుపయోగించు లక్షణము ప్రాచ్యులదై యున్నది. దట్టముగ కండ్లు మెరసిపోవునట్లు రంగుల పూయుట పాశ్చాత్యలక్షణము. వెలుగునీడలు వర్ణపుదట్టములలో వారి కళలు ప్రఖ్యాతములైనవి. పలుచని వర్ణముతో భావ

పోషణమును జేయుచు, ప్రకృతిని సహితము పోషించుకొనుచు ప్రాచ్యకళ పెంపొందినది. అజంతా గుహాలయముల యందలి వర్ణములు మిక్కిలి ప్రకాశవంతములు కాకుండుటచేతనే యందలి భావములు బహుసున్నితముగ గోచరించుచున్నవి. భావమును బహిర్గతము జేయునది రంగులపని గాదు. బహుసున్నితమైన సామాన్యరేఖల వలననే భావము చక్కగ నిరూపింపనగును. అజంతా చిత్రములందు సామాన్యరేఖలే ప్రధానములుగ నున్నవి.

* * * *

భారతీయుల కళలన్నియు కాలగర్భమున దాగిపోయినవి. కొన్ని పరరాజ్యములకు గొనిపోబడినవి. అచ్చటచట శిథిలములైయు సున్నితముగ గాన్పించు శిల్పములు, చిత్తరువులు భారతీయ పూర్వోన్నత్య కళాసాంప్రదాయములకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. ప్రాచీన గీర్వాణగ్రంథములు శాస్త్రనిరూపణమున కాధారము లగుచున్నవి.

క్రీ॥ పూ॥ ౫వ శతాబ్దమునాటి శిశునాగ వంశీయుల కుమారగ జాతశత్రువుయొక్క కొన్ని విగ్రహములు; క్రీ॥ పూ॥ ౧వ శతాబ్దమందలి జోగిమరా గుహల యందలి చిత్రములు; మధుర, సారనాథ్, గయ, కాశి, భార్హుట్, సాంచి, తక్షశిల, నలంద, అమరావతి, గుంటుపల్లి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, జగ్గయ్యపేట, చినగంజాము మొదలగు ప్రదేశములందలి బౌద్ధ స్తూప, ఆరామవిహారములయందలి శిల్పములు; అజంతా, ఎల్లోరా, కార్లే, ఎలిఫెంటా గుహాలయములందలి చిత్రశిల్పములు; దక్షిణహిందూదేశమునందలి దేవాలయ గోపురారామప్రాకారములందలి ప్రతిమాశిల్పములు మరి యనేక ప్రాచీన చరిత్రాత్మక శిథిలములన్నియు పూర్వహిందూ శిల్ప చిత్రకళల కాధారములు. భారతమునందలి మహాసభాభవనము ప్రాచీనభవననిర్మాణమునకు చిహ్నము. ఉషాకన్య చెలికత్తె "చిత్రరేఖ" మహాచిత్రము భారతీయ చిత్రరచనకు సాక్ష్యము. ఉత్తరరామాయణమునందలి ప్రథమాంకమునందలి, శాకుంతలమునందలి షష్ఠాంకమునందలి చిత్రకళాప్రశంసలు పూర్వరాజుల చిత్రకళాప్రవీణతను, మన్ననలను నిరూపించుచున్నవి.

శివుని విశ్వనాట్యమూర్తి (నటరాజు) కాలదా ప్రాచీనభారత చిత్ర శిల్పశాస్త్రములయొక్క ఉత్కృష్టతను నవప్రపంచమున కంకిత మిచ్చుటకు?

హైందవకళలు యోగిహృదయ ప్రతిబింబము లనదగ్గవి. కమలాసనాసీనుడై, ప్రశాంతనిర్మలాననుడై యందలి తన్మయత్వమున నిమీలితనేత్రుడై ప్రపంచమునకు మహాయోగము నాచరించునట్లు సృజించిన ప్రాచ్యశిల్పియొక్క యసమాన కళాకౌశల్యము యుగయుగాంతములకైనను ప్రపంచమున కాదర్శమై యుండవలసి యున్నది.

కడసారి

ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు గారు

ఇది యొకమారు కాదు పదుగు; డీవ యెరుంగుదు వెన్నియెన్ని నా
　మది కగిలించు చీకటు లమాంతముగా దగ్రమింగివైచి యూ
కదలగరాని దారుల యగాధసుదూరత లీదియీది నీ
పదముల జేరి 'పాడు'మని బాష్పము లెన్నిటి వ్యర్థపుచ్చితిన్.

నీ నయనప్రభల్ కురియు నీరవనృత్యము లానియాని తం
ద్రీ! నిశితాశ నీరసిలి నిర్భయమైనది నామనస్సు; కా
నీ, నిరతప్రయాణదయనీయపరిశ్రమ మద్ది నేడు నీ
గానపు గౌగిలింతలకుగా కడసారిగ వచ్చి వేడెదన్.

మరి నాయాశయు వేడబోవ దిక; యుష్మద్గానమాధుర్యముల్
పరిహీనంబులు నాకు నింక; నిదియే పాడంగ నౌ వేళ; నన్
పరిహాస్యం బొనరించెదేని, విను, మద్దైన్యరాశ్యసంఘాతవి
స్ఫురితారుణ్యము బాష్పజాలము జగంబుల్ ముంచివైచున్ ప్రభూ.

అజంతా చిత్రకళ

కె. నరసింహాచారిగారు

ఒక దేశము యొక్క చిత్రకళ యాదేశము యొక్క జీవకళవంటిది. జీవయుతుడగు శరీరి యెట్లు తేజోవంతుడుగను, ప్రతిభావంతుడుగను విరాజిల్లుచుండునో యట్లే యొక దేశము తన చిత్రకళయొక్క ప్రాశస్త్యమువల్ల ప్రకాశించుచుండును. చిత్రకళ దేశముయొక్క జ్ఞానసంపదను ప్రతిఫలింపజేయు నద్దము.

భారతమాత ప్రస్తుతము తన నైసర్గికమగు చిత్రకళచే నలంకృతకాక పరదేశానత కేవల కృత్రిమ రత్నప్రతిపాదిత ప్రతిభాయుతమై యున్నను, పూర్వము జాతిరత్నమువంటి తన నైజకళాలంకారములచే భూషితయై యుండెడిది. అట్టి జాతిరత్నమ మగు మనదేశచిత్రకళ యనేక ప్రదేశములలో స్థాపితమై యున్నది. అజంతా ఎల్లోరా, నాసిక, గాంధార, అమరావతి సాంచి మొదలగునవి యందు సుప్రసిద్ధములు.

అనేకశతాబ్ద ప్రవర్ధమానమగుచు వచ్చిన చిత్రకళాదేవి యొక్క వివిధగతు లొక్కచోటనే ప్రదర్శింపబడి యుండుటవలన అజంతా తక్కిన యన్నింటికన్న ప్రసిద్ధ ప్రదేశమని కొనియాడబడుచున్నది.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ కేవల మైహికము. కల్పనా చమత్కృతికిని, ఆముష్మిక చింతకును, అవకాశ మొసగజాలదు. ఐహికస్వభావము ననుసరించియే యుండవలసినది కాన దానికి శృంఖలలు మెండు. స్వేచ్ఛ చాలదు. భావప్రపంచమున స్థానము లేదు. భౌతిక ప్రపంచమునను పరిమితవ్యాప్తియే దీనికి, భారత చిత్రకళన్ననో నైహిక స్వభావానుగుణముగ నుండవలెనను నిర్బంధము లేదు. స్వేచ్ఛ యపారము. శిల్పులును, చిత్రకారులును కళారంగమున విచ్చలవిడి సంచరించగలరు. చిత్రకళా ప్రపంచమును వారు పెట్టినది బిక్ష. అప్రతిహతమును నపారమును నగు కల్పనా చమత్కృతి మాత్రమె కాక చారిత్రక విషయము గూడ వారిచే ప్రదర్శింపబడి యుండెను. అందువలన వారి చిత్రకళ ప్రస్తుత చరిత్రకారులకు గూడ నాధారమై యుపయోగపడుచున్నది.

అజంతా చిత్రరంగమును మూడు భాగములుగ విభజింపవచ్చును. 1. చారిత్రక ప్రకరణము. ఇందు మూలమున నాయా కాలపు చరిత్రమును, ఆచారనాగరికతలును తెలిసికొననగును. 2. భక్తి ప్రకరణము. 3. కల్పనా ప్రకరణము. ఈమూడు ప్రకరణములందును నవరసములు ద్యోతకములగుచుండును. ప్రతిచిత్రమును, ఔచిత్య విరోధము లేక సకలాలంకార సమన్వితంబై యొప్పుచుండును.

పాశ్చాత్య చిత్రములందు, ఏదే నొక్కవిషయము ప్రధానముగ గణించి, దానికిమాత్రము ప్రాముఖ్యము నొసగి (Bringing the main character alone into the forefront and throwing the rest into the background and indistinctness) తక్కిన భాగములను దాసీనభావమున జూచుట యాచారము. భారత చిత్రమున నట్టి లోపముండదు. నాటకరంగమున ప్రతిపాత్రమును, తత్తదుచితస్థానమాక్రమించి నాటకమునకంతయు రక్తిగొల్పునట్లు భారతచిత్రకళారంగమున గల ప్రతివిగ్రహమును చక్కగా చిత్రింపబడి చిత్రమునకు సౌందర్య మొసగూర్చుచుండును. (Every detail is shown with interest and earnestness and every character is portrayed with all its importance.) (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 176 చూడుడు.)

చిత్రసౌందర్యమునకు అందలి పాత్రలను చక్కగా చిత్రించుటమాత్రమే కాక యుత్తరశృంగార మావశ్యకము.

ప్రతిచిత్రమునకును చుట్టు నేదో యొకయలంకార చిత్రము చిత్రించుటయందు భారతీయు లద్వితీయులు. వారి యలంకార చిత్రములు (Conventional designs) వారి కల్పనా చమత్కృతిని వేవిధముల జాటుచున్నవి. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 177.)

ఈసంచికయందు చేర్చిన చిత్రముల వివరము.

మొదటిచిత్రము: రాజసమావేశము

ప్రథమ గుహాలయమున వెనుకటి గోడపైనున్నది. ఇదియొక చరిత్రవిషయిక చిత్రము. ఇరువురు రాకొమరులు మంతనమున నున్నవారు. అందొకడు నాగరాజు వెనుక భాగమున నొక తార్తారోద్యోగి యున్నాడు. ఇరువురు రాకొమరులును తమ పరిమిత పరివారసమేతముగ నొక మంటపమున నాసీనులైయున్నారు. కొందరు సేవ్యలు పళ్లెరముల నుపహారముల గొని నిలిచి యున్నారు.

రెండవచిత్రము: హంసవేష-హంసజాతకము

ద్వితీయ గుహాలయము నందున్నది. వారణాశి రాజగు బ్రహ్మదత్తుని యాజ్ఞానుసారముగ కొందఱు బోయలు మానస సరోవరము నందలి బంగారుహంసలను బట్టుకొన యత్నించు చున్నారు. ఈ చిత్రముస్వభావానుగుణముగ నున్నది. బోయయొకడు మొలబంటి నీట నిలిచి హంసల నాకర్షించు చున్నాడు.

మూడవచిత్రము: మరణశయ్య

పదునారవ గుహాలయమున నున్నది. ఒక రాకొమరిత మరణవేదన పడుటయు పరిచారిక లామెకు సకలోపచారములు జేయుటయు చక్కగా జిత్రింపఁబడి యున్నది. ప్రతిపరిచారిక ముఖమునను దుఃఖము ద్యోతకమగుచున్నది. విషయానుగుణ్యముగ పాత్రపోషణము చేయుట అజంతా చిత్రకారుల కతి సులభము. కుడిప్రక్క నిద్దరు సేవకులు పానపాత్రములగొని రాకొమరిత స్థితిని గురించి చింతిల్లుచున్నారు.

నాలుగవచిత్రము: సంభాషణ

ప్రథమ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు పరిచారకులు తమలో తామేదియో సంభాషించు కొనుచున్నారు. వారు కూర్చుండిన రీతియు, వారి ముఖమునందలి భావసూచనయు నచ్చిత్రకారులను ప్రశంసాపాత్రులచేయక మానవు.

అయిదవచిత్రము: వనవిహారము

పదునేడవ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు స్త్రీలు వనవిహారము నొనరించుచున్నారు. ఆభరణవిహీనలై యుండుటంబట్టి స్త్రీలు సామాన్యులని కాని, సన్న్యాసినులని కాని తోచును. వనమున దుస్సాధములగుసింహాదిమృగములును, అతి సాధువులగు హరిణములు, వానరములు, నెమళ్లును కనబడుచున్నవి. నానా విధములగు వృక్షములు ఫలభరితములై యున్నవి.

ఆఱవచిత్రము: తామరకొలను

తామరలు తరంగములపై ఊగు లాగునట కడు రమణీయముగ నున్నది. తామరలనడుమ కలువలునిలిచి తామరల స్వాగతములకుతాళములు మేళవించుకరీతి తలలూపుచున్నవి. తామర లిటునటు ప్రవాలియుండుట తరంగ చలనమును సూచించు చున్నది.

ఏడవచిత్రము: పాద కమలములు

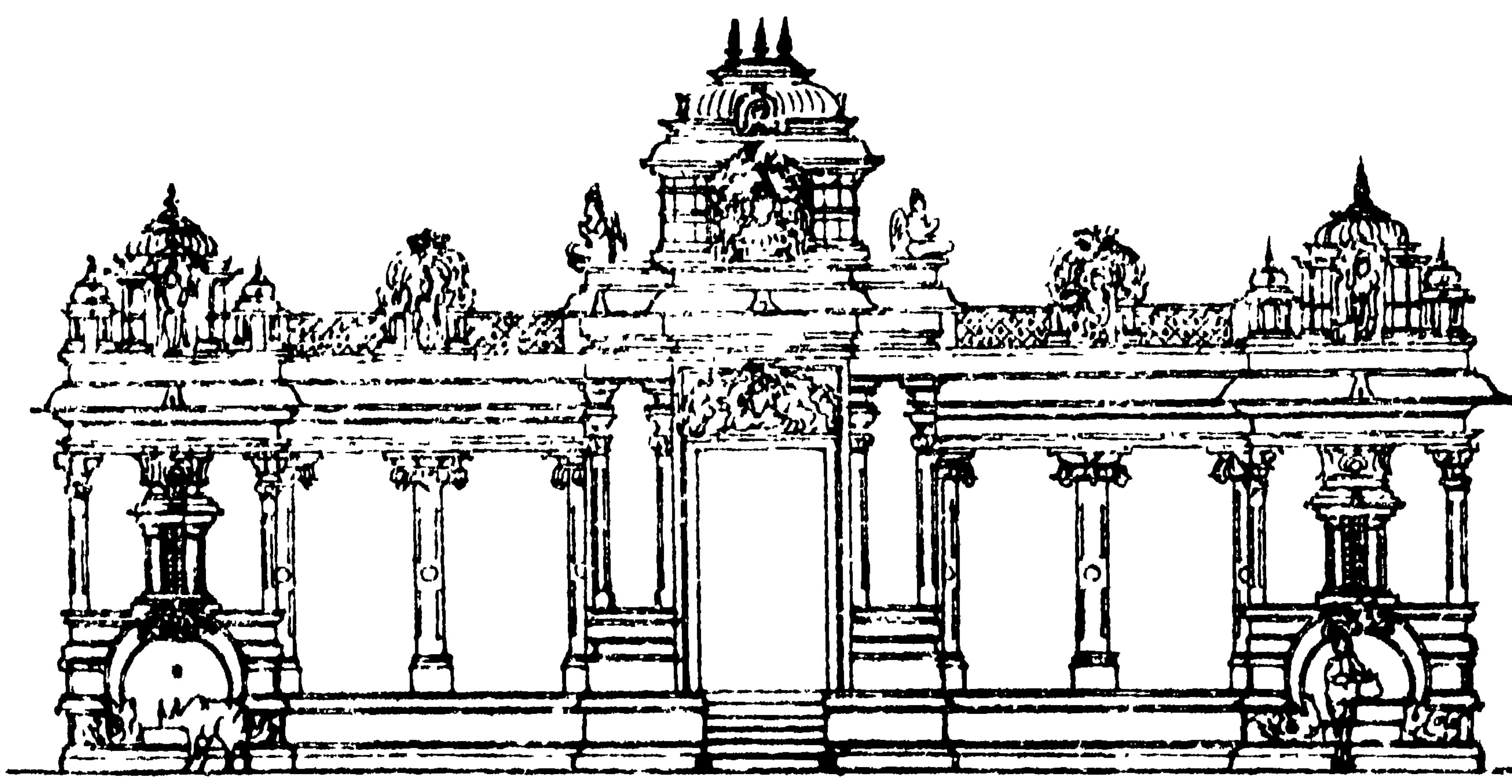
ఈ చిత్రమున కవులు వర్ణించు పాద కమలముల లోని పాద, కమలముల అభేదరూపము ప్రతిపాదితమైనది. వ్రేళ్లకొనలవంపులు పుష్పదళములతో సారూప్యము బొందినట్లుండుట చిత్రమునకు సౌందర్యము నొడగూర్చుచున్నది.

ఎనిమిదవ చిత్రము: తిత్తిరిబోధ-విశ్వాంతర జాతకము

పదునేడవ గుహాలయములో నున్నది. విశ్వాంతరుడను రాకొమరుడు మితిమీరిన దానతత్పరుడై తన పట్టపుటేనుంగును సహితము కొందరు భిక్షువేషధారుల కిచ్చెను. ప్రజలందులకు కినిసి విశ్వాంతరుడు ప్రజాపాలనార్హుడుకాడని, తపోనిష్ఠ నుండదగినవాడని, అతనిని వనములకంపుమని రాజగు సంజయుని కోరిరి. రాజంత తన ప్రధానమంత్రిని విశ్వాంతరుని పాలిపింక బుద్ధిగరపుటకు యత్నింపగా విశ్వాంతరుడు ప్రధానమంత్రికి దానము కన్న తనకేదియు గొప్పకాదనియు, తన ప్రాణము సహితము యాచకుని కీయ సంసిద్ధుడననియు దానమహిమను బోధించు చున్నాడు.

శ్రీ సత్యజ్ఞాన మందిరము

శ్రీ ఉత్తరాది మఠము, 13, సింగరాచారి వీథి, తిరువల్లికేణి, మదరాసు.

ఈ ఉత్తరాది మఠ భవనము శ్రీ మధ్వాచార్యులవారేర్పరిచి ఉత్తరాది మఠమునకధిపతులగు స్వాములవారి ఆస్థానమునందున్నది. ఈ భవనమున శ్రీమదాంజనేయస్వామివారి దేవళ మున్నది. ఇపుడు పీఠాధిపతులుగా నున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థభగవత్పాదాచార్యుల వారికి ఆధిపత్య మిచ్చినవారును రాజమహేంద్రవరమున భౌతిక శరీరమును త్యజించిన వారునునగు శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారి బృందావనము గూడ నీభవనమునం దున్నది. ఇచట ప్రతి దినమును, పూజాద్యంకారములును ధూపదీప నైవేద్యాదులును పురాణ శ్రవణము, హరికథా కాలక్షేపములు హరినామ సంకీర్తనము, శ్రీరామ నవమి మున్నగు జాతీయోత్సవములు, మధ్వ నవమి మున్నగు పుణ్యాదినోత్సవములు, గొప్పపండితుల వలన ఉపనిషత్ప్రవచనములు మున్నగునవియు జరుగుచుండును. ఈ భవన మిపుడు శీర్ణస్థితికి వచ్చియున్నది. శ్రీసత్యజ్ఞాన తీర్థుల జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యాది మహిమాతిశయములు మధ్వమతస్థుల కందరికిని తిరుపతి మహంతుగారికిని గూడ తెలిసియే యున్నవి. మధ్వమతస్థులను స్త్రీలును, పురుషులును ఇతరులును గూడ వందలకొలదిగా మఠమునకు వచ్చి శ్రీ స్వాములవారి బృందావనము కడ సేవచేసియు, పురాణాగులవినియు కృతార్థు లగుచుండురు. ఈ భవనమును, దేవాలయమును మరల పెంచికట్టుటకును ఉపన్యాస మందిరమును గ్రంథాలయము నేర్పరుచుటకును నిశ్చయింపబడి పని ప్రారంభింపబడినది. మందిరమునకు వెనుక భాగమున పాకశాల పూర్తియైనది. ఉడిపిలో శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిన శ్రీ బాలకృష్ణుని సేవజేయుటకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారిచే నేర్పరుపబడిన అష్ట మఠములలో నొకటి యగు శ్రీ పుత్తిగ మఠాధిపతు లీమధ్య చెన్నపురికి వచ్చినపుడు ఈ పాకశాలకు శుద్ధ పుణ్యాహవాచనమును జరిపిరి. ఆ నాడు అచటనే శ్రీవారిభిక్షు నిమిత్తము మహా నైవేద్యము సిద్ధపరుపబడినది. ఇపుడు ముందు భాగమున పని ప్రారంభింపబడెను. పునాదులు పూర్తియైనవి. శ్రీ ఉత్తరాది మఠాధిపత్యము నిపుడు వహించియున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యులవారు ఈ భవన నిర్మాణము నిమిత్తము చాల దీక్షబూని అత్యధికముగ ధన సహాయము చేయుచున్నారు. ఈ నిధికి యిప్పటికి 1163-5-8 చేరినవి. ఇందులో శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థ భగవత్పాదాచార్యస్వాములవారును, చెన్నపురిలోని వారి ఏజెంటును సుమారు 800 రూపాయిలు యిచ్చియున్నారు. కీ. శే. కొమూరు రామచంద్రరావు. బి. ఏ., బి. యల్. (హైకోర్టు వకీలు) గారి భార్య మాతు శ్రీ కొమూరి జానకీబాయమ్మగారు 2000 రూపాయల నొసంగిరి. ఇక్కిన మొత్తమును పలువు రొసంగియున్నారు. ఆంధ్ర దేశమునందలి ధార్మికులందరును ముఖ్యముగా మధ్వమతస్థులందరును శక్తివంచన లేకుండ యీనిధికి ధన సహాయము చేసి వారి గురువుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక! ధనమును పంపగోరు వారు దిగువ రెండు చిరునామాలలో దేనికైనను పంప ప్రార్థితులు. నిర్మింపబడుచున్న ఈ భవనముయొక్క పటమిందున్నది.

బాంకి:—1. ఎస్. ఎం. ఎస్. జె. (శ్రీ మన్మధ్వ సిద్ధాంతోన్నాహినీ)నిధి లిమిటెడు, కారు స్ట్రీటు, ట్రిప్లికేను, మదరాసు.

ట్రస్టీ:—2. డాక్టరు, పి. కే. కృష్ణారావుగారు, ఎల్. ఎమ్. ఎస్. కల్యాణీహౌసు, మైలాపురు, మదరాసు.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయులు,

టి. వి. నరసింగరావు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., ప్రెసిడెన్సికాలేజి, మదరాసు.

అడ్రెసు:—సత్యానందరామాచారి, కంట్రాక్టరు, కాబినెటు మేకరు, గవర్నమెంటు ఆక్షనరు, ట్రిప్లికేను.

కార్యదర్శులు,

౪౩-వ అఖిలభారత జాతీయ మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ [illegible] కారాగారము. రాజమహేంద్రవరము

తెలుఁగు బ్రాహ్మణుల తెగలు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

తెలుఁగు బ్రాహ్మణులలోని తెగలు వాసములను బట్టియు, వృత్తులనుబట్టియు, వైదికమతశాఖలను బట్టియును గలిగినవి. తెలగాణ్యులు తొలుత అచ్చతెనుఁగునాటివారు. వేఁగినాటివారు వేఁగి దేశములోనివారు. కాసలనాటివారు కోసలదేశమునుండి వచ్చిరని ప్రతీతి కలదు. కాని ఇది సహేతుకమని తోఁచదు. వెలనాటివారు వెలిగనుండు దేశమువారనియు, లేక తెల్లదేశమువారనియుఁ జెప్పఁబడును. వీరు వైదర్భులన్న వాడుక కలదు. వేఁగినాడు ఏలూరిప్రాంతము. ముఱికినాటివారి ప్రతి నైజాం దేశమువారని చెప్పుట కలదు. ముల్క—అనఁగా ఉరుదుభాషలో దేశము అని అర్థము. ద్రావిడులు ద్రవిడదేశమునుండి వచ్చినవారు. కరణకమ్మలు కర్ణాటకదేశవాసులు.

నియోగులు వేపార్లును వృత్తులనుబట్టి యాపేళ్లను బడసిరి. వైష్ణవులు, మాధ్వులు,స్మార్తులు అను భేదములు మతానుసారములు.

ఋగ్యజురాది వేదశాఖలవలన ఋగ్యజురాది శాఖాధ్యాయులు ఏర్పడుదురు.

ఇట్లు బహువిధముల విభాగమును జెందియున్న తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు తమశాఖలలోనే పెండ్లిండ్లు చేసికొందురు కాని శాఖాంతరవివాహము కావింపరు. వీరిలో శిష్టులు శాఖాంతరులతోఁ గలిసి భోజనము చేయరు.

హావ్యకవ్యములలోను, ఆహారాచారములలోను భేదములేవియు లేకున్నను ఈ వేర్వేఱు తెగలవారు ఒకరితో నొకరు వివాహాది సంబంధములను గల్పించుకొనరు. ఇది గొప్ప వైపరీత్యము.

ఇంటఁ దెనుఁగు మాటాడువారు తెనుఁగువారని మనము సంకేతము పెట్టుకొనవచ్చును. ద్రావిడులును మాధ్వులలోఁ గొందఱును తమస్వభాషలను మఱచి అంతకన్న మిన్నయగు ఆంధ్రమునే యవలంబించిరి కావున వీరును ఆంధ్రులే యగుదురు. రోడ్డులు రైళ్లు మున్నగు సౌకర్యములు లేకుండిన పూర్వకాలములలో నూఱుమైళ్ల దూరమున నుండినవారు వైదేశికులుగనే యెన్నఁబడుచుండిరన్న వింత కాదు. ముందటికాలములలో దూరదేశస్థుల కులగోత్రములు సాధారణముగ సంశయాస్పదములగుటచే నేనాటివారు ఆనాటనే సంబంధములను గలుపుకొనుచుండిరి. ఈ నిర్ణయమును ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుఁడు స్థిరపఱిచె నందురు. ఈ విభాగములు అకస్మాత్తుగ పుట్టియుండవు. వృత్తిగతభేదములును గూడ ఇటులనే క్రమోత్పత్తిని పొందియుండును. మతమూలకమగు భేదములు—రామానుజీయ మాధ్వాదులలోనివి- విస్తరించియున్నవి. వీరిలో పెక్కువిభాగము లున్నవి.

భిన్నశాఖలలో సమానగోత్రు లుందురు. అగాధమగు గోత్రవిషయము మన ప్రసంగమునకు తోడ్పడదు.

ఈశాఖాభేదములు పెక్కువందల యేండ్లనుండి పాటింపఁబడుచు వచ్చుచున్నందున ఒక్కొక్క శాఖవారికి కొన్నికొన్ని విశిష్టలక్షణములు ఏర్పడినవి. కులక్రమాగతముగ నీలక్షణములు చూపట్టుచుండెడిని. నానాదేశములవారితో సాంగత్యమును, సులభప్రయాణములును, సంకులసహవాసమును గల యీదినములలో నిట్టిలక్షణములు చాలవఱకు రూపుమాసినను వానికి అంతము కలుగలేదు. ఇవి పూర్తిగ నశించి ఆంధ్రబ్రాహ్మణులందఱు నొక్కజాతిత్వమును బొందుటకు ఇంకను కొన్నివం

దలు మోపుట్లు పట్టును. సహవాసమేగాక సహబాంధవ్యము కూడ ప్రబలినకొలంది పరస్పర పరిహాస నిందా మాత్సర్యములకు కారణమగు శాఖీయవైలక్ష్యములు అడుగంటి శాకాహార వైదికధర్మానుసర గాంధ్రభాషా వ్యవహారాదులగు ముఖ్యసాధనములు ఐక్యమును కలుగఁజేయును. అనవసరమగు శాఖాభేదములు నశింపఁజేయుట వివేకము గదా.

ఇప్పటివఱకును జరిగి వచ్చిన ప్రత్యేక శాఖీయాంతఃకరణముల ఆవిర్భావములను పరికించిన వినోదము కలుగును. తెలగాణ్యుల గుణాతిరేకమును, వేఁగినాటివారి వికటసన్యాసమును, కాసలనాటివారి పసపు వ్యవహారమును, ములికినాటివారి ముగ్ధత్వమును, ద్రావిడుల ధార్ష్ట్యమును, నియోగుల గూఢత్వమును, వెలనాటివారి వెఱ్ఱియును, పరిహాస ప్రసంగములకు వచ్చుచుండును. ఇవి నానాటికిఁ దగ్గిపోవుచున్నను వీనివలన శాఖల సమ్మేళనము కాకున్నది. ఒకశాఖవారు మఱియొకశాఖతో సంబంధముచేయుచో క్రిందిసంతతివారు ఇట్టిపరిహాసములకు దిగరు.

ఐక్యముకావలసిన యీదినములలో నిట్టి నామమాత్ర భేదములచే సంఘము చీలిపోవుట దురదృష్టహేతువు.

బ్రాహ్మణులలో వలెనే కాపులలోను కూడ వందలకొలంది విభాగములు ఏర్పడియున్నవి. ఆహారాచారములు సమానమగునప్పుడు వివాహాదిసంబంధములుండుట న్యాయము. క్షత్రియులలోను, కోమట్లలోను ఇట్టి విభాగములు తక్కువగనున్నవి. వీరిసంఖ్య స్వల్పము, కావున వీరిలో ఐక్యము కలుగుట సులభము.

విద్యాసంపత్తిగల బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణముల వారును, అనవసరములును నామమాత్రములును అగు భేదములను మాని కలిసిమెలసి జాతీయైక్యమునకు తోడ్పడుట యుక్తము. వీరినిజూచి జనసామాన్యము నడచును.

అమృతాంజనము
అన్ని నొప్పులకును
అమృతమువంటిది

చక్కని డబ్బీతో సహా
సీసా 1-కి అ. 10 మాత్రమే.

అమృతాంజనం డిపో,

మద్రాసు ——— బొంబయి.

విశ్వసోదరత్వము

శ్రీ తత్త్వానంద స్వామి

శ్లో. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః.
యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి.

తాత్పర్యము

[సర్వభూతములందును సమదర్శనము గలవాడు నిరంతర బ్రహ్మనిష్ఠతో గూడినవాడై సమస్తభూతములందు తనను, తనయందు సమస్తభూతములను చూచుచుండును.

ఎవడు సమస్తభూతములందు నన్ను (బ్రహ్మను) జూచుచున్నాడో, నా యందు (బ్రహ్మమునందు) సర్వభూతములను జూచుచున్నాడో యట్టి వానికి నేను కనబడకుండను, నాకతడు కనబడకుండడు. (భగవాన్ శ్రీకృష్ణవచనము)]

ఈ రెండు శ్లోకములును నరుని జీవనపరమావధిని విశదము చేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యుల పరిణామసిద్ధాంతము అనగా ప్రకృతిశాస్త్ర సాహాయ్యమున దేల్పగల సిద్ధాంతము, జీవియొక్క పరమావధి యనయందు నిగూఢమైయున్న సర్వశక్తులను బూర్ణముగ బ్రకటించుట యని తెలుపుచున్నది. పాశ్చాత్యులు చేతనములందే సంకల్పశక్తియు ప్రయత్నశీలమును గలదని నమ్ముదురు. అచేతనములందు బరిణామము స్వతస్సిద్ధము కాదు. కావున ప్రాణములేని పదార్థరాశి యంతయు జీవుల యుపయోగార్థము సృష్టియయ్యె ననియు, ఈ పదార్థరాశిని జీవులు తమ యిష్టమువచ్చినరీతిని నుపయోగించుకొని క్రమేణా ఉన్నతదశలను బొందవలయు ననియు వారు నుడువుదురు. ఈ పరిణామక్రమమున, నచేతనములు జీవుల శరీరములందు బ్రవేశించి, వానితో సారూప్యమును బొంది సజీవము లగుట జూచుచున్నాముగదా! ఇటుల కాలము గడువగా నెన్నడో సర్వమును చైతన్యమయ మైపోవలసి యున్నను. ప్రస్తుతము జీవకోటిలో నగ్రస్థానము వహించియున్న మానవునిగూర్చి పర్యాలోచింతము. చేతనము లచేతనములను దమకొఱకై స్వాధీనము జేసికొని నిరాఘాటముగా వినియోగించుకొనుచు స్వాభివృద్ధిని సాధించుకొనినటులనే, జీవులలో నుత్తము లధములను నిర్జించి తమ యుపయోగార్థమై వినియోగించుకొనుటయు ప్రకృతిలో గానంబడుచున్నది. చిన్నిచేపలను పెద్దచేపలు, చిన్నిపురుగులను బక్షులు, క్షుద్రజంతువులను మృగములు చంపి, తిని వర్ధిల్లుచున్నవి. ఈ ధర్మమే మానవకోటిలోను బ్రకటిత మగుచున్నది. బలహీనులను బలవంతులు, ధనహీనులను ధనవంతులు, అధికారహీనుల నధికారవంతులు, బుద్ధిహీనులను బుద్ధిమంతులు పీడించి స్వాభివృద్ధిని జూచుకొనుచున్నారు. బలము, ధనము, అధికారము, బుద్ధి యనువానిలో నుత్తరోత్తరము శ్రేష్ఠతరమందురు. సత్యాదార్థ్యములు పరిణామప్రవృత్తియందు జోటగునని పాశ్చాత్యు లంగీకరింపరు. నరుని ప్రాధాన్యము, తన శక్తియుక్తుల నత్యంతమును ప్రయోగించి, చేతనైనంత యధికముగ సాధించుటలోనే ప్రకటితము కావలయును: అట్టి బలప్రయోగ మవసరములేని సామాన్యావస్థ యుండవచ్చును, అప్పుడు సత్యాదార్థ్యాది శాంతిగుణములానుషంగికములుగ వినియోగమునకు రావచ్చును అందురు.

ఒక పాశ్చాత్యతత్త్వవేత్త నరహృదయమును బరిశోధించినవాడై దయాదాక్షిణ్యములు గనిగి వర్తింపుచు, క్షుద్రజీవుల హింసించరాదని తలచెను. మాంసాహారమును విసర్జించెను. తోటివారెల్ల వీనిని హేళన చేయసాగిరి. చాలకాల మోర్చుకొనినాడు. ఒకసమయమున నీతడు సముద్రప్రయాణము చేయుచుండెను. సముద్రమునగల విచిత్రముల బరిశీలింపసాగెను. చిన్న చిన్న పురుగులను చిరుచేపలును, చిరుచేపలను పెద్దచేపలును, వీనిని తిమింగిలములును దినుట గనిపెట్టినాడు. వాని కంతట నొక క్రొత్త స్ఫురణ కలిగినది. క్షుద్రతరజీవు లుత్తమతర జీవుల కాహారమగుట ప్రకృతిధర్మము. కావున ప్రకృతిం గల జీవులలో నత్యుత్కృష్ట పరిణామమును బొందిన నరుడు తక్కినవానినెల్ల భక్షింపవచ్చును, అని నిర్ధారించినాడు. వెంటనే మత్స్యములను కూర వండించుకొని తిన నారంభించెనట.

భౌతికశాస్త్రనిర్ణీతమగు పరిణామసిద్ధాంతము ననుసరించి యింతవఱకు సత్యమే. నరునకు తక్కిన జీవకోటినెల్ల, యింతేల, జగమున బుట్టు సర్వమును స్వాభివృద్ధికై వినియోగించుకొను నధికారము గలదు. దీనిని భారతతత్త్వవిదులును నొప్పుకొని యుండిరి. కాని నరుని పరిణామమాత్ర ప్రపంచమున బుట్టువాని నెల్ల నిర్జించుటతోడను, భూతకోటి యొసగగల యానందము ననుభవించుటతోడను ముగియుట లేదని మన ఋషిసత్తములు కనిపెట్టిరి. పశువునకు దిండియు, నరు కలిమియు బ్రకాశము గూర్చు ననిరి. పశువు తాను తిన్న దాని సౌఖ్యముతే యనుభవించజాలును గాని, యజమాని తనకై కూర్చి, చేర్చి పెట్టియున్న దానిని జూచిగాని, స్మరించిగాని యానందమును బొందజాలదు. కొన్ని

మృగములు తమ సంతానమును సయితము నాకలకు నెట్టివేసి యవి తిను వానిని బలాత్కారముగ లాగికొని తినును. ఇది కేవల మృగస్వభావము. మానవులందును నిట్టివారు కలరుగాని, యెంత నికృష్టనరునం దయినను, నొకానొకప్పుడైన నితరుల కానందమును బంచుకొను స్వభావము ప్రకాశమునకు వచ్చుచునే యుండును. రాక తప్పదు. ఇది నరుని విశేష లక్షణము. భువిలో నెల్లెడల నన్ని జాతులందును మనుష్యస్వభావము కేవలస్వార్థపరతను దాటియే యుంట గోచరించును. అడవిమనుష్యులందు సయితము స్వకుటుంబమును, స్వసంఘమును నభిమానముతో జూచుట, వారికొఱకై స్వార్థత్యాగము జూపుట సహజముగ గోచరించును. నాగరికుల సంగతి జెప్పవలయునా? సామాన్యుల యభిమానము సజాతీయులవఱకే వ్యాపించును. ఉత్తముల యభిమానము నరసంఘము నంతటిని నిముడ్చుకొనును. ఉత్తమోత్తములు సర్వభూతదయయును, చరాచరచేతనాచేతనభేదమును గూడ నధిగమించి సర్వత్ర ప్రేమను ప్రసరింపజేతురు. బ్రహ్మవేత్త లట్టివారు. వీరు నరసంఘమునకు తలమానికము వంటి వారు. వీరియందు స్త్రీపురుషపక్షపాతముగాని, స్వజనపరజనవ్యత్యాసములుగాని మాపట్టవు. సమస్తభూతకోటిని దమను వలెనే జూచుకొందురు. ఇంతేల, సమస్తభూతజాలమునందును నద్వైతపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము జేసికొందురు. ఇదియే పరమసామ్యము. అన్నిట దనను, దనయం దన్నిటిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుట యిదియే.

అటువంటి మహాత్ముల పవిత్రబోధల ననువదించునప్పుడును, కొన్నియెడల, సంకుచితహృదయులగు విద్వాంసులు స్త్రీపురుషభేదములను గోరంతలను గొండంతలుగ జేసి గ్రంథముల వ్రాసియుండిరి. ఇంకను వ్రాయుచుండిరి. అటుల జేయుటకు సత్యమునుండి దృష్టి చలించుటయే హేతువు. కొందఱు స్త్రీలకు ప్రత్యేకాత్మయే లేదు, భర్తల గతియే స్త్రీలకు ప్రాప్యమనియు, పెండ్లి కాక మరణించినవారు కడుపాపులు గాన రౌరవాదినరకములే వారికి నివాసములగు ననియు వ్రాసిరి. అధ్యాత్మతత్త్వమును జక్కగ గ్రహించి, పాటింపనివారి భావము లివి. నరునకు కైవల్యము పరమప్రాప్యమనియు, నది స్త్రీపురుషులకు సమముగ సాధ్యమనియు తత్త్వకోవిదుల స్థిరాభిప్రాయమైయున్నది. అవయవభేదములబట్టియు, కొలదివిశిష్టగుణములబట్టియు ప్రాకృతజీవనమున కించిద్భేదములు గాన్పించినను, ఆధ్యాత్మికజీవనమున సరిసమాను లనుట తథ్యము. విద్యలకెల్ల సరస్వతి యధిష్ఠానదేవత యని బోధించిన ఋషిసత్తములు స్త్రీలయెడ నలసభావమును జూపగలరా? త్రిమూర్తులును దమశక్తులను స్త్రీదేవతల రూపము నందించి వారిద్వారమున లోకపాలనము గావింతురని బోధించిన మాననీయులు స్త్రీలను హేయముగ జూడగలరా? స్త్రీలను మహాసభలలో మధ్యవర్తులనుగ నంగీకరించి మహాతత్త్వచర్చలను జరిపిన బుధవరేణ్యులు స్త్రీలను తూష్ణీంభావముతోడనైన దలంపగలరా? అందుచేతగదా సమస్తదేవతల నాహ్వానించి పూజించునప్పుడు మున్ముందు వారి భార్యలను చేర్కొనుచుందురు. వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః అందురుగదా! మనయిండ్లలో వ్రతములు, నోములు, నిత్యనైమిత్తికకర్మలను నడుపునప్పుడు ముందుగ బుణ్యాంగనలను గాదా బూజింతుము? నిజమును గమనించుచో స్త్రీలయెడ నొకింత గౌరవాధిక్యమునే మన పెద్దలు విధించిరి. ఇతరదేశములందు నిటులే యున్నది. అది సాంఘికాచార, రాజకీయసంస్థలందు ప్రకటిత మగుచున్నది.

కాని యాధునిక నాగరికమున, పశుబలమునకు నైతికాధ్యాత్మికబలములు జోహారొనర్చు కాలమున, మన స్త్రీలకు నిమ్నదశ ప్రాప్తించి నదనుట నిజము. ఇది సనాతనధర్మము కాదు. పూర్వపు గ్రంథములందును స్త్రీజాతి నరు నధోగతికి దెచ్చుటలో ప్రధానకారణముగ వర్ణింపబడియున్నదేల యని శంకింతురు. కేవలలింగభేదమును పాటించి వివరణములు చేయవలసిన సందర్భములందు తప్ప, సర్వత్ర పురుషునే నరజాతి కంతకును బ్రతినిధిగ చేర్కొనుట సామాన్యధర్మము. ప్రపంచమున నెల్లెడలను నిట్లే జరిగినది. కావున ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములం దెల్లెడల స్త్రీకిని పురుషునితో సమానాధికారము గలదనుట స్పష్టము. మగవారిలోనే నానావారి శరీరావయవదార్ఢ్యమునుబట్టియు, బుద్ధికుశలతనుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మికప్రభావమును బట్టియు కర్మభేదమును విధించునటుల, కొన్ని విశిష్టలక్షణభేదములను బట్టి స్త్రీపురుషులు నిర్వహింపవలయు కార్యములందు భేదము లుండుట న్యాయము, ననివార్యము నగును. కాని చతుర్విధపురుషార్థములందును నేపాటి భేదమును లేదు. అయినను వైరాగ్యప్రకరణములందు పెక్కుగ్రంథములలో స్త్రీనింద స్పష్టముగ గోచరించుట కలదు. పైన వివరించినటుల సంఘనీతుల బ్రస్తావించుపట్ల మానవజాతికి బ్రతినిధిగ మగవానిని చేర్కొనుట సహజము గాన, నరుని పతనమునకు స్త్రీ హేతువైనట్లు వర్ణించుచో నట్లు చేసియుండిరి. స్త్రీని బ్రతినిధిగ గొని వ్రాసినయెడల బురుషుని సయితము నటులనే వర్ణించియుందురు. అనివార్యమగు స్థలములందుదప్ప సాంఘికరాజకీయశాసనములం దెల్ల నరుడన్న నారియనియు నర్థము చేసికొనక తీరదు. తన తోడి మానవుని స్వాస్థ్యమును భంగపఱుపగూడ దనిన, స్త్రీస్వాస్థ్యమును భంగపఱుపరాదను నియమ మందు లేదనవచ్చునా? అటులనే మోహనివారకముగా త్వక్చక్షుః శ్రోత్రాదులను హేయములుగ వర్ణించుపట్టుల స్త్రీని చేర్కొనినంతమాత్రాన, వివేకము కొఱవడిన కొందఱు స్త్రీల ననాదరముగ జూచుటయు, ఘోరశత్రువులని వచించుటయు నక్రమము. స్త్రీల చక్షుఃశ్రోత్రాదులు మోహజనకము లగుచో, నట్టికన్నులు, చెవులు గల పురుషులు స్త్రీలమోహమునకు గారకు లగుట లేదా? స్త్రీలశరీరములు మాత్రము రక్తము, మాంసము, నెముకలు, చీము, మలనాళములతో గూడియున్నవనిన పురుషుల తనువులు నటుల లేవా? వజ్రములు, బంగారు, సుగంధద్రవ్యములతో నిర్మితములై, యట్టి ద్రవ్యములతోడ

ప్రవర్ధనము గాంచు పురుషశరీరములు గలవా? పశుభావముతో వర్తించి విషయలోలురగువారో, స్త్రీలు పురుషుల కంతటియుపకారులో, పురుషులును స్త్రీల కంతటియుపకారులే యగుదురు. పురుషార్థసాధనమున నుపకరింతురని పరస్పరము గురుప్రాయులగుచు, మగవారంత మాన్యులో యాడువారు నంత పూజనీయులే. అన్యముగ దలచుట దురహంకారమనదగును.

అనివార్యములగు భేదములు, నరులందు స్త్రీపురుషవివక్షత లేకయే కానంబడుచున్నవి. వానిని పాటించియే సంఘనిర్మాణమున వర్ణవ్యవస్థ యేర్పఱచిరి. ఆశ్రమవ్యవస్థ ఒకేనరుడు తనజీవితమున వేర్వేఱ వ్యవస్థలం దెట్లు వర్తింపవలయునో తెలుపును. ఇది యెల్ల జనులకును సమానమే. అయినను వ్యష్టియొక్క గుణభేదములనుబట్టి కొన్నిమార్పు లుండవచ్చును. సమష్టిసంఘవ్యవస్థయగు వర్ణమునుగూర్చి విచారింతము. పశువులందు స్వార్థపరత్వమును, పరస్పరస్పర్ధయు, హింసయు సహజములైయుండ, నరునందు పరస్పరసహకారము, మైత్రి, కరుణ మున్నగు లక్షణములు సహజములుగ నుండును. కొందఱియందివి మందప్రకాశముగలవిగ నుండును; మఱికొందఱియం దివి స్ఫుటముగ ప్రకాశించుచుండవచ్చును. వీనిని ప్రవర్ధనము గావించుకొని దైవత్వమును సంపాదించుట మానవధర్మము. తమతమ గుణగణముల కనుసరణములగు ధర్మసాధనల నేర్పఱచుకొని, పరస్పరస్పర్ధలు లేక, పరస్పరసహకారముగలిగి జీవనము గడపుటకే వర్ణవ్యవస్థను ఋషివరులు నియమించిరి. సమష్టి క్షేమమును, వ్యష్టిమోక్షమును నొకదానికొకటి ప్రతిబంధకముగాకుండ చేకూరుటకు వర్ణవ్యవస్థ మిగుల నుపకరించును. ప్రతివాడును దన పూర్వుల వృత్తి ననుసరించి జీవనము చేయుట ప్రధానసూత్రము. సామాన్యముగా దండ్రివృత్తి కొమారునకు సులభముగ నలవడును. జీవనమునకై విశేషశ్రమ లేకుండను నానందముతోడను పనిచేయువానికి బుద్ధి వికాసము నొందును. పరమార్థచింతనమున కవకాశము మెండుగ లభించును. అతితృష్ణ పీడింపదు. ఎవని సహజగుణముల ననుసరించి వాడు వృత్తిజేయునో, నుత్సాహము పెంపొందును. పను లతికౌశలముతో నెఱవేరి యానందము నొసగును. తాను చేయు పనులను శ్రేష్ఠముగ నొనర్చుటచే గల్గునానందమే సత్యమైనది. ధనార్జనముచే గలుగు నానందము కృత్రిమమైనది, అతి చంచలమైనది. ఈనాడు సర్వజీవన వ్యవహారములును డబ్బుతో సంబంధపడుటచేతను, ధనసంపన్నత ననుసరించి గౌరవపరిమితు లేర్పడుటచేతను మానవజీవితము కృత్రిమమై చెడినదని విజ్ఞులెల్లరు గమనించియున్నారు. పూర్వకాలమున నెందఱెందఱో విద్యాధికులు పేదరికమును గౌరవభావముగ నెంచి తమ బుద్ధివిశేషము నాధ్యాత్మికతత్త్వాన్వేషణమున వినియోగించియుండిరి. ఎందఱో శిల్పులు తమచిత్రరచనలచే రాజాధిరాజులను మెప్పించి, నగరములను, పుణ్యక్షేత్రములను దివ్యముగ నలంకరించి, కాసులైన గూడబెట్ట నెంచరైరి. క్షత్రవీరు లెందఱో ధర్మరక్షణార్థమై ప్రాణముల నర్పించి కీర్తి వహించిరేగాని ధనరాసులపై దమ గమ్యతను నిలుపఁజూడలేదు. వైశ్యులు సహా తాము సంపదలను సమకూర్చినను వానిని దానధర్మములకును, దేశక్షేమమునకును వినియోగించిరేగాని వ్యష్టిభోగములకై కూడబెట్టినవారు కారు. ఆనాటి శూద్రులును దమకు హైన్యము గలిగెనని యెన్నడును శోకింపక, దేశాభ్యుదయమునకై తమ బలోన్నతుల నర్పణముచేసిరి. ఈనాడైనను ధనము, అధికారము, కృత్రిమబిరుదములు మాత్రముగ నుంచి, నరుని యోగ్యచరితలే గౌరవమునకు ముఖ్యాధారములుగ నంగీకరించితిమా, తక్షణమే దేశశాంతియు, లోకశాంతియు చేకూరుటేగాక ప్రతినరుడును నత్యంతసంతుష్టితో దనలో నిగూఢమైయున్న విశిష్టప్రతిభను బ్రకటించి సత్యమగు నానందమును బడయగలడు. అప్పుడు వృత్తులన్నింటికిని సమానగౌరవమే యుండును. చాకలి శక్తిప్రదర్శనమును, పరోపకారపారీణతయు, ఉన్నతభావప్రకటనమును మాత్రము గౌరవమునకు లక్ష్యములు కాగలవు. అప్పుడు ప్రతివాడును తనతండ్రివృత్తినే యవలంబించుట తన ప్రతిభావిశేషమును బ్రకటించు మార్గమని తెలిసి యభ్యున్నతిని సాధింపగలడు. సమష్టిని దేశమంతయు తేజోవంతములగు సంఘములతో చెన్నారగలదు. వ్యష్టి సమష్టిని దనలో నిముడ్చుకొని నట్లగును.

ఒకరి నొకరు గౌరవించుట యనగా నొకరు చేసిన కార్యముయొక్క శ్రేష్ఠతను గమనించి, యందుచేత మనస్సున పొడమిన భక్త్యానందముల వెలువరించుటే గాని, యొకరు తన నీచత్వము నంగీకరించుటయు, వేఱొకరు తన యౌన్నత్యమును జూపి యితరుల నిరసించుటయు నని భావము కాదు. శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు సెలవిచ్చినటుల పీడితులను నిర్మలముగ నాదుచ్చునతడు సింహాసనాధిష్ఠితుడై ధర్మపాలనమున నేమరు ప్రభువుకంటెను సంఘబోధకుడై విద్యాప్రచారము చేయ నసమర్థుడగు నుపదేష్టకంటెను శ్రేష్ఠతరుడనియు, హెచ్చు గౌరవనీయుడనియు గ్రహింపవలయును. మఱియు వీరందఱును దమతమ విధుల జక్కగ నెరవేర్చినచో సమానముగ గౌరవార్హు లగుదురు. ఒకరు వేఱొకనికంటె నధికుడనని యెదుటివానిని హీనునిగ జూడనొల్లదు. ఎవరిధర్మము వారిది. వారివారి ధర్మమును జక్కగ నిర్వహించువారు సర్వపూజ్యులు. ఇట్టి సందర్భమున నెవడును తన వంశానుగత వృత్తిని నిరసించి యన్యవృత్తిని బూను నవసర ముండదు. సకృత్తుగా దన తండ్రివృత్తి కనర్హుడగువాడు గావచ్చును. అతడు తన కనుకూలమగు వృత్తిని బూని గౌరవభంగము లేకయే జీవింపవచ్చును. సామాన్యముగా నెవడును వృత్తిని మార్చుకొన నెంచడు. దేహకష్టసుఖముల బాటించి వృత్తిని మార్చుకొను నుత్సాహము సహజముకాదు. ధనము, అధికారము, కృత్రిమగౌరవము మున్నగునవి దుష్ప్రేరణకు మూలములగుచో మాత్రమే, యట్టి స్పర్ధలు సంఘటిలును. సంపద లేవి యున్నను నవి సమష్టిసంఘమున కుపకరించునవిగ నుండవలెను; వ్యష్టి వాని కధిపతిగ నుండరాదు. అప్పుడు ఒకవడ్రంగి కమ్మరి గావలయు ననిగాని, కమ్మరి

బడిపంతులు కావలయు ననిగాని, బడిపంతులు పత్రికము చేయవలయు ననికాని, పత్రికకు రాజకీయోద్యోగి కావలయు ననిగాని, రాజకీయోద్యోగి వ్యవసాయకునకు గౌరవించుట గాని, వ్యవసాయకుడు సంగీతసాహిత్యముల గడించవలయు ననిగాని సమాజపరిస్థితులలో నేర్పడవు. అట్టిమార్పులవలన నెవరును లాభ ముండు నని తలపరు. ఒక్కకుటుంబములోని సోదరులు పరస్పర ప్రేమ, ధర్మశీలము నున్న యెడ, కష్టసుఖములమియందే స్పర్థలకు దిగి యొకరినొకరు నిందించుకొనుట జూడము. పొలములలో కాయకష్టముచేయు సోదరుని నింటికడ కూర్చుండి పెత్తనము చేయు మనిన నొడంబడడు. ఎందువలన? అతనికి దాను చేయు పనిలో హాయి గలదు. హీనత లేనిపట్ల, పెత్తనముచేయు పనికై మార్పుకొండ నుత్సహింపడు. కాయపుష్టిగల్గి నిరాడంబరుడగు వానికి మాటకారులలో విహారములు సల్పుట యసహ్యముగ నుండును. బలహీనుడై తనయశక్తతను గప్పిపుచ్చుటకు మాటకారులలో దిరుగాడు నతడు గుట్టు వెలువడునని దలపోయుచుకొనక తీరదు. ప్రతివాడును చేయుపని తనకును, సంఘమునకును ప్రయోజనకరముగ నున్నదా లేదా? ధర్మవిరుద్ధముగ లేదుగదా? ఆత్మవిస్మరణకు దోడ్పడుచున్నదా? అను విమర్శనకుమాత్రమే నిలువవలసియుండును. కృత్రిమపు తొగలిప్యము లుండవలదు. వేరులచేత వృత్తులందు గౌరవాగౌరవములను ప్రవేశపెట్టుట యవివేకము.

చిన్నకథ యొకటి కలదు. ఒక యూరిలో జనసంఖ్య హెచ్చెనది. చోటు చాలుటలేదు. చుట్టుపట్టులను తగినయవకాశములు లేవు. ఒకబుద్ధిమంతుడు దూరముగా బోయి యొకలంకలో నూతనముగా నొక యధినివేశమును నెలకొలుప నుద్దేశించి తనయూహను గ్రామములోని వారికి దెలిపెను. వీనికడ కొక మేధావి వచ్చి, "నేను మీ యధినివేశమును బరిపాలకుడనుగ నుండి, యంతటి పనిపాటుల విమర్శింపుచు, మీ క్షేమలాభముల నరయుచుందు"నని చెప్పెను. అందు కాయన "నాతో వచ్చువా రందఱును న్యాయముగ సమష్టిక్షేమమునకై పాటుపడెడి వారుగ నుండవలెను. ప్రాల్మాలికలు, మోసములు చేయువారలను నేను దీసికొనిపోను. కావున నీవంటి యుద్యోగి యవసరము లే"దనెను. ఇంకొకడు వచ్చి, "నేను బలశాలిని, ధైర్యముగలవాడను. ఎటువంటి సాగిరుబోతునైనను నడపంపగలను. కనుసన్నచేత నే నెల్లరను విధేయులను జేతును. మిమ్మందఱ రక్షింపుచుందు"ననెను. వీనినిగూడ నంగీకరించక, "యధినివేశములో మేము పరస్పరము కొట్లాటలు జరుపుకొనము; అట్టి దురవస్థ మూడినప్పుడు నిన్ను కోరుకొందు"మని జవాబు చెప్పినాడు. మూడవవాడు వచ్చి, "నేను మీరు పండించు పంటను దగుకత్తిని రక్షించి మీకు వలయుదానికి మించినపంటను దూరప్రదేశములకు గొనిపోవుచు, మీకు వలయువాని నచ్చటినుండి తెచ్చిపెట్టుచు నుపచారము చేతును" అనెను. అందు కాయన "మేము పండించు సర్వమును నీయధీనము చేతుము. దాని రక్షణకు నీవు బాధ్యుడవై యుండినల యును. అదంతయు నీ వను భ్రాంతిని బొందవలదు. మాతోపాటు నీవును యథేచ్ఛగా ననుభవింపుము. ఇందు కొడంబడిన నీవు రావచ్చు" ననెను. నాలవవాడు వచ్చెను. "నేను బలముగలవాడనే కాని బుద్ధిపాటు నమును నాకు భగవంతు డొసగలేదు. ఎవ రేపని చెప్పినను శక్తివంచన లేక చేసెదను. మీతోపాటు సర్వవిధముల నాదరించిన నత్తు"ననెను. "సోదరా! నీవే కావలె. ఇట్టివా రనేకులు కావలెను. అధినివేశాభివృద్ధి మీవంటివారిపై నాధారపడియుండును. నీకు గౌరవమునకు నాయధినివేశమున నేపాటికొఱతయు నుండదు. రమ్మ"ని రమ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను మీకు వలయు సమస్తోపకరణములను నిర్మించెదను. మీ మీ కర్మలందు సదుపాయముల గల్పించుదును. నూతనవిషయముల గనిపట్టుచుందును. కాని నామాటవిన్నవారు నాతో సహకారము సలుపువారు కొందఱు కావలసియుందు"రనెను. అందుకాయన "సోదరా, మేమందఱమును నీకు సహకారము చేతుము. నీవు లేనిది మేమేమి చేయగలము? కాని యొక్కడును మాపై నహంకారమును జూపవలదు. మాకు తోడునీడవై నాతోపాటు సుఖదుఃఖముల బడయుము. ర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను వైద్యుడను. మీకు రోగములు వచ్చునప్పుడు కాపాడెదను. నేను దాపున నుండిన మీకనేకవిఘ్నముల ధైర్యము కలుగును. అధినివేశమునకు ప్రాణదాతనై యుందు"ననెను. అందు కాబుద్ధిశాలి "నాయనా! సోమరులకు నీ యుపయోగ మెంతయు గలదు. మాలో మితిమీరి తినువారు, పనిపాటులు మాని వ్యర్థముగ జీవించువారు, రోగముల కాస్పదులగువారు నుండరు. కావున నిన్ను దోడ్కొని పోజాల"ననెను. ఇట్లు కొందఱు నూతనసంఘముగ నేర్పడి యొకయధినివేశమును స్థాపించి చిరకాలమునకే మహోన్నతదశకు వచ్చిరట. స్వార్థపరతయు, పరస్పరనిరసనలును, సోమరితనమును లేక యుదగ్రప్రాయులుగ నుండిరట.

పూర్వఋషులచేత నిట్టి పరస్పరసహకారధర్మముపైని వర్ణవ్యవస్థ నిర్మింపబడెను. గుణకర్మలను బట్టి కార్యములందు భేదము లున్నను గౌరవభాజనములందు వ్యత్యాసములు లేవు. శక్తియుక్తులు హెచ్చుగ నున్నకొలదిని హెచ్చుబాధ్యత వహించి శ్రేష్ఠతరసేవ యొనర్చుటే దీనికి సూత్రము. ఇట్టిబాధ్యత గుర్తింపబడినచో తృష్ణాపిశాచమున కవకాశ ముండదు. తృష్ణ లేక యపకృతులు సాగవు. అపకృతులు లేనిచో క్రోధమున కవకాశ ముండదు. సర్వమును ప్రేమమయమై విరాజిలును. క్రీస్తు తర్వాత నెవ రధిపతులుగ నుండవలయునని వానిశిష్యులలో వివాద గలిగినప్పుడు, "మీలో నెవ డంపటికం బె తుదను తన మేలును జూచుకొని, సమష్టిసంపదకు హెచ్చుసేవ చేయగలడో వాడు మీలో నధిపతి యగుగాక" యని బోధించినాడు. ఇట్లొక్కొక్కజనశ్రేణియు జక్కబడెనేని, కొన్ని జనశ్రేణులు రాష్ట్రములుగను, రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యములుగను, సామ్రాజ్యములు విశ్వమానవకుటుంబముగను నేర్పడి పరిపూర్ణానందముతో ప్రకాశించును. పాశ్చాత్యదేశము

ఎల్లెడల నిప్పుడు వర్ణవ్యవస్థానిరూపణకై కృషి చేయబడుచున్నది. కాని వారు నైతికబాధ్యతపైన గాక సంపద నార్జించు కౌశలముమీద నిర్మాణమును సాగింప నెంచుటచే కృతకృత్యులగుటలేదు. వారి ననుకరించి భారతీయులు కొందఱు సంఘనిర్మూలనమునకు గడంగుచున్నారు. ప్రేమ నాధారముగ జేసికొని, త్యాగముతో వర్తించినయెడల నీపేరులేయున్నను మానినను, వర్ణనియమములు ప్రతి జనసమాజమునందును నెలకొని, యత్యంతశుభదాయకములు కాగలవు. విశ్వసోదరభావమే దీనికి మూలసూత్రము. సమానసంపదలును, సమాధికారములును గావు.

ప్రతివాడును భాగ్యభోగ్యముల కాశించి, యున్నతపదవిని గోరుచున్నాడేగాని, యున్నతపదవి నధిష్ఠించినకొలదిని హెచ్చుబాధ్యతను వహించి సేవచేయుదు ననువాడు కానరాడు. తన స్వధర్మమును శక్తికొలది నెఱవేర్చినా యను చింతను విడిచి, నాకింతకంటె హెచ్చులాభము వచ్చు నుపాయము లేదాయని ప్రతివాడును తలపోయుచున్నాడు. అనగా తనలో విశ్వమంతయు నిముడ్చుకొనవలయునని అత్యాశయేగాని, విశ్వమునంతటిలో దాను నిండియుండ గోరుట లేదు. వ్యష్టిదృష్టిలో సమష్టిదృష్టిని లయముచేయు యత్నము జరుగుచున్నది గాని, వ్యష్టిని సమష్టిలో లీనముచేయు సద్భావము జూపట్టుట లేదు. సమష్టి సంకుచితము చేయబడుచున్నది గాని, వ్యష్టి వికాసము నందుట లేదు. నే నెంత కూడబెట్టుకొని, దాని నితరులకు గొఱకుండ జేయగలనా యను తలంపేగాని నావలన నెందఱు బాగుపడెదరు? యను విచారణ లేదు. పరదేశములనుండి సంపదలను గొనిరా వీలులేని భారతదేశమువంటి దేశములో ధనాఢ్యులు, నధికారధూర్వహులు పెరుగుచుండి రనగా వేనవేలుమంది యింకను దారిద్ర్యములో నడగద్రొక్కబడుచు, స్వాస్థ్యహీను లగుచుండిరని యర్థము. ఈనైఖరి వర్ణధర్మమున కెంతయు వేరుపురుగు వంటిది. విశ్వసోదరభావము నంకురదశయందే దిగమ్రింగును.

ఒకసంఘమున నెంతమంది త్యాగులు, కరుణాతురు లుండిన నంత ప్రకాశించును. ధనకాంక్షులు, పరపీడకులు నెంత హెచ్చుగా నుండిన నంత కృశించును. గుణములు, కర్మలే ప్రధానములు గాగల సంఘనిర్మాణము దైవీయము, తద్వ్యతిరిక్తమైన సంఘము కేవల మాసురము. “చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః” అనుటలో భగవంతుని పక్షపాతముగాని, నిష్కరుణగాని లేదు. ప్రతివానికిని ఆత్మవికాసమున కత్యంతానుకూలనియమమును సమకూర్చితి నని చెప్పియున్నాడు. ఆయన స్వధర్మనిర్వహణమునే సంఘపు పునాదిగా జేసి, లాభాలాభములు విచార్యములు గావని బోధించి యట్టి యపోహను దొలగించి యున్నాడు. “కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన”. ఎన్నడును ఫలాపేక్ష వలదని నొక్కిచెప్పి యున్నాడు. సర్వసృష్టితోను నైక్యమై, పరిపూర్ణపరమాత్మయం దైక్యము గాంచువాడయిన సగస[illegible]ముడు ఫలమునాశించి యేమి గణితము చేయగలడు? ప్రయత్నము సమగ్రమును, తీవ్రమును, నిర్దుష్టమును నై యుండవలయును. విశ్వసోదరభావసాధనయే యిది.

“ఓం సర్వేఽత్ర సుఖినస్సంతు సర్వే సంతు నిరామయాః,
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చిత్ దుఃఖ మాప్నుయాత్”.

తా. ఎల్లెడల సుఖ మున్నగాక. అందఱు నారోగ్యముగ నుందురుగాక. అందఱు శుభముల గాంతురుగాక. దుఃఖ మెంతమాత్రమును పొందకుందురుగాక.

సోదరసోదరీరత్నములారా! అనుక్షణము దీనిని సంస్మరించుచు మీ జీవితముల ధన్యముల గావించుకొందురుగాక! వర్ణవ్యవస్థయొక్క పూర్ణసత్ఫలము ననుభవింతురుగాక. విశ్వసోదరభావము సర్వత్ర ప్రకాశించుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

పద్మిని

చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి గారు

అరరె! భవన్మనోహర సహస్రనిశాతకర ప్రహార దు
స్తరపరితాపమంది పెలుచన్ మదకుంజర మంబుజాప్తు నె
త్తెఱంగున మీఱనేకరఁ దదీయ మనోరమవై చెలంగుచున్
జెఱపఁదలంచిరా; కమలినీ! వెసఁ దక్కర మంద నేర్చితే!.

కమలధవుండు నీ నడతఁ గన్గొని యేమితలంచు నొక్కొ! నీ
రమణుఁ డెఱుంగమిన్ గజకరగ్రహణ ప్రభవానురాగ సం
భ్రమమునఁ జొక్కి నిక్కెదవు పద్మిని! నీదు ప్రవర్తనంబు లో
కమునకు వెల్లడించి కులగౌరవముల్ నశియింపఁ జేయుచున్.

ఎంతటిదానవే కమలినీ! యిటులన్ బరపూరుషాళికిన్
స్వాంతమొసంగ వేశ్యగతి బాపురె! నీదు ప్రభావమేని నో
రంత యెరుంగవయ్యె! కమలాలయ కీవు గృహాంబ వద్దియున్
సుంతయటుండ; నంబురుహసూతికిఁ దల్లివి కాదె చెప్పుమా!.

ధృతిఁబోనాడి సరోజినీ! పడుపువృత్తిన్ బూన; వేడ్కన్ మధు
వ్రతమన్ వేడుక కాదు, దావకసుధాపానం బపేక్షించి; నీ
రతిగోరన్ మొగమోడి ప్రాణపతినిన్ రంజింప కీవే [1] యధః
పతనం బెంచియు జారు రేయిబవలున్ బాటింపకన్ గూడవే!

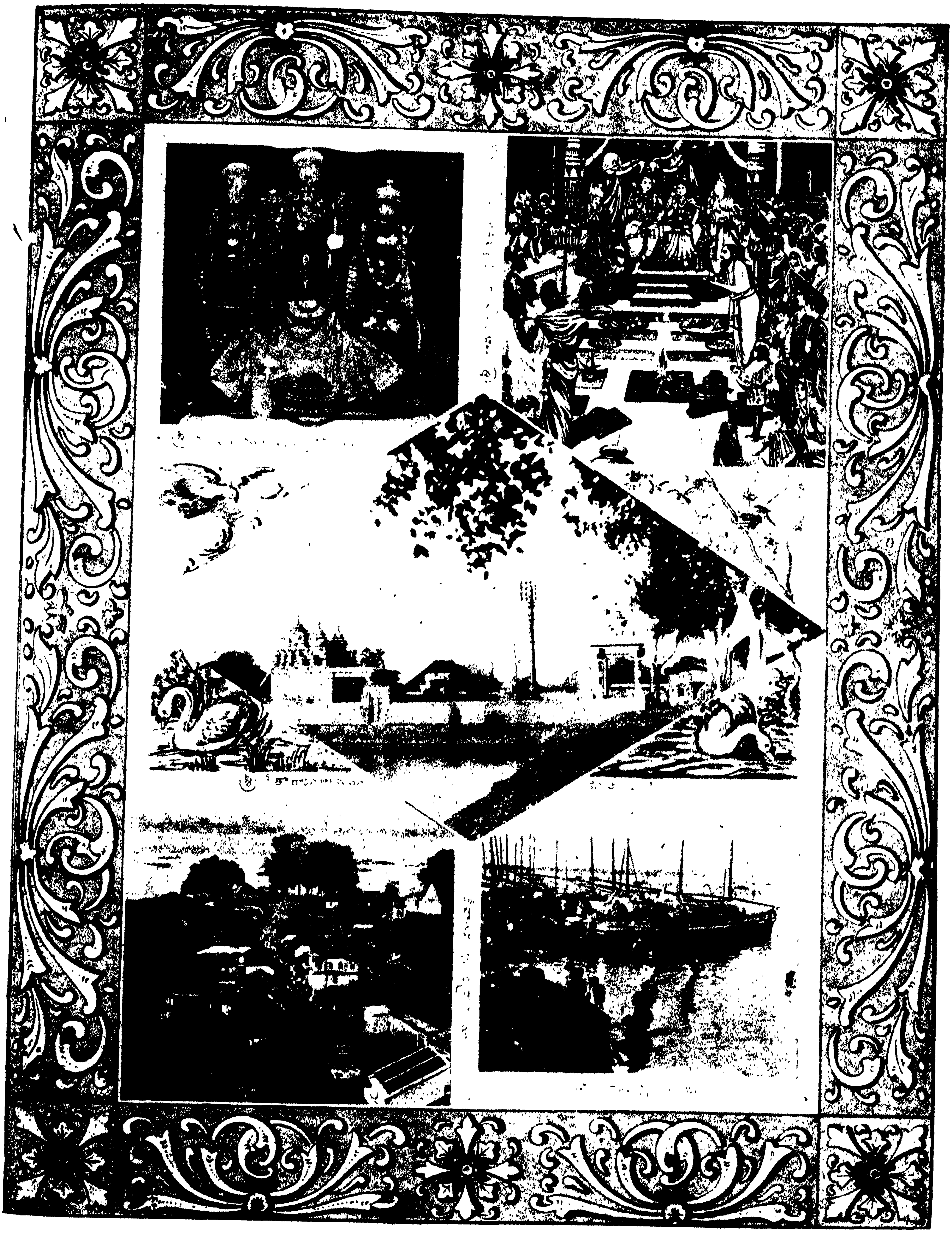
"ధవుఁ డరుదెంచె"నంచు విని తత్తరమందుచుఁ గృత్రిమంపు లే
నవు విరజిల్లుచున్, దగు వినమ్రతఁ జూపుచు నూర్పులూర్చుచున్
ధవుని గమించు జారిణి విధంబున; నీ మగఁ డేగుదెంచఁగా
నవుచు, వియోగపుంబొగల నన్నిగుడించెదు తేంట్లఁ బద్మినీ!.

[2] ఎంతటిదాన వైతివె భళీ! నళినీలలితాంగి పద్మినీ
కాంతుని మోసగించితివి కాపురముండెడి లచ్చికండ్లకున్
గంతలు గట్టనేర్చితివి కంజభవుం డిది కానఁడిందుకే
"యింతుల నమ్మరా"దని వచించెడి పెద్దలపల్కు కల్లయే.

"గురునకుఁ బంగనామమిడఁ గోరిన చందురు డిప్డు మ [3] ద్వసు
స్ఫురణను వృద్ధిఁ బొంది ననుఁ జూచె నగౌరవవృత్తి" నంచు న
ల్కరవి, సుధాంశుపాతము దలంపఁగఁ బద్మిని! చంద్రుఁ డట్ల భా
స్కరునకుఁ గోరె; "ధాత్రి నొకకాంతకు నిర్వురు బోరుకైవడిన్."

ఉపసంహారము అలుక వహింపకమ్మ! నిను నారడిబెట్టితినంచుఁ బద్మినీ!
కల దొక విన్నపంబు విను కౌరవముఖ్యుఁడు దండ్రి సెప్ప ప
ల్కుల వినకున్న, వాని విని లోకము నీతి గ్రహించెగాదె! య
ట్టులఁ దలపంగ నీ కివి కఠోరములైనను నీతులే గదా!.

1 అధఃపతనము=అస్తమానము. అనగా సూర్యుఁడస్తమించిన వెంటనే పద్మము ముకుళించుకొనును. అట్టితఱితద్రస పానమత్తతచే నందు తుమ్మెదలు బంధింపఁబడి యుండుననుట. 2 ఈపద్యము మదీయ కల్యాణరాధామాధవనాటకమునుండి సంగ్రహింపఁ బడినదని మనవి. 3 వసు శబ్దము, ధనమందును, కిరణమందును వర్తించునని యూహింపఁదగు.

హిందీ [illegible]రాష్ట్రము [illegible], కా[illegible]

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము

దైవముదిన్నె : వేంకటేశ్వరుఁడు

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

పదిమందిలో పచ్చపచ్చఁగా నుండక కొండలఁబడియుండు కొనువ తీఱ
“కడుబీదనని మొఱ్ఱలిడిన పేదక నెత్తి బ్రోచ్చితిఁ గాను” నన్నుమచ్చ మాయ
“గొలిగించి చెప్పుతోఁ గొట్టించి నామమ్ము దిద్దించు” నను వ్రతిష్ఠ పోవ
“లోక మచ్చెరువంద లోభినై వడ్డికాసులఁ గూర్చు” నన్నట్టి కొలఁ దొలఁగ
తిరుపతి నగంబునందుఁ గాపురము మాని - ప్రీతి నేఁటికి నింక చేరితివటోయి!
శ్రీయువతి వెంటఁగొని? రామరాయచిత్త - శరణ! జగదీశ! వేంకటేశ్వర నమోస్తు.

పరపతిచెడి తిరుపతివిడి - నరపతియగు రామవిభుని నగరమునకుఁ గా
పురమును మార్చితివో; శ్రీవర! సర్వవ్యాపకతను వాటించుటయో?

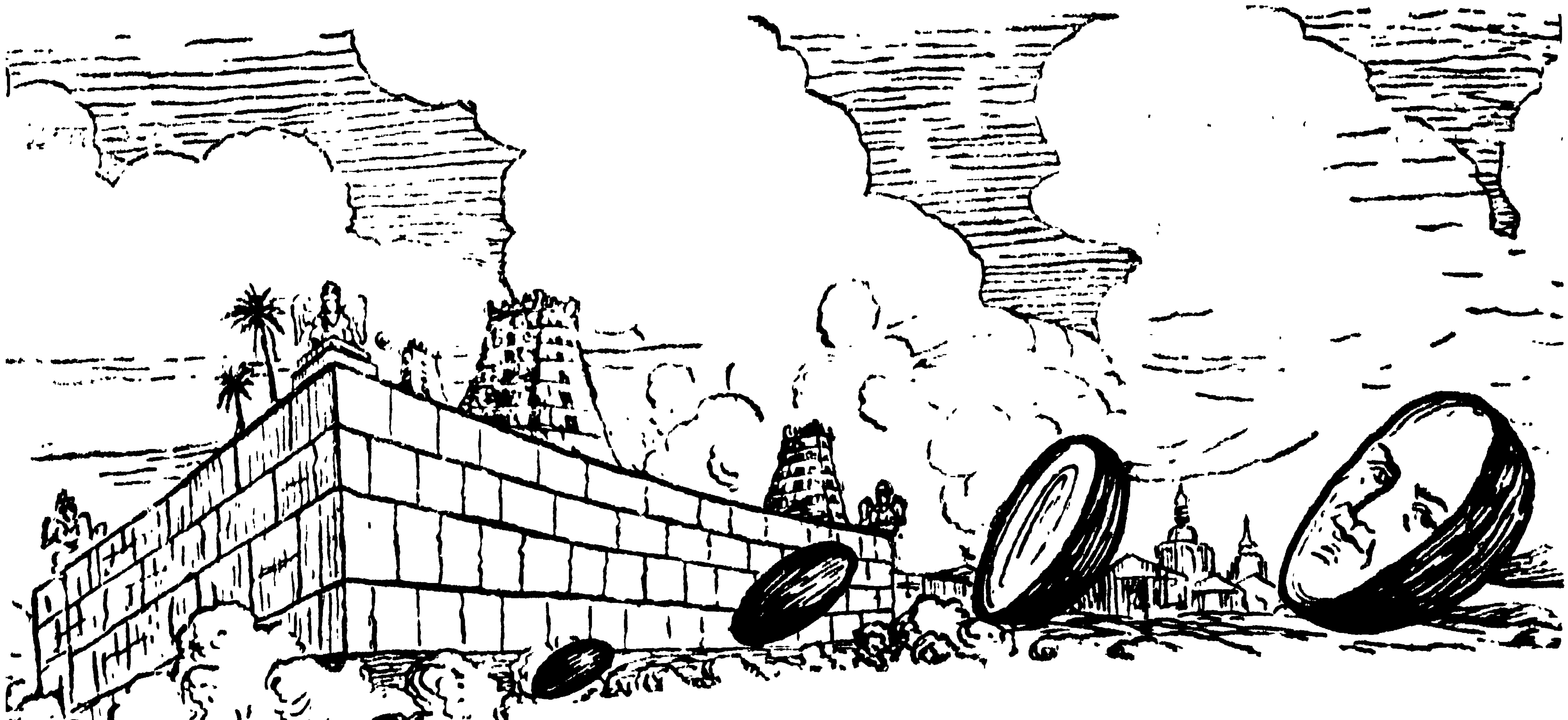
ధరణి బీటలువోవ బెరయు బీరెండలు నిండారు పండువెన్నెలలు గాఁగ
పల్వలంబులఁజిక్కు పంకిలజలములు కమనీయగంగోదకములు గాఁగ
బడెబడె సుడిసి వీచెడు వడగాడ్పులు మెల్లని చలువతెమ్మెరలు గాఁగ
దురుసుగ్రామీణుల త్రోఁద్రోపు త్రొక్కిడి సురకోటి నోరసిడి కరణిగాఁగ
భవవినాశక! భవదీయపాదపద్మ - భక్తితాత్పర్యమునఁ బారవశ్యమొనసి
తనిసితిమి, తండ్రి! నీమహోత్సవమునందు - వేంకటేశ! అనంతరవిప్రకాశ!.

మలినపదార్థసంకలితమ్ములౌ పాడుకిడబెల్లు విపణిమార్గమ్ములయ్యె
కర్కశపాషాణకంటకావృతములౌ నిమ్నులు నాట్యరంగమ్ములయ్యె
సూకరఘుర్ఘురవ్యాకీర్ణ కశ్మలస్థలములు సంగీతశాలలయ్యె
పూతిగంధంబులఁ బొలుచు బీదల కుటీరమ్ములే, యంతఃపురమ్ములయ్యె
చెన్నపురమయ్యె దైవముదిన్నెపల్లె - విమలమతి, నీకు మా రామవిభుఁడు జరుపు
తేరుతిరునాళ్ల సంబ్రంపు దినములందు - విగతభవపాశ! జగదీశ! వేంకటేశ!.

నిను దివ్యరథమున నిండుభక్తిని నిల్పి తానంతఁ జోదకత్వము వహించు
నిన్నుఁ బల్యంకిక నీటుగా నెక్కించి తానంత వాహకత్వము వహించు
నిన్ను భూషణముల నెఱి నలంకృతుఁ జేసి తానంత సత్కవిత్వము వహించు
నిను నిండుకొల్వున నినుపార నెలకొల్పి తానంత గాయకత్వము వహించు
నీకు భక్తుండు, మఱియును మాకు సఖుఁడు - రామరాణ్మౌళి, తత్ప్రయత్నమునకు
చిరసుఖైశ్వర్యములు దయసేయుమయ్య - విశ్వవిశ్వేశ! మా తండ్రి వేంకటేశ!.

---

* శ్రీగద్వాల ప్రభువులకు వియ్యంకులును, మహైశ్వర్య విరాజితులును, దేవ బ్రాహ్మణ భక్తితత్పరులును, కవిపోషణ బద్ధకంకణులును, స్వయముగ కవులును, రసికావతంసులును, నగు మ-రా-రా-శ్రీ ఆర్. రామరెడ్డిగారు బళ్లారిజిల్లా, దైవముదిన్నె యను గ్రామమున జరిగెడు శ్రీలక్ష్మీ వేంకటేశ్వర కల్యాణోత్సవము సందర్భమున వాకువుగా నప్పుడప్పుడు రచించిన పద్యములు.

భిక్షాపాత్రము

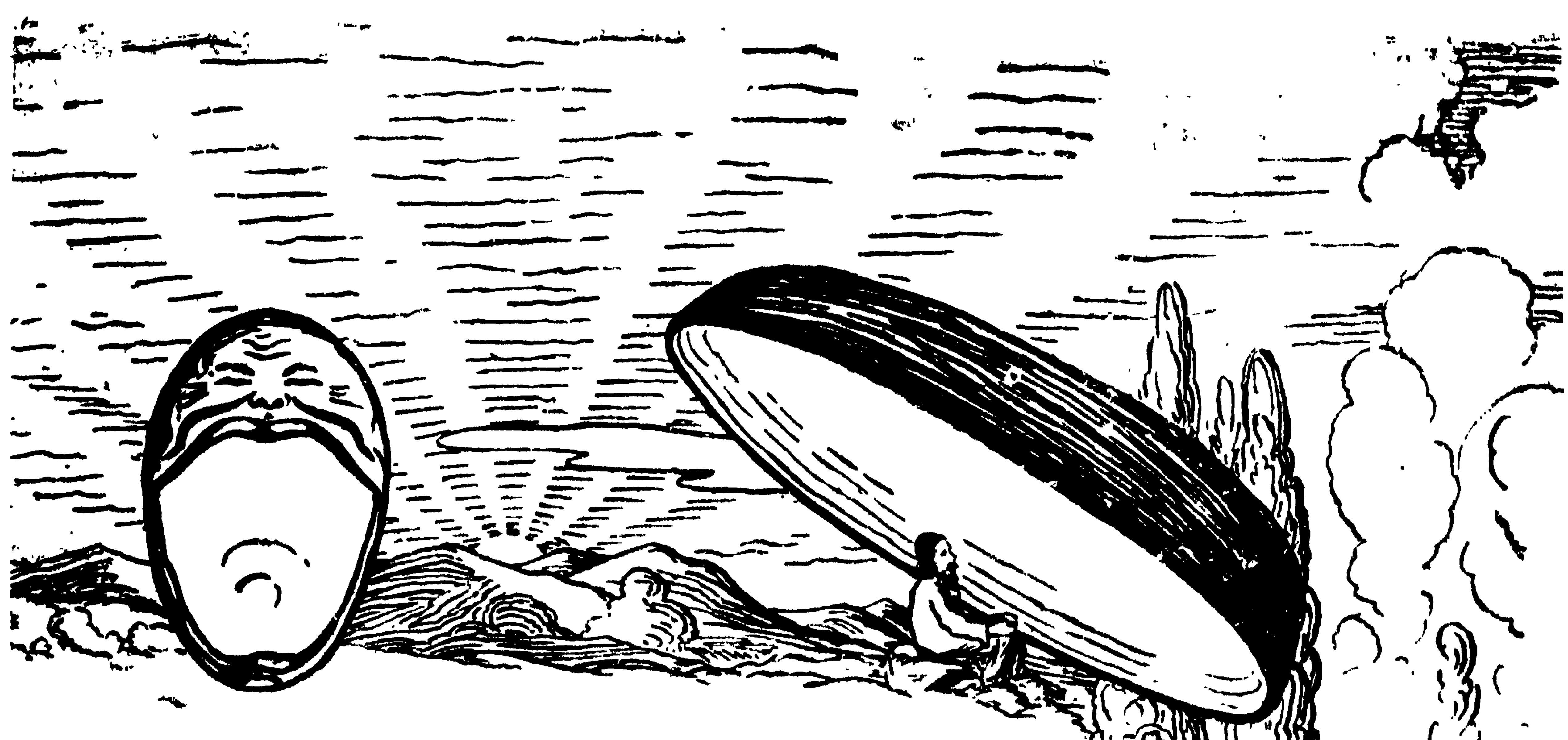
ఆంధ్రవిశారద తాపీ ధర్మారావు గారు, బి. ఏ.

పయిపయిఁ దేలియాడి కనుపట్టెడు నస్తుం మీఁదఁ జిత్ర మే
మిదియొ? యనఁ జిన్నచుక్కయయి మెల్లన నల్లఁగ విస్తరిల్లి యిం
తయి మఱి యింతయై క్షణమునం దొక భీకరభైక్షపాత్ర రూ
పయి కనవత్తు వీవె తొలియర్థము లెల్ల యదృశ్యమై చనన్.

కమనీయసాంధ్యరాగప్రభావృంతంబు గాంచుచో నెదుట నిన్ గాంతు నేల?
లలితవసంతపల్లవఖాది కోకిల పాడుచో నీవె కన్పడుదు వేల?
కోమలమాగుతాంకూరపరంపరల్ సోఁకినయప్డు నిన్ జూతు నేల?
పరిఫుల్లహల్లకపటలపరీమళం బెనయఁ గాంచెద నిన్నె యెదుట నేల?
స్వాదుభోజ్యాదులం గాంచు భాగ్యమబ్బ-నెదుటనే నీవు గనవత్తు వేల? నీవు
లేక యుండు ప్రపంచంబు లేదొ! యిట్టి-భావ మేల? భిక్షాపాత్రమా వచింపు.

అక్కట! యిట్లు దోఁచు కుహనాకృతి పూరక యుండలేక యో
ప్రక్కలు ప్రబ్బి యుబ్బి చికురంబులు ఫాలము నక్షులున్ జెవుల్
చెక్కులు ముక్కు నోరుఁ గల చిత్రవికార మొకంపు దాల్చి నా
దిక్కునఁ జూడ్కి నిల్పి వెనుదీయక నవ్వుచు వెక్కిరించుటల్!

వ్రాసి కట్టలు గట్టి పైచిన గ్రంథాళి వెల్లనౌ మషిఁ జూపి మెల్ల నగుదు
ప్రాసాల నిర్మించు నుత్తమపత్రిక లిట్టివా? యని చూపి మిట్టి నగుదు
వాంధ్రముద్రణదోష మడఁగింపఁ దలపెట్టు పరికరంబులఁ జూపి మురిసి నగుదు
వసతికాలము క్రింద నపహృత మగు విత్త మత్తకుండఁగఁ జూపి మొత్త నగుదు

సజ్జనార్తసంపోషణ సక్రమవ్య-యాధరీకృత కష్టసమార్జితాల్ప
వేతనముఁ జూపి యెడలెల్ల విఱుగ నగుదు-వేల భిక్షుకపాత్రమా కేలిసేయ?

ననుఁ గని వెక్కిరించు యతనంబున ఫాలము గడ్డమేడకో
చనెఁ గనుదోయి మూఁతవడె సన్నగిలెన్ బెనుజెక్కులొయ్యనో
య్యన కడుబోసిమై వికటహాసము నూనెను నోరు క్రూరపుం
దను పదె మిన్ను-మిన్నునఁ గనంబడు చిత్రము నీదుచూపునన్!

మాయానిస్తుల వక్రభావ వికస న్మందస్మితాభీల మౌ
నా యాస్యం బిది యేమి యొక్కత్రుటి బ్రహ్మాండంబు లన్నింటినిన్
మాయింపన్ జను కాలగహ్వార మనన్ వైశాల్యమున్ బొంది నా
చాయన్ వచ్చును మ్రింగుదానిఁబలె? భిక్షాపాత్రమా చెప్పుమా!

అటు చనుదెంచి నన్నును మదార్తినిఁ గూడ నొకక్షణంబునన్
గుటుకున మ్రింగి మేలు సమకూర్చెద వంచుఁ దలంచుచుండ నా
పటుతరదుర్భగత్వపు ప్రభావముచేతనొ యేమొ నీవునున్
దటుకున నిల్చి చూపెదవు తర్జని భర్జన భీకరాకృతిన్.

రమ్మందువు చేరఁగఁ గై-కొమ్మందువు నిన్ను "భిక్షుకుం జను. మదె పా
త్ర"మ్మందువు పరయత్నము-వమ్మందువు పొందు వైభవ మ్మందు విలన్.

శిక్షాబుద్ధులు లేరె యెయ్యెడను వాసింగాంచు సత్పాత్రతా
రక్షాదీక్షులు లేరె సత్కవిదరిద్రక్లేశనిర్మూలనా
దక్షుల్ లేరె వదాన్యశేఖరపవిత్రంబైన యాంధ్రావనిన్
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

[illegible]

అక్షిద్వంద్వ పటుత్వమంతయును మాయం గాన, నంగంబులన్
దక్షత్వంబు నశింపలే, దతుల మేధశ్శక్తి వైదుష్య స
ద్వీక్షాపేక్ష తొలంగ, దాంధ్రజననీ ప్రేమాస్థయుం డింద, దో
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షయ్యంబుగ నుబ్బి తొట్టికొను నూహావీచికల్ గల్గి పుం
డ్రేక్షుస్యంది సుధారసామలగుణాశీనార్థపూరార్తిఁ బ్ర
త్యక్షోదారమహాశయంబయి కవిత్వం బుండ క్షీరార్థియై
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షీణవ్యథఁ గుందు బంధుగులకై యర్థించుచే న్యాయ పూ
పక్షం బందు రదేల? దాతకు నిజాస్రవ్రాత కష్టావళుల్
చక్షుర్గోచరమై మెలంగమిఁ గదా! సారస్వతం బట్టిదే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

నిక్షేపం బన భావ ముండఁ గృతి దానిం గూర్పఁగా నెంచుచో
ద్రాక్షాపాకమృదూక్తు లుండ రససామ్రాజ్యంబు వెల్గుండఁగా
లక్షింపన్ జుమ నిన్ను లేఖిని కరాలగ్నంబుగా నున్నచో,
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షుద్రశ్రమ నాంధ్రవాఙ్మయచిరోదంచత్ప్రభోజ్జీవనా
పేక్షన్ యత్నము నేసి పొందియుఁ గలా విస్తార సౌముఖ్యమున్
గుక్షిం జూపెదు కష్టునింబలెనె నేనుం బోయి యాచింతునే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

ఈక్షామాత్రన భవ్యభావహృదయాభీష్టంబు లక్షింపఁగా
దక్షుల్ దానకలావిశారదులు సత్ప్రాభవోదారు లాం
ధ్రక్షాత్రోచితబుద్ధిఁ గొంద ఱిల నుండ న్నన్ను తాడింతువే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

పక్షిశ్రేణులఁ గీటకావలి మృగవ్రాతంబునుం జూపులన్
రక్షింపంగ వలంతియై సుగుణధైర్యంబుల్ పరీక్షించు ని
ష్పక్షాత్ముండు దయామయుండు ననుఁ గావన్ గల్గ నిన్నెంతునే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

౭. వైద్యము

ప్రకృతి చికిత్సా సిద్ధాంతము

భిషగ్వర, దంతులూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు

ఈ ప్రకృతిచికిత్సావిధానము తొలుత జర్మనీ దేశస్థుడగు డాక్టరు లూయీ కూనే మహాశయునిచే గనుగొనబడి జర్మను భాషయం దీతనిచే గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడి అతని జీవితకాలముననే యేబదిమారులు ప్రకటింపబడి నేటికి వివిధభాషలయందు తర్జుమా గావింపబడి యున్నది. దీనిని బట్టియే యీ ప్రకృతిచికిత్స లోకమున కెంతటి యుత్సాహము కల్గించినదో తెల్లము కాగలదు.

ఈ చికిత్సావిధానమున నితరచికిత్సలయందు వలె రోగనిరూపణము గాని, యౌషధసేవనము గాని లేకయే రోగనివారణోపాయము దెలుపబడినది.

రోగములు స్థానభేదముచేగాని, రూపభేదముచేగాని, వివిధనామములు గల్గియున్నను, ఆ రోగములన్నిటికి దోష మొక్కటియే యనియు, నాదోష మెంత ప్రాబల్యముగ నుండిన రోగ మంత యధికముగ నుండుననియు, నా దోషమును మొదలంట రూపుమాపుట వలన రోగము నశించుననియు, నీచికిత్సాసిద్ధాంతము.

రోగహేతుకమగు దోషము కలుగుటకు బ్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారములే కారణము. ప్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారముల మూలమున, శరీరమందలి యవయవములు (ఆమపక్వాద్యాశయములు) తమతమ పనుల (మలమూత్ర స్వేదాది బహిష్కరణము) నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నా చెడుపదార్థము శరీరమందు క్రమక్రమముగా ఘనీభవించి రోగముల గలిగించుచుండును.

దీనినిబట్టి విచారింప సమస్తరోగములకు కారణము శరీరమున ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థము చేరుటయే యనియు, అట్టి పదార్థమే దోషమనియు, తెలియుచున్నది. సర్వరోగములకు గారణ మొకటియే యనియు, రోగకారణ మొకటియే యగుటచేసి చికిత్సకూడ నొకటిగానే యుండవలయుననియు, నీమహాత్ముని యభిప్రాయము.

అట్టి చికిత్సయే ప్రకృతి చికిత్స. ఈ చికిత్సయందు గటి బాష్పాతప జననేంద్రియ స్నానములే దివ్యౌషధములుగను, నుద్రేక జనితములగు లవణాదివ్యంజనమిళితములు కాని స్వాభావికపదార్థసేవనమే పథ్యముగను జెప్పబడినవి. ఇట్టి ప్రకృతిచికిత్స నొందుటవలన రోగకారణమగు దోషపదార్థము శరీరమునుండి కరగి, బహిర్గతమై, రోగముల మొదలంట నశింపజేయును. అందు బాష్పాతప స్నానములవలన రోగపదార్థము చెమటరూపమున రోమకూపములనుండి బహిర్గత మగుచుండును. కటి లింగ స్నానములవలన రోగపదార్థము పొత్తికడుపున జేరి మలమూత్రముల నాళములగుండ బహిర్గత మగుచుండును. మరియు నీచికిత్సవలన రోగపదార్థముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి కొందఱకు స్వల్పకాలమునను గొందఱకు దీర్ఘకాలమునను రోగశాంతి యగును.

చతుర్విధస్నానములయొక్క పద్ధతులు

౧. బాష్పస్నానము.

డేగిసాలో సగమువరకు నీళ్లుపోసి, మూతవేసి, ఆవిరి వచ్చువరకు కాచి, ఆవిరి వచ్చిన వెంటనే రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, మంచముపై గాని పేము కుర్చీపైగాని కూర్చుండి, కండ్లకు వేడి తగులకుండునటుల తడివస్త్రముతో కండ్లను గట్టుకొని, ఆవిరి బయటకు పోకుండునటులు ముదుకవస్త్రమును గప్పుకొని, యా యా విశిపాత్రము కుర్చీకింద నుంచి రోగియొక్క సహనశక్తి ననుసరించి పాత్రపై గప్పియుంచిన మూతను కొంచె కొంచె

ముగా తొలగించుచు రోగము ననుసరించి పదిహేను లగాయతు ముప్పది నిమిషములవరకు ఆవిరిపట్టుట.

వ.రా.—నీటియొక్క వేడి తగ్గి ఆవిరి కొలదికాలము ననే తగ్గును కనుక రెండవ పాత్రము పొయిమీద నుంచి ఆవిరి వచ్చునటుల సిద్ధముగా నుంచుట, లేక కుర్చీక్రింద నున్న పాత్రను "స్టౌ" మీద నుంచుట.

౨. ఆతపస్నానము

సూర్యరశ్మియందు వెల్లకిల బరుండి శిరస్సు, ముఖము, పొత్తికడుపు, వీనికి రశ్మి సోకకుండునటుల పచ్చని యాకులచే గాని తడి గుడ్డతోగాని కప్పియుంచి, పలుచనివస్త్రముచే శరీరమంతయు గప్పుకొని, బాగుగ చెమటపట్టువరకు ముప్పది లగాయితు అరువది నిమిషములవరకు నుండుట.

3. కటిస్నానము

తొట్టియందు నీళ్లను పోసి, కటిప్రదేశము మునుగునటుల కొంచెము వెనుకకు వ్రాలి కూర్చుండి, పొత్తికడుపును (ఇరుప్రక్కల నుండు గజ్జయెముకల వరకు) ఒక వైపునుండి మఱియొకవైపునకు ముదుకబట్టతో ఆగక వయస్సురోగము ననుసరించి అయిదునుండి ముప్పది నిమిషములవరకు త్వరత్వరగా రుద్దుచుండుట.

౪. లింగస్నానము

తొట్టిలో నొక కోళ్లబల్ల నునిచి, బల్లపైని నాలు గంగుళములవరకు నీరుండునటుల పోసి, రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, యాబల్లపై గూర్చుండి లింగముయొక్క పోకకు, నీరు తగులకుండునట్టుల ఎడమచేతి వ్రేళ్లతో లింగాగ్రచర్మమును ముందుకు లాగి పోకను గప్పి పట్టుకొని నీట మునుగున ట్లుంచి, ఆచర్మమును రోగము, బలము, వయస్సు ననుసరించి పది లగాయతు అరువది నిమిషముల వరకు కుడిచేతితో మెత్తని ముదుకబట్టచే మృదువుగా రుద్దుచుండుట.

ఆహారము

సులభముగ జీర్ణము గాదగిన పదార్థముల నెంత వరకు జీర్ణశక్తి కలిగియున్నదో అంతవరకు దినుట. రసవంతములగు పండ్లు, పచనముచేయబడిన కాయ, ఆకు, దుంపకూరలు, ధారోష్ణములు (గుమ్మపాలు) మొదలగు పదార్థములను దినుచుండుట. గ్రుడ్లు, చేపలు, సారాయము, మసాలాలు, మొదలగు ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థముల బహిష్కరించుట.

సంభోగము

ప్రధానముగ జీవనశక్తిని నశింపజేయునది యగుటచే సంభోగక్రియను మొదలంట మానవలసి యుండును. అటుల సాధ్యము కానిచో, బలము ననుసరించి అధమము పదిహేనుదినముల కొకసారి కూడవచ్చును.

ఈచికిత్స నొందు కాలమున శరీరాంతర్గతమైయుండిన దోషము బహిర్గతమగుచు తాత్కాలికబాధలు గలిగిన గలుగవచ్చును. అట్టి సమయమున భయపడి చికిత్స నిలుపక చేయుచుండిన ఆబాధ లన్నియు స్వల్పకాలముననే శాంతించి రోగమును మొదలంట రూపుమాపును.

వాత పిత్తకఫముల తత్త్వము

భిషగ్రత్న మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తిగారు

ఈ నా చెప్పంబోవు విషయము ప్రాచీనగ్రంథములయందు ప్రస్తావింపబడినదియే గాని, నా స్వకపోలకల్పితము గాదు. కాని, యీ పూర్వశాస్త్రములయం దొకచోట విస్తరించి చెప్పబడలేదు.

ఈ విషయము వైద్యులకే యూహింపరానిది. ఇతరులమాట యేల? అయినను వాత పిత్త శ్లేష్మములను మూడుమాటలు మాత్రము ప్రజలెల్లరకును దెలిసిన విషయమే.

ఆయుర్వేదవైద్య లోకరోగిని పరీక్షించునపుడు వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడుగాని భిన్నగా లేవని చెప్పుమందురని మన మెఱింగియే యున్నాము.

కాని, అక్కటా! ఈ మూడుదోషముల మర్మమును చక్కగా విప్పిచెప్పగల పండితు డొక్కడును లభింపడు. కావున నక్షరాస్యులు కాని పామరులు దక్క నాగరికులగు జను లెవ్వరును నీ విషయమును నమ్ముటలేదు. కాన పామరులకును, విశేషించి పండితులకును, వీని యందు విశ్వాసము గలుగజేయుటకై ప్రయత్నము చేయవలసి యున్నది.

వైద్యులు వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును దోషములని వ్యవహరింతురు. ధాతువులను దూషించునవి, యన పాడుచేయునవి, కాన దోషము లని వ్యవహరింపబడును. అని దోషశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి.

వాత పిత్త కఫములు దేహధారణమునకు హేతువులని చెప్పుదురు గదా? అవి దేహమును పాడుచేయుట యెట్లు అని ప్రశ్నింతురేమో వినుండు.

రోగమును బుట్టింప హేతువులగు సూక్ష్మములుగాని, స్థూలములుగాని బాహ్యములగు భూతవిశేషములు కొన్ని శరీరమునందు ప్రవేశించి వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకదానినిగాని రెంటినిగాని మూటినిగాని చెఱచి వైషమ్యమును గలిగించును. తరువాత నట్లు వికృతిబొందిన దోషములు శరీరమునందలి సప్తధాతువులను, పాడు చేయును. కాన నవి మూడును దోషములని చెప్పంబడును. ఎట్లన— మన శరీరమునందలి ధాతువులలో నొకటియగు యెముక విరిగినదై మన శరీరమునకు శల్యమై బాధించును. అట్లే, దేహధారణకారణములే వివిధములగు వికారములను బొంది శల్యములవలె దేహమును బాడు చేయ గడంగును. కావుననే స్వస్థుడుగా నున్నపుడు దేహధారణమును జేయునవిగాన ధాతువులనియు, వైషమ్యమును బొందినపుడు శరీరమును బాడుచేయునవిగాన దోషములనియు, వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును పేర్కొనబడుచున్నవి.

అట్లయ్యును నవికృతావస్థయందు గూడ దోషములనియే కాలక్రమమున వ్యవహరింపబడి తఱచుగా దోషములను నామముతోనే ప్రసిద్ధములైనవి.

కొన్నిచోట్ల నొకానొకప్పుడు ధాతువులనియు జెప్పంబడును.

వాత పిత్త శ్లేష్మములయొక్క స్వరూప మెట్టిది? శరీరమునందవి యెచ్చోట నుండును? ఇవి ఏయే కార్యముల జేయును? అని విచారింపవలసి యున్నది.

జగమునందు సర్వత్ర వీచుచున్నట్టిదియు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస రూపమున ప్రతిక్షణమునను మనకు బరిచితమైనట్టిదియునగు, ఏ వాయువు గలదో యట్టిదే వాతమనియు, నమనాదులయందు గన్పట్టు పచ్చని ద్రవపదార్థ మేది కలదో యదియే పిత్తమనియు, శ్లేష్మము ప్రకోపించినప్పుడు మన నాసికనుండి వెలువడునట్టిదియే కఫమనియు పామరజనులవలె పండితులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

వాతపిత్తశ్లేష్మముల రూపము లిట్టివియే యైనచో నాడీపరీక్ష చేయునపుడు (మణిబంధమునందు వ్రేళ్లుంచి చూచినపుడు) వాత పిత్త శ్లేష్మముల గతివిశేష మెట్లు తెలియును? అట్టి యాకారముగల వాత పిత్త శ్లేష్మములకు నిట్టినాడులయందు ప్రవేశ మెట్లు గలుగును? అను ప్రశ్నము గలుగును. దానికి సమాధానము సయుక్తికముగను నను భవసిద్ధముగను జెప్పగల విద్వాంసులు విరళముగ నున్నారు. శాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరును వాత పిత్తశ్లేష్మముల స్వరూపము వెనుక జెప్పిన విధముగా నుండునని యొకప్పుడును జెప్పరు.

బాగుగా బరిశీలించి చూడగా వాతపిత్తశ్లేష్మములు మూడు దోషములును మూడు శరీరశక్తులుగా దెలియవచ్చుచున్నవి. రక్తము గూడ నాల్గవదోషముగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావుననే యచ్చట రక్తముగూడ వికృతినిబొంది, వాతపిత్తశ్లేష్మములు వికారమును బొంది వ్యాధులను గలిగించునట్లుగా స్వతంత్రించి వాతరక్తాదులగు రోగములను గలిగించునని వైద్యగ్రంథములయందు పఠించుచున్నాము. కావుననే తరుచుగా రక్తమునకు ధాతుత్వమును, కదాచిత్కముగా దోషత్వమును శాస్త్రమునందు వ్యవహారము గలదు.

ఇప్పుడు శక్త్యాత్మకములగు వాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడు దోషములవలన శరీరమున కేమి యుపయోగము గలదు? అను ప్రశ్నకు సమాధానము జెప్పవలసి యున్నది.

రసరక్తాదులగు సప్తధాతువులచేతను శరీరము నిర్మింపబడిన దని మన మందఱము నిశ్చయించుచున్నాము. అపాయమును జేయు బాహ్య పదార్థములచేతగాని మఱి యే యితర హేతువులచేతగాని సప్తధాతు

మనుజుంబను శరీరమునకు విపత్తులు గలిగినచో నీవాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడుదోషములును శరీరమును పోషించుటకును కాపాడుటకును భగవంతునిచే నేర్పాటు చేయబడినవి. రసరక్తాది సప్తధాతువులకు ననుకూలము గానిదియూ, అత్యంతము విరోధమైనట్టిదియూ నగు ద్రవ్యమేదని దేహమునం దెట్లో ప్రవేశించినచో నపుడే వాతపిత్తకఫములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడును కలిసికాని శత్రువగు నాద్రవ్యమును బయటికి ద్రోసివేయుటకై ప్రతిపదమందును బ్రయత్నించును. ఇట్లుగాక దేహమునందు బ్రవేశించి రోగహేతువులైన బాహ్యపదార్థములు బలహీనములైనవి యైనచో, దోషములని వ్యవహరింపబడు వాతపిత్తశ్లేష్మములను శక్తులు మూడును వానిని వెలుటికి ద్రోసివేసి రసరక్తాది సప్తధాతువులను లెస్సగా బరిపాలించును. అట్లుగాక దోషములే దుర్బలమైనచో దేహమునందు జొచ్చి శత్రువులైన బాహ్యపదార్థములే వీర్యవంతములై తమ్మును ద్రోసివేయజూచు వాతపిత్తశ్లేష్మములతో బోరాడి వానికన్యోన్యవైషమ్యము గలిగించి విషములగు నాదోషములతో గూడ క్రమముగా సప్తధాతువులను బాధించేయును.

రోగారంభమునకు హేతువులగు బాహ్యద్రవ్యములు శరీరమున ప్రవేశించి, మొట్టమొదటను సర్వదా రక్షించుచుండు స్థిరములై యున్న శక్తిత్రయాత్మకములగు దోషములకు వైషమ్యమును గలిగించుటజేసి, సర్వరోగములు పుట్టుటకు ముందు వాతపిత్తశ్లేష్మములే వైషమ్యమును బొందునని తేలినదిగావున, ప్రతిరోగమునందును ముందుగా వాతపిత్తశ్లేష్మముల స్థితిగతులే పరీక్షింపబడవలయునని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నయవి.

శరీరము పంచభూతములచేతను నిర్మింపబడిన దను విషయము సర్వశాస్త్రములకు సమ్మతమైనదియే; ఈ దేహమునందు పృథివ్యాది భాగము లేవి యేవి? వానివాని పను లెట్టివి? యను ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పినచో, వాతపిత్తకఫముల మూటియొక్క తత్త్వము చాలవరకు చెప్పినట్లే యగును.

శరీరమునందలి సప్తధాతువులును చాలవరకు పృథివీభూతము యొక్క యంశముచేతనే నిర్మింపబడినవి. ఏలయనగా, ఆకారముగల సకలపదార్థములును పృథివీభాగములుగానే శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు గదా? రసరక్తములను రెండు మూడు ధాతువులు జలాంశముచే నేయబడినవని చెప్ప గొందఱు సాహసింపవచ్చును గాని సూక్ష్మదృష్టితో బరిశీలించి చూచినచో, నాకారము గలుగుట, గంధము గలుగుట మొదలగు లక్షణములచేతను, మరికొన్ని యితరసూక్ష్మాంశములచేతను రసరక్తాదులు గూడ ద్రవద్రవ్యములవలె పైకి కనుపట్టుచున్నను పృథివీ వికారము లని పక్షపాతములేని పండితులకు జెప్పకతప్పదు.

అట్లయినచో నధికములగు పృథివీ భాగములచే జేయబడిన సప్తధాతువులును మిగిలిన నాలుగుభూతములకును సాధారణము లగు నందురా? యని మీ రడుగవచ్చినచో, ఔను; ఘనములు, మందములు నగు పృథివీభాగములచే నావిర్భవించిన సప్తధాతువులకును దమతమ పనులను జేసికొనుటకును, తమ్ము నాపదలనుండి తప్పించుకొనుటకును స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి, వానిని బరిపాలించుటకును వానిపనులను నిర్వహించుటకును జలాంశముచే కఫమును, తేజోభాగముచే పిత్తమును, వాయుభాగముచే వాతమును పుట్టింపబడినవి. కావుననే జలసంబంధములగు గుణములు శ్లేష్మమునకును, తేజస్సంబంధములగు గుణములు పిత్తమునకును, వాయుసంబంధములగు గుణములు వాతమునకును వైద్యశాస్త్రమునందు జెప్పబడినవి. ఇందులకై చరకమునందలి వాతకలాకలీయాధ్యాయమును జూడవచ్చును. ఇక నైదవదియగు ఆకాశము యొక్క యంశముచే నేది నిర్మింపబడినదో తెలుపవలసియున్నది.

అతిసూక్ష్మమును, శూన్యాకారమును నగు నాకాశముయొక్క యంశముచే సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మమైనదగు మనస్సను నింద్రియము నిర్మింపబడినదని తలంతుము. పృథివీవికారములగు సప్తధాతువులయొక్క పరిపాలనముకొరకు వాతపిత్తకఫములవలె నాకాశవికారమగు మనస్సునకు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అను మూడు సూక్ష్మభావము లుదయించినవి. సప్తధాతుమయంబగు దేహమునకు, మనస్సునకు నెట్టిసంబంధము గలదో వాతపిత్తకఫములకు, సత్త్వరజస్తమోగుణములకు నట్టిసంబంధము గలదని మనము తెలియుచున్నాము. ఈకారణముచేతనే మనుష్యుల ప్రకృతులను జెప్పునప్పుడు వాతప్రకృతి తమోగుణభూయిష్ఠుడనియు, పిత్తప్రకృతి రజోగుణభూయిష్ఠుడనియు, శ్లేష్మప్రకృతి సత్త్వగుణభూయిష్ఠుడనియు వివరింపబడియున్నది. ఇందులకై సుశ్రుతశారీరమునందలి నాల్గవయధ్యాయమును జూడవచ్చును.

శరీరమందలి నాడీమండలముద్వారా మనస్సనకును దెలియని వివిధములగు ప్రేరణభేదములచే సకలకార్యములును జేయబడుచున్నవి. ఆపనులన్నియూ వాతమను పేరుగల యొకానొక శక్తిచే చేయబడుచున్నవని యూహింతుము. నాడులయందు చైతన్యప్రభావముచే శీఘ్రముగా పరుగెత్తు నొకానొక విషయమే వాతమని పిలువబడుశక్తి విశేషమని యూహింపబడుచున్నది. ఆయావిషయములను దలచువంతలో నతిశీఘ్రముగా నాడులగుండా బరుగెత్తుటం జేసియు, వెంటనే కార్యము లతివేగముగా జేయబడుటం జేసియు నీశక్తి వాతమనియు, వాయువనియు జెప్పబడుచున్నది. 'వా' ధాతువునకు గంధము, గతి యని రెండర్థములు గలవు. గంధమను నర్థముచే నాయావిషయములను దెలిసికొనుటయూ, గతి యనునర్థముచే నవయవముల నాయాయుచిత కార్యములయందు బ్రవర్తింప బ్రేరేపించుటయు నను రెండువిషయములును సంగతము లయ్యెను. ఒకానొక శరీరప్రదేశమునందు ఏదియో తాకిన తోడనే వాయువను పేరుగల శక్తి బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునకు నావిషయములను గొనిపోయి, ఆవిషయమున కనుగుణమైన పని జేయుటకై మరల బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునుండి సందేశములను

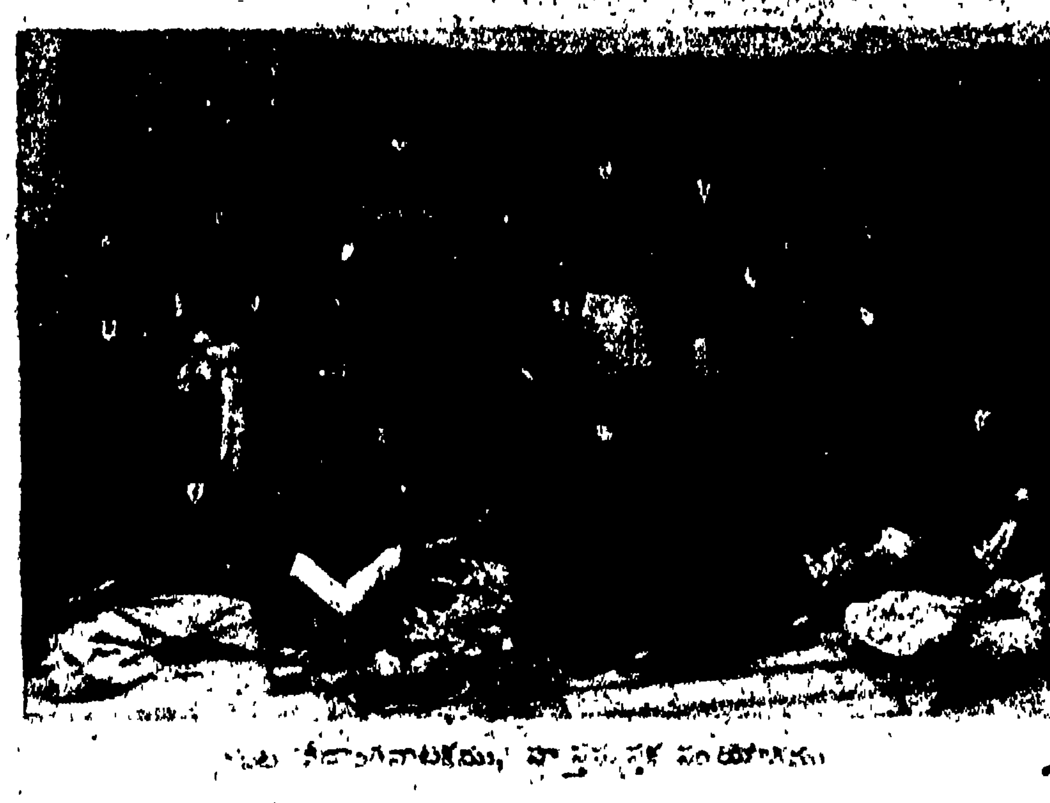

చిత్రము ౨

శ్రీ [illegible] కృష్ణంరాజు, రామరాజు, నరసింహరాజు [illegible]
[illegible], నరసాపురము

[illegible]

[illegible]

గొనితెచ్చి యాయా యవయవములకు నిచ్చును. అదియే వాతనామముగల శక్తి.

మనము తిను పదార్థములను జీర్ణముచేయుటకై ప్రేగులయందు జాఠరాగ్ని యను పేరుగల యొకానొక వేడిమి యావిర్భవించును. అదియును, రక్తముగుండా సర్వావయవములను వ్యాపించియున్న శరీర సంబంధమగు మఱియొక వేడిమియును, రెండును, గలసి పిత్తమని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. శరీరసంబంధమగు వేడిమినే యింగ్లీషులో 'ఎనిమల్ హీట్' అని చెప్పుదురు. పిత్తనామమని పిలువబడు నీశక్తి సప్తధాతువులయందును, శరీరమున కావశ్యకములగు పదార్థములయందును ఆయా భాగములను పక్వముజేసి ధాతువులను వానికి వానికి దగిన పక్వాశయములందుంచి శరీరమును గాపాడుచున్నది.

మనశరీరమునం దనేకములగు స్రోతస్సులయందు బ్రవహించుచు పాండువర్ణమయి 'లసీక'యను పేరుతో వ్యవహరింపబడు ద్రవద్రవ్యమే కఫమని నిశ్చయించియున్నాము. ఏలయన, వైద్యకమునందు కఫమునకు చెప్పబడిన తెలుపు మొదలైన గుణములు దీనికి గలవు గావునను, శరీర సంరక్షణమునకయి ధాతువులయొక్కయు, బాహ్యాంతరావయవములయొక్కయు, పనులను నిర్వర్తించుటకై యొక్క శక్తి యుండవలయుటను దీనికే కఫత్వము జెప్పకతప్పదు. ఆలసీక శరీరమునందు వచ్చిన ప్రతికూలపదార్థములను బలాత్కారముగా నవలకు ద్రోసివేయుటకయి ప్రయత్నించును. లేక తాను వానిని లోపలనే యుంచి హరింపజేయును; లసీక యను కఫమున కట్టిగుణము గలదు గావుననే శ్లీపదరోగమునందును, ఇతరములగు విషవ్యాధులయందును ఆయా రోగములకు కారణములైన విషక్రిమిసంబంధములగు పదార్థములను బట్టి తీసికొనివచ్చి గజ్జలు మొదలగు వానియందు నేర్పడిన శ్లేష్మగ్రంథులయందు చేర్చి, వానితో గూడ వృద్ధిపొందించి వ్యాధిగ్రస్తుని జేయును.

ఇక శరీరసంబంధములగు పనులు చేయుటలో దోషత్రయమునకు నుగల ప్రాముఖ్యతలను దెలిపి యీ వ్యాసమును ముగింతును. దోషత్రయమునందును వాతమునకు ప్రాబల్యము గలదని యాయుర్వేదవైద్యుల కెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. పిత్తకఫములుగూడ స్వయముగా శరీరకర్మములను కొన్నింటిని జేయుచున్నమాట నిజమే. అయినను సప్తధాతువులనువలె కఫపిత్తములనుగూడ నియోగించునది వాతమే యని శాస్త్రములచేతను, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను గూడ మేము తెలియుచున్నాము. బుద్ధికిని, నింద్రియములకును వాతమే నియోక్త యని చెప్పగానిక కఫపిత్తములను నియోగించునది వాతమని వేర చెప్పవలయునా? వాత మొక్కటియే యావశ్యకములగు పనులయందును కఫపిత్తములను నర్హ్యాశయములగుండా నడుపుచున్నది. కఫపిత్తములవలె సప్తధాతువులకును నాగాపనులయందు సాహాయ్యము జేయుచున్నది. కావుననే కఫపిత్తములను, సప్తధాతువులను, సకలశరీరమును గూడ దనయధీనము జేసికొని స్వాతంత్ర్యముతో స్వయముగా బరిపాలించుచున్నది. కావుననే

> శ్లో. పిత్తం పంగు కఫః పంగుః, పంగవో మలధాతవః;
> వాయునా యత్ర నీయంతే, తత్ర గచ్ఛంతి మేఘవత్.

అని పఠింపబడినది.

ఆంధ్రదినపత్రిక

ఆంధ్రదినపత్రిక	పొరుగూరివారికి	చెన్నపట్నంవారికి
సంవత్సరమునకు	౨౪-౦-౦	౨౦-౦-౦
ఆరుమాసములకు	౧౨-౦-౦	౧౦-౦-౦
మూడుమాసములకు	౬-౪-౦	౫-౪-౦
మాసమునకు	౨-౨-౦	౧-౧౨-౦

వారపత్రిక

వారపత్రికకు సంవత్సరచందా ౪-౦-౦

వారపత్రిక సంవత్సరమునకు తక్కువ కాలమునకు పంపబడదు.

సంవత్సరాది సంచిక

దినపత్రిక చందాదారులకు	౧-౦-౦	వారపత్రిక చందాదారులకు	౧-౪-౦
చందాదారులు కానివారికి	౨-౦-౦	పాతసంచికలు సంచిక ౧ కి	౧-౦-౦

సంచికల సంపుటకు తపాలఖర్చులు ప్రతి ౧ కి ౦-౪-౦

సూష్లరు సూక్ష్మ వైద్యము

పొన్నాడ వెంకటరావుగారు, బి. ఏ., హెచ్. యం. బి.

మానవుని భగవంతుడు ఎందుకొరకై సృజించినాడో చెప్పుట చాల కష్టము. అయితే ఒక సంగతి మాత్రము స్పష్టముగా గనబడుచున్నది. ప్రతి జీవమును, అందులో మనుష్యుడు ఎక్కువగాను, నిర్విచారము గాను, సౌఖ్యము గాను జీవింపవలెనని కోరుచుండును. కాన సుఖజీవనమే పరమావధి గాని కష్టజీవనము అనాంఛనీయమని యెల్లరును ఎరుగుదురు.

సౌఖ్య జీవనమున కాధారములలో ముఖ్యమైనది ఆరోగ్యము. ఆరోగ్యము లేనిదే సౌఖ్య మెప్పుడును ఉండదు. ఆరోగ్యము ప్రతి మనుజునికిని జన్మహక్కై యున్నది. ఈ ప్రపంచములో యెవ్వడు, తాను రోగిననియు బాధపడుచున్నాననియు దుఃఖించుచుండునో, వాడు అశక్తుడనియు, అప్రాజ్ఞుడనియు, అట్టివానిని క్షమింప వీలులేదనియు ఆధునిక అమెరికను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త యయిన బెర్నారు మాక్ఫడనుగారు(Bernarr Macfadden) చెప్పుచున్నారు.

మానవుడు ప్రకృతిమాతయొక్క పుత్రుడై యుండి, భగవత్స్వరూపమైన ప్రకృతిలో నుండి జనించినాడు. తుదకు ప్రకృతిలోనే కలసి అంతరించుచున్నాడు. అయితే ప్రకృతిజీవనము చేయుటకు బదులుగా అవివేకియై వికృతి జీవనము చేయుచున్నాడు. స్వాభావికజీవనము చేయునంత కాలము మానవునికి ఏవిధమైన రోగమును కలుగదు. ఏ బాధయును, రోగమును కలుగకుండ జీవనము చేయుటయే ప్రాజ్ఞుని లక్షణము. Prevention is always better than cure.

కాని నాగరికతా పిశాచ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో ప్రకృతి జీవనమును, రోగనిరోధమును అసాధ్య మయిపోయినవి. కృత్రిమజీవనము, కృత్రిమాభ్యాసములు, కృత్రిమపద్ధతులు, కృత్రిమాహారము, అన్నియు అస్వాభావికములై పోయి, ఆరోగ్యము పోయి, అనారోగ్యమే పరిపాటయిపోయినది. ఈ అస్వాభావిక జీవనము దినదినమును అనేకరకముల వ్యాధులను జనింపచేయుచున్నది. మానవ ప్రపంచములో నూటికి తొంబదికన్న యెక్కువగా అనారోగ్యవంతులైయున్నారు. రోగము లెక్కువైన కొలది వైద్యులు లెక్కువగుచున్నారు. అయినను రోగములు మరింత హెచ్చుచుండుటయే గాని తగ్గుచుండుట లేదు. భావికాలములో సాధారణ మనుష్యులకు జీవనమే గడుచుట కష్టమైయుండి, సంసార సముద్రములో దారా పుత్రాదులతో ఈదలేక మునుగుచు తేలుచు కొట్టుకొనుచుండగా, ఆరోగ్య విషయమును గురించి యోచించుటకు సావకాశము లేదు. బీదసాదలకు వైద్యమెట్లు దొరకును? వైద్యుడు ధనవంతులతో గాని, బీదవాండ్రతో మాట్లాడునా? వైద్యుల కివ్వవలసిన ఖర్చును, మందుల విలువయును భరించుట కష్టము గాన అనేకులు తమ వ్యాధుల ననుభవించుచు నూరకున్నారు. హోమియోపతి వైద్య స్థాపనాచార్యుడైన హానిమనుగారు తమ "ఆర్గనను" లో వివరించినట్లు, రోగములను త్వరితముగను, శాశ్వతముగను కుదుర్చుటయే గాక, బీదసాదలకు సహితము అందుబాటులో నుండునదే సరియయిన వైద్యము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు ఆదరించుచున్న "అల్లోపతి" వైద్యమునకు పై లక్షణము లేవియు లేనందున హానిమనుగారు తమజీవిత మంతయు ధారవోసి "హోమియోపతి" వైద్య శాస్త్రమును నిర్మించినారు. అయితే హోమియోపతి వైద్యము అన్ని విధముల మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన వైద్యమే అయినను, శాస్త్రము మిక్కిలి విశాలమై యుండుట చేతను, విస్తారము కృషిచేసి, అనేక గ్రంథములు చదివినగాని అందలి మూలమును గ్రహించుట కష్టము. అందుకు ప్రత్యేక శిక్షణము పొందిన గాని హోమియోపతి వైద్యము సులభము కాదు.

హోమియోపతి వైద్యము కన్న అనేక రెట్లు మిక్కిలి సులభగ్రాహ్యముగా నుండునట్లును, బీదసాదలకు చౌకగా నుండునట్లు, వైద్యుని సహాయ మావశ్యకము లేకుండ ప్రతి పురుషుడును, స్త్రీయు సహితము గ్రహింపగలిగి తమ వ్యాధులను తాము నివారించుకొన గలుగుటకు వీలుగా నుండు వైద్య శాస్త్రమును జర్మనిలోని ఓల్డెను బర్గు వాస్తవ్యులు, సూష్లరుగారు నిర్మించినారు.

సూష్లరుగారి వైద్య శాస్త్రములోని మూలము, పద్ధతులు, సాంప్రదాయములు, రోగ నిదానము, వైద్య విధానము, అన్నియు సులభ గ్రాహ్యములు. వీరి శాస్త్రములోని వస్తుసముదాయ మంతయు పండ్రెండులవణములలోనే యిమిడి యున్నది. ప్రపంచములోని మానవ శరీరము నావరించియున్న రోగము లన్నియు నీద్వాదశలవణముల ప్రయోగము వల్లనే కుదురునని సూష్లరుగారి శాస్త్రము. నా యొక్కయు, నా మిత్రుల యొక్కయు అనుభవమును బట్టి గూడ, సాధారణముగా కుదురుటకు సావకాశమున్న వ్యాధులన్నియు ఈ ద్వాదశలవణములవల్ల కుదురుచున్నవి. మిక్కిలి ధనవంతులు గాని సాధారణ సంసారులు, వైద్యుల ఖర్చులు భరింపలేని సామాన్య గృహస్థులును సూష్లరు వైద్య మవలంబించుటవలన వ్యయ ప్రయాసల నుండి తప్పించుకొన గలరు. ప్రతి మనుష్యుడును తనకు తాను వైద్యము చేసుకొని రోగ నివారణ చేసుకొన గల్గును.

షూష్లరుగారి వైద్యము జీవరసాయన శాస్త్రము (Biochemistry) తో కూడియున్నది. షూష్లరుకు పూర్వము అనేకులు రోగ కారణములును, రోగ తత్వమును విమర్శించుచు, అనేక సాంప్రదాయముల నేర్పరచినారు. అందులో "విర్చో"గారి జీవాణువునకు సంబంధించిన రోగలక్షణ శాస్త్రము (Cellular pathalogy) షూష్లరుగారి మనస్సు నాకర్షించినది. ఈ జీవాణువు సాంప్రదాయమును డాక్టరు మోలస్కాటుగారు తమ "జీవచక్రము" (Cycle of Life) అను గ్రంథములో వివరించి యున్నారు. షూష్లరుగారు ప్రసిద్ధి గాంచిన వైద్యుడై యుండుట చేతను, రోగ విమోచన విధానములలో పరిశోధనలు చేయుచుండుట చేతను, డాక్టరు విర్చోగారి యొక్కయు, మోలస్కాటుగారి యొక్కయు సాంప్రదాయములను స్వీకరించి పరిశోధించి, తమ నూతన శాస్త్ర విషయమును నిర్మించినారు.

తమ పరిశోధనా ఫలితముగా, జీవాణువే మానవ శరీరమునకు మూలాధారమని నిశ్చయించినారు. షూష్లరుగారి సిద్ధాంతముల ప్రకారము శరీరములో నింద్రియ పదార్థమును (organic matter), అవయవముల సంబంధము లేని నిర్జీవ పదార్థము (Inorganic matter), జలము మొదలగు పదార్థములు కలిసియుండు ననియు, నిర్జీవ పదార్థములైన సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియముల యొక్క లవణములు శరీరములోని ప్రతి కోశము యొక్కయు జీవాణువులలో ఒక నిర్ణీతమైన పరిమాణములో నుండుననియు పరిశోధించబడినది. ఈ నిర్జీవ పదార్థములు, అనగా, పై లవణములు లేనియెడల, ఇంద్రియ పదార్థము (organic matter) నిరుపయోగమై పోవును. ఈ కోశ లవణములు ఇంద్రియ పదార్థముతో కలసి, శరీరము అహోరాత్రములు పని చేయుచుండుట వలన అరిగి పోయి, క్షీణించి నశించుచున్న అవయవములను, శక్తులను, రక్తమును, కండరములను తిరిగి పునరుద్ధరింప జేయుచు, ఎప్పటి కప్పుడు శరీరమును యథాస్థితి లోనికి వెంటనే తెచ్చుచుండును. శరీరములోని శ్వేత ధాతువు (Albumen), చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలము, తాంతవము (Fibrine) మొదలైన పదార్థములతో ఈ జీవాణుల లవణములు ప్రతి నిమిషమును అరిగిపోవుచున్న కోశములను బలపరచుచు శరీరమును శిథిలము కాకుండ కాపాడు చుండును. కనుక ఈ కోశ లవణములు లేక జీవాణులవణములు నిర్ణీతమైన పరిమాణములలో నుండునంత కాలము మాత్రమే దేహారోగ్యము సరి అయిన స్థితిలో నుండునని షూష్లరుగారు గ్రహించినారు. ఈ కోశలవణములు సరియయిన పరిమాణములలో లేనప్పుడు, ఇంద్రియ పదార్థము నిరుపయోగమై, వృథాగా స్తంభించి నిలిచిపోవును. అవయవములు వాటి పనిని చేయలేక ఊరకుండును. వివిధములయిన రోగము లుద్భవించును. షూష్లరు సిద్ధాంతము ప్రకారము రోగమునకు కారణము జీవాణులవణములు లోపించుటయే.

షూష్లరుగారు తమ పరిశోధనలవలన మానవ శరీరములో ఇంద్రియ పదార్థములైన శ్వేతధాతువు, తాంతవము, శ్లేష్మము, చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలమును గాక, ప్రతి కోశమందును, ప్రతి జీవాణువునందును సున్నము, పొటాసియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియం అనువాటి యొక్క లవణములు అన్నియు పండ్రెండు లవణములు కలవనియు, ఈ లవణములలో నేది లోపించినను తత్సంబంధమైన వ్యాధి జనించు ననియు సిద్ధాంతము చేసినారు.

ఈ లవణములు: 1 ఫెర్రంఫాస్ఫారికం, 2 కాలీమ్యూరియేటికం, 3 కాలీ సల్ఫ్యూరికం, 4 కాలీ ఫాస్ఫారికం, 5 కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికం, 6 కాల్కేరియా సల్ఫ్యూరికం, 7 కాల్కేరియా ఫ్లోరికా, 8 నేట్రం ఫాస్ఫారికం, 9 నేట్రం మ్యూరియేటికం, 10 నేట్రం సల్ఫ్యూరికం, 11 మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం, 12 సిలీషియా అనునవి.

ఈ శాస్త్రము శరీరములో అంతర్భాగములు, అందలి వస్తుసముదాయములు, వాటి కూడికల వివరములును తెలియజేయునది గాన జీవరసాయనశాస్త్రము (Biochemistry or chemistry of life) అని పిలువబడును. పైన ఉదహరించిన ద్వాదశ లవణములును జీవరసాయనశాస్త్రములో షూష్లరుగారు విమర్శించి స్థాపించినారు గాన వీటిని షూష్లరుగారి కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు (Schüssler's Tissue or cell salts) లేక (BiochemicSalts) లేక ద్వాదశ కోశ లవణములు అను పేర్లతో పిలుచుచున్నారు.

షూష్లరుగారు తమ నూతన వైద్య విధానము వలన రోగ ప్రపంచమున కెంతేనియు మేలు చేసినారు. ఈ వైద్యము బీదలకు వరప్రసాదము. షూష్లరు లవణములు అన్నియు ఒకే మోతాదుగా నుండును. హోమియోపతీ యందును ఇంగ్లీషు మందులకన్న అనేక రెట్లు, అనగా పది రెట్లయినను మనము తక్కువని చెప్పవచ్చును. మరియు అంతకన్న ఎక్కువ బాగుగా పని చేయును. పొరపాటున ప్రయోగములో పొరబాట్లు కలిగినను ఏమియు వికటించదు. మోతాదు ఎంత యెక్కువ యయినను ప్రమాదించదు. ప్రపంచములో నింతకన్న నెక్కువ సురక్షితమైనట్టియు, తక్కువ ప్రమాదకరమైనట్టియు మందులు లేవు.

హోమియోపతీ వైద్యశాస్త్రమునకును, జీవరసాయన వైద్యశాస్త్రమునకును మూలములోనే భేద మున్నది. హానిమనుగారు తమశాస్త్రమును సారూప్యసాంప్రదాయము (Law of Similars) మీదను, షూష్లరుగారు తమశాస్త్రమును శరీరములో లోపించిన కోశలవణములను సర్దుబాటుచేయుట వలన రోగవిముక్తి చేయగల్గుట (Supplying the Pathological difficiencies) యను సాంప్రదాయము మీదను నిర్మించినారు.

రోగనిదానమునకు ఏమియు యంత్రములు గాని, పనిముట్లు గాని మరి యేక్షేమ జములుగాని అవసరము లేదు. రోగమును, రోగిని పరీక్షించి రోగకారణమేమి? రోగియందు ద్వాదశలవణములలో యేలవణము లోపించుటవలన యీవ్యాధి కలిగినది? అనుసంగతి జాగ్రత్తగా యోచించి, లోపించిన లవణములను సరిగా గుర్తించుటయే రోగనిదానమైయున్నది. చికిత్సావిధానము కూడ మిక్కిలి సులభమైనది. రోగనిదానముచేసి, రోగిని పరీక్షించి, లోపించిన లవణములను సర్దుబాటు చేయుటయే ఈశాస్త్రములోని చికిత్సావిధానము. ప్రతిరోగమును ఏ కోశలవణ లోపమువల్ల కలిగినదో గ్రహించవలెను.

రోగియొక్క శరీరములో లోహభాస్వరము లోపించిన దనుకొందుము! అది మనము గ్రహించు టెట్లు? రోగియొక్క శరీరములోని రక్తము పలుచబడినట్లును, రోగి రక్తహీనముగా కనబడినపుడును, జ్వరముచే బాధపడుచున్నపుడును, రోగికి లోహము ప్రయోగింపవలసి యున్నదని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే ఎముకలసంబంధమైన రోగములు కలిగినప్పుడు సున్నము లేక కాల్సియము లవణము అవసరమని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే మజ్జాతంతువుల కోశములలో (nerve-cells) జబ్బుగానున్న యెడల మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం వాడవలెను. మరియు కండర కోశములు (muscle-eclls) లో కాలిఫాస్, నేట్రం, ఫెర్రం లవణములు, కాలీమూరును, ఉన్నవనియు, త్రికాస్థికోశములు (cartila-ge-cells) ఆమత్వచకోశములు (mucous-cells) లోను, ఇతర ద్రవ ఘన పదార్థములలోను నేట్రంమూరు ఉన్నదనియు నెరుగవలెను. ఇట్లే యేయేలవణము ఏయేకోశములోను, అవయవములోను, కండరములోను ఉన్నదియును, ఏ అవయములో, శరీరములోని యేభాగమందు, ఏపదార్థమందు ఏలవణములు సహజస్థితిలో నుండవదియు జరిగినచో దానినిబట్టియు, రోగస్థానమునుబట్టియు, రోగబాధలను, లక్షణములనుబట్టియు ద్వాదశలవణములలోను లోపించినట్టిదానిని సులభముగ గుర్తింపగలము.

రోగియందున్న లవణలోపమును గ్రహించిన పిమ్మట మిగిలిన చికిత్సాపద్ధతులు సులభమే. హోమియోపతి వైద్యములోవలెనే, ఈ లవణములుకూడ స్వల్పమోతాదులలోనే యియ్యవలెను. షూస్లరు గారు సాధారణముగా ఈలవణములు 6 X వాడు చుండెడివారు. ఫెర్రంఫాస్, కాల్కేరియా, ఫ్లోరికాలు మాత్రము 12 X లో ఉపయోగించుచుండిరి.

పథ్యపానములు మొదలగు విషయములన్నియు అన్ని వైద్యములందు నొకరీతిగా నుండును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రకృతిమార్గము నవలంబించి సాత్వికాహార నియమములు పాటించిన మేలు కలుగును. ఈద్వాదశలవణముల సంగతి సంక్షేపముగ కొంచెము సూచించెదను.

1. కాల్కేరియా ఫ్లోరికా—ఎముకలు, దంతములు, చర్మము, దేహములోనుండి సాగుచుండెడు మృదువైన తంతువులలో నుండును. ఈ లవణము లోపించినప్పుడు దంతరోగములు, చర్మరోగములు, కదుములుకట్టుట, నరాలుబిళ్లలు, నిత్తులు వాచుట, కంటిలో పువ్వు, పంటియిగుళ్లు ఉబ్బుట, మూలశంక, స్త్రీమర్మావయవము స్థానముతప్పుట, మొదలగు అనేకరోగములు కలుగును.

2. కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికా—ఇది అన్ని జీవాణువులలోను, ముఖ్యముగా ఎముకల (bone-cells) లోను నుండుటవలన దీనిలోపమున, క్షణక్షణమును మార్పుచెందు జీవాణువులను బాగుచేయుటయు, క్రొత్తజీవాణువులు తయారు చేయుటయు ఉండదు. రక్తవిహీనము, అజీర్ణము, ఎముకలు బలపడకపోవుట, చిన్నబిడ్డల రికెట్సు వ్యాధి, తిమ్మిరిరోగము, ఈడ్పులు మొదలగు వ్యాధులలో ఈలవణము అమోఘముగా పనిచేయును. ఇది గొప్ప బలవర్ధకౌషధము (Tonic).

3. కాల్కేరియా సల్ఫూరికా—ఈలవణలోపమున వ్రణములు, కురుపులు మొదలగు చర్మవ్యాధులును, శరీరమందలి పసుపురంగుగల విసర్జనములును, కర్ణరోగములును, రాచపుండు మొదలగు రోగములును గలుగును.

4. ఫెర్రం ఫాస్ఫారికా—ఇది దేహమందలి యెఱ్ఱనిరక్తములోను, యెఱ్ఱ రక్తకణములలోను ఉండును. ఇది లోపించిన యెడల జ్వరము, ఉష్ణము, వాపులు, రక్తహీనము, దగ్గు, అజీర్ణము, మేహవాత్రము, రక్తస్రావములు, రొంపలు, అతిసారము, చెవిపోటు, మూలశంక, తలనొప్పి, గుండెదడ, నరములసలుపు, బెణుకులు, గాయములు, దంతముల యిగురు ఉబ్బులు, ఊపిరితిత్తుల రోగములు మొదలగు రోగములు కలుగును. ఇది సాధారణముగా అన్ని వ్యాధులలోను ప్రథమావస్థయందు పనిచేయును. దీనినే "రెడిమేకరు" గారు సర్వరోగనివారిణి (universal remedy) అని యున్నారు.

5. కాలీమూరు—ఇది దేహములో అన్ని జీవాణువులలోను ఉన్నది. దేహమందలి తంతవపదార్థముతో గూడి పనిచేయును. ఇది తెల్లని దేహవిసర్జనము లున్నప్పుడు ఎక్కువగా పనిచేయును. ఫెర్రంఫాస్ ఉపయోగించిన పిమ్మట రోగములో ద్వితీయావస్థయందు సాధారణముగా ఉపయోగింపను. కర్ణరోగములలోను, కర్ణస్రావములలోను, చెవులు మూడియలుపడుట, చెవిలో హోరుమనుధ్వని, దగ్గులు, గొంతుక బొంగురుపోవుట, కాలేయము మందముగా పనిచేయుట మొదలగు వ్యాధులలో పనిచేయును.

6. కాలీఫాస్ఫారికం—ఇది నాడులలోను, మెదడులోను, నరములలోని ద్రవములందును, రక్తమందలి తెల్లజీవకణముల (white corpuscles)లోను యుండును. ఇది లోపించినప్పుడు కలుగు మనోవ్యాధులు, హిస్టీరియా, అనిద్ర, పిచ్చి, పక్షవాతము, టైఫసు విషజ్వరము, శరీరమందలి రక్తము విషపూరితమగుట మొదలగు వ్యాధులలో నిది పనిచేయును. ద్వాదశలవణములలో నిది చాలగొప్పది. అన్నిమానసిక రోగములలోను పనిచేయును. మూర్ఛ, విచారము, జ్ఞాపకశక్తి పోవుట, సంధివాతము, పురుషేంద్రియ నీరసము, టైఫాయిడ్డు, మశూచికము, ఉబ్బసము, వ్రణము, చెముడు, అతిమూత్రము, కలరా, అతిసారము, రక్తస్రావము, శరీరవిషపూరితవ్యాధులు మొదలగు అన్ని రోగములలోను ఇది చాలా పేరుపొందిన మందు. ఇది మెదడును బలపరచును.

7. కాలీసల్ఫూరికం—ఇదియు అన్ని కోశములందు నుండును. ఇదిలోపించినప్పుడు నీరసము, మందముగా బరువుగా నుండుట, తలనొప్పి, అవయవములలో నొప్పులు, తల్తిప్పును కలుగును. గదులలోను, ఇంటిలోను ఉన్నంతకాలము బాధగానుండును. రొంప, పొంగు, శ్వేతధాతురోగములు, ఉబ్బు, ఉబ్బసము, కర్ణరోగము, కోరింతదగ్గు, సవాయి, క్షయ, కుసుమ, అజీర్ణము, అతిసారము మొదలగు రోగములలో నిది పనిచేయును.

8. మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికా—ఇది కండరములు, మెదడు, రక్తజీవాణువులు, వెన్నెముక, నరములు, ఎముకలు, దంతములలో నున్నది. ఇది లోపించుటతోడనే ఈడ్పులు, పక్షవాతములు కలుగును. రోగి వేడిమివల్లను, గట్టిగా అదిమి బాధనొందు చోట పట్టుకొనుటవల్లను ఉపశాంతి బొందును. నరముల బాధ, దంతములనొప్పి, మూర్ఛ, శూల, వణకు, కాలుచేతులు కొట్టుకొనుట, ఎక్కిళ్లు మొదలగు వ్యాధులలో నిది చక్కగా పనిచేయును.

9. నేట్రంమూరు—ఇది సముద్రలవణము. ఈలవణము జలము నాకర్షించును. ఇది లోపించుటవలన జీవాణువులోని కాకర్షింపబడవలసిన జలము ఆకర్షించబడక, నిలిచిపోవుటవలన ఉబ్బు, నంజు మొదలగువ్యాధులు కల్గును. రోగులు త్వరలో అలసిపోవుట, చేతులు కాళ్లును చివర మిక్కిలి చల్లగానుండుట, ఉప్పు ఎక్కువగా తినవలెనని యుండుటయు ఈలవణము లోపించిన దని గుర్తించుటకు సూచనలు. ఆహారము పుష్టిని కలుగజేయలేకపోవుట, కృశించుచుండుట, కన్నీరుకారుట, రొంప, నోట నీరూరుట, గుండెలో మంట, చలిజ్వరము మొదలగు వ్యాధులకు నేట్రంమూరు దివ్యౌషధము. స్త్రీలవ్యాధులు తెలియ, రొంప, దగ్గు, తెల్లకుసుమ, అతిసారము, మలబద్ధము, మేహవాతములలో నిది ఉపయోగించెదరు.

10. నేట్రంఫాసు—ఇది కండరములు, రక్తము, నరములు, మెదడు, జీవాణువుల మధ్యనుండు ద్రవములలోను నుండును. ఈలవణము దేహములో తగ్గినయెడల, శరీరములో పుల్లని ఆమ్లపదార్థము (Acid substance) బయలుదేరును. పుల్లని త్రేన్పులు, వాంతులు, పసిపిల్లల విరేచనములు, ఆమ్లము, మేహవాతము, బంగారమువంటి రంగుగల విసర్జనములు, నాలుక పచ్చగానుండుట, అజీర్ణము కలుగును. కడుపులో అంబము, అజీర్ణము, వికారము, నులిపురుగులు, గుండెమంట, శీతజ్వరము, స్త్రీలవేవిళ్లు, ఇత్యాదిరోగములలో నిది చెప్పినమందు.

11. నేట్రంసల్ఫ—ఇది శరీరములోనున్న, పనికిరాక స్తంభించిన అనవసరపదార్థమును, ముఖ్యముగా నీటిని బయటకు పొగద్రోలు లవణము. ఇది లోపించినప్పుడు నాలుక పచ్చగాను, ఆకుపచ్చగాను, ఉండును, విసర్జనములు నాకుపచ్చరంగు కలిగి యుండును. నోరు చేదుగానుండుట, చేదుగానుండు పసరువాంతులు, పైత్యజ్వరము, పైత్యము, కాలేయము నొప్పిగా నుండుట, కామెర్లు, అతిమూత్రము, అతిసారము, చలిజ్వరము, తలత్రిప్పు మొదలగు వ్యాధులలో నేట్రంసల్ఫ ప్రయోగించవలెను. వర్షకాలములోను, తేమగా నున్నప్పుడు ఎక్కువ ఉద్రేకముగానుండు రోగములకు నేట్రంసల్ఫ మంచిమందని కనుగొనబడినది.

12. సిలీసియా—ఇది చర్మము, తలవెంట్రుకలు, గోళ్లు మొదలగువానిలో నుండును. ఈలవణము లోపించినప్పుడు, చీముపట్టుటయు, సదా చీముకారుచుండెడు మార్గములు దేహమున బయలుదేరుటయు జరుగును. గోళ్లు పిప్పిగా నుండుటయు, పెళుసుగా నుండుటయు, తలవెంట్రుకలు రాలిపోవుటయు, చెమట దుర్వాసన చెందుటయు, పాదములు, చంకలును చెడ్డవాసనపొందుటయు, చలివాయువు భరింపలేకుండుటయు గుర్తించినప్పుడు సిలీసియా లోపించినదని గ్రహింపవలెను. ఇది రాచపుండ్లు, పురుపులు, మేహవాతము, చీముకారుట, ఎంతకును కుదరని పురుపులు, పాదములచెమట, కను రెప్పలమీద పుండ్లు, గోరుచుట్లు, తలనొప్పి, కాలుబొబ్బలు, ఇత్యాదిరోగములలో విశేషముగా పనిచేయునని షూస్లరుగారి అభిప్రాయము.

ఈద్వాదశలవణములను గురించి వ్రాయవలసిన అంశములు ఇంకను అనేకముగా యున్నవి. అన్నియు విపులముగా వ్రాయుటకు ఒకగ్రంథము ప్రత్యేకముగా వ్రాయవలెను. ఈవ్యాసములో నావకాశము లేదు.

ఇంకను విశేషముగా వీటినిగూర్చి తెలిసికొనగోరువారు షూస్లరుగారి Abridged Therapy, Carey's Biochemistry, Chapman's biochemistry, Vondergoltz Tissue Salts, Anshutz గారి guide to Tissue Remedies అను గ్రంథములు చదివిన యెడల, షూస్లరుగారి శాస్త్రసూత్రములను గ్రహింపగలుగుదురు.

షూస్లరు వైద్యమునుగురించి యెంతేనియు ప్రశంస చేయవలసియున్నది. షూస్లరు ఈశాస్త్రమువలన ప్రపంచమునకు మహోపకారము చేసియున్నాడు. షూస్లరుఔషధములు స్త్రీలుసహితము స్వేచ్ఛగా వాడవచ్చును. వైద్యమంతయు సంగ్రహంగా లక్షణములలో నిమిడ్చెను. వైద్యమున కాధారమైన సూత్రములు, స్వల్పకృషితో బోధపడగలవు. బీదవారుసహితము కొనగలరు. షూస్లరుమందులు అల్లోపతి మొదలగు నితరవైద్యములవలె క్రొత్తరోగములను తెచ్చిపెట్టవు. ద్వాదశలవణములును దేహముయొక్క స్వాభావికస్థితిలో దేహములో కలిసియుండుటచే, శరీరమున కన్యపదార్థము గాక స్వాభావిక పదార్థమే అయియుండుటవల్ల ప్రకృతిసూత్రములనుగూడ ననుసరించియున్నది.

అన్నివిధములను శ్రేష్ఠమైన ఈవైద్యవిధానమును ప్రతిసామాన్యగృహస్థుడును అవలంబించి, యెవరిగృహమునకు వారే వైద్యులై యుండి భేషజములతో రోగులను మోసపుచ్చు డాక్టరుల బాధల నుండి తప్పించుకొనగలరనియు, అందుకొరకై ఈశాస్త్రమందు అభిరుచి కలిగించుటకును ఉద్దేశించి ఈవ్యాసము రచించితిని. ఈవైద్యవిధానమందు నేనును నామిత్రులగు మరికొందరును కొన్ని పరిశోధనలు చేయుచున్నాము. మరియొకతరుణమున విపులముగా మా పరిశోధన ఫలితములను ఆంధ్రప్రపంచమునకు తెలియజేయగలమని నమ్ముచున్నాను.

హోమియోపతి

డాక్టరు లంక రామారావుగారు, హెచ్. యం. బి.

ప్రపంచము యొక్క సృష్టిజాలమంతటిలోను ఉత్కృష్టమైనది మానవజన్మము. సర్వలీలామయుడగు భగవానుడు ఏమహదాశయముతో ఈమానవుని సృష్టించినాడో, అట్టి మహదాశయము నితడు నెరవేర్చినప్పుడే యితని జన్మము సార్థకమగును. ఇట్టి ఆశయమును నెరవేర్చుటకు ప్రతిమానవుడును అతిపరిశుద్ధముగాను, నిర్మలముగాను, యుక్తాయుక్త వివేకజ్ఞానము గలవాడుగాను, దృఢశరీరుడుగాను నుండవలెను. ప్రకృతికి వ్యతిరేకమైనట్టియు, అస్వాభావికమైనట్టియు నడవడికలచే ఉత్కృష్టకార్యములు చేయతగిన యీమహోన్నతి కలవాడై పశువుకన్నను హీనముగా నగుచు శరీరదార్ఢ్యమునుగూడ గోల్పోవుచున్నాడు. ఎట్టికార్యము చేయుటకునైనను మానవుడు ముఖ్యముగ ఆరోగ్యవంతుడై యుండవలెను. అమూల్యమైనయట్టి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టుకొనిన మనుజుడు ఈప్రపంచమున ఏమి చేయగలడు? ప్రస్తుత పరిస్థితులలో సామాన్యముగా ప్రతివారును విద్యాలయములందు, యింద్రియములను స్వాధీనపరచుకొనలేక అనేకదుస్థితులకు లోనగుచున్నారు. మిక్కిలి శీతలదేశవాసులగు పాశ్చాత్యులు అవలంబించు పద్ధతులు ఉష్ణదేశవాసులమగు మనము అభ్యసించిన ఎట్లు సరిపడును? అందుచే మనము అనేకరోగములకు పాల్పడుచు బలహీనులమగుచున్నాము. మన పూర్వులలో, యిట్టిగాక సక్రమనియమములతో నడచుకొని, దృఢశరీరులయి, చిరంజీవులుగా నుండిరి. ఏకారణముచేనైనను ఆరోగ్యము చెడినప్పుడు మనము అవలంబించు విధానమేది? ఎయ్యది ప్రకృతితో నొప్పునట్టిదియు, నిరపాయకరమైనదియు, త్వరలో ఆరోగ్యమును కలుగజేయునదియు నగు వైద్యవిధానము? ఇదియే ప్రస్తుతమున ప్రతివాడును ఆలోచింపవలసిన ముఖ్యవిషయము. ఇట్టి ఆలోచన ఏదియును చేయకయే సమీపముగా నుండు ఏఅల్పజ్ఞానియగు వైద్యునికో కబురు పంపించుట, అతడు రోగమును సరియగు నిరూపణ జేయకయే వారి పూర్వులు ఇటుల వాడిరను ప్రణాళిక ననుసరించి అతడేదియో మందు నిచ్చుట; దానివలన నివారణ కాక రోగము మరింత బలపడినప్పుడు ఏడాక్టరుగారినో అర్జంటుగా తెప్పించుట, ఆయన వెంటనే అస్వాభావికముగ సూదులతో రక్తములోనికి విషపదార్థమును ఎక్కించుట, ఇటుల రివాజుగా జరుగుచున్నదిగాని ప్రథమముననే బాగుగ యోచించి ప్రకృతికి వ్యతిరేకము కానట్టియు, శాస్త్రసమ్మతమైనట్టియు వైద్యవిధానమును అవలంబించుట లేదు.

ప్రపంచములో సర్వమానవకోటికి సరిపడునదియు, ప్రకృతికి సంబంధించినదియు, చక్కని శాస్త్రసంబంధమైన మూలసూత్రములచే కనిపెట్టబడినదియు, నిరపాయకరమైనదియు నగు వైద్యవిధాన మెద్దియన జర్మనీదేశీయుడును, గొప్ప తత్వ, రసాయనవేత్తయు, గొప్ప అల్లోపతీ డాక్టరు నగు శ్రీ శామ్యుయల్ ఫ్రెడెరిక్ హానిమను అను మహనీయునిచే సుమారు 150 సం॥ క్రిందట కనిపెట్టబడిన హోమియోపతి అను వైద్యవిధానము. ఇది కనిపెట్టబడిననాటినుండియు పాశ్చాత్యదేశములలోను, మనదేశమందు బెంగాలు మొదలగు ఉత్తరహిందూస్థానమందును నేటివరకు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యున్నది. ఈశాస్త్రమును కనిపెట్టకపూర్వము వైద్యవిధానములు ఎటు లుండెనో మనము తెలుసుకొనవలసి యున్నది. అల్లోపతి విధానమునందు అప్పటిరోజులలో ఒక్కొక్క రోగమునకు 30 లేక 40 మూలికలను కలిపి యిచ్చుచుండెడివారు ఇది అయినను డాక్టరు స్వతంత్రించి యిచ్చుటకు వీలులేదు. ఈయన ప్రిస్క్రిప్షను వ్రాసిన తరువాత దానిని ఒకరసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు సరిచూచెడివారు. పిచ్చివాండ్రను రోగులని తలంచక అతిక్రూరముగా బాధించుచుండెడివారు. శరీరమునందు ఎక్కడనైనను వాపులుగాని, వ్రణములుగాని బయలుదేరినప్పుడు వాటికి జలగలను ఎక్కించి రక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. జ్వరముగాని, రక్తపుపోటు (Blood Pressure) గాని వచ్చినప్పుడు కొంతరక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. ఇటువంటి ఘోరకృత్యములను హానిమనుగారు సహింపలేక వైద్యశాస్త్రము యొక్క లోపమునుగురించి విమర్శన ప్రారంభించినారు. కొంతకాలము విమర్శించిన పిదప పిచ్చి అనునది ఒకరోగమని యు, దానిని ఔషధములచే నివారణచేయవచ్చునని యు చెప్పి, అటుల కొన్నిటిని నివారణచేసి లోకమునకు చూపించినారు. నాటినుండియు పిచ్చివాండ్రను బాధించక రోగులని భావించి వైద్యముచేయుచు, ప్రతిరోగమునకును చాల మూలికలను కలుపుట మానివేసి నాలుగైదు మూలికలనే కలుపుచు, రక్తపుపోటు అధికముగా నున్నప్పుడు రక్తమును తీసివేయుట మాని ఔషధములచేతనే దానిని నివారణచేయుచున్నారు. వైద్యవిధానమునందు గొప్పమార్పులు ఇతడు చేయుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గణించినాడు. కాని ఇతడు కనిపెట్టిన నూతనవిధానమగు హోమియోపతీ మందులు వాడుటకు లైసెన్సు ఇచ్చినారుకారు. అందుకొరకితడు అనేకకష్టముల కోర్చి తుదకు ప్యారిసునగరమున

తన ఔషధములు తాను వాడుక చేయుటకు లైసెన్సు పొంది, అనేక అసాధ్యములైన రోగములను కుదిర్చి ఈశాస్త్రముయొక్క గొప్పతనమును లోకమునకు వెల్లడిచేసినాడు. ఈసమయములోనే యీశాస్త్రమునకు ప్రమాణమగు ఆర్గనాన్ అను పవిత్రగ్రంథమును వ్రాసినాడు. ఈతనికి పూర్వమందు రోగమును నిరూపించుటయే కష్టముగా నుండెడిది. రోగోత్పత్తికి కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుచుండెడివారు. కొందరు శరీరాంతర్భాగములయందు అన్యపదార్థసమ్మేళనమనిన్నీ, కొందరు శరీరమందుండు లవణములు లోపించుటచే కలుగుచున్నవనిన్నీ, కొందరు రక్తములోను, మేదస్సులోను కలుగు మార్పులచే కలుగుచున్నవనిన్నీ, కొందరు విషక్రిములచే కల్గుచున్నవనిన్నీ, కొందరు వాత, పిత్త శ్లేష్మ ప్రకోపములచే కలుగుచున్నవనిన్నీ నేటికిని చెప్పుచున్నారు. అందుచే వారివారి యభిప్రాయానుసారముగా వారి బుద్ధికుశలతకొలది ఒక్కొక్క క్రొత్తవిధానమును కనిపెట్టి లోకమునకు వెల్లడిచేసినారు. కాని యేశాస్త్రమును ఈ హోమియోపతీశాస్త్రమువలె అతినిర్దుష్టమయినదియు, నిరపాయకరమైనదియు ప్రకృతికి సంబంధించినదియు నగు మూలసూత్రముపై నిర్మింపబడి యుండలేదు. ఆకారణముచేతనే ఒక్కొక్క బుద్ధిమంతుడు బయలుదేరినప్పుడెల్లను ఏవియో కొన్ని మార్పులు చేయుచు నూతనవిధానము కల్పించుచున్నారు. అటువలెగాక యీహోమియోపతి వైద్యవిధానము ప్రథమమునుండియు తగిన శాస్త్రసమ్మతమగు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడినది. కాన నేటివరకు ఏ విధమైన మార్పులు లేకయే దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది. ఈశాస్త్రమున నుండిన "లా" ఏది యన, ఆరోగ్యవంతుడగు మానవుడు ఏమూలికను దానిసహజస్వరూపమున ఎక్కువ మోతాదులో తీసికొనిన ఏయేలక్షణములను పుట్టించునో అట్టి లక్షణములకు ఆమూలికనే అణుస్వరూపమున నిచ్చిన నివారణచేయును.

దీనినే సారూప్యమందురు. అనగా లా ఆఫ్ సిమిలర్స్, ఇందుకు వ్యతిరేకముగా అల్లోపతి విధానమునందు వాడెదరు. ఎటులన, విరేచనబద్ధమునకు భేదిమందులున్ను, నిద్రలేమికి మత్తుమందులున్ను, అత్యుష్ణముగా నున్నప్పుడు అతిశీతలోపచారములున్ను చేయుచుందురు. అవి ప్రథమావస్థలో (Primary action) లో కొంత పనిచేసినను ద్వితీయావస్థ (Secondary action) లో రోగమును, మఱింత బలముచేయుచున్నవి. ప్రథమమున కలిగిన సుగుణమునకే సంతసించుచుండుటమేగాని తరువాత నేమి జరుగుచున్నదియు యోచించుట లేదు. ఈహోమియోపతీవిధానమునందు అన్ని ఔషధములను ఆరోగ్యవంతులగు మానవులు వాడి వాటియొక్క నిజతత్త్వమును వస్తుగుణదీపికగా వ్రాసినారు. ఇటు లేవైద్యవిధానమునందును మూలికలు రుజువుచేయబడలేదు. అల్లోపతీవిధానములో ఈ ఔషధములన్నియు కుక్కలు, పిల్లులు, కుందేళ్లు మొదలగు జంతువులమీద వాడినవియు, రోగములకు వాడి వాటి అనుభవము కనిపెట్టినవియు గాని ఇటు లారోగ్యవంతులగు మానవులు బుజువుచేయలేదు. రోగము వచ్చినప్పుడు శరీరముపైభాగమునకు కనుపించులక్షణములు కొన్నియును, మానసికలక్షణములు కొన్నియును నుండును. నోరులేని జంతువులమీద మూలికలను ప్రయోగించిన వాటి బాధలు గాని, వాటియొక్క మానసికలక్షణములు గాని మన మెటుల గ్రహింపగల్గుదుము? ఆకారణముచేతనే యీ అల్లోపతికి లా లేదు. హోమియోపతిలో నీవు ఎటుల రోగమును కుదర్చగలవని ప్రశ్న జనించినప్పుడు ఇదివరలో రుజువుచేసిన మూలికలయొక్క లక్షణములు గమనించి, ఆరోగముయొక్క లక్షణములకు సరిపడు మూలికను ప్రయోగించిన ఆరోగ్యమును తప్పక నివారణచేయును అని స్పష్టముగా చెప్పగలము. కాని అల్లోపతిలోవలె దానికి విరుద్ధముగా నుండు లక్షణములుగల మందును ప్రయోగించిన నెటుల కుదుర్చును? అటులనిన ఆవిధానములో రోగము లేమియు కుదురుటలేదా అని ప్రశ్న జనింపవచ్చును. సాధారణముగా ఈ విషపదార్థప్రయోగముచే రోగములు తాత్కాలికముగా ఉపశాంతి చేయబడుచున్నవిగాని కుదురుటలేదు. ఒకవేళ ఏవైనను కుదిరినయెడల ఆమూలికలలో కొన్నియైనను సారూప్యలక్షణము లుండవలెనుగాని ప్రత్యేకవైరూప్యలక్షణములవలన గాదు. హోమియోపతి వైద్యవిధానమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలెనన్నప్పుడు శ్రీహానిమనుగారు వ్రాసిన పవిత్రగ్రంథమగు ఆర్గనాన్ లో వ్రాసిన కొన్ని మూలసూత్రములనైనను తెలుసుకొన్నగాని మనము వారి అనుచరులము గానేరము. ఆయన ప్రథమమున మొదటి సూత్రములో వైద్యునియొక్క ముఖ్యమగు ధర్మమేమి యనునది వ్రాసినారు వైద్యునియొక్క ప్రధానధర్మము రోగులను ఆరోగ్యవంతులుగ జేయుటయే. దీనిని రోగమును కుదుర్చుట యందురు. కాని ప్రస్తుతము మన డాక్టరు సోదరులు చేయుచున్నట్లు మావైద్యవిధానమే గొప్పదనియు, మేమే పండితులమనియు చెప్పుచు రోగములకు పెద్దపెద్ద పేర్లను పెట్టి రోగులను గాబరాచేసి డబ్బులాగుట వైద్యుని ధర్మము గాదు. మరియును అటువంటిధర్మము తెలిసిన వైద్యునియొక్క వ్యాధినివారణ ఎటులుండవలెననిన, అతివేగముగాను, సాత్వికముగాను, నిరపాయకరముగాను, శాశ్వతముగాను నుండవలెను గాని శరీరోపరిభాగమందు కాన్పించు లక్షణములను ఏవైన విషపదార్థ సంపర్కము కల్గిన ద్రావకములచేతను, ఆయింటుమెంట్లచేతను, కత్తిచేతను రూపుమాపుచేయుట వ్యాధినివారణ యనబడదు.

దానిని లోపలికి త్రోసివేయుట యందురు. అనగా రోగములు తాత్కాలికముగ అణచిపెట్టబడుచున్నవి. తరువాత వైద్యునియొక్క ధర్మములలో ఇంకనొకటి యేమనగా, ప్రతిరోగములోను కుదర్చవలసినది ఏది? అనగా రోగనిదానమున్ను, ప్రతిమూలికయొక్క తత్త్వమున్ను, అనగా ఏయేరోగలక్షణములకు ఏయే ఔషధము పనిచేయునో దానిని తెలిసికొని ఆరోగమునకు సరిపడు ఔషధమును ఏర్పరుచుటయు, దానిని ఎంతమోతాదులోను, ఎంతకాలములోను వాడవలసినదియు తెలుసుకొని వైద్యముచేయునప్పుడే అతడు శాస్త్రసమ్మతముగా చేయుచున్నాడని యోచింపవలెను. ఇదివరలో రోగోత్పత్తికి

కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పిరని వ్రాసియున్నారు కాని శ్రీహానిమనుగారు రోగమనగా శారీరకముగాను, మానసికముగాను కలుగు మార్పే యని నుడివినారు. అనగా ఆరోగ్యవంతుడుగా నున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను, జబ్బుగానున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను రోగి స్వయముగా గ్రహించును. తనస్నేహితులును, వైద్యుడును పైకి కనబడు లక్షణములను పరికించును. ఈ అన్ని లక్షణములయొక్క సముదాయమే రోగమని చెప్పినారు. మరియు శరీరాంతర్భాగమందు కలిగిన మార్పులను సవరించుటకయి చైతన్యశక్తి (Vital-force) చేయు ప్రయత్నమే బాహ్యమునకు రోగచిహ్నములుగా కాన్పించును. అట్టి చిహ్నములన్నియు కలియుటయే రోగమనబడుచున్నది. ఇప్పుడు చైతన్యశక్తి యన నేమి, దానిపని యేమి యనగా, శరీరాంతర్భాగముల నన్నిటిని (Material Body) ఒకవిధమైన ఆధ్యాత్మికశక్తి పరిపాలించుచుండును. అటుల పరిపాలించుటచేతనే అన్ని అవయవములు క్రమశిక్షణలో నుండి సరియగుపనిని నెరవేర్చుచున్నవి. అటువంటి ఆధ్యాత్మికశక్తి లేకపోయిన నీశరీరావయవము లన్నియు నిర్జీవములు, గనుక వానికి పరస్పరసంబంధము కలదు. ఆకారణముచేతనే రోగము వచ్చినప్పుడు ప్రథమమున మార్పుచెందునది యీ ఆధ్యాత్మికశక్తియే. రోగపూరితమైన యీ చైతన్యశక్తి యీ మానవశరీరమును ఎటుల పాలింపగలదు? అందుచేతనే యీ స్థూలశరీరములో నున్న కొన్ని అవయవములుకూడ జబ్బుపడినవాటియొక్క విధ్యుక్తధర్మములను నెరవేర్చలేక యున్నవి. అప్పుడే శరీరము రోగపూరితమైనదని చెప్పబడుచున్నది. కనుక రోగమనిన శరీరాంతర్భాగములయందు కల్గిన మార్పులను ఆధ్యాత్మికశక్తి బాహ్యరూపమున వెలుపరించు చిహ్నములే కాని యితరవైద్యులు తలంచునట్లు ఈశరీరమునకుగాని, జీవాత్మకుగాని సంబంధములేక లోపల నేదియో దాగియున్నదని చెప్పుట అసంభవమై యున్నది. రోగనివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినది యీ ఆధ్యాత్మికశక్తిని మార్పుచేయగల ఔషధములను ప్రయోగించుట. అనగా రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టిలక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించినగాని యీ చైతన్యశక్తిని మార్పుచేసి రోగనివారణ చేయదు. రోగలక్షణములకు వ్యతిరేకలక్షణములుగల మూలికను ప్రయోగించిన రోగమును నివారణచేయలేకపోవుటయే గాక తాత్కాలికముగా అణచిపెట్టుచు ఇంకను కొన్ని క్రొత్తలక్షణములు పుట్టించుచున్నది. హోమియోపతిలో మనము మూలికలచే కల్పించుచున్న రోగలక్షణములు అసలురోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో సమముగా అటులే యుండవలెనుగాని వాటికన్న కొంచెము బలవత్తరముగా నుండవలెను. రెండు సమానవస్తువులు ఒకచోట నుండుటకు వీలులేకపోవుటచేత, బలవంతుడు బలహీనుడని లాగివేయునట్లు ఈకల్పిత రోగము అసలురోగమును లాగివేయును. కాని మనము కల్పించిన రోగము క్రమేణ దానంతట యదియే బలహీనమై ప్రకృతిచే త్రోసివేయబడుచున్నది. కనుక మనము ఏరోగమునైనను కుదర్చవలెనన్నప్పుడు రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టి లక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగింపవలెను. అందుకు వ్యతిరేకముగా వాడిన రోగనివారణ కాకపోవుటయేగాక రోగము మరింతబలపడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారును. అన్ని వైద్యవిధానములలోను చాలకష్టసాధ్యమైనది దీర్ఘరోగములను నివారణచేయుటయే. ఏలయన వీటియుత్పత్తి గ్రహించుటయే కష్టసాధ్యము. తరుణవ్యాధులలోవలె వీటికి రోగచిహ్నములన్నియు బయటికి కనబడవు. చిరకాలమగుటచే అన్నియు అణచిపెట్టబడును. ఏవియో కొన్నిలక్షణములు మాత్రమే కనుపించుచుండును వీటినివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవి ఏవన, వీటియొక్క ఉత్పత్తిక్రమమున్ను, రోగము ప్రారంభించిన నాటనుండియు ఏవిధముగా నడచినదియు, ఏయే మందులు వాడినదియు, రోగియొక్క మానసికలక్షణములున్ను, రోగియొక్క ప్రవృత్తిన్ని, సాంసారిక వ్యవహారములున్ను, ఆహారవిషయములును మొదలగునన్నియు రోగివల్లను, అతని బంధువులవల్లను, స్నేహితులవల్లను మనము పూర్తిగా తెలుసుకొనవలెను. శ్రీ హానిమనుగారు ఈ దీర్ఘరోగముల ఉత్పత్తికి ప్రధాన కారణభూతములు మూడు విషపదార్థములు గలవని చెప్పినారు. అవి ౧. సోరా, ౨. సిఫిలిసు, ౩. సైకోసిసు. ఈ మూడింటిలో ఏదియైనను ఒకటైన లేకుండగ ఏవ్యాధిగాని దీర్ఘరోగముగా మారనేరదు. ఈగొప్పరహస్యమును ఇతడు తప్ప ఇతరులెవరును ఇంతవరకు గ్రహింపలేదు. హానిమనుగారు వీటిని వర్ణించుచు సోరానుగురించి చెప్పుటలో వేయితలలుగల మహాపెనుభూతమని వర్ణించినారు. సోరా అనగా సమస్తచర్మవ్యాధులకు కారణభూతమైనది. సిఫిలిసు అనగా సవాయివలెను, సైకోసిసు అనగా సెగవలెను ఉండునుగాని అవియు ఇవియు ఒకటి గానేరవు. వాటిలక్షణములు, వీటిలక్షణములు చాలవరకు సమముగా నుండును. ఈ త్రిమూర్తులు మానవశరీరమును ఆవహించి అనేక దీర్ఘరోగములకు పాల్పడచేయుచున్నవి. హానిమనుగారు ఈ రహస్యమును కనిపెట్టియుండుటచేతనే యీ వైద్యవిధానమునందు అనేకదీర్ఘరోగములు కుదర్చబడుచున్నవి. ఈ విధానములో రోగమునకు మూలకారణ మేదియో గ్రహించి వానిని నిర్మూలించుటకు వైద్యము చేయుదురు గాని పైకి కాన్పించు ఏవియో కొన్ని బాహ్యచిహ్నములను రూపుమాపుచేసి రోగము నివారణయైనదని చెప్పరు. ఈ వైద్యవిధానములో అన్ని మందులున్ను అన్ని స్వరూపములలో వాడుదురు గాన నిరపాయకరములు. ప్రతి ఔషధమున్ను ఎంత తక్కువమోతాదులో వాడిన అంత ఎక్కువపని చేయును. ఔషధము మోతాదు ఎంత తగ్గిన అంత పరిశుద్ధముగా నుండును. అణుస్వరూపములోనికి వచ్చినప్పుడు మూలికయొక్క నిజమైన తత్వము ఏదో నిలిచియుండి, దానియొక్క విషమపరిస్థితి అంతయు పోవును. ఈవిధానమునే ఆయుర్వేదమందు శుద్ధిచేయుట యందురు. అణువులయందు మహచ్ఛక్తియున్నదని మన పూర్వులున్ను, ప్రస్తుత రసాయనశాస్త్రవేత్తలున్ను చెప్పుచునే యున్నారుగదా! అదియునుగాక మనశరీరోత్పత్తికి కారణభూత

(బహుమతులు పొందిన శిశువులు)
మదరాసు
ఆరోగ్య వారము,
శిశు ప్రదర్శనము

మైనది ఒక జీవాణువు (Cell). దానిని దుర్భిణియంత్రముతో గాని చూడలేము. ఆజీవాణువే రెండుగాను, నాలుగుగాను ఇట్లు అనేకవేలు లక్షలుగా ఒకనిమిషములో అగుచున్నది. ఇట్టి కొన్ని జీవాణువుల సముదాయమే ఒకకోశము (Tissue). ఇటుల కొన్నికోశములు కలియుటయే ఒక అవయవము (Organ) అగుచున్నది. ఇటుల వివిధములైన అవయవముల సంఘటనమే శరీరము. కనుక జీవాణువే శరీరోత్పత్తికి మూలకారణము. జబ్బుచేసినప్పుడుకూడ ప్రథమమున చెడునది యీ జీవాణువే. ఇది యెటుల ఉత్పత్తియగునో అట్లే లయమగుచుండును గాన మనము రోగనివారణయందు ఉపయోగించు ఔషధము ఆజీవాణువును ప్రథమమున పరిశుద్ధము చేయగలయునదిగా ఉండవలెను గాన మనము ఉపయోగించు మందుకూడ అతిసూక్ష్మముగా నుండిననేకాని జీవాణువులను బాగుచేయనేరదు. ఎక్కువ మోతాదు ఇచ్చిన ఈ జీవాణువులన్నియు ఈ ఔషధము తీవ్రతచే అణచిపెట్టబడును గాని బాగుపడనేరవు. కనుక ఏ ఔషధమైనను అతిచిన్నమోతాదులు వాడినప్పుడే యెక్కువ గుణము చేయును.

కాన నో ఆంధ్రసోదరులారా! ఏవైద్యవిధానమున రోగములు నిశ్శేషముగాను, త్వరగాను, సౌమ్యముగాను కుదుర్చబడుచున్నవో, యేవైద్యవిధానము అన్నివిధానములకంటెను శాస్త్రయుక్తమగు నిబంధనలపై నడపబడుచున్నదో, యే వైద్యవిధానము నిరపాయకరమగునదియు, ఇతర దుర్గుణములు పుట్టించనిదియునో యే వైద్యవిధానము కడుబీదలకుకూడ లభ్యమగునంతటి చౌకయైనదో, యే వైద్యవిధానము అరుచి పుట్టించక మిక్కిలి తియ్యనిమందు గలదో చక్కగ యోచించి దానిని అవలంబించి మీశరీరారోగ్యము కాపాడుకొనగలందులకు వేడుచున్నాను.*

* ఈ వైద్యవిధానమును మిక్కిలి వ్యాప్తము చేయు నుద్దేశ్యముతో మేము ఈ గ్రామమున ఒకకాలేజీ స్థాపించి ఉచిత విద్యను నేర్పుచున్నాము. ఇంగ్లీషు రానివారికొరకై మేము ఆంధ్రమున "సారూప్యవ్యాధిశాస్త్ర"మను నొక తెలుగు గ్రంథమును వ్రాసినారము. కాన ఆంధ్రసోదరులందరు మాఉద్యమమునకు తోడ్పడి మమ్ము ప్రోత్సహించగలందులకు కోరుచున్నాము.

కాలామృత గ్రంథకర్త

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రకృతము ప్రచారములో నున్న జ్యోతిషగ్రంథములలో నాంధ్ర దేశమందు వాస్తుముహూర్తభాగములవిషయమై కాలామృతము విశేషము వాడుకలోనున్న దనుటకు సందియము లేదు. ఇతర జ్యోతిష గ్రంథములలోఁ గొన్నిటికంటె నిది సారళ్యముగా నుంటనో, లేక సారళ్యముగా నున్నకొన్నిటికంటెఁ గొంతవఱకు విశేషాంశములను సాకల్యముగాఁ దెల్పుటచేతనో జ్యోతిశ్శాస్త్రవాసన గల ప్రతివారికిని అక్షరాభ్యాస మిదిగానే గన్పడుచున్నది. కొందఱు జ్యోతిషపండితులు ఉత్తరోత్తరగ్రంథకర్తృత్వంబట్టి ముహూర్త మార్తాండము, చింతామణి మున్నగు ప్రౌఢగ్రంథములం జూచి దీని నొక చిన్నచూపు చూచు చుండుట గలదు. మీఁదుమిక్కిలి తమకు దీనియందుఁ గల యనాదర భావముతోడనో, యాథార్థ్యమే తెలియుటచేతనో కాలామృతము వ్రాసినది కంసాలియని వ్యంగ్యముగా నర్థసూచన యగునట్లు కాలామృతకారకుఁడు అని హేళనగూడఁ జేయుట గలదు; కాని యట్టివారి భావ మాలోచించి చూచినచో సత్యమునకు దూర మయ్యెడు.

నిజమున కాగ్రంథకర్త యెవ్వఁడనదియు నింతవఱకుఁ దెలిసినది గూడఁ గాదనవచ్చును. గ్రంథకర్తృత్వవిషయమై మన జ్యోతిషపండితులుగూడ నంతగాఁ బ్రయత్నించినట్లును నగపడినట్లు తోఁపదు. ఈ యజ్ఞాతకర్తృత్వము వ్యాఖ్యాతకాలము నాటికే యున్నటున్నది. వ్యాఖ్యానారంభములో 'అథ తత్రభవాన్ స్వకీర్తి తస్య గ్రంథస్య...' అని కవినామము చేర్పకయే వివరించుటంబట్టి వ్యాఖ్యానము నాఁటికిని నీగ్రంథము వ్రాసిన కవి యెవ్వఁడైనదియు వ్యాఖ్యాతకే తెలియ లేదనుట స్పష్టము. గ్రంథాదినిగాని, యంతమునఁగాని యెచ్చటనేని కవి తన ప్రస్తావ మెత్తినవాఁడు గాఁడు. అచ్చువేయ నారంభించినదాదిగ నింతవఱకు నచ్చుపడ్డ గ్రంథములలో గ్రంథకర్తృనామము వేసినట్లు గాన్పింపదు. మొదట నచ్చువేయ నారంభించినవారికి దొరకిన వ్రాతప్రతిలో లేకుండెనో యేమో! గతానుగతికత్వముగా నింతవఱకును నది యట్లే నిలిచిపోయినది. జిజ్ఞాసువుల కాగ్రంథకర్త యెవరా యను జిజ్ఞాసయట్టె యుండిపోయినది. కొంతమంది శాస్త్రవాసనాశూన్యులయ్యుఁ బండితమ్మన్యులయిన జ్యోతిషికబ్రువు లాగ్రంథము వ్రాసినది

> 'శ్రీమచ్చింతలపాటివంశజలధే
> శ్శీతాంశునా... శ్రీమద్వేంకట......'

అను వ్యాఖ్యాత వ్రాసికొనిన శ్లోకములంబట్టి ఆచింతలపాటి వేంకటాధ్వరియే యని చెప్పఁగా విందుము. కొందఱు మహాశయులు కవితాలాలిత్యమునుబట్టి కాఁబోలు, కాళిదాసు వ్రాసెనని చెప్పఁగాను విందుము. కాని–అంత చిటికెల పందిలియే.

ఇటులే జిజ్ఞాసపడి నేనును గొంత విమర్శనబుద్ధితోఁ జూచుచు రాఁగా రాఁగా, అప్పకవీయములోఁ జతుర్థాశ్వాసమునఁ గ్రంథాదిగణప్రశంసలో "అనఘ ప్రవేశంబున నగణంబు వసుమతీదేవతాకంబుగాన శివప్రదంబని ... కాలామృతమునందు 'శ్రీమద్వేంకటనాయక' మ్మని మదీయాన్వయప్రభవుం డగు తిరుమల భట్టారకుండును" అని యప్పకవి యుదాహరించి యున్నవాఁడు. దీనింబట్టి కాలామృత గ్రంథకర్త యప్పకవివంశములోనివాఁడని తెలియుచున్నది. ఇక్కవి చంద్రుఁడాంధ్రపండితుల మండనాయమానుఁ డనుటకులన మాత్రె భూమికిఁ గొండొక్క గౌరవము నిలుపఁ బెట్టినవాఁడని సంతసింప వలసి యున్నది.

తిరుమల భట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాతసోదరుఁ డైనట్లు లప్పకవి వ్రాసికొన్న కర్తృవంశావతారములవలనఁ దెలియుచున్నది.

అప్పకవి వంశవృక్షము

- కాకునూరి తమ్మన
  - అమరేశ్వరుఁడు
  - కొండలయ్య
  - రంగప్ప
  - లక్ష్మణుఁడు (భార్య కన్నమ్మ)
    - తిరుమలభట్టు
    - గంగన్న
    - పెదసోమయ్య
    - చినసోమయ్య (భార్య కృష్ణమ్మ)
      - వెంగన (భార్య శేషమ్మ)
        - అప్పకవి
        - సోమనారాధ్యుఁడు
        - వేంకటపతి
        - కృష్ణభట్టు
          - లక్ష్మణుఁడు
          - బుచ్చి
        - ......
      - కన్నుభట్టు
      - గంగయ
      - మఱి నలుగురు

అప్పకవి తాతముత్తాతలనాఁటినుండియు ఆవంశములోఁ బరంపరగా విద్వత్పండితు లయి యుండునా రని యప్పకవీయములోని పీఠిక వలన విశద మయ్యెడు. అది పండిత కుటుంబము; రాజాస్థానములయందు వాదోపవాదములలో గెల్చి యగ్రహారాది బిరుదములను సంపాదించిన విద్వచ్ఛూరులు గల వంశము.

మన తిరుమల భట్టారకునకు ద్వితీయసోదరుఁడును, అప్పకవికిఁ దాతయు నగు పెదసోమయ

సీ. కొట్టించె నెవ్వాఁడు గురునాపి వప్రద
  క్షిణభాగమున రొంపిచెర్లలోనఁ
 బెట్టించె నెవ్వాఁడు పృథుతరారామంబు
  గుడిపాటికడ వినికొండత్రోవ............

అని యప్పకవి చెప్పినట్లు రొంపిచెర్లలోఁ బెద్దనూయి త్రవ్వించినట్లును, గుడిపాటిలో వినుకొండకుఁ బోవుమార్గమునందుఁ బెద్దవనము వేయించినట్లును దెలియుచున్నది. రొంపిచెర్ల నరసారావుపేట తాలూకాలో నున్నది. గుడిపాడును ఆప్రాంతములనే యుండవలెను. గుడిపూడి యని సత్తెనపల్లి తాలూకాలోఁ గలదు. గుడిపాడనునది యేదో! రొంపిచెర్లకు సమీపమునందే యుండియుండ నగు. కావున పెదసోమయ యీప్రాంత వాసిగా నుండవలయును. దీనిం బట్టి తిరుమలభట్టును నీప్రాంతముల వాఁడే యగును. కనుక నీతని జన్మస్థానము నరసారావుపేట ఖండెము.

తిరుమలభట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాత సోదరుఁ డగుటవలనను అప్పకవి క్రీ. శ. 1656 సం. రముల ప్రాంతమునాఁ డగుటవలనను, క్రీ. శ. 1580 సం. ర ప్రాంతమున నుండవచ్చును. అనఁగా నిప్పటికి రమారమి నాల్గువందలయేండ్ల క్రిందటివాఁ డనుట స్పష్టము.

అప్పకవి చెప్పినప్రకారము కాలామృతము కాకునూరి తిరుమల భట్టారక ప్రణీతము అని నిశ్చయించుటకు సంశయము లేదు. కావున నీకమును దచ్చువేయు భాషోద్ధారకమహాశయులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిని మథించి కాలామృతము నుద్ధరించి పండిత పామరలోకమునకుఁ బంచిపెట్టిన పురుషోత్తముఁ డగు నప్పలిత్రిజన్మని నామధేయమును ఆంధ్రలోకమునకుఁ బరిచితముం జేయుటయేకాక, ఘనవారి భాషాప్రపంచములో నింతవఱకును గల విషమాశయములను దూరీకరింపుఁడుగాత మని కోరుచు నిప్పటికి నా తెలిసినవిషయ మాంధ్రలోకమునకుఁ దెలియపఱచు చున్నాఁడ.

శృంగార హాస్య కరుణ రస ప్రసారకము

మనఃపరిణామనిరూపకము

వీరరస ప్రధానము

వాల్మీకి నాటకము

నవరస ప్రవాహము

భక్తి వైరాగ్య శాంతి ప్రబోధకము

రాజకీయ సాంఘిక వైవాహిక సాంసారిక వేదాంత సారస్వ తాద్యైహికాముష్మిక
వివిధ ధర్మ తత్త్వ విచార ప్రచురము.

అపూర్వసంఘసంస్కరణ వసంతసేనాది కావ్యకర్త యగు

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు రచియించినది

శ్రీమద్దేశోద్ధారక

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు

అనుగ్రహపూర్వకముగ అంకిత మందినది.

కిరాతవనితను వరించి చోరుఁడై లోకకంటకుఁడైన ప్రాచేతసుఁడు రాజగుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు సంభాషణాభిమంత్రణంబుల నతనిని సంస్కరింతురు. ప్రాచేతసుఁడు శత్రుభావమువలనను గృహచ్ఛిద్రాదులవలనను విరక్తుఁడై, పశ్చాత్తప్తుఁడై, తారకమంత్రజపంబునఁ దరించి, వాల్మీకి యన మరల బ్రహ్మర్షియై, భక్తిప్రతిష్ఠాపనాచార్యుఁడై, జీవకారుణ్యమూర్తియై, కవియై, తుదకు సరస్వతీప్రసాదమునను నారదాదేశమునను శ్రీమద్రామాయణకర్త యగును. ఈ కథ యిందే డంకములలో నతిరమ్యముగ నభివర్ణింపఁబడినది.

సంస్కృతాంగ్లనాటకవిధానములందలి ప్రధానసంప్రదాయములు పాటింపఁబడినవి.

వెల రు. 1-0-0

The Only Psychological

DRAMA

In Telugu Literature

పోస్టేజి వేఱే

ప్రకాశకులు: విశల్యా డిపో, 4, ఆచారప్పన్ సందు, జార్జిటవును, మదరాసు

౬. వేదాంతము

ముక్తి విచారణ

కొటికెలపూడి యజ్ఞేశగారి నరసన్న గారు

శ్లో. *వందేహం తద్వర్గఘనసంఖ్య దోర్మూర్తి మన్మహః, రాశ్యోర్ఘాత హృతేవర్గ యోగో నయుతివర్గకే.

శ్లో. శ్రీరామాంఘ్రిసరోజ వందనరతం వాణీకటాక్షాగత శ్రుత్యంతార్థరహస్య భావితధియం కోదండరామాహ్వయమ్;
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వకల్పిత బహుగ్రంథవ్రజం పండితం, శ్రీమత్కొటికెలపూడి వంశ్య మనఘం వందే స్మదీయంగురుం. ౧ ౨

౧

సర్వలోక రక్షకుడగు సర్వేశ్వరుడు మనకు దయచేసిన వేదములందును, తదనుసరణములగు స్మృతి పురాణేతిహాసాదులందును ప్రవృత్తియు, నివృత్తియు అను రెండుమార్గములు గలవు.

ప్రవృత్తిమార్గమునందు ప్రవర్తించువారు ప్రకృతబద్ధులై సంసారసాగరమునబడి భ్రమించుచుందురు.

నివృత్తిమార్గమునందు సంచరించువారు నిర్విషయులై సంసారమునుండి విముక్తులగుచు మోక్షమును పొందుదురు.

ప్రవృత్తికి ప్రకృతిశాస్త్రాదులును, నివృత్తికి వేదాంతశాస్త్రాదులును ప్రధానములై యున్నవి.

అందు చతుర్విధ పురుషార్థములలో ధర్మార్థకామములను ప్రతిపాదించునవి ప్రకృతిశాస్త్రాదులు, మోక్షమును ప్రతిపాదించునవి వేదాంతశాస్త్రాదులు.

పురుషార్థ చతుష్టయములో నాలుగవదగు మోక్షమె పరమ పురుషార్థము.

తదితరములగు త్రి పురుషార్థములును అనిత్యము లగుటవలన ఉత్తమ పురుషార్థములు కావని.

శ్రు. తద్యథేహ కర్మచితో లోకక్షీయతే ఏకమేవాముత్ర
పుణ్యచితో లోకక్షీయతే

అను శ్రుతి వ్యక్తపరుచుచున్నది.

శ్రు. నస పున రావర్తతే

అను శ్రుతివలన చతుర్విధ పురుషార్థములలో మోక్షము ఉత్తమ పురుషార్థమనునది సువ్యక్తము. అందువలననే శ్రీ వేదవ్యాసులవారు బ్రహ్మసూత్రములలో

సూ అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అను సూత్రమును ముందుగ విశదపరచిరి; కాన అందును గూర్చి విచారించెదము.

మోక్షమనగ సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొందుట. ఇది సర్వమత సంప్రతిపన్నము. మోక్షవిషయములో వివిధములగు మతములు గలవు. అందు వేదశాస్త్రేతిహాస పురాణాదులను ప్రమాణముగ పరిగ్రహించి ప్రవర్తించుచున్న భారతీయులు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములను మూడుమతములును ప్రస్థానత్రయమునకు సమన్వయించి యున్నందున శ్రేష్ఠతరములుగ గ్రహించి అందు అద్వైతులు కించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణములుగల జీవేశ్వరులకు "తత్వమస్యాది" మహావాక్యములచే అభేదత్వమును ప్రతిపాదించుచు,

శ్రు. ఏకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుత్యాదులనుబట్టి బ్రహ్మమే తన్యముకన్న సత్యమైనదేదియు లేదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువలన ఆత్మానుసంధానము చేయుచు

---

*ఇష్టసంఖ్యలు 6,9.

రాశిఘాతం $6 \times 9 = 54.$

రాశి వర్గం $6^2 = 6 \times 6 = 36.$

,, ,, $9^2 = 9 \times 9 = 81.$

వర్గయోగం $6^2 + 9^2 = 117.$

ఇతి $6 + 9 = 15.$

ఇతివర్గం $15^2 = 15 \times 15 = 225.$

ఇతివర్గమునకును, వర్గయోగమునకును అంతరాయము $15^2 — (6^2 + 9^2)$ } $225 — 117 = 108.$

రాశిఘాతముచేత అంతరాయమును హరించగా $108/54 = 2.$

లబ్ధం $= 2.$

తద్వర్గం $= 2^2 = 2 \times 2 = 4.$

తద్ఘనం $2^3 = 2 \times 2 \times 2 = 8.$

తద్వర్గఘనసంఖ్యాదోర్మూర్తిమన్మహః వందేఽహం.
నాలుగుబాహువులు, అష్టమూర్తులు గల దేవుని-

స్వస్వరూపానందమును పొందుటయె ముక్తియనియు నుడివెదరు. ఇట్టి మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానమువలన సిద్ధించుననియు, ఇతరమార్గములవలన సిద్ధించదనియు

శ్రు. తమేవం విదిత్వాతి మృత్యు మేతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ
బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అను శ్రుతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. కాన ముముక్షువు బ్రహ్మమును దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వ నిర్ణయః.
శ్రు. న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగే నైకేన అమృతత్వ మానశుహు.

అను శ్రుత్యాదుల వలన బ్రహ్మము అధ్యారోపాపవాదముల వలననే గాని తదితరములచే దెలియబడదు గాన నవి యవశ్యము దెలిసికొనవలసి యున్నది.

అధ్యారోపమన రజ్జువునందు సర్పమువలె, శుక్తియందు రజతమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె నిష్ప్రపంచమయిన ఆత్మవస్తువునందు ప్రపంచము నారోపించుట. ఇది వస్త్వజ్ఞానము వలన సంభవించునది. ఈ యజ్ఞానమే అవిద్యా, అవ్యక్తము, గుణసామ్యము, మూలప్రకృతి, మాయా అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.

మూలప్రకృతియన సత్వరజస్తమోగుణములయొక్క సామ్యావస్థ. ఇందు సృష్టికి పూర్వము అనంతకోటిజీవులు స్వస్వకర్మవాసనలతో జంతుపిండమునందలి సువర్ణరేణువులవలె లీనులయియుండిరి. ఈ మూల ప్రకృతి సృష్టికాలమునందు పరిపక్వ జీవకర్మవశమువలన మాయా, అవిద్యా, తామసీ అను మూడువిధము లయినది.

అందు మాయ శుద్ధమయిన సత్వగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు సృష్టికి పూర్వము విద్యమానమగు బ్రహ్మ చైతన్యము ప్రతిబింబించినదై ఈశ్వర సంజ్ఞచే నొప్పుచున్నది ఈ యీశ్వరునినే అవ్యాకృతుడనియు, అంతర్యామియనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ యనయే జగత్స్రష్ట.

పరిపూర్ణ బ్రహ్మచైతన్యరూపముచే తామసియం దవచ్ఛిన్నమైన ఈయీశ్వరుడే స్వోపాధి ప్రాధాన్యముచే జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, స్వప్రాధాన్యముచే నిమిత్తకారణమును ఆయెను. జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణము నగు మాయాప్రతిబింబిత బ్రహ్మచైతన్యమునకే ఈశ్వరుడని వ్యవహారము.

ముందు చెప్పిన అవిద్య రజోగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యమే జీవసంజ్ఞతో నొప్పుచున్నది. ఈయవిద్య అనేకప్రకారము లగుట వలన తత్ప్రతిబింబిత చైతన్యులగు జీవులు సంఖ్యాతీతులయిరి. ఇది ప్రతిబింబపక్షము.

అవిచ్ఛిన్న పక్షమునందు మాయావిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యమునకే వ్యుత్క్రమముగ జీవేశ్వరు లనుసంజ్ఞ. అనగ, మాయావచ్ఛిన్న చైతన్యము ఈశ్వరుడు, అవిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యము జీవుడు.

శ్లో. అనాద్యనిర్వాచ్య మపీహ కారణం,
మాయాప్రధానంతు పరం శరీరం.

జీవేశ్వరులకు వ్యుత్క్రమముగ మాయావిద్యలు కారణ శరీరములయి యున్నవి. అందు వ్యష్టిరూపము అవిద్య, సమష్టిరూపము మూలప్రకృతి. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికియే సుషుప్త్యవస్థ. ఈశరీరమె ఆనందమయ కోశము.

ఈశ్వరుని యొక్క యీక్షణవశమువలన తమోగుణ ప్రధానమయిన మూల ప్రకృతి విక్షేపశక్తియు, ఆవరణశక్తియు అను రెండు విధము లయినది.

శ్లో. యూ పేక్ష్య నిశ్చితే పూర్వం మాయాయాః కులనందన,
విక్షేపావరణే తత్ర ప్రథమం కల్పయే జ్జగత్,
లింగాద్యా బ్రహ్మపర్యంతం స్థూల సూక్ష్మాది భేదతః.

అనురీతిని విక్షేప శక్తి స్థూల సూక్ష్మాది భేదమువలన లింగశరీరము మొదలు బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రపంచమును కల్పించినది. ఎటులనిన: ఈవిక్షేపశక్తి ముందుగ సూక్ష్మాకాశమయినది. ఆయాకాశము వలన వాయువును, అందువలన అగ్నియు, అగ్నివలన ఉదకమును, ఉదకమువలన పృథ్వియు ఉత్పన్నములయినవి. ఇవియె సూక్ష్మభూతములు. వీనినె అపంచీకృతము లనియు, పంచతన్మాత్రలనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈసూక్ష్మాకాశాది పంచభూతములయొక్క సత్వగుణాంశములవలన శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణము లనెడు జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును సత్వగుణసమష్టివలన అంతఃకరణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు అహంకారము మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునాలుగు విధములు. అందు బుద్ధియం దహంకారమును, మనస్సునందు చిత్తమును అంతర్భావములై యున్నవి.

ఆకాశాది సత్వగుణ సమష్టివలన ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలును, రజోగుణాంశమువలన వాక్పాదపాణిపాయూపస్థ లనుకర్మేంద్రియ పంచకమును, రజోగుణ సమష్టివలన ప్రాణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు ప్రాణము ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానములను అయిదు విధములు.

శ్లో. సూక్ష్మం మనోబుద్ధి దశేంద్రియై ర్యుతం,
ప్రాణై రపంచీకృతభూతసంభవం;
భోక్తుం సుఖాదేరపి సాధనం భవే
చ్ఛరీర మన్య ద్విదు రాత్మనో బుధాః.

అనురీతిని జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, కర్మేంద్రియ పంచకమును, ప్రాణపంచకమును, మనోబుద్ధులును కలసి సూక్ష్మశరీర మనబడు

చున్నది. దీనినే లింగశరీర మనియెదరు. ఇదియే భోగములకు సాధనము. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికి స్వప్నావస్థ. ఈశరీరమునందే విజ్ఞానమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ కోశములు గలవు.

తమోగుణప్రధానములగు సూక్ష్మాకాశాది భూతములయొక్క స్వార్ధాంశమును నాలుగు విధములుగ విభజించి అందొక్కొక్క భాగమును తన యర్ధభాగమున విడిచి యితర భూతార్ధభాగములందు వేరువేరుగ కలుపుట పంచీకరణము. అనగ ప్రతిభూతమునకు తనసంగోరులో ఇతర భూతములలోని ప్రతిభూతముయొక్క మిగత సంగోరులో నాలగవ భాగము కలియునది పంచీకరణ మనబడును. ఇటుల చేయబడిన భూతములు పంచీకృతము లనబడును. వీనినే మహాభూతము లనియెదరు.

శ్లో. రసాదిపంచీకృతభూతసంభవం,
భోగాలయం దుఃఖసుఖాదికర్మణాం;
శరీర మాహు ర్దురితాది కర్మజం,
మాయామయం స్థూల ముపాధి మాత్మనః.

అనురీతిని ఈ మహాభూతములచేతనే బ్రహ్మాండ సృష్టి క్రమోపన్యాసమునందు వివరించిన ప్రకారము బ్రహ్మాండమును తదంతర్గతాకాశమునందు భూ, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాది గోళములును, ఈగోళములందలి జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జములగు చతుర్విధస్థూలశరీరములు, అన్నాది భోగ్యవస్తువులును సృజింపబడినవి. జీవేశ్వరులకు ఈస్థూల శరీరమునం దునికి జాగ్రదవస్థ. ఇదియే అన్నమయకోశము. ఈస్థూల కారణశరీరములో నొక్కొక్కశరీరము సమష్టియనియు, వ్యష్టియనియు రెండు విధములు. అందు కారణసమష్ట్యుపాధికుడు ఈశ్వరుడు; వ్యష్ట్యుపాధికుడు జీవుడు. అందు కారణ సమష్టిచే ఈశ్వరుడు, కారణవ్యష్టిచే ప్రాజ్ఞుడును, సూక్ష్మసమష్టిచే హిరణ్యగర్భుడును, సూక్ష్మవ్యష్టిచే తైజసుడును, స్థూలసమష్టిచే వైశ్వానరుడును, స్థూలవ్యష్టిచే విశ్వుడును అని జీవేశ్వరులకు అవాంతరభేదములు కలవు. అనగ, ఈశ్వరునకు కారణసూక్ష్మస్థూలసమష్టులవలన ఈశ్వర, హిరణ్యగర్భ, వైశ్వానరు లనుసంజ్ఞలును, జీవునకు కారణ సూక్ష్మ స్థూల వ్యష్టులవలన ప్రాజ్ఞ, తైజస, విశ్వ లనుసంజ్ఞలును కలిగినవి. ఈయీశ్వరుడే సత్వరజస్తమోగుణము లను ఉపాధులచే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపముల నొంది సృష్టిస్థితి సంహారములను చేయుచుండెను. బ్రహ్మకు విరాట్పురుషునియందును, విష్ణువునకు హిరణ్యగర్భునియందును, రుద్రునకు ఈశ్వరునియందును అంతర్భావము. ఇటుల చరాచరాత్మకమయిన ప్రపంచము విక్షేపశక్తివలన ఉత్పన్నమయినది.

ఈప్రపంచోత్పత్తినిగూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. యస్మాత్ క్షుబ్ధ ప్రకృతిపురుషాభ్యామహానస్య గర్భే,
హంకారోభూత్ ఖకశిఖిజలోర్వ్యస్తత స్సంహతేశ్చ,
బ్రహ్మాండం యజ్జఠరగమహీపృష్ఠనిష్ఠాద్విరించే,
ర్విశ్వం శశ్వ జ్జయతి పరమం బ్రహ్మతత్తత్వ మాద్యం.

సిద్ధాంత శిరోమణియం దిటుల నచించిరి. ఈక్రమము బ్రహ్మాండ సృష్టిక్రమోపన్యాసమునందు వివరించితిని. ఇది నిష్ప్రపంచమగుబ్రహ్మమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము. ఇది విక్షేపకార్యము. ఇందువలన మనకు మాయాప్రతిబింబితచైతన్యము ఈశ్వరుడనియు, అవిద్యా ప్రతిబింబితచైతన్యము జీవుడనియు, మాయాకల్పితము ప్రపంచమనియు, నిర్వికల్పమగు బ్రహ్మమునందు ప్రపంచకల్పనము అధ్యారోపమనియు తెలియబడుచున్నది.

శ్లో. అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూప మావృత్య తిష్ఠతి.

అనురీతిని రెండవదగు ఆవరణశక్తి ఆత్మజ్ఞానియగు ఈశ్వరుని విడిచి తదితరములయిన జీవులకును, పంచకోశములకును, ఆత్మకు భేదము కనబడకుండ అంధకారమువలె ఆవరించినది.

ఆవరణశక్తి కార్యములు అసత్వావరణమనియు, అభానావరణమనియు రెండు విధములు. వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణము అసత్వావరణము; వస్తువు ప్రకాశించుటలేదను వ్యవహారకారణము అభానావరణము. ఇవియే మోక్షము సిద్ధించకపోవుటకును, సంసారవృక్షమునకును మూలకారణములయి యున్నవి.

శ్లో. అనాత్మని శరీరాదా వాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్,
సైవ మాయా తయైవాసౌ సంసారః పరివర్తతే.

తాను కానటువంటి శరీరాదులయందు తానను బుద్ధియె మాయ. అందువలననె సంసారము ప్రవర్తించుచున్నది.

శ్లో. దేహస్తు స్థూలభూతానాం పంచతన్మాత్రపంచకం,
అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి తథా దశ,
చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతిరేవచ,
ఏత త్క్షేత్ర మితి జ్ఞేయం దేహఇత్యభిధీయతే.

పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములనెడు భూతపంచకమును, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములనెడు పంచతన్మాత్రలును, బుద్ధ్యహంకారములును, త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్మేంద్రియ పంచకమును, మనశ్చిదాభాసమూలప్రకృతులును కలసి క్షేత్ర మనబడును. దీనినే దేహ మనియెదరు.

శ్లో. దేహ ఏవహి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతం,
తన్మూలం పుత్రదారాదిబంధభేదే స్యథాత్మనః.

దేహమే సంసారవృక్షమునకు మూలము. ఇదియే ఆత్మకు పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖమునకు కారణమయియున్నది. ఇందువలన జీవునకు తాను పరమాత్మస్వరూపియను జ్ఞానము పోయి, దేహాత్మభ్రమ కలిగి, అందువలన పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖములు కలుగుచున్న

వని తెలియబడుచున్నది. ఇది ఆవరణశక్తికార్యము. ఈ యసత్త్వాభావావరణములు రెండును నశించినగాని మోక్షము సిద్ధించదు. ఇవి తత్త్వజ్ఞానమువలనగాని నశించవు.

తత్త్వజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అను రెండువిధములు.

శ్లో. మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయ స్సప్త,
షోడశకశ్చ వికారో న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుషః.

సత్త్వరజస్తమో గుణానాం సామ్యావస్థా మూలప్రకృతిః। మహదహంకారపంచతన్మాత్రాఖ్యానాం ప్రకృతి వికృతీనాం సప్తానాం మధ్యే అధ్యవసాయహేతు ర్మహత్తత్త్వం । అభిమానహేతు రహంకారః। శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాత్మకాని పంచతన్మాత్రాణి పృథివ్యాది పంచమహాభూతానా మేకాదశేంద్రియాణాం లక్షణాని ప్రసిద్ధాని। న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుష శ్చిదాత్మకః ।

పురుషుడు చిత్స్వరూపిగాని ప్రకృతియు, తద్వికృత్యాదులగు మహదాదులును కావు.

శ్లో. ఏ తై ర్విలక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః.

జీవుడు ప్రకృత్యాదులకు విలక్షణుడును, పరమాత్మయు అయియుండెను.

శ్లో. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

ఆనందమే బ్రహ్మము. అనగ బ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపి.

ఈప్రకారము శ్రుత్యాదులచే ప్రతిపాదితములును, సద్గురూపదేశములును అగు వేదాంతవాక్యములను వినుటవలన కలిగినజ్ఞానము పరోక్షజ్ఞానము.

శ్లో. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శ్రుణు,
జీవశ్చ పరమాత్మాచ పర్యాయే నాత్మభేదధీః,
మానాభావ స్తదా దంభహింసాది పరివర్తనం,
పరాక్షేపాదిసహనం సర్వ త్రావక్రతా తదా,
మనోవాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనం,
బాహ్యాభ్యంతర సంశుద్ధి స్థిరతా సత్క్రియాదిషు,
మనోవాక్కాయదండశ్చ విషయేషు నిరీహతా,
నిరహంకారతా జన్మ జరాద్యాలోచనం తథా,
అరక్తిస్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు,
ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమభావతా,
మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః,
జనసంబాధరహిత శుద్ధదేశనిషేవణం,
ప్రాకృతై ర్జనసంవాసే హ్యరతి స్సర్వదా భవేత్,
ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగః వేదాంతార్థానలోచనం,
ఉక్తై రేతై ర్భవేద్ జ్ఞానం విపరీతై ర్విపర్యయః.

ఇట్టిజ్ఞానసాధనములగు గుణములుగల పురుషునికి పరోక్షజ్ఞానము వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును నశింపజేయును. ఇట్టిగుణములు లేనియెడల పురాణ ప్రసూతి శ్మశాన వైరాగ్యములవంటిది యగును.

శ్లో. బుద్ధిప్రాణో మనో దేహాహంకృతిభ్యో విలక్షణః,
చిదాత్మాహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయం,
యేన జ్ఞానేన సంవైతి తద్ జ్ఞానం నిశ్చితంచ మే.

తాను బుద్ధ్యాదులకు విలక్షణుడును, చిత్స్వరూపుడును, నిత్యశుద్ధుడును అను నిశ్చయము దేనివలన కలుగునో ఆజ్ఞానము నిజమైన జ్ఞాన మనబడును.

ఇట్టిపరోక్షజ్ఞానమే శ్రవణ మనబడుచున్నది. ఇందువలన

శ్రు. సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ.

సత్యమైనదియు, జ్ఞానమయమును, ఖహారమువలె పరిమితి లేనిదియు నగు బ్రహ్మము నిశ్చయముగ నున్నదను దృఢవిశ్వాసము కలుగును.

శ్రవణము వలన సంశయమును, మననముచే అసంభావనయును, నిదిధ్యాసచే విపరీతభావనయును నివర్తించి దేహాత్మజ్ఞానమువలె బ్రహ్మమే ఆత్మయని కలిగిన జ్ఞానము అపరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. విజ్ఞానంచ తథై వైత త్సాక్షా దనుభవే ద్యథా.

శ్రవణాదులవలన అనుభవమునకు వచ్చిన ఈ యపరోక్షజ్ఞానమే విజ్ఞాన మనబడుచున్నది.

శ్లో. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణః స్యా చ్చిదానందాత్మకో౽వ్యయః,
బుద్ధ్యాద్యుపాధి రహితః పరిణామాది వర్జితః,
స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయ న్ననపావృతః,
ఏకఏ వాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాది లక్షణః,
అసంగ స్స్వప్రభు ర్ద్రష్టా విజ్ఞానే నావగమ్యతే.

విజ్ఞానమువలన పరమాత్మ సర్వపరిపూర్ణుడును, సచ్చిదానందస్వరూపియు, బుద్ధ్యాద్యుపాధులును, నాశమును, పరిణామాదులును లేనివాడును, సత్యజ్ఞానాది లక్షణుండును, సంగము లేనివాడును, తనకన్న వేరు లేనివాడును, తనకు తానే ప్రభువును, ద్రష్టయును అయి, తన ప్రకాశముచే దేహాదులను ప్రకాశింపజేయుచు తానొక్కడే ప్రకాశించుచుండెనని తెలియబడుచుండును. ఇందువలన వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణము నశించును.

ఈప్రకారము పరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును, అపరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణమును నశించి, అనర్థనివృత్తియు, ఆనందావాప్తియు అగుచున్నవి. ఇందువలన,

శ్లో. అజ్ఞాన మావృతి స్తద్వ ద్విక్షేపశ్చ పరోక్షధీః,
అపరోక్షమతి శ్శోకమోక్ష స్తృప్తి ర్నిరంకుశా.

అను సప్తావస్థలు సిద్ధించుచున్నవని తెలియబడెను.

శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు

ఈయవస్థలలో మొదటి మూడును బంధమునకును, మిగత నాలుగును మోక్షమునకును కారణములై యున్నవి.

శ్లో. శ్రూయతే దృశ్యతే యద్య త్స్మర్యతేవా నరైస్సదా,
అసదేవహి తత్సర్వం యథా స్వప్నమనోరథః.

ఏది చూడబడుచున్నదో, వినబడుచున్నదో, స్మరింపబడుచున్నదో యాసమస్తము స్వప్నమనోరథములవంటిది గాని సత్యమైనది కాదు.

ఇట్టిమిథ్యాస్వరూపమయిన ప్రపంచము ఆకాశమువలె నిర్మలమైన బ్రహ్మచైతన్యమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము.

శ్లో. మాయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే,
రజ్జౌ భుజంగవ ద్భ్రాంత్యా విచారే నాస్తి కించన.

అనురీతిని కారణము వినా కార్యము లేదను బోధవలన శుక్తియందు రజతమువలె, రజ్జువునందు సర్పమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె బ్రహ్మమునందు ప్రపంచము లేదనునిషేధము అపవాదము.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వనిర్ణయః.

అధ్యారోపాపవాదములచే తత్వ మిట్టిదని తెలిసికొని, యాతత్వ విచారణవలన బ్రహ్మముకన్న వ్యతిరేకమేదియు లేదనియు, ఆబ్రహ్మము నేనే యనియు తెలియుట బ్రహ్మజ్ఞాన మనబడును. ఇట్టి జ్ఞానము కలవాడే బ్రహ్మమును దెలిసినవాడు.

శ్రు. బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు మోక్షమును పొందుననియు,

శ్రు. బ్రహ్మవి ద్బ్రహ్మైవ

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమేయనియు, అనగ బ్రహ్మస్వరూపి యనియు వ్యక్తపరుచుచున్నది.

ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞానినే జీవన్ముక్తుడనియెదరు.

శ్లో. ఆచార్యశాస్త్రోపదేశా దైక్యజ్ఞానం యథా భవేత్,
ఆత్మనో జీవపరయో ర్మూలావిద్యా తదైవహి,
లీయతే కార్యకరణై స్సహైవ పరమాత్మని.

అనురీతిని బ్రహ్మజ్ఞానికి సద్గురూపదేశములను తత్వమస్యాది వాక్యవిచారణచే మాయావిద్యోపాధుల వలన జీవేశ్వరులకు గలకించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు తొలగి బ్రహ్మాత్మైక్యాను సంధానమువలన

శ్రు. సోహం బ్రహ్మాస్మి.

అను శ్రుత్యుక్త ప్రకారము బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము కలుగునటుల జీవాత్మ పరమాత్మలకు గల మూలావిద్య కార్యకరణములతో పరమాత్మ [illegible] మగును.

శ్లో. [illegible]

దీనినే ఆత్యంతిక ప్రళయమనియు, ముక్తియనియు నందురు. ఈప్రళయమును గూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. దినేదినే య స్త్విహ [illegible]
[illegible] తం ప్రళయం వదంతి,
బ్రాహ్మం లయం బ్రహ్మదినాంతకాలే
భూతాని యద్బ్రహ్మతనుం వ్రజంతి.
బ్రహ్మాత్యయే యత్ప్రకృతిం ప్రయాంతి
సర్వాత్యతః ప్రాకృతికం కృతీంద్రాః,
లీనా స్యతః కర్మపుటాంతరత్వా
త్ప్రాకృతిర్లయం తే ప్రకృతే ర్వికారాత్.
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధాఖిల పుణ్య పాపా
మన స్సమాధాయ హరౌ పరేశే,
యద్యోగినో యాంత్యనివృత్తి మస్మా
దాత్యంతిక శ్చేతి లయస్చతుర్ధా.

అని సిద్ధాంత శిరోమణియందు చెప్పిరి.

ఈవిధము కాలస్వరూపోపన్యాసమున నుదాహరించితిని.

ఇందు జ్ఞానము కార్యకరణములతో మూలావిద్యను నశింపజేసి కటకరేణువువలె తాను నశించును. ఇదియే నిర్వికల్పసమాధి. ఇందు జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత అను భేదములు లేక, అనంతమయుండై యుండు బ్రహ్మమే స్వస్వరూపములగు సచ్చిదానందములతో వెలుంగుచుండును. కావునే బ్రహ్మచైతన్యమునకు

శ్లో. అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే,
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః.

నిర్గుణాయేతి. నిర్గతా గుణా స్సత్వరజస్తమోరూపా యస్మాత్ తస్మై గుణాతీతాయేత్యర్థః.

అని సూర్యసిద్ధాంత మందు నిర్గుణత్వమును,

శ్రు. ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుతియందు అద్వితీయమైన ఏకత్వమును,

శ్రు. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

అను శ్రుతియందు ఆనందమయత్వమును ప్రతిపాదింపబడి యున్నవి. ఈయానందము అనుభవమువలననేగాని వేరుగ తెలియునది కాదు. దీనినే స్వారాజ్యానుభూతి యనియెదరు.

శ్లో. సావస్థా ముక్తి రిత్యుక్తా హ్యుపచారోయ మాత్మని.

ఈయవస్థనే ముక్తియని యందురు. ఇందు సంసారబంధమునకు కారణమగు అజ్ఞానము తనకు నాశకారియగు జ్ఞానముతో విముక్తియగుటవలన నీయవస్థను ముక్తావస్థ యని వ్యవహరించిరి. దీనినే విదేహముక్తి యనియెదరు. ఇటుల అద్వైతులు ముక్తిపదరని విశదీకరించుచున్నాడను.

పాతంజల యోగసూత్రములు

గొట్టుముక్కల కృష్ణమాచార్యులు గారు

గ్రంథకర్తృ విషయము

పతంజలి క్రీస్తుశకమునకు 2300 సంవత్సరముల పూర్వము కాశ్మీర దేశమున నొకఋషి తపస్సు చేయుచుండ నాతని యంజలి యందు పడినకారణమున పతంజలి యను పేరొందెననియు, నితఁడే పాణిని వ్యాకరణమునకు మహాభాష్యమును రచించెననియు వార్తిక వైశారదియందుఁ గానంబడు. గోనర్దదేశోత్పన్నుఁ డగుటంజేసి గోనర్దీయుఁడనియు నామాంతరము గలదు.

2. అభిధాన చింతామణియందు, ఇలావృతవర్షమున అంగిరువకు సతి యను భార్యయందు పతంజలి యుద్భవించి సుమేరు నట కోటరస్థయగు లోలుప యను యువతిని వరించిన యితఁడే మహాభాష్యమును, యోగసూత్రములును రచించెనని చెప్పఁబడినది.

3. పతంజలి వ్యాకరణ మహాభాష్యము క్రీస్తుపూర్వము 144, 142 సం. రముల మధ్యకాలమున రచితమని రామకృష్ణగోపాల భండార్కరు నుడువుచున్నారనియు, క్రీస్తునకు 25 సం. రముల కీవల పతంజలి పుట్టినాడని లీబరుపండితుడు చెప్పినాఁడనియు, క్రీస్తు పూర్వము 200 సంవత్సరముల కావల నుద్భవించి మహాభాష్య యోగ శాస్త్రముల రచించెననియు జూన్‌డోసన్ పండితుడు వాకొనుచున్నాడు.

4. పతంజలి పాణిన్యంజలియందు కలియష్టావింశత్యబ్దంబున సర్పరూపంబున పతనమయి, కాయసిద్ధి ప్రాప్తికై వైద్యశాస్త్రమును, వాక్శుద్ధిరూపమున బ్రహ్మోపాసనాసాఫల్యము నొందుటకు వ్యాకరణ మహాభాష్యమును, మనశ్శుద్ధిచేఁ గైవల్యసిద్ధి నొందుటకు యోగ శాస్త్రమును లోకోపకారార్థము రచించెనని భోజరాజుయొక్క అభిప్రాయమైయున్నది. ఇదియ జనసామాన్యముగా సమంజసమని తోఁచును.

సూత్రవృత్తివివరణము

ఈపాతంజలయోగసూత్రములకు శ్రీవేదవ్యాసమునీంద్రులును, వాచస్పతి మిశ్రులును, ఇంకను గొందఱును భాష్యవ్యాఖ్యాన టీకా [illegible] రచియించి యుండినను, అందులోనెల్ల శ్రీభోజదేవవృత్తిమాత్రము సుబోధముగను, అనుభవవేద్యముగను, [illegible] ప్రతిబింబముగను నుండియున్నది.

గ్రంథప్రాశస్త్యము

మానవప్రపంచమున సంపాదిత వివేకులు భవతరణోపాయంబునకై యత్నింతురు. అట్టివారికి సాధనములుగా మహాత్ములచే రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథముల యందు సుగమంబగు నభ్యాసప్రణాళిక లేమిచే మనోవాక్కాయ పారిశుద్ధ్యము గలుగుటలేదు. యోగశాస్త్రము మానవసామాన్య ప్రజ్ఞాతీతసకలస్వాత్మవప్రదాయక మగుచు, నాంతరంగికతత్త్వనిర్దేశకంబై, నశ్వర చిరస్థాయి వస్తునిర్ణేతృత్వము వహించి, సుసుఖోపాయాభ్యాసంబులు గలిగి, ప్రాణిరాశి కత్యంత నిర్మలచిదానందంబు నొసంగునదై యున్నది. స్వల్పసంఖ్యాకసూత్రపుంజముచే నిరతిశయజ్ఞానసంబగుట గడు శ్లాఘనీయము.

విషయము

శరీరమందు ఆత్మజ్ఞానముఁ గలుగఁజేయు భ్రాంతిని దొలఁగించుటకుఁగాను పుణ్యపాపమిశ్రకర్మలపరిపాకముచేఁ గలుగుజాత్యాయుర్భోగములు సంతోషమునకును, పాపకర్మపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాయుర్భోగములు దుఃఖమునకును కారణములయి యున్నవనియు, సుఖ దుఃఖాదులను గలుగఁజేయు కర్మము కాయిక వాచిక మానసిక భేదములచే సదా జరుగు చుండుట వలన అనేక జన్మములు గలుగుచుండుననియు, ఈకర్మము జన్మ జన్మముల యందు వృద్ధి యగుచుండు నను విషయము "తే హ్లాదపరితాప ఫలాః పుణ్యాపుణ్య హేతుత్వాత్" అను పా. 2-14 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది. వివేకవంతులకు సుఖభోగమందలి గుణవృత్తి దుఃఖరూపమేగాన క్లేశాదిస్వరూపజ్ఞానము గల వివేకి భోగసాధన పదార్థమును విషమిశ్రితాన్నము వలెఁ జూచుననియు, నిట్టి దుఃఖము పరిణామ తాపసంస్కార భేదములచే ముత్తెఱంగుల ప్రకటీకృతమయి, స్వానుభూత పదార్థావసానంబున పునస్సంపాదనేచ్ఛా దుఃఖమును, స్వసేవ్యమానవస్తు వియోగావసానేచ్ఛా దుఃఖమును, ఈప్సితపదార్థమిశ్రిత-అనిష్ట పదార్థస్థితిదుఃఖమును గలుగఁ జేయుచున్నది గాన దుఃఖ రూప భోగనివృత్తియే వివేకి కావశ్యక మనువిషయము.

"పరిణామతాప సంస్కారదుఃఖై ర్గుణవృత్తి విరోధాచ్చ దుఃఖమేవ సర్వం వివేకిన" అను పా. 2-15 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

[illegible]

ను, స్థూలభూత పృథివ్యాదులును, సూక్ష్మభూత గంధతన్మాత్రాదులును, శ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియములును, వాగాది కర్మేంద్రియములును, బుద్ధ్యాది అంతఃకరణములును కార్యరూపముగాఁగలది యగు దృశ్య పదార్థమునందు పురుషునిచేత నశక్తి ప్రవేశించుట యనునది బుద్ధ్యాత్మ సంయోగమునకును, దుఃఖమునకును గారణమై యున్నదనుటను "ద్రష్టృదృశ్యయోః సంయోగో హేయహేతుః"; "ప్రకాశ క్రియాస్థితిశీలం భూతేంద్రియాత్మకం భోగాపవర్గార్థం దృశ్యం" అను పా. 2-17, పా. 2-18 సూత్రద్వయము ప్రకటించుచున్నది. ప్రస్తుత మనుభవింపఁబడుచుండు దుఃఖము త్యజించుట కసాధ్యమైనదియు, అనుభూత పూర్వ మవిచారణీయమనియు, భావి దుఃఖ మవశ్య విసర్జనీయమనియు "హేయం దుఃఖ మనాగతం" అను పా. 2-16 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

సంసార సుఖస్వరూపమంతయు చిత్తభ్రాంత్యుత్పాదిత మగుటచే ఏతన్నిరోధమే ముఖ్యావశ్యకమని తెలుపుచు నందుల కుపాయంబు యోగమే యను నిర్ణయము "యోగ శ్చిత్తవృత్తినిరోధః" అను పా. 1-2 సూత్రమున ప్రకటింపఁబడినది.

ఇట్టియోగము సిద్ధించుట కుపాయంబు లనేకములు వక్కాణించుచు సుఖదుఃఖ మోహరూపమైన ప్రపంచానుభవమును గలుగఁజేయు వృత్తులను ఆవృత్తులకు కారణమైన చిత్తమందు లయింపఁజేయుటయే చిత్తవృత్తి నిరోధ మనఁబడుచున్నది. చిత్తముయొక్క వృత్తియన బుద్ధి ఆయా యింద్రియములనుండి వెలుపల ప్రసరించుటయు. ఇట్లు ప్రసరింపనీయక పోయినయెడల వృత్తులు అంతర్ముఖములయి తిరుగు కారణము చిత్తమునందు శక్తిరూపముగా నుండును. విషయములనుండు దోషాదులను కనుఁగొనుటవలన పుట్టెడి వైరాగ్యము విషయములలోఁ దగులనీయక విముఖత నొందించును. అభ్యాసమువలన చిత్తము స్థిరముగా నుండును; కాన చిత్తవృత్తినిరోధము అభ్యాసవైరాగ్యములచేఁ గలుగునని "అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః" అను సూత్రము వక్కాణించుచున్నది.

అభ్యాసము నిరంతరము ఆదరముతో బహుకాల మాచరించుట యనియు, దీనిచే దృఢస్థితి గలుగుననియు "సతు దీర్ఘకాలనైరంతర్య సత్కారసేవితో దృఢభూమిః" యను సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది. వైరాగ్యము ప్రత్యక్షమైన వనితాది భోగవిషయముల నీలోకమందును, పరలోకంబున శ్రుతిచోదిత రంభాదిభోగ విషయములను అభిలషింపకుండుట యని "దృష్టానుశ్రవిక విషయ వితృష్ణస్య వశీకార సంజ్ఞా వైరాగ్యం" అను సూత్రముచేఁ బ్రకటీకృతము.

అభ్యాస వైరాగ్యములు సిద్ధించుటతోపాటు బ్రాహ్మణత్వాది జాతులు, కాశీరామేశ్వరాదిదేశములు, ఏకాదశ్యాది కాలము, వివాహాది సమయములు మొదలగు నెట్టి సందర్భములలోఁ గాని హింసింపఁ గూడదు, అబద్ధ మాడఁగూడదు, పరద్రవ్య మపహరింపఁ గూడదు, వ్యభిచరింపఁ గూడదు, భోగసాధన వస్తువుల గ్రహింపఁ గూడదను విషయము బోధించు యమాదులవసర మనునది "ఏతే జాతిదేశకాల సమయానవచ్ఛిన్నా స్సార్వభౌమా మహావ్రతం" అను పా. 2-31 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

అహింసాది యమాంగసాధనచేఁ గలుగులాభము లేమయినఁ గలవా యను విషయములో సందేహనివృత్తికై అగ్నిష్టోమాది కర్మములు చేయకపోయినను సత్యము పలుకువానికి ఆయా కర్మఫలములు లభించునని "సత్యప్రతిష్ఠాయాం క్రియాఫలాశ్రయత్వం" అను పా. 2-36 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

అహింసాభ్యాసము చేయువాని సమీపమున స్వాభావిక విరోధజంతువులుగూడ వైరము విడిచి ప్రవర్తించునని "అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః" అను పా. 2-35 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

పరుల ద్రవ్యము నపహరింపకుండుట నభ్యసించిన దృఢచిత్తునకు తాను ఆశలేనివాఁడైనను అప్రయత్నముగనే సకలస్థలములయందలి రత్నములును అతనికి లభించునని "అస్తేయప్రతిష్ఠాయాం సర్వరత్నోపస్థానం" అను పా. 2-37 సూత్రముచే వివరింపఁబడినది.

ఇంద్రియమును నిగ్రహించు నభ్యాసస్థైర్యము గలవానికి శ్రేష్ఠలాభము, బలము, మేధస్సిద్ధి, ఆత్మజ్ఞానము గలుగునని "బ్రహ్మచర్య ప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః" అను పా. 2-38 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

భోగసాధనవస్తువుల నితరులనుండి గ్రహింపనివానికి పూర్వజన్మజ్ఞానము గలుగునని "అపరిగ్రహస్థైర్యే జన్మ కథంతా సంబోధః" యను పా. 2-39 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

పరిశుద్ధత నభ్యసించువానికి స్వదేహోత్పత్తి కారణములైన మాతాపితృదేహ జన్య శుక్లశోణితరూపముల పర్యాలోచనవలన తన దేహమునందు జుగుప్సయు, పరులను స్పృశించుట కేవల మసహ్యమని యును తోఁచును; బుద్ధి జాగరూకతయు, పాపసంసర్గ విముక్తియుఁ గలుగునని "శౌచా త్స్వాంగ జుగుప్సా పరై రసంసర్గః" యను పా. 2-40 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

తృప్తివలన నిరతిశయానంద ప్రాప్తియు, సకలదుఃఖ నివృత్తియుఁ గలుగునని "సంతోషా దనుత్తమః సుఖలాభః" యను పా. 2-42 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదులవలన చిత్తము పరిశుద్ధినొందుటయు, స్వేచ్ఛానుసారముగా తనదేహమును అణుమహద్రూపములుగాఁ జేసుకొనఁగల శక్తియు, ఇంద్రియాగ్రస్థూలసూక్ష్మవస్తుదర్శనశక్తియుఁ గలుగునని "కాయేంద్రియసిద్ధి రశుద్ధిక్షయా త్తపసః" యను పా. 2-43 సూత్రముచే వక్కాణింపఁబడినది.

తన కభిమతమగు దేవతామంత్రమును జపించుటచే దేవతాసాక్షాత్కారమును, ఈశ్వరోపాసనా బలముచే చిత్తనైర్మల్యమును, అందుచే దుస్సంకల్పరాహిత్యమును గలుగునని "స్వాధ్యాయా దిష్టదేవతా సంప్రయోగః" యను పా. 2-44 సూత్రముచే ప్రకటితము.

ఈశ్వరునందు అధికమైన భక్తి నుంచుటచే చిత్తమున నేయితర సంకల్పములును లేక నిర్మలమైయుండు సంప్రజ్ఞాత సమాధిసిద్ధి గలుగునని "సమాధిసిద్ధి రీశ్వరప్రణిధానాత్" అను పా. 2-45 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

బహిరింద్రియ వ్యాపార నివృత్తిస్థైర్యములకును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వబాధానివృత్తికిని ఆసనసిద్ధి యావశ్యకమని "తతో ద్వంద్వానభిఘాతః" యను పా. 2-48 సూత్రముచే దృఢపరుపఁబడినది.

అంతరింద్రియ ప్రవృత్తి నివృత్తికిని, చిత్తమునందలి ప్రకాశావృతి మాలిన్యనాశనమునకును ప్రాణాయామ మావశ్యకమని "తతః క్షీయతే ప్రకాశావరణమ్" అను పా. 2-52 సూత్రముచే ప్రస్ఫుటీకృతమయినది.

ఇంద్రియ వశీకరణమును, చిత్తచాంచల్యవిరతియు, ధ్యానమందు చిత్తస్థైర్యమును ప్రాణాయామముచేఁ గలుగునని "తతః పరమా వశ్యతేంద్రియాణాం" అను పా. 2-55 సూత్రముచే విశదీకరింపఁబడినది.

స్వాధిష్ఠానమందుఁగాని, నాభిచక్రమందుఁగాని, మఱేయితర వస్తువునందుఁగాని చిత్తమును చలనము లేక నిలుపవలెననియు, అటుల నిలుపుటయే ధారణయనియు "దేశబన్ధ శ్చిత్తస్య ధారణా" యను పా. 3-1 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఎచ్చట ధారణ చేయఁబడుచున్నదో యాస్థలమునకు ధ్యానేతర వస్తువును రానీయకుండుటయే ధ్యానమనఁబడునని "తత్ర ప్రత్యయైకతానతా ధ్యానమ్" అను పా. 3-2 సూత్రముచే ధ్యానలక్షణము బోధింపఁబడినది.

తాను ధ్యానించుచున్నాననియు, ధ్యానింపఁబడు వస్తువు గలదనియు జ్ఞానము లేక మఱచుటయే సమాధి యనంబడునని "తదే వార్థమాత్ర నిర్భాసం స్వరూపశూన్య మివ సమాధిః" యను పా. 3-3 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ధారణయు, ధ్యానమును, సమాధియు నేకత్ర గూడియుండుట సంయమ మనఁబడునని "త్రయ మేకత్ర సంయమః" యను పా. 3-4 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఇట్టి సంయమమువలన మానవునకుఁ గలుగులాభ మేమి యను సందేహమునకు సమాధానముగా సర్వశక్తులును సంయమముచే సిద్ధించును అను విషయమును ప్రకటించుచు, పంచభూతములను సంయమముచే జయించిన అణిమాది అష్టసిద్ధులును, రూపలావణ్యాది దేహసంపదయు, దేహదార్ఢ్యాదులు స్థిరమై యుండుటయును గలుగునని "తతోఽణిమాది ప్రాదుర్భావః కాయసంపద్ధర్మానభిఘాతశ్చ" అను పా. 3-46 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్టి అణిమాదిసిద్ధులుగాని, యే యితర బాహ్యప్రపంచవస్తు ప్రాప్తిశక్తిగాని ఇచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించి ఉపయోగింపఁబడునే కాని పరమేశ్వర ప్రాప్తిహేతుకమగు నీసంయమప్రాబల్యముచే చిత్తము వేఱు, చిద్రూపపురుషుఁడు వేఱు ననుభావము గలిగి, చిత్తమునందలి యాత్మభావము నివృత్తియగునని "విశేషదర్శిన ఆత్మభావభావనానివృత్తిః" యను పా. 4-25 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

ఇట్టి వివేకవంతునకు బహిర్ముఖకాలమందుఁ గలుగు వాసనలవలన అభిమానములు గలుగుచుండును గాన నా వాసనలను క్లేశములను వలెనే త్యజించువానికి పుణ్యపాపసంబంధము లేని నిరతిశయానందరూపమైన ధర్మమేఘమను సమాధియొక్క మహోదయము సదా వర్ధిల్లుచున్నది; నిరవధిక పరమానందసమాధి గలుగుచున్నది యని. "ప్రసంఖ్యానే ప్యకుసీదస్య సర్వథా వివేకఖ్యాతే ర్ధర్మమేఘః సమాధిః" యను పా. 4-29 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

ఈవిధంబున క్రమాభ్యాసము చేయు మానవుఁడు అనంతరము "క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః" యను పా. 1-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడిన పరమపురుషుని సాన్నిధ్యమును క్లేశరహితముగాఁ జేరఁగలిగి సమస్తశుభంబుల నొందఁగలుగును.

ఇతరగ్రంథములలో యోగవిషయము లుపదేశింపఁబడియున్నను సార్వజనీన ప్రబోధకంబగు నీసూత్రగ్రంథము యోగగ్రంథరాజమనుట కింతయు సాహసింపఁదగును.

పుష్పకోమలీ!

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు

కొందరతోడ నే నొకఁడఁ ద్రోవను బోవుచునుండ నిర్మలా
నందదసౌరభం బొకటి నాసిక ఘుమ్మనఁ జుట్టుముట్టఁగా
ముందట కేఁగలేకిచట ముగ్ధుఁడనై మొగమెత్తి కంటి నా
కందని కొమ్మలందుఁ జెలువందు నినున్నవపుష్పకోమలీ!

సుందరమూర్తివైన నినుఁ జూచినయంతనె మానసం బెదో
గందరగోళ మొంది సరిగా నవగాహన గాని భావముల్
సందడిఁ జేయుచుండ వివశంబయి చొక్కెను పూర్వజన్మసం
బంధము నేదొ జ్ఞప్తిఁ గను భాతి విచారమునన్ మునుంగుచున్.

కమ్మనివాసనల్ దెసలు గ్రమ్మఁగఁ జిమ్మెదు నెమ్మొగంబు, బల్
కొమ్మలమధ్య నుండుటను కొంచెము కన్పడుచుండ, మందహా
స మ్మొనరించియుంటివి పసందుగ నందములనుండి, యంతఁ జి
త్రమ్ముగఁ దావకీనసవిధమ్మున నిల్చితిఁ బుష్పకోమలీ!

ఆహా! యేమివిచిత్రమో తెలియరా దానందసందోహముల్
దేహం బంతట రక్తనాళముల నుద్రిక్తాతివేగంబుతో
నూహాతీతవిహారముల్ సలిపె, సత్యుల్లాసకల్లోలమో
మోహంబో, సకలేంద్రియంబులు వెసన్ మూర్ఛిల్లఁగాఁ జేసెడిన్

కనుఁగవ నీసురూపమును గాంచుట హర్షముఁ జెందఁగాఁ, దగున్
వినుతపరీమళం బనుభవించుట నాసిక చొక్కుఁగాక, తా
మనితరలభ్యసౌఖ్యమును నందఁగ నేటికొ యింద్రియంబులె
ల్లను? భవదీయసన్నిధి విలాసకళామహిమం బనల్పమే!

ఏవిధి ని స్తగ్రహణ మే నొనరింతునో యన్న తీవ్రవాం
ఛావిలమయ్యె డెంద మకటా! ననుఁ జేరఁగ నిష్టముండియున్
నీవును ముందు వెన్కల ననేకవిధంబుల నూఁగులాడుచు
న్నా వని తోఁచె సందియము నా దెస మానుము పుష్పకోమలీ.

ఎత్తటినైన నించుకయు నే నెడఁబాయక నిన్భజించుచున్
మెత్తనిశయ్యఁ గూర్చెదను, మిక్కిలి ప్రేమను గారవించుచున్
నెత్తిని బెట్టికొందు నవనిం జరియింపఁగనీక, యుష్మదా
యత్తము లౌను ప్రాణపవనావళి నాకిఁక పుష్పకోమలీ!

అంగీకారముఁ దెల్పినావు హృదయం బానందముం బొంద, సా
రంగారావరసామృతాధికతరశ్రావ్యప్రకారక్రియా
సంగీతచ్ఛలయుక్తిచేత నిఁక నీసామీప్యసాంగత్య మె
భ్భంగిం జేకుఱు నన్నచింత జలమై బాధించె నెట్లో కదే.

ఏని భవత్సమక్షమున కేఁగెద నన్న మహీరుహోన్నతా
నూనవిశాలసౌధమున నుంటివి గాదె లతావిలాసినీ
మానిత మధ్యదేశమున మానుగ నే నెటు వచ్చువాఁడ నీ
వే ననుఁ జేరరాదొకో ఫలింపఁగ గోర్కెలు పుష్పకోమలీ!

వల దెటులో (?) కనెద వంశపుఁగీరితి మాయఁగా మహా
బలుఁడని యేఁగెదో, భ్రమరబంధురబాలకుఁ డంచుఁ గూడెదో
తెలుపఁగ నెవ్వరింతటి యధఃపతనంబును గోరిరే యటం
చలసత వెన్క లాగునో కటా, నినుఁ గన్న లతాశుభాంగియే.

మధుప సదాగతి ప్రముఖమండలి మెండుగఁ జుట్టు ముట్టి నీ
మధుర వయోవిలాసముల మాయముఁ జేయఁగ నొప్పకొంట, మా
నధనుఁడ నైన నే శిరముసం దిడి ప్రోవఁగనుంట, రెంట నె
వ్విధ మది మేలొ చూడుమని వేఁడుమ! కూడుము నన్ను వేగమే.

ఏగతి వేఁడిన న్వీన కొంకించుక పట్టును వీడకుండెఁగా
ఱాఁగతనంబుతోడ నవురా! నినుఁ గన్న లతాపురంధ్రి చే
తోగతి మార్చువా రెవరుఁ దోఁచరు నామది కేమి సేయుదున్
వేగ మెఱుంగఁ జెప్పఁగదవే దయతోడుతఁ బుష్పకోమలీ!

ఇత్తఱి నేయుపాయము స్ఫురింపక దుఃఖభరావిలవ్యథా
యత్తమనంబుతోడ భవదాలయసాలముచుట్టు చుట్టు ను
న్మత్తునటుల్ భ్రమించితిని మాటికిఁ గాటపుఁగోర్కె లీగతిన్
రిత్తవడంగఁ జేయునె విరించి యొకించుక జాలి మాలుచున్!

ఎంతగఁ బాఱఁజూచిన నొకించుక కార్యము లేదు కావునన్
జింతిలఁబోను, దేహములు చెంతకుఁ జేరని ప్రేమయే కదున్
సంతస మిచ్చు నందురు ప్రశాంతపవిత్రతరంబు నౌట, జ
న్మాంత ముదప్రదం బగుచు హాయిని గూర్పదె ధ్యానమాత్రచేన్.

దూరసమాగతంబయిన ధూపముచేతన రమ్యవాసనా
వారమొసంగు నా యగరువత్తివలెం బ్రియవస్తువుల్ ప్రియుల్

దూరగు లైనవేళలను తోరపు మోదము నిచ్చుచుండువా
రారయ నష్టు వారి మధురస్మృతి డెందముఁ బాయకుండుటన్.

కావునఁ బోయివచ్చెద సుఖంబవుఁ గావుత నీకు నిత్యము
న్నో వికిరికన్నె! నీదు మృదులోజ్వలసుందరరూపసంపదల్
నీ విలసత్పరీమళము నీ దరహాస వికాసలక్ష్మి నా
భావము నెల్లకాలమును బాయక మోద మొసంగుఁగావుతన్.

మల్లమదేవి

(శ్రీ) వేంకట కాళిదాస కవులు

జీవముఁ సత్వము లేని మా భరత దేశమ్మెల్ల నొక్కుమ్మడిన్
సవరింపంగల తావకీన శుభవర్చస్సుల్ మదిన్ నిల్పి ఛా
త్రవతీ! నీ యనిరూప్యభావనలఁ దోరమ్మైన గీతాలఁ గా
వ్యవిపంచిన్ బలికించుచుండెదరు సుమ్మా భారతీయుల్ సదా!

ఓ వర్చస్విని! నీ సహోదరు సుషుప్త్యున్మీలితస్వాంతమున్
లేవం దీసితి; వాజిలోనికిఁ గదున్ నిర్నిద్రుఁడై యేఁగఁగా;—
ఏవో నాఁటి మహత్త్వముల్ మరల మా యీ యాత్మలన్ జ్ఞప్తి నీ
మా విద్యుత్ప్రతిభన్ సతంబు వెలిఁగింపన్ జేయుచుండున్ సుమీ.

మఱుపుఁ దెరన్ మఱుంగువడి మా హృదయమ్ముల నేఁటిదాఁకఁ జి
త్తరువువలెన్ భవద్విమలతావిభవమ్ములు మాసిపోయె, నా
తెర విడె నేఁడు; మా కనుమతింపుము పావన తావకీన దృ
క్సరసిజ నిర్గతాచ్ఛ మధుసారము లీఁ యి ఛాత్రశాలినీ!

నీవలె భారతీయజననీ గళలంబిత పాశబంధముల్
తీవలపోలికన్ సడలఁ దీయఁగఁజాలెడి సోదరీమణుల్
కావలెనంచు దేశము విలాపమొనర్చుచునుండెఁ గాని యా
హా! విధి! యామె కంటితడినైనను నొత్తెడివాడు కల్గిరే.

నీ వానాఁడు విశుద్ధవహ్నిశిఖలన్ దేహంబు నర్పింప నీ
పావిత్ర్యమ్ములు మింటిపై కెగసి శోభల్ నింపునట్లత్రమై
యీ వేళన్ భరతావనీహృదయ చిహ్నీభూత హైన్యాంధ వీ
థీ విద్యుల్లతికాగతిన్ మెఱయుచుం గాంతిన్ స్వాత్ర తేజస్విని!

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి గారు

దేశహితైక కార్యముల దీక్ష వహించినవాఁడ నంచు, మీ
దేశము మీయశంబును మదిం దలపోయుఁ డొకింత యంచు నా
వేశముఁ గొల్పి జానపదవిత్తము నెంతయు లాగి దాని మాం
సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమ్రింగెద వేల సోదరా?

ఉ. "ఎవ్వఁడు నన్ను మెచ్చు నిఁక నేన ననుం గొనియాడకున్న" నం
చెవ్వఁడొ మున్ను పల్కినటు లిప్పుడొ! జంకక లోకులెల్లరున్
నవ్వ శతావధాని కవినాథ విశారద రంగసింహ యం
చివ్విధి నీకు నీవ లిఖియింపకు సద్బిరుదాళి సోదరా!

చ. "నలుగురుఁ జెప్పఁ గొండ్రుగద న" న్నను నీచపుఁ గోర్కితోడ నీ
తెలివిని నీదుపాండితి మదిం దలపోయక నిష్కళంకమూ
ర్తులపయిఁ గాలు దువ్వి కడుఁ దుచ్ఛపుఁ బ్రాఁతలు వ్రాసినంత నే
పలువ యటండ్రు గాని నినుఁ బ్రాజ్ఞులు మెత్తురటయ్య సోదరా!

ఉ. రచ్చలలోన మీసముల రంగు దొలంగఁగఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి యిల్
సొచ్చినవెన్క యాచకుని జూచి రయంబున మూల డాఁగి పై
పెచ్చు "గృహస్థులేఁ" డనుచుఁ బ్రేయసితోఁ బలికించి జాతికిన్
మచ్చను దెచ్చిపెట్టి యధమప్రథనుండవు గాకు సోదరా.

ఉ. ఎవ్వనితోడఁ గూడి శయియించితివో, విహరించితో సతం
బెవ్వనితోడఁ గూడి భుజియించితివో చెలికాని వాని నీ
వెవ్వఁడ? వేపురంబు? కుల మెయ్యది? పే రెది? యంచుఁ గూసె దీ
క్రొవ్విన చేష్టలన్ విడిచి కొమ్మధికారిపదంబు సోదరా.

ఉ. కమ్మని భోజనంబుఁ దినఁగన్ మన సొప్పదు నీకు మేలి వ
స్త్రమ్ములఁ గట్ట గిట్టదు వదాన్యతఁ జూపె యశమ్ము నంద లే
శమ్మును గోర్కి లే దిఁక నిజమ్మును బొంకును మాని కూర్చు నీ
సొమ్మది యేల? చిత్తమున సుంత విచారమొనర్పు సోదరా.

ఉ. వంగి నమస్కరించి ధనవంతుల చెంతకుఁ జేరి వారి బల్
భంగుల వేఁడి నిక్కము లబద్ధములున్ బదివేలు సెప్పి య
ప్పంబు గొనిపోయి పిమ్మట ననపూర్వపు బొత్తుల నెత్తి దాతకున్
భంగముఁ దేఁ దలంతు విది పాడి యటం చెటు దోఁచె సోదరా?

౧౦. సంగీతము

సంగీతము: స్వరావళి

వింజమూరి వరాహ నరసింహాచార్యులు గారు
(సంగీతవిద్వాన్)

క్రిందటి వ్యాసమున (మా.- ౫౦. ప. విభవ సంవత్సరాది సంచిక) భారతీయులు హెల్మహోల్ట్సు, ఎల్లిసు మొదలగు పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల కెయ్యేడలను తీసిపోవరనియు, ధ్వనిగూర్చియు, స్వరావళి గూర్చియు వారు పరిశోధనలవలన కనుగొనిన పెక్కు అంశములు కూడ మనవారు తెలిసియుండిరనియు నెంచి యుంటిమి. సప్తస్వరములు కనుగొను క్రమముకూడ తెలుపబడెను. ఈవిధమగు స్వరములు ప్రస్తుతము మనశంకరాభరణము (Diatonic major scale) *

స రి గ మ ప ధ ని (స)

4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు

ఈవిధమగు స్వరావళికి తుల్యమగుచున్నది కావున శుద్ధస్వరావళి యిదియె యని కొందరు తలంచుచున్నారు. కొందరు వింతగ మాయామాళవగౌళయందలి స్వరావళియే శుద్ధమనుచున్నారు. ఇది సరికాదు. శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి, అహోబలుడు మొదలగు వాగ్గేయులమతము ననుసరించి శుద్ధస్వరావళి

స రి గ మ ప ధ ని (స)

3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు

చొప్పున ఉన్నది. ఇది కొంచె మించుమించు ఖరహరప్రియ మేళమునకు తుల్యమగుచున్నది. ఈసంగతులన్నియు విపులముగను, క్రమముగను ఇటీవల నేను వ్రాసి ప్రచురించిన "22 శ్రుతులు - స్వరావళి" అను గ్రంథమున జెప్పియుంటిని. శ్రుతులగూర్చిన పెక్కు అంశములు, అవి సమములా? అనుదానికి సమాధానములు మొదలగుచర్చలు అట చూడ నగును. కావున నీచిన్న వ్యాసమున నవి చెప్పబడవు.

బహుప్రాచీన కాలము నుండియు, ననగా భరతుని కాలము క్రీ. పూ. 4 వశతాబ్దమునుండియు, శుద్ధస్వరావళియందలి సప్తస్వరములు మాత్రమే కాక మరికొన్ని 'వికృతములు' అను పేర మన సంగీతమున వాడబడుచుండినట్లు విదితము. భరతుడు వీనిని "స్వరసాధారణ" మని వచించినాడు. కాని తన గ్రామరాగముల కాస్పదములగు జాతులందును, మూర్ఛనలందును వీనిని విరివిగ నుపయోగించినట్లు కాన్పింపదు. అంతర కాకలి సాధారణముల నల్పముగనైన నుపయోగించుటకు నియమములు కలవు అవి ఆరోహణమందే యుపయోగింపవలయుననియు, నప్పటికిని వానిని మధ్యము, పంచమము, మధ్యపంచమజాతులందు మాత్ర మట్లు చేయవచ్చుననియు నతడు చెప్పెను. అనంతరము శార్ఙ్గదేవుడును వీనిని పేర్కొనెను కాని పన్నెండువికృతులు కూడ పేర్కొని తనమతమును వేరుగ నిలబెట్టుచుండెను. కావున వికృతిస్వరములు భరతుని కాలమునుండియు వాడమాపిన వందుము. అంతకు ముందుగల గాంధర్వవిద్యగూర్చి విపులమగు సంగతులు మనకు తెలియుటలేదు. కావున భరతుని కాలము మాత్రము పేర్కొంటిమి.

ఈ వికృత స్వరముల సంఖ్య గూర్చినవాదము నేటికిని ప్రబలముగనే యున్నది. కొందరిట్టివి యేడుస్వరములు మాత్రము కలవనియు, కొందరు తొమ్మిది యనియు, మరికొందరు ఐదే స్పష్టము లనియు నిట్లు పలువురు పలువిధముల జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు పూర్వపు వాగ్గేయులును కొంత కారకు లనక తప్పదు. శార్ఙ్గదేవుడు 12 వికృతులను గణించుచుండ, క్రీ. వె 1549 సం. రము నందున్న రామామాత్యుడు, దామోదరుడు మొదలగువారు ఏడు వికృతులను మాత్రము గ్రహించి చెప్పిరి. క్రీ. వె. 1609 సం. రమునాటి సోమనార్యుడు వైనారివలె ఏడువికృతులను పేర్కొనుచు మరిమూడు స్వరములను కూడ "ప్రాచీన వికృతము"లని చెప్పెను.

ఇందుచే నితనికి 10 వికృతము లాయెను. అనంతర ముండిన వేంకటమఖి, తులజేంద్రుడు మొదలగువారు అయిదు వికృతులే చెప్పిరి. వీని సంఖ్యమాత్ర మిట్లు భిన్నమతములుగ నుండుటయే కాక శ్రుతులయందు వీనిస్థానములును భిన్నములుగనే యున్నవని తెలియవలయు.

ప్రకృతమున వేంకటమఖి సంప్రదాయ మని చెప్పుకొనుచు కర్నాటకగానమున నైదువికృతములనే మనవారు వాడుచున్నారు. అందుచే వీరికి 12 స్వరము లగుచున్నవి. ఇవి కలుగు విధము, వీని స్పందనల విలువలు, అంతరములు మొదలగునవి క్రిందటి సంచికయందలి వ్యాసమున దెల్పితిమి. కాని యీవిధమగు స్వరముల విలువలు గమ

* యూరోపియనుల ఘనస్వరాళి (Diatonic scale) ధైవతమందు తప్ప మన శంకరాభరణమునకు సమముగ నున్నది. మన ధైవతము $\frac{27}{16}$ అంతరము కలది. వారిధైవతము $\frac{5}{3}$ అంతరము కలదై కొంచెము కోమలముగ నున్నది.

నించిన వేంకటమఖిమతమునకు భిన్నముగనే యున్నవి. వేంకటమఖి చెప్పు పంచశ్రుతి ఋషభద్వైవతము లిప్పటి 12 స్వరములందు కాన బడవు. సోమనార్యుడు చెప్పు చతుశ్శ్రుతి ఋషభద్వైవతములే పై వానియందు విదితము. కాని నవీనులు చెప్పునట్లు చతుశ్శ్రుతి ఋషభ శుద్ధగాంధారములు, చతుశ్శ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నుండవు. వేంకటమఖి చెప్పినట్లు పంచశ్రుతి ఋషభశుద్ధగాంధారములు, పంచశ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నున్నవి. * వేంకటమఖి యొక్క వరాళిమధ్యమ స్థానమున నవీనప్రతిమధ్యమము లేదు. ఇది సోమనార్యుడు చెప్పు ప్రతిమధ్యమస్థానముననే కలదు. ఇందుచే నిప్పటి పద్ధతి పూర్వపుపద్ధతి నతిక్రమించియే యున్న దన వలయును.

ప్రకృతి వికృతి స్వరములు వేంకటమఖి చెప్పినట్లు 12 మాత్రము నవీనులు చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వీణయందు ఒకస్థాయిలో 12 సారికలనే వాడుచున్నారు. కాని యీపద్ధతి మన సంగీతమునకు తగియుండకపోవుటయే కాక చాలియుండుట లేదు. ఈ 12 సారికలపద్ధతి ఎప్పుడు వచ్చినదియు తెలియుటలేదుకాని నవీనమైనదే యగుననవలయును.

శార్ఙ్గదేవుని కాలమున వీణయందు సారికల నమర్చుపద్ధతి కాక ద్వావింశతి శ్రుతులకు నిరువదిరెండు తంత్రులు మేళగించుచుండెను. సోమనార్యుడు మాత్ర మీపద్ధతిని విపులముగ జెప్పినాడు. ఇతడు చెప్పువిధమున ప్రతిశ్రుతి ఒక్కొక్కసారిక యందు గలుగుటచే 22 శ్రుతులకు 22 సారికల నేర్పరచి యుంచియుండె నందుము. ఎట్లైనను ఈప్రాచీనకాలమునందలి వీణలు ఇప్పటివానివలె 12 స్వరములనే కాక తక్కినవానినికూడ పలికించుచుండెడివని గ్రహింపవలెను. అనగా 22 శ్రుతులు ఏర్పాటుగ జెప్పబడుచుండె నందుము. కావున నవీనసారికా పద్ధతి కొంత నూతనమైన దనవలయును. ఇందుకు కారణ మూహ్యము.

అయినను నవీనవీణలందలి 12 సారికలవలన కావలసిన పెక్కు స్వరములను గమకములచే మనవారు స్ఫురింపజేయుచునే యున్నారు. అట్లు కానిచో మనరాగకళ పూర్తి కానేరదు. ఏయేరాగమున నేయేస్వరము కలుగుచున్నదియు విద్యార్థులు గ్రహింపలేమి, విద్వాంసులవలె వీరు రాగకళను తీసికొనిరాలేక పోవుచున్నారు. వీరు 12 స్వరముల వలననే యట్లు రాగకళను పోషింపవచ్చునని విరుద్ధాభిప్రాయముతో పోవుచున్నారు. ప్రథమతరగతి విద్యార్థులకు సప్తప్రకృతి స్వరములు గ్రాహ్యములగుచుండ కొంత ప్రజ్ఞావంతులకు వికృతిస్వరములు చేరిన 12 స్వరములు నావశ్యము లగుచున్నవి. విద్వాంసులకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆవశ్యకములు. పాశ్చాత్యులగానపద్ధతి రాగపద్ధతి (Melody type) కాదుకావున వారు 12 స్వరములతో సంతుష్టులగుచున్నారు. కాని భారతీయసంగీతమున పెక్కుస్వరము లావశ్యకములే. ఉత్తరదేశగాయకులు ఎస్. వి. భాత్కండే, విష్ణుదిగంబరు, మహమ్మదుఖరీము మున్నగువారు కూడ విస్తారముగ (12 స్వరముల కెక్కువగు) స్వరావళితో గూడిన తమతమపద్ధతులను వెలయించుచున్నారు. కావున మనగానమునకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆధారము లగుచున్నవని యెంచవలసియున్నది.

శ్రవణేంద్రియమునకు గ్రాహ్యములై రంజకములగు నాదములు పై జెప్పుచొప్పున ఇరువదిరెండు కలవని పూర్వమునుండియు భరతాదులు వచించుచుండిరి. తక్కినగాయకు లెల్లరు ఈపద్ధతి ననుసరించుచుండిరి. కాని నవీనులు వింతగ జెప్పునట్లు 24 శ్రుతులు కలవనియు, 44 కలవనియు వారు చెప్పియుండలేదు. స్థాయియందు 24 శ్రుతులుగ్రహింతుమనుట సమశ్రుతిపద్ధతి (Equal temparamental sysetm) ననుసరించుటే. ఇదిమనభారతీయసంగీతపద్ధతి కాదు. రాగపద్ధతి (Melody type) తెలియని పాశ్చాత్యులచేనిర్మింపబడిన హార్మోనియమునందలి పద్ధతి కావున నట్లు లెంచవలనుపడదు. ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియొక్క యుత్కృష్టతను పాశ్చాత్యులు ఆర్. హెచ్. ఎమ్. బోసాంక్వే మున్నగువారు కూడ "తక్కువశ్రుతులు కలిగిన స్థాయి లన్నిటిలో ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియే నన్యమగునది; తక్కిన పద్ధతులందలి పంచమగాంధారములకన్న దీనియందలివే సుకరము లగుచున్నవి. (The system of 22 possesses then, remarkable pioperties; it has both fifths and thirds consideiably better than other cyclical systems having so low a number of notes.)" అని మెచ్చుకొనియున్నారు. ఇదియే మనకు తగియున్నది.

ఈ శ్రుతుల విలువలు, అంతరములు స-ప లేక స-మ పద్ధతి ననుసరించు సంవాదిత్వము (Quintal harmony) వలన నిర్మింపవచ్చును లేక కనుగొనవచ్చు నని కొంద రిప్పుడు తలంచుచున్నారు. ఇది సరికాదు. మన 22 శ్రుతులు ఒక్క స-ప లేక స-మ పద్ధతుల వలననే నిర్మింపబడక, యీరెండుపద్ధతులును, మరి స-గ పద్ధతియు గూడ చేరిన సంవాదానువాద పద్ధతి (Tertian harmeny) వలన కలుగుచున్న వనవలయు. కొన్ని యెడల Septimal haimony పద్ధతి ననుసరించినవియు గలవు. ఈపద్ధతులవలన మనశ్రుతుల నిట్లు గ్రహింతుము:—

షడ్జపంచమ పద్ధతి

స 1	ప $\frac{3}{2}$
ప $\frac{3}{2}$	చ-రి $\frac{9}{4}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,
చ-రి $\frac{9}{8}$	చ-ధ $\frac{27}{16}$
చ-ధ $\frac{27}{16}$	మృదు మ $\frac{81}{32}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

* ఈసంగతులు నేను రచించిన "22 శ్రుతులు – స్వరావళి" పుస్తకము నందలి చివరిశ్రుతులపట్టికమున గ్రహించునది.

మృ-మ $\frac{81}{64}$	మృ-స $\frac{243}{128}$
మృ-స $\frac{243}{128}$	వరాళి మ $\frac{243}{148} \times \frac{3}{2} = \frac{729}{512}$, ఇది $\frac{64}{45}$ కు [సమమని యెంచుతుము.
వరాళి మ $\frac{64}{45}$	శుద్ధ రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
ద్విశ్రుతి లేక శుద్ధ రి $\frac{16}{15}$	ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$
ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$	సాధారణ గ $\frac{12}{5}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
సా-గ $\frac{6}{5}$	కై-ని $\frac{9}{5}$
కై-ని $\frac{9}{5}$	ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{10}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{20}$	ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{40}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{80}$	ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$
ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$	శుద్ధ గ $\frac{729}{320}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
శు-గ $\frac{729}{640}$	శుద్ధ ని $\frac{2187}{1280}$ ......ఇట్లు—

ఇట మృదుమధ్యమమువద్ద కొంతభేదమును, వరాళి మ. వద్ద కొంత భేదమును గమనింతుము. కొన్ని సవరణలు కూడ చేసితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము నుండి మిక్కిలి వ్యత్యాసములు కలిగినవి వచ్చుచుంటచే నిక మానితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము 81/80 లేక 22 శతాంశముల విలువ గలది మనసంగీతమున గ్రహింప బడుటలేదు.

షడ్జమధ్యమ పద్ధతి

స 1	మ $\frac{4}{3}$
మ $\frac{4}{3}$	శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$
శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$	శు-గ $\frac{64}{27}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
శు-గ $\frac{32}{27}$	ఏకశ్రుతి ధ $\frac{128}{81}$. దీనికి ఒకకోమల విలువ; అనగా $\frac{81}{80}$ లేక 22 సెంట్లు కలిపిన ద్విశ్రుతి ధైవతము $\frac{8}{5}$ వచ్చును.
ద్వి-ధ $\frac{8}{5}$	ద్విశ్రుతి రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
ద్వి-రి $\frac{16}{15}$	ప్రతిమధ్యమము $\frac{64}{45}$. కాని ఇది వరాళి మధ్యమ మగుచున్నది. ఇది 10 శ్రుతుల యంతరము కలది.
వరాళి మ $\frac{64}{45}$	మృదు స $\frac{256}{135}$. అనగా ఇది 455$\frac{1}{9}$ చలనముల కలిగి, 1108 సెంట్లు విలువతో నున్నది. ఇది కొంచెము కోమలముగ నున్నది. ఇంతటినుండి విలువలు సామరస్యముగ నుండవు.

ఈ మూడు పద్ధతులందలి విలువల ననుసరించి మన శ్రుతుల విలువ లిట్లున్నవి:—

శ్రుతులు	స్వరములు	స్పందనల వ్యత్యాసముల యంతరములు	అంతరమందలి సెంట్లు
షడ్జము	స	1	0
ఏకశ్రుతి ఋషభము	రి$_1$	$\frac{25}{24}$	70
ద్విశ్రుతి ఋషభము	రి$_2$	$\frac{16}{15}$	112
త్రిశ్రుతి ఋషభము	రి$_3$	$\frac{10}{9}$	182
చతుశ్శ్రుతి ఋషభము	రి$_4$	$\frac{9}{8}$	204
సాధారణగాంధారము లేక శు-గ	గ$_2$	$\frac{32}{27}$	294
సాధారణ గాంధారము	గ$_1$	$\frac{6}{5}$	316
అంతర గాంధారము	గ	$\frac{5}{4}$	386
త్రిశ్రుతి గాంధారము లేక మృ-మ	గ$_{+1}$	$\frac{81}{64}$	408
శుద్ధ మధ్యమము	మ$_1$	$\frac{4}{3}$	498
ఏకశ్రుతి మధ్యమము	మ$_2$	$\frac{27}{20}$	520
ప్రతి మధ్యమము	మ	$\frac{45}{32}$	590
వరాళి మధ్యమము	మ$_4$	$\frac{64}{45}$	610
పంచమము	ప	$\frac{3}{2}$	702
ఏకశ్రుతి ధైవతము	ధ$_1$	$\frac{25}{16}$	772
ద్విశ్రుతి ధైవతము	ధ$_2$	$\frac{8}{5}$	814
త్రిశ్రుతి ధైవతము	ధ$_3$	$\frac{5}{3}$	884
చతుశ్శ్రుతి ధైవతము	ధ$_4$	$\frac{27}{16}$	906
కైశికి నిషాదము	ని$_2$	$\frac{16}{9}$	996
నిషాదము	ని$_1$	$\frac{9}{5}$	1018
కాకలి నిషాదము	ని	$\frac{15}{8}$	1088
నిషాదము	ని$_{+1}$	$\frac{243}{128}$	1110
తార షడ్జము	(స)	$\frac{2}{1}$	1200

షడ్జగాంధార పద్ధతి

స	అంతర గ $\frac{5}{4}$
అం-గ $\frac{5}{4}$	కా-ని $\frac{15}{8}$
కా-ని $\frac{15}{8}$	ప్రతిమధ్యమము $\frac{45}{32}$
ప్ర-మ $\frac{45}{32}$	ద్వి-రి $\frac{135}{128}$. దీనిలో పైకోమా $\frac{81}{80}$ తీసివేసిన,
ఏకశ్రుతి రి $\frac{25}{24}$	ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$
ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$	శుద్ధ గ $\frac{75}{32}$. ఇప్పటినుండి విలువలు సుకరములు కావు.

ఇట త్రిశ్రుతిఋషభగ్థైవతములు, మధ్యమము- ఈసంగతివిలువలు పైపద్ధతులందు కాన్పించుటలేదు. వీని నిట్లు చెప్పవచ్చును: (i) త్రిశ్రుతిధైవతము శుద్ధమధ్యమమునకు అంతరగాంధారము, లేక అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమము అగుచున్నది. కావున దీని విలువ 5/4 × 4/3= 5/3 అగును. (ii) త్రిశ్రుతిఋషభము ధైవతమునకు పంచమవ్యత్యాసమున నున్నది. కావున దీనివిలువ 5/3 × 2/3= 10/9 అగును. (iii) మధ్యమము ఏకశ్రుతిఋషభమునకు శుద్ధమధ్యమ వ్యత్యాసమున నున్నది. ఏకశ్రుతిఋషభము విలువ 25/24 గ నెంచిన, దీనివిలువ 25/24 × 4/3=25/18 అగును. దీనివిలువ వివాదాస్పదముగ నున్నది. నాపుస్తకమున దీనివిలువ శార్ఙ్గదేవాది పూర్వపుగ్రంథకర్తల మతమునననుసరించి చెప్పబడెను.

కాని యీమధ్యమమునకు సంబంధించిన ఋషభము ప్రక్కతపు కర్ణాటకగానమందు కొంచెము కోమలముగనే యున్నది. కావున నేను ఇటీవల ఈయేకశ్రుతి ఋషభపు విలువ 25/24 నుండి 31/30 గ మార్చుటకు సమ్మతించితిని. ఇట్లు మార్చుటకు నా శ్రుతి వీణయందు పరీక్షించి దృఢపఱచుకొంటిని. ఫిడేలువాద్యమున మహాఘనత కెక్కిన నామిత్రులు శ్రీయుత ద్వారం వేంకటస్వామి నాయుడు గారు, మరి శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నగువారి సలహాకూడ పొంది యట్లు చేయ సమకట్టితిని. కాని యిటీవల "హిందూ"పత్రికకు వ్రాయుచు శ్రీయుత సి. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్, బి.ఏ. గారు పైమార్పును అంగీకరించలేదు.[1] 31/30 ఋషభము అంతరగాంధారముతో సరళ ప్రమాణమున గానయోగ్యము (Musical) గా ఉండదని యీయన చెప్పినది సరికాదు. ఏకశ్రుతిఋషభము తోడిరాగమునందు వలె సాధారణ గాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని అంతర గ. తో నట్లు రాదు. ద్విశ్రుతి ఋషభము 16/15 విలువగలది మాయామాళవగౌళ యందువలె అంతరగాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని 25/24 విలువ గల ఏకశ్రుతిఋషభము తోడిరాగప్రయోగము లందు సరళప్రమాణమున లేనందున గానయోగ్యముగ నుండుటలేదు. దీనిని పూర్వికులు ఎంచియుండిరేనను, నవీనగానమున 31/30 విలువగల ఏకశ్రుతిఋషభమే గ్రాహ్యముగ నున్నది. పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త "హెల్మ్‌హోల్ట్స్" 31/30 విలువను గ్రహించి యిది గ్రీకుసంగీతమున గలదని చెప్పెను. ఉత్తరదేశమునను 25/24 విలువగల ఋషభమును వాడుటలేదు. కొంచెము తీవ్రముగ 21/20 విలువగల ఏకశ్రుతిఋషభమే వారు సవరించి వాడుచున్నారు.[2] కావున ఏకశ్రుతిఋషభధైవతముల విలువలు 31/30, 31/20 గ నుండవలెను. ఇవియే కర్ణాటకగానమున లక్ష్యములు.

ఇక 27/20 విలువగల మధ్యమము మనగానమున నంతగా కానము కావున దీనిని మనగాయి (Gamut) నుండి తీసివేసి సుకరమున, సుస్పష్టమునగు 7/4 విలువతో నున్న దేవగాంధారిధైవతము నుంచిన బాగుండును అని నాయభిప్రాయము. కాని సమగు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు 27/20 మధ్యమము బేగడరాగమున వ్యక్తమగుటచే నట్లు తీసివేయ వీలు లేదనిరి. ఈమధ్యమము బేగడరాగమందును అంతగా కానము. బేగడరాగమున మధ్యమము దీర్ఘముగ బట్టునప్పుడు, అనగా- "గపమా, మాదాగరి, పమా" ఇట్లు సంగమముతో జేరిన ప్రయోగములందు 'మ' దీర్ఘముగా వచ్చినప్పుడే 27/20 మ. కలుగుచున్నది. తక్కిన బేగడరాగప్రయోగములందు "పమరీ, గమ గమరీ, గరిగమపమ" మొదలగు స్థలములందును పై 'మ' కనుపించక 4/3 విలువగల శుద్ధ 'మ' యే ప్రయోగించుచున్నది. అందుచే 27/20 మ. మనగానమున నంతగా నావశ్యకము కాదు. ఇది కలుగు పైస్థలములందు దీనిని గమకముచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. కావున దీనిని తీసివేసి 7/4 విలువగల సువ్యక్తమగు ధైవతమును జేర్చుకొనవలసియున్నది.

కర్ణాటకగానమున మనము పైవిధమున గ్రహించు సుస్పష్టమగునవి యిరువదిరెండు మాత్రము కాక యిరువదినాలుగు శ్రుతులు కలవనియు, భైరవిరాగమున గల ద్విశ్రుతిధైవతము 128/81 విలువతో నున్నదానిని, సావేరి రాగమునందలి ద్విశ్రుతి ఋషభము 256/243 విలువగలదానిని కూడ జేర్చుకొనవలసి యున్నదనియు జెప్పు శ్రీఅయ్యరుగారి వాక్యములు సమనీయములు కావు. ఈ సంగతులను "హిందూ" పత్రికలో ఖండించియుంటిని. 128/81 విలువగల ద్విశ్రుతికధైవతము ఈరాగమున నల్పముగ నున్నది. భైరవిరాగప్రయోగములందు "ధపగ, ధస, మపధమప" ఇట్లు పంచమముతో జేరినస్థలములందు మాత్రము 128/81 ధ. కలుగును. తక్కిన యన్నిచోట్లను (1) ధనిస, ధరి, మనిధస, నిధని, సనిధపమ; (2) ధసమధపా, నినిధధ సపా- మొదలగు ప్రయోగములందును ధ. విలువ యారోహణావరోహణము

1. నవంబరు డిశెంబరు నెలలందు బుధవారమున ప్రచురింపబడు హిందూపత్రికలు చూచునది.

2. 'క్లమెంట్సు'గారి పుస్తకము చూచునది.

లందు మారుచు, ఆరోహణమందు కొన్నిచోట్ల 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతికమును, తక్కిన ప్రయోగములందు 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతికమును గ్రహింపబడుచున్నవి. కావున భైరవిరాగము సువ్యక్తముగు శుద్ధ దైవతము 8/5 ద్విశ్రుతికమే. పైజెప్పిన స్వల్పస్థలమందలి 128/81 దైవతము గమకములచే స్ఫురింప జేయబడును. ఈప్రత్యేకస్వరము ఆవశ్యకము కాదు. కాని యీస్వల్పవ్యక్తము లగువానినెల్ల సరకుచేసిన యెడల ఒక్కభైరవి ధ., సావేరి రి. మాత్రము కాక, పెక్కులు రి, గ, మ, ధ, ని-లనుండి కల్పింపవచ్చును. ఈసంఖ్యానీకములగు స్వరములు స్థాయియందు క్లిష్టము లగుటయే కాక, యసహ్యములుగ గూడ నుండును. 12 స్వరములే వ్యక్తములని చెప్పవలెను, ఇన్నిస్వరభేదము లెఱుగని పాశ్చాత్యులను పైమనే గ్రహింపుము గలస్థాయిని కరము హరింపరని వేరు చెప్పనక్కరలేదు. స్వల్పభేదములతో నున్న వానినెల్ల, అనగా 25/24, 256/243, 31/30, 21/20, 81/80 విలువలతో నున్న ఏకశ్రుతి ఋషభములను, ఇట్లు 25/16, 128/81, 31/20, 63/40, 243/160 విలువలుగల ఏకశ్రుతిదైవతములను గ్రహింపుచుండిన మనసంగీతము సుకరము కాదు. మనకనువగు వానినిమాత్రము సంవాది మొదలగు పద్ధతులనుండి గ్రహించి చెప్పవలయునే కాని సదరుపద్ధతులందలి వానినెల్ల నట్లు చెప్పుట భావ్యము కాదు. సువ్యక్తములును, ముఖ్యములు నగువానిని మాత్రము ఎంచిన మిగిలినవి గమకాదులచే స్ఫురింపజేయబడును. మరియు దక్కనపాడవులు కల వాద్యములలో, ముఖ్యముగా ఫిడేలునందు, పై యనేకస్వరములు పలుకు స్థానములు స్ఫుటములు కావు. కొన్నికొన్ని మిళితములనంతటి అల్పాంతరమునసే యున్నవి. ఇట్లు ముఖ్యముగా 128/81 ధ. యు, 8/5 లేక 128/80 ధ. యు దుర్లక్ష్యభావమున నుండుటచే ఫిడేలుతంత్రియందలి వీనిస్థానములు కరము చేరిక నున్నవి.

ఇక 256/243 విలువగల సావేరి ఋషభముకూడ పైసంగతుల వలె ఖండింపబడుచున్నది. ఇది 16/15 కు తుల్యమే. కావున ఈ ఋషభదైవతములు మనస్థాయియం దావశ్యకములు కావు.

స్వరముల విలువలు పైవిధమున నంతరములతో జెప్పుటగూర్చి క్రిందటిసంచికలో గొంత చెప్పియుంటిని. తీగెయందు ముళ్లు (Nodes) కలిగినప్పుడెల్ల సదరుతీగెయొక్క కంపించు భాగములను పోల్చితే యీ యంతరములు. అంతరములకు (Ratios) తీగపొడవులు విషమప్రమాణమున (Inverse ratio) నుండును. అనగా రెండు మేరులకు మధ్యగల తీగబిగింపును (Tention) మార్చక దానిని భాగభాగములందు తాకి ముళ్లను కలుగజేయునప్పు డుదయించు స్వరముల తీగపొడవులను విషమప్రమాణమున జెప్పబడిన యంతరములే పైన చెప్పబడిన విలువలు. కావున తీగయందు ఆయాస్వరములు కలుగుప్రదేశములు పై భిన్నముల (Fractions) లనములు తెల్పును. కొన్ని ముఖ్యములగు స్వరముల విలువలు ఈవిధముగ గమనించునది:—

(1) షడ్జము విలువ:—1; అనగా తీగయంతయు కదలుచుండినప్పుడు కలుగును.

(2) అంతరగాంధారము:—5/4 కావున 4/5 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/5 భాగమున మెట్టినప్పుడును కలుగును.

(3) శుద్ధమధ్యమము:—4/3 కావున 3/4 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/4 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(4) పంచమము:—3/2 కావున 2/3 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/3 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(5) చతుశ్శ్రుతి ఋషభము:—పంచమమునకు పంచమ మగును కావున పైస్థాయియందిది కలిగి, 3/2 × 3/2=9/4 విలువతో నుండును. మధ్యస్థాయియందు దీనివిలువ 9/4 ÷ 2=9/8 అగును.

(6) చతుశ్శ్రుతి దైవతము:—షడ్జతంత్రియందు రి-కి ఎట్టి సంబంధము గలిగియున్నదో యట్లే పంచమతంత్రియందు చతుశ్శ్రుతి ధ. యున్నది. కావున దీనివిలువ 3/2 × 9/8=27/16 అగును.

(7) కాకలి నిషాదము:—మధ్యమమునకు అంతరగాంధార మెట్టి సంబంధము కలిగియున్నదో యట్లే షడ్జమునకు ఈ నిషాదమును; కావుననే దీని విలువ 5/4 ÷ 4/3 × 2=15/8 అగును.

(8) హెచ్చుషడ్జము:—2 కావున ½ భాగమున తీగ కదలునప్పుడు, లేక ½ భాగమున తాకినప్పుడు కలుగును.

తక్కినవానిని ఇట్లు గ్రహింపనగును.

మహామహోపాధ్యాయ

శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు అయ్యవారలుగారు

ఇ. వి. వి. రాఘవాచార్యగారు

క్రిందటి శతాబ్దమున భారతవర్షమున గీర్వాణ భాషాప్రౌఢసరస్వతి యని జగద్గీతకీర్తి నందిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యు లయ్యవారలుగారు క్రీ. శ. 1822 వ (చిత్రభాను) సంవత్సరమున నవతరించిరి. "సర్వశబ్దసంబోధిని" యను సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువును నిర్మించిన శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరి జనకులు. రంగాచార్యులవా రప్రతిమప్రతిభాభాసురులు. అసాధారణ ధారణా ధురంధరులు. వీరు తమ 8 వ యేటనే కవితా కన్యకం జేపట్టి "కుంభకర్ణవిజయ" మను గీర్వాణ కావ్య పుత్రికం బడసిరి. వీరు బొబ్బిలిసంస్థానమున మూఁడువందల పృచ్ఛకులతోఁ బరశ్శతావధానము నొనరించిరఁట. వీరు షట్ఛాస్త్రములలోను గూలంకషవైదుషీ భూషితులు. వీ రాంధ్రగీర్వాణముల బహుగ్రంథప్రణేతలు. వీరి పాండిత్య రత్నపటలికి నికషాయమాణ మగు "లఘుశబ్దార్థసర్వ"మను సర్వతోముఖనిఘంటువు (Encyclopaedic Lexicon) ప్రకృతము ప్రచురప్రచారములో నున్న (రాజా రాధాకాంతదేవ నిర్మిత) "శబ్దకల్పద్రుమము"కంటెను, (తారానాథ తర్కవాచస్పతి ప్రణీతమగు) "వాచస్పత్యము" కంటెను సత్యుత్తమముగా నున్నది. గీర్వాణ విద్వల్లో దౌర్భాగ్యముచే నీకోశ మకారాకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములవరకుమాత్రము (వాచస్పత్య నిఘంటు పుటల ప్రమాణమున 656 పుటలు) ముద్రింపఁబడెను. అవియు నాంధ్రలిపిలో ముద్రితములు. అనంతశిష్యప్రశిష్యకులకల్పమహీరుహు లగు నాచార్యులవారిని మైసూరు, పీఠికాపురము, తుని, బొబ్బిలి, మందస, ఉర్లాము మొదలగు స్వదేశసంస్థానాధీశు లెందఱో బహూకరించిరి. క్రీ. శ. 1887 వ వత్సరమున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము నందిన భారతవర్ష పండితప్రకాండ చతుష్టయములో నాచార్యులవా రొకరు. ఆంధ్రదేశమున "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము నొందిన వారిలో వీరు ప్రథములు. వీరు మహావక్తలు. ససౌరభమగు సువర్ణసుమమువలెఁ, గూలంకష వైదుష్యమునకు, సర్వతోముఖ పాండిత్యమునకుఁ దోడు వీరియందు నిష్కళంక చారిత్రముగూడ నలవడియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1900 సం. నఁ బరమపదించిరి.

చిగురాకుమీఁద ఝంఝానిలము*

యస్. సూర్యప్రకాశరావు గారు

ఒక్కనాఁడు ప్రభంజనుం డుగ్రవేగ
చలిత నిఖిల భూభాగ సంచారుఁ డగుచు
రేఁగి, దుర్గమంబగు హిమాద్రివిపినతరు
మధ్యమస్థలి నాకాశమండలంబు
నొరయు నుత్తుంగ పిప్పల మొండు గాంచి,
యాకుజొంపములనడుమ నలరి యచట
నెండకన్నును వానకన్నెఱుఁగ నట్టి
చిన్ని చివురాకు నిద్దంపు చెన్ను చూచి
చటులనినదాభ్రవిభ్రమార్భటిని బలికె:

"ఎఱుఁగుదో నన్నుఁ జివురాక! యెఱుఁగవేమొ!
అలఘుజవమున బ్రహ్మాండ మాక్రమించి
యుదధు లేడింటి నుత్తాలఁ దూఁచిదూఁచి
బహుళనీరంధ్రఘననిబిడాభ్రపటలిఁ గలఁచి
సకలకుజనుల నుగ్గు నూచంబు సేసి
యవనిఁ బేరెక్కినట్టి మహాబలుండ
నేను; నేను గానని యణువైన లేదు;
నాకుఁ జొరరాని చీమ కన్నంబు లేదు—
పదిలమై యుంటి నాకంటఁ బడక యెటులొ;
ఐన నేమాయె? నేఁటి కేఁడాదిలోనఁ
బ్రబల ఝంఝా సముద్ధూత పతితఁ జేసి
నిన్నుఁ గొనిపోదు నాపేరు నిక్కమేని."

అని సమీరణుఁడు వలుక నాక్షణంబ
చిన్నిచివురాకు ధృతి దప్పి, విన్నఁబోయి,
గడగడ వడంకి, సోలి, యాక్రందనంబు
సేయఁ దత్తరం బంద లేఁజివురుకొమ్మ
డాసి యోదార్చి యొడలి వడంకుఁ దీర్చి
యనునయోచితసరోక్తు లాడి యిరుగు
పొరుగు ముదుసలికొమ్మల కెఱుఁగఁ జెప్పి
గుజగుజలువోయి యందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
గులముపెద్దయుఁ దమ కెల్లఁ గూర్చు ప్రాపు
మహితజీవనదాత సన్మార్గవర్తి
పిప్పలప్రభుని కెఱుఁగఁ జెప్ప నతఁడు—

అతివిశాలాసనంబున నధివసించి
ధళధళని మెఱయుఁ బ్రవాళములు ధరించి
నవ్యకలకంఠ మధురగానంబు సెలఁగ
నలుగడలఁ జేరి చిగురుకొమ్మలు మరాళ
లలితగతుల నర్తనము సల్పఁ బరిపూర్ణ
సంపద ననుభవించుచు సంతసమునఁ
గొలువులో నుండి, యించుక తలఁ గదల్చి
చిన్నిచిగురాకుఁ జూచి వచించె నిట్లు:
"అమ్మ! చివురాకుపట్టి!! ధైర్యంబు చిక్కఁ
బట్టు; భయము నీ కేల? యభయ మొసంగ
నూఢికెక్కిన పిప్పలు మ్రోల నిలిచి;
అనిలుఁ డొక్కఁడు గాదు దవానలుండుఁ
గూడఁ దోడుసేత యగుచుఁ గూడనిమ్ము
చీరికిం గొనక నిను రక్షించువాఁడ.
నిలుకడ యొకింత లేని వెంగలి యొకండు
లావు మీఱి నామూలబలంబుఁ గనక
యలఁతి యైనట్టి యీ చిన్నిదళము మీఁద
దాడివెడలంగఁ దనమదిఁ దలఁచినాఁడొ!
అనుపమంబైన మామకోదగ్ర బల స
మగ్రబాహుశాఖా విజృంభణము గనఁడొ!"

---

* ఇది ఆంగ్లవాఙ్మయమునఁ గల అలిగరీ (allegory) ననుకరించెడు వ్యంగ్యకథాంతర్గత మగు చిన్న పద్యకావ్యము. అంతర్యార్థమైన కథ పాత్రలచే సూచింపఁబడును. ఇట్టివి సాధారణముగా నీతి, మత, వేదాంతాది కఠిన విషయములు సులభగ్రాహ్యము లగునట్లు బోధించుట కుపయోగించును.

అనుచు నైసర్గ గంభీర ఫణితి నుడివి
కరుణ దైవారఁ జివురాకుఁ గాంచి మఱియు,
"నీవు దలఁచినఁ గాక కొంపోవ నెవరి
కైనఁ దరము కానట్టి మహావరంబు
నొసఁగి నాఁడ; భయంబు దక్కి సుఖము మెయి
మను"మటంచుఁ దన మనికి కనిపెఁ బ్రీతి.

పిదప మవ్వంపుఁగొమ్మలు నొదిగి యరిగి
నెమ్మిఁ దనయిక్కఁ దలిరాకు నెమ్మనంబు
న నలవంత దక్కి దినదినప్రవర్ధ
మాన యయి పంచబాణుని బాణ మనఁగ
నలరుఁగొమ్మలు మధ్యఁ దా నలరె మిగుల.

అంత హిమవంత (?) విపినాంత మంతఁ గలయఁ
బాఱెఁ జలి నిరాఘాటసంచారి యగుచు;
అతని పరివారమును బోలి యవనిజములు
నిలిచె బహువర్ణసంకీర్ణదళము లగుచు.

పర్ణసంతాన మెల్ల సువర్ణసంగ
తంబు గాఁగ నీక్షించి చిత్తంబులో న
సూయ పొడసూపఁ జిగురాకు పోయి పెద్ద
లు ప్రభుని గాంచి దీనానులాప యగుచుఁ
బలికె— "తండ్రీ! నాదగు దురవస్థ వినుము:
పర్ణములు కెల్ల భూరి సువర్ణభాగ్య
మొసఁగి యిసుమంతయైన నా కొసఁగ కకట
దైవ మింతటి పక్షపాతంబు సేసె!
కులములోపలఁ దల యెత్తికొనఁగ లేని
యట్టి హీనరూపంబుతోఁ బృథివి బ్రదుకఁ
జాల నే"నంచుఁ గన్నీరు జారవిడుచు
చిన్నిచివురాకు నక్కునఁ జేర్చి పట్టి
వగపు వాయంగఁ బిప్పలప్రభుఁడు వల్కె—

"అమ్మ! తలిరాకుకూన!! ధైర్యంబు పూన
వమ్మ!! యీపాటిదానికై యడర నేల?
పత్రనివహంబు తమతమ వర్ణగతులఁ
బడసె నిజకర్మ పరిపాక ఫలము కతన;
దైవకృత మందుఁ బక్షపాతంబు గలదె?
పృథ్విలోఁ బుట్టి యిసుమంత విసువకుండ
నియతకార్యంబు నెఱవేర్చి నెమ్మనంబు
న నొకచింత విడిచి మహానందమున ము
నింగి నింగి కెగిరిపోవ నేఁడొ రేపొ
పయనమయ్యెడు నీతోడివారలెల్ల;
కాన నీవును నీకు నీకాన నేది
విధి విధించెనొ యడలేని విధి నదియ ప
నియని యనిశంబు సన్మార్గనియతి నెఱప
(?) దాన వాంఛితఫలంబు దాన వొడము".

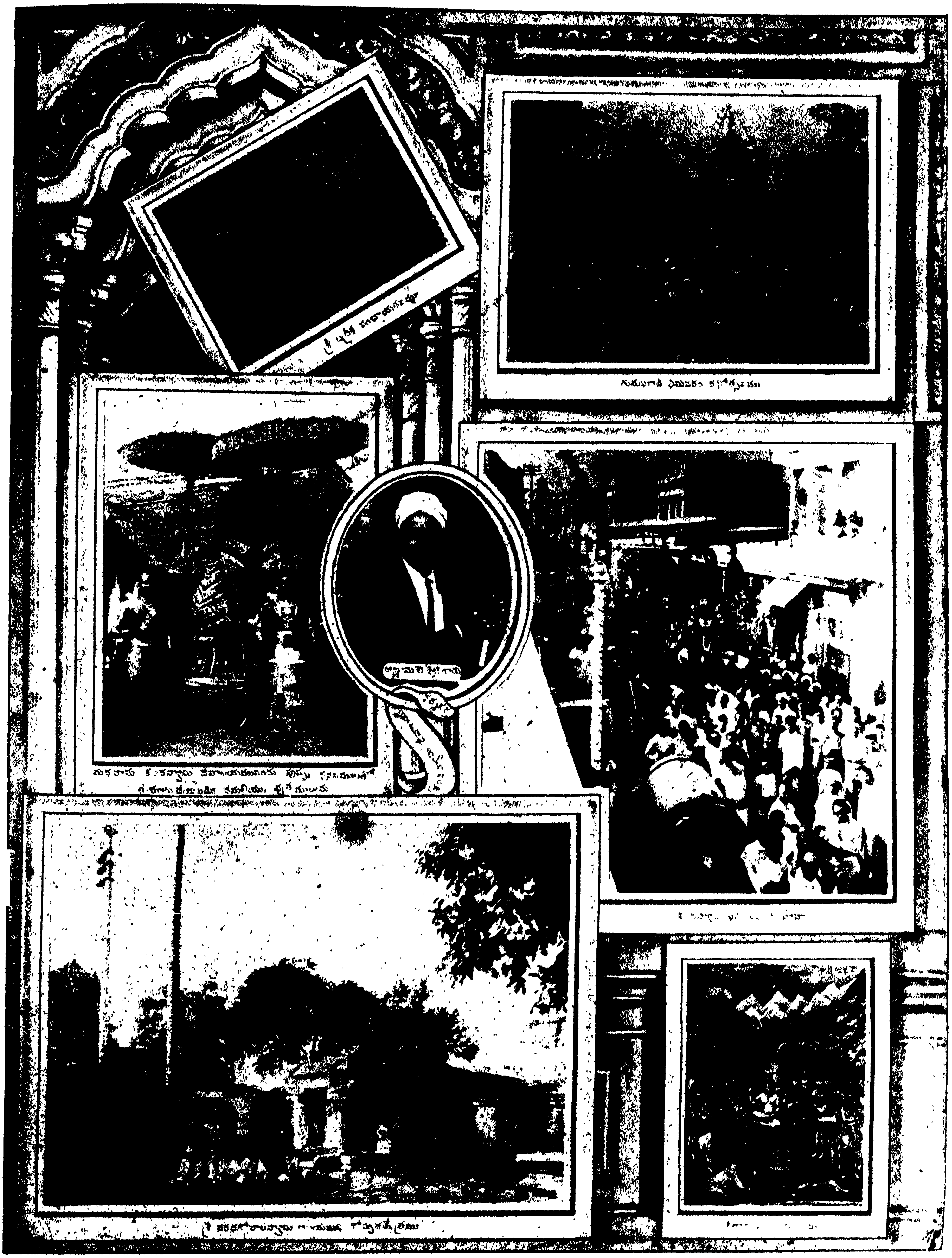
అనుచుఁ జివురాకు తా నెన్నఁ డట్టివర్ణ
నీయవరసువర్ణావాప్తి నెగడుదాన
నో యటంచు నువ్విళులూరుచున్న తనువు
కరము తూఁగాడ మెల్లన నిద్రఁ జేరె.

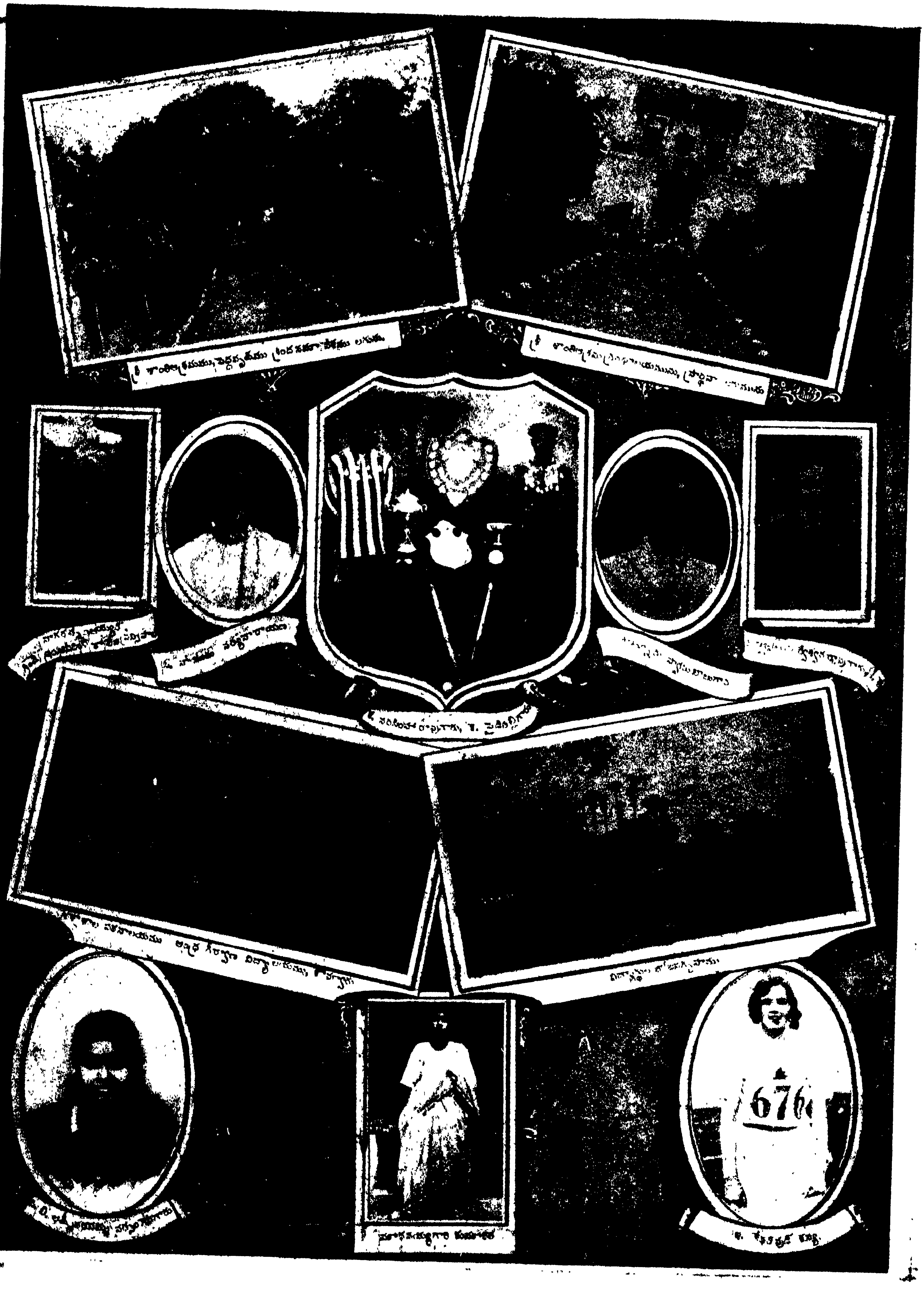
అది మొదలు గాఁగ నా చిగురాకు హృదయ
వాటిలో వర్ణనాతీత వరసువర్ణ
పర్ణ వర్ణసౌభాగ్య దుర్వార వాంఛ
యుండుదక్క నితరవాంఛ యుండు నొరదు.

తన్మయత్వము నొందిన తలిరుటాకు
పునతపఃస్ఫూర్తి గరిమకతన ననఁగ ని
జాంగభాగంబులందు సత్వలఘువృత్తి
సారసౌవర్ణవర్ణప్రసార మొసఁగె.

బాలభానుఁడు పూర్వాద్రిఁ బ్రాఁకువేళ
నపరభానుఁడొ నాఁ బిప్పలాగ్రమునకు;
రాత్రి యరుదేర రెండవరాజుఁ బోలి
చీఁకటిని వెల్గు బంగారు చిన్నియాకు.
అట్లు దినరాజు రేరాజు ననఁగఁ దనరి
యొందు వెదకిన నొకమచ్చయేని లేక
తనపథంబున కడ్డేమి తగులనట్టి
యున్నతపదంబు నంటి తా నుండువేళ—

పవనుఁ డేతెంచి యద్దాని పసిమిఁ గాంచి
"నాఁడు నూచిన చివురాకు నేఁడు కాదు;

మెఱయుచున్నది మబ్బులో మెఱపుమాడ్కి;
మాటలాడింపఁ దెలియదో మనసువిధము"
అని తలంచి మెల్లనఁ జిన్నియాకుఁ గదిసి,
"ఏను వచ్చెదనంతలో నెంతదాన
వైతి! విలసనం బింత నీయందె కాని
యాకువలయంబునఁ బొడమ దెందుఁ;గాని
ఉన్నసంగతి యొకదాని నున్నయట్లు
తెలుపఁ దలఁచితి నీమేలు దలఁచి సుమ్ము!
ప్రాయ మింతయుఁ గల్గి నీ ప్రాయులైన
వారిఁ గూడి వర్తించుట పాడిగాని
యడవిలో నుంట జాతిమర్యాద గాదు.

కానలో నున్న పర్ణసంతాన మెల్ల
చనుట కానవె నిజనివాసంబు వీడి?
వారలిప్పుడు తమనిజాకార మడఁచి
పరుల కెవ్వరికిని గంటఁబడకయుండి
మెలఁగెదరు వసుధ విభూతి మిగుల మెఱసి.

వారి నందఱఁ జూడంగ వాంఛ యున్న
నాకుఁ గల మహచ్ఛక్తిచే నీకుఁ జూప
నోపువాఁడ; నాతోడ వా రున్నయెడకు
వత్తువే"యన నదియును వల్లె యనియె.

అపుడు ఝంఝానిలుండు బ్రహ్మాండభాండ
కర్పరము నిండి యుద్దండ ఘనఘనాఘ
సరవము దశలఁ బిక్కటిల్ల రభసగతి
నేఁగెఁ జివురాకుపై దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు.

తాఁకినంతనె యల్లాడి తనపదంబు
దూలఁ జివురాకు నేలఁ గైవ్రాలఁ దొడఁగె;
పుడమిఁ బడునంతలో నడు మొడిసిపట్టి
మింటిపైన పోయె నుగ్రసమీరణుండు.

పోయి దాక్షిణ్య మను దారిఁ బోక, పఱచి
పఱచి యొకచోటఁ జివురాకుఁ బాఱవైచి,
"ఇదియె! మీవార లెల్ల వసించు తావు
కొలఁదికాలంబులో వారిఁ గాంచుకొనెదు".

అంచుఁ దనమూర్తి యుపసంహరించి యుంచు
కంత దాక్షిణ్యము వహించి యనిలుఁ డేఁగ
నిజపదము ద్రెళ్లి చివురాకు నిగ్రహోపు
చిన్నవిత్తుల వెచ్చని సెజ్జ యయ్యె.

సఖుఁడా!

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

పరుఁ డయున్నతి వీనులఁబడినయంతఁ
బటువిషజ్వర మొడలెల్లఁ బట్టి పీల్చు,
ఒరుల కార్యవిఘాతమ్ము నొదవఁ జేయఁ
గోరి తనముక్కు బల్మిమైఁ గోసికొనెడు,
తనదు క్షుద్రసుఖాభాసమునకు నొకరి
విమలబహుమూల్యలోకద్వయమును జెఱచు,
జనుల రక్తబిందువు సుధాంజనము పోలెఁ
గనుల కానందబాష్పమ్ము గలుగఁ జేయు,
ఒకరిమేలుకు వేతొఱక రోర్వలేని
దీనుఁ డను సానుభూతి సుంతేని లేని
హేయ హింసా మహాదేవియే కడంగి
సర్వమేకాధిపత్యమ్ము సలుపుచుండు
నీమహాపాపజగతి నిదేమి చిత్ర
మతిపవిత్ర మపార్థివం బైన దివ్య
వస్తు విది యెట్లు వచ్చె నపారదుర్వి
వేక గాఢాంధతమన దుర్వాసితమున
నెట్లు స్వర్గీయ మీ జ్యోతి యేఁగుదెంచె?
సర్పవృశ్చికకోటిదంశనభవన్మ

హోమానలజ్వాలలందు హిమాంబుమిళిత
సరసచందనరసవృష్టి గురిసె నెట్లు?
క్షితి సపత్న్యామిషాలోల గృధ్రరాడ
శుద్ధ మారయ మారయ శోషయాది
పటురటత్కార బధిర దిగ్వలయమందు
నెటు జనించె విపంచికాహృద్యగీతి?
సఖుఁడ! యే మందు వియ్యాడె సఖ్య మనియ?

దివ్యమహిమాభిరామమై తెరలు దీని
కిల నుపాదానకారణ మెద్ది చెపుమ?
ధరఁ బరార్థైకఫలగుణాత్మతఁ జెలంగు
సమ్మహాభూతసామగ్రి యరయ దీని
కాదికారణ మనిన న్యాయ్యంబు గాదె?

సఖుఁడ! ధన్యుండ నేఁటిదనుకను నీవు
మాదృశుఁడవైన పార్థివమానవుండ
వనుచుఁ దలపోయు నాభ్రాంతి యంతరించె
చారుతరమైన నీసుకుమారమూర్తి
విశ్వసౌందర్యసారమై వెలయు నాకు.

శివకరము నీదు నామసంస్మృతి మదీయ
హృదయనభమున ధ్రువతారరీతి మెరయు
భయము లేదింక నీప్రేమ వజ్రకవచ
మటులు గాపాడ నురికెద నగ్గినేని

సఖుఁడ! భువి నెందుఁ గనుఁగొన్న స్వార్థసిద్ధిఁ
బడయుటకె నెయ్యు లగుట గన్పట్టుచుండు
క్షుద్రతృణమందు నెయ్య మెక్కుడు వహించు
నీపరార్థత్వ మేమని నే నుతింతు
సఖుఁడ! నే నవ్వ నవ్వెదు సంతసమున,
నామొగ మొకింత వాడిన నవశిరీష
కోమల కపోలములను ముగ్గులను బెడుదు
వేఁడి కన్నీటిబొట్టులు వెట్టిసఖుఁడ!
ఏల నీ కింతమమకార మీతృణమున?

ఒకటఁ గా దన్నిటను గర మూనియుందు
మంత్రణమ్మున మంత్రివై మఱి శరీర
యంత్రణం బాప ధన్వంతరగుచు నెపుడు
లేమిడిం గొంగుపసిఁడివై బాములందు
సౌఖ్యసంధాత వగుచును సతము నాదు
జీవితచ్ఛిద్రముల మాటు చేస్త నందు
బహురూపుఁడ వౌదు వీశ్వరునిఁ బోలి
ఈశ్వరుని ప్రతినిధి వనియేని లేక
ఈశ్వరాంశమ వని ని న్వచింపరాదె?

ప్రేమరూపకుఁ డీశుఁడు ప్రేమనిధివి
నీవు లోహమ్ము స్పర్శమణిని స్పృశించి
హేమ మగురీతి నేను నీప్రేమజలధి
నొక తరంగమై క్రీడల నొందఁ గలనె!

జోలపాట

కాట్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు.

జో జో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో యాంధ్రతనయ!
జోజో.

ఆంధ్ర దేశీయుండ నని పొంగినావు
ఆంధ్రమాతకు పూజ లర్పించినావు
ఆంధ్ర దేశోన్నత్యి మాశించినావు
ఆంధ్రోద్యమముఁ జాటి అలసియున్నావు
జోజో.

సంఘసంస్కరణంబు సాగింప నెంచి
చక్కగా నేఁటేఁట సభలు గావించి
వాదోపవాదాలు బాగుగా సలిపి
ధైర్యంబు చాలక తప్పుకొన్నావు
జోజో.

జాతీయవిద్యాప్రచారంబు కొఱకు
నడుము బిగించి సన్నద్ధుండ వయ్యు

ధనము చేకూరెడు దారి లేకుంటఁ
గునికిపాట్లు పడుచుఁ గూర్చొనినావు
జోజో.

పరదేశవస్తువుల్ పనికిరా వనుచు
నిజదేశవస్తువుల్ నిర్మింపఁ దలఁచి
ధనమునకై యెన్నొ తంటాలు చెంది
ఖద్దరుమాత్రము కట్టుచున్నావు
జోజో.

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయంబునకు
శ్రమఁ జెంది చివరకు సాధించినావు
దానితావున కెన్నొ తగవు లాడుచును
కాలంబు నూరకె గడపుచున్నావు
జోజో.

తెలుఁగు తెలుం గంచు దేవులాడెదవు
తెలుఁగుబిడ్డడ నంచుఁ గుఱకుచుండెదవు
తెలుఁగు మాటాడువోఁ డెల్లఁబోయెదవు
తెలుఁగువేసము వేయ తీరే యెఱుఁగవు
జోజో

ఆంధ్రమహాసభ లమరంగఁ గూర్చి
ఆంధ్రరాష్ట్రముకోస మర్జీలు వ్రాసి
వారల కంపించి సంతోసమ్ముఁ జెంది
పరుపుపై నెచ్చఁగాఁ బండుకొన్నావు
జోజో

ధనము నీయింటిలోఁ దగినంత లేదు
ధనము లేకున్న నే పనియుఁ గాఁబోదు
కలలోన నెవరైనఁ గాన్పించి నీకు
వరము లిచ్చెదరేమొ! పండుకో మ్మింక
జోజో

జోజో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో ఆంధ్రతనయ!
జోజో

మల్లిక

విద్వాన్ కె. బి. కోటిలింగం దేవరుగారు

చిలుకఱెక్క హొరంగు పుట్టము
లలితలలితకాంగమున జాఱఁగ
ఫలిత పీత పలాశకంచుక
కలిత వైతివి మల్లికా!

ననలు దొడిగిన నీదు వన్నియ
కనుల కింపగు కమ్మవిల్తుని
మొనలు నూఱిన వెండిముల్కుల
దొనల గనివలె మల్లికా!

నెవ్వగల సకి వేయినోళుల
నవ్వినట్టులు పూచి తావుల
త్రవ్వి నింపితి వెల్ల తావులఁ
బువ్వుఁ దేనియ మల్లికా!

కమ్మతెమ్మెర కొంటె కుఱ్ఱఁడు
తుమ్మెదల ముడివిప్పగమినో
దొమ్మిగా నీ సౌరభస్వము
చిమ్మిపోయెనె మల్లికా!

అందముగఁ గైసేసి వేసఁగి
సందెవేళ వ్రపాగిసంగతి
నందదేల కృశించిపోయెదు
మందమతివె మల్లికా!

పలుకవే నెత్తావి కరువలి
గలుపవే పూఁదేనె సోనల
నిలుపవే నీరూపు వెలుఁగున
వొలుపు మీఱఁగ మల్లికా!

వేదకాలమునాఁటి ఇంద్రుఁడు*

ఆరపిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు, బి. ఏ.

గాఢతమమును గూర్చి లోకముఁ గాంచు
వృత్రదైత్యు హరించి సవిత్రుని గగన
తలమునను నిల్పి కన్నులుగలఫలంబు
ప్రాణులకుఁ గూర్చె నింద్రుఁ డపారకరుణ.

అన్నలాభంబుఁ గోరిన నధికఫలముఁ
గోరినను మాకు మేలును గూర్చి మమ్ము
నష్టపఱచెడి వైరుల నాశమునకు
వజ్రమును దాల్చు నింద్ర! కాపాడు మమ్ము.

మాకుఁగల కోర్కెలం దీర్చి మంచివానఁ
గురియు నోయింద్ర! నింగిని గుంపులుగఁ జ
రించు మేఘాలనెల్ల భేదించి వర్ష
ముఁ గురియుము; కోర్కెలు (?) గిత్తపుచ్ఛ వీవు.

కర్మఫలమును సమకూర్పఁ గర్తలయిన
దేవతావళి కైన సంశ్లిష్టవజ్ర
ధారి యైనట్టి యింద్రుని దగినయట్లు
ప్రస్తుతింప నశక్యమౌ పని యగుఁ జుమీ

మానవులకెల్లఁ దద్భాగ్యమహిమకెల్ల
నెవఁడు పరిపాలకుం డట్టియింద్రుఁ డొకఁడె
నేత సుమి పంచమనిషాదజాతులకును—
మెలఁగు మనుజులలో వారి మేలుఁ గోరి

మమ్ముఁ గాపాడుటకుఁ గారణమ్ము మాకుఁ
దగిన వైరుల నెదుర నాదరువు సమద
శాత్రవావళిఁ దలపడ సాధనంబు

ఆజిఁ బరవీరులను వారి యశ్వములను
అడ్డుకొనఁ జాలు బలశాలులైన భటుల
సంతరింపఁగఁజాలిన సాధనంబు
శత్రుభయహారమైన విస్తారధనము
విజయసాధన మింద్ర! సంప్రీతి నిమ్ము.

ఇంద్ర! భవదీయరక్షణ నెసఁగు మేము
దృఢతమంబగు భవదీయదివ్యవజ్ర
(?)సాయమున సర్వసైన్యాల శాత్రవులను
ధిక్కరించుచునుందుము మిక్కుమీఱి.

దేహబలమహిమంబున దివ్యసుగుణ
భూషితుం డౌట నింద్రుఁ డశేషమైన
మానవాతీతమహిముఁ డా మాన్యు సుగుణ
గణము దేహబలము వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత.

రణములందున జయలాభమును సుతులను
గోరి రెవ్వారు వారల కోర్కెలన్ని
సఫలమొనరించు ధీశక్తి సంఘటించుఁ
గామితమొసంగు నింద్రుఁ డందు కరుణఁ బూని.

పక్వఫలభరితవృక్షంబు(?) భాతి నింద్రు
కామ్యదాయకసత్యవాక్యములు గడు ప
విత్రములు యజమాని కెవ్వేళను శుభ
కరములై యుండు నమితమౌ సిరు లొసంగు.

---

* ఇంద్రుఁడు వేదయుగమున సర్వోత్కృష్ట నింద్రాయుధములు దైవము కరుణామూర్తియును నాయుధుఁడును లోకరక్షణార్థము తన మహిమాన్విత వర్షకారకుఁడై ప్రజల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. భగవంతుని వేఱ్వేఱులీలలను వేఱ్వేఱువిధంబుల మనోహరవర్ణనలు పొందించి వేదకాలపుఋషులు గాథలుగా రచించిరి. అన్నిగాథలలోను గడు మనోహరమగునది వృత్రాసురవధగాథ. వృత్రుఁ డను మేఘుఁడు విశ్వకల్యాణమును గుర్తింపక స్వేచ్ఛాగాఁ జరించుచుండ జీవకోటికి సౌఖ్యమొసంగుటకుఁ గాను ఇంద్రుఁ డా యసురుని నిర్బంధించి సాధించి అసురహంతయైనాఁడు. ఆతని విజయకీర్తనమే యాతనియెడఁ గృతజ్ఞతా మాపులు. వీరుఁడు ప్రతిపక్షుల నిజగంభీరగర్జనలను గుండెలవియఁ జేయుచుఁ దళతళలాడు వాఁడియంచుల వజ్రాయుధమున వృత్రాది మహాబలశాలుల ఖండించిన యింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నుక్కుగల ప్రతిరక్కసునకు మ్రొక్కులిడుచుఁ జిల్లర రాక్షసులపైఁ జేయివిసరు సామాన్యయోధుఁ డైనాఁడు. తపోవిశేషంబులకు సంతసిల్లి ఋషులకు దివ్యపదవులనిచ్చు వేదకాలపు దైవము తపసుల నియమముఁ జెరుచుటయే ప్రధానకర్తవ్యముగాఁగల అప్సరసల కధినాధుఁ డైనాఁడు. ఇంతియేల? వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండు, సర్వశక్తిమయాత్మకుండు నగు నింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నధఃపతనమంది భోగపరాయణుఁడును, శరకేళివులకు సామాన్యనరపాలుఁడు నగు నమరావతీపరిపాలకుం డైనాఁడు. ప్రభవసంవత్సర మాఘమాస భారతిలోఁ బౌరాణికకాలపు దేవేంద్రునిగూర్చి ప్రతాప రామకోటయ్య అనువారు వ్రాసిన పద్యవ్యాసమును జదివిన వేదకాలమునాఁటియింద్రుడు క్రమముగా నెట్టి యధఃపతనమందెనో తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాంధ్రభాషలోఁ బౌరాణికగాథలఁగూర్చిన విమర్శనము లసదు. పశ్చిమదేశీయులు మిగుల శ్రద్ధతో నట్టివిమర్శనమునకుఁ జాలకాలము క్రిందనే పూనుకొనిరి. క్రమక్రమముగా వారు మనగ్రంథములనుగూడ పాశ్చాత్యవిమర్శనాపద్ధతుల విమర్శించుచు మిగుల సాహసపువ్రాఁతలు వ్రాసియున్నారు. ఆండ్రూలాంగ్ వంటి యొకరిద్దరు బుద్ధిమంతులు భారతీయులకు గాథాచౌర్య మాపాదించిరి. అనాదినుండియు భారతవర్షము గాథలకుఁ బుట్టినిల్లు. వేదములందును, పురాణములందునుగల గాథ లనంతములు. వేదకాలమునాఁటికి వ్యాప్తములో నున్న గాథలను వేదములందు మహర్షులు సూచించిరి. గాథారచనమునకు భావనాశక్తియే ముఖ్యము. ఈశక్తి విదేశీయులకంటె భారతీయుల కత్యధికము. మనవారిలో గాథానిర్వచనము, తద్విమర్శనము సమర్థతతోఁ బూనుకొనఁగల పండితులు పెక్కురుండియు నింతవఱకును ఆంధ్రభాషయం దట్టి గ్రంథములు రచింపకుండుట విచారకరము. ఇకనైనను సమర్థులగు విద్వాంసు లాంధ్రభాషకుఁగల కొఱంత దీర్తురు గాక.

ఆ. న.

౧౧. ప్రకీర్ణకము

లోకములు-లోకాంతరములు-లోకాంతర యాత్ర

వ్యాసకర్త-ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

శ్రీ పరమేశ్వరునిచే సృజియింపంబడిన లోకములలో, మనము వసించు భూలోకమువలెనే, మఱికొన్ని లోకములు గలవనియు, నాలోకవాసులకును, మనకును బరస్పరము సంబంధము గలదనియు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములవలనఁ దెలియఁబడుచున్న విషయమే. శ్లో॥ దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః। పరస్పరం భావయన్తః శ్రేయః పర మవాప్స్యథ॥ "మీరు దేవతల నారాధింపుఁడు; ఆదేవతలు మిమ్ముల ననుగ్రహింతురు. పరస్పరము నారాధించుకొనుట వలన నుత్తమమగు శ్రేయస్సును బడయుదురుగాఁత" యని శ్రీభగవద్గీత 3 అధ్యాయ. ౧౧ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడెను. రామణీయకంబున భూలోకస్వర్గంబులనం బరగు, లండన్, ప్యారిసు, న్యూయార్కు మొదలగు మహాపట్టణములనుఁ జూడఁ గుతూహలులై, వానికిఁ బోవు మార్గములను, సదుపాయములను దెలుపు భూగోళశాస్త్రములను, మార్గప్రదర్శక గ్రంథములను నన్వేషింతురుగాని, తా మవశ్యము పోయి తీరవలసిన వైవస్వతపురికి మార్గ మెట్లు, అచ్చటి విశేషము లెవ్వి? సదుపాయము లెత్తెఱంగని యెవరు నాలోచింపరని శ్రీ నీలకంఠదీక్షితులు స్వరచిత వైరాగ్యశతకమునందు శ్లో॥ వంగాః కథం మంగాః కథ మిత్యనుయోక్తృవృథా దేశాన్। కీదృక్కృతాంతపుర మితి కో౽పి న జిజ్ఞాసతే లోకః॥ (వంగదేశ మెట్లుండును? అంగదేశ మెట్లుండును? అని వ్యర్థముగా దేశ, దేశవిషయములనుఁ దెలిసికొన ప్రయత్నింతురే, కాని తా నవశ్యము పోయితీరవలసిన యమపురి యెట్టిదని మాత్ర మెవ్వఁడును విచారింపఁ)డని యీశ్లోకముచే వక్కాణించెను. భూలోకమునందలి ద్వీపాంతర దేశాంతర విషయములుఁ జూచినవారు చెప్పఁగఁ దెలియుచుండును; కాని, లోకాంతర విషయములనుఁ దెలిసికొనుటకు సాధన మెట్లని ప్రశ్నించితిచో, తపస్సంపన్నులగు మహర్షులు దివ్యదృష్టిచే నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములనుఁ దెలిసికొని వ్రాసిన శాస్త్రములును, దర్శనములును, ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "శాస్త్రదృష్టి ర్గురోర్వాక్యం తృతీయం చాత్మనిశ్చయః॥" అను న్యాయమునుబట్టి, శాస్త్రమునఁ జెప్పబడిన విషయమునకును, సద్గురూపదేశమునకును, ఆత్మానుభవమునకును, సరిపడెనేని దృఢమైన ప్రమాణ మగును. శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది నమ్మకతీర దను నిర్బంధమునుఁ జెందక, యాత్మానుభవముచే సరిజేసికొని నిశ్చయించుకొనవలయును. సద్గురువు పరబ్రహ్మస్వరూపి యను దృఢ విశ్వాసము కలవానికే యంతఃకరణశుద్ధి కలిగి వేదశాస్త్రార్థవిషయములు స్ఫురించును—కాఁబట్టి, అతీంద్రియజ్ఞానముగల తపస్సంపన్నులగు మహర్షుల వాక్యములందు, వేదమునందును ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండవలెను.

శ్లో॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి.

అజ్ఞానియు, పెద్దలవాక్యమునందు శ్రద్ధ లేనివాఁడును, వారు చెప్పినది యథార్థ మగునో కాదో యని సంశయముఁ గలవాఁడును చెడి పోవుదురని భగవద్గీతయందుఁ జెప్పఁబడినది. లోకానుగ్రహశీలురును, నిరపేక్షకులు నగు మహర్షుల వాక్యములందు నమ్మక మేల యుండవలెను? ఉండకపోవలయునా?

శ్లో॥ ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏతం విదన్తి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా.

ఏవిషయము, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని, అనుమానప్రమాణముచేఁ గాని తెలియఁబడక, వేదముచేతనే తెలియఁబడుచున్నదో, అందువలన వేదమునకు వేదత్వము కలుగుచున్నది. కాఁబట్టి, అతీంద్రియములగు, లోకాంతరవిషయములఁ దెలిసికొనునపుడు వేదమును, ఆర్షశాస్త్రములను, తదర్థములను బోధించుపురాణములును ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుస్సనాతనం। అశక్యం చాప్రమేయంచ వేదశాస్త్రమితి స్థితిః"॥ పితృదేవమనుష్యులకు వేదము దివ్యచక్షుస్సనియు, దానం జేసి, వేదశాస్త్రప్రమాణము ప్రమేయ మనియు, మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినది. అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగువారు, కావ్యశాస్త్రపఠనంబును, బహుశ్రుతులతోడి నిరంతరసాంగత్యంబును, దేశాటనంబునుఁ గావింపక, కూపకూర్మంబులువలె నుండి, తమకు గోచరములగు విషయములు కలవనియు, నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములు శాస్త్రసిద్ధము లయినను లేవనియు, బుద్ధిమంతులచేఁ గల్పితములనియు, నసంభవములనియుఁ జెప్ప సాహసింతురు. వారికిఁ బ్రత్యక్షప్రమాణమే కాని, యాప్తవాక్యమగు శబ్దము ప్రమాణము కాఁజాలదు. రజస్తమోదూషితాంతఃకరణు లగువారు, దురభిమానముచేఁ దమకుఁ దెలియని విషయము లేదనియుఁ దమకు గోచర

ములుకాని విషయములు కల్పితములు, నసంభవములునని చెప్పుదురు, కాని, శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన యోగాభ్యాసము చేసి స్వానుభవముచేఁ జూచుట కాని, యోగాభ్యాసము చేసిన మహనీయులు చెప్పిన విషయములందు నమ్మకము కాని కలుగుట లేదు. అట్లుండుట, కరణగతదోషముకాని, విషయగతదోషము కాఁజాలదు. దినాంధమగు ఘూకము భాస్కరప్రకాశము లేదని నంతమాత్రమున లేకపోవునా? సత్యపదార్థము లెప్పటికిని సత్యములుగనే యుండును. ఇప్పటి యిరువదవ శతాబ్దియందు మన కెల్లరకు ననుభవములయిన యాశ్చర్య విషయములగు తంత్రీరహితవిద్యుద్వార్తయు, (Wireless Telegram) వాయు విమానములు (Aeroplanes) జలాంతర్గాములు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు ముద్రణాలయములు, యంత్రములు, కర్మాగారములు, వ్యజనములు, దీపకములు, లోనగునద్భుతకార్యములు; గ్రాంఫోను, టెలిఫోను, సినిమా, లోనగు నద్భుతావహములగు యంత్రములును; యక్స్‌రే లోనగు వైద్యోపకరణములును, ఇఁక ననేకములగు ప్రకృతిశాస్త్రోపకరణ జనితములగు కర్మలను గుఱించి, చరిత్రకారులు గ్రంథములు వ్రాసియుందురు. కొన్ని శతాబ్దులకుఁ బిమ్మట నీ దేశ కాల పరిస్థితులును, ప్రభుత్వంబును, యంత్రసాధనసామగ్రియు, మారిపోవును. అప్పటి అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు దుర్బలులకు నీ సాధన సామగ్రి లేక, ఇరువదవ శతాబ్దియ విషయములు నమ్మఁదగనవి కాక చిత్రములుగఁ దోఁచవచ్చును. తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వార్తయసంభవమనియు, వాయువిమానములు బూటకములనియు, జలాంతర్గాములు శశవిషాణకల్పములనియు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు కర్మలు విపరీతకల్పనలనియు, గ్రాంఫోను, టెలిఫోను మొదలగునవి బుద్ధిమంతులూహాపోహలచేఁ గల్పించి వ్రాసిరనియు, ధూమశకటములు లేమిచే, 2, 3 నెలలలోఁ గాశీరామేశ్వరములకు రాకపోకలు, గగనకుసుమాయమానములనియు, నివియన్నియు నూహలచేఁ గల్పించి చరిత్రకారులు వ్రాసినటుల చెప్పికొందురు. వారి కానాటికి ననుభవములో లేకపోయినంతమాత్రముచేతనే, మన కెల్లరకు ననుభవసిద్ధములగు విషయములు, చరిత్రాత్మకమగుటంజేసి, బూటకములగునా? దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మారినను, చరిత్రమువలననే పూర్వకాలపరిస్థితులు తెలియఁబడుచుండును. అందువలననే దేశచరిత్రములను, ప్రాచీనశిలాతామ్రశాసనములను రక్షించుచున్నందున, ప్రాచీనస్థితులనుఁ గనుఁగొన నవకాశము కలుగుచున్నది. అటులనే ఇప్పటి మనకు పూర్వులవలె, సత్త్వము, తపస్సంపత్తి, యోగబలము, మనోనిగ్రహము లేక, వారు దివ్యదృష్టిచేఁ దెల్పిన లోకాంతరవిషయములు, దేవతలకు పితృదేవతలకు మనకుఁ గలిగిన సంబంధములు, మహర్షులు స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు వచ్చుట, భూలోకవాసులు సూక్ష్మశరీరముచే స్వర్గాదులనుఁ గాంచుట, కామశరీరములఁ బొందుట, మణిమంత్రౌషధసిద్ధులచే నద్భుతకార్యము లొనరించుట, శాపానుగ్రహశక్తులులోనగు విషయములు మనకు విపరీతములుగను, కల్పితములుగను దోఁచును. అప్పటివారి కవి యనుభవసిద్ధములుగ, సహజములుగ నున్నవి. మనకు విపరీతములుగఁ దోఁచినను, మన శక్తిలోపమును వెల్లడించునుగాని యవిమాత్రము సత్యమునకు దూరస్థములు కాఁజాలవు. వేదములలోను, పురాణములలోను గొన్ని యర్థవాదములుగ నుండును. వానిని ప్రాకరణికార్థమునుబట్టి ప్రజ్ఞాబలముచే సమన్వయించుకొని సత్యమగు తత్త్వమును కనుఁగొనవలయును కాని, మిథ్యాభూతములని నుడువ సాహసింపఁ జనదు. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగలవానికే దేవతాగురుప్రసాదమువలన, వేదములలోను, పురాణములలోను నుండు సత్యార్థము స్ఫురించును.

> శ్లో॥ ఆర్షం ధర్మోపదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా
> యస్తర్కేణానుసంధత్తే స ధర్మం వేద నేతరః,

ఋషిప్రోక్తమగు ధర్మోపదేశము, వేదశాస్త్రములకు విరోధముకాని, యనఁగా సమ్మతమగు, తర్కముచే విచారింపఁబడునది ధర్మమనఁబడు, అటులకానిది ధర్మ మనఁబడదు

> శ్లో॥ దుస్తర్కేభ్యస్తు విరమ్యతాం శ్రుతిమత స్తర్కోనుసంధీయతాం॥ అను నార్యోక్తినిబట్టి, కుతర్కము చేయఁ గూడదనియు వేదవిహితమగు తర్కము ననుసరించి విచారింపవలె ననియుఁ దెలియఁబడుచున్నది.

"అధీత్య గౌతమీం విద్యాం। శార్గాలీయోని మావిశేత్", అను న్యాయమునుబట్టి, గౌతమతర్కశాస్త్రమును జదివి, భగవత్తత్త్వమునుఁ దెలియఁజేయు, వేదాంతశాస్త్రమున కుపయోగింపక, కుతర్కముచే విపరీతవాదము సేయువాఁడు జంబుకజన్మము నొందు ననియుఁ గలదు. కాఁబట్టి మీఁదఁ జెప్పఁబోవు విషయములను, వేదశాస్త్రములకు సమ్మతమైన తర్కశాస్త్రప్రమాణముచే సమన్వయించుకొని తత్త్వ మరయవలెను. లోకముల, లోకాంతరముల భూగోళ, భగోళ, ఖగోళ పరిజ్ఞానమువలన సర్వజ్ఞుండు, సర్వశక్తుండు, సర్వేశ్వరుండు నగు, భగవన్మహిమయు, తత్త్వంబునుఁ దెలియును. దానంజేసి నిశ్శ్రేయసావాప్తి కలుగును.

> శ్లో॥ భూర్భువ స్స్వర్మహశ్చైవ జనశ్చ తప ఏవచ
> సత్యలోకశ్చ సప్తైతే లోకాస్తు పరికీర్తితాః.

భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము నని యేడులోకములు- అందు మన ముండు భూలోకము మధ్యమలోకము-తక్కిన యాఱును ఊర్ధ్వలోకములు- ఇవిగాక, అతల, వితల, సుతల, తలాతల, మహాతల, రసాతల, పాతాళము లను అధోలోకములు 7 డును, మొత్తము 14 లోకములు, ఈ చతుర్దశ భువనములను, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళములుగఁ జేసి త్రైలోక్య మందురు.

> శ్లో॥ రవిచంద్రమసో ర్యావన్మయూఖై రవభాస్యతే
> ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా.
> —విష్ణుపురాణ ౨ అంశ ౭ అధ్యా.

సూర్యచంద్రుల కిరణములచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచు, నదీ పర్వతారణ్య సముద్రములతోఁ గూడినది భూలోక మనఁబడును. ఈ భూమి సకలభూతములకు నాధారమై యోషధులచేఁ బోషించుచున్నందున ధాత్రియని పిలువఁబడుచున్నది. పాదములచే నడువఁదగినదంతయు భూమి యనఁబడు. ఈ భూలోకము, మహాభూమి యనియు, భూగోళమనియు నిరుతెఱంగులు. ఇందు మహాభూమి భూగోళమునకు నధోభాగమున, షుమారు ౫ కోట్ల యోజనముల దూరమునఁ, బ్రకాశించుచున్నదనియు, పంచాశత్కోటి యోజనముల కర్ణాయామముకలదియై, దానిచుట్టు నుండు నండభిత్తినిఁ జేరుకొని యున్నదనియు, సర్వతో వృత్తముగాక తాఁబేటివీపువలె మధ్యభాగము మిట్టుగా నుండుననియు, సూర్యచంద్రులు నిరంతరము ప్రకాశించుచున్నను, విశేషదూరమైనందున ఆతపశైత్యము లుండవనియు, కాలనిర్ణయము లేదనియు, కర్మభూమి కాదనియు స్కాందపురాణాంతర్గతలలితోపాఖ్యానమందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈభూమండలము జంబూ, ప్లక్ష, కుశ, క్రౌంచ, శాక, శాల్మలి, పుష్కరములను పేరు ద్వీపములను, లవణ, ఇక్షు, సురా, సర్పి, దధి, క్షీర, శుద్ధజలములను పేరు సముద్రములనుఁ గలిగియున్నది. పైఁ జెప్పఁబడిన, సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావృతములై యున్నందున, ద్వీపము లనఁబడుచున్నవి.

> శ్లో॥ జంబూద్వీప స్సమస్తానా మేతేషాం మధ్యసంస్థితః
> తస్యాపిమేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః
> చతురాశీతి సాహస్రో యోజనైరస్య చోచ్ఛ్రియః
> ప్రవిష్ట షోడశాధస్తా ద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్నివిస్తృతః.
>
> —విష్ణు- ౨ అ-౨ అంశ

నదీనదపర్వతారణ్యసాగరపురనగరములచే నొప్పు నీ జంబూద్వీప మెల్ల ద్వీపములకు మధ్యమందుఁ గలదు. దానికి మధ్యమందు మేరుపర్వతము, మిక్కిలి యెత్తును, పొడవును, వైశాల్యమును గలిగి యెల్ల లోకములకు నాధారమై దేవతలకు నాలయమై ప్రకాశించుచుండును. ఈ జంబూద్వీపమునందు, హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్ష, రమ్యకవర్ష, హిరణ్మయవర్ష; కురువర్ష, ఇలావృతవర్ష, భద్రాశ్వవర్ష, కేతుమాలవర్షము లను నవవర్షములు గలవు. అందు ఇలావృతవర్షముచేఁ జుట్టఁబడి, దానికి మధ్యభాగమందుండిన మహామేరువునకు ఉత్తరదిగ్భాగమందు నీలపర్వతము ననుసరించి రమ్యకవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్వేతపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శృంగిపర్వతము ననుసరించి కురువర్షమును. ఇట్లు ఉత్తరదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; దక్షిణదిగ్భాగమున నిషధపర్వతము ననుసరించి హరివర్షమును, దానికి దక్షిణమున హేమకూటపర్వతము ననుసరించి కింపురుషవర్షమును, దానికి దక్షిణమున హిమవత్పర్వతము ననుసరించి భారతవర్షంబును ఇట్లు దక్షిణదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; తూర్పుదిగ్భాగమున గంధమాదనపర్వతము ననుసరించి భద్రాశ్వవర్షంబును, పశ్చిమదిగ్భాగమున మాల్యవత్పర్వతము ననుసరించి కేతుమాలవర్షంబును, మధ్యభాగంబున ఇలావృతవర్షంబును మొత్తము నవవర్షంబులు మేరువు చుట్టును గలవు. తూర్పున నున్న గంధమాదనపర్వతమును, పశ్చిమమున నున్న మాల్యవత్పర్వతమును, ఈ రెండును, ఉత్తరమున నున్న నీలపర్వతమును, దక్షిణమున నున్న నిషధపర్వతమువఱకును వ్యాపించి అడ్డముగ నుండును. ఇవిగాక మేరువునకు, ప్రాగాదిచతుర్దిశలందు, మందరము, గంధమాదనము; విపులము, సుపార్శ్వము నను నాలుగు పర్వతములు, మూలమునందాధారపర్వతములుగను, చైత్రరథము, విశ్వతోభద్రము, వైభ్రాజము, నందనము లను దేవోద్యానములును, అరుణోదము, మహాభద్రము; సితోదము, మానసము లను, మహాసరస్సులును, దేవతలప్సరస్స్త్రీలతోఁ గూడి విహరించుటకనుకూలములై, భోగ్యములై, రమణీయములై యొప్పుచున్నవని, శ్రీ విష్ణుపురాణమందును, భాగవతమునందునుఁ జెప్పఁబడియుండెను. ఇవిగాక మేరువుచుట్టును కేసరపర్వతము లనేకములు గలవు. ఈకేసరపర్వతదరులయందు, నిత్యఫలపుష్పితములై మిగుల రమణీయములగు శ్రీవనము, కింశుకవనము, నళవనము, పనసవనము, పే మచిత్రము, భూతవనము, బ్రహ్మపార్శ్వము, సునాభకము మునలగు దివ్యవనములయందు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ, విద్యాధర, కిన్నర, కింపురుషాదులగు ఉపదేవగణంబులును, ఇంద్రాదిదేవగణంబులును, సురసుందరీ బృందములోఁ గూడి విహరించుచుందురు. ఇవి దేవతాభూములు- భౌమస్వర్గము లనఁబడు.

> శ్లో॥ భౌమా హ్యేతే స్మృతా స్స్వర్గా ధర్మిణా మాలయా మునే
> నైతేషు పాపకర్తారో యాంతి జన్మశతైరపి.
>
> —విష్ణు- అ ౨- అం ౨.

ఇవి భూలోకసంబంధమగు స్వర్గభూములు- దేవలోకమునుండి చ్యుతులగు పుణ్యపురుషులకును, భూలోకమునందు ధర్మకార్యముల నొనరించు ధార్మికులకును, నివాసార్హములు- పాపకార్యములొనరించువారీ ప్రదేశములను నూఱుజన్మములెత్తినను బొందఁజాలరని పై శ్లోకమునకుఁ దాత్పర్యము. ఈ కనకాచలమగు మేరువు, సమస్తలోకములకు నాధారమయినందున, ఆయాలోకసంబంధ పాంచభౌతికాణువులచే నొప్పియున్నందున నాయా లోకానుగుణ్యముగఁ బ్రకాశించుచుండును. ఇందు యోగభూమి కొంతయు, భోగభూమి కొంతయుఁ గలదు. స్వర్గలోకమునందు కేవలము సుఖ మనుభవింపఁదగుఁ గాని తప స్సొనరించుటకు, ఊర్ధ్వలోకములకుఁ బోఁదగినట్టి కర్మలఁ గావించుటకు ననుకూలము లేదు. కాఁబట్టియే, హిమాలయమందును, బిందుసరస్సునందును, పుణ్యప్రదేశములయందును తీవ్రమగు తపస్సును, సత్కర్మలను నాచరించి, రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, ఇంద్రాదులును, ఉత్తమలోకములకు బోఁవఁగలిగిరని పురాణములవలనఁ దెలియుచున్నది. దేవతలకును, తపస్సు నొనరించినట్టియు ధర్మకార్యముల నొనరించినట్టియు

పుణ్యపురుషులకును, సమాగమసాంకేతికస్థానములు మేరుహిమాలయప్రాంతముల నుండు భౌమస్వర్గప్రదేశములని తెలియఁబడుచున్నది. ఇంద్రాదిదేవతలు, భూమిని స్పర్శించి యొక్కొకకాల ముండఁగూడదనియును, మర్త్యులు స్వర్గలోకమున కీదేహముచేఁ బోవఁజాలరనియును, వారి కూర్ధ్వభూములందు స్వర్గాంశము, వీరికి భౌమాంశము నున్నందునను, భౌమస్వర్గము లుభయులకు గమ్యప్రదేశములును, సంచారార్హములును, అగుచున్నవి. ఈ మేరువు రహస్యమును, తత్త్వమునుఁ దెలిసికొనుటయే విజ్ఞానవిశేషము. సుప్రసిద్ధపురాణములగు, విష్ణుపురాణమందును, స్కాంద భాగవత మార్కండేయ మత్స్య పురాణములందును, ఇతిహాసరత్నమై పంచమవేదమనంబరగు మహాభారతమందును, సూర్యసిద్ధాంత బ్రహ్మసిద్ధాంత ఆర్యభట సిద్ధాంతముల యందునుఁ జక్కగ వర్ణింపఁబడినది. సర్వలోకములకు నాధార మగుటచే మేరువని సాంకేతికము కల్పింపఁబడినది కాని, పురాణములలో వర్ణింపఁబడినంత వైశాల్యము,ఎత్తు,దైర్ఘ్యముగల కనకపర్వతముండుట యసంభవమనియును నిది యతిశయోక్తియనియుఁ గొందఱు నుడివెదరు. అట్లుండినచో భూగోళశాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనఁజాలరా? వారి శాస్త్రములందు మేరుసంబంధ పరిభాషయే కన్పించదనియుఁ జెప్పెదరు. పురాణములందు నమ్మకము లేకపోయినను,ప్రకృతిశాస్త్రములగు సూర్యసిద్ధాంతము, సిద్ధాంతశిరోమణి లోనగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతశాస్త్రములు గ్రహముల యుదయాస్తమయములను, గ్రహణాదులనుఁ దెలుపుటవలన నమ్మఁదగినవియును గదా?

శ్లో॥ ఇహ హి మేరుగిరిః కిల మధ్యగః
కనకరత్నమయ స్త్రిదశాలయః.

శ్లో॥ స్వరత్నకాంచనమయం శిఖరత్రయంచ
మేరౌ మురారికపురారిపురాణి తేషు
తేషామధ శ్శతమఖజ్వలనాంతకానాం
రక్షోంబుపానిలశశీశపురాణి చాష్టౌ.
—ఇతి సిద్ధాంత శిరోమణౌ-గోళాధ్యాయే భువనకోశః-

దేవతలకు నిలయము, స్వర్ణరత్నమయము నగు మేరుపర్వతము భూగోళమునకు మధ్యభాగమునఁ గలదనియు, ఆమేరువునందు, కనకమణిమయములగు మూఁడు శిఖరములు గలవనియు నందు త్రిమూర్తుల పురంబులును, దానిక్రింద నష్టదిక్పాలకుల పురంబులును గలవనియు, శ్రీ భాస్కరాచార్యులు, సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథమునందు గోళాధ్యాయంబునఁ జెప్పిరి.

శ్లో॥ మేరు ర్జాంబూనదమయో గిరి ర్భూగోళమధ్యగః
వినిర్గత శ్చోభయత్ర తత్రైవ సురాసురాః.

భూగోళమధ్యమునందు, కనకమయమగు మేరుపర్వతము గలదనియు, నుభయపార్శ్వములందు వ్యాపించి యున్నదనియు, దానిశిఖరమందు దేవాసురులు నివసించుచున్నారనియు రోమకసిద్ధాంతమందుఁ గలదు. ఇట్లు సైద్ధాంతికు లందఱును మేరు వున్నట్లు ధ్రువపఱచి, దిఙ్నిర్ణయము కావించిరి.

శ్లో॥ సమంతా దండమధ్యాత్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః
ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వాద్యా నగర్యో దేవనిర్మితాః.

భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యవకోటిస్తు విశ్రుతా
భద్రాశ్వవర్షే నగరీ స్వర్ణప్రాకారతోరణా
యామ్యాయాం భారతేవర్షే లంకా తద్వ న్మహాపురీ
పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యా ప్రకీర్తితా
ఉదక్సిద్ధపురీనామ కురువర్షే ప్రతిష్ఠితా
తస్యాం సిద్ధా మహాత్మానో నివసంతి గతవ్యథాః
భూవృత్తపాదవివరా స్తా శ్చాన్యోన్యం ప్రతిష్ఠితాః.
—సూర్యసిద్ధాంతే- గోళాధ్యాయే.

భూమండలమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. అచ్చటనుండి ప్రాగాదిదిఙ్నిర్ణయము కావింపవలయును. భూవృత్తపాదమగు మేరువునకు తూర్పుదిశనుండు భద్రాశ్వవర్షమున యవకోటిపట్టణంబును, దక్షిణముననుండు భరతవర్షమున లంకాపట్టణంబును, పశ్చిమముననుండు కేతుమాలవర్షమున రోమకపురియు, ఉత్తరముననుండు కురువర్షమున సిద్ధులకు నివాసమగు సిద్ధపురియు, నివి, దేవనిర్మితములై, స్వర్ణప్రాకారగోపురాన్వితములై యుదయాస్తమయములఁ దెలుపుచుండు ననియు సూర్యసిద్ధాంతమునఁ జెప్పఁబడినది. జంబూద్వీపమునకు, తూర్పున భద్రాశ్వవర్షమును, దక్షిణమున భారతవర్షమును, పశ్చిమమున కేతుమాలవర్షమును, ఉత్తరమున, కురువర్షమును సరిహద్దులై యున్నవి. జంబూద్వీపమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. ఈ మేరువు చుట్టును సూర్యుఁడు ప్రదక్షిణము సేయుచున్నట్టుల.

శ్లో॥ సోమపుర్యాం విభావర్యాం మధ్యాహ్నే చార్యమా యదా
మహేంద్రస్యామరావత్యాం తదా తిష్ఠతి భాస్కరః
మధ్యాహ్నే త్వమరావత్యాం యదాభవతి భాస్కరః
తదా సంయమనే యామ్యే తత్రోద్యంస్తు ప్రదృశ్యతే
మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్ భాత్యేవ సవితా సదా
ధ్రువాధారస్తథో త్తిష్ఠన్ వాలఖిల్యాదిభిః స్తుతః.

ఇంద్రపురి యగు నమరావతి యందు సూర్యోదయ మగుచుండెనేని కుబేరపురియగు విభావరియందు మధ్యాహ్న మగుచుండును. అమరావతి యందు మధ్యాహ్న మయ్యెనేని, సంయమనీపురమందు ఉదయమగుచుండును. ఇట్లు సూర్యుఁడు, ధ్రువాధారము గలవాఁడై, యుదయించుచు, మేరువునుఁ జుట్టి వచ్చుచు, వాలఖిల్యాది మహర్షులచే స్తుతింపఁబడుచుఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడని, శ్రీ నృసింహపురాణ

భువర్లోకమందుఁ గలదు. ఇట్టి బహువిధాధారములఁ బట్టి మేరువు కలదని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది.

ఈ భూమియందు దృశ్యాంశము కొంతయు, నదృశ్యాంశము కొంతయుఁ గలదు. దృశ్యాంశమగు భూమి సామాన్యజనులకుఁ గన్పించును. అదృశ్యాంశమగు భూమియందు, సిద్ధాశ్రమములు, యోగాశ్రమములు నుండి, యందు తపస్సంపన్నులు, యోగసిద్ధులు నగు మహర్షు లుందురు. అట్టివారు సామాన్య జనులకుఁ గన్పింపక, యోగాభ్యాసమును, తపస్సంపత్తియుగల పుణ్యపురుషులకు మాత్రముఁ గన్పింతురని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. సామాన్యముగ హిమాలయమున సంచరించునపుడు, సామాన్యమానవదృష్టులకుఁ గన్పించు పదార్థములు కొన్నియే. మహాత్ముల యనుగ్రహము పొందిన యోగసిద్ధ పుణ్యపురుషులకుఁ గన్పించు పదార్థము లనేకములు, సామాన్య దృష్టి కలవారికి నంతఃకరణ శుద్ధియు, దివ్యజ్ఞానమును లేనందున, సమీపమున నున్న మహర్షులు గాని, మణులు గాని, ఓషధులు గాని కన్పింపవు. అంతఃకరణశుద్ధిలేక, యోగబలము లేక, కన్పింపనంత మాత్రముననే లేవని కాని, మిథ్యయని కాని, కల్పితములని కాని చెప్ప సాహసింపఁ గూడదు.

శ్లో. సర్వా ణ్యపరిమేయాని తదేషాం రూప మైశ్వరం
తత్రతత్ర హి దృశ్యన్తే ధాతవః పాంచభౌతికాః
తేషాం మనుష్యా స్తర్కేణ ప్రమాణాని ప్రచక్షతే
అచింత్యాః ఖలు యే భావా న తాం స్తర్కేణ యోజయేత్
ప్రకృతిభ్యః పరం యత్తు త దచింత్యస్య లక్షణమ్.

అచ్చటచ్చట, పాంచభౌతికములగు ధాతువర్గము కన్పించుచుండును. అమేయములగు నా వస్తువులకు మనుష్యులు తర్కముచే బరిమాణముఁ జెప్పుచుందురు. ఏయే పదార్థము లాలోచించుటకును సాధ్యములు కావో, వానికి నూహచేత పరిమాణములుఁ గల్పింపఁగూడదు. అచింత్య మనగా, ప్రకృత్యతీతవస్తువు. ప్రకృత్యతీతవస్తువులను, ప్రాకృతిక సాధనములచే సాధింప నలవికాదు. కాఁబట్టి, మానవుల కగోచరేంద్రియముల కతీతవస్తు విచారమందు, దివ్యదృష్టిగల మహర్షుల వాక్యములు ప్రమాణము లగుచున్నవని, మహాభారతమందుఁ గలదు.

కాఁబట్టి, అదృశ్య ప్రదేశమగు దేవభూమియందు మేరువు గలదనియు, నది ధార్మికులగు పుణ్యపురుషులకు దృశ్యము, గమ్యము నగుచున్నదనియు స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను మేరువుగూర్చినవిషయము మత్కృతలోకాంతరరహస్య మనుగ్రంథమున విశదముగఁజూడఁదగును.

జంబూద్వీపము, నవ వర్షములతోఁ గూడిన దని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. ఆ నవ వర్షములలో భారత వర్షము శ్రేష్ఠమని ప్రశంసింపఁబడుచున్నది.

"అత్రాపి జంబూద్వీపే, భారత మేవ వర్షం కర్మక్షేత్ర మన్యాని, అష్టవర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగస్థానాని భౌమస్వర్గపదాని వ్యపదిశంతి." —భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౭ అధ్యాయః

శ్లో॥ వర్షేతు భారతే బ్రహ్మన్ త్రివర్గస్య ఫలం భవేత్
దుహ్యతే కామదుగ్ధేను ర్భూమి స్సర్వాగమస్థితా
తస్మిన్ శుభాశుభం కర్మ యథోక్తఫలదం నృణాం
అన్యాని యాని వర్షాణి భూమిస్వర్గాణి తాని వై
భారతే విహితం కర్మ యాగధ్యానాదలక్షణం
ఫలం జనయతే సమ్య గ్వికర్మ నరకాన్యపి
తత్ర సిద్ధా నరా బ్రహ్మన్ తపసారాధకేశవం
ప్రయాంతి పరమంలోక మపునర్గమనం మారిష
సర్వేషామపి వర్షాణాం భారతం ప్రవరం ద్విజ
సిద్ధ్యంతి మానవా యత్ర హరిభక్తిపరాయణాః
ప్రాయో భాగవతా స్సర్వే భారతే ద్విజసత్తమ
నానారూపాణి తీర్థాని ఫలదాని నృణామపి
—పాద్మే-భూమిఖండే-భూగోళవర్ణనం.

నవ వర్షములలో భారత వర్ష మొక్కటియే, కర్మభూమి, ఇచ్చట గావించిన శుభాశుభ కర్మల కనుగుణ్యమగు ఫలము లభించును. తక్కిన అష్టవర్షములును పుణ్యాత్ములు తాము జేసికొనిన పుణ్యకర్మ శేషఫలము ననుభవింపఁదగిన భోగస్థానములు కాఁబట్టి భూలోక స్వర్గములని వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. అవి భోగభూములు కాని కర్మభూములు కావు మనము పర్వతారణ్యాన విహారములఁ గావింపఁబోవు నపుడు, కట్టుకొని పోయిన భోజనపదార్థములవలె నచ్చట ననుభవించి, మరల కర్మభూమియందు జన్మింతురు. ఈ భారత వర్ష భూమియందు నక్కడ ననుష్ఠింపఁబడిన కర్మ కామధేనువువలె సమస్త ఫలము లిచ్చును. స్వర్గమునకుఁ బోవఁదలఁచిన, తదనుగుణ్యమగు పుణ్యకర్మ నిచ్చటనే చేయవలయును. చంద్రలోకము, సూర్యలోకము, పితృలోకము మొదలగు నేలోకమునకుఁ బోనఁదలఁచినను, ఇచ్చటనే కర్మ గావింపవలయు; వేరేల, కైవల్యముఁ బొందఁదలంచినవాఁడును, నిష్కామకర్మయు, తపస్సును, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యంబులను నిచటనే పొందవలయును. భోగలోకములందు కర్మ గావింపఁ వలనుపడదు గనుక, మోక్షగామియైన వాఁడు, భారత వర్షమందు జనింపవలయును. ఇచ్చట కృతత్రేతాద్వాపరకలియుగంబులును, కాలభేదంబులును, వర్ణభేదంబులును గలవు. ఇతరవర్షములందు యుగనియమమును, కాలభేదమును లేదు. ఆయా యుగమునం దాయుఃప్రమాణమును, సత్త్వమునుఁ జెప్పుచు కలియుగమునందు,

శ్లో॥ ద్వేసహస్రే ద్వాపరేతు శతమేకం కలౌ స్మృతం
తత్రాపి న స్థితి ర్నాస్తి కలౌ బ్రాహ్మణసత్తమ
గర్భస్థాశ్చ మ్రియంతేచ తథా జాతా మ్రియంతిచ
లబ్ధా శ్చాస్మృతికా శ్చైవ క్రోధనా దుష్కృతేరతాః
కలౌ ఖలు భవిష్యంతి భారతే తాపస ప్రజాః.

నూఱు సంవత్సరము లాయుఃప్రమాణమైనను, అంతకాలము బ్రదుకుట లేదు. గర్భమం దుండగనే మృతిఁజెందువారు కొందఱును,

జనించిన వెంటనే సుఖులగువారు కొందఱు నుందురు. లుబ్ధులు, అసత్యవాదులు, క్రోధనులు, దుష్కార్మాచరణమం దాసక్తులు, అలసులు, వంచకులు గా నుందురు. అట్లున్నను, సత్సాంగత్యము చేతను, సత్కార్మాచరణముచేతను భగవద్భక్తులై యుత్తమలోకముఁ జెందెదరు. అట్టి సౌకర్య మీ భారతవర్షమందుఁ గలదు.

శ్లో॥ ఉత్తరం యత్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణం
వర్షం తద్భారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః
నవయోజనసాహస్రో విస్తారోఽస్య మహామునే
కర్మభూమి రియం స్వర్గ మపవర్గంచ గచ్ఛతాం
అత స్సంప్రాప్యతే స్వర్గో హ్యతో ముక్తిం ప్రయాంతిచ
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాంత్యతః పురుషా మునే
ఇత స్స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్య శ్చాంతశ్చ గమ్యతే
న ఖ ల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మభూమౌ విధీయతే
విష్ణుపురాణే,అంశే-3 అధ్యాయః.

సముద్రమునకు ఉత్తరమునను, మహాహిమాలయమునకు దక్షిణమునను, భారత వర్షమున్నట్లును, అయ్యది నవసహస్ర యోజన విస్తీర్ణము గలదియు, అచ్చట నుండియే పుణ్య కర్మానుష్ఠాన పరులకు స్వర్గమును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే మోక్షమును, పాపకర్మచే నరకంబును, తిర్యక్జన్మమునుఁ గలుగుచుండు ననియు, నన్నింటికి మార్గముల నిచ్చు కర్మభూమి యిదియే యనియు, నితర వర్షములందు కర్మాచరణమునకు వీలుగాక, భోగానుభవమే యనియు శ్రీ విష్ణు పురాణమందుఁ జెప్పఁబడినది. దేవతల కయినను, బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తి లేక, మోక్షము లభింపదు. అట్టి బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి, భూలోకములో కర్మభూమియగు, భారత వర్షమునకు వచ్చి తీరవలయును. ఇట్టి శ్రేష్ఠమయి నట్టి భారతవర్షమునందు నవఖండములు గలవు.

శ్లో. భారతస్యతు వర్షస్య నవభేదం నిశామయ
ఇంద్రద్వీపః కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్
నాగద్వీప స్తథా సౌమ్యో గాంధర్వ స్త్వథ వారుణః
అయంతు నవమ స్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః

ఇంద్రద్వీపము, కశేరు, తామ్రపర్ణము; గభస్తిమాన్, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గాంధర్వము, వారుణము, అయము నని తొమ్మిది ఖండములుగ (ద్వీపములుగ) విభజింపఁబడిన యీ భారత వర్షమునందు, సగరపుత్రులచే త్రవ్వఁబడిన సాగరముచే చుట్టఁబడిన భరత ఖండము మన కెల్లఱకు నివాసమగుచున్నది.

"జంబూద్వీపస్య రాజ న్నుపద్వీపానష్టౌ నిహైక ఉపదిశంతి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో ఖనద్భి రుపకల్పితాః॥ తద్యథా, స్వర్ణప్రస్థ శ్చంద్ర శుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మందేహారుణః పాంచజన్య స్సింహళో లంకేతి॥
—శ్రీ భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౯ అధ్యాయే.

జంబూద్వీపము నందు, స్వర్ణప్రస్థము, చంద్రశుక్లము, ఆవర్తనము, రమణకము, మందేహారుణము, పాంచజన్యము, సింహళము, లంక, అనునట్టి యెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు. సగరపుత్రులు అశ్వాన్వేషణకాలమందు భూమిని త్రవ్వుచున్నప్పుడు ఈ యుపద్వీపములు కలిగినవని, శ్రీ భాగవతమునందుఁ గలదు. భారతవర్షమును, నవఖండములుగ విభజించి విష్ణుపురాణమును, జంబూద్వీపమునం దెనిమిది యుపద్వీపములు కలిగినట్లు శ్రీ భాగవతమును జెప్పుచున్నవి.

శ్లో. ఏతత్తు భారతం వర్షం చతుస్సంస్థానసంస్థితం
దక్షిణే పరతో హ్యస్య పూర్వేణచ మహోదధిః
హిమవా నుత్తరేణాస్య కార్ముకస్య యథా గుణః
త దేతద్భారతం వర్షం సర్వబీజం ద్విజోత్తమ
దేవానామపి విప్రర్షే సదైవ మనోరథః
అపి మానుష మాప్స్యామో దేవత్వా త్ప్రచ్యుతాః క్షితౌ
మనుష్యాః కురుతే యత్తు త న్నశక్యం సురాసురైః
స్వకర్మనిగడగ్రస్తై స్స్వకర్మక్షపణోత్సుకైః
న కించి త్క్రియతే కర్మ సుఖలేశోపబృంహితైః
—శ్రీ మార్కండేయపురాణే-భారత ఖండే వర్ణనే.

ఈ భారత వర్షము, దక్షిణమునను, తూర్పునను మహోదధియు, ఉత్తరమున హిమాలయమును సరిహద్దు గలిగి, ఈ హిమాలయము, ధనుస్సుయొక్క నారివలె నుండును. దేవత్వమునుండి జారి, భూలోకమునఁ బడవలసినచో, భారతవర్షమునందు, మనుష్యజన్మ పొందవలెనని, దేవతలకును కోరిక కలదు. ఏలన, మనుష్యులీ పుణ్యభూమియందు, బంధమోక్షమునకై యే సత్కార్మలు గావింతురో, పుణ్యకర్మఫలభూతమగు బంగారు సంకెళ్లచేఁ గట్టఁబడి, సుఖలేశమునకుఁ బాల్పడిన దేవాసురులట్టి సత్కార్మను దేవలోకమున సలుపఁజాలరు. పుణ్యకర్మమువలన సుఖము కలుగును. ఆసుఖానుభవము, సువర్ణశృంఖలమువలె దేవతలను బంధించి స్వాతంత్ర్యము లేక చేయును. పాపకర్మ ఫలమగు దుఃఖము, ఇనుప సంకెళ్లవలె, నరకస్థులను బంధించును. బంధ మోచనము లేనపుడు, సువర్ణ శృంఖలములకును, అయశ్శృంఖలములకునుఁ గల భేదమేమి? పుణ్యమువలన స్వర్గసుఖమును, పాపమువలన నరకదుఃఖమును గలుగును. ఈ రెండు కర్మలు విడిచినపుడే మోక్షము లభించును; కాఁబట్టియే,

శ్లో॥ బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృత దుష్కృతే॥ సమ్యగ్జ్ఞాన నిష్ఠుఁడైన వాఁడే సుకృత దుష్కృతముల విడనాడి మోక్షమునుఁ జెందఁగలడని, శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమునఁ గలదు. ఈ భారతవర్ష శ్రేష్ఠత్వము, ప్రభావము, అనేక పురాణములయందు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. అభ్యుత్తరేణ కైలాసం మైనాకం పర్వతంప్రతి
హిరణ్యశృంగి స్సుమహాన్ దివ్యో మణిమయో గిరిః

తస్యపార్శ్వే మహద్దివ్యం శుభ్రం కాంచనవాలుకం
రమ్యం బిందుసరో నామ యత్ర రాజా భగీరథః
దృష్ట్వా భాగీరథీం గంగా ముపాస బహుళాస్సమాః
తత్రేష్ట్వా తు గతస్సిద్ధిం సహస్రాక్షో మహాయశాః
స్రష్టా భూతపతి ర్యత్ర సర్వలోకాన్ సనాతనః
ఉపాస్యతే తిగ్మతేజా యత్ర భూతైః స్సమంతతః
నరనారాయణౌ బ్రహ్మా మనుః స్థాణుశ్చ పంచమః.

—మహాభారతే- భీష్మపర్వణి.

కైలాసమున కుత్తరపుదిక్కున, మణిమయమగు హిరణ్యశృంగ మను గొప్పపర్వతముకలదు. దానికి పార్శ్వమునందు బంగారు ఇసుకగలిగి, దివ్యమై రమణీయమగు బిందుసరస్సు కలదు. ఈ బిందుసరోవరమునందు, భగీరథుండు గంగానదినిం గని బహుసంవత్సరములు వసించెను. ఇచ్చటనే బహుయజ్ఞముల నొనరించి సహస్రాక్షుండు సిద్ధిని బొందెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మదేవుండు తపస్సొనరించి సర్వలోకములను సృజించిన దిచటనే. వేయేల,నరనారాయణాదిమహర్షులును,మనువును, తపస్సు గావించునట్టి దివ్యప్రదేశ మిదియే-అచ్చటి వాహిని (గంగ) దృశ్యముగను, అదృశ్యముగను నుండును. కావుననే సర్వలోకములలో నుత్తమమగు భూలోకములో నుండు జంబూద్వీపమే, గొల్లరచేం బ్రశంసింపంబడుచు నపేక్షిత మగుచున్నది. శ్రేష్ఠమగు నీజంబూద్వీపమునం దత్యుత్తమమగు భారతవర్ష మునందు, మహేంద్రము, మలయము, సహ్యము, వింధ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, పారియాత్రము నను, సప్తకులపర్వతములు గలవు. ఇవిగాక యనేకపర్వతములు గలవు వీని నాశ్రయించియుండు. నర్మదా సురసాదినదులు వింధ్యపర్వతమునుండియు, తాపీపయోష్ణినిర్వింధ్యాదులు ఋక్షపర్వతమునుండియు, గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునవి సహ్యపర్వతమునుండియు, కృతమాల, తామ్రపర్ణి లోనగునవి మలయపర్వతమునుండియు, త్రిసామా ఋషికుల్యా ప్రభృతులు మహేంద్రనగమునుండియు, వేదస్మృతి ముఖాదులు పారియాత్రమునుండియు, ఋషికుల్య, కుమారి మొదలగునవి ఋక్షపర్వతమునుండియుం బుట్టి, యనేకోపనదులతోం గలిసి ప్రవహించుచుండును. అనేక దివ్యపురములు, జనపదములు గలవు. వీని విస్తరము, మహాభారత భీష్మపర్వాంతర్గత జంబూద్వీపవర్ణనమందుం జూడదగును.

జంబ్వాది సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావరింపంబడినట్లు ఇదివఱలోం జెప్పంబడియె- కడపటి పుష్కరద్వీపము, స్వాదూదకసముద్రముచేం జుట్టబడినది. అవలిభూమి, హిరణ్మయమయినది. దాని నావరించినది.లోకాలోకపర్వతము. ఈలోకాలోకపర్వతము, అంతరిక్షమువఱకు వ్యాపించి మిగుల యెత్తుగ నున్నందున లోపలిభాగము, సూర్యరశ్మిచేం గన్పించుచున్నందున లోకమనియు, వెలుపలిభాగమున సూర్యరశ్మి ప్రసరింపనందున, అలోకమనియుం జెప్పబడును. దానం జేసి లోకాలోక పర్వత మనంబడును. సూర్యచంద్రకిరణములచేం బ్రకాశితమగుచు,సప్తద్వీపసముద్ర పర్వతారణ్య నదీనదములతోం గూడి లోకాలోకపర్వతమువఱకు వ్యాపించినది భూలోక మనంబడును. ఇయ్యది ఆవహవాయువుచే నిండియున్నది.

భువర్లోకము

శ్లో. భూమిసూర్యాంతరం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం
భువర్లోకస్తు సోఽప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ.

—విష్ణుపురాణే- ౨ అంశే- ౭ అధ్యాయః

భూమండల సూర్యమండలములకు మధ్య నున్నట్టియు, సిద్ధవిద్యాధర గంధర్వ దేవయోనులచే సేవింపంబడునట్టిదియు భువర్లోక మనంబడు.

జంబ్వాద్యా స్సప్తముద్రకాంతా స్సప్తపయోధయః
తతఃపరా హిరణ్మయీ భూమిః
తతో లోకాలోకపర్వతః ఏవ భూర్లోకః
అస్యోపరి అంతరిక్షలోకః ఖేచరాణాంరమ్య ముపర్యధ్వం స్వర్గలో

—శ్రీభాగవతే-౫ స్కంధే [కః.

శ్లో. పాదగమ్యం తు యత్కించి ద్వస్త్వస్తి పృథివీతలే
త ద్భూర్లోక ఇతి ఖ్యాతం శాకద్వీపాదికాననం
భూర్లోకాచ్చ భువర్లోక స్సూర్యాద్యైరథ రుదీరిత
ఆదిత్యా ద్ధ్రువం యావత్ స్వర్లోక కవయో విదుః.

—పాద్మే-స్వర్గఖండే-లోకవర్ణనం,

పాదసంచరణార్హ మగు ప్రదేశమంతయు భూలోకములోం జేరినది. భూలోకమునకుం బైన సూర్యమండలమువఱకు నుండునది భువర్లోకమని కాని, అంతరిక్షలోకమనిగాని చెప్పంబడును. "అంతరిక్ష" మనంగా నవగ్రహములు,నక్షత్రములు నుండునని యర్థము.సూర్యమండలము మొదలు, ధ్రువమండలపర్యంత ముండునది ద్యులోకమనికాని, స్వర్లోకమనికాని చెప్పంబడును. భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములకు త్రిలోకి యనిపేరు. ఇవి స్థూలసూక్ష్మ పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు- భూలోకము కేవలస్థూల పాంచభౌతికాణు నిర్మితము. భువర్లోకములో ననేకభూమికలు కలవు.

శ్లో. త్రయాణామపి లోకానాం దేవతానాం ద్విజోత్తమ
చకార శక్రం రాజానం దైత్యానాం దితిపూర్వజం
ఏవం విభజ్య రాజ్యాని పురాప్రోక్తాని యానివ
లోకాంశ్చ విదధే దివ్యాన్ దదౌ వశ పృథక్ పృథక్
కస్యచిత్ సూర్యసంచింకాశాన్ కస్యచి ద్వహ్నినిర్మలాన్
కస్యచి ద్ధిష్ణ్యవిద్యోతాన్ కస్యచి చ్చంద్రనిర్మలాన్

నానావర్ణాన్ కామమయా ననేకశతయోజనాన్
స తాన్ సుకృతినాం లోకాన్ పావనాయున సంస్థితాన్.
—ఇతి బ్రహ్మపురాణే-లోకవర్ణనే.

సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ ముల్లోకములను, దేవతలకును ఇంద్రుని రాజుగను, దైత్యుల కసురేంద్రుని రాజుగను గావించి, వారి కాయా రాజ్యముల నొసంగెను. ఇవిగాక, సూర్యప్రకాశముతో సమమైనట్టియు, అగ్నివలెఁ బ్రకాశించునట్టియు, నక్షత్రమువలె వెలుంగుచున్నట్టియు, చంద్రకాంతివలె నిర్మలమైనట్టియు కొన్ని కామలోకములను సృజించి పుణ్యకర్ములకు వాసార్హములుగ నొనరించి, వానికిఁ దన మానసపుత్త్రుల నధికారులుగఁ గావించెను. పైఁ జెప్పఁబడిన, కామమయలోకములు, భువర్లోకమునందుఁ జేరినవి. "కామమయోఽయంపురుషః" అనునట్లు జీవుఁ డెల్ల తఱి నీ భూలోకమున నున్నప్పుడు పలువిధకోరికలఁ గోరుచుండును. మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నాయా కామములకుఁ దగినట్టి ఫలముల నాయా కామలోకముల యందు సూక్ష్మశరీరియై యనుభవించుచుండును. వీనిని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు (Astral worlds) అని చెప్పుదురు. ఈ కామమయ లోకము లంతరిక్షమున, అనగా భువర్లోకమునందు, సూక్ష్మ ఆపస్తత్త్వ ప్రధాన పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు. సోమలోకము, పితృలోకము, యమలోకము, నక్షత్రగ్రహమండలములు (లోకములు) ఇవన్నియు, భువర్లోకమునందుఁ గలవు. ఇందు కామదేవతలు, భూతగణములు, మృతులు కొంతకాలము నివసింతురు.

విద్యాధరులు, అప్సరసలు, యక్షులు, రక్షస్సులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, పిశాచులు, గుహ్యకులు, సిద్ధులు, భూతములు, వీరు, ఉపదేవగణములు (దేవయోనులు) అని చెప్పఁబడుదురు. వీరి వాసస్థానములు మహాభారత భీష్మపర్వమునం దీ క్రింది విధమున,

శ్లో. రక్షాంసి వై హిమవతి హేమకూటే తు గుహ్యకాః
సర్పా నాగాశ్చ నిషధే గోకర్ణే చ తపోధనాః
దేవాసురాణాం సర్వేషాం శ్వేతపర్వత ఉచ్యతే
గంధర్వా నిషధే నిత్యం నీలే బ్రహ్మర్షయ స్తథా
శృంగవాంస్తు మహారాజ దేవానాం ప్రతి సంచరః
ఇ త్యేతాని మహారాజ సప్తవర్షాణి భాగశః

హిమవంతమునందు రక్షస్సులు, హేమకూటమునందు గుహ్యకులు, నిషధమునందు నాగులు, గోకర్ణమునందు తపోధనులు, శ్వేతపర్వతమునందు దేవాసురులు, నిషధమునందు గంధర్వులు, నీలమునందు బ్రహ్మర్షులు, శృంగవంతమునందు దేవతలు నివసించుచుందురు. ఈ వర్షపర్వతములు, మేరువు చుట్టు నున్నందున, మేరు ప్రాంతములందు పై దేవయోనులు సంచరింతురు. వీరు ఖేచరులయినందున, అంతరిక్ష లోకములందును సంచరింతురు.

శ్లో. భూర్లోకః పార్థివోలోకః అంతరిక్షంభువ స్స్మృతః
భావ్యో లోకో దివి హ్యేత చ్చైషా దూర్ధ్వం యథాక్రమమ్
గంధర్వాప్సరస శ్చైవ గుహ్యకా స్సహరాక్షసైః
భూర్లోకవాసిన స్సర్వే అంతరిక్షచరాన్ శృణు
మరుత స్సప్తభి స్సార్ధై రుద్రా స్తత్రైవ చాశ్వినౌ
ఆదిత్యా వసవ స్సర్వే తద్వైవస గవాంగనాః
—ఇతి దేవీపురాణే.

ఈ కనఁబడుచున్న పృథివీమయ మయినది భూర్లోక మనియు నక్షత్రగ్రహమండలములు గల యంతరిక్షము భువర్లోక మనియు, నటుమీఁదిది (ద్యులోకము) స్వర్గలోక మనియు, నీమూటికిఁ త్రిలోకి యని వ్యవహార మనియు నిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. గంధర్వులు, గుహ్యకులు, రాక్షసులు, అప్సరసలు, భూలోక వాసులు, సప్తస్కంధములతోఁ గూడిన మరుత్తులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, అశ్వినీ దేవతలు, దేవస్త్రీలు, అంతరిక్షలోక వాసులు, అటుపైన నింద్రాదులు, ద్యులోక వాసులు. పితృదేవత లుండునది భువర్లోకము గనుక, భూలోకమునకు భువర్లోకమునకు కేవల సన్నిహిత సంబంధము కలదు. మృతులై భువర్లోకమునందు నరకబాధ లనుభవించు వారికి, భువర్లోక వాసులు సాహాయ్య మొనరింతురు. అనఁగా మార్గదర్శకులయ్యెదరు. ఈ భువర్లోకమునందు, భూతప్రేత పిశాచములు, వారి వారి నియమిత ప్రదేశములందే సంచరించును. పైకిఁ బోవ శక్తి చాలదు.

శ్లో॥ అంతరిక్షచరా యేన భూతప్రేతపిశాచకాః
వర్జయిత్వా రుద్రగణాం స్తే తత్రైవ చరంతి హి
నోర్ధ్వం విక్రమణే శక్తి స్తేషాం సమ్యగ్ఘృతపాప్మనాం
అత ఊర్ధ్వం హివిప్రేంద్ర రాక్షసా యే కృతైనసః
తేతు సూర్యావధ స్సర్వే విహగం త్యూర్ధ్వవర్జితాః
—ఇతిపాద్మే-స్వర్గఖండే.

రుద్రగణములుతప్ప, భూతప్రేతపిశాచకములు, అంతరిక్షమునందుఁ దమకు నియమితప్రదేశములందు సంచరించును. పాపాత్ములగు వీరికి నూర్ధ్వగమనమందు శక్తి చాలదు. వీరికి పైన రాక్షసులు సంచరింతురు. వారయినను సూర్యలోకమునకుఁ గ్రిందిప్రదేశములందేకాని, యూర్ధ్వమునకుఁ బోవఁజాలరు. దీనింబట్టి భూతప్రేతపిశాచరాక్షసగణములు, సూర్యలోకమునకధో భాగమునందే సంచరింప శక్తిగలవైనట్లు తెలియుచున్నది. భూలోకమున కతి సన్నిహితముగఁ బ్రేతలోకము, దానికిఁ బైన పిశాచలోకము, దానిపైన భూతలోకము, అటఁ బిమ్మట రక్షోలోకము, దానిమీద గుహ్యకలోకము, దానికి తర్వాత గంధర్వలోకము, పిమ్మట విద్యాధరలోకము, నుండినట్లును, శివశర్మను దేవదూతలు కైలాసమునకుఁ గొనిపోవునపు డీయూర్ధ్వలోకములఁ గూర్చి శివశర్మకు జెప్పినట్లును, కాశీఖండమునందుఁ గలదు. ఊర్ధ్వలోకము

లకుఁ బుణ్యాత్ములగు జీవులనుఁ గొనిపోవునపుడు, తేజోవాయు సూక్ష్మాంశములుగల సూక్ష్మశరీరములద్వారా గమనశక్తి ననుగ్రహింతురు.

స్వర్గలోకము

శ్లో॥ ఆదిత్యా ద్ధ్రువం రాజన్ స్వర్లోక ఇతి కథ్యతే॥ ఇతి పాద్మే॥ ఆదిత్యమండలముపైన ధ్రువమండలపర్యంతము స్వర్గలోకమని చెప్పఁబడును. దీనినే ద్యులోకమందురు. సూక్ష్మశరీరము 'స్వర్లోక సంబంధమైన శరీరము' సంకల్పములకు స్థానము. జీవుఁడు కామలోకము వదలి స్వర్గలోకముఁ బ్రవేశించినపుడు, Astral body నుండి Lower mental body లోఁ బ్రవేశించుట యని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు చెప్పుదురు. ఇందు రూపదేవతలు (ప్రత్యధిదేవతలు) ఉత్తమదేవతల యాజ్ఞ ననుసరించి, సూక్ష్మలోకమున, పలువిధములగు పరోపకార కార్యముల నొనరించుచుందురు. భూలోకములోనుండు, హిమాలయము, గంగ, యమున, సరస్వతి, సప్తసాగరములు, మహారణ్యములు, పంచభూతములు, సూక్ష్మమగు తేజోమయ దివ్యశరీరములతో స్వర్గలోకమున ఇంద్రునిసభయందు, వరుణలోకమున వరుణుని సభయందు నున్నట్లు భారతములోని సభా పర్వమందు లోకపాలకసభా వర్ణనముఁ గావించుచోట నారదమహాముని ధర్మరాజులతోఁ జెప్పెను. భూలోకములోని మహత్తర విభూతి పదార్థముల కన్నింటికి నభిమాన దేవతలు స్వర్గలోకమునందు దివ్యశరీరములతో నుండునట్లు తెలియఁబడుచున్నది.

శ్రీనరసింహపురాణ భువనకోశము ౩౦వ యధ్యాయమునందు, స్వర్గ స్థానము, తద్భేదములఁ గూర్చి యీ క్రింది విధముగ వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. స్వర్గస్థానం మహాపుణ్యం ప్రోచ్యమానం నిబోధ మే
భారతే కృతపుణ్యానాం దేవానామపి చాలయం
మధ్యే పృథివ్యా మద్రీంద్రో భాస్వా న్మేరు హిరణ్మయః
యోజనానాం సహస్రాణి చతురశీతి ముచ్ఛ్రితః
ప్రవిష్ట షోడశాధస్తా ద్ధరణ్యాం ధరణీధరః
తావత్ప్రమాణా పృథివీ పర్వతస్య సమంతతః
తస్య శృంగత్రయంమూర్ధ్ని స్వర్గో యత్ర ప్రతిష్ఠితః
నానాద్రుమలతాకీర్ణం నానాపుష్పోపశోభితం
మధ్యమం పశ్చిమం పూర్వం మేరోశ్శృంగాణి త్రీణివై
మధ్యమం స్ఫాటికంశృంగం వైడూర్యకరకామయమ్
ఇంద్రనీలమయం పూర్వం మాణిక్యం పశ్చిమం స్మృతం
యోజనానాం సహస్రాణి నియుతాని చతుర్దశ
ఉచ్ఛ్రితం మధ్యమం శృంగం స్వర్గ మత్ర త్రివిష్టపః
అప్రభాంతరితం శృంగం మూర్ధ్ని ఛత్రాకృతిస్థితమ్
పూర్వ ముత్తరశృంగాణా మంతరం మధ్యమస్యచ
త్రివిష్టపో నాకపృష్ఠే ప్యాశ్మరా స్సంతి నిర్వృతాః
ఆనందోఽథ ప్రమోదశ్చ స్వర్గశృంగేతు మధ్యమే
శ్వేతశ్చ పౌష్టికశ్చైవ ఉపశోభనమాన్మథౌ
ఆహ్లాద స్స్వర్గరాజాఖ్య స్స్వర్గశృంగేతు పశ్చిమే
నిర్మమో నిరహంకార స్సౌభాగ్య స్త్వతినిర్మలః
స్వర్గాస్త్వేతే ద్విజశ్రేష్ఠ పూర్వశృంగే సమాస్థితాః
ఏకవింశా విస్వర్గాన నివిష్టా మేరుమూర్ధని.

భారతవర్షమునందుఁ బుణ్యకర్మ లొనరించిన వారికి, దేవతలకు నిలయమయినట్టి, మేరుపర్వతము, భూమధ్యభాగమం దుండి, యూర్ధ్వాధోభాగముల చాలదూరము వ్యాపించి బంగారుకాంతిగలిగి ప్రకాశించుచుండును. అనేకయోజనముల యెత్తైన మేరు శిరస్సునందు, పూర్వశృంగము, మధ్యశృంగము, పశ్చిమశృంగమునని మూఁడు (శిఖరములు) గలవు. అందు తూర్పుశిఖరము, ఇంద్రనీలకాంతియు; మధ్యశిఖరము వైడూర్యమణి కాంతియు, పశ్చిమశిఖరము మాణిక్య కాంతియుఁ గలిగి మిక్కిలి నైర్మల్యముతో, పుష్పఫలలతాదులచే నొప్పి మిగుల రమణీయముగ నుండును. మిక్కిలి యెత్తైన మధ్యశృంగమునందు త్రివిష్టపమను పేరుగల స్వర్గముండును. నిత్యప్రకాశ మగుటవలననే కాంతిచేతను దిరస్కరింపఁబడక, శిరస్సునందు ఛత్రాకారము వలె నుండును. నాకపృష్ఠమునందు, అశ్మరము, నిర్వృతులను పేరుగల భాగము లుండును. మధ్యమ శిఖరమునందు ఆనంద ప్రమోదములు గలవు. పశ్చిమ శిఖరమునందును శ్వేతము, పౌష్టికము, ఉపశోభన మాన్మథలు, ఆహ్లాదము, స్వర్గరాజమునను నామములుగల భాగము లుండును. తూర్పుశిఖరమునందు, నిర్మమము, నిరహంకారము, సౌభాగ్యము, అతి నిర్మలము లనెడు భాగములు కలవు. ఈప్రకారము మేరుశిరస్సునందు ఇరువదియొక్క భేదములుగల స్వర్గములు గలవు. భారతవర్ష మునందేయే పుణ్యకర్మ లొనరించిన నేయే స్వర్గభాగములఁ బొందుననది యీ క్రింది వివరములవలనఁ దెలియును.

జలప్రవేశముఁ గావించినవారికి, ఆనందనామక స్వర్గమును, అగ్నిప్రవేశము నొనర్చినవారికి ప్రమోదమును, భృగుప్రపాతము వలన సౌఖ్యమును, యుద్ధమునందు వెనుకంజ వేయనివారికి నిర్మలమును (వీరస్వర్గము), సర్వము సన్న్యసించినవారికి త్రివిష్టపమును, క్రతుయాజికి నాకపృష్ఠమును, నిత్యాగ్నిహోత్రికి నిర్వృతియు, తటాకకూపనిర్మాతలకు పౌష్టికమును, సువర్ణదాతకు సౌభాగ్యమును, శీతకాలమం దల్పప్రాణులకు అగ్నిని బ్రజ్వరింపఁజేసి యొసంగువారికి అశ్మరసమును, హిరణ్య గోప్రదానమువలన నిరహంకారమును, భూదానముచే శాంతికమును, రౌప్య (వెండి) దానములచే నిర్మలమును, అశ్వదానమువలన పుణ్యాహమును, కన్యాదానము వలన మంగళమును, వస్త్రదానము వలన శ్వేతమును, కపిలగోదానముచే పరమార్థనామకస్వర్గమును, గోసహితవృషభదానముచే మన్మథ స్వర్గమును, మాఘమాసమున నది

లో స్నానము చేసి తిలలు, ఛత్రమును, పాదరక్షలును దానముచేసిన వారికి ఉపశోభనము, దేవాలయప్రతిష్ఠాపనఁ జేసి తీర్థయాత్రాపరుఁడైనవానికి స్వర్గరాజ్యమును, ఏకాన్నభోజనము, నక్తభోజము, త్రిరాత్రోపవాసము మొదలయిన వ్రతములు గావించినవారికి శుభనామకస్వర్గమును, మేధావియై విద్యాదానము చేసినవానికి నిగహంకారమును, సర్వభూతహితుఁడై, జితేంద్రియుఁడైన బ్రహ్మచారికి నిర్మల స్వర్గమును గలుగును. అంతియుగాక, ఎవరెవరేయే భావముచే నేయే దానము నొసంగెదరో దానికిఁదగిన స్వర్గమును బొందెదరు. కామ్యకర్మలచేఁ బ్రవృత్తిరూపమగు స్వర్గాది లోక సుఖములును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే నివృత్తిరూపమగు మోక్షమును లభించును.

విపులము, విపులము సుద్ధమునని పై పైన కొన్ని స్వర్గమార్గములు కలవు. ప్రథమమున కుమారస్వామి, ద్వితీయమున మాతృదేవతలు, తృతీయమున సిద్ధులు, గంధర్వులు, చతుర్థమున విద్యాధరులు, పంచమమున నాగరాజు, షష్ఠమందు వైనతేయుఁడు, సప్తమమున దివ్యపితరులు, అష్టమమున ధర్మదేవత, నవమమందు దక్షప్రజాపతి, దశమమునందు ఆదిత్యుఁడు. వీరు లీస్వర్గముల కధిష్ఠానదేవతలుగా నుందురు. కావున, స్వర్గము నధిరోహించువారు ఈదేవతల యనుగ్రహముఁ బొందియే పోవలయును.(Pass port) స్థానముల వంటివి. స్వర్గలోకమునందు సర్వర్తు ఫల పుష్పిత దివోద్యానంబులు, దివ్యహర్మ్యప్రాసాదంబులు, మణిరత్నమయ దివ్యభూషణాంబరములు, దివ్యసుందరులు నుందురని భావించి, కర్మలు గావించి మృతిఁ జెందినవారికి తదిచ్ఛానుసారముగ ఫలము గలుగును. ప్రతిమనుష్యుఁడును తన చిత్తవృత్తి కత్యంతరమణీయము, ఆనందదాయకము నయినది స్వర్గమని తలఁచుచుండును. కొందఱు మనఃప్రీతికరమయినది స్వర్గమనియు, తద్విపరీతమయినది నరకమనియు, నంతకన్న వేఱు లేదనియుఁ జెప్పెదరు.

శ్లో. మనఃప్రీతికర స్స్వర్గో నరక స్తద్విపర్యయః,
నరక స్వర్గ సంజ్ఞేవై పాప పుణ్యే ద్విజోత్తమ.
వ స్త్వేక మేవ దుఃఖాయ సుఖా యేర్ష్యోద్భవాయ చ,
కోపాయచ యత స్తస్మా ద్వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః.
తదేవ ప్రీతయే భూత్వా పునర్దుఃఖాయ జాయతే,
తదేవ కోపాయ యతః ప్రసాదాయ చ జాయతే.
తస్మా ద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచ కించి త్సుఖాత్మకం,
మనసః పరిణామోఽయం సుఖ దుఃఖాది లక్షణమ్.

—విష్ణుపురాణే, ౨ అంశే, ౬ అధ్యాయే.

మనస్సునకుఁ బ్రీతికరమయినది స్వర్గము; దుఃఖకరమయినది నరకము. పుణ్య పాపములకే స్వర్గనరకములని సాంకేతికములు. ఒక వస్తువే కాలక్రమమున సుఖమును, దుఃఖమును గలిగించుచున్నది. అదియే యీర్ష్యా కోపములకుఁ గారణ మగుచున్నది. వస్తువునందు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరిణామముచే సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు గలుగు చున్నవి. ఇందు తత్త్వమును బరిశీలించినచోఁ బూర్వోక్తవిషయమునకు సమన్వయ మగును. దుఃఖవృత్తులతోఁగూడిన మనోమయమగు సూక్ష్మశరీరము నరక మనుభవించుచుండును. సుఖవృత్తులతోఁ గూడిన సూక్ష్మ శరీరము స్వర్గసుఖ మనుభవించును అట్టి మనోవృత్తులు గలవారికే యాలోకసుఖములు గోచర మగు ననుటకు సందియము లేదు. దీనివలన నాయాలోకములు గలవని సిద్ధాంతీకరించుట వలన బాధక మేమియు లేదు. జీవుఁడు తన మనస్సంకల్పములచే నే దేని సృజించుకొనుచుండునని భావము. ఈ స్వర్గములు భౌమములు, దివ్యములు, వైలములునని ముత్తెఱంగులు. భౌమము లనఁగ భూలోక స్వర్గములు; దివ్యము లనఁగ ద్యులోక స్వర్గములు; వైలము లనఁగ పాతాళస్వర్గములు..అని చెప్పుట కలదు.

ఈద్యులోకము. సూక్ష్మ అగ్ని తత్వ వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఖద్యులోకవాసులు ప్రాయికముగ తేజోమయశరీరులుగ నుందురు.

మహర్లోకము

శ్లో. త్రైలోక్య మేత త్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే,
జన స్తప స్తథా సత్య మితి చాకృతకం త్రయమ్.
కృతాకృతకయో ర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః,
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽత్యంతం న వినశ్యతి.

భూర్భువ స్స్వర్లోకములు మూఁడును త్రైలోక్యమని చెప్పఁబడును.

ఈ త్రైలోక్యము, కృతక మనఁబడు. కృతకమనఁగ ప్రతికల్పమునందుఁ జేయఁబడును. జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, ఈమూఁడును అకృతకము లనఁబడు. అకృతకము లనఁగ ప్రతికల్పము చేయఁబడనివని యర్థము. కృతకత్రయమునకు, అకృతకత్రయమునకు మధ్య నుండునది మహర్లోక మనఁబడు. ఈమహర్లోకము జనులు లేక శూన్యమయ్యును బూర్తిగ నశింపదు. కల్పాంతప్రళయమందు త్రైలోక్యము దహింపఁబడినపుడు మహర్లోకనివాసులు తాపార్తులై జనలోకమునఁ బ్రవేశింతురు. ఈ మహర్లోకము, సూక్ష్మ అగ్ని వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చట కల్పవాసులు నివసింతురు. వహ్నిపురాణమునం దీక్రింది విధమునఁ జెప్పఁబడినది—

శ్లో. చతుర్ముఖ దిన స్యాంతే జగ దేత చ్చరాచరం,
తదా హి దహ్యతే సర్వం త్రైలోక్యం భూర్భువాదికం.
జనం ప్రయాంతి తాపార్తా మహర్లోకనివాసినః,
చతుర్థేషు మహర్లోకే తిష్ఠన్తే కల్పవాసినః.

ఈ విషయమే పూర్వ ముపపాదింపఁబడినది. భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును దృశ్యలోకములు. జనతపస్సత్యలోకములు

మూఁడును అదృశ్యలోకములు. ఈదృశ్యాదృశ్యలోకములమధ్య నున్నది మహర్లోకము. లోకాలోకపర్వతము సంధిస్థానముగ నున్నది. ఈ మహర్లోకము ("Higher mental plane) శుద్ధమనోమయ శరీరమునకు సంబంధించినదనియు, ఇచ్చట కామక్రోధ రాగద్వేషాసూయేర్ష్యాది అశుద్ధకామసంకల్పము లుండవనియు, పరిశుద్ధమయిన విజ్ఞానమయకోశమునందు మహర్షుల యనుగ్రహము కలుగుచుండు ననియు దివ్యజ్ఞానసామాజికులు నుడువుదురు. ఇచ్చట ఉత్తమ దేవతలు (అరూపదేవతలు) తపస్సత్యలోకములలో నుండువారి యాజ్ఞానుసారము, క్రిందిలోకములలో నుండువారికి మే లొనరించుచుందురు.

జనలోకము

శ్లో. తుణార్ధేవ విమానం త జ్జనలోకం నినాయతాఙ,
నివసం త్యనులా యత్ర మానసా బ్రహ్మణ స్సుతాః.
సనందనాద్యా యోగీంద్రా స్సర్వే తే హ్యూర్ధ్వరేతసః,
అశ్యేషు యోగినో యే వై హ్యష్టలక్ష్మీహ్మచారిణః.
సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తా స్తే వసంత్యత్ర నిర్మలాః.
ఇతి స్కాందే - కాశీఖండే.

ఈజనలోకము మహర్లోకమునకు పైనున్నలోకము. ఇచ్చట నూర్ధ్వరేతస్కులు, బ్రహ్మమానసపుత్రులునగు సనందనాది యోగీశ్వరులు నుందురు. (సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనత్సుజాతీయులు సనందనాదులు) ఇంకను, ద్వంద్వాతీతులు, అష్టలక్ష్మీ హ్మసగ్వ్రతము గలవారు, సర్వభూతహిత రతులు, తపస్సంపన్నులునగు ఋషీశ్వరులు నుందురు. ఈ లోకము సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. జననామక ఋషు లుండినందున జనలోక మనఁబడె. జన తప స్సత్యలోకములు మూఁడును ఉత్తమలోకములు; "Spirit ual plane" లకు సంబంధించినవి.

తపోలోకము.

శ్లో. అస్యోపరి తపోలోక స్తేజోమయ ఉదాహృతః,
వైరాజా యత్ర తే దేవా వసే యుర్దేవపూజితాః.
వాసుదేవే మనో యేషాం వాసుదేవే ఒర్పితక్రియాః,
తపసా తోష్య గోవింద మఖిలామవివర్జితాః.
తం తపోలోక మాసాద్య వసంతి విజితేంద్రియాః,
శిలోంఛ వృత్తయో యే వై దంతోలూఖలికాశ్చ యే.
* * * * * *
ఇత్యే తైస్నియమై ర్యేశు క్లిష్టాత్మాన స్తపోధనాః,
బ్రహ్మయుమ స్తపోలోకే తే వసం త్యకుతోభయాః.
ఇతి పద్మపురాణమ్.

జనలోకముపైన తేజోమయమగు తపోలోకము కలదు. పరమాత్మయగు వాసుదేవునియం దెల్ల కర్మలు సమర్పించి, తద్గతమనస్కులై, నిఖిలాభిలాషలను విసర్జించి, జితేంద్రియు లయిన వైరాజులను దేవతలు నిఖిల సురలచేఁ బూజితులగుచు నిచట వసింతురు. పండి రాలిన యాకులను భక్షించువారు, గ్రీష్మకాలమునందు పంచాగ్నిమధ్యమందును, హేమంత కాలమందు జలమందును నుండి తపమొనరించువారును, చాటన్రేలిని భూమిపై నూని సూర్యునిఁ జూచుచు నూర్ధ్వహస్తులై తీవ్రముగు తప స్సొనరించువారును, మాసోపవాస పక్షోపవాస అయనోపవాసములఁ గావించువారును, స్థాణువువలె నున్నందున మృగములు రాచుకొనుటవలన నానందించువారును, శరీరాభిమానము లేనివారును, నిరహంకారులును, పక్షులు జటాటవీకుహరములఁ బ్రవేశించినను, సర్పములచేఁ గట్టఁబడిన యస్థిపంజరమందునే యవి ప్రవేశించినను నిశ్చలులై తపస్సొనరించు వారును,—వీరెల్లరు తపోలోకమున వసింతురు కల్పప్రళయాదులవలన నిర్భయులై, చతుర్ముఖబ్రహ్మతోఁ దుల్యముగ నాయుష్మంతులై, బ్రహ్మతో సహ పునరావృత్తిరహితమగు కైవల్యమును బొందుదురు. ఇచ్చట మహర్షులు, బ్రహ్మర్షులు లోకసంరక్షణార్థము మునులద్వారా తమ తేజశ్శక్తిని బంపుచుందురు. ఇదియు నుత్తమలోకములలోఁ జేరినందున "Spiritual planes" లోఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. జీవుని యానందమయకోశమునకు సంబంధించిన దీలోకము; సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము.

సత్యలోకము

శ్లో. సత్యస్తు సప్తమో లోకో హ్యపునర్భవవాసినాం,
బ్రహ్మలోక స్సమాఖ్యాతో హ్యప్రతీఘాతలక్షణః.
మస్తకేశేవ తపోలోకా త్సత్యలోకో విరాజతే,
అపునర్మారకా యత్ర బ్రహ్మలోకోపి స స్మృతః.

తపోలోకమునకుఁ బైన పునరావృత్తి రహితులకు నివాసమయినది సత్యలోకము. దీనినే బ్రహ్మలోక మనియుఁ జెప్పుదురు. ఇచ్చట బ్రహ్మర్షులు, దేవర్షులు, ఉత్తమదేవతలు నుందురు. సామాన్యజీవు లీ లోకమును దర్శింప వలనుపడదని మహాభారత సభాపర్వాంతర్గత బ్రహ్మలోక సభావర్ణన సందర్భమున నారదమహాముని ధర్మరాజుతోఁ జెప్పెను. ఇది మిగుల తేజోమయముగను, దేవతలకు సయితము ప్రవేశింప దుస్సహముగను నుండునని తెలియఁబడుచున్నది. అష్టదిక్పాలకులు, ఇంద్రుఁడు నప్పుడప్పుడు ఈ హిరణ్యగర్భుని సందర్శింపఁబోవుదురు. ఈ సత్యలోకమునందే బ్రహ్మపురికి మీద క్రమ్యభేదముచే వైకుంఠపురము, మహాకైలాసపురమును గలవు. సత్యలోకమునకుఁబైన బ్రహ్మాండకటాహము. ఇది బ్రహ్మాండమునకు సరిహద్దు. ఇది సూక్ష్మాకాశ తత్త్వముచే నిర్మితము. 'Spiritual plane' లో జేరినది.

ఆనందమయకోశమునకు సంబంధము కారణశరీరము.
భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును స్థూలత్రిలోకి.

జనతపస్సత్య లోకములు మూఁడును సూక్ష్మత్రిలోకి.

స్థూలత్రిలోకిని, సూక్ష్మత్రిలోకిని ఒక దానితో నొకటిని గలిపి యుంచునది మహర్లోకము. ఇది స్థూల త్రిలోకివలె నంతః కాలమును సూక్ష్మత్రిలోకివలె నంతః సూక్ష్మమునుగాక, లోకాలోక పర్వతమువలె నహోరాత్రములకు సంధివలె నుండునని దివ్యజ్ఞానసమాజము వారు చెప్పుదురు.

భూమ్యాది యూర్ధ్వలోకములకు "లోకము"లనియు, అధోలోకములకు "తలము"లనియుఁ జెప్పు సంప్రదాయము కలదు. భూమ్యాది యూర్ధ్వ లోకములు 7 ను, అతలాది అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 (చతుర్దశ) భువనములును, వీనిలో నుండు సూర్యచంద్రాంగారకబుధ గురుశుక్రశన్యాది అవాంతర లోకములును అన్నియుఁ గలిసి బ్రహ్మాండ మనఁబడును. ఇట్టి బ్రహ్మాండము లనేక సహస్రములు. పరమేశ్వరుని రోమరంధ్రము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు పరమాణువులు వలె నుండునని తెల్పు ఈ క్రిందిశ్లోకముచే బ్రహ్మదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను స్తుతించెను:

శ్లో. క్వాహం తమో మహ దహం ఖచరాగ్నివార్భూ
సంవేష్టితాండఘట సప్తవితస్తికాయః,
క్వే దృగ్విధా విగణితాండపరాణుచర్యా
వాతాధ్వరోమ వివరస్య చ తే మహిత్వం.
—శ్రీభాగవతే, ౧౦ స్కంధే, ౧౪ అధ్యాయే.

ప్రకృతి మహ దహంకార ఆకాశ వాయ్వగ్ని జల పృథివీ తత్త్వములచేఁ జుట్టఁబడిన బ్రహ్మాండఘటమం దేడంగుళములు పరిమితిగల శరీరము ధరించిన నే నెక్కడ? ఇట్టి యనంత కోటి బ్రహ్మాండములు నీ రోమవివరము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు సూక్ష్మరేణువులు వలె నుండు నీ యనిర్వచనీయస్వరూప మెక్కడ! ఓ పరమేశ్వరా? దురభిమానముఁ జెందితి మన్నింపు మని ప్రార్థించెను దీనింబట్టి మాడ నఖండ పరమేశ్వర తత్త్వమందు మన మెల్లరము పరమాణుప్రాయుల ముగ నుండినారము. పరమేశ్వరస్వరూప మవాఙ్మానస గోచరమని తెలియుచున్నది. అట్టి చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే, అలాగు స్తుతించినపుడు సామాన్యమానవుల సంగతి నికేమి చెప్పవలయును? అల్పరాజ్యమదాంధకార దురభిమానమును వదలి, పరిశుద్ధమనస్కుఁడై, సర్వభూతహితరతుఁడై, పరమేశ్వరు నారాధింపవలనని వ్యక్తపడుచున్నది.

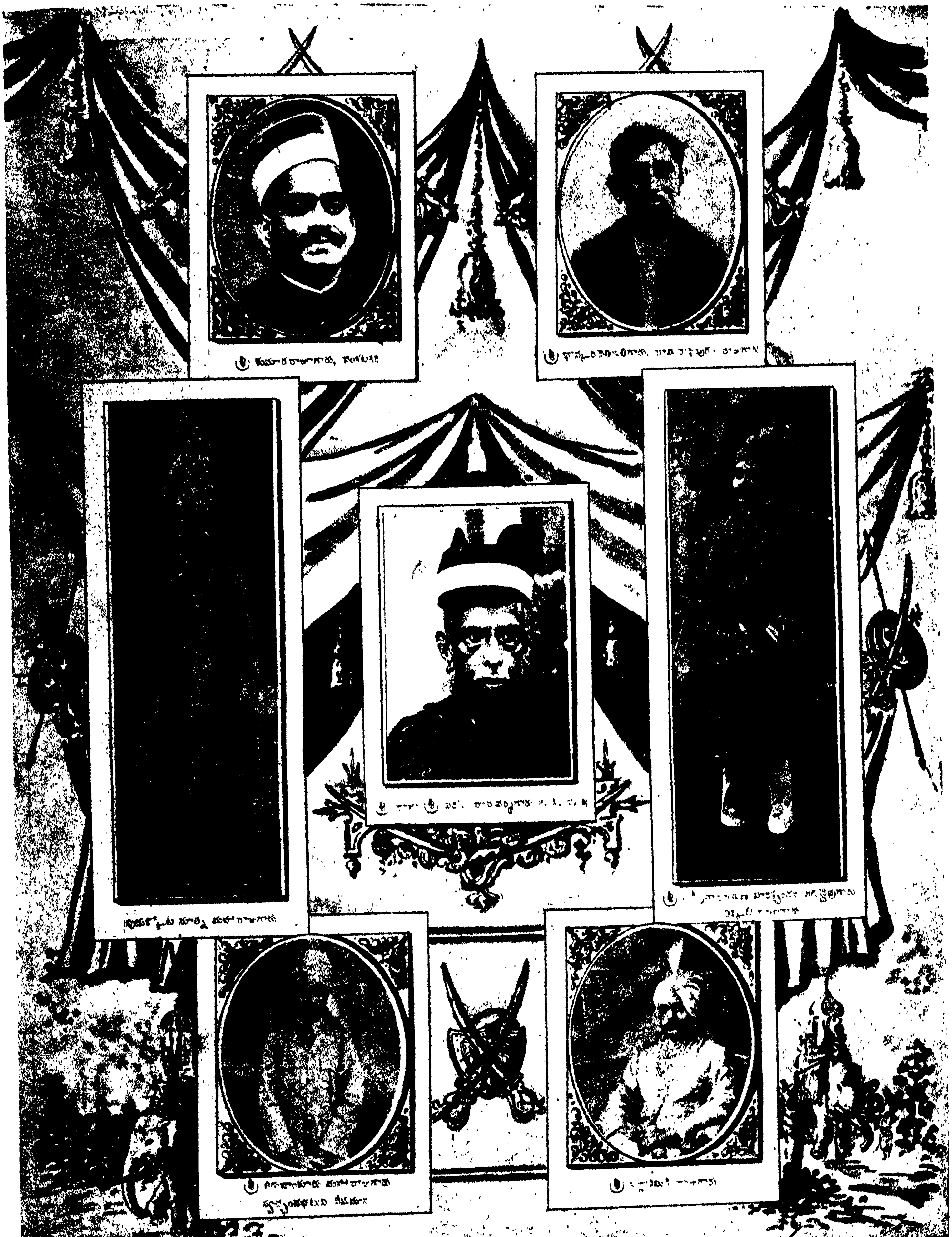
పరలోకయాత్ర

ఇట్లు బ్రహ్మాండమును, అందలి లోకములును వివరింపఁబడినవి. జీవుఁడు ప్రవృత్తిమార్గగతుఁడై సంసార చక్రమునందు పరిభ్రమించుచుండును. జీవుఁడు మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నేస్థితినిఁ బొందు నను విషయము విచారింపఁదగినది.

"తస్మాన్మరణం హి స్థూలేత త్పరిత్యజ్య జీవస్య శరీరాభిగమన రూపకార్యకరణమేవ। అత ఏవ వృతేసతి యమాలయంగచ్ఛతి ఇత్యాది ప్రవచనం। యమోహి నివృత్తిః। తదాలయ స్సూక్ష్మదేహః। నివర్తనం హి ప్రవర్తన స్యైవ భవతి। యదిదం ప్రవర్తనం స్థూలదేహస్థితి రూపం। తతో నివృత్య అన్యత్ర గచ్ఛతీతి విజ్ఞేయం। సోయం యమాలయోహి సూక్ష్మదేహః। తస్మిన్ జీవస్య స్థితిః। స్థిత్వా కామలోకాదికే నివసతి జీవ ఇతి విజ్ఞేయం॥"

మరణ మనఁగా జీవుఁడు తన కుపాధియగు స్థూలశరీరము జీర్ణింపఁగ దానిని విడిచి మఱియొక శరీరమును బొందుట. యమాలయమునకుఁ బోవునని చెప్పుదురు. "యము" అనఁగ నివృత్తి; "ఆలయము" అనఁగ సూక్ష్మదేహము. స్థూలదేహమును విడిచి, సూక్ష్మ దేహమును బొందుట నిద్రావస్థవంటిది. నివృత్తి; ప్రవృత్తికొఱకే; ప్రవృత్తి నివృత్తి కొఱకే (పుట్టుట గిట్టుటకొఱకే; గిట్టుట పుట్టుట కొఱకే) యనిభావము. జీవుఁడు సూక్ష్మదేహమును బొంది, కామలోకాదులయందు తాను స్థూలలోకమం దొనరించిన కర్మల కనుగుణములగు ఫలముల ననుభవించుచుండు. దుష్టకర్మల నొనరించిన యెడల భువర్లోకమునందు దుఃఖానుభవముల ద్వారా కామమయ శరీరముల విడిచి, సువర్లోకమునకుఁ బోయి, పుణ్యకర్మల కనుగుణమగు సుఖములను మనోమయశరీరము ద్వారా అనుభవించి, పుణ్యకర్మఫలమగు సుఖానుభవము ముగియఁగనే మరల స్థూలలోకమునకు వచ్చి, స్థూలశరీరమును బొందును. ఇదియే జనన మని చెప్పఁగుము.

"క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" యని భగవద్గీతా ప్రమాణమును గలదు. కాఁబట్టి జననమరణముల నొందుచు భూర్భువస్స్వర్లోకము లను సంసారచక్రమందు పరిభ్రమించుచుండును. ఈవిషయమును గుఱించి ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు పంచాగ్నివిద్య యని యొకటి కలదు. ద్యు సోమ పర్జన్య పురుష యోషిత్తులు- ఇవి పంచాగ్నులు. వీనిద్వారా కర్మదేవతలు జీవుల భూలోకమునందు జనింపఁజేయుదురు. పుణ్య పాప కర్మానుభవ మాయాలోకములందు కాఁగనే కర్మశేషముచే (శుద్ధమనోమయశరీరము) మహర్లోకమునుండి ద్యులోకము (స్వర్గలోకము)నకుఁ దెత్తురు. అచ్చటనుండి సోమలోకమునకు (భువర్లోకము), అచ్చటనుండి పర్జన్యలోకమునకు (వర్షబిందువులలోనికి), వర్షబిందువులద్వారా ఫలించిన వ్రీహియవాదుల నాహారముగ స్వీకరించిన పురుషుని దేహమున రేతోరూపముగను, అచ్చటనుండి స్త్రీగర్భములోనికిని జీవునిఁ బ్రవేశపెట్టుదురు. స్త్రీగర్భమందుండు పిండములో జీవుఁడు 7 వ మాసమున కళతోఁ బ్రవేశించుననియు, నప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞానము కలుగుననియు, గర్భస్థనరకదుస్థితిని సహింపఁజాలక, "ఇఁకను దుష్కర్మలు గావించి నరకవాసమును బొందను; సద్భక్తి కలిగి నిన్నారాధించి కడతేరెద"నని భగవంతుని స్తుతించినట్లు శ్రీభాగవత తృతీయస్కంధమునఁ గలదు. నివృత్తి ప్రవృత్తి మార్గము

శ్రీ రావిపాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు

శ్రీ సూర్యదు వెంకయ్యగారు, ఎం. యల్. సి.

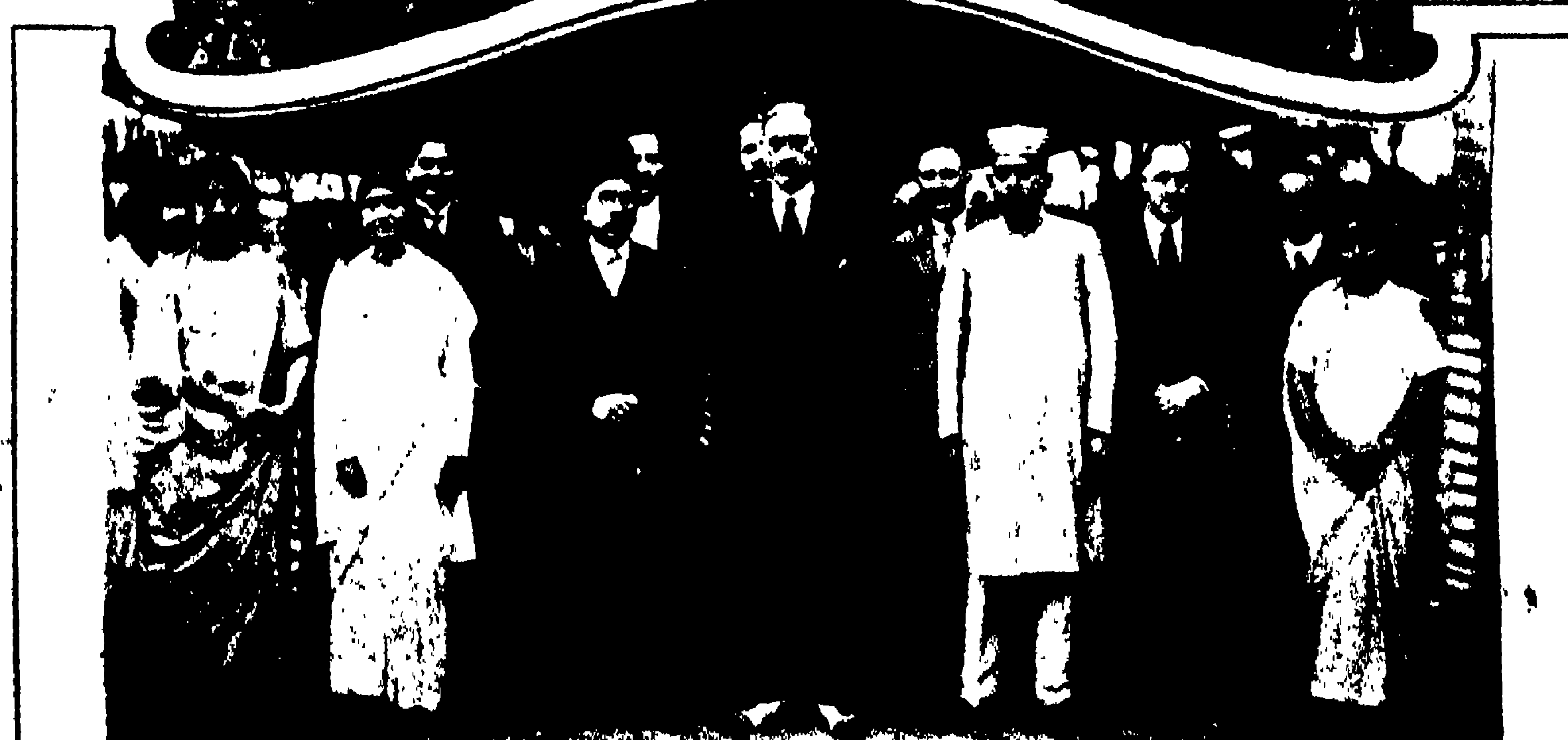

శ్రీ రా. బ. బి. మునిస్వామినాయుడుగారు, ఎం.యల్.సి.

శ్రీ గానాల రామమూర్తిగారు

శ్రీ జయపురం మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారికిచ్చిన విందు, బెజవాడ,

లకు వేదాంతములయందు అర్చిరాది మార్గమనియు, ధూమాదిమార్గ మనియుఁ జెప్పుదురు. దీనినే దేవయానమనియు, పితృయానమనియు నుడివెదరు జ్ఞానులకు అనావృత్తిరూపమగు అర్చిరాదిమార్గమును, కర్మ యోగులకు ఆవృత్తిరూపమగు ధూమ్రాదిమార్గమును.

శ్లో. అగ్నిర్జ్యోతి రహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణం,
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః.
—భగవద్గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౪.

బ్రహ్మవిదులగు జ్ఞానులు స్థూలభౌతిక దేహమును విడిచి, అతి వాహిక దేవతల సాహాయ్యముచే అగ్ని, జ్యోతి, అహస్సు, శుక్లపక్ష ము, షాణ్మాసమగు నుత్తరాయణము—ఈమార్గముద్వారా బ్రహ్మలోక మును బొందుచున్నారు. అగ్ని దగ్ధమయినంతట అహస్సు, అహస్సు నుండి శుక్లపక్షము, అందుండి ఉత్తరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్యుఁ డు, చంద్రుఁడు, విద్యుత్తు, ఈయభిమానదేవతలు (అతివాహికులు), అట నుండి వరుణ ఇంద్ర ప్రజాపతులు ద్వారా అనావృత్తిరూపమగు బ్రహ్మపదవిని బొందించుచున్నారు.

శ్లో. ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనం,
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే.
—గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౫.

కర్మనిష్ఠులగు యోగులు స్థూలశరీరమును విడిచి ధూమ్రాభి మానదేవత, రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, వీనిద్వారా సోమ లోకము (పితృలోకమును) పొంది, మరలవచ్చి భూమిమీఁద జన్మించు చున్నాఁడు. ఇది పితృయానము. ధూమ్రాదిమార్గము అగ్నిదగ్ధమయి నంతట ధూమము, ధూమమునుండి రాత్రి, అందుండి కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, సంవత్సరము, పితృలోకము, ఆకాశము, చంద్రుఁడు—ఈయభిమానదేవతలు (అతివాహికులు) ద్వారా చాంద్రమసజ్యో తిస్సును బొంది, అటనుండి ఆవృత్తిరూపమగు జన్మము నొందు చున్నారు. అనఁగా భూలోకమునకు వచ్చుచున్నాఁడని భావము. దేశాంతరములకు, ద్వీపాంతరములకుఁ బోవు మహాపురుషులను ఆయా సరిహద్దు ప్రదేశములయందుండు అధికార జనులు Pass-port మొదలయిన వానినిఁజూచి గౌరవపురస్సరముగ స్థానాంతరమునకుఁ దీసి కొనిపోవునట్టుల కాలాభిమానదేవతలు, లోకాభిమానదేవతలు మృతులగు జీవులను వారివారికర్మానుగుణ్యముగు లోకములను బొందించుచున్నారు. ఈసందర్భమున నింక ననేకవిషయములు గలవు. మత్కృత "జీవయాత్రా రహస్య" మను గ్రంథమునఁ గనఁదగు. పూర్వోక్తమగు బ్రహ్మాండమం తయు పిండాండమునఁ గల్పించి యోగులు సకలమును జూచుచుందురు.

శ్లో. పాతాళం నాభ్యధో భాగే భోగీంద్ర ఫణమండలం,
వేష్టిత స్సర్వతో నంత స్సంబిభ్ర జ్జీవసంజ్ఞకః.
భూలోకో నాభిదేశస్తు భువర్లోకస్తు కుక్షితః,
హృదయం స్వర్గలోకస్తు సూర్యాదిగ్రహతారకాః.
సూర్య స్సోమ స్సనక్షత్రో బుధ శ్శుక్రః కుజోంగిరాః,
మందస్తు సప్తమో హ్యేషో ధ్రువోంత స్స్వర్గలోకతః.
హృదయే కల్పయే ద్యోగీ తస్మిన్ సర్వసుఖం లభేత్,
హృదయోన మహర్లోకో జనలోకస్తు కంఠతః.
తపోలోకో భ్రువో ర్మధ్యే మూర్ధ్ని సత్యః ప్రతిష్ఠితం,
ఏవం బ్రహ్మాండనిలయం తస్మిన్ దేహే ప్రతిష్ఠితం.
—ఉత్తరగీత, ౨ - అధ్యాయము.

నాభ్యధోభాగమునందు పాతాళం బుండును. అచ్చట స్వాధిష్ఠాన చక్రమందు అనంతుఁడు ఫణామండలమును జుట్టి జీవుని సంసారచక్ర మునందు భ్రమింపఁ జేయుచుండును. ఇది కుండలినీ స్థానము. నాభిస్థా నమునందు భూలోకము, కుక్షియందు భువర్లోకము, హృదయమునందు స్వర్గలోకము, సూర్యాది గ్రహనక్షత్రమండలము లుండుచోటు. భ్రు వలోకాంతము వఱకు ఇట్లు సర్వమును హృదయమందుఁ గల్పించు కొని భావించుచు సుఖమును బొందునది. హృదయమునకు మీఁద మహర్లోకము, కంఠమునందు జనలోకము, భ్రూమధ్యమునందు తపోలో కము, మూర్ధస్థానమందు (సహస్రారమందు) సత్యలోకమును—ఇట్లు బ్రహ్మాండమును దేహమునందుఁ బ్రతిష్ఠించి భావించుచుండు యోగీ శ్వరులకు బ్రహ్మపదవి కలుగును.

పిండాండములో భూలోకస్థానమగు నాభిస్థానముక్రిందనుండు మూలాధారచక్రము మొదలు సహస్రారమువఱకును మేరుస్థానమగు వీణాదండము నాశ్రయించియున్నవి. మేరుశిఖరమునందు సత్యలోక మున్నట్టుల వీణాదండముపైని సహస్రారములో సత్యలోకమును, నిఖి లదేవతలును, మహర్షులును గలరు. బ్రహ్మాండములో నుండు ద్వీప సముద్ర నగ పర్వతారణ్యానదీనదపుణ్యక్షేత్రములును, సూర్యనక్ష త్రాది మండలములును, లోకములును, లోకాధిపతులును, వీనికెల్ల న ధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మంబును సూక్ష్మరూపంబున పిండాండము లో నున్నవి గలవు. ఆహారవిహారనియమములచేతను, యోగాభ్యాసముచేతను నాడీవర్గమును శుద్ధిచేసి, దివ్యదృష్టి కలవారలై, యోగీశ్వరులు గంగా యమునాది పుణ్యతీర్థముల స్నానమాచరించుచు, మహర్షుల సందర్శించు చు, లోకాంతరములకుఁ బోవుచు వచ్చుచునుందురు. ద్రష్టలకంతయుఁ బిండాండమునందును గలదు. కాఁబట్టి లోకములను, లోకాంతరము లను, అందలి మహనీయులను, వీనికంతయు నధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మం బునుఁ దెలిసికొని, సర్వభూతహితరతుఁడగుచు సంసారబంధమునుండి విముక్తుఁడై, నిరతిశయసుఖండానందస్వరూపి యగు పరమేశ్వరునిఁ బొందుటయే పరమపురుషార్థము. అట్టిమముక్షువులకు శ్రీపరమేశ్వ రుండు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబుల ననుగ్రహించి తనయందుఁ జేర్చు కొనుఁగాత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

వాసనల పరస్పర ప్రభావము

పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు

[గతించిన మూడు సంవత్సరాది సంచికలలోను మూడువాసనల స్వభావమును గురించి వ్రాసియున్నాను. వాటిమధ్య ఉండే సంబంధము గురించి ఈమారు వ్రాయదలచుకొన్నాను.]

వాసనలకు అన్యోన్యము సంబంధమున్నట్లు గతవ్యాసములలో సూచింపబడియున్నవి. ఈసంబంధము మైత్రి రూపముగాగాని పోరాటమురూపముగాగాని ఉండగలదు. వాటి ప్రాథమికస్థితులలో వాటికి మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనోనిర్మాణము అప్పటికింకా పరిసరములతో కావలసినంత అనుభవము పొందియుండనందున, ఈవాసనలు ప్రత్యేకముగానే ప్రవర్తిస్తుండుట అధికముగా ఉండును; కాబట్టి వీటిలో వీటికి కావలసినంత అన్యోన్యము కుదరదు. ప్రత్యేకముగా ప్రవర్తించేటప్పుడు వాటికి స్వాభావమైన విరోధము వ్యక్తమవుతూ ఉండును. వ్యక్తిత్వము అణచవలెనని సంఘుత్వమూ సంఘుత్వ విరోధమును తొలగించుకొనవలెనని వ్యక్తిత్వమూ విజృంభించుట వాటి స్వభావము. కాని అనుభవము ఎక్కువవుతున్నకొలదీ వీటిప్రయోజనమూ వ్యాపారమూ ఇంత విరివిగా ఉండవు. కాబట్టి వాటివాటి శక్తులూ నిర్మాణములూ అనేకవిధములుగా అల్లుకొని ఉత్కృష్ట నిర్మాణములు సిద్ధమవుతవి. ఈ నిర్మాణములు మిశ్రనిర్మాణములు; అనగా మూడు వాసనలయొక్క అల్పనిర్మాణములు. ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకొనడముచేత తయారైనవి. మూడువాసనలూ ఒకేవిధముగా వ్యక్తికి ముఖ్యమగుటచేతనూ, వీటివీటి అల్పనిర్మాణములకు అన్యోన్య సంబంధములు అవసరమగుట చేతనూ, ఒకేదానితో ప్రపంచ వ్యాపారము సిద్ధించకపోవడము చేతనూ, ఈ మిశ్రమ నిర్మాణములు ఆవశ్యకములు. మిశ్రమములు కావడము చేతనే చాలును, అందుకుతోడు నైజముగా వాటి అంగములైన అల్పనిర్మాణములు విరోధము కలవి కూడా అయినప్పుడు మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువేమో అని నిరూపించుటలో అతిశయోక్తి ఏమీ లేదు.

ఈవిరోధము లేకుండా ఉండేవాడు సుఖవంతుడు. ఎవనిలో ఈ మిశ్రనిర్మాణములు తక్కువగా ఉంటవో, లేదా ఎవనిలో వీటికిగల విరోధము ఆ మిశ్రమములో హరించిపోయి మైత్రి ఎక్కువగా కలుగుతుందో, వానికి ఎక్కువసుఖము కలుగుతుంది. ఈ మైత్రివల్లే మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యము, స్థైర్యదార్ఢ్యములు ఉంటవి.

ముఖ్యముగా మైత్రి కుదుర్చుకొనవలసినవి వ్యక్తిత్వసంఘుత్వవాసనలు. కొందరిలో వాటికి స్వాభావమైన ప్రాథమికవిరోధము మాసిపోక నిలిచియుంటుంది. అట్టివారు సంఘములో ఆలాగు నిలిచియుండడము చాలా అరుదు; వారు సంఘబాహ్యులు, నీతివిరోధులు, రాజద్రోహులు అని పేరుపొంది సంఘసంక్షోభమునకు కారణభూతులుగా పిలవబడతారు. కొందరివిషయములో మాత్రము వ్యక్తిత్వము ఎక్కువైనా సంఘము ఓర్చిఉంటుంది. ఎందులోనైనా ఉత్కృష్టస్థానమును ఆక్రమించువాడు సంఘముయొక్క గౌరవమునకు పాత్రుడై తన వ్యక్తిత్వమును సంఘముపై ఆవరింపజేస్తాడు. సంఘములో చాలామంది ఏదైనా ఒక చిన్న అవినీతిని చేస్తూఉంటే, ఆఅవినీతికొరకు అందరితోను విరోధ మెందుకని కాబోలు సంఘము దానిని ఉపేక్షిస్తుంది; అట్టివి మరీ సంఘనాశకరములు కాకుండా ఉంటే చాలును. ఇట్టివ్యక్తులు ఈ సం

ఘువ్యక్తి సంబంధసోపానములో ఒకకొసను ఉంటే, రెండోచివరను ఉండే రకము ఒకటి ఉంది. సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోయినవారు ఆ రకము. అట్టివారు సంఘాని కెంతో ఉపకారమువలె కనబడ్డా, వారిలో ఏమాత్రమూ స్వతంత్రత లేనందున వారి నడవడి తోలుబొమ్మ ఆటవలె ఉంటుంది ఆత్మలేని శరీరముగల మనిషి అవుతాడు.

ఈ రెండు కొసలమధ్య అనేకసోపానములు ఉన్నవి. వీరి అందరిలోను ఒక్క సామ్యమున్నది; అందరూకూడా వ్యక్తిత్వ సంఘత్వములకు గల విరోధమును సమరసచేసుకొని మైత్రిని కల్పించుకోవాలని ప్రయత్నాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఈమైత్రికి ముఖ్యసహకారి రెండువాసనల నిర్మాణములకుగల విరోధమువల్ల కలిగేనొక్కు. సంఘమందున్న ఇతరవ్యక్తుల సంపర్కము కలుగగానే స్వార్థవాసనలు మారతవి; సంఘము అనే సానలో ఈవ్యక్తిత్వము తయారు పొందుతుంది. ఈమైత్రి బాహ్యముగా మాత్రమే ఉంటే మనశ్శాంతి పూర్తిగా ఉండదు. బాహ్యముగా సాంఘికాచారములకు అవలంబన చూపిస్తూ, మనస్సులోను, రహస్యముగాను తన వ్యక్తిత్వవాసన శాంతికి ఉపచరించేటట్లు ప్రవర్తించుట సాధ్యమైనా, మనశ్శాంతి మాత్రము చక్కగా కుదరక ఆరోగ్యస్థైర్యములు సరిగ్గా ఉండవు. మరొక రకము ఉన్నది; వ్యక్తియొక్క సామర్థ్యమునంతా ఉచితములైన సాంఘికవ్యాపారముల క్రింద నుపయోగించేవారు కొందరున్నారు. వారు ధన్యులు.

ఇక వ్యక్తిత్వవాసనకున్నూ, లైంగిక వాసనకున్నూ గల సంబంధము చూదాము. లైంగికవాసనయొక్క కోరికలు చక్కగా తృప్తిచెందేటప్పుడు, ఆవాసన వ్యక్తిత్వవాసనతో అత్తుకొంటుంది. లైంగికవాసనకు గురియైన ప్రియురాలి యెడల కనబరిచే ప్రేమా, ఆప్రేమకు ఫలమైన సంతానముయెడల కనబరిచే వాత్సల్యమూ చాలా ఎక్కువగా ఉదారమైన భావములు. వీటికి గురిగా ఆ స్వార్థములైన ప్రియురాలును సంతానమును మాత్రమే కాకుండా, మానవసామాన్యమును కూడా గురిగా కల్పించుకో గలిగినవానిలో ఈవ్యక్తిత్వలైంగికవాసనల బలమునకు సాంఘికత్వము కూడా మేళవింపు అయినట్లు అవుతుంది. కాని ఇట్టి సమ్మేళనము సులభమైన పని కాదు. చాలం చోట్ల వ్యక్తిత్వ లైంగికవాసనలకు విరోధము పుట్టుతూ ఉంటుంది.

పూర్తిగా స్వార్థమైన స్వీయసౌఖ్యమునకున్నూ, కొంతపరార్థమైన కార్యబిడ్డల యెడల జూపవలసిన శ్రద్ధాసక్తులకున్నూ సహజముగా ఉన్న రాపిడిలో నలిగిపోయే వ్యక్తులున్నారు. ఇది పురుషులలో ఎక్కువ; స్త్రీలలో మరొకరీతిని కనబడుతుంది ఈపోరాటము. పూర్వకాలములో స్త్రీ అనగా లైంగిక ప్రవృత్తికొరకు నిర్మితమైన వస్తువని సామాన్యాభిప్రాయమై ఉండేది. ఇప్పటికికూడా ఆ అభిప్రాయమే ప్రపంచమంతట ఏవేవో కొద్దిమార్పులతో ఆవరించి యున్నది. కాని క్రమముగా స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ బలమవుతూ ఉండడముచేత కొంత, విద్యాప్రసారముచేత కొంత, ఆత్మసంబంధమైన వ్యక్తీకరణముచేత కొంత, ఈమార్పు బలమవుతూ, స్త్రీకూడా ఒకవ్యక్తి అనిన్నీ, స్త్రీలోకూడా వ్యక్తిత్వవాసన బలముగా ఉంటున్నదనిన్నీ స్పష్టమవుతూ ఉన్నది. ఈవ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్యవాంఛకున్నూ, భర్తయొక్క ఆమోదమునకున్నూ సమరస కుదరడము సులువైన పనికాదు. ఈ రెండిటికి మైత్రి కల్పించుకో గలిగిన సాధ్వీమణులు ఉన్నా, వారి మనోనిర్మాణములో కూడా చక్కనిసామరస్యము కుదిరినదా అనే సందేహము తీరకపోవచ్చును. ఈ రెండిటికి మైత్రి అమర్చవలసిన అవసరము ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఉన్నదని సాంఘికతత్వజ్ఞులు అంగీకరిస్తున్నారు; అందుకు తగినట్లు సంఘములో ఏర్పాటు లుండవలెనని వారి వాదన. ఈసమస్య ఎట్లు పరిష్కారము కాగలదో ఇప్పుడు మనము నిర్ణయించి చెప్పలేము.

మిగిలిన రెండింటికి అనగా లైంగికవాసనకున్నూ, సాంఘికవాసనకున్నూ గల సంబంధమును చూదాము.

విచ్చలవిడి లైంగికసంబంధాలను సంఘము అంగీకరించదు. సంఘము ఆమోదించే మార్గాన్నే వ్యక్తియొక్క లైంగికవాంఛలు తీరితే వ్యక్తికి చాలా సుఖముగా ఉంటుంది. అప్పుడు రెండువాసనల శక్తులు మిళితమై ఒకే వస్తుపురోగతికే వినియోగ మవుటచేత, సౌఖ్యము నిండుగా ఉంటుంది. అలాగు వ్యక్తి ఇష్టమూ, సంఘముయొక్క ఆమోదమూ ఒకేమార్గాన్ని పోకపోతే, రెండింటికి విరోధము గలిగి కావలసినంత అశాంతి కలుగుతుంది. వ్యక్తిగాని సంఘముయొక్క ఆమోదానికి లొంగినట్లయితే, పైకి శాంతివలె కనబడ్డా నిజమైనశాంతి దార్ఢ్యములు కుదరవు. లైంగికనిర్మాణమునకు వాస్తవమైన సంతుష్టి లేనందున, ఆ లైంగికశక్తి అనేకవిధాల, అనేకమార్గాల ప్రవర్తిస్తుంది. సాంఘికనీతికిన్ని, వ్యక్తిప్రవర్తనకున్నూ విరోధము పుట్టి సంఘముయొక్క కట్టుబాటులకు విఘాతము సంభవించడమో, వ్యక్తి సంఘబాహ్యుడై వికలుడు కావడమో తటస్థిస్తుంది. అంతేకాకుండా వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో చాలా చాలా విపరీతములు లేచి మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యానికి విఘాతము తెచ్చి పెట్టును. కాని అనేకులు వ్యక్తులు ఒకేవిధమైన మెట్టుబాటు చేస్తే, అందరితోను విరోధము తెచ్చిపెట్టుకోక సంఘము కొంచెము సర్దుకొంటూ ఉంటుంది. చిన్నచిన్న మెట్టుబాటులను ఉపేక్షిస్తూ, సంఘము తన అధికారమును నిలుపుకోవలెనని ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘమును కొంతవరకైనా అనుసరించేటట్లు కనబడే అవినీతిపరులను సంఘము బహిష్కరించదు.

మీద సూచించినట్లు అన్యోన్యసంఘర్షణవల్ల వ్యక్తియొక్క శీలము తయారవుతుంది. మూడు వాసనల నిరోధము అనే సానలో వ్యక్తియొక్క ఆత్మ అనే మణి నలుపక్కలు చెక్కబడినది కాగలదు. ఈసాన పట్టడము అనగా, వాసనలకు సమరస కుదర్చడము అనగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఒకటే. ఈపనులన్నీ లీన చైతన్యములో అబుద్ధిపూర్వకముగా జరిగేవి. అయితే వ్యక్తికి ఏమిన్ని బాధ్యత లేదన్నమాటే గదా అని అడిగితే ఇదమిత్థ మనే జవాబు చెప్ప శక్యము కాదు. అంతర దర్శనము ద్వారా ఎంతవరకు ఈ వాసనలను వశపరచుకోవచ్చును? అనేవిషయమై ఇంకా విమర్శనలు జరుగుతూన్నవి. ఇది విపులముగా మరొకమారు ప్రత్యేకముగా చర్చించవలసిన విషయము. వాసనల స్వభావమును మార్చుటకుగాని అణచివేయుటకు గాని ఆత్మకు శక్తి చాలకపోయినా, వాటి ప్రవృత్తులను సరళముగా ఉంచుకొనుటకు కొంతవరకు వీలు ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. కాబట్టి వాటిసంగతి తెలుసుకొనుట ఆవశ్యకము.

బసవపురాణము వెల రు. ౨-౮-౦

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు,

పండ్రెండవశతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న రాష్ట్రములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పు.) యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము. విలాసము:— ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీథి, మద్రాసు.

పాడిపశువుల మేత

యేజెళ్ల శ్రీరాములు చౌదరి గారు

మన దేశములో అనాదినుండియు ప్రతిమనుజుడును తన పశువులకు తగిన ఆహార మిచ్చి పోషించుటయు, పూజించుటయు కలదు. పశుపోషణ వేదకాలమునుండి ధర్మసంరక్షణగా నెన్నబడు చున్నది. మన దేశప్రజలకు అనాదినుండి పశువులను పెంచు విధానము బోధపడియుండినను క్రమక్రమముగ మూఢవిశ్వాసములలో మిళితమై యుండి క్షీణించుచున్నది. ధనికులు, వివేకులు మున్నగువారు ఆంగ్లేయ విద్యల నభ్యసించి తమకున్న భూములను, పశువులను పోగొట్టి యుద్యోగాల కాశపడుచున్నారు. తదితరకృత్యము లన్నియు నట్టి జ్ఞానము లేని ప్రజలకు విడిచిపెట్టబడుచున్నవి. అందుచేతనే వ్యవసాయము, పశుసంరక్షణ క్షీణించుటకు ప్రారంభమైనది. మన దేశమందు పశువులవిషయమై తగుజాగ్రత్త పుచ్చుకొనువారు లేరు. పుట్టినవి పుట్టుచున్నవి. చచ్చినవి చచ్చుచున్నవి. రోగములు కుదుర్చుటకు రైతులకు తగిన చికిత్సలు తెలియుటలేదు. పాడిపశువులవిషయమై యితర పశువులకంటె నెక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. పశువు లారోగ్యముగా నుండి తగినపని చేయుటకుగాని, పాలిచ్చుటకుగాని వాని కనుకూలము లగు నాహారముల నీయవలయును. వ్యవసాయదారులుగాని, గోరక్షకులుగాని యీవిషయమై తగుశ్రద్ధ వహింపనియెడల, నితరవిషయములలో నెంత శ్రద్ధ తీసికొనినను, నెంత వ్యయము చేసినను లాభము లేదు. ఈపశువులను పెంచువారు వానికి తగిన యాహారము, నీరు, నీడ మున్నగునవి ఈయవలయును. పాడిపశువులు మిగుల సున్నితములైన జంతువులు గాన వానికి తగినపోషణ చేసినచో లస్సగా పాలియ్యగలవు. పాడిపశువులుగల ప్రతికృషీవలుడు తాను నియమించిన వేళలయందు తగిన మేత, నీరు పెట్టుచుండవలయును. లేనిచో పాలు తగ్గి క్రమముగా నెండిపోవుట తటస్థించుచుండును. పాడిపశువులు నొక్కటే విధమగు నాహారము తినజాలవు. వానికి మేతవేయు గాడి తొట్లును, కుడితి, నీరు పోయు గాబుతొట్లును కల్మషరహితముగా నుంచి ప్రతిదినము శుభ్రము చేయుచుండవలయును. మేతలోగాని, చిట్టు, తవుడు మొదలగు పదార్థములలోగాని యేమాత్రము దుర్వాసన గొట్టినను పాడిపశువులు విడిచిపెట్టును. ఇంతియేకాకుండ అవి తిను మేతలో పొరబాటున పేడ పడినను కూడ విడిచిపెట్టును. కాబట్టి వానికి పెట్టు ఆహారము కుళ్లనిది, చెడనిది, సారవంతమైనదిగా నుండవలయును. చెడు ఆహారము పెట్టిన మొదటికే మోసమువచ్చి నష్టము కలిగించును. పాడిపశువులు పగలంతయు పొలములలోనుండి రాత్రి వేళలందు ఇండ్లకు చేరును. అప్పుడు వానికి తగిన మేత పెట్టవలయును. పశువులు నోరులేని జంతువులుగాన వానికష్టములు మనకు జెప్పజాలవు. కాబట్టి రైతే తగినజాగ్రత్త తీసికొనవలయును. మనుజులవలెనే పశువులకును ఆహారవిషయములలో నియమితకాలము తప్పినచో అవి అజీర్తి మున్నగు రోగముల పాలగుటయు కలదు.

పశువులకు పెట్టు ఆహారము వానియొక్క శరీరతారతమ్యములను బట్టి పెట్టుచుండవలయును. పాలు పితుకునప్పుడు చిట్టుగాని, తవుడుగాని, జనుపకట్టుగాని దాణాగా పెట్టినచో పశువులకు బలము కలుగును. పశువుల నెక్కువగా క్రొవ్వుపట్టునట్లుగా మేపరాదు. అట్లు మేపినచో సరిగా పాలియ్యక త్వరలో వట్టిపోవును. ప్రతిదినము పశువులను పాలు తీసినతరువాత కొంచెము మేటునిటు త్రిప్పి పిమ్మట చిట్టు, కుడితి మున్నగునవి పెట్టవలయును. పశువులదగ్గర కావలసినంత నీరు తొట్లలో పోసియుంచినచో వానికి కవసరము వచ్చినప్పుడెల్ల త్రాగుచుండవలయును. కుడితి మున్నగునవి సాయంత్రము పశువులు పొలములనుండి రాగానే పెట్టక ఒకగంటసేపాగి పెట్టుట మంచిది. ఉలవలు, గోధుమలు, శెనగలు, ప్రత్తిగింజలు, తవుడు, చిట్టు, పచ్చిగడ్డి, తెలికపిండి మున్నగునవి పాడిపశువులకు ముఖ్యాహారములు. ఇంకను వేరుసెనగపిండి, కొబ్బరిపిండి, ఆముదపుపిండి, బియ్యపుగడుగు, అపరధాన్యముల పొట్టు, జొన్నసజ్జలు మొదలగునవికూడ కొందరు ఉపయోగించుచున్నారు. పై పదార్థములలో ఉలవలు, గోధుములు పాల నధికముగ జేయును. పుష్టి కలిగించును. బలవంతము చేయును. కొందరు ఉలవలు, గోధుములు, యవలు సమభాగములుగా తెచ్చి నీటిలో నానబెట్టి రుబ్బి పెట్టుదురు. ఇందువలన పశువులకు అతిబలము చేయును. పాడిపశువులు మిగుల కృశించుచున్నయెడల సెనగలు నానబోసి రుబ్బి కుడితిలో కలిపిపెట్టుటవలన బలమేర్పడును. ఎక్కువ మేత తిను పశువులకు అపరధాన్యముల పొట్టు నెక్కువగా నిచ్చుట మంచిది. అపరధాన్యములు పచ్చివి మాత్రము పెట్టరాదు. తవుడు తినిన పశువు వెన్న నెక్కువ కలుగజేయును. జీర్ణశక్తి వృద్ధియగును. మరతవుడు నెక్కువగా మేపినచో నేత్రరోగములు సంభవించును. తెలికపిండి రుచికి తీయగా నుండును. పశువులకు బలము గలిగించును. నెత్తురు పట్టి పాల నెక్కువచేయును. ఎముకలకు పుష్టికలిగించును. బూజు పురుగులు పడిన పిండి నుపయోగింపరాదు. పాతపిండి పశువులకు పెట్టరాదు. ప్రత్తిగింజలు పాలపశువుల కాహారముగ వాడబడుచున్నవి. ఈ గింజలపై కొంచెము ప్రత్తి

యంటియుండును. ఈ ప్రత్తిగింజ, గింజలపైపొట్టును జీర్ణము గావు. ప్రత్తిగింజలయందు తగినంత చమురున్నదేగాని వీనిని పశువులకు బెట్టినపుడు జీర్ణముకావు. ప్రత్తి పండు జిల్లాలలో ఈగింజలు నవుకగ దొరకును. ఎక్కువకాలము నిలువయున్న గింజలు పశ్వాహారమునకు పనికిరావు. ఈగింజలనుంచి అంత ఎక్కువగా చమురు దీయుటలేదు. పడమటి ప్రాదేశములో ప్రత్తిగింజలపై పొట్టును తొలగించి పిండిని సిద్ధము చేయుచున్నారు. ఇది ప్రశస్తమగు పశ్వాహారముగ వాడబడుచున్నది. ప్రత్తి నూనె కొంచెము పసుపురంగు కలిగియుండును. పాడిపశువులకు ఈగింజలు పెట్టినచో వెన్నను కలుగజేయును. అయినను దినమునకు అర్ధసేరుకంటె ఎక్కువగా పెట్టితిమేని అతికాకచేసి కడుపుబ్బి, అజీర్తి మున్నగు వ్యాధులు సంభవించును. ప్రత్తిగింజలు బాగుగా నలుగగొట్టి మిక్కిలి మెత్తబడునట్లు నానబోసి పెట్టవలయును. ప్రత్తి చెట్టుయొక్క ఆకులు, పువ్వులు మొదలగునవికూడ పశువులు తినిన విశేషముగ పాలిచ్చును. బొంబాయిలో కొబ్బరిపిండి విశేషముగ తయారుచేయబడుచున్నది. మలబారునుండి కొబ్బరికాయలు బొంబాయికి గొనిరాబడుచున్నవి. అచ్చట వానిని చిప్పలుగ గోసి గానుగ బెట్టి చమురు దీయుదు. చమురు తీయగా మిగిలినపిప్పి పశువుల కాహారముగా వాడబడుచున్నది. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలెక్కువ ఇచ్చి వెన్నను కలుగజేయును. వేరుసెనగలలో చమురు విశేషముగ నుండును. ఈచమురు తీయబడిన పిండియందు నత్రజని పదార్థమెక్కువగ గలదు. ఈపిండిని పశువులకు పెట్టి పలమూత్రములను జాగ్రత్తచేసి పొలములలో వేయుచున్నారు. ఈపిండిని పాడిపశువుల కక్కుడుగా బెట్టిన కాకరోగములు సంభవించును. పిండు లన్నిటిలో ఆముదపుపిండి ముఖ్యమైనది. పశువులకు కొద్దిగ బెట్టవలయును. లేని యెడల విరేచనములు కలుగును. ఇంకను ఎక్కువగా తినినయెడల హానికూడ సంభవించును. కనుక దీనిని పశువులకు పెట్టకుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము. కొన్ని దేశములలో ఆవాలపిండి ఎద్దులకు, గిత్తలకు పెట్టుదురు. ఇంకను పచ్చిముల్లంగి, చెరకు మున్నగునవి కూడ పెట్టవచ్చును.

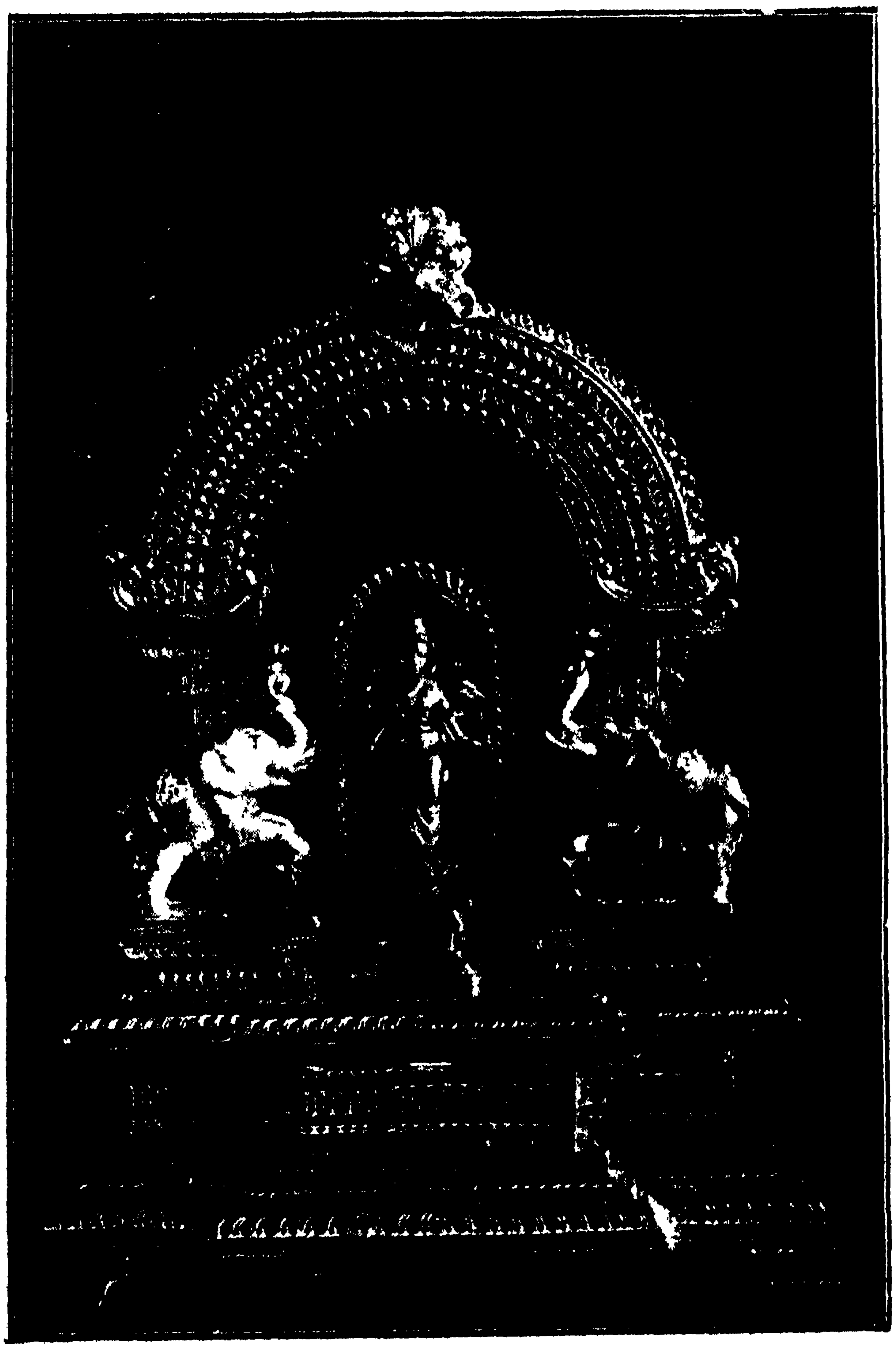
పశువులకు పచ్చిగడ్డి యనిన ప్రాణము. ఈగడ్డి తినిన పశువులపాలు తియ్యగా నుండును. పాలు రంగుగలిగి వెన్నయెక్కువగును. కృష్ణా, గోదావరి జిల్లాలలో దరచుగా నగు గడ్డిజాతులలో గరిక, గునుకు, చెంగలి, తుంగ, ఊడ, కామురు, ఆముడ, కాంద్ర, తిక్కలింత, ఊతిక, చిప్ప, ఊసడము, ఏనుగమొకాలు, జనిపె, దర్భ, ఆవురు, రెల్లు, గోలగడ్డి, యివి, ముఖ్యములు. ఇవిగాక గడ్డికుటుంబములో చేరని గల్జేరు, ఎలకచెవి, అమృతకాడ, పాలకాడ, పావిల మొదలగు నానేకజాతుల మొక్కలుగూడ బీళ్లలో గానవచ్చును. పై గడ్డి జాతులలో గరిక, గునుకు, మొలవ, చెంగలి మొదలగునవి మిగుల బలమైన జాతులును, పశువులు బాగుగా దినునవియు నై యున్నవి. ఊతిక, చిప్ప, తుంగ, ఊసడము మున్నగునవి మేత కంతగా ప్రశస్తములు గావు. రెల్లు, ఆవురు మొదలగునవి మిగుల మోటుజాతు లగుటచే మేత కనుకూలములు గావు తక్కినవి మధ్యమములు. సామాన్యముగ మొలవ, గరిక మొదలగు మంచిజాతులు సారవంతములై, కొంచెము జిగురుగ నుండు నేలలో బయలుదేరును. ఊతిక, చిప్ప మొదలగునవి ఇసుక, గరప నేలలో బయలుదేరును. నవటి నేలలలో ఉప్పిగజ్జేరు కాడ మొదలగునవి మాత్రమే పెరుగును. కావున పశువులబీటిక్రింద వదలు నేల మంచిదైనచో యందలి పచ్చిక యందు మేయుపశువులకు బలమును, ఆరోగ్యమును ఇచ్చును. కానిమంచినేలలు విలువగల వగుటచే పశువులబీటిక్రింద నుంచక రైతులు వ్యవసాయమున బెట్టి పనికిరాని పొలములను బీళ్లక్రింద నుపయోగించుచురు. కొందరు అంతమాత్రమును చేయక నేలనంతటిని సేద్యము జేతురు. మెట్టతాలూకాలలో ఎత్తునేలలు విశేషముగా బీడుభూములుగా వదలబడుచున్నవి; గాని యిందు వర్షము కురియుచున్నంతవరకే గాని యటుపిమ్మట త్వరలో పదును ఆరిపోవుటచే గడ్డి యంతగా బట్టదు. బీళ్లలో పెరుగు గడ్డి జాతులు సున్నము నెక్కువగ దీసికొనును. కావున సామాన్యముగ జంకగానుండు నల్లనేలలలో అప్పుడప్పుడు సున్నము జల్లుట మంచిది. గరికగడ్డికి సున్నము మరింత యిష్టము. బీటిమేత పశువులకు మిగుల నారోగ్యకరము. మనము తదితరములగు మేత నెంత బెట్టినను బీటిమేతకొరకే పశువు లెదురుచూచుచుండును. బీళ్లలో ననేకజాతుల గడ్డిగింజ లుండుటచే పశువులకు గావలసిన వివిధవస్తువు లన్నియు నందుండును. ఇంకను ఈభూములలో తుమ్మచెట్లుకూడ నుండుటయు కలదు. ఈ చెట్లకాయలను ఎద్దులకు, పాడిపశువులకు పెట్టినచో మిగుల బలము కలుగును. గినిగడ్డి యను నొకజాతి గలదు. ఈగడ్డి విత్తనములను మేము స్వయముగా తెప్పించి వేసితిమి. ఇది పశువులు తినుటచే ఆరంభములో విరేచనము లగును తరువాత క్రమముగా పశువు అలవాటుపడినకొలది బలము కలుగును. వరిగడ్డి కడుపునింపుటయే తప్ప అందుపశువునకు సత్తువ గలిగించు పదార్థ మంతగా లేదు. మరుగునీటిలో పెరుగు గడ్డి అంత ప్రశస్తమైనది గాదు. అది మిగుల నిస్సారమై పిప్పివలె నుండును. ఆత్రగడము, వంకసన్నాలు, ములకొలుకులు, కుసుమ మొదలగు ధాన్యముల గడ్డి మిగుల రుచిగా నుండి కొంచె ముప్పగా నుండుటచేత పశువున కారోగ్యముగ నుండును. పశువులకుపెట్టు ఆహారములలో ఉప్పు, గంధకము తగినంత తెచ్చి పొడిచేసి కలిపి పెట్టిన వ్యాధులంతగ రావాలవు.

కఱవు సమయములలో పశువులను మేపుటకు సులభమగు నొక ఆహారము కలదు. దీనినే బొమ్మజెముడందురు. దీనిని తెచ్చి ముళ్లను పరిశుభ్రముగ తీసివేసి పశువులకు బెట్టుదురు. ముళ్లను, నూగును మొదలంట తీసివేయకుండ పెట్టుచో పశువు శరీరములో నుండు ప్రేవులలో గ్రుచ్చుకొని విరేచనములు మున్నగు వ్యాధులు సంభవించగలవు. అము

ళ్లలో విషముకూడ నుండును. కాబట్టి ముళ్లు లేకుండ బెట్టినచో పశువున కెట్టి ప్రమాదము కలుగదు. ఇది పశువులకు మిక్కిలి చౌకయైన యాహారము. అనావృష్టియగు సమయములలో పశువుల కెట్టియాపద రాకుండ దీనివలన పోషింపవచ్చును.

కొన్నిచోట్ల పాడిపశువులను పెంటగొరకు పాయికానాలకు, తదితరచోట్లకు విచ్చలవిడిగా విడిచిపెట్టుదురు. పందులవలెనే యివి కూడ పెంటతినుట కలవాటుపడుచున్నవి. పెంటామూలన పాల రంగు బాగుండుననియు, వాసన చెడదనియు కొందరికి నమ్మకము గలదు. ఈపద్ధతి చాల పొరబాటు. పశువుల యారోగ్యము చెడి పలువిధములగు సంకటముల పాల్పడును. కొన్ని జంతువులకు సరియైన మేత పెట్టక యజమానులు పోయిరిపోతులుగా తిరుగుచుండుటచేత అవి సహించలేక యేవస్తువుదొరకిన అదియే తిని నీరసస్థితికి వచ్చి అనేకరోగముల పాలగుచున్నవి. కాబట్టి పశువులుగల ప్రతిరైతు తగినయాహార మిచ్చి వానికి సౌఖ్యము కలుగజేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

భారతీయ శిల్పము

చెన్నపురి శాపలాల్ కంపెనివారు తయారుచేసినది

భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు

మ. తన దేశంబు, స్వభాష, నైజమతమా
త్మప్రాక్కాలాచారముల్
తన దేహాత్మగ నెత్తఱంగున సదా
దానట్లు ప్రేమించి త
ద్ఘనతావాప్తికి సాధనంబు లగు స
త్కార్యంబులన్ జేయఁగా
ననువౌ బుద్ధి నొసంగుమీ ప్రజకు దే
వా భక్తచింతామణీ.

—భక్తచింతామణి, వడ్డాది సుబ్బారాయుడు

1921వ జనాభా లెక్కలప్రకారము మన హిందూదేశములో నీ క్రిందఁ జూపట్టిన విధమున వివిధ భాషల మాట్లాడు జనసంఖ్య కలదు:—

హిందీ	96,715,000
వంగభాష	49,294,000
ఆంధ్రము	23,601,000
మహారాష్ట్రము	18,798,000
అరవము	18,000,000
పంజాబీ	16,234,000
రాజస్థానీ	12,681,000
కన్నడము	10,374,000
ఓఢ్రము	10,143,000
ఘూర్జరము	9,552,000
బర్మా	8,423,000
మళయాళము	7,498,000
పశ్చిమ పంజాబీ	5,652,000
కేవారీ	3,503,000
సింధి	3,372,000
భీలి	1,856,000
అస్సామీ	1,727,000
పహారీ	1,634,000
కాశ్మీరము	1,269,000
కురుక్	866,000
తులు	592,000

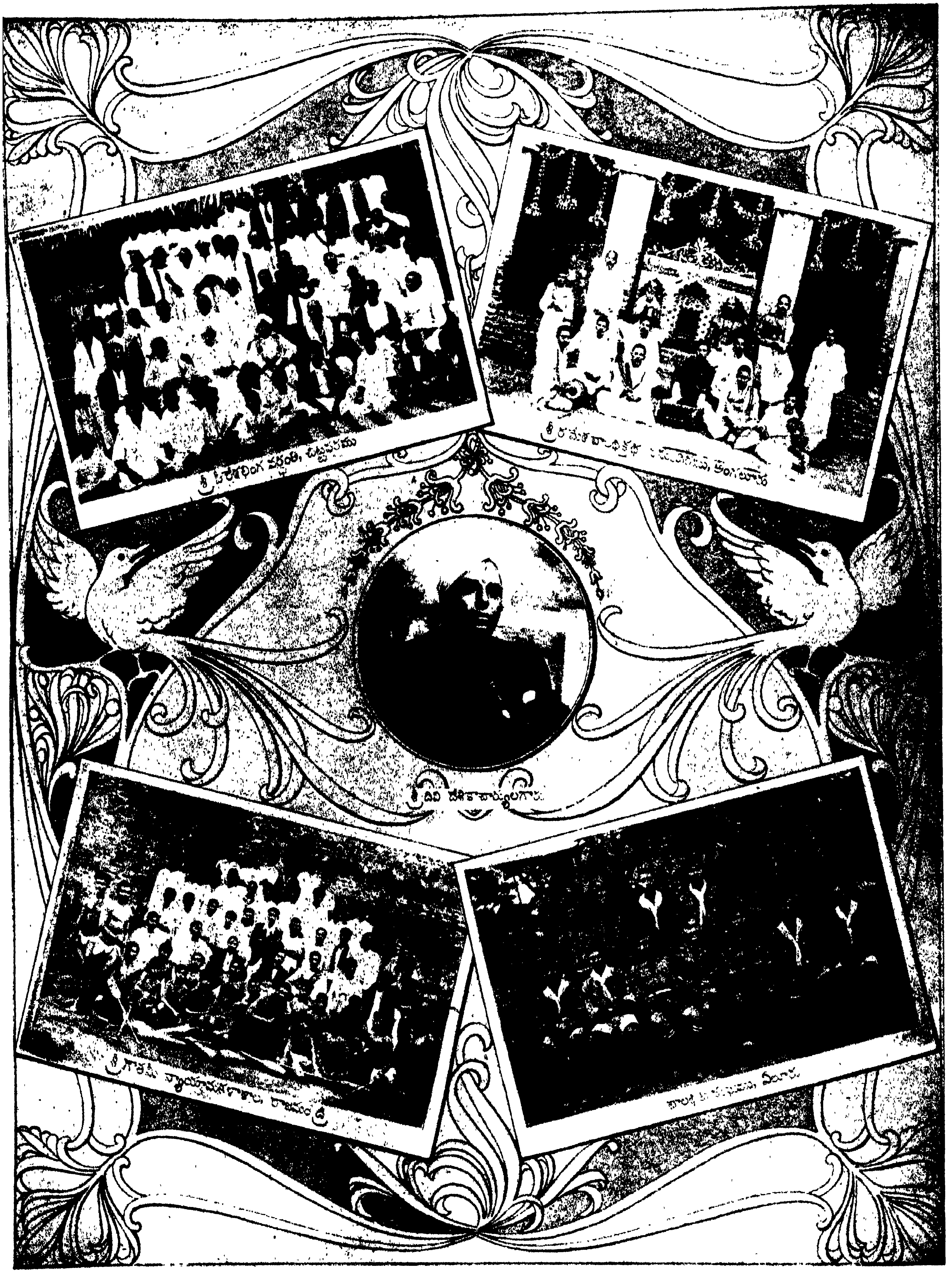
... ...

పైని వివరింపఁబడిన భాషలలో హిందీ, వంగ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, కన్నడ, ఓఢ్ర, ఘూర్జర, మళయాళ, బర్మా భాషలు మాట్లాడువారు భరత ఖండములోని జనసంఖ్యలో సగముకంటె నెక్కువ కలరు.

వారిలో నెవ్వరికిని మాతృభాషా మూలకముగ విద్యలను నేర్పెడి విశ్వవిద్యాలయము లేదు. హిందీమాట్లాడు వారికి వారణాసీ విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, అం దింకను పూర్తిగ హిందీ భాషకు ప్రాముఖ్యము నీయలేదు. వంగ దేశీయులకు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ మున్నను Sadler Commission report ప్రకారము మాతృభాషా మూలకముగ విద్య నందు నేర్పుటలేదు. మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. మన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మున్నను, విశ్వవిద్యాలయపుచట్టమునందు దేశభాషావిద్యాభ్యసనము విశ్వవిద్యాలయప్రధానోద్దేశ్యముని వివరింపఁబడినను, తద్విషయ మింకను వాదప్రతివాదములతోఁ గాలయాపనము గావింపఁబడి, వెనుకఁబడుచున్నది.

భరతఖండములో నధికసంఖ్యాకులచే మాట్లాడఁబడు భాషలలో మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. అట్టి మన ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము లేదుసరికదా, మీఁదు మిక్కిలి దొరతనమువారిచ్చినవిశ్వవిద్యాలయమును గూడ

శ్రీ దివి దేశికాచార్యులుగారు

మనము వృద్ధిని గావింపలేకున్నారము. కేంద్ర సమస్య యింకను పరిష్కారము గావింపబడలేదు. ఆంధ్రులలో బహునాయకత్వపాపముచే నిట్టి యిక్కట్టులు మనజాతీయ వికాసమునకు భంగము కలిగించుచున్నవి. సెనేటువారు అనంతపురము కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. శాసనసభోప సంఘమువారు అనంతపురమును సూచించిరి. కర్నూలు ఆంధ్రసభవారు అనంతపురమునే కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. అట్టియెడ, ఇంకను మనశాసనసభా సభ్యులు కేంద్రమునకై పెనగులాడుట వారి బుద్ధిమాంద్యమును సూచించుచున్నది. ఇకనైనను మన ప్రతినిధులు జ్ఞానవంతులై కలహమును మాని, ఏదియో యొకదారికి వత్తురుగాక.

మాతృస్తన్యమును మఱచి పాలసీసా మూలకముగ పెంపొందిన బిడ్డవలె, మనము మాతృభాషను మఱచిపోయి, అన్యభాషాభ్యాసముచే స్వజాత్యభిమానమును గోల్పోవుచున్నాము. మాతృభాషమూలకముగ విద్యను గఱపుటచే దేశాభిమానము బాలురకు వెన్నతోఁ బెట్టినట్లుండును. అట్టి యభిమానము బాల్యమునుండియు నభివృద్ధమైనచో గాని యౌవనమునందది నిలుకడగానుండదు.

మనమిప్పుడాంగ్లభాషను బచనాగారము మొదలు శయ్యాగృహమువఱకును నడుచు దినచర్యలలో యథేచ్ఛగ మాట్లాడుకొనుచున్నాము. మన మాతాపితలు, పితామహ మాతామహాదులు ఆంధ్రులు అను మాట మఱచిపోయినాము. మనము ఆంధ్రులమా, ఆంగ్లులమో అను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చుట లేదు. ఇట్లు కొన్ని వత్సరములు గడచినచో నిక మనము పూర్తిగ ఆంగ్లభాషా వ్యామోహావేశులమై ఆంధ్రభాషను మఱచిపోదుమేమో యను శంకయును, భయమును గల్గుచున్నది.

స్వరాజ్య సంపాదనకు మాతృభాషాభ్యాసనము ప్రథమ సోపానము. అట్టి మాతృభాషాభ్యాసనము మాతృభాషా ప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములచేఁగాని సంపూర్ణముగ లభింపదు. అట్టి భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలములు భరతఖండమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించినఁగాని లభింపవు. నెహ్రూ రిపోర్టు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ భరతఖండమును విభజింపవలెనని సూచించినది. అందు ముఖ్యముగ, ఆంధ్ర, కర్ణాట, ఓఢ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణములు పేర్కొనఁబడెను.

ఆంధ్ర దేశీయులు, స్వరాజ్యాందోళనమునందు నిమగ్నులై, సొంతవిషయమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణాందోళనము గావించుటలేదు. రాష్ట్రములేని విశ్వవిద్యాలయము ఊపిరి లేని యంత్రము, ఆత్మలేని శరీరము. కావున ఆంధ్రులు కృతనిశ్చయులై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమునుగూర్చి ఏకగ్రీవముగఁ దీర్మానించుకొని, తదుపరి రాష్ట్రనిర్మాణమావశ్యకమని గుర్తెఱింగి తద్విషయమైపట్టుదలతోఁ గార్యమొనర్పవలెను. ఆంధ్రప్రముఖులు సైమను కమీషను నెడ విముఖులైనను, రాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చియైనను వారియెదుట సాక్ష్యమిచ్చి తత్సంపాదనోత్సాహవ్యగ్రులై కార్యదక్షు లయ్యెదరుగాక.

బర్మా ఆంధ్ర కార్మికులు—వారిపరిస్థితులు

ఆ. నారాయణరావుగారు

బర్మా దేశానికి మొట్టమొదట మన ఆంధ్రులు దండెత్తివచ్చి కొంత కాలము దేశాన్ని పాలించి క్రమంగా దేశస్థులలో కలిసిపోయి నట్టున్ను, ప్రస్తుతము "తెలాంగు"లని పిలువబడే వారే అప్పటి త్రిలింగ దేశస్థు లయినట్టున్ను చెప్తారు. అది వెనుకటిగాథ. ఇక నీమధ్యనో, తెలుగుదేశస్థులు బర్మాకు వలసరావటము ప్రారంభించి నలభై, యేభై యేండ్లు కావస్తోంది. గంజాం, విశాఖపట్నం, గోదావరి, కృష్ణ, నెల్లూరు జిల్లాలనుంచి వచ్చేతూర్పు జనులు, రెడ్లు, కాపులు, శెట్టిబలి జలు, ఆదిమాంధ్రులు మొదలయినవారు రంగూను, సిరియాను, బసీన్, మౌల్మీన్, ఇనంజాంగు మొదలయిన చోట్ల లక్షాయేభై వేలకు పైగా నున్నారు. ఏప్రజయొక్కగాని, ఏసంఘంయొక్కగాని ప్రాముఖ్యము న్ను, పలుకుబడిన్ని, అందలి సభ్యుల విద్యాధిక్యం, భాగ్యం, ఉద్యోగం, ప్రజాహిత కేసనం నీటినిబట్టి నిర్ణయింపబడుతూ వుంటుంది. బర్మా లోని తెలుగువారికి—నేయింటికి యే వొక్కరో తప్పితే—కార్మికవృత్తికి సంబంధించిన ఆనక్యం తప్పితే వేరే యేమిలేదు. ఈకార్మికవృత్తిలో సహ యీపని ఆపని అనే భేదంలేక, నీచానీచాలను చూడక, అన్ని రకాల పనులను చేస్తూవుంటారు. పాయిఖానాపని చేసేది తెలుగు వారు. రోడ్లమీది పేడను యెత్తేది, చెత్తను తుడిచేది, తెలుగువారు. మురుగుకాలువలను శుభ్రంచేసేది, పెంటకుప్పలను తగులబెట్టేది, తెలుగు వారు. రయిళ్ళవద్గర, స్టీమర్లదగ్గర, మూటలను మోసేది తెలుగువారు. పాయిఖానాబండ్లను తోలేది, సరకుల బండ్లనులాగేది, రిక్షాలను యీ డ్చేది, గోచీలు పెట్టుకొని బారులుతీర్చి రోడ్లమీద పడుకొనేది, ప్రత్యేకంగా తెలుగువారే. ఇటువంటి పరిస్థితులలో చిక్కుకొని, ఒకకట్టడి, నాయకుడు, ఒక మంచిచేష్ట, ఒకయిల్లువాకిలి, ఒకపండుగపర్వం, ఒక దేవాలయం వుత్సవం లేక దేశంనుండి యేచాపచుట్ట, యే మాసినప్రాతగుడ్డ, యేకుండబొచ్చెలతో దిగుతున్నారో వాటితోనే పోయే మహాజనులను లోకులు చులకనగా చూస్తూ, జాతిమీదనే ఒకవిధమయిన అసహ్యాన్ని, అనూయను కలిగివున్నారంటే ఆశ్చర్యం యేమీ లేదు. పోనీకూలిపని చేసుకొని బ్రదుకుదామన్నా బర్మాలో యెక్కడకు పోయినా మేస్త్రీలేని పనిలేదు. ఇండ్లకు మేస్త్రీ, లంజ లకుమేస్త్రీ, లంచాలకు మేస్త్రీ, పనిపాటలకు మేస్త్రీ, కదిలితే మేస్త్రీ, మెదిలితే మేస్త్రీ. ఇట్లా మేస్త్రీలమధ్య యిరుక్కొని, బిగుసుకొని, తన్నుకొంటున్నారు మనకార్మికులు.

ఇక్కడి కార్మికనిర్మాణము యావత్తు మేస్త్రీమీదనే ఆధార పడివుంది. మేస్త్రీ అంటే కూలికాంట్రాక్టరు. కార్మికజనబాంధవు డగు సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు బర్మాకు వచ్చినపుడు మేస్త్రీపద్ధతిని గురించి మీఅభిప్రాయం యేమని అడిగితే వా రిట్లా చెప్పారు:—

"కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి చాలా అనర్థాలను కలిగివుంది. ఈపద్ధతి యందు శరీరకష్టం చేసేవానికి స్వల్పఆదాయమున్ను, ఏపని చేయని మధ్యవర్తి విశేషలాభం పొందటమున్ను సంభవిస్తోంది. ఇతరపద్ధతు లల్లోకన్నా దీనిలో లంచపంచాలకున్నూ చాలా వీలుంది. వాషింగు టన్‌లో జరిగిన అంతర్జాతీయ కార్మికమహాసభయందు కాంట్రాక్టు సబ్‌కాంట్రాక్టు కూలిపనిని ఖండిస్తూ యజమానే కూలియివ్వటం శ్రేయ స్కరమని తీర్మానించారు. మేస్త్రీ పద్ధతిని తీసివేసి యజమానే కూలి యిచ్చే యేర్పాటు చేయటం అవసరం"

నాగరికప్రదేశాల్లో కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి అంతరించినప్పటి కిన్నీ బర్మాయందింకా అది గుదిబండవలె మెడకు తగులుకొనే వుంది. ఈకాంట్రాక్టుపద్ధతిలో కార్మికుని క్షేమానికి సంబంధించిన బాధ్యత యజ మానిపైనుండి కూలి మేస్త్రీపై పడటంచేత కార్మికులకు గావలసిన ఇంటి వసతులు, వైద్యసహాయం, ఆరోగ్యరక్షణం, పనిచేయవలసినకాలం, కూలినిర్ణయం, దెబ్బలు తగిలినవారికిన్ని, ప్రాణం పోయినవారికిన్ని సహాయం, యిటువంటి వుపయోగకరమైనపనులు వుపేక్షింపబడు తున్నవి. యజమానికి సంబంధం తప్పిపోతోంది. ఇక మేస్త్రీకి స్వలా భంతప్పితే కార్మికుని క్షేమంపైన అభిలాషే లేదు. ఈ వ్యవహారం యిట్లా వుండగా యితరయిబ్బందులుకూడా కొన్ని కలుగుతున్నవి. పని లో చేరేటప్పుడు రుసుములు చెల్లించాలి. చేరినతర్వాత కోతలు, పద్దు లు, ఖర్చుకర్చులు, మామూళ్లు పీక్కుతింటవి. ఇట్లా కార్మికుడొక వైపున కార్మికునితో సంబంధంలేని యజమానివల్లను, ఇంకోవైపున సానుభూతిలేని మధ్యవర్తివల్లను కృశిస్తూ అనేకకష్టాల పాలవు తున్నాడు.

కాంట్రాక్టు కూలిపనులలో బియ్యపుమరలపని, ఓడలరేవుగుమతి దిగుమతిపని, బి. బి. యస్. యన్. బ్యాగేజిపని, పోర్టుట్రస్టుపని— వీటివిషయమై కొల్లడిలోకి వచ్చిన అక్రమాలు మిక్కిలి అధ్వాన్నంగా వున్నవి. బర్మాప్రభుత్వంవారి కార్మికవ్యవహార పరిశోధనాధికారి

జె. జె. బెన్నిసన్, ఐ. సి. యస్. గారు క్రిందటి సంవత్సరంలో ప్రకటించిన రిపోర్టును చూస్తే (76 పేజీనుండి 80 పేజీవరకు) ధాన్యపుమరలలోని అక్రమం బోధపడుతుంది. ధాన్యపుమరల పని సామాన్యంగా (1)ధాన్యాన్ని తట్టలతో మోయటం, (2) బియ్యాన్ని బస్తాలల్లోపట్టి, తూచి, కుట్టటం, (3) బస్తాలను కమాను చేయటం, (4) గోదాంనుంచి బస్తాలను పడవలోనో, రాయిలువేగనులోనో వేయటం—యీవిధంగా వుంటుంది. ఈపనులన్నిటికీ జవాబుదారీగా ఒక పెద్దమేస్త్రీయున్నూ, ఆయాశాఖల పనులకు చిన్నమేస్త్రీలున్నూ వుంటారు. మిల్లుయజమాని దగ్గర హెచ్చురేటును పుచ్చుకొని కూలీలకు తక్కువరేటును యివ్వటం వల్ల, మరలో జరిగేపని కంతకున్నూ వారంవారం చేసేబిల్లుమీద నూటికి రు 15ల చొప్పున యజమానిదగ్గర పుచ్చుకొనే కమిషన్‌వల్ల యేర్పడే లాభం కాకుండా ఆయాశాఖల గ్యాంగుమేస్త్రీల బిల్లులలో, అనగా గంపకూలీలదగ్గర నూటికి రూ 6 లు మొదలు రు 12 లున్నూ, పట్టుకుట్టువారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 15 లున్నూ, బస్తా మోసేవారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 30 లున్నూ, మిల్లులో పనిచేసే యీ నిత్యకూలీల దగ్గర ఒకవారం బిల్లున్నూ తీసుకొనే దురభ్యాసం స్థాపించుకొనివుంది. పెద్దమేస్త్రీ యీవిధమయిన తగ్గింపులతో బిల్లును గ్యాంగుమేస్త్రీలకు యిస్తే అక్కడనుంచి వీరితగ్గింపులు వీరు మొదలుపెట్టతారు. కుట్టుపనికి యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్; పెద్దమేస్త్రీ నూటికి రు 0-9-6 చొప్పున యిస్తే రు 0-8-0 మాత్రం యివ్వటం; 34 గురు మాత్రం పనిచేస్తే 40మంది మీద ఆసామ్మును పంచి పనిచేయని ఆరుగురివాటాలను తీసుకోవటం—యీవిధమైన లాభాలు కుట్టుపట్టు చేమేస్త్రీకి వున్నవి. ఇదేవిధంగా బస్తా చేమేస్త్రీయున్నూ పెద్దమేస్త్రీ యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్, 34గురు పనిచేస్తే 39గురు మీద ఆసొమ్మును పంచి అయిద్దరివాటాలను తీసుకోవటం కలదు. ఇదిగాక యీచిన్నమేస్త్రీలు తమ చేతిక్రింద పనిచేసేవారిదగ్గర ఒకవారం, లేదా రెండువారాల బిల్లును పుచ్చుకొంటారని వాడుక. మొత్తాన పట్టు, తూకం, కుట్టులకున్నూ, మోతకున్నూ సంబంధించిన పనికై మిల్లుయజమాని రు 591-4-9లు యిచ్చినట్టయితే ఆసొమ్ము యీవిధంగా పంపిణీఅగునని బెన్నిసన్ గారి రిపోర్టులో వ్రాసివున్నారు:

పెద్దమేస్త్రీ	రు 175-4-9
కుట్టుచేమేస్త్రీ	,, 50-0-0
బస్తాచేమేస్త్రీ	,, 23-14-0
కుట్టుకూలీలు	,, 153-0-0
బస్తాకూలీలు	,, 189-2-0
మొత్తం	రు 591-4-9

ఓడలలో యెగుమతిదిగుమతి పనులను చేయించే మేస్త్రీపద్ధతియందలి అనర్థాలకున్నూ తక్కువలేదు. రంగూను మొదటి యెడ్డిషనల్ మేజస్ట్రీటుగారి కోర్టులో 1926 సం॥లో విచారణఅయిన 309 నెంబరు క్రిమినల్ కేసులో ఒకవిచిత్రమైన దస్తావేజు దాఖలయినది. దానిలో యీప్రకారంగా వ్రాయబడి వుంది:—

"ఇప్పటివరకు నేను చేయుచున్న బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీలో వాడలలో కూలీలుసప్లయి వివయములో నాసమ్మతిని నాతో మిమ్ములను జాయింటుగా చేర్చుకొని మనము యిద్దరము కలిసి పనివాళ్లను సప్లయిచేసి యీక్రిందను వుదాహరించిన లాభములను ఖర్చులుపోను మనమిరువురమూ సమానముగా ప్రతీపది పేనుదినముల బిల్లునకు పంచుకుంటూ, పని సప్లయిచేయుటకు యీఖరారునామా మీకు వ్రాసియిస్తిని. (1) ప్రతిబస్తావాడకున్నూ కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము గాంకి 1 కి 17 జనము అయివుండంగా మనము మామూలు 15 జనము పంపిస్తూ మిగతి యిద్దరను మినహాయించి సదరు మినహాయింపుగా వచ్చిన లాభమున్నూ, (2) పెంకువాడకు కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము 20 జనము అయివుండగా మనము 17 మందిని పంపుచుంటిమి- సదరు ప్రతి గాంగందున మిగిలిన ముగ్గురు పయికమున్నూ, (3) ప్రతిష్టీమరుకున్నూ వాంచిపనివాళ్లకు 8 జనము అయివుండగా మనము నలుగురను పంపించుచుంటిమి-అందుల మిగతా నలుగురు పయికమున్నూ, (4) ప్రతిగాంకి మేస్త్రీకిన్ని కంపెనీవారు రు 1-13-0లు యిస్తూవుండగా మనము ఒకరూపాయ యెనిమిది అణాలు యిచ్చుచుంటిమి- అందున ప్రతిమేస్త్రీకి మిగిలిన అయిదు అణాలుగాక ప్రతిబిల్లునకు భత్యఖర్చునకు ఒక రూపాయయున్నూ, (5) ప్రతిబిల్లునకు వాంచిపనివారలు జనము 1 కి యిచ్చుచున్న తొమ్మిదిఅణాలున్నూ, (6) ప్రతిసం॥ గాంకి మేస్త్రీల్లున్నూ, వాంచిపనివారలున్నూ యిచ్చుచున్న రెండుపద్దులున్నూ—మనమిరువురము సమానముగా పంచుకోగలవారమని వ్రాసియిస్తిని. ఈపనిలో నేనూ మీరూ వున్నంతకాలము మిమ్ము నేనుగాని, నన్ను మీరుగాని పనినుండి తప్పించినయెడల పదివేలరూపాయీలు యిచ్చుకోగలవారమని మనమిరువురము తీరుమానించుకోవడమయినది. (7) ఇప్పటివరకు నాకు యిచ్చటవున్న ఆరువేలరూపాయలు రుణము బాపతుకున్ను మనకు వచ్చినలాభమునుండి యెనిమిది అణాలు అప్పుతీర్చి మిగత యెనిమిదిఅణాలు సమానముగా వుంచుకోగలవారము. పరతు: ప్రతిసంవత్సరమున్ను డిశంబరు ది 25వ తేదిని వుద్యోగస్థులకు యిచ్చుచున్న మామూళ్లు మనము యిరువురు యిష్టము పయిని యిచ్చుటకు నిర్ణయించుకోవడమయినది."

ఇప్పటికి పదేండ్ల క్రిందట డెక్కుప్యాసెంజర్ల కష్టాలను విచారించేదానికై బర్మాప్రభుత్వంవారు వొకకమిటీని యేర్పరచారు. ఆ విచారణసందర్భంలో బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీ మేనేజరు బెల్లుగారికి బ్యాగేజికూలీలు వొకఅర్జీని పంపుకొనిరి. అందులో బ్యాగేజికూలీల కాంట్రాక్టరు మూడేండ్లనుండి యేమి కూలీయివ్వలేదనిన్ని, దీనికి బదులుగా ప్యాసెంజర్లదగ్గర సొమ్ము వసూలుచేసుకోమన్నాడనిన్ని, పనిలో చేరేటప్పుడు 8 రూపాయలున్ను, ఆతరువాత నెలకు 2 రూపాయ

లున్ను యివ్వవలసి వున్నదనిన్ని, 7 లేక 8 రూపాయలు పెట్టి తను దుస్తులను తామే కొనుక్కొంటున్నామనిన్నీ, తమకంట్రాక్టరు చేయిస్తూవుండిన గ్రాహము అందుకోయొక్క, పోర్టుట్రస్టుయొక్క పనులను కూలియేమి యివ్వకుండానే చేయిస్తూ వుండినాడనిన్నీ, పురించి వున్నారు. (డెక్కుప్యాసెంజరు కమిటీరిపోర్టు 39, 40 పేజీలను చూడండి.) తరువాతను, క్రిందటిసంవత్సరం జరిగిన పోర్టుట్రస్టు వుద్యోగస్థుల మాననష్టపుకేసు అప్పీలు తీర్పులో న్యాయమూర్తులు డార్వుడ్డు కార్ గార్లు యీప్రకారంగా వ్రాసివున్నారు:—

"ఏ-గురుతు దాఖలాయొగ్గిబిట్టులోని జనుపద్ధతుల విషయమై నరసింహారావు యిట్లా చెప్పుతున్నాడు:—'గ్యాంగుకూలీదగ్గర తీసుకొనే కమ్మిషన్, గ్యాంగు మేస్త్రీలదగ్గర పుచ్చుకొనే ప్రవేశరుసుము, కూలీలను పెట్టనిదే పెట్టినట్టుగా బిల్లుచేసి పోర్టుట్రస్టువారి దగ్గరను పుచ్చుకొనే సొమ్ము మారీఫత్తులెక్క తాలూకు ఆదాగా ఉన్నవి. ప్రతికూలిదగ్గర (బ్యాగేజీ?) నెలకు 9 రూపాయలున్ను, కూలీగ్యాంగు దగ్గర 25 రూపాయలున్ను పుచ్చుకొంటూ వుంటిమి.' దీనివల్ల ఏ-గురుతు దాఖలా యొగ్గిబిట్టు అక్రమంగా చేసినవసూళ్లకున్ను, లంచపం చాలఖర్చులకున్ను సంబంధించిన ఖాతాబుక్కుగా కనుపడుతుంది... ...ఏ, బి-గురుతుల యొగ్గిబిట్టులలో వున్నదంతా శుద్ధ అబద్ధమనిన్నీ, అపద్ధులన్నీ యిష్టంవచ్చినట్టుగా వ్రాయబడినవనిన్నీ కే. సి. వెంకటరెడ్డి సాక్ష్యపు సారాంశం. అయితే యీకథను నమ్మటానికి యేమాత్రమున్ను వీలు లేదు."

మేస్త్రీపద్ధతిలో జరుగుతూవుండిన అక్రమాలనుగురించి యింతకన్నా ప్రబలమైన సాక్ష్యం దొరకటం కష్టం. ఇంతకుల్లు బయటపడ్డా ఆయా యజమానులుగాని, ప్రభుత్వంవారుగాని, యింతవరకు యీవిషయంలో యేవిధమయిన చర్యను తీసుకొన్నట్టు కనుపడదు.

ఇక సాంఘికపరిస్థితులను చూస్తే యెంతఅధ్వాన్నంగా వుండాలో అంత అధ్వాన్నంగా వున్నవి. మనదేశస్థులలో చాలామంది సంసారాలను దేశంలో వదలిపెట్టి ఒంటరిగా రావటంచేత స్త్రీపురుషుల సంఖ్యలో విశేషవ్యత్యాసం వున్నది. 1921 సం. పు జనాభాలెక్కప్రకారం బర్మాయందలి తెలుగువారిలో 1,25,413 మంది పురుషులును, 27,095 మంది స్త్రీలును కలరు. జిల్లాలనుబట్టి చూస్తే యీవిధంగా వున్నారు:—

జిల్లా	పురుషులు	స్త్రీలు
గంజాం	21,907	1,366
విశాఖపట్నం	16,539	3,576
గోదావరి	21,118	4,175

ఈపై అంకెలనుబట్టి గంజాంవారిలో పదహార్గురు పురుషులకు ఒక్కస్త్రీయున్ను, విశాఖపట్నంవారిలో అయిదుగురకు ఒకరున్ను, గోదావరివారికి నీడుగురకు ఒక్కరున్ను అని తేలుతోంది. స్త్రీపురుషులలో వ్యత్యాసం యింత అధికంగా వుండుటవల్ల స్త్రీకి వొకవిధమయిన గిరాకి యేర్పడి దెబ్బలాటలు, ఖూనీలు, రంకుతనం, లంజలకొట్లు, సుఖవ్యాధులు మొదలయిన అనర్థాలకు వ్యాధి యేర్పడుతోంది. ఇక్కడకు వచ్చేవారిలో చాలామందికి దేశంలో వొకసంసారం వుండటంచేత యిక్కడి యేర్పరచుకొనే సంబంధం తాత్కాలికమయిందిగా వుంటున్నదిగాని స్థిరమయిందిగా లేదు. సంపాదన తక్కువగాను, ఇండ్లబాడుగలు అధికంగాను వుండటంచేత 8, 9, పంచవలసినచోట 30,40,50 మందివుండి చొప్పన గాలి, వెలుతురులేని చీకటికొట్లాలల్లో గోనెసంచుల తెరలు కట్టుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. తెరలోపల స్త్రీపురుషులుంటే తెగచుట్టు పరాయివా రుంటారు. ఇటువంటిస్థితిలో స్త్రీయొక్క పరువు యెట్లా నిలుస్తుంది? ఈసంబంధాలవల్ల కలిగే సంతానంలో మగపిల్లలను ఆ్రీదోవ్యంగా తండ్రికులంలో కలుపుకొంటూ ఆడుపిల్లలను వెలిపెట్టటంచేత సంకరజాతివారుగు అగుచున్నారు. ఈయాడుపిల్లలలో చాలామంది గడుసుసంధ్యాలు వచ్చియున్నవారు కావటంచేత తగినసంబంధాలు దొరకటం చాలాకష్టముగా ఉన్నది. రంగూను పెంక్లింగ్లనుగురించి యిక్కడి ఆడుపిల్లల వుద్దేశాలు యేసిధంగా వుంటున్నవో తెలిపేదానికై వారిలో ఒకరు వ్రాసిన వుత్తరంలోని యీక్రింది భాగాన్ని యెత్తి వ్రాస్తున్నాను:—

"ఈవూరిలో చాలామంది దేశంలో వివాహాలు చేసుకొని అక్కడి తమభార్యలను వదలి వొంటరిగా వచ్చినవారుగా వుంటున్నారు. ఇక్కడి వీరిచేష్టాలు గీపాలు, నీట్లు గోట్లు, ఒకుపులు వొయ్యారాలు మురుగులు దంపికడియాలు, యెగ్రతలపాగా క్రిరుచెప్పులు—వీనిని మాముసలిముండలు చూచి వీరంతా యేమో సంపాదనపరులని భ్రమపడి మమ్ములను వీరికి అంటగట్టి మాగొంతులు కోస్తున్నారు. ఈవివాహాలు చేసుకొన్నవారిలో చాలామంది కొద్దిపాటి సంపాదన గలవారు. ఇటువంటివారికి దేశంలో వొకసంసారం, ఇక్కడి రంగూనులో యింకొసంసారం. ఇట్లా రెండుసంసారాలు పెట్టుకొని యింత ఖరీదుగల బస్తీలో యీదేది యెట్లా? కడుపునిండా అన్నం, కట్టుకొనేదానికి బట్ట, పడుకొనేదానికి సరియైనచోటు, పీల్చేదానికి శుభ్రమయిన గాలిలేక మొగంవాచి, పరాయివాళ్ల దెప్పులున్ను, యెగతాళులున్ను వోర్చుకొని మేము పడుతూ వుండే కష్టాలు లోకుల కెట్లా తెలుస్తవి? మమ్ములను మాతల్లులే వ్యభిచారిణులుగాచేసి మావల్ల జీవిస్తూన్నారంటే నమ్మవగినమాట కాదు. ఎవరైనావుంటే వుండనూవచ్చు. అయితేతమభార్యలను పోషింపలేక రాత్రులందు లంచాగాడీల్లో యెక్కించుకొని వీధులవెంట తిప్పేమగవాళ్ల సంగతి యేమంటారు? ఇది పురుషులకు తగిన పౌరుషజీవనం కాదు. ఇట్లా మిణికేవారికే మేము వొకపిల్లతల్లి అయితిమా పనికిరావటంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు వీరికి క్రొత్త పిల్లలు కావాలి. ఎక్కడనుండి వస్తారు? ఎందరిని యిట్లా వీరు యేడిపిస్తారు?"

...పోనీ, వ్రతంచెడ్డా సుఖమైనా దక్కితే కొంతమేలే. కాని, అదిన్నీ కనుపడదు. బర్మాలో తెలుగువాళ్లు సగటుమీద నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదిస్తే గొప్ప. ఇట్లా నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదన గలవారి విషయములో జె. జె. బెన్నిసన్. ఐ. సి. యస్. గారు ప్రకటించిన జీవనవ్యయమునుబట్టి నెలకు అన్నానికి రు 7-3-11లు, బట్టలకు రు 0-15-11లు, యింటి అద్దెకు రు 0-15-4లు, కష్టాలు దీవాకి రు 0-12-7లు, యింటి సామగ్రికి రు 0-4-5లు, చిల్లరఖర్చులకు రు 3-4-9లు; మొత్తాన రు 14-2-11లు పోను మిగిలే మొత్తంతో దేశములోని సంసారం గడుపాలి. ఇది వొంటరిమనిషి ఖర్చుగాని ఆడుమనిషితో కాపురంచేసేవానిఖర్చు కాదు. ఈ మిగిలేదానితోనే దేశములో పెండ్లిళ్లు పేరంటాలు, పండుగలుపర్వాలు, గనుపుసంస్య, గోగునొప్పి, శ్రాద్ధం తీర్థం, యిల్లు వాకిలి-యిన్నీ జరగాలి. ఎల్లాగో దేవునికే తెలియాలి. దేశంలో చాలకుండా బర్మాకు వచ్చి ప్రాణాలు నిలుపబెట్టుకొంటున్నారేమోగాని కూలీలు కుబేరులవుతున్నారంటే అది అసాధ్యమైనపని. ఆత్మగతులు అంటే యేమో తెలియక, ఆత్మగౌరవము లేక గొర్రెల లాగున కారుచవుకకూలికి వచ్చిపడే యీ "కలా" ప్రవాహంవల్ల యజమానికిన్నీ, మేస్త్రీకిన్నీ తప్ప మరెవ్వరికిన్నీ లాభం లేదు. ఒకడు పోతే పదిమంది వస్తూన్నారు. బర్మాలోని పరిస్థితులు మనదేశస్థులు ఖండిస్తూవున్న యే యితరదేశాలలోని వాటికిన్నీ తీసిపోవటంలేదు. ఈ అనర్థాలన్నిటికిన్నీ మేస్త్రీపద్ధతే ప్రబలమైన కారణంగా వుంది. బహ్వనర్థకరమైన యీ పద్ధతి నిర్మూలనమైతేగాని కార్మికుల స్థితి బాగుపడజాలదు. దీనికి మీరు తోడ్పడుదురా ?

స్త్రీలు రాజకీయముల బాల్గొనువిధము

అయ్యదేవర బాలాత్రిపుర సుందరమ్మ గారు

౧

ప్రస్తుత రాజకీయోద్యమము

నేటికి నూరు సంవత్సరముల క్రిందట ఆ 1825 సం. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీని బొంబాయి నగరరాజమందు పారసీకకులమున భారతీయుల కందరకును తండ్రి (దాదా)యు, అన్న (భాయి)యునై వారలకు ముక్తిమార్గము చూపవలసిన మహామహుడు దాదాభాయి నౌరోజీగా రుదయించిరి.

దాదాభాయి నౌరోజీగారి జీవితమున కంతకును మకుటప్రాయముగ నెన్నదగినది దేశీయ మహాజనసభ (కాంగ్రెసు)స్థాపనము. వీరును, భారత దేశమున సానుభూతిగల వెడ్డర్ బరన్, హ్యూము అను ఇరువురాంగ్లేయులును కలిసి మొట్టమొదట 1885 సం లో కాంగ్రెసు మహాసంస్థను స్థాపించిరి.

శ్రీదాదాభాయి నౌరోజి కాంగ్రెసుకు మూడు పర్యాయములు అధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడిరి. తుది పర్యాయము 1906 సం లో కాళీఘట్టక్షేత్ర సమావేశమందు "భారత దేశమునకు స్వరాజ్యమే గమ్యస్థాన" మని భారతపితామహుడగు నౌరోజిగారు తమయధ్యక్షపీఠము నుండి సింహానాద మొనర్చిరి. ఆ స్వరాజ్యనినాదమే నేడు భారతభూమియందంతటను మార్మోగుచున్నది. అప్పటి నుండియు భారత దేశమందు నూతనశక మారంభ మయ్యెను. భారత పితామహుడు భీష్మునివలె తనబిడ్డలకు ధర్మము లుపదేశించుచు 1917 సం.లో తన 92 వ యేట పరమపదించెను.

ఆయన శిష్యుడగు సర్ ఫిరోజిషా మెహతా, ఆతనిశిష్యులగు జస్టిసు రానడీ, గోపాలకృష్ణ గోఖలేల పని ఈయన బ్రతికియుండగానే సాంతమయ్యెను. ఇంకొకవంక బాలగంగాధరతిలకు, అరవిందఘోషు, బిపినచంద్రపాలు మొదలగు జాతీయవాదులు పనిచేయు చుండిరి.

గాంధి మహాత్ముడు భారతదేశములో తనపని 1914 సం.లో ప్రారంభించి తాను కైరా, ఛాంపరానులలో నడపిన సత్యాగ్రహముల చూడగలైను; భారత స్వరాజ్యప్రయత్నమున ఆందోళనాయుగములు రెండును చూడగల్గెను. తాను ప్రారంభించినపని ఇట్లు విజృంభించి వృద్ధిజెందుటయును, దానిని చూడగల్గుటయు ఇట్టి పుణ్యాత్ములకు తక్క తదితరులకు దుర్లభము కదా! కావున, సోదర సోదరీమణులారా! త్యాగమునకు జంకవద్దు. మీ సర్వమును దేశమాత పాదపద్మముల కడ సమర్పించుడు. అప్పుడుగాని మీకు దివ్యపురుషుడు సాక్షాత్కారమై మోక్షపాయన మొసంగడు. స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము. "సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వం ఆత్మవశం సుఖం"— ప్రతిప్రాణికిని ఇట్టిస్వాతంత్ర్య ముండుట యీశ్వరేచ్ఛయై యున్నది. అందుచే ఇది ప్రతివానికి జన్మహక్కు అయి ఉన్నది.

"స్వరాజ్యము నాజన్మహ"క్కని తిలక్ మహాశయుడు సూత్రప్రాయముగ నిర్వచించియున్నాడు. దీనిని హరించుటకు ఎవరికిని వలనుపడదు. ప్రతి పురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయును "నే నీవర్తమాన సంగ్రామమున హిందూదేశపక్షము నవలంబించితినా?" యను ప్రశ్నను ముఖ్యముగా వేసికొనవలయును. నిశ్చలమగు సాహసవర్తనము మన దేశమున కిప్పు డవసరముకావున కాంగ్రెసులోని ప్రతి

జెలిగేటునుగూడ కాంగ్రెసు వాలంటీరుగా చేరవలసియున్నది. ప్రతి కాంగ్రెసుసమితి మెంబరును కాంగ్రెసు వాలంటీరు కావలసినదే. దేశమంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకై వదలిరావలసినదే. ఈవర్తమాన సమరము ముగియువరకును మన సాధారణ దినచర్యల నన్నిటిని గట్టి పెట్టుదము. భారత దేశపురుషులారా! భారతవనితలారా! కర్తవ్యమును బూనుడు! కర్మక్షేత్రమున దిగుడు! ఈయవకాశము గతించిపోక పూర్వమే కార్యశూరులు గండు!

౨

ఖద్దరుధారణము—రాట్నము

ఈస్టుఇండియాకంపెనీ మన భారతవర్షమునకు రాకపూర్వము ప్రశాంతములగు పల్లెటూళ్లలో కుటీరములలో, సర్వశోభనములతో కంకణాలాడుచుండు పరమపావన గృహాంగణములలో, పుణ్యసతీమణుల మృదుల హస్తములలో సర్వలోకమంగళప్రదము లగుచున్న లలితకళలు, పరిశ్రమలు ఎట్లు కాలక్రమమున నాశన మయ్యెనో దృష్టాంతపూర్వకముగ తెలుపు శ్రీరమేశచంద్రదత్తు గారు మొదలగు గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములను చూడుడు. పరిశ్రమలలోని కెల్ల నతి ముఖ్యమగు చేతి పరిశ్రమను ముందుగ పెంపొందించుటను నేడు మహాత్ముడు పూనికొనియున్నాడు. దానికొరకే యెల్లరును రాట్నమును చేపట్టుడని యుపదేశించుచున్నాడు. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరించుటకు ఈరాట్నమంత్రమే కీలకము. రాట్నము రాట్నమనగ ఒక్కకొయ్యచక్రమే గాదు. వర్తమాన కాలమందు లోకమంతటను ప్రబలిన నీతిదూరము లగు ధనార్జనాపద్ధతులను, అభిరుచులను, వేషము-తమోగుణపూరితమును, దుష్టకలిరూపధారిణియు నగు నవనాగరికతా వ్యామోహమునే మరల్చి, సత్యమును, నిరాడంబరమును, నీతియుతంబును నగు జీవితపథమును లోకంబునకు ప్రసాదించు మహాద్భుత శక్తి యీరాట్నమందు గలదు. అట్టిదివ్యదృష్టితోడనే మహాత్ముడు లోకమునకు రాట్నమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రాట్నము స్త్రీల పాతివ్రత్యమును తప్పక కాపాడును. ఏలనగ:—

ఇప్పుడు మన దేశములో వేలకొలది స్త్రీలు కట్టుకొనుటకు సరియైన గుడ్డలైనను లేక పల్లెకు రోడ్లమీద రాళ్లు పగులగొట్టుట మొదలుగా గల కూలిపనులు చేసుకొని బ్రతుకుచున్నారు. వీరి శీలసంరక్షణమునకు తరుచుగ భంగము కలుగు పరిస్థితు లనేకములు సంభవించుచున్నవి. కాని యీరాట్నమువల్ల వీరందరికిని మానసంరక్షణము జరుగగలదు. సోదరీమణులారా! మన దేశములో అనాది నుండియు రాట్నమే రెండవవృత్తిగ నుండెడిది. అత్యద్భుతమగు రవసెల్లాల నేసి నిరుపమానమగు కళాకౌశలమును జూపి ప్రపంచమునంతను మోహింపజేసిన యీరాట్నపు వృత్తి మాయమై పోయినది. ఇది నశింపగనే మనకు బానిసతనము, దారిద్ర్యదశ సంప్రాప్తము లైనవి. తిరిగి యిప్పుడిట్టి పురాతనకళను పునరుద్ధరింపబూనుట మీధర్మము.

కొందరు స్త్రీలు ఖద్దరువస్త్రములు మోటందురు. చెల్లెలులారా! భారతదేశపు బానిసతనము మోటు ఖద్దరు కంటె మోటయినది. భారత దేశపు దారిద్ర్యము కటిక మోటు ఖద్దరుకంటె నూరురెట్లెక్కువ మోటైనదని గ్రహించుడు. భారతవనితలారా! ఖద్దరువలన గూడ స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు మనము లజ్జా, లోభ, భయ, భ్రాంతు లను శృంఖలములను ద్రెంచవలసియున్నాము. ఆత్మకళంకములను బాయవలయును. లజ్జయన అసనుంజసమగు సిగ్గు. స్వదేశీయమైన ముతకగుడ్డను ధరించుటకు జంకజేయునట్టి సిగ్గు పోవలయును.

3

దేశభక్తి-పాతివ్రత్యము-నీతి

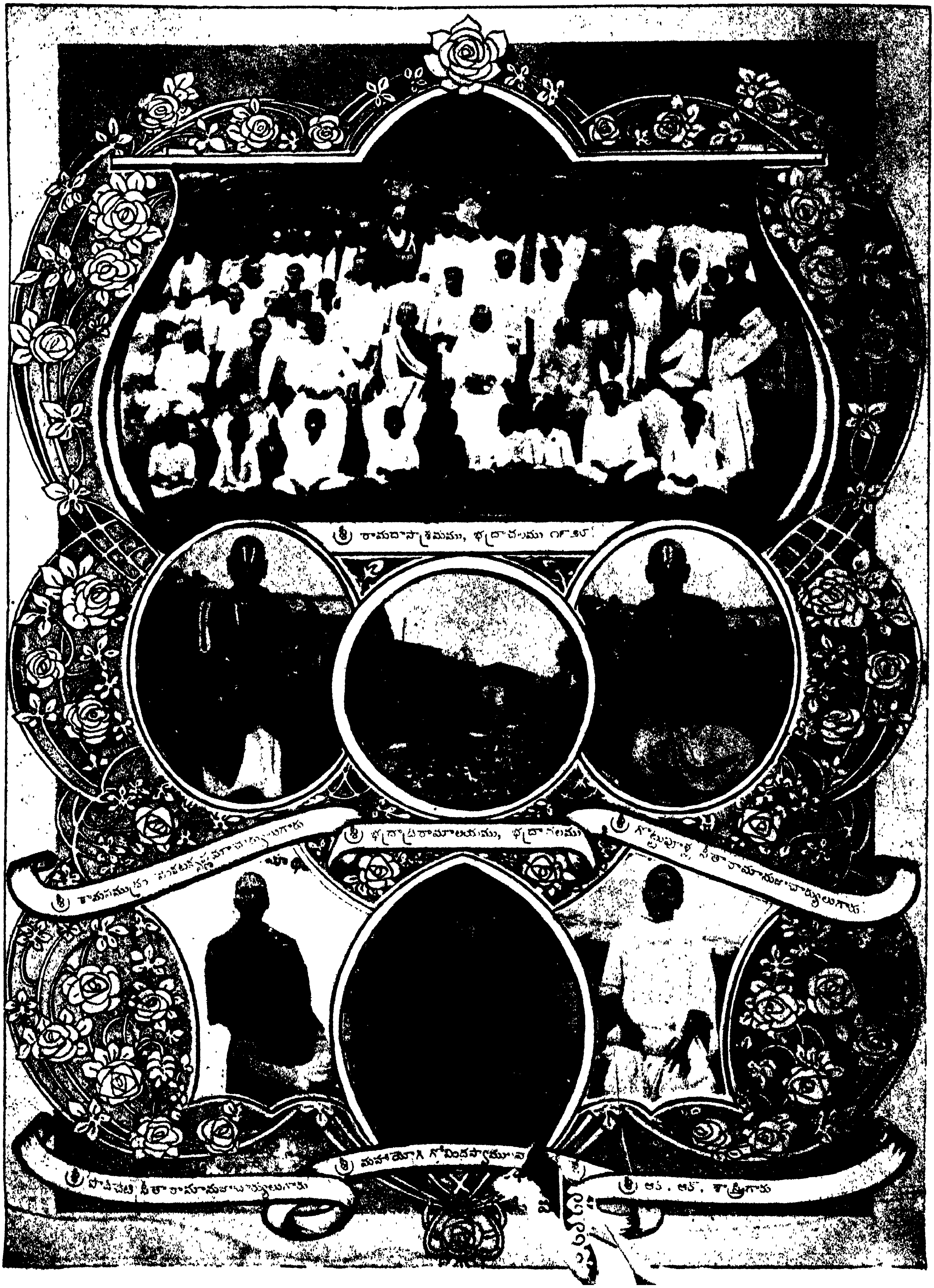
ప్రతి దేశమందును వివిధమతస్థులవా రుందురు. కాని దేవుని యాదేశములు సర్వ మతస్థులకును ఒకేవిధముగ నన్వయించును. సంఘమునందు, దేశమునందు స్త్రీపురుషు లిరువురు నుందురు. పురుషులకెట్టివిధులుండునో స్త్రీలకు

గూడ నట్టివిధులే యుండును. స్త్రీలు తప్పించుకొన జాలరు. భారతస్త్రీలు రానురాను సుకుమారులై, సోమరులై, దేశహితమునందు పాల్గొనక మూలబడి యుండుట చాల దుఃఖకరమగు సంశము. నూర్జహాను, చంద్బీబి, ఝాన్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి, రెజున్నిసు, అహల్యాబాయి, పార్వతి మున్నగువారు పూర్వము భారత దేశమున నుండిరా యని నేటిచరిత్రపాఠకులు శంకింతురు! కాని నేడుగూడ వీరమాతలు, దేశసేవాతత్పరలునగు నారీమణులు మనలో నున్నందులకు ఈశ్వరునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

గాంధిమహాత్ముని సతి, దాసుసతి, నెహ్రూసతి, సరోజినీదేవి, అనసూయాబాయి, సరళాదేవి, బేగం మహమ్మదాలి, బేగం అన్సారి, బేగంక్వాజా, బేగం హజరతు మోహాని, వున్నవ లక్ష్మీబాయమ్మ, దుర్గాబాయిసుబ్బమ్మల వంటి దేశసేవకురాండ్రు కొందరు గలరు. ఈ నారీమణులలో బలువురు రాజ్యకార్యధురంధరత్వమునందును, కొందరు పాతివ్రత్యమునందును, కొందరు విద్యావినయాది సద్గుణములయందును, కొందరు దానధర్మాదులయందును ప్రసిద్ధిని గాంచిరి. పురుషులు విశేష విద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేకవిషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగులన్న నామమును సార్థకపఱతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన జగత్తునందెప్పుడెప్పు డెచ్చటెచ్చట స్త్రీలకు రాజ్యాధికారము దొరకెనో యప్పుడప్పు డచ్చటచ్చట స్త్రీలు పురుషులకంటె నధికధైర్యముతోను, అధిక నీతితోను, అధిక న్యాయముతోను రాజ్యము జేసిరని చరిత్రములవలన దేటపడుచున్నది.

పురుషులవలె ధైర్యము నవలంబించి భీతిం జెందక, సర్వకార్యములను నిర్వహించునటుల స్త్రీలకు విద్య నేర్పవలయును. భర్త ధనహీనుడనియు, విద్యాహీనుడనియు భార్య యాతనిని విడిచినట్టి యుదాహరణము లీదేశమునందు వెయ్యికుటుంబములలో నొకటి దొరకునో లేదో సంశయింపవలసి యున్నది. స్త్రీలకు బతిపాతరహితులై పురుషులు విశేషవిద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్య బుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేక రాజ్యాంగ విషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగు లన్న నామమును సార్థకపఱతురని నొక్కివక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. పూర్వ మాంధ్రదేశమునందు పూజనీయ లగు వీరపత్నులు, వీరమాతలు, వీరభగినులు అనేక లుండుట వలననే యాంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులలో గూడ క్షాత్రతేజ మత్యంతప్రబలమయి యుండెనని వీరమాత చానమ్మకథ చెప్పుచున్నది. పతిభక్తియే స్త్రీలకు భూషణము. అదియే యుత్తమవ్రతమును, ఉభయలోకములందును కొనియాడబడినదియును అయియున్నది. కావున పెనిమిటియందు భయము, భక్తి, వినయము, అనురాగము కలిగి నడచుకొనవలయును. పాతివ్రత్యము బాడుచేసికొని పాపాత్ములగా లోకవేళ సత్కార్యములను జేసినను అవి దుష్కర్మములక్రింద మారితుదకు దుఃఖమును గలిగించును గాని లేశమయినను సుఖమును గలిగింపవు. పతివ్రతలయొక్క ప్రభావముచేతనే భూతలమంతయు సంతరమున నిలిచియున్నదనియు, పతివ్రతల విషయమున బ్రహ్మాదిదేవతలు భయపడుచుందురనియు పెద్దలు చెప్పుదురు. పాతివ్రత్యరక్షణ మొక్కటే పడతులకు పరమోత్కృష్టవ్రతమని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. సోదరీతిలకములారా! పూర్వకాలమున దేశములన్నిటిలోను మిన్నగా నెన్నబడిన మన భారతమాత ప్రస్తుతకాలమున నన్ని దేశములకన్న హీనదశయందున్నదన్న సంగతి లోకవిఖ్యాతమై యున్నది. అందలి రాష్ట్రములలో మన యాంధ్రరాష్ట్రము కడు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. తక్కిన రాష్ట్రములలో రాష్ట్రోద్యమములను కనిపెట్టి మన యాంధ్రదేశమునందలి అన్ని మండలముల వారును స్వాభ్యుదయమునకయి ప్రయత్నించుచున్నారు. దేశాభ్యుదయము స్త్రీలపై నాధారపడి యున్నది. స్త్రీలకు విధాయకకృత్య మెద్ది? మన సోదరీమణు లందరకును మనమే మార్గదర్శకులము గావలయును. ఆ భారము

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు వెంకట రంగాచార్యులు
అయ్యవారులుగారు
జననము
౧౯౦౦. మరణము

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము
శ్రీ భద్రాద్రిరామాలయము, భద్రాచలము
సీతారామానుజాచార్యులుగారు
శ్రీ మహాయోగి గోవిందస్వామి
శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు

సంతయు వహించి పనిచేయుటకు స్త్రీ సమాజముల స్థాపించుకొని సమాజములకు దినదినాభివృద్ధి గలిగించ వలెను. ఏకాలమందును, ఏ దేశమునందును తమ స్త్రీలను మంచిదశకు తీసికొనిరా తాము బాగుపడిన పురుషులు లేరు. తాము బాగుపడవలచిన పక్షమున ముందుగా తమస్త్రీలను బాగుచేయ వలయును. స్త్రీల బాగే పురుషుల బాగు; స్త్రీలయోగే పురుషుల యోగు. మూఢురాండ్రయిన యిప్పటి స్త్రీలను తొంటి యుత్తమదశకు మరల దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింప వలెను. కాబట్టి పురుషులు తమస్త్రీలను మూఢదశయందుంచియే దేశమున కేమో మహోపకారమును చేయుదుమన్న దురభిప్రాయము విడిచి వారితోడ్పాటును బొందియే సత్కార్యములను జేయజూడవలయును. స్త్రీల సహాయ మున్నపుడే పురుషులకు విజయము గలిగి లోకమునకు సత్యమైన యుపకారము కలుగును. భారతవనితలారా! భావిసంతతి మీమీద నాధారపడి యున్నది. మీమీ మతసాంఘికసాంప్రదాయములను మఱువవలదు. మీరు కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వవలదు. కాని సమయము వచ్చినపుడు వెనుదీయవలదు. స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును ప్రతిష్ఠించి పోషించుచుండవలెను. శాంతి సమరమున పాల్గొని స్వరాజ్యమును సంపాదించుడు.

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరు వారు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరువారు

వీరు ధనంజయసగోత్రికులు. మార్కండేయ పురాణోత్తరభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాంధ్రక్షత్రియ వంశజులలో ధనంజయసగోత్రికులొకరు. ఆదిని కృష్ణానదీ ప్రాంతముల నేలి, "కోటవంశపువా"రను ప్రఖ్యాతి నొందె, కాకతీయులకు లోఁబడి త్రిలింగరాజ్యోపప్లవమున "నల్లానివా"రను వైష్ణవగురువులచేఁ గాపాడఁబడుటచే "నల్లపరాజు" వారను నింటిపేరు కలిగినటుల నైతిహ్యము గలదు. ఈ నల్లపరాజువారిలో "రంగరాజు"గారను నొకరు పెద్దాపుర సంస్థాపకులతోపాటు గోదావరీమండలమునకువచ్చి, వారిచే "తుని, కొత్తూరు" ముఖాసాలను పొందిరి. ఆయన పౌత్రులగు "రామభద్రరాజు"గారు గోలకొండ కుతుబుశాహిరుక్క ఖజానాను (శ్రీకాకుళమునుండి గోలకొండ పోవుదానిని) తునికి సమీపమున "పిల్లిగడ్డ" యను చోటున నాటవికులు దోపిడి చేయఁగా, వీ రాదోపిడికాండ్రను జయించి ఖజానాను నవాబునకుఁ జేర్పించుటచే మహమ్మదీయ సంస్థానప్రవేశ మీవంశజులకుఁ గలిగెను. వారి పౌత్రులే శ్రీరాజామీర్జా వేంకటపతిరాజుగారు. వీరి చిన్నతనమునసే కుతుబుశాహీల రాజ్యము నశించి మొగలు లాంధ్రదేశము నాక్రమించుటయు, మొగలాయివంశజులలో "అసఫ్‌జా" యను నాతఁడు "నిజాముల్ముల్క్" అను బిరుదును వహించి హైదరాబాదు సింహాసనము నెక్కుటయునను విశేషములు కలిగెను. క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమున మహారాష్ట్రులతో మహాయుద్ధమున నిజాము చిక్కుకొనిన సమయమునఁ బెక్కండ్రాంధ్రదేశమున రాజులమని, నవాబులమని చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు నిజాము ఏలూరు మకాము చేసి యీకృత్రిమరాజులను, నవాబులను జూచి కోపోద్దీప్తుఁడై పెక్కండ్రను కొరడాలతోఁ గొట్టించెనట! శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారి తేజస్సునకు, వారి యశ్వశిక్షానైపుణ్యమునకు నిజాము మోహవివశుఁడై ఏలూరు సర్కారునకు "సర్‌లష్కర్" హోదా నిచ్చి, అవసరమైనచో దేశసంరక్షణమునకు (50) యేబదివేల సైన్యముఁ గూర్చుకొను నధికారమును, సుమారు ఒకలక్షె యేబదివేల రూప్యములాదాయము వచ్చుజాగీరును, శ్రీరాజామీర్జాయను బిరుదములు, రత్నఖచితమగు ఖడ్గమును తదితరరాజచిహ్నములను కూడ నొసఁగెను. వీ రశ్వశాస్త్రమును పద్యకావ్యమును రచించిరట! కొన్ని పద్యములుమాత్రమె నిలిచియున్నవి. శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారికి నాఁటికాలపు ఫార్సీ మొదలగు పెక్కుభాషలలోఁ బాండిత్యము కలదట! శ్రీ వేంకటపతిరాజుగారి కుమారులగు శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారు కూడ హైదరబాదు నవాబగు "నిజామాలీ" వలన "బందరు" నకు సర్‌లష్కరు హోదాను పొంది. ఈతండ్రికుమారులు నిజామురాజ్యమున నుద్యోగముల నందు కాలమున "తుని, కొత్తూరు" ముఠాలను పెద్దాపుర సంస్థానముల వారు తిరిగి తీసికొనిరని తోఁచును. అందువలననే శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారి కుమారులగు శ్రీ వేంకటపతి రాజు బహద్దరుగారు "దండంగి" ముఠా కధికారులైరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వీరివంశజుల చరిత్రనంతయు వ్రాయుటకు వీలులేదుగాని శ్రీ మీర్జా నల్లపరాజువారిలోఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులు తపశ్శాలురునై యుండిరనియు, అశ్వశాస్త్రము, పండితరాయ శతకమునను నాంధ్రగ్రంథములు "దర్యాయెమసాద్" అను పార్సీ భాషా గ్రంథము, "బాహర్‌గుల్‌హజార్"అను "ఓరజ్" భాషాగ్రంథము వీరినామాంకితములో, వీరిచే రచింపఁబడినవో యైయుండెనని చెప్పవలసియున్నది. ఏతద్వంశజులచే సంపాదితములగు నమూల్య లిఖితగ్రంథము లీ సంవత్సరమునఁ గలిగిన తునిజలప్రళయములో నశించినవని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. ఆజలప్రళయములో నీవంశజులలో రాజర్షు లనఁదగిన శ్రీ సీతారామచంద్ర రాజుబహద్దరువారు సకుటుంబముగా నీవలకు వచ్చుటయే వారి తపోవిశేషమనఁదగును.

శరీరవ్యాయామము – ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు

చల్లా జగన్నాథంగారు యం. ఏ.

భారతజాతి యున్నతిని బడసి యితరజాతులతో పాటు సమానస్వత్వముల బడయుటకు దగినస్వాతంత్ర్యమును, స్వరాజ్యమును గాంచుటకు రాజకీయవేత్తలు కొన్నిమార్గములను, సంఘసంస్కర్తలు మరికొన్ని మార్గములను, ఆర్థికసమాలోచకులు వేరుమార్గములను, వేదాంతులు మరొకమార్గమును, సూచించుట మన మెరింగిన విషయమే. కాని వీరందరును గుర్తించిన విషయములను దోడ్పడనలసినది ముఖ్యముగ భారతజాతీయపౌరుషమై యున్నది. పరాధీనత వలన పౌరుష మంతయు బోయెను. కలదని నిక్కువారల నణచివేయుటకు ప్రభుత్వసాధనము లనేకము గలవు. అవి యటుండనిండు. ప్రతి మానవునకును దన వ్యక్తిత్వము ననుసరించుటయు ఆత్మరక్షణమునకు దగిన పరికరముల గూర్చుకొనుటయు ధర్మమై యున్నది. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారు భారతీయ మానధనములు గాపాడుచున్నను, యెవరికివారు స్వీయమానధనముల గాపాడుకొనుటకు దగిన శరీరబలమును, మనఃస్థైర్యమును సంపాదించుట యవసరమై యున్నది. అందులకుదగిన సాధనసంపత్తి నర సెదము గాక!

ప్రప్రథమమున బ్రహ్మచర్య మిందుల కెంతేని తోడ్పడగలదు. వేదశాస్త్ర పురాణము లనుశ్రుతముగ నీ బ్రహ్మచర్యవ్రతానుసరణ ప్రాశస్త్యమును విశదించుటయే కాక యిక్కాలమున గాంధిమహాత్ముడు బోధించుచున్న ప్రధానమార్గ మదియే. బ్రహ్మచర్యము అవివాహితులకే కాక సంసారులకుగూడ ముఖ్యధర్మమై యున్నది. స్త్రీపురుషు లీధర్మము ననుష్ఠించుటవలన ఆత్మశ్రేయస్సునకును, తద్ద్వారా దేశపురోభివృద్ధికిని తోడ్పడగలరు. ఎన్ని వ్యాయామపరిశ్రమలు జేసినను, ఎన్ని నీతులు బోధించినను, ఇంద్రియనిగ్రహమూలమగు బ్రహ్మచర్యోపాసనకన్న నుత్కృష్ట శ్రేయోమార్గము వేరొండు లేదనిన నతిశయోక్తి గాజాలదు. అయ్యది మానసికముగ, శారీరికముగ, ఆధ్యాత్మికముగ, సంపదను జేకూర్చినను, అంగబలమును సంపాదించుటయు, ఆత్మసంరక్షణమార్గముల నేర్చుకొనుటయు, మానవుని ముఖ్యధర్మములై యున్నవి. ఇందులకు భారతీయులే పలయున్న సాధనముల నన్వేషించిరి. సూర్యనమస్కృతు లట్టివయే. వానియాత్కృష్టమును నాధునికులు దెలిసికొనజాలకున్నారు. బాలసూర్యకిరణప్రసారమువలని లాభములను, శీతలోదకప్రాతఃస్నానముయొక్క యమూల్యఫలమును ఇక్కాలమున నిద్రమంచమునసే కాఫీ సేవించు పాశ్చాత్యనాగరకతానిమగ్నులాస్వాదించజాలరు. బాలురకిక్కాలమున పాఠశాలలందు నేర్పు శరీరసాధనము లన్నియు, పాశ్చాత్యములే. వీనికి గూడ ప్రాచీప్రతీచీభేదము లేల యనవలదు. ఎప్పుడైనను, దేనికైనను మనవద్ద లేనిదానికే యింకొకరిపై నాధారపడవలయును గాని, ఉన్నదాని నెరుంగక పరాభిలాష యుక్తముగాదు. కావున స్వదేశపరిశ్రమలను గాంచుటయే ముఖ్యమని తెలుపగోరెదను.

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని   శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీతో గొట్టగా వజ్రముష్టితో నాత్మరక్షణము గావించుకొనుట.

ఇట్టి స్వదేశవ్యాయామముల నభివృద్ధిజేయగోరి, ఉత్తరహిందూస్థానమున ప్రాచ్యదేశవ్యాయామ సాధనసంపత్తిని జేకూర్చి, వింధ్యహిమవత్పర్వతములందు తపోనియములగు మహర్షుల నన్వేషించి, ఆత్మశరీరస్వాస్థ్యమును గాంచిన ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు మన కిందు ఆదర్శపురుషులు గాగలరు. ఈ పేరు విన్నపుడు వీ రెవరా యను భావ మేర్పడవచ్చును. ఉత్తరదేశస్థులా యను భ్రమ కలుగవచ్చును. వీ రాంధ్రులు, గుంటూరుజిల్లావారు గుంటూరుసమీపమున కాజగ్రామము వీరిది. పండితవంశజులు స్వాధ్యాయసంపన్నులు. ఆంధ్రలోక

మును భావకవిత్వ మనుపేర రసతరంగముల నోలలాడించు సాహితీ సమిత్యాచార్యులగు శ్రీ తల్లావజ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారి యన్నకుమారులు. వీరి యన్వర్థనామధేయము శ్రీరామమూర్తి. వీరే యశ్వం

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీకొట్లాట,లాటీతో ఆత్మరక్షణము చేసికొనుట. దీని నే "ఫరీగడ్కా"

తులు. ముప్పదేండ్ల ప్రాయము. చిననాటనుండియు వీరికి శరీరవ్యాయామవ్యాసంగము మెండు. మహాసంగ్రామ సమయమున సైన్యమునజేరి నాల్గువత్సరములు యోధులుగ నుండిరి. బరోడా,జోద్పూరు, జయపూరు సంస్థానములందు కొన్నివత్సరము లుండి దేశీయ శరీరపరిశ్రమ సాధనముల నేర్చుకొని గతవత్సరము అక్టోబరులో గుంటూరుకు వచ్చి యిచట పురజనుల ప్రోత్సాహముపై శ్రీహనుమద్వ్యాయామ శిక్షాశాల నొకదాని స్థాపించిరి. బరోడాలో అఖాడాలయందు రాజరత్నమాణిక్యారావుగారి యాధిపత్యమున సింహగారు వేర్వేరు సాధనముల నభ్యసించినవాని నిచట పాఠశాలల విద్యార్థులకు నేర్పుచున్నారు. వీరు నేర్పు సాధనముల గొన్నింటి నిందు చిత్రములమూలమున నుదహరించుచున్నాను. లాటీబందేషు, ఫరీగడ్కా, బగ్నాఖామున్నగు సాధనములు గలవు. ఇందు శరీరమునకు మంచిబలమును జేకూర్చు మార్గములు గలవు. వీరు కమ్మవారి వసతిగృహమునందు విద్యార్థులకు గూడ నీ సాధనముల నేర్పుచున్నారు. అచట ప్రారంభోత్సవమునాడు జిల్లాజడ్జి, కలెక్టరు, పోలీసు సూపరింటెండెంటు మున్నగువారలు వచ్చి చాల మెచ్చుకొనిరి. ప్రేగు విశ్వవిద్యాలయమునందు ప్రొఫెసరుగ నుండి యీమధ్య నిచటికి వచ్చిన ప్రహ్లాదమాడ్కాగారు చాల ప్రశంసించిరి. ఆంధ్రక్రిస్టియను కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారగు డాక్టరు స్ట్రాకుగారు చాల అభిమానముతో తమవిద్యార్థులను నేర్చుకొనుటకు ప్రోత్సహించుచున్నారు. జిల్లాబోర్డుఅధ్యక్షులును, తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులును దమతమ పాఠశాలలం దీ వ్యాయామముల ప్రవేశపెట్టి సింహగారికి ప్రోత్సాహము కలుగజేసెద రని నాయాశయము. ఈ వ్యాయామసాధనముల ప్రవేశపెట్టుటతో ఇప్పుడు పాఠశాలలందు జేయు వైద్యపరీక్షలకును, ఔషధసేవకును అవసరము లేకుండునను నమ్మకము గలదు. ఇందులకు ముఖ్యు లందరును దోడ్పడుదురు గాక యని నేనభిలషించుచున్నాను.

భీమావ్యాపారము - ఆంధ్రదేశము

యస్. సుబ్బారావు గారు

౧

మన దేశమునకు స్వరాజ్యము లేనందున పాశ్చాత్య దేశీయులు అనేకరీతులుగ ధనమును మనలనుండి తీసుకుపోవుచున్నారు. స్వరాజ్యమున్నయెడల వాటన్నిటిని అరికట్టుటకు మనకు హక్కు లుండేవి. విదేశీభీమాకంపెనీల ఏజన్సీలు మన దేశములో 23 గలవు. యీఏజన్సీలవారు మన దేశములో ప్రతిరాష్ట్రములోను, ప్రతిజిల్లాలోను సబుఏజంట్లను ఏర్పాటుచేసి, వారిద్వారా పల్లెటి గ్రామాగులనుండియు విదేశీభీమాకంపెనీలలో మన దేశీయులచే భీమా చేయించి ఈ రీతిగ సాలీనా భీమాచేయించినవారు చెల్లించే ప్రీమియముల ధనమును ప్రతియేట పది కోట్ల రూపాయలను కొంపోవుచున్నారు. యీ రీతిగ విదేశములకు పోవు ధనమును అరికట్టుటకే స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లేర్పడినవి. యింతవరకు మన దేశములో 60 స్వదేశీకంపెనీలు గలవు. మనరాష్ట్రములో యితర రాష్ట్రకంపెనీల ఏజన్సీలు బెజవాడ, గుంటూరు, బందరు, సామర్లకోట మున్నగుచోట్ల గలవు. యివి గాక విదేశీ కంపెనీల ఏజన్సీలవారి సబుఏజంట్లు విశాఖపట్నం, ఏలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు మున్నగు చోట్లను గలరు. మనరాష్ట్రమునుండి ప్రతిఏట కొన్ని లక్షలరూపాయలు సాలీనా ప్రీమియముల రూపమున విదేశీకంపెనీలకైతేనేమి, స్వదేశీకంపెనీలకైతేనేమి పోవుచున్నవి.

యీరీతిగ ప్రతి ఏట మనరాష్ట్రమునుండి యితరచోట్లకు ధనము పోవుచున్నందున ఆర్థికముగ రాష్ట్రముత్తముమీద నష్టము కలుగుచున్నదనియే ఆంధ్రప్రముఖులును, ఆంధ్రదేశౌన్నత్యము కొరకు పాటుబడునట్టియు శ్రీయుతులు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యపంతులుగారు, దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు, యడ్లపల్లి మంగయ్య పంతులుగారు, డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడు గారు ఎక్కువ్వషిన్ని, మోతేవారు, పైడావారు, కొమ్మారెడ్డివారు, నాళంవారు మున్నగు ధనికులయొక్క ప్రోత్సాహము వల్లను 28-8-1925 సంవత్సరమున యీ ఆంధ్రాభీమాకంపెనీ రిజష్టరు కాబడి బందరు పట్టణమున నెలకొల్పబడి దినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నది.

విదేశీకంపెనీలతో మన దేశపు కంపెనీలను పోల్చిజూచిన మన దేశ మెన్నియో వందలరెట్లు వెనుకబడియున్నది. మన దేశంలోని యితర రాష్ట్రకంపెనీలతో మన ఆంధ్రభీమాకంపెనీ సరిపోల్చిచూచిన నూతనముగా వెలువడి పనిచేయుచున్న కంపెనీలతో తీసిపోవుటలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో యితర కంపెనీల ఏజన్సీలు వేళ్లుపాతుకొనియున్నవి. అందువల్ల వాటన్నిటికి సమాధానము చెప్పుచు నూతనముగ వెలువడిన యీఆంధ్రసంస్థ మూడు ఏండ్లలో 1384 గురు భీమాచేసిరి. వీరు 22లక్షల 53వేలకు భీమా చేసిరి. ఇంతవరకు వీరివల్ల ప్రతిసాలున ఆదాయము 1 లక్ష 47వేల 700 వచ్చుచున్నవి. ఏజంట్లయొక్కయు, కంపెనీ స్థాపకులయొక్కయు నిందు అభిమానముంచి భీమాచేసిన పోలసీదార్లయొక్కయు కార్యనిపుణతయని చెప్పుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఆంధ్రులైన మన రాష్ట్రములోనున్న రెండుకోట్లు తప్పక ఈకంపెనీ అభివృద్ధికే పాటుపడుట వారివిధ్యుక్తధర్మమని యెంచుకొనినచో కొలది సంవత్సరములలోనే యీకంపెనీ మనదేశమునందున్న అన్ని కంపెనీలకన్న మొదటిదిగా ఏల యుండదు! విదేశీకంపెనీలతో కూడ ఏల సవాలుచేయదు! మన భారతదేశములో నున్న 60 స్వదేశీ కంపెనీలలో నింతవరకు నాలుగు లక్షలమంది తమ జీవితములను భీమా చేసిరి. మన భారతమాతయొక్క జనాభా సుమారు ముప్పది రెండు కోట్లు. దీనినిబట్టిచూడ వెయ్యిమంది మనుష్యులకు ఎనమండుగురు భీమాచేసినట్లున్నది. నూటికొక్కడైనను చేయలేదు. ఈఅంకెలను బట్టి మనదేశ మెంతగనో యీవ్యాపారములో వెనుకబడియున్నది గదా! మన ఆంధ్రరాష్ట్రము సంగతి జూచెదము: రెండుకోట్ల మంది వున్న ఆంధ్రులలో 1384 గురు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో వారిజీవితాలను భీమాచేసిరి. అనగా రమారమి లక్షమందికి 7 గురు చేసిరి. ఈఅంకెను వచ్చేసంవత్సరాది నాటికి అనేకరెట్లు అగుటకు ఆంధ్రులు పూనుకొనెదరుగాక!

భీమావ్యాపారములో సాంఘికసేవ, రాష్ట్రీయ ఆర్థికాభివృద్ధి నిమిడియున్నవి. బీదరికముచేతను, అగ్నిప్రమాదాలచేతను, వర్తకవ్యాపారములవల్లను దివాలాతీసిన కుటుంబములకు భీమావ్యాపారము కల్పవృక్షమువలె నాస్థితిలో తోడ్పడును. ఈరీతిగ తోడ్పడే వ్యాపారము మరేదియు ప్రపంచములోనే లేదని రూఢిగ చెప్పవచ్చును.

భీమావ్యాపారములో విదేశములందు పెద్దపెద్ద పరీక్షలలో నుత్తీర్ణులైనవారున్ను, రాజకీయవేత్తలున్ను, బ్యాంకర్లున్ను నిమిడియున్నారు. అట్టిస్థితిలో భీమావ్యాపారము చులకనగా జూడదగినదా!

ఎటువంటి రాజకీయవేత్తలు, సాంఘికసేవకులు, ఆర్థిక వేత్తలు నీవ్యాపారమందు సంబంధమున్నదో ఈ క్రింద పొందుపరచితిని.

భీమావ్యాపారము-అఖిలభారతనాయకులు

1. పండితమోతీలాల్ నెహ్రూగారు- రెండుసార్లు అఖిలభారతకాంగ్రెసునకు అధ్యక్షత వహించినవారు; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు, వీరు లక్ష్మీ ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ, లాహోరు; ట్రాపికల్ ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ, ఢిల్లీ; హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ అను మూడుకంపెనీలకున్ను అధ్యక్షులుగా నున్నవారే.

2. టి. ఆర్. ఫూకన్‌గారు, గౌహతి కాంగ్రెసునకు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు; సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. గౌహితి కాపురస్థులు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ ఢిల్లీ దానిలో డైరెక్టరగా నున్నారు.

3. జే. యం. సేనుగుప్తాగారు, బి. ఎ., యల్. యల్. బి. (కాన్‌టబ్), బారెట్లా, యం. యల్. సి., కలకత్తా. వీరు కలకత్తాలో జరిగిన 1928 సం. కాంగ్రెసునకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులున్ను, కలకత్తా నగరమునకు మేయరు చేసినవారున్ను అయియున్నారు.

4. యం. యస్. ఆనీగారు, బి. ఎ. యల్. యల్. బి. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు. బీరారురాష్ట్రములో యత్మాలు కాపురస్థులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు.

5. డాక్టరు ఎం. ఎ. అన్సారీగారు. యం. డి; యం యస్. (ఎడింబర్గ్). 1927 మదరాసు కాంగ్రెసునకు అధ్యక్షులు. యిదివరలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు చాలసార్లు కార్యదర్శిగ నున్నారు. యీసంవత్సరము వీరే కార్యదర్శులు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ ఢిల్లీ దానికి డైరెక్టరుగాను, చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను వున్నారు.

6. పండిత కె. సంతానంగారు, బి. ఎ. మదరాసు రాష్ట్రీయ వాసులు. 1906 లో ఇంగ్లండునకు ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు వెళ్లిరి. ప్రభుత్వోద్యోగమును వద్దనినవారు. 1911 లో న్యాయవాదిగ లాహోరులో ప్రవేశించిరి. మార్షల్లారోజులలో 1919 లో చాలా శ్రమపడి పనిచేసిరి. పంజాబు దురంతరములను గూర్చి కాంగ్రెసు నియమించిన సాక్ష్యపుకమిటీకి కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1920 లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. 1921, 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. 1922, 1923 లో యీరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. 1922 ఏప్రియలులో బాటియాలో జరిగిన పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా వున్నారు. పంజాబు మ్యునిసిపలు సంఘములో 1921-1924 వరకు సభ్యులుగా నున్నారు. 1926 లో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

1924 లో లక్ష్మీఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ కీ. శే. లాలాలజపతిరాయి గారు స్థాపించగా అందు మానేజింగు డైరక్టరుగ చేరి ప్రస్తుతం పని చేయుచున్నారు.

7. సర్దారు మంగళసింగు, బి. ఎ. అకాలీ ఉద్యమమును నడిపిన వీరుడు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగానుండి ప్రభుత్వముచే అనేకయిక్కట్టులను పొందిరి. వీరు పీపిల్సులైఫ్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

8. సర్దారు సర్దూల్ సింగు. అకాలీ ఉద్యమమునకై వీరు సర్వస్వమును త్యాగము చేసిన ధీశాలి. 1909 లో బి. ఎ. ప్యాసు అయిరి. అసహాయోద్యమములో చేరిరి. సిక్కురివ్యూఅను పత్రికను ఢిల్లీలోనుంటూ స్థాపించిరి. 1918 లో లాహోరునకు వెళ్లి అక్కడనే నివసించుచున్నారు. లాహోరులో న్యూహెరాల్డు అను పత్రికను స్థాపించిరి. సిక్కురివ్యూను అందకలిపిరి. 1919లో మార్షల్లారోజులలో నిలిపి వేసిరి. 1921 లో సిక్కులీగునకు కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 వరకు ప్రభుత్వమువారు వీరిపై రాజద్రోహనేరమును మోపి జైలునందుంచిరి. 1917లో హిందూయూనివర్సిటీకి ఫెల్లో క్రింద ఎన్నుకోబడిరి. 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండెను.

1920 లో సిక్కులీగునకు అధ్యక్షునుగా ఎన్నుకోబడెను. 1925 లో పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడిరి. 1926 లో సిక్కులలో బయలు దేరిన స్వసంఘాభిమానోద్యమములో వీరికిష్టము లేక సిక్కులీగుతో సంబంధమున్న కమిటీలన్నిటికి రాజీనామానిచ్చిరి. 1928 కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో స్వాతంత్ర్యతీర్మానమును బలపరచిన ధీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీకి మానేజింగు డైరెక్టరుగా నుంటున్నారు.

9. లాలా దునీచంద్, బి. ఎ., యల్. యల్. బి., అంబాలా అనుచోట న్యాయవాద వృత్తిని గావించుచున్నారు. వీరు కాంగ్రెసువాది. పంజాబు దురంతములలో శ్రమపడిన వీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరెక్టరుగా ఉన్నారు.

10. యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. గౌహితీ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు. మదరాసులో పేరుగాంచిన న్యాయవాది స్వరాజ్యపార్టీ ఉద్యమములో వీరు అఖిల భారతములో పేరుగాంచిరి. 1928 లో విదేశయాత్రను గావించిరి. ప్రస్తుతము ఇండిపెండెంటు పార్టీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

11. లాలా గిరిధల్లాల్‌గారు. పంజాబు చేంబరు ఆఫ్ కామర్సుకు కమిటీలో మానేజింగు మెంబరుగా చాలకాలము వున్నారు. 1919-1920 లో యీయనే యీకమిటీకి డెప్యూటీ ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. అమృత సరములోనున్న అనేక జాయింటుస్టాకుకంపెనీలను

స్థాపించినవారు. 1907 నుంచి యీయనకు వ్యాపారమందు ఎక్కువ అనుభవము గలదు. 1919 లగాయితు 1925 వరకు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘములో ముఖ్యులుగా నుండేవారిలో నీతడొకడుగా నుండెను.

1919 లో అమృతసరములో జరిగిన కాంగ్రెసునకు జనరలు సెక్రెటరిగావుండి కాంగ్రెసును జయప్రదముగా జరిపెను. జలియను వాలాబాగ్ మెమోరియలు ఫండునకు గౌరవ కార్యదర్శిగ నుండెను. 1926 లో మరల వ్యాపారములో ప్రవేశించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నుంటున్నారు. వీరు హిందూస్థానీ భీమా కంపెనీ డిల్లీలో దానికి మానేజింగు డైరెక్టరుగానున్నారు.

12. డాక్టరు సత్యపాలుగారు బి. ఏ, యం. బి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులు. పంజాబురాష్ట్రమునందు అసహాయోద్యమములో తీవ్రప్రచారమును గావించి జైలునకు వెళ్లిరి. పంజాబు దురంతములలో చాలబాధలను పడినవారే. లాహోరులోనున్న పంటివైద్యపు కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానున్నారు. హిందూస్థానీ ఎన్సూర్యెరెన్సుకంపెనీ (లాహోరు)కి నూపరెంటెండింగు డైరెక్టరుగానున్నారు. లాహోరులోనున్న తదితరభీమాకంపెనీలకున్నూ, ఢిల్లీలోనున్న హిందుస్థానీ భీమా కంపెనీకిన్ని చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగా నున్నారు.

13. జమ్నాదాస్ యం. మెహతా. బారిష్టరు; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. ఆర్థికశాస్త్రములో నిపుణుడు. స్వరాజ్యపార్టీ లీడరు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యపార్టీ మెంబరు. భీమావ్యాపారములో గొప్ప అథారిటీ. బొంబాయిలో నున్న ఏషియన్ ఇన్సూర్యెరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నుంటున్నారు.

14. టి. సి. గోస్వామి జమిందారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు, కలకత్తా. వీరు అఖిలభారతకాంగ్రెసునందు సభ్యులు. యూరపుదేశమునకు అనేకసార్లువెళ్లినవారు. హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు(కలకత్తా) కంపెనీలో డైరెక్టరుగావున్నారు.

15. నలిన, ఆర్. సర్కారు యం. ఎల్. సి. కలకత్తా కార్పొరేషను మెంబరు. కీ. శే. దేశబంధుదాసుగారి అనుచరుడు, కీ. శే. దేశబంధుదాసు వెలకొల్పిన గ్రామపునర్నిర్మాణపు నిధికిన్ని, కమిటీకిన్ని కార్యదర్శిగానున్నూ, ట్రెజరరుగానున్నూ వున్నారు. 1928 లో జరిగిన కాంగ్రెసు ఎగ్జిబిషను వగైరానిర్మాణములలో చాలపనిచేసిరి.

అఖిలభారతికాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు కలకత్తాలోనున్న హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మేనేజరుగా నున్నారు.

16. కె. వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు. హిందూపత్రికాసంపాదకులు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగానున్నారు

17. త్రిలోకచంద్రకపూరు లాలా బి. ఏ., యల్. యల్. బి. 1921లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. 1921లో ప్రభుత్వమువారికి గురియై జైలునకు శాసనాధికార సమయములో వెళ్లిరి. లాహోరులోనున్న దయానంద వేడి కోకాతాతికి మానేజింగుకమిటీమెంబరుగా వున్నారు,

వీరు పంజాబు మ్యూచియల్ కుటుంబపు ఫండునకు డైరెక్టరుగానున్నూ, లక్ష్మీఇన్సూర్యెరెన్సుకంపెనీలోమానేజింగుఏజన్సీగానున్నారు.

18. లాలా హరికిషన్‌లాలుగారు, లాహోరు, బి ఏ. (కాంటబ్) బారిష్టరు. 1899 లో న్యాయవాద వృత్తిని వదలివేసిరి. పారిశ్రామికాభివృద్ధికై చాలాపాటుబడిరి. 1910 లో జరిగిన కాంగ్రెసునకు వీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. 1912 లో బెంగాలులో బాంకిపురమున జరిగిన పారిశ్రామిక సభకు అధ్యక్షులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటు వారి పారిశ్రామిక కమిటి ఎదుట గొప్పసాక్ష్యమును యిచ్చిరి. పంజాబు యూనివర్‌సిటీ ఫెలోగా నుండిరి. 1919 లో మార్షల్లాకోర్టులలో వీరికి గవర్నమెంటు చెప్పరాని యిక్కట్లను పెట్టిరి. యిక్కట్లేకాక వీరిని యావజ్జీవపు ఖైదీగా శిక్షించిరి. 1919 డిశంబరులో ఏలనో వదలివేసిరి. 1920—1923 వరకు పంజాబు కౌన్సిలులో వ్యవసాయపు మంత్రిగా పనిచేసిరి—వీరు భారతి ఇన్సూర్యెరెన్సు కంపెనీ (లాహోరు) కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

19. సర్ పురుషోత్తమదాసు ఠాకూరుదాసుగారు, సి. ఐ. ఇ., యం. బి. ఇ; సామ్రాజ్యశాసన సభ్యులు. గవర్నమెంటునియమించిన లార్డుఇంచికేపు కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. ఇండియా ఇంపీరియలు బ్యాంకునకు గవర్నరుగానున్నారు. మితవాది. ఓరెంటియల్(?) ఇన్సూర్యెరెన్సుకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

20. సర్ చమ్నాలాల్ సెటల్‌వాడ్ గారు, కె.సి.ఐ.ఇ. ఎడ్వకేటు, బొంబాయి. వీరు 1928 లో అలహాబాదులో జరిగిన మితవాదుల సభకు అధ్యక్షులు. ఇండస్ట్రియలు ప్రూడెంషల్ (బొంబాయి) కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

21. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఎ. యం. బి. అందు. సి. యం. వీరిని ఆంధ్రులలో ఎరుగనివారు లేరు. బ్యాంకు వ్యవహారములలోను, పరపతి సంఘముల వ్యవహారములలోను ఆంధ్రదేశమునకు మణి. వందేమాతరం ఉద్యమమునుంచి నేటివరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నున్నారు. దేశసేవ చేయుచున్నారు. జన్మభూమి అను ఆంగ్లవారపత్రికకు సంపాదకులు. వీరు అనేక సంస్థలకు కార్యదర్శులుగను, ట్రెజరరుగను నున్నారు—అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్సూర్యెరెన్సు కంపెనీకి స్థాపకులే యని చెప్పవలెను. యీకంపెనీలో డైరెక్టరుగాను చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను ఉన్నారు.

22. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వీరిని గూర్చి ఆంధ్రదేశ మెన్నటికి మరువజాలదు. ఆంధ్రులలో నేకీర్తి ఔన్నత్యము తెచ్చినను వీరేయని చెప్పక తప్పదు—ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగ్రంథమాల మున్నగు వాటికి సంపాదకులుగా నున్నారు. వ్యాపార నిపుణత గలవారు ఆంధ్రులలో ఏజాతీయోద్యమముగాని, ఏపారిశ్రామికోద్యమముగాని, ఏ పుస్తక భాండాగారోద్యమమో గాని, ఇదియది యనిచెప్పనేల, వీరు ప్రతిదానికి శక్తికొలది దానమును చేయుచునే యున్నారు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి.

ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులలో వీరున్ను ముఖ్యులే. వీరు అందు డైరెక్టరుగా నున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి.

23. ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు, బారిష్టర్. వీరు అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదలివేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసునందు కొంతకాలము కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత దేశమంతటను అనేకసార్లు జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై పర్యటనగావించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకమిటీ అధ్యక్షులు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. స్వరాజ్యదైనిక ఆంగ్లపత్రికా స్థాపకులున్ను, సంపాదకులునైయున్నారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. ఆంధ్రాయిన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఎ., ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పనిచేసిరి. అసహాయోద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షతను వహించిరి. బెజవాడ మ్యునిసిపలుసంఘమునకు చైరుమెన్‌గానున్ను, కృష్ణాజిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారు మదరాసుహైకోర్టులో న్యాయవాది, స్టేటుకౌన్సిలు సభ్యులు. పరపతిసంఘములలోను బ్యాంకువ్యవహారములలోను నిపుణులు. కొన్ని బ్యాంకులకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత రాష్ట్రమందును రాష్ట్రేతరమందును వహించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

26. నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహ రావుగారు, బారిష్టర్, గుంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగ నున్నారు. ప్రస్తుతము గుంటూరు మ్యునిసిపలు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. అసహాయోద్యమములో న్యాయవాద వృత్తిని వదలిరి. జమీందారులు. ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

27. న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, ఆంధ్రభీష్ములు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను శాసనసభాసభ్యులుగను పనిచేసిరి. పెద్దలైరి. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

28. సీలం జగన్నాథరావు నాయుడుగారు, ఎం. ఏ. బారిష్టర్. బందరు. బందరులోని సత్యసాధని వారపత్రికకు సంపాదకులుగా నున్నారు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

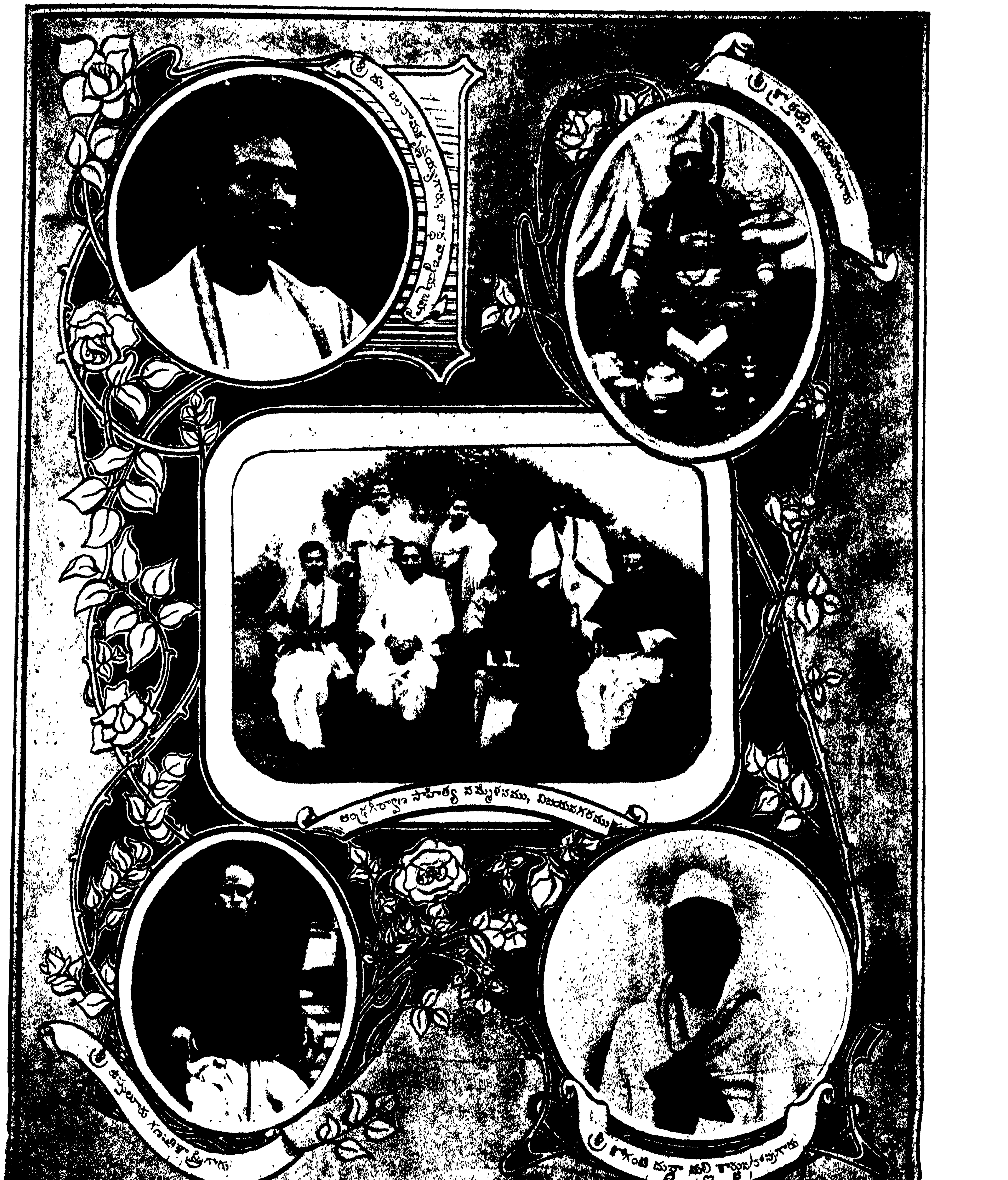
29. మోతే గంగరాజుగారు, జమీందారు, ఏలూరు. శాసనసభకు నొకసారి సభ్యులు. ఏలూరులో జ్యూటుమిల్లు ప్రొప్రైటర్లు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమునకు ట్రెజరరుగా నుండిరి. వీరున్ను ఆంధ్రాభీమా కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

30. డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడుగారు. ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. (ఎడింబరో) డి. టి. యం. (లివర్‌పూల్). వీరు బీదల యెడల దయగలవారు. ఉచితవైద్యము కొన్ని నియామకములైన గంటలలో ఎవరికైనను చేయుదురు. మంచిదేశభక్తుడు. ఆడంబరములేని సత్పురుషుడు. వీరు ఆంధ్రభీమా కంపెనీకి మేనేజింగు డైరెక్టరుగా నున్నారు.

31. యడ్లమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు. బి. ఎ., బి. యల్. వీరిని గూర్చి అంతగా ఆంధ్రులకు వెల్లడింప నక్కరలేకయే తెలియును. వీరు అసహాయోద్యమములో ఏలూరులో న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించిరి. అప్పటి నుండియు యీ కంపెనీ స్థాపించేనేదీనరకు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పాదచారియై జిల్లాలోనున్న పల్లెలన్నిటిలోను అమిత ప్రచారమును గావించిరి. దేశసేవలో విసుగు అనేది లేక నిరంతరము గ్రామములందు సంచారముచేసి పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలో జాతీయోద్యమాభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు కార్యదర్శిగను, అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు సభ్యులుగను నుండిరి; నిష్కళంక స్వార్థత్యాగమును గావించిన వారిలో వీరున్ను ముఖ్యులే అయి యున్నారు.

1925 లో ఆంధ్ర యిన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులతో వీరు మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము వీరు యీకంపెనీకి కార్యదర్శిగ నుండి వారి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి విరామమనేది లేకుండ కంపెనీ అభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడుచున్నారు.

32. చెరుకువాడ వెంకటనరసింహం పంతులుగారు. వీరు అసహాయోద్యమములో ఆంధ్రదేశమునం దంతటను జాతీయోద్యమ ప్రచారము కొరకై ఉపన్యాసముల నిచ్చినవారు గదాయని వీరి పేరు విన్నంతనే అనుకొనుట గలదు. 1907 నుంచియు జాతీయ పాఠశాలాభి

ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము

వృద్ధికిన్ని, జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకున్ను పాటుబడి అసహాయోద్యమములో గవర్నమెంటు వారికి అతిథిగా ఖైదీగదులలో సుమారు వత్సర ముండిరి. వీరు ఆంధ్ర భీమా వ్యాపారమును ఆంధ్రదేశములోని పల్లెలకు ప్రాకించిన వారిలో ప్రథములు. భీమా పంచాంగమును వ్రాసి భీమా అనగనేమో చేసేవారికి, చేయబోవు వారికి, చేయించే భీమా ఏజంట్లకు తేటతెల్లమగునటుల వ్రాసి కొంత మంది భీమా ఏజంట్లను తయారుచేసి కొంతమంది అసహాయోద్యమ ప్రచారకులకు భీమాపాలి సీలిచ్చిన, కంపెనీ దినాదినాభివృద్ధికై పాటుబడుచున్న భీమావాలి గరులు.

2

కీర్తిశేషులైన లాలా లజపతిరాయి గారి అభిప్రాయము

వారు లాహోరులో నెలకొల్పిన లక్ష్మి ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి చైరుమెన్ (అధ్యక్షులు)గా నున్నారు. సాలీన అంత్యరిపోర్టు సభయందు 26 అక్టోబరు 1928 తేదీని వీరొసంగిన ఉపన్యాసములోని ముఖ్య సారాంశము—

1. హిందూదేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధిని పునర్నిర్మింపజేయవలెనంటే మీయొక్క దేశాభిమానమును మీరు ఆచరించిరనే చూపవలెను. ప్రతిమానవుడు తనకు వీలున్నంతవరకు స్వదేశీ భీమాకంపెనీల యభివృద్ధికి సహాయపడవలెను.

2. నేను భారతీయుడను. నేను భారతీయులందరిని కోరే దేమంటే భారతదేశములోని డబ్బు అంతయు భారతదేశములోనే ఉంటూ ఆ డబ్బు భారతీయులందరి క్షేమముకొరకే ఖర్చుపడవలెనని కోరుచుంటిని. ఈవిషయమై ప్రజలందరు తమబాధ్యతలను, తమ ధర్మములను గుర్తించవలెను.

స్వదేశీ భీమాకంపెనీలవారందరు భీమావ్యాపారములను నిజాయతీతోను, మంచి నిపుణతతోను నడిపించినయెడల ప్రజ లందరు తప్పక తమ ధర్మములను నెరవేర్చుచు తగినంత ప్రోత్సాహమిచ్చెదరు. ప్రజలకు, కార్యనిర్వాహకులకు పరస్పర సహాయము లేనియెడల స్వదేశీ భీమావ్యాపారాభివృద్ధి నిజముగా జరుగనేరదు.

3. స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికై గవర్నమెంటువారి సహాయముకొరకు జూడగూడదు. మన స్వప్రయత్నముల మీదనే ఆధారపడవలెను. ప్రజల సహాయ మున్నయెడల స్వదేశములోనుంచి అమితముగా ప్రతిఏటు విదేశీయుల భీమాకంపెనీలకు దానవిక్రయాద్యధికారములు లేకుండ వంశపరంపరగా ననుభవించునట్లుగా యిచ్చేధనప్రవాహము నరికట్టగలము.

4. ఈవిషయము మీఎదుట చెప్పినది ఎందుకంటే మీరంతా స్వదేశీభీమ కంపెనీ లభివృద్ధికై ప్రజలలో ప్రచారమును గావింతురనియే. స్వదేశీ భీమాకంపెనీలలోని ప్రతినాయకదారులున్ను, ప్రతిపట్టాదారున్ను తమ విద్యుక్తధర్మముగా నెంచుకొని తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికొరకు ప్రచారము గావించెదరుగాక! యిట్టి అమితమైన ప్రచారము జరిగినపుడే మనము అన్నివిధముల అభివృద్ధిలోనికి రాగలుగుదుము.

3

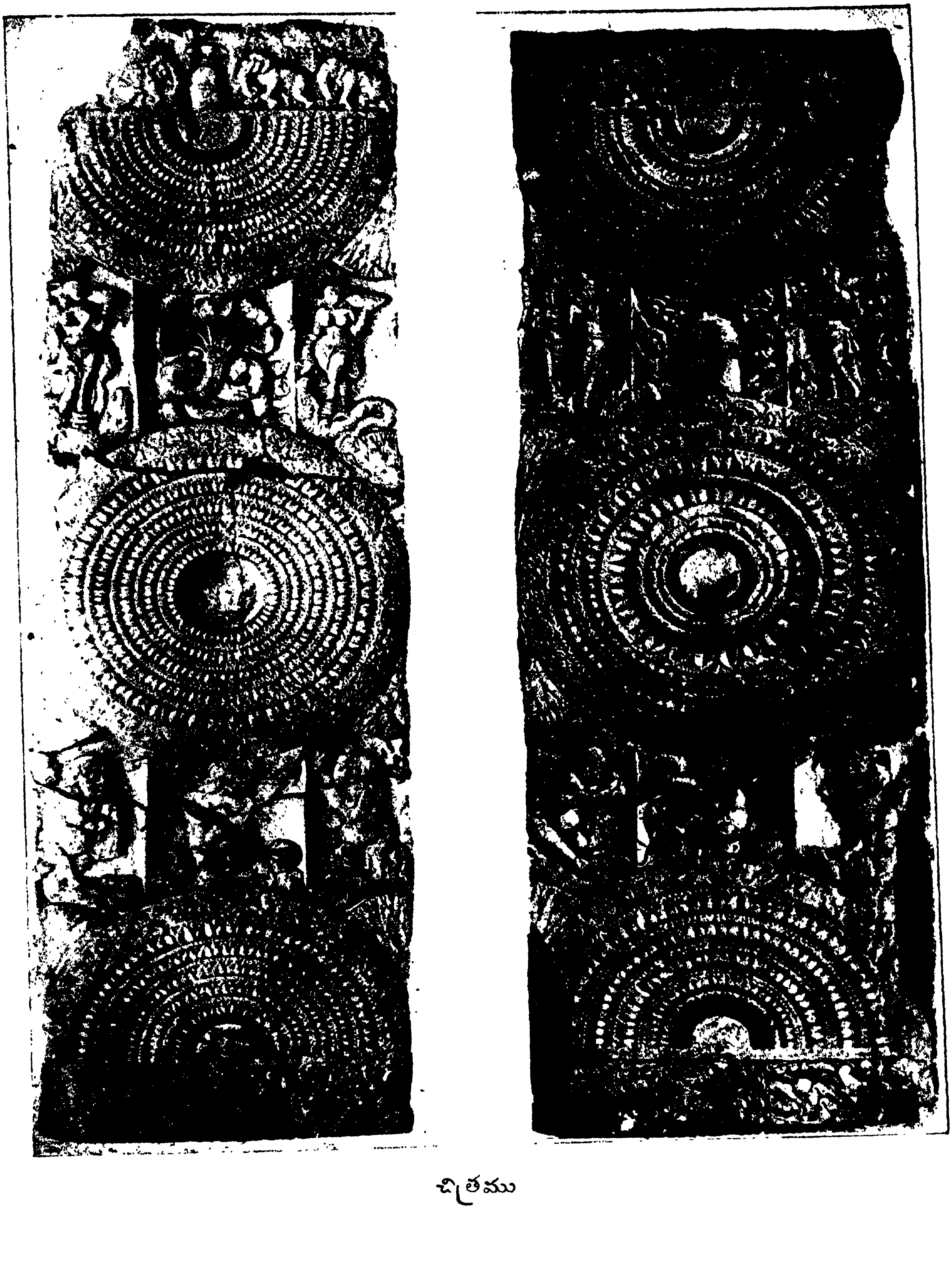
కలియుగ ధర్మము

ధర్మము అనగా ఎవరిపనిని వారు దాతృత్వముద్వారా నిర్వర్తించుట. దాతృత్వమనగా ధనమునే యితరులకు దానముచేయ నక్కరలేదు. దాతృత్వములోనే త్యాగము, దయాళుత్వము నిమిడియున్నవి. ఈరెండు పనులను చేసినదదియు దాతృత్వమే యనబడును. దాతృత్వమును నవలంబించిన మానవుడు నైతికముగను, సాంఘికముగను, ఆధ్యాత్మికముగను నభివృద్ధిపొందగలుగువాడని చెప్పవచ్చును.

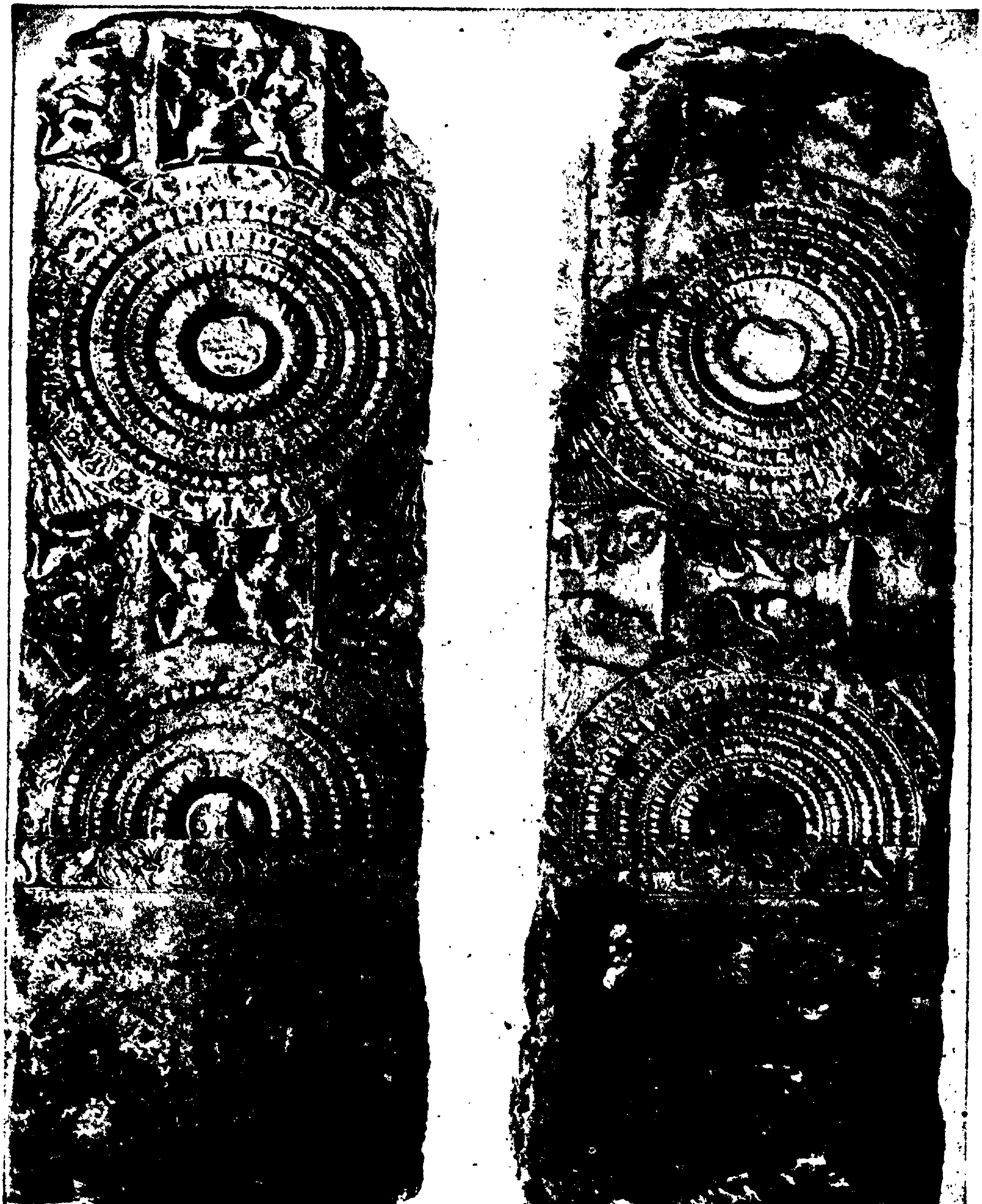
హిందూదేశమనిన దాతృత్వమునకు ప్రపంచమంతటిలోను పురాతనమునుండియు ప్రఖ్యాతినిగాంచెను. హిందూమతమనిన దాతృత్వమే. ధర్మమునకు నెనడైనను మనపూర్వికులైన హిందువులందరు దాతృత్వమును ఆచరించిన వారే యని దేశీయచరిత్రలవల్లనే కనబడుచున్నది. మన హైందవుల దాతృత్వమువల్లనే పరదేశీయులు భారతదేశములో నడుగుపెట్టుటయు, క్రమేణ రాజ్యాధిపతులగుటయు సంభవించినది. పరదేశములతో సంబంధము కలిగినది గావున మనముకూడ దేశకాలపాత్రల ననుసరించి నడవక తప్పనిసరి యగుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనవల్లనే భారతీయులకు సహజముగా నుండే స్వార్థత్యాగము, భక్తి, సాంఘికసేవ పరస్పరసహాయమనునవి కొంతవరకు నశించినవని చెప్పక తప్పదు. ఆంగ్లేయపరిపాలనవల్లనే అనాత్మవాదము, ధనకాంక్ష, ఆగడకారి, మున్నగునవి అబ్బుచున్నవి. ఈ పాశ్చాత్య నాగరికతవల్లనే జీవితమును గడపుటెటుల అనుసమస్య వచ్చినది. ప్రస్తుతము అమలులోనున్న ప్రాపంచికనాగరికత సంపర్కమువల్లనే దాతృత్వము అను దానికి నూతన మార్పు వచ్చినది. ప్రస్తుతదేశకాలపాత్రలనుబట్టి దాతృత్వమనునది భీమావ్యాపారము (ఇన్సూ్యరెన్సు) అనుపేరుతో నున్నది. ప్రపంచకమంతటను నీవ్యాపారము వలయాల్లికవలె నల్లుకొనిపోవుచున్నది. భీమాచేసిన ప్రతిమనిషి తనకుటుంబమునకు, మానవసంఘమునకు, దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఉపకారమును నూతనయుగములో చేసినవాడగుచున్నాడు. భీమావ్యాపారమువంటి దాతృత్వవ్యాపారము ప్రస్తుతములో మరొకటి యేదియు లేదు. భారతదేశము మరల తన పూర్వపు దాతృత్వమును జ్ఞాపకముచేసికొని యీనూతనదాతృత్వములో పాల్గొని యీవిధముగా తమయొక్క ఆర్థికసాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించు గాక!

శ్రీ శివాజీ మహారాజు

చిత్రము

చిత్రము ౧౧

అమరావతీస్తూపము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

స్తూపము

స్తూపమనగా మట్టిదిబ్బ; కాని ప్రతి మట్టిదిబ్బకు స్తూపమను పేరు లేదు. బౌద్ధవాఙ్మయమున స్తూపమునకు శారీరకచైత్యమని పేరు. శారీరకచైత్య మనగా నిర్వాణము నొందినబుద్ధుని యస్థికలనుగాని, భస్మ మునుగాని భద్రపఱిచియుంచుట కగు నొక సమాధివంటి నిర్మాణము. ఈవిధమైన నిర్మాణములకు నేపాళదేశమున చైత్యములని పేరు. వీటినే బర్మాలో 'పెగోడా' లనియు, సింహళమున "దాగబ" (వ్యావహారికమున దాగోబా) లనియు నందురు. "దాగబ" యనునది 'ధాతు గర్భ' యనుదాని తద్భవము. అస్థ్యాద్యవశేష ములను భద్రపఱిచి యుంచునట్టి నిర్మాణభాగమునే 'దాగబ' యందురు. దానిపైన కప్పబడునట్టి దిబ్బకే స్తూప మని పేరు. అయితే, యిటీవల ఈ రెండుభాగములకును కలిసియే స్తూపమను వ్యావహారికనామము చెల్లుచున్నది. కాని కాలక్రమమున ఒక బుద్ధభగవానుని యొక్క యే కాక బౌద్ధమత ధర్మప్రవర్తకులైన వారిలో మహ నీయులకు సంబంధించిన అవశేషములను కూడ ఈ రీతిని భద్రపఱిచియుంచి స్తూపములను నిర్మించుటయు కలదు. ఇట్టి నిర్మాణములలో బుద్ధునియొక్కగాని, లేక సుప్రసిద్ధ లును,ఋషితుల్యులుఅయినబౌద్ధమహాత్ములయొక్క కాని ఎముకయో, దంతమో, భిక్షాపాత్రమో, తలవెంట్రుకయో ఏదోయొకటి యుండును. ఇట్టి వాటితో కూడిన దిబ్బకే స్తూపమనుపేరు ఇప్పుడు రూఢముగ వాడు చున్నారు. ఇట్టి స్తూపములు ఆంధ్రదేశమున, అందు ముఖ్యముగ కృష్ణానదీతీరమున చాల గలవు. తమ మతమునకు సంబంధించిన నిర్మాణము లగుటచే బౌద్ధులకు ఇవియన్న అత్యంతభక్తి గౌరవములు. దానం జేసియే బౌద్ధులు ఇట్టినిర్మాణములను వట్టి మట్టిదిబ్బలు గనే వదలివేయక, హిందువులు తమ దేవాలయములకు వలెనే, వారును వాటికి చిన్నెలును వన్నెలును బెట్టి,చూడ ముచ్చటయిన రకరకముల శిల్ప చిత్రములతో తీర్చి దిద్ది వాటిని కడుమనోహరముగ నిర్మించియున్నారు. ఇట్టి నిర్మాణము లోకవిధముగ బుద్ధనిర్వాణమునాటినుండియు ఉండిన వగుటచేత"బుద్ధ, ధర్మ, సంఘము "లను త్రిరత్నము లను ఆరాధించు పరమభక్తులైన బౌద్ధుల సిద్ధహస్తముల స్తూపనిర్మాణ మొకకళయై క్రమక్రమాభివృద్ధిని గాంచె ను. ఇందునుబట్టి అతిపురాతనములైన స్తూపములకును, అటుతరువాతిస్తూపములకును నిర్మాణకళలో కొంత పరి ణామ ముండుటచేత కొన్ని కొన్ని వ్యత్యాసములు కాన్పించును.[1]

అందములైన బొమ్మలు, అలంకారములతో చెక్కిన సుందరములైన విగ్రహములు, పనివాని తనము చూపుచు చేయబడిన ముచ్చటయిన కర్రపని, చేతితో వ్రాసిన సుందరములైన చిత్రములు - నేత్రేం ద్రియతర్పణములైన యిట్టివున్నచో బౌద్ధభిక్షువులును, భిక్షుణులునుగూడ అట్టి రంగులమెఱుపులు, కనులు కోర గించు అట్టిరూపములు ఉన్నచోటికి పోరాదను బుద్ధుని యుపదేశములు బౌద్ధమతగ్రంథములలోనే యున్నప్పటికి బౌద్ధమతావలంబకుల నిష్కలుషహృదయములు లోక

1. స్తూపముల ప్రాథమిక స్వరూపములు, తరువాత నవి పొందిన యభివృద్ధులు—వీటినిగురించి ఆర్. డి. బెనర్జీ గారు 'మోడరన్ రివ్యూ' పత్రికలో ఒక చక్కనివ్యాసము వ్రాసియున్నారు. ఇందునుగురించి విశేషము తెలిసికొనగోరువారు అది చదువదగును.

మును తరింపజేయ నవతరించిన ప్రేమావధియగు తమ బుద్ధ భగవానునియెడ భక్తిరసప్రపూర్ణములై వారిని ఆరాధకులుగ దిద్దెను. ఈరీతిని కాలక్రమమున భక్తిరహితమైనమతమున భక్తియు, ఆరాధనారహితమైన మతమున ఆరాధనయు మొలకలెత్తి ఆదిబౌద్ధముయొక్క స్వరూపస్వభావములను సంపూర్తిగ మార్చివేసెను. బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారిననాటినుండియే శిల్పకళలో బుద్ధునికి రూప మేర్పడినది. అంతకుపూర్వము శిల్పములలో బుద్ధుని జూపవలసివచ్చినప్పుడు భౌతికప్రపంచపు కొలతలకు లోనైన నామరూపములనుండి ఆమహాత్మునకు విమోచనము—నిర్వాణము—పొందెనని తెలుపుటకు గుర్తుగ అచ్చటి స్థలమును ఖాళీగ ఉంచువారు. బుద్ధచిత్రముండవలసినచోట దాని యభావమే పై నుడివిన యట్టి భావమునకు చిహ్నముగ నుండెడిది. క్రమక్రమముగ నీస్థలమును శ్రీపాదములు (బుద్ధభగవానుని పాదములు) ఆక్రమించినవి. మరికొంతకాలమునకు బుద్ధరూపమే చిత్రిత మగుచుండెను. శిల్పులు ప్రధానముగ ప్రజలలో మతవిషయకమైన ప్రబోధమును గలిగించుటకొఱకును, బుద్ధభగవానుని ఘనతను దెల్పు గాథలను చిత్రించి తన్మూలమున బౌద్ధమత వ్యాపనము సేయుటకొఱకును స్తూపశిల్పమును వినియోగించువారు. రామాయణ మహాభారత గాథలవలెనే బౌద్ధగాథలును చాల కలవు. మొట్టమొదట ఇట్టిగాథలు చాలతక్కువగ ఉండెడివి. కాని బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారినకొద్ది ఇట్టిగాథలునుసంఖ్యాతీతములయ్యెను. సిద్ధార్థుడు(మతమును కనిపెట్టకపూర్వముబుద్ధునికిగలపేరు) తొలుత బోధిసత్త్వడుగ పెక్కుజన్మములెత్తి దయ, అహింస, ప్రేమలకునిదానముగ తనజీవితమును గడపెనని తెలుపు అట్టిగాథలనే జాతకకథ లందురు. ఇవియే బుద్ధునిపూర్వజన్మవృత్తాంతములు. ప్రపంచవాఙ్మయములోని కథావళిలోనికెల్ల ఈ జాతకకథావళియే కడుంగడు ప్రాచీనమైనదనియే కాక, ఐరోపీయ ప్రాచీనవాఙ్మయములోని చాలకథలకుగూడ ఆకరము లిందే కలవనియు భారతీయ, విదేశీయ ప్రాచ్యపరిశోధకపండితులెల్లరును అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. ఈ జాతకకథలే స్తూపశిల్పమున ప్రధానశిల్పచిత్రములు. అంతేకాక, విష్ణ్వాలయమున నేడు రామాయణగాథలును, శివాలయమున శైవగాథలును చిత్రింపబడునట్లే నాడు స్తూపములమీద జాతకకథలనుమాత్రమే కాక బుద్ధుని జీవితకథలనుగూడ చిత్రించుచుండువారు. బౌద్ధస్తూప మీ విధమైన శిల్పములతో చూచుటకు నేత్రపర్వమై యలరారుచుండెడిది. సిద్ధహస్తులైన శిల్పులు తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను సమస్తము భగవదర్పితముచేసి శిల్పకళారూపముననే భగవానుని ఉపాసించువారు.

అమరావతీస్తూపము : చరిత్ర

అట్టి యుపాసకులు బుద్ధభగవానుని పాదపీఠిని కానుకగా సమర్పించిన పూజాకుసుమములలో అమరావతీస్తూప మొకటి. ఇది ఎప్పుడు నిర్మితమైనదో స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు మన కాధారములు లేవు; కాని బౌద్ధమతము హిందూదేశమునందంతట వ్యాపించినది అశోకచక్రవర్తికాలములోనే. ఈతనికాలములోనే ఇతని రాజధానియైన పాటలీపుత్రమున మూడవ బౌద్ధమహాసభ జరిగెను. ఈ చక్రవర్తికి పూర్వమునుండియు బౌద్ధులలో బౌద్ధులకు కొన్ని మతవిషయములను గురించి పొరపులు సంభవించి హృదయములలో అగ్ని రగులుచుండెను. అశోకచక్రవర్తి చీలిపోవనున్న సంఘమును ఏకీకరించుటకై చాల పని చేసెను గాని కార్యము లేకపోయెను. పాటలీపుత్రమున జరిగిన సభానంతరము బౌద్ధసంఘమున చీలిక యేర్పడెను. ఈచీలిక యేర్పడుటకుకారణము మతాచార వ్యవహారములను గురించిన దశవస్తువులను (దశవత్థూని) గురించి యని కొందఱును, మహాదేవ భిక్షువుయొక్క పంచవిషయములను గురించి యని కొందఱును చెప్పుదురు. ఈవివాదమునకు పర్యవసానముగ అర్హతులు(థేరులు-స్థవిరులు) ఒకపక్షమును, బౌద్ధసాంఘికులు (వీరివాదము నంగీకరించినవారిలో కొందఱు అర్హతులును కలరని తెలియుచున్నది) ఒకపక్షమునైరి. 'థేరవాదము'నకు ప్రతికూలమైన సాంఘికవాదము నంగీకరించినవారలే

'మహాసాంఘికు' లనబరగుచున్నారు. నాటినుండి పాటలీపుత్రము మహాసాంఘికులకు ప్రధానస్థల మయ్యెను.

పాటలీపుత్రసభానంతరము అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధమతమును దేశదేశముల వ్యాపింపజేయుటకై మతబోధకులను బంపెను. బౌద్ధమతవ్యాపనమునకై చక్రవర్తి యాజ్ఞ శిరసావహించి దేశాంతరముల కరిగిన మతబోధకులు మాగధులకు దెలియవచ్చినవారు వీరు :

౧. కాశ్మీర గాంధారములకు "మజ్ఝంతిక" భిక్షువు.

౨. మహిషమండలము (ఆంధ్ర, మైసూరు దేశములు) నకు వెళ్లినవాడు "మహాదేవ" భిక్షువు.

౩. "వనవాసి" (రాజపుత్రస్థానము ?) "రక్షిత" భిక్షువు.

౪. "అపరాంతక"మునకు "ధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౫. "మహారట్ఠ"మునకు "మహాధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౬. "యవనలోక"మునకు "మహారక్షిత" భిక్షువు.

౭. "హిమవంతపాద"మునకు "మజ్ఝిమ", "కస్సపు"లు.

౮. "సువణ్ణభూమి"కి "సోణక", "ఉత్తరు"లు.

౯. "తాంబపణ్ణి"కి "మహింద" భిక్షువు.

ఈ పై విషయముల వలన ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము అశోకచక్రవర్తినాటినుండి నెలకొన్నదనియు, మతబోధకుడు "మహాదేవు" డనియు, వచ్చిన మతము మహాసాంఘికవాదమునకు సంబంధించిన బౌద్ధమతమనియు తేలుచున్నది.

కాని అశోకుని కాలమునుండియు ఇది ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వర్ధిల్లినట్లు కాన్పించదు. దీకిని త్వరితముగనే అంతరాయము సంభవించెను. అశోకుని యనంతరము మగధను పాలించిన 'కునాల', 'దశరథు'ల వెనుక 'సంప్రతి' రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు జయస్వాలుపండితుల పరిగణనము ప్రకారము క్రీ. పూ. ౨౨౦ మొదలు ౨౧౧ వరకు రాజ్యము చేసెను. హేమచంద్రుని 'పరిశిష్టపర్వము' ననుసరించి అశోకచక్రవర్తికి బౌద్ధమతమున నెట్టి విపరీతాభినివేశ ముండెనో అట్లే యీతనికి జైనమతమున్న అంతటి యభినివేశ ముండెననియు, అశోకునివలెనే ఈతడును జైనమతవ్యాపనమునకై ఆంధ్ర, ద్రమిళ దేశములకు మతబోధకుల నంపి యచ్చట జైనమతమును వ్యాపింపజేసెననియు తెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరము ఆంధ్రులు మగధసామ్రాజ్యమునకు లోబడియుండిరో లేదో తెలియదు కాని, ఆంధ్రదేశమున జైనమతమును వ్యాపింపజేయుటకై 'సంప్రతి' చేసిన ప్రయత్నములమూలమున —జైనమతము ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వ్యాపించినను వ్యాపింపకపోయినను—మహాదేవభిక్షువు నెలపెట్టిన బౌద్ధమతవ్యాపనకార్యమునకు కొంతవఱకు కలిగినను అంతరాయము కలిగియుండునని యూహింప నవకాశము కలదు. 'సంప్రతి'ప్రయత్నముల మూలమున ఆంధ్రదేశమున జైనమతము బాగుగ వర్ధిల్లినదో లేదో తెలిసికొనుట కాధారములు చాలవుకాని, బౌద్ధమతము తాత్కాలికముగ కొంతయణిగియుండినను తరువాత అనతికాలముననే విజృంభించి యుండెననుటకు బౌద్ధవాఙ్మయమున, అమరావతీస్తూపశిల్పముననే మనకు తార్కాణములు.

ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత మెప్పుడు ప్రారంభమైనదియు మనకుస్పష్టముగ దెలియుచునేయున్నది. కాని అమరావతీస్తూప మెప్పుడు నిర్మింపబడినదియు దెలిసికొనుటకుమాత్రము ఆధారములు లేవు. ఈస్తూప నిర్మాత అశోకుడే యని కొంద అందురు. అశోకుడు స్తూపమును నిర్మించినను నిర్మింపకపోయినను, ఆచక్రవర్తి యీ నిర్మాణమునకు దన సంపూర్ణాదరము నొసంగి యీ సంస్థను పోషించుచుండెనని తెలుపువారు కొందఱు కలరు. ఇవియన్నియు అశోకచక్రవర్తియొక్క బౌద్ధమతాభిమానమునుబట్టి చెప్పు గాథలే కాని ఆధారసహితములైనవి కావు. ఒక్క అశోకచక్రవర్తియే కాక బుద్ధభగవానుని భక్తులు చాలమంది చాలచోట్ల స్తూపము లనేకములు నిర్మించినట్లు బౌద్ధగాథలు కలవు. స్తూపనిర్మాణము రాను

రాను బుద్ధభగవత్ప్రీత్యర్థముగ సమర్పించు నొక కానుక యయ్యెను. పెద్దపెద్ద స్తూపములకడ ఈవిధమున కాను కలుగ లేచిన చిన్నచిన్న స్తూపము లెన్నియో యుండి కనట్లు మనకు దెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెనని చెప్పుటకు ఆధారములు కానరానందున ఇది యాతనిదని కాదనియే నమ్ముట యుక్తము.

అయితే ఇది అశోకచక్రవర్తికి తరువాతదైనను క్రీస్తుపూర్వము నిర్మింపబడినదా? క్రీస్తుతరువాత నిర్మింపబడినదా? ఇది మనము తేల్చవలసియుండును.

చాలమంది యీస్తూపము క్రీస్తుపూర్వమే నిర్మింపబడినదనియు, ప్రాయికముగ ౨౦౦ సం.ల ప్రాంతమున గట్టబడి యుండవచ్చుననియు దెలిపియున్నారు. ఇట్లు చెప్పుటకు వారికి స్తూపనిర్మాణకళాశిల్పమే ఆధారము. నిర్మాణశిల్పకళలో ప్రాథమిక స్తూపములకును, తరువాతిస్తూపములకును చాల వ్యత్యాసము లుండునని యిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శిల్పకళలోని ఈవిధములైన వ్యత్యాసముల ననుసరించియే క్రీ. పూ. నిర్మితమైన ప్రాథమిక స్తూప మొకటి తప్పక యుండెననియు, కాలక్రమమున ఆ యసలుస్తూపమునకు చాల నిర్మాణములు చేర్చబడినవనియు చెప్పుట కవకాశము కలుగుచున్నది. స్తూపనిర్మాణకళలోనే కాక చిత్రశిల్పమునకూడ పరిణామము కలిగెను. ఈవిధమైన పరిణామము ననుసరించికూడ ప్రాచీనమైనవి కొన్నియు, అర్వాచీనమైనవి కొన్నియు శిల్పములు కలవని తజ్ఞులు తేల్చియున్నారు.

ఇందువల్ల క్రీస్తుపూర్వము ప్రాచీనకాలముననే అసలు స్తూపము అమరావతిలో వెలసినదని తెలిసినను దీనికాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయింప వీలగుటలేదు. కాని క్రీ. పూ. ౨౦౦ ల ప్రాంతమున ధనకటకము రాజధానిగ ఆంధ్ర దేశము నాంధ్రరాజులు పరిపాలించుచుండినప్పుడే ఇది కట్టబడినట్లు పెక్కురు చెప్పుచున్నారు. బర్జెస్ మొదలైన పండితులు ఈస్తూపమును గురించి ఉద్గ్రంథములు వ్రాసి, నిర్మాణసముదాయమున ఏవేవి ప్రాచీనములో, ఏవేవి అర్వాచీనములో నిరూపించియున్నారు. ఇట్టి నిరూపణమున వారికి శాసనములుకూడ కొంతవఱకు తోడ్పడినవి. కొన్ని నిర్మాణములమీది శాసనములు కొన్ని "మౌర్యలిపి" (అనగా అశోకచక్రవర్తి శాసనములలోని లిపి)కి ఇంచుక చేరికయైన లిపిలో నుండుటచేత, అట్టి శాసనములు గల నిర్మాణములు స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో కడుప్రాచీనములై యుండవలయు నని నిశ్చయింపబడెను. ఈస్తూపము క్రీ. పూ. ౨౦౦ల ప్రాంతమున ఆంధ్రులకాలములో నిర్మితమైన ట్లూహింప బడుచున్నను, ఈవిధమైన యభిప్రాయమును సప్రమాణముగ రుజువుచేయుటకు మొదటి ఆంధ్రరాజుల శాసనము లేవియు ప్రాచీననిర్మాణము లన్నవాటిమీద కానరాలేదు; కాని గౌతమీపుత్ర శ్రీ సాతకర్ణియొక్క కొడుకైన వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమావినుండి కడపటి యాంధ్రరాజుల శాసనములు అరుదుగనే యైనను కాన్పించుచునే యున్నవి. స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో అర్వాచీననిర్మాణములే ఎక్కువగ నుండినట్లు పరిశీలనముమీద తేలుచుండినందున ఈ స్తూపము నిర్మితమైన మొదటి రోజులలోకంటె తరువాతనే పేరును పెంపునుగాంచి జగదానందకర మయ్యెనని యూహింపవచ్చును.

మహాచైత్యము : చైత్యకులు

మహాదేవునినాటినుండియు ఇది మహాసాంఘికులకు ప్రధానమైన పవిత్రస్థలముగనే యుండెను. శాసనములలో ఇది "చెతికియానం నికాయస" "మహాచెతికియ" మని పేర్కొనబడి యున్నది: అనగా "చైత్యకనికాయము" యొక్క "మహాచైత్య" మని యర్థము. "చైత్యశాల"కు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకే "చైత్యకనికాయ" మని పేరు. ఈచైత్యశాలాసంస్థాపకుడు "మహాదేవుడే" యని "టిబెట్" బౌద్ధగ్రంథములుకూడ దెలుపుచున్నవి. అందువలన మహాసాంఘికులలో "చైత్యకు" లొక్కరని తెలియుచున్నది. వీరిసంఘమును దాక్షిణాత్య బౌద్ధులు "చైత్యవాద" సంఘమనియు, ఉత్తరాదిబౌద్ధులు

"చైత్యశాల" సంఘమనియు వ్యవహరించు చుండువారు.

పూర్వశాల : అపరశాల

కృష్ణానదీతీరమున ఆంధ్రరాజులకు రాజధానియైన ధనకటకమునకు పశ్చిమమునగూడ పూర్వదిశనున్న మహాచైత్యమువలెనే మఱియొక మహాచైత్యము వెలసినది. అదియు మహాసాంఘికులైన చైత్యకులయొక్క నివాసమే. ధాన్యకటకరాజధాని కపరదిశ నామహాచైత్యము వెలసిననాటినుండి అచ్చటి బౌద్ధసంఘమునకు "అపరశాల" సంఘమనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకు "పూర్వశాల" సంఘమనియు పేర్లు కలిగెను. అందువలన ధాన్యకటకమునకు పశ్చిమముననున్న మహాచైత్యవిహారము "అపరశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "అపరశాలికు"లనియు, ధాన్యకటకమునకు దూర్పుననున్న మహాచైత్యవిహారము "పూర్వశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "పూర్వశాలికు" లనియు వ్యావహారికనామ మేర్పడెను. వీరు లెల్లరు మహాచైత్యకులే. "పూర్వాపరశాలల ననుసరించి వీరు రెండు తెగలుగ చీలిపోయిరి. ఈ "పూర్వాపరశాలలు" రెంటిలో అశోకవర్ధన ప్రేషణమున దక్షిణదిశాగతుడైన మహాదేవాచార్యులచే మున్ముందు సంస్థాపితమైనది "పూర్వశాల" యేయని మనకు బౌద్ధగ్రంథముల ప్రమాణమే కలదు. "పూర్వశాల", "అపరశాల"పదములు రెండును శాసనములలో "పువసేలియ"[1], "అపరసేలియ" లేక "అపరమహావనసేలియ" అనురూపములతో వచ్చును. "అపరసేలియ" అనగా"అపరశాల"యనియు,"అపరమహావనసేలియ"యన "అపరమహాచైత్యశాల"యనియు అర్థము. "వన" యను పదమునకు చైత్యమనునర్థమునబౌద్ధవాఙ్మయమున ప్రయోగములుకలవు. పూర్వాపరశాలాసంఘములు కాలక్రమమున మరల "రాజగిరికు" లనియు, "సిద్ధాంతికు" లనియు రెండు తెగలుగ విడిపోయెను. మొత్తముమీద ఇచ్చటి "మహాసాంఘికులు" అయిదుతెగలుగ విడిపోయిరని కొందఱందురు. వారి ప్రకారము పూర్వాపరశాలికులు కాక తక్కిన మూడుతెగలు ఇవి : హైమవతులు, (౨) లోకోత్తరవాదులు, (3) ప్రజ్ఞప్తివాదులు. ఈ తెగలను గురించియు, ఈ సంఘములను గురించియు నిచట ఇప్పుడు వ్రాయుట అప్రస్తుతము; కాని వీరందఱునుకూడ మహాసాంఘికులే యనియు, అందును మహాచైత్యకసంఘములోనివారే యనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. పూర్వశాలామహాచైత్య

---

1. శాసనములలోను, వాఙ్మయములోను వచ్చు ఈపదముల యప్రాకృతిరూపములు "పూర్వశైల", "అపరశైల"ములుగా విదేశీయులును, స్వదేశీయులునైన ప్రాచ్యపరిశోధకపండితులు నిర్ధారించియున్నారు. అమరావతిదగ్గర 'శైలము' (కొండ-గుట్ట) ఏమియు లేకపోవుటచేత అచ్చటి మహాచైత్యమునకు "పూర్వశైల"నామము సరిపడదనియు, 'సేలియ' అనుదాని సంస్కృతిరూప మొకవేళ 'శాల' యైయుండవచ్చునేమో యనియు, అందువలన "పూర్వశైల" మనియు, "అపరశైల" మనియు ఇంతవరకు పరంపరాగతముగ వ్యవహరింపబడుచువచ్చుచుండినవి. ప్రాయికముగ "పూర్వశాల", "అపరశాల" లుగ సంస్కరింపదగియుండుననియు, "ఘంటశాల" యనునదికూడ ప్రాకృతమున "కంటకసేల"యనియున్నదనియు, దానిని ఇప్పటి"ఘంటశాల"గా గుర్తించియున్నారనియు, కాని ఘంటశాలయొద్ద-అది "శైల"మనుటకు-అచ్చట కొండకాని గుట్టకాని లేదనియు, ఈ కారణముల ననుసరించి పూర్వశైల, అపరశైల, కంటకశైలములలోని ద్వితీయపదము, శైల అయియుండదనియు, అది 'శాల' కావచ్చుననియు సంభావనాసందర్భమున మన్మిత్రులైన శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారొకప్పుడు నాతో చెప్పియున్నారు. ఇటీవల నీ "అమరావతీస్తూపము"ను గురించిన పరిశోధనకై గ్రంథములు చదువునప్పుడు పరిశోధకులైన బౌద్ధపండితులే పూర్వాపరచైత్య బౌద్ధసంఘములను "పూర్వశాలీయులు" (శైలకులు కారు) గను, "అపరశాలీయులు" (శైలకులు కారు) గను వ్రాసియుండుటచేత శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పునదే సత్యమగునేమో యని నాకుకూడ గొంతనమ్మకము కలిగి నేనును "పూర్వశాల", "అపరశాల" అను నామములనే వాడియున్నాను. అదియునుంగాక, 'కంటకసేల' అనుపదమే ఒక ప్రాకృతిశాసనమున "కంటకసాల" రూపమునను గనబడుచున్నది. అయినను ఈ విషయమున నింకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. యథోచితసంభావణ సందర్భమునందలి విషయములను వారి యనుమతి లేకయే యిచ్చట వెలిబుచ్చినందులకు శ్రీశాస్త్రిగారు నన్ను మన్నింప ప్రార్థితులు.

మును, అపరశాలామహాచైత్యమునే కాక వేఱొకచైత్యము "కంటకశాల"యొద్ద గూడ నున్నట్లు శాసనములు పేర్కొనుచున్నవి. అదికూడ "మహాచైత్యము"గనే పేర్కొనబడియున్నది. దీని ననుసరించి చూచినచో దూరముగనైననేమి, దగ్గఱనైననేమి, కృష్ణానదీతీరమున నాడు వెలసిన వన్నియు మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన విహారములే యనియు, దానంజేసియే యచ్చటచ్చటి నిర్మాణములకు "మహాచైత్య" నామము పొందింపబడె ననియు నూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. వీటిలో మనకిప్పటికి తెలిసినంతవఱకు పూర్వాపరమహాచైత్యములు కడుప్రసిద్ధమైనవి. పూర్వమహాచైత్యమున కించుక తరువాతిదైనను అపరమహాచైత్యముకూడ అనతికాలముననే ప్రసిద్ధినంది మహాసాంఘికబౌద్ధులకు పవిత్రక్షేత్ర మయ్యెను.

అమరావతీస్తూపము: పేరుపెంపులు

అమరావతీస్తూపచిత్రములలో కడు ప్రాచీనములైనవి అరుదుగను, అర్వాచీనములైనవి (ఈవ్యాసమున అర్వాచీనము లనగా అసలుస్తూపము నిర్మితమైన రెండు వందల సంవత్సరములకు తరువాతివి అని యర్థముచేసికొదగును) ఎక్కువగనుగాన్పించుటచేత అసలుస్తూపము నిర్మితమైన మొదటినాళ్లకంటెను దరువాతనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధక్షేత్ర మయ్యెనని నిశ్చయింపనగును. మొదటి 'దశ'లలో నైనను దీనికి అంత గొప్పఖ్యాతి లేకపోలేదు. ఇందుకు సింహళదేశచరిత్రలే యాధారము. "తాంబపణ్ణి"కి (బౌద్ధవాఙ్మయమున సింహళద్వీపమునకు "తాంబపణ్ణి" యని పేరు) రాజైన "దుట్ఠగామణి" అనురాధపురమున "మహాథూప"(ర్వాన్ వెల్లి మహాస్తూప)మును నిర్మించు సందర్భమున హిందూదేశములోని వేఱువేఱు ప్రాంతములనుండి అర్హతులు, శ్రమణులు, భిక్షువులు వేలకొలది బౌద్ధసాంఘికులతో నచ్చటికి వెళ్లిరట. ఇట్టివారిలో మహాఋషి (అర్హతుడు) మహాదేవు డొకడు. ఇతడు "పల్లవభొగ్గ"మునుండి నాలుగులక్షల అరువదివేల భిక్షువులతో అచ్చటికి వెళ్లెనట. ఇంతమంది నిజముగా అచ్చటికి వెళ్లినను వెళ్లకపోయినను ఇంతమంది వచ్చిరని చెప్పబడు "పల్లవభొగ్గము"న బౌద్ధమతము చాల నభివృద్ధిదశలో నుండినట్లు తెలిసికొనుటకు మాత్ర మీసంఖ్యలు తోడ్పడుచున్నవి. ఈ "పల్లవభోగ" మెచ్చటిది? విషయము, నాడు, దేశవిభాగము అనుసర్థమున "భోగ" పదము వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన మనకు దెలియుచున్నది. (చూడు: ఉదాహరణములు: మహేంద్రభోగము; కవచకారభోగము; హోమనిభోగము మొదలైనవి)

ఇందువలన "పల్లవభోగ(భొగ్గ)" మనునది పల్లవదేశమని కాని, పల్లవవిషయమని కాని, లేక పల్లవనాడని కాని అర్థము చెప్పుకొనవలసియుండును.[1] ఇప్పటి "పలనా"డనునది "పల్లవనాడే" యని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. అందువల్ల "పల్లవభోగము" ఇప్పటి "పలనాడే" యని నిశ్చయింపవచ్చును. ధాన్యకటకము "పల్లవపరిపాలితదేశము"న నుండినట్లూహింప నాధారములు కలవు. ఈ కారణములచేత అమరావతీస్తూపము నిర్మితమైన మొదటి 'దశ'లలో నైనను ప్రఖ్యాతి గాంచకపోలేదని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని స్తూపనిర్మాణములు వృద్ధియై అది పెంపును గాంచినదిమాత్రము అసలు స్తూపము నిర్మితమైన ౨౦౦ ల సంవత్సరములకే యని చెప్పవచ్చును. అమరావతీస్తూపమునందలి ప్రాచీన, అర్వాచీన శిల్పపద్ధతి యిట్టి యూహ కెడమిచ్చుచున్నది.

మహాయాన, హీనయానములు

బౌద్ధమతమునం దద్భుతపరివర్తనము జరిగిన కాలమును, ఈస్తూపము పెంపుచెందినకాలము నించుమించుగ నొక్కటే. ఇందువలన ఆపరివర్తనమునకును, ఈ పెంపు

1. ఈ 'పల్లవభోగము' "పలనాడు" కావచ్చు ననుటకు సాకుగల యాధారములను వేఱొకవ్యాసమున నిరూపించెదను. "పల్లవభోగము" "పలనాడే" యని నిశ్చితమైనచో ఆంధ్రచారిత్రచతురానన బిరుదాంచితులైన శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు మొదలగువారు చెప్పినట్లు పల్లవులు తొలుత ఆంధ్రదేశీయులే యనియు, పిదపనే వారు "దక్షిణాది"కి వ్యాపించి "కాంచీపురము"ను రాజధానిచేసికొనియుందురనియు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

నకును దగ్గఱసంబంధము కలదని యూహింప దగును. ఆ పరివర్తనమిది. బౌద్ధమత మదివఱకున్న పంథను విడిచి క్రొత్తపంథ ద్రొక్కెను. ఈ పరివర్తనమువలననే ఇందు భక్తిబీజములు నెలకొనెను: అనగా బౌద్ధ మొకవిధముగ భక్తి మతముగ మారెను: అది శైవ, వైష్ణవముల వంటి భక్తిమతము కాదు కాని బౌద్ధసంఘమును ఆరాధకులుగ దిద్దిన భక్తి మతము. ఈ మార్పుతో బౌద్ధ మతమున పెక్కుసంస్కృతులు జరిగెను. వేదాంతతత్వ ములు మాఱినవి; ఆచారములు మాఱినవి; మత గ్రంథ ములలోనే మార్పు కలిగెను. ఇంతయేల, అదివరకున్న బౌద్ధముయొక్క స్వభావమే మాఱిపోయెను. బౌద్ధసంఘ మున నిదివఱకు సంభవించిన మార్పులకంటె ఇది గొప్ప మార్పు. ఈమార్పున కంగీకరించినమతము ఒకపక్షముగను, అంగీకరింపని ప్రాచీనాచార వాద మతము వేఱొక పక్షముగను ఏర్పడెను. ఇట్లుచీలిపోయిన ఈ రెండుబౌద్ధ శాఖలకు ఇంతటినుండి శత్రుత్వము ప్రబల మయ్యెను. ఈమార్పు నంగీకరించిన శాఖకు "మహాయాన" మనియు, మార్పు నంగీకరింపని వృద్ధవాద శాఖకు "హీనయాన" మనియు పేరు కలిగెను. ఈ రెండుశాఖలకునున్న ప్రధాన మైన భేద మిది: "హీనయాన"మున "నిర్వాణము" నొందుటకై "ప్రతిమనిషి" ప్రాపంచికసంబంధములనుండి విముక్తిపొంది భిక్షువై, అర్హత శ్రమణక శుశ్రూష చేసి, బౌద్ధమత గ్రంథములగు "వినయ, సుత్త, అభిధమ్మ-పిటకము"లనుజదివి పరిజ్ఞాత కావలెను. "మహాయానము" నకు అట్టి ప్రాపంచికసంబంధ పరిత్యాగ మేమియు నవసర ములేదు. బంధువులనుండి విడిపోవనక్కఱలేదు; ఆస్తిని త్యజింప నక్కఱలేదు; భిక్షువు కానక్కఱలేదు; తాను చేయువృత్తిని విడనాడ నక్కఱలేదు. తాను ఏవృత్తిలో నున్నను, ఏదేశమున నున్నను, సంసారిగ నుండియైనను, బౌద్ధమతమున విశ్వాసము, ప్రేమ, బౌద్ధమతపరిజ్ఞానము నుండి బుద్ధుని కొలుచుచుండిన జాలును. ఎట్టివాడైనను "నిర్వాణము" (బౌద్ధమతపరమావధి) నొంద నర్హుడే. "హీనయానము"నకును, "మహాయానము"నకును ఇంకను భేదము లనేకములున్నను ప్రస్తుతము మనకు కావలసి నదియు, ప్రధానమైనదియు ఇదియే. ఇందువలన నంత వఱకు ప్రజలకు బౌద్ధమతమున విశ్వాసముండినను వారు భిక్షువులు లేక శ్రమణులు అయిననేకాని వారు 'నిర్వాణ పదవి' కర్హులు కారనియు, వారికి 'నిర్వాణ' ముండెడిది కాదనియు దేలుచున్నది. "ప్రతిమనిషి"ని—భిక్షువుగమార్చకయే,సంసారసంబంధములనుపరిత్యజింపకయే—'నిర్వాణ పదవి' కర్హుని జేసినదియు, 'నిర్వాణము' "ప్రతిమనిషి"కి సులభసాధ్యము చేసినదియు ఈ "మహాయాన" బౌద్ధ మతమే.మతవిషయకములైన నిబంధనలు సడలి,"నిర్వాణ" సాధకమైన మతము అందఱికి అందుబాటులోనికి వచ్చు టంజేసియే అనేకు లీ 'మహాయాన బౌద్ధము' నవలంబించిరి. త్వరితముగనే "మహాయానము" విజృంభించెను. మనకు గానవచ్చు అమరావతీస్తూపపు పెంపంతయు నాటిదే.

నాగార్జునాచార్యులు

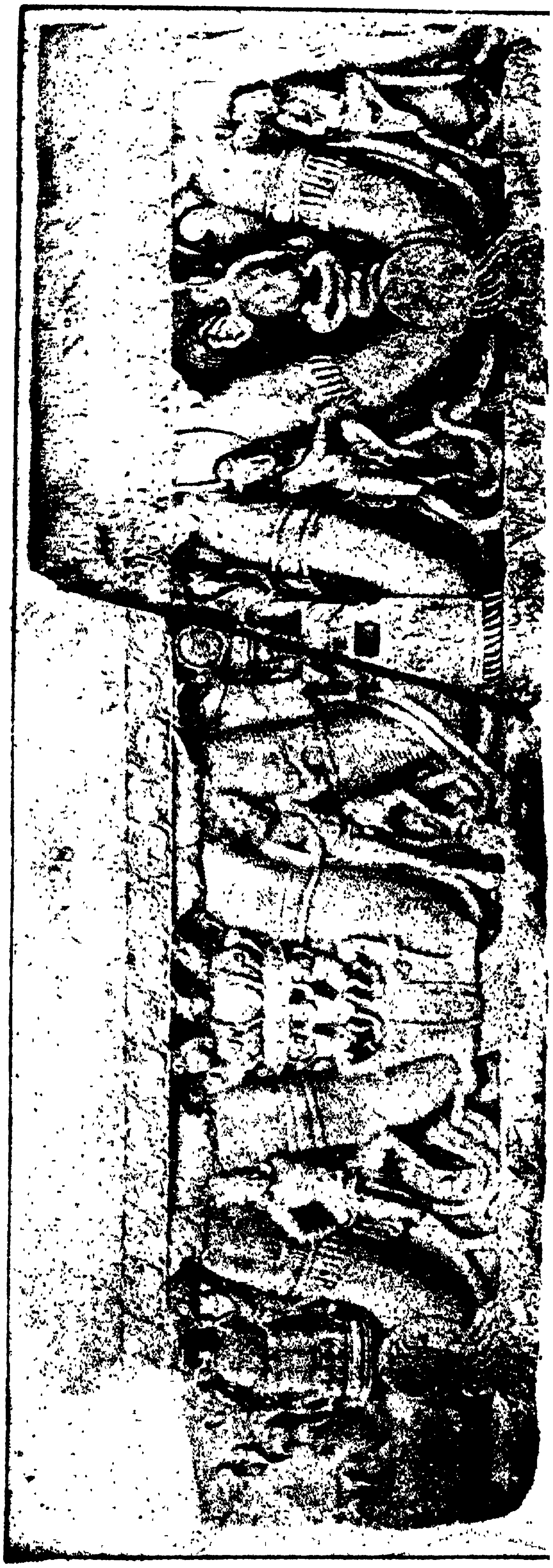
ఈవిధమైన పరివర్తనము బౌద్ధమతమున కలుగుటకు కారణభూతమైన స్థలము కొందఱి యభిప్రాయమున ఈ యమరావతీ చైత్యమే. మఱికొంద ఱది కాశ్మీరగాంధారము లందురు. మహాయాన బౌద్ధమతము అమరావతిలో నుదయించినను ఉదయింపక పోయినను, అమరావతికి దానికి పెక్కువసంబంధము కలదని అంగీకరింపక తీరదు.

మహాయాన బౌద్ధమునకు కారణభూతుడైన బౌద్ధ మహర్షి నాగార్జునాచార్యులు. ఇతడే మహాయానమును గనిపెట్టెనని కొందఱి మతము. ఇతనికి పూర్వమే బౌద్ధ సంఘమున మహాయాన బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములు నిగూఢములై యుండెననియు, ఇట్టి యభిప్రాయములను వెలువఱచుచు వచ్చినవారు నాగార్జునాచార్యులకు పూర్వమే కొందఱు కలరనియు కొంద ఱందురు; కాని ఎల్లరునుగూడ నాగార్జునాచార్యులవల్లనె 'మహాయానము' 'అభివృద్ధికి వచ్చినదని యంగీకరింతురు.

ఈనాగార్జునాచార్యులవారి తత్త్వమున(Philosophy)కే మాధ్యమికవాదమని పేరు. నాగార్జునాచార్యులవారుమాధ్యమికవాదమును బయలుదేఱదీసినది అమరావతీ చైత్యముననే యని బౌద్ధపరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. దీని ననుసరించి ఆంధ్రదేశము బౌద్ధమతమునకు సమర్పించిన కానుకలలో "మాధ్యమికవాద" మొకటి యని చెప్పవచ్చును. ఈయనయే ఈ "ధనకటక చైత్యసంఘారామము"ను (ధనకటకము ఆంధ్రరాజులకు రాజధానిగ ప్రసిద్ధి గాంచుటచేత తత్సమీపస్థితమైన ఈచైత్యమునకును ధనకటక మహాచైత్య మనియే పూర్వపు వ్యావహారికనామము) గొప్ప బౌద్ధ విద్యాపీఠము (విశ్వవిద్యాలయము)గ జేసెను. ఈ ధనకటక విద్యాపీఠము నాదర్శముగ గైకొనియే టిబెట్ దేశములోని "లాస్సా" నగరసమీపమున "డాపంగ్" విద్యాపీఠము నిర్మితమయ్యెనట.

నాగార్జునాచార్యులవారి కాలమునుగుఱించి కాని, వారి జన్మస్థలమునుగుఱించి కాని మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. వీరికాలమును గుఱించి పెక్కు వాదోపవాదములు కలవు. కొంద ఱీయన క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్ది యంతిమభాగమున నుండెనని చెప్పుదురు; మఱికొందఱు క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండెనందురు. కాని చాలమంది క్రీస్తుశకము రెండవ శతాబ్దిలో నుండినదియే వాస్తవమని విశ్వసించుచున్నారు. ఇక ఆయన జన్మస్థలమునుగుఱించి: ఈయన మహాకోసలమున విదర్భలో పుట్టెనని కొందఱందురు. మఱికొందఱు కాంచీపురసమీపమున "కహోర"(?) గ్రామమున నుదయించినట్లు తెలిపెదరు. వేఱొక కొందఱు ఈయన ఆంధ్రుడే యనియు, ఆంధ్రరాజైన "సాతవాహను"నిచే నాదరింపబడినవాడనియు, ఆమహాదానపతి (Patroniser) యొక్క వితరణమూలముననే 'శ్రీపర్వత'మున "శైలమండపాలయము"ను గట్టించెననియు చెప్పుచున్నారు. ఇందేది నిజమైనను, ఏది నిజము కాకపోయినను, నాగార్జునాచార్యులవారికి, ధనకటక (అమరావతి) మహాచైత్యమునకు నెక్కువసంబంధ ముండెననియు, ఆయనకు, ఆంధ్రరాజులలో నొక్కడైన సాతవాహనరాజునకు ఎక్కువ మైత్రి యుండెననియు, ఆరాజు ఈ యాచార్యుని కొఱకు "శ్రీపర్వతమున" "శైలమండపాలయాది నిర్మాణము"లను గావించెననియు చెప్పు సంగతులు సత్యమైనవి. తన్నాదరించిన "సాతవాహనరాజు" నిమిత్త మీయాచార్యులవారు పద్యమయమైన యొక "సుహృల్లేఖ"ను రచించి పంపెనట. ఆ "సుహృల్లేఖ"లో బుద్ధభగవానుని సుగుణసంపన్నత కంటికి కట్టినట్లు వర్ణింపబడినదట. దీని ననుసరించి చూచుచో, ఆంధ్రరాజులైన సాతవాహనులలో నాగార్జునాచార్యులకు సమకాలికు లైనవారు కొందఱైనను బౌద్ధమత మవలంబించి యుండు రనుటకు ఊహకవకాశము కలదు. నాగార్జునాచార్యుల యంతిమ దశలో ఆయన కావాసస్థానమైన "శ్రీపర్వతము" నిదివఱకు "శ్రీశైల"మని భ్రమించియుండిరి కాని నాగార్జున కొండ (పల్నాడు)దగ్గఱ ఇటీవల త్రవ్వగా బయలుపడిన స్తూప శాసనముల ననుసరించి, నాగార్జునకొండయో, లేక తత్సమీపస్థమైన వేఱొక కొండయో (ప్రాయికముగ నాగార్జున కొండయే కాదగును) "శ్రీపర్వత" మను పేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది (చూడుడు: నాగార్జున కొండస్తూపపు శాసనములు). ఈ 'శ్రీపర్వతము' 'కాశ్మీర, గాంధార, చీనా, అపరాంత, వంగ, వనవాసి, తాంబపణ్ణి దీప'ఆదిదూరస్థదేశములలో బౌద్ధమతమునువ్యాపింప

1. ఈసుహృల్లేఖ చీనా, టిబెత్తు భాషలలోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. అందు చీనాభాషలోనికి దీనిని గుణవర్మ యనునతడు క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున పరివర్తనము చేసెను. టిబెత్తుభాషలోని కిది క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున "సింఘవర్మ"చేత ననువదింపబడెను. ఈ సుహృల్లేఖకు మూడవ అనువాదముకూడ కలవని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము ౬౭౩ వ ప్రాంతమున "ఇట్సింగ్"అను సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడే హిందూదేశమును సందర్శించుసందర్భమున"తామ్రలిప్తి"నగరమునకు వచ్చినప్పుడు స్వయముగ అనువదించెనట. 'సుహృల్లేఖ'అను పేర 'టిబెత్తు' భాషనుండి అనువదింపబడిన యొకపద్యగ్రంథము ఇంగ్లీషుభాషను గలదు. ఇది నాగార్జునాచార్యులవారి 'సుహృల్లేఖ'కనువాద మగునో కాదో.

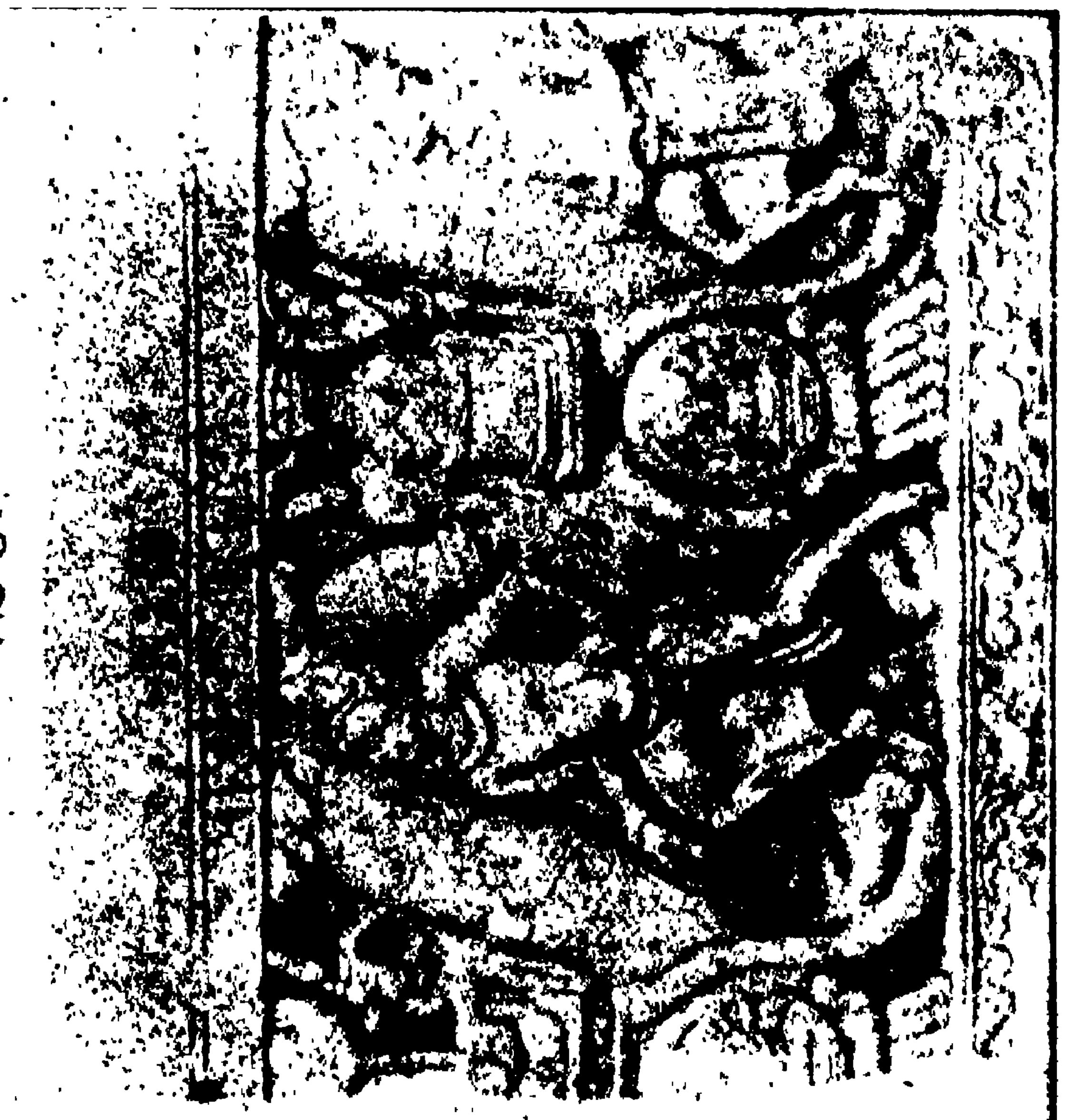
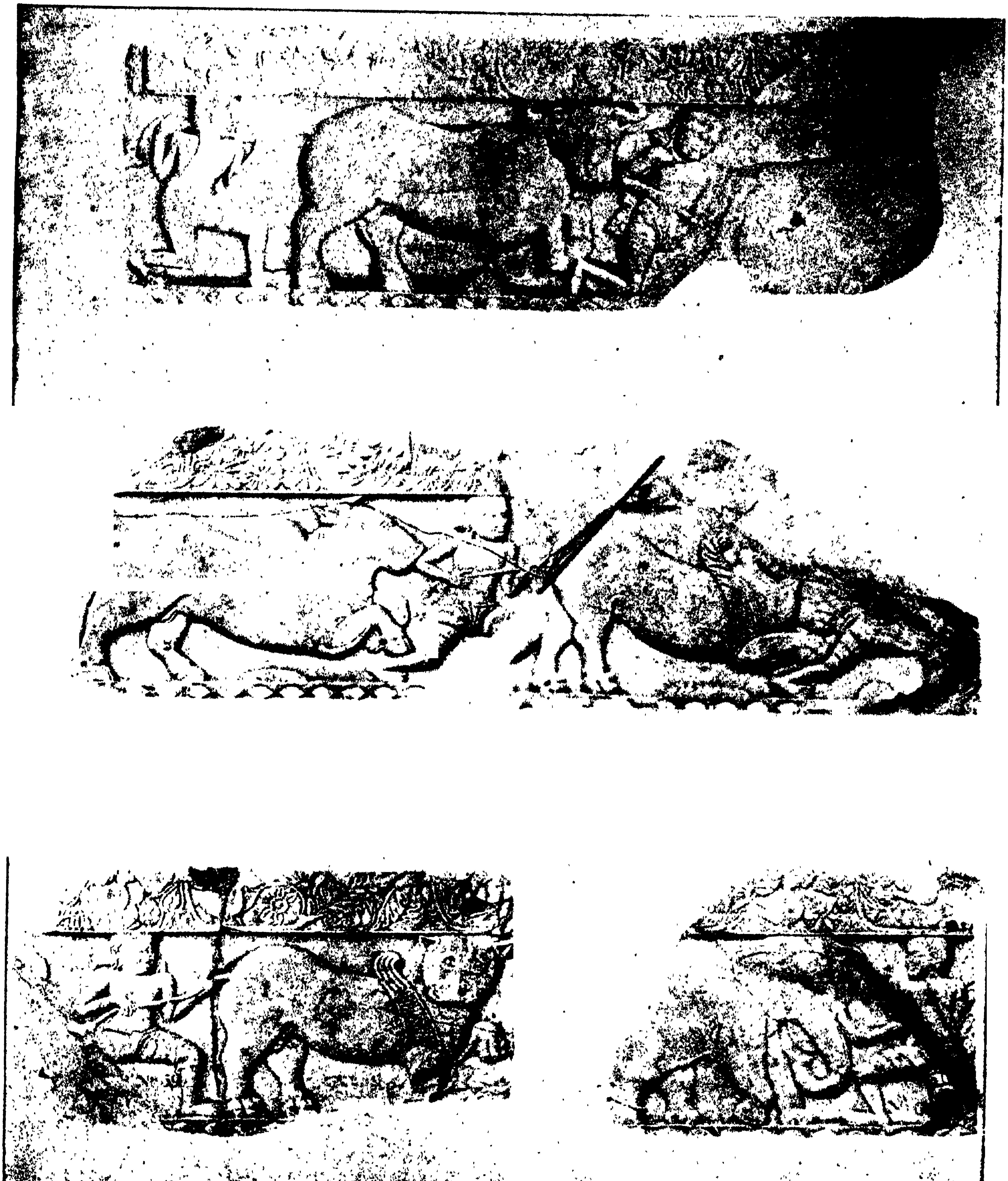

FIG 3.

FIG 2.

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

జేయు బౌద్ధులకు అత్యంతపవిత్రస్థానముగ జెప్పబడి యున్నది. ఇందునుబట్టి కృష్ణానదీతీరమున వర్ధిల్లుచుండినబౌద్ధ మతమునే అప్పటి ధనకటకసంఘారామము నందలి బౌద్ధులు పైనుడివిన దేశములలో వ్యాపింపజేయుటకు ప్రయత్నించుచుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వారి ప్రయత్నములు సఫలమయ్యెనా లేదా యన్నవిషయమును చర్చించుట కిది యదనుకాదు. ఆకాలమున నాగార్జునాచార్యావాసమైన పర్వతమగుటచేతనే (నాడు నాగార్జునాచార్యుల వారు బుద్ధునితరువాత బుద్ధునియంతటివారని పేరు కెక్కి యుండుటచేత వారిమీదగల భక్తిగౌరవములకు సూచకముగ నాటి బౌద్ధులు) దానికి "శ్రీపర్వతము" (శ్రీవారు, శ్రీపాదములు అనునట్లు) అనుపేర వ్యవహరించి యుందురు. ఆమతముమీద గౌరవాదరణములు నశించి, ఆ మతమే నశించినమీదట ఆకొండకు వట్టి "నాగార్జునకొండ" అనుపేరు కలిగియుండవచ్చును.

ఒక్క "శ్రీపర్వతము"తోను, "అపరమహాచైత్యము"తోనేకాక నాగార్జునాచార్యులవారికి "పూర్వ మహాచైత్యము"తో కూడ చాలసంబంధ ముండినట్లు టిబెట్టు గ్రంథముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. ఓఢ్రదేశపురాజగు "ముంజ" భూపతికి బౌద్ధమత మిప్పించెననియు, "ఒడిసవి" (? ఒరిస్సా)లోను, ఇతర దేశములలోను పెక్కు విహారముల నిర్మించెననియు, అందు ముఖ్యముగ ధాన్యకటక చైత్యమునకు చుట్టు నొక ప్రాకారము (Railing) ను కట్టించెననియు ఆగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి:

అమరావతీశిల్పములు

అపరిమితాద్భుతకళాకౌశలమునుజూపుచిత్రశిల్పములు అమరావతిలోనివి, ఈ ప్రాకారముమీదనే. ప్రాకారమునకు వెలుపలిపక్కను, (స్తూపమున కభిముఖముగనున్న) లోపలిప్రక్కనుగూడ చిత్రశిల్పములు లెక్కకు మించి యున్నవి. అందు లోపలిప్రక్కనున్నవి అత్యంతరమణీయములని భరతవర్షమునందంతట పేర్వడియున్నవి. శిల్పకళోపాసకులైన బౌద్ధసాధకులచేతిలో రాయి మైనమైనది. బౌద్ధుల ప్రాథమిక శిల్పకళకు అమరావతియే పరమావధి యని కళావిమర్శకులైన ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యపండితులెల్లరు నంగీకరించియున్నారు. ఈ "మహాయాన" కాలమున బుద్ధచిత్రములు కూడ వాడుకలోనికి వచ్చెను. బుద్ధప్రతిమను చిత్రించుపద్ధతి క్రీ. శ. మొదటిశతాబ్ది ప్రారంభప్రాంతమునగాని, మధ్యగాని ఆరంభమైయుండునని. తజ్ఞుల యభిప్రాయము[1].

అమరావతి అంతిమదశ

అమరావతీ చైత్యముయొక్క ప్రభ క్రీస్తుశకము నాలుగైదుశతాబ్దులవఱకు వెలిగిపోయినది. దాని పతనమున కదియే మొదలు. దీనికి కారణములు అనేకము లుండవచ్చును. క్రమక్రమముగ వైదికమతము పురికొనెను. వైదికమతాభిమానము లైన రాజ్యములు వెలసినవి. పల్లవులు, విష్ణుకుండిభూపతులు, చాళుక్యులు, గుప్తులు, వాకాటకులు మొదలైనవారు వైదికమతాభిమానులై యజ్ఞయాగాది సవనదీక్షలందు ప్రవృత్తులైరి. ఎట్లయిన నేమి, దేశమున బౌద్ధమత మంతరించెను. నాటి నుండియే "ధాన్యకటక చైత్యము" నకు బౌద్ధేతరుల పూజావేదికపై స్థానము దొరకలేదు. అయినను క్రీస్తు శకము పదునొకండవ శతాబ్దివఱకు మతసంస్థగ గాక ఉత్కృష్టశిల్ప కళాభిజ్ఞత కది యపూర్వోదాహరణముగనే నిలిచిపోయెను. అట్టిస్థితిలోకూడ అది బౌద్ధవైదిక మతవిభేదవిజ్ఞానము నెఱుంగని జానపదులనుండి పూజలంగొనుచుండినట్లు కొన్ని తార్కాణములున్నను అవి సక్ర

1. "The only possible conclusion is that the Buddha figure must have been produced simultaneously, probably in the middle of or near the beginning of the 1st century A. D., in Gandhara and in Mathura in response to a demand created by the internal development of Buddhism which was common ground in both areas, in each case by local craftsmen, working in the local tradition."

—Coomaraswamy-Hist. of Indian and Indonesian Art, p. 60.

తు. క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్తిగ జీర్ణమయ్యి, నాశమును బొందియు సంతాపకరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱుచుకొని, భిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాంధ్రశిల్పకళాకుశలుర కళావిజ్ఞానమునకు స్మారకచిహ్నమై తనరారుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు :

"ఈస్తూపరాజ మొక ప్రాకారముచే పరివృతమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అడుగుచట్రముమీద నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము వలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుచట్రము వ్యాసము $162\frac{1}{2}$ అడుగులు గలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిధము (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు[1]. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తు గలిగి చిత్తరువులు చెక్కబడిన నాపరాళ్లతో గట్టబడియుండెను. స్తూపమిటుకలతో గట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన నాపరాళ్లచే కూర్పబడెను. ఈనాపరాళ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరివచ్చునది హిందూదేశమున మరెచ్చటను గానరాదు. ఇది రమారమి పదియడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తప్ప ప్రాకారమంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో సందులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిదూలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద సందు లేకుండ నీచివరనుండి యాచివరవఱకు అంచు కట్టినట్లు బొదురుబండలు వేయబడెను......ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డదూలములును, పై అంచురాళ్లును రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపుపనులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తముమీద నీప్రాకారమునందు 186 నిలువు స్తంభములును, 348 అడ్డదూలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచుశిలలును ఉండెనని లెక్క వేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి."

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యము చుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్రశిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచట్రమునకును మధ్యనున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పుననున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని బొదురు బండలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడునది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగస్తంభము కాదగును. ఈ స్తంభము మీది చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈయైదుపడగల నాగమున కిరువంకలను పూజోపహారములతో నిరువురుస్త్రీలు మొసళ్లవంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున కెగువభాగమునమధ్య చిన్నస్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వములనేనుగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జవిగ్రహములు ఆడుచుపాడుచు అత్యంతానందమును బొందుచున్నవి. కుడివైపునగనబడు స్తంభము స్తూపస్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపముపైని ఛత్రములుకలవు. వీటిలో ఆఱు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. ఫెర్గ్యూసన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిథిలములైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తముమీద నివి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమునకిరువైపుల ఒక పురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తినచేతులు మోడ్చి భక్తిపారవశ్యమున మ్రొక్కుచున్నారు. ఈ చిత్రములకు కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గావచ్చును— స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలివంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున కెగువ భాగమున బోధివృక్షము నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ ప్రుల్లింతలు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పాట్లిపోవుటచేతనో, మరియేకారణముననో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీద నున్నచిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యమగుటలేదు. స్తంభమున కెగువను రెండువిగ్రహములు పల్లెరమువంటి దానినో, లేక

1, కొందఱి యభిప్రాయముప్రకార మీ ప్రాకారపు చుట్టుకొలత 600 అడుగులే.

అటువంటి మరి యేవస్తువునో, పై కెత్తిపట్టుకొనినట్లు కాన్పించుచు న్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయికముగ అవశేషము(Relics) లో యేవో ఉన్నట్టులున్నవి. ఎవరో ఆఱుగురు ఆకసమున గాలిలో నెగురుచు పళ్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టును. దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి వచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇచ్చటగూడ ఆఱుగురు గాలిలో నెగురుచు తద్వస్తుపూజనార్థమరుగెంచుచున్నట్లు కన్పించును. పరికించిచూచినచో, నిదియంతయు అవశేషములకు సంబంధించిన గాథగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దెలిసికొన సాధ్యముగుట లేదు. కుడివైపుననున్న స్తంభముమీద ఇతర స్తంభములమీద వలెనే ఎగువభాగమున సంపూర్ణపద్మమును, దిగువభాగమున నర్థపద్మాకృతియు చిత్రితములయినవి.

పదునొకండవ చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు మకురుబంవు వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇందలి చిత్రములు కడు నేత్రానందకరములు. నాలైదైన యిూ 'నమూనా'లో నెడనెడ స్తూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధివృక్షములు నున్నవి. స్తూపము బుద్ధనిర్వాణమునకు సంజ్ఞ. బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపెట్టిన బౌద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిపర్యాయము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రవర్తింపజేసినందుకు బౌద్ధశిల్పమున ధర్మచక్రము గురుతుగ నుండును. బౌద్ధసంఘమునకు బోధివృక్షమే చిహ్నము. పైనుదిచిహ్నములుగాక పతనోన్నత్యములు గలిగి తరంగపంక్తివలెనున్న మోకుతోరణ మొకటి మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రింపబడినది. ఈస్తూపమున వచ్చు నీమోకు తోరణమునుగురించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న నిట్లు వ్రాసియున్నారు: "ఈమోకుతోరణము జరీపోగులతో పురివేయబడి కట్టుకట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లతలు చుట్టబడి అలలవలె ప్రేలాడదీయబడినట్లును, దండలుగా గ్రుచ్చిన పుష్పహారమును తోరణములుగ నలంకరింపబడినట్లును, మోకంతయు నగిషీ చెక్కినట్లుండుటయేకాక ప్రతిపాగునందును కొంచెము శ్రద్ధతో విలోకించినయెడల పలువిధములయిన చక్కందనపు పూజలు కన్పించును. అల క్రిందికి వచ్చునప్పుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దాగొబా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్హములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోకును లాగుచున్న మనుష్యుల భుజములవద్దనున్న కట్టుమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్యమత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోకుతోరణముమీద శిల్పకారుడు చూపిన కల్పనావైచిత్ర్యము కడుచోద్యము."

పండ్రెండవ చిత్రముననున్న చిత్రములన్నియు మదురుబండల వలెనే స్తంభములకు దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి చిత్రములు. ఇవి ఆనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగుననున్న చిత్రమున ఒకపుత్రవాడు ఎద్దుతోకపట్టుకొనియున్నట్లు చూపబడినది. కాని, యది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న వృషభమంత చక్కగ చిత్రితమయినట్లు కనబడదు. ఎద్దుగూపురేఖలు చక్కగనున్నవి. ఈవృషభమునకు ముందు రెక్కలుగలిగిన చతుష్పాత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. ప్రక్కన రెండు బొమ్మలలోగూడ నిటువంటివానిలోనవలెనే, ఉద్రేకపూరితములైన గొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైనతోకతో పాలుగుజ్జులైన కుర్రవాండ్రు స్వాధీనముచేసికొన ప్రయత్నించుటయే యిందలి విచిత్రము.

పదుమూడవచిత్రమున గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమవైపు స్తంభములోని వృత్తము (Medallion)న గుఱ్ఱముమీద స్వారిచేయుచున్న రాజొకడు కానవచ్చుచున్నాడు. అతని నెత్తిమీద ఎగువను రాజలాంఛనమైన ఛత్రము కలదు. అతని కుభయపార్శ్వముల చామరములు వేయువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివారమున్నది. ఆరాజకుమారుని శిరస్సుపై పరివేషముండుటచేత అతనిని ప్రపంచమునకు భవిష్యన్మోక్షప్రదాత యయిన సిద్ధార్థునిగ నూహింపవచ్చును. వృత్తమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి మూడు విభాగముల(గళ్ల)లో చిత్రితములై యున్నవి. ఎడమవైపుననున్న మొదటివిభాగమునమొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొనిపోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజొకడు ఒకవిధముగ మోకరించియున్నట్లున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతర భక్తులును గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషవిరాజితుడై సింహాసనము నలంకరించియున్నాడు. ఎవరో యొక రాయన పాదములను ముద్దుగొనుచున్నారు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గదుర నిలువబడియున్నారు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను అతని గుఱ్ఱము (కంథకము) కలదు. కుడివైపుననున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులును గాన్పించుచున్నారు. ఈ చిత్రములోని కుడివైపు స్తంభము ఎగువవృత్తముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షుకవస్త్రములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. అతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె గూడ సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొక స్త్రీయును, ఆమెదగ్గరనే యొకబాలుడును గనబడుచున్నారు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తనతో రమ్మని ఎంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడాడుకొను ఆటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, పిల్లవాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారిరువురు ప్రార్థించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదవలెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

తు. క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్తిగ జీర్ణమయ్యు, నాశమును బొందియు సంతాపకరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱచుకొని, భిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాంధ్రశిల్పకళాకుశలుర కళావిజ్ఞానమునకు స్మారకచిహ్నమై తనరారుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కొమర్రాజు? కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు:

"ఈస్తూపరాజ మొకప్రాకారముచే పరివృత్తమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అడుగుచట్రముమీద నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము వలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుచట్రము వ్యాసము $152\frac{1}{2}$ అడుగులు గలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిఘము (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు[1]. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తు గలిగి చిత్రరువులు చెక్కబడిన నాపరాళ్లతో గట్టబడియుండెను. స్తూపమిటుకలతో గట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన నాపరాళ్లచే కూర్పబడెను. ఈనాపరాళ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరివచ్చునది హిందూదేశమున మరెచ్చటను గానరాదు. ఇది రమారమి పదియడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను. రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పెట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తప్ప ప్రాకారమంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో సందులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిదూలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద సందు లేకుండ నీచివరనుండి యాచివరవఱకు అంచు కట్టినట్లు ముదురుబండలు వేయబడెను......ఈ నిలువుస్తంభములును,అడ్డదూలములును, పై అంచురాళ్లును రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపు పనులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తముమీద నీప్రాకారమునందు 186 నిలువు స్తంభములును, 348 అడ్డదూలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచుశిలలును ఉండెనని లెక్కవేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి."

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యము చుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్రశిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచట్రమునకును మధ్యనున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పునను, ఉన్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని ముదురు బండలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడునది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగ స్తంభము కావచ్చును. ఈ స్తంభము మీద చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈ యైదుపడగల నాగమున కిరువంకలను పూజోపహారములతో నిరువురుస్త్రీలు మొసళ్లవంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున క్రిందిభాగమున మధ్య చిన్న స్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వముల నేనుగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జవిగ్రహము లాడుచుపాడుచు అత్యంతానందమును బొందుచున్నవి.కుడివైపునగనబడు స్తంభము స్తూప స్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపముపైని ఛత్రములుకలవు. వీటిలో ఆఱు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. ఫెర్గ్యూసన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిలలు మరుగైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తముమీద నివి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల ఒక పురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి,పైకెత్తినచేతులు మోడ్చి భక్తిపారవశ్యమున మ్రొక్కుచున్నారు. ఈ చిత్రములకు కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గావచ్చును—స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలివంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున క్రిందు భాగమున బోధివృక్షము నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ గ్రుడ్లింతలు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పాతిపోవుటచేతనో, మరియేకారణముననో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీదనున్న చిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యముగుటలేదు. స్తంభమున క్రిందను రెండువిగ్రహములు పల్లెరమువంటి దానినో, లేక

1, కొందఱి యభిప్రాయము ప్రకారము ఈ ప్రాకారపు చుట్టుకొలత 600 అడుగులే.

అటువంటి మరి యేవస్తువునో, పై కెత్తిపట్టుకొనినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయికముగ అవశేషము(Relics) లో యేవో ఉన్నట్లులున్నవి. ఎవరో ఆఱుగురు ఆకసమున గాలిలో నెగురుచు పళ్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టును. దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి వచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇచ్చటగూడ ఆఱుగురు గాలిలో నెగురుచు తద్వస్తుపూజనార్థమగుచుండు చున్నట్లు కన్పించును. పరికించిచూచినచో, నివియంతయు అవశేషములకు సంబంధించిన గాథగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దెలిసికొన సాధ్యముగుట లేదు. కుడిప్రక్కనున్న స్తంభముమీద ఇతర స్తంభములమీద వలెనే ఎగువభాగమున సంపూర్ణపద్మమును, దిగువభాగమున నర్ధపద్మాకృతియు చిత్రితములయినవి.

పదునొకండవ చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు సూచిబంధపు వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇందలి చిత్రములు కడు నేత్రానందకరములు. నాలుగింటను 'నమూనా'లో ఎడనెడ స్తూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధివృక్షములు నున్నవి. స్తూపము బుద్ధనిర్వాణమునకు సంజ్ఞ. బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపెట్టిన బౌద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిపర్యాయము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రవర్తింప జేసినందున బౌద్ధశిల్పమున ధర్మచక్రము గురుతుగ నుండును. బౌద్ధసంఘమునకు బోధివృక్షమే చిహ్నము. పైనచెప్పిన చిహ్నములుగాక పతనౌన్నత్యములు గలిగి తరంగవంక్తివలెనున్న మోకుతోరణ మొకటి మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రింపబడినది. ఈస్తూపమున వచ్చు నీమోకుతోరణమునుగురించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న నిట్లు వ్రాసియున్నారు: "ఈమోకుతోరణము జరీదారములతో పురివేయబడి కట్లుకట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లతలు చుట్టబడి అలలవలె ప్రేలాడదీయబడినట్లును, దండలుగా గ్రుచ్చిన పుష్పహారములు తోరణములుగ నలంకరింపబడినట్లును, మోకంతయు నగిషీ చెక్కినట్లుండుటయేకాక ప్రతిభాగునందును కొంచెము శ్రద్ధతో విలోకించినయెడల పలువిధములయిన చక్కనిపువ్వులపూజలు కన్పించును. అల క్రిందికి వచ్చునప్పుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దాగోబా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్హములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోకును లాగుచున్న మనుష్యుల భుజములవద్దనున్న కట్టుమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్యమత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోకుతోరణముమీద శిల్పకారుడు చూపిన కల్పనావైచిత్ర్యము కడుచోద్యము."

పండ్రెండవ చిత్రముననున్న చిత్రములన్నియు మదురుబండలవలెనే స్తంభములకు దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి చిత్రములు. ఇవి ఆనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగువనున్న చిత్రమున ఒకపుత్రవాడు ఎద్దుతోక పట్టుకొనియున్నట్లు చూపబడినది. కాని, యాది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న వృషభమంత చక్కగ చిత్రితమయినట్లు కనబడదు. ఎద్దుమూపురేఖలు చక్కగనున్నవి. ఈవృషభమునకు ముందు రెక్కలుగలిగిన చతుష్పాత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. ప్రక్కన రెండు బొమ్మలలోగూడ మొదటిదానిలోవలెనే, ఉద్రేకపూరితములైన గొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైన తోకతో నలుగురైన కుర్రవాండ్రు స్వాధీనముచేసికొన ప్రయత్నించుటయే యిందలి విచిత్రము.

పదుమూడవచిత్రమున గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమవైపు స్తంభములోని వృత్తము (Medallion)న గుఱ్ఱముమీద స్వారిచేయుచున్న రాజొకడు కానవచ్చుచున్నాడు. అతని నెత్తిమీద ఎగువను రాజలాంఛనమైన ఛత్రము కలదు. అతని కుడియెడమ పార్శ్వముల చామరములు వీచువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివారమున్నది. ఆరాజకుమారుని శిరస్సుపై పరివేషముండుటచేత అతనిని ప్రపంచమునకు భవిష్యన్మోక్షప్రదాత యయిన సిద్ధార్థునిగ నుద్దేశింపవచ్చును. వృత్తమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి మూడు విభాగముల(గళ్ల)లో చిత్రితములై యున్నవి. ఎడమవైపుననున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొని పోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజొకడు ఒకపీఠముగ మోకరించియున్నట్లున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతర భక్తులును గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషవిరాజితుడై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎవరో యొక రాయన పాదములను ముద్దుగొనుచున్నారు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గదుర నిలువబడియున్నారు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను అతని గుఱ్ఱము (కంథకము) కలదు. కుడిప్రక్కనున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులును గాన్పించుచున్నారు. ఈ చిత్రములోని కుడివైపు స్తంభము ఎగువవృత్తముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షుకవస్త్రములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. అతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె కూడ సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెదగ్గఱనే యొకబాలుడును గనబడుచున్నారు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తనతో రమ్మని ఎంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడాడుకొను ఆటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, కుఱ్ఱవాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారిరువురు ప్రార్థించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదవలెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

పైభాగమున నున్న మొదటివిభాగమున పరిజనులచే బరివేష్టింపబడి రాజాక్రిందున్న ఆసనమున గూర్చుండియున్నాడు. ధనుర్ధరుడైన యొక బాలకుడు ఆయనకడకు వచ్చి ఏదియో విన్నవించుకొని తనతో రమ్మని కాళ్ళు అడుగుచున్నాడు. మధ్య విభాగమున స్త్రీప్రలోభనములకు లొంగకుండ ఆరాజు వారి నెదుర్చుచున్నట్లు కలదు. మూడవ విభాగమున ఆయన భిక్షువసనములను ధరించి బోధివృక్షముక్రింద నాసీనుడై ప్రజలకు ధర్మము నుపదేశించుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఇవి యన్నియుగూడ బుద్ధజీవితమునందలి కథలే కాదగును. కాని మూడవ విభాగమున బౌద్ధభిక్షువునకు పరివేషము లేకపోవుటచే నతడు బుద్ధుడు కాడనియు, ప్రాయికముగ నాతనికుమారుడగు రాహులుడనియు తోచెడిని బౌద్ధగాథల ప్రకారము రాహులుడుగూడ నిరుపదేండ్ల వయస్సుననే భిక్షుకత్వము నవలంబించి తండ్రి బోధవలన గొప్పశ్రమణకులలో నొక్కడయ్యెనని తెలియుచున్నది. రాహులుడును కానిచో ఆతడు ఎవరో యొకబోధిసత్త్వుడై యుండవలెను. రాయి పగిలిపోయినందున ఈ రెండు స్తంభముల మీది యొగుచిత్రము లేమిటో మనకు డెలియవచ్చుట లేదు.

పదునాలుగవ చిత్రమున గనబడు ఎగువ వృత్తమున నాగులస్తూపారాధనచిత్రితమైయున్నది. విశాలమైనట్టియు, చిత్రవిచిత్రాలంకృతమైనట్టియు నొకచాందినీక్రిందనున్న సింహాసనమున అవశేషముంచిన కరండమొకటి యున్నది. దానిని నాగరాజు తనపరిజనులతోగూడి పూజించుచున్నాడు. ఈచాందినీక్రింద నిలుచుండినవారిలో నాగరాజే మధ్యగనున్నాడు. అతనిపై నేడుపడగ లున్నవి. అతనికిరుపార్శ్వముల చామరములతో నిరువురు పరిచారకులు నిలువబడియున్నారు. చామరధరులప్రక్క నిరువురు చేతులు పైకెత్తిజోడించి నమస్కరించుచున్నారు. ఒకవేళ వారును నాగులైననై యుండవచ్చును. నాగరాజువెనుకనున్న వారి కెవ్వరికిని పడగలు లేవు; కాని ముందున్న పండ్రెండుగురు స్త్రీలకు శిరస్సులవెనుక నొక్కొక్కరి కొక్కొక్కపడగ యున్నది. కరండమున్న సింహాసనమున కిరుపార్శ్వముల నిలువబడియున్న స్త్రీలతీర్పు అత్యంత సుందరమైనది. కుడివైపునున్న యీ సుందరులు తమకు దిగువనున్న యొక మాలినిహస్తమునుండి పూమాలలను కరండసమర్పణమునకే మోకొనుచున్నారు. దలదావంశమునందలి దంతకథనగాథనే విశ్వసించుచో, ప్రాయికముగ నీకరండమందలి యవశేషము దంతమేమోయని యూహింపవచ్చును. క్రిందివృత్తములో నిరువురు ప్రముఖులు—ఛత్రలాంఛనము లేని కారణమున వీరిని రాజులనరాదేమో— ఒకసోఫావంటి యాసనమున గూరుచుండి ముందున్న స్త్రీలు వినిపించు సంగీతవాద్యములను వినుచున్నారు. పదునెనమండుగురు స్త్రీలు ఈవిధమయిన గానవాద్యములందు ప్రవృత్తలయినట్లు కానవచ్చును. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసంగీతపాటకులును, సోఫామీద కూరుచున్నవారునుగాక, కులీనలైన ముగ్గురుస్త్రీలు— కుడిప్రక్క నిరువురును, ఎడమప్రక్క నొక్కరును— ఉన్నతాసనములపై గూరుచుండియున్నారు. కడియములును, పూసలమొలనూళ్ళును వారి ముఖ్యాభరణములు. కుడిప్రక్కనున్న యీసుందరులకు కుడివైపున నిరువురు బాలికలున్నారు. చిత్రములు చక్కగా నున్నవని యనుకొనుట తప్ప నిందలి గాథ ఏదియో మనకు దెలియవచ్చుటలేదు.

స్తూపముయొక్క ఏమాత్రము చెడిపోవని సంపూర్ణాకృతిని చూడవలయునన్న, పదునైదు పదునారు చిత్రములను చూడదగును. ఈ రెండు చిత్రములలోని స్తూపములు అమరావతీ స్తూపపు అడుగు చట్రపు గోడలమీద చిత్రితములైనవి. ఇవి సంపూర్ణమైన అమరావతీ మహాస్తూపముయొక్క చిన్న నమూనాలు. ఈచిత్రములను జూచి భాగ్యదినములు చూచిననాటి సంపూర్ణ అమరావతీ స్తూపాకృతిని మనము మనోవీథిని గాంచవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున కుండినట్లే చిత్రములోని స్తూపములకును ప్రాకారరేఖ యుండుట మనము చూడగలము. పటములలోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖ నాలుగుచక్రముల ఎత్తు కలది. మహాచైత్య ప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తుకలది.[1]

ఈస్తూపచిత్రములలో ప్రాకారరేఖ పైయంచుగ నేర్పడిన ఎగువ మదురు బండలప్రక్కల ఒక్కొక్కప్పుడు జంతుచిత్రములును, ఒక్కొక్కప్పుడు తోరణచిత్రములును చిత్రితము లగుచుండును. ఈప్రాకారరేఖలోపల, దానంతయెత్తువఱకు స్తూపము నంపుటొంపులు లేక నిట్టనిలువుగ నుండి గోడనంటి లేచు స్తంభముల(Pilasters)తో అలంకృతమై యుండును. వీటిమధ్య బౌద్ధమత చిహ్నములగు ధర్మచక్రము, బోధివృక్షము మొదలైన వుండును. వీటిపైని విభాగములు(Panels)గనున్న రెండువరుసలలో శిల్పచిత్రము లుండును. క్రిందివరుసలో సాధారణముగ ఒంటిచిత్రములు గాని, చిహ్నములు గాని యుండును; కాని యొక్కొక్కప్పుడు సముదాయచిత్రము (Sculptural groups)లుండుటయు కలదు. పైవరుసలో ఎల్లప్పుడు చారిత్రకములైన సముదాయ చిత్రములుండును. వీటిలో బౌద్ధకథలనేకములు మనము గుర్తింపవచ్చును.

ఈవరుసల కింకను కొంచెము ఎత్తున నుండు వర్తులమైన గోపురముమీది వృత్తము(Medallion)లలో కూడ ఇతరస్థలముల వచ్చినగాథలే మరల మరల వచ్చుచుండును.

---

1. మూడుచక్రముల ఎత్తనగా: ప్రాకారరేఖలోని నిలువు స్తంభములకు మధ్యగనుండు అడ్డుదూలములు మూడుమాత్రమే కలవు. ఒక్కొక్క దూలము మీద ఒక్కొక్క చక్రముచొప్పున మూడుచక్రములు చిత్రింపబడుటచేత (చక్రపరిగణనపు కొలతను) ఆప్రాకారరేఖ మూడు చక్రముల ఎత్తని చెప్పబడినది. చిత్రములోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖలలో అడ్డుదూలములు కనబడుచుండక పోయినను, ప్రాకారము దిగువభాగమునుండి ఎగువభాగమువఱకు గనబడుచక్రములు నాలుగగుటచేత అది (చక్రపరిగణనపు కొలతను) నాలుగుచక్రముల ఎత్తని తెలుపబడినది.

శిల్పచిత్రములతో నింపిపిబడీకృతమైన ఈస్తూపములందలి విచిత్ర మేమనగా, స్తూపప్రధానచిత్రమున కగుపను కంబములవంటి అయిదు నిలువుకమ్మ లుండుటయే. ఈకమ్మల దిగువభాగములు చతురస్రము (Square)గ నుండి, యొక్కొక్కప్పుడు 'ధర్మచక్ర', 'బోధివృక్ష', 'స్తూప'చిత్రములచే నలంకృతము లగుచుండును. ఈకమ్మలు ఎనిమిది పలకలుగ తీర్చినవి. వీటిశిరోభాగములు చిత్రోద్దీపితములైన చతురస్రములుగ నుండును. ఒకశాసనమున నివి "ఆర్యకఖంభే" (ఆర్యక స్తంభములు) అని పేర్కొనబడినవి. భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఘంటశాల స్తూపములలో కూడ నివి గనబడుటచేతను, ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి యేస్తూపములలోను ఇవి లేకపోవుటచేతను ఆంధ్రస్తూపముల కిది విశిష్ట లక్షణమని యూహింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇవి మహాచైత్యము ప్రతిప్రక్కనునుండు స్తూపచిత్రములోని ప్రధానచిత్రమున కగుపనుండుటచేత మొత్తముమీద మన యిట్టివి ఇరువదికమ్మలను జూతుము. ఇవివేటికి సంజ్ఞలో తెలియరాదు. ఇవి వర్తమానకల్పములోని అయిదుగురు బుద్ధులనుగాని, లేక అయిదుగురు ధ్యానబుద్ధులనుగాని, లేక పంచభూతములకుగాని గుర్తులు కాదగునని కొందఱూహించుచున్నారు. ఈకమ్మల దిగువభాగముల మతచిహ్నములైన ధర్మచక్రాదులే కాక ఒక్కొకప్పుడు శాసనము లుండుటయు గలదు. వీటిలో మధ్యకమ్మపై సాధారణముగ స్తూపచిత్ర ముండును.

చత్రులపైన ఈగోపురముపైని శిఖరమువలె నొక పెట్టెను తీర్చెదరు. అందు బుద్ధావశేషము లున్నవని భావము.

అన్నిటికంటెపైని ఛత్రికేరిన విరాజితమైనబోధివృక్షముండును. ఊతిపలక పసిడైన దరువాడల ఉభయపార్శ్వముల దేవ, యక్ష, గంధర్వాదులు ఆకాశమార్గమునవచ్చి ఆరాధించుచున్నట్లు చిత్రింపబడును.

ప్రధానచిత్రము వేఱువేఱు స్తూపములమీద వేఱువేఱువిధముగ నుండును. ౧వ చిత్రములోని స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిది. లోపలిభాగమున ఏడుపడగలతోను, వెలుపలిభాగమున పదునాలుగు పడగలతోను ఉన్న మహానాగముయొక్క చుట్టలమీద బుద్ధుడు కూర్చుండియున్నాడు. ఆయన ఇరుప్రక్కలను చామరములు వేయువారున్నారు. బుద్ధుని ముందున్న కొందఱు ఆయనకు నమస్కరించుచున్నారు. ౧౬వ చిత్రమునందలి స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రమును బుద్ధుడేకాని,అతడు శాటినివలెవాటుగా ధరించి కుడిచేయి కొంచెమెత్తి నిలుచుండియున్నట్లు చూపబడినది. ఆయన యెడమవైపున నుండి ఆయనను పూజించుచున్నవారు నాగులు. కుడిప్రక్కనున్నవారు దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన స్త్రీపురుషులు.

ప్రాకారరేఖ వెలుపల ద్వారమునకు ఇరుగడల పూజాద్రవ్యము లను విక్రయించువారినుండియో, తీసికొనివచ్చువారినుండియో కొనుచున్నట్లు ఒకస్త్రీయో, పురుషుడో ఎల్లప్పుడు చిత్రింపబడుచుండును. ఈ పూజాద్రవ్యములను నెత్తిని పెట్టికొని అమ్మువారు, తీసికొని వచ్చువారు సాధారణముగ మఱుగుజ్జులే. ఈ చిత్రములకు తోడుగ ద్వారమునకు రెండుప్రక్కల కలశపాత్రకూడ జూపబడును.

పైని చెప్పినవన్నియు స్తూపముయొక్క సాధారణలక్షణములు. ఇక శిల్పి సిద్ధహస్తుడైనచో తననిష్కళంకభక్తిని, అసమానకళాప్రతిభను మూసను బెట్టి కరగించి పోతపోసి చిన్నచిన్నలతో, చికిలీపనివానితనముతో మెఱుగులు దిద్ది స్తూపమును శ్రోత్రపర్వముగ, నిర్మించుననుటలో వింత యేమి కలదు?

ఒకటవ చిత్రమునందు ఒకమూల మల్ప్స్తంభము కలదు. "ఇది నలువురితిరిగి యుండుటచే రెండు స్తంభములుగ గానవచ్చుచున్నది. మూలమలుపునైపు చెక్కడమునం దొకయర్ధకమలమును, రెండు పూర్ణకమలములును కనబడుచున్నవి. వీనిమీద నింకొక పూర్ణకమలము, ఒక అర్ధకమలమును ఉండెడినట. ఇది ద్వారమునకు దరిలియున్నవైపు. దీనికి ప్రక్క నిలువు స్తంభము మీది చెక్కడ మున్నది. ఇదియు పైభాగమున బగిలియున్నది. అడుగుభాగమున నొక యర్ధకమలము, దానిమీద మూడుపటములు, ఆపైని ఒక వృత్తము, అందులో గొన్నిపటములు గానవచ్చుచున్నవి. పైభాగమున గొన్నిపటములును, వానిమీద అర్ధకమలమును ఉండియుండును. వీని కన్నిటికిని క్రింద చిత్రముగ జెక్కబడిన యంచుకూడ గలదు.

"మధ్యవృత్తమునందలి ప్రతిమలలో గొన్ని పగిలిపోయినను, అందొక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదిగో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్లును, వారిపైని దేవగంధర్వులు పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చుచున్నది. పైవృత్తమునకును క్రిందికమలమునకును నడుమనున్న పటములు మూడుగళ్లుగా విభజింపబడియున్నవి. మొదటిగడిలో నొక రాజు సింహాసనముమీద గూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమిమీద నాసనము వేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒకరెదు డాతని కేమినో చూపి వీరావేశసంభాషణము గావించుచున్నట్లును, రాజీసంభాషణము వినుచున్నట్లును జూపబడినది. రెండవగడిలో ఈ సంభాషణముయొక్క ఫలము చూపబడినది. రాజొకయేనుగు నెక్కి తొందరగా శత్రువులమీదికి బోవుచున్నాడు. అతనివెంట నిద్దఱు స్త్రీలుమాత్రమున్నారు. శస్త్రములుకూడ లేవు.

"అతనివెంట సైన్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవగంధర్వులు పుష్పమాలలు వేయుచున్నారు. మూడవగడిలో వాయువేగమున పరుగెడుచున్న యశ్వములనెక్కి శత్రువులు పాఱిపోవుచున్నట్లు చూపబడినది." (ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.)

రెండవచిత్రము బుద్ధునిజన్మమున కించుక పూర్వవృత్తాంతమును దెలియజేయుచున్నది. ఇందు మూడువిభాగములు కలవు. మొదటి విభాగమున, బుద్ధుడు జన్మమెత్తుట కించుకముందు "తుషితస్వర్గము"న ఉచ్చధ్వజ రాజమందిరమున దేవతలకు ధర్మముయొక్క అష్టోత్తరశత

మార్గములను బోధించుచున్నట్లు తెలుపు చిత్రము కలదు. రెండవది బుద్ధునియవతారకథ—బుద్ధుడు వెల్లయేనుగరూపమున తుషితస్వర్గము నుండి దిగివచ్చినట్లు బౌద్ధులు చెప్పెదరు. మనకిందుగాన్పించు వెల్లయేనుగు బుద్ధుడే—భూలోకమున జన్మింప నవతరించుచున్నాడు. ఆ శ్వేతగజమును కుబ్జగణములు మోయుచున్నారు. దేవగంధర్వులు పరివేష్టించి వచ్చుచున్నారు. ప్రభులాంఛనములైన వేత్రవంశచ్ఛత్రములను పట్టుకొని కొందఱు ఆ వెల్లయేనుగుముందు నడుచుచున్నారు. దివ్యనృత్తగీత వాద్యములు చెలరేగుచున్నవి. కొందఱు ఆడుచున్నారు. కొందఱు అభినయించుచు పాడుచున్నారు. మఱికొందఱు జంత్రవాద్యములు వాయించుచున్నారు. జగద్వ్యాధినివారణ కార్యమునకై బుద్ధుడవతరించుచున్నాడని అంతయు నానందమే. మూడవవిభాగమున మాయాదేవి స్వప్నవృత్తాంతము తెల్పబడినది. శుద్ధోదనుని పట్టపుమహిషియైన మాయామహాదేవి చక్కనిశయ్యపై బరుండి నిద్రించుచున్నది ఆ మెతల్పము నాలుగుమూలల చతుర్దిశలను పాలించు దిక్పాలకులు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కిటునటు ఆమె పరిజనము కొందఱు కూర్చుండియున్నారు; కొందఱు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కెదురుగానున్నవారిలో నిద్దఱు రామెకు వీవోపు లిడుచున్నారు. స్వర్గమునుండి యొకవెల్లయేనుగు వచ్చి తనగర్భమున ప్రవేశించుచున్నట్లు ఆమె కలగాంచుచున్నది. మాయామహాదేవి స్వప్నము, బుద్ధునిజన్మము—వీటికి సంబంధించిన చిత్రములు అమరావతీస్తూపమున పెక్కుచోట్ల గలవు.

మూడవ చిత్రమున గనబడునవి ప్రాకార రేఖలోని అడ్డదూలములమీది వృత్తచిత్రములు. వేఱువేఱు విధములైన కల్పనలతో ఇందు "త్రిశూల" చిహ్నము చిత్రితమైనది. ఈ త్రిశూలము సాధారణముగ జ్వాలాస్తంభమునకు మకుటముగ నుండును. త్రిశూలాధిష్ఠితమైన యీ స్తంభము సాధారణముగ నొక సింహాసనము వెనుక నుండును. ఈ స్తంభమునకు కుడియెడమవైపుల ఊర్ధ్వగతిని జ్వాలలు ప్రసరించుచున్నట్లు చూపుదురు. ఈ జ్వాలాస్తంభములు ఒక్క యమరావతిలో తక్క ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి స్తూపములలో నెచ్చటను గానరావు. అంతేకాక బౌద్ధకళ ప్రారంభకాలమున గూడ వీటి "అడా పొడా" ఎచ్చటను గానరాదు. అదివరకున్న చిత్రమైన బౌద్ధసంజ్ఞావళి(Symbols)కి అమరావతి ప్రత్యేకముగ కనిపెట్టి యొసంగిన విచిత్రోపాయన మీ జ్వాలాస్తంభము. ఈ వృత్తమునందలి కుడివైపు ఎడమభాగము పాడగుటవలన అచ్చటనుండిన చిత్రవిశేషమ్ము లేవియో మనకు తెలియవచ్చుట లేదు. వృత్తము మధ్యభాగమున త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము ముందు సింహాసనమున్నది. ఈ సింహాసనము మీద "అవశేష" పూర్ణములైన గుండ్రని కరండములో ఏవో యుంచబడినవి. ఇవి రెండుభాగములుగ గాన్పించుచున్నవి. క్రిందిది కరండము యొక్క యడుగుభాగమును, పైది తెఱచియుంచిన పై మూతయును నగునేమో. దీనిపై 'స్వస్తిక' చిహ్నము కలదు. దీనికి కుడివైపున బౌద్ధభిక్షువు లీకరండమునకు నమస్కరించుచున్నారు. సింహాసనమునకు దిగువ నొకవేదికపై బుద్ధభగవానుని శ్రీపాదములు కలవు. వాటికి ముందు వినమ్రులై యిరువురు స్త్రీలు ప్రణమిల్లుచున్నారు. సింహాసనమున కెడమభాగమున దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన యొక ప్రభువు తనకుమారుని కరండసమీపమునకు గొనివచ్చి దానికి 'మ్రొక్కుబడి' చెల్లించుచున్నాడు.

అతని వెనుకనున్న వారందఱు ఆరాజకుటుంబమునకు సంబంధించిన వారు కావచ్చును. ఈ స్త్రీలు ధరించిన బంగారు జడలును, తలపూవులును, మువ్వలమొలనూళ్లును, హస్తాభరణవిశేషములును గమనింప దగినవి. మఱియొక్క విషయము. కుడివైపుననున్న బౌద్ధభిక్షువులు కుళ్లాయిలు ధరించియున్నారు. ఈ కుళ్లాయియొక్క వెనుకవైపు దిగువ భాగము ఎంతక్రిందికి దిగిన దానిని ధరించినవా డంతటి విద్యాధికుడట. అనగా విద్యాధికత ననుసరించి యా కుళ్లాయి వెనుకభాగము తగ్గుచు హెచ్చుచు నుండునని తెలిసికొనవలసియున్నది.

నాలుగవ చిత్రమునగూడ మధ్యసింహాసనమును, దానిమీద "అవశేష"కరండమో ద్రోణమో, అదియును, సింహాసనమునకు దిగువ వేదికను శ్రీపాదములును గలవు. దానివెనుక మూడవ చిత్రమునందు వలెనే జ్వాలాస్తంభము, త్రిశూలము కలవు. ఈ జ్వాలాస్తంభ, త్రిశూలములకెగువ ధర్మచక్రము కలదు. సాధారణముగా అమరావతీచిత్రములు వేటిలోను స్త్రీలు లేకపోలేదు; కాని యీ వృత్తచిత్రమున మాత్రము ఒక్క స్త్రీయైనను లేదు. ఆరాధకులందఱును పురుషులే. తలకట్టుల ననుసరించియు, ఇతరలక్షణముల ననుసరించియు జూచినచో వారందఱు నొక్కతెగవారుగ గనబడుదురు. ఇక శ్రీపాదములకు రెండు ప్రక్కల రెండుజింకలు చిత్రితమగుటయే యిందలి విచిత్రము.

ఆరవచిత్రము కూడ త్రిశూలచిత్రమునకు సంబంధించినదే. ఇచ్చటకూడ నొకసింహాసనమున్నది. దానిమీద అవశేషకరండము లేదు కాని శ్రీపాదములున్నవి. సింహాసనమునకు వెనుకప్రక్క త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము కలదు. ఈ త్రిశూలము బౌద్ధమతమున దేనికిగుర్తో ఎవ్వరును తృప్తికరముగ జెప్పియుండలేదు. త్రిశూలము, స్వస్తికము మొదలైనచిహ్నములు జున్నార్, భాజా, బెడ్సా, కుదా, కార్లీ మొదలైనగుహాలలోని అత్యంతప్రాచీన శాసనముల ప్రారంభమునను, చివరను గానవచ్చుచుండుటచేత ఇవి కడుప్రాచీన కాలమునుండియు అదృష్టచిహ్నములుగ వాడుకలో నుండినట్లు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. త్రిశూలము బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన చిహ్నముకాదేమో యని కొందఱు ఇదివఱలో సంశయించిరి కాని అమరావతీస్తూపచిత్రములలో నిది తరుచు గానవచ్చుచుండుటచేతను, మూడవ చిత్రమున బౌద్ధభిక్షువులే దానికి నమస్కరించుచుండుటచేతను దానిని బౌద్ధమత చిహ్నముగానే పరిగణింపవలసి వచ్చినది.

ఈయారవచిత్రమున ఎగువభాగమునందలి ప్రధానారాధకులు నాగులు. సింహాసనమునకు కుడియెడమ ప్రక్కల తలయొకరు కూర్చుండి

యున్నారు. వీరిరువురికి తలమీద ఏడు పడగ లున్నవి. వీరిరువురి పార్శ్వములు తలమీద ఒంటిపడగగల స్త్రీలు ఇరువురున్నారు. జ్వాలాస్తంభమున కిరుగెలంకుల చామరధారు లిరువురున్నారు. వారికి తలమీద పడగలు లేవు. ఇతరపరిచారకులును కొందఱు కలరు కాని వారికిని పడగలు లేవు.

ఈవృత్తచిత్రము మధ్యభాగమున సింహాసనము మీద కూర్చున్నవాడు నాగరాజు. ఇతని తలమీద తొమ్మిదిపడగలు కలవు. ఇతని రాణు లిరువురు ఇతనికి చెరియొక వైపున సింహాసనముమీదనే కూర్చున్నారు. రాణులకు కూడ నెత్తిమీద చెఱియొకపడగ కలదు. సింహాసనము వెనుక నాగరాజునకు రెండువైపుల నాగకన్యకలు వీచోపులిడుచున్నారు. వారికిని తలమీద ఒక్కొక్కపడగ గలదు. వీచోపులిడువారు మాత్రమే కాక మరి యిరువురు నాగకన్యలు కుడివైపున సింహాసనము వెనుక నిలువబడియున్నారు. వీరికిని తలమీద పడగకలదు. వీరును రాణులపరిజనమే కావచ్చును. వీరితోపాటే ఎడమవైపు మరియిరువురు పరిచారకులు నిలుచుండి యున్నారు. నెత్తిమీద వీరికి పడగలు లేవు. నాగరాజునకు దూరమున ఇరుగడల నిరువురుస్త్రీలు—వీరికిని తలమీద పడగ యుండుటచేతవీరును నాగులే కావచ్చు—రెండువైపులనున్న చెట్లకొమ్మలను-కుడివైపున నున్నది ఎడమచేతితోను, ఎడమవైపుననున్నది కుడిచేతితోను-పట్టుకొనియున్నారు. వీరిరువురికి పరిచారకులు కలరు. కుడివైపున్న పరిచారిక కుడిచేతితో పూవును, ఎడమచేతితో కొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీ కేదో పాత్రవంటి దందిచ్చుచున్నది. ఈమెకు నెత్తిమీద పడగగలదు. ఎడమవైపుననున్న పరిచారకుడు పిడికలిగిన గుండ్రనివస్తువును దేనినో ఎడమవైపుకొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీకందిచ్చుచున్నాడు. ఈస్త్రీ ముందొకయున్న తాసనము కలదు. దానిమీద నామె తనకుడిమోకాలు నానించికొని యున్నది. నాగరాజునకుముందు ఎడమవైపు ముగ్గురు నాగకన్యకలు కూర్చుండి యున్నారు. వారు పాటకురాండ్రో ఏమో! వీరందఱికి తలమీద పడగ యున్నది. ఈచిత్రముల నన్నిటిని పరిశీలించినచో నాగజాతిస్త్రీకి తలమీద ఒక్కపడగయు, పురుషునికి పెక్కుపడగలు నుండునట్లు తోచును. కూర్చుండిన ముగ్గురు నాగజాతిస్త్రీలకు ఎదురుగ కుడివైపున ఒకస్త్రీ నాట్యము చేయుచున్న విధమున నున్నది. ఆమెను వెనుకనుంచి యొక నాగకన్యక పట్టుకొనుచున్నది. ఈమె వెనుక బల్లమీద నేదియో యొక చిన్న పాత్రకలదు. అన్నిటికంటె దిగువభాగమున కమలములు, హంసలు, కలువలు మొదలైనవి కలవు.

ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో బోధపడుటలేదు. బౌద్ధవాఙ్మయము నింకను బాగుగ జదివిన గాని యిట్టి యితివృత్తములు తెలియరావు కాని గాథలుమాత్రము బౌద్ధయుగమునకు సంబంధించినవే యని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున నాగులచిత్రము లనేకములు కలవు. పడగలులేనివారలు ఏజాతివారో తెలిసికొన సాధ్యముకాదు. బట్టకట్టులోను, జుట్టుకట్టులోను వారును, నాగులు నొక్కరీతినే యున్నారు. వీరందఱు నాగరాజులచే పరిపాలింపబడు వారగుదురేమో. ఈస్తూపచిత్రము లన్నిటిలో నాగులచిత్రములు ప్రధానములుగ గాన్పించుచుండుటచేత నాగులకును అమరావతీ స్తూపమునకును ఏదో సంబంధ మున్నట్లు కనబడును. టిబెట్టు బౌద్ధగ్రంథముల ననుసరించి నాగార్జునాచార్యులవారు నాగలోకమునకు వెళ్లిరనియు, అచ్చటి నుండియే కొన్నితంత్రములను వెంటనో దీసికొని ధాన్యకటకమునకు వచ్చిరనియు ఏవో గ్రంథముల జదివిన జ్ఞాపకము. మహాయాన బౌద్ధముకూడ నొకవిధముగ తాంత్రికమే యని కొందఱందురు. ఏది యెట్లయినను ఈప్రాంతము నాగుల కునికిపట్టని కాని, ధాన్యకటకమునకు నాగులకు నెక్కువ సంబంధముండి యుండునని కాని, మహాదేవుని ప్రయత్నముల మూలమున ఈప్రాంతమున బౌద్ధమతము నవలంబించినవారలు ప్రధానముగ నాగులై యుండిరని కాని, నాగార్జునాచార్యులవారికిని నాగులకును కలననుసంబంధమున నేదియో కొంత సత్యముండునని కాని విశ్వసింపవలసి యుండును.

ఇక ఐదవ చిత్రములోని చిత్రమును జూతము. ఒక పటములో ఏనుగుపైన ఒకరాజు ముందుకూర్చున్నాడు. అతనివెనుక నిరువురుస్త్రీలు కూర్చున్నారు. వీరందఱును నదిని-కృష్ణయేమో-దాటుచున్నారు. పడవ ఒడ్డు చేరగనే రాజు వెనుక కూర్చున్నవారు క్రిందికి దిగి తమకొఱకు వేచియున్న యిరువురుస్త్రీలను కౌగిలించుకొనుచున్నారు. వేఱొకస్త్రీ రాజునకు నమస్కరించుచున్నది.

పడవకు దిగువభాగమున నొక యాసనమున నొక స్త్రీ కూర్చుండియున్నది. ఈమెకు ఎడమప్రక్క నిరువురు పరిచారిక లున్నారు. అందొకతె ఏదియో తినుటకామె కందిచ్చుచున్నది. రెండవది తన యెడమ క్రిందికి కడవలోనుండి ఆమెకు త్రాగ నిచ్చుటకై పానీయము నొక పాత్రలో నింపికొనుచున్నది. ఆమెకు కుడిచేతిప్రక్క సంగీత, జంత్రవాద్యకుశలురైన స్త్రీలు కలరు. వారిలో నొకరు పిల్లనగ్రోవి వాయించుచున్నారు. మఱియొకరు 'సితారు'వంటి దానిని దేనినో మీటుచున్నారు. ఈ సంగీతపాటకుల కెదురుగ సింహాసనమున నాసీనులై యిరువురు స్త్రీలు కలరు. ఆరవ పటములోని దానివలెనే ఇందలి యితివృత్తముకూడ తెలియవచ్చుటలేదు. ఇప్పుడుకూడ మనము చిత్రముల సౌందర్యము నుపలక్షించి తనివి నొందవలసిన వారమే.

ఏడు, ఎనిమిది చిత్రములలోని గాథలును మనకు దెలియరానివే. అయినను ఎనిమిదవ చిత్రపటములోనిది నిజమున కొకగాథ కాదు. ఆపటమధ్యమున నొక్కడు బుద్ధుని దగ్ధావశేషము నొక పాత్రయందుంచి దాని నొకపల్లకమునకునిడి, దానిని నెత్తిపై బెట్టికొని యున్నాడు. స్త్రీ పురుషులో, లేక దేవతలును, అప్సరసలుతో నలయాకార

ముగ నాయనవేషధారి చుట్టు దిరుగుచు అత్యంతోత్సాహమునను, భిక్షావేశమునను నృత్యము చేయుచున్నారు. పటమున స్త్రీలందఱు పల్లెరమునకు వెనుకతట్టునను, పురుషులందఱు ముందుతట్టునను గన్పించుచున్నారు. ఇదియే ఎనిమిదవ చిత్రమునందలి వృత్తాంతము.

ఏడవ చిత్రమున సింహాసనమున నొక మహానుభావుడు పరివేషవిరాజితుడై కూర్చున్నాడు. అతనికి చేరియొక ప్రక్క రెండు ఉన్నతాసనముల మీద అతని రాణులు కూర్చున్నారు. వీరికి ప్రక్కలను, ఎదురను వీరికి సంబంధించిన పరిజన మున్నారు. వీరికి దిగువభాగమున, ఎడమచేతివైపు గీతవాద్యాదులందు ప్రవృత్తలైన స్త్రీలు కలరు. వీరికి కుడిప్రక్క దిగువ కొందఱు నృత్యము చేయుచున్నారు. వీరి కెదురను, కుడిప్రక్కను స్త్రీలు కొందఱు కూర్చుండి యీవినోదమును విలకించుచున్నారు. ఇంతవఱకే మనకు తెలియవచ్చునది. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేమో మనకు తెలియదు.

అమరావతీ స్తూపముమీద "బౌద్ధపురాణ గాథలే కాక ఆకాలపు రాజసభలును, పట్టణగ్రామ పరిసరములును, యుద్ధరంగములును, సముద్రప్రయాణములును, వేషేల, ఆకాలపు రాజకీయ, సాంఘికస్థితి యంతయు కన్నులకుగట్టినటు లతిమనోహరముగ చెక్కబడియున్నవి. ఇందుగల ప్రతివృత్తాంతమును, గాథయు బయస్కోపులోని పటములవలె నొకదాని తరువాత నొకటి వచ్చునట్లు పటములమీద వరుసగా చెక్కబడియున్నవి. ప్రతిపటమునందును శిల్పకారుల మత్యద్భుతముగ నుండుటయే గాక జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. ఈచిత్రపటముల వలన హిందూదేశమునందు, ముఖ్యముగ నాంధ్రదేశమునందు వ్యాప్తిచెందిన బౌద్ధమతస్వరూపము పూర్తిగ దెలియవచ్చుచున్నది. వీనినుండి అప్పటికే జనులు బుద్ధు నొకయవతారముగ నెంచి పూజింప మొదలిడిరనియు, అతనినిగూర్చి పెక్కు పురాణ గాథ లల్లి వానిని నమ్ముచుండిరనియు మనము గ్రహింపవచ్చును." 1

ఇట్లు మనకు ఇతివృత్తములు తెలియరాని చిత్రములెన్నియో అమరావతీస్తూపమున చిత్రితములైనవి కలవు. వాటినన్నిటిని బాగుగ పరిశీలించి యితివృత్తములను నిర్ధారణచేసి లోకమునకు విశదీకరింపవలసియున్నది. క్రీస్తుశకము ప్రాథమిక శతాబ్దములలో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రబలిననాడు ఆంధ్రుల యాచారవ్యవహారములను, దుస్తులను, ఆభరణాదికములను, సాంఘికములైన గాథలను - వీటినన్నిటిని దెలిసికొనుటకు అమరావతీ స్తూప మాంధ్రులకు పెన్నిధివంటిది. ఆంధ్రుల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము(Individuality)ను, ఆంధ్రుల ప్రతిభను నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనకుగల ప్రధానాధారములలో అమరావతీ స్తూప మొకటి.

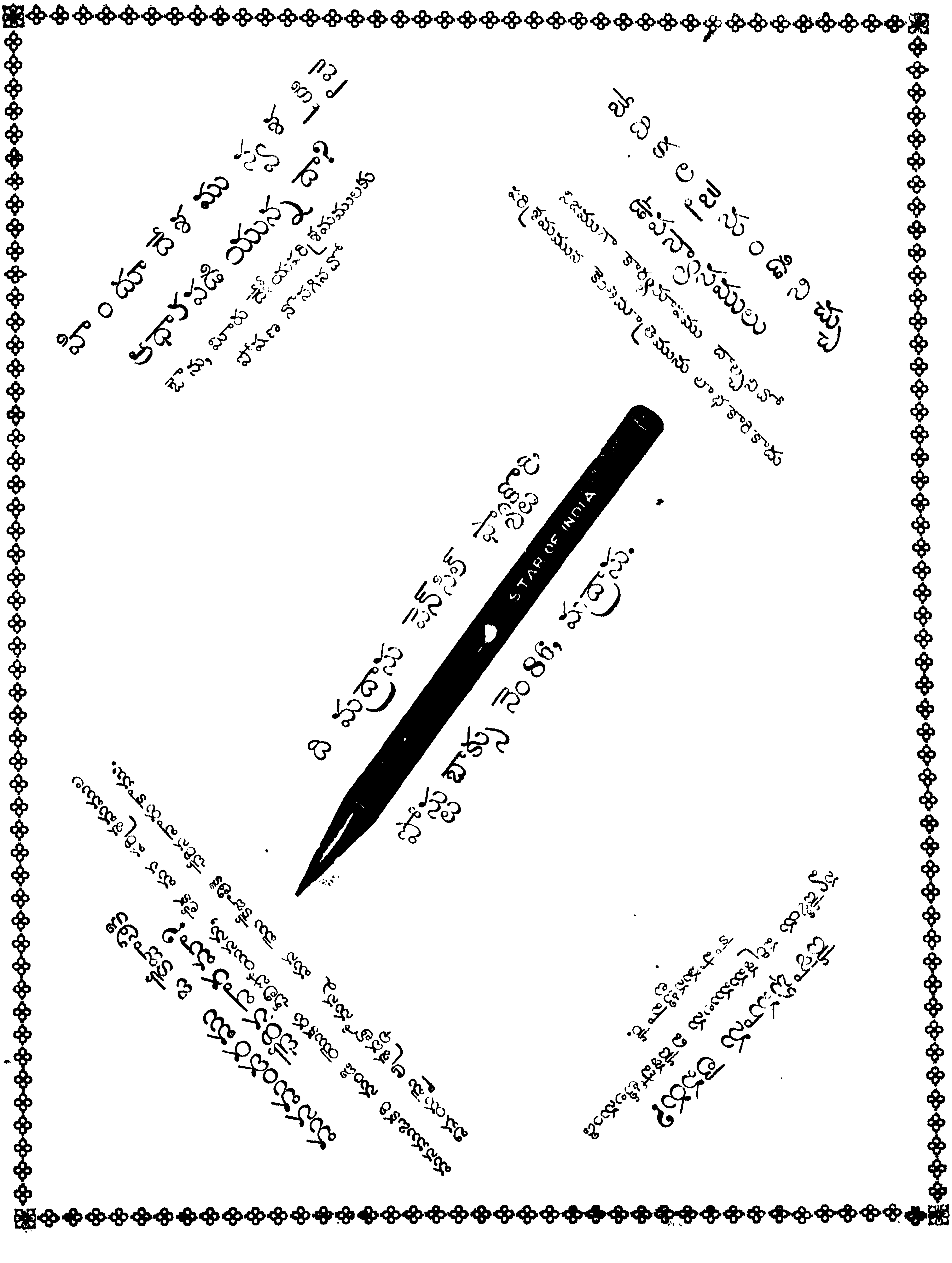
1. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౮

దేశాభిమాని ఎవరు?
ది మద్రాసు పెన్సిల్ ఫ్యాక్టరీ,
పోస్టు బాక్సు నెం 86, మద్రాసు.
STAR OF INDIA

వెలస్వల్పము! ఫల మధికము!! పరీక్షించదగినది!!!

నారసింహ లేహ్యము

దీనియందు బంగారు, వెండిరేకులు, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, సాలామిశ్రి సఫేదామిశ్రి మొదలగు అనేకవిధములగు వస్తువులతో తయారుచేయబడియున్నది. ఇదిమిక్కిలి వీర్యవృద్ధిని, బలమును కలిగించుటలో అత్యుత్తమమయినది. మేహము, నిద్రలో స్కలనము, శుక్లనష్టము, సంసార సౌఖ్య లోపము, మూత్రముతోపాటు శుక్లము పడుట, మొదలగువానిని ఖండించును. బలహీనమైన యింద్రియమును పుష్టిపరచును. రక్తమును శుద్ధిపరచి వృద్ధిచేయును. అతిమూత్రమును ఖండించును. వృద్ధులకైనను యౌవనమును బలమును, కాంతిని, సంసారసౌఖ్యమును, ముఖ్యముగా ధాతుపుష్టిని సంతానప్రాప్తిని గలిగించు వరప్రసాదము. అనేక యోగ్యతాపత్రములు వచ్చియున్నవి. 2 డబ్బీలు తెప్పించి పరీక్షించినవారలు మరలమరల తెప్పించుకొనుటయే దీని ప్రాశస్త్యమునకు ప్రబలసాక్ష్యము. 2 డబ్బీలు చాలును. 20 తులముల డబ్బీ రు 2—8—0 పోస్టేజి 0—6—0

(నోటు:— సం ప్రతి 20 తులముల లేహ్యమునందున్న 3-12-0 లు విలువగల ¼ తులం లోహభస్మము కలిపి సేవించినయెడల మహోదకము మొదలగు రోగములను శీఘ్రముగా పోగొట్టుటయేకాక ముఖ్యముగా వీర్యవృద్ధిని, బలమును కలిగించుటలో సందియము లేదు.)

20 తులముల లేహ్యము, లోహభస్మము కలిపి రు 6—4—0 పోస్టేజి రు 0—6—0

ఒక్కలాభము:— 3 డబ్బాలలేహ్యము ఏకకాలమందు తెప్పించుకొనినచో రు 1-కి 0—2—0 కమీషను తగ్గించి పంపెదము. అన్ని ఔషధములు గల మా క్యాటలాగు యుచితము.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం — పెరిదేపి — నెల్లూరుజిల్లా.

చౌకధరలు! చౌకధరలు!!

స్వయంశిక్షా సంస్కృత గ్రంథములు

శిష్యాలాచార్యత్వో 1—8—0

న. స్వామినాథశాస్త్రీకృతము.

తెలుగు లిపిలో తెలుగు అర్థములతో వ్రాయబడినవి.

ఉపవాచకములు

శబ్దరూపావళి 0 5 0; నీతికథాస్తుతి 0-12-0; బాలకాదంబరి (పద్యము) 0 6 0; లింగానుశాసనము 0 4 0; ధాతురూపచంద్రిక 0 4 0. ఈ అయిదున్ను ఒక్కసారిగా కొనువారికి ఇవి 1 0 0 కే ఇవ్వబడును.

Outlines of Sanskrit Grammar 1 8 0

అడ్రసు:—

ఎన్. ఎస్. నీలకంఠం
C/o
ఎన్. ఎస్. నరసింహం, ఎం. ఏ.,
ట్రయినింగు కాలేజి, రాజమండ్రి.

శాస్త్రీస్ గనేరియా క్యూర్

అన్నివిధములయిన శగరోగములు, స్త్రీల బహిష్టు మొదలగు సకల మూత్ర వ్యాధులకు అత్యద్భుతముగా పనిచేయును.

వెల సీసా 1-కి రు. 3.

పోస్టుఖర్చు ప్రత్యేకము.

వివరములకు నేడే వ్రాయుడు.

మా అవుషధములన్నియు రసవిషగంధకములు చేర్చక కేవలము, మూలికలు, భస్మములచే తయారగుచున్నవి.

V. S. SASTRY & SONS.,
Chemists, Druggists and Opticians, Tenali. S. S.

నిగళబద్ధకవి

బొమ్మరాజు జానకిరామశర్మ గారు

(ఆత్మగతము)

కో సుకక పల్కేగా “పడుపుఁగూడు” నరాంకితమంచు పోతరా
“జిసి”యని రోయుచున్ హితధరేశులు “గస్తురి” “రోజువచ్చెమున్”
విసువక యిచ్చువారుఁ జన నేఁగృతిమానుచు బొడ్డుపల్లిలోఁ
“బెసలుతిలల్” పొలాన వెదపెట్టితి నక్కట! సేద్యగాడనై.

సీ. గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్కను వోలెఁ బగులఁగొట్టితి నట్టు వడినగడ్డ
సత్కథాబీజముల్ సంతరించినయట్లు విత్తించితిని పంటవిత్తనముల
దీనారటంకాలఁ దీర్థమాడినరీతి మంచపైనుంటి సశ్మముల వానఁ
తెలుఁగురాయండిచ్చు దివ్యకస్తూరినా చేపట్టి ముఱిసితి చేనియెఱువు
పూలనమ్మిన యంగడిఁ బుద్ధిలేక, కట్టె లమ్మినరీతినిఁ గనకలేఖి
నిన్ వహించిన చేతనే గునపమంది, గట్లు విఱచితి చేతులు కాయఁగాయ.

మ. గరిటెన్ నాకి వ్రతమ్మునుం జెఱచితిన్ గాకేమి యీనాఁడు భూ
వసులే న్నాదు దరిద్రదేవతను గూల్పన్ జాలకేపోయి రీ
ధరణి న్నమ్మిన “కృష్ణవేణి” కృప యింతన్ జూపి సర్వస్వమున్
హరియించెన్ దురదృష్టునిన్ ధనికుఁ జేయన్ శక్యమే యెరికిన్!

సీ. “ప్రాప్తమా లేశమే పదివే”లనుచు నమ్ము పోతరాజున కిది పోలెగాక
“ఆకఁటికిన్ నిను నమ్మ భారతి” యన్న పోతరాజున కిది పోలె గాక
“నమ్మెట వ్రేటుల” సమ్మతింపని మేటి పోతరాజున కిది పోలుఁగాక
“పడుపుగూడు” భుజింపఁ జాలుపడని శుచి పోతరాజున కిది పోలుగాక
గీ. లేకి ధనికుల సభలలో లేచి స్వర్ణ-కింకిణులు మ్రోయఁ గృతికన్యఁ గొంకులేక
యెలమి నర్తింపఁజేసిన ఖలమతికిని - సాధుకర్షకత విధికి సమ్మతంబె?

శా. లేరా! ముందునుఁ గల్గరా! కృతుల నీలీలన్ ధరాపాలురన్
పేరుంజేర్చి నుతించు సత్కవులుగానీ యొక్క పాత్రమ్మునేన్
శ్రీరామాంకితమో! శివాంకితమునో జేయంగ వాంఛింతు ర
య్యారే! నే నటువంటి భాగ్యమునకైనా! నోచనైతిన్ గదా!

గీ. మహిపతులు మంత్రిజనులుఁ గోమట్లు శూద్రు-లౌర? వీరని వారని యనఁగ నేల?
“వీథి”నంగడియందున పెట్టి యెల్ల-వారి కమ్మితి పద్యముల్ పాపమనక.

గీ. ఏడునూరుల టంకమ్ము లిచ్చువఱకుఁ-గదలనీయఁడు కంసాలి కరణ మిపుడు
ఆకలికి నోర్వవలెనో! ఘోరావమాన-వహ్ని తాపము నోర్వంగవలెనో, అకట!

మ. గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై గ్రామంబు గ్రామంబు బ
ల్భ్రమునుం గాలికి కట్టి తిర్గితిని తద్గ్రామంబులన్ జారిణీ
రమణీవర్ణన, లోభివర్ణనము నైరాశ్యంబునన్ గూర్చి ప
ద్యములం బాడితిఁగాని వేలుపులు లేరా? పద్య మీఁగూడదా?

గీ. నేలనాలుఁగుచెఱగుల నేలినట్టి - పృథ్వీపతులకుఁ జేతిజంబీరమైన
నే నిపుడు చేతు లిటికించి నిగళమందు - కాపుఁ గరణాల సభలోనఁ గట్టువడితి.

సీ. వీరభద్రారెడ్డి విద్యాంసుఁడగు నేమి! యాంధ్రనైషధకర్త యైన నేమి?
కవిరాజ బిరుదంబుఁ గల్గియుండిన నేమి? సార్వభౌమాభిఖ్య చాలి నేమి?
విస్సనమంత్రికి విందనయిన నేమి భాస్కరుమైత్రిచేఁ బఱఁగ నేమి?
మైలారువిభుని ప్రేమముఁ జూఱఁగొన నేమి? డిండిమభట్టు గెల్చియును నేమి?
గీ. కాపుఁగరణాలఁ బాదరక్షలను లేచు - రచ్చమిట్టలదుమ్ములో వచ్చువారు
పోవువారును నూఱడింపులను సేయ-బందకొయ్యనుఁ గౌగిటఁ బట్టవలసె.

శా. తల్లీ! శారద! నీకు నావలన మత్యాన్యప్రపంచమ్మునం
దెల్లన్ సుంతయు మేలుకల్గద! రవంతేన్ నీదు పుత్రాళికే
యుల్లాసంబునుఁ గల్గలేద! కలదే నీనేళ తద్భాగ్య సం
పల్లంభంబున నేను ముక్తిపదముం బ్రాపింపఁగాఁ జేయవే!

గీ. ప్రభులకీర్తినిఁ జెల్పి నాప్రతిభఁ జూపి-ధరణి నాకావ్య మాచంద్రతారకముగ
నుండునే నిఁక, నాకు లేకున్న దేమి!-యేను మృతజీవుఁడనె యాంధ్ర(?)విషయమందు.

గీ. శారదోపాసనారసాస్వాదసిద్ధు-లందు నే నొకఁడను ప్రళయముననైన
అభవుఁడ విముక్తమునువలె హరికీర్తి-లోకసుక్షేత్రమునను వెల్గుదును నేను.

మ. కలిదోషాహరణంబుఁగా నలుని యాఖ్యానంబు వర్ణించితిన్
విలసత్సూక్తుల కాశిఖండమునఁనన్ విజ్ఞాళి మెప్పించితిన్
పలుకన్ నేర్చితి చక్రవర్తులను శైవక్షేత్రసంపత్తినిన్
బలుకుందోడయి వాణి రా దరిగితిన్ భాషాప్రపంచమ్మునన్

మ. కనియుం బెంచియుఁ బెద్దఁజేసి చనిరేకా నన్నయాదుల్ మహా
ఘను లావేళను దిక్కులేని నిను వేడ్కం జేరఁగాదీసి పా

వన రీతుల్ గతు లుల్లసిల్ల నృపసంభావ్యస్థితిం గూర్చినా
నని విశ్వాసమెయున్న నీకు దయరాదా! నాపయిన్ భారతీ!

'ఆంధ్రవాణి'

గీ. తనయ! నీసేవ నే నింత దాస నైతి-ఖండఖండాంతరములఁ గీర్తిగాంచినాను
పరమ పుణ్యుఁడ వీవు నీ భవ్యకీర్తి - శాశ్వతము శాశ్వతమ్మును శాశ్వతమ్ము.

గీ. సకల కర్ణాటరాజులు మకుటరత్న-కాంతి నీపదములకడఁ గానుకవెట్టి
రదియు నాకుఁ బ్రతిష్ఠగ నాత్మఁదలతు-అపగతవిభేదనై "త్వమేవాహ" మనుచు.

ఉ. పంకజగర్భదేవు తలవాకిట నెన్నిదినాలు నేను ని
శ్శంకముగాఁ జరింతునో లసద్గతి నంతటిదాక నీవు మ
త్కింకరభావమొప్ప నవకీర్తిశరీరముతోఁ బునర్జను
స్సంకటముల్ తొలంగఁగఁ బ్రచారము సేయుము భావవీథులన్.

క. అన్నన్న? నీకు భవమనుక - పున్నదె? నీ చేతిభిక్ష యుర్వినిఁ గం "పె
ద్దన్న" మొదలుకొని గం దద్దన్న కవులనందఱకుఁ బ్రస్తుతం బాంధ్రమునన్.

శా. నీసంపైసను సేదుచేయు దగుచున్ శృంగారభూషానము
ల్లాసాపాదకహేమ సువర్ణమగుచున్ లాలిత్యముంగాంచఁ బె
ల్లాసం బొందియుఁ బశ్యతోహరులునై యాంధ్రావనిన్ సత్కవుల్
నీసంపైనను సంగ్రహింప కెటులన్ వీడంగలారో! కవీ?

(అని యదృశ్య యగును.)

ఈశ్వరా!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఇంచుక యాయు వద్ది హరియింప జరాపిజ జలో నొక్కెడన్
మించి యతింపుచుండు నటు మిత్తి గుటుక్కున గుక్క వేయగా
బొంచియు నుండు వెంట నిది బుద్ధి నెఱింగియు బామరుండ ని
శ్చంచలవృత్తి నీయెడల నల్పపు భక్తి నిసీ! మహేశ్వరా!

మంచితనంబు ధూర్తమతి బట్టుటకున్ జెడుదారినుండి మ
ళ్లించుట కెట్లు చాలునో హరీ హరి! యెన్నడు దొంగవాకిటన్

మంచము వేయు మందురు క్రమంబుగ నా బెద్దలు సుద్దు లందుర్గా
గొంచెడివారి కేమిగతి గూర్చినవాడ వహో! మహేశ్వరా!

చంచల మీ సమస్తము నసారము సంసరణం బటంచు గు
ప్పించు విరాగవాక్యములు వేయివిధంబుల మాతృహత్యకే
గొంచెపు పైడి గూడ గను గొంచెము పీ గ్గనుపెంచినట్టి దృగా
భ్యంచితకూప మట్టి ఘనవంచకు బారికి దప్పి యొగ్గో వ
ర్తించు వివేకి దారి గనుతింపగబోలదటో మహేశ్వరా!

సంచులకొద్ది విత్తమును జాతురిమై గడియించనీ, మహా
వంచకబుద్ధి భూములు నపారముగా గొని యాక్రమించనీ,
క్రించులు గూడి సంఘమును గ్రిందను మీదను జేయనీ, నుతుల్
గాంచి రహించనీ, దొరలె గౌరవనీయు డటంచు మ్రొక్కనీ,
ఇంచుక లేక నీకరుణ యెట్లు తరించునయా, మహేశ్వరా

పంచి భుజించుటే సుజనపద్ధతి కొంచెపుమైన; దప్పు యో
జించి యొసర్చినట్టిదను చక్కని చక్కని కార్య; మొందు లా
లించి యొసంగునట్టిదయ యింపగు భోనము; సిరులం ద
గ్గించెడి జాలె కైతి; యిది సత్యము సత్యమురా, మహేశ్వరా!

శ్రుతి లేని

అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

పాడకే నారాణి
పాడకే పాట,
పాటమాధుర్యాల ప్రాణాలు మరిగెనే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

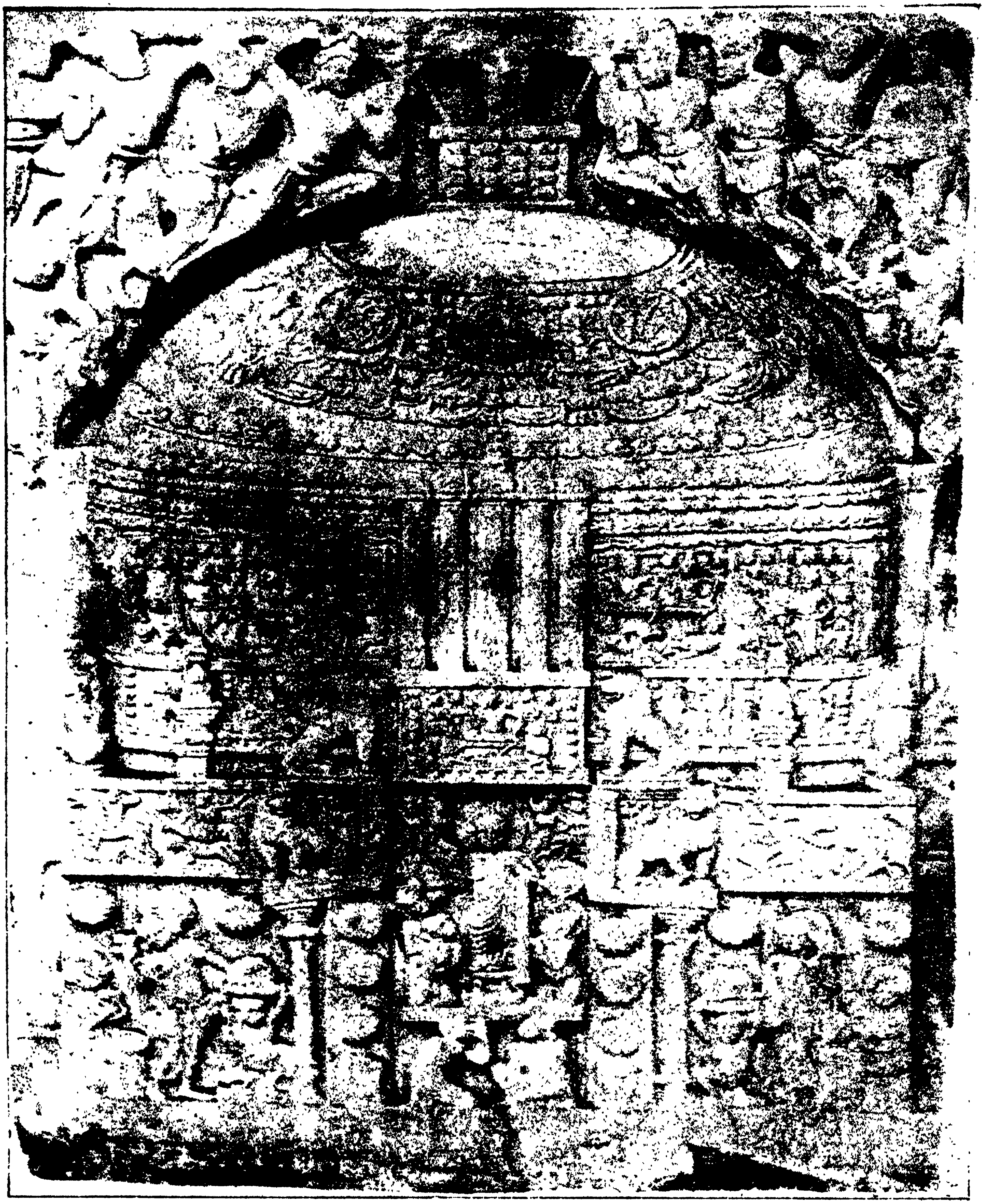
రాగ మాలాపించి
వాగులా ప్రవహించి,
సుడిదిరుగు గీతాల సురిగిపోసీయకే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

కరవీర కోరకాల్
కదలి నీ పెదవులే
ప్రణయపద మంత్రాల బంధించె జీవనము
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

శ్రుతిలేని నాహృదికి
చతురగీతం బేల?
గతిరాని పాదాల కతుల నర్తనమేల?
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

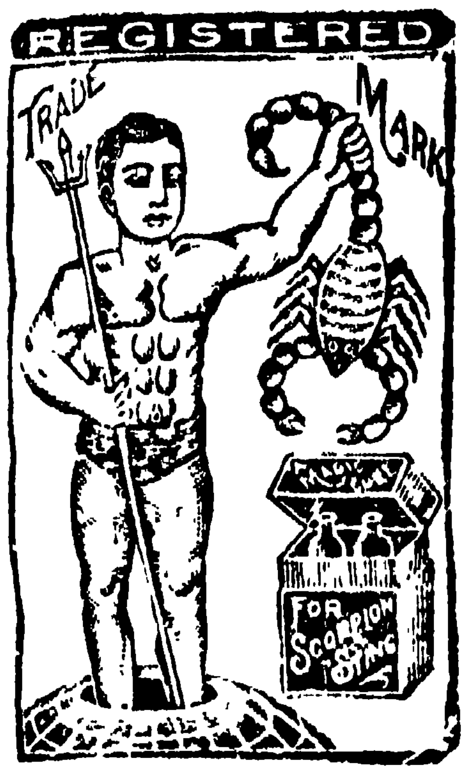

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౬

సర్వవృశ్చిక విషసంజీవిని (రిజిష్టర్డు)

ఇది ప్రతికుటుంబమునందుండవలసిన ముఖ్యౌషధము. యెన్ని దినములుంచినను మందుగుణము మారదు.

తేలుకకుమాత్రమేగాక ఎలుక కుక్క పాము జెర్రి మొదలగు విషజంతువుల కాట్లకునుపయోగింపవచ్చును.

గుణములేదని రుజువు చేయువారలకు 100 రూపాయలు ఇనామివ్వబడును.

ప్యాకెట్టు 1-కి వెల అ. 8.

1 డజన్ ప్యాకెట్లు వెల రూ. 5.

పోస్టేజి వేరు.

ఒకేసారి 4 ప్యాకెట్లు గొనువారలకు పోస్టేజి ఇనాం.

వర్తకులకు 100-కి 25 రూ. కమీషను ఇవ్వబడును.

ఉదర క్రిమి సంహార బిళ్ళలు

ఈ బిళ్లలో ఒకసంవత్సరపు శిశువులకు అరబిళ్లయును, ఇతరులకు ఒకటి లేక రెండుబిళ్లలు చొప్పునను యిచ్చినయెడల కడుపులోనుండు చిరుపురుగులును, ఏలికపాములును ఉంటఉంటలుగా బయలుపడును. 8 బిళ్లలు 0-8-0.

ధనలక్ష్మి అండు కంపెని,

6, వెంకటేశమేస్త్రివీధి, సౌకారుపేట, మద్రాసు.

త్వరపడుడు! త్వరపడుడు!!

సతీపతి కుతూహల రహస్యములు

ఇకను మోసపు పుస్తకములను కొని మోసపోకుడు !!!

ఇట్టి గ్రంథ మిదివర కాంధ్రభాషలో వెలువడియుండలేదు. ఇందు గృహస్థాశ్రమధర్మము, సతీపతు లన్యోన్యప్రేమతో వర్తిలగలవిధులు, ప్రేమతత్వము, స్త్రీజాతులు, పురుషజాతులు, వాని ప్రవర్తనలు, జాతుల పొంతనములు, వానియొక్క అభిప్రాయము, శయ్యాగృహరహస్యములు, వానిలక్షణములు, ఎట్టి సతీపతుల కెట్టి సంతానము గలుగు ననువిషయము, గర్భవిషయములు, గర్భస్త్రీలనుసరింపవలసిన విధులు, గర్భవతుల యారోగ్యావశ్యకత, శిశురక్షణ, అత్తకోడండ్ర వైరములకు గల కారణములు, వానిని శమింపజేయు నుపాయములు, వారి కుండవలసిన స్నేహావశ్యకత, మున్నగు 280 విషయములతోను, సందర్భానుసారముగ గల ఆఫ్‌టోన్, లైన్ బ్లాకులు 25తోను గ్లేజు 410 పేజీల పైబడిన సీమకాలికోతోను చక్కనిబైండుతో విరాజిల్లుచున్నది. ప్రతి గృహస్థుడు తప్పక చదివియే తీరవలెను. కొద్దిప్రతులే గలవు.

పుస్తకము 1-కి రు. 2-0-0. పోస్టేజి 7 అణాలు.

2 పుస్తకములొకేసారి కొనువారికి తపాలఖర్చు లేదు.

మా చిరునామా:—ఆర్యన్ బుక్ డిపో,

19, తాండవరాయ మొదలివీధి, తిరువళిక్కేణి, మద్రాసు.

ఆంగ్లభాషా పరిచయము లేనివారలకు బహుసులభముగ నేర్చుకొనుటకు తెలుగుఅర్థములతో నుండు

ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని

అనుగ్రంథము మిక్కిలి సహకారిగ నుండును.

ఇది 700 పేజీలు చక్కనికాలికోబైండు, భారతకథలు, ఆకథలకుసంబంధించిన 16 ఆఫ్‌టోనుపటములు గలిగియున్నది. దీనియందు ప్రతిపదమునకు తెలుగుఉచ్ఛారణ, ఇంగ్లీషుపదములు, అర్థముచేర్చి నేర్చుకొనువారలకు బహు

సులభముగ తెలియుటకు ముద్రించితిమి. ఇంగ్లీషుపాఠశాలలో 10 సం॥లు వేలకొలది రూ॥లు ఖర్చుచేసి సంపాదించినజ్ఞానమును యింటియందుండియే సంపాదింపనగును. ఉపాధ్యాయుల వెదకపనిలేదు. గ్రామోద్యోగులు, కరణములు, దొరలతో సంబంధముగల బట్లర్లు, సంతవారలు మరియితర సిబ్బందులు వీరలకును, ఆంగ్లభాషాపరిచయము లేని వారలకును, మా ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని చాల ఉపకారిగ నుండును. ప్రతి కుటుంబమునకును ఇది ముఖ్యావశ్యకము.

పుస్తకమువెల రూ. 2-0-0.

ఒకపుస్తకమే కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు అ. 8 యగును 2 ప్రతుల నొకేసారికొనిన పోస్టుఖర్చులు మేమేభరించెదము

ఆనందబోధిని ఆఫీసు,

పోస్టుబాక్సు నెం. 167, మద్రాసు.

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధౌషధముల జాబితా

1. జీర్ణరసాయనము మాత్రలు	1	4	
2. వజ్రగుళికలు, ధాతుపుష్టికి	1	0	
3. జ్వరహారి, జ్వరములకు సీసా 1 కి	0	12	
4. అమృతాంజనము సీసా 1 కి	0	10	
5. దుూలశంకకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0	12	
6. తామరతైలము, తామర, తీటకు	0	6	
7. కలరా మాత్రలు, వాంతిభేదులకు	0	6	
8. తేలుమందు, తేలుకాటుకు సీసా 1 కి	0	8	
9. దంతశూలహారి, పండ్లపోటుకు	0	8	
10. కర్ణశూలహారి, చెవిపోటుకు	0	6	
11. గజ్జికి తైలము, గజ్జిచీడలకు డబ్బి 1 కి	0	4	
12. పగుళ్లకు తైలము, శీతపగుళ్లకు	0	6	
13. పేలకు మందు సీసా 1 కి	0	4	
14. చందన అత్తరు 1 ఔన్సు	2	0	
15. కుష్టుకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0	8	
16. దంతచూర్ణము, పండ్లు తోముటకు	0	2	
17. సుఖభోగిమాత్రలు	1	0	
18. సుఖభోగితైలము, పుండ్లకు	1	0	
19. రోమహారి, వెండ్రుకలు ఊడుటకు	0	8	
20. మోహినీతైలము, వెండ్రుకలకు	0	12	
21. చుండుకు నూనె సీసా 1 కి	0	6	
22. గ్రహణిమాత్రలు డబ్బి 1 కి	0	8	
23. జులాబి మాత్రలు, మలబద్ధమునకు	0	8	
24. కుసుమారి మాత్రలు	1	0	
25. సెగకు ద్రావకము సీసా 1 కి	1	0	
26. కఫహారి, శీతగట్టు దగ్గులకు	1	0	
27. కఫహారిచూర్ణము డబ్బి 1 కి	0	8	
28. సుందరితైలము ,,	0	8	
29. శిరోవేదనమాత్రలు, తలనొప్పులకు	0	12	
30. నేత్రాంజనము, కంటివ్యాధులకు	0	4	
31. ఉబ్బసమునకు మందు	2	0	
32. వాయువుపోట్లకు మందు డబ్బి 1 కి	1	0	
33. విరేచనములకు మాత్రలు ,,	0	8	
34. కస్తూరిమాత్రలు, పెద్దవి 50 కి	0	10	
35. వామకర్పూరము సీసా 1 కి	0	6	
36. నేపాళదేశపు కస్తూరి తు. 1 కి	36	0	
37. కుంకుమపువ్వు 1 వ రకం ,,	3	0	
38. పచ్చకర్పూరం	3	0	

అమృతాంజనం డిపో, బొంబాయి, మద్రాసు

విభవ సంవత్సర విశేషములు

౧౯౨౮

మార్చి ౧౭. ఇండూరు హోల్కారు-నాన్సీమిల్లరుల వివాహము.

౨౧. శస్త్రనియమన (Disarmament) సమావేశము, జినీవా.

ఏప్రిల్ ౧౫. జటప్రోలు రాజావారి మృతి.

౨౭. అఖిలభారత హిందూమహాసభ- అధ్యక్షులు-యన్. సి. కేల్కారుగారు.

౨౩. మగన్‌లాల్ గాంధీగారి మరణము.

౨౮. డా॥ సుధీంద్రబోసుదంపతులు అమెరికానుండి భారతదేశమునకు వచ్చిచేరుట.

మే ౧. బార్డోలీయందు రైతుపన్నుల నిరాకరణ సత్యాగ్రహప్రారంభము.

౨. బళ్లారి రాఘవాచారిగారు విదేశములకు వెడలుట.

౧౫. సకలాంధ్రకవి సమ్మేళనము-శ్రీమునిపట్టణము.

౧౯. సర్వపక్షసమావేశము-బొంబాయి.

౨౭. పుదుక్కోట మహారాజావారి మృతి.

౩౧ నిజాంరాష్ట్రాంధ్రసభలు-సూర్యాపేట(౩ దినములు)

జూన్ ౧౦. ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి మృతి.

౧౭. పండిత గోపబంధుదాసుగారి మృతి.

౨౮. కోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారి మృతి.

౨౭. నల్లపల్లి రాజావారి మృతి.

జులై ౧౩. ఆర్యవైశ్య మహాసభ-నాయల్పాకు.

౨౭. ఆంధ్రసభలు-గుంటూరు (౪ దినములు)

ఆగస్టు ౨. బార్డోలీకి గాంధీగారి ప్రయాణము.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ పరిసమాప్తి.

౩౦. లక్నోయందు భారతస్వాతంత్ర్యసమితి స్థాపనము-స్థాపకులు: జవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు.

సెప్టెంబరు ౧౨. సరోజినిదేవిగారి అమెరికా ప్రయాణము

౨౧. ప్రథమ అఖిల భారత రాష్ట్రీయ సహకారసంఘ మహాసభ-సిమ్లా.

౨౮. శ్రీరాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి.

అక్టోబరు ౨. శ్రీగాంధీగారి ౬౦ వ జన్మదినము.

౮. 'హిందూ' ఆంగ్ల దినపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము.

౧౯౨౮

౧౮. బర్కెన్‌హెడ్‌గారు ఇండియా మంత్రి పదవికి రాజీనామా నిచ్చుట.

౨౧. కాకినాడ ప్రాంతములు జలప్రళయము.

౨౨. శ్రీపిఠాపురము మహారాజావారు బ్రహ్మమతప్రచారమునకై ౧ లక్షరూపాయలు విరాళమొసగుట.

౨౩. ఇండియా మంత్రి పదవికి పీల్ ప్రభువుగారి నియామకము.

౨౫. లామెంబరగు గౌ॥ యస్. ఆర్. దాసుగారి మృతి.

౨౯. అఖిలభారత నవ్య బ్రాహ్మణ మహాసభ-కాశీ.(౧౦ దినములు) అధ్యక్షులు- దర్భాంగ మహారాజాగారు.

౩౦. లజపతిరాయిగారికి పోలీసు లాఠీదెబ్బలు తగులుట.

నవంబరు ౩. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘ సమావేశము-ఢిల్లీ.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ విచారణ ప్రారంభము.

౮. హెర్బర్టు హూవరుగారు అమెరికను ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడుట.

౧౦. జపాను చక్రవర్తి హిరోహిటోగారి పట్టాభిషేకము.

౧౮. లాలాలజపతిరాయిగారి మృతి.

౧౭. ౧౭వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ మహాసభ-నంద్యాల.

౨౦. అఖిలభారత ప్రాచ్యమహాసభ-లాహోరు అధ్యక్షులు డా. ఉల్వరుగారు.

౨౧. దక్షిణాఫ్రికా ఏజెంటు జనరలుగ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారి నియామకము.

౨౫. బొంబాయి రాష్ట్రప్రథమాంధ్ర సాంఘిక మహాసభ-కళ్యాణి. అధ్యక్షులు: వేమవరపు రామదాసుగారు.

౨౮. సర్. బ్రజేంద్రలాల్ మిత్తర్‌గారు, యస్. ఆర్. దాసుగారి స్థానమున లామెంబరుగ నియమింపబడుట.

(?) అఖిలభారత సాంఘిక మహాసభ-కలకత్తా. అధ్యక్షులు- యం. ఆర్. జయకర్‌గారు.

డిసెంబరు ౨ గుంటూరు, శారదా నికేతన పంచమ వార్షికోత్సవము.

౧౬. సర్ పానగల్ రాజాగారి మృతి.

౧౭. లాహోరునందు సాండర్సు హత్య,

౧౯. అఖిలభారత వాణిజ్య సంఘ మహాసభ-ఝరియా.

౧౯౨౯

డిసెంబరు ౧౯. ౪వ భారత తత్త్వశాస్త్ర మహాసభ - మదరాసు. అధ్యక్షులు-ఎ. బి. ధ్రువగారు (3 రోజులు)

౨౧. అఖిలభారత మహాసభా ప్రదర్శన ప్రారంభము కలకత్తా. ప్రారంభకులు: డా. అన్సారీగారు.

౨౨. అఖిలపక్ష సమావేశము, కలకత్తా.

౨౭. స్త్రీల సాంఘిక మహాసభ. అధ్యక్షురాలు-తిరువాన్కూరు జూనియరు రాణి.

౨౯. ౪౩వ భారత జాతీయ మహాజన సభ - కలకత్తా. అధ్యక్షులు-మోతీలాల్ నెహ్రూగారు.

౩౦. మితవాద మహాసభ - అలహాబాదు. అధ్యక్షులు-సర్. చిమన్‌లాల్ సెతల్‌వాడ్‌గారు.

౩౧. అఖిలపక్ష మహమ్మదీయ మహాసభ-ఢిల్లీ.

జనవరి ౧. అఖిలభారత పత్రికాసంపాదకుల మహాసభ - కలకత్తా అధ్యక్షులు-కె. నటరాజన్‌గారు.

౨. భారత ఆర్థిక మహాసభ-మైసూరు. అధ్యక్షులు-ప్రొఫెసరు వి. జి. కాలేగారు.

౩. రాష్ట్రేతరాంధ్ర మహాసభ-ఖర్గపురము. అధ్యక్షులు-గా. హరిసర్వోత్తమరావుగారు.

౪. భారత మహిళా విద్యాసంస్కరణసభ-పాట్నా అధ్యక్షురాలు-మండీసంస్థానపు రాణి.

౧౪. అఫ్గను అమీరు అమనుల్లాగారి రాజ్యపరిత్యాగము.

౧౭. ౪ అమనుల్లాగారి ఖాందహారు ప్రయాణము.

౨౧. ౧౧వ ఆంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనము - మచిలీపట్టణము.

౨౪. అసెంబ్లీలో లజపతిరాయిగారి స్థానమున రైజాడా హంసరాజుగారి నియామకము.

ఫెబ్రువరి ౬. శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారి ఎరెస్టు-బెజవాడ.

౧౯. చెన్నపురి పురపాలనసంఘమున సైమను కమిషను స్వాగత సంబంధముగు గందరగోళము.

౧౯. ఢిల్లీయందు గా|| పటేలుగారింట గాంధీగారికివిందు.

మార్చి ౪. విదేశవస్త్రముల దహనసందర్భమున గాంధీగారి ఎరస్టు. జామీనుపై విడుదల-కలకత్తా.

౫. గాంధీగారి రంగూను ప్రయాణము.

౧౯౨౯

౧౬. దేశమునందంతటను విదేశవస్త్రముల దహనసంస్కారము జరుగుట.

౧౯. గోషెన్‌ప్రభువు, ఇర్విన‌గారి స్థానమున నూతన రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడుట.

౨౧. బులుసు సాంబమూర్తిగారిని రాజమండ్రినుండి బళ్లారి చెరసాలకు మార్చుట.

౨౬. గాంధీమహాత్మునకు కలకత్తా కేసునందు ౧ రూ. జరిమానా విధించుట.

౨౭. మద్రాసురాష్ట్రీయ వర్ణాశ్రమధర్మసభ - మదరాసు. (3 దినములు)

౩౦. వంగరాష్ట్ర మహాసభ - రంగపూరు. అధ్యక్షులు-సుభాషచంద్రబోసుగారు.

౩౧. ౧౨వ అఖిలభారత హిందూమహాసభ - సూరతు. అధ్యక్షులు-రామానంద ఛటర్జిగారు.

౩౦. ౨౦వ భారత మహమ్మదీయ సమితి సమావేశము-ఢిల్లీ. అధ్యక్షులు-జిన్నాగారు.

౩౦. ౬వ సంయుక్తపరగణాల జాతీయ మితవాద మహాసభ -లక్నో. అధ్యక్షురాలు - అనీబిసెంటమ్మ.

ఏప్రిల్ ౧. కథియావాడు రాజకీయసభ-మోర్వీ. అధ్యక్షులు-వల్లభాయిపటేలుగారు.

౩. భారతదేశీయ తంతుకారక సంఘసభ - సబర్మతీ, అహమ్మదాబాదు.

౮. హైదరాబాదునకు మహాత్ముని రాక.

౮. ఇంగ్లండునుండి ఇండియాకు మొదటిపర్యాయము విమానముపై తపాలు వచ్చుట.

౮. రాజపాల్ ('రంగీలారసూల్' గ్రంథకర్త,)గారి హత్య.

౭. అసెంబ్లీయందు బాంబులుపడుట.

౭. సహకారసంఘ శాసన రజతోత్సవము-చెన్నపురి.

౯. గాంధీమహాత్ముని ఆంధ్రదేశ సంచార ప్రారంభము, బెజవాడకు రాక.

౯. జే. యమ్. సేన్‌గుప్తగారు ౪వ తూరి కలకత్తా పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగుట.

మీ ప్రాణములను

యూనిక్ భీమా కంపెనీలో

భీమా చేసుకొనుడు

ఎందువలన ననగా

భీమావ్యాపారములోనుండు సకలవిధములగు సౌకర్యములను మిక్కిలి చవుకలో మీ కొసంగును

1. శాశ్వత అసమర్థత. (Permanent disability benefits)
2. రద్దయిన పాలసీలు బకాయిపడ్డ ప్రీమియము చెల్లింపకయే తిరిగి పునరుద్ధరింప బడుట.
3. పట్టాలను రద్దుగాకుండ యుంచుట. (Automatic extension)
4. క్రొత్తగా తగ్గించబడిన రేట్లు అన్నికంపెనీలకన్న తక్కువ.

ఇవియే ముఖ్యముగా గమనించవలసిన యూనిక్ వారి సదుపాయములు.

గడచిన పంచవర్షాంతపు మదింపునందు రూ. **1000** ల పట్టా 1-కి రూ. **50** లు లాభము పంచబడెను. రాబోవు మదింపునం దెక్కువ సూచనలు పొడసూపుచుండెను.

యూనిక్ వారి పెట్టుబడిపత్రములు బీదలకు, సామాన్యులకు లాభకరము లయి మిక్కిలి అందుబాటులో నున్నవి.

కాబట్టి యూనిక్ కంపెనీలో పట్టాను తీసుకొనుటలో మీరు లాభమును పొందుటయేగాక మీ వంశమునకు, మీ దేశమునకు లాభమును కలుగజేసినవా రగుదురు.

ఇతర వివరములకు, ఏజెన్సీలకొరకు వీరికి వ్రాసికొనుడు:—

మేనేజింగు ఏజెంట్లు,
10, కానింగు వీధి, కలకత్తా.

ఆర్గనైజర్లు
వాడ్రేవు బ్రదర్సు
పిఠాపురం.

లేక సూపర్నెంటు, ఎ. సి బోస్.
ఆంధ్ర బ్రాంచి, బెజవాడ.